LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	255 ֆրանք	120 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 1 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3875

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՈՒԱՐՆԵՐ ՈՐ ԿԸ ՓԼԻՆ...

— «Խաղաղութիւն երկրէն դուրս»...

Անշուշտ՝ երկրին — Թուրքիոյ — ապահովութեան համար :

Զուիցերիա, ինչպէս եւ Նորվեկիա կամ Շուէտ աշխարհի ամէնէն խաղաղասէր պետութիւններն են, բայց նման սկզբունք չունին :

Զանոնք, որովհետեւ իրենց սահմաններէն ներսի մասին սահմաններէն դուրս գտնուող վտանգի մը կամ վտանգներու կասկածը չունին :

Թուրքիա այդպէս չէ : Այդպէս չէր նոյնիսկ այն օրերուն, երբ «Սաքարիայի յաղթականը», Իսմէթ, նաեւ Լոզանի յաղթականն էր դարձած, բախած էր մինչեւ անգամ Քըրզընի հետ, եւ Էնկիւրիէն մինչեւ Պոլիս «Ինկիլիզն անգամ ալած» ըլլալու աղաղակը կը բարձրանար ...

Էնկիւրի այդ օրերուն իսկ կը գիտակցէր որ յաղթանակները արդիւնքներ կ'ընծայեն, բայց այդ արդիւնքները կը կարօտին ապահովութեան՝ տեւական դառնալու համար :

Յաղթանակ ու անկախութիւն, այո՛ : Բայց՝ վա՞ղը : Երբ մանաւանդ սուրերը պատեանուած էին, բայց պայքարը դադրած չէր : Անկէ, — եթէ կային յաղթականներ, կային եւ պարտեալներ : Այսինքն՝ յղփացածներ ու ճնշուածներ, ինչ որ կ'ենթադրէր նոր խլրտումներ կամ նոյնիսկ նոր բախումներ, որոնց ծայրը մինչեւ ... «վերմակ»ին կրնար հասնիլ :

Հարկ էր, ուրեմն, ապաստանիլ նախ սեփական ուժին : Ու, առաջին առթիւ, կանխել տուաւ Թ. Միութեան : Ասիկա իր առաջին պատուանդանն էր : Կամ՝ յենարան մը, որ զօրաւոր պիտի ըլլար իրեն : Պիտի վերականգնէր զինքը : Ու մանաւանդ պիտի զինէր : Աւելի քան տասը տարի տեւեց այս «զինակցութիւնը» իբրեւ ԱԹԱՋին պատուանդան : Բայց, այդ տասը տարուայ ընթացքին, «աշխատաւորական հայրենիքը», սպառած ու պարտուած՝ զանազան երկիրներ կարմիրով ներկելու իր փորձերուն մէջ, սախլուեցաւ թէ երկարել «իմպերիալիզմ»ին : «Աւազակներու որջը», Ժընեւ, «Խաղաղասէրներու» ճակատին ապաստանարանը դարձաւ : Եւրոպան անհանգիստ էր արդէն : Իսկ ճակատները՝ գրեթէ ճշդուած : Ու պայքարը ծայր տուած : Թուրքիա՝ կողմնակից դոյավիճակի պահպանումին, այդ ճակատին հետ պիտի ըլլար, անշուշտ : «Երկրէն դուրս խաղաղութեան» սկզբունքը այդ կը թելադրէր իրեն : Ու ծնունդ առաւ աշխատանքի : Աւելի քան նոյնիսկ ... Անգլիան : Բիւշտիւ Արաս դարձաւ օրուան մարդը : Մոսկուա, Պելկրատ, Աթէնք, Փարիզ, Փրակա, Պուքրէշ, Լոնտոն : Աւելի վերջ, Պաղտատ, Թեհրան : «Հաւաքական ապահովութեան» քաղաքականութեան օրերուն էր այդ : Այսինքն՝ դոյավիճակէն գոհ պետութեանց միակամ կամ միաճակատ շարժելու շրջանը : Ու շրջանը նաեւ մեծ ու փոքր համաձայնութիւններու կամ ուխտերու : Ու Թուրքիան առջեւ-ձեռքով մտած էր այդ շարժման մէջ : Մանաւանդ որ, նոյն առաջադրութեամբ, Անգլիա ու Ռուսիա զայն քաշած ու տարած էին Ազգ. Դաշնակցութենէն ներս...

Ուխտ՝ Պալքաններու մէջ : Ուխտ Միջերկրականի մէջ : Ուխտ Սատապատի կամ Արեւելքի մէջ ... : Ասիկա երկրորդ պատուանդանը կամ յենարանն էր Թուրքիոյ : «Երկրէն դուրս խաղաղութեան» պահպանումին. հետեւապէս եւ՝ երկիրը կամ «վերմակը» որ եւ է կրակէ զերծ պահելու ճիգը :

Այս երկրորդ պատուանդանը կամ յենարանը, սակայն, փլաւ աւելի շուտ քան առաջինը : Սար, Հաբէշ, Սպանիա, [illegible] մերձեցում, բայց մա՛նաւանդ Անշլուս, — վերիվայր շրջեցին եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ հաւաքական ապահովութիւնը :

— «Պատժարկութիւն Իտալիոյ դէմ» :

Ի՛նչ խրախուսիչ հեռանկար էր ասիկա Թուրքիոյ համար : Ու ան, ոտքերը գետնէ՛ն կտրած, որքան անվերապահ կերպով ոգեւորուած էր, իր ... չորս ու կէս նաւով, պղպջակեա՛յ Անգլիան «պաշտպանել» Իտալիոյ դէմ : Պաշտպանել՝ յետոյ նոյն Անգլիային պաշտպանուելու միամտութեամբ : Ոչ, սխալ գրինք բառը : Ապահովաբար, կամ, աւելի ճիշդ՝ վստահաբար Էնկիւրի եւս գիտէր թէ Անգլիոյ չուանով հորը չիջնուիր : Բայց, հարկադրուած էր, — յաղթական Իտալիա մը անխուսափելի վտանգ մըն էր իրեն համար : Ու մանաւանդ՝ հարկ էր կանգուն ու տեւական պահել պատժարկութեան կամ հաւաքական ապահովութեան կերպը : Եթովպիայէն վերջ, չէ՞ որ կարգը կրնար գալ Փոքր Ասիոյ ... :

Ի դերեւ ելաւ նաեւ այս յոյսը, ինչպէս բոլոր : Աւելի քան յիսուն պետութիւններու կազմած ճակատը փշուր-փշուր եղաւ ... : Ու Էնկիւրի, պոչը ժողված, ամփոփուեցաւ իր պատեանին մէջ, — Բիւշտիւ Արաս իր ճամբորդական պայուսակը հանգստեան կ'չած էր արդէն : Իսկ «անծանօթ սուզանաւը» ճիրիթ կը խաղար Մարմարայի ու նոյնիսկ Սեւ ծովու մէջ ... :

Բարդեցէք այս բոլորին վրայ անկումները Թիթուլէսքուի ու Խիֆիչի : Քայքայումը պալքանեան ուխտին : Ու յետոյ՝ անկումը Իտընի, որ իր հետ կը տանէր Թուրքիոյ պատրանքը, — հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը, փլցնելով, միանգամընդմիշտ, Էնկիւրիի այդ պատուանդանը եւս...

«Դուրսի խաղաղութեան» այս անապահովութեան մէջ էր որ Թուրքիա ստիպուած եղաւ հրաժարիլ ոչ միայն իր այս սկզբունքէն՝ բացառապէս սեփական ապահովութեան մասին մտահոգուելով, օր օրի աւելի մինակ զգալուն համար ինքզինքը, հրաժարեցաւ նաեւ ներքին բացարձակ անկախութեան առաջադրութենէն :

Եւ որովհետեւ մասնակի շահերու, կամ, աւելի ճիշդ, մասնաւոր վտանգներու նոյնութիւն մը ծնաւ, Միջերկրականի մէջ, իր ու Անգլիոյ միջեւ, ապաստանեցաւ անոր՝ ընդդէմ իտալական ձգտումին :

Այդ օրերուն էր որ անշլուսը տեղի կ'ունենար : Ու Թուրք մամուլը բարձրաղաղակ կը գոչէր, — «Գերմանիա Արեւելք կու գայ» :

Այսուհանդերձ, դեռ «Արեւմուտք» մը կար : Ըսել կ'ուզենք, տակաւին կար ուժ մը որ կրնար կասեցնել այդ արշաւը : Չեխոսլովաքիոյ ողբերգութիւնը փլցուց եւ այդ պատուարը : Զինակցութիւն, դաշինք, խոստումներ, — ո՛րքան վնասակար պատուանդաններ էին ուրեմն : Ու Էնկիւրին չէր որ աչքերը պիտի փակէր այս փլուզումին առջեւ :

Ի՞նչ կը մնար ընել : Վտանգին դէմ պատուար գտնելու պատրանքոտ փորձին դէմ՝ նոյն այդ վտանգին հետ «հաշտուելու» հարկադրանքին փարիլ : Էնկիւրի ա՛յդ փորձեց՝ դէմքը դարձնելով Գերմանիոյ : Պատուարներու այս իրարայաջորդ փլուզումէն վերջ, ի՞նչ է տարբերութիւնը Օսմ. կայսրութեան եւ «նոր Թուրքիոյ» միջեւ ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

ԺՈՐԺ ՊՈՆԷ ՊԱՏՄԱԿԱՆՆ ԸՐԱՒ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ

Արմատականները խզեցին իրենց կապը համայնավարներուն հետ

Շաբաթ առաւօտ վերաբացուեցաւ արմատականներու համաժողովը եւ անմիջապէս սկսաւ վիճաբանութիւնը ընդհ. քաղաքականութեան մասին : Ռէթօրէ եւ Անկլէ կը պահանջեն, որ Ֆրանսա չընկրկի, — առաջինը ըսաւ թէ Ֆրանսական արդի քաղաքականութիւնը կը յիշեցնէ Սատովայի տարիները, երկրորդը աւելցուց թէ կը յիշեցնէ «Ֆլանտէնի քաղաքականութիւնը արմատականներու վերարկուին տակ» :

Յետոյ բեմ բարձրացաւ արտաքին նախարարը, Ժորժ Պոնէ :

Ժորժ Պոնէ ըսաւ թէ տագնապը սկսած էր արդէն, երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ իրենց կառավարութիւնը : Չեխոսլովաքիոյ մէջ գերման փոքրամասնութեան հարցը մտահոգութիւն կը պատճառէր Ֆրանսական կառավարութեան : Բայց պէտք է խոստովանիլ, որ հարցը նոր չէր, — 1919էն սկսեալ, երբ խորհրդակցութիւն կը կատարուէր Վերսայլի դաշնագրին մասին, նոյն հարցը կը զբաղեցնէր օրուան մեծերը : Աւստրիոյ ընկեր-դեմոկրատ վարչապետը, Րէննէր, կը բողոքէր ու կ'ըսէր թէ «երբեք Չեխերը պիտի չկարենան ձուլել գերման փոքրամասնութիւնը եւ, Վերսայլի դաշնագրով, Եւրոպայի սրտին վրայ պիտի ստեղծուի քաղաքացիական պատերազմի օջախ մը, որ կրնայ վտանգել աշխարհի խաղաղութիւնը եւ արգելք հանդիսանալ ընկերային վերելքին» : Արդարեւ, յետագային մեծ դժուարութեանց բախեցան Չեխերը, ինչպէս մեր դեսպանները պարբերաբար կը հաղորդէին մեզի 1921էն սկսեալ : Այդ պայքարները սուր հանգամանք մը առացան երբ Գերմանիա վերականգնեց իր զինուորական վիճակը եւ կցեց Աւստրիան :

Տալատիէի կառավարութիւնը, իշխանութեան գլուխ գալով, տեսաւ որ տագնապ մը ստեղծած է արդէն չեխական այս հարցը :

Անշլուսը կատարուած էր Մարտ 15ին, Տալատիէի կառավարութիւնը կազմուած էր Ապրիլ 10ին : Ասկէ հինգ օր վերջ Հէնլայն կը գծէր իր ծրագրին ութ կէտերը, լայն ինքնավարութիւն մը պահանջելով Զուտէթներուն համար :

Ֆրանսական կառավարութիւնը աշխատեցաւ օգնել Չեխոսլովաքիոյ, որպէսզի կարենայ լուծում մը գտնել այս հարցին, որ չեխական հարցէ աւելի բան մըն էր եւ կը սպառնար աշխարհի խաղաղութեան : Անհրաժեշտ էր նոյնպէս համակերպութեան մը գալ Անգլիոյ հետ՝ ներդաշնակելու համար մեր գործունէութիւնը, եթէ պատերազմ ծագէր : Մի՛ մոռնաք որ բրիտանական կառավարութիւնը կը զգուշանար յանձնառութեան տակ մտնել որ եւ է հարցի համար որ կը շահագրգռէր Կեդր. Եւրոպան, ուր ցեղային այլազանութեան մը պատճառով պակաս չէին ներքին կռիւները : Լոնտոն գացինք 28 Ապրիլին, երկար խորհրդակցութենէ մը վերջ Չէմպըրլէն յանձն առաւ օգնել մեզի հարցի մը մէջ, որով երբեք շահագրգռուած չէր, ոչ ալ դաշնագրով կապուած էր : Մեր խնդրանքով՝ պիտի կատարէր միջնորդի դեր : Այս առթիւ յայտնեց, որ եթէ Ֆրանսա ստիպուի միջամտել ինչպէս կը պարտադրէ չեխ-ֆրանսական դաշնագիրը, Անգլիա պիտի կանգնի Ֆրանսայի կողքին : Բայց ուշադրութիւն ըրէք, Անգլիա չըսաւ մեզի. «Ըրէք ինչ որ կ'ուզէք, եւ ես պիտի հետեւիմ ձեզի՝ աչքերս խուփ» : Այլ, ընդհակառակն, յաճախ զիտել կուտար մեզի թէ Անգլիա յանձն առած է օժանդակել Ֆրանսայի այն ժամանակ միայն, երբ կը բռնաբարուին մեր սահմանները, եւ ոչ թէ չեխական սահմանները :

Ուրեմն կը փափաքէր մնալ միջնորդի դերին մէջ, ինչ որ մեծ բան էր : Չեխոսլովաքիա ղրկուեցաւ լորտ Րընսիմէնը, որու միջնորդութեան հաւանութիւն տուին ոչ միայն Պերլին ու Փրակա, այլ եւ մեր կառավարութեան հետ՝ բոլոր Ֆրանսական կուսակցութիւնները : Երբ կ'ընդունէք միջնորդ մը, պարտաւոր էք ընդու-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԷՄՊԸՐԼԷՆԻ ՀՈՎԱՆՈՑԸ

Սեպտեմբերին, քաղաքական տագնապի ծանր օրերուն, երբ Եւրոպան նոր համաշխարհային պատերազմի մը լուրջ սպառնալիքին ենթարկուեցաւ, աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացաւ ոչ միայն վարչապետ Չէմպըրլէնի, այլ նաեւ անոր ... հովանոցին վրայ :

Ժողովուրդներու դիտող աչքերը, որքան մեծ մարդիկներու, տարօրինակ սովորութիւնները յանկարծ կը բռնեն, չվրիպեցան նշմարելու սկովտիացի մեծ ծերունիին հովանոցը, զոր ան հետը տարած էր Պերխթէսկատէն, Կոտեսպերկ ու Միւնիխ, ամէն անգամ որ օդանաւով կը սուրար համատարած հրդեհի մը բռնկումը խափանելու մտադրութեամբ :

Եւ ինչպէս Չէմպըրլէն ինքը, իբր քաղաքական դէմք, յանկարծ, մէկ ոստումով անմահացաւ, անցաւ պատմութեան, նոյնպէս ալ իր հովանոցը անմոռանալի մնաց ժողովուրդներու յիշողութեան ու երեւակայութեան մէջ :

Եւ արդիւնքը այն եղաւ, որ այսօր արդէն անգլիական լեզուն հարստացած է նոր բառով մը... Չէմպըրլէն, որ կը նշանակէ հովանոց :

Լոնտոնի մէջ, ուր մառախուղն ու դանդաղ անձրեւը յաւիտենական են, սպառողին Անգլիացին առաւօտ կանուխ աշխատանքի փութացած ատեն, դռնէն դուրս չելած, շուրջը կը նայի, միտքը կ'իյնայ իր հովանոցը եւ դառնալով կնոջը՝ կ'ըսէ. «Կը թուի թէ պիտի անձրեւէ, խնդրեմ, չէմպըրլէնս ինծի տուր» :

Կամ, Փարիզի նորաձեւութեան տուները, առիթը ձեռքէ չփախցնելու իբրայատուկ արթնամտութեամբ, շատով մեծ վաճառատուններու ապակեփեղկերը պիտի զարդարեն գոյնզգոյն ու պէս պէս... չէմպըրլէններով :

Բառը իր քաղաքացիութեան իրաւունքը ստացած է արդէն : Անգլիական կամ ֆրանսական բառարաններու նոր տպագրութեանց մէջ շուտով պիտի գտնէք չէմպըրլէն նոր բառը, որ թարգմանի հովանոց, անձրեւանոց :

Հետաքրքրական է լեզուներու զարգացումը եւ նորանոր բառերու կերտումը՝ արդի մշակոյթի մէջ : Ամէն օր ժողովուրդը հարիւրաւոր նոր բառեր, նոր ոճեր, նոր ասութիւններ կը ստեղծէ, կը կիրարկէ զանոնք առօրեայ խօսակցութեանց մէջ, կ'ընդհանրացնէ եւ լեզուի անբաժան մասը կը դարձնէ :

Պատերազմի ընթացքին եւ այնուհետեւ մինչեւ այժմ ի՛նչքան բիւրաւոր բառեր ու արտայայտութեան ձեւեր, ոճեր, ասացուածքներ մուտք գործած են արեւմտեան մեծ լեզուներու մէջ՝ անգլիերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն եւն. :

Կեանքը կը յեղաշրջուի, ապրելու կերպի ձեւերը կը փոխուին, շօշափելի ու թանձրացեալ աշխարհի իրերը նոր կերպարանքներ կ'առնեն. մարդոց զգացումներն ու մտածումներն ալ յեղաշրջումներ կը կրեն : Եւ ահա հազարաւոր նոր բառեր ու նոր ոճեր՝ արտայայտելու ինչպէս իրերը, նոյնպէս վերացական, անշօշափելի երեւոյթները :

Եւ լեզուները կը զարգանան, կը ճոխանան, կը յառաջդիմեն :

Իսկ մեր «մեծասքա՞նչ»ը : Ան ալ զերծ չէ այս ընդհանուր կարգէն եւ պէտք չէ որ զերծ ըլլայ : Ան ալ կը հարստանայ, կը զարգանայ եւ պէտք է որ ճոխանայ ու զարգանայ :

Բայց մէկ պայմանով :

Հսկել, բծախնդիր ըլլալ, պահանջել որ մեր գրողները չպղծեն անոր մաքրութիւնը, անաղարտութիւնը, ճկունութիւնը եւ ամէն ջանք թափեն, որ «մեծասքանչ»ը մնայ մեծասքանչ :

ԱՍԱՏՈՒՐ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 29, շաբաթ գիշեր, չափազանց խանդավառ ու շատ հանդիսաւոր կերպով տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը, Փրեթի ժուռնալի ընդարձակ սրահին մէջ : Խուռներամ բազմութիւն մը ճիշդ ժամանակին եկած տեղ գրաւած էր արդէն : Այնքան որ՝ պահեստի աթոռներն իսկ սրահ բերուած էին, տեղ տալու համար հետզհետէ խուժող երկսեռ բազմութեան :

Բեմը զարդարուած էր շքեղ կերպով, ուր կ'երեւային մեծատառ վերտառութիւններ՝ կանանչներու մէջ, — «Կեցցէ հայ ժողովուրդը», «կեցցէ Հայ Դատը», կեցցէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը» : Հանդէսը սկսաւ «Մշակ բանուոր»ով՝ երկսեռ երգչախումբին կողմէ, զոր կը վարէր ընկեր Ս. Յովհաննէսեան : Բացման ճառ մը կարդաց, խոր լռութեան մէջ, ընկերուհի Ֆլորա Անահիտ :

Յետոյ տեղի ունեցան, յաջորդաբար, գեղարուեստական բաժնի թիւերը : Օրուան առթիւ ճառեր խօսեցան ընկ. ընկ. Հ. Վիշապեան եւ Վ. Իշխանեան : Գ. Օ. Գոլտուէն, Անգլիոյ նախորդ վարչապետին որդին, որ հանդէսի միջոցին եկաւ ընկեր Ա. Խատիսեանի հետ, իր ցանկութեան վրայ բեմ հրաւիրուելով՝ խրախուսանքի խօսքեր ըրաւ, Ֆրանսերէն լեզուով :

Հանդէսի ամբողջ տեւողութեան խանդավառ մթնոլորտ մը կը տիրէր սրահին մէջ : Կէս գիշերէն վերջ սկսաւ պարահանդէսի բաժինը որ տեւեց մինչեւ արշալոյս : Հանդէսը, սկիզբէն մինչեւ վերջ, անցաւ կարգապահ, ոգեւոր ու նաեւ տպաւորիչ :

Հանդէսին մանրամասն նկարագրութիւնը պիտի տանք առանձին :

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՒ ՆՈՐ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ-ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

Ֆրանսական դահլիճը նիստ գումարեց երէկ եւ զբաղեցաւ նոր հրովարտակ-օրէնքներու բովանդակութեան քննութեամբ : Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Տալատիէ նախապէս երկար խորհրդակցութիւն մը կատարեց ելմտական նախարարին հետ, ճշդելու համար այն զոհողութիւնները, որոնք պիտի պարտադրուին Ֆրանսայի բնակչութեան, վերականգնելու համար երկրին ելմտական կացութիւնը :

Հրովարտակ-օրէնքները պիտի չհրատարակուին ամէնը մէկ անգամէն : Դահլիճը յաջորդաբար պիտի զբաղի իւրաքանչիւրին քննութեամբ եւ խմբագրութեամբ, մէկ մասը պիտի երեւի, այս շաբաթ, Պաշտօնաթերթին մէջ :

Այս հրովարտակ-օրէնքները կը վերաբերին որքան ելմտական եւ տնտեսական, նոյնքան ընկերային փոփոխութիւններու, որոնք պիտի կատարուին երկրին մէջ : Կառավարութիւնը մտադիր է որոշ փոփոխութիւններ մտցնել նաեւ օտարականներու կեցութեան վերաբերեալ օրինական ձեւակերպութեանց մէջ :

Զրոյց շրջած ըլլալով որ Տալատիէ կը խորհի ընդլայնել դահլիճին կազմը եւ կարգ մը մասնագէտներ առնել դահլիճէն ներս, իրազեկ անձերու կողմէ հերքուեցաւ այդ զրոյցը :

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ՀԱՅ ՑԵՂԻ ՄԱՍԻՆ

Գոյութիւն ունի՞ հայ ցեղ մը։ Հարց մըն է որուն մասին համաձայն չեն գիտականները։

Տանք քանի մը կարծիքներ, իբրեւ նիւթ այդ հարցով զբաղողներու, ընթերցողին թողլով հանել եզրակացութիւնը։

Նախ բանք թէ ի՞նչ է ցեղը։

Ըստ Է. Ֆիշէրի, «ցեղը խմբաւորում մըն է մարդոց, որոնք որոշ ժառանգելի մարմնական եւ հոգեկան յատկանիշներով իրարու հետ կապուած ենեւ ուրիշ նման խմբաւորումներէ կը տարբերին»։

Ըստ Հ. Կիւնթէրի, «ցեղ մը կը ներկայացնէ մարդերու խումբ մը, որ մարմնական յատկանիշներով եւ հոգեկան յատկութիւններով կը տարբերի ուրիշ խումբերէ եւ որ միշտ նոյնը եւ իրեն նմանը կը ծնի։— Ժառանգութեամբ իրարու նմանող խումբեր, ժողովուրդներ եւ ցեղեր իրարմէ տարբեր հասկացութիւններ են։— Ցեղ մը մարմնային ժառանգելի յատկութիւններու միութիւնն եւ իրարու նմանութիւն է»։

Ըստ Հ. Կիւնթէրի եւրոպական ժողովուրդները կը բաժնուին հետեւեալ ցեղերուն.—

Հիւսիսային ցեղ, Արեւելեան-ալպեան ցեղ, արեւմտեան միջերկրականեան ցեղ, տինարեան ցեղ, Փալեան ցեղ (արեւելեան պալթեան ցեղ)։

Գերման ժողովուրդներու գերակշիռ տարրը հիւսիսային ցեղն է։ Հիւսիսային զտարիւն ցեղը կարելի է գտնել գերման եւ սկանտինաւեան ժողովուրդներուն մէջ։

X

Հայաստան երկիրը մարդկային ամենահին բնակավայրերէն մէկն է։ Վայրի ցորենի, գինիի [illegible] Հայաստանի նախարդիները շատ հին ժամանակներէ ի վեր իրենց [illegible] ցորենը եւ [illegible]։

Կարելի է [illegible] Հայաստանի մէջ, 500 գերեզմաններ որոնք քարէ եւ պղնձէ դարէն մնացած են։ Այս գանկերը ցոյց կու տան թէ Հայաստանի նախարդիները երկարագանկ, [illegible], նման հիւսիսային ցեղատիպարին։

Այս գերեզմաններուն գտնուած երկիրը Հայոց բնակավայրն է։ Աւելի վերջը Հայոց բնակավայրին վրայ յայտնուած են կարճ գանկով մարդիկ, որոնք [illegible] ժողովուրդ կամ (ինչպէս պիտի անուանենք) armenoyit անուններով կը ճանչցուին։ Այս կարճ գանկերով ցեղերու յայտնութենէն ետքն է, որ յաջորդած են երկարագլուխ հնդեւրոպական Արմէնները։

X

Հայատիպար (arménoïde) — ի՞նչ է հայատիպար։ Գոյութիւն ունի՞ հայ ցեղ մը։

Հայ ժողովուրդի ցեղային տիպարը [illegible] կարճ գանկով, [illegible] Սեմիա [illegible] — [illegible]

[illegible] ընդունուած է իբրեւ ուրոյն տիպար։

Ամենէն արմէնոյիտ տիպարը կը գտնուի [illegible]։

Հ. Կիւնթէր [illegible] «Մերձ-Արեւելեան տիպար» [illegible] մէջ։ Ֆէօլէր նոյնպէս արմէնոյիտ ցեղը դասած է տինարեան-միջերկրականեան ցեղին մէջ։

Ֆ. Նանսէն կ'ըսէ. «Առաջաւոր Ասիոյ ցեղատիպարը այնքան մօտիկ է եւրոպական տինարեան ցեղին, որ երկուքին մէջ որոշակի զանազանութիւն դնել կարելի չէ»։

Յիշենք որ Հերոդոտոս, Եւստաթիոս, Ստրաբոն [illegible] Հայերը կը համարին Թրակիական [illegible] ցեղակից՝ Փռիւգիացիներու (Ֆռիւգիացիներու)։

X

Թուենք կարծիքներ ալ արմէնոյիտ ցեղատիպարի մասին։ [illegible] մարդատիպար (homo tauricus) անունին տակ կը հասկնայ Առաջաւոր Ասիական յատկութիւններով [illegible] այն ցեղը, որ յայտնի է իր [illegible] առեւտրական յատկութիւններով եւ որ [illegible] մէջ շատ լայն հասկացողութիւն ունի։ Ասոր հետ միասին ունի մեծ խելացիութիւն եւ կարողութիւն՝ ուրիշի հոգին մէջ թափանցելու եւ անոնց տկարութիւններէն [illegible]։ Ցեղին հոգին բացէ ի բաց կը ձգտի օգտակարին եւ հաճելիին, ոչ թէ գաղափարականին։

[illegible] Հ. Կիւնթէրի [illegible] — «Տինարեան ցեղի «քոյր» համարուած այս առաջաւոր ասիական (հայկական) ցեղին հոգեկան յատկութիւնները կը թուի թէ տինարեան ցեղի յատկութիւններէն խիստ տարբեր են։ [illegible] հոգեկան տարբերութիւնները աւելի մեծ են այս երկու ցեղերու մէջ [illegible]։

«Առաջաւոր ասիական ցեղը կը թուի թէ [illegible] մեծ ձիրք ունի, [illegible] (գաղտնիութիւն) [illegible] Առաջաւոր Ասիոյ ժողովուրդներու պատմութեան մէջ»։

Կիւնթէր գերման ցեղաբանութեան մասին իր գրած գիրքերէն մէկուն մէջ դրած է Հայատիպարը ներկայացնող նկար մը, որ շատ կը նմանի [illegible] — [illegible], ներս քաշուած կզակ եւ խորաթափանց աչքեր։

Հնդ, Հայերը, Յոյները եւ Հրեաները չփոթելով իրարու հետ, ամէնքը մէկ [illegible]. «Այս ժողովուրդները, որոնք մեծամասնութեամբ հայ ցեղին կը պատկանին, ինչպէս Հայերը, Յոյները, Հրեաները, իրենց առեւտրական ճարպիկութեամբ [illegible] միւս ցեղերը։ Անոնք, իրենց [illegible] հետ, ունին նաեւ ուրիշ մարդոց հոգին թափանցելու եւ [illegible] կարողութիւնը, [illegible]»։

X

Հայկական [illegible]

[illegible] մաններէն ժողովածու մը, «Հայութիւնը եւ Արիականութիւնը» անունով։ [illegible] Արեւելեան մէջ աշխատութիւնը, ուր հեղինակը կը պարզէ հիւսիսային տիպարի մը փաստացի գոյութիւնը հայ ժողովուրդի մէջ։ Արտ. Աբեղեան կ'ըսէ թէ Հայերը ծագումով արեւմտեան, հայրենիքով արեւելեան ժողովուրդ մըն են. «Եթէ կայ ժողովուրդ մը որ ցեղային տեսակէտով անխառն ու մաքուր մնացած է, այն ալ Հայերն են, [illegible] իրենց [illegible] մէջ կղզիացած ըլլալնուն [illegible] աշխարհի այլակրօնութեան»։

Գերմաներէն այս աշխատանքը հրատարակուած է Գերմաններու մօտ Հայերու [illegible] նպատակով միայն,— այդ է իր արժէքը։ [illegible] ըսել թէ Հայերն ալ, ուրիշ ժողովուրդներու կարգին, ամէնէն աւելի ենթակայ եղած են արշաւանքներու, եւ ամէնէն աւելի խառնուած են օտար ցեղերու հետ։ [illegible] կազմութիւնը։

Արտ. Աբեղեան հետեւեալ վկայութիւնը կը բերէ Ֆ. Նանսէնէն, [illegible] Հայաստան կատարած ճամբորդութեան ընթացքին կը հանդիպի Հայերու. «Այստեղ հաւաքուած Հայերէն [illegible] մինչեւ հիւսիսային ցեղը։— Ամէն բանէ առաջ [illegible] մէջ մնացի երիտասարդի մը առջեւ, ինչպէս խարտեաշ էին իր մօրուքն ու մազերը, ինչ բաց գոյն ունէր անոր մորթը եւ իր դէմքը կրնար սկանտինաւեան մարդու մը դէմքը [illegible]»։

Արեգեան [illegible] Տօքթ. Լեփսիուսի մէկ գրքէն «Հայ ժողովուրդը մահուան ճամբուն վրայ»։ [illegible] պատերազմին Թուրքիա [illegible] կարաւանի մը, «[illegible] խարտեաշ մազերով [illegible] մանուկներ եւ կիներ, որոնք [illegible] վրան կ'ըսէ»։

Արտ. Աբեղեան իր փաստերու կարգին կը յիշէ [illegible] Տէր-Մինասեանի մէկ նկարագրութիւնը, Սասունցի Հայերու մասին, [illegible] բարձրահասակ, [illegible], անյողդողդ, վճռական, համառ եւ [illegible] էր»։

Հիմնուելով հայ ժողովրդական բանահիւսութեան եւ անոր [illegible] վրայ Արտ. Աբեղեան կը հաստատէ թէ հայ ժողովրդի մէջ [illegible] — [illegible] հայ երգերու մէջ։

Պատմութենէն ալ կը բերէ փաստ մը, [illegible] Մովսէսին [illegible] նկարագրութիւնը Հայկ դիւցազնի, անոր գանգուր մազեր, [illegible]

[illegible]

Ի ՊԷՏՍ ՀԱՐՑԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.. Ձեզ խորհիլ որ մեր նոր գրողները իրենց սովորական բառամթերքը ձեռնացնելու պատեհութիւն ունենան։ Գիտակից եմ ծանրածանր պէտաքրութիւններուն, որոնց ենթարկուած է «նոր գրողները» կոչուած երիտասարդութիւնը, որ կեանքի նիւթական պայքարը կը պարտի մղել անօրինակ ուժգնութեամբ։ Բայց սա [illegible] գլուխները որ մեր դատարանը կը կենդանացնեն, կը հոգիացնեն, գրական անունը [illegible], ինչ աղբիւրէ, ինչ հանքէ որ ըլլայ։ Քաղաքական ու գրական [illegible] մոլեգնած է գիրենք, այդ երիտասարդութիւնը, որոնք, [illegible] ժամանակի ու միջոցի ամէն [illegible], հայցին հետ հոգի կը հետապնդեն, պատմութեան մէջ նմանը քիչ անգամ տեսնուած կամ բնաւ չտեսնուած արիութեամբ։ Սիրելիդ իմ Արազ, աներկիւղ այս անգամ ահա [illegible] կը կարդամ աչքերուդ, պիտի չկրնաս արգիլել զիս, քանի որ ես [illegible], իբրեւ մէկ այդ երիտասարդութեան [illegible], իբրեւ խիզախ եւ կատոնեան առաջնորդ մը։ Թոյլ տուր որ ես լեցնեմ [illegible], նշելով Եզնիկ, Եղիշէ, Խորենացի, ծանօթ ու անծանօթ փառանը [illegible] թարգմանիչներուն, որոնց հայկական [illegible] Ոսկեբերան, Կիւրեղ, Գրիգոր, Արիստոտէլ — ընդմիջեմ անուանաշարքը — [illegible], նոյնիսկ աւելի գեղեցկացած [illegible] թարգմանութեան հայերէն, հեղինակութեամբ վարդապետ Սահակի եւ Մեսրոպի։ Թոյլ տուր, գիտակից եմ մեր տղաքը։ [illegible] քաջալերութիւնը [illegible] հարկ մըն է հայ [illegible] համար։ Խորենացին մէջ մեր ազգային հերոսը— Հայկ — իր [illegible] [illegible]։ Բնը եւ — [illegible] — Վարդան, Տրդատի [illegible] մինչեւ քանի մը բանէ [illegible], [illegible] Այս [illegible] հայկական է, ու մեր [illegible] — [illegible] մարդանք — [illegible]։

Այո, այսչափ։ Կը տեսնե՞ս... հաստատութիւնը։

[illegible] — [illegible] Գիրքը։ [illegible] — [illegible]։— Մենք հիմա ընդհանրապէս կ'ընենք «արծաթեայ», ինչ

[illegible] Արշակ, որ «հաստ էր եւ թիկնաւոր»։

— Այս եւ նման փաստերով Ա. Աբեղեան կը հետեւցնէ թէ հայ ժողովուրդի ցեղակազմութեան մէջ գոյութիւն է ունեցեր հիւսիսային ցեղատիպարը եւ սա մինչեւ այսօր պահուեր է զանազան Հայ [illegible] բնակչութիւններու մէջ։

Վ. [illegible]

Գ. Զօպանեանի ի պատիւ տրուած ճաշկերոյթը

«Միջերկրականեան Կոմիտէ դը «Ֆրանս - Սուրիա» մասնաճիւղը ճաշկերոյթ մը կազմակերպած էր ամսոյս 26ին «Մէզօն տէ Փօլիթէքնիսիէն»ի մէջ, Գ. Արշակ Զօպանեանի Պատուոյ Լէգէոնի ասպետութեան աստիճանին բարձրանալուն առթիւ։

Ներկայ էին հայ եւ Ֆրանսացի յայտնի դէմքեր, որոնց կարգին կը յիշենք ծերակուտական Մօրիս Կօթըրօ, զօրավարներ Պրէմօն, Տիւֆիէօ, Նիէսէլ, Անտրէա, Քլէման Կրանքուրը մէկ քանին իրենց կիներուն հետ միասին, Գ. Փօլ տիւ Վէօռ, Ֆրանսացի լրագրողներ, սուրիացի մօնսէնեօր [illegible] Սարգիս Խուրի, Փարիզի Հայոց հոգեւոր հովուի փոխանորդ Տիրան վարդապետ, հայ բողոքականներու հովիւ Գ. Զ. Պասմաճեան, զանազան հայ կազմակերպութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։

Ճաշէն առաջ զօր. Պրէմօն Գ. Զօպանեանի յանձնեց անցուց պատուոյ լէգէոնի ասպետութեան խաչը։ Ճաշկերոյթին կը նախագահէր Գ. Կիւսթաւ Կօթըրօ, ծերակուտական, որ գիրք մը գրած է ժամանակին «Ինչպէս հաստատուեցաւ Ֆրանսա Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ» անունով եւ ծանօթ է հայկական Դատին։ Գ. Կօթըրօ յուզիչ ճառով մը դրուատեց Հայոց կրած տառապանքներն ու կատարած ծառայութիւնները, ըսաւ թէ իբրեւ Ֆրանսացի ամօթ կը զգայ այն կռուին համար, որուն ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը, յայտնեց յայտնեց ապագային համար եւ իր բաժակը պարպեց «Հայաստանի յարութեան» կենացը։

Ցետոյ խօսեցաւ Գ. Փօլ տիւ Վէօռ, «Կիլիկիոյ չարչարանքը» գրքին երիտասարդ ու վաստակաշատ հեղինակը, որ մօտէն ճանչցած է Հայերը եւ որ յուզիչ խօսքեր ըրաւ Հայկական Դատին համար։ Ցայտնեց այս առթիւ

թէ Անտիոքի մէջ քուրք զինուոր մնացած այլեւս։ Ցիշեց թէ նամակ մը ուղղուած է պաշտօնական անձնաւորութեանց կողմէ առաջին նախարար Գ. Ժօրժ Պօնէի Սանճաքի ինդիրն այս կերպ կարգադրութեան դէմ բողոքելու համար։ Գ. Տիւ Վէօռ չշտեց թէ Հայերը կրաւոնք ունին իբրեւ անկախ եւ ազատ ժողովուրդ ապրելու, մինչդեռ հիմա իրենց մնալիքները [illegible] համար տեղ մը սեփական հող անգամ չունին։ Իր խօսքերը ընդունուեցան ջերմ ծափերով։

Ֆրանսական Ճակատի Հայ Կամաւորներու Միութեան կողմէ խօսեցաւ նախագահը Գ. Զ. Վարդանեան, յիշելով այն խաչը որուն համար կռուեցան հայ երիտասարդները Մեծ պատերազմի ընթացքին եւ յիշեց այս առթիւ Գ. Զօպանեանի ցոյց տուած աջակցութիւնը հայ կամաւորներուն։

Գ. Լեւոն Պօղոսեան [illegible] [illegible] մը դրուատեց [illegible] հայ ժողովուրդին կատարած ծառայութիւնները դաշնակիցներու դատին եւ յայտնեց թէ բոլոր ազգերու մէջ Հայերը միակն են որ չեն վարձատրուած իրենց զոհողութեանց համար եւ չեն ունեցած իրենց ազատ ու անկախ հայրենիքը։

Գ. Զօպանեան շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած պատիւին համար եւ մասնաւորապէս շեշտեց թէ հայ ժողովուրդը պատերազմի ընթացքին Ֆրանսայի ճակատին վրայ կարեւոր, Հայկական Լէգէոնին մէջ հազարաւոր, իսկ Կովկասի ճակատին վրայ տասնեակ հազարաւոր կամաւորներ եւ զինուորներ տուաւ։ Անոնց զոհողութիւնները ի զուր անցան։ Արդարութիւն պահանջեց Հայերուն համար եւ յոյս յայտնեց թէ եղած անիրաւութիւնները պիտի դարմանուին օր մը։

Նախագահ Գ. Կօթըրօ փակելով ճաշկերոյթը, յայտնեց թէ Գ. Զօպանեանի տրուած վկայականին մէջ անիկա ցոյց տրուած է իբրեւ «հայկական հպատակ» (de nationalité Arménienne) [illegible] կը ծծէ, ժլատ, կծծի հաճանքները ունի, եւ Խորենացիին հանքին մէջ կայ նաեւ «սակեղէն»,— հիմա որքան պիտի փայլեցնէր մեր ժլատ, կծծի հարուստներուն, որոնք ցեղին այս անօրինակ կացութեան մէջ չուզեցին, չեն ուզեր — ապիրատները — ակօսը մը կարմել, բանի մը, բանի մը ծառայելու համար։ Աղէկ որ մէկ - երկուքը հոգին զինած ենթարկիր ժամուն ժամկէտ բլլալու, որպէսզի ուրիշ բան չըսպասենք իրենցմէ։

Այս, հոս իրաւ չափը անցուցի։

Մենք հիմա կ'ըսենք — անձնասէր։ Աչա Խորենացին կ'ըսէ — անձնասէր։ Երկուքն ալ միտք պահենք։

Իբրեւ գեղեցիկ օրինակ մը, սկըզ - [illegible] մը, հոս անցողակի կուտանք Խորենացիին [illegible] վարդապետներու — [illegible]

[illegible]

Բայց փոքրիկ քննութիւն մը, սիրելի Արազ։ Գիտի փորձեմ կարողութիւնը մեր դատարանին յառաջացնեմներուն, որոնք հին գրականէն ալ կը հասկըռնան, եւ որոնցմէ ունինք մինչեւ քօնկօ, իսկ մօտն ալ Գրիգոր։ Ուրեմն, ընձայ, թարգմանէ կամ բացատրէ այս խօսքը։ Ընձայ, համարձակ իբրեւ իր անուանակից ինձը կամ ընձառիւծը, խիզախոտն կանգնած, կը մառանհարէ — Խաչի դժար չէ, վարժատ [illegible] Խորենացին ըսել կ'ուզէ, թէ այդ ապիկար վարդապետները, [illegible] գաղափարութիւնը չարչրած, [illegible] [illegible] կրօնքին կամ բարոյականին տեսութիւնը (théorie) չարչրած, [illegible] կը մխին (pratique)։— [illegible] Ընձայ, արժանաւոր [illegible] Մամիկոնին եւ Մլեհին [illegible] յանդուգն սանձ եւ զուն։ [illegible], ձեր երեքին չափ, եթէ ոչ աւելի, կարող եւ ընդունակ են սա [illegible] պատանիները— [illegible], [illegible], Արշաւիր, [illegible], [illegible], [illegible], բայց անոնք յանկնաց են, մարմինով [illegible], [illegible] մէկ [illegible] կը [illegible], [illegible] կոչի, կանչի կը սպասեն։

Բայց իմ խնդիրս հիմա դատարանին կը հասնի։ Ննջած ը դատարանը կը անօրինէ։ Ալէն։

Համհարզ, զօրավար — [illegible] պատմութեան մէջ Հայ [illegible] նախնական [illegible] հոմանիշ չունենք, [illegible] — Թագաւոր — ապարար — վաշտն, [illegible] թէ պաշտպանողականի, յարձակողականի համար։

ՏԱՐՕՋ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՁԵՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՓՈԹ ՄԸՆՑԻ | Անգ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

Վայրկեան մը յետոյ [illegible] [illegible] յամրայական դաշնը, կենդանի ու երազախառնը առաջնորդելու համար մեր [illegible] [illegible] [illegible] մէջ բաց զաւնիքէն եւ [illegible] կը յառէին [illegible] մարդոց ձայները եւ վայրկեան մը վերջ Գագիկ դրան առջեւ [illegible] երեւցաւ.

— Բոլոր այս փախստականները ո՞ւր կը բերես։

Բոլոր ու մատներուն բոլոր խաղերը ծամբէրն նման ճայթեցաւ ու դարձաւ մեխնացաւ։ Բայց գիտէինք որ ալլեւս մեր բոլոր թերութիւնները ներուած էին։

Այս գիշերի տանները, լիալուսին ծածկոյթ լոյսով մը, ծածրոյ [illegible] կանր։ Մեր դացած պատմութեան որեւէ կանչը չէր կրնար անտեսել։ [illegible] [illegible]

[illegible] տղայ ծածկոյթութիւնը, ու մեր ծանրանուած կենդանութիւնը տակաւին մարդ ալ կրնալու ի վիճակի չէին։ Ձեզ կ'ըսեմ թէ իր ընտրած նման Գագիկ [illegible] ըստ [illegible] [illegible] իր գերմները [illegible] մէջ [illegible]։ Այս անգամ [illegible] կը բարկանային [illegible] անոնց [illegible] [illegible] պատերազմի մը [illegible] կը [illegible] [illegible]։

Այդ [illegible] [illegible] մեծ բան մը չէին հասկնար, բայց լաւ առաջնորդողներ էին։ Ոչ իսկ երկու անձ նման հագուած էին, իրենց զէնքերն անգամ նոյնը չէին։ Թէեւ մեծ մասը Թրքական կառավարութենէ ձեռք անցած զէնք կը կրէր։

— Բոլորս ալ Թուրքին առաջին կարգի պատերազմիկ ըլլալը խոստովանեցանք, այլ [illegible] նաեւ [illegible]

րել անոնց յետոյ հոգին հրամայել, [illegible] [illegible] [illegible] Ֆրէտ։

Հակառակը կարելի չէր ըսել։ Անոր [illegible] ընտանի աչքով նայած է, պէտք է համաձայն ըլլալ անոր։

— Թուրքերը իրենց թերութիւնն [illegible] համար չէ որ կ'ատեն Հայերը։ Թուրքը մեղանչելը կը սիրէ, նոյնիսկ կը նախընտրէ։ Եթէ Հայերը փառասէր մարդիկ կամ Քիւրտերուն նման մարդասպան սրիկաներ եղած ըլլային, Թուրքերը պիտի սիրէին զանոնք, պատմութենէն ետ։

Ֆրէտ խնդալով.

— Ուրեմն եթէ Թուրք մը գիս սիրէ, ընկերոջս [illegible] մասին պիտի [illegible]։

[illegible], [illegible] թէ անանց որ [illegible] Թուրքին Հայերը չսիրելը, Հայերուն քաղաքակրթութեան ամէնէն [illegible]։

[illegible] Ծագիէ Քար-Տափ [illegible] [illegible] ներր, հետեւելով պատճառ մը որ [illegible] հասնելիք կը բաղձանք։ Հայերը ծանր խորհուրդն.

յով տարուած էին — իրենց պաշտած բայց կորսնցնել խլուած հայրենիքին [illegible]։ [illegible] անոնց երգերը վէտ ու տառապանք էին, բայց միաժամանակ զուարթութեան ու ազատ խրախուսանքով մը թէ իրենց ազգութեան տառապանքն ու [illegible] պիտի [illegible]։

Ֆրէտ որ նուագի մեծ ընդունակութիւն ունի, քանի մը անգամ փորձելով անոնց [illegible] իր երգեր նիկով ընկերանալ անոնց եւ Հայերը իրենց [illegible] [illegible] այդ գիշեր, այնպէս որ երբ փորձի օրը եկաւ, անոնք անվերապահօրէն մեզ որպէս [illegible] ընդունեցին։ Իրական նուագը չմոյլիչ է ու գիւթական։ Բայց Թուրքը որեւէ գիւթական բան չի ճանչնար։

— Արշալոյսին [illegible] ժայռերէ [illegible], տեսանք Զէյթուն-Տաղի [illegible] կատարը։ Հոն՝ այդ բարձունքներուն վրայ, որպէս [illegible], կային մենք եւ արծիւները որ [illegible] վրայ [illegible] կը թափանցէին։ Մէկ անգամ անոնցմէ [illegible], [illegible], որոնք արագ կերպով կը չքէին ու աւելի բարձրերը կը թռչէին. բայց ա-

նոնցմէ մէկը մեր վրայ չխոյացաւ։

Անգամ մը երբ էջ - Օղլու տանող արահետը կը դառնայինք, մեր ձախին՝ [illegible] մը վրայ տեսանք քառակուսի փոքր շէնք մը։ Անկէց քանի մեթր հեռուն, այն կլոր բլուրին գագաթին վրայ մեր սովորաբար տեսած կաղնիի [illegible] ծառ մը [illegible] պատուհաններ կը կախուէին։

— Թուրքեր, ըսաւ Գագիկ մեր գոցմէ մէկ, ձեր մեր կողմը քշելով. Այդ քառակուսի շէնքը [illegible] պահականոցն է, կառավարութեան կողմէ հաստատուած, ուղարկներս զսպելու համար։ Մինչդեռ իրենք ամէնէն զէշ աւազակներն են։

Մարդը այս խօսքերը ըսաւ անդրէն լեզուով եւ դարբնական տոնով չէզոք։

— Ոստիկանները սպաննելով լաւ աւելի կը սանձէք, որ անոնք այդ [illegible] պատուհանի ծառայեցնելով ձեր [illegible] սպաննեն, պատասխանեց Ֆրէտ։

— Եկէք եւ տեսէք, ըսաւ Զէյթունցի մարդը։

Ու մեզ առաջնորդեց մացառներուն մօտ գտնուող առուակի մը եզերքը։ Ա[illegible]

նոր վերջաւորութեան խոշոր ծայրը մը եղին՝ հողաթմբերու [illegible] [illegible] մը կար, [illegible] [illegible] կերպով [illegible] բաց մը, [illegible] էր ըսել որ աժճկային [illegible] էին անոնք։

— Երեք այր, [illegible], տառապանքը մեր առաջնորդը։

— Ըսել կ'ուզես թէ Թուրք [illegible]...

— Տասներկուք հոգի էին անոնք, [illegible] Զէյթունի կ'երթային։ Անոնցմէ մէկ ողջ մնաց ու մինչեւ Զէյթուն հասնելով [illegible]։ Ետքը մենք [illegible] [illegible] ու անոնց [illegible] ծեցինք։ Թուրքերը [illegible] [illegible] ուրիշ [illegible] անոնց [illegible]։ Ետքը այդ վիճակով [illegible] [illegible]։ Ըսե՞մ թէ ինչ ըրին կիներուն։

— Թո՞ւ [illegible] ըրեր Թուրքերուն։

— Պարզապէս կախեցինք։ [illegible]

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Իզմիրի Անեւոր · Մենեակը պատրաստած է դէպի Ամերիկա կատարուած տարածումին վիճակագրութիւնը որու համաձայն, 1928ին, էկէլի շրջանակէն դէպի Ամերիկա կատարուած արտածումը հասած է 19 միլիոն 675,653 ոսկիի։ Ամերիկա իր այս գնումով, Թուրքիոյ գլխաւոր յաճախորդներէն մէկը եղած է։ Բայց, այս տարիէն յետոյ, արտածումը յանկարծ 10,048,482 ոսկիի իջած է։ Թէեւ 930ին 12,669,562 ոսկիի բարձրացած է, բայց 1931ին յանկարծ, ուելի մեծ նուազումով մը, 8,141,148 ոսկիի իջած է։ 1932ին 9,270,978 ոսկի, իսկ 1933ին 6,885,569 ոսկի, 1934ին 5,712,150 ոսկի, 1935ին 7,792,755 ոսկի եւ 1936ին 8,716,059 ոսկի։

Վերջին տարին, այսինքն 1937ին այս արտածումը յանկարծ 17 միլիոն 969,595 ոսկիի բարձրացած է։

Ամերիկա կատարուած արտածումին 1928էն 1937 այսպէս իջնալը հետեւանք է նիւթերուն քանակին նուազումին։ Անատոլուին եւ հողային բերքերը Ամերիկա արտածուելէ դադրած են։ Մաքսատուրքի պատճառաւ գորգի արտածումն ալ վերջ գտած է։ Այս վերջին արտածումը որ տարեկան 2 միլիոն ոսկիէ աւելի արժէք մը կը ներկայացնէր, նշանակելի թիւ մը չէ առր։

Իսկ վերջին տարիները սկսած է արտածուիլ քրոմ, խողկաղինի հիւթ, մատուտակի (մեյան քէօքիւ), մեղր եւ մատուտակի հիւթ, որոնք նախապէս արտածումի նիւթեր չէին։ 1937ի արտածումին աւելցման պատճառը այս վերջին նիւթերը կը կազմեն։ Նոյնպէս անցեալ տարի մեծ եղած է ծխախոտի գնումը՝ նախորդ տարիներու բաղդատմամբ։

ՖԻՆԼԷՕԼ (Բելրանի) զաւառակի ա-

[illegible]

Թէ կարելի օժանդակութիւնը գիւղի ընծայէ, վարչական ժողովին խոստացած այս օգնութիւնը տակաւին իրականացած չէ՝ որի աշակերտներուն պաշտպանութիւնը ստանձնելու համար եղած դիմումներուն պատասխանները հասած չըլլալով։ Միւս կողմէ Ծրբերոփ վարժին «Բնարէշներէն գոյացած 3000 ոսկին ալ գանձելու համար անհրաժեշտ եղած է նախ ապահովել նախորդ պահանջքէն մնացած 1300 ոսկին, ինչ որ ցարդ կարելի չէ եղած ստանալ, եւ հետեւաբար անմիջական կերպով օգտագործել 3000 ոսկի եւս։ Այս պատճառով կարող կանխի մատակարարութիւնը դժուարութեան մատնուած է, Թուրք ուսուցիչներ թողած են իրենց պաշտօնը, [illegible] ստացած չըլլալնուն։ Կրթական տնօրէնը եւ հիմնադիր հրաւէր ուղղած են կրթական տնօրէնութեան՝ պետական ձեռքին վերցնելու խորհրդակցութեան համար։

ԹՈՓՓԱՐԵԱՆ ՎԱՀՐԱՄ · ԳՈՑԸ

ԽՐԻՄ ՀԱՄԱՐ «ՀՈԳԻ ՏՈՒՈՂ» ՃԱԼԵԱՆՆԸ

Քննադատութեան գրուած է, որ շուարը երաժշտութիւն լսելով կը սկսի ուտել։ Երաժշտական գործիքներու ձայնը անոնց ականջին քաղցր վրայ ալ կը ըսէ մը ձանձրանին ապաւորութիւնը կը գործէ։ Բայց, ատոր հակառակ, կոյ օրինակը եղք ալրով հասի մը Այդ կենդանին, որուն Թուրքերը տուած էին «պաշնակամայ շնալքիս» անունը, ամէն առտու ներկայ կ'ըլլար կենսաբանական մարզանքներուն, ու բոլորը կ'ընկերանար նուագը, եւ ամէն իրիկուն Օփերայի շուրջ կը յամէր խորունկ ուշադրութեամբ եւ ականջները տարօրինակ կերպով տնկած։ Իրեն թան գործ քրած էր քաղաքին ամբողջ փողոցները թափառիլ, նուագահանդէսներու ներկայ ըլլալու համար։

ԿՈՉ

ՄԵԾ ՆՈՐ · ՓԻՒՂՑԻՆԵՐՈՒՆ

[illegible]

Péré Vartan Jamgotchian, 27 Rue St. Michel, Lyon (Rhône) France։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Փաղտաղման)

[illegible] ներն Մատենաշար Թիւ 11։ Գին 25 Ֆրանք (Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պալքաններ)։ Ուրիշ երկիրներ՝ 1 տոլար։ Հասցէ — M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (18)։

Վարչութիւն

Փարիզահայ «Ինար» երգչախումբի

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄ-

ՆԵՐ ընկերակցութիւնը կը փութայ յայտնել, որ իր մատենաշարին Ա. հատորը, Թուրքին Զարդարեանի Արձակ էջեր եւ Նէքմարդեր, պատրաստուած ըլլալով, իր շարքէն որեւէ 2 հատոր պիտի տրամադրէ անոր, որ իրեն կը գրէ սպասուած այդ հատորէն մէկ օրինակ։

ԵՏՆԱՅԱՆԵ

ԳԻՐԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑ, Սեւան Պարտիզեան, 1939 (Ի. տարի), պատ. Յ. Տէր Ցակոբեան. գին 5 Ֆրանք։ Դիմել հեղինակին՝ 44 Rue du Commerce. Colombes (Seine)։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՏԱՐԱՄԵՆԵ

ԽԱՐԴ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Կիւրքեանի «Ջորիս»ներ անտանոթ նշանատակութիւնները կ'ըսէ այս խմբագրականի մը մէջ (22 Յունիս) ։

Բարեգործականը անցեալ 6ին Բաբիրի մէջ ունեցաւ իր տարեկան ընդհանուր ժողովը։ [illegible]

... մեռնել իր գործին եւ նպատակներուն հանդէպ հաւատարմութիւն եւ օժանդակութիւն։ Գաղթականական նպաստի բաշխումին մէջ նա՛ն մասնաւոր թիւնը պէտք է տիրէ, որպէսզի բաւարարութիւն ստանան Բարեգործականի նախիրատուներն ալ։

Կրթական գործին ընդարձակումը նիւթ հայթայթուած է մեր բազմաթիւ յօդուածներուն։ Ըսած ենք եւ կը կրկնենք թէ առանց բարձրագոյն նախակրթարաններու — Պէյրութի եւ Հալէպի նման կեդրոններու մէջ — ...

[illegible]

> Իւրաքանչիւր տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամեն տեսակ հազ ու արիւնաբերութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան։
>
> ԳԻՄ. L ՏՕՔԹ. ՎԵՆՈՐ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ
>
> **15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)**
>
> Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18։ Tél. Tru. 83—87

ԿՀ ԱՆԴԱՄՈՒԹԵԱՆ եւ ԲԱՐԵԿԻՑՆԵՐԸ իրենց զաւակներու ...

Շրջուն բդրակից

ՆԻԳՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԳԻՒԱՆԱՑ

Նիգրոնական լիճին մատակարարութիւնը ապահովելու եւ ամբողջական կազմելը պահելու համար Վարչական ժողովը հաւաքուած էր ...

ԵՐԲ ՀԱՅԱԶԻՆՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

Ցանցուցն արտորդ էր եւ գրաւման դէմն ամբողջ տեւողութեան Նիւ Ըրլիֆի պաշտօնէութեան վայրէն հող հայթայթողն էր։ Նոյնպէս ալ համազէտ էր դէնքեր նորոգելու մէջ։ Այս երկու դրադումներէն բաւ յոգնութիւն չէր զգար։

... կերուն մէջտեղը դրուած լայն սեղանին վրայ։

Մերթ ընդ մերթ կը ժպտէր ու կը փիլիսոփայէր։

Սեղանին վրայ դիզուած զէնքերը զարմանալի արագութեամբ կը փոր- ...

[illegible]

նել անոր բանաձեւած եզրակացութիւնն ալ։ Արդ, յետագային լորտ Րընսիմէնի տեղեկագիրն էր, որ հիմ ծառայեց բանակցութեանց ։

Օգոստոսին կարելի չեղաւ համաձայնութեան մը գալ։ Գերմանիա զէնքի տակ առած էր արդէն մէկ միլիոն 600 հազար զինուոր ։ Չեխերու եւ Զուտէթներու միջեւ կը շարունակուէին բախումները։ Կը բացուի Նիւրըմպէրկի Նացի համաժողովը։ Վախ կայ որ գերման զօրքը մտնէ չեխական սահմաններէն ներս ։ Կիրքերը բորբոքած են։ Չեխերը կը ներկայացնեն իրենց հակառաջարկները, թերեւս քիչ մը ուշ էր այլեւս։ 12 սեպտեմբերին Հիթլէր կը խօսի իր ճառը։ Յաջորդ օրը արիւնալի բախում մը Զուտէթներու շրջանին մէջ։ Վիրաւորներ եւ մեռեալներ կան։ Փրակա պաշարման վիճակ կը յայտարարէ։ Զուտէթները վերջնագիր կու տան։ Քայլ մը մնացած էր ընդհ. պատերազմին։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կը խորհի դէմ դիմաց բերել կառավարութեանց պետերը։ Չէյմպըրլէն, մեզի հետ համախորհուրդ, կը մեկնի Պէրխթէսկատըն։ Անձնութեան ժամերուն կը յաջորդեն յոյսի նշոյլներ։ Հիթլէր կ'ընդունի վէճը կարգադրել համաձայն ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքին։ Չէյմպըրլէն կը վերադառնայ Լոնտոն ։ Մենք եւս Լոնտոն կը հասնինք 18 սեպտեմբերին։ Մեզի կը հաղորդեն նաեւ լորտ Րընսիմէնի եզրակացութիւնը։ «Այլեւս Զուտէթները չեն կրնար ապրիլ մէկ յարկի տակ, Չեխերու հետ»։ Մեզի կը մնար ընդունիլ, ի՞նչպէս կարելի էր մերժել ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքը, որուն համար կռուած էինք դարեր, ի՞նչպէս կարելի էր մերժել միջնորդը, որուն օժանդակութիւնը խնդրեր էինք։ Անշուշտ չեխական կառավարութիւնը պիտի մերժէր ընդհանուր հանրաքուէն, նախընտրելի էր Գերմանիոյ տալ Զուտէթեան շրջանը եւ Չեխոսլովաքիոյ կատարած զոհողութեան իբրեւ փոխարինութիւն՝ իր նոր սահմանները երաշխաւորել չորս մեծ պետութեանց կողմէ։ Այս վերջին պայմանը դժուար ընդունեցին Անգլիացիները, մերժելով գործ ունենալ Կեդր. Եւրոպայի մէջ ։ Չեխոսլովաքիա չմերժեց անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը, որովհետեւ Գերմանիա կրնար բանի ուժի դիմել, իսկ Անգլիա կրնար ձեռնթափ մնալ։ 22 Սեպտեմբերին Չէյմպըրլէն կը հասնի Կոտըսպէրկ, տանելով անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը, Հիթլէր կ'ուզէ 1 Հոկտեմբեր մէկէն գրաւել Զուտէթեան շրջանը։ Չէյմպըրլէն կը վերադառնայ։ Հիթլէրի յուշագիրը կը հաղորդուի Փրակա։ Չեխերը կը մերժեն եւ ընդհ. զօրաշարժ կը յայտարարեն։ 27 Սեպտեմբերին լուր կ'առնուի որ Գերմանիա զօրաշարժ պիտի կատարէ եւ 28 Սեպտեմբերին, Չորեքշաբթի, ժամը 2ին, պիտի մտնէ չեխական սահմաններէն ներս ։

Այլեւս անխուսափելի կը համարուէր պատերազմը ։ Չէյմպըրլէն իսկ, պահ մը յուսահատ, անյոյս կը թուէր։ Ամէն կողմէ խաղաղութեան կոչեր։ Նախագահ Ռոզվէլթ երկու անգամ կոչ ըրաւ Հիթլէրի։ Վերջին գիշերը, Պերլինի մեր դեսպանը Հիթլէրի կը ներկայացնէ ֆրանսական ծրագիրը, միւս կողմէ Չէյմպըրլէն կը դիմէ Մուսոլինիի՝ ուժ տալու համար Չորսերու ժողովին։ Յաջորդ օրը՝ Միւնիխի ժողովը։ Միւնիխի մէջ բանակցութեանց առարկայ է լորտ Րընսիմէնի տեղեկագիրը, որ կ'ընդունուի բոլորին կողմէ։

Դէպքերու այս արագ պատկերը տալէ վերջ, Ժորժ Պոնէ ցոյց տուաւ թէ ոմանք կը պնդեն թէ Ֆրանսա դաշնագրով կապուած լինելով ... ամէնուն հաւանութեամբ միջնորդ ընդունուած լորտ Րընսիմէնի տեղեկագիրն էր որ նուիրագործուեցաւ։ Եթէ Ֆրանսա դաշնակից ուզէր մնալ, զէնքի տակ չէր առներ իր պահեստի ուժերը։ 5 Սեպտեմբերին պահեստի ուժերը գրաւած էին իրենց դիրքերը, այնուհետեւ 15 օրուան ընթացքին 700,000 հետեւակ եւ 25 հազար սպայ դրօշի տակ առնուած էին ։ Աւելի քան մէկ միլիոն զինուոր կար սահմանին վրայ, կազմ եւ պատրաստ ։

Կատարուած քննադատութիւններուն մէկիկ մէկիկ պատասխանելէ վերջ, արտաքին նախարարը յայտնեց թէ Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց ո՞վ չի գիտեր որ այլեւս անզօր գործիք մըն է ան, կը բացակային բազմաթիւ մեծ պետութիւններ։ Հաւաքական ապահովութեան քաղաքականութիւնը ձախողեցաւ, առար համար տեսնուեցաւ որ Ֆրանսա մինակ մնաց օգնելու համար Չեխոսլովաքիոյ, որ, սպառնալիքի տակ, պէտք ունէր բոլորին օժանդակութեան ։

Ժորժ Պոնէ ընդհ. ակնարկ մը նետեց նաեւ Ֆրանսայի միջազգային յարաբերութեանց վրայ եւ ըսաւ թէ աշխարհի խաղաղութեան անկիւնաքարը կազմուած է անգլօ-ֆրանսական բարեկամական յարաբերութիւններով։ Գալով Իտալիոյ, արդէն սկսած են բնականոն դառնալ իտալօ-ֆրանսական յարաբերութիւնները ։ Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը անկարելիութիւն չի տեսներ համաձայնութեան գալու ։

Էռիոյի ճառը

— oo —

Գրեցինք թէ տարակարծութիւն մը գոյութիւն ունի Էռիոյի եւ Տալատիէի միջեւ։ Կը թուի թէ բարեկամները յաջողած են հարթել այդ տարակարծութիւնը, եւ Էռիօ, շաբաթ օր, Ժորժ Պոնէի ճառէն վերջ բեմ ելաւ խանդավառ ծափերու մէջ, նախ իր գնահատութիւնը յայտնեց Տալատիէի քաղաքականութեան մասին, յետոյ յայտարարեց թէ մնանկացաւ հաւաքական ապահովութեան քաղաքականութիւնը, թէ որ եւ է ազդեցութիւն չունի այլեւս Ազգերու Դաշնակցութիւնը, մեռած է հիմա այդ գաղափարը ։ Պետութեանց հետ առանձին համաձայնութիւն կնքելու քաղաքականութիւնն ալ ձախողեցաւ։ Այսօր հանդիսատեսներ ենք դարձեր միջազգային բարոյականի նուաճելութեան ։

Ժամանակ էոր Ֆրանսա կոչ ընէ բոլոր ժողովուրդներուն, բոլոր երկիրներուն, որպէսզի միանան ընդդէմ պատերազմին։ Ծանր մտահոգութիւններ կը մթագնեն հորիզոնը։ Աւստրիոյ անհետացումէն վերջ անխուսափելի էր չեխական երկրին տկարացումը ։ Միւս կողմէ, մեր սահմանին վրայ կը շարունակուի քաղաքացիական պատերազմը։ Աշխարհի միւս ծայրը, մեծ վտանգի տակ կը գտնուի հանրապետութիւն մը ուր կարեւոր շահեր ունինք։

Այսպէս կրակի մէջ է աշխարհի մէկ խոշոր մասը։

Եւ անհամաձայնութիւններ՝ Եւրոպայի մէջ։ Ժընեւ կանչեցինք Գերմանիան, խորհելով որ օգտակար կ'ըլլայ աշխատանքի իբրեւ եւր. մեծ պետութիւն մը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, 1932ին Թուլուզի մէջ ձեռք երկարեցինք Իտալիոյ։ Ձախողեցան այս բոլոր ձեռնարկները ։

Բայց ես երբեք պիտի չհանդուրժեմ որ մեզի արգելք հանդիսանան, գաղափարաբանական հակառակութեամբ մը, որ խզենք մեր բարեկամութիւնը 180 միլիոննոց ժողովուրդի մը հետ։ Ան... գաղափարական բարեկամութիւններէ կամ հակառակութիւններէ, պէտք է որ բոլոր ազգերը միանան ընդդէմ բռնու

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

«ՏԸՏՐԸԳՈՄԻ ՀԸՐՍ»ԻՆ ՄԷՋ

ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 3 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին

8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԻՐԱՒԱԳԷՏ Պ. Հ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Թեր ու դէմ պաշտպանութիւնը պիտի ստանձնեն Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ եւ Տօքթ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ.

Դատաւոր՝ Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ, ընդհանուր դատախազ՝ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ։

Ժիւրիի անդամներ.— Տիկին ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ, Տօքթ. ԱՍԼԱՆ, Տօքթ. ԹՕՐԳՈՄԵԱՆ, Պ. ԱԼԵԱՆԱՔ, Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, Տէր ԼԵՒՈՆ քհնյ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ, Օր. ԲԷԳՋԱԴԵԱՆ, Պ. Պ. Յ. ՋԱՎՐԻԷՖ եւ ՎԱՉԵԱՆ.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 2 Նոյեմբեր, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնատեղին 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհ. Ժողովի Ամերիկայի պատուիրակ՝

Պ. ՎԱՀԱՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ամերիկահայ կրտսերաց լիգաները»։

Մարսէյլ - Փրատոյի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը խնդրէ ազգային Միութիւններէ եւ անհատներէ՝ որ իրենց նամակները կամ առաքումները ուղղեն «Ս. Սահակ Մեսրոպ» Մայր եկեղեցի (ո՛չ Ս. Թարգմանչաց) յորջորջումով, ինչպէս է արդէն իր օծման անուանակոչումը եւ ինչպէս կոչել յանձնարարած է Կաթ. Փոխանորդ Գեր. Տ. Գարեգին արք. Խաչատուրեան, իր Մարսէյլ պաշտօնավարած միջոցին։

ԿՈՒԶՈՒԻ

Պատուաւոր ընտանիքի մը մէջ ծառայելու համար կ'ուզուի սպասուհի մը։ Քիչ մը ֆրանսերէն գիտնալը պայման է։

Դիմել Գ. ՄԵՐԻԿԵԱՆԻ։ 13 Rue des Dominicains։ Marseille,

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue Damesme — PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1939 "ԴԱՅԱՐԱՆ ՕՐԱՑՈՅՑ"

Ժ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Ք. Դ. Պ ՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Դիմել՝ ընդհանուր գործակալ՝ Կայծակ Ճարայեանի,

Monsieur Gaïzak Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

Գինն է՝ Մարսէյլ 5 ֆրանք Ֆրանսա, Սուրիա եւ գաղութներ 5.50 Ֆր., արտասահման՝ 6 ֆրանք։

թեանց, պատերազմի, այնպէս կ'ըլլանք քաոսի եւ բարբարոսութեան մէջ։ Այդ նպատակով, անհրաժեշտ կը գտնեմ, որ Նախագահ Ռոզվէլթ, ոչ թէ պատգամներով, այլ գործօն մասնակցութեամբ՝ աշխատի խաղաղութեան պահպանումին, այնպէս օր մը պատերազմի հրէշը պիտի սպառնայ իր երկրին ալ։

Մինչ այդ, անհրաժեշտ է հզօր ըլլալ,— թող այս ըլլայ այս համագումարին տուած պատգամը։ Զօրանալ, զինուորապէս զօրանալ։ Ոչ մէկ խօսք եղաւ մեր ծովային ուժին մասին, որ անթերի է, դեռ կարելի է զօրացնել ցամաքային ուժը, այլ անպայման՝ օդային ուժը։ Մի՛ մոռնաք, սակայն, որ զինուորական ուժ կը նշանակէ ճարտարարուեստական ուժ։ Դժբախտաբար ֆրանսական դրամագլուխը չի հպատակիր ճարտարարուեստական ուժը վերականգնելու պահանջներուն։ Թերեւս պատճառներ ունի, բայց իրողութիւն էոր այսօր 18 միլիար բաց մը ունինք։ Գիտեմ որ մէջտեղ պիտի դրուի արժեգնի հարցը։ Առեն է որ Ֆրանսան նկատենք առեւտրական տուն մը։ Եւ այստեղ բանուորներուն դառնալով՝ կ'ըսեմ.— Երջանիկ մարդը այն էոր իր աշխատանքին մէջ կը գտնէ իր հաճոյքը։ Ու կը դատապարտեմ գործարաններու գրաւումը, բռնութիւնը աշխատանքի չուկային վրայ։ Այս ըսելով չեմ ուզեր յուսահատեցնել բանուորը։ Կը բաւէ որ գիտնայ թէ աւելին կը ստանայ՝ երբ կը դիմէ իրաւարարութեան ։ Միւս կողմէ, ոչ մէկ վէճ կը ծագի, երբ գիտնանք բանուորին խօսիլ արդարութեան լեզուով ։

Այնուհետեւ Էռիօ կոչ ըրաւ համերաշխութեան, պախարակեց անոնք (համայնավարները) որոնք աղտոտ պայքար մը բացած են Տալատիէի դէմ, հրաւիրեց որ ձեռք ձեռքի տալով փրկեն Ֆրանսան։

Համագումարին պատգամաւորները յոտնկայս ծափահարեցին Էռիօն ։

Յանձնախումբի պատրաստութեան ժամանակ, Ալպէր Պայեէ, որ ծանօթ էիրբեւ խմբագիր «Էօվր»ի եւ իբրեւ հեղինակ բազմաթիւ արժէքաւոր գործերու, խօսք առնելով դատապարտեց անոնք որ խիստ յարձակումներ գործած են Տալատիէի դէմ, բայց խնդրեց որ պատճառ չըլլան արմատականներու եւ համայնավարներու յարաբերութեանց խզումին, ու պահպանուի Ժող. Ճակատը։ Մտիկ չըրին, պոռչտուքներով արգելք եղան ճառը շարունակելու, բայց երբ ճառախօսը կը յամառէր, բոլորը ոտքի ելան եւ Մարսէյեէզ երգեցին, որպէսզի չկարենայ խօսիլ։ Ալպէր Պայեէ պոռաց թէ կը դատապարտէ կեղուղ կրողներու եւ Ֆլանտէնի միացեալ ճիգերը, կը դատապարտէ նաճանջականներու խաղաղասիրութիւնը, կը դատապարտէ նաեւ վախկոտներու խաղաղասիրութիւնը, ու կը ցաւի որ խզում կը կատարուի։

Ժողովականները սակայն իրենց աղաղակներով կը հաստատէին թէ այլեւս նուիրագործուած էխզումը եւ չեն ուզեր աշխատիլ համայնավարներու հետ ։

Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ բանաձեւը, որ կը հաստատէր խզումը, վստահութիւն կը յայտնէր Տալատիէի եւ իր քաղաքականութեան ։

Ի վերջոյ, Տալատիէ յայտարարեց թէ լրացած է կուսակցութեան նախագահի իր շրջանը, թէ այսուհետեւ պիտի աշխատի իրրեւ պարզ անդամ մը կուսակցութեան։ Ժողովականները միաձայնութեամբ եւ ձեռամբարձ զինք ընտրեցին դարձեալ նախագահ ։

Եւ համագումարը փակուեցաւ կէսօրէ վերջ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	225 ֆրանք	120 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 2 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3876

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԴԱՐՁԱԿԷՏԸ

— oo —

Ֆրանսայի արմատական ընկերվարական կուսակցութեան Մարսիլիոյ համագումարը նշանակելի պիտի մնայ այս երկրի քաղաքական պատմութեան մէջ:

Համագումարը տեղի կ'ունենար վերջին ծանրակշիռ դէպքերու վաղորդայնին: Դէպքեր, որոնք մէկէ աւելի տխուր ճշմարտութիւններ երեւան հանեցին:

Միւնիխի համաձայնութիւնը, որուն հետեւանքով իր բախտին լքուեցաւ փոքրիկ Չեխոսլովաքիան եւ բաժան բաժան եղաւ դրացի հզօր պետութեանց միջեւ, ծանր տպաւորութիւն առաջ բերած էր բոլոր հայրենասէր Ֆրանսացիներու հոգիին մէջ: Անզօր կատաղութիւն մը պաշարած էր բոլորը: Ամէն ոք յուսաբեկումի մատնուած էր, տեսնելով որ երէկուան պարտուած ու ծնկաչոք Գերմանիան այսօր տիրականօրէն իր կամքը կը պարտադրէ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի, կռթնած իր սեփական ուժին վրայ:

Ցնցումը մեծ էր մանաւանդ անոր համար, որ գերմանական աճուն պատրաստութեանց դիմաց՝ երէկի յաղթականները զինուորական հաւասար ուժ մը չէին ներկայացներ: Անգլիա զինաթափման յաջորդող տարիներու ընթացքին Գերմանիան չոյելու քաղաքականութեան հետեւած էր: Մեծ պատերազմին վնասները զարմանելու համար Գերմանիոյ վրայ դրուած տուգանքը ջնջելու պատճառ դարձած էր: Ննդամիան Ալպիոն իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ խորախորհուրդ գաղտնիքներ ունի, որոնց թափանցելը ամէն հասարակ մահկանացուի գործը չէ:

Ուրեմն, Անգլիոյ լռելեայն քաջալերութեամբ էր, որ Գերմանիա հետզհետէ թօթափած էր իր վրայ ծանրացող սեղմումները, մինչեւ որ ատրիճանական զարգացումով հասաւ այսօրուան վիճակին: Վերջին տարիներու պատմութիւնը շատ թարմ է տակաւին եւ հարկ չկայ մանրամասնելու այդ զարգացման փուլերը:

Իրականութիւն մը կայ այսօր, չոր ու պերճախօս. Գերմանիա տուեալ հոգեբանական վայրկեանին, աշխարհի աչքեւ կանգնեցաւ կռնզակից եւ յաղթեց. մինչ ժողովրդավար կոչուած պետութիւնները չկրցան նոյնիսկ ատրճան մը մերժել Հիթլերի վճռական պահանջները: Եւ Գերմանիոյ դիկտատորը ստացաւ այն բոլորը, ինչ որ կը պահանջէր, առանց կաթիլ մը արիւն թափելու, ինչպէս որ Աւստրիան ալ նոյն ձեւով գրաւած էր եւ «Ազգերու Դաշնակցութեան» անունով Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւոր դարձած մեծ ու փոքր պետութիւնները ոչ իսկ ձայն ու ծպտուն հանած էին:

Ահա այսպիսի ծանր դէպքերու վաղորդայնին է որ բացուեցաւ Մարսիլիոյ համագումարը, հոգեբանական շատ ուժեղ բեկումի մթնոլորտի մը մէջ:

Մօտիկ անցեալը ամօթի ու նախատինքի զգացումներ արթնցուցած էր բոլորի սրտին մէջ: Պէտք է որ բան մը փոխուէր վերջապէս Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութեան մէջ: Այս մասին երկու կարծիք չէր կրնար գոյութիւն ունենալ:

Խորհրդարանը, իր կարճատեւ եւ բացառիկ նստաշրջանին մէջ արդէն իսկ թարգմանն եղած էր ամբողջ երկրին մէջ առաջ եկած նոր մտայնութեան: Երեսփոխանական ժողովին մէջ կազմուած էր նոր մեծամասնութիւն մը՝ արտակարգ լիազօրութիւններ տալու համար Տալատիէի դահլիճին: «Ժողովրդական Ճակատ»ը ճեղքուած էր արդէն այդ լիազօրութեանց քուէարկութեան առթիւ. համայնավարները դէմ քուէարկած էին, իսկ ընկերվարականները ձեռնպահ մնացած:

Այսպէս ուրեմն, 1935 յուլիս 14ի դաշինքը, որով երեք կուսակցութիւնները «Ժողովրդական Ճակատ» կազմած էին եւ 1936ի ընտրութեանց առեն յաղթանակը տարած, ուժեղ ցնցում մը կըստանար երեսփ. ժողովին մէջ, ճգնաժամային վայրկեանի մը:

Այդ ցնցումը աւելի աճուոր եղաւ Մարսիլիոյ մէջ, ուր Արմատականները խզեցին իրենց կապը համայնավարներուն հետ: Այս վերջինները քաղաքական տագնապի ամէնէն ծանր օրերուն, չէին քաշուած ընդդիմադիրի դիրք բռնելէ կառավարութեան դէմ, դայն իրենց դիւրին եւ ամբոխավար քննադատութեանց թիրախ դարձնելով:

Միւս կողմէ, վերահաս արտաքին վտանգի նախօրեակին համայնավարներն էին, որ քաջալերած էին զանազան բանուորական կամ արհեստակցական միութեանց գործադուլները, որոնք ծանրապէս ջլատած էին երկրին բնականոն գործունէութիւնը եւ անորակութեան պատճառ դարձած: Ընկերային նոր օրէնքները բանուոր եւ աշխատաւոր դասակարգին բազմաթիւ բարիքներ պարգեւած էին: Համայնավարները կը ջանային ծայրայեղութեան տանիլ մէկն բան եւ արգելք կ'ըլլային նոյնիսկ ազգային պաշտպանութեան յատկացուած գործարաններու մէջ աշխատանքի ժամերու յաւելման:

Ներքին քաղաքականութեան մէջ ի յայտ եկած այս երեւոյթը, միացած արտաքին վտանգի ծանր սպառնալիքներուն, առաջ բերած էին այնպիսի մտայնութիւն մը, որ երեսփոխանական ժողովէն վերջ իր վերջնական նուիրագործումն ունեցաւ Մարսիլիոյ մէջ:

«Ժողովրդական Ճակատ»ին մէջ մեծ ճեղք մը առաջ եկած է հիմա: Համայնավարները, պատկանելով հանդերձ այդ ճակատին, ամիսներէ ի վեր խուլ պայքար կը մղէին նոյն ճակատի ծրագիրը գործադրելու կոչուած կառավարութեան դէմ: Այժմ անոնք կը նետեն իրենց դիմակը եւ պաշտօնապէս կ'անցնին ընդդիմադիրի ճակատին վրայ:

Մարսիլիան այս ձեւով կը հանդիսանայ նոր դարձակէտ մը Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութեան համար: Երէկի ընդդիմա-

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՒ ՆՈՐ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ—ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

— oo —

Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ նոր հրովարտակ-օրէնքներու բովանդակութեան մասին: Նախարարները պատուոյ խօսք տուած են որ եւ է տեղեկութիւն չտալ այդ մասին: Տալատիէ կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները մասնագէտներու հետ, որպէսզի մինչեւ շաբաթ պատրաստէ երկրին ելմտական ու տնտեսական վերականգնումի հրովարտակ-օրէնքները: Կը կարծուի թէ Տալատիէ նոր տուրքեր պիտի դնէ ժառանգութեան եւ արժեթուղթերու փոխանցման վրայ: Պիտի վերահաստատէ գործառնութեանց տուրքը նոր փոփոխութեամբ մը: Սեղմումներու պիտի ենթարկէ ռազմի եւ օտար թղթադրամներու վրայ կատարուած շահագիտութիւնը: Տարբեր պայմանաւորում մը պիտի տայ պետական դրամատան կատարելիք փոխառութեանց: Պիտի վերաքննէ նախկին պատերազմիկներու հանգստեան թոշակի իրաւունքը: Վերջապէս պիտի բարեփոխէ գործադուլի իրաւունքը, իրաւարարութեան օրէնսդրական ձեւը, եւայլն:

Լեհական Հրեաները Գերմանիոյ մէջ

— oo —

Գերմանական կառավարութիւնը անցեալ ուրբաթ յանկարծ ձերբակալեց Լեհաստանի հպատակ Հրեաները եւ առաջնորդեց սահմանագլուխ: Լեհական կառավարութիւնը բողոքի նշան, ձերբակալեց Լեհաստանի Գերմանները՝ արտաքսելու համար: Անմիջապէս սկսան բանակցութիւնները եւ Գերմանիա տեղի տուաւ:

Հասած տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական ոստիկանութիւնը մէկ օրուան մէջ ձերբակալած էր 13,000 Հրեայ, 6000ը նոյն օրն իսկ սահմաններէն դուրս նետած: Վրայ հասնելով գերմանա-լեհական համաձայնութիւնը, ոստիկանութիւնը ազատ արձակեց մնացեալները, թողլով որ վերադառնան իրենց տուները անհատական ծախքով: Անոնք որ դրամ ունէին՝ սահմանէն վերադարձան Պերլին, Միւնիխ եւ Լայփցիկ, իսկ անոնք որ դրամ չունէին, կը սպասեն սահմանին վրայ: Սահմանէն դուրս հանուածները իրաւունք չունին վերադառնալու ցնոր տնօրինութիւն:

Լեհական կարմիր խաչը եւ բանակը տաք կերակուր եւ հագուստ հասցուցին այս խեղճերուն:

Գերմանիայէն վտարեալներէն շատեր երբեք ապրած չեն Լեհաստանի մէջ եւ շատերը լեհերէն խօսիլ չեն գիտեր, նոյնիսկ չեն նորոգած իրենց անցագիրները երկար ատենէ ի վեր:

Մօտաւորապէս 40,000 կը հաշուեն Լեհաստանի հպատակ Հրեաները, որոնք կը բնակին Գերմանիոյ մէջ:

*** Տանցիկի մէջ արգիլուեցաւ հրեայ բժիշկներուն բժշկութիւն ի գործ դնել:

Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը

— oo —

Հեռագիրները կը հաղորդեն թէ կիրակի օրուընէ ի վեր բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան Էպրայի ճակատին վրայ:

Ըստ ազգայնականներու պատերազմական զեկոյցին, կատաղի թնդանօթաձգութենէ մը վերջ ցամաքային բանակը անցած է յարձակողականի եւ գրաւած՝ Սիէրրա Քապալսի թշնամի դիրքերը, մինչ օդանաւերը անընդհատ ռումբ կը թափէին երկինքէն: Ազգայնականները գերի վարած են 700 հոգի, գրաւեալ դիրքերուն մէջ գտած են 440 դիակ: Դիրքերու մէկ մասին մէջ կռիւը կը շարունակուի տակաւին, սուրով ու ձեռնառումբով: Ազգայնականները վար ձգեցին տասնըչորս թշնամի օդանաւեր:

Ըստ հանրապետականներու պատերազմական զեկոյցին, եօթներորդ յարձակողականն է այս զոր ազգայնականները կը կատարեն Էպրա գետն եզերող ցից դիրքերու վրայ: Յարձակողականը ուղղուած էր մանաւորաբար Փանտոլի եւ Սալպաթէրրասի գծին դէմ, բայց շատ արիւնահեղ եղաւ Սիէրրա Քապալսի դիրքերուն վրայ: Թշնամին ետ մղուեցաւ մեծ կորուստներով եւ հանրապետականները վար ձգեցին հինգ ազգայնական օդանաւեր:

— oo —

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը Փարիզի դեսպանութեան թեկնածու ներկայացուց Կուարիյլիան:

(Լուսաբեր շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

գիրները, մղուած հայրենասիրութենէ, բոլորուած են արմատական կառավարութեան շուրջ եւ թիկունք կը հանդիսանան անոր նոր քաղաքականութեան մէջ, որ ներշնչուած է վայրկեանի ստիպողական պահանջներէն: Կառավարութիւնը ծրագրած է Ֆրանսան դարձնել ուժեղ ներքին եւ արտաքին ճակատներուն վրայ: Այս ծրագրին շուրջ իրեն պիտի աջակցին բոլոր հայրենասէր տարրերը, վեր կուսակցական փոքր նկատումներէ:

Վերջին դէպքերը ցոյց տուին թէ Ֆրանսա կրնայ վտանգուիլ ներկայ ընթացքով: Պէտք է բան մը փոխուէր վերջապէս: Այդ փոփոխութիւնը տեղի ունեցաւ: Կառավարութիւնը հրջապատուած է բարեյոյս տարրերով: Նոր գործունէութեան շրջան մը բացուած է իր առջեւ: Լիազօրուած է օրէնք-հրամանագիրներով վերականգնումի ճիգեր փորձել բոլոր մարզերուն մէջ:

Կը մնայ որ բոլոր քաղաքացիները կատարեն իրենց վիճակուած պարտականութիւնները, որպէսզի գործելու զօրեղ կամքով տոգորուած կառավարութիւնը յաջողի իր ձեռնարկներուն մէջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀՌՈՄ—ՊԵՐԼԻՆ ԻՐԱՒԱՐԱՐ ՉԵԽԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ

— oo —

Այսօր, Չորեքշաբթի, Վիէննայի մէջ կը խորհրդակցին Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Հունգարիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարները, լուծելու համար չեխո-հունգարական նոր սահմաններու հարցը:

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, Չեխերը եւ Հունգարները չկարենալով լուծել ցեղագրական սահմանագծումի հարցը, երկուստեք իրաւարար նշանակեցին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կառավարութիւնները: Երբ Ֆոն Ռիպպընթրոփ վերջերս այցելեց Հռոմ, իր տեսակցութեանց ընթացքին քննեց այս խնդիրն ալ, զոր տարբեր ձեւով կ'ուզէր լուծել Հռոմ,— արդարեւ, սկիզբները կ'ըսուէր թէ իտալական կառավարութիւնը դէմ է հունգարեւլեհական սահմաններու միացումին: Այդ խորհրդակցութիւններէն վերջ, Ֆոն Ռիպպընթրոփ վերադարձաւ Պերխթէսկատըն, զեկուցում տալու Հիթլէրի: Կը թուի թէ Հռոմ եւ Պերլին համաձայնած են, որ Չեխիոյ եւ Հունգարիոյ կողմէ խնդրուած իրաւարարի դերը ընդունելով՝ Վիէննա հրաւիրեցին չեխական եւ հունգարական արտաքին նախարարները, որոնք պիտի ընդունին ինչ վճիռ ալ տան Ֆոն Ռիպպընթրոփ եւ կոմս Չիանօ:

Թուրքիա ճնշումի տակ

— oo —

«Ժուռնալ տը Մոսկու» յօդուած մը նուիրելով Թուրքիոյ հանրապետութեան 15րդ տարեդարձին, կը պանծացնէ Աթաթիւրքի կատարած յեղափոխութիւնը, բայց կ'աւելցնէ որ վտանգի տակ կը գտնուի Թուրքիոյ տնտեսութիւնը եւ հետեւաբար անկախութիւնը, որովհետեւ Գերմանիա եւ Իտալիա կ'աշխատին իրենց ազդեցութեան ենթարկել Թուրքիան՝ «սպառնալիքով եւ տնտեսական թափանցումով»:

Այդ յօդուածէն կը քաղենք հետեւեալ կարեւոր մասերը.—

Կրնայ ըլլալ որ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը, մանաւորաբար միջազգային ներկայ խռովայոյզ կացութեան մէջ, կարենայ իր ազգ. անկախութիւնը սպառնալիքի առջեւ գտնել նորէն:

Ֆաշիստ պետութիւնները ընդարձակ ծրագիրներ կը մշակեն Թուրքիոյ մասին: Նկատելով որ Թուրքիա իր ռազմագիտական դիրքով եւ հարուստ նախանիւթերով մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ, կ'ուզեն Թուրքիան իրենց պատերազմական նպատակներուն ծառայեցնել շանթաժով, սպառնալիքով, քաղաքական ամէն տեսակ միջոցներով եւ «խաղաղասիրական» կոչուած տնտեսական ու ելմտական թափանցումով:

Ֆաշական պետութիւնները, օգտուելով կարգ մը «ռամկավարական» պետութեանց թուլութենէն, կը փորձեն արմատ նետել Թուրքիոյ մէջ եւ զայն իրենց ազդեցութեան ենթարկել: Թուրքիոյ ներսերն իսկ գործող Ֆաշիստ գործակալները կը ջանան Թուրք կառավարութիւնը հեռացնել խաղաղասէր պետութիւններէն եւ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքներէն:

Անոնց գործունէութիւնը կը ձգտի կացինահար ընել Թուրքիոյ ազգ. անկախութիւնը եւ քանդել այն արդիւնքները, զորս Թուրք ազգը ձեռք ձգեց ազատագրութեան իր դժուարին պայքարին մէջ:

Թուրքիա իր 15րդ տարեդարձը կը տօնէ միջազգային չափազանց բարդ կացութեան մը մէջ: Թուրքիոյ հանրապետութիւնը, որ աշխարհագրական եւ քաղաքական կարեւոր քառուղիի առջեւ կը գտնուի, պիտի կրնայ օժանդակութիւն ցոյց տալ խաղաղութեան ամրապնդման եւ համաշխարհային նոր պատերազմի մը սպառնալիքին տակ գտնուող մարդկութեան պաշտպանութեան»:

Բրիտանական դահլիճը նոր կազմով եւ ծրագրով

— oo —

Երկուշաբթի նիստի հրաւիրելով բրիտանական դահլիճը, Չէմպըրլէն իր պաշտօնակիցներուն հաղորդեց փոփոխութիւնը զոր կատարած էր դահլիճի կազմին մէջ: Այսպէս լորտ Րընսիմէն, Սըր Ճօն Անտէրսըն եւ Մաքտոնալտ առնուած են դահլիճին մէջ: Այս նորոգ կազմով՝ դահլիճը ներկայացաւ խորհրդարանին, որ բացուեցաւ երէկ: Չէմպըրլէն ներկայացուց իր քաղաքական ծրագիրը, Գերմանիոյ պահանջները գաղութներու մասին, (անգլիական թերթ մը կը գրէ թէ Չէմպըրլէն համաձայն է կարգ մը գաղութներ վերադարձնելու Գերմանիոյ, պայմանով որ այս վերջինը համաձայնի սահմանափակել իր սպառազինութիւնները եւ կնքէ ոչ-յարձակողական դաշինք մը):

ՉԷՅՄԲՐԼԷՆ խորհրդարանին պարզեց նաեւ ազգ. պաշտպանութեան եւ սպառազինութեան իր ծրագիրները:

Ամերիկա կը սպառազինուի

Նախագահ Ռուզվէլթ ամիս մը առաջ կազմած էր մասնաւոր յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար ազգային պաշտպանութեան համար զօրաշարժի ենթարկել երկրին արտադրական ուժերը եւ յատկապէս ուժի եւ ելեկտրականութեան հաստատութիւնները, «այնպէս որ ոչ մէկ օտար պետութիւն չհամարձակի նեղութիւն պատճառել Ամերիկայի»:

Պատերազմական նախարարին օգնականը, Լուի Ճանսըն, յայտարարեց թէ կազմուած է ազգային պաշտպանութեան ծրագիրը, որու համաձայն մէկ միլիար տոլար պիտի ծախսուի կառավարութեան կողմէ ազգային պաշտպանութեան համար, իսկ յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին մասնաւոր ընկերութիւններ, ուժի եւ ելեկտրականութեան հաստատութիւններ երկու միլիար տոլար պիտի ծախսեն ընդարձակելու համար իրենց գործառնութիւնները:

Բովանդակ երկրին մէջ առաջին առթիւ պիտի ստեղծուի ելեկ. ուժի արտադրութեան ընդարձակ ցանց մը, որ բոլոր վայրերը պիտի կապէ իրարու հետ եւ Ամերիկայի պատերազմական պէտքերուն արագօրէն գոհացում տալու վիճակի մէջ պիտի դրուի:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐՆ ՈՒ ՀՄԱՅՔԸ

Հոկտեմբեր 15ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի 45րդ Պատգամաւորական Ժողովը վերջացուց իր աշխատանքները ներդաշնակ եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Ամբողջ շաբաթ մը տեւող իր նիստերու ընթացքին Պատգամաւորական Ժողովը լսեց զեկուցումներ թէ՛ տեղական եւ թէ՛ ընդհանուր կուսակցական գործերու մասին, մանրակրկիտ քննութեան ենթարկեց զանոնք եւ տուաւ պատշաճ որոշումներ:

Պատգամաւորական Ժողովը անդրադարձաւ նաեւ գաղութային եւ ազգային հրատապ խնդիրներուն եւ անոնց լուծման համար որոշ բանաձեւեր հանեց:

Պատգամաւորական Ժողովը մասնաւոր գոհունակութեամբ լսեց Կուսակցութեան Ընդհանուր Ժողովին մասնակցած պատգամաւորներու զեկուցումները եւ աւելորդ անգամ մը եւս համոզուեցաւ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հակառակ վերջին տարիներու մէջ իրեն դէմ մղուած կատաղի պայքարներուն, այսօր եւս առաջուան նման տիրական ոյժ մընէ հայ իրականութեան մէջ եւ որ հայ ժողովուրդի լայն զանգուածները ամէն տեղ առաջուան նման փարած կը մնան մեր կազմակերպութեան, անոր առաջնորդութեան կ'ապաւինին եւ անկէ կը սպասեն իրենց ազգային իղձերու, ձգտումներու եւ իտէալներու իրագործումը:

Վստահ ենք, թէ ընթերցողը ոեւէ անսպասելի կամ զարմանալի բան պիտի չգտնէ ասոր մէջ: Ամէն գիտակից, արդար ու անաչառ հայ շատ լաւ գիտէ թէ՛ եթէ վաղը Խորհրդային իշխանութիւնը տապալուի Հայաստանի մէջ կամ կարմիր բանակը քաշուի Կովկասէն, ինչ որ Միւնիխէն յետոյ պէտք է նկատել ոչ միայն շատ հաւանական, այլ եւ նոյնիսկ անխուսափելի, հայ ժողովուրդը Հայաստանի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն զատ չպիտի կարենայ գտնել ուրիշ ոեւէ քաղաքական կազմակերպութիւն, որ ընդունակ ըլլայ առաջնորդելու զինք իր գոյութեան եւ ազատութեան նոր պայքարներուն մէջ:

Արդարեւ, Հնչակեանները, որոնք արդէն քայքայուած եւ հազար կտոր եղած էին Խորհրդային իշխանութեան Հայաստան գալէն առաջ՝ վերջին 18 տարիներու ընթացքին խառնուեցան պոլշեւիկներու հետ կամ պոլշեւիկներու թմբուկը զարկին: Այսօրուան Հայաստանի մէջ անոնք երբեք կարեւոր դեր մը չեն կրցած կատարել եւ վաղն ալ ապահովաբար պիտի չկրնան կատարել, քանի որ իրենց բախտը ամբողջովին կապեցին մահուան դատապարտուած պոլշեւիկներու հետ:

Ռամկավարները, որոնք մինչեւ այժմ եղած են գաղութային կազմակերպութիւն մը եւ այսօրուան Հայաստանը գացած են իբրեւ հիւրեր, ոչ ալ հետեւորդներ ունին հոն եւ ոչ ալ ծանօթ են Հայաստանի ժողովուրդին: Ուստի, աններելի միամտութիւն պիտի ըլլար սպասել, որ Հայաստանի ժողովուրդը օրհասական վտանգի պահուն յանկարծ պիտի ուզէ անոնց յանձնել իր փոթորկայոյզ քաղաքական նաւուն ղեկը: Ապահովաբար, Ռամկավար առաջնորդներէն ոչ մէկն ալ այդպիսի միամտութիւնը մէկ չպիտի ըլլայ Հայաստանի մէջ՝ այդպիսի պատասխանատու դեր մը ստանձնելու համար:

Աւելորդ է ըսել, թէ հայ պոլշեւիկները, որոնց խղճուկ մնացորդները կան այժմ Հայաստանի մէջ, Ստալինի մաքրագործումներու հետեւանքով, անտարակոյս խոյս պիտի տան Հայաստանէն, անմիջապէս որ իրենց յենարանն ու պաշտպանն եղող կարմիր զօրքերը ոեւէ պատճառով հեռանան մեր մայր երկրէն:

Եւ հայ ժողովուրդը ինքզինքը պիտի գտնէ 1914 կամ 1918 թուականները յիշեցնող վիճակի մը մէջ, ուր իր միակ ապաւէնը պիտի ըլլայ կրկին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Վերջին մօտ 50 տարիներու ընթացքին, մանաւանդ վերջին քառորդ դարու ընթացքին ան է եղած հայ զանգուածներու հետ հայութեան ամէնէն օրհասական շրջաններուն՝ ըլլալով մեր ժողովուրդի արթուն պահակը, առաջնորդն ու մարտական գրեթէ միակ ոյժը՝ իր ինքնապաշտպանութեան եւ ազատագրութեան մեծ պայքարներուն մէջ: Եւ կասկած չկայ, որ այսուհետեւ եւս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պիտի շարունակէ կատարել իր պատմական այդ մեծ առաքելութիւնը:

Անշուշտ հայ ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գործած է սխալներ եւ այսօր ալ ունի թերութիւններ. բայց ան գիտէ նաեւ, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն անհամեմատ աւելի մեծ սխալներ գործած են ուրիշ կուսակցութիւններ եւ այսօր ալ անկէ շատ աւելի մեծ թերութիւններով ծանրաբեռնուած են:

Աւելին. հայ ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ, թէ ոչ մէկ հայ քաղաքական կազմակերպութիւն այնքան դրական եւ անգնահատելի ծառայութիւններ չէ մատուցած հայ ժողովուրդին, որքան Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը. թէ ոչ մէկ հայ կուսակցութիւն այնքան մեծ մարտական առաքինութիւններ ցոյց չէ տուած եւ այնքան քաղաքական մեծ փորձառութիւն չունի, որքան Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը. թէ ոչ մէկ հայ քաղաքական կուսակցութիւն յաջողած է [illegible] երեւան բերել կարգապահութեան, միաբանութեան, զոհողութեան, կամքի եւ հաւատքի այնքան ոյժ, որքան Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, եւ վերջապէս, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է միայն բոլոր հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն մէջ, որ յաջողած է իր դրօշին տակ անխտիր համախմբել ե՛ւ արեւմտահայերը, ե՛ւ արեւելահայերը, ե՛ւ խարբերդցիները, ե՛ւ ղարաբաղցիները, ե՛ւ երեւանցիները ե՛ւ պոլսեցիները, ինչպէս լուսաւորչականները, այնպէս ալ կաթոլիկներն ու բողոքականները՝ անոնց բոլորէն ալ իր շարքերուն մէջ ստեղծելով ամբողջ զանգուածներ:

Հայ քաղաքական կուսակցութիւններէն միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ իր բախտը չկապեց երբեք Խորհրդային կառավարութեան հետ, հետեւողականօրէն, անընդհատօրէն պայքար մղեց անոր դէմ, հաւատարիմ մնաց Հայ Դատին, աննկուն կերպով շարունակեց հետապնդել հայ ազգային նպատակները, ամէն գնով պաշտպանեց հայ ժողովուրդի շահերն ու պահանջները, ջերմեռանդ հաւատով վառ պահեց հայ ազգային ձգտումներն ու իտէալները հայ ժողովրդական զանգուածներու մէջ, երբեք չուզեց շփոթել Հայաստանը անոր տէր դարձած բռնակալ օտար կառավարութեան հետ, երբեք չփորձեց մոլորեցնել հայ ժողովուրդի գիտակցութիւնը հաճելի կեղծիքներով ու պատրանքներով, այլ, ընդհակառակը, ոյժ եւ եռանդ չխնայեց դառն ճշմարտութիւնն ու իրականութիւնը ներկայացնելու հայ հասարակութեան եւ իր կարելին ըրաւ, որպէսզի հայ ժողովուրդը աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ ի վիճակի ըլլայ աւելի արթուն, աւելի շրջահայեաց, աւելի իրապաշտ, աւելի վճռական եւ աւելի արդիւնաւոր կերպով մղել իր գոյութեան եւ ազատութեան պայքարը:

Հակառակ վերջին տարիներու ընթացքին Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ եղած կատաղի յարձակումներուն, զրպարտութիւններուն, սադրանքներուն եւ դաւերուն, հայ զանգուածները ամէն տեղ իրենց հոգիի խորքին մէջ պահած են այն յստակ գիտակցութիւնը թէ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միակ քաղաքական հայ կազմակերպութիւնն է, որ ինչպէս անցեալին մէջ կատարած է, այնպէս ալ յառաջիկային ընդունակ է կատարելու արթուն պահակի եւ առաջնորդի նախախնամական դերը հայ ժողովուրդի գոյութեան եւ ազատութեան պայքարին մէջ:

Պատգամաւորական Ժողովի փակման առթիւ անցեալ Կիրակի օրը Փրանքլին Ինիըն Հոլի մէջ սարքուած հրապարակային խանդավառ ժողովը, որուն ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը, աւելորդ ապացոյց մըն էր հայ զանգուածի բուռն հետաքրքրութեան, ջերմ վերաբերումին եւ անխախտ հաւատքին դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հեղեղէն վերջն է որ կորուստներու եւ աւերումի իրական պատկերը կը պարզուի:

Հաշիւ եւ հաշուեկշիռ հանդարտ օրերու գործ են:

Չեխոսլովաքեան խնդիրը փոթորկեց աշխարհի խիղճն ու գիտակցութիւնը:

Դիւանագիտական աշխարհը իր շըրջանը բոլորեց, այժմ մասնագէտներու աշխատանքը սկսած է, անոնց մտահոգութիւններուն ներքին ծալքերն է որ կը պարզուին:

Անգլիական Military Magazineը իր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ ահռելի յայտնութիւններ կ'ընէ, զինուորական եւ ռազմական նոր մտահոգութիւններու մասին, փաստացի տուեալներ մէջտեղ դնելով:

Հիթլէր չուզեց ժամանակ տալ, որ Չեխոսլովաքիան Չուտէթներու շրջանը պարպէ, հեռացնէ զինուորական մթերանոցները, քայքայէ եւ անգործածելիութեան վերածէ բերդերը, անհետացնէ զինուորական գաղտնիքներու վերջին հետքը:

Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնեցան: Թէ ինչո՞ւ՝ պատճառները դեռ անորոշ կը մնան: Բայց մէկ բան պարզ է, որ Հիթլէր գործնական մարդու եւ հեռատեսութեան բոլոր գիծերուն վըրայ տաղանդաւոր դուրս եկաւ, եթէ ոչ յաղթական:

«Մեր գրաւած հողերու արժէքէն աւելի շահեցանք մեր թշնամիներուն զինուորական եւ թէքնիք գաղտնիքին տիրանալով», կ'ըսէ գերմանական մամուլը, եւ անգլիական մասնագէտները կուգան այդ պարագան հաստատել:

Ահա թէ ինչպէս.—

Skoda-ի գործարանը, միակը իր տեսակին մէջ, եղած է Պալքաններուն, Թուրքիոյ, Պարսկաստանի, նոյնիսկ Ռուսիոյ ծանր ռազմամթերքի, հրասայլերու, թնդանօթներու, ռմբաձիգներու հայթայթիչը երկար տարիներէ ի վեր: Չեխոսլովաքեան օդանաւային ճիւղին գործարանները թէքնիք կերպով կատարելագործուած, օգտուելով Ֆրանսական եւ անգլիական թէքնիք առաւելութիւններէն, եղած են հայթայթիչը հազարաւոր օդանաւերու փոքր դաշնակիցներուն եւ Պալքանեան ուխտին մաս կազմող երկիրներուն:

Գերմանիան Չուտէթներու շրջանին մէջ ձեռք ձգեց բոլոր զինուորական մասնագէտներու հաշիւին, 385 զանազան տեսակի զինուորական օդանաւեր, 1000 մարտկոցային, լեռնային թնդանօթներ, 600 գնդացիրներ, 100 հազար հրացաններ եւ ահագին քանակութեամբ ռումբեր, թունաւորիչ կազի պահեստներ եւ տարիներու յամառ աշխատանքով եւ ահագին գումարներ ծախսելով շինուած ամրութիւններ եւ անոնց տիրելու գաղտնիքը, անոնց մուտքի բանալիները:

Այս աւարին արժէքը չէ որ կը տխրեցնէ Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները, անոնց արժէքովը չէ որ կը մտահոգուին զինուորական մասնագէտները, այլ անոնց գաղտնիքին պարզուելովը, որ արտակարգ եւ անհաշուելի վնասներ պիտի պատճառէ նոր ստորագրման այսօրուան իրենց ճիգին ու ձգտումներուն:

Դեռ աւելին, ռուսական նոր զէնքերու եւ նոր գիւտերու վրայ եւս ձեռք դրաւ Հիթլէր, քանի որ Ռուսները Չեխոսլովաքիայի պաշտպանութեան համար, իբր դաշնակիցներ, հոն փոխադրած էին ահագին քանակութեամբ ռազմանիւթեր դէպի Պոհեմիա, գերմանականին ճակատին մօտ:

Պէտք չէ մոռնալ որ Ֆրանսան ալ իր կարգին իր լաւագոյն ռազմանիւթերէն եւ ռազմամթերքային հարստութենէն բաժին հանած էր Չեխոսլովաքիոյ:

Այս բոլոր տուեալներէն կը հետեւցնէ անգլիական մամուլը. «Գերմանիա յաղթանակներու մեծագոյնը շահեցաւ, եւ պատմութիւնը ցոյց պիտի տայ թէ որքան սուղ պիտի վճարենք մենք:

«Գերմանիան տէր է այսօր Մաժինոյի ամրութիւններու բանալիներուն:

«Գերմանիան ծանօթ է մեր օդանաւային եւ ռմբակոծման ուժին եւ սարքաւորութեանը:

«Գերմանիան կը ճանչնայ մեր քիմիական ինքնապաշտպանութեան զէնքերը:

«Գերմանիան գիտէ մեր թնդանօթներու, մեր զէնքերու եւ ռազմանիւթերու գաղտնիքը:

«Գերմանիան քննելէ, ստուգելէ վերջ գործնական եւ գիտական մեթոտներով Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ ինքնապաշտպանութեան թէքնիքը եւ անոնց գաղտնիքները, վաղը ի վիճակի պիտի ըլլայ կրկին մեզ արհամարհելու:

«Ճիշդ է՝ մենք նոր եւ հսկայ գումարներ կը տրամադրենք, կ'ստիպենք բանուորներուն զինուորական եւ ռազմական արդիւնաբերութեան մէջ աւելորդ ժամեր աշխատիլ, բայց ի՞նչպէս եւ ե՞րբ կրնանք առիթը եւ ժամանակը գտնել մեր ռազմամթերքային ամբողջ յօրինուածքը, յատակագիծը փոխելու, նոր գիւտեր, նոր թէքնիք, նոր կազեր գտնելու, որոնց մեր թշնամին ծանօթ չըլլայ:

«Ներկայիս վիճակի մէջ, տարբեր պայմաններու տակ Գերմանիան ինչքան ճիգեր պիտի թափէր, ինչքան զոհողութիւններ պիտի ընէր տիրելու համար մեր գաղտնիքին:

«Եթէ կը զինուինք, թշնամի եւ հակառակորդներ ունենալնուս համար, պէտք է որ զինուելէ առաջ մենք ալ մեր հակառակորդին ռազմանիւթի գաղտնիքներուն տիրանանք: Քանի այդ անկարելի է, եւ քանի թշնամին ծանօթ է մեր գաղտնիքներուն, պայքարը եւ զոհողութիւնները, ուժերու սպառումը, մեզ՝ մեր հետապնդած նպատակին չեն կրնար հասցնել»:

Կրնայ ըլլալ որ տակաւին կան գաղտնիքներ որոնց մասին չգիտէր Հիթլէրական Գերմանիան, կրնայ ըլլալ որ այս թիւերն ու ակնարկութիւնները չափազանցուած են եւ գրի առնուած քաղաքական պայքարներու, ներքին ազգային ընկերային հոսանքներէն մէկուն եւ կամ միւսին օգտակար ըլլալու միտումով, բայց մէկ բան պարզ է որ Գերմանիան Չուտէթներու խնդրին լուծման հետ, գրաւեց ու տիրացաւ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ եւ ուրիշ մանր պետութիւններու զինուորական ինքնապաշտպանութեան եւ անոնց թէքնիքին՝ գոնէ մէկ կարեւոր մասին:

Բանակային եւ զինուորական ըմբռնումով, թշնամիին գաղտնիքին տիրելը կը նշանակէ տիրել ու տիրապետել ռազմաճակատին:

Ահա թէ ինչու զինուորական բոլոր շրջանակները կը մտահոգուին Չեխոսլովաք հողերէն, Պոհէմեան հրդեհէն յետոյ:

Արդար չէ՞ անոնց մտահոգութիւնը:

Դեռ Գերմանիան իր վճռական խօսքն ունի արտասանելիք ապագայ միջազգային բոլոր խնդիրներուն շուրջ, յենուած ոչ միայն իր ուժին, իր թէքնիքին, այլ եւ ծանօթ ըլլալով թշնամիին զէնքերուն եւ անոնց գաղտնիքին:

Եւ բնական չէ՞ հետեւցնել, թէ Հիթլէր այս պարագաները նախատեսելով էր որ չէր ուզեր ժամանակ տալ Պէնէշին եւ իր ժողովուրդին, չէր ուզեր շունչ առնելու եւ իր բոլորտիքը նայելու առիթը ստեղծել Չեխոսլովաքիոյ:

Ամէն ինչ չափուած ու ձեւակերպուած էր նախօրօք:

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՇԵՀԵՐԱԶԱՏ

Իսլամական աշխարհին մէջ կինը ընկերութեան մաս չի կազմեր: Այսպէս կ'ըսեն եւ կը գրեն մինչեւ այսօր:

Ասիկա կանխակալ կարծիք մըն է, սակայն շատ ալ ճիշդ չէ, որովհետեւ եթէ խնդիրը խորապէս քննենք՝ պիտի տեսնենք որ կինը Արաբներուն մէջ տէրն է իր ունեցածներուն, ըլլան անոնք ամուսնանալէն առաջ իր սեփականութիւնը կամ ամուսնութենէն ետք ամուսինին կողմէ տրուած իրեն:

Արաբներու մէջ ամուսնութիւնը ամէնէն առաջ սիրոյ եւ զգացումի խնդիր է եւ ոչ թէ հաշուեյարդարի գործ մը, ինչպէս է յաճախ Արեւմուտքի մէջ:

Ժողովրդական «Հազար ու մէկ գիշերներ» գործին մէջ, կնոջ հոգին ներկայացնող կեդրոնական դէմքն է Շէհերազատ, որ կը պատմէ, կը [illegible] եւ կը պատկերացնէ քանդելով տարուէ այն հոգեբանութիւնը որ կը վերագրուի արեւելքի կնոջ ու [illegible]:

Շահրիարին քով քանի մը ժամ անցընելու արտօնուած այս սուլթանուհին, Շէհերազատ, իր ուշիմութեան եւ գիտութեան շնորհիւ տարիներ կ'անցընէ, ամէն գիշեր նոր պատմութիւն մը աւելցնելով իր այնքան հետաքրքրական անցեալին իրադարձութիւնները եւ ապրումները [illegible] վրայ:

Բայց ով է Շահրիար:

Ան շատ հին ատենները ապրող Արեւելքի թագաւոր մըն էր, որ 20 տարի արդարադատ իշխանութիւն մը ունեցաւ Հնդկաստանի եւ Չինաստանի կղզիներուն մէջ, մինչեւ այն օրը, երբ իմացաւ իր սիրական կնոջ անհաւատարմութիւնը:

Ուստի խոկոյն ուզեց թողուլ պալատն ու գահը եւ ըսաւ եղբօրը որ նոյնպէս իրեն ցաւակից էր, ամուսնական նոյն անբախտութեան հանդիպած ըլլալով: «Երթանք Ալլահին ճամբան առնելու թէ ի՞նչ բախտ վիճակուած է մեզի, քանի որ այլեւս չենք կրնար թագաւորել այս տեղ, մինչեւ որ գտնենք ուրիշներ ալ որոնք նոյն փորձառութեան հասած ըլլան»:

Երկու ճամբորդները գաղտնի դուռ մը դուրս կ'ելլեն եւ կը մեկնին:

Բայց շատ չանցած՝ կը հանդիպին կիներու նոյնպէս հաւատարմութեան դէպքերու, կ'ունենան արտակարգ արկածախնդրութիւններ, որոնց հիման վրայ վստահութեան եւ շահագրգռութեան արժանի չեն գտներ իգական սեռը:

Անոնք յարգանքով կը յիշեն Եուսուֆի խօսքերը եւ չեն մոռնար որ «Իպլիս (սատանայ) արտաքսել տուաւ Ադամը դրախտէն՝ կնոջը պատճառով: Արաբ բանաստեղծը կ'ըսէ թէ «եզական հրաշք մը պիտի ըլլայ տեսնել մարդ մը, որ ինքզինքը ազատէ կնոջ հրապոյրէն»:

Երկու թափառաշրջիկները իրենց պտոյտէն գոհացում գտած էին՝ տեսնելով որ մինակ չէին խաբուածները աշխարհին մէջ:

Ուստի կը վերադառնան իրենց պալատը: Թագաւորը անմիջապէս կ'ըսէ վէզիրին լուծել նախ գլխատել տալով իր անհաւատարիմ կինը:

Վէզիրը հրաման կը ստանայ ամէն իրիկուն երիտասարդ աղջիկ մը բերելու իր մասնաւոր յարկաբաժինը, թա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ՓԻԼԻՓ ՄԸՆՑԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱԲԵԼԵԱՆ

Կէսօրուան մօտ մեր ձիերը քշեցինք կիրճէ մը վար, դէպի Եէ-Օղլու գիւղը: Թզարմելի վայր մըն էր այդ գիւղը, որուն կեդրոնը կը գտնուէր խեղճուկ [illegible] մը:

Գաղիկ՝ մեր խումբը դեռ ամբողջութեամբ հոն չհասած, զայն կրակի տուաւ: Մենք ալ գիւղին մնացեալ մասը այրեցինք, որովհետեւ Եփրեմ առաջ եկաւ ըսելու որ, գիւղը պէտք է ամբողջութեամբ այրել, որպէսզի մեզ հետապնդելու եկող Թուրք զինուորները ապաստարան չկարենան գտնել: Սակայն այս գործողութիւնը մեզմէ բաւական ժամանակ խլեց եւ, մինչեւ ամենայետին սիւներուն ճարճատիլը, մենք Գաղիկէն շատ ետ մնացինք:

Ուխին ու Կլորիան մեզմէ առաջ կ'երթային. Ֆրէտ եւ ես մեր քայլերը արագացուցինք, անոնց հասնելու համար: Բայց այդքան ալ Եէ-Օղլու գիւղէն հազիւ քիչ մը հեռացած, նոր արգելքի մը հանդիպեցանք:

— Մեր բռնած ճամբան ամենակարճը չէ: Ամենամօտիկ ճամբան շատ նեղ է, յարմար մէկ կամ երկու հոգիի ճամբորդութեան, բայց ոչ բոլորիս, ըսաւ Եփրեմ:

Ամենադիւրին ճամբան ընտրելով, չէինք կրնար արագ շարժիլ: Ժայռերուն եւ թուփերուն մէջէն կը քալէին փախստական Հայեր,— սովամահ ու վիրաւոր այրեր եւ կիներ, որոնք մեր կենդանիներուն կառչելով՝ կ'աղաչէին, կը պաղատէին որպէսզի մինչեւ Զէյթուն զիրենք մեր կենդանիներուն վրայ առնենք: Զէյթուն անոնց միակ յոյսն էր: Ամէնքն ալ դէպի հոն կ'ուղղուէին:

Ֆրէտ տասներկու ձիաւորներէ բաղկացած խումբ մը զրկեց ետեւ, ոեւէ պատահական հետապնդումէ պաշտպանուելու համար, իսկ մենք մեր ձիերը բեռնաւորեցինք կիներով եւ երախաներով, վերջ տալով Կլորիային եւ Ուխին հասնելու մեր ջանքութեան:

Ձիու քամակը նստելու ո եւ է յոյս չունէի այլեւս. ուստի սկսայ դանդաղօրէն քալել, հետեւելով փախստական խուժանին: Ժամ մը վերջը փոքրիկ երախաներով բեռնաւորուած երկու ձիերու հանդիպեցայ. բայց ոչ մէկ հետք Կլորիայէն ու Ուխէն, ուստի արեւին ջերմութենէն յոգնած ու քրտնաթոր, մանաւանդ հետապնդուելու հաւանականութիւն ալ չկար, ճամբուն եզրին վրայ ինկած ծառի մը վրայ նստայ:

Յանկարծ ինծի ծանօթ ձայներ եկան ականջիս: Խօսողը կին մըն էր:

— Զինքը ճանչնալու բուռն փափաք մը ունիմ, կ'ըսէր ան:

Առնական ձայն մը, որ առանց տեսնելու անգամ կրնայի ճանչնալ, պատասխանեց.

— Մընթին իմ ընտրած գաղափարական մարդս է:

— Գեղագէ՞տ է:

— Այո, զինուորականի կերպարանք ունի եւ պերճաւոր:

— Հաստատակամ մարդուն վրայ պեխը լաւ կը վայելէ: կը սիրեմ այդպիսի մարդը:

— Պեխը Մընթիի դէմքին վրայ լաւ կ'երթայ: Զայն տեսնելուն առաջին գաղափարը այն կ'ըլլայ որ զինքը կը գտնէք զօրաւոր ու ազնիւ մէկը, որուն ներկայութեան կին մը կը զգայ այն ինչ որ այր մը անոր հարցուցած ատեն պիտի զգար, «կ'ուզէ՞ք իմ կինս ըլլալ»: Մընթին այդպիսի մէկն է:

Ոտքի ելլելով քառորդ մղոնի չափ սկսայ քալել, սպասելով Ֆրէտին որ իմացածներս անոր պատմեմ:

— Ֆրէտ, ըսի անոր, երբ վերջապէս զինքը գտնելով քով քովի կը քալէինք, [illegible]: Ամերիկացիին համար կնոջ մասին բամբասանքներ անտարակուսելի են:

Եւ լսածներս անոր պատմեցի: Ֆրէտ քիչ մը մտածելով.

— Հապա Մակա Ժաքը ի՞նչ պիտի ընէ, երբ Ուխին ու Վանտէրպէնը ու ինք իրարու հանդիպին, ըսաւ ու դառնօրէն ծիծաղեցաւ:

ԳԼՈՒԽ 13

Դէպի Զէյթուն այդ ճամբորդութիւնը բնաւ պիտի չմոռնամ: Արտահանելէն կը մերձուէինք լեռներուն սիրտը, ուր ոչ մէկ անիւով կառք կրնար մեզ հետեւիլ: Մեր աջ կողմը մշտապէս կը փայլէին բրինձի կանանչ դաշտերը, այնքան ջրարբի էր վայրը:

Ձիւնազարդ Պէյրութ Տաղը մեր վրայ կը կախուէր ու ամէն քայլափոխին, ձիերուն ու մարդոց համար այդ արահետէն անցնիլը դժուարանցանելի կը դառնար: Լուր եկաւ որ համիտիէ զօրքերը մեր հետքերուն վրայ [illegible]: Մեզի ծանօթ էր Հայերուն [illegible] կարողութիւնը, ընդդէմ լաւ մարզուած Թուրքերուն:

Ոչ ոք կրցաւ համոզել Կլորիան, որպէսզի Զէյթուն երթալով մեր գալը իմացնէր: Գաղիկ քառատրոփ եկաւ մեզ մօտ, երբ չորս փոքրիկ ջրվէժի մը քով կը գտնուէինք, եւ վճռական կերպով հրամայեց Կլորիային որ առաջարէ Մընթին գտնել. բայց ան կարեւորութիւն անգամ չընծայեց: Քիչ վերջ Գաղիկ սկսաւ փամփուշտի արկղներով զբաղիլ: Մարդիկ անոր շուրջը կը հաւաքուէին եւ ան հրամաններ կուտար անոնց: Իրենց կը մնար կամ զայն սպաննել, կամ անոր հրամաններուն հնազանդիլ: Անոնց խարազանով կը զարնէր եւ հոն ուր խումբ մը մարդիկ իրարու մօտ եկած՝ իրենց տեսակէտները կը պարզէին, իր ձին վայրենօրէն անոնց վրայ կը քշէր:

Յետոյ դէպի մեզ դառնալով խօսեցաւ յարեց.

— Կը տեսնէք որ մեր մէջ միաբանութիւնը կը պակսի:

Ու ջղայնանալով՝

— Աստուծոյ սիրոյն, էֆէնտիմ, դուք ի՞նչ տեսակ մարդիկներ էք. ըսաւ: Ձեզմէ ամէն մէկը հետը առանձնակ մը մարդ առնելով չպիտի՞ ուզէ երթալ եւ այդ անիծուած Թուրքերը կոտորել:

Այդ առաջարկը մեր հիւպատոսի ծրագրին հակառակ էր եւ բոլորովին ապօրէն: Յարձակում գործել երկրի մը զինուորներուն վրայ, որուն հետ մեր կառավարութիւնները պատերազմի մէջ չէին, շատ հաւանաբար մեր կեանքերը վտանգի ենթարկել պիտի ըլլար: Եթէ Գաղիկ մեզ «մարտի» կոչէր, [illegible] զատ ուրիշ անունով մը կոչէր, թերեւս այդ ուղղութեամբ մտածէինք, բայց անիկա մեզ մեր բուն անուններովս որակած էր, ուստի այդ գաղափարին հակառակեցանք: Կլորիան, որ միջազգային գիտութեան մասին գաղափար չունէր, անմիջապէս իր հաւանութիւնը յայտնեց:

(Շար.)

ՏՈՄՍԵՐ

Թանկիրանք

Ֆաշական կառավարութիւնը առջի օր Ճենովայի նաւահանգիստէն նաւ ղրկած է 13000 իտալացի գիւղացիներ, որոնք կ'երթան հաստատուիլ Լիպիոյ մէջ, զայն ինչպէս իտալական գաղութ մը դարձնելու առաջադրութեամբ:

Այս 13000 հոգինոց գնդլուկ բանակը, որ ընդամէնը 1425 ընտանիք կը կազմէ ինքնիր մէջ, Ճենովա բերուած է 15 մասնաւոր երկաթուղային գըծերով, Իտալիոյ հիւսիսային ու կեդրոնական մասերէն: Բազմածին իտալացի ժողովուրդը չի սղմուիր իր հողին վրայ, եւ Ափրիկէի մէջ կայսերական նախկին կայսրութիւնը վերականգնել փորձող Տիւչէն գաղութ կը հիմնէ Միջերկրականի հարաւային ափին վրայ, առուէ առքի աճող ու եռուն իտալական ազգաբնակչութեան նոր հող ու նոր բնակավայր, նոր երկիր ու նոր հայրենիք հայթայթելու մտահոգութեամբ:

Առաջին կարաւանն է այս 13000ը, որ ամբողջ կը հանուի այսպէս: Ծուով անոր պիտի հետեւի երկրորդ կարաւան մը, Լիպիա արտագաղթողներու թիւը բարձրացնելով 20000 հոգի:

Եւ գիտութեան կարգով, կանոնաւոր եւ ամէն ինչ կանխատեսուած ծրագիր մը հիման վրայ, կարաւանները կը մեկնին մայր երկրէն՝ նոր աշխարհ նոր կեանք, նոր մշակոյթ, նոր երկիր կերտելու:

Լիպիոյ մէջ իւրաքանչիւր ընտանիքի կը սպասէ կազմ ու պատրաստ բնակարան մը, արդիական ամէն յարմարութիւններով: Պետութիւնը հոգացած է արտագաղթողներու բոլոր պէտքերը, սնունդ, կահկարասի, գործիք, հիւանդանոց եւն.:

Այս մարդիկը, իտալական գաղթականութեան առաջին վերա... ներու այս առաջապահ գունդերը գիւղացիներ են, որոնք Լիպիոյ մէջ հաստատուն բնակութիւն հիմնելով, պիտի ապրին միմիայն երկրագործութեամբ: Հողի վրայ պիտի աշխատին եւ օրհնել հողէն պիտի սպասեն իրենց արդար քրտինքին վարձքը:

☘

Ասկէ մօտ 300 տարիներ առաջ՝ Եւրոպայէն խումբ մը հալածական մարդիկ առագաստանաւ նաւով, ընդամէնը մօտ 300 հոգի, փախելու հին աշխարհի կրօնական հալածանքներէն ու քաղաքի դաժան տառապանքներէն, եւ հասնելու Ատլանտեանի անհուն տարածութիւններուն վրայ, բախտ որոնելու՝ առասպելական ու անծանօթ այն նոր աշխարհին մէջ, որ Ամերիկա կը կոչուէր:

Բոլորն ալ գրեթէ անգլիացի էին, հարստահարուած, յամառ՝ աշխատանքի մէջ, չարքաշ, պարտութիւն չճանչնալու մէջ վճռական:

Ոչ կառավարական աջակցութեան էին արժանացած, ոչ ալ իրենց ետին պաշտպան ուժեր ունէին: Վերը Աստուած ու վարը՝ իրենք:

Աւելին: Ոչ թէ կ'երթային իտալական 20,000ի նման երկիր մը, ուր ամէն ինչ պատրաստ է իրենց համար եւ ուր ազգային դրօշը կը ծածանի, այլ բոլորովին անծանօթ աշխարհ մը, ովկիանոսներով հեռու, ուր սպիտակ մարդը դեռ նոր էր ոտք դրած եւ որ իր անծանօթութեամբ, վտանգներով, անակնկալներով չէր կրնար տարօրինակ ու ահռելի չպատճառել ամէնէն արկածախնդիր էակներուն անգամ:

Բայց գացին այս մարդիկ՝ ապաւինած միմիայն իրենց Աստծոյն եւ իրենց անձնական ուժին:

Գացին ու յաղթահարեցին բնութեան տարրերուն, հիւանդութեան, սովին, գազաններուն ու ծովի փոթորիկներուն, նաեւ հնդիկներուն, որ բիւրաւոր տարիներ թափառեր էր այդ երկիրներու մէջ՝ խոպան ու վայրի:

Գացին ու քրտինքով քերեցին հողը, եղունգներով փորեցին երկիրը, արիւնով նուաճեցին ամայի տափաստանները եւ շինեցին, սերունդէ սերունդ, անընդհատ ու յամառ երկունքով, աննուաճ ու անընկճելի կամքով, այն նշական աշխարհը, որ Ամերիկա կը կոչուի...:

Այսօրուան հսկայական, աննման, պատմութեան մէջ աննախընթաց Ամերիկան այս 300 մարդոց 300 տարի առաջ կերտած աշխարհն է: Երեք դարու կարճ ժամանակ մը միայն եւ ահա այս հրաշք աշխարհը:

✕

Մօտ 700,000 ենք մենք ալ, Հայերս Սփիւռքի մէջ, որ Արտահայաստան կը կոչուի: Ունինք հայրենիք, դարերէն եկող ու դարերու ընթացքին մերարիւնով, աղօթքով ու քրտինքով սրբագործ, որ մեզ կը սպասէ:

Եւ կամք ունինք, ուխտ եւ երդում ունինք երթալու հոն՝ մեր երկիրը, որ մեզ կը սպասէ անհուն սիրով ու անյագ, այրող կրակ-կարօտով:

Ուխտ ունինք, բոլորս անխտիր, երթալու հոն եւ կերտելու մեր հայրենիքը այնպէս ինչպէս երբեք չէ կերտուած, սրբելու անոր յորդ արցունքը, գոցելու անոր բաց վէրքը, եւ շինելու իրապէս դրախտավայր մեր Հայաստանը:

Մենք ալ նաեւ պիտի նստինք օր մը, կը հաւատանք, երթալու մեր Աւետեաց երկիրը, ինչպէս Իտալացիներ դէպի Լիպիա ու Անգլիացիներ դէպի Ամերիկա գացին, վերաշինելու Հայոց աշխարհը այնպէս, որ այլեւս ոչ ոտնը կոխոտէ, ոչ ալ Թուրքը պղծէ զայն երբէք:

Մենք ալ, Արտասահմանի մէջ, կը հաւատանք, ռահվիրաներն ենք նոր Հայաստանին:

ԱՍԱՏՈՒՐ

Ծաղրել տալ վճիռը, եւ ամէն անգամ պալատին դահիճին կ'ըսէր. «Այս պատմութիւնն ալ թող վերջանայ»: Շահրիար կը հմայուի այս սքանչելի պատմութիւններէն որոնց մէջ կային սիրային արկածախնդրական, կրօնական, ասմնզական եւ գիցաբանական դրուագներ, որոնք կը տեւեն հազար ու մէկ գիշերներ, այսինքն երեք տարի ամբողջ, երբ թագաւորը պարտուած՝ կ'ըսէ այսպէս.

— Ո՛վ Շէհերազատէ, են յաղնեցայ քեզի մահն ընելէ, բայց զուն կը խաղացնես սիրտս եւ երկնից օրհնութենէն զերծված է այն պահը երբ դուն ինծի հետ ես:

Շահրիար կը խոստովանի որ այդ հազար ու մէկ գիշերներէն ետք իր հոգին խորապէս փոխուած էր եւ զուարթ է եւ ապրելու սէրով լեցուն:

— Դուն իմ սիրտիս մէջն էիր մեր զաւակներուն աշխարհ գալէն առաջ իսկ, եւ ես քեզ սիրեցի իմ հոգիովս, սրովհետեւ քու մէջդ գտայ մաքուր, բարեպաշտ եւ զգաստ կինը, հնարամիտ եւ պերճախօս զաղտնապահ, ժպտուն եւ իմաստուն:

Անհաւատալի այն ապաւորութիւնները շուտ կը գործէ խելացի զգաստ, անձնուէր կինը Արեւելքի թագաւորին վրայ, որ ոյժի եւ առնականութեան տիպարն էր: Իսկ Շէհերազատ պէտք էր որ տիպար համբերատար արեւելքի կնոջ հրապոյրին հետ նաեւ սիրոյ աղնուութեամբ:

Արեւելքի երեւնի ամբողջ ընկերութիւնը կը պատկերանայ «Հազար ու մէկ գիշերներու պատմութիւններուն մէջ, ուր տիրող ոգին է այր մարդուն ուժը՝ կոթնած իր բիրտ ուժին, եւ կնոջ քաղցրութեան յաղթանակը այդ մկանային ոյժին վրայ:

Բայց ինչ որ կայ հոն իբրեւ բարոյական, ան է թէ նախ գիրքին անանուն հեղինակը արեւելքի կնոջ բարոյականը կը ծաղկէ, անոր մէջ գտնելով միշտ խաբողը, կեղծողը, անհաւատարիմը, որուն դէմ այդ մարդուն փոխ-վրէժը կ'ըլլայ կին արարածը նկատի առնել միայն անոր զգայապաշտ դերին մէջ, որով արեւելքի թագաւորը, զօրաւոր այր մարդը, բաւական կը համարի գիշերուան մը համոյքը, արշալոյսին զայն յանձնելով դահիճին: Այսպէս եղած է դարերով կինը իսլամական արեւելքի մէջ: Եթէ անիկա ֆիզիքապէս չէ մեռած այր մարդուն կիրքերուն յագուրդ տալէ ետք, բարոյապէս միշտ մեռած է, ոչ մէկ դեր կարենալ կատարելով ընկերային մարզին մէջ: Նոյնիսկ երբ մայրը իր զաւակներուն: Բայց չենք կրնար ըսել թէ այդպէս է նաեւ ներկային:

Կուզայ բարոյապէս ու նկարագիրով զօրաւոր զգաստ կինը, այն է Շէհերազատի պարագան, որ ոչ միայն ամօքիչ դեր մը կը կատարէ խռոված մարդու մը կամ արքայի մը պալատին մէջ, այլեւ իբրեւ մարդ կը չէնցնէ այն բռնանեկան յարկը, որ մէկուն անհաւատարմութեան, միւսին կամաւոր գերութեան պատճառներով՝ դարձած էր սարսափի ու ոճիրի բոյն մը:

Այս գիրքը, որուն գիշերներուն հաճոյալի ու հրահանգիչ պատմութիւնները դոհացուած կուտան շուայտանքի եւ արեւելեան հեշտութիւններուն ցանկութեան՝ անոնց բորբոքիչ կիրքերու ազատ ցուցադրութիւններով, աշխարհահռչակ դարձած է եւ հետաքրքրական՝ արեւելքի խորհրդաւո-

ցասոյն հետ վէճեր մը անցընելէ հոս արշալոյսին պիտի սպաննէր պալատին դահիճին ձեռքով:

Երեք տարի կը տեւեն այս սարսափները, բայց օր մը գեղատի աղջիկ մը, Շէհերազատէ անունով, որ ունէր ինչ չափ գեղեցիկ եւ սիրուն քոյր մըն... համակ ճառագայթ, կատարելապէս եւ նուրբ, յանձն կ'առնէ գալու Շահրիարի պալատը, հակառակ իր հօրը եւ բարեկամներուն ընդդի-

մութեան, իր հնարամտութեամբը թագաւորին վրէժխնդրութենէն փրկելու համար երկրին աղջիկները:

Ինչքա՜ն գեղեցիկ յայտնութիւն կ'ըլլայ Շէհերազատին մուտքը Շահրիարի պալատը, երբ ան կը սկսի իր երեւակայութեան եւ իմաստութեան կարողութիւնը ցոյց տալ պատմելով անթիւ հետաքրքրաշարժ պատմութիւններ, որոնց վերջաւորութեան կը սպասէր թագաւորը, որպէսզի դոր-

րութեան վրայ հիացքանչ աչքերով նոյնօղ արեւմուտքցիներու համար, եւ խորհրդաւորութեան անսպառ աղբիւր մը կը կազմէ:

Արեւմուտքի գիտող ու գնող այրն ու կինը, գրագէտն ու գրագիտուհին անոր մէջէն կը փայփայեն կնոջ կատարած դերն ու ազդեցութիւնը, դաւոր հանելով համաձայնութեանց ըմբռնումներուն:

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՆՃՈՅՔ ՄԸ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ (Մարսէյլ), 27 Հոկտեմբեր — Տարիներէ ի վեր գործիս բերումով պատեհութիւն չէի ունեցած ներկայ գտնուիլ հայկական որ եւ է հանդէսի կամ խնճոյքի:

22 Հոկտեմբեր շաբաթ երեկոյեան Սէն Ժէռոմի հայ լսարանական միութիւնը ողջերթի խնճոյք մը սարքած էր ի պատիւ հայ զինուորցուներուն, համանուորութեամբ թաղական խորհուրդին: Թաղական Խորհուրդի ատենապետ Պ. Փափազեան իր բազմաթիւ խօսքով թելադրեց մեր զինուորցու եղբայրներուն, որ ըլլան հնազանդ ու կարգապահ իրենց ծառայութեան մէջ ու ցոյց տան հայի ընդունակութիւնն ու յարգանքը իրենց պետերուն, վառ պահելով հայ ազգային ու հայրենիքի գիտակցումը իրենց սրտերուն մէջ, որպէսզի օր մը իրենց զինուորական կրթութիւնը արժեցնեն հայրենիքի մէջ:

Ցեառյ շնորհակալութիւն յայտնեց լսարանական միութեան, որ գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր կազմակերպելու սոյն խնճոյքը:

Լսարանական միութեան ատենապետ Պ. Եղիաեան ալ իր կարգին շնորհակալութիւն յայտնեց գաղութիս հայ հասարակութեան, որ միշտ քաջալերած է իր ձեռնարկները ինչպէս այս անգամ, որ իրենցը չէ միայն, այլ բոլորինն է, եւ թելադրեց Սէն Ժեռոմի հայ երիտասարդներուն որ աւելի սեղմ մտնեն ու խռացնեն իր շարքերը, որպէսզի լսարանականը կարենայ ընդլայնել իր գործունէութիւնը իրեն նպատակ ունենալով ծանօթացնել հայ երիտասարդին հայ մշակոյթը: Եւ առաջարկեց առաջին գաւաթները խմել հայ զինուորցուներու եւ Ֆրանսայի բարեացակամ կառավարութեան կենացը: Ցեառյ միաձայնութեամբ ձեղանի թամատա ընտրուեցաւ Պ. Յակոբ Դաւիթեան, որ «գեւորիչ» մթնոլորտ մը ստեղծեց: Կարգաւ խօսք առաւ բոլոր սեղաններուն: Բոլորն ալ արտայայտուեցան այլ եւ այլ մաղթանքներով: Ընդհանուրի բաղձանքը մէկ էր՝ պահպանել հայ երիտասարդը հայ ազգային ոգիով, սորվիլ զինուորական կրթութիւն մի օր ծառայելու համար մեր սեփական հայրենիքին: Շատ օրինակելի խնճոյք մը պիտի նկատէի, եթէ վերջաւորութեան պզտիկ անախորժութիւն մը չը պատահէր, բայց հոգ չէ այդ ալ արդէն հայկական ձեռնարկին աղն ու պղպեղն է: Ինչ որ ալ ըլլայ գովելի է Սէն Ժեռոմի հայ հասարակութեան ազգային ոգին: Ես կը թելադրեմ լսարանական միութեան, որ աւելի եռանդով գործի լծուի, բոլոր կուսակցականները քով քովի բերելով ազգային ճակատ կազմելու գործը դիւրացնէ: Մեր բոլորիս շահը այդ կը պահանջէ:

Գրիգոր Եղիաեան

ՐԱՄԻԿ

Ի՞ՆՉ ԼՈՒՐ ԳԻՇԵՐԷՆ

Ամերիկայի «Պայքար»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 Հոկտ.):

— «Ո՛վ, պահապան, ինչ լուր գիշերէն», պիտի գոչէինք մենք ալ, եթէ մեր ազգային կեանքի մութ շրջաններուն մէջ, Սեիր վրայ հսկիչ մը ունեցած ըլլայինք:

Մեզի համար, ներկայ շրջանն, այս տեսակ մթութեան շրջան մըն է, քանի որ Սփիւռքի Հայութիւնը բացարձակապէս խզուած ու կորսուած է իր կենդանի Հայրենիքէն, եւ ի զո՞ւր, մեր անհաղորդ կղզիացման մէջ, փողերի բանաստեղծին նման «կառնկ»ին երգը կ'ըղձանք լսել մեր հոգիներուն մէջ, բայց ան «մեր աշխարհէն» խապրիկ մը չունի:

Ցամաքի ու ծովերու տարածութիւններ մեզ բաժնած չէին ապրող Հայաստանէն: Մեր ազգային կեանքին մէջ ստեղծուած էր հոգեկան միութիւն մը, որուն կապերն էին հայրենաշինութեան գործերը եւ Հայրենասիրութեան նպատակները:

Առնն առեն, բանաստեղծի մը երգը, ստեղծագործող աշխատանքի խանդոտը բացավառ, թռիչ առած մեզի կը հասնէր, Հայաստանի կենսունակութիւնը պատմելու համար: Առեն առեն, վէպ մը, ազնուր հրատարակութիւն մը, հայ հողին վրայ ապրուած կեանքին յուզմունքներովն ու երազներովը արփուն փորձառութիւնները կը պատկերացնէր մեզի, եւ, հակառակ գրական թերթերու մէջ իսկ էջեր ու էջեր լեցնող վարդապետական գաղափարաբանութեանց տաղտկալի միօրինակութեան, կը զգայինք, թէ հայ գրագէտին ու արուեստագէտին մէջ կ'ապրէր գեղեցիկին զգայուն սիրը, զոր անտարակոյս արծարծուած կը պահէին Հայաստանի գեղեցիկ տեսարանները եւ ժողովուրդին ներքին ապրումները:

Հայաստանի ներկայացուցած սփոփարար ազգային իրականութիւններէն զատ, անոր ընծայած ապահովութեան եւ պաշտպանութեան յոյսն ունէինք մեր այն բոլոր արենակիցներուն համար, որոնք ներգաղթի կը ըսպասէին փրկուելու համար իրենց անապահով վիճակէն եւ թշուառութենէն, եւ մեծ զանգուածներով պատրաստ էին, գրկանքներու տոկալով յոժար ու աշխոյժ որմնադիրներն ու գործիները, արտադրողներն ու կառուցանողներն ըլլալու ստեղծագործող հայրենիքին:

Մանաւանդ՝ հայրենաշինութեան եւ ազգահաւաքման նպատակներուն ու ձեռնարկներուն հետ կապուած աւելի ճշմարիտ իրականութիւնը կար խոչափն կամ տեսիլքն, որ յաճախ միակ ապրող իրականութիւնը կը թուի, — ճշմարտութիւնը երազին՝ որ կեանքի բոլոր պայմաններուն տակ մեր մէջ ապրած ըլլալով, մաս կը կազմէ մեր կեանքին էութեան եւ մեր ազգային գոյութեան ու գործունէութեան, եւ այդ երազն՝ Հայաստանի կենդանի իրականութեամբ ապրող ոչ-աղատագրեալ հայրենիքին ազատութիւնն է:

Թող այս տողերն ենթադրել չտան, թէ մենք մթութիւն միայն կը տեսնենք Հայաստանի մէջ, կամ թէ նսեմացումը կը նշմարենք հեռաւոր ազգային խուճապներու:

Մենք միայն կը ցաւինք, եւ մեր սրտերն ալ անձկոտ վշտով կը կոտտան՝ որ լուր չունինք Հայաստանէն, բաժնուած ենք անկէ, եւ այլեւս չենք գտներ մեր ազգային կեանքին մէջ Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայութեան հոգեկան ու հայրենասիրութեան կապակցութեան եւ հաղորդակցութեան ստեղծած ներքին, իմացական միութիւնը:

Լռութիւնը որ մեր վրայ կը ճնշէ ո՞րքան բացարձակ է որ, կարծես սմայութիւն կը զգացնէ:

Տակաւին սուր ցաւը կը շարունակէ նշդրակել անձկալի սիրտը, երբ Հայաստանէն ներշնչուած եւ անոր վերլծելով խանդավառ արտասահմանի Հայը կը մտածէ նորածին հայրենիքի տաղանդաւորներուն, որոնց վրայ չլուացող գիշերի մը լռութիւնը տարածուած է, եւ անոնց հզօր եւ ուրախ ձայնին, անոնց նկարչական գրչին ու բոցավառ խօսքին ակար արձագանգներն իսկ չեն՝ ու թերեւս պիտի չըլլան այն նոր գրողներն ու գործիչները, որոնք կոչուած են շարունակելու մշակոյթի, վերելքի եւ ըստեղծագործութեան սրբազան գործը:

Ուրիշ անձկութիւն մըն ալ, կը ծնի մեր այն վախէն, թէ ամենափոքր զօրաւոր ջանքը Մոսկուայի գիմելու, կամ կերպ մը գտնելու, վերահաստատելու համար Սփիւռքի Հայրենասէր Հայութեան հաղորդակցութիւնը իր կենդանի հայրենիքին հետ, կրնայ ոխակիրին կողմէ անտեղի «միջամտութիւն» նկատուիլ եւ կասկած արթնցնել:

Բայց միթէ եկած չէ՞ ժամանակը որ Աօթափենք այսպիսի վախեր եւ մտածենք մեր երկրին հետ մեր հոգեկան կապերը վերանորոգելու օրինաւոր եւ անկասկածելի միջոցներու վրայ»:

ԱՐԻՒՆՈՏ ԿՌԻ՛Ւ
ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Հալէպի «Էլ Թէգատտըմ» թերթը կը գրէ — Արաբ Փընարի մէջ վէճ ունին ծարապլուսի երեսփոխան Պօղան Շահին եւ տեղւոյն կարգ մը հայ երեւելիները, արտի եւ կալուածական խնդիրներու համար:

Անցեալ Չորեքշաբթի այս վէճը սրայթած է, Քիւրտերը Հայերու վրայ յարձակած են գաւազանով եւ քարերով: Հայերն ալ կարեւորութեան սահմանին մէջ պաշտպանած են իրենք զիրենք:

Դէպքին լուրը առնելուն պէս Կիթքեան աշիրէթին պետը՝ Գասըմի ագա եւ Շէյխանլի աշիրէթին պետը՝ Շէյխ Նիւհ, 300 զինեալ մարդիկ կը ղրկեն Արաբ Փընար, Հայերը պաշտպանելու համար:

Ասոր վրայ, Հալէպէն բազմաթիւ ոստիկան զինուորներ կը փութան Արաբ Փընար եւ կը վերահաստատեն կարգը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Célébration Solenelle du quinzième Centenaire de la Traduction Arménienne de la Bible.— Librairie Ernest Leroux, Paris.

ԹԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

Ձմրան իրիկուն մը մտուռէն քիչ հետու յարդի մարագի մը պատին տակ կարգով շըրպած էին մէկ երկու տասնակ միջին տարիքի տղամարդիկ: Այս հաւաքոյթը սովորական երեւոյթ էր գիւղին բոլոր թաղերուն համար: Այս զարմանալու աշխատանքէն ետք, շրջաններուն ապականուած ու ճնշիչ մը ցրուելու ձեւ մըն էր այս: Այդ օր կարինէն նոր եկած Ռուսեւեցի Թոփթիքէ լավուշ մը տեսնելով պատին երկայնքը շարուած գիւղացինե-րը բարեւեց:

Բարկութենէն մարմնին ամբողջ չիրը սկսան պրկուիլ: Եւ քայլերը ուղղեց անոնց, ուր յոգնած գիւղացիներուն կռնակներն պատին կոթնած կը հանգստանային: Ենթադրաբար երբ մօտեցաւ, բոլորը մէկ ոտքի կանգնեցան: Կեդրոնին ծայրով խիստ նայուածք մը նետեց եւ կանգնողները վերէն վար չափեց, ինչպէս հրամանատար մը ա-

մէն առտու աչքէ կ'անցընէ իր զինուորները:

Զափթիէն քթին տակէն բաներ մը մրթմրթաց, մինչ գիւղացիները, որ հինէն ի վեր դեռ կերպով քարթ Թուրքերէն իսկ չէին գիտեր, ինչպէս Հայաստանի բոլոր գիւղերու մէջ, կատաղած զափթիէն յանկարծ մօյկերուն մէջէն խարազանը քաշեց, մօտը գըտնուողներուն երեսին, կռնակին, վզակոթին, մէկ խօսքով ուր որ հանդիպեցաւ, սկսաւ մտրակել:

Գիւղացիները լուռ ու անշարժ կը դիմէին ու կը հառաչէին մեղմով. «Տէ՛ր, դու համբերութիւն տուր»:

Զափթիէն պահ մը դադրելէ յոգնած, քայլ մը ետ քաշուեցաւ, խեղճերը խորունկ շունչ մը առին, այս անգամ քիչ մը լսելի ձայնով՝ «հրամայէք ջուր տուողն այս, ջուր փորձուեցիք» մրմնջելով: Այդ պահուն Խաչքարին մօտեցան քանի մը երիտասարդ կիներ, փառք սկսաններ արկղը ձգելէ ետք դրուած էին կանթեղը վառելով, երբ մութը սկսած էր: Զափթիէն ակնարկը ինկաւ կիներուն, նոյն ամբարտաւանութեամբ յառաջացաւ դէպի Խաչքարը: Կիները հազիւ թէ նշմարեցին մարդուն մօտենալը:

Զափթիէն երիտասարդ կիները վարէն վեր չափեց: Միամիտ կիները կը սպասէին զափթիէն մեկնելուն: Այդ երեկոյ կանթեղը վառելու կարգը իրենցն էր, ուստի պէտք էր անպայման գործը լրացնել: Զափթիէն կանգնած տեղը շրջան մը ըրաւ ոտքերը տաքցնելու համար, ապա երկայն սրունքներով սկսաւ ցատկել Խաչքարին վըրայէն, յանկարծ կօշիկին ծայրը դըպաւ այն երկաթին, ուր պատը եւ Խաչքարը իրար կը միանային եւ ուր կախուած էր կանթեղը բարակ շղթայով մը:

Երբ ոտքը թօթվեց, զանձարկը եւ կանթեղը վար թափեցան:

Առով ալ չբաւականացաւ, փորձեց կիներէն մէկը համբուրել: Նման արարք մը Հայաստանի գիւղերը ոճիր կը համարուի: Գիւղին մէկ ծայրէն միւսը հաւաքը ինկաւ, զօրաւոր Խաչքարը պղծուած ու հայ կնոջ պատիւը

արատաւորուած էր:

Քահանան եւ տիրացուն ծունկի եկած լալով կ'աղօթէին, բազմութիւնը հետզհետէ կը շատնար, կին, ծեր, երախայ եւայլն:

Ոչ ոք չէր համարձակեր մօտենալ: Զափթիէն թեւերը եռեւ կապած հանդարտ կը դիտէր: Մատուռին արեւելեան կողմը բարձր պարիսպին եզերքը նստած թանձր ձիւնին վրայէն նեղ անցքէն, հակայ կթոցը կռնակը, միջահասակ, կոզովին խոտէ պարանը (կէմ) լայն ձեռքերովը կուրծքին սեղմած, թուխ դէմքին նեղ ճակատը քըրտնած ծանր ու ամուր քայլերով մէկը յառաջանալով հասաւ Խաչքարին հըրապարակը: Այդ անձը ապաղայ փարպետ Աբրահամն էր:

Իր ուժին ու արիութեան համբաւը տարածուած էր շրջանի գիւղերը: Նախ քան Աբրահամին երեւալը, գիւղին տարէցներէն մէկ քանին խիստ ցած ձայնով «երանի թէ Աբրահամը գիւղը ըլլար, վերջապէս չար մըն է՝ թող մարին» ըսած էին: Պահպանողական զաւամած ծերերը երբ մտով կը փափսային, պահ մը աչքերնուն չհաւատացին, կարծես տեսիլ ըլլար: Զափթիէն հազիւ 8—10 ոտք հեռու,

ապլած շուրջը կը դիտէր, սակայն չէր նկատած՝ զգաց որ աննախընթաց դէպք մը պատահած ըլլալու էր:

Առանց վարանելու կթոցին կէմը թող տուաւ, եւ կոզովը թեթեւ մը գետին իջաւ: Բնազդը կարծես գինքը մղեց դէպի Խաչքարը գտնելու: Զափթիէն արձանի նման քարացած գինքը կը դիտէր: Երկուքին նայուածքը իրարու դարնուեցան: Բազմութիւնը կարծես շունչերնին պահած կը սպասէին եղերական վախճանի մը: Միջամտելը իրենց կարողութենէն վեր էր:

Քահանայ, դպիր, տիրացու, գիւղապետ քար կտրած կը դիտէին, ոչ մէկ խօսք, ոչ մէկ աղաղակ լսելի եղաւ:

Զափթիէն փորձեց քայլ մը ետ քաշուիլ, ով գիտէ ինչ մտադրութեամբ: Աբրահամին աչքէն չվրիպեցաւ այս, վագրի նման ցատկեց ու վըրան խոյացաւ: Աբրահամին հուժկու բազուկներուն մէջ ինկած զափթիէն թակարդը ինկած մուկի նման կը տապլտկէր՝ ինքզինքը ազատելու համար:

Աբրահամ կարծես կը զուարճանար, ոչխարին փաթթուած պօայի նման հետզհետէ պրկելով զափթիէն սեղմեց այն աստիճան, որ ողնայարը եւ կողոսկրները իրարմէ բաժնուեցան: Զափթիէն գլուխը ինկաւ ուսին: Բայց Աբրահամ ուզեց գործը մէկ անգամէն վերջացնել: Եղածը եղած էր:

Երբ ետ դարձաւ Խաչքարին քով, տեսաւ որ կանթեղը եւ զանձարկը փռուած էին ձիւնին վրայ: Աբրահամ բարկութենէն սկսաւ լալ: Կիներուն մասին բան մը չէր գիտեր տակաւին:

Կատաղութենէն մազերուն մէջէն կարծես շոգի կը բարձրանար: Զափթիէն ցաւի գալարումներուն մէջէն սարսաց ու սուր ճիչ մը արձակեց: Արդէն ուշ էր: Ծառի կոճղի նման մարդուն գլուխը Խաչքարին զարնելով գանկը պայթեցուց: Հինգ վայրկեան վերջ մարդը մեռած էր:

Քահանայ, տիրացու, գիւղացիները խրամատէն բարձրացող զինուորի նման դէպի Խաչքարը խոյացան, կը խաչակնքէին ու կը համբուրէին, ամէնը միաբերան «Ամենիմ զօրութեանդ» կ'աղաղակէին սուրբին:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՕԵԱՆ

(Շար.)

(6)..

Ամերիկայի եւ Ճափոնի յարաբերութիւնները

Ճափոնի քաղաքական շրջանակները մեծապէս զարմացած են այն ուժեղ շեշտէն, որով խմբագրուած է Մ. Նահանգներու տըւած ծանուցագիրը Թոքիոյի կառավարութեան: Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը կը պահանջէ, որ Ճափոն «դադրեցնէ իր անարգարանալի միջամտութիւնները ամերիկեան իրաւունքներուն Չինաստանի մէջ»: Ճափոնական շրջանակները կը վախնան թէ այս ծանուցագրէն ետք Ուաշինկթընի կառավարութիւնը Անգլիոյ նըման անհաշտ դիրք պիտի բռնէ այսուհետեւ Թոքիոյի հանդէպ:

Թոքիոյի կառավարութիւնը զբաղած է ամերիկեան ծանուցագրին կէտերը ուսումնասիրելով, բայց կը հաւաստուի թէ պիտի պատասխանէ այն մտքով, որ ամերիկեան իրաւունքները պիտի յարգուին Չինաստանի մէջ, թէ փախուած չէ բաց դրան քաղաքականութիւնը Հեռաւոր Արեւելքի մէջ:

Սուրը եւ գիրը նացիոնալիստ յեղափոխութեան

Վայմարի մէջ, Տոքթ. Կէօպէլս ճառով մը կատարեց «Գերմանական գրքի շաբաթ»ին բացումը: Գերմանիոյ քարոզչութեան նախարարը յայտարարեց թէ յեղափոխական շրջաններու մէջ մեծագոյն հեղինակները միաժամանակ ճանչցուած են մեծ գրողներ:

— Սուրը սկիզբն է յեղափոխութեան: Գիրքին դերն է ապագայ սերունդներուն փոխանցել դարաշրջանին բովանդակութիւնը եւ յաւերժացնել յեղափոխութիւնը:

Տոքթ. Կէօպէլս յետոյ ցոյց տուաւ թէ որքան մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ գիրքը իբրեւ քարոզչութեան գործիք եւ յիշեցուց որ«Մայն Քամփֆ»ը մեծագոյն յաջողութիւնը գտաւ անընդհատ սպառելով եւ տարածելով յեղափոխութեան խօսքը:

Այնուհետեւ կարգ մը թիւեր տուաւ, գերմանական գիրքերու սպառումը ներկայացնելով: Այս տարի, գիտական գիրքերու վաճառումը աւելցած է 11 առ հարիւր, վիպական ու բանաստեղծական գիրքերու վաճառումը՝ չորս առ հարիւր: Երկրին մէջ ստեղծուած են 4900 ժողովրդական մատենադարաններ, ու շուտով կը բացուին 1200 նման մատենադարաններ եւս: Բոլոր հաստատութիւնները մատենադարան կը հիմնեն՝ ի պէտս իրենց պաշտօնէութեան: Այսպէս Միէմէնս հաստատութեան մատենադարանը ունի 56,000 հատոր:

Եղան ժամանակներ, երբ գերման ժողովուրդը կը ճանչցուէր իբրեւ բանաստեղծներու եւ փիլիսոփաներու ժողովուրդ: Եղան նաեւ ժամանակներ, երբ Գերմանիա կը խորհրդանշէր ուժը եւ աչխարհ մեզ կ'առէր իբրեւ զինուորապաշտ ժողովուրդ: Այսօր, մեր Առաջնորդին օրհնեալ ձեռքին տակ՝ Գերմանիա թէ մէկն է եւ թէ միւսը, մենք դարձած ենք ներկայացուցիչները գերմանական իմացականութեան եւ գերմանական ուժին: Գիրքն ու սուրը դարձած են նոր դարուն խորհրդանշանները:

Մոսկուա կը շարունակէ մաքրագործել

Թաս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ պաշտօնանկ եղաւ Բիժով, անտառային արդիւնաբերութեան գործավարը, որ այդ դիրքին վրայ կը գտնուէր երկու տարիէ ի վեր: Ըստ «Կոմսոմոլսկայա Պրավդա» թերթին տուած տեղեկութեանց, անտառային արդիւնաբերութեան գործավարը չկրցաւ փայտ մթերել աւելի քան 40 առ հարիւր, մինչ ութ միլիոն խորանարդ մեթր փայտ կը գտնուի տակաւին գետերու մէջ, ու կը վախցուի որ, ձմեռը սկսած ըլլալով, գետերը սառին եւ փայտերը մնան սառոյցի մէջ:

Անտառային արդիւնաբերութեան գործավար նշանակուեցաւ Ինցէլովիչ, որ անդամ էր Սարհ. Միութեան վերատեսչիչ յանձնաժողովին:

Ցունաստանի թագաւորը Լոնտոնի մէջ

Կիրակի օր, Ցունաստանի Թագաւորը հասաւ Լոնտոն: Պիտի մնայ քանի մը շաբաթ: Այս այցելութիւնը կը կատարուի անպաշտօն: Այսուհանդերձ զրոյց կը շրջի թէ Ցունաստանի թագաւորին այցելութիւնը կը ներկայացնէ քաղաքական որոշ շահագրգռութիւն մը, թէ նկատի ունենալով Գերմանիոյ տնտեսական արշաւը դէպի Պալքանները՝ Լոնտոն կ'աշխատի անգլօ-հելլենական առեւտրական դաշնագրով մը, ճիշդ ինչպէս ըրաւ Թուրքերուն հետ, Ցոյները ալ կապել իրեն:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԻՆ գինը սղեց երեքշաբթի օրուընէ սկսեալ մէկ սու աւելի, — քիլօն պիտի արժէ այսուհետեւ 3 ֆրանք 5 սանթիմ:

ՃԱՓՈՆԻ արտաքին գործերու նախարար նշանակուեցաւ Հաչիրօ Արիթա, որ հակակոմինթերնի դաշնագիրը ստորագրողն է Գերմանիոյ հետ: Վարչապետ Իչին Քոնոյէ յայտարարեց թէ այս անուանումով Ճափոնի արտաքին քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն պիտի չըլլայ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարար Հըլ յայտարարեց թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը փորձեր կատարած է ամերիկեան չէզոքութեան օրէնքի հակառակ անուղղակի ճամբաներով զէնք, ռազմամթերք ու օդանաւ ստանալու համար Մ. Նահանգներէն:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ հրդեհին պատճառը կարելի չեղաւ ստուգել տակաւին: Նոր մեռեալներ հանուեցան փլատակներուն տակէն, ոմանք այրած-ածխացած: Այսով մեռեալներուն թիւը կը հասնի 75ի, մեծ մասը անճանաչելի, ինքնութիւնը անծանօթ: Նկատելով որ տակաւին 68 անհետացածներ կան, կը կարծուի թէ մեռեալներու թիւը տակաւին աւելի է: Նիւթական վնասը կը հասնի քանի մը հարիւր միլիոնի:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ձեռնարկեց Հռենոսը Դանուբի միացնող ջրանցքի մը շինութեան: Այս ձեռնարկով, զոր երազած էր Կարոլոս կայսրը, Գերմանիա կը միացնէ Պալթիկ ծովը Սեւ ծովուն:

ԱՆԳԼԻՈ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ բանակցութիւնները մտած են իրենց վերջին փուլին մէջ: Կը հաւաստուի, թէ Չէյմպըրլէնի կառավարութիւնը գոհացած է Իտալիոյ այն քայլով, որ 10,000 կամաւորներ եւ քաշեց Սպանիայէն, եւ պատրաստ է գործադրութեան դնելու անգլօ-իտալական համաձայնագիրը, որ ստորագրուեցաւ անցեալ Ապրիլին: Լաւատեղեակ շրջանակներ կը յայտնեն, թէ Մուսոլինիի կառավարութիւնը կը պնդէ այժմ որ զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի իրաւունքը ճանչցուի մեծ պետութեանց կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ հանդիսաւորապէս տօնեց հանրապետութեան տարեդարձը, — զօրահանդէսներ կատարուեցան Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ մէջ եւ ներքին նախարար Շիւքրիւ Քայա մեծ ճառ մը խօսեցաւ: Աթաթիւրքին հիւանդութեան պատճառով՝ պարահանդէս եւ խրախճանք տեղի չունեցան: Փարիզի մէջ թրքական դեսպանատունը ընդունելութիւն մը սարքած էր: Արդէն քանի մը օրէ ի վեր ֆրանսական մամուլին մէջ կ'երեւէին գովասանական յօդուածներ Թուրքիոյ մասին:

ԹՐՈՑՔԻԻ կողմնակիցները, կ'ըսէ «Նիւ-Եորք Հէրըլտ Թրիպիւն»ի թղթակիցը, ժողով գումարած են Փըննեի մէջ սեպտեմբեր ամսուն, կազմելով Չորրորդ Միջազգայնականը: Եւ մշակած են տասը տարուան գործունէութեան ծրագիր մը, որուն գլխաւոր կէտն է փութացնել համաշխարհային յեղափոխութիւնը, նախ եւ առաջ տապալելով Սթալինեան բռնապետութիւնը:

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՈՅԻ եղբայրը, գնդապետ Ռամոն Ֆրանքօ ջարդուփշուր եղաւ իր ջրօդանաւով, երբ Մայորքեան կղզիէն կը թռչէր դէպի Սպանիա, փոթորիկի մը պահուն:

ԳԵՐՄԱՆ ընդհ. սպայակոյտին պետը, Զօր. Պէք, հանգստեան կոչուեցաւ, ու տեղն անցաւ Զօր. Հալտէր:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Անիէր Պուա-Քոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ գիշեր, 4 Նոյ., ժամը ճիշդ 9ին. ծանօթ ժամադրավայրին. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Յիշակոչ՝ զեկուցում պատգամաւորի եւ ընտրութիւն.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՐԻ ՄԷՋ.—

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Նոյ., Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Ընկերվարականներու սրահը

119 bis Ave Argenteuil, Asnières

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Վ. ԽՇԽԵԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը մասնակցին Տիկ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ. Օր. Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ. Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւայլն:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Ց. Կ. ԽԱՉԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Նոյեմբեր, Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

13, Rue Pierre Curie, Bicêtre. (Մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի)

Կը խօսի Շրջ. Վարչութեան կողմէ ՏԻԿԻՆ Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, երիտասարդ ուժերու կողմէ: Կը մեծարուի թէյ եւ սիմիթ:

Մուտք 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 2 Նոյեմբեր, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնատեղին 8 Ռիւ Գոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Հ. Ե. Ը. Միութեան Ընդհ. Ժողովի Ամերիկայի պատուիրակ՝

Պ. ՎԱՀԱՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ամերիկահայ կեանքը պատկերներ»:

Յր. Կ. Խաչի 1939ի Օրացոյցը

Հրապարակ ելաւ արդէն խնամուած եւ ճոխ բովանդակութեամբ

ԼԵԶՄԻԱԾՆԱՑ ՄԱՅՐԱՊԵՏԻ ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ ՆԿԱՐՈՎ

ինչպէս եւ 50ի չափ զանազան նկարներ ծանօթ դէմքերու, վայրերու եւ Կ. Խաչի դպրոցներուն, վերջին կայաններուն, եւայլն:

Օրացոյցը որ վերջի ձեւով կազմուած է եւ կրնայ նոյնութեամբ պահուիլ ունի առանձին բաժիններ ժամանակագրական, աղգագրական, պատմական ու աշխարհագրական ծանօթութիւններու: Ամէն հայ կնոջ անհրաժեշտ առանձին նիւթերու բաժին մը եւս դասաւորուած է հոն, ինչպէս եւ գրական կտորներ, Հ. Կ. Խաչի համառօտ պատմութիւնը եւ զանազան ուրիշ պիտանի գիտելիքներ:

ԳԻՆԸ 6 ՖՐԱՆՔ

Փնտռել բոլոր Մասնաճիւղերու մօտ, ինչպէս եւ Շրջանային Վարչութենէն, 6 Rue d'Alsace, Asnières (Seine)

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Կ Ա Լ Ի Ք

Մեր անկեղծ շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի Վարչութեան որ մարդասիրաբար օգնեց եւ կազմակերպեց հանգանակութիւն մը ի նպաստ մեզի: Շնորհակալութիւն նաեւ բոլոր հայրենակիցներու որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին ազատելով մեզ անել կացութենէ մը:

Տէր եւ Տիկ. Ռոկան Խաչատուրեան

Կ Ո Ւ Զ Ո Ւ Ի

Պատուաւոր ընտանիքի մը մէջ ծառայելու համար կ'ուզուի աղախին մը: Քիչ մը ֆրանսերէն գիտնալը պայման է:

Դիմել Պ. ՏԵՐԻԿԵԱՆԻ: 13 Rue des Dominicains: Marseille,

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Domremy — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 78
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	295 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
3
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI
3 Novembre
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3677

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԿՈՒՄՈՒԹԵՆԷ ՄԸ ՎԵՐՋ

— oo —

Սեպտեմբերի տագնապէն վերջ, գրեթէ խաղաղ օրեր կ'ապրի Եւրոպա, եթէ զանց առնենք Հունգարիոյ-Չեխոսլովաքիոյ տարակարծութիւնը, «հասարակաց սահման»ի հարցը, որուն շուրջ համաձայնութիւն ունեցան Գերմանիա եւ Իտալիա։

Այս հանդարտութիւնը, սակայն, սոսկ երեւութական է։ Իրականին մէջ, Եւրոպա, սեպտեմբերեան տագնապէն ասդին, քաղաքական մեծ գործունէութեան լծուած է, ու, կարելի է ըսել, կ'առնէ քայլեր, որոնք կրնան չափազանց բախտորոշ ըլլալ։

Այս տեսակէտէն, ամէնէն յատկանշականն է, անշուշտ, Իտալիոյ «կամաւորներու» հեռացումը Սպանիայէն։ Մուսոլինի, իր այդ քայլով, վերցուց այն խոչընդոտը որ, հակառակ ստորագրուած համաձայնութեան, Անգլիան ու Իտալիան կը պահէր իրարմէ հեռու։

Տուչէ, իր այդ որոշումով, դիւրացուց նաեւ Չէմպըրլէնի աշխատանքը՝ ներքին ճակատին վրայ։ Վասն զի, Անգլիոյ մէջ շատ փաղանգ ուժեղ էր ընդդիմութիւնը՝ Իտալիոյ հետ «անպայման հաշտութեան» մը գալու տեսակէտին դէմ։ Նոյնիսկ պահպանողական ղեկավարներէն ոմանք, — ինչպէս Իտըն ու Չըրչիլ — ներքին արգելքներ էին, զորս ստիպուած էր նկատի առնել Չէմպըրլէն։

Քաղաքական տեսակէտէ նոյնքան ուշագրաւ եւ կարեւոր եղաւ արմատականներու համագումարը։ Տալատիէ Մարսէյլ գնաց ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան մասին վճռական ու նոր ուղղութիւններով։ Արդէն նշանակած էր Հռոմի դեսպանը։ Այսինքն՝ նետած էր կամուրջը՝ Ֆրանսայի ու Իտալիոյ միջեւ, անշուշտ՝ համաձայնութեամբ Անգլիոյ, որ, ինչպէս բախնք, վճռած ըլլալ կը թուի, իր կարգին, «խաղաղութեան քաղաքականութիւնը» ոչ միայն շարունակել, այլեւ միեւնոյն վճռականութեամբ իրականացնել։

Քաղաքական կեանքի երրորդ ուշագրաւ դէպքն է անգլիական խորհրդարանի նստաշրջանը որ բացուեցաւ երեքշաբթի օր։ Օրակարգերէն առաջինը կը կազմէ անգլօ-իտալական համաձայնութեան վաւերացումը։ Չէմպըրլէն բուռն «քրոնեցաւ» սկիզբներ։ Այսուհանդերձ, կասկած չկայ՝ գործելու, որ պիտի յաջողի ապահովել մեծամասնութիւն մը։ Օրակարգի երկրորդ նիւթը կը կազմէ երեւութապէս՝ զաւհլիճի «նորոգումը», բայց էապէս՝ իր քաղաքականութեան ապահովումը։ Որովհետեւ, Չէմպըրլէն այդ «նորոգումը» ըրաւ առաւելապէս արտաքին քաղաքականութեան իր հիմնական տեսակէտները իրականացնելու համար։ Ուշագրաւ է, որ Չէմպըրլէն, հակառակ ծրագրային նախապատրաստութեանց, դեռ ընթացք չտուաւ ռազմական մթերումի նախարարութիւն մը ստեղծելու առաջարկին։ Զառաւ՝ որովհետեւ, ոչ միայն նման նախարարութեան մը ստեղծումը կը նկատէ նյութական-տնտեսական ծանր բեռ մըն է երկրին համար, այլեւ անոր համար որ՝ Անգլիոյ վարչապետը առաջնորդուած իր Տալատիէի, Մուսոլինիի ու Հիթլէրի միջեւ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով անցի անցող պաշտօնական թէ անպաշտօն բանակցութիւններէն, հիմքեր ունի վստահ ըլլալու թէ այդ նախարարութիւնը ստեղծել անհրաժեշտ չի դառնար կամ դէթ կը վախնայ որ պատճառ կը դառնայ գերմանեւիտալական գինարշաւի մը։

Անշուշտ, Չէմպըրլէն լուրջ պատճառներ ունի լաւատես ըլլալու։ Երբ ելմտական նախարար էր, ներկայացաւ խորհրդարանին, եւ, ի մեծ զարմացում բովանդակ աշխարհի, յայտարարեց թէ «Անգլիոյ ելմտացոյցը բաց չունի»։ Երբ վարչապետ եղաւ, — անհրաժեշտ դառնած ըլլալով արագ վերազինում մը, — նոյն վճռականութեամբ խորհրդարանին յայտարարեց, — «Անգլիոյ ելմտացոյցը պէտք է բաց ունենայ» (զինուե՛լ)։

Նոյն Չէմպըրլէնն է, ահա, որ, շարունակելով հանդերձ իր ծրագրած սպառազինումը, պատկան նախարարութեան մը ստեղծումի գործը կը դանդաղեցնէ, ինչ որ բաւական պերճախօս երեւոյթ է։

Սեպտեմբերի տագնապէն ասդին, քաղաքական կեանքի ու շուրջը դէպքերէն մին կազմեց նաեւ գաղթավայրերու հարցը։ Ճիշդ է, որ դեռ «սեղանի վրայ» չեկաւ ան։ Բայց, ստոյգ է, որ արդէն իսկ «խնդրոյ առարկայ է»։ Անգլիական թերթեր արդէն կը ծամծմեն։ Նաեւ՝ Ֆրանս. մամուլը։ Կը թուի թէ կը շօշափեն նաեւ Գելճիքայի կարծիքը։ Լէօփոլտ Գ.ի այցելութիւնը՝ Փարիզ, ապահովաբար նաեւ այս շօշափումին ծառայեց։ Իսկ անկէ յետոյ՝ Լոնտոնի պելճիական դեսպանը «ստիպողաբար կանչուեցաւ» իր թագաւորին մօտ։

Անտես պէտք չէ առնել նաեւ այն զրոյցը, որ կը հերքուի ու կը կրկնուի միշտ, եւ որ հիմք մը ունի անպայման։

Կ'ակնարկենք այն «առաջարկին» զոր, իբրեւ թէ, Հիթլէր ըրած է Ֆրանսայի՝ 25 տարուայ ոչ-յարձակման դաշինքի մը մասին։ Այս առաջարկը եղած ըլլայ կամ ոչ՝ անժխտելի է այն իրողութիւնը, որ արդէն իսկ այդ մթնոլորտը ստեղծուած է Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Հիթլէր, որ, Չեխոսլովաքիոյ տագնապին առթիւ, սուրը քաշած էր պատեանէն, իր վերջին ճառին մէջ հարկադրուեցաւ անգամ մը եւս այդ ապահովութիւնը տալ Ֆրանսայի, ինչ որ, ըսենք այս առթիւ, Տալատիէի վճռական քայլերուն տեւական արդիւնքներէն մին կազմեց։

Այսպէս, ուրեմն, երեւութապէս խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, Եւրոպան, ներքնապէս, գործնական ու վճռական քայլեր է որ կ'առնէ։ Ու կը թուի թէ այս անգամ իրապէս նոր ու աւելի ապահով Եւրոպա մը կը ճգնին ստեղծել Միւնիխի Չորսերը...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ

— oo —

Ամենայն Սրբոց տօնին օրը, Երեքշաբթի, երբ ամբողջ Փարիզը իր մեռելները կ'ոգեկոչէր, Ֆրանսական դահլիճը կը շարունակէր խորհրդակցութիւնները երկրին ելմտական եւ տնտեսական վերականգնումի ծրագրին մասին։

Փօլ Մարշանտօ, ելմտական նախարարը, ներկայացուց իր ծրագիրը, որ բուռն ընդդիմութեան բախեցաւ, մասնաւորաբար չորս նախարարներ, Ժորժ Պոնէ, Քամիյլ Շօթան, տը Մոնզի եւ Փօլ Ռէյնօ անկարելի կը գտնէին ելմտական նախարարին ծրագրին գործադրութիւնը։ Փօլ Մարշանտօ ստիպուեցաւ հրաժարիլ, բայց Տալատիէ մերժեց։ Վարչապետը, լսելով Փօլ Ռէյնոյի քննադատութիւնները ներկայացուած ելմտական ծրագրին մասին, մեծ շահագրգռութիւն ցոյց տուաւ եւ վերջոյ որոշեց կատարել պաշտօնի փոփոխութիւն մը։ Այսպէս Փօլ Մարշանտօ նշանակուեցաւ դատական նախարար՝ անցնելով Փօլ Ռէյնոյի տեղը, իսկ այս վերջինը՝ ելմտական նախարար։

Ելմտական նոր նախարարը դահլիճէն խնդրեց հինգ օրուան պայմանաժամ, որպէսզի կարենայ պատրաստել ելմտական կացութեան վիճակացոյցը եւ մշակել իր ծրագիրը։

Մամուլին հաղորդուած զեկոյցով մը, Փօլ Ռէյնօ յետոյ յայտարարեց թէ հինգ օր պիտի ուսումնասիրէ Ֆրանսայի տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնը։ Իր տեսակէտով՝ Ֆրանսան շահագրգռող հարցը ներկայիս ոչ թէ դրամական հարց մըն է, այլ տնտեսական եւ ելմտական հարց մը։ Հետեւաբար դրամական արժեզրկումի խնդիր չի կրնար ըլլալ։

Հունգարաչեխական վէճին լուծումը

— oo —

Երէկ, Վիէննայի պալատին մէջ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ իրաւարարութեամբ լուծուեցաւ հունգարաչեխական սահմանային վէճը։ Խորհրդակցութեանց կը մասնակցէին Գերմանիոյ կողմէ՝ Ֆոն Ռիպպընթրոփ, Կէօրինկ, Ֆոն Նէօրաթ, իսկ Իտալիոյ կողմէ՝ կոմս Չիանօ, Վիէննայի, Փրակայի եւ Պուտափէշթի իտալական դեսպանները։

*** Փրակայի մէջ, երեքշաբթի սկսաւ խորհրդակցութիւնը վերջնապէս գծելու համար չեխուլեհական սահմանները։

Ճափոն զօրք ցամաք հանեց Ֆու-Չէուի մօտ

— oo —

Շանկհայէն կը հեռագրեն թէ ճափոնական 36 զրահաւորներ զօրք ցամաք հանեցին Ֆու-Ցինկի մէջ, Ֆու-Չէուէն 48 քիլոմեթր դէպի հարաւ, ուրեմն Քանթոնի եւ Շանկհայի միջեւ, Ֆորմոզա կղզիին դիմաց։

Չինացիները անմիջապէս պարպեցին պետական դրամատունը եւ մաքսային ստացուածքները կանգ առաւ։

*** Փոքրիկ հասաւ գեղանի եւ խելացի աղջիկ մը, հազիւ 22 տարեկան, Լիւսի Թու, Չինացի, որ պիտի մեկնի անմիջապէս Լոնտոն, չինական կառավարութեան կողմէ մասնաւոր պաշտօնով մը։ Կ'ըսուի թէ տիկին Չանկ-Քայ-Շէկը թելադրած է որ չինացի օրիորդը փրոփականտ կատարէ ի նպաստ չինական դատին եւ զբաղի մասնաւորաբար չինացի գաղթականներու օգնութեան հարցով։

Խռովութիւնները Պաղեստինի մէջ

— oo —

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Արաբները ընդհանուր գործադուլ հռչակեցին բովանդակ Պաղեստինի մէջ։ Գործադուլը պիտի տեւէ երեք օր, յետոյ սակայն պիտի շարունակուի փոխադրական միջոցներու արաբ աշխատաւորներու գործադուլը անորոշ ժամանակով։

Այս գործադուլը կատարուեցաւ իբրեւ բողոքի նշան ընդդէմ զինուորական հակակշիռին, զոր անգլիական իշխանութիւնը կը կատարէ փոխադրութեանց վրայ, խուզարկելով կառքերը կամ անցագիր պահանջելով ճամբորդներէն։

Անգլիական զօրքը Եաֆա մտաւ եւ ձեռնարկեց տուներու խուզարկութեան, առանց լուրջ ընդդիմութեան հանդիպելու։ Ձերբակալուեցան աւելի քան եօթանասուն Արաբներ։

Գալիլէի շրջանին մէջ, սակայն, ըմբոստները կը տիրապետեն կացութեան։ Սարսափի տակ կը պահուի նաեւ Երիքովէն Երուսաղէմ ճամբան։

*** Հոկտեմբեր ամսուան ընթացքին, Պաղեստինի մէջ սպաննուած են 376 Արաբներ, 58 Հրեաներ եւ 14 Անգլիացիներ, եւ վիրաւորուած՝ 240 Արաբներ, 66 Անգլիացիներ եւ 61 Հրեաներ։

Իսկ վերջին չորս ամսուան մէջ սպաննուած են 1357 հոգի, 42ը Անգլիացի, 219ը Հրեայ, վիրաւորուած են 1,162 հոգի, 138ը Անգլիացի, 452ը Հրեայ։

Օտարականները Պելճիքայի մէջ

— oo —

Պելժ կառավարութեան կազմած վիճակագրութեան համաձայն, երկրին ութ միլիոն բնակչութեան մէջ կ'ապրին 339,799 օտարականներ, 282,526ը բնակութեան արտօնագրով։

Այս թիւին մէջ Ֆրանսացիները 71,322 հոգի են, Հոլանտացիները՝ 68,014, Լեհերը՝ 61,809, Իտալացիները՝ 37,234, Չեխերը՝ 16,230, Գերմանացիները՝ 14,472, Լիւքսէմպուրգցիները՝ 11,185, Անգլիացիները՝ 9,161, Հունգարացիները՝ 6,063, Սերպերը՝ 5,917, հայրենազուրկները՝ 12,515։

Ազգային հանգանակութիւն Չինաստանի հանգիստեանց համար

— oo —

Ինչպէս գրած էինք, Նախկին Թաղմիկներու եւ Թոշակներու նախարարութիւնը, որ մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմած է զինադադարի 20րդ տարեդարձի տօնակատարութեան համար, պաշտօնական զեկոյցով մըՅառաջ»ի եւս կը հաղորդէր թէ ազգ. հանգանակութիւն մը բացուած է հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահին։

Մեզմէ եւս խնդրուած ըլլալով հանգանակութեան ձեռնարկել եւ յետոյ փոխադրել Նախկին Թաղմիկներու եւ Պատերազմի Զոհերու Ազգ. Համադաշնակցութեան, այսօրուընէ սկսեալ պիտի հրատարակենք ցանկը։ Հանգանակութիւնը կը փակուի Զինադադարի օրը։ —

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 1

«Յառաջ»	100
Պօղոս Գորգիկեան	30
Հրանտ Քէօսէեան	25
Ներսէս Տակոսեան	25
Բիւզանդ Տէօվլէթեան	20
Խաննտանեան եղբ.	20
Ե. Յ.	10
Թորգոմ Նալպանտեան	10
Ա. Տ. Ալեքսանեան	10
Ա. Գարիկեան	10
Տ. Շ. Ա.	10
Գումար՝	270

ՉԷՅՄՊԸՐԼԷՆ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

«Միւնիխ նահանջ չի նշանակեր, այլ քայլ մը դէպի յառաջ»

— oo —

Չէյմպըրլէն երեքշաբթի բրիտանական խորհրդարանին առջեւ պարզեց չեխօգերմանական վէճն ու Միւնիխի համաձայնութիւնը, իսկ երէկ, Չորեքշաբթի, անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը։

Յանուն աշխատաւորական կուսակցութեան՝ Էթլի խիստ լեզուով մը քննադատեց Միւնիխի համաձայնութիւնը, զոր կ'անուանէր ամօթալի նահանջ մը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համար, ու ցաւ կը յայտնէր որ Կեդր. Եւրոպան կը դրուի Գերմանիոյ տնտեսական գերիշխանութեան տակ։

Չէյմպըրլէն պատասխանեց թէ Միւնիխը նահանջ մը չէ, այլ քայլ մը որ կը նետուի յառաջ, վէճերը բանակցութեամբ լուծելու ճամբուն մէջ։

— Կը խնդրեմ Էթլիէն, որ չմոռնայ թէ վէճը լուծելու ուրիշ ճամբայ չէր մնացած, բայց եթէ պատերազմի ճամբան։ Եթէ կը մերժէ հետեւիլ պատերազմի ճամբուն, իրեն կը մնայ ընդունիլ որ վէճը լուծելու կարելի միջոցը Միւնիխն էր։ Միւնիխի բանակցութեանց ընթացքին էր, որ Գերմանիա եւ Իտալիա համաձայնեցան երաշխաւորել Չեխօսլովաքիոյ նոր սահմանները՝ անգամ մը որ լուծուի փոքրամասնութեանց հարցը։

Գալով Գերմանիոյ տնտեսական գերակշռութեան՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ, Չէյմպըրլէն շատ տրամաբանական կը գտնէ այդ։ Էթլի կասկած յայտնած ըլլալով որ գերմանական տնտեսական ծրագիրներուն տակ կը ծածկուին քաղաքական նպատակներ, Չէյմպըրլէն ցաւ յայտնեց որ շատերու միտքին մէջ տակաւին վերջ չգտաւ փոխադարձ անվստահութիւնը։

Յետոյ անդրադառնալով վերջին տագնապին, ըսաւ թէ առիկա եղաւ ազդարարութիւն մը, որպէսզի Անգլիա ուժ տայ իր երկրին պաշտպանութեան։ Այսպէս այլեւս անհրաժեշտութիւն մը դարձած է կազմել նոր նախարարութիւն մը, որ զբաղի ազգային պաշտպանութեան հոգերով։ Սըր Ճոն Էնտէրսըն, նոր կնքապահ նախարարը, պաշտօն ստացած է կազմակերպել քաղաքներու պաշտպանութիւնը, եւ այդ պաշտօնով պիտի մասնակցի նաեւ կայսրութեան պաշտպանութեան յանձնաժողովին։

— Մեր առաջին նպատակն է սահմանափակել սպառազինութիւնները ընդհանուր համաձայնութեամբ։ Եւ ատոր համար նախ պէտք է պետութեանց միջեւ ստեղծել վստահութեան մթնոլորտ մը։ Կարելի չէ քայլ մը յառաջ երթալ, եթէ մեր գլխուն մէջ չդնենք այն գաղափարը թէ միահեծան եւ ժողովրդավար պետութիւնները ոչ մէկ շահ ունին դէմ դէմի կանգնելով, այլ ընդհակառակն կրնան լաւագոյնս օգտակար ըլլալ իրենց ժողովուրդներուն՝ երբ կ'ուզեն աշխատիլ միասնաբար։

Այնուհետեւ խորհրդարանը զբաղեցաւ անգլեւիտալական համաձայնութեան վաւերացման հարցով։

— oo —

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Ֆրանսիս Ժամ մեռաւ եօթանասուն տարեկան հասակին մէջ, — ծնած էր Թուռնէ (Վերին Պիրէնեանք)։ Իր գործերուն մասին կը խօսինք առանձին։

ՋՕՐ. ՄՈՐՑԵԻ, Մայր. արեւելքի խորհրդային հրամանատարներէն մին, գնդակահարուեցաւ Վլատիվոսթոքի մէջ։

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ ազգայնականները կը շարունակեն իրենց յարձակողականը։ Սիէռրա Քապալսի դիրքերը անցան ազգայնականներու ձեռքը։ Միւս կողմէ օդանաւերը ռմբակոծեցին Վալենցիան չորս ժամուան մէջ հինգ անգամ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը Ֆրանսական կառավարութեան հետ համախորհուրդ՝ ջնջեց միջազգային առողջապահական խորհուրդը, որ հաստատուած էր Եգիպտոսի մէջ 1895էն ի վեր։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը ներկայացուց իր հրաժարականը, տեղի տալով երեսփոխաններու ճնշումին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԷՐՍԻՄԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԵՐԱՆՆԵՐՈՒ

Վարչապետ Պայարի յաւտենութիւնը ինչ ունի՞

Ցօղուածաշարքով մը պարզած էի Տէրսիմի քրդական ըմբոստութեան տարողութիւնն ու իմաստը: Պատկերը ամբողջացնելու— կամ հաստատելու— համար, կ'ուզեմ մէջ բերել նաեւ թրքական չորս խօսաովանութիւններ, մէկը միւսէն վաւերական եւ խօսուն:

Նախ յիշեմ արտասովոր դէպք մը: Տէրսիմի մօտերը (էլ Ազիզ) փութաց ոչ միայն Թրքական ազգայնօրէն պետը՝ մարաջախտ Ֆէվզի Չագմագ, այլեւ վարչապետ Ճէլալ Պայար:

Ռազմափորձերո՞ւն ներկայ գտնուելու: Անտարակոյս ո'չ, քանի որ չկայ այս տեսակ սովորութիւն մը: Նախորդ վարչապետ Իսմէթն իսկ, հակառակ յայտնի ռազմագէտ մը ըլլալուն, շատ քիչ անգամ ներկայ գտնուած է:

Արդէն, ի՞նչ հարկ ենթադրութեանց, երբ ինքը Ճէլալ Պայար կը յայտնէ թէ ինչո՞ւ գացած է, վերադարձին Անատօլու գործակալութեան ըրած պաշտօնական յայտարարութեամբ.

— «Հոն (էլ Ազիզ) գտնուած միջոցիս, զբաղեցայ Տէրսիմի զսպումի գործողութիւններով եւ միաժամանակ շինարարութեան եւ բարեկարգութեան ծրագրով: Լսեցի զինուորական եւ քաղաքային (սիվիլ) անձնաւորութեանց տեղեկութիւնները ու կարծիքները. (Անատօլու գործակալութիւն, Պոլիս, 29 Օգոստոս 1938):

Ուրեմն, ռազմափորձը չէր որ այդ տարին մինչեւ Խարբերդ տարաւ ոչ-զինուորական վարչապետը, այլ քրդական ըմբոստութիւնը: Եւ Պոլսէն մեկնելէ առաջ, երկարօրէն տեսակցեցաւ Աթաթիւրքին հետ:

Այս առթիւ տանք յատկանշական փակագիծ մը: «Ճումհուրիէթ» գրեց թէ առաջին գործավար Րիւշտի Արասն ալ պիտի երթայ Խարբերդ, բայց յետոյ միայն վարչապետը գնաց, ընկերակցութեամբ խումբ մը կարեւոր երեսփոխաններու: Աւելցնեմ թէ աւելի առաջ գացած էր Պատերազմական գործավարը՝ զօր. Քեազըմ Էօզալփ:

Կասկած չկայ թէ այս բոլոր բացառիկ այցելութիւնները կու գան հաստատելու Տէրսիմի շարժումին բացառիկ հանգամանքը: Անգարա հոն կը ղրկէ ո'չ միայն երեք զօրաբանակ (100 հազար հոգի), այլեւ իր ամբողջ զինուորական եւ քաղաքային աւագանին:

X

Ուժերու այս ընդհանուր շարժումը ի՞նչ արդիւնք տուաւ, յաջողեցա՞ւ «մաքրագործել» ըմբոստները, ընկճել Քիւրտերը:

Զարմանալիօրէն գրոյցները, որ այնքան շատ են: Նկատի չառնենք նաեւ թրքական աղբիւրներէ եկած լուրերը, որոնց համաձայն Թրքական զօրամասերը չեն կրցած մեծ յաջողութիւն մը ունենալ: Եզրակացութեան մէջ չսխալելու համար, հիմնուինք միայն թրքական հաղորդագրութեանց վրայ:

Ռազմափորձերուն ներկայ գտնուելէ յետոյ, վարչապետը Պոլիս վերադարձաւ Օգոստոս 29ին եւ բնականաբար շրջապատուեցաւ թուրք լրագրողներով: Ըստ սովորութեան, գործավարները այս տեսակ պարագաներու մէջ ԲԵՐԱՆԱՑԻ յայտարարութիւններ կ'ընեն, յաջողութիւններ ծանուցանելով եւ աւելցնելով թէ պաշտօնական զեկոյց մըն ալ պիտի հրատարակուի:

Վարչապետը այս անգամ շեղեցաւ կանոնէն եւ բառ մը անգամ չըսաւ անհամբեր լրագրողներուն:— Գործակալութիւնը պիտի հաղորդէ: Ահա միակ պատասխանը:

Կը նշանակէ թէ կացութիւնը այնքան փափուկ էր որ վարչապետը չվստահեցաւ իրեն եւ խոհեմութիւն համարեց ԳՐԱՒՈՐ արտայայտուիլ, այսինքն խորհիլ եւ խնամով կշռել բառերը:

Այսպէս է որ հրատարակուեցաւ կիսապաշտօնական Անատօլու գործակալութեան 28 Օգոստոս թուակիր զեկոյցը, Ճէլալ Պայարի «տպաւորութեանց» մասին:

Տեսնենք թէ ի՞նչ կ'ըսէ գրաւոր զեկոյցը, նոյնիսկ իր այնքան կծկուած ու զուսպ գիրքին մէջ:

Բնականաբար էականը ըմբոստութիւնն է: Զայրացա՞ւ թէ ոչ:

Իր յայտարարութեան մէջ, բանակին տոկունութիւնը գովելէ առաջ, վարչապետը կ'ըսէ.

— «Մտնաւորապէս աւելցնեմ թէ այս ուժերը աւելի առաջ (ռազմափորձերէն առաջ), Տէրսիմի սեղ ու ցից լեռներուն ու ձորերուն մէջ ԿԱՏԱՐԵՑԻՆ ԶՍՊՈՒՄԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, եւ մեծ մասը երկար տարածութիւններ կտրելէ յետոյ եկան ռազմափորձերուն վայրը (էլ Ազիզ-Բալու շրջանը): Հակառակ ասոր, յոգնութեան ոչ մէկ նշան զօրամասերուն մօտ»:

Աւելի վար, բուն զսպումի մասին խօսած ատենն ալ, վարչապետը կը յայտնէ.

— «Կատարուած զսպումի գործողութիւնները ՍԿՍԱԾ ԵՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԵՒ ԴՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔ ՄԸ ՏԱԼ եւ վերջին փուլին հասած են: Կարճ ատենէն ամբողջ մանրամասնութեամբ հանրային կարծիքին պիտի հաղորդեմ Տէրսիմի մինչեւ հիմա անցուցած փուլերը եւ բարենորոգումները զոր որոշած ենք կատարել հոն»:

Ինչպէս կը տեսնէք, հակասական են երկու յայտարարութիւնները, այսինքն առէն բան վերջացուցին, աւելցին նետեցին: Մինչդեռ վարը կը ճշդէ թէ զսպումը «ՍԿՍԱԾ» է միայն, այսինքն վերջնական ոեւէ բան չկայ:

Միւս կողմէ, ԵՐԿՈՒ ՇԱԲԱԹ անցաւ եւ դեռ ոեւէ բան չհաղորդուեցաւ հանրութեան, հակառակ «կարճ ատենէն» հաղորդուելու խոստումին: Կը հետեւի թէ թրքական ուժերը ոեւէ եզրակացութեան յաջողութիւն չեն ունեցած Նըկու շաբաթուան ընթացքին...

X

Բայց լաւ է չխորհրդածել, մեր կողմէն չյայտնել թէ անմէջ է վարչապետին յայտարարութիւնը, չըսելու համար յուսահատ: Թողունք որ թուրքը ընէ այս պիտանճանաչումը, յանձին «Սօն Փօսթա»յի խմբագրապետ Մուհիտտին Պիրկէնի:

Յաջորդ օրն իսկ անդրադառնալով այդ յայտարարութեանց, Մուհիտտին հրատարակեց խմբագրական մը, որուն վերնագիրը ինքնին ամբողջ պատմութիւն մըն է.«ԼԱՒԱՏԵՍ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ»:

Այս խորագիրը գնել՝ արդէն կը նշանակէ հեգնել վարչապետը, քանի որ մէջտեղը ոչինչ կայ իբրեւ լաւատեսութեան փաստ: Բայց լսենք պարունակութիւնը, որուն իւրաքանչիւր բառէն կը կաթի հեգնանքը:

Ըսելէ յետոյ թէ Ճէլալ Պայար իր մերի համբորդութենէն վերադարձին ալ, լաւատես յայտարարութիւններ ըրաւ, թուրք խմբագրապետը դիտել կու տայ.

— «Նոյն վարչապետը այս անգամ վերադարձաւ նշանաւոր Տէրսիմէն: Հոն տեսած է երեք զօրաբանակ՝ շարժուն վիճակի մէջ: Տեսած է թէ ինչպէս զօրաբանակները կը մագլցին լեռներն ի վեր եւ կ'անցնին անդունդներէն, մէկ խօսքով տեսած է թէ ինչպէս քաղաքակիրթ Թուրքիան կը կռուի բնութեան եւ նախնականութեան հետ: Եւ Պոլիս վերադարձին, վարչապետը գոհ ու հպարտ է:

«Ան չի՞ գիտեր թէ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՏԱՍԸ ԳՈՐԾԻՆ ՔՈՎ՝ ԿԱՏԱՐՈՒԵԼԻՔ ՀԱՐԻՒՐ, ՆՈՅՆԻՍԿ ՀԱԶԱՐ ԲԱՆ ԿԱՅ: Ճէլալ Պայար անկասկած անգիտակ չէ թէ Եփրատի եւ Մուրատի տակէն ԴԵՌ ՇԱՏ ՏԱՐԻՆԵՐ ՋՈՒՐ ՀՈՍԵԼՈՒ ԵՆ, մինչեւ որ քաղաքակիրթ երկրի մը բարեբեր մէկ շրջանը դառնայ Տէրսիմը, որ խառնուրդ մըն է ըմբոստ բնութեան եւ նախնական ոստմութեան:

«Եւ սակայն, հակառակ այս բոլորին, Ճէլալ Պայար լաւատես է: Որովհետեւ ասիկա մէկ կողմէ խառնուածքի խնդիր է, միւս կողմէ յաջողութեան երաշխիք մըն է: (Սօն Փօսթա, 31 Օգոստոս, 1938):

Հարկ կա՞յ մեկնաբանելու այս այնքան պարզ տողերը: «Սօն Փօսթա»յի խմբագրապետը պարզապէս ըսել կ'ուզէ թէ վարչապետը պարապ (պօշ) մարդ է, քանի որ սիրտ ունի լաւատես խօսքեր ընելու շրջանի մը մասին, ուր գործին հազիւ ՄԷԿ ՀԱՐԻՒՐԵՐՈՐԴԸ կատարուած է:

Ըսել կ'ուզէ թէ ոչ թէ «կարճ ատենէն», ինչպէս վարչապետը կը յայտարարէր, այլ քանի մը տարիէն անգամ կարելի չէ «մարդ» ընել Տէրսիմը: Անոր համար դեռ բազմաթիւ տարիներ ջուր անցնելու է Եփրատի տակէն...

Եւ— ուշադրութիւն— այս հեգնական խմբագրականը լոյս կը տեսնէ Օգոստոս 31ին, Ճէլալ Պայարի յայտարարութեանց հրատարակութենէն ՄԷԿ ՕՐ ՎԵՐՋ: Մուհիտտին, որ Իսմէթի իթթիհատական պետ մըն է, պէտք տեսած է տաքը տաքին պաղ ջուր թափելու վարչապետին լաւատեսութեանը վրայ...

Զգալով այդ արարքին անլուր յանդգնութիւնը, Մուհիտտին կը փորձէ փրկել երեւոյթը, հաւկցնել թէ վարչապետը քննադատելու համար չէ որ գրած է այդ տողերը, այլ պարզապէս գովելու համար անոր բնածին լաւատեսութիւնը:

— «Այո', լաւատես ըլլալու է: Այս տողերն ալ' պարզապէս այս անհրաժեշտութիւնը բացատրելու համար կը գրեմ: Եւ ինծի այս նիւթը ներշնչողն եղաւ ՔԻՉ ԱՌԱՋ ԱՉՔԻՍ ԶԱՐՆՈՂ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ, ուր կ'երեւի Ճէլալ Պայարը՝ լեցունցեկ ողկոյզ մը խաղող ափին մէջ սեղմած, այնքան ուրախ զուարթ ձեւով:

Ամէնէն վերջն ալ երիտասարդութեան կը յանձնարարէ հետեւիլ վարչապետին, անոր նման լաւատես ըլլալ:

Հաստատելու համար թէ ասիկա պարզ կարկտան մըն է՝ այդ խայթիչ տողերը պարտկելու կոչուած, չէ՞ անենք խոշոր սուտ մը:

Մուհիտտին կ'ուզէ հաւատացնել թէ Տէրսիմի կացութիւնը չէ որ իրեն ներշնչած է այդ խիստ խմբագրականը, այլ պարզապէս Ճէլալ Պայարի մէկ զուարթ լուսանկարը, որ «Քիչ առաջ» (Օգոստոս 30) աչքին զարկած է:

Այդ լուսանկարը կը վերաբերի Իզմիրի այցելութեան եւ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՍԿԻԶԲԸ հրատարակուեցաւ թերթերուն մէջ: Արդ, այս ի՞նչ տարօրինակութիւն է որ լուսանկարը անմիջապէս կ'անցնի ատենին եւ յանկարծ աչքի կը զարնէ մօտ ամիս մը յետոյ, այն ալ ՃԻՇԴ ԱՅՆ ՕՐԸ (Օգոստ. 31) երբ թերթերը կը հրատարակեն վարչապետին տպաւորութիւնը՝ Տէրսիմի մասին: Չէ՞ որ լուսանկարը պարունակող թերթը շատոնց անցած էր հաւաքածոն եւ հետեւաբար աչքի տակ չէր գտնուեր:

Պարզ է, ուրեմն, որ Իթթիհատի նախկին գործիչը սոփեստութեան կ'ընէ, վարագուրելու համար իր խարանիչ քննադատութիւնը:

ԴԻՏ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ե-րիտասարդ կոմիտէին, «Դաշնակցութեան Օրը» տօնուեցաւ 29 հոկտեմբեր շաբաթ իրիկուն, Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ:

Քաղաքական վերջին տագնապը, որ կրնար մէկ օրէն միւսը բռնկցնել աշխարհը, կարծես շատ բան էր հասկցուցեր տարագիր հայ ժողովուրդին: Փարիզի մօտաւոր թէ հեռաւոր անկիւններէն կուգային մէկիկ մէկիկ, խումբ խումբ: Սրահի դրան առջեւ, օրիորդներ Դաշնակցութեան զինանշանով զարդանիշներ կը դնէին ամէնուն լանջակներուն:

Շուտով լեցուեցաւ սրահը: Մթնոլորտը խանդավառ էր ու ոգեւորիչ: Միհամանութիւնը երիտասարդներ են: Ու զինուորներ՝ հաս ու հոն: Ժամը 9.30ին փակուեցան սրահին դուռները եւ, մէկ ազդանշանի վրայ բոլորին աչքերը դարձան դէպի բեմ: Վարագոյրը կը բարձրանայ ու կը բացուի բեմը:

Ձախակողմեան ու աջ կողմը հայկական եւ ձախը՝ ֆրանսական եռագոյնները: Մէջտեղը Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը: Ասոնց չորս կողմը, կեցցէ հայկական դատը, կեցցէ հայ ժողովուրդը եւ կեցցէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կրող երեք մեծատառ արձանագրութիւններ: Բեմին առջեւ դրօշազարդուած սեղան մը, եւ վրան բարձրախօս մը:

Որոտընդոստ ծափերու մէջ հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ բանուորներ»ով: Երգչախումբը կը ղեկավարէր ընկ. Ս. Յովհաննէսեան:

Նախագահը, ընկերուհի Ֆլօրա Անահիտ, գեղեցիկ ճառով մը օրուան իմաստն ու մեծութիւնը բացատրելէ յետոյ, աւելցուց.

— Հ. Յ. Դաշնակցութեան դաւանանքը այն միակ անշէջ հուրն ու ճրագն է, որ ծնունդ առած է հայ ժողովուրդի ցաւերու տանջանքէն եւ ազատութեան ձգտումի երկունքէն: Այս դաւանանքն է, որ հաւատքութեամբ կ'առաջնորդէ նուիրուածներու հոկայ բանակ մը կրանիկեաց կամքով զինուած, բանակ մը որ երեք սերունդներ կը հաշուէ արդէն:

Հայրենիքի սիրոյ հզօր դաւանանքն է այս, մարդկային ամենավսեմ գաղափարը, որուն համար ամէն զոհողութիւն սիրով յանձն կ'առնէ մարդ, եւ անոր համար կը զոհէ ամէն ինչ, նոյնիսկ մայր մը՝ իր զաւակը»:

Օր. Մելինէ Օսմանեան գեղեցիկ առոգանութեամբ մը արտասանեց Մ. Վարանդեանի «Հերոսներ»ը: Օր. Կնեազեան թրթռուն ձայնով երգեց «Ալագեազ ձը եւ ուրիշ կտորներ:

Այս գեղարուեստական բաժինէն ետք, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան առաջին բանախօսը ընկ. Հ. Վիչապեան, որ գրաւոր ճառ մը կարդաց, վեր հանելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած մեծ դերը անցեալի մէջ եւ ընդգծելով անոր կոչումն ու առաքելութիւնը այսօր:

Այս ճառը ունկնդրուեցաւ մեծ ուշադրութեամբ եւ մէջ ընդ մէջ ծափահարութեանց արժանացաւ:

Յետոյ, Թախտա Գարեգին նուագեց քանի մը գեղեցիկ կտորներ, որոնց մէջ մեղի յիշեցուց հայրենիքը:

Այնուհետեւ բեմ հրաւիրուեցաւ անգլիացի Պ. Օլիվր Պալտուին, որդին նախորդ վարչապետ Պալտուինի, զոր այդ իրիկուն մեր մէջ ունենալու պատիւն ունեցանք: Ցարգելի հիւրը, ծափերու մէջ բեմ եկաւ: Խօսեցաւ սահուն ֆրանսերէնով:

— Շատ ուրախ եմ որ այսօր ձեր մէջ կը գտնուիմ: Սիրով կ'ուզեմ երկու խօսք ըսել ձեզի, բայց ոչ քաղաքականութեան մասին: Քանի մը օրուան համար Փարիզ եկած եմ արձակուրդով: Սակայն փափաքս է երեք կէտեր յանձնել ձեր ուշադրութեանը: Պահեցէք ձեր ազգութիւնը: Պիտի ուզէի նաեւ որ պահէք ձեր հաւատքը ընկերվարութեան, ապագային եւ ազատութեան հանդէպ: Պիտի գան դարձեալ օրեր անցեալ օրերուն պէս: Թէեւ վերջին մեծ տագնապէն ազատեցինք մեր մորթը, բայց ոչ մեր հոգին»:

Կարճ դադարէ մը ետք, Պ. Սարբեան ջութակի վրայ նուագեց անոյշ եղանակներ՝ ընկերակցութեամբ Արա Պարթեւեանի (դաշնակի վրայ): Պ. Զ. Նուբարեան յաջողութեամբ արտասանեց Ահարոնեանի «Իմ վեհ հայրենիքը»: Պ. Մեհտէրեան երգեց «Կարապի երգը» եւ «Աղջիկ անասառուած» վարժ ձայնով մը:

Այնուհետեւ բեմ հրաւիրուեցաւ երկրորդ բանախօս ընկեր Իշխանեան, որ մանրամասն կանգ առաւ մեր պատմութեան կարկառուն դրուագներուն վրայ, եւ ոգեւորիչ ճառով մը լոյս ու հաւատք ներշնչեց ներկաներուն: Ունկնդիր հասարակութիւնը ջերմ ու երկարատեւ ծափերու մէջ հետեւեցաւ անոր խօսքերուն:

Այնուհետեւ Օր. Թէլլեան իր դեղեցիկ երգերով կրցաւ բոլորին գնահատութեան արժանանալ: Ընկեր Բենոյի «րինգը ինչեր, ինչեր յիշեցուց մեզի: Օր. Գազազեանի Կովկասեան պարերը հանդիսականներու սրտին մէջ խանդ ու եռանդ արթնցուցին: Ու պահ մը այսպէս, ժողովուրդը ապրեցաւ անոյշ օրեր, անոյշ յիշատակներ հայրենի:

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական եւ հայկական պարերը ղեկավարութեամբ Պ. Սարբեան նուագախումբին:

Բոլոր սենեակները, սեղաններու շուրջ, ընկերներ եւ ընկերուհիներ երգելով, պարելով ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծեցին: Մինչ անդին մեծ սրահին մէջ, զոյգերը կը դառնային: Հանդէսը տեւեց մինչեւ առաւօտ:

ՊԱՐՄԱՆ

ՑԵՂԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

Իտալիոյ սահմաններուն մէջ ապրող Հայերուն ճշգրիտ թիւը մեզի կը պակսի: Իրականութիւն է սակայն որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին այդ թիւը զգալի կերպով բարձրացաւ: Միայն կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ հազարի կը մօտենայ թիւը մեր հայրենակիցներուն: Բոլորն ալ կ'ապրին հանդարտ, լծուած իրենց աշխատանքին, կը վայելեն իշխանութեանց համակրանքը եւ կը ջանան օգտակար ըլլալ ու ծառայել հիւրընկալ երկրին:

Այն օրէն ի վեր երբ Իտալիա ցեղային քաղաքականութեան սկսաւ հետեւիլ, որոշ գրութիւններ լոյս տեսան մամուլին մէջ, եւ քիչ մը մտահոգութիւն պատճառեցին Հայութեան: Երփոփոխութիւնը դիւրին էր, հակառակ որ ազգային հողի վրայ վէճ մը կը բաժնէ Հայերն ու Հրեաները: Աւելորդ է այժմ մանրամասնութեանց մէջ մտնել:

Հաճոյքով պիտի արձանագրենք, որ Ազգային Մարմինը այս անգամ իր պաշտօնին բարձրութեան վրայ գտնուեցաւ, շարժեցաւ արագ կերպով եւ հայթայթեց անհրաժեշտ նիւթերը շփոթութիւնը փարատելու համար: Այդ աշխատանքը չուշաց տուաւ իր օգտակար արդիւնքը: Միլանոյի կաթուոր թերթերէն մին ընդունեց եւ հրատարակեց, որ Հայերուն մէջ Հրեաներ չկան: Այդ յայտարարութեան հետեւեցաւ երկար յօդուած մը «Թիվէրէ» թերթին մէջ: Յօդուածագիրը Պ. Գ. Պարտուցցի ընդարձակ կերպով կը բացատրէ եւ ցոյց կու տայ Հայերուն արիական ծագումը եւ կը յայտարարէ, որ Հայերը արիական ցեղի քաղաքակրթութեան իրենց բաժինը տուած են: Պ. Պարտուցցին կը յիշէ նաեւ պայքարը, որ Հայերը մղած են իրենց հայրենի հողին համար եւ Ազգային Դատը, որ դեռ վար կը պահեն:

Կ'արժէ յիշել որ «Թիվէրէ» թերթը կը հրատարակուի Հռոմ եւ հակահրէական պայքարի առաջին շարքերուն մէջ կը գտնուի:

Այս լուսաբանական աշխատանքին մասնակցեցաւ նաեւ Մխիթարեան միաբանութիւնը Հ. Հացունիի մէկ յօդուածով, որ հրատարակուեցաւ հանդէսի մը մէջ, որ կը զբաղի միայն ցեղային խնդիրներով:

Այս կարճ տեղեկատուութիւնը վերջացնելէ առաջ կ'ուզենք յիշել «Մ. Նիպուռ» շաբաթաթերթը, որ իր առաջին թիւին մէջ անպայման կը հրատարակէ Վ. Սարոյեանի գրութիւններէն թարգմանութիւններ, ծանօթացնելով խոշորական հասարակութեան հայ մը, որ միջազգային գրականութեան մէջ պատուաւոր դիրք մը կը գրաւէ այսօր:

(Միլան) Ա. ՍԱՐԵԱՆ

[illegible]Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՊԷԹ ՄԸՆՏԻ

Անգլ. թարգմ. Ս. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

— Ես քանի մը հոգի կը ղեկավարեմ զոլեց: Ո՞վ կ'ուզէ ինծի հետեւիլ:

Ուիլ միջամտելով՝

— Սպասէ: Հոս նայէ, Գագիկ: Քեզի հետ սակարկութիւն մը պիտի ընեմ:

— Տէ'ս, փափսաց Ֆրէտ, Ուիլ իր առաջին սիրոյն համար իր երկու բարեկամները պիտի տանի չուկան ծախէ: Բայց պիտի չյաջողի:

— Օրիորդ Վանտէրմէնը իրեն ու ընկերներու խումբով մը Ջէյթուն ղրկէ, այն ատեն մենք երեքս...

— Ի՞նչ ըսի քեզի, բսաւ Ֆրէտ խընդուքը զսպելով:

— ...Ձեզի համար ուզածնուդ պէս կը կուռինք:

Սակայն Կլորիայի շուրջ արդէն հաւաքուած էին երկվեցէակ մը մարդիկ, ասանց կնոջ մը կողմէ ղեկավարուելու համար ամօթի նշան մը ցոյց տալու. տակաւին ուրիշներ ալ անոր միանալու հաւանութիւնը կը ցուցնէին: Աղջիկը կոնակը մեզի դարձուց եւ տեսայ որ երեք մարդիկներ կը սափրէին չորրորդի մը, որուն երկու ոտքերն ալ վիրակապով փաթթուած էին, մինչեւ որ մարդը վերջապէս համաձայնեցաւ իր զէնքն ու փամփուշտները Կլորիային յանձնել: Օրիորդը որպէս վարձատրութիւն ժպիտ մը շռայլեց անոր, որուն համար մարդը շատ գոհ մնաց, հոգ չէ թէ այդպիսով զանձ մը կորսնցնելու չափ համարժէք բանէ մը զրկուած ըլլար:

— Այդ աղջիկը Ջէյթունցի քաջ կիներուն նման է: Կը կռուին անոնք այրերուն չափ արտառ են. նոյնիսկ անոնցմէ աւելի, որովհետեւ կը կարծեն որ շատ բան չեն գիտեր, բսաւ Գագիկ իր խոշոր ձիին վրայ նստած:

Ֆրէտ ալ անմիջապէս իրեն հետեւող խումբ մը ընտրեց, առաւելապէս տարեց անձերէ բաղկացած: Կլորիայի խումբը երիտասարդներ էին,— քան երեսուն տարեկան երիտասարդութեամբ բացավառ. այնպիսի տարիք մը, ուր մէկը կուռի պիտի երթար ձեռքին ունենալով կնոջ մը ձեռնոցը կամ թաշկինակը: Ուիլ Կլորիային հետ գնաց քիչ շատ անգլերէն խօսող դըպրոցականներու խումբով մը: Գագիկն ալ առաւ իրեն հաւատարիմ Ջէյթունցի խմբակ մը:

Ինծի մնաց անգլերէն չգիտցողներու խմբակ մը եւ Եփրեմ քաւական ճարպիկ փրթաւ, Ֆրէտէն բաժնուելով իմ դրօշակիս միանալու, որովհետեւ Ֆրէտ հայերէն կրնար խօսիլ եւ ուստի կրնար իր հրամանները անոր պարտադրել, մինչ ես թարգմանի մը պէտքը ունէի: Առաջին առթիւ չնորհակալ եղայ իրեն այս արարքին համար, բայց երկրորդ վայրկեանին ըսկսայ կասկածիլ:

— Այս մարդիկը որպէս պահեստի զինուոր պիտի գործածեմ, մինչեւ որ որոշեմ թէ ո'ւր եւ ո'ր պարագային պիտի կարենան ամէնէն աւելի օգտակար ըլլալ, ըսի իրեն: Այս անգլերէն ծանօ՞թ ես: Բարձր դիրքեր գրաւէ. տեսնենք ինչ տեղի կ'ունենայ եւ ամէնանպատեհ պարագային կռուի կը մտնենք:

— Բայց համբաւը միւսները պիտի չահին, զիմադարձեց ան:

— Սպասէ' հոս: Գագիկէն ուրիշ թարգման մը պիտի ուզեմ:

Համակերպելով սկսաւ հրահանգներս մեր մարդոցը բացատրել, որոնք կամովին ենթարկուեցան: Բայց երբ միւսներուն ճամբէն բաժնուելով, դարձանք արահետ մը, ուր վայրի այծերն անգամ պիտի կորսուէին, եւ ուր մեր աջ թեւը թերեւս կռուի բռնուէր, Եփրեմ սկսաւ արագ արագ խօսակցիլ մեր մարդոց հետ: Կասկած չունէի որ իր հեղինակաւոր կարծիքները կը բացատրէր եւ մասամբ արդէն յաջողած էր:

Տասը վայրկեան վերջ մեր դիմացէն ու ներքեւէն կրակ սկսաւ: Հրամանատարութիւնը ստանալէս ժամ մը առաջ եւ անկէց վերջն ալ հեռադիտակով քննեցի մեր ժողովուրդին դիրքերը— թէեւ թշնամին ալ շատ որոշ կը տեսնուէր,— երկար, անկանոն եւ կատաղի շարք մը ձիաւորներու, որ Նիզակները կը խրէին խառնշներուն մէջ, պահուըտած Հայեր ձեռք անցընելու յոյսով. անոնց դիմաց դրեթէ նոյնպէս անկանոն շարք մը հետեւակներու, պատահական դիրքերու ետեւ պահուըտած, թոյլ եւ անուշադիր կը կրակէր:

Քառորդ ժամի չափ հեռադիտակով շուրջս քննելէ վերջ, այն եզրակացութեան եկայ թէ թշնամին մեր դիրքերը պիտի չկրնար ճեղքել անցնիլ. եւ թէ սակայն Գագիկի պաշտպանութեան գործը չխորտակուէր: Ա՛յն տեսակ անտարբեր դիրք մը գրաւած էր,— բարձր, լաւ թաքնուած եւ ուրկէց ամէն ինչ յստակ կը տեսնուէր, որ ինծի հետ եղող մարդիկը կատարելապէս ի վիճակի էին դէպի մեր աջ թեւը ոեւէ շարժում արգիլել: Մեր ձախ թեւը կը տարածուէր փփրադէզ ծիհուն գետի ափին, որ կը հոսէր դարձդարձիկ՝ բրինձի դաշտերուն եւ ժայռոտ բլուրներուն միջեւ: Մեր դիրքին ամենատկար կողմը այդ մասն էր. Հոն քանի մը անգամ տեսայ Գագիկը որ ձին խթանելով դիրքէ դիրք, իր մարդիկը կը դասաւորէր: Անգամ մը դեռ առաջ մօտերը Ֆրէտը աչքիս զարկաւ, սակայն Ուիլն ու Կլորիան բնաւ չտեսայ:

Պարզ էր թէ ամէնէն աւելի ձիհուն ուղղութեամբ տարածուող մեր ձախ թեւն էր որ, պահեստի ուժերու պէտքը պիտի զգար: Եփրեմ տեսաւ այդ բանը եւ առանց ինծի հետ խորհրդակցելու, սկսաւ իր մարդոցը մեր դարէն պէս խօսիլ:

Ցեսոյ մեծամասնութեան համաձայնութիւնը ստացած՝ մօտս գալով յայտարարեց.

— Այդ...ը, ը... խամխալէները չեն զար այս...ը, ը... կողմէ, Միջին, ը, ը... դիմացի կողմը: Գագիկ շատ գոհ պիտի ըլլայ: Հրաման տուր այս՞:

Եւ առանց հաւանութեան սպասելու կը պատրաստուէր իր որոշումը գործադրել. ուսէն բռնելով զինքը ետ ցուցի: Դետեւրի դիրքերը բանիլ համար առնուազն երկու ժամ պիտի վատնէիք:

— Հարցուր տեսնենք քանի՞ հոգի ձի հեծնել գիտեն, հրամայեցի:

Ցանկարծակիի եկած սկսաւ հարցուփորձել, առանց սակայն նպատակը հասկնալու: Ցայտնի եղաւ որ ասոնցմէ եօթ հոգի իրենց երախայութենէն իսկ ձի հեծնելու վարժութիւն ունէին: Ուրեմն ինը մարդիկներ ուրիշ բանի մը պէտք պիտի գային: Ուխարներէն այծերէն զատելով այդ ինը բեմին յանձնեցի:

(Շար.)

ՏՈՄՍԵՐ

Երկիւղի փրապետութիւնը

«Դուք չէք կրնար քաղաքակրթու-թիւնը կազմակերպել զինուորապաշտ-ութեան միջուկին շուրջ եւ միեւնոյն ատեն ակնկալել, որ բանականութիւնը վարէ մարդոց ճակատագիրը»:

Այսպէս յայտարարեց Նախագահ Ռուզվէլթ անցեալ օր իր ձայնասփիւռ ատենին մէջ:

Եւ ան իրաւացի է:

Բովանդակ աշխարհը, այլ մանաւանդ Եւրոպան բռնուած է այսօր ընդհանուր զինուելու ախտով, ջղային տենդ մը, որ աննախընթաց է իր ուժգնութեամբ ու տարողութեամբ: Երբ մէկ կողմէ խաղաղութիւնը փրկելու ճիգեր կը կատարուին դիւանագիտական մարզին մէջ միւս կողմէ մեծ ու պզտիկ պետութիւններ գաղտնի ու յայտնի, ներսէն ու դուրսէն, երեւակայելի ու անհաւանական ամէն միջոցներով:

Երբեք մարդկութիւնը այսքան հըզօր պաշտպանութիւն չէր ցուցադրած բիրտ ուժին հանդէպ: Երբեք այսքան ներզօր, տիրական տարածքի տակ ապրած չէր աշխարհ: Երբեք մարդկային ըն-կերութեան կորովը այնքան ջղագրգիռ թափով չէր տրուած զինուորականութեան ձեւեր, նոր զէնքեր, նոր գիւտեր որոնելու քըն-նութեան մէջ:

Եւ բոլորը կը սպասեն իրենց ազգային ուժը, պարկերնին ու ե-...ութիւնները նախ եւ առաջ սպասու-թեան վրայ: Մանաւանդ մեծերը, ... ազգային հարստութեան մեծա-գոյն մասը կը հատկացնեն զէնքի ու ռազ-մամթերքի բազմապիսի ու բազմատեսակ, գաղտնի ու յայտնի շտեմարան-ներուն մէջ: Քննեցէք պիւտճէները Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի եւ այլոց: Եւ դուք պիտի տեսնէք որ, տնտեսական տագ-նապի այս ձախորդ տարիներուն, երբ միլիոնաւոր մարդիկ փողոց նետուած են անգործ ու անպատսպար, պետու-թիւններ կը սպառեն իրենց գանձերը զինուորական գործական մեքենաներու վրայ առատ առատ: Մ. Նահանգներն անգամ, որ աշխարհի ամէնէն ապա-հով ու ովկիանոսներով ամէն կողմէ պաշտպանուած երկիրն է, զերծ չէ այս ախտէն:

Վախն է որ կը մղէ բոլորը այս դի-ւային մրցակցութեան, որ սպառազի-նում կը կոչուի:

Բայց վախէն ծնած խաղաղութիւնը երբեք տեւական ու ապահով չէ, ինչ-պէս տեւական չեղաւ ուրիշ պարտա-դրուած խաղաղութիւնը: Երկիւղը չի կրնար վստահութիւն ներշնչել: Ցաղ-քականին ուրին ծայրէն կախող խա-ղաղութեան նման խախուտ է երկիւղի պարտադրած անդորրութիւնը:

Այսքան մօտ՞ըլ է ուրեմն ապագան, որ այսօրուան զինեալ խաղաղութեան պիտի յաջորդէ: Այնքան յուսահատա-կա՞ն է ուրեմն պատերազմին անխու-սափելիութեան դէմ առեն առեն մըղ-ուած պայքարը:

Ոչ, պիտի ըսէր մարդկութեան իրա-պէս առաջադէմ, ազատական, քաղա-քակրթական արժէքներուն ու մարդ-կային դարաւոր սանձարձակական հարստութիւններուն վրայ գուրգու-րացող տարրը: Ոչ, պիտի ըսէին ա-նոնք, որոնք չեն հաւատար պատե-րազմի ճակատագրականութեան, ինչ-պէս չեն հաւատար նաեւ — իրատե-սութիւնը այս կը պարտադրէ — խա-ղաղութեան ճակատագրականութեան: Պատերազմը եթէ բնական չէ, խաղա-ղութիւնն ալ տեւապէս բնական վիճակ չէ:

Ասոր համար ալ անհրաժեշտ է կազ-մակերպել խաղաղութիւնը, ինչպէս պատերազմը կը կազմակերպուի: Ա-սոր համար ալ, հրամայական է գո-րաշարժի ենթարկել խաղաղասիրա-կան բոլոր ուժերը, ինչպէս զօրաշար-ժի են ենթարկուած պատերազմի ու-ժերը:

Ասոր համար ալ, չափն է սպառա-զինման հակադրել զինաթափումը:

Ոչ թէ երկիւղի, այլ բանականու-թեան առանցքին վրայ պէտք է որ թաւալի մարդկութեան քաղաքական կեանքը: Ոչ թէ բիրտ ուժը, այլ օրէն-քը պէտք է հանդիսանայ ազգերու եւ պետութիւններու յարաբերութեանց հիմնաքարը:

Առանց ասոր՝ 1914ի ողբերգականը կախուած պիտի մնայ, ամէն օր աւելի սպառնալից կերպով, մարդկութեան գլխուն:

Որովհետեւ դուք չէք կրնար քաղա-քակրթութիւն կերտել կրակի շուրջ, չէք կրնար խաղաղութիւն սերմանել հրդեհ ցանելով: Չէք կրնար ստեղծա-գործել երբ երկիւղն է որ կը տիրա-պետէ:

Ա. ԿՆՍԱՐ

ԱՐԻՒՆՈՏ ԿՌԻՒՆՆԵՐ
ՔԻՒՐՏ - ՏԱՂԻ ՇՐՋԱՆԻ ՄԷՋ
ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ ԿԱՆ

«Մոդկակ», 20 Հոկտ.— Այս առաւօտ Հալէպի մեր թղթակցէն ստացանք հե-տեւեալ հեռագրային հաղորդա-գրութիւնը.—

Երեքշաբթի ժամը 4էն ի վեր ռազ-մաշունչ վերածուած է Թաճայի եւ Միյտան Էքպէզի քրտական շրջաննե-րը: Հարիւրաւոր զինուած Քիւրտեր, լեռները բարձրացած, արիւնալի կը-ռիւներ կը մղեն իրարու դէմ: Կռիւներ կը մղուին նաեւ գիւղերու միջեւ: Բազմաթիւ զոհեր կան:

Մեծ թիւով զինուորներ եւ ոստիկան զինուորներ փութացած են կռուին վայրը, բայց չեն կրցած միջամտել, որովհետեւ շարժումը շատ տարած-ուած է:

Կռիւները հետեւանքն են Հաճի Բէ-չիտ աղայի եւ մարդոցը վրայ կատար-ուած մահափորձին: Ամբողջ Քիւրտ-Տաղի շրջանը բաժնուած է երկուքի.— Բէչիտ աղայի կողմնակիցներ եւ Մուրատներ: Այս վերջինները, քա-ջալերուած եւ թելադրուած Թուրք կառավարութենէն, մահափորձի են-թարկած էին Բէչիտ աղան եւ սկսած հալածել անոր կողմնակիցները: Երէկ, սակայն տեղի կ'ունենայ անխուսափե-լին: Բէչիտ աղայի մարդիկը, որոնք գերագրգռուած վիճակ մը ունէին օ-րերէ ի վեր, զէնքի կը դիմեն եւ կը սկսին հալածել իրենց հակառակորդ-ները:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Բէչիտ աղայի մարդիկը յաղթական են:

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏ «ՃԱՏՐԱԳՈՄԻ ՀԱՐՍ»Ի ՄԱՍԻՆ

Մեր հայդուկների կեանքը շատ հա-րուստ էր հոգեբանական խորունկ ապ-րումներով, որոնց մասին, դժբախ-տաբար, ցարդ շատ քիչ է գրուած մեր մամուլի մէջ:

Նկատուած է որ մեր ընկերները ի-րենց յուշերի մէջ, բստ սովորու-թեան, չեն անդրադառնում իրենց հո-գեկան եւ մանաւանդ սիրային ապ-րումների մասին: Միայն հայ բանաս-տեղծներն ու աշուղներն են արձա-գանգ տուել իրենց բանաստեղծութիւն-ների եւ երգերի մէջ մեր ընկերների առանձնական կեանքի սիրային տա-ռապանքների մասին: Նմոյշի համար յիշենք մի քանի տողեր:

Անոյշ օրիորդի փոխարէն զէնք եմ
գրկել ես իմ գրկում:
Եւ կամ՝
Լանանց զգուանքներից զուրկ,
Ազգիս կրեցի բամբասանք:

Երկար տարիներով սար ու ձոր թա-փառող, անհրում գաղտնի պահւողն եւ կամ բանտերում փտող մեր յեղա-փոխականները, զուրկ բնականոն կեն-ցաղից, ինչպէս նաեւ յաճախ զուրկ ի-րենց կրքերին բաւարարութիւն տալու բնական պահանջից, անկասկած է որ նրանք կրած լինէին հոգեկան բազմա-պիսի տառապանքներ: Ինչ խօսք որ իւրայատուկ հոգեկան տառապանք-ների ենթակայ էին նաեւ մեր թափա-ռական յեղափոխականների հարսա-գառնները, մանաւանդ իրենց սիրածը: Դիւրին բան չէր լինել հայ թափառա-կան յեղափոխականի կին, մանաւանդ եթէ այդպիսի կիները ի վիճակի չէին տողորուելու նոյնպէս յեղափոխական վեհ գաղափարներով:

Ընդհանրապէս կիները դէմ են զին-ուած բախումներին, որովհետեւ չեն ուզում որ իրենց ամուսինը, եղբայրը եւ կամ որդին զոհ գնան յեղափոխա-կան պայքարին եւ կամ պատերազ-մին: Ահա թէ ինչու կիները դէմ լի-նելով զինուած ընդհարումներին, յայտնի են որպէս խաղաղասէրներ: Մեր յեղափոխական հարուստ անցեա-լից մէկ դրուագ մեր արդի գրակա-նութեան մէջ յայտնի է «Ճատրագոմի հարսը» յորջորջումով, որի հեղինա-կըն է Կոստան Զարեանը: «Ճատրա-գոմի հարսը» գրական երկի նիւթը Կ. Զարեանը քաղել է ընկեր Թուրէնի ան-նման յուշերից, որոնք տարիներ ա-ռաջ լոյս տեսան «Հայրենիք» ամսա-գրի տասնեակ համարների մէջ: Զգի-անք թէ երբ պէտք է առանձին հրա-տարակութեամբ լոյս տեսնեն ընկեր Թուրէնի հարուստ յուշերը, որոնք ա-ռաջնակարգ տեղ են գրաւում մինչեւ այժմ լոյս տեսած նման յուշերի մէջ:

«Ճատրագոմի հարսի» նիւթը հե-տեւեալն է.— Ընկեր Թուրէնը իր յու-շերի մէջ պատմում է թէ ի՛նչպէս իր խմբի հայդուկներից մէկի կինը իրենց գիւղի մօտակայ անտառում չոր փայտ հաւաքելիս հանդիպել է մի երիտասարդ Քրդի, ծանօթացել եւ սիրային կապե-րով կապուելով, գիւղից անդափոխուել են Մուշ եւ միասին կենակցել: Մեր հայդուկները լուրը առնելով մի գի-շեր լեռներից իջել են քաղաք, քիւրտ սիրահարին սպանել, իսկ մեր հայդու-կի կնոջը իրենց հետ տարել: Որպէս խմբի զեկավար՝ ընկեր Թուրէն այս սիրային դաւաճանութեան գործը քըն-նելով, վճիռ արձակելուց հրաժարուել է եւ մերը դիմել է համբաւաւոր Վարդան վարդապետին, նա էլ հրա-ժարուել է կարծիք յայտնելուց: Այն ժամանակ հայդուկները իրենք են այս գործի քննութիւնը ստանձնել եւ այդ կնոջը իրենց ընկերոջը դաւաճանելու համար մահուան պատիժի ենթար-կել: Խմբի վճիռը հայդուկների առա-ջարկութեամբ իսկ, գործադրուել է մահապարտի հայդուկ-ամուսնու ձեռ-քով:

Մեր տարաբախտ հայդուկը վճիռը ի կատար ածելուց յետոյ, իր զէնքե-րը յանձնել է իրենց խմբի ղեկավա-րին եւ ինքը խորտակուած հոգով ու սրտով վերադառնում իր մարած օ-ջախը....

Հոգեբանական տեսակէտով հա-րուստ, մեր սրտին ու հոգուն հարա-զատ այս նիւթը քննութեան բովից անցկացնելու նպատակով է որ «Համազգայինի» Փարիզի Վարչութիւնը «Գրական դատ» է նշանակել այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ, նախագահի, դատաւորի, դատախազի եւ ժիւրիի համար հրաւիրելով ծանօթ մտաւո-րականներ: Այդ դատավարութեան ժամանակ հրապարակ պիտի գան մի շարք կնճռոտ հարցեր: Օրինակ, հայ-դուկի կնոջը կարելի՞ էր ներել, այն էլ այն ժամանակուայ հայ-քրտական ի՛նամական փոխյարաբերութիւնից բխող մտայնութիւնը նկատի առնելով եւ կամ աւելի մեղմ պատիժ սահմա-նել: Ինչո՞ւ ընկեր Թուրէնը եւ Վար-դան վարդապետը հրաժարեցին դա-տաւոր լինելուց: Ինչո՞ւ դատավճիռը իրագործել տուին մահապարտի ա-մուսնու ձեռքով: Եւ, վերջապէս ին-չո՞ւ մեր այս տարաբախտ հայդուկը զէնքերը յանձնեց եւ քաշւեց յեղա-փոխական ասպարէզից: Ամէն անգամ յուզիչ տեսարաններով որ եւ է օտար չարժանկար տեսնելով, ինձ հարց եմ տալիս թէ ինչո՛ւ մեր ազատագրական շարժումի հոգեբանական տեսակէտով հարուստ անցեալից դրուագներ շարժանկարի չենք վերածում: Եւ ա-ռաջին հերթին այնպիսի մտորումների ժամանակ մտքիս մէջ ցցւում է «Ճատ-րագոմի հարսը»: Այս հոյակապ գիրքը շարժանկարի կարելի է վերածել:

Գնանք տեսնենք թէ «Համազգայի-նի Փարիզի Վարչութեան կազմակեր-պած «Ճատրագոմի հարսի» գրական դատավարութեան ընթացքին կողմերը ի՛նչպիսի տեսակէտներով պէտք է մեղա-դրեն կամ պաշտպանեն, եւ ժիւրիի անդամները ինչ վճիռ են արձակելու:

ԲԵՆՕ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Կ. Խաչի բէյանեկեանը

Հոկտեմբեր 30, կիրակի կէսօրէ յե-տոյ տեղի ունեցաւ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Լիլայի մասնաճիւղի բացման բէնյանեկեան - դասախօսութիւնը

Տիկին Խաչիկեան՝ մասնաճիւղի նախագահուհին խօսք առաւ եւ բա-ցատրեց թէ հինգ ամիսէ ի վեր այս նոր մասնաճիւղը գոյութիւն ունի: Միութեան առաջին գործը պիտի ըլ-լայ տեղ տալ դասախօսութեանց: Ի-րենց մեծ մտահոգութիւնն է դպրո-ցը, ուր փոքրերուն Հայեցի դաստիա-րակութիւն ու կրթութիւն կը տրուի:

Ցետոյ խօսք առաւ օրուան բանա-խօս Գ. Լեւոն Զօրմխեան, որ յայտ-նեց թէ իր բովէքը բժական պիտի չըլլայ, այլ ընտանեկան ջերմիկ մթ-նոլորտի մը խօսակցութիւնը: Ըսաւ թէ ամէն կողմէ տրտունջ կայ, որ հայ ազգը պիտի ձուլուի, ինքը որոշ ճըշ-մարտութիւն մը կը տեսնէ ասոր մէջ: Ինչպէս որ շաքարի կտորը ջուրի մէջ ձգուելով կը հալի, այնպէս ալ Եւրո-պայի մէջ ժողովուրդները կը ձուլեն: Հայ ժողովուրդին ֆիզիքական գո-յութեան սպառնացող վտանգը օրուան տագնապն է, հացին պայքարը եւ կարգ մը ուրիշ շատ դժուարութիւն-ներ, բայց այս բոլորին յաղթահարե-լու համար պէտք է որ ազգը ինքն իր մէջ ամփոփուի եւ իրեն ներքին անց-եալ ապրումներովը միշտ թարմացնէ իր հոգին: Եթէ հողը կը պակսի, դա-ւանանքը կայ ու կը մնայ իբրեւ ուրոյն ազգ ապրելու: Գաղութները իրեն թափով ուժ կուտայ այս գաղափա-րին, եթէ կարողանանք ըմբռնել զայն ճշգրիտ կերպով եւ ցեղին ժառանգա-կան յատկութիւններով, որոնց մէջ կ'ապրին շատ ուժեր կան վտանգին դէմ ընդդիմանալու: Լեզուն իսկ մեծ պատուար մըն է տարրանալու վը-տանգին դէմ, մեր ֆիզիքական կազմն իսկ ցոյց կուտայ որ մենք Եւրոպայի մէջ երկւորներ ենք, գաղթականներ, այնպէս որ կուգայ ժամանակը, երբ մենք մեր երկիրը կը վերադառնանք: Ահա յոյսերուն ամենամեծը, որ մեր ժողովուրդին պաշտպանն է: Մենք կը ձուլուինք այն ատեն, երբ այս յոյսը մեր մտքէն հեռացնենք, բայց հեռա-ցնելու ոչ մէկ հնարաւորութիւն կայ քանի որ եւրոպական բոլոր ազգերը ազգայնական ոգիով կը շարժին ու կ'ապրին այսօր եւ մեզի նոյն դասը կուտան: Սա համակցողութեան հարց է եւ կազմակերպութեան խնդիր, ո-րուն անհրաժեշտութիւնը կը խթանէ մեզ ամէն օր: Մեր միակ պակա-սութիւնը բազմատամաբ ուրիշ ազգե-րու մէկ բանի մէջ կը կայանայ: Մեր անկազմակերպութիւնը: Այլապէս ա-մէն ասպարէզի մէջ Հայը կարող է մրցիլ օտարներու հետ:

Ապա յաջող կերպով երգեցին եւ ար-տասանեցին տիկիններ Լուսպարոն-եան, Խաչիկեան, Քորաաշեան, Գ. Գ. Տիգրան Խաչիկեան, Կարխյեան եւ Գոյաճեան: Հաճելի անակնկալ մը ե-ղաւ Գ. Զօրմխեանի մասնակցութիւ-նը գեղարուեստական բաժնին: Ցոր-դելի պարոնը անուշ կերպով երգեց «Էս գիշեր գով գիշեր»ը:

Հրանոյշ Գասպարեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ՝ ՄԱՐՄԱՐԸ

Հոկտեմբեր 18ի «Փրաւտա»յի մէջ, յատուկ թղթակից Մ. Կոտլեարով հե-տեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղոր-դէ Հայաստանի մարմարներու մա-սին.—

«Խորհ. Հայաստանը համբաւուած է իր գեղեցիկ մարմարով: Անոր հիա-նալի գեղեցկութիւնը, գոյներու հա-րստութիւնն ու բազմերանգութիւնը յաջողապէս ներդաշնակուած են ամ-րութեան եւ մշակութեան տխրութեան հետ: Այդ պատճառով է որ Հայաս-տանի մարմարները շատ արագ կեր-պով լայն տեղ կը գրաւեն արդի ճար-տարապետութեան մէջ: Մոսկուայի մեթրոյի շինարարութեան մէջ մեծ գործադրութիւն գտաւ Տաւալուի մե-ծահարուստ հանքերու ռակի ե-րանգներով եւս մարմարը: Նոյն այդ մարմարով պէտք է պատուեն եւ Մոս-կուայի մէջ կառուցուող Խորհուրդ-ներու պալատի որոշ մասերը:

Բայց միայն Տաւալուի հանքերով չէ որ հպարտ են Հայաստանի հանքա-բանները: Ահա սիրուն, ժանեակի գործուածքով անօթ մը, կը թուի թէ տաղանդաւոր նկարիչ մը ներկած է անոր նրբերանգ նախշերը: Կաթնա-թոյր գոյնը՝ դեղին-կանաչագոյն նուրբ երանգներով՝ հիացում կը պատ-ճառէ դիտողին: Բայց նկարիչը բնու-թիւնը ինքն է: Անօթը շինուած է Աղ-համզալուի մարմարէ օնիքսէ, որ հանքաբանները կը համարին կէս-թանկագին քար մը:

Աղհամզալուի մարմարէ օնիքսի ըն-դարձակ հանքերը կը գտնուին Երեւա-նէն 12 քիլոմեթր հեռու: Օնիքսը տա-րածուած է գետնի երեսը տասը հզօր շերտերով. Այս թանկարժէք մարմա-րը ուրիշ տեղեր ալ կը պատահի, բայց դեռ եւս, դժբախտաբար, հետազօտ-ուած չէ:

Երեւանէն 50 քիլոմեթր հեռու, Աղ-վերան - չայ լեռնային գետակի վե-րին հովիտներուն մէջ, դեռ վերջերս, գտնուած են «Աղվերան» անունով յայտնի եւ հաղուադէպ գեղեցկու-թիւն ունեցող բաց վարդագոյն մար-մարի հանքեր: Տակաւին ոչ լրիւ տե-ղեկութիւններով անոնց պաշարը կը հասնի մէկուկէս միլիոն խորանարդ մեթրի:

Այժմ Աղվերանի կիրճին մէջ, ուր մինչեւ անցեալ տարի սակաւ մարդու երես կը տեսնուէր, սկսուած են մեծ աշխատանքներ: 200 խորանարդ մեթր Աղվէրանի մարմար պէտք է հասցուի Լենինգրադի Նաւահանգիստով Ամե-րիկա ղրկելու համար: Նիւ Եորքի յա-ռաջիկայ Միջազգային ցուցահանդէսի մէջ Խորհրդային տաղաւարի երեսը պէտք է պատուի Աղվերանի մար-մարով.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 30 Հոկտ.— Զ. Ո. Մ. Մարզականի խառն խումբը հրաւիրած էր կիրակի օրուան համար F. C. Bourg les Valenceի խառն խումբը: Զ. Ո. Մ.ի դաշտին վրայ: Եկած էին նաեւ բաւա-կան թիւով մարզասէր հայրենակից-ներ քաջալերելու համար հայ մարզիկ-ները: Հակառակ ցուրտ օդին մրցումը սկսաւ ժամը 2.45ին հակառակորդին յարձակողականով, բայց Զոմի տղա-քը շուտով պատասխանեցին եկած հարուածներուն. մեր յառաջապահնե-րը իրենց գեղեցիկ վայրէջքով նշանա-կեցին առաջին կէտը:

Հակառակորդն ալ իր կարգին տասը վայրկեան վերջ նշանակեց իր կէտը: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 1 — 1:

Երկրորդ կիսախաղին՝ Զոմերը գրեթէ տիրացան ամբողջ խաղին եւ իրարու ետեւ նշանակեցին 3 կէտ եւս: Այսպիսով Զոմերու խառն խումբը վերջացուց իր խաղը, յաղթութեամբ 4 — 1, ցաւալի է ըսել որ Զ. Ո. Մ. Մարզականի առաջին խումբէն զօրա-նոց կը մեկնին 4 հատ լաւագոյն խաղ-ցողներ: Անոնց պիտի յաջորդեն պա-տանիներ:

*** Կիրակի, 6 Նոյեմբեր, Զ. Ո. Մ. մարզականը իր դաշտին վրայ պիտի ունենայ առաջին դասակարգի խաղա-ցող խումբ մը U. S. Andonette Sport-Սրտէշի առաջին չրջանի բաժակի մը-ցումին համար, լիայոյս ենք որ մար-զասէր հասարակութիւնը ներկայ պի-տի ըլլայ քաջալերելու համար հայ մարզիկները:

Տ. Խաչերեան

ՀԻՆ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

Բայց աւա՜ղ, Աբրահամը այլեւս չկար, կամ պէտք է գիւղէն հեռանար եւ կամ կախաղանի պարանէ մը ճօճ-ուէր:

Նախախնամութիւնը գէթ քիչ մը երկար գտնուեցաւ, գործադրելով ա-ռաջինը: Ձենք գիտեր թէ Աբրահամին ծնողքը եւ գիւղը ինչ ստոյգ պատ-ճառով, իրողութիւնը այն է որ մէկ ամիս վերջ Աբրահամ նստած էր Էր-զրումի Կարմիր վանքին դպրոց - որ-բանոցին գրասեղաններէն մէկուն վը-րայ եւ լուռ մտիկ կ'ընէր ուսուցիչը, որ դրատախտակին առջեւը թուաբա-նական գործողութիւն մը կը բացա-տրէր.

Այդ պահուն եթէ հրաշքով մը հա-յրպատ մայրը դատարան մտնէր, դըժ-ուար թէ մէկ անգամէն ճանչնար իր զաւակը, որ մազերը կորսուած, մա-քուր ածիլուած, քաղաքային տարա-զով սիրուն երիտասարդ մը դարձած էր:

Վանքը իրեն համար անհանդուրժե-լի էր նամանաւանդ գիշերները եւ ձը-մեռը. Այս պարագան չվրիպեցաւ որ-բանոցի վարչութեան աչքէն: Ուստի երբ Աբրահամը երեք տարի յետոյ՝ 1901ին կօշկակար եւ փականագործ-զինագործ երկու արհեստները սորված էր, դուրս ելաւ վանքէն:

Ձմեռնային պայծառ օր մըն էր երբ ան դուրս ելաւ վանքէն:

Երեկոյեան դէմ, երբ մութը կոխե-լու վրայ էր, հասաւ Կարին, եւ Ղա-ւազի դրան թանձր կամարներուն տա-կէն անցաւ խիստ զգոյշ, մտաւ քա-ղաք այն դռնէն, ուրկէ երեք տարի ա-ռաջ դուրս եկած էր, սա տարբերու-թեամբ որ այն ժամանակ երէկ մը նը-ման կը հալածուէր որսկան շներէն, իսկ հիմա, իր հետքը կորսնցուցած եղնիկ մըն էր:

Դուրս գալով վանքէն, հոգը դիւ-րութեամբ կրնար ճարել շնորհիւ այն բանին, որ երկու կարեւոր արհեստ սորված էր: Կարնոյ մէջ խորհուրդ-տուին իրեն կօշկակարութեամբ զբա-ղիլ: Խնուսցի վաճառականներ, որոնք կը բնակէին Կարին, օգնեցին իրեն, որ խանութ մը առնէ:

Աբրահամ եռանդով գործի փարե-ցաւ, քիչ ժամանակէն կեանքի մարդ եղաւ: Ոչ միայն միջավայրին ընտե-լացած էր, այլ ազգի պաշտպան գաղտնի ընկերութեան ալ անդամա-գրուած էր:

Այսպէս խաղաղ շարունակեց ապ-րիլ մինչեւ 1904ի սկիզբը: Սակայն Աբրահամին չէր վիճակուած խաղաղ կեանքը, հոգին կը փոթորկէր, երբ կը տեսնէր «Էյէրլի» լերան երկու սուր ծայրերը, որոնցմէ անդին կը գտա-նուէր իր սիրելի գիւղը, որմէ այնքան վաղաժամ բաժնուած էր:

Օր մը Էրզրումի պատմական «Չիֆ-թէ մինարէ»ներուն դրան առջեւ, իշու մը պայտէն քիչ փոքր մետաղ մը գը-տաւ, դեղին գոյնով: Կեանքին մէջ ոչ տեսած եւ ոչ ալ լսած էր այդ թուրքա փորուած կնիքներու մասին: Տանել-բէն գրել - կարդալ չէր գիտեր: Մէ-տաղին փորուածները աչքէ անցուց, բայց մէկ երկու թուանշաններէ՝ մը-նացեալին մասին եկաւ այն եզրակա-ցութեան թէ գեհենին մէկ անկիւնին մէջ օձերը ներկայացնող նկարի մը փորագրութիւնն է: Գրպանը դրաւ եւ ճամբան շարունակեց:

Երբ խանութ եկաւ, միտք մը ըրաւ եւ տանոց վարանելու գործադրեց: Զափու վրայ շինուած բոլոր տեսակի ոտնամաններուն տակը կը կնքէր, սանտեակներով կօշիկներ կը կնքէր եւ յետոյ յաճախորդներուն կը յանձնէր: Քանի մը ամիս այսպէս շարունակուե-ցաւ՝ ոչ մէկուն ուշադրութիւնը չէր գրաւած, թերեւս կարեւորութիւն չէին տուած:

×

Էրզրումի Թաւրէզ գափուսիի ոստի-կանական պահականոցին տակը պըլ-տական ոճով բաւական ընդարձակ սրճարան մը կար: Նոյն շէնքին մէջ կային նաեւ յարակից սենեակներ, ո-րոնց մէջ տեղի կ'ունենային քաղաքին բարձր դասուն յատուկ հաւաքոյթ-ները, վաճառականական, կալուածա-կան, դատական գետնի վրայ իրարու դէմ մղուած պայքարները: Փաստա-բաններ, ազդեցիկ փաթթոցաւորներ, կը ներկայանային իբրեւ միջնորդ կա-շառելու համար պետական մեծ ու փոքր պաշտօնէութիւնը:

Այդ սրահներէն մէկուն մէջ 1903ի վերջերը, դատական թէ առեւտրական խնդրոյ մը առթիւ, դանփակ հաւա-քոյթ մը կար: Հաստատութիւնը ըն-կերութեան մը կը պատկանէր, որուն անդամները ազգեցութիւն եւ սարսափ տարածած էին:

Կնիքը գտնուելէ 3—4 ամիս վերջ, Աբրահամ այդ օրը յանկարծ սրճարա-նէն ներս մտաւ: Ներկաները յանկար-ծակիի եկան, ամէնքը ապշած կը դի-տէին այս նորեկը: Այդ միջոցին մարդ մը սահուն առճկերէնով մը կ'ըսէր. «Անոնց (խօսքը Հայերուն մասին էր) ոչ միայն եօթնէն եօթանասունը, այլ որդանդէն մինչեւ գերեզման ոսկոր-ները անգամ պէտք չէ խնայել»:

Այս մարդը Հասան գալէի Նախակր-թարանի կրօնագիտութեան դասա-խօսներէն Սալիմ խոճան էր: Երբ կօ-շիկէն ներսանին կողմը դարձուց իր դէմքին գոյնը ճեփ ճերմակ եղաւ, յուզումէն կը դողար: Ինքզինքը հա-ւաքելով շարունակեց «Էֆէնտիներ, ատոնք մեր մարզարէին անունը ոտ-քերու տակ են առեր», եւ կօշիկը եր-կարեց քովը կեցողի մը, որը նոյնքան յուզուած էր: Քիչ հաջը ամէն անկիւն հանդարտութիւն տիրեց: Միայն սըր-ճարանին վարիչը ոտքի ելլելով եւ խօսքը Սալիմ էֆէնտիի ուղղելով ը-սաւ. «Անիկա սրճարանի մէջ լուծուե-լիք խնդիր մը չէ, այլ «հուքուքչին կը վերաբերի՝ կրօնական հարց մը ըլլա-լուն: Ետքերնէ, այստեղի պէյ էֆէն-տիները զբաղեցնել կամ անհանգիստ ընելու պէտք չկայ, կրնաք դիմել ուր որ անկ է»:

Խորամանկ վարիչը լաւ հասկցած էր թէ Սալիմ հոճային ամբոխավարու-թիւնը ո՛ր անկիւնէն կուգար եւ ինչ-պիսի նպատակ կը հետապնդէր: Ուս-տի իր վերջին նախադասութեամբ հասկցուց թէ սխալ դուռ զարկած էր, եւ գործին յաջողութեանը համար խորհուրդ կուտար ուրիշ սրճարան մը:

Ասոր վրայ կարճահասակ մարդ մը մօտեցաւ հոճային եւ իմացաւ թէ նո-րեկը ո՛վ էր եւ արագ քայլերով հե-ռացաւ դէպի Քիլիսէ քափու:

Տասը վայրկեան վերջ մարդը ըլլ-լայապատ Հայոց Առաջնորդարանին բարէ սանդուխներէն վեր կ'ելլէր:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ

(Շար.)

«Ա՛ՆՈՒՇ»Ը ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ 27 ՆՈՅ. ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, Mutualitè-ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

«Միւզիք–Կոմիտաս» նուագախումբի կողմէ, անմիջական պատրաստութեամբ, կը մասնակցի սեմֆօնիք մէջ նուագախումբ

ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տոմսերը կը ծախուին ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԻ մօտ, 51 Rue Mr, Le Prince

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ սակարանի տեսչութիւնը նոր օրէնքներ դրած է, խիստ սեղմումներու ենթարկելու համար սակարանային գործողութիւնները: Այս օրէնքներուն նպատակն է պաշտպանել ժողովրդական դրամները սեղանաւորական եւ սակարանային հաստատութիւններու չարաշահութեանց դէմ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ թերթերը կը գրեն թէ Հիթլեր Ֆրանսական դեսպան Ֆրանսուա Փոնսէի հետ ողջերթի տեսակցութեան ընթացքին առաջարկ ներկայացուցած է Ֆրանսայի հետ կնքել 10էն 25 տարուան ոչ-յարձակման դաշինք մը:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը 5 Նոյ., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Մերիմեան» սրահին մէջ: Կը խօսի Գնդապետ Տ. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ: Կը հրաւիրուին զինակիցներ եւ համակիրներ:

Իսի-լէ-Մուլինոյի կապոյտ խաչի «Մերիմեան» դպրոցի բնդարձակման համար եղած են հետեւեալ նուէրները.

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 2

Գ. Գ. Գրիգոր Շահինեան եւ Վահրամ Նարկիւեան 100ական ֆրանք, Վասիլ Փերոյեան, Ստեփան Գալեան, Երուանդ Ալլուեան, Մելքոն Կերմիրեան, Յաչիկ Ծիվէլէկեան, Յովսէփ Գարակէօզեան, Տիգրան Միխթարեան, Հայկազ Մանուկեան, Յովհաննէս Ստեփանեան, Գրիգոր Ալեքսանեան, Պարգեւ Սերոբեան, Հայկ Սարխոշեան, Սարգիս Գրճըրեան, Մկրտիչ Գասապեան, Սերոբ Մանուկեան, Բարթող Սարխոշեան, Նշան Դաբբինեան, Յովսէփ Ջաղացպանեան, Արիս Գարաեան, Տիկիններ Էլիզ Շահինեան, Եպրաքսիէ Գանտիլեան, Սաթենիկ Էմիրզեան, եւ Տիկին Գրլըճեան 50ական ֆրանք: Գումար՝ 1350: Նախորդ գումար՝ 2800: Ընդհ. գումար՝ 4150 Ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայրենակց. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Զըրաշեան եւ Խարայէլեան ընտանիքներուն, ԹՈՎՄԱՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պարոյսաէբ Տիկնանց Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (1 Յունիսէն 29 Հոկտեմբեր 1938):

Տիկին Ն. Գափամաճեան 2000 Ֆր.: Տէր եւ Տիկին Իփէքճեան (Անվէրս) 500 պելժիական Ֆր., Տիկին Արուէմ Թօփալեան 200 Ֆրանք եւ կէս քիլօ իւղ, Տիկին Թէլլեան եւ փոքրիկն Արա–Հրանդ Գափամաճեան 50ական Ֆր., Կիւլլապի Ֆոնտէն 84.50 մէթր խամ, Գ. Արթինեան 25 քիլօ խաղող, 11 քիլօ պանիր, Տիկին Շամբըռ մէկ այծ, Տիկիններ Խաչխաչեանի եւ Ստեփանեանի միջոցաւ 9 քիլօ միս մատաղցու, Տիկին Գավուքճեան 2 քիլօ մեղր, Գ. Եաղմաճեան մէկ այծ մատաղցու:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. R. . Dameme — PARIS (5°)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԼԱՔՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ գիշեր, 4 Նոյ., ժամը Ճիշդ 9ին. Ճանօթ ծանուցագրէին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորի եւ ընտրութիւն

ԳՈՒԱԼԻՒՔԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը՝ 3 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Արապեաններու բնակարանը: Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԻԿԵԱՆ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ ՔԼԵՇ.–

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ–ԳՈՒԼԱՔՈԼՈՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Նոյ., կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Ընկերվարականներու սրահը

1 19 bis Ave Argenteuil, Asnieres

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը մասնակցին Տիկ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ. Օր. Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ. Թառիստ ԳՆ. ՐԵԳ.Ն նուագով

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ Զ. Կ. ԽԱՉԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Նոյեմբեր, կիրակի ցերեկ ժամը 3ին ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

13, Rue Pierre Curie, Bicêtre. (Մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի)

Կը խօսի Շրջ. Վարչութեան կողմէ ՏԻԿԻՆ Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, ներկայացում ուժերու կողմէ: Կը մեծարուի թէյ եւ սիմիթ:

Մուտք 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

20 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGO-ի սրահներուն մէջ, 46 bis Rue St. Didier

Métro Trocadéro կամ Boissière

Գեղարուեստական բաժինը նուագախումբ CARRI–CANII

Ձայն ու ընտիր պիւֆէ՝ պատրաստուած խնամքով հայ տիկիններու նուէր.

Մուտք 10 ֆրանք:

Դասախօսութիւն

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1 Boulevard Carnot, Ալֆորվիլ

Կը դասախօսէ ՏԻՐԱՆ Վրդ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ նիւթ՝ ... պիտի ունենայ ... [illegible]

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գրական-գեղարուեստական ամսագրին 8րդ թիւը (Հոկտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Խմբ. Հոգեկան–իմացական արժէքներուն առջեւ: Եր. Սրմաքէշխանլեան՝ Ձկնորսին սէրը (Նորավէպ): Ա. Խանճեանեան՝ Մդրիբը: Մկրտիչ Պարսամեան՝ Արփիար Արփիարեան (վիպագիրը): Եղիշէ Չարենց՝ Մօրս համար Գազէլ: Փ. Սանասար՝ Փիրանտէլլօ: Արամ Ազնաւոր՝ Մագաղաթներ: Մ. Գ. Արծիւը իր բոյնին մէջ: Ա. Արազեան՝ Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ:

Նկարներ՝ Եր. Սրմաքէշխանլեանի, Ար. Արփիարեանի եւ Եղիշէ Չարենցի:

Այս թիւին կողքին վրայ կարդալ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏի գրատան գիրքերուն մանրամասնութիւնները: Մինչեւ 2 ամիս ամէն ապսպրանքի վրայ հարիւրին տասը զեղչ:

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 Ֆրանք:

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱԲՆԱԿ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

SALLE DES SOCIETES SAVANTES 8 rue Danton, Paris, մէթրօ Odéon et St. Michel

13 Նոյեմբեր, Կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

Ծիծաղի, քրքիջի եւ խնդուքի անփոխարինելի գիշեր

Մասնակցութեամբ փարիզահայ դերասաններու՝ Տիկին Լաթիֆեանի, Տիկին Քիւրքճեանի, Օր. Ա. Սամուէլի, Պ. Պ. Գմբէթեանի, Սարաֆեանի, Լաթիֆեանի, Կ. Սրապի:

կը ներկայացուի

ԿԻՆՍ ԱՆՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է

խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն 3 արար:

Նաեւ փարիզահայ շօֆէօրներու կեանքէն՝

ՄՐՐՈՐԻ ՎԻԹԷԱԺ...

Տոմսերու գիները — 15,—10,— 7.50 Ֆրանք:

Տոմսերը նախապէս կը ծախուին Շօֆէօրներու Միութեան անդամներուն քով եւ կեդրոնատեղին՝ գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince

---

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

«ՏՈՅՐՕԳՕՄԻ ՀՕՐՍ»ին ՄԷՋ

ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 3 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին

8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Թեր ու դէմ պաշտպանութիւնը պիտի ստանձնեն Պ. Վ. ԽՆԿԱՆԵԱՆ եւ Տօքթ. Հ. ՉԱՐԽԱՐԵԱՆ.

Դատաւոր՝ Պ. Վ. ԽԱՐՃԱՆԵԱՆ, ընդհանուր դատախազ՝ Պ. Ա. ՀԱՆԸՐԵԱՆ.

Ժիւրիի անդամներ.– Տիկին ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ. Տօքթ. ԱՍԼԱՆ Տօքթ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, Պ. ԱԼԵԱՆԱՔ. Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ Տէր ԼԵՒՈՆ քհնյ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ, Օր. ԲԷԳՋԱԴԵԱՆ, Պ. Պ. Ե. ՉԱՎՐԻԵՒ եւ ՎԱԶԽԱՆ.

ՏՕՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94

Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ:

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն:

Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ:

ԾԱԽՈՒԻ Է

Վաճառաշահ թաղի մը մէջ ժամագործի եւ ոսկերիչի խանութ մը որ հիմնուած է 9 տարիէ ի վեր, կազմակերպուած եւ ապահով գործ, վստահելի եւ տեւական յաճախորդներ: Կը ծախուի մասնաւոր պատճառաւ.

Դիւրամատչելի պայմաններ: Բացառիկ պատեհութիւն գործի մարդոց համար: Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, 7 Rue Paul Bert, Paris (11), Métro : Charonne et Chaligny:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք ֆրանսական, անգլիական եւ չեխոսլովաք կերպասներու. Փափագողները կրնան գալ իրենց ընտրած ապրանքները: Ունենք նաեւ ... [illegible] Iago եւ ապահովագրութիւն ... [illegible] ապրանքներու եւ պայուսակներու:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9), 7 rue Auber

Tél Opéra 67 77

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ՍՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

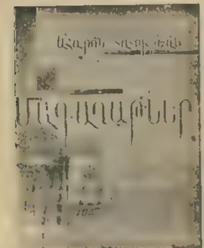

Փառաւոր հատոր մը. 300 էջ. 8 ռեալ պատկերներով ... [illegible]

ՅԱՅՏԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ՔԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԳԱԼԱՏԻԱՅԵՂՇԸ ԿԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՑ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱՃԱՆԱՉՈՒԹԻՒՆ
ԳՈՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԾԱՐՈՒՐ ԵՐԳԵՐ

Սուրիա եւ Ֆրանսա 40 Ֆրանք

Ուրիշ երկիրներ 50 Ֆր.

Ապսպրանքները քացարձակապէս կանխիկ.

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Dameme, PARIS

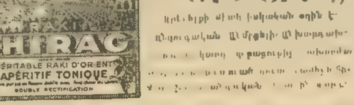

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Ե. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine

Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ:

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբն որ հանելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները:

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 39.- 70

Dalakupciano 8 Rue ...

Depôt: 7 Rue de la Paix ...

Tél. Dragon ...

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-74
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
[illegible] ..... 325 ֆրանք 140 ֆրանք
Այլ երկիրներ ..... 250 ֆրանք 130 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 4 Novembre 1938

14 ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3878
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ԻՏԱԼԵՒԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Չորեքշաբթի անգլիական խորհրդարանը շարունակեց իր վիճաբանութիւնները, այս անգամ քննութեան առնելով անգլեւիտալական համաձայնութիւնը, զոր Չէմպըրլէն կը ներկայացնէր խորհրդարանին՝ վաւերացնելու համար առ ի գործադրութիւն:

Այս առթիւ կարճ ճառ մը խօսեցաւ.

Կը յիշէք որ անցեալ Յուլիսին այս բեմէն յայտարարեցի թէ Եթովպիոյ վրայ իտալական վեհապետական իրաւունքներուն ճանաչումը այն ատեն միայն կ'արդարանայ, երբ ատիկա նպաստէ Եւրոպայի ընդհանուր խաղաղութեան,— այդ շրջանին սպանիական վէճը կը սպառնար Եւրոպայի խաղաղութեան:

Յուլիսէն ի վեր շատ դէպքեր տեղի ունեցան: Եւ եթէ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին ծրագիրը, օտար կամաւորները սպանիայէն հեռացնելու մասին, գործադրութեան չէ դրուած մինչեւ այսօր, ատոր մէջ յանցաւոր չէ Իտալիան: Միւնիխի մէջ, Մուսոլինի ինծի խոստացաւ որ 8000 հոգի ետ պիտի կանչէ Սպանիայէն: Դուչէն կատարեց իր խոստումը: Ճիշդ է որ Սպանիոյ մէջ տակաւին իտալական մեծ թիւով զինուորներ եւ մասնագէտներ կան, բայց եւ ճիշդ է նոյնպէս որ ուրիշ ազգեր ալ զինուոր ու մասնագէտներ ունին այնտեղ: Պէտք է խոստովանիլ, որ Մուսոլինի մեզի ապահովութիւն տուաւ հետեւեալ երեք կէտերու մասին.

1. Թէ ետ պիտի կանչէ իտալական բոլոր զինուորներն ու մասնագէտները, երբ գործադրութեան մէջ դրուի ոչ-միջամտութեան ծրագիրը:

2. Իտալական զինուորական նոր առաքումներ պիտի չկատարուին դէպի Սպանիա:

3. Ետ կանչուած զինուորներուն տեղ՝ հաւասարակշռութեան համար՝ օդանաւ պիտի չղրկէ

Տրուած այս ապահովութիւնները եւ ետ կանչուած զինուորներուն թիւը փաստ մը կը կազմեն այն իրողութեան թէ իտալական կառավարութիւնը կ'աշխատի օգնել որ սպանիական վէճը շուտով լուծուի եւ չվտանգէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը:

Միւնիխի մէջ, Մուսոլինիի հետ Հիթլէր եւս բացարձակ ապահովութիւն տուաւ ինծի թէ երբեք հողային ցանկութիւններ չունին Սպանիոյ մէջ: Ու ես կը հաւատամ հիմա որ սպանիական վէճը այսուհետեւ չի կրնար վտանգել Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Այնպէս որ ոչ մէկ պատճառ ունինք գործադրութեան մէջ չդնելու անգլեւիտալական համաձայնութիւնը: Եւ հետեւելով Ֆրանսայի օրինակին, նոր հաւատարմագիր մը պիտի ղրկենք Հռոմի մեր դեսպանին, իբրեւ փաստ Եթովպիոյ վրայ իտալական վեհապետութեան իրաւական ճանաչման:

Այս ճառէն վերջ, խօսք առին ընդդիմադիրները, մասնաւորապէս աշխատաւորական Կրինուուտ, յանուն իր կուսակցութեան, պահանջեց մերժել անգլեւիտալական համաձայնութեան վաւերացումը, որմէ, ըսաւ, պիտի վնասուի Սպանիոյ ժողովուրդը: Խօսք առաւ նոյնպէս Իտըն եւ պահանջեց մերժել վաւերացումը:

Այսուհանդերձ քուէարկումը տարբեր արդիւնք տուաւ,— 135ի դէմ 345 քուէով վաւերացուեցաւ իտալեւանգլիական համաձայնութիւնը:

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ԴԱՐՁԵԱ՞Լ ՊԻՏԻ ՏԵՍԱԿՑԻՆ

— oo —

Դէպի խաղաղութեան երկար շրջան մը

— oo —

Լոնտոնի մէջ զրոյց կը շրջի թէ Չէմպըրլէն գետին կը պատրաստէ Հիթլէրի հետ նոր տեսակցութեան մը համար: Այսպէս կ'ըսուի թէ Պերլինի անգլիական դեսպանը, Հէնտէրսըն, երբ մեկնի իր պաշտօնատեղին, միասին պիտի տանի Չէմպըրլէնի առաջարկը նոր տեսակցութեան մը համար, Ծննդեան տօներէն առաջ: Չէմպըրլէնի նպատակն է կնքել այնպիսի դաշինք մը, որով կարելի ըլլայ Եւրոպայի ապահովել խաղաղութեան երկար շրջան մը: Անշուշտ, հասնելու համար այդ նպատակին՝ պէտք պիտի ըլլայ ամբողջական յաջողութիւն մը,— պայման է որ Գերմանիա նախապատրաստէ կազմութիւններու գործածութիւնը պատերազմի ժամանակ, յետոյ՝ քաղաքներու բնակչութեան ռմբակոծումը օդանաւերով եւ վերջապէս սահմանափակէ ռմբաձիգ օդանաւերու շինութիւնը:

Անգլիական մամուլը կը կարծէ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայն է Չէմպըրլէնի այս ձեռնարկներուն:

*** Ցուրիխէ հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ այս ամսագլխուն՝ մարաջախտ Կէօրինկ այցելութեան պիտի երթայ լորտ Հալիֆաքսի, անգլիացի նախարարին բնակավայրը, Եորքշիր:

— oo —

ԱՆԳԼԻՈՅ ծովեզերքէն ոչ շատ հեռու, ովկիանոսին մէջ, Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմական նաւերէն մին յարձակեցաւ հանրապետական Սպանիոյ առեւտրական մէկ նաւին վրայ, որ չէր ուզած յանձնուիլ: Կ'ըսուի թէ առեւտրական նաւը այրեցաւ եւ ընկղմեցաւ:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ, ազգայնականները, շարունակելով իրենց յարձակողականը Էպրօ գետին վրայ, յառաջացան քանի մը քիլոմեթր եւս:

ՀՈՒՆԳԱՐԵՒՉԵԽԱԿԱՆ ՎԷՃԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

— oo —

Հունգարիա կը շահի մէկ միլիոն հոգի

— oo —

Գրեցինք երէկ թէ, Վիէննայի մէջ, լուծուեցաւ հունգարեւչեխական վէճը, որ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ իրաւարարութեան յանձնուած էր: Ֆոն Ռիպպէնթրոփ եւ կոմս Չիանօ տուին իրենց անվերաքննելի վճիռը:

Ահաւասիկ արդիւնքը.— Հունգարիա կը ստանայ այն բոլոր բնակավայրերը, ուր մեծամասնութիւն կը կազմեն Մաճառները: Այսպէս Հունգարիոյ բնակչութիւնը կ'աւելնայ մէկ միլիոն: Վիճելի քաղաքներէն՝ Պրաթիսլավա կամ Փրէսպուրկ պիտի մնայ չեխական, պայմանաւ որ քաղաքին հունգարական փոքրամասնութեան տրուին այն իրաւունքները, զորս կը վայելէ գերմանական փոքրամասնութիւնը: Նիթրա քաղաքը եւս պիտի մնայ չեխական, բայց հանքային աւազանը կ'անցնի Հունգարիոյ ձեռքը: Իսկ Քասա, Մունքաչ եւ Ունկվար քաղաքները պիտի դառնան հունգարական: Ընդհանուր առմամբ, գերմանեւիտալական վճիռը մեծ մասամբ կը գոհացնէ հունգարական պահանջները: Գալով բնակչութեան հպատակութեան հարցին, մասնաւոր յանձնախումբ մը տրուեցաւ կարգադրել համաձայն քաղաքացիներու պահանջին,— դժուարութեան մը առջեւ՝ յանձնախումբը պիտի դիմէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ իրաւարարութեան:

Չորեքշաբթի երեկոյ, վճիռը տալէ վերջ, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ եւ կոմս Չիանօ մամուլին տուին յայտարարութիւն մը, ուր կ'ըսուի թէ Հռոմ – Պերլին առանցքը արդարօրէն վճռեց եւ կարգադրեց վէճ մը որ, խաղաղութեան դաշնագիրներուն հետեւանքով, խռովութեան օջախի վերածած էր Կեդր. եւ Արեւել. Եւրոպան:

Չեխերը ընդդէմ կարմիր առանցքին

— oo —

Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, Շվալքովսքի, որ այս պահուս կը գտնուի Վիէննայի մէջ, կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ իտալական թերթի մը թղթակցին: Նախ ըսաւ թէ Չեխոսլովաքիա շուտով պիտի ընտրէ իր նախագահը, յետոյ պիտի վերակազմէ պետութիւնը դաշնակցային հիմերով, միասնաբար չեխ, սլովաք եւ ռութէն տարրերու հետ: Յետոյ պիտի հալածուի համայնավարութիւնը երկրին մէջ: Արտաքին քաղաքականութեան ճակատին վրայ, Չեխոսլովաքիա այսուհետեւ պիտի հետեւի Հռոմ-Պերլին առանցքին միայն:

— Իմ նպատակս է հետեւիլ Եուկոսլաւիոյ օրինակին եւ չեխեւիտալական յարաբերութիւնները հասցնել այն աստիճան բարեկամութեան, որքան են սերբեւիտալական յարաբերութիւնները:

Պաղեստինի գործադուլը տարածուեցաւ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ

— oo —

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Պաղեստինի արաբական ընդհանուր գործադուլը, որու լուրը տուած էինք երէկ, տարածուեցաւ նաեւ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ: Արաբ ուսանողներէ բաղկացած հսկայ թափոր մը, որու առջեւէն կը քալէին արաբ կրօնաւորները, անցաւ քաղաքին գլխաւոր պողոտաներէն: Ուսանողները կը կրէին ցուցատախտակներ, որոնց վրայ գրուած էին սպառնալիքներ Պաղեստինը անդամատողներու դէմ:

Մեծ մզկիթին մէջ բուռն ճառեր արտասանուեցան կէսօրուան աղօթքի պահուն եւ հրաւէր կարդացին Իսլամներուն, որ հետեւին իրենց, գործադուլ ընեն:

Ոստիկանութիւնը փորձեց արգելք ըլլալ այս ցոյցին եւ բախումներ տեղի ունեցան: Ցուցարարները յարձակեցան մեքենակառքի մը վրայ, որ դագաղ մը կը փոխադրէր եւ ծաղկեպսակներ, որոնց վրայ, կ'ըսեն թէ, անգլեւարաբական բարեկամութիւնը յիշեցնող խօսքեր կային: Ցուցարարները վար առին դագաղը եւ այրեցին փողոցին մէջ:

Դամասկոսէն եւս կը հեռագրեն թէ արաբ ուսանողներու դրդումով բողոքի շարժում մը ծայր տուած է Սուրիոյ մէջ:

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին բացումը

— oo —

Նոյեմբեր 1ին, երեքշաբթի, բացուեցաւ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը: Վարչապետը Աթաթիւրքին կողմէ եւ անոր անունով կարդաց ճառ մը, որու մէջ թրքական հանրապետութեան նախագահը ուրախութիւն կը յայտնէ որ երկրին մէջ խաղաղութիւն կը տիրէ եւ վերջնապէս զսպուած են աւազակութիւնները (ԽՄԲ. — Ակնարկ՝ քրտական ապստամբութեան): Յետոյ կը թուէ կատարուած տնտեսական, ընկերային, դատական, կրթական, զինուորական ու ծովային նուաճումները: Այնուհետեւ կ'անցնի արտաքին քաղաքականութեան եւ միջազգային կեանքին, կը յիշեցնէ խաղաղութեան կրած տագնապը եւ կ'ըսէ.— Մեր քաղաքականութիւնը, խորապէս խաղաղասէր, կը ձգտի հետզհետէ աւելի զօրաւոր դարձնել մեր երկիրը, զայն դնելու համար այնպիսի վիճակի մը մէջ որ կարենայ դիմագրաւել հաւանական վտանգներուն:

Յետոյ անցնելով թուրքեւֆրանսական յարաբերութեանց, կը յիշեցնէ Սանճաքին վէճը, որ, կ'ըսէ, լուծուեցաւ բարեկամական ձեւով: Առժամաբար Սանճաքը գրաւեցին թուրքեւֆրանսական զինուորները, խաղաղութիւն հաստատուեցաւ, ընտրութիւնները կատարուեցան եւ Հաթայը ունեցաւ իր խորհրդարանը: Հաթայի վէճին մէջ թուրքեւֆրանսական համաձայնութիւնը նպաստեց երկու երկիրներու բարեկամական յարաբերութեանց զարգացման:

Ազգային հանգանակութիւնը Զինադադարի հանդիսութեան համար

— oo —

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 2

Հրանտ Տրէզեան	20
Հրանտ Սամուէլ	20
Լեւոն Գեւոնեան	20
Յովհաննէս Վանեան	15
Սարգիս Շաղուկեան	15
Հրանտ Թորավէրեան	10
Գումար՝	100
Նախորդ գումար՝	270
Ընդհ. գումար՝	370

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

— oo —

Հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն Աթաթիւրքի հիւանդութեան վախճանին մասին: Պոլիսէն Պալքաններ ճամբորդող թուրք վաճառականներու տեղեկատուութեանց համաձայն՝ Աթաթիւրք անդամալոյծ է եւ այլեւս անկարող գործելու:

Իսկ Պէյրութի «Ահրար» թերթը կ'իմանայ թէ «հիւանդը անկողնէն կ'ելլէ՝ կռթնելով իր թիկնապահներուն, բայց բժիշկները բացարձակապէս արգիլած են այս տեսակ շարժումները, կատարեալ անշարժութիւն յանձնարարելով:

Աթաթիւրք ըսած է վարչապետ Ճէլալ Պայարի. «Ես այլեւս պիտի չկրնամ վարել նախագահութիւնը: Յոյս ունիմ որ պիտի մտածէք երկրի ապագայի մասին, միահամ ըլլաք եւ վէճի խնդիր չյարուցանէք յաջորդութեանս առթիւ»:

Ներքին նախարարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, ցոյցի տեղի չտալու եւ անդորրութիւնը պահպանելու համար:

Աթաթիւրքը դարմանող բժիշկներն են.— Տոքթ. Նէշէթ Էօմէր, Տոքթ. Միմ Քէմալ, Տոքթ. Նիհատ Րէշատ, Տոքթ. Ագիլ Մուխթար, Տոքթ. Հայրուլլահ, Տոքթ. Սիւրէյեա Հիտայէթ, Տոքթ. Ապրէվայա, Տոքթ. Մէհմէտ Քեամիլ:

Դարմանող երեք գլխաւոր բժիշկներէն առաջինը ներքին հիւանդութեանց մասնագէտներ են, երկրորդը վիրաբոյժ: Խորհրդականներէն Ապրէվայան ալ հրեայ ծանօթ մասնագէտ մըն է եւ երեսփոխան:

Յաջորդութեան մասին եթէ ժողովուրդը եւ բանակին կարծիքը առնուի, նախագահ պէտք է ընտրուի Իսմէթ Ինէօնիւ, որ հակամէտ է Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ: Բայց դիտել կը տրուի թէ Աթաթիւրք չուզեր զայն, որովհետեւ նախ տարիքոտ է, յետոյ անկախ նկարագրի տէր: Բայց թեկնածութիւնը կը պաշտպանեն չորս նախարարներ, որոնց մէջ կը գտնուին վարչապետ Ճէլալ Պայար եւ արտաքին նախարար Րիւշտիւ Արաս:

Երկրորդ թեկնածուն Ֆէթհին է: Աթաթիւրք կը սիրէ զայն, բայց ժողովուրդը չի սիրեր, նկատի ունենալով անոր քաղաքական անխառնունակ անցեալը:

Երրորդ եւ չորրորդ թեկնածուներն են Ֆէվզի Չաքմաք եւ Զօր. Սալիհ, առաջինը ընդհ. սպայակոյտի պետն է եւ մեծ յարգ կը վայելէ: Երկրորդն ալ այն զինուորականն է, որ զսպեց Արարատի քրտական ըմբոստութիւնը (1930): Ներկայիս Թրակիոյ զօրաբանակի հրամանատարն է: Կ'ըսուի թէ բանակը այս երկուքէն մէկը կ'ուզէ տեսնել իբրեւ Հանրապետութեան նախագահ: Սակայն Ֆէվզի Չաքմաք վճռապէս յայտնած է որ ինք զինուորական է եւ կ'ուզէ հեռու մնալ քաղաքականութենէն: Կը մնայ դարձեալ Ըսմէթը, որ սակայն, ինչպէս ըսինք, ոչ միայն չի վայելեր Աթաթիւրքի համակրանքը, այլեւ երկրորդ՝ որովհետեւ հիւանդ է: Արդարեւ, վերջերս թեթեւ կաթուած մը ունեցաւ ձախ կողմէն եւ կը դարմանուի Իշխանաց կղզիներուն մէջ (Պոլիս): Անցեալ տարուան պաշտօնանկութիւնը շատ գէշ ազդեց իր առողջութեան վրայ, որովհետեւ ամենազօր կը կարծէր ինքզինք, բայց յանկարծ ճամբու դրուեցաւ օր մը:

Կը մնայ միւս թեկնածուն՝ Ֆէթհի Օզեար: Ճիշդ է թէ կորովի չէ, հակառակ նախկին սպայի իր հանգամանքին, բայց պետական դէմք մըն է, բառին եւրոպական առումով: Կը պատմեն թէ, 1924ի քրտական ըմբոստութեան ատեն, իբրեւ վարչապետ մերժեց բռնի միջոցներու դիմել: — Ես չեմ կրնար արիւն թափել, ըսաւ: Եւ տեղը եկաւ Ըսմէթ եւ արիւնով զսպեց Շէյխ Սայիտի ըմբոստութիւնը: Արդ, քրտական յաջորդ ըմբոստութիւնները եկան հաստատելու թէ իրաւունք ունէր Ֆէթհին, երբ կը յանձնարարէր սիրաշահիլ Քիւրտերը, որոշ չափով ապակեդրոնացեալ վարչութեան մը շնորհելով անոնց:

Հետեւաբար, եթէ չփոխուին տրամադրութիւնները, Ֆէթհին է որ պիտի յաջորդէ Աթաթիւրքին, իբրեւ Հանրապետութեան նախագահ: Արդէն, կ'ըսուի թէ այլեւս պիտի չվերադառնայ Լոնտոն, այլ պիտի մնայ Թուրքիա՝ հիմակուընէ փոխանորդելու համար մեծաւորին: Այսպէս էր նախարարներուն մեծ մասը Անգարա վերադարձաւ, բայց ան դուրս չելլեր Տօլմա Պահչէի պալատէն, ուր պառկած է Աթաթիւրք:

*** «Իզվեստիա»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ թէ Աթաթիւրք իր մօտ հրաւիրած է պետական վարիչները եւ խորհուրդ տուած. «Միացէք իրարու, չորս բացէք ձեր աչքերը, մանաւանդ վերջ տուէք ձեր վէճերուն, որպէսզի գլուխ չցցէ յետադիմութիւնը»: Ըստ նոյն թղթակիցին, Աթաթիւրք կը պահէ իր պայծառութիւնը եւ պայծառատեսութիւնը, բայց ժողովուրդը ընկճուած է եւ մթնոլորտին մէջ ծանր բան մը կը զգացուի: «Իզվեստիա»ի թղթակիցը տեսեր է Րիւշտիւ Արասի լալը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՓՈՔՐ ԱԶԳԵՐԸ

Միջազգային ամէն քաղքութեան առթիւ, անպատճառ փորձանք մը կու գայ փոքր ազգերու գլխուն։ Մեծերը կը կռուին ու փղոտնները կ'ըլլան պզտիկները. հսկաները կ'ընդհարին, ու ոտքի տակ կ'երթան անզօրները։

Աշխարհի, մանաւանդ քաղաքական աշխարհի օրէնքն է. պզտիկները, տկարները, անզօրները կը կորսնցնեն միշտ, իսկ հզօրները կը շահին։ Օգտուելու պարագային ալ՝ փշրանքներ կը հասնին անոնց, առիւծի բաժինը միշտ թողելով մեծերուն։

Պաշտպանութեան ինչ միջոցներ ալ ձեռք առնուին, ինչ զրահներ ալ հագնին կամ հագցնեն, արձակուած նետը տեղ մը կը գտնէ միշտ տկարներու մարմնին հասնելու եւ վիրաւորելու զանոնք առաւել կամ նուազ ծանրութեամբ։

Չեխոսլովաքիոյ կրած հարուածը դարձեալ սեղանի վրայ կը դնէ փոքր ժողովուրդներու հարցը։ Չեխոսլովաքիան, փոքր ժողովուրդներէն ամէնէն մեծը, ամէնէն կազմակերպուածը, ապահովը, դաշնակիցներով ապահով եւ պաշտպանը, որ սակայն քանի մը օրուան մէջ տրորուեցաւ, անդամահատուեցաւ ու դադրեցաւ քաղաքական ազգակ ըլլալէ։

Ու քանի մը օրուան մէջ, սրբելով իր երէկի պատմութիւնն ու բարեկամներու ամբողջ ցանցը, նոր պատմութիւն կը սկսի, նոր ու պարտադիր բարեկամութեամբ, դառնալով Գերմանիոյ արբանեակը։

Իր փոքր ժողովուրդը չանդրադառնար այս իրականութեան, որ եղերերգութեան մը հաւասար է։

Անշուշտ, նուիրական սկզբունք մը, ազգերու ինքնորոշում...

Անշուշտ, մարդասիրական մեծ ըղձանք մը— խաղաղութիւն...

Ու իրերհասկացողութիւն, հաշտարարութիւն, եւն., եւն.— բոլորն ալ գեղեցիկ, պահեստի պատրուակներ, որոնք մէջտեղ կը բերուին, երբ փոքր ժողովուրդներու մասին է հարցը։ Երբ հարկ կ'ըլլայ ընկոյզը կոտրել տկար ճակատներու վրայ։

Այսպէս կամ այնպէս՝ այսօր մարդկութիւնը կը գտնուի կարծր ու անողոք իրականութեան մը առջեւ։ Սնանկութեան մը առջեւ, բոլոր ճակատներու վրայ, որոնք կերպով մը փրկարար կը թուէին դեռ երէկ։

Ազգերու Դաշնակցութիւն կազմուեցաւ, ազգերո՛ւ, մանաւանդ անզօրներու իրաւունքները պաշտպանելու համար։ Սնանկութի՛ւն, որովհետեւ տեսանք թէ այս կազմակերպութիւնը ամէնէն աւելի հզօրներու դատաւորն ու դաշնակիցը դարձաւ եւ ուրացաւ փոքրերու իրաւունքը, խարդախ ճամբով շրջանցելով իրաւազուրկները։

Դաշինքներ կնքուեցան, սնանկութի՛ւն, որովհետեւ անոնք մէկիկ մէկիկ պատռուեցան, անխտիր, իրաւամբ ալ, բարոյական դեգերումի առաջնորդելով մարդկութիւնը։

Ու անոնց կարգին հաստատուեցան դեռ այլ սնանկութիւններ. պատնէշը (?)՝ ամէնէն առաջ, որովհետեւ ժամանակը ձգեց անոր արժէքը եւ հակառակորդներու զէնքերը եկան անպէտ (?) դարձնելու տրուած ժողովուրդի մը ապահով նկատուած զէնքերը։

Ցետոյ, սնանկութիւն վերջապէս պատերազմը, որովհետեւ ապացուցուեցաւ որ բացի աւերէն ամէն մարդի մէջ, ոչ մէկ օգուտ ունի ան յաղթական ժողովուրդին համար ալ։ Այսօրուան պայմաններուն մէջ, յաղթական ժողովուրդ մը ճակատագիրը շատ տարբեր չէ պարտուած ժողովուրդի մը ճակատագրէն. նոյն զոհերը, նոյն քայքայումը, նիւթական ու բարոյական նոյն աւերածութիւնները բոլոր ժողովուրդներու համար։

Ու այս՝ թէ՛ մեծերուն եւ թէ փոքրերուն համար։

Չէր կրնար այլպէս ըլլալ սակայն, եւ վաղն ալ չի կրնար տարբեր ըլլալ, որովհետեւ բոլորը կը սոսկեն, կը խարդախեն եւ կը շարաշահեն. բոլորը, հզօրները մանաւանդ, իրենց անյագ ախորժակները դարձուցած օրէնք, իրենց շահերը՝ պաշտամունքի սեղան, ամէն բան կը զոհեն, ամէն սրբութիւն ոտքի տակ կ'առնեն ու ամէն նուիրական սկզբունք կը խեղաթիւրեն։

Ու այսօր, ահա դարձեալ ընթացիկ նշանաբանը— ազգերու ինքնորոշում։

Ցանուն այս սկզբունքին է, որ փոքրիկ երկիրներ կը քայքայուին, պատերազմի սպառնալիքը կը նետուի հրապարակ եւ բանակներ շարժման մէջ կը դրուին։

Գիտենք, թէ ի՞նչ արիւններ թափեցան եւ ի՞նչ զոհեր տրուեցան այս նոյն նշանաբանին համար. եւ գիտենք թէ դեռ ի՞նչ զոհեր պիտի տրուին, իր նուազագոյն չափովն իսկ իրականացնել կարենալու համար զայն։

Ըլլալով հանդերձ պատրուակ հզօրներու ձեռքը, այս սկզբունքը չի դադրիր սակայն փրկարար միակ լաստը դառնալէ փոքր ժողովուրդներու համար, միակ միջոցը՝ խաղաղութեան ամրապնդման եւ ազգերու համերաշխ գործակցութեան համար։

Ինչո՞ւ նուիրական ու արդար ըլլայ ան Զուտէթներու համար, Գերմանիոյ ձեռքին, եւ նուիրական չըլլայ, անհասարակ, բոլոր ժողովուրդներուն համար։ Ինչո՞ւ խաղաղութեան պայման նկատուի ան Գերմանիոյ մէջ, եւ խռովարարի պատճառ, այլ երկիրներու համար։

Կ'ուզուի՞ իրապէս տեւական խաղաղութիւն հաստատել, նուազագոյնի իջեցնելով ազգերու շփումները, հարկ է քաղաքական կեանքը տանիլ այս ուղղութեամբ

Ազգերը պէտք է իրաւունք ունենան իրենց ճակատագիրը իրենք որոշելու եւ վարելու։

Ճիշդ է, փոքր ազգերը, կայսրութիւններու մէջ, մեծ ուժ մը չեն, բայց անոնք չփման կէտեր են, որոնք կրնան քայքայել բովանդակ կառոյցը։

Անբաժանուած (?) պատուակ մը չի՞ կրնար անդամալուծել ամբողջ մեքենականութիւն մը։

Վկա՛յ պատմութիւնը. բոլոր մեծ կայսրութիւնները քայքայուած են, որովհետեւ չեն գոհացուցած բաղկացնող տարրերը. եւ քայքայուած են այնքան արագ, որքան կոյր եղած են իշխանութիւնները անոնց կամքին, բաղձանքներուն ու շահերուն հանդէպ։

Կարելի է ըսել, որ ժամանակակից մեծագոյն կայսրութեան՝ Մեծն Բրիտանիոյ՝ գոյութեան եւ ապահովութեան պատճառներէն մէկը՝ այս սկզբունքին մասամբ կիրարկումին մէջ պէտք է փնտռել։ Բրիտանական համահայրենիքին մէջ, ազգերը աւելի ազատ են ու ինքնորոշման իրաւունք ունին. առնուազն պատրանքն ունին, քիչ մը իրականութեան հետ, ազատ ու ինքնավար ըլլալու։ Զմոռնանք, որ մինչեւ անկախութեան հասնող դաշնութիւններ կան կայսրութեան սահմաններուն մէջ։

Ի՞նչ հարկ սակայն հեռուները երթալու։ Աշխարհի ամէնէն տկար երկիրներէն չէ՞ն եղած եւ այսօր ալ չէ՞ն Թուրքիան եւ Խ. Միութիւնը, այլազան տարրերով, լեզուներով, բարքերով ու պատմութեամբ։ Ազգեր ու ժողովուրդներ՝ որոնք շնչելու ազատութիւնն իսկ չունին։

Աշխարհի վարիչները խաղաղութի՞ւն կ'ուզեն, թող ազատութիւն տան ժողովուրդներուն. ազատութիւն՝ իրենց ճակատագիրը տնօրինելու։

Մարդ մը, մեծ նախագահ մը՝ Ուիլսըն՝ զոր «երազող» յայտարարեցին, ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը պանծացուց։ Ստեղծեց Ազգերու Դաշնակցութիւն մը։ Կազմուեցաւ, բայց խարդախներու ձեռքը, սնանկացաւ։ Նոր մարդկութիւնը պիտի կրնա՞յ առաջին ձախողանքէն ետք, մարմին տալ Ուիլսընի երազին։

Երազ մը՝ որ կրնայ իրականութիւն դառնալ, եթէ մեծերու ախորժակները զսպուին. եթէ միջազգային շահաշահութիւնները վերջ գտնեն եւ ճանչցուին ժողովուրդներու կենսական իրաւունքները։

Պատերազմը այն ատեն միայն կրնայ չքանալ։

Ժողովուրդները, մեծ թէ փոքր, իրաւունք ունին ապրելու և ազա՛տ ապրելու։

Այս ճամբով միայն կարելի է ճշմարիտ խաղաղութեան հասնիլ։

Այլապէս, ամէն բան սուտ է ու խարդախ։ Եւ ամէն նշանաբան կեղծիք ու խաբէութիւն։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 30 Հոկտ.— 48 տարի մեր պատմութեան մէջ առաջնակարգ դեր կատարող, 48 տեւակ զաւակներէ, հանդամիտներէ, գետնաքարշ ասպուներէ, երեւելի ու աներեւոյթ թշնամիներէ հըրջապատուած Դաշնակցութիւնը, վճռականօրէն կը նայի իրեն ընդգրկած սրբազան խոչային.

Ամէն Դաշնակցական գոհ է այդ օրը, երբ իր օրուայ տօնակատարութեան խրախճանքներն ու բանախօսութիւնները լսելու ու ապրելու համար ինքզինք շրջապատուած կը տեսնէ անբաժան համակիրներով, համակիրներու մեր հսկայ զանգուածը Դաշնակցականէ աւելի ուրախ ու խանդավառ է, երբ հայ ժողովուրդի բոլոր ընտանի դասակարգը, գիտակցօրէն եկած ու անդամագրուած է այս կուսակցութեան, նիւթական ու բարոյական տեւական օգտակար հանդիսանալու անոր գործին։

Լիոնը այս տարի տօնեց «Դաշնակցութեան Օրը» երրորդ թաղապետարանի սրահին մէջ, նախագահութեամբ ընկեր Այվազեանի, որ օրուան պատշաճ խօսքերով հանդէսը բացուած յայտարարեց։ Եղան երգեր ու արտասանութիւններ որպէս գեղարուեստական բաժին։ Օր. Տօլպաշեան իր արտասանութիւնով, եւ ընկեր Միսաք Միրզէ եւ փոքրիկն Մեսրոպ Մուրադեան ծափահարուեցան ներկաներէն իրենց երգերով ու արտասանութիւններով։

Ցետոյ ընկեր նախագահը բեմ հրաւիրեց ընկեր Ս. Վրացեանը, որ մէկ ժամէ աւելի տեւող գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ. ան ըսաւ.

— Հայրենակիցներ եւ ընկերներ, այսօր անկարելի է որ չանդրադառնանք վերջին ամիսներու խառնակ կացութեան վրայ։ Պետութիւններ մինչեւ ատամները զինուած պատրաստ էին մէկ վայրկեանէն միւսը իրարու վրայ յարձակելու եւ աշխարհը արեան մէջ թաղելու. վտանգ մը անցուցինք պատերազմի, որ կախուած էր մազէ մը։ Եթէ փոխադարձ զիջումներ չըլլային, մենք այսօր կը գտնուէինք պատերազմական վիճակի մը մէջ։

Փարատա՞ծ է այսօր այդ վախը։ Մենք ուշադրութիւննիս պիտի կեդրոնացնենք ամէնէն աւելի այն վայրին վրայ, որ մեզ կը հետաքրքրէ եւ ուր պատերազմի հաւանականութիւնները աւելի շատ են։ Օրինակ՝ Արեւելքը կը գտնուի անխուսափելի վտանգի տակ, զանազան միութիւններ կ'ուզեն կանխել պատերազմը, բայց ինչ ջանքեր ալ թափեն, նպատակաւոր չեն տանիր Խորհրդային միութեան։

Մեր հայրենիքն ալ Խորհրդային միութեան կապուած ըլլալուն՝ դժբախտաբար անոր պատահած դժբախտութիւն մը պիտի ազդէ նաեւ մեր հայրենիքին վրայ։ Այժմ հարցնենք մը տանք մենք մեզի, ի՞նչ է մեր հայրենիքի վիճակը։ Երէկ թէեւ փայլուն չէր, բայց այսօր աւելի մութ է։ Պատերազմի վտանգը այսօր աւելի մօտեցած է քան երբեւիցէ վերջին 20 տարուան ընթացքին։ Երէկ դասակարգ մը կար, որ կը կարծէր թէ Հայաստան կարող է հանգիստ մնալ Խորհրդային կարգերուն տակ, այսօր ոչ մէկ հայու մէջ չէ մնացած այդ համոզումը, ամենամոլեռանդ համայնավարներն ամենայետին պահպանողականի սրտին մէջ դրոշմուած է այն ինչ որ մինչեւ այսօր մենք կը խօսէինք։

Մխիթարական ոչինչ կայ ազգային տեսակէտով, ոչ մէկ աշխատանք է կատարուած, եթէ կատարուի իսկ, վերէն եկած հրամանով իսկոյն կը խորտակուի։ Հայաստանի իշխանութեան գլուխ եթէ օտար մը իսկ գայ, հայ ժողովուրդին մէջ կը դառնայ ազգային, ո՞ւր են այն բազմաթիւ չարքերը հայ երիտասարդներու ու գեղջուկներու, որոնք գիտակցաբար ազգ. գործ կը կատարէին եւ այսօր անոնց ոչ մէկը կենդանի է։ Այսօր Հայաստանի գլխուն նստած իշխանութիւնը ամէն գործ կը կատարէ ռուսներու ոյժով։

Ունինք երկրորդ խնդիր մը։ Մեր բացառիկ ու անստոյգ վիճակը արտասահմանի մէջ։ Ամէն երկրի մէջ ունինք բազմութիւն ու ժողովուրդ։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը մեզի համար, եթէ յանկարծ պատերազմ բռնկէր ամէն կողմ. ո եւ է պետութեան մէջ գտնուող Հայեր զինուորագրուելով նոյն պետութեան հաշուոյն պիտի պատերազմէին իրար դէմ, ինչ որ պիտի տխրեցնէր ամենամեծ ողբերգութիւնը մեզ համար։

Այսօր կարծես մարդոց գլուխներուն մէջ սկսած է արթննալ թէ մեր այս վիճակը վիճակ չէ, պէտք է կազմակերպութիւն մը ունենանք, կազմակերպուինք։

Շատ կը խօսուի ազգ. միացեալ ճակատի մասին։ Ազգ. միացեալ ճակատ ստեղծուելով թող չի կարծուի որ բոլորս կը դառնանք մէկ հօտ մէկ հովիւ։ Ոչ, այդպիսի բան չի կրնար ըլլալ։ Կուսակցութիւններ ու զանազան միութիւններ կան ու կը մնան։ Բայց համազգային խնդիրներուն համար պէտք է կազմենք մէկ ճակատ, որքան որ պայմանները թոյլ կուտան։

Ինծի կարող էք հարցնել։ Հետեւա՞նքը։

Հետեւանքը՝ այն վիճակին մէջ, ուր մենք կը գտնուինք, միմիանարար (?) խորհիլ եւ Հայաստանը ապահովելու խնդիրն է։ Շատ անգամ փոքր ձուկերը կեր կ'ըլլան մեծ ձուկերուն։ Բայց փոքր ձուկեր ալ կան որ կը վախցնեն մեծ ձուկերը։ Նոյնը կենդանիներու աշխարհին մէջ։ Փոքր գայլը կը յօշոտէ իրմէն քանի մը անգամ մեծ եզը։ Թռչուններու մէջ ալ կան փոքրերը, որ կը հարուածեն իրենցմէ մեծերը։

Մենք ալ դժբախտութիւն է որ փոքր ազգ ենք, բայց մեր փոքրութիւնը պատճառ չէ որ բարոյալքուինք եւ ըսենք, որ մեծերը գան եւ մեզ ուտեն։ Եթէ չենք ուզեր որ ուրիշները մեզ ուտեն, պէտք է մենք ուտենք ուրիշները։ 5000 տարիէ ի վեր հայ ժողովուրդը կ'ապրի եւ 5000 ալ պիտի ապրի, եթէ կամք ունենայ։

Այս միջոցին շատեր յուսահատելով սկսած են փնտռել Պրազիլիայի ճամբան։ Ես կը յայտարարեմ որ Պրազիլիոյ ճամբան փնտռողները ճամբան պիտի մնան, վախը ու փախուստը մահուան առաջին ճամբան են։ Եթէ մենք վճռականութիւն ունենանք, պիտի ապրինք։ Դաշնակցութիւնը այն կազմակերպութիւնն է որ կ'ըսէ ժողովուրդին, դու պէտք է ապրիս։ Դաշնակցութիւնը տարին մէկ անգամ յոյսի եւ մխիթարանքի խօսք ունի ըսելիք։ Կենդանիներէն իւրաքանչիւրը ինքնապաշտպանութեան մէկ միջոց ունի եւ վտանգի պահուն ինքզինք կը պաշտպանէ։ Հայ ժողովուրդն ալ ունի Դաշնակցութիւնը։

Դաշնակցութիւնը կ'ըսէ. «Հայ մարդ, մի յուսահատիր, չկայ ազգ մը, որ մինչեւ վերջ լաւ պայմաններու մէջ ապրած ըլլայ, մենք դէշ օրեր շատ ենք տեսած, բայց ունեցած ենք նաեւ լաւ օրեր»։

Ուրիշ դժբախտութիւն մը ունինք, անմիաբանութիւնը։ Անմիաբանութիւնը ամէն ժողովուրդի մէջ կայ, բայց երբ ընդհանուր վտանգը գայ, բոլորը կը միանան, ահա վերջին օրինակը՝ Ֆրանսան։ Վտանգի պահուն բոլոր տարակարծութիւնները մէկ կողմ ձգուած ու մէկ մարդու նման միացած էին։ Կա՞յ ուրիշ ժողովուրդ մը որուն առջեւ այնքան հրատապ խնդիրներ դրուած ըլլան, որքան մեր ազգին, այդ պահանջը այսօր աւելի երբեք չզգացուած է։ Ինչ ձգտումներ, նախասիրութիւններ, վիճակներ ալ ունենանք, ազգային միացեալ ճակատի գործին համար պէտք է միանանք, եւ կազմենք մէկ ճակատ։

Հայ ժողովուրդը պէտք է ապրի Հայաստանով, դժբախտաբար Հայաստանի վիճակը այսօր շատ զարհուրելի է։ Բայց հիւանդ մը ինչպէս կը խնամուի, մենք ալ նոյն եռանդով պէտք է խնամենք հիւանդացած Հայաստանը ու պէտք չէ ձգենք ինքն իր գլխուն

Հարցերուն ամենամեծը, հայկական հարցի լուծման խնդիրն է. Քանի որ հայկական հարցը լուծուած չէ, հայ ժողովուրդը չի կարող հանգիստ մնալ. Քանի Թիւրքը Կարսի մէջ նստած է եւ հայկական հողերուն մեծագոյն մասը կը մնայ Թիւրքի լուծին տակ [illegible] մէկ հայ նպատակ պէտք է ըլլայ որ Թուրքը կամայ թէ ակամայ հայ ժողովուրդի պէտքերուն գոհացում տայ.

Արտասահմանի մէջ ունինք [illegible] քան կէս միլիոն հայութիւն. Այս հայութիւնը հայ պահելու միակ միջոցը [illegible] հայութիւնը Հայաստանի [illegible] է։ Եթէ օր մը Հայաստան երթալ [illegible] ոչ թէ միայն վիտութիւն պէտք է [illegible] նենք, այլ պէտք է տանինք մեր բազմաթիւ հայ երեխաները, որոնք դար գիտութենէ նախամեծար [illegible] պէտք է ջանանք ամէն [illegible] հայը հայ պահել ապագայ Հայաստանի համար»։

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերական խնճոյք մը, որուն [illegible] ըլ ծայր լեցուած էր, շատեր [illegible] վրայ։ Նոր աթոռներ, սեղաններ [illegible] Կարգադիր յանձնախումբը [illegible] լին բրած էր ներկաները գոհ ձգելու եւ սպասարկութիւնը կանոնաւոր [illegible] համար։

Օրուայ թամադա ընտրուեցաւ [illegible] կեր Զուլֆէրեան։ Ընկերը գործի վրայ է, խօսք կուտայ բոլորին, կը [illegible] մայէ բոլորը կը համակրին, իւրաքանչիւրը իր շնորհը ցոյց կուտայ երգով, արտասանութիւնով, կամ քանի մը խօսքով։

Ահա խորոված (?) նապաստակ [illegible] սինակի մը մէջ մէջտեղ կը հանուի [illegible] կը դրուի ներկաներուն աճուրդի [illegible] թեան տակ։ Աճուրդ։ Կը մասնակցին բոլորը առատօրէն։ Մեր ընկեր Ս. [illegible] Քիասեանը եւ մեր համակիրներէն [illegible] բանախօսութիւններէն [illegible] Փափազեան կը մասնակցին առատօրէն եւ վերջապէս կը շահին [illegible] Բիչ յետոյ աճուրդի յանձնախումբը կը յայտարարէ որ աճուրդէն գոյացած է 825 Փրանք։

Մեր խնճոյքի ուրախութիւնը [illegible] րունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ։

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՕՐ ՍՄԵՆ՚ՅՆ ԱՐԲՈՑ

Քրիզանթէմի տօն է այսօր։ Երկինք կուլայ օրուան նման, իսկ մեռելները անգամ մը եւս կը հրճուին իրենց յաւերժական քունին մէջ, զգալով ծաղիկներու հպումը իրենց վրան

Փողոցն է ամէն ոք, փունջ մը ծաղիկ ձեռքերնին, երթալու իրարանցում, իր սիրելիին թիզ մը հողին վըրայ խոնարհելու։

Ու լեցուն են գերեզմանատուները [illegible] քաղաքներէն մինչեւ [illegible] գիւղերն անշուք, ուր մեռելներն իրենց կը սպասեն անհամբեր, [illegible] ու զարդարուած, օրեր առաջ

Անոնց մեռելներն ալ ուրախ են

Ո՞վ չէ ունեցեր իր մեռելները [illegible] հասնի՞ անոնց որ գերեզման են [illegible] ցեր ու «լացող մը ունին իրենց վըրայ»...

Ո՞ւր են մեր երկրի եւ քաղաքներու հայ գերեզմանոցներն, ուր այնքան կենդանութիւն կար եւ խուռն բազմութիւն մը կ'այցելէր մեռելոցի օրեր ուր աւերակները չէին հասներ [illegible]

· ՔԱՌԱՋ ԴԻ ԲՕՐՓԱՒ (58)

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ՓԻԼՊՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

— Դուն եւ այս մարդիկը հոս պիտի կենաք եւ մինչեւ Գագիկին շարժիլը՝ պիտի պահէք այս թեւը, ըսի հրամայական շեշտով մը։

Կասկած չունէի որ առաւելութիւն մը տեսածին պէս, Գագիկ եւս դէպի Զէյթուն պիտի չուէր։ Բայց Եփրեմին եւ ծրագիրս գործադրելու կարողութեան վրայ վստահ չէի. եւ սակայն տրամադրուած էի, որպէս թարգման իրեն գործածել։

Վտանգի ենթարկուած թեւի մը փրկութեան համար երկու միջոց կայ. այդ միջոցներէն մէկը անպայման նոր ուժեր զրկելու անհրաժեշտութիւնը չէ։ Դիտակս առնելով տեսայ որ հովտին խառնշտար մէկ մասին մէջ ձիեր կային՝ ոմանց գլուխները իրարու քով կապուած, կը ճարակէին միասին։

Անոնք Քիւրտերուն ձիերն էին, անոնց քով որպէս պահապան միայն հինգ հոգի կը տեսնէի։

— Այս տասը հոգի մարդոց ըսէ որ զիրենք ընտրած եմ որպէսզի սողալով մինչեւ թշնամիին ձիերուն մօտ երթան ու կամ գողնան եւ կամ սատկեցնեն անոնք, հրամայեցի։

— Բայց...ը, ը, պէտք է որ դիմացի. ր, ր.. կողմը անցնինք եւ... օգնենք Գագիկին, հակադրեց Եփրեմ։

Այսպէսով թերեւս կ'ուզէր յետագային հաճելի ըլլալ Գագիկին, իր լաւ ծրագրին համար։

— Խնդրեմ, ինչ որ ըսի նոյնութեամբ թարգմանէ անոնց։

Տակաւին կը վարանէր։ Կը լսէի քիւրտ աւազակներու ձայները, որոնք հրամանները իրարու կը հաղորդէին եւ մեր ձախ թեւի ուղղութեամբ կը համախմբուէին։ Մեր կեդրոնը, ուր հաւանաբար Կլորիա եւ Ուիլ ժայռերուն ետեւ դիրքեր գրաւած էին, անոնց վրայ կատաղի կրակ մը կը տեղացնէր, որուն ազդեցութեան տակ Քիւրտերը կը ցրուէին՝ դարձեալ կազմուելու համար, ու մերիններուն կրակին հակադրելու համար ստիպուեցան ջոկ մը զումարտակներ զրկել։ Բայց անոնց թիւին երկու երրորդը խոյացաւ դէպի մեր ձախ թեւը, ու եթէ ծրագիրս պիտի յաջողէր, ատոր համար գլխաւոր տարրը ժամանակն էր։

— Բայց Գագիկ պիտի...

Մարդիկներէն մէկը չուան մը ունէր, շատ հաւանաբար այրող գիւղէն գրաւած։ Այդ չուանը անոր ձեռքէն խլելով ծայրը խեղդկապ մը շինեցի եւ յիսուն ոտք բարձրութեամբ ծառէ մը կախեցի

— Հիմա թարգմանէ ինչ որ քեզի ըսի, այլապէս քեզի կը կախեմ, երկու կողմերու ներկայութեան։

Զարմացայ որ ինչպէս հակառակ շարժելով ինքը զիս չկախեց, մանաւանդ որ Հայերը Եփրեմին գաղափարին աւելի կողմնակից էին

— Շատ լաւ, էֆէնտի, ո՜հ, շատ լաւ, պատասխանեց ժպտիլ փորձելով։

— Ուրեմն անոնց թարգմանէ։

Այդ հրամանը հինգ վեց անգամ կրկնել տուի, որովհետեւ լեզուն չէի գիտեր։ Եթէ ինծի հետ անոնք ծանր կերպով Թուրքերէն խօսէին՝ քիչ բան մը հասկնայի թերեւս։ Ու անոնք իրենց հայրենակիցներուն նման, թէեւ կատարեալ մաքրութեամբ կը խօսէին ու կը հասկնային Թուրքերէն լեզուն, հակառակ այդ իրողութեան՝ անոնք պիտի նախընտրէին ատելութիւն ունենալ, քան իրենց բերանները պղծել իրենց տուած եւ ապականող երկրին լեզուն խօսելով։

Անոնց անգամ մը այս ծրագիրը բացատրելէ վերջ, տեսայ որ այդ ծրագիրը այնքան պարզ էր որքան վտանգաւոր, բայց անմիջապէս հաւանեցան անոր, ինչպէս քիչ առաջ համաձայնած էին Եփրեմի ծրագրին։ Բայց Քիւրտերը բլուրներէն վար իրենց վըրայ յարձակումի մը հաւանականութիւնը անտեսած չէին, որուն համար հինգ վայրկեան կորսնցուցինք հսկող Քիւրտերուն դիրքերը ուշադրութեամբ զննելու համար։ Բաց դաշտին մէջ այն կէտը, որուն վրայ որոշած էինք յարձակիլ, հսկողութեան յանձնուած էր երկու պահակներու, որոնք իրենց պաշտօնը շատ լուրջ բանի մը տեղ չէին դրած, այն ատեն չորս մարդ առաջուց ճամբելով, հրահանգեցի անոնց ուշադրութեամբ հետեւիլ կարելի եղածին չափ առանց աղմուկ յարուցանելու։

Ցետոյ մենք ճամբայ ելանք, բայց ոչ խմբովին, այլ առանձին առանձին։ Երկու Հայեր որպէս առաջնորդ կ'երթային, մնացածները իւրաքանչիւրը յիսուն մեթր հեռաւորութեան վրայ ինծի կը հետեւէին։

Մեկնած միջոցիս Եփրեմին ուրիշ հրահանգ մըն ալ տուի, որուն չհնազանդեցաւ, այդպէսով պատճառ դառնալով երկու ժամ անընդհատ իմ եւ շատ մը Հայերու դժբախտութեան։

— Հոս կեցիր պատրաստ, պատուիրեցի իրեն, եւ մինչեւ որ Գագիկ իր դիրքէն չքաշուի, տեղէդ մի շարժիր։ Դուք սակաւաթիւ էք ու եթէ տեղերնիդ հաստատ մնաք, զայն ապահով կրնաք պահել։

Մինչեւ մեր տասներեքը հողին սեպաձեւ ժայռէն անհետանալը ան իր դիրքին վրայ մնաց։ Տասը վայրկեան վերջ հեռադիտակին միջոցով տեսայ որ, մնացած հետեւորդներով արագ կերպով կ'իջնէր բաց դաշտը։ Հետեւաբար Քիւրտերը զինքն ալ տեսան ու իրենց ուշադրութիւնը անոր վրայ կեդրոնացնելով, լուսնի լոյսով եւ երկար ընդհատումներով մեր աջ տակ ժայռի մը ետեւ պահուըտած [illegible] չնշմարեցին։

Առաջնորդի շատ պէտք չկար [illegible] լի ամփոփ ըլլալու պէտքը [illegible] ընդհակառակն, փոխանակ [illegible] հրահանգին հետեւելով իրենց [illegible] բուն վրայ մնալու եւ հարկը [illegible] ցած առենը միայն լայն ընդ[illegible] ներով շարժելու, այնպէս [illegible] վերջին եկողները նախապէս [illegible] քէն առաջ անցան, այնպէս որ [illegible] հինգ վայրկեանի մէջ [illegible] ճակատի մը վրայ կախ մղելու [illegible] ման տակ կը գտնուէինք. [illegible] իմ հրահանգիս՝ փոխանակ [illegible] րունելու մինչեւ մեր՝ Քիւրտերուն [illegible] րակի գիծը հասնիլը, [illegible] կէս-ձախ դարձան եւ ձիերուն [illegible] հասան։ Թիւով քիչ էին եւ նոր [illegible] նելուն համար ալ չափազանց [illegible] նած։ Ելք մը գտնելու համար [illegible] կը չարչարէի եւ կռուին [illegible] կը դիտէի. Զինքերու [illegible] մէն զատ ուրիշ շատ բան չէր [illegible] նուեր. սակայն կը դաշնակէր [illegible] տերը մեր կեդրոնին ու ձախ [illegible] վրայ կը ճնշէին։

(Շար.)

ՅՕԴՈՒԱԾ

«Անձեղէ եւ բազմացարու»

Ամբողջական ազգային պատմութիւնը... [illegible] պատահած որոնք, հաստատել ինքնութիւնը, կը փնտռեն ազգեր ու ժողովուրդներ իրենց ուժը այսօր։

Նախ, ազգային բազմանալը կենսական անհրաժեշտութիւն է բոլոր ժողովուրդներու, յատկապէս եւրոպական մեծ ազգերու համար։ Թանակը արժէք է այսօր պատերազմական պետութեանց համար, այնպէս որ, Ահելը զարձած է այս մեծ ազգերու ազգային ներքին պաշտպանութեանց հիմնաքարը։

Բայց ամբողջային այս պատմութեան մէջ տեսակէտ կը մեղանչէ Եւրոպայի ու աշխարհի մեծ երկիրներէն մին՝ Ֆրանսա։

Ֆրանսական ժողովուրդը չաճիր, ոչ պակաս յարատեւ կերպով, պետական փորձերը ու ազգային զինուորութիւնը ոչ թէ մտահոգելու, այլ բառին ամենէն սաստիկ իմաստով սարսափեցնելու պատճառ։

1876ին Ֆրանսայի մէջ ծնունդներու թիւը տարեկան 1,022,000։ 1930ին թիւը իջաւ 750,000ի, իսկ 1937ին 616,000ի։ Միայն վերջին հոթը տարիներուն մէջ ծնունդներու թիւը 18 առ հարիւր պակսած է։

Երեք տարիներէ ի վեր Ֆրանսայի մէջ մահերու թիւը տարեկան 14,000ով աւելի է քան ծնունդներու թիւը։ Եւ թէ այս երկրի մէջ ապրող օտարականներու մահերու եւ ծնունդներու համեմատութիւնը զուտ ձգենք, պիտի տեսնենք որ զուտ Ֆրանսացիներու մահերը տարեկան 30,000ով աւելի են քան ծնունդները։

Եթէ այս անկումը շարունակուի այժմեան թափով, Ֆրանսա զուտ կորսնցնել պիտի ունենայ գալիք 5 տարիներուն 100,000, յառաջիկայ 20 տարիներուն 200,000, յառաջիկայ 40 տարիներուն 400,000 հոգի տարեկան, եւ իրը դարու ընթացքին Ֆրանսայի բնակչութիւնը պիտի պակսի 12 միլիոնով։

Ահաւոր է այս թիւը։ Ցիսուն տարիէն այս մեծ ու առաջնակարգ երկիրը պիտի վերածուի միջակ ու երկրորդական պետութեան մը, եթէ բնակչութեան նուազումը այս թափով շարունակուի։

Աշխարհի ուրիշ ոչ մէկ երկրի մէջ այսպիսի նուազում չկայ։ Ընդհակառակը՝ ամենուրեք կայ աճում, բազմացում։

Ահա՛ Գերմանիան ու Իտալիան։ Փոքր բաղդատութիւն մը պերճախօս կերպով պիտի պարզէ պատկերը։

1937ին Ֆրանսա ունեցած է ընդամէնը 616.000 ծնունդներ.

Ասոր դիմաց՝ նոյն տարին Իտալիա ունեցած է 985.000 եւ Գերմանիա 1,361,000 ծնունդներ։ Կը տեսնէ՞ք ահաւոր տարբերութիւնը։

Ո՞ւր կ'երթայ Ֆրանսան։

X

«Անձեղէք եւ բազմացարուք»։ Այս պատուիրանին ամէնէն հաւատարիմ, ամէնէն երկիւղած գործադրողը եղած է, դարէ ի դար, հայ ժողովուրդը։

Հակառակ բոլոր ջարդերուն ու տարագրութիւններուն, արշաւանքներուն ու պատուհասներուն, հակառակ քաղաքական ու ընկերային անթոյլատու, դժխեմ, անդիմադրելի պայմաններուն՝ հայութիւնը միշտ աճած է, միշտ բազմացած է։

Եւ քանակով այսօր ալ տակաւին փոքր, բայց հոգիով մեծ իմ ազգս ոչ միայն գիտէ աճիլ, այլ աճումի ու բազմացումի բիէռրը կտրած է յամախ։

Ի՞նչ օրհնեալ ցեղ, որ անապատներու մէջ անգամ կ'երկնէ ու կը սերնդէ։ Ի՞նչ օրհնեալ օճախ, որ չէն է միշտ՝ ջարդի ու տարագրութեան մէջ անգամ։ Ի՞նչ օրհնեալ ակունք անմահութեան ու անսպառ չաճմարան, որ «խորհրդային» կոչուած դժոխքին մէջ անգամ կը հոսի առատ, կը բազմանայ, կը լեցնէ ամայութիւններ ու դրախտի կը վերածէ անջրդի, խոպան հողը երկրին։ Ի՞նչ ուժ յաւերժական ու անյաղթահարելի, որուն ներկած հողը բերրի է ու կուտայ առատ հունձք։

Եւ մանաւանդ ի՞նչ արիւն անարատ, անխառն ու մաքուր, կարմիր ու անբիծ, որ ջարդուողներու տեղ բիւրաւորներ կը ծնցնէ, որ մահուան կը յաղթէ մէկի տեղ երկուքի ծնունդ տալով։

Ո՜վ հիասքանչ հայրենիք իմ Հայաստան։ Որքան զոյութիւն ունին հայ մայրերը բազմածին ու առողջ, մաքուր ու անարատ, որքան կայ հայ օճախը նահապետական ու չէն, որքան կայ հայ արիւնը անարատ, դու անմեռ ես ու հզօր, դու յաւիտենական ես ու անյաղթահարելի։ Իմացիր ու ուրախ լեր... քու թշնամիդ՝ Թուրքը կը տակսի, կը նուազի, մինչ դուն կ'աճիս, կը բազմանաս։ Օրհնեա՜լ ժողովուրդ հայոց։

ԱՍԱՏՈՒՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. ԷԹԻԷՆ,— 23 Հոկտեմբերին տեղի ունեցաւ մեր ընկերուհիներէն Օր. Ց. Սերայտարեանի նշանախօսութիւնը ընդ Պ. Ա. Զեքեմեանի, այդ առթիւ մասնաճիւղս եկած էր ծաղկեփունջով մը շնորհաւորել խօսեցեալները։ Որպէս քաղաքերանք մասնաճիւղիս ընկերուհիին հայրը Պ. Ս. Սերայտարեան եւ նոյնինքն Պ. Ա. Զեքեմեան 50ական ֆրանք, իսկ կնքահայրը (Վալանսէն) 25 ֆրանք, համագումար 125 ֆրանք նուիրեցին Կարմիր Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղին։ Առ այս վարչութիւնս կուգայ իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել յիշեալներուն։

*** Նոյն երեկոյեան ժամը 8.30ին Կ. Խաչը տարքած էր պարահանդէս մը, ուր Պ. Սերայտարեանի պատուաւորութեամբ առմսեր ծախեցին մեր ընկերուհիները նշանախօսութեան հանդէսին մէջ, ներկաներէն Մօնպրիզօնէն եկող Պ. Կ. Տէյտարեան, նկատելով որ սովորուած էր շուտով վերադառնալ իր տեղը, մեր մասնաճիւղին նուիրեց 20 ֆրանք։

Նոյնպէս զաղութիս աչքառու ազգայիններէն Պ. Ց. Ցարեթեան նուիրեց 10 ֆրանք, մասնաճիւղս իր խորհին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ յիշեալ երկու ազգայիններուն։

Կ'արժէ գնահատութեամբ արձանագրել Պ. Տիգրան Գնաճեանի տարած աշխատանքները հանդէսի կազմակերպութեան մասին, նոյնպէս Պ. Վահրամ Սարաֆեանի եւ Կ. Համալեանի։

Մեր մասնաւոր շնորհակալութիւնը յիշեալ ազգայիններուն։ Վստահելով նման ազգասէր երիտասարդներու սիրայօժար աջակցութեան՝ միութիւնս միշտ պիտի ջանայ զանազան ձեռնարկներ կատարել, օգտակար ըլլալու համար անկարին եւ հիւանդին եւ կրցած չափով։

Վարչութիւն

ԳԻՂՈՒԹԷ ԳԻՂՈՒԹ

ԴԱՆԻՒՆԻ ՀԱՑԱՍԵՐ ՄԸ Հ.ԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՍՈՒՐԻԱ

«Ազգակ» կը գրէ (Հոկտ. 22). — Դանիական ընկերութեան նախագահ եւ դանիական խորհրդարանի անդամ տոքթ. Ա. Իւլրիխսէն Հալէպ ժամանած է եւ այցելած է Առաջնորդ Հօր, անոր հաղորդելով դանիացի հայասէրներուն եւ ի մէջ այլոց Միս Ենիի յարգանքները։

Ցայտնուած փափաքին վրայ, Առաջնորդը եւ Մկրտիչ քհնյ. Մուրատեան երեսփոխանին հետ գացած են ազգ. գերեզմանատուն, ներկայ գտնուելու համար օրհնել Միս Եփէի գերեզմանին վրայ կատարուած պաշտամունքի արարողութեան։ Գերեզմանը այս առթիւ ծածկուած էր թարմ ծաղիկներով։ Առաջնորդը ցաւակցութիւն յայտնած է հիւր երեսփոխանին, շեշտելով որ Միս Եփէի աճիւնները աւանդ կը մնան Հալէպի հայութեան մօտ։

Տոքթ. Իւլրիխսէն այցելած է ազգային վարժարանները, Կիւլպէնկեան վարժարանը, մայրանոցը եւ հայկական նորահաստատ արուարձանները։ Հիւր երեսփոխանը շատ լաւ տպաւորուած է իր տեսածներէն եւ յայտնած է թէ Կիւլպէնկեան մայրանոցը պատիւ կը բերէ հայութեան, նոյն գոհունակութիւնը Կիւլպէնկեան վարժարանէն։

— Ուր որ գացի ըսած է տոքթ. Իւլրիխսէն, Պոլիսէն Երուսաղէմ, Պէյրութ եւ Հալէպ, տեսայ որ Հայերը ամէն տեղ դպրոց ունին եւ մեծ հոգ կը տանին իրենց մշակոյթը պահպանելու։ Այս ազգը արժանի է փայլուն ապագայի։

Ցարգելի հիւրը այցելած է նաեւ այն թաղերը ուր դեռ կը մնան 200է աւելի հիւղակներ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Անցած վեց ամսուան ընթացքին, 1938 Ապրիլէն մինչեւ Սեպտեմբեր, Օգնութեան Խաչի Պէյրութի գարմանատունը ունեցած է հետեւեալ գործունէութիւնը.

Դարմանած է 1237 հիւանդներ եւ դեղ հայթայթած անոնց։

159 հիւանդներ ղրկուած է զանազան հիւանդանոցներու մէջ եւ նիւթապէս ալ օժանդակած անոնցմէ շատերուն։

Կատարած է 16 փոքրիկ վիրաբուժական գործողութիւններ եւ 101 վիրախծուծ։

257 հիւանդներու զանազան ներարկումներ կատարած է։

9 հոգիի պատուաստ կատարած է ժանտատենդի (թիֆօ) դէմ։

83 նորածիններու (աղքատ եւ չքաւոր ծնողներու զաւակ) հայթայթած է նէօլէ կաթ, անուշեղէն եւայլ սընունդներ։

1937 - 1938 դպրոցական տարեշրջանին, Օգնութեան Խաչի Լիբանանի շրջանային վարչութիւնը նպաստած է 11 զանազան ազգային վարժարաններու՝ 62210 ս. դահեկանով։ Այդ նպաստէն օգտուած են Ս. Նշան, Բողոքականաց, Էշրէֆիէյի, Հայաշէնի, Հաճընի, Ամանոսի, Նոր Մարաշի, Գուրճ Համուտի, Սիսի, Թրիփոլիի, Զահլէի եւ Գասալլէքի ազգային վարժարանները։

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԲԱՐԵՐԱՐԸ 2300 ՍԹԵՐԼԻՆ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ

«Թուասբերի» մէջ կը կարդանք (Հոկտեմբեր 21).—

Անթիլիասի բարերարը որ յանձն առած է կաթողիկոսարանի տաճարին շինութեան ծախքը, հետեւեալ պարագաներուն տակ երեւան եկած է.—

Անցեալ ապրիլին կաթողիկոսարանը կը ստանայ 31 մարտ թուակիր նամակ մը, որով «ղղայուն հոգի» մը իր մէկ բարեկամին միջոցաւ Վեհափառ Կաթողիկոսէն տեղեկութիւն կուզէ Անթիլիասի մէջ շինուելիք շէնքերու մասին, օրինակ՝ եկեղեցի մը, ընծայարան մը կամ այլ շէնք մը։

Ապրիլ 19ին, կաթողիկոսարանը կը պատասխանէ եւ երեք շէնքի ծրագիր կը ներկայացնէ. —

1. Եկեղեցի մը՝ 2000 սթերլին ծախքով։

2. Ընծայարան մը՝ հազար սթերլին։

3. Վեհարան մը՝ 800 սթերլին։

Անծանօթ բարերարը, որ կը գտնուի հեռաւոր երկիր մը, իր բարեկամին միջոցաւ Մայիս 17ին տեղեկութիւններ կ'ուզէ եկեղեցիի մասին, ինչպէս նաեւ յատակագիծը։ Ցունիս 16ին ալ, ուղղուածները ստանալէ յետոյ, բարեկամը կը գրէ կաթողիկոսարան։

«Այժմ մեծ հաճոյքով ձեզի կ'իմացնեմ որ մեր բարեկամ բարերարը որոշած է որ ձեզի գրեմ, Ս. Եկեղեցւոյ շինութեան ծախքերը յանձն առած է մինչեւ 2300 ոսկիի»։

Նամակը կ'աւելցնէ թէ եկեղեցիի շինութեան յատկացուած գումարը պատրաստ է դրամատան մէջ եւ մաս մաս պիտի ղրկուի։ Միաժամանակ կը խնդրէ որ «իր անունը գաղտնի պահուի մինչեւ որ եկեղեցին շինուի։ Անկէ վերջն ալ կը խորհինք կ'ըսէ»։

Ցուլիս 17ին, 500 սթերլին չէք մը կը ղրկէ Կաթողիկոսարան, սեպտեմբեր 16ին ալ 600 սթերլին։

Բարերարը մտադրած է ներկայացուցիչ մը ղրկել տաճարին օծման արարողութեանց եւ կը խնդրէ որ գոնէ երկու ամիս առաջ իրեն հաղորդուի օծման թուականը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ՀԱՅՖԱՅԻ ՄԷՋ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ՀԱՅԸ

«Լա Պուրս Էժիփսիէն» կը հաղորդէ թէ Հայֆայի մէջ յարձակման ենթարկուած եւ հրազէնով սպաննուած է հայ մը, որ կը կոչուէր Ճորճ Հաֆնի Բիտիֆեան։

ԲԱԺԻՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

Ցանկանալի ազգային կեանքի խնդիրներուն անդրադառնալով, «Նոր Օր» եռօրեայ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 Հոկտ.).

— «Գըրքէջեան – Շէրպէթճեան Վարչութեան շրջանը լրացած ըլլալով, Առաջնորդ սրբազանը նորի մը ընտրութեան կամ կազմութեան համար խորհրդակցութիւններ կ'ունենայ։

Վերջին քանի մը ամիսներուն, փաստօրէն Վարչութիւն գոյութիւն չունէր։ Մենամտութիւնը նիստերէն կը բացակայէին եւ ընթացիկ գործերը կը հետապնդուէին Առաջնորդին կողմէ իր պատասխանատուութեան տակ։

Վարչութեան գործունէութեան վրայ ծանրանալու չափ փաստեր չունինք մեր տրամադրութեան տակ։ Ձենք ալ կրնար ըսել թէ որքան յաջողեցաւ իր առաքելութեան եւ ինչ չափով խղճմտութիւն դրաւ իր աշխատանքներուն մէջ։

Վստահ ենք որ ջանք ըրաւ լաւագոյնը տալու, թէեւ կրնար աւելին ընել, եթէ չգտնուէր զանազան դժուարութիւններու եւ խաչաձեւումներու առջեւ։

Ամէն պարագայի, շատ դժգոհ ըլլալու պատճառներ չունինք, նկատելով որ Վարչութեան պաշտօնավարութեան ընթացքին եթէ կարեւոր գործեր չտեսնուեցան, գոնէ կարելի եղաւ պահել ներքին ներդաշնակութիւնը եւ ստեղծել համեմատաբար խաղաղ ու բնականոն մթնոլորտ մը, որուն այնքան պէտք ունի պայքարներէն յոգնած ու ուժասպառ գաղութը։

Ներքին խաղաղութիւնը կը նկատենք բացարձակ անհրաժեշտութիւն մեր ժողովուրդին համար։ Երբ խաղաղութիւն ու համերաշխութիւն ըլլայ, կարելի է արդիւնաւոր գործ տեսնել եւ աստիճանաբար իրագործել բոլոր բարի առաջադրութիւնները։

Սկիզբէն ի վեր միամտութիւն ունեցած չենք եկող գացող վարչութիւններու մասին։ Գիտենք ու կը հաւատանք թէ մեր ազգայինները ընդհանրապէս հանրային ջիղ չունին ու քիչ ժամանակ կը տրամադրեն հանրային աշխատանքներու։ Գիտենք նաեւ որ անոնք չուտով ձանձրանալի կ'ըլլան գործունէութիւններու առջեւ ու կը յոգնին ժամանակէն առաջ։

Այս է պատճառը, որ երբ նոր Վարչութիւն մը գործի կ'սկսի, առաջին քայլերուն աշխուժութիւն ու եռանդ ցոյց կուտայ, աստիճանաբար թուլնալով ու անտարբեր ընթացք բռնելով ստանձնած բարոյական պարտականութեան հանդէպ։

Ու այս է նաեւ պատճառը, որ գաղութը չահագրգռող կենսական ու կարեւոր խնդիրներ, տարիներով անլոյծ կը մնան սեղաններու վրայ, տխուր կացութիւն առաջ բերելով ազգային կեանքին ներս։

Մէկ օրէն միւսը, իրերու այս վիճակը փոխել կարելի չէ, քանի մեր ազգայինները անհրաժեշտ հետաքրքրութիւնը եւ նուիրումը ցոյց չեն տար եւ մօտէն չեն զբաղիր ժողովուրդին կարիքներով։

Գըրքէջեան – Շէրպէթճեան Վարչութիւնը սրտցաւ ու աշխատունակ տարրեր ունէր, բայց կային ուրիշներ ալ, որոնց հաստատական ոգին արգելք կ'ըլլար օգտակար ձեռնարկներու հետապնդումին։ Այս վերջինները Վարչութեան մաս կազմած էին ոչ թէ գործ տեսնելու, այլ գործելու տրամադիր ազգայիններուն աշխատանքը դժուարացնելու եւ իրենց բացասական վերաբերումով ազգային կեանքին բարելաւումը անկարելի դարձնելու նպատակով։

Առաջնորդ սրբազանը, որ բաւական փորձառութիւն ունի եւ մօտէն կը ճանչնայ մեր ազգայինները, նոր Վարչութիւն կազմելու համար դժուարութիւն պիտի չկրէ, եթէ բարեհաճակամ եւ աշխատող տարրերու գործակցութեան եւ օժանդակութեան դիմէ։

Նոր Վարչութիւնը իրեն իր մէջ պէտք է ըլլայ ներդաշնակ, կանխակալ կարծիքներ եւ նախապաշարումներ պէտք չէ ունենան Վարչութեան անդամները։

Անկախապաշար, սրտցաւ եւ հանրային ջիղ ունեցող ազգայիններով, Առաջնորդը կրնայ գաղութը կառավարել եւ լուծել բոլոր այն խնդիրները, որոնք տարիներէ ի վեր անլոյծ կը մնան։

Պիտի մաղթէինք որ անհատական փառասիրութիւնները եւ նկատումները զոհուէին ընդհանուրին շահերուն ու ժողովուրդին բարօրութեան եւ ունենայինք կենսունակ ու գիտակից Վարչութիւն մը, որուն թեւ ու թիկունք պիտի հանդիսանայ գաղութը։

...րը ու հայրենաբար ու կիսկատար մէկ «հողակտոր» ձգած միւսին կը փաղչէին, երկրէն ցնցած, ուր խմբիկ հէյվա կը բաժնուէր թաղին աղքատներուն, ի մխիթար զաւակներուն։

Ազգային վեհ պարտականութիւն մըն էր այդ ալ, սրտի մխիթարանք որ անցեալը կապելու ներկային ու ներկան ապագային։

Իսկ հիմակ։ Ամայութիւն ամէնուրեք. Մենակութիւն կայ գերեզմանէն դուրսն ալ, ու կուռնէն իսկ չիգար խորքերը մեզ բերելու...

Բոլոր սուրբերուն օրն է այսօր, ոչ միայն թէ նորերուն, յայտնի եւ անյայտներուն։

Քրիստոնէութեամբ ապրած եւ մարտիրոսացած սուրբերուն քով մենք ունեցանք ազգային սուրբեր ալ, ծանօթ, չատերն անծանօթ, անոնք թաղուած, չատերն անթաղ, ու անդագաղ։

Ո՜վ պիտի տանի անոնց երկու ծաղիկ, քիչ մը խունկ ու մրմունջ մը սրտի խորքէն։

Այնքան հեռու են անոնք եւ հողմացրիւ, մեր սուրբերն զուլումի, մեր մեռելներն զոհ՝ քրիստոնեայ թէ հեթանոս, քաղաքակիրթ թէ վայրենի աշխարհներու վայրագութեանց...

Քրիզանթէմի տօն է այսօր։ Երբ միւս ծաղիկներն կը սառին, կը մեռնին, ինք կը բացուի յատուկ մեռելներուն համար, տաքցնելու համար զանոնք տխուր աշնան։

Ե՜րբ պիտի տօնենք մենք ալ մեր սուրբերը, ի մի հաւաքուած հայրենի կտուրին տակ ու տանինք անոնց քրիզանթեմներ զոյնզգոյն։

ՄԷՆ - ՍԷ

ԼԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

Իրեն կը հետեւէին Առաջնորդական դամբարը, քանի մը քահանաներ եւ ուխտեր։ Այդ մարդը Կարնոյ երեւելիներէն կալուածատէր եւ առեւտրական մըն էր, որ դիպուածով ներկայ էր Սալիմ էֆէնտիի ճառախօսութեան։

Առաջնորդին միջոցաւ խնդիրը անմիջապէս կը տեղեկացուի կուսակալին, եւ նոյն գիշերը Աբրահամը կը հասցուի Երզրումէն։

Երկու շաբաթ ետք Աբրահամը հիմնցեալ շողենաւով հասաւ Կ. Պոլիս համապատասխան յանձնարարականով։ Երկու օր վերջ Պոլսէն մեկնեցաւ Իզմիր, որ պիտի ըլլար իր վերջին աքսորավայրը եւ ուր պիտի թաղուէր կրակէ պատանքով։

Վերջին հարուածը զինքը չմեռցուցած էր, բայց քիչ առնէն հայու չի նմար ոգին վերստին արթնցած, քաջութեամբ լծուեցաւ կեանքի ծանր լծին։ Այստեղ ալ իրեն օգնութեան հասան հայրենակից շինականները։ Ամուսնացաւ ու տուն տեղ եղաւ։

1919ի գարնան երբ Յոյները Իզմիր մտան, Աբրահամը դեռ նոր էր վերադարձեր զինուորութենէ, թերեւս աքսորէ։ Իր բացակայութեան զաւակներէն մէկը մեռած էր, մնացեր էր մէկ հատիկ աղջիկը, որ այն օրերուն 14 տարեկան էր։ Երբ Յոյները զբաւելով Մանիսան աւելի ներսերը թափանցեցին, Աբրահամը շունչ առաւ, այս անգամ եւս քայքայուած աշխատանոցը բարեկամներու օգնութեամբ վերակազմեց եւ կարճ ժամանակուան ընթացքին ոչ միայն ինքզինքը գտաւ, այլ բաւական բարեկեցիկ կեանք մը կ'ապրէր, շնորհիւ անոր որ այդ օրերուն զինագործութիւնը Իզմիրի մէջ յարգի արհեստներէն մէկն էր։

Քէմալականները Իզմիր մտնելէն քանի մը օր առաջ՝ իր գալիք հոտառութեամբը կռահելով գալիք ահաւոր վտանգը, առանց կարեւորութիւն տալու Փոքր Ասիական կամպէնի այն մեծխօսիկութեան, որ իբրթէ եթէ յունական բանակը ձգէ եւ հեռանայ, որոշ շրջանէ մը սկսեալ իրենք պիտի պաշտպանեն եւայլն, ու ալ առաջնորդ Ղեւոնդ Դուրեանի եւ մեծամասնութեամբ խորհրդականներուն առած հաւատքներուն։

Աբրահամ նոյն իրիկունն իսկ մէկ հատիկ աղջիկը եւ կինը հանդարտ ու պաղարիւն նաւը դրած էր։ Կինը այն հարցումին թէ «մենք կ'երթանք, հապա դո՞ւն», «կուգամ, ես ալ կուգամ» ըսած էր։ Ժամացոյցը եւ մատանին կնոջը յանձնելով, աղջիկը համբուրած եւ քարափէն բաժնուելով մօտակայ սրճարան մը հազիւ թէ ինքզինք նետած էր։

X

Երբ Աբրահամ սրճարան մտաւ, ամենավերջին յոյսը կատարել էր, կարծես երկրաշարժ պատահած ըլլար։ Ցիշեց որ ամբողջ Իզմիրը նոյն հիւանդութենէն բռնուած է։ Ժամը գիշերուան 10 զարկաւ։ Տեղոյն դէմով կէս մութ սրճարանին սեմին վրայ չուրջը կը դիտէր։ Ներսի քաղաքներէն եկող հայ եւ յոյն գաղթականութիւնը թափուած էին պատերուն տակ եւ մայթերուն վրայ ողբալի վիճակով։

Բարակ անձրեւ մը սկսաւ մաղուիլ գիշերուան մթութեան մէջ։ Ընդհանուր ժխոր մը փրթաւ։ Մատաղ տղոց ճիչը, մեծերու աղաղակները, հրմշտուքը, ծեծ ու կռիւները իրար կը յաջորդէին։ Տանեկան հազարաւոր ընտանիքներ կը գիշերէին բացօթեայ։

Աբրահամին սիրտը կտոր կտոր եղաւ, որոշեց հեռանալ այդ վայրէն, որուն լայն բացած արագ քայլերով քանի մը վայրկեանէն հասաւ Նահանգապետարանին հրապարակը Անձրեւը սկսած էր նուազիլ, սակայն այս անգամ հիւսիսէն խայթող հով մը ընկաւ փչել։

Տունը միտքը ինկաւ, տաքէն մինչեւ գլուխը սարսռաց, տաք անկողինի մը անառհման կարօտը զգաց, կարծես տարիներէ ի վեր այդպէս թափառած ըլլար, մաղ մնաց տեղի տալ։ Սակայն կամքը զօրաւոր էր իր մէջ, երդում ըրած էր թրքական հովանիին տակ ոչ տուն ոչ տեղ ըլլալ։ Կինը եւ զաւակը արդահով հեռացուցեր էր։ Ինքն ալ յանձնուած էր ճակատագրին։

Որոշած էր՝ կամ ազատ անցագրով պիտի հեռանար եւ կամ կրակէ պատանքով պիտի թաղուէր։

Այդ միջոցին աչքին զարկաւ ծովային զինուորներու վաշտ մը, որ իր կողմը կուգար, ուրիշ խումբ մըն ալ նշմարեց հեռուէն։

Աբրահամ խորունկ մտածումի մէջ ինկաւ. ինչո՞ւ կը շրջէին ասոնք։

Երբ ինք զբաղած էր նաւուն մէջ ընտանիքը տեղաւորելու, նաւազները լուր բերած էին որ քաղաքին բոլոր ոստիկանական պահականոցները պարպուած են։ Եւ ստիպուեցաւ լրջօրէն շարժիլ։ Սիկար մը վառեց եւ թէ՛ կը ծխէր եւ թէ ընելիքին մասին կը խորհէր։

Իր գլխաւոր մտահոգութիւնը իր զինուած ըլլալն էր, այն ալ արգիլուած տեսակէն, գերմանական մաուզեր ատրճանակ մը, երկու շարք փամփշտակալի մէջ 250 փամփուշտներով եւ չէրքէզի դաշոյն մը 30 սանթիմեթր երկարութեամբ։ Եթէ այդ վիճակին մէջ ձերբակալուէր, մուխը մարած էր, ունեցած չունեցածը փճացած էր, կինը եւ զաւակը Պոլիս ղրկած։ Մերկ մտած էր Իզմիր, այժմ ալ մերկ էր, միակ տարբերութիւնը այդ զէնքերն էին, որոնց վրայ կը գուրգուրար թերեւս իր կեանքէն աւելի։

Քրիստոնեաներու հանդէպ ոչ միայն յարգանք այլ եւ պաշտամունք ունէր։ Ուստի քրիստոնեայի մը ուրիշ քրիստոնէի մը սպաննելը ամենաստորին արարք մը կը համարէր։ Ուստի խորհեցաւ բարեկամներէն մէկուն մօտ ապաստանիլ։

Արծաթէ խոշոր ժամացոյցը գրպանէն հանեց, եւ սիկարին լոյսովը սլաքին ուր ըլլալը ճշդեց, ժամը 12ը ճիշդ 50 վայրկեան անցեր էր։ Ուրեմն կէս գիշեր էր։ Ժամացոյցը խնամքով տեղը դրաւ, յօնքերը քերելով կը մտածէր թէ ուր երթայ։ Միակ յարմար վայրը Սասունցիներուն խանն էր, բուն ինքնիրեն։

Այս որոշումը տալէն ետքը կը մնար ճշդել թէ ի՛նչ ճամբով պիտի երթար ապահով տեղ հասնելու համար։ Ծովային պահակախումբ մը նորէն երեւաց, աւելի ստուար քան առաջինը։ Ուստի կը հետեւցնէր որ ամբողջ քաղաքը ցանցի մէջ առնուած էր։ Ճամբան շարունակեց։ Բաւական քալելէ ետք, թրքական փողոցները տանող գերեզմանատան ցանկապատը նշմարեց, այս ալ դէչ նշան է՝ մտածեց։

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(Շար.)

Թէ ի՛նչպէս կը բռնացնեն Սանճաքը

— օօ —

Պէյրութի «Ազդակ»ին մէջ կը կարդանք (25 հոկտ.).—

Սանճաքի տնտեսական նախարարութիւնը հրատարակած է 21 հոկտեմբեր թուակիր յայտարարութիւն մը, որով պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ Աղեքսանտրէթի մաքսատունը Սանճաքի կառավարութեան յանձնուած է 21 հոկտեմբերէն սկսեալ: Այդ մաքսատունը մինչեւ հիմա կը պահէր հին վարչութիւնը եւ կը գտնուէր Ֆրանսական հսկողութեան տակ:

Նոյն յայտարարութիւնը կ'իմացնէ նաեւ թէ մաքս պիտի գանձուի Սուրիայէն բերուած ապրանքներէն, որովհետեւ Սուրիա կը պատրաստուի մաքսի ենթարկելու Սանճաքէն ներածուած ապրանքները: Իրողութիւնը այն է որ Թուրքերը կ'ուզեն տնտեսական կապն անգամ կտրել Սուրիոյ հետ եւ Թուրքիոյ միանալ տնտեսապէս:

Կ'ըսուի թէ մօտ ատենէն պիտի բացուի Թրքական մաքսային սահմանը եւ Թուրքիոյ ապրանքները առանց մաքսի պիտի մտնեն Սանճաք: Արդէն սուրիա կը հաւաստէ նաեւ յայտարարութիւնը, երբ կ'ըսէ.—

«Կառավարութիւնը ձեռք առած է ստիպողական բոլոր միջոցները, աւելէն սկսեալ մինչեւ գերձանը, ամէն տեսակ անհրաժեշտ նիւթերը հայթայթելու համար Հաթայցիներուն, ներկայ պայմաններէն աւելի նպաստաւոր պայմաններով եւ ներկայ գիներէն աւելի աժան գիներով: Ապահովուած է որ շատ մօտ ատենէն ամէն տեսակ ապրանքներ հայթայթուին մեր երկրին»:

Յայտարարութիւնը յետոյ կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը երբեք չի խորհիր աւելցնել մաքսերը, եւ հետեւաբար վաճառականները պէտք չէ շահագիտութիւն ընեն, թէ չվնասուելու եւ թէ չպատժուելու համար:

ՆՈՐ ՊԱՀԱԿԱՆՈՑՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

«Հաթայ» թերթը կը գրէ (22 հոկտեմբեր).— Համաձայն էօմէր ապայի պահականոցէն զատ, կառավարութիւնը մէկ մէկ ոստիկան — զինուորներու պահականոց հաստատած է Սուճու եւ Աորեամանլը — Սազըղլը գիւղերուն մէջ, Սուրիոյ սահմանին երկայնքը, որպէսզի այս պահականոցներու հաստատումէն յետոյ, ապահովութիւնը ալ աւելի զօրանայ Հաթայի եւ Սուրիոյ սահմանին վրայ:

*** Արաբական գիւանը կը հաղորդէր հոկտեմբեր 25ին թէ Թուրք հանրապետութեան տարեդարձը տօնելու համար Սանճաքին մէջ, Թրքական նոր զօրամաս մը պիտի դրկուէր Սանճաք:

Մասնաւոր վարչաձեւ Ճէզիրէի մէջ

«Էլիֆ Պէ»ի Գամըշլըի թղթակիցը կը գրէ.— Քաղաքապետ Միշել Տում, որ մէկն է Ճէզիրէի պետերէն, մարզպանութեան կողմէ ստացաւ հեռագիր մը, որով Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ Ճէզիրէի խնդիրը կարգադրուած է եւ թէ շրջանը մասնաւոր վարչաձեւ մը պիտի ունենայ:

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ Ֆրանսական բանակը պիտի մնայ Ճէզիրէ եւ քաղաքական աքսորեալները պիտի վերադառնան մօտերս:

Նոյն հեռագրին վրայ, մասնաւոր գիւանի վարիչ հարիւրապետ Լաքոսւա ժողովի հրաւիրեց Ճէզիրէի բոլոր պետերը, խորհրդակցելու համար անոնց հետ:

Այս առթիւ Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ (26 հոկտ.).—

Շաբաթէ մը ի վեր սկսած է գործադրութեան դրուիլ Ճէզիրէի նոր վարչաձեւը: Հինգշաբթի օր, գնդապետ Մարշան, ընկերակցութեամբ վարչական խորհրդական Նոտի եւ Ֆրանսացի բարձրաստիճան պաշտօնատարներու Հասիճէ գալով՝ պաշտօնապէս յայտարարեց Ճէզիրէի նոր վարչաձեւը եւ բնակչութիւնը հրաւիրեց հանդարտութեան, որպէսզի շուտով վերահաստատուի բնականոն կեանքը: Այս առթիւ լուծուած յայտարարուեցան ժողովրդական բոլոր կազմակերպութիւնները որոնք գոյութիւն ունէին Ճէզիրէի մէջ, երբեւ հետեւանք անկախութեան շարժման: Դամասկոսի կառավարութիւնը այժմ մուհաֆըզի մը նշանակման խնդրով զբաղած է: Կ'ըսուի թէ ներքին նախարարութեան քննիչ Պէհիճ Խաթիպ պիտի նշանակուի մուհաֆըզ:

Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Դամասկոսի կառավարութիւնը ներման պիտի շնորհէ Միրշօ Իլիասի, որ անցած տարուան շարժումներուն ղեկավարն էր: Նոյնպէս, համաձայն այդ զրոյցներուն, Ամուտայի դէպքին հեղինակ Քիւրտերը պիտի արժանանան ներման:

— օօ —

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՔԻՈՅԻ կառավարութիւնը Չանկ - Քայ - Շէկի բանակի հրամանատարներուն հաղորդեց թէ պատրաստ է հաշտութիւն կնքելու, եթէ հրաժարեցնեն Չանկ - Քայ - Շէկը:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ կը գտնուին, կը գրէ «Թան», այն միջազգային կամաւորական գունդին մէջ, զոր վերջերս հանրապետական Սպանիայէն ուզեցին փոխադրել Ֆրանսա, բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը մերժեց ընդունիլ բոլորն ալ:

ՊԻԹՀՕՎԷՆԻ արձանը, զոր 1927ին կանգնած էին Վիէնայի անտառին մէջ, անձրեւներէն հալած է հիմա, որովհետեւ գաճէ շինուած էր:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՇԱՂԻՆ 11րդ չերտին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, ուրբաթ, Օրլէանի մէջ: 12րդ չերտին վիճակահանութիւնը՝ 23 նոյեմբերին, Լիլի մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՕՒՍԹ-ԼԵՆՏԻ «Զօրաւոր» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ գիշեր, 4 նոյ., ժամը ճիշդ 9ին, ծանօթ ճաշարանին. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորի եւ ընտրութիւն

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան», կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վռամեան», «Մուրատ», «Մշօ», «Սերէմճեան» եւ «Արղութեան» խումբի բոլոր ընկերները 6 նոյ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ Կոմիտէի:

Գաւառ

ԳՐԻՆԵԻԶԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը՝ 3 նոյեմբեր, Հաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Արապեաններու բնակարանը: Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԻԿԵԱՆ.

ԳՈՒՇԱԿՆԵՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը 5 Նոյ., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Կը խօսի Գնդապետ Տ. ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ: Կը հրաւիրուին կինակիցներ եւ համակիրներ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը 6 Նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 32 Ալլէնի Կոպլէն, մէթրօ Կոպլէն. Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանուշ Ղազարեան կը փնտռէ իր մեծ մօր եղբօրորդիները՝ (Պիթլիսի Տաղըրկըու Քաղէն) Սիմոն, Խորէն եւ Արմէն Վարդանեան: Կը կարծուի թէ կը գտնուին Ֆրէզնօ (Քալիֆորնիա): Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Հայկանոյշ Ղազարեանի, 1 bis Villa Des Montes, Clamart (Seine), France:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dussoubs — PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Ն Ա Ւ Ա Ս Ա Ր Դ»

Ժողովածու գրականութեան եւ գիտութեան (երկրորդ տարի), հրատարակութեամբ Մ. Մկրտչեանի եւ խմբագրութեամբ Յովս. Թադէոսեանի 4 Տհ. Պօղոսեանի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Պօէզիա (պատմուածք) Հր. Ֆալեան, Նուէր դրկուած Թաշկինակի առթիւ (բան.) Եղ. Հայպետ, Օ... Վ.ին (բան.) Եղ. Հայպետ, Մի' սիրեր զիս ինձ (բան.) Արամ Գառօնէ, Գուշատան (թարգմ. Ա.) Սաադի, Հրաժեշտ (բան.) Սիրաք Բէդիւն, Սէրը ողջակէզ (պատմուածք) Գ. Դարֆի, Սպասում (բան.) Ս. Վէյլեան, Երգը Ա. Մենակ, Դարձիր նորէն (բան.) Մարտիկ, Խորհուրդներ Դոէջ. Գ. Մաշուրեան, «Րաֆֆի» եւ «Ալիշան» բառերի ստուգաբանութիւնը Դոկտ. Ռ. Աբրահամեան, Ամուսնութիւն Տարագիր, Անհատն ու հասարակութիւնը Հ. Գաճիրեան, Մի գրւագ Վաղների կեանքից ***. ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ — Լուսին ու Մոսին Արամ Գառօնէ:

Գինն է՝ 5 ռիալ, արտասահմանի համար՝ 1½ շիլին: Լաւ թղթի վրայ՝ 6 ռիալ, արտասահմանի համար՝ 2 շիլին

Հասցէ՝ «Navassarde», Ave. Posthkaneh, Impr. «Modernes», Téhéran, (Iran):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	[illegible] ֆրանք	120 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 5 ՆՈՅԵՄԲԵՐ SAMEDI 5 Novembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3879

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

— oo —

Այս երկրի հանրային կարծիքին մէջ հետզհետէ կը շեշտուի օտարատեաց զգացումը: Վերջին դէպքերն ալ իրենց բաժինն ունին անշուշտ այս շարժումին մէջ :

Ֆրանսա հինէն ի վեր ճանչցուած էր իբրեւ ապաստանի երկիր մը, ուր ապաստան կը գտնէին բոլոր քաղաքական տարագիրները, չխարհի որ կողմէն ալ գային անոնք :

Բոլոր ազգերն ալ օգտուած են այդ ապաստանութենէն: Մանաւանդ անոնք, որ օտար լուծի կամ բռնակալական վարչաձեւի տակ տառապած են: Ազատ եւ ժողովրդավար Ֆրանսան անոնց համար դարձած էր երկրորդ հայրենիք մը: Եւ արդէն առածի կարգ անցած է թէ «ամէն մարդ երկու հայրենիք ունի, նախ իրը, յետոյ Ֆրանսան» :

Օտարականները շատ սիրած են Ֆրանսան: Ասոր գործնական փաստը տեսնուեցաւ 1914ին, երբ վտանգուած Ֆրանսայի բանակին մէջ ինքնաբերաբար կամաւոր արձանագրուեցան զանազան ազգութեանց պատկանող օտարականներ, առանց ո եւ է սակարկութեան :

Ներկայիս Փրանսաբնակ օտարականներու թիւը կը հաշուեն շուրջ չորս միլիոն հոգի, այսինքն Ֆրանսայի ընդհանուր բնակչութեան գրեթէ մէկ տասներորդը: Այս համեմատութիւնը կրնայ նկատելի տարիներու ընթացքին, քանի որ օտարականները տեղացիներէն աւելի բազմածին են: Այս պարագան որոշ մտահոգութեան կը պատճառէ, կ'երեւի, վարիչ շրջանակներու մէջ :

Իթէ աչքի առջեւ բերենք քսան տարի առաջուան վիճակը եւ զգատութիւն մը փորձենք, պիտի տեսնենք, որ տարուէ տարի նորանոր խստութիւններու ենթարկուած են օտարականները այս երկրին մէջ, սկսեալ ինքնութեան թուղթէն մինչեւ աշխատանքի արտօնութիւնը: Օրինակ, 1920ին ինքնութեան թուղթ մը կ'արժէր 10 կամ 21 ֆրանք (համաձայն դասակարգի) եւ կը տրուէր հինգ տարուան համար: Աշխատանքի իրաւունք կը ստանար ով որ կը փափաքէր, առանց ո եւ է սեղմումի :

Մեծ պատերազմի վաղորդայնին Ֆրանսա աշխատող բազուկներու պէտք ունէր եւ լայն բացած էր դուռները ամէն կողմէ եկող բանուորներու, մանաւանդ երկրագործութեան եւ հանքերու մէջ աշխատողներու առջեւ :

Տարիներու ընթացքին, մանաւանդ տնտեսական տագնապը սկսելէն վերջ, «օտար դուռ»ի քաղաքականութիւնը հետզհետէ տեղի տուաւ արգելիչ օրէնքներու: Ֆրանսա մուտքը դժուարացուց: Իսկ բացառիկ պարագաներու մէջ մտնողներն ալ յանձնառու կ'ըլլան Ֆրանսայի մէջ ո՛չ բանուոր դառնալ, ո՛չ ալ ամսականաւոր պաշտօնեայ :

Այսօր կացութիւնը աւելի եւս ծանրացած է: Ո՛չ միայն նորեկ օտարականները աշխատանքի իրաւունքէն զրկուած են, այլ եւ անոնք որ տարիներէ, նոյնիսկ տասնեակ տարիներէ ի վեր իբրեւ «արհեստաւոր» կ'աշխատէին, ներկայիս կ'արգիլուին աշխատելէ: Իրարու յաջորդող կառավարութիւնները նոր խստութիւններ կը հրամանագրեն օտարականներուն դէմ :

Այս օրերս, տեղական մամուլը դարձեալ կը յուզէ օտարականներու հարցը եւ աւելի խիստ օրէնքներ կը պահանջէ: Այս բանին առիթ տուած է Սպանիայէն մեկնող միջազգային կամաւորական գունդերու վիրաւոր զինուորներուն խնդիրը: Երեք հարիւր կամաւորներէն Ֆրանսական կառավարութիւնը իր սահմաններէն ներս ընդունեց միայն 69 Ֆրանսացիները: Միւսները — որոնց մէջ երկու հայեր — մինչեւ Սէրպէր ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխը հասնելէ վերջ, ետ Սպանիա ճամբուեցան: Այս կարգադրութեան իբրեւ պատճառ ցոյց կը տրուի հանրային առողջապահութեան եւ Ֆրանսայի ներքին ապահովութեան վերաբերեալ որոշ օրէնքներու պահպանումը :

Բայց իրականին մէջ, ի՞նչ են օտարականներուն դէմ եղած մեղադրանքները :

Երեք գլխաւոր յանցանքներ կը վերագրուին անոնց .—

Առաջին՝ Օտարականները իրենց միլիոնաւոր թիւերով՝ Ֆրանսական հողին վրայ կը կազմեն խիտ ցեղային փոքրամասնութիւններ, պատճառելով խախտել հաւասարակշռութիւնը այն ցեղային յատկանիշներուն՝ որոնք Ֆրանսացիներու ինքնատիպութիւնը կը կազմեն իբրեւ ժողովուրդ եւ անոնց միասնականութիւնը՝ իբրեւ ազգ :

Երկրորդ, Օտարականները առեւտրական ասպարէզին մէջ, աշխատանքի շուկային վրայ թէ ազատ արուեստներու մարզին մէջ վտանգաւոր մրցակիցներ են Ֆրանսացիներուն: Անոնք յաճախ չեն ենթարկուիր արհեստակցական այն պարտաւորութեանց որոնց ենթակայ են տեղացիները :

Երրորդ, Օտարականները կը խառնուին Ֆրանսայի հանրային կեանքին՝ ստորաքական եւ ընկերային գետնի վրայ: Անոնք կ'ուզեն այս երկրին մէջ կիրարկել կարգ մը քաղաքական վարդապետութիւններ եւ մեթոտներ, որոնք խորթ են Ֆրանսայի :

Ահա՛ այն երեք գլխաւոր մեղադրանքները՝ որոնք կ'ուղղուին Ֆրանսաբնակ օտարականներուն դէմ եւ որոնց արձագանգ կուտայ նոյնիսկ ծանրագլուխ «Թան»ը (2 Նոյեմբեր):

Ճիշդ է թէ անբարեյոյս տարրեր կան օտարականներու մէջ: Սակայն կը կարծենք թէ տեղական մամուլը երբ կ'արտայայտուի օտարականներու մասին, պէտք է զանազանութիւն մը դնէ անոնց միջեւ, փոխանակ բոլորը մէկ ջուրով լուալու :

Այս երկրին հայկական գաղութը ստուարացաւ 1922էն վերջ, երբ «մեծ դաշնակից» յորջորջուած հայութիւնը չէր կրնար այլեւս կուչ կողքի ապրիլ մեծ դաշնակիցներուն թշնամի երկրի մը հետ, թուրքին հետ: Հայերը քաղաքական տարագիրներ են հոս եւ ուրիշ ո եւ է ձգտում չունին այս երկրին մէջ, բայց եթէ իրենց ճակտին քրտինքով եւ պարկեշտ աշխատանքով ապրուստ մը ապահովել: Անոնք ո՛չ ցեղային փոքրամասնութիւն կը կազմեն, ո՛չ ալ ապօրէն մրցակցութիւն կ'ընեն առեւտրական կամ աշխատաւորական ասպարէզներու մէջ, ոչ ալ կը խառնուին Ֆրանսայի ներքին քաղաքական խնդիրներուն:

Արդէն երկու տարիէ ի վեր Հայերուն բացառիկ դիրքը ճանչցուած է այս երկրին մէջ եւ հայ երիտասարդներ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կը կատարեն իրենց տարեկից Ֆրանսացիներուն պէս :

Այսպիսի նուիրական պարտականութիւն մը պէտք է իրեն հետ բերէ նաեւ կարգ մը իրաւունքներ, որոնցմէ պէտք է օգտուի հայութիւնը այս երկրին մէջ: Այդ իրաւունքներէն առաջինն այն է՝ որ Հայերը պէտք չէ դասուին սովորական օտարականներու շարքին մէջ :

Մեր պաշտօնական մարմիններուն վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ ձեռք առնել վերջապէս այս իրաւունքը :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԾՐԱԳՐԱԾ Է ԵՂԵՐ ԳՐԱՒԵԼ ՍՈՒՐԻԱՆ...

— oo —

Պէյրութի արաբական թերթերէն մին կը գրէ .—

« Մտնաւոր աղբիւրէ մը իմացայ, որ սուրիական կառավարութեան անդամներուն մէջ Ֆրանսայի հետ համաձայնութեան դալու փափաքը արդիւնք է գիւանագիտական գաղտնի փաստաթուղթի մը երեւան հանուելուն: Այդ փաստաթուղթէն հասկցուած է, որ Սուրիոյ անկախութիւնը վտանգի ենթակայ է, եթէ Ֆրանսայի հետ համաձայնութիւնը չվաւերացուի »:

Քաղաքական շրջանակները հետեւեալ կերպով կը մեկնեն այս լուրը.— Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գաղտնի համաձայնութիւն մը գոյութիւն ունի, որու համաձայն Թուրքիա պիտի գրաւէ Սուրիան :

Ուրիշներ ալ կը կարծեն թէ այդ փաստաթուղթը Սուրիան կը միացնէ Անդրյորդանանի եւ Պաղեստինի, անգլիական եւ Ֆրանսական հովանիին ներքեւ:

Այս տարաձայնութեանց մասին իրեն եղած հարցումներուն պատասխանելով, Լիբանանի փոխ-վարչապետ յայտնեց թէ ո եւ է տեղեկութիւն չունի :

*** Ճէզիրէի կացութիւնը դարձեալ սկսած է մտահոգութիւն պատճառել : Հասիչէէն ստացուած վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կարեւոր ժողով մը գումարուած էհոն, մասնակցութեամբ բոլոր շրջաններու պետերուն: Այդ ժողովին մէջ որոշուած է բոլորովին բաժնուիլ Սուրիայէն եւ անկախութիւն յայտարարել:

Կառավարութիւնը խիստ կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ :

Մարաջախտ Կէօրինկ Լոնտո՞ն պիտի երթայ

— oo —

Երէկ հաղորդած էինք, զրոյցի մը համաձայն, թէ մարաջախտ Կէօրինկ մօտերս այցելութեան պիտի երթայ լորտ Հալիֆաքսի : Ասկէ առաջ զրոյց շրջած էր նաեւ որ մարաջախտը Փարիզ պիտի այցելէ, թէեւ չիրականացաւ այդ զրոյցը : Բայց այս անգամ «Տէյլի Հէրըլտ» կը պնդէ թէ Կէօրինկ մինչեւ ամսագլուխ Լոնտոն այցելելով՝ տեսակցութիններ պիտի ունենայ պետական անձնաւորութեանց հետ, շարունակելու համար բանակցութիւնը, որ կը բխի Միւնիխի մէջ խմբագրուած Հիթլէր-Չէմպըրլէն յայտարարութենէն :

Երկու կառավարութիւններն ալ, կը գրէ նոյն թերթը, ցանկալի կը գտնեն կատարել նոր տեսակցութիւններ, այդ նպատակաւ անհրաժեշտ է որ գերման պետական անձնաւորութիւն մը Լոնտոն անցնի: Հիթլէր այն ատեն միայն կրնայ Լոնտոն այցելել, երբ կը հրաւիրուի թագաւորին կողմէ իբրեւ իր հիւրը: Ընդհակառակն, Կէօրինկ գերման նախարարներուն մէջ միակն է որ ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ կատարելու համար այդ առաքելութիւնը եւ քննելու համար զինուորական եւ տնտեսական գրուած հարցերը: Եւ որպէսզի ցուցական ձեւ չառնէ, Կէօրինկի ճամբորդութիւնը պիտի համարուի փոխ-այցելութիւն մը լորտ Հալիֆաքսի, որ Պերլին այցելած էր մէկ տարի առաջ: Ասոր համար գերման մարաջախտը քանի մը օր հիւր պիտի մնայ բրիտանական նախարարին, Նորֆոլքի մէջ, ուր պիտի հրաւիրուին կարեւոր անձնաւորութիւններ, խօսակցութեան համար :

Իշխանուհի Հոհէնլոհէ արդէն մեկնած է Պերլին ճշդելու համար Կէօրինկի այցելութեան կարելիութիւնները, մինչ Լոնտոնի գերմանական դեսպանը գետին կը պատրաստէ այն բանակցութեանց համար, որոնք պիտի կատարուին յառաջիկային, Կէօրինկի այցելութեան ընթացքին :

Մենք երէկ գրած էինք նաեւ թէ Չէմպըրլէն կը փափաքի, Ծննդեան տօներէն առաջ, նոր տեսակցութիւն մը ունենալ Հիթլէրի հետ: Լոնտոնի «Սթար» թերթը, խօսելով այդ հաւանական տեսակցութեան մասին, կը գրէ թէ Հիթլէրի եւ Չէմպըրլէնի այս նոր խօսակցութիւնը պիտի կազմէ նախաբան մը խորհրդաժողովի մը հրաւիրելու համար չորս մեծ պետութիւնները, — Անգլիա, Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա :

Չէմպըրլէնի նպատակն էկնքել դաշինք մը որ Եւրոպայի ապահովէր խաղաղութեան երկար շրջան մը :

Ազգային հանգանակութիւն Զինադադարի համխմբութեանց համար

— oo —

Գ. ՑԱՆԿ

Ա. Աբրահամեանց	10	Արտաշէս Պիպէռեան	10
Բարթող Փափազեան	5	Գումար	30
Ռուժէ Նորեան	5	Նախորդ գումար՝	370
		Ընդհ. գումար՝	400

Վիէննայի վճռին բեր ու դէմ

— oo —

Միջազգային մամուլը երկարօրէն կը զբաղի Վիէննայի վճիռին մեկնութեամբ: Հունգարիոյ վերադարձուած հողերուն տարածութիւնն է 12,000 քառակուսի քիլոմեթր, բնակչութիւնը՝ ըստ ոմանց 1 միլիոնէն շատ քիչ պակաս, ըստ ուրիշներու՝ 1,064,000: Չեխոսլովաքիոյ մէջ կը մնան տակաւին 700,000 Մաճառներ: Ճիշդ է, թէ Հունգարիա չստացաւ իր արքայաքաղաքը, Պրաթիսլավա, եւ եպիսկոպոսանիստ քաղաքը, Նիթրա, բայց Չեխոսլովաքիա զրկուեցաւ Դանուբեան ափերէն, — միայն Պրաթիսլավայի մէջ եւ շրջակայքը՝ Դանուբ կը թրջէ Չեխոսլովաքիան : Իր կարգին Հունգարիա գոհացում չստացաւ Լեհաստանի հետ սահմանակցութեան իր պահանջին մէջ: Հետեւաբար, Լեհաստանի հետ Հունգարիոյ սահմանակցութիւնը մերժելով՝ յաղթանակեց գերմանական տեսակէտը, որ կ'աշխատի Չեխոսլովաքիոյ արեւելեան ծայրամասը վերածել մեկնակէտի մը դէպի հարաւ-արեւելք արշաւներու: Միւս կողմէ Հունգարիոյ ընդարձակ հողեր եւ մօտ մէկ միլիոն բնակչութիւն տրուելով՝ յաղթանակեց իտալական տեսակէտը :

Հռոմի մէջ, Վիէննայի վճիռը յաղթանակ մը կը համարին Մուսոլինիի համար: Պերլինի մէջ, ցաւ յայտնելով որ Չեխոսլովաքիա ստիպուեցաւ մեծ զոհողութիւններ ընել, կը պանծացնեն Հռոմ-Պերլին առանցքին ուժը՝ կատարուած անարդարութիւններ դարմանելու եւ Կեդր. Եւրոպան խաղաղեցնելու տեսակէտով :

Ամէնէն աւելի դժգոհ են Ուքրէնները, որոնց ներկայացուցիչը բողոքագիր մը տալով՝ ցաւ կը յայտնէ որ չյարգուեցաւ Միւնիխի ոգին, ցեղային խմբակցութեանց եւ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը: Արդարեւ, կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ Վիէննայի վճիռը հիմնուած չէ ցեղերու աշխարհագրական բաշխումին, ոչ իսկ տնտեսական պատճառաբանութեան մը վրայ, այլ պատմական կամ զգացական կէտերու վրայ :

Ճափոն կը պահանջէ վերաքննել Ծայրագոյն Արեւելքի դաշնագիրները

— oo —

Իշխան Քոնոյէ, վարչապետ ճափոնական կառավարութեան, ձայնասփիւռով ճառ մը խօսեցաւ՝ իր խօսքը ուղղելով որքան երկրին, նոյնքան Եւրոպայի: Պահանջեց ընդհանուր վերաքննութեան մը ենթարկել այն բոլոր միջազգային դաշնագիրները, որոնք կը վերաբերին Ծայր. Արեւելքի: Այս վերաքննութեան նպատակը պիտի ըլլայ, ըսաւ, դարմանել արեւմտեան աշխարհակալութեան ոտնձգութիւնները Ծայր. Արեւելքի անկախութեան մէջ, առավ նպաստելու համար աշխարհի խաղաղութեան: Ճափոն կը պահանջէ հիմնական փոփոխութիւն մը կատարել Ծայր. Արեւելքի կացութեան մէջ եւ ստեղծել խաղաղութեան նոր վիճակ մը, որ հիմնուած ըլլայ արդարութեան վրայ: Այդ ուղղութեամբ՝ Ճափոն, Մանչուքուօ եւ Չինաստան ստանձնած են առաքելութիւն մը, — վերահաստատել Ասիոյ խաղաղութիւնը եւ պայքարիլ համայնավարութեան դէմ :

Ցետոյ իշխան Քոնոյէ իր երախտագիտութիւնը յայտնեց հանդէպ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ, որոնք, ըսաւ, ըմբռնեցին Ասիոյ խաղաղութեան պահանջները եւ օժանդակեցին Ճափոնի: Այսպէս, Չինաստանի «միջադէպը» եկաւ մեզի թելադրել որ անհրաժեշտ է զօրացնել այն կապերը, որոնք մեզ կը միացնեն այդ երկու երկիրներուն, աշխարհի մէջ նոր կարգեր հաստատելու նոյն գաղափարաբանութենէն ներշնչուած :

Ի՞նչ է այդ «նոր կարգը»: Խաղաղութեան նոր կարգը պէտք է ըլլայ արտայայտութիւնը այն ճիգին, զոր անհրաժեշտ է կատարել՝ հետեւելու համար Պատմութեան զարգացման, մարդկային գործունէութեան բոլոր ասպարէզներուն մէջ,— վաճառականութիւն, օգտագործում բնական հարստութեանց, մշակոյթ, գաղթ:

Քանթոնի եւ Հանքէուի անկումով վերջ չի գտներ չինեւճափոնական վէճը, ընդհակառակն Ճափոն դեռ այսուհետեւ պատրաստ է պրկել իր կամքը հասնելու համար հեռաւոր նպատակին,— ստեղծել նոր Ասիա մը :

Պելժիոյ չէզոքութիւնը

Պելժիոյ վարչապետը, Սփաաք, որ միաժամանակ կը վարէ արտաքին նախարարութիւնը, խորհրդարանի բացառիկ նիստին մէջ, պարզեց երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը եւ այս առթիւ յայտարարեց թէ եւրոպական վերջին տագնապին մէջ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ կառավարութիւնները բացարձակ ապահովութիւն տուած են որ պիտի յարգեն Պելժիոյ չէզոքութիւնը: Արդարեւ, Սեպտեմբերին, երբ տագնապը ամէնէն սուր աստիճանին հասած էր, Գերմանիա երբեք զինուորական համախմբում չկատարեց պելժիական սահմանին վրայ: Գալով Ֆրանսայի, ճիշդ է որ իր ապահովութեան համար զինուոր կեդրոնացուց մեր սահմաններուն վրայ, բայց ամէն ապահովութիւն ունիմ որ այդ մի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա Դ. Էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՖՐԱՆՍԱ ԱՆԵԼԻ ՄԷՋ

Ֆրանսա, Միւնիխի համաձայնութեամբ ստեղծուած քաղաքական ընդհանուր կացութեան առջեւ, կ'անցնի ներքին տագնապի բախտորոշ շրջանէ մը։ Անհանգստութիւն կայ ամենուրեք երկրին մէջ։ Մտքերը շփոթած են, տրամադրութիւնները բորբոքած։ Քննադատութիւններն ու տրտունջները բազմապատկուած։ Մէկ խօսքով՝ դժգոհութիւն ու անքաւարարութիւն մամուլի ու պետական ղեկավար շրջանակներու մէջ։

Չեխոսլովաք հարցի եղերական ու անհանդուրժելի ձեւով լուծումը, Պերլին–Հռոմ առանցքի անարիւն յաղթանակը Միւնիխի մէջ աչքերը բացած են բոլորին։ Այլեւս ամէն ոք գիտէ, որ զինուորական ճակատի վրայ կան ապշեցուցիչ, թերեւս աններելի թերացումներ։ Ելեւմուտքը խախտուած է գրեթէ ու 53 միլիառի ահռելի բաց մը գոյացած է 1939ի պիւտճէին մէջ։ Խախտած է Ժողովրդական ճակատը, որ 1936էն ի վեր կը վարէր այս մեծ հանրապետութեան ղեկը։ Պլումեան ընկերային օրէնսդրութեանց կառուցուածքին մէջ նկատելի դարձած են մեծամեծ ճեղքուածքներ։ Կուսակցութիւններու միջեւ վէճերն ու կիրքերը, պայքարն ու անհաշտութիւնները նախկին թափով կը շարունակուին եւ միացեալ ազգային կառավարութիւն մը կեանքի կոչելու տուեալները կը պակսին։

Այս անմխիթար պայմաններու մէջ էր, որ Ֆրանսական քաղաքական ամենէն հզօր կուսակցութիւնը գումարեց իր խորհրդաժողովը անցեալ շաբթու Մարսէյլի մէջ եւ ուղիներ որոնեց՝ ելք գտնելու անելէն։ Ան գրեթէ միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց Պ. Տալատիէի ու արտաքին գործոց նախարար Պոնէի վարած քաղաքականութեան։

Բայց ի՞նչ է այս քաղաքականութեան էական գիծը։

Տալատիէի, ինչպէս նաեւ Պոնէի զինակիցներէն ու ճառերէն յստակ կ'երեւայ, որ կառավարութիւնը խզած է ամէն կապ համայնավար կուսակցութեան հետ եւ այլեւս այսուհետեւ երբեք պիտի չփորձէ կռթնիլ անոր խորհրդարանի մէջ։ Այս խզումը անխուսափելի էր։ Միւնիխի համաձայնագրին հանդէպ իրենց ցոյց տուած բացասական ընթացքով, ինչպէս նաեւ Տալատիէի դահլիճին հանդէպ իրենց մղած թշնամական քարոզչութեամբ համայնավարները կորսնցուցին ամէն կռուան խորհրդարանի մէջ եւ, կարելի է ըսել, ամէն համակրանք ժողովրդական լայն խաւերու մէջ։ Եթէ Միւնիխի համաձայնագիրը մէկ կողմէ Չեխոսլովաքիան անդամատեց, միւս կողմէ Ֆրանսայի ներքին կեանքին մէջ համայնավարական ազդեցութիւնը զրոյի իջեցուց։

Այժմ, խորհրդարանի մէջ ձերբազատուած համայնավարներու ազդեցութենէն եւ յենուած նոր մեծամասնութեան մը վրայ, որ թեթեւօրէն կը հակի դէպի կեդրոն ու աջ, Տալատիէի կառավարութիւնը հերակլեան ճիգ մը կ'ընէ հրամանագիր–օրէնքներով վերականգնելու Ֆրանսան, յաղթահարելու տագնապին՝ որ իրական է ու մեծածաւալ, եւ վերանուաճելու այն ընկերային, տնտեսական ու քաղաքական հաւասարակշռութիւնը, որ Ֆրանսայինը եղած էր մեծ պատերազմէն առաջ։

Երեք հիմնական մարզերու մէջ է, որ ղեկավար իշխանութիւնը կը փնտռէ երկրին փրկութիւնը, ա— ելմտական. բ— տնտեսական եւ գ— ընկերային։

Ելմտական տագնապը թերեւս ամէնէն լուրջն է ու ծանրակշիռը։ Վարչապետին գծած պատկերով իսկ՝ պետական գանձարկղը 53 միլիառ բացի մը առջեւն է։ Երկրին ամբողջական ազգային եկամուտը հաշուելով 220 միլիառ, պետական ծախքի գումարը յաջորդ ելմտական տարուան համար բարձրացած է 102 միլիառի։ Ուրկէ՞ պիտի ճարուի դրամը՝ հանելու այս կլանող, մշտահոս, [illegible] ծախքերուն։ Նոր տուրքե՞ր։ Բայց արդէն առեւտուրն ու ճարտարարուեստը, բանուորն ու արհեստաւորը կը հեծեն ծանրածանր տուրքերու տակ։ Ֆրանքի արժեզրկո՞ւմ։ Բայց ասիկա հիմնական դարման չէ, որովհետեւ միւս մեծ պետութիւններն ալ՝ Անգլիա ու Ամերիկա, որոնց հետ եռանկիւն համաձայնութիւն կնքած է Ֆրանսա դրամական հարցին շուրջ, կրնան արժեզրկել իրենց սեփական դրամները եւ չքացնել այս կերպով շահուած արդիւնքը։

Տնտեսական կեանքի պատկերն ալ մխիթարական չէ։ Արտաքին առեւտուրը նուազած է նկատելի չափերով։ Ներքին արտադրական կարողութիւնը ինկած է ութժամեայ աշխատանքի օրէնսդրութենէն ասդին։ Կը թուի թէ Ֆրանսա ազգովին քիչ կ'աշխատի ու քիչ կ'արտադրէ։

Իսկ ընկերային մարզի մէջ պայքարները անպակաս են։ Գործադուլներ ու դժգոհութիւններ աշխատաւորական դասերու կողմէ. դժգոհութիւն դրամատիրական խաւի մէջ։ Ֆրանքի արժեզրկումէն ի վեր կեանքը սղած է։ Խնայող, դրամ պահել սիրող, դուլպայի ու գինիի դատարկուած շիշերու մէջ արծաթ դիզելու վարժուած Ֆրանսացին կորսնցուցած է հաւատքը չափով մը պետական ելեւմուտքին վրայ։ Բանուորը կը դժկամակի, նոյնիսկ պետական, ազգային պաշտպանութեան հաստատութիւններու մէջ, 40 ժամէն աւելի աշխատիլ։

Եւ այս մռայլ պատկերին առջեւ է, որ վարչապետը իր ամբողջ կորովով ու էութեամբ կոչ կ'ընէ, կը պաղատի իր հայրենակիցներուն գործել, աշխատիլ անընդհատ, անխոնջ։ Ուրիշ ելք չկայ, ուրիշ փրկութիւն չկայ։ Ֆրանսան պիտի փրկուի, կ'ըսէ ան, ոչ թէ ձեռնունայն սպասելով որ ինքնակոչ փրկիչ մը հասնի, այլ անխտիր իր բոլոր զաւակներու տենդագին, քրտնաթոր աշխատանքով։ Աշխատիլ ու արտադրել։ Այս է դեղթափը։ Այս է վերականգնումի կարուկ, տաժանելի ճամբան։

Ներքին կեանքի այս պատկերին զուգահեռ կան նաեւ արտաքին ճակատի ճնշող մտահոգութիւնները։

Տալատիէ ու Պոնէ որոշ կերպով ըսին, եւ դիտողները բոլորն ալ որոշ կերպով կը տեսնեն արդէն, որ Փարիզի արտաքին քաղաքականութիւնը դարձակէտ մը փորձելու ճիգին մէջ է։ Մէկ կողմէ թիկունքը տուած Մեծն Բրիտանիոյ, որուն գծած ընդհանուր ծիրէն չի կրնար դուրս գալ Ֆրանսա, միւս կողմէ, նոյնինքն Լոնտոնի ճնշումին կամ խորհուրդին տակ, միջոցներ կ'որոնէ մերձենալու գերմանիտալական առանցքին։

Եւ ինչո՞ւ չէ։ Արդէն ամէնուն համար պարզ ճշմարտութիւն է, որ Ժընեւի Ազգաժողովը կենդանի դիակ մըն է, որուն հնարաւոր չէ ազգային ապահովութեան ոեւէ յոյս կապել։ Այսօր ոչ ոք կը խօսի ընդհանուր ապահովութեան դաշինքներու, Քէլլոկի դաշինքի եւն. մասին։ Փարիզ–Փրակա–Մոսկուա առանցքը ճարճատումով փլաւ։ Խորհրդային Ռուսաստան յուսալքեց բոլորը եւ բոլորի մէջ ամէնէն առաջ Ֆրանսան։ Փոքր համաձայնութիւնը գործօն ու վստահելի պատուար մը չէ այլեւս Փարիզի համար, ոչ ալ Լեհաստան՝ յենարան մը։

Այսպիսի պատկերի առջեւ՝ կամայ ակամայ ֆրանսական ղեկավարութիւնը պիտի մղուի լեզու գտնելու Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ։ Արդէն բնականոն յարաբերութիւնները վերահաստատելու վրայ են Փարիզի եւ Հռոմի միջեւ Ֆրանսուա Փոնսէի դեսպան նշանակումով։ Գերմանիոյ հետ եւս որոշ հասկացողութեան մը գալու հողը կը մշակուի, եւ, ինչպէս կը գրեն լաւատեղեակ գրիչներ, արտաքին նախարար Պոնէ խորունկ հաւատացողն է ֆրանքօ–գերման մերձեցման։

Միւնիխէն ետք՝ մտածումները կը հասունան դէպի քառեակ համաձայնութիւն։ Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ քաղաք. խնդիրները լուծումի տեսակ մը ձեւ կը ստանան եւ մեծերու միջեւ նոր բախումներու, նոր վէճերու գետին չեն ձգեր արդէն։ Հունգարական պահանջներն ալ գրեթէ գոհացում գտած են Պերլին–Հռոմ առանցքի միջամտութեամբ։ Պերլին այստեղ ալ անգամ մը եւս շահած է կարողանալով արգիլել լեհ–հունգարական սահմանակցութիւնը, որ Իտալիոյ բաղձանքն էր։ Այս կէտի մէջ Հռոմի տեղի տալը անուրանալի նշան է, որ Հիթլէրի ու Մուսոլինիի միջեւ քաղաքական գործակցութիւնը շատ աւելի ամուր ու տեւական հիմքեր կը ներկայէ քան կ'ենթադրուի։ Կենսունակ ու ներգոր, ուժական ու կարուկ է Հռոմ–Պերլին առանցքը։ Փարիզ–Լոնտոն առանցքին կը մնայ, ինչպէս ցոյց կու տան իրերու ընթացքը ու դէպքերու զարգացումը, մօտենալ առաւելաբար այս առանցքին, առկախ հարցերը՝ ինչպէս սպանիական կնճիռ, գերման գաղթավայրերու վերադարձի հարց եւն., փոխադարձ բանակցութիւններով հարթել ու խաղաղութիւն դարձնել չորսերու իրական տիրապետութիւնը Եւրոպայի մէջ եւ Եւրոպայէն դուրս։

Անելի մէջ է Ֆրանսա։ Ներքին կեանքի մէջ անել. արտաքին կեանքի մէջ նոյն անել։

Բայց կը թուի թէ միտքերը բիւրեղացած, հարցերը յստակացած, երկու անելներէն ալ յաղթական դուրս գալու ճամբաները ճանաչուած են արդէն. Աշխատանք, յարատեւ պայքար ու աշխատանք ներքին կեանքի մէջ։ Մերձեցում դէպի միահեծան պետութեանց առանցքը՝ արտաքին կեանքի մէջ։

Այս է Միւնիխի համաձայնագրին տրամաբանական հետեւանքը։

Ասով է պայմանաւորուած անգլեւ–ֆրանսական սերտ գործակցութիւնը համաշխարհային խնդիրներու մէջ։

Ասկէ կախուած է մեծապէս խաղաղութեան դատը, որ այնքան սիրտեր փոթորկեց մէկ ամիս առաջ եւ որով մտահոգուած է ողջ մարդկութիւնը ամենուրեք։

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՀԻՆԷՆ ՈՒ ՆՈՐԷՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԿՂԶԻԻՆ ՄԷՋ

Այս տարի, Սեպտ. 4էն Հոկտ. 4, ամիս մը ապրեցանք Կիպրոսի մէջ, լեռներու մենութեան մէջ։ «Չէզոք մեկուսացումի մէջ» պիտի ըսէին Անգլիացիները, որոնց սիրած հանգստավայրն է Կիպրոս։ Մեր գիւղագնացութեանը ընթացքին, կղզիին միակ անգլ. օրաթերթին «[illegible]» ([illegible]) մէջ եղաւ վիճաբանութիւն մը, գիտնալու համար թէ՝ կղզին եւրոպակա՞ն ցամաքամասին մաս կը կազմէր թէ ասիականին։ Անգամ մըն ալ հաստատուեցաւ թէ՝ Կիպրոս կղզին մաս կը կազմէր ասիական ցամաքին, Կիպրոս Կիլիկեցին պիտի ըսէր Եղիա Տէմիրճիպաշեան։ Կիպրոսի Ս. Անդրէաս հրուանդանը՝ երկարած դէպ ի Կիլիկիա, կ'ապացուցանէ թէ՝ Կիպրոսը՝ դարեր առաջ, կպած էր ասիական ցամաքին։

Առանձնացած ենք լեռներու մէջ։ Հեռու մարդոցմէ եւ մօտ Աստուծոյ։ «Աւելի մօտ քեզի Տէր»։ Բէլտուլա գիւղն ենք 1200 մեթր բարձրութեան մը վրայ։ Մաքուր, լոր եւ զով օդ մը։ Կիլիկիան լեռներով դէմ դիմաց։ Անտառային եւ պտղատու բազմազան ծառերու ծովերին տակ։ Ծիրանին՝ հայկակ. սալոր (prunus Armeniaca) լատինական լեզուով, Արարատէն շէներ, ան մեզի պէս տարագիր, եկեր տիրական դիրք է գրաւեր կիպրական լեռներուն մէջ։ Լեռնական, բայց ոչ լեռնցի։ Քաղաքավար եւ բարեկիրթ։ Թարմ ծիլերով եւ փայլուն տաղարթներով զարդարուած։ Հայկական մշտանորոգ աւիշով սնած։ Արմենական ալացքով զնդուն։ Ծիծղուն եւ ժպտուն։

Հոն է նաեւ ընկուզենին, նմանապէս հայկական լեռներու զարդ, որուն ծառերը հովանիին տակ կը քնանանք մուշ մուշ։ Վանայ աշխարհին բարտիներն ալ եկեր եւ իրենց սուլուլիկ հասակները ցցեր են հոս ու հոն։

Ահա կեռասենիները, Հայ Պոնտոսեան աշխարհի բնիկ այս չքնաղ ծառերը, որոնք, նոր հարսերու թարմութեամբ, սարալանջերու վրայ փռուեր են։ Տարագիր իր զարեր զաւակներուն նման, լեռներ անցեր, ովկիանոսներ ճեղքեր հասեր է մինչեւ Ճափոն, ուր փոխուեր ճոխացեր, պատուական դարձեր ծաղկային, միաթերթ ծաղիկն եղեր բազմաթերթ, ակնապարար եւ սրտագրաւ եւ արժանացեր է Ճափոնցիներու ազգային ծաղիկը ըլլալու։ Ահա կաղնիներ, հաճար եւ փատաւար, փոթորիկ եւ շանթ անարգող, որոնք նմանապէս հայկական բարձրաւանդակին ամենէն պահապաններն են։ Անտառային ծառերու թագաւոր եւ աստուածածառ հնդկաց լեզուով։ Եւ սօսիներ՝ նոր փեսաներու նման սիգաճեմ եւ պճնազարդ։ Մեր սիրուն ալուճին ալ, եկեր խառնուեր է այս բազմութեան մէջ։ Պտուղներու տարափին տակ կքած է, նման Հայ արդաարեր խաթունին։ Հոն են նաեւ խնձորենին, տանձենի, թզենին, նռնենին, սերկեւիլին, նշենին, դեղձենին, սալորենին եւ այլ պտղատու ծառեր, որոնք անտառային կամ վայրի ծառերու հետ զիրկ զրկի համբուրուելով կ'ապրին լեռներու մենութեան եւ բարձրութեան մէջ։ Նոճիներ եւ շոճիներ՝ անդունդներէն վեր կը ճախրեն եւ զբօսաշրջիկներուն ոտքերը կը թոթուեն բուրումնաւէտ համբոյրներով։ Եւ ձիթաստաններ բազմադարեան՝ ովսաննաներու խաղաղասէր համերգով կ'ողջունեն անցորդը։ Հոն է նաեւ Լիբանանի մայրին, ուժի հերոս, բայց իրաւունքի փարոս, որ իր խաղաղ թեւերը տարածած, կը հովանաւորէ անդ եւ անդաստան։ Եւ այգիներ, որթատունկներ՝ անվերջ եւ անսահման եւ ծանրաբեռ հոկայ սեւահատ ողկոյզներով, որոնք արաբ կնկան լեցուն կուրծքը կը յիշեցնեն։

Չմոռնանք նաեւ եղջիւրին (caroubier, խառնուպ, ճէզի պուլլուպու), կուռուն կլոր գեղեցիկ ծառ մը, որ այս երկրին հարստութեան եւ արտաքին վաճառականութեան աղբիւրներէն մին կը կազմէ։ Նաեւ արմաւենին, որ 20 ժամ անդին գտնուող Եգիպտոսէն փախեր եւ խումբին մէջ խառնուեր է։ Մշտադալար եւ հոլանի՝ նման պէտէվիկներու։ Նաեւ նարնջազգիներ, որոնք զիրկ զրկի խմբապար մը ձեւացուցած են, չքնութիւն եւ զուարթութիւն սփռելով իրենց շուրջը։ Եւ փոքր առուներ, զուլալ աղբերակներ եւ բանաստեղծական ջրվէժներ, կը զիկզակին զանազան ուղղութեամբ, արտադրելով հով եւ զով։ Եւ այս կապոյտ, կանանչ եւ մանիշակագոյն լեռներուն վէճերը կը լուայ լեղակագոյն վճիտ ծով մը՝ ստեղծելով չնաշխարհիկ ներդաշնակութիւն մը։ Եւ այս բոլորին վրայ երկնակամարը՝ մաքրափայլ եւ կապտորակ, կը կազմէ այս հոյակապ համանայնապատկերին թագն ու պսակը։

Հիմա որ բաւական ծանօթացանք Կիպրոսի լեռնայրութեան, համառօտակի թուենք գիւղագնացութեան գլխաւոր վայրերը, ուր կը յաճախեն ամէն տարի հազարաւոր բազմութիւններ Եգիպտոսէ, Պաղեստինէ, Սուտանէ, Եթովպիայէ, Սուրիայէ եւ մինչեւ իսկ հեռաւոր Անգլիայէ։

Բազմաթիւ Անգլիացիներ, Հայեր, Յոյներ, Հրեաներ եւն.։ Ըսենք նաեւ թէ՝ կղզին թրքական գաւառ մը կը յիշեցնէ, սա տարբերութեամբ որ, հոս իշխանութիւնը անգլիական է։ Գլխաւոր բնակիչներն են Յոյներ, Թուրքեր եւ Հայեր՝ թուական կարգով։ Յունարէն, Թրքերէն եւ Հայերէն կը տիրապետեն ամէն կողմ։ Նոյն իսկ մայրաքաղաքը՝ Նիկոսիան ալ, Հայոց, յունաց եւ թրքաց թաղեր անուններով բաժանումներ ունի։ Թուրքիոյ կարօտը քաշողներ, թող հրամմեն կղզին, ուր պիտի հանդիպին քէմալական եւ ոչ–քէմալական Թուրքերու, շարշաֆներով եւ առանց շարշաֆի Թրքուհիներու, հին եւ արդիական։

Կղզիին լեռնային գիւղագնացութեան գլխաւոր վայրերն են հետեւեալները։ 1. Թրուտոս, որ ծովէն 1800 մեթր բարձր է, ամենաբարձրլեռը բալլին մէջ։ Շոճիի անտառներուն մէջ կորսուած։ Անգլիացիներուն նախընտրած վայրը, ուր կը բնակին ընդհանրապէս վրաններու տակ։ Գեղատեսիլ, առողջարար եւ արեւի անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով հարուստ միջավայր մը, Թաբօր լերան այլակերպութեան հրաշալիքները յիշեցնող, ուր մարդ, Պետրոս առաքեալին պէս պիտի տարուէր երգելու.

— «Արասցուք երիս տաղաւարս...»

2. Բլաթրէս, որ ծովէն 1250 մեթր բարձր է եւ հայլայֆ միջավայր մը։ Շոճիի գեղատեսիլ անտառներու մէջ ամփոփուած սաւչակառոր տուներով եւ պանդոկներով հարուստ. Լեռնային առողջարար կլիմայով օժտուած վայր մը՝ զուարճային եւ ծովեզերեայ բնակիչներու քաշայարմար։

3. Բրոտրոմոս, որ ծովէն 1500 մեթր բարձր եւ Կիպրոսի ամենաբարձր գիւղը։ Նորաշէն Պէրէնկէրիա պանդոկ՝ արծիւի մը պէս թեւատարած բազմած է լերան կատարին վրայ։ Խաղաղ եւ զով միջավայր մը։

4. Բէլտուլա, որ ծովէն 1200 մեթր բարձր է, ամառնային չոր եւ հաճելի կլիմայով մը օժտուած։ Ունի սքանչելի ջուր։

5. Քալօփանայօթիս, ծովէն 800 մեթր բարձր եւ իր ծծմբային աղբիւրներով ծանօթ։

Ասոնցմէ զատ կան նաեւ ուրիշ գիւղագնացութեան մանր մունր վայրեր զանազան բարձրութիւններով բայց ալ նաւահանգիստներէն 2էն 3 ժամ հեռաւորութեամբ ինքնաշարժներով։

Աւելցնենք նաեւ թէ՝ Կիպրոս հարուստ է պղնձի, ոսկիի, երկաթի, ամիանթի եւ այլ հանքերով։ [illegible] իր պղնձի հանքերը եւ իր [illegible] իսկ պղինձ բառն անունէն առնուած։

Ժամանակին իր լեռները խիտ եւ հարուստ անտառներով ծածկուած էին։ Թուրքերը եկեր եւ անտառներուն խերը անիծեր են։ Փարաւոնեան շրջանին Եգիպտոս իր առագաստ նաւերուն կը հողայ եղեր։ Այժմ անգլիական կառավարութիւնը անտառապահպանման մեծ հոգ կը տանի։

Վերջացնելով խոնարհինք մեր [illegible] քերուն առջեւ պարզուող Տաւրոսեան լեռնաշղթային առջեւ, ողջունենք մեր աննման Կիլիկիան եւ սպասենք հոգեպարար եւ արդիւնաւոր խաբրիկներ՝ արմենական կռունկներէն։

Եւ կռունկներէն մեր ուժասպառ գաղթականներուն։

Նաեւ բռունցքներէն մեր պատգամաւորական ձեռքերուն։

Հաւատքով եւ զօրութեամբ։

ՍԵԳՈՒԻՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՐԷՆՈՎ

«Նոր Օր», 11 Հոկտեմբեր.—

Կը տեղեկանանք թէ հելլէն սիրուած բանաստեղծ Պ. Բուլիս Ալեքիու երկու տարիէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ հայ բանաստեղծութիւնը եւ անոր թարգմանութիւններ տուաւ [illegible] գրական պարբերաթերթերու մէջ։ Այժմ իր ըրած թարգմանութիւնները ամփոփած է առանձին գիրքի մը մէջ 15 [illegible] «Հայ Մուսա», որ մինչեւ հրապարակ կ'ելլէ արդէն։ Գիրքին մէջ տեղ տրուած են Եղիշէ Դուրեանի, Վարուժանի, Ահարոնեանի, Թէքէեանի, Պետրոս Դուրեանի, Մեծարենցի, Ծարուքեանի, Թումանի, Թոթեանի, Տէրեանի, Կամսարականի եւ ուրիշներու յատուկ կտորներուն՝ իրենց լուսանկարներով միասին։

[illegible] ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

Այդ օրը կազմակերպուած ու լաւ ղեկավարուած կռիւ չունեցանք։ Մէկ կողմէն միւս կողմը թաւալելով ինկայ Քիւրտի մը եւ Հայու մը դիակներուն վրայ, որոնք իրար խեղդած էին։

Այդ ջիւրտը բաւական յանդուգն մէկը եղած ըլլալու էր, որ իր ընկերներէն մղոններ առաջ գացած էր աւարառութեան համար, որովհետեւ երկուքն ալ ժամեր առաջ մեռած էին։ Բայց փոխադարձ ատելութիւնը դեռ իրենց դէմքերէն չէր անհետացած եւ կողք կողքի կը պառկէին՝ իբրաքթ–շիւղը միւսին կոկորդէն սեղմած, կարծես կիրքը յետ մահու ալ կը շարունակուէր։

Եփրեմի ու իր խումբի իրենց դիրքերը ձգելով Գադիկի տկար դիրքերուն ուղղութեամբ վազելը, ապահովաբար Քիւրտերուն կարծել տուաւ որ իրենց առջեւը սեւէ վտանգ չկար այլեւս։ Որովհետեւ մեզի ուշադրութիւն դարձնող չեղաւ. ու տեսայ որ իմ ղրկած մարդիկս ձիերուն մօտենալով երկու պահակները դաշունահարեցին, կարծելով որ այդ կողմի պահակները միայն այդ երկու Քիւրտերն էին։ Թշնամին չտեսաւ այդ գործողութիւնը։ Հինգ վայրկեան վերջը բոլորս ժայռի մը ետեւ կիսաշրջանակ մը կազմելով, վերջին ճիգ մը ի գործ դնելու համար քիչ մը հանգչեցանք։

— Քօրքմա', (մի' վախնաք), ըսի, հեւալով ու աղքատ Թուրքերէնով մը, անոնք վրաս խնդացին այնքան բարձրաձայն որ բարկացած՝ գրեթէ յիմարներ էջն, ըսի։

Ձիերը մեզմէ երեք հարիւր եարտ հեռի կը գտնուէին. ու բարձր գիրքի մը վրայ մեր եւ քրտական կրակի գիծին միջեւ Թուրք սպաներու խմբակ մը կար. մեր աջին՝ ձիերուն ետեւ, քիւրտ պահակներ զանազան ծրարներու վրայ կը հսկէին. այդ Քիւրտերուն կէսէն աւելին վիրաւորուած էին։ Կը անմէի պարզ կերպով որ յոյն բժիշկ մը, վիրակապով կը փաթթէր պարապ փամփուշտի արկղի մը վրայ նստած մարդ մը։

Սակայն մեր գլխաւոր վախը հեծեալ աւազակներն էին, որոնք իրենց դիրքերէն յիսուն մղոն հեռուները կը թափառէին ու կիներու եւ երախաներու մորթոտումով կը զբաղէին։ Ճճի որսացողներու նման, անոնք ամէն ծակ ու ծուկ խուզելով իրենց նշանները, մինչեւ իսկ կը սպաննէին իրենց վիրաւորները, յետագային ըսելու համար թէ Հայերը սպաննած են անոնք։ Կը յուսէինք անոնց ուրախ աղաղակներ ամէն անգամ որ իրենց նիզակները զոհի մը մարմնին մէջ մխէին եւ կամ երբ տասնեակ մը անոնցմէ, սարսափահար փախչող կին մը հետապնդէր։ Հեռադիտակիս մէջէն կը տեսնէի որ անոնց հետ երկու տաճիկ սպաներ կը գտնուէին, ինչպէս նաեւ «թէնէքճիներ», իրենց մարդիկներով։ Եթէ սպաները կամ անոնց հետեւորդները մեզ տեսնելու ըլլային, դիւրին կ'ըլլար գուշակել թէ ինչ պիտի ըլլար մեր ճակատագիրը։

Այդ մտածումը եւ այն գիտակցութիւնը թէ՝ Կլորիա Վանտէրմէնը, Ուիլն ու Ֆրէտը յիսուն մղոն անդին հաւասարապէս յուսահատ պայքարի մը մէջ կը գտնուէին, (բան մը որ կը հաստատուէր օդին մէջ սուլող կատաղի հրացանաձգութենէն), զիս հարկադրեցին որպէսզի մինչեւ հիմա մըտածած միջոցներէս աւելի կարուկ միջոցի մը վրայ խորհիմ։ Ընելիքս անմիջապէս վճռեցի. բայց մարդոցս հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու միջոցը կը պակսէր ինծի։

Մատովս ցոյց տուի անոնց Թուրք սպաները, որոնք իրարու մօտ հաւաքուած՝ իրենց կրակի գիծին շարժումները կը դիտէին։ Մեր գտնուած տեղին եւ անոնց ձիերու հեռաւորութիւնը երեք հարիւր եարտ էր, իսկ սպաներուն եւ ձիերուն միջեւ գըտնուած հեռաւորութիւնն ալ մօտաւորապէս երկու հարիւր յիսուն եարտ եւ քառասուն աստիճան անկիւն մը կը կազմէր։ Անոնց թիւին մասին մօտաւոր հաշիւ մը ընելով, զատոյ որ երկուքի դէմ մէկ կ'ըլլանք եւ յիշեցի այն առածը թէ՝ «ձուկը գլխէն կը հոտի»։

Անգամ մը որ գլուխը կորսուի, քըրտական ամբողջ կրակի գիծը անպէտ կը դառնայ։

Այս որոշումս սկսայ անոնց բացատրել իմ ողորմելի Թուրքերէնովս, բայց խօսածներէս բան մը չհասկնալով կը ջղայնանային։ Անգլերէն բառ մը իսկ գիտցող չկար անոնց մէջ։ Փորձեցի խօսիլ Ֆրանսերէն, Իտալերէն, նոյնիսկ արաբերէն բառեր կակազեցի. սակայն բոլորին անոնք միայն իրենց գլուխները կը շարժէին։ Այս անգամ ջղայնութիւնս իր գագաթնակէտին հասած էր։ Անոնցմէ մին թեւերը ուսին վրայ դնելով, աղօթքի պէս բաներ մը կրկնեց։

Այս տեսակ ճակատագրական պայմաններու մէջ մէկու մը, իր մայրենի լեզուն չխօսող մօտ ունեցած վստահութիւնը կորսնցնելը շատ դէշ բան է։

Իսկական աղմկայարոյց մը դարձայ եւ յուսահատ մը նման սկսայ խօսիլ այն օտար լեզուն՝ որ քիչ մը աւելի լաւ գիտէի, առանց նկատի առնելու թէ՝ Հայերը սեւամորթ չեն եւ իրենց եւ ափրիկեան լեզուին միջեւ հեռաւոր նմանութիւն մը անգամ չկայ։ Զանզիպարն ու Հայաստանը այնքան հեռի են իրարմէ, որքան Աւստրալիան ու Ճափոնը. ու իրենց մշակոյթի նմանութիւնն ալ նոյն համեմատութեան վրայ կը գտնուի։

Մեծ զարմացումով տեսայ որ մէջերնէն մին պատասխանեց զանգուած Քիսուահիլի լեզուով մը։ Այդ մարդը Թորիա Նիանզայի մօտերը, կարգ մը բարբարոս նահանգներու մէջ վաշխառուութեամբ դրամ դիզած է եղեր ու խօսէր հինգ վեց Պանթու լեզուներ։ Մէկ վայրկեան յետոյ մենք գրեթէ հասկցած ու իմ ծրագիրս ալ բացատրուած էր, ու ինչ որ լաւագոյնն էր, իմ մասին ունեցած իրենց կասկածը թէ՝ ջղային գրգռութիւնս խանգարուած է՝ փարատեցաւ։

Ասկէց վերջ այլեւս կարեւորութիւն անգամ չտուինք ոչ կրակի գիծին եւ ոչ ալ հեծեալ Քիւրտերուն որոնք մեր կողմ կը մօտենային։ Որոշած էինք մեր անձերը ընկամներուն համար մեր ամէնէն աւելի կարելի եղածին չափ շատ վնաս պատճառել եւ միւս մնացածները թողուլ որ իրենց կերպով հոգ տանին։ Համեմատաբար մեծ թիւով ձեռք թօթուեցինք. Քանի մը սպաներու հետ գրկախառնուեցան...

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ

...Արապ. «Հանգոյց» համա-... ...կեցած է նաւին կամ ճամբոր-... ...փոփոխակը գիտական մզոնին :— ...ամբար» բուն բանակատեղին : Բա-... ...մէկ ձեւն է բնակիլ բային, ...ն կամ որոնց արմատականն է ...որմէ բնիկ, բնակիլ, բանա-... «Հասցէնայ» կրկնութիւնն է ...բանին, որ արագ, չուտ իմաս-... ...ապօն, օն անգր, զինուորա-... «Չեհայ» եապին մէկ փոփո-... ...կայ նաեւ չապա, համչապալ, ...ինքն ալ արմատականով խնամի : ...մէջ կայ չուտ եւ հապ :— ...բարին մէջ կայ ոյժ (օժ), ...մէջ կայ օգնել : Այս ...արմատն է վիդ, վիզն (զօ-... — Իբաւունք ունինք, առանց ...լալու, խորհելու թէ վահմ ...բառերուն միջեւ հակաական ...մը կայ : Երկրորդը - Նը-... -հականիշը : Վը-... ...նամ —ցած, անլոյս : ...փաղակաւոր — կարճ սուր — «Փինդ» օղ, արդեօք դնդա-... ...չէ՞ որ բնդհանրապէս օ-... ...բողբոջ : Օզակ կարծես ռ-... ...Պէտք է բնտանենալ հայ ...զանոնք աւելի սիրելու ...— Նուազ միեւնոյն ատեն կը ...«բամակ», «զաւաթ», արդ-... ...պատճառաւ որ երգի կամ ...միջոցին գինի կը խմեն :— ...կուշպոյ բաժ, բաժինն, քանի ...վրայ է բաժակը, գաւաթին ...արմատականն է «գաւ», որ կը Նը-... ...տեսակ մը չափ :— «Արցուն-... ...արտասուք կամ արտօսր է, եր-... ...արմատականը արտ (արդեօք ...բառին նուազականը) :— ...կը նշանակէ սատահել, թե-... ...վալ տալ :— Ընդարմանալ ...թմրիլ : Արդեօք «թմ»րմ» է ...արմատը, որ հակառական ձեւ ...այդ դիրքով կը ներկայա-...

Մոռցած ենք գրեթէ ձիուն ...միւս մէկ անունը — երասա-... ...մը շատ կը գործածուէր ...ալ չունինք արդէն ...բառով սանձ ունինանք : Մի-... ...կը թողունք ղիտել որ սանձ եւ երասա-... ...կը թուին միեւնոյն արմատը ու-... Սրիմար ըսուած է ձիուն, որ ...հետ կամ քով (առ. եղի) կը ...Առոյգ, զեղեցիկ ձիերուն ըս-... ...է զեղազատ, որ մերձերս սկսած ...գործածուիլ բաւական : Քանի քանի ...որոնք չգործածուած տեղեղ ..., բայց երբ ընտանենանք ..., կը սիրենք, կը համակրինք : ...կարղէն է դեղադատը : — Բառ-... ...բային հնադոյն եւ ճիշդ ձեւը կը ...լլալ սառղել, որմէ է նաեւ ա-... ...թիւն, երբ բառերը ժամանաւոր ...եւ չեն տաւով (ողի) կ'արտասա-... ...Արտերն ալ, հողն ալ նիւթապէս ...հողմ, նոր ոյժ, չանչ (ողի) ...— Տխուր, տխրիլ, որուն ...է սխրիլ, սխրալի : Տ գիրը ...ժխտական մասնիկ մըն է, որ ...է սխրիլը, ու գիրը նետելով ...է անոր տեղը, չէ՞ որ ունինք ...տհալ, տհաս, տմոյն (ան-...), տհաճ (անհաճոյ), տխեղերք ..., սահման չունեցող), տկար, ...— Գալով դարձեալ «տխրե-... ...բուն արմատն է «ուրախ», որ, ...կարգին, կ'ըլլայ «խրախ», որմէ ...զուգ «խրախճան», ուրախու-... ...համար տրուած կոչունք, կե-...

րուխում : Ուստի «տխուր» «ուրախ»ին հակառականն, եւ երբ կ'ըսենք սխրիլ, սխրալի, տխրիլն ու տխուրը հերքած կ'ըլլանք : ---

Դառնանք ուրիշ կէտի մը — Հայ նոր լեզուին յատուկ խառնուածք մըն է «Նախդիրով կամ նախադրութեամբ բնութեան խնդիրները առանց նախդիրի կամ նախադրութեան գործածել», ինչ որ բնաւ չըլլար մեզի ծանօթ լեզուներուն մէջ : Օրինակով աւելի լաւ պիտի հասկնաք : Այսպէս՝ կ'ըսենք — « Պարտէզ գացինք» : Նախ մէտք բերէք ձեր գիտցած օտար լեզուով մը այս հատուածին թարգմանութիւնը, եւ պիտի տեսնէք թէ նախադրութիւնը (դէպի) յապաւուած, կորսուած է մեր հատուածին մէջ : Չէ՞ : Պիտի ըլլայ՝ կ'երթանք դէպի (au, à, à la) պարտէզ : Ցեղնակին ալ բառ այնմ : Նոյն բնութեան խնդիրով կ'ըսենք — « Պարտէզը նստանք (պարտէզին մէջ), եւ այս ձեւով միշտ : Փուքթանք կրկնել, թէ նախդիրներու եւ նախադրութիւններու յապաւումով եղած այս ձեւը յատուկ է մեր նոր գրականին : Գըրաբարին համար անկարելի է համակերպիլ այս ձեւին : Այսպէս, նորին մէջ բուն գոյականը — զոր օր. պարտէզ — իր ուղղական կամ պարզ հայցական ձեւովը կը գործածուի նաեւ իբրեւ բնութեան խնդիր, աննախդիր, թէ չարժում թէ՛ դադարում ցուցնող պարագաներու համար : «Պարտէզ երթանք» (Պարտէզ յանկայն իմացուած ի նախդիրով կամ դէպի նախադրութեամբ հայց. հոլով բնութեան խնդիր — շարժում) : «Պարտէզը նըստանք» (Պարտէզը յանկայն իմացուած մէջ կամ վրայ նախադրութեամբ տրական հոլով բնութեան խնդիր — դադարում) : Որպէսզի այս մասին ամէն ինչ բաած ըլլանք, հին գրականին կամ օտար լեզուի տեսակէտով պիտի բսէինք — Ա. Երթիցուք ի պարտէզ : Բ. Նստաք ի պարտիզի :

ՏԱՐԱՉ

ԳԻՏԷ՞Ք ԱՅԻԿԱ

Տաղանդաւոր մարդիկ յաճախ շատ երիտասարդ մեռած, թէեւ բազմաթիւ ռանճարներ ալ կան որ խոր ծերութեան տարիքը արբած են :

Նշանաւոր Վաթօ (Watteau) մեռաւ 37 տարեկանին, նմանապէս Ռաֆայէլ որ հազիւ թեւակոխած էր իր ծննդեան 37 տարին : Վօվընարկ 32 տարեկան մեռաւ, բարոյախօսի եւ իմաստակերի իր բարձունքը հասած : Փէրկօլէզ 33 տարեկան էր : Մաթիուէն Ռէյնիէ, Տիպին Ռօլան, հռչակաւոր բնաղէտ Թօրիչէլլի եւ մեծանուն Փասքալ, ասոնք ամէնքը 39 տարիքին մէջ էին, երբ անգութ ու անկարեկիր Պարկեան դահիճը (աւելի՝ դահճուհին...) մըկըրատովը խզեց անոնց կեանքին թելը, որուն հիւսքը հազիւ թէ լրացուցած էր միւս Պարկեանը, մկրատողին քոյրը : Պայրըն հելլէն ազատագրութեան համար ճակատամարտի դաշտին վրայ ինկաւ, երբ 36 տարեկան եւ 3 ամսուան էր : Երգայարգար Պէլլինի 34 տարեկան : Մօցարթ 35 տարեկան եւ 10 ամսուան : Լա Պօէսի (La Boétie) 33 տարեկան : Առակախօս Ֆլօրիան 39 տարեկան եւ 6 ամսուան :

Մարդ կը տարուի խորհելու թէ այս մեծ միտքերը չէին կրնար, ճակատագրականօրէն քատառունէն անդին անցնիլ :

***

Փունջ մը ծաղիկ Սեփոն Սինեմեանի յիշատակին

Հայ մարզական աշխարհը սուգի մէջ է դարձեալ :

Երբեմնի Սկիւտարի « Հայ Մարմնամարզարանի» ու ապա Փարիզի Հ.Մ.Ը.Մ.ի արժէքաւոր ներկայացուցիչներէն Սեփոն Սինէմեան ոչ եւս է :

Անողոք հիւանդութիւն մը ամբողջ եղբ է վեր անկողնին գամած էր զինքը

Ջարհուրելի մահէն, աւելի ահաւոր քան հիւծախտի մահէն, բոյն դըրած էր իր կուրծքին տակ, կրծելով իր մարմնին ամէնէն կենսական մասը՝ թոքերը, գրեթէ անկարելի դարձնելով իր փրկութիւնը : Իր մարզիկի առոյգ կազմը, ողի ի բուն պայքարեցաւ չարաղէտ հիւանդութեան դէմ ու հակառակ իր ուժերուն ու կորովին օրէ օր սպառումին, հակառակ իր ֆիզիքական քայքայումին, Սեփոնը իր լաւատեսութիւնը չկորսնցուց նոյնիսկ իր վերջնական ապաքինումի մասին : Ու երախայի միամտութեամբ ու զոհունակութեամբ, ինքն էր որ կը մխիթարէր իրեն այցելութեան գացողները, համոզուած չեչտով մը անոնցանելով. «մի վախնաք, կեանքի վտանգ չկայ» :

Այդ վտանգը սակայն աւելի քան անխուսափելի էր : Ջինքը դարմանող բըժիշկներն անգամ, ամէն յոյս կորսնցուցած էին : Ինք թերեւս կ'անգիտանար տակաւին թէ թոքերու քաղցկեղ մը սկսած էր իր ներսը կրծել :

Ու զառն եղբայրութիւնը, շատ չանցած իրականութիւն պիտի դառնար, իր սիրելիներէն խլելով մտաւորական ու մարզական անվիճելի արժանիքներով օժտուած պատուական երիտասարդ մը :

Արդարեւ, Սեփոն՝ Սկիւտարի Պէրպէրեան վարժարանի փայլուն շըրջանաւարտներէն, Փարիզի գաղութահայ երիտասարդ շրջանակին մէջ, չուտով յատկանշուեցաւ ոչ միայն իբր պարկեշտ, գործունեայ ու աշխատասէր տիպար մը, այլեւ իր ընդհանուր զարգացումով ու ժամանակ ֆրանսերէնի իր հմտութեամբ յարգանք պարտադրեց ու եղաւ գաղութին լաւագոյն պարզացած ներկայացուցիչներէն մին :

Որքան հպարտութեամբ կը պատմէր անգամ մը թէ իր Ֆրանսերէն թղթակցութեան շնորհիւ, կրցած էր երեսփոխանական նախագահ Էռիոյ հետ հետաքրքրուող Հայ արուեստեան հնութիւններու վերաբերեալ իրեն, որոնց առեւտուրով կը զբաղէր. Հնութիւններու յայտնի մասնագէտ Յ. Ինճուճեանի քով եւ հրաւիրած ու ընդունած էր զինքը իրենց վաճառատան մէջ :

Իր լաւագոյն նախասիրութիւններէն մէկը կը կազմէր նաեւ արժէքաւոր գրական կտորներու եւ բանաստեղծութիւններու արտասանութիւնը : Ինք, զգայուն տղայ, իր արտասանած կտորներուն մէջ կը դնէր իր հոգին ամբողջ զգացումն ու ապրումները, յուզուելով ու յուզելով իր ունկնդիրները : Սակայն միաժամանակ համեստ, քիչ անգամներ կ'երեւար ան, հանրային հանդէսներու մէջ :

Բայց Սեփոնը, աւելի շատ ճանչցուած էր իբրեւ կարող մարզիկ մը : Ջինադադարի առաջին տարիներուն էր որ յայտնուեցաւ ան յանկարծ Սկիւտարի մէջ, ուր իր մարզական մասնակցութիւններուն մէջ հանդիսացաւ միջակէն վեր ուժ մը : Գլխաւոր նախասիրութիւնն էր ժամանակ բարձրութիւն ցատկելը, ուր մինչեւ իր շրջանը յատկանշուեցաւ մեր լաւագոյն բարձր ոստողը, Բ. Կէօզիւ-Պէօյիւքեանէն վերջ :

1922ի Պոլսոյ Հայկ. Ջ. ընդհ. ոլիմպիականին, իր մրցորդները շատ հեշտութեամբ պարտութեան կը մատնէր, 1,65 մեթրի արդիւնքով մը, այն ինչ նոյն տարին Պոլսոյ միջազգային ախոյեանութեան մրցումներուն մէջ երկրորդ կը հանդիսանար ցատկելով 1,62 մեթր :

1922ի արտագաղթին, մէկ երկու տարի Գերմանիա ապրելէ վերջ, երբ 1925ին Փարիզ հաստատուեցաւ, արձանագրուեցաւ այս անգամ Հ.Մ.Ը.Մ.ին, մաս առնելով տարեկան ախոյեանական մրցումներուն, թէ իբր մարզիկ եւ թէ իբր օրուան դատաւոր : Մեր սիրելի Վարազին կանխահաս մահէն յետոյ, կրկին տխուր պարտականութիւնը կը վիճակի ինծի, մեր երբեմնի ընկերոջ մահագրութիւնը կատարել մամուլի էջերուն մէջ :

Ու այս պահուս, երբ Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր հիմնադրութեան քսանամեակին առիթով ձեռնարկած է հայ մարզական շարժման պատմութիւնը ներկայացնել հատորի մը հրատարակութեամբ, անոր մահագրութեան բաժնին մէջ, նահատակուող կամ մեղմէ անդարձ բաժնուող հայ մարզիկներու շարքին՝ Սեփոնը կուգայ տխուր էջ մը եւս աւելցնելու .

Կ'երեւակայեմ իր վշտահար ու գուրգուրոտ մօրը՝ Տիկին Սինէմեանի անսահման վիշտը, զոր ոչինչ պիտի կրնայ ամոքել, իր միակ պարծանքն ու մխիթարութիւնը եղող Սեփոնի վաղաժամ կորուստէն վերջ :

Դժբախտաբար ոչ լրագրական, ոչ ալ մասնաւոր մահազդէ տեղեկացած չըլլալով Սեփոնի մահուան ու յուղարկաւորութեան լուրն ու թուականը, խղճի խայթ մը ունիմ հրաժեշտի վերջին պարտք մը կատարած չըլլալուս համար : Իր թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ անցեալ շորեքշաբթի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, սիրելիներու եւ ընկերներու խուռն բազմութեան մը ներկայութեան :

ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

29 Յունուարի Շաբաթ երեկոյ Փալէսայի (Փարիզ) սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Լորլվայի վեցերորդ գեղարուեստական երեկոյթը :

Կը մասնակցէին՝ Լէոն Մորօ (Prix de Rome), Վիքթոր Փէնինի (Շաթըլէյի թատրոնէն) եւ ուրիշ ֆրանսացի յայտնի արուեստագէտներ եւ արուեստագիտուհիներ, ինչպէս նաեւ ծանօթ պարուհի - երգչուհի՝ Օր. Անիտա Կոստանեան, որ պարեց հնդկական եւ սպիական զասական պարեր, մեծ ներդութեամբ եւ իր գրաւիչ ձայնով երգեց ռուսերէն եւ իտալերէն երգեր, որոնք արժանացան դժուարահաճ հանդիսականներու խանդավառ ծափահարութեանց : Օր. Կոստանեան ստացաւ ծաղկեփունջեր : Առաջին անգամ ըլլալով օտար արուեստագիտուհի մը կը մասնակցէր Լորլվայի երեկոյթին :

Հ.

ՐԱՄ .Խ.

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Վերի խորագրին տակ «Ազդակ» կը գրէ (26 Հոկտ.).

— «Եւրոպական ձայնասփիւռը եւ թերթերը մեծ ուշադրութեամբ հետեւեցան Աթաթիւրքի վերջին հիւանդութեան, ոչ միայն օրը օրին լուրեր հաղորդելով անոր յաջորդական փուլերու մասին, այլեւ խորհրդածութիւններ քաշելով : Մասնաւորաբար յաջորդութեան խնդրին շուրջ :

Հասկնալի է չահագրգռութիւնը : Աթաթիւրք հանրապետութեան պարզ նախագահ մը չէ, ոչ ալ սովորական վարիչ մը : Այլ բացառիկ դէմք մը որ իսկապէս նոր անկիւնադարձ մը բացաւ Թուրքիոյ եւ ամբողջ Միջին Արեւելքի մէջ, որուն փոփոխութեան ենթարկելով նաեւ եւրոպական հաւասարակշռութիւնը :

Արդ, երբ պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ այսքան կարեւոր դէմք մը ծանր հիւանդ պառկած է, բնականաբար աշխարհ անհամբեր կը սպասէ գիտնալու համար թէ ո՞ւր պիտի յանգի հիւանդութիւնը :

Հիմա որ Անգարա կը ծանուցանէ թէ տկարութիւնը վերստացած է բնական ընթացքը եւ հետեւաբար այլեւս բժշկական տեղեկագիր չպիտի հըրատարակէ, գաղրա՞ծ է չահագրգռութիւնը :

Ջենք կարծեր : Որովհետեւ, անհրաժեշտ է խնամով իրարմէ զանազանել հիւանդութիւնը եւ տագնապը :

Առաջինը կար հինէն ի վեր, եւ անդադար կը խնամուէր մասնագէտ բըժիշկներու կողմէ : Եւրոպական թերթերու ալ պարբերաբար տեղեկութիւններ կը հաղորդէին, տալով նաեւ «խռին անուանումը,— լեարդի բորբոքում :

Եւ սակայն, Թուրք թէ օտար հանրային կարծիքը այնքան չէր հետաքըրքրուեր, եղածը անցողակի բան մը համարելով :

Չորս ամիս առաջ, կացութիւնը յանկարծ փոխուեցաւ եւ հարկ եղաւ Փարիզէն հրաւիրել ականաւոր մասնագէտ մը :

Կառավարութիւնը այս միջոցին հըրատարակեց կարճ զեկոյց մը, յայտնելով թէ եղածը պարզ կոխի մըն է, «հիւանդութ պղպտութեան», Եւ թէ ֆրանսացի մասնագէտը միայն հանգիստ յանձնարարած է իբրեւ դեղ : Եւ երբ Փարիզի ձայնասփիւռը ծանր տագնապի խօսքեր բրաւ, կիսապաշտօնական «Ուլուսի խմբագրապետը սաստիկ վերադարձ Սանճաքի խնդրին առթիւ սարքուած քաղաքական մեքենայութեան մը, եւ ազդարարեց թէ թեւութեամբ չմտնալ «Թուրքին ալքի լոյսին» :

Իրականին մէջ, եղածը կոխի չէր, այլ լեարդի շատ վտանգաւոր բորբոքում մը, զոր կ'ուզէին խնամով ծածկել ժողովուրդէն : Այսպէս է որ, երեք ամսուան փակման նման ամենածանր պատիժի մը ենթարկեցին Թուրքերէն «Թանի»ը, երբ անուղղակի հասկցուց թէ ճիշդ է Փարիզի ձայնասփիւռին հաղորդած լուրը :

Ուրիշ փաստ մը : Երբ ազդին Անգարա «հիւիս» կը կոչէր տխուր, անդին երկրին բոլոր անկիւններէն խնդակցական հեռագրեր կը տեղային, իսկ Հայ եւ յոյն եկեղեցիներու մէջ գոհաբանական աղօթք կը կատարուէր :

Պարզ էր, ուրեմն, որ ցաւը շատ լուրջ էր եւ ժամանակ fronik, ընդունակ մէկ օրէն միւսը բորբոքելու կրկին :

Այսպէս ալ եղաւ : Եւ այնքան սաստիկ, որ Թուրք կառավարութիւնը ըստիպուեցաւ վերցնել վարագոյրին մէկ ծայրը եւ ժողովուրդին յայտնել թէ՝ հակառակ ութը բժիշկներու կողմէ մօտ քառն ժամ կատարուած տեւական դարմանումներուն, «կացութիւնը կը պահէ իր լրջութիւնը» (զեկոյց՝ 17 Հոկտ. 1938) :

Երբ այսքանը կը խոստովանի իշխանութիւն մը որ տակէ առաջ պարզ տկարութեան մը համար այնքան խստօրէն պատժեց իր կարեւոր մէկ թերթը, ալ կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ է իրականութիւնը :

Արդէն, հակառակ իրենց սեղմ ու ժուժկալ խմբագրութեան, բժշկական տեղեկագրերը որոշակի կը ցուցնեն թէ երկու ցաւեր կային.— լեարդի բորբոքում եւ «ջղային ախտանիշեր» :

Գերագոյն ճիգերով թեթեւցածը կամ «փարատածը» ահա երկրորդ ախտանիշերն են : Այլ խօսքով՝ ջղային տագնապը որ պահ մը հոգեվարքի նշաններ պարզեց, անցած է : Իսկ լեարդը միշտ կը մնայ տկար :

Այսքանը կը բաւէ՞ անցած համարելու վտանգը : Իրազեկներու համաձայն՝ ո՛չ, քանի որ լեարդը ուղղակի փտած է, պարբերաբար հեղուկ կը կուտակէ եւ հետեւաբար վաղը կրնայ նորէն յանգիլ ջղային ցնցումներու, ինչպէս յանգեցաւ այս անգամ՝ չորս ամսուան կայուն շրջանէ մը յետոյ :

Այս հաշուով, անհետացածը արդիւնքն է եւ ոչ թէ պատճառը, որ միշտ կը պահէ իր սպառնալից բնոյթը :

Ահա թէ ինչո՞ւ, Անգարայի վերջին զեկոյցը ապաքինման խօսք չըներ, այլ միայն կ'ըսէ թէ «հիւանդութիւնը վերստացած է իր բնական ընթացքը», այսինքն կայ ու կը մնայ, թէեւ ոչ նախկին հրատապ ձեւով :

Վիճակ մըն է այս որ չի կրնար յանդրադառնալ Թուրքիոյ պետական կեանքին վրայ : Որովհետեւ, այն օրէն ասդին երբ Իսմէթ Ինէօնիւ քըշուեցաւ հրապարակէն, Աթաթիւրք շատ գործօն դեր մը ստացաւ, դառնալով իրական վարչապետը որ անձամբ կը գրադի յետին մանրամասնութիւններովն իսկ : Մինչդեռ, ներկայ հիւանդկախ վիճակով, այլեւս չպիտի կրնայ բերել այս անմիջական մասնակցութիւնը, եւ հետեւաբար շատ մը գործեր պիտի անօրինուին առանց իրեն :

Ուրիշ երկիրներու մէջ, այս տեսակ դրութիւն մը շատ բնական է եւ ոեւէ վնաս չի պատճառեր պետական մեքենային : Թուրքիոյ մէջ այնպէս չէ : Նախագահը հոն ստիպուած է ամէն վայրկեան եւ ամէն խնդրի մէջ ձեռքը պահել սանձը : Այլապէս, կը չէզոքացուի, կը դառնայ մեքենայ նախագահ մը, ինչպէս եղած էր Իսմէթի օրով :

Աթաթիւրքի հիւանդութեան յարատեւումը՝ ահա այս անպատեհութիւնը կը ներկայացնէ, եթէ ուրիշ հետեւանքներու իսկ չյանգի :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՆՈՐ ՀԱՑԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊՍՏԱ՛ՔԸ

Ամբողջ Իգտիրը կոց գիտէր, բայց համրան շփոթած էր. Թաղերուն վըրայ կոխելով եկած տեղէն ետ դարձաւ հազիւ չուկային միւս կողմը պիտի անցնէր, նոր պահակախումբերու ոտքերուն եւ սուիններուն շխշխոցը լսեց Ակամայ ցնցուեցաւ, արդեօք զի՞նքը կը հետապնդէին : Ետ դարձաւ, աչքերը լայն բացած չորս կողմը դիտեց ուր դառնալը ճշդելու համար :

Դիպուածով թէ նախախնամութեան օգնութեամբ՝ պզտիկ Սալէպին օղլու խանին առջեւն էր, որուն առաւտպանը, որ միաժամանակ դրան ալ կը հսկէր, Թումէլիի գաղթականներէն մէկն էր. ուստի առանց վարանելու դուռը զարկաւ : «Մ՛վ է», պոռաց ներսէն խճալոս ձայն մը : Ինքնավստահ ձայնով «ես եմ», բսաւ, անունը տալով, «ախլահճի Աբրահամն եմ». Դրան նիգերը քակուեցան եւ մեծ դրան մէջտեղի անցքէն փոքրիկ դըռնակ մը բացուեցաւ : Մէկ վայրկեան ետք Աբրահամը ինքզինքը կը գտնէր Շապանի տաք խցիկին մէջ :

Ջիրար ողջունելէ ետք, ժամանակը ուշ ըլլալուն, Շապան անկողին մը կը փորձէր յարդարել իր բարեկամին համար : Աբրահամ մերժեց յարգելի պատճառով մը, շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք սենեակին անկիւնը գիւանին վրայ երկնցաւ :

Սակայն արեւելեան հիւրասիրութիւնը թոյլ չէր տար որ ինմար քնանար : Շապան նարկիլէ յարդարեց, սափոէի մը մէջ սուրճ, լոգում եւ կուէ ամանով ալ Իգտիրի մէջ անուն հանած Հալքա փոնարի ջուր բերաւ : Եւ երկու բարեկամները ծալլապատիկ դէմ դէմի նստած դիչերուան այդ ժամուն կը վայելէին սուրճը, լոգումը ծխելով ու կկլացնելով նարկիլէն : Աբրահամը ջանաց ինքզինք միշտ զըսպել, բնաւ քաղաքականութեան շուրջ չխօսեցան : Աբրահամը տխրած էր զզուչանալու, որովհետեւ կը գտնուէր այնպիսի վայրի մը մէջ, ուր պատերն անգամ թուրք էին, իսկ Շապան նոյնքան կը զգուշանար, վախնալով որ բերնէն սխալ խօսք մը կամ զաղտնիք մը փախցնէր, վտանգելով ոչ միայն իր անձը, այլ ամբողջ խանին թրքութիւնը : Ուստի կատակելով, սատակախօսութիւններով ժամանակ անցուցին : Շապան բնական պէտքի համար դուրս ելաւ, Աբրահամ շունչ մը քաշեց, բայցեւարար ոտքի ելլելով զէնքերը աչքէ անցուց, բանճինակը լաւ մը կռնկելէ ետք շուրջը քննեց, ով գիտէ ինչու համար, պատուհանին մէկ անկիւնը կախուած հին ձեւի ժամացոյցը կէս մը զարկաւ, աչք մը քթթեց, ժամը 4.30 էր :

Օրերէ ի վեր անքնութեան պատճառով աչքին կոպերը չորցած էին, որուն հետեւանքով խայթող ցաւ կը զգար : Եւ այսպէս յոգնած աչքերը ինքնաբերաբար փակուեցան :

Շապանը երբ տեսաւ որ Աբրահամը կը քնանայ, ժամացոյցը նայեցաւ, մտածեց թէ ինքն ալ կրնար դեռ երկու երեք ժամ քնանալ : Անկողին մտնելէ առաջ հասա սիկար մը փաթթեց եւ ձախ կուշտին վրայ յենուած, սկսաւ ծխել եւ շուրջը դիտելու փորձութիւնը ունեցաւ : Աչքը Աբրահամին դէմքին հանդիպեցաւ : Յանկարծ վախէն սարսռաց : Փակ աչքերը եւ մեղրամոմի նման դեղնած դէմքը պատանքէն դուրս ինկած մեռելի կը նմանէր :

Արտորանօք չոկուեցաւ, ծնկաչոք յատակին քսուելով շունչը բռնած մօտեցաւ Աբրաչամին, աղուէսի նման տականքները ցցած վիզը երկարելով շնչառութիւնը մտիկ ըրաւ, բան մը չզգաց, սարսափէն ինքզինքը մոռցած «Ալլահ» պոռաց : Միամիտ տխոտոտանը դրպանէն փոքր ու կլոր հայելին հանեց, որ կը գործածէր պեխերը ոլորելու ժամանակ միայն, քիթին եւ բերանին բռնեց, մէկ երկու վայրկեան սպասելէ ետք ետ առաւ, այս անգամ ամբողջ մարմնով կը դողար, կարծես ճերմէ կը տառապէր :

Արդեօք յուզումէ՞ն էր թէ ուրախութենէն, չենք գիտեր, որովհետեւ հայելին քրտնած էր, խեղճը ընճըռուած անկողին մտաւ, չէր բաւեր ցերեկուան ծանր ֆիզիքական աշխատանքը, գիշերն ալ միտքը տանջուելով յոգնած էր արդէն, ուստի երբ գլուխը բարձին դրաւ, քանի մը վայրկեան ետք խոր քունի մէջ թաղուած էր :

✕

1922 Սեպտեմբեր 9 : Աշնան առաւօտ մը Փունթայի թաղամասէն երկրորդ Գորտոնի մինչեւ լայն ու սալայատակուած քարափին վրայէն, հեղլէն զինուորական սարազ կրող վաշտ մը կը յառաջանար դէպի արեւմուտք : Փունթայի հրապարակը եւ գլխաւոր պողոտան լեցուած բազմութիւններ կը դիտէին վաշտը : Երբ վաշտին առաջամասը հանդարտ քայլերով դարձաւ դէպի պողոտան, ժողովուրդը «գի՛թօ Վէնիզէլոս» պոռաց, իսկ եռեւի մասն ալ կ'արտասուէր :

Զօրամասը կը յառաջանար ներդաշնակ կարգապահութեամբ : Վաշտին առջեւէն կը քալէր դրօշակիր մը, լայն թիկունքով, միջին տարիքի մարդ մը : Դրօշը եռագոյն էր՝ կարմիր, ճերմակ եւ կապոյտ : Քանի մը ոտք հեռուէն դրօշակիրին կը հետեւէր՝ բարձր ձիու վրայ նստած զինուորական մը :

Այս մարդը հայազգի զօրավար Թորգոմն էր, իսկ շարժուող վաշտը՝ հայկական լեգէոնը : Զօրամասը կը վերջանար փոխադրակառքերով, անոնց անմիջապէս ետեւէն կը հետեւէին յունական բանակին ետեւը մնացած զինուորներ իրենց զէնքերով :

Երկրորդ Գորտոնէն մինչեւ կառավարչատան հրապարակը, բազմահազար ողովուրդը լուռ կը դիտէր : Անոնք կ'երթային դէպի ազատ հորիզոններ : Սակայն ո՞վ պիտի ազատէր վտանգէն, գացողնե՞րը թէ մնացողները :

Իգտիրի Հայոց Առաջնորդը պատգամած էր գլուխը կորսնցուցած ժողովուրդին՝ «մնանք եւ չխառվինք» :

Այսպիսի յուզիչ տեսարան պարզած Իգտիրէն հեռացաւ հայկական լեգէոնը : Ժամը տասուտեան ինն էր :

✕

Քիւչիւք Սալէպճի օղլու խանին կամարաւոր դրան ծանր փեղկերը կըռնակի վրայ բաց ձգուած էին : Մուտքի դրան եւ դէպի Շապանին խցիկը տանող ճամբուն մէջտեղը մերթ ընդ մերթ կը խռնուէր ու կը ցրուէր անասելի բազմութիւն մը, մեծ մասը Կրետացի Թուրքեր, տեղացի Եբիւկ, Զէյպէկ, բոլոր եւայլն : Զինուած էին րահերով, կացիններով եւ այլ կարգի խորտակիչներով : Ցցիկին դուռը գոց էր, դռնապանը դեռ կը քնանար :

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ

(Շար.)

ջոցները ձեռք առնուած չէին մեր սահմանը բունաբարելու նպատակով ։

Ցեռոյ անդրադառնալով գաղթավայրերու հարցին, Սփաաք խնդրեց որ վճռաբանութիւն չկատարուի այդ մասին, աւելցնելով որ կառավարութիւնը վճռած է ի գին ամէն զոհողութեան՝ պաշտպանել իր գաղթավայրերը։ Այդ նպատակաւ, 1939ի պիւտճէին մէջ 11 միլիոն Փրանք յատկացուած է Քոնկոյի պաշտպանութեան։

Համայնավար կուսակցութիւնը կը բողոքէ

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն, բաց նամակ մը հրատարակելով «Իւմանիթէ»ի մէջ, կը բողոքէ Մարսէյլի արմատական համագումարին ամբաստանութեանց դէմ, որոնք բանաձեւուած էին իր հասցէին։ Այսպէս կը մերժէ այն ամբաստանութիւնը թէ համայնավար կուսակցութիւնն եղաւ որ առաջին անգամ խզեց իր կապը Ժող. ճակատին հետ։ Ցեռոյ կը բացատրէ թէ ինչու մերժած են քուէ տալ Միւնիխի համաձայնութեան։ Եւ կ'աւելցնէ որ հակահամայնավարական քաղաքականութիւնը ի վերջոյ կը յանգի թշնամութեան ընդդէմ աշխատաւորներու, ընկերվարութեան, հրէութեան, ժողովրդավարութեան ։ Եւ պաշտպանելէ վերջ իր արտաքին քաղաքականութիւնը, կը յայտարարէ թէ հաւատարիմ կը մնայ Ժող. ճակատին ։

Բողոքագի՞ր թէ մեղայագիր ։

«Համարաբական շարժումը առասպել մըն է»

—— ™ ——

«Թան»ի թղթակիցը, Ժորժ Մէյէր, որ Գահիրէէն կը հետեւի արաբական շարժումներուն, խօսելով Պաղեստինի վերջին դէպքերուն եւ Գահիրէի իսլամական համաժողովին մասին, կը մերժէ կարեւորութիւն տալ «արաբական միութեան»։ Համակրական պարզ խօսքեր են, եթէ երբեմն կը լսուին Փոքր-Ասիայէն կամ Հնդկաստանէն, Գահիրէէն կամ Պաղեստինէն, բայց ոչ մէկ իսլամ սիրտ ունի սրբազան պատերազմի մը մէջ նետուելու։ Կատարուած շարժումները ուրիշ պատճառ չունին, բայց եթէ ֆրանսական եւ անգլիական գերիշխանութեան դէմ գաղտնօրէն աշխատող կարգ մը պետութեանց գրգռութիւնները ։

Էլ-Ազհարի համալսարանին ուլէմաներն իսկ անիմաստ կը գտնեն «համարաբական շարժում» բացատրութիւնը։ «Ալ-Սաղպաղ» պարբերաթերթին խմբագիրը, հաստատելու համար թէ առասպել մըն է «արաբական միութիւնը», կը հարցնէր յօդուածով մը .—

«Վերահաստատե՞լ կ'ուզեն Մուհամմէտի ժամանակաշրջանը՝ կազմելով արաբական կայսրութիւն մը, որ պիտի բովանդակէր Եգիպտոսը, Սուրիան, Իրաքը, Հիճազը, Նէճտը, Եէմէնը, Անդրյորդանանը։ Այդ պարագային հարկ է համարաբական կայսրութեան ենթարկել ներկայ արաբական թագաւորութիւնները, բայց կ'ընդունի՞ն ։

Կազմե՞լ կ'ուզեն Ազգերու նոր Դաշնակցութիւն մը, արաբական երկիրներու միութեամբ,— Արեւմուտքի փորձը ցոյց տուաւ որ պատրանք մըն է այդ ։

Ստեղծե՞լ կ'ուզեն արաբական մշակոյթի միութիւն մը,— ոչ մէկ արաբական երկիր պիտի ուզէ հետ դառնալ իր կատարած նուաճումներուն ճամբէն, իր շարժումը միացնելու համար հետ մնացածներուն։

Եւ յետոյ ո՞ւր են սա Արաբները, արաբական պետութիւնները։

Եգիպտո՞սը,— ո՞ւր է այն Եգիպտացին, որ կրնայ հաստատել թէ ծագումով Արաբ է, ո՞ւր է այն Եգիպտացին, որ կրնայ ուրանալ թէ իր արիւնը չի գար փարաւոններէն, Թուրքերէն, Չերքեզներէն, նոյնիսկ Պէրպէրներէն ։

Սուրիա՞ն, Լիբանա՞նը, Եէմէ՞նը, անոնց արիւնը խառնուած է պարսկական, ասորական, թրքական, եթովպիական արիւնին ։

Այս իրողութեանց լոյսին տակ, Արաբներու միութիւնը գոյութիւն ունի միայն Սինայի թերակղզիին վրայ։ Հետեւաբար համարաբական միութիւնը առասպել մըն է պարզապէս»։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մոնթէլիէի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Փէչիքլեանի, իրենց զաւկին, Հայկի՝ ծննդեան առթիւ ։

ԿՈՉ

ՄԵԾ - ՆՈՐ - ԳԻՒՂՑԻՆԵՐՈՒՆ

Հայրենակից Տէր Վարդան քահանայ Ժամկոչեան քանի մը ամիսէ ի վեր ձեռնարկած է «Մեծ Նոր Գիւղի պատմութիւնը» անուն գրքի մը պատրաստութեան, անոր մէջ պատկերացնելով գեղի 200 տարուան կեանքը։

Ուստի կը խնդրուի բոլոր Մեծ Նոր գիւղացիներէն եւ հոն պաշտօնավարած ուսուցիչներէն, որ բարեհաճին գիւղի մասին (դէպքերու եւ դէմքերու) տեղեկութիւններ հաղորդել եւ ղրկել հնաքրքրական տեղեկութիւններ, մինչեւ յառաջիկայ Ապրիլ ամսոյն սկիզբը, ուղղակի Տէր Հօր հասցէին, Père Vartan Jamgotchian, 27 Rue St. Michel, Lyon (Rhone) France։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նեկտար Զպուքերեան եւ Հայթայեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 6 Նոյեմբեր, Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ 15 Rue Jean Goujon, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ, ողբացեալ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶՊՈՒՔԵՐԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՄԱՍՆԱՒՈՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը 5 Նոյ., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Թրիմեան» սրահին մէջ։ Կը խօսի Գնդապետ Տ. ԳԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին զինակիցներ եւ համակիրներ։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը 6 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 32 Ավընիւ Կօպլէն, Մէթրօ Կօպլէն։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փ. ու. խզ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան», Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վռամեան», «Մուրատ», «Մշօ», «Սէրէմճեան» եւ «Արզումեան» խումբի բոլոր ընկերները 6 Նոյ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Թրիմեան» սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ Կոմիտէի ։

Գաւառ

ԳՕՒԱԼԻՒՋԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը՝ 3 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 3ին ընկեր Արապեաններու բնակարանը։ Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԻԿԵԱՆ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ ՄԷՋ.-

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Նոյ., Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Ընկերվարականներու սրահը

149 bis Ave Argenteuil, Asnieres

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը մասնակցին Տիկ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ, Թառէստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ այլն։

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓՈՐԹ ՏԻՒԹԱՅԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Նոյեմբեր, Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

13, Rue Pierre Curie, Bicêtre. (Մէթրօ՝ Փօրթ տ'Իթալի)

Կը խօսի Շրջ. Վարչութեան կողմէ ՏԻԿԻՆ Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, երիտասարդ ուժերու կողմէ։ Կը մեծարուի թէյ եւ սիմիթ։

Մուտք 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ

ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ Հ.Յ. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Միութեան կեդրոնը 8 Rue Bossuet, Paris (10)

Ընտանեկան պիւֆէ եւ օրքէսթր. Մուտք՝ 3 եւ 5 Ֆր.։

Դասախօսութիւն

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1 Boulevard Carnot Ալֆորվիլ։

Կը դասախօսէ ՏԻՐԱՆ Վրդ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ. նիւթ՝ «Աստուծոյ գաղափարակութիւնը։ Դասախօսութենէն վերջ տեղի պիտի ունենայ մանկամիւղի պտոյտ՝ նախագահ։ Կը հրաւիրուի գաղութիս հայութիւնը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Պորտոյի Արարատ Միութեան

6 Նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Սրճոնի Բարսեղ Շահպազ Ակումբին մէջ, Սանդուկեան թատերախումբը կը ներկայացնէ՝ ՏԷՐ ԳՈՆԵԱԿ

Երաժշտութիւն Ա. Մեսումենց։ Մուտք՝ այրերու 4, կիներու 3, փոքրիկներու 1 Ֆրանք, միութեան սաներու մուտքը ձրի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ տան մէջ աշխատելու համար երիտասարդ հայ աղջիկ մը որ գիտնայ ֆրանսերէն։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 6 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3880 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈԳԵՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

Ականատես ենք ուշագրաւ երեւոյթի մը: Հայ երիտասարդութիւնը, գրեթէ բոլոր գաղութներու մէջ, յետադարձ ճամբու մը վրայ է:

Թերեւս լայն բացինք մեր գնահատումի կարկինը: Կարելի է նեղցնել շրջագիծը, ըսելու համար թէ մեր երիտասարդութեան մէկ որոշ մասը կ'ապրի հոգեկան եղաշրջում մը:

Կ'ընդունինք որ դեռ չկան չօշափելի ու դրական յայտաբարներ. Չկայ, մանաւանդ, ո՛չ ընդհանրական խումբ մը, եւ ո՛չ ալ յստակ ու ծրագրեալ ուղի մը՝ իրենց կողմէ գծուած:

Այսուհանդերձ, կը կրկնենք, կա՛յ հոգեփոխութիւն մը, որ օրէ օր զգալի կ'ըլլայ:

Աւելի քան տասն եւ հինգ տարի խարխափեց հայ երիտասարդութիւնը: Մանաւանդ անոր այն մասը, որ գրեթէ Արտասահմանի մէջ «հասակ նետած էր», եւ հոգեպէս ու մտովին հոս անած:

Մանուկի մը նման, որ ստնտուին կաթովը կ'աճի, մեր երիտասարդութիւնը հարազատ մօր կաթին ընծայած աւիւնը չունեցաւ իր մէջ: Ինչ որ տրուեցաւ իրեն՝ որպէս մթնոլորտ՝ «հաւաքոյթներն» էին,— քիչ մը երգ, քիչ մը ճառ, քիչ մը «հայեցի անջ»՝ վերջապէս, ու նաեւ յոյսը ապագայի...: Այս բոլորը, սակայն, ներշնչող ազդակներ են, եւ ո՛չ թէ թրծող ու խմորող: Փոթորիկէն քշուած երամի մը նման, ուրեմն, մեր երիտասարդութիւնը, առանց ենթահողի ու առանց խարիսխի, յանձնուեցաւ ապրելակերպի մը, որ իր տարիքէն ու իր շրջապատի պայմաններէն կը թելադրուէր: Այդ միջավայրը գրաւիչ էր: Նոյնիսկ կախարդական: Իսկ անոր հակադրելու մեր տուեալները եւ միջոցները տկար կը մնային, բնականաբար:

Եւ, այսպէս, «մեր» երիտասարդութիւնը մեծցաւ, նոյնիսկ կազմուեցաւ՝ ֆիզիքապէս, բայց չեղաւ ամբողջովին մե՛րը: Իրեն պակսեցաւ այն ոգին, որով պիտի բնորոշուէր ինք՝ իբրեւ հայ երիտասարդութիւն...

Սակայն պատկերը չէր անշուշտ միայն Ֆրանսահայ երիտասարդութեան: Աւելի կամ նուազ չափերով՝ յետպատերազմեան մեր սերունդը տժգոյն եղաւ, բոլոր գաղութներուն մէջ, իր ոգիով ու դիմագիծով: Անշուշտ քիչ չեղան բացառութիւնները: Ընդհանրապէս,— մէկ մասը այդ երիտասարդութեան մնաց աւելի քան հարազատ: Կառչեցաւ ամուր իր անցեալին ու սրբութիւններուն: Եւ հանրայինը միշտ նախընտրեց անհատականէն:

Բայց, մեծամասնութիւնը շարունակեց մնալ գրեթէ անհաղորդ: Ու ատկէ ծնաւ դժգոհանքը՝ հայ երիտասարդութեան մասին: Մտադիր չենք այդ դժգոհանքին խրատացի ու անխրատ կէտերը ճշդելու հոս: Ուզեցինք ուշադրութեան յանձնել այն երեւոյթը, որուն ականատեսն ենք այսօր:

Անսանձ, հաճոյատենչ ու անխտիր վազքէն վերջ, տեսակ մը յոգնութիւն ու նաեւ տեսակ մը յուսաբեկում կ'ապրի այժմ մեր երիտասարդութեան նկատելի մէկ մասը: Օտար միջավայրը, իր բոլոր առաւելութիւններով, չլացուցեր էր զայն:

Նոյն այդ միջավայրը այսօր զայն կը մղէ անդրադարձումի մը: Օտարէն՝ հարազատին, «դուրսին»էն՝ հայկականին վերադարձի մը: Երկրորդը առաջինէն նախընտրելու ներքին ձայն մը, որ հետզհետէ աւելի բարձր կը խօսի մեր երիտասարդներուն մէջ:

Իսկ ասիկա անհասկնալի չէ: Այդ «դուրսին»ը տուաւ անոնց ինչ որ կրնար տալ: Ու անոնք տեսան ու զգացին բաներ, որոնք — շատերու կամքէն անկախաբար, ինքնաժխտումին հակառակ,— զգացուցին թէ «իրենք Հայ են»: Այս տեսակէտէն նուազ դեր չկատարեցին նաեւ մեր աշխատանքները,— մամուլով ըլլայ, թէ բեմով:

Հոգեբանօրէն բացատրելի այս երեւոյթը, սակայն, կը կարօտի լուրջ նկատառումի մը: Բայց մանաւանդ ծրագրեալ ու հիմնական աշխատանքի մը՝ ձեւ ու խորք ստանալու համար:

Չմոռնանք որ ընդհանրական որակումի մը տակ առնուած «հայ երիտասարդութիւն»ը ո՛չ միօրինակ է, ո՛չ նոյնահասակ, եւ ո՛չ ալ միատեսակ՝ իր մտածելու եւ զգալու կերպերուն, ինչպէս նաեւ՝ իր ձգտումներուն կամ իր նախասիրութեանց մէջ: Ամերիկայինը՝ «ամերիկահայ երիտասարդութիւն» է: Ֆրանսայինը՝ «Ֆրանսահայ երիտասարդութիւն»: Իսկ Պալքաններունը՝ «պալքանեան հայ երիտասարդութիւն»...

Այս չակերտները բացատրութեան չեն կարօտիր,— ո՛րքան բացայայտ է անոնցմէ ամէն մէկին տարբերութիւնը՝ միւսներէն: Անոնք բոլորը, «ծագումով Հայ» ըլլալով հանդերձ, չադախումով նոյնանման չեն: Մէկը ամերիկեան դրոշմ ունի,— քիչ մը «Ճօն» է, միւսը՝ Ֆրանսական,— ըլլալով քիչ մը Փիէռ կամ Ալպէռ, պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Ժամանակը, սակայն, ինչպէս ըսինք, սկսած է կատարել իր գործը: Հոգեփոխութիւնը, զոր «երեւոյթ մը» նկատեցինք, դեռ ընդհանրական չէ, անշուշտ: Կամ՝ խոր ու ամբողջովին փրկարար: Չունինք նաեւ այն միամտութիւնը, թէ հարիւրին հարիւր տոկոսով կարելի է վերաշահիլ մեր երիտասարդութիւնը (ապահովաբար, ուրիշներ պիտի նախընտրէին «փրկել» բացառութիւնը): Բայց, մենք չունինք նաեւ այն յոռետեսութիւնը, որ «վտանգուած» կամ նոյնիսկ «կորսուած» կը նկատէ հայ երիտասարդութիւնը:

Կը կրկնենք, - յետադարձը պիտի գայ: Եւ սկսած է արդէն: Եւ որովհետեւ տարրերը միատեսակ տարրերէն կը վարակուին, այն ինչ որ երեւոյթ մը կամ դեռ գոնէ երեւութական կը նկատուի այսօր, վաղը կրնայ չօշափելի ու ընդհանրական դառնալ: Դառնալու համար, հետզհետէ, շարժում մը՝ մտաւոր ու հոգեկան՝ դէպի ծոցը մայրենի:

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ ԵՒ ԼՈՐՏ ՀԸԼԻՖԱՔՍ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՆ

— oo —

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը ուրբաթ երեկոյ մամուլին տուաւ հետեւեալ զեկոյցը.—

Ֆրանսական կառավարութիւնը Փարիզ հրաւիրեց Չէյմպըլէնը, վարչապետ Մեծն-Բրիտանիոյ, եւ լորտ Հըլիֆաքս, արտաքին նախարար:

Չէյմպըլէն եւ լորտ Հըլիֆաքս պատասխանեցին թէ հաճոյքով կ'ընդունին հրաւէրը եւ Փարիզ պիտի գան 23 Նոյեմբերին, մնալու համար մինչեւ 25: Իրենց պիտի ընկերանան Տիկին Չէյմպըլէն եւ Տիկին Հըլիֆաքս:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ, այս այցելութեան կը տրուի քաղաքական հանգամանք,— իբրեւ թէ Չէյմպըլէն եւ լորտ Հըլիֆաքս փոխ այցելութեան կուգան Տալատիէի եւ Ժորժ Պոնէի, որոնք քանիցս Լոնտոն այցելեցին սեպտեմբեր ամսուան ամէնէն տագնապալից օրերուն: Բայց ոչ մէկ կասկած, որ երկու կառավարութեանց այս պետերուն միջեւ խօսակցութիւնը նպատակ ունի վերահաստատել անգլիա-ֆրանսական քաղաքականութիւնը Միւնիխի համաձայնութեան լոյսով: Այդ խօսակցութեանց ընթացքին քննութեան պիտի առնուին նաեւ այն բոլոր հարցերը, որոնք կը վերաբերին Եւրոպայի ապագայ վերակազմութեան:

Ստոյգ կը համարուի այլեւս որ, երկու պետութեանց միջեւ տեսակէտներու ներդաշնակութիւն մը ստեղծուելէ վերջ, Չէյմպըլէն ձեռնարկէ ընդհանուր խաղաղութեան իր առաքելութեան, առաջին առթիւ տեսակցութիւն մը պատրաստելով Մուսոլինիի, յետոյ Հիթլէրի հետ,— ձեռնարկ մը որու լուրը կը հաղորդէինք երկու օրէ ի վեր,— որպէսզի կարելի ըլլայ գումարել չորսով Զօրսերու ժողով մը:

Չէյմպըլէն պիտի տեսակցի Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի հետ

— oo —

Լոնտոնէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, Չէյմպըլէն ինքն էր ցանկալի գտած է ճամբորդութիւն մը դէպի Փարիզ, ընկերակցութեամբ իր արտաքին նախարարին, իբրեւ փոխ-այցելութիւն Տալատիէի եւ Ժորժ Պոնէի, իրականին մէջ՝ գետին պատրաստելու համար ընդհանուր խաղաղութեան իր ձեռնարկներուն: Բրիտանական խորհրդարանին մէջ միջազգային քաղաքականութեան մասին վիճաբանութիւնները փակելէ վերջ, Չէյմպըլէնի համար այլեւս անհրաժեշտութիւն մը դարձած էր շարունակել բանակցութիւնները Ֆրանսական կառավարութեան հետ: Այս ձեւով, Չէյմպըլէն յարատեւութեամբ կը հետապնդէ խաղաղութեան առաքեալի իր ձեռնարկը, եւ առաջին հանգրուանը — բրիտանական խորհրդարան — անցնելով՝ կը մտնէ երկրորդ հանգրուանը, չփման մէջ կը մտնէ Ֆրանսական կառավարութեան հետ:

Փարիզի մէջ պաշտօնական ընդունելութեանց եւ ճաշկերոյթներու ընթացքին՝ Չէյմպըլէն եւ Տալատիէ պիտի ճշդեն այն գործակցութիւնը, որ անհրաժեշտ է միջազգային բազմաթիւ հարցերու լուծման մէջ: Այդ առթիւ հաւանական կը նկատուի որ քննութեան առնուին գերմանական ցանկութիւնները գաղթավայրերու մասին, եւ թերեւս համաձայնութեան ձեւ մը գտնեն սահմանափակելու համար սպառազինութիւնները, վերջ դնելու համար զինարշաւին:

Փարիզի այս այցելութենէն վերջ, Չէյմպըլէն պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ Հռոմի մէջ, կամ Միջերկրականի վրայ պտոյտի մը ընթացքին՝ նաւու մը մէջ: Ապա վերջ Չէյմպըլէն պիտի տեսակցի Հիթլէրի հետ, որպէսզի վերջանան նախապատրաստական աշխատանքները Զօրսերու ժողովի մը հրաւէրին համար:

Անգլիոյ թագաւորին ճառը

— oo —

Երկարաձգելու համար բրիտանական խորհրդարանին նստաշրջանը, որ կը վերջանար ուրբաթ օր, թագաւորը ճառ մը կարդաց երեսփոխաններուն եւ լորտերու ժողովին անդամներուն առջեւ՝ մէկ տեղ հաւաքելով զանոնք:

Այս ճառը պատկերացումն էր այն դէպքերուն, որոնք տեղի ունեցան այս վերջին ամիսներուն, Եւրոպայէն մինչեւ Հեռաւոր Արեւելք:

Երեքշաբթի, ուրեմն, կը վերաբացուի բրիտանական խորհրդարանը, որու առջեւ պիտի կարդացուի բուն գահաճառը:

«Խաղաղութիւնը կը նմանի գլուխը դրած զինուորի պայուսակին»

— oo —

Հինգշաբթի օր, Հռոմի մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ իտալեւհունգարական զինադադարին 20րդ տարեդարձը: 100,000 նախկին սամիկներ տողանցք մը կատարեցին Կայսրութեան ճանապարհին եւ Վենետիկեան Հրապարակին վրայ:

Այդ առթիւ, Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ Վենետիկեան Պալատին պատշգամէն եւ ըսաւ մասնաւորաբար.—

«Եւրոպայի քաղաքական երկնակամարին վրայ կապոյտը սկսաւ բացուիլ ու տարածուիլ: Պատասխանատու վարիչները կ'աշխատին այդ ուղղութեամբ: Եւ սակայն անխոհեմութիւն եւ նուազ Ֆաշական է յանձնուիլ չափազանցուած եւ վաղաժամ լաւատեսութեան մը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի Ազգային Պաշտպանութեան Զինադադարի Յանձնախումբին համար

oo

ՑԱՆԿ 4			
Զաւ. Որբերու Միութիւն	50	Հրանտ Ակոնայեան	10
Պայրամեան եղբարք	25	Միրիճան Քիւրքճեան	10
Յովսէփ Ռէյիզեան	20	Գումար՝	145
Սահակ Տէր Թովմասեան	10	Նախորդ գումար՝	400
Երուանդ Ճանկէզեան	10		
Յովհաննէս Տէր Յովհաննէսեան	10	Ընդհ. գումար՝	545

ՏԱԿԱՒԻՆ ՊԻՏԻ ԲԺՇԿՈՒԻ՞ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱՆ

— oo —

Եուկոսլաւիոյ խնամակալը Կարոլ թագաւորին մօտ

— oo —

Եուկոսլավիոյ խնամակալը, իշխան Փօլ, հիւր գնաց Ռումանիոյ Կարոլ թագաւորին, ըստ պաշտօնական զեկոյցին՝ «որսի ելլելու» համար միասին:

Խօսելով այս այցելութեան մասին, լեհական մամուլը կը կարծէ թէ թագաւորն ու խնամակալը պիտի աշխատին ճշդել իրենց երկիրներուն դիրքը հանդէպ այն կացութեան, որ ստեղծուեցաւ հունգարեւչեխական վէճին լուծումէն վերջ, մանաւանդ որ «հիմա այլեւս Փոքր Համաձայնութիւնը դադրած է գոյութիւն ունենալէ»:

Վարշաւայի մամուլը կը կարծէ գիտնալ նաեւ թէ Կարպաթեան Ուքրանիան պիտի տրուի Հունգարիոյ, ատոր համար Ռումանիա կ'ուզէ նախապէս բանաձեւել իր պահանջը Ուքրանիոյ ցեղագրապէս ռումէն հողամասին վրայ»: Այս պահանջը ծնունդ կ'առնէ Փրոֆ. Եօրկայի Մշակութային Միութեան հանգանակէն, որ կը պահանջէ Ռումանիոյ վերադարձնել այն քանի մը տասնեակ հազար Ռումէնները, որոնք կը բնակին Կարպաթեան Ուքրանիոյ արեւելեան բաժնին մէջ:

Լեհական «Ցայս» պահպանողական թերթը կը գրէ թէ «կասկած չկայ այլեւս որ, Վիէննայի իրաւարարական ժողովին կողմէ Հունգարիոյ տրուած հողամասերուն գրաւումէն վերջ, լեհական եւ հունգարական դիւանագիտութիւնը վճռական եւ կորովի գործունէութիւն մը ցոյց պիտի տայ Կարպաթեան Ուքրանիոյ ճակատագրին մասին»:

Այս խորհրդածութիւններէն ներշնչուելով, Փարիզի «էնթրանսիժան» թերթը կը գրէ. «Կը շարունակուի Չեխոսլովաքիոյ յօշոտումը: Երկիրը այսօր հասած է այնպիսի վիճակի մը, որ կ'ըսեն՝ չապրիր այլեւս: Բոլորովին մեռած չէ, կարելի է այդքանը ըսել: Բայց ձեռքէն խլած են հանքերը, ճարտարարուեստը, երկաթուղին, եւ զինք հեռու նետած են Դանուբի ափերէն: Այսուհետեւ կրնայ ապրիլ իբրեւ մոլորակ, իբրեւ մակարդակ, իբրեւ ստոր կամ անոր յաճախորդը: Ողբերգութիւն»:

Ֆրանսական կառավարութեան նորին ծրագիրները

— oo —

Կառավարական շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, կը հաստատուի որ

1.— Տալատիէ եւ Մարշանտօ ելմտական ծրագիր մշակած չէին Մարսիլիոյ ժողովէն առաջ:

2.— Մարսիլիոյ ժողովէն վերջ վարչապետը խնդրած էր որ Մարշանտօ ներկայացնէ ծրագիր մը:

3.— Տալատիէ համամիտ չըլլալով Մարշանտոյի ծրագրին, Փօլ Ռէյնոյի կը յանձնէ ելմտական նախարարութիւնը:

4.— Տալատիէ մտադիր չէ խորհրդարանէն խնդրելու որ լիազօրութեան շրջանը երկարաձգուի.

5.— Մտադիր չէ նաեւ դահլիճին մէջ նոր փոփոխութիւններ կատարելու:

6.— Խորհրդարանը նիստի պիտի հրաւիրուի Դեկտեմբերի սկիզբը, ոչ աւելի ուշ քան ամսուն 15ը:

Ազգային վիճակահանութեան պարգեւները

— oo —

Ազգ. պարգեւախաղի 11րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր, Օրլէանի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 232,051 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1,000,000 ֆրանք.— 301,613, 434,180, 1,486,441, 682,457:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆր. 844,802, 1,399,347, 1,388,861, 229,602, 969,353, 193,821:
83,414 վերջացող բոլոր տոմսակները շահեցան 100,000 ֆրանք:
30,904 եւ 79,025 վերջացող թիւերը շահեցան 80,000 ֆրանք:
15,035 եւ 22,680 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք:
1116, 6451, 2717, 8,782 վերջացող թիւերը շահեցան 20,000 ֆր.:
737 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք:
622 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
08 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
97 եւ 32 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:
2 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք:

Յաջորդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ 23 Նոյեմբերին Լիլի մէջ:

ՈՐՈ՞ՒՆ ՀՈԳԸ

Ազգասիրութի՜ւն:

Միաժերան կը պարտաւորէ հայ մամուլը: Գաղութի հայութեանն ի ձայն բարձր կը պահանջէ ազգը սիրել, հայ մնալ, ազգին նուիրուիլ ամէն գնով:

Ու գաղութի հաստատօր հայ հարուստը, գերեզմանի հողը լեցուցած իր ականջին մէջ, չի լսեր հայ մամուլի այդ բարձրաղաղակ կոչը:

Որո՞ւն հողը:

Ո՛հ, եթէ այս ժամուս՝ Պէշիկթաշի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ քարոզիչ Հայաստանցի վարդապետը, ամէնուս սիրելի ու պաշտելի Երիմեան Հայրիկը ականատես ըլլար հայ հարուստ դասակարգի զզուելի անհոգութեան, պիտի չպոռա՞ր անոնց երեսին.—

«Իր ազգն ու հայրենիքը չսիրող անձը մարդկային կեանքի մէջ ապրելու իրաւունք պիտի չունենայ»:

Այսպէս կը խօսէր Հայրիկ, եւ այդ խօսքերը կը լսէին Պոլսեցիները, որոնք խռնուած էին, եւ այնքան բազմութիւն որ ըստ պատմիչին՝ շատերը եկեղեցւոյ դռնէն դուրս մնացեր էին: Այդ քարոզը լսողներուն մէջ կը նըշմարուէին առեւտրին առջեւ՝ Արքունի Ճարտարապետ Կարապետ Ամիրայ Պալեան եւ արքունի վաճառական Յովհաննէս Պէյ Տատեան: Այս երկրորդին աչքին մէջ նայելով Երիմեան Հայրիկ՝ կրակոտ բերանը կը բանար եւ կ'ըսէր.—

«Ո՛վ արքունի վաճառական, քու ամբարած վաստըկէդ քիչ մըն ալ Հայաստանցի Հայերուս տուր, որ գործածենք մեր թշնամիներուն դէմ»:

Ի՞նչ պիտի ըսէր այժմեան գաղութահայ դասակարգէն այն գաւառացի սելու, թէ Հայրիկ խելքը կորսնցուցեր [illegible] չարժելով դրամ կը դիզէր, բայց այսօր «Հայ կոչուիլ» չուզեր, ու երբ անոր կը ներկայանայ զարիպ, թըշուառ, անտէր մուրացկան մը, զայն դռնէն վռնտել կուտայ:

Ես ձեզ կ'ապահովցնեմ, որ այդ «փառքինիւն» պիտի համարձակէր իհարուստ «փառքինիւն», որ «էնսաֆ է», փակելու է անոր բերանը: «Ի՞նչ կ'ըսէ Թուրքը, երկու հոգի մնացեր են միջմէ, զանոնք ալ սէէ կ'անցընեն կը յմնայ...»: Այս է իր փախուստի ճամբան:

X

Օտարութեան մէջ, «ուր հաց կայ, հոն կեանք կայ» ըսող գաղթական հարուստը, ի՞նչպէս կրնայ ազգասէր մնալ, ի՞նչպէս Հայուն տառապանքովը կրնայ հետաքրքրուիլ: Պոլսոյ մէջ, երբ կրնամ ըսել բոլոր հայութիւնը, ամիրայէն սկսեալ գոլբոցներու ամէնէն աղքատ տնտեսը, խանդավառ ազգասէրներ էին, Հայրիկ անոնց ազգասիրութեան կարեւորութիւն չտալով՝ [illegible]

«Հայ եղողը Հայաստանի հողին վըրայ միայն կը ճանչնայ թէ ինքզինքն եւ թէ ազգն ու հայրենիքը»:

Բայց այժմեան հայ գաղթական հարուստին հո՞ղն է իր ազգն ու հայրենիքը ճանչնալը:

Հայրենի՛ք, Հայաստա՛ն.

Որո՞ւն հողը:

Ubi bene ibi patria...

Հայրենիքի սէրը, հայ հաւատքին հաւասար պարտաւորիչ էր: Կարելի չէր երազել Հայ մը որ իր հայրենիքը չսիրէր, իր ազգը չսիրէր: Մենք կը տեսնենք որ այս հոգւով մեծցեր, ապրեր ու մեռեր են այն Հայերն որ Հայ կոչուելու ազնուական հպարտութիւնը զգացեր են, որով անոնք ուր որ գացեր են, նուիրական պարտաւորութիւն համարած են նախ եկեղեցի շինել, դպրոց մը եւ տպարան մը հաստատել: Հարուստի կամ աղքատի ինդիր չկայ, ամէնՀայ իր այդ փառաբանները վառ պահեր է, ամէն մէկը իր միճակին համեմատ նպաստեր է այդ հաստատութեան իր տուէնէն պակաս չընել:

Հայրիկ, սակայն, ատով ալ գոհ չէ մնացած: Չի գիտեր որ Հայը Հայ կը մնայ միայն իր հայ հողին վրայ, ինչպէս ան իր քարոզին ունկնդիր Կարապետ Պալեան Ճարտարապետին կ'ուղղէր իր հրաշունչ բառերը եւ կ'ըսէր անոր.—

«Ո՛վ արքունի Ճարտարապետ, բաւ է որ Սուլթանաց համար պալատներ շինես, եկուր քեզ Հայաստան տանիմ, հոն մեր նախնեաց աւերակներ շատ կան, եկուր, նորոգէ մեր փլած եւ կիսաւեր ամրոցներ, բերդեր եւ [illegible]»:

Բնականաբար այս խօսքին վրայ խայթաց որոշէն հայ Ճարտարապետ ամիրան, սակայն սուլթանին կատեած շնորհնչելու համար կէս ձայնով ըսաւ Երիմեան Հայրիկին, «Աման, Հայր Սուրբ, ոտքդ պագնինք, տանիկ մի' խօսիր, մեզ խորտակե՛լ կ'ուզես»:

Ընդհակառակն առհասարակ բոլոր ժողովուրդը Հայրիկի խօսքերով ելեկտրականացած չէինկրնար զսպել իրենց ներքին երջանկութիւնը: Ունկնդիր եւ ականատես մը այս առթիւ կը գրէ.

— «Գոհունակ դէմքեր, խորհրդաւոր նայուածքներ, վառվռուն աչքեր ուղղուած էին Հայաստանցի վարդապետին, որ բուռն ոգեւորութեամբ շարունակեց ու վերջացուց իր քարոզը»:

Արդ, պահ մը համարեցէք որ Եւրոպայի հայ գաղթականութեան մէջ Հայրիկ տուած ըլլար այդ քարոզը: Ո՜րքա՛ն իրարանցում, որքա՜ն քաշքշուկ: Եւ Հայրիկ պիտի կարենա՞ր դիմադրել «փառքինիւններու» չարամիտ հալածանքներուն:

Ես կ'ըսեմ որ Հայրիկ ոչ միայն պիտի տուժէր, այլեւ արժանավայել դաս մըն ալ պիտի տար անոնց, Ցուցիկ Հայրապետին նման բռնկած՝ քաջաբերդի համարձակութեամբ այդ նոր Տիրաններուն կուռքը պիտի կործանէր, անոնց գլխուն վրայ պիտի կոտրէր իրենց «չարչըճի» էնտազէն»:

Տօ'ւր, դա'րձ կ'ըսէ Ս. Գիրքը, զորկ անզգամին ըստ իր անզգամութեան: Հայութեան մէջ ո՞վ աւելի անզգամ է քան այն որ յլրութիւնը կ'ունենայ ըսելու «Ես Հայ չեմ»:

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ԵՍ ՈՒ ԴՈՒՆ

—— oo

(ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

Պատուհանէս դուրս հանդիպակաց բլրակներուն վրայ ինկած է աշունը թոյլ հեւքով: Կանանչութիւնը փոխեր է իր գոյները: Քօսոտեր են պտղատու ծառերը: Հեռուն, չահոքբրամներ, ճերմակ, կարմրագոյն, կը դողդղան վախկոտ արեւին շողերուն տակ: Կաղամախիներէն տերեւներ կը թափին եւ հողմավար կը խշրտան ճամբաներու եզերքը: Խոնաւ ու մռայլ շունչ մը բռնած է ամէն կողմ:

Հոգիս կը դառնայ դէպի երկիրս, ուր աշունները գեղեցիկ էին ու հոգեպարար: Այնտեղ արեւը բարկ էր ու բարի: Մառախուղը չէր թրջեր տուն ու տանիք: Եւ մոգցուած աշուններուն տժգոյն պաստառին վրայ քաղցր ու գրաւիչ պատկեր մը կը նկարուէր, թափանցիկ ու շքեղ գոյներով:

X

Կէսօրը անցած է: Արեւը զանգակատան քառաթեւ խաչին ոսկիին հետ կը սիրաբանի: Մօրեղբայրս, Տիգրանիկ, երկար ու բարակ ձող մը բռնած՝ կ'աշխատի վար թափել ձանձրեզէն հասած ու ճեղքրտած պտուղները: Մեծ հայրըս ներքնասենեակէն դուրս կ'ելլէ՝ որսի հրացանը ուսին: Աչքով նշան կ'ընէ մեզի: Կը պատրաստուինք իրեն հետեւելու: Մեծ մայրս կ'արգիլէ: Տիգրանիկը իր կրտսեր մէկհատիկ մանչ զաւակն է, ուխտերով աշխարհ եկած: Մենք արդէն փողոցի դռնէն դուրս կը թռչինք եւ կը լսենք անվերջ կշտամբանքներ, անօգուտ մեղադրանքներ մեծ հօրս հասցէին, որ չի մոռնար երիտասարդութիւնը, յամառ [illegible] մը որսի:

Դուրս կ'ելլենք քաղաքէն հարաւարեւմտեան մը կ'իջնենք «Ես ու Դունեին» բնամոռան պարիսպներէն: Կարճ դադարը: Մեծ հայրս կը յառաջանայ ծառաստաններուն խորը: Կը նայիմ իր ետեւէն: Ուսերը կքած են քիչ մը, բայց ան կը քալէ ուղիղ եւ ծանր: Հրացանին փողը կը փայլի արեւին մէջ: Ինք շատ կը սիրէ հրացանը: Անոր կապուած են իր երիտասարդ օրերու մտերիմ յուշերն ու արկածախնդրութիւնները:

Ծառազարդ ու ծաղկաւէտ է պարտէզը: Մշտահոս ականակիտ ակունքներ կան հոն: Անանուխի, շահասպրամի բոյրերովը լեցուած է մթնոլորտը: Պատուատակները կարմրեր՝ դամբիւղաձեւ կախուեր են ուռիներէն: Վայրի թխագոյն տատրակներ, կապտորակ աղաւնիներ երամ երամ կը նստին ջուրերուն վրայ: Հաստաբուն փշատի մը, վարդանոցին մօտ, պահակ է կանգնած:

Մենք ծանօթ ենք այս դրախտային վայրերուն: Եկած ենք գարնան այն ամսուն, երբ պարիսպներու լերկ քարերն անգամ ծաղիկ կը ծնին: Հոս, զմայլումով ունկնդրած ենք սոխակին երգին: Հոս են պատմեր մեզի անոր սիրոյ եւ վիշտի հեքիաթները:

Ծաղկաթուփին քով՝ կը հսկէ ան արթուն, երգելով հրավառ մեղեդիներ: Նախանձոտ յաւերժահարսները, սակայն, կ'երկնցնեն մայիսի կարճ գիշերը: Եւ ահա, յոգնած պարտասած, սիրահարին քունը կը տանի: Պահիկ մը չանցած՝ կը բացուի վարդը: Եւ երբ կ'արթննայ սոխակը կուլա՛յ կուլա՛յ յուսախաբ...:

Մենք օր մը նոյնիսկ տեսանք լալը: Անոր արցունքներուն բիւրեղացած կաթիլները ինկեր էին վարդի թուփին վրայ...:

Տիգրանիկը այծեամի պէս ծառերն ի վեր կը շուլլուի: Կը լսեմ մեծ հօրս հրացանի որոտը եւ սիրտս կը դողայ: Մուխը թուխպ ամպի մը նման կը գալարուի ծառերուն գագաթներէն վեր, յամրօրէն: Թռչունները խրտչած՝ ապաստանահար տեղ կը փոխեն ճիւղէ ճիւղ: Բոպիկ պզտիկ հովուուհի մը ուլիկները արածելու բերեր է: Անոնք կը ցատկռտեն եւ կը կրծեն մատղաշ [illegible] Ջրեղբքին մօտ: կը տեսնեմ «Եօթը եղբայրները»:

Միեւնոյն ձեւով եւ բարձրութեամբ կը կանգնին այս ամրոցները կոնաձեւ ցցուածքներով եւ իրարու կը կապուին 100 մեթր հեռաւորութիւն ունեցող ողորկ պատնէշներով: Ամբողջ պարիսպները՝ դուրսէն այս ձեւով կը շրջապատեն քաղաքը: Իսկ ներսէն քարէ սանդուխներ կը բարձրանան զանազան մեծ ու պզտիկ բաժանումներու մէջ, որոնք կը կազմեն պարիսպներուն ներքնամասերը: Ժամանակին, երբ Տիգրանակերտի բնակչութիւնը անհամեմատ աճեր է, այդ ամրոցները ծառայած են իբրեւ բնակելի տուներ եւ ցորենի շտեմարաններ: Պաշարումներու ժամանակ, անոնք յատկացուած են զինուորներուն: 1916—17ին, Վանի, Պիթլիսի եւ Երզնկայի Թուրք գաղթականներուն ապաստանարան:

Տիգրանիկը կուգայ վայրի կաղիններ, փշատներ գոգը լեցուցած: Ուրախ է: Երբ հասակը քիչ մը աւելի բարձրանայ եւ դաստակները լայննան, ինքն իր սեփական հրացանը պիտի ունենայ: Հայրիկը այդպէս խոստացած է: Որսի պիտի ելլէ: Երբ ձիւնը ծածկէ երկիրը, բուստ կոշկով կաքաւներ կը կարկաչեն հոն: Ողջ ողջ պիտի բռնէ զանոնք: «Ես ու Դունեի» պարտէզին յաւերժահարսներն են, որ կաքաւ կը ձեւանան խաղալու համար նորատի որսկաները: Եւ կը պատմէ գունագեղ առասպելներ, կախարդիչ ու դիւցազնական, որոնց ամէնուն ալ կը հաւատամ եւ հոգիս կը լեցուի յոյզերով ու սարսուռով:

Փշատի բունին քովիկը կը նստինք իրարու մօտ: Հրացանը կ'որոտայ: Արձագանգը, խուլ եւ ծանր, կը զարնուի «Եօթը եղբայրներու» ժամապատ կուրծքին, ուր արեւը ոստայն կը հիւսէ:

Ինծի կը թուի թէ կը զգամ հին օրերու մարտական կոչ մը: Այս ամրութիւններուն վրայ հսկաներ կռիւ են մղած: Այստեղ հնչած են պատերազմի շեփորներ: Ձօճեր են նիզակներ: Եւ նետերու շխահիւնին մէջ ջարդուեր են բանակներ: Դիտապաստ ինկած է թշնամին, հեթանոս աշխարհակալներու գրոհին տակ:

Կ'ըսեն թէ «Եօթը եղբայրներ»ը անխոցելի մնացած են իրենց շինութենէն ի վեր: Անոնց ոեւէ անկիւնէն քար մը անգամ չէ փրթած տարիներու ընթացքին: Անաղարտ կը մնան սեպաձեւ արձանագրութիւնները: Այսպէս պարիսպներու Ճարտարապետութեան գըլուխ-գործոցը կը համարուին: Ու [illegible] աւանդութիւն մը զանոնք կը կապէ «Ես ու Դունեի պարտէզին եւ ակերուն հետ:

Գարնան եւ աշնան կրկնակ գեղեցկութիւնները, երբ շունչ ու բոյր կուտան բնութեան, Տիգրանակերտցիները դուրսը վայելքի կ'ելլեն: Կ'անցնին «Եօթը եղբայրներու» պարիսպներու տակէն: Եւ կը նորոգուի, ոգի կ'առնէ աւանդութիւնը, դարէ դար կը պատմուի, այսպէս:

Մեծ եւ աննախընթաց խանդավառութիւն՝ երբ կ'աւարտի Տիգրանակերտի պարիսպներուն շինութիւնը: Կը հաւաքուին քաղաքին գիտունները, արուեստագէտները, ծերերը, իշխանները եւ թագաւորին հրամանով կը նստին ժողովի: Տարիներու անդուլ ու յարատեւ աշխատանքով՝ անառիկ դարձած է մայրաքաղաքը: Կը կանչուին բոլոր այն Ճարտարապետները, որոնք ղեկավարեցին եւ հազարաւոր բանուորներ գործի լծեցին: Իւրաքանչիւրին արժանի տիտղոսներ եւ պատուանշաններ պիտի տրուին: Քըննութենէ կ'անցընեն ամբողջ շինութիւնը չորս դուռերով բոլորաձեւ պարիսպին: Կը յայտնուի, որ հարաւէն արեւմուտք իրարու միացած եօթը ամրոցները գերազանցօրէն անբաղդատելի են: Այդ միամօրն եւ հոյակապ շինուածքները կը կոչեն «Եօթը եղբայրներ»: Մէջտեղ կը կանչեն անոնց Ճարտարապետը, երիտասարդ եւ գեղանմօրուս աշկերտ մը, մէկը հռչակաւոր վարպետի մը բազմաթիւ աշկերտներէն:

Կը սարքուին աննախընթաց հանդիսութիւններ, ժողովրդական խրախճանքի սեղաններ: Արքայական մունետիկները ամէնուն կը ծանուցանեն նոր եւ մեծանուն Ճարտարապետ աշկերտին անունը: Արքունական նուագածուները գովքը կը հիւսեն անոր: Աղջիկները երգելով կը պարեն ու կը պանծացնեն երիտասարդ տաղանդը: Հանդիսութիւնը կը տեւէ, այսպէս, 40 օր 40 գիշեր:

Կը նախանձի վարպետը: Իր փառքը ինկած է այլեւս: Ոչ ոք կը մեծարէ զինքը: Կը փակուի տանը մէջ: Սուտ հիւանդ կը ձեւանայ: Սրտին մէջ բոյն կը դնէ [illegible] մախանքը, որ կը կրծէ զինքը: Կը ճգնի փնտռել միջոց մը, որով կարելի ըլլայ անհետացնել աշկերտը:

Արեւոտ օր մը, աշկերտը այցելութեան կ'երթայ իր վարպետին: Այս վերջինը պատրուակելով կը բարձրանայ «Եօթը եղբայրներուն» վրայ, աշկերտը հետը առած:

Հրաշալի է տեսարանը: Երանութեան եւ բարիքներու աղբիւր՝ բնութիւնը կը յորդի վարը: Աշխարհը լայն է եւ ազատ, վայելքը ձրի եւ առատ: Իրենք յաղթողներ՝ Արեւ աստուածութեան յաւիտենական շնորհին տակ:

Կախարդական է պահը: Հաճելի է կեանքը եւ հեշտ:

Աշկերտը հմայուած է: Վարպետը կ'օգտագործէ առիթը: Շողոքորթ լեզուով իր զարմացումը կը յայտնէ անոր գործին մասին եւ ուրախութիւն՝ իր յաջողութիւններուն, տեղացիներուն համար եւ կամաց կամաց զայն կը բերէ պարիսպին եզրը: Հիանալի է, արդարեւ, անոր ձեռագործ աշխատանքը:

Աշկերտը նախազգացումով մը գլուխը կը դարձնէ վարպետին: Անոր աչքերուն մէջ կը կարդայ զարհուրելի դաւը: Նողկալի է վարպետին կեցուածքը, ճիշդ իր ետեւը: Կը հասկնայ թէ պիտի չկարենայ ինքզինքը պաշտպանել: Ուստի, գերմարդկային ճիգով մը կ'երկնցնէ իր հուժկու բազուկը դէպի ոսոխը եւ զայն իրեն քաշելով՝ կ'իյնէ.

— Վարպե՛տ, ես ու դուն...:

Եւ երկուքը մէկ՝ պարիսպէն վար կ'իյնան թաւալգլոր: Կ'ըսեն թէ վարպետին մարմինը, ծանրաշարժ ու զանգուածեղ, ջարդ ու փշուր կ'ըլլայ ինկած տեղը: Մինչ աշկերտինը՝ կը ճախրէ դէպի պարտէզ, ուր անոր արեան կարմիր շիթերէն ակեր կը բխին եւ կը կոչուին «Ես ու Դուն»:

X

Արեւը հակած է մարամուտ: Դադրած է հրացանի որոտը: Հորիզոնը կը բոցավառի, կը գունատի եւ կը հանգչի: Մեծ հայրս մեզի կուգայ զուարթ դէմքով: Յաղթութիւն կը մշէն թռչունները ու կը թառին ճիւղերուն վրայ: Տիգրանիկը կը վազէ եւ որսի մախաղը կ'առնէ եւ [illegible] ուսէն վար կը ձգէ.

Կը բարձրանանք զառիվերը: Հեթանոս օրերու այս հին աւանդութիւնը մարմին կ'առնէ: Կը տեսնեմ [illegible] բարձրաբերձ պարիսպներուն վրայ կեցած,— վարպետը՝ տրտում ու [illegible] մօրուքով, նախանձէն կուրցած, կիրքէն մոլեգնած, ահաւոր զղջումով մը անդունդն ի վար կը նայի եւ կը չքանայ յանկարծ. Աշկերտը—ժպտուն, միամիտ ու ներող,—որ [illegible] հեռուն կը դիմաւորէ յաւիտենական [illegible] մը:

Դուրս ու մութ ամպեր կը կախուին բլրակներուն վրայ: Դեղնած տերեւները հողմակոծ կը քշուին. Կը [illegible] չահոքբրամները յոգնած ու [illegible]: Բարակ ու ցուրտ անձրեւ մը կը տեղայ: Պատուհանս կը գոցեմ:

Իմ երկրիս կարօտը աւելի քան երբեք յոյզերով կը լեցնէ հոգիս

«Ես ու Դուն», անցեալ փառքերու հեթանոս յուշերու պարտէզ, ուր [illegible], դարձեալ կը դողդղան [illegible] ու [illegible], փափաքներ [illegible] իմ չքնաղ երկրիս.

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Տեսարանը կը ներկայացնէ Պոլիս Տոլմա Պաղչէի պալատին մէկ սենեակը, ուր մահիճի մը մէջ պառկած է Քէմալ Աթաթիւրք, ծանր հիւանդ Թուրք հանրապետութեան նախագահը ինկած է խորունկ քունի մը մէջ: մերթ կը տքայ, մերթ ալ կը [illegible]: Լռութիւն: Բժիշկները յուսահատ են: Հիւանդը բոլորած են Անգարայէն եկած գործավարները: Բոլորին դէմքերուն վրայ տխրութեան [illegible] կը կատարուի: Ոմանք ծունկի եկած են մահիճին քովերը ու [illegible] կը հետեւին մեծ հիւանդին պզտիկ շարժումներուն: Երեք հիւանդապահուհիներ [illegible] եթէ [illegible] Հայրը իր վերջին շունչը: Լռութիւն: [illegible] դէմքին վրայ, [illegible] ծայրը, կը թառի ճանճ մը: Քանի [illegible] կ'երկարին վանելու համար ճանճը: Աներես կենդանին կրկին կուգայ ու կը թառի Աթաթիւրքի [illegible] շրթունքին ծայրը, շաքարոտ [illegible] մը գտած այնտեղ: Հիւանդին շրթունքը կը թրթռայ: Քանի [illegible], ամէն կողմէ կ'երկարին անպատկառ կենդանին հեռացնելու համար: Ճանճը կը փախչի ու կ'երթայ կը թառի հիւանդապահուհիի մը գլխուն վրայ: [illegible] նախարարը [illegible] կէս մը գոցելով կ'որսայ ճանճը [illegible] հիւանդապահուհիին գլուխը: Ուրիշ ճանճեր կուգան: Բժիշկ մը եւ գեղագործ մը ճանճ կը բռնեն [illegible]ութիւն եւ անշարժութիւն. [illegible] է դարձեալ: Ցանկարծ [illegible] վրայ արքայական քայլերով կը յառաջանայ դէպի [illegible] մը: [illegible] գործավարը տեղն ու տեղը կը [illegible] զայն: Ընդհանուր գոհունակութիւն: Հիւանդին դէմքին վրայ կեանքն ու մահը կը դատեմարտին: Աթաթիւրքի դիմագիծերը ցոյց կուտան մերթ [illegible], յուսահատութեան [illegible] արտայայտութիւններ, մերթ ալ [illegible] ժպտուն, հանգիստ տեսքներ: Ու [illegible], լոյս մը, կը սկսի պարել Աթաթիւրքի դէմքին վրայ: Նոր գայթակղութիւն ու նոր շարժումներ: Գործա-

ՍՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՍԻՒՆԵՑԻ

(ՔՆԱՐԱԽԱՂ ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԷՆ)

Գրեց՝ Յ. ՕՇԱԿԱՆ

—— oo ——

Ահաւասիկ դժուար, երբեմն վըտանգաւոր փորձ մըն է դատել նոր երկասիրութիւնը հեղինակի մը, որ արդէն յաջողած է համբաւի լուսապսակ մը շինել իր անուան շուրջ: Հըռչակը, շողարձակ յայտարարութեանց նման, անցորդներուն ուշադրութիւնը շլացնելով համոզեւծ կը վրիպեցնէ, այնինչ կը դժուարացնէ յստակ եւ անկողմնակալ տեսողութիւնը:

Թէ ինչպէս կը ծնին, կ'ապրին, կը մեռնին կամ կ'անմահանան գրական համբաւները, չափազանց հետաքրքրաշարժ հարց մըն է, որ որքան գրական, նոյնքան ընկերային - հոգեբանական իրողութեանց կարգին մէջ կը մտնէ: Հոս տեղը չէ քննել այդ թնճուկը. սոյն է սակայն որ ոեւէ համբաւ, անգամ մը կազմուելէ վերջ, դատաստանի, նոյնիսկ նախապաշարումի ուժ կը ստանայ որ կ'արգիլէ մարդիկը առարկայօրէն ու չեզոքաբար մօտենալու խնդրոյ առարկայ հեղինակին: Աւելին սոյնը է մանաւանդ ժամանակակիցներուն պարագային: Աւելորդ է ըսել թէ քննադատները, պարզ գրախօս թէ խորաթափանց գըրագէտ, զերծ չեն մարդկային այդ տկարութենէն: Ժամանակի անջրպետը միայն արժէքները կը մերկացնէ իրենց կեղծ շպարէն ու զանոնք կը ցուցադրէ իրենց հարազատ համեմատութիւններով:

Օշական մեր պարտէզի անտերունջ, անխնամ հողաթումբերէն վեր կը ցցուի բարձրուղէշ, գիտախուլ ծառի մը նման: Զինքը պարուրող ամուլ մացառուտի, կամ նորացայտ մատաղատունկերու հետ հակադրութիւնը չափազանց ցայտուն է: Մոլորած, մենաւոր ըլլալու երեւոյթը ունի: Չէ՞ որ փոթորիկ մը, գիշեր մը, տապալեց իր շուրջ պարտէզին ծառերը, խնայելով իրեն՝ պատահմամբ: Արդ, կը մնայ մեր մօտ, մեր գլխուն վերեւ, քիչ մը խորթ մեզի, բայց կենդանի վկան յորդ շրջանի մը:

Իր համբաւը կը թուի ըլլալ անառարկելի, ինչպէս ազնիւ մետաղինը արժեզուրկ դրամներուն դիմաց:

Հարց է սակայն թէ մեր արդի սերունդին մօտ Օշականի համբաւը ի՞նչ չափով կը համապատասխանէ իրական եւ ճշգրիտ ճանաչողութեան մը: Յաճախ ականջալուր եղած եմ իր գըրականութեան, իր ոճին, իր գրական գործին շուրջ բոլորովին հակասական դատումներու, թեր ու դէմ կարծիքներու: Դիտած եմ, սակայն, որ ընդհանրապէս այդ կարծիքները հիմնուած են ժամանակի, չափազանց հաբեւանցի քննութեան վրայ: Նորահաս սերունդէն ո՞վ կը յաւակնի լըջօրէն ուսումնասիրած ըլլալ Օշականի գործը, որ կը տարածուի քանի մը տասնամեակի միջեւ, ու գրական տարբեր մարզերու վրայ:

Անտարակոյս, Օշական մեր ժամանակին գրականութեան ուշադրաւ, եզական «պարագաներէն» մին է, իր ազդեցութիւնը դեռ կը յապաղի մինչեւ այսօր: Բայց իր «համբաւը», զոր ժառանգեցինք նախապատերազմեան շրջանէն, չի դադրիր այսօր կանխակալ կարծիք մը ըլլալէ, որքան ատեն որ չի կառչիր խղճամիտ ուսումնասիրութեան մը վրայ: Օշական արժանի է այդ լուրջ եւ խոր հետազօտութեան, որքան ալ իր գործին որոշ տարրերը, երբ երբեմն խոժոռ ու խրտչեցուցիչ:

Օշականի Ստեփաննոս Սիւնեցի գործը, զոր ինք քնարախաղ կ'անուանէ, երեւան կը բերէ իր տաղանդին տարբեր մէկ սեւեռումը եւ միանգամայն իր ոճին տարբեր մէկ հենքը: Հոն պիտի չգտնէք, զոր օրինակ «Մնացորդաց»ի ոչ յորձանապտոյտ եւ [illegible] վերլուծումները, ոչ ալ լեզուին այն ծանր, լայնաշունչ ու [illegible] գնացքը որ կը յիշեցնէր քանձր ու հիւթեղ հեղուկի մը ծորումը:

«Ստեփաննոս Սիւնեցին» արդարեւ քնարաշունչ է եւ թաթաւուն՝ միսթիք զգայնութեամբ, լեզուն ալ՝ պատշաճելով խորքին՝ կ'ոստոստէ թեթեւ ու թեւաւոր:

Այդ քնարախաղը կարելի է բաղդատել թերեւս միջնադարեան այն խորհրդախաղերուն, mystère կամ passion կոչուած կրօնական այն ներկայացումներուն, որոնցմով սկսած է գրեթէ թատերական շարժումը եւրոպական բազում երկիրներու մէջ: Այդ խաղերու ժողովրդականութիւնը, պիտի ըսեմ գեղջկականութիւնը հաշտըւած՝ ճաշակներու բարեկըրթման հետ, հասած է մինչեւ մեր օրերը:

Պէտք է ըսել որ մինչ այդ խորհրդախաղերը մեծ մասամբ վերարտադրութիւնը կը կազմեն աստուածաշնչական դրուագներուն, աւետարանական ոգեկոչումներուն, Օշական իր նիւթին առած է աւելի լայն ու խոր շրջագիծ մը, բարոյատեսական, նոյնիսկ թնազանցական տարողութիւն մը: «Փառքինօժները» չէին վարաներ բեմ բարձրացնել դժոխքը, դրախտը, անգինականն ու աղէնականը իրենց սեւ ու սպիտակ ոգիներով, Օշականի քով «դժոխքը» եւ «դրախտը» կը մնան մարդկային, հոգեկան, եւ հարցերը կը ներկայանան իրենց ճակատագրական հանգամանքով:

Անհնար է ինծի ըսել թէ հեղինակը [illegible] հայ մատենագրական [illegible] օգտագործա՞ծ է իրեն [illegible] նիւթ իր գործին (*). այդ հարցը [illegible] ուսումնասիրութեան մը [illegible] նախախաղը կը ներկայանայ մեզի [illegible] վաղանց անձնական գրչով եւ [illegible] ցածին յղացումի ձեւին տակ

Վեց տեսարաններ մեզի կը բերեն պատկերը կաթողիկէ վանքի [illegible] աշխարհի մը, [illegible] միջնադարեան Սիւնեաց [illegible] գիւղին [illegible] եւ [illegible] ցեր են գերիրական խորհրդաւոր [illegible] բի մը: Մարդիկ կը սահին [illegible] սրճերու [illegible], բառեր կը [illegible]

(*) Նիւթը Օշական քաղած է [illegible] հին մատենագիրներէն [illegible] Օրբէլեանի պատմութենէն [illegible] թէին Նահանգին Սիւնական [illegible] տարի առաջ Շ. Նարդունի [illegible] բուն մէջ պատմած է այդ [illegible] դրուագը, պատուանած 1200 տարի [illegible] ով, զոր վերականգնեց [illegible] Ալիշան, մինչ Օշական [illegible] ծն. տուած:

ՀԱՅԵԼԻԻՆ ԱՌՋԵՒ

Կը ճայիմ միշտ մտածկոտ, կը ճայի ինծի ալ ինծի՝
Հայելիին մէջէն՝ լուռ անծանօթ դէմք մը տխուր ,
Բայց աչքերն իր սա խոժոր, վառ աչքերն իր սեւ, մաքուր,
կարծես ծանօթ կը թուին, նոյնիսկ քիչ մ'ալ անելի :

Անոխորհուրդ մը , յանկարծ , մտքիս մէջէն ակամայ
Դուրս կը թռի ըշտապով ինչպէս թռչնիկ մ'անառակ ,
Ո՞վ է արդեօք այս տղան , որ , անժպիտ , շարունակ
Կը ճայի ինծ անձնապէս այս վայրկեաննս , ճիշտ հիմա :

Ճանչցա՛յ , ճանչցա՛յ , խե՛ղճ տղայ , դուն մըն է Հայ , տարագիր ,
Որուն հետ , դեռ երէկ , սիրտս , ես ու սիրտս իմ պարմանի ,
Մերկ ու բոկոտն , անօթի՝ անցանք գետի՛ն կարմիր . . . :

Բայց ո՛րքան շատ , ա՜հ , ո՛րքան այս հէգ տղան է հիւծեր ,
Տե՛ս , խորշոմներ կան ճակտին , ու մազերուն վրայ սեւ՝
Ձիւնմակ փոշին ձիւնի պէս եկեր նստեր թեւ առ թեւ :

ԾԱՏՈՒՐ ՓԷՐԳԷՐԵԱՆ

[illegible]

Կէտպարուհեստը Թուրքիոյ մէջ

«Թայմզ»ի բացառիկ թիւին մէջ , ուրկէ ամփոփումներ կատարեցինք վերջերս , Թուրք թղթակից մը կը խօսի Թուրքերու կերպարուեստի անցեալ չքեղութեան եւ արդարայ անկախ զարգացման հնարաւորութիւններուն վրայ : Այս յօդուածէն քաղուածաբար կուտանք հետեւեալ յատկանշական մասերը , միշտ վերապահ մնալով կարգ մը կէտերու մասին .—

Ուր որ Թրքական ցեղը հաստատուեցաւ կեդրոնական Ասիոյ իր նախնական բնակավայրէն դուրս գալէ ետք , ամէն տեղ ալ հիմնեց քաղաքակրթութիւններ , որոնք այսօր կ'ուսումնասիրուին պատմագէտներու կողմէ իբրեւ առանձնայատուկ ամբողջութիւններ :

[illegible]

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

[illegible]

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՖՐԱՆՍԻՍ ԺԱՄ

Ֆրանսիս Ժամ ծնած է 2 Դեկտեմբեր 1868ին , Պիրէնեան լեռնաշխարհին մէջ , Թուռնէ : Իր ուսումը աւարտած է Պոտոյի մէջ , ուր քիչ մնաց նուիրուէր նօտարութեան ասպարէզին — հայրը նօտար էր ,— բայց իր աչխոյժ նկարագիրը , վառ երեւակայութիւնը , ու մանաւանդ հեռաւոր երկիրներ ճամբորդելու երազները թոյլ պիտի չտային որ նստէր փոշոտ սենեակի մը մէջ եւ քնանար թուղթի ծրարներու վրայ : Ընտանիքին մէջ , մանուկի իր հոգին լեցուցած էին արդէն Անթիլեան գրախոսային կղզիներու կախարդական հէքեաթներով ,— մեծ հայրը բժիշկ էր այնտեղ : Ու Ֆրանսիս Ժամ մենութեան պահեր կը փնտռէր , ընկեր կ'առնէր եւ անտառներ կը մտնէր՝ երազելու համար այդ կախարդական աշխարհը : Այսպէս կը մտերմանայ բնութեան հետ , բնապատմութեան ուսուցիչի մը պէս սորվելով ծաղիկներուն անունները , ուսումնասիրելով թռչուններուն կեանքը : Կը սկսի գրել նախ բանաստեղծութիւններ , որոնք լոյս կ'ընծայէ տետրակներով (1894) , յետոյ կը միացնէ հատորի մը մէջ (De l'angélus de l'aube à l'angélus du soir, 1898) : Այս հատորին պիտի հետեւէին նուաստ ուրիշներ , որոնց թիւը շատ է եւ կարելի չէ յիշել բոլորը :

Բարախուն պարզամտութիւն մը կը [illegible]

[illegible]

Ինուշ լեզու մը ունի Ֆրանսիս Ժամի քնարը , պայծառ ու գունավառ , բարախուն ու թարմաշունչ : Հայերէնի քիչ թարգմանուած է դժբախտաբար :

Լաւ որսորդ էր :

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Արեւելեան Լեզուաց Վարժարանին դասաւանդութիւնները կը սկսին Նոյեմբերի երկրորդ շաբթուն : Հայ երիտասարդներէն եւ երիտասարդուհիներէն անոնք՝ որոնք կը փափաքին սորվիլ հայ լեզուն , հայ պատմութիւնը , գրականութիւնն ու լեզուաբանութիւնը , շուտով դիմելու են վարժարանի Քարտուղարութեան , արձանագրութիւնները չփակուած :

Կանոնաւոր աշակերտ արձանագրուելու համար պէտք է վճարել տարեկան 100 ֆրանք : Այս պարագային , աշակերտները կ'օգտուին կարգ մը առաւելութիւններէ եւ մասնաւորապէս իրաւունք կ'ունենան քննութեանց մասնակցելու եւ վկայական ստանալու : Կ'ընդունուին նաեւ ունկնդիր աշակերտներ զերծ որ եւ է վճարումէ , բայց իրաւունք չեն ունենար օգտուելու վերոյիշեալ առաւելութիւններէն :

Մանրամասն տեղեկութիւններու համար , դիմել վարժարանի Քարտուղարութեան 2, Rue de Lille, Փարիզ :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւններ գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

[illegible]

ուռն ցուցանքներ են աւելի քան աղօթող էակներ : Բացի Ալամէն , միւսներ բաւարար չափով չեն հակադրեր դէպքերուն կամ խօսքերուն , չեն գործեր իրենց իմաստին համաձայն : Ասիկա կը ստեղծէ անբնական , անթոյլատրելի կացութիւններ : Օրինակ , բազմաթիւ անգամներ , Ալամ ամէնէն մերկ ու ծանր ամբաստանութիւնները կ'ուղղէ իր տագրերուն հասցէին , եւ այս՝ հրապարակաւ , եւ այդ մերկացումները [illegible]

[illegible]

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Կան մարդիկ, որ զգալով իրենց պարտութիւնը իբրեւ հետեւանք Հռոմ - Պերլին առանցքին քաղաքականութեան, որ խաղաղարար է, եւրոպական եւ մարդկային, իրենց աչքերը լայն. բացած՝ կ'երազեն անկարելի փոխ - վրէժի մը մասին։ Ատոնց համար իսկ պէտք է քնանալ գլուխը դրած զինուորի պայուսակին վրայ, ճիշդ ինչպէս երբեմն խրամներու մէջ։ »

Մուսոլինի փոխառութիւն պիտի կնքէ

— ∞ —

« Տէյլի Մէյլը» կը հաստատէ թէ կոմս Չիանօ Լոնտոն պիտի մեկնի մօտերս, իսկ Դեկտեմբերին իտալական պատուիրակութիւն մը, բաղկացած՝ ելմտագէտներէ եւ ճարտարարուեստի վարիչներէ, Լոնտոն պիտի այցելէ՝ բանակցելու համար առեւտրական դաշինքի եւ փոխառութեան մը մասին։ Փոխ առնուած դրամը Իտալիա պիտի գործածէ Հաբէշիստանի վերաշինութեան։ Այս պատուիրակութեան նախագահ պիտի նշանակուի կոմս Վոլփի, որ գլխաւոր խորհրդականն է Մուսոլինիի։

— ∞ —

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ առաջնորդ Ներսէս արքեպ. Մելիք - Թանգեան, ընկերակցութեամբ Հարաւային Իրանի Հայոց Ազգ. ժողովի անդամ Զիրրայէլ Բուդաղեանի, Հոկտ. 17ին այցելութիւն մը տըւաւ Իրանի վարչապետ Ջամին, եւ Հոկտ. 21ին՝ կայսերական պալատի արքունի նախարարին, արժանանալով սիրալիր եւ համակրական ընդունելութեան մը։

ՓՕԼ ՌԷՅՆՕ կը շարունակէ իր աշխատանքը, պատրաստելու համար իր ելմտական ծրագիրը, որ վերջնական ձեւ պիտի առնէ գալ շաբթու եւ «Պաշտօնաթերթին» մէջ պիտի հրատարակուի Նոյեմբեր 15էն առաջ։

ՀԻԹԼԷՐ ճառ մը պիտի խօսի այսօր կէսօրէ վերջ, Վայմարի մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ ծնունդներու թիւը 23,580 աւելի է բաղդատմամբ անցեալ տարուան, — գալ տարի կ'ենթադրուի 40,000 աւելի բաղդատմամբ այս տարուան ծնունդներուն թիւին։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ շրջուն ոստիկանները հոկտեմբերի ընթացքին ձերբակալած են 347 հոգի, որոնց մէջ հռչակաւոր աւազակներ եւ 75 «անկանոն» օտարականներ։

ՕԴԱՆԱՒ մը, որու մէջ կը գտնուէին տասը ճամբորդներ, մեկնելէ վերջ ծովը կիյնէ դէպի Անգլիա, կրակ առաւ եւ ինկաւ վար։ Այրեցան բոլոր ճամբորդները եւ օդաչուները։ Անկումի ժամանակ օդանաւը ջախջախեց հողագործ բանուոր մը, որ կ'աշխատէր դաշտին մէջ։

ԿՂԵՄԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ տարճանակ պարպեց կառավար Սուքիասի վրայ, Իսի - լէ Մուլինոյի արճարաններէն մէկուն մէջ (Փարիզի արուարձան)։ Ցեառյ գուրս ելլելով՝ շարունակեց կրակել փողոցին մէջ, գնդակներէն մէկը հանդիպեցաւ Վրէժ անունով հայ տղեկի մը ոտքին։ Վրէժ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց, իսկ անցորդները յարձակելով Կղեմէսի վրայ, սաստիկ ծեծեցին։ Ոստիկանութիւնը հասաւ եւ ձերբակալեց ոճրագործը։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան կեդրոնին առջեւ, Փարիզ, Փլաս Շաթօտէօ, յիսնեակ մը ցուցարարներ հաւաքուեցան ուրբաթ գիշեր եւ սկսան պոռալ. «Կեցցէ Տորիօն»։ Ցեառյ քար նետեցին եւ ջարդուփշուր ըրին համայնավար կուսակցութեան գրասենեակները։ Ոստիկանութիւնը ցրուեց ցուցարարները։

ՃԱՓՈՆԻ կառավարութիւնը մտադիր է կազմել եռանդամ դաշինք մը (Ճափոն - Չինաստան – Մանչուքուօ), այդ ուժը հակադրելու համար արեւմտեան ինը պետութեանց ուժին։

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ, Էպրօ գետին վրայ կը շարունակուին կատաղի կռիւներ։ Ազգայնականները կը յառաջանան օդանաւային եւ թնդանօթային դժոխային կրակի մը պաշտպանութեան տակ։

ԴԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ, ԴԱՒԻԹԵԱՆ, ԷՍԱԵԱՆ, ՊԱՊԱԵԱՆ, ինչպէս նաեւ ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ եւ ԱՒԱԳԵԱՆ ընտանիքները խորին ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր, մամիկին, քրոջ եւ մօրաքրոջ, որ տեղի ունեցաւ հոկտեմբեր 31ին իր բնակարանին մէջ, Պուլօնի սիւր Սէն։

Ցուցարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ, Նոյեմբեր 2ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նեկտար Զպուքճեան եւ Հայթայեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 6 Նոյեմբեր, Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ 15 Rue Jean Goujon, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ, ողբացեալ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՁՊՈՒՔՃԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ.—

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ–ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Նոյ. Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Ընկերվարականներու սրահը

149 bis Ave Argenteuil, Asnieres

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՇԱՀԱՆ ՆԱՏԱԼԻ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԽՈՃԱԲԱՇԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը մասնակցին Տիկ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ, Թառի ԳԱՐԵԳԻՆ Եւայլն։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ Յ. Դ. ԽԱԶԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Նոյեմբեր, Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

13, Rue Pierre Curie, Bicêtre. (Մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի)

Կը խօսի Շրջ. Վարչութեան կողմէ ՏԻԿԻՆ Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, Երիտասարդ ուժերու կողմէ։ Կը մեծարուի թէյ եւ սիմիթ։

Մուտք 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Միութեան կեդրոնը 8 Rue Bossuet, Paris (10).

Ընտանեկան պիւֆէ եւ օրքէսթր. Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆր.

Դասախօսութիւն

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Յ. Դ. ԽԱԶԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԵՍԱՅԱՆԻ ԱՍԻԼԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Հայ Ակումբին մէջ», 1 Boulevard Carnot, Ալֆորվիլ։

Կը դասախօսէ ՏԻՐԱՆ Վրդ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ, նիւթ՝ «Առաքելական յաջորդութիւնը»։ Դասախօսութենէն վերջ տեղի պիտի ունենայ մտաւոր պարզաբանութեան։ Կը հրաւիրուի գաղութիս հայութիւնը։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A DER (ARDPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Պելճիքա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	250 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՆՈՅԵՄԲԵՐ MARDI 8 Novembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3881

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐԻ ՃԱՌԸ

Կիրակի օր, Հիթլէր Վայմար գնաց, ներկայ գտնուելու համար Թուրինկէի ազգային - ընկերվարութեան Շրջ. Ժողովին :

Ժամը 3ին, երբ ծով բազմութիւնը կը թնդացնէր Վայմարի կըրկէսը «ողջո՜յն Մեծազօրն Գերմանիոյ ճարտարապետին», «Շնորհակալութի՜ւն մեր Առաջնորդին» աղաղակներով, յանկարծ ներսառաջ «Պատանիներու քայլերգը», յետոյ քաղաքապետը բեմին վրայ կ՚ողջունէ Առաջնորդը.

— «Երբ եւ իցէ գերման ժողովուրդը միացած չէր այնքան, որքան հիմա համարակաց ճակատագրի ձեր գաղափարով: Երբ եւ իցէ Գերմանիա այնքան պատիւ եւ յարգանքի արժանացած չէ, որքան հիմա ձեր քաղաքական գիտութեան նուաճումներով : Դուք մեր ազատագրեցիք միջազգային անարդարութիւններէն եւ սուտ ժողովրդականութեան վարդապետութիւններէն: Դուք Գերմանիան բերիք համաշխարհիկ գերման սուրբ ազգին երրորդ Ռայխին: Դուք Գերմանիան հասցուցիք այնպիսի ճառագայթարձակութեան մը, որ հէքեաթային տեսիլ մը կը թուի ձեր մարտիկներուն: Վերսայլի քաոսին տեղ հիմնեցիք նոր կարգ մը: Ցեղային հանրապետութեան տեղ՝ Մեծազօրն Գերմանիան :

Ձեր Գերմանիան, ո՛վ իմ Առաջնորդս, հիմնուած է ազատ ինքնորոշման իրաւունքին վրայ: Նոր Ռայխը չհանդուրժեց այլ ժողովուրդներու իրաւունքին վրայ: Առեւտրական ակռմնացաններ բացուցիք մեր անդուպական եւ արդիական բանակին ցուցադրութեամբ: Այս ամէնուն համար, խորապէս շնորհակալ ենք ձեզի եւ անհունապէս հպարտ՝ որ Գերման ենք »:

Յետոյ խօսեցաւ Հիթլէր.—

Նախ ուրախութիւն յայտնեց, յիշելով տարիներ առաջ Վայմարի մէջ կատարած իր այցելութիւնը, որ այս անգամ աւելի մեծ է բազմութիւնը: Պատճառն այն է որ նուաճումները խոշորցած եւ կանգուածն ալ աճեցաւ նուաճումներուն հետ: Առիկա վարժապետութիւնն է կատարուած աշխատանքին: Մենք, բառ, ստացանք մեր աշխատավարձը, ինչպէս 1918ի Գերմանիան ստացաւ իր վարձատրութիւնը: Պէտք է հաստատ վերահաս արդարութեան,— 1918ի Գերմանիան իր վարձքն էր որ կը ստանար նախախնամութենէն: Գերմանիան կը քալէր դէպի կործանում, բայց Հիթլէրականները, հետեւելով այն նշանախօսքին որ կ՚ըսէ. «Աստուած կ՚օգնէ անոնց որոնք վճռած են օգնել իրենք իրենց», առեղծեցին արդի Գերմանիան: Միջազգային գաղափարները, միջազգային դատարանները, միջազգային արդարութեան տեղ անոնք դրին մէկ գաղափար,— գերման ժողովուրդին գաղափարը :

Մեր կուսակցութիւնը դարձաւ ազգին երաշխաւորը, իսկ մեր բանակը՝ ազգին պաշտպանը: Կամ Գերմանացին առաջինն է բոլոր ազգերու զինուորներուն մէջ կամ բնաւ զինուոր չէ: Իսկ մենք կ՚ուզենք ըլլալ առաջինը բոլոր զինուորներուն մէջ :

Երբեւ խաղաղասէր, աշխատեցայ ստեղծել այս բանակը, որ ի վիճակի է ուրիշներն ալ համոզելու թէ անհրաժեշտ է խաղաղութեան մէջ ապրիլ: Արդ, ուրիշները մէկ բան միայն պէտք է սորվին, մեր վրայ չյենալ: Ոչինին չի յարձակիր ոչինին վրայ: Ուրեմն թող ոչ ոք փորձէ յարձակիլ մեր վրայ: Մենք ուրիշ բան չենք ուզեր, բայց միայն խաղաղութիւն, որպէսզի հանգիստ նուիրուինք մեր աշխատանքին: Տարրական իրաւունք մըն է այս, զոր կը պահանջեն ուրիշ ազգեր եւս իրենց համար :

Ժողովրդավար պետութիւնները պէտք է ըմբռնած ըլլան այդ իրաւունքը, որ կը բխի իրենց վարդապետութենէն: Շարունակ արդարութեան մասին կը խօսին յանուն փոքր ժողովուրդներու : Ուրեմն ինչո՞ւ կը զայրանան, երբ մեծ ժողովուրդ մը եւս արդարութիւն կը պահանջէ իրեն համար :

Կարգերը չըջեցի եւ ես մօտեցայ այն երկիրներուն, որոնք, մեզի նման, կ՚ուզեն պաշտպանել իրենց իրաւունքները: Սանդուղուած կացութեան մէջ, կ՚ըսեմ ձեզի.— Դուք զատեցէք եւ տեսէք թէ, շնորհիւ մեր սկզբունքներուն, ի՛նչ հսկայական արդիւնքի հասանք :

Օտար կարգ մը թերթեր գրեցին թէ այս ամէնը կրնայինք ըստանալ բանակցութիւններով: Բայց մենք գիտենք որ Գերմանիա, նախ քան մեր իշխանութիւնը, բանակցութենէ զատ ուրիշ գործ ըրած չունէր եւ ի՞նչ արդիւնք ստացաւ: Սակայն եւ այնպէս ես ալ պատրաստ եմ բանակցութիւն կատարելու, մէկ պայմանով,— Գերմանիոյ իրաւունքները չեն կրնար բանակցութեան նիւթ ծառայել :

Ու կը խնդրեմ գերման ժողովուրդէն, որնախ չմոռնայ թէ ո՛ր, կը պարտի այս նուաճումները, այսինքն ո՛ր չարժումին, ո՛ր սկզբունքներուն: Յետոյ, գերմա՛ն ժողովուրդ, արթուն կեցիր եւ միշտ զգոյշ: Աղուոր բան է խաղաղութեան եւ զինաթափութեան մասին խօսիլ, բայց այնքան ատեն որ միւսերը զինաթափ չեն եղած, պիտի չսպասեմ որ զէնքերը վար դրուած չեն :

Երկու կարգի պետութիւններ կան,— միահեծան, այսինքն կարգապահ պետութիւններ, եւ ժողովրդավար պետութիւններ. Միահեծան պետութեանց մէջ սովորութիւն չկայ այլ պետութիւններ մեղադրելու, գրգռելու, եւ անոնց դէմ կռիւ համար գրգռութիւն կատարելու: Ընդհակառակն ժողովրդավար պետութիւններու մէջ կան մարդիկ որ պատերազմի համար գրգռութիւն կը կատարեն, միահեծան պետութեանց դէմ գրգռութիւններ կ՚ընեն: Վերջերս իրենց անունով յիշեցի երեք հոգի, որոնք այդ աշխատանքին լծուած են: Ահա մէկը, Չըրչիլը, որ յայտարարեց թէ կարելի էր կործանել մեր իշխանութիւնը՝ դիմելով կարգ մը գերման տարրերու, այսինքն տարագիրներուն: Եթէ Չըրչիլ նըւազ բարեկամութիւն հաստատէր հայրենիքի այդ դաւաճաններուն հետ եւ աւելի մօտենար իսկական Գերմաններուն, կը հասկնար թէ տխմարութիւն մըն է իր ըսածը: Գերմանիոյ մէջ գոյութիւն ունի միայն մէկ ուժ,— գերման ժողովուրդին ուժը: Կ՚ընդունիմ որ Գերմանիա իրաւունք չունի խնդրելու օտար ազգերէն, որ փոխեն իրենց սահմանադրութիւնը, բայց միշտ ստիպուած եմ նկատի առնել իրենց սահմանադրութիւնը : Բրիտանական խորհրդարանին անդամներէն մին (Կրինուուտ), որ հրապարակաւ մաղթանք կատարեց Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կործանումին համար, կրնայ օրին մէկը անդամ ըլլալ նաեւ բրիտանական կառավարութեան՝ համաձայն երկրին սահմանադրական օրէնքներուն, եւ ես չեմ կրնար արգիլել որ կառավարութեան անդամ ընտրուի, բայց կրնամ արգիլել որ Գերմանիան չկործանէ :

Եւ գերման ժողովուրդը պիտի հսկէ արթուն, որպէսզի այդ պարոնները չյաջողին իրենց ծրագիրներուն մէջ: Արթուն կը հըսկէ նաեւ իտալացի ժողովուրդը, եւ մենք դաս պէտք է առնենք այդ պարոններուն ծրագիրներէն, միշտ միացած եւ միշտ բարեկամ մնալու համար իտալացի ժողովուրդին հետ: Ասոր համար Գերմանիա պէտք է զօրանայ դեռ, զինուի նիւթապէս, բարոյապէս եւ մտքով: Մենք այն ատեն միայն կը յօժարինք զինաթափութեան, երբ զինաթափ կ՚ըլլան պատերազմի գրգռիչները ժողովրդավար պետութեանց մէջ: Այնքան ատեն որ պատերազմի գրգռիչները կ՚աշխատին, զինաթափութեան ծրագիրները կը համարինք ծաղրական: Այդ ծաղրակին մէջ չէք կրնար ձգել մեզ, պարոն Չըրչիլ:

Որքա՜ն երջանիկ եւ հպարտ եմ, որ ձեր Առաջնորդն եմ: Այս վերջին ամսուան մէջ գերման ժողովուրդը ցոյց տուաւ արիութիւն եւ վճռակամութիւն: Ոչ ջղայար խուճապ, ոչ յուսահատ շարժում, բոլորը պատրաստ էին նոր զոհողութիւններու :

Բարեբախտաբար պէտք չեղաւ այդ զոհողութեանց: Պէտք չեղաւ որովհետեւ զօրաւոր էինք: Ուրեմն ըլլա՛նք միշտ զօրաւոր: Քանի զօրաւոր ենք, ոչ մէկ աղէտ կը պատահի սրբազան Գերմանիոյ, այսօր եւ ընդմիշտ :

Մոսկուա կը պանծացնէ Յեղափոխութեան խանդավառութիւնը

Կիրակի օր Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 21րդ տարեդարձը մեծ հանդիսութեամբ :

Աւանդական հանդէսը սարքուեցաւ մեծ թատրոնին մէջ, զոր ամբողջովին ծածկած էին կարմիր դրօշներով: Բեմին վրայ էին Սթալին, Կալինին, Անդրէեւ, Կագանովիչ, Մոլոտով, Միկոյեան, Վորոշիլով, Բուդիէննի, Մէխլիս, Տիմոշենկո, Ռւկրով, Եժով:

Գործադիրներու խորհուրդին նախագահը, Մոլոտով, ամփոփեց բարձրանալով՝ պարզեց հոկտեմբերեան յեղափոխութեան բարիքները: Վերջին տասը ամսուան ընթացքին ճարտարարուեստական արտադրութիւնը աւելցաւ 12 առհարիւր՝ բաղդատմամբ անցեալ տարուան արտադրութեան: Հակառակ երաշտին, որու ենթարկուած էին կարգ մը շրջաններ, ցորենի մթերումը յոյս կը ներշնչէ թէ պիտի կատարուի անցեալ տարուան չափով, այնպէս որ ոչ երաշտը, ոչ ալ որ եւ է անակնկալ կրնայ վախ պատճառել երկրին :

Յետոյ արտաքին քաղաքականութեան անցնելով, Մոլոտով յայտարարեց թէ աշխարհակալները ձեռնարկած են հսկայ պատերազմի մը, Ճիպրալթարէն մինչեւ Շանկհայ: Ժողովրդավար պետութիւնները, պատրուակելով իրենց տկարութիւնը, տեղի տուին ու նահանջեցին նախայարձակ ֆաշական պետութեանց առջեւ, եւ միջամտութեան ոչ մէկ ճիգ կը փորձեն՝ վախնալով որ բանուորական յեղափոխութիւն մը կը ծագի իրենց երկրին մէջ: Միայն Խորհ. Միութիւնն էր, հայրենիքը ընկերվարութեան, որ վճռակամ դիրք մը բռնեց յարձակող պետութեանց դէմ :

Նայի Գերմանիան գրգռեց ճափոնական զինապաշտութիւնը, որ փորձի ենթարկէ սովետական բանակը: Արդ, սովետական հրետանին, հետեւակազօրքը եւ օդանաւը լաւ դաս մը տուին ճափոնական բանակին, ու Գերմանիա առաւ իր պատասխանը: Չեխական հարցին մէջ եւս, միայն Խորհ. Միութիւնն էր որ սարսափի չենթարկուեցաւ, աշխարհի առջեւ ցոյց տուաւ որ տէրն է իր յանձնառութեանց: Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները կ՚ուզեն այնպէս կարծել տալ թէ Միւնիխի համաձայնութիւնը յաղթանակ մըն է, բայց ո՞վ է յաղթականը: Նախ Գերմանիան եւ Անգլիան յաղթանակը տարին Ֆրանսայի վրայ, այս վերջինը մղելով հրաժարելու իր յանձնառութիւններէն հանդէպ Չեխոսլովաքիոյ: Յետոյ յաղթանակը տարին չորս զօրաւոր պետութիւնները, Անգլիա, Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, քայքայելով տկար պետութիւնը՝ Չեխոսլովաքիա :

Խորհ. Միութիւնը, միշտ տէր իր յանձնառութեանց, ուրիշէն թիզ մը հող խլելու ոչ ցանկութիւն ունի, ոչ ալ երբեք թոյլ կուտայ որ թիզ մը հող խլեն իրմէ: Ով որ կը յարձակի Խորհ. Միութեան վրայ, հակահարուածը կը ստանայ երկու անգամ, երեք անգամ աւելի ուժեղ :

Յետոյ ամպիոնին վրայ երեւցաւ Տիմիթրով, որ ճառով մը կոչ ուղղեց բոլոր երկիրներու բանուոր դասակարգին, հրաւիրելով կազմել միացեալ ճակատ մը, պաշտպանելու համար հանրապետական Սպանիան եւ Չինաստանը, եւ ծառանալու համար «Միւնիխի ֆաշական դաւադրութեան դէմ»: Հասնելու համար այդ նպատակին, անհրաժեշտ է ցնկակապ անցընել քաղքենի պետութեանց մէջ գլուխ ցցող յետադիմութեան քթին եւ վերջ դնել անձնատուութեան քաղաքականութեան: Անհրաժեշտ է նոյնպէս, ըստ, կազմել կառավարութիւններ, որոնք իրենց ուժն ստանան ժողովրդային զանգուածէն, միշտ պատրաստ կռուելու ընդդէմ ֆաշիստներու :

*** Միխայէլ Ֆրինովսքի նշանակուեցաւ գործավար Խորհ. Միութեան ծովային գործավարութեան, բայց յայտնի չէ թէ ի՛նչ եղաւ իր նախորդը, Սմիրնով :

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի Ազգային համգանակութեան Չինադադարի հանդիսութեանց համար

ՑԱՆԿ 5		Վարդան Աղօղլանեան	10
		Պօղոս Խօջաբեզեան	10
Մ. Քիւրքճեան (Օլնէյ սու Պուա)	20	Գումար՝	65
Յարութիւն Մինասեան	15	Նախորդ գումար՝	545
Մինաս Ալթունեան	10	Ընդհ. գումար՝	610

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՀԱՆԴԷՊ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան Ազգ. Խորհուրդը նիստ գումարելով զբաղեցաւ վերջին միջազգային դէպքերու քննութեամբ, ճշդելու համար կուսակցութեան դիրքը հանդէպ կառավարութեան: Լէոն Պլումի ճառը վճռական դեր խաղաց, արգելք հանդիսանալով կառավարութեան դէմ թշնամական դիրք բռնելու ցանկութեան :

Լէոն Պլում յայտարարեց թէ փրկելու համար խաղաղութիւնը, այսուհետեւ Ֆրանսա պարտաւորուած է սպառազինուիլ եւ դառնալ հզօր պետութիւն մը:

8300ի դէմ 6755 քուէով ընդունուեցաւ բանաձեւ մը, որ կը հրաւիրէ կուսակցութիւնը աշխատիլ՝ կազմելու համար ազգային միութեան կառավարութիւն մը :

Թուրքիոյ մէջ «հէլիո՞մ» կայ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ թուրքեւգերմանական վերջին համաձայնութիւնը Գերմանիոյ համար ցանկալի էր այն պատճառով որ Գերմանները կ՚ենթադրեն թէ «հէլիոմ» կը գտնուի Թուրքիոյ մէջ: Այս առթիւ, «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.—

« Գերմանիոյ մեզի հետ տնտեսական յարաբերութիւն մը պահել ուզելուն պատճառներէն մէկն ալ իր այն կարծիքն է թէ Թուրքիոյ մէջ «հէլիոմ» կազ կը գտնուի: Այս կազը, եւրոպական պատերազմի մը պարագային, Պերլինը պիտի պաշտպանէ օդային յարձակումներու դէմ: Գերմանիա այնպէս կը հաւատայ թէ Թուրքիոյ մէջ դեռ երեւան չհանուած «հէլիոմ» կազէն զատ կարելի է ճարել մեծ քանակութեամբ «քրոմ»:

Գերման տնտեսական նախարար Տօքթ. Ֆունք, Թուրքիա այցելած միջոցին, յայտնած է թէ, գերման գիտական աշխարհին ամէնէն վստահելի մասնագէտներուն կարծիքին համաձայն, Թուրքիոյ մէջ «հէլիոմ» կազ կը գտնուի եւ աւելցուցած է թէ Գերմանիա պատրաստ է գնելու զայն :

«Հէլիոմ» կազը, չայրելուն համար, զեկավար օդապարիկներու եւ ուրիշ կարգի օդային պաշտպանողական միջոցներու պատրաստութեան համար վերջին ծայր արժէքաւոր է :

Ներկայիս, ամբողջ աշխարհի մէջ, այս կազը մենաշնորհը դարձած է Միացեալ Նահանգներու, որ իր այս կազը Գերմանիոյ կ՚ուզէ ծախել անոր համար անընդունելի պայմաններով միայն:

ՇԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՕԼ ՖՕՐ երեսփոխան ընտրուեցաւ Շարոլէն, Ժան Լավիլին տեղ (ընկերվարական նոյնպէս), որ մեռած էր վերջերս: Իսկ Վալէն (Լա Ռոքի կուսակցութենէն) երեսփոխան ընտրուեցաւ Փարիզի 9րդ թաղամասէն, անցնելով Խաւար Սուլիէի տեղ, որ մեռած էր նոյնպէս վերջերս :

ՓՕԼ ՌԷՅՆՕ այսօր դահլիճին կը ներկայացնէ իր ելմտական ծրագիրը, որու պատրաստութեան համար պահանջած էր 5 օր պայմանաժամ :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ երեք ռմբաձիգ օդանաւեր ճամբայ ելլելով Գահիրէէն թռան դէպի Աւստրալիա, խլելով հեռաւորութեան մրցանիշը, (օդանաւերէն մին կանգ առաւ Թիմորի մէջ, հանգրուանին չհասած): Այսպէս Անգլիացիները նոր մրցանիշ կը հաստատեն՝ 48 ժամ 7 վայրկեանէն կտրելով 11,500 քիլոմեթրի հեռաւորութիւն մը :

ՋՐՀԵՂԵՂԻ մը հետեւանքով հեղեղատներու ջուրը ողողեց Քազաբլանքայի շրջակայքը: Հեղեղին զոհ գացին 13 հոգի: Միլիոնաւոր ֆրանքի նիւթական վնաս կայ :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ մէջ ընտրութիւն կը կատարուի այսօր: Պիտի ընտրուին 432 երեսփոխան, 34 ծերակուտական եւ 33 նահանգապետներ: Այս ընտրութիւնը տեսակ մը հանրաքուէ է Ռուզվէլթի քաղաքականութեան համար: Կատաղի պայքար մը կը մղուի հանրապետականներու եւ ժողովրդավարներու միջեւ,— կ՚ենթադրուի որ առաջինները կարգ մը յաջողութիւններ ձեռք ձգեն :

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ, շաբաթ օր, օդին բարեխառնութեան աստիճանը յանկարծ բարձրացաւ մինչեւ 21,— ամառնային օդ ձմեռնամուտին :

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ ազգայնականները կը շարունակեն իրենց յարձակողականը Էպրօ գետին վրայ: Հանրապետականներու զեկոյցը կը խոստովանի որ ազգայնականները յաջողած են կատարել «թեթեւ յառաջխաղացութիւն մը»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՑԵՂԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

«Մաչ» պատկերազարդ շաբաթաթերթը, Հոկտեմբեր 2ի թիւով, կը խօսի ցեղային հարցի մասին, որ, այս վերջին տարիներուն, կը զբաղեցնէ ոչ միայն ընկերաբանները, այլ եւ մասնաւոր կարգ մը երկիրներու քաղաքագէտները, որոնք ցեղային վարդապետութեան վրայ կ'ուզեն հիմնել քաղաքական հանգամանք մը:

«Ցառաջ»ի մէջ յաճախ խօսած ենք ցեղային հարցին մասին, տալով՝ Կոպինոյի, Փիթարի, Մոնթանտոնի եւ Տոքթ. Ա. Մարսիալի տեսակէտները. Այս վերջին հեղինակը նոր գործ մը եւս նետեց հրապարակ, ուր կը խօսի նաեւ Հայերու մասին,— շուտով կը ներկայացնենք այդ գործը:

Այս անգամ քաղուածք մը «Մաչ»ի պարբերաթերթէն, որ կը հրատարակէ նաեւ ցեղերու բազմաթիւ տիպարներ, եւ այս առթիւ կը դնէ Ֆրանսացի մասնագէտի մը պատկերը իբրեւ օրինակ ցեղային յատկանիշներուն.—

Մարդը կենդանի մըն է, որ շատ կը սիրէ գաղթել կամ տեղափոխուիլ: Ցեղ մը հաստատուելէ առաջ, քանի մը անգամ շրջան ըրած է աշխարհի: Առաւել կամ նուազ երկար ժամանակներով՝ ան ապրած է աշխարհի վրայ այս կամ այն վայրին մէջ: Իր ճամբուն վրայ հանդիպած է այլ մարդերու, այլ կիներու: Խառնուած անոնց հետ: Արդի մարդկութիւնը արտադրութիւն մըն է բազմաթիւ ցեղախառնութեանց: Այդ երեւոյթին մասին, սակայն, հեղինակաւոր գիտնականներու կողմէ արտայայտուած ու յանձնուած են այլազան, յաճախ մէկը միւսին հակառակ տեսութիւններ: Իրականին մէջ, շատ քիչ բան գիտենք հարցին պատմութեան մասին եւ ցեղային հարցը, որ միաժամանակ պատմութիւնն է մարդկութեան ծագման, շատ մը կէտերու մէջ կը մնայ մութ եւ անթափանցելի:

Մասնաւորաբար խօսելով Եւրոպայի մասին, շատ բարդ է ցեղային հարցը. Հին աշխարհը, զոր կը ճեղքեն ծովերը եւ նաւարկելի գետերը, կը ներկայացնէ գաղթերու, պատերազմներու եւ առեւտուրի յարմար երկրամաս մը: Եւ այսպէս, հազարաւոր տարիներէ ի վեր, աշխարհի այս մասին վրայ շարունակաբար տեղի ունեցած են ցեղախառնութիւններ:

Հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն, որոնք կը հաստատեն թէ որքան դժուար է բանաձեւել ցեղային տեսութիւն մը, Ֆրանսացի ամէնէն հռչակաւոր գիտնականները (Տոքթ. Ռիվէ, Փրոֆ. Միյեօ, Փրոֆ. Լիսթէր) կրցած են հիմնական երեք մեծ ցեղախումբերու բաժնել Եւրոպայի բնակչութիւնը. 1— Հիւսիսային ցեղ (շէկ եւ երկարագլուխ), 2— Ալպեան ցեղ (թուխ եւ կարճագլուխ), 3— Միջերկրականեան ցեղ (թուխ եւ երկարագլուխ).

Նշանակելու համար շարունակապատկանիր «արիւն ընդունող»ին առաջին զատաւորման մէջ կատարուած են զանազան ստորաբաժանումներ: Ցիշենք սեմական ցեղը, (պէտք չէ կարծել թէ բոլոր սեմականներն ալ Հրեայ են, ինչպէս եւ կան Հրեաներ որոնք սեմական չեն), որ առանց հաստատ բաշխումի՝ տարածուած է եւրոպական զանազան երկիրներու մէջ:

Ցեղերու ուսումնասիրութեան մէջ առնուելիք չափած, նախ ճշդենք «ցեղ» բառին իմաստը: Ցեղը ոչ ժողովուրդ կը նշանակէ, ոչ ալ ազգ: Հարցը աւելի դիւրին կը բացատրուի, երբ օրինակը առնենք կենդանական աշխարհէն: Շնազգին կը ստորաբաժանուի կարգ մը ցեղերու, որոնց յատկանիշները լաւ սահմանուած են՝ եթէ ցեղախառնութիւն չէ կատարուած դեռ: Բայց երբ կը խօսինք մարդ արարածին մասին, շատ կը դժուարանայ որոշել ցեղային յատկանիշները, անոր համար որ ցեղախառնութիւնը կը կատարուի դարերէ ի վեր:

Սակայն եւ այնպէս փորձենք ճշդել թէ որո՞նք են այդ յատկանիշները:

Այդ յատկանիշները պէտք է փնտռել հասակին, գլխու ձեւին, մորթի եւ մազերու գոյնին, մանաւանդ արեան քիմիական բաղադրութեան մէջ (*)

ՀԱՍԱԿ.— Ընդունուած է որ մարդոց բնական կամ սովորական հասակն է 1 մեթր 35էն մինչեւ 1 մեթր 90: Կարճահասակ կը կոչուին անոնք որ 1 մեթր 60էն պակաս երկարութիւն ունին, միջահասակ կը կոչուին անոնք որ 1 մեթր 60էն մինչեւ 1 մեթր 70 երկարութիւն ունին, բարձրահասակ կը կոչուին անոնք որ 1 մեթր 70էն մինչեւ 1 մեթր 80 երկարութիւն ունին, երկարահասակ կը կոչուին անոնք որ աւելի քան 1 մեթր 80 երկարութիւն ունին, (հասակը չափելու համար՝ կրունկները իրարու կցած պահել եւ նայուածքին տալ հորիզոնական ուղղութիւն):

ԳԼԽՈՒ ՁԵՒ.— Գանկաբանութեան մէջ կ'ըսուի պարզապէս գլխանիշ, որ կը չափուի մասնաւոր գործիքով մը: Գանկը ունի երեք ձեւ.— Երկարագլուխ, միջագլուխ, կարճագլուխ

ԳՈՅՆ.— Համաձայն մորթին, աչքերուն, մազերուն գոյնին, եւրոպական ցեղը կը ներկայացնէ մոխրագոյն չէկէն դէպի թուխ փոփոխական գոյն մը:

ԱՐԻՒՆ.— Անհատէ անհատ արիւն ներարկելու մեթոտը նոր չէ, կը սկսի ԺԵ. դարէն: Դժբախտաբար արկածներու տեղի տալուն համար, լքուեցաւ: Վերջերս նոր փորձեր եւ ուսումնասիրութիւններ կատարուեցան, ու տեսնուեցաւ, որ ամէն անհատ արեան նոյն քիմիական բաղադրութիւնը չունի, նոյնիսկ կը պատահի երբեմն որ անհատի մը արիւնը ներարկելով ուրիշ անհատի մը երակին մէջ՝ մահացու արկածներ տեղի կ'ունենան իբրեւ հետեւանք արեան զոնդողացումին, թանձրանալուն:

Կը նշանակէ թէ «արիւն տուողը» չի պատկանիր «արիւն ընդունող»ին արիւնախումբին: Այսպէս ճշդուեցան չորս արիւնախումբեր.— O, A, B, AB:

Առաջին արիւնախումբը բժշկութեան մէջ ընդունուած է իբրեւ «համաշխարհային կարգի արիւն տուող», (այսինքն յարմար ամէն երակի): Իսկ վերջին խումբը՝ «համաշխարհային կարգի արիւն ընդունող»:

Հաստատուած է որ Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ յաճախադէպ է հանդիպիլ B կարգի արիւնախումբի անհատներու, բայց քանի կը յառաջանանք դէպի Եւրոպա, կը պակսին այդ կարգի անհատները: Եւրոպացիներու մէջ կը դերակշռեն A եւ AB արիւնախումբերու անհատները: Այսուհանդերձ արիւնային բաղադրութեան մէջ ոչ մէկ տարբերութիւն կը տեսնուի Եւրոպայի զանազան ժողովուրդներուն երակներուն մէջ: B կարգի արիւնախումբի անհատները կը կազմեն հարիւրին 12 համեմատութիւն մը: A կարգի արիւնախումբի անհատները՝ հարիւրին 44 համեմատութիւն մը: Մնացեալները կը պատկանին O եւ AB արիւնախումբերուն:

Հիմա դառնանք արիականութեան: Ի՞նչ կը նշանակէ «արիական»:

Ներկայիս գերման գիտնականները խերացուցած են Ֆրանսացի գրողի մը, Կոպինօ (ապրած ԺԹ. դարուն), տեսութիւնները, որոնց հետեւանքով՝ կը պնդեն թէ մարդկութեան օրրանը կը գտնուի Գերմանիոյ մէջ, թէ «արիական ցեղը» ամէնէն հինն է ցեղերուն, ամէնէն գեղեցիկը, ամէնէն զօրաւորը աշխարհի վրայ:

Բայց «արիական» բառը տեղի տուած է զանազան մեկնութեանց:

Ընդհանուր առումով, «արիական» անունին տակ կը ճանչցուի ժողովուրդներու համայնատարած խումբ մը, որու խօսած լեզուները խնամութիւններ ունին բովանդակ Եւրոպայի եւ մասամբ Ասիոյ մէջ: Այդ լեզուները կը կոչուին հնդեւրոպական կամ արիական:

Կարճ խօսքով, արիական անունին տակ կը ճանչցուին Ասիոյ կարգ մը ժողովուրդները,— Հայերը, Իրանցիները, եւայլն:

Երբ «արիական» անունը վերապահենք միայն այս ցեղերուն, կը թուի թէ ճիշդ արտայայտուած կ'ըլլանք, քանի որ առաջին անգամ այս բառը գործածուած կը գտնենք պատմական արձանագրութեան մը մէջ, որ կը վերաբերի Դարեհ արքայից արքային (520 Քրիստոսէն Ն. Ա.),— այդ արձանագրութեան մէջ Դարեհ ինքզինք կը կոչէ. «Արիական ի ցեղէ արիականաց»: Եւ յետոյ, քանի մը տող անդին, իր աստուածը կ'անուանէ «Արիականներու Աստուածը»: Հաւանաբար Իրան անունն ալ կը ծագի արիական բառէն:

Համաձայն լեզուաբանական եւ նախապատմական պրպտումներու, հաւանական է որ արիական ցեղերը, բնիկ ժողովուրդ Հնդկաստանի, յաջորդական բազմաթիւ արշաւներով անցած ու համատարած եղած են Եւրոպայի մէջ: Այնպէս որ ներկայիս Եւրոպայի մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդները կը պատկանին լեզուական նոյն ծագումը ունեցող ցեղախումբին, Արիականներուն: Կրնան թուխ ըլլալ եւ ներկայացնել միջերկրականեան ցեղատիպարին յատկանիշները՝ ինչպէս Իտալացիները, ցորենի գոյն մորթով եւ սեւ մազերով՝ ինչպէս Հայերը, խարտեաշ, մեծահասակ եւ բաց գոյն մորթով՝ ինչպէս Շուէտացիները, կարճահասակ եւ կլոր գլուխով՝ ինչպէս Պրըթոնները, բայց եւ այնպէս բոլորը կը պատկանին արիական մեծ ընտանիքին:

Եւրոպայի մէջ միայն Պասքերն են, որ իրենց լեզուով հակադրութիւն մը կը կազմեն հնդեւրոպական լեզուներուն կողքին եւ կը միանան կովկասեան լեզուներուն,— խորհուրդ մը որ անթափանցելի կը մնայ մինչեւ այժմ:

Ներկայ գերմանական ցեղին մէջ եւս կը նշմարուի մեծ այլազանութիւն մը, որովհետեւ Եւրոպայի գրեթէ բոլոր ցեղերէն տարրեր կը գտնենք գերմանական ցեղին մէջ: Ասով հանդերձ պէտք է խոստովանիլ, որ հիւսիսային ցեղը կը տիրապետէ Գերմանիոյ մէջ: Այս հիւսիսային ցեղը, որ ներկայացուած է իբրեւ ճշմարտապէս արիական ցեղ, որ այլ ցեղերու պարտադրած է իր լեզուն, իր քաղաքակրթութիւնը, իր իշխանութիւնը, եւ այժմ կը գրաւէ Եւրոպայի հիւսիս-արեւմտեան մասը, մութ ծագում մը ունի: Կ'ենթադրուի թէ հիւսիսային ցեղը կազմաւորուեցաւ արեւաշուք, ցուրտ ու խոնաւ շրջաններու մէջ: Արդարեւ, կլիման եւ միջավայրը կարեւոր դեր կը խաղան մարդոց բնախօսութեան վրայ,— շնչառութիւն, մարսողութիւն եւ արեան շրջան կ'ազդուին: Եւ այսպէս, տակաւ առ տակաւ կը բարեշրջուի մարդուն ֆիզիքական դիմագիծը:

Ցեղային նոր վարդապետութեանց հետեւորդներու կողմէ, հիւսիսային ցեղի օրրան ցոյց տրուած են մերթ Սեւ ծովուն եզերքները, մերթ Ռուսիոյ հարաւային ճահճախումբ շրջանները, մերթ սկանտինաւեան երկիրները:

Բայց ընդհանուր տեսութեամբ, որ հիմնուած է լեզուաբանական, ցեղագրական եւ նախապատմական պրպտումներու վրայ, մարդկութեան օրրանը կը գտնուի հեռու Ասիոյ մէջ: Գտնելով նախապատմական պեղումներ եւ մարդկային ոսկորներու մնացորդներ, կարելի է հետեւիլ այն գաղթին, որ քալած է Արեւելքէն Արեւմուտք, Ասիայէն Եւրոպա:

Ֆրանսական ժողովուրդին գալով, ան կը բաղկանայ 38 միլիոն անհատներէ, որոնք կը պատկանին ցեղերու խոշոր խառնուրդի մը, որ կազմուած է դարերու ձուլումով՝ այսպէս տալով տիպեր եւ կիներ, որոնք կը պատկանին այլազան ցեղատիպարներու:

Այդ տիպարները իրարմէ կը տարբերին Եւրոպայի մէկ ցեղային բնեկէն միւսը, խարտեաշ սոհոյց (ճերմակ վարդագոյն մորթ, կապոյտ աչքեր, ոսկեգոյն մազեր), թուխ հանգոյց (ճերմակ ցորենի գոյն մորթ, մոխրագոյն աչքեր, սեւ մազեր):

Բնականաբար անոնց միջեւ կը հանդիպինք նաեւ անհունօրէն այլազան տիպարներու:

Խարտեաշներու եւ թուխերու բաժանման սահմանը ցոյց տալու համար, կարելի է գիծ մը քաշել, առաւել կամ նուազ կանոնաւոր, Ալպեաններէն մինչեւ Պրըթանի: Ասիկա բնաւ չի թէ կարելի չէ խարտեաշ գտնել այդ երեւակայական գիծէն անդին, ոչ ալ թուխ գտնել այդ գիծէն ասդին:

Խարտեաշներու գօտին կ'առնէ Ֆրանսայի բնակչութեան 18 առ հարիւրը: Միջին գօտին, շագանակագոյններ, 18—30 առ հարիւրը: Թուխերու գօտին՝ բնակչութեան երկու երրորդը:

Ֆրանսայի բնակչութեան հասակին գալով, կրնանք կատարել հետեւեալ բաժանումները.

Մեծահասակ են Լորէնցիները, Պասքերը (1 մեթր 67): Ետոյ կուգան Ֆլամանները, Ալպեան շրջանի գիւղացիները, Նորմանները, Վանտէցիները, Փրովանսցիները: Աւելի կարճ հասակ ունին Կասքոնները: Իսկ ամէնէն փոքրը՝ Պրըթոնները, Քորսիքացիները:

(*) Առիթով մը պիտի տանք Տոքթ. Պէրիյեռնի տեսակէտները հիմնուած՝ ներնաբանական ու քիմիական տուեալներու վրայ, ինչպէս նաեւ Տոքթ. Քառովսկիի փորձերը, որոնք կը ճշդեն Հայոց արեան ցեղային յատկանիշները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀՐԴԵՀԸ

Օրերէ ի վեր Մարսէյլի թերթերը խոշոր խոշոր վերնագրերով եւ բազմաթիւ նկարներով կը ներկայացնեն Մարսէյլի «Նուվէլ Կալըրի»ի հրդեհը եւ առիթ չեն փախցներ յիշեցնելու որ Մարսէյլ սուգի մէջ է:

Արդարեւ սուգ է, որովհետեւ թէ անոնք, որ անփոխարինելի զոհեր տուին եւ թէ անոնք որ ականատես եղան կամ լսեցին ահաւոր աղէտի մասին, դիւրաւ չեն կրնար մոռնալ ու չկսկծալ աղէտին համար, որ տեղի ունեցաւ:

Հոկտեմբեր 28, ուրբաթ ժամը 2.30ին սկսած հրդեհը իրաւամբ կը զբաղեցնէ հանրութիւնը, թաղեցիկները կը հրմշտկեն զիրար, ամենուրեք վիճաբանութիւն ու յուզում կը տիրէ:

Կորսուածներու թիւը 60ը կ'անցնի: «Նուվէլ Կալըրի» մեծ վաճառատան փլատակները պեղումի կ'ենթարկուին եւ օրը օրին կը գտնուին հրդեհէն ածխացած նորանոր դիակներ, աւելի ճիշդ մարդկային մարմնի ածխակոյտեր:

Անօրինակ հով մը սաստուէն սկսած կը փչէր ու թերեւս մեծագոյն պատճառը այդ հովն էր, որ այնքան արագ եւ այնքան անօրինակ վայրագութեամբ լափեց հսկայ վաճառատունը:

Հազիւ հրդեհին ծուխը բարձրացած էր, երբ ընդհանուր խուճապ ու վազվզուքն սկսաւ եւ Քանըպիէրի քովընի փողոցներէն տասնեակ հազարաւորներու հասնող բազմութիւնը խռնուեցաւ վաճառատան շուրջն ու մօտակայ փողոցները:

Հրշէջները հասած էին եւ ձեռնարկուած էր աշխատանքի, բայց հովը կը փչէր, կ'ոռնար զահանդագին ու վաճառատան մեծութեամբ բարձրացած, հաստամէջ բոցը իր լեզուները կը տարածէր այս ու այն կողմը:

Սրտամաշիկ էր տեսարանը:

Վաճառատան պաշտօնեաները մոլորած, խռնուած էին երկրորդ եւ երրորդ յարկերու պատուհաններու մէջ եւ իւրաքանչիւրը կը ջանար փրկութեան ելք մը գտնել:

— Նետուեցէք, վար նետուեցէք, կը պոռար վարէն ամբոխը բազկատարած:

Պատուհաններէն կախուած կիներն ու աղջիկները սարսափահար կը նայէին վերը իրենց վրայ յարձակող հրեղէն լեզուներուն, կը նայէին վար, հսկայ բարձրութիւնէն ու կը ճչային, կ'աղերսէին լեզապատառ:

Ու շատ չանցած, բռնկիլ սկսան անոնց մազերը, փէշերը ու քանի քանիներ կրակին հետ գիրկընդխառն վար նետուեցան հսկայ բարձրութիւնէն:

Ուրիշներ ժամանակ ալ չունեցան վար նետուելու:

Մինչ մէկ կողմէ երիտասարդ կեանքեր կը խորովուէին ահաւոր կրակներուն մէջ, միւս կողմէն հրդեհին բոցերը կրակէ կամար մը կազմելով Քանըպիէրի լայն պողոտային վրայէն, արդէն հասած էին դիմացի կողմ գտնուած հսկայ պանդոկներու՝ «Կրանտ Օթէլ»ի եւ «Օթէլ Նուայ»ի կտուրներուն:

Եւ սա կողմն ալ բռնկիլ սկսած էին Իթալիանօ փողոցին մաս մը տուները:

Ոգի ի բոին կ'աշխատէին հրշէջները. ոստիկանութիւնն իր պարտականութիւնը կը կատարէր, բայց հովը թրքական վայրագութեամբ կ'աւերէր շէնքերը, կը կոտրէր մարդիկ, կիներ, դեռատի աղջիկներ:

Շաբաթէն աւելի է արդէն եւ սակայն աղէտին մղձաւանջը կայ ու կը մնայ:

Հետզհետէ գտնուած դիակները կը հաւաքուին մօտակայ մատուռին մէջ եւ շուտով թաղումը կը կատարուի:

Պատկան մարմինները խիստ քննութիւն կը կատարեն, բայց դեռ յայտնի չէ հրդեհին պատճառը:

✕

Ինչպէս ամէն աղէտի, այս աղէտին ալ Հայեր իրենց բաժինը ունեցան, եղած տեղեկութեանց համաձայն՝ Աղասեան անուն երիտասարդ մը կորսուած է:

Ձեռնարկուած է ժողովրդական հանգանակութեան մը, զոհերու ընտանիքներուն օգնելու համար: Ժողովներ տեղի կ'ունենան: Կարգ մը փողոցներու անկիւնները դեռ շրջապատուած են ոստիկանական շղթաներով:

ՁԱՐՁԱՆԴ

«Հ. Յ. Դ. Օր»ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տօնել «Դաշնակցութեան Օրը» կը նշանակէ ոգեկոչել յիշատակը հայկ. նուէրներու փաղանգին, հաղորդուիլ անոնց յեղափոխական յոյզերով, տոգորուիլ բարձր զգացումներով: Կը նշանակէ՝ պայքարի փառաբանութիւն: Կը նշանակէ՝ դիմագրաւել ներկայ անստուգութիւնն ու պատրաստուիլ վաղուայ պայքարի համար.

Տէսինը այս տարի չթերացաւ իր պարտականութեան մէջ, Հ. Յ. Դ. տեղւոյն կոմիտէն կազմակերպած էր «Հ. Յ. Դ. Օր»ը, որ տեղի ունեցաւ 30 Հոկտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ.

Ներկայ էր գիտակից ու հայրենասէր բազմութիւն մը: Նախագահ ընկ. Թ. Այվազեան, բանալով հանդէսը, գեղեցիկ կերպով պարզեց Դաշնակցութեան դերը հայ ազատագրութեան պատմութեան մէջ, եւ անդրադառնալով քաղաքական ներկայ անստուգութեան, թելադրեց հետեւիլ Դաշնակցութեան գաղափարներու եւ ուղիին:

Նախագահին հրաւէրով, ժողովուրդը յոտնկայս երգեց «Մեր Հայրենիք»ը:

Գեղարուեստական բաժինը կարճ էր: Ցաջող կերպով մեներգեցին օրիորդներ Մարիցա Պասմաճեան, Տիրուհի Թաթուլեան եւ Տիկին Աչըխէն Գօյաճեան: Արտասանեցին ընկերներ Վարդիվառ Ղամպէրեան (Այն Սօրիսէն) եւ Մկրտիչ Մարտիրոսեան՝ Վ.ինչէն.

Խօսեցաւ ընկեր Ս. Վրացեան մէկ ժամէն աւելի: Իր խօսքերը նոյնութեամբ արձանագրել իմ ուժերէս վեր կը նկատեմ: Պիտի ջանամ ամփոփել իր միտքերը:

Ցարգելի ընկերը շատ ժողովրդական լեզուով վերլուծեց քաղաքական խառնակ ու անապահով ներկան՝ իր բոլոր կողմերով: Թուեց նախկին պարտեալ ազգերու առանձնական ցնցումը եւ այժմու գրաւած տիրապետող դիրքը եւ ընդհակառակն նախկին յաղթականներու անզօրութիւնը, տկարացումն ու ներքին պառակտումները:

Այս պարագին Դաշնակցութեան ուղեգիծը քաղաքական ներկայ տագնա-

(60)

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԱԼՊՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Հինգ հոգի, որոնք ընդհանուրին հաւանութեան համաձայն՝ վարպետ նշանառուներ էին, ժայռերուն ետեւ ինծի հետ քով քովի դիրք բռնեցին. մնացեալները վարի վրայ սողալով սկսան ձիերուն մօտ երթալ. անոնց հրահանգուած էր իրարմէ բաւական չափ հեռաւորութեան վրայ մօտենալ ձիերուն եւ կարելի եղածին չափ արագ, Քիւրտերուն վրայ այն տպաւորութիւնը թողելու համար որ մեր թիւը իրենց կարծածէն աւելի էր:

Վեր խփարոյ հաշուելով որ ձիերուն մօտ հասնելու համար կէս ժամուան կարօտ ըլլալու էին անոնք, մենք վեց հոգիս Թուրք սպաներուն վրայ կրակ բացինք. Դժբախտաբար բոլորիս գնդակներն ալ վրիպեցան: Հրացանաձգութեան ձայնը առնելով, մեր ներքեւի ձիու գողերը ոտքի ցատկելով ձիերուն պահակներուն վրայ խոյացան, բայց իրենց ջղագրգիռ անձկութեան մէջ մոռցան անոնց վրայ կրակել. այս զանցառութեան հետեւանքով մեր մարդիկներէն մէկը պահակի մը կողմէ սպաննուեցաւ. այն ատեն միայն մերինները յիշեցին որ իրե՛նք ալ մահացու զէնք ունէին իրենց մօտ:

Այս առաջին ընդվզեցուցիչ սխալը փոքր չափով մը դարմանեցի ես, ըսպաննելով գնդապետին լրատարը. իսկ հրամանատարին ուղղուած գնդակներէս եարտ հեռուէն անցաւ: Հինգ մարդոցս երկրորդ համազարկը կրկին վրիպեցաւ ու մեր ակնկալութիւնները ի դերեւ ելան: Սպաները բոլորն ալ դիրքեր գրաւելով իրենց ատրճանակներով մեր վրայ կատաղի եւ անխնայ կրակ մը բացին:

Ձիաւոր Քիւրտերը հրացանաձգութեան ձայներն առնելով եկան հասան սրընթաց եւ Կարմիր Հնդիկներու նման ռռնալով: Հեռադիտակս հանգիստ կերպով գործածելով, տեսայ որ մեր ձիու գողերը ձիերուն կապերը քակելով զբաղած էին, բայց այդ համեմատաբար դիւրին գործն անգամ ժամանակ կը պահանջէր եւ որքան ձիաւոր Քիւրտերը կը մօտենային իրենց, անոնք այնքան աւելի կը ջղայնանային:

Բայց բոլոր ենթադրութիւններն ու զգուշացումը անօգուտ կը դառնար մեր վեց հոգիին համար, որ յարձակումի ձեռնարկած էինք գնդապետին ու իր սպայակոյտին վրայ: Ուստի մեր դիրքերէն վեր ելլելով յառաջացանք աւելի մօտէն կռուելու համար. այսպէսով թէեւ մեր թիւին խեղճութիւնը տեսան, բայց մեզի համար անոնց շատ վնաս պատճառելու հաւանականութիւնը աւելցաւ:

Մեր այս անխոհեմ ընթացքը Թուրք սպայակոյտն ալ նոյնչափ անխոհեմութեան մղելու առաւելութիւնն ընծայեց: Գնդապետը կեցած տեղը դիրք բռնեց, մնացեալները մէկ տեղէն միւսը կը ցատկէին, մեզ ամէն կողմէն պաշարելու համար: Վայրկեան մը վերջ տեսայ որ անոնցմէ չորսը գետին ինկան: Մնացեալները գետնատարած դիրք գրաւեցին եւ յարձակումը ըսկսաւ:

Ետոյ վայրի աղաղակ մը եկաւ ականջիս: Քիւրտերը տեսած էին մեր խումբը, որ քանի մը ձիեր իրենց շուաններէն քակած կը քշէին քառասմբակ, Գագիկի կրակի գիծէն ուղղութեամբ: Այս եւ հետապնդող ձիաւորներուն պաշտպանը Գագիկի խումբին վրայ յարձակող Քիւրտերուն ուշադրութիւնը գրաւեց. ա՛յն ատեն միայն վերահասու եղան այն անմիջական վտանգին, որ ձիերուն փախչելով կրնար յառաջ գալ իրենց իսկ յետապահ մասին մէջ: Հետապնդող Քիւրտերուն ետ փախչիլը հազիւ նշմարեցի, որովհետեւ Թուրք գնդապետը դիրքս քննելով՝ ինծի գնդակ մը ուղղեց որ վերարկուս ծակեց անցաւ: Անիկա մենամարտի մը սկզբնաւորութիւնը եղաւ— ան ինծի դէմ— մահու եւ կենաց կատաղի պայքար մը: Կ'իմանայի աղաղակներ եւ ձիի ոտքերու ձայներ. բայց անպատեհութիւնը այն էր որ ես սորված էի տաճկական մավզէր հրացանս հակառակ ուղղութեամբ գործածել, մինչ թշնամիս այդ պատեհութիւնը չունէր:

Փամփշտակալիս մէջ գտնուած փամփուշտներէն գրեթէ կէսը գործածած էի, երբ քիւրտի մը նիզակը գլխիս ետեւի մասին ահարկու հարուած մը տուաւ, բայց գրեթէ անմիջապէս իր ձին վրաս գլտորեցաւ, երբ կայծակի պէս հասնող պատերազմիկ մը, որուն ուրկէ գալը բնաւ չտեսայ, մահացու եւ վերջնական հարուածը տուաւ ձիին եւ անոր վրայ հեծնողին միաժամանակ:

Կէս գիտակից վիճակի մը մէջ կը գտնուէի. գլխուս մէջ խլացուցիչ ծանրութիւն մը. ամէն կողմ երկրաշարժ տեղի կ'ունենար կարծես, որուն տրամաբանական բացատրութիւն տալու կարողութիւնը կը պակսէր ինծի, որովհետեւ կը զգայի որ զիս հոս հոն կը քաշքշէին: Վրաս ինկող ձիին ծանրութիւնը մէկ կողմ քաշուելէ վերջ երանաւէտ հանդարտութիւն մը զգացի, որ զիս մոռացումին գիրկը նետեց.

Երբ ուշքի եկայ տեսայ որ տեղաւորուած էի Ռուսթէմ Խանի նժոյգին վրայ, ուսերուս շուրջ կապէ գօտի մը ու Ռէնֆրու զիս բռնած էր վար չիյնալու համար: Դանդաղ քալելով կը յառաջանայինք դէպի դիրքերը որ Գագիկ նախապէս գրաւած էր, հոն ինծի անծանօթ՝ անկանոն ու կատաղի հայհոյանքներով ձիաւորներու գումարտակ մը կար: Գագիկի զինուորները իրենց պահուըտած դիրքերէն ելած՝ խումբով կանգնած էին: Անմիջապէս ուշքիս զարկաւ Ֆրէտ, Ուիլն ու Գագիկը, որոնք իրարու մօտ կեցած էին, բայց Կլորիա Վանտըրմէյնը չկար: Ետեւէս հազալու ձայն մը առնելով գլուխս այն կողմը դարձուցի. Թուրք ընդդիմադիրը, որ իմ դէմ կատաղի մենամարտ մը մղած էր, ձիին ետեւէն կաղկըղար. անոր ձեռքերը ետեւը կապուած էին եւ պարանոցը չուանով կապուած ձիուն թամբին:

— Շատ երախտապարտ եմ, Ռուսթէմ Խան, ըսի, հասկցնելու համար որ ողջ եմ: Ինչպէ՞ս հոս եկայ:

— Հա՛, սահիպ: Ուրեմն չէ՞ք մեռած: Ատ լաւ է: Եկայ վտանգի գնահատ՝ Լորտ Մոնթիին սահիպ զիս այս ձիաւորներուն գումարտակովը դրկեց. լաւ ձի հեծնող են անոնք եւ— Ալլահն չունիք վկայ— յարմար Ռէնֆրութի մը կողքին կռուելու:

— Քեզ դրկեց զի՞ս գտնելու համար:

— Հա, սահիպ: Մեր կարելին ըրինք ձեզ ողջ պահելու համար:

(Շար.)

...ն եւ անհատական արտասահմանի ...թեան գոյավիճակի մասին, որ ...ստանար հետեւեալ երեք առաջա-...թիւններուն մէջ ։

...նկատի ունենալով որ ներկայ ...մաններուն մէջ բիրտ ոյժն է տի-...րապետողը, հայութիւնը եւս պէտք է ...որ ներկայացնէ, եթէ կ'ուզէ ար-...նել իր արդար պահանջները եւ ...իր արժանարժութիւնը, անտեսուիլ ու ...իր կորսնցնել հանդիսանալ ։

...ոյժ ներկայացնելու համար պէտք ...կազմակերպուիլ, մէկդի թողուլ ...ամնակցական սին վէճերը եւ ստեղ-...համազգային մարմին մը, որ ար-...ին աշխարհին առջեւ ներկայանայ ...ակատով ։ Հայաստանը ներկայ ...մներին տակ չի կրնար ներկա-...նել համայն հայութիւնը, եթէ ...իսկ հայ բոլշեւիկները նման տրա-...թիւններ ունեցանն ։ Հետեւա-...արտասահմանի հայութեան կ'իյ-...անօրինելու իր բախտը ։

...Հայաստանի հանդէպ ամէն հայ ...պէտք է ունենայ գուրգուրա-...վերաբերում ։ Վարչաձեւը պէտք ...Հայրենիքի սիրոյ վրայ ...ձեւերը փոփոխական են, իսկ ...ենիքը կայ ու կը մնայ ։ Առանց ...ենիքի չէ կարելի մեր գոյութիւ-...

...ները գոտունակութիւն յայտնեց ...ազգային միացեալ ճակատի գաղա-...որ նպաստաւոր գետին գտած է ...ազան նուաղներու մօտ եւ յոյս ...նեց որ մօտաւոր ապագային կա-...կ'իրագործել ։

...կոչ՚ ըրաւ ժողովուրդին բո-...Դաշնակցութեան շուրջ, այն ...կազմակերպութեան, որ կը ներ-...կազմակերպուած ուժը հայ ...թեան մէջ ։

...ները իր խօսքերը միջոցին ...ն ծափերու մէջ ։ Ժողովուրդը ...ցաւ գոհ ու վերանորոգուած ...

×

...երեկոյեան ժամը 8ին տեղի ...ընկերահամակրական խնճոյ ...որ անցաւ շատ ջերմ ու յաջող ...քաղաքական եւ թէ նիւթական տե-...ենակէտէ ։ Խանդավառութիւնը մեծ ...Ընկեր Միքայէլեան իր սեղանա-...նդամանքով յաջողութեամբ ...ոց իր հեղինակութիւնը ։ Իւրա-...իր սեղան իր բաժինը բերաւ տի-...ուրախութեան ։ Մեներգներ եղան ...ներու, օրիորդներու, ընկերնե-...ու համակիրներու կողմէ ։ Բաժա-...կեր, նուագ, հերոսներու յիշա-...ողջունումներ, կերուխում ու ...իրար կը լրացնէին, տաքցնելով ...ոյթը՝ հակառակ ցուրտ օդին ։ ...պահուն խօսք տրուեցաւ ըն-...Կրացեանին, որ ջանաց պատաս-...մը գտնել այն հարցին թէ «Ի՞նչ ...Դաշնակցութիւնը» ։ Ապա իր խօսքը ...պատանեկան միութեան ան-...ներուն, յանձնարարեց հետեւիլ ...Դաշնակցութեան գործունէութեան, ...ապագային կարենան շարու-...նել հին սերունդին գործը նոր աւի-...ու գործելակերպով ։

...մը տեղի ունեցաւ, որմէ ...ցաւ կոկիկ գումար մը ։ Ներկա-...մասնակցեցան առատաձեռնու-...թեամբ ։

×

...պէս անցեալ տարի, այս տարի ...Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկ-...Միութիւնը հրաւէր ստացած է ...Ֆրանս. Նախկին ռազմիկնե-...

ՏՈՄՍԵՐ

Երկու միւանկիւնը

Աթաթիւրքի Թուրքիան տօնեց Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձը ։ Աւուր պատշաճի հանդիսութիւններ ու հրավառութիւն, ընդունելութիւններ ու ճառեր ։ Նախագահը ինքը, որ անվիճելիօրէն իրական հիմնադիրն է հանրապետական Թուրքիոյ, չի կրցաւ մասնակցիլ տօնակատարութեան, ծանր հիւանդութեամբ անկողին ինկած ըլլալով ։ Զմեռւ մահամերձը, բայց ողջ ալ չէր այդ հանդիսաւոր օրը՝ իր անձին փայլով շուք տալու տօնին ։

Թուրքիա եւ անկախութիւն, Հանրապետութիւն եւ 15րդ տարեդա՞րձ ։ Ցնորք չէ այս, այլ իրականութիւն ։ Կարելի՞ էր այսպիսի հեռանկար պատկերացնել քանի տարի առաջ, երբ Մերձաւոր Արեւելքի «հիւանդը» ներքնապէս քայքայուած, ամէն ճակատի վրայ չարաչար պարտուած, հոգեվարք կ'ապրէր ։ Կորած ջիրցուցած էին իրմէ կայսրութեան ամէնէն կենդանի ու բարգաւաճ մասերը, որոնց անխուսափելիօրէն կ'իյնէր դարերէ ի վեր, սուրի ուժով ։ Քշած էին զայն Անատոլուի խորերը, որպէսզի այնտեղ քաշքշէր այնուհետեւ Աստուծոյ ու մարդկութեան անօգուտ, անիծապարտ իր գոյութիւնը ։

Այսպէս էր 1918ին, միայն քսան տարի առաջ ։ Այս կացութիւնը սակայն երկար չտեւեց ։ Խորտակուած Թուրքիոյ խորերէն մարդ մը դուրս եկաւ, պարզեց յոխորտութեան դրօշը, ձեռնոց նետեց յաղթականներու երեսին, եւ անոնցմէ ոմանց ներողամիտ աջակցութեամբն իսկ յաղթեց Սաքարիայի ափերուն վրայ եւ ստեղծեց այսօրուան Թուրքիան ։

Աթաթիւրքի տօնն է այս տարեդարձը ։ Անոր կը պարտի Թուրքը իր քաղաքական յարութիւնը մեծ պատերազմէն ետք, եթէ նոյնիսկ երեւութական ու խաբուսիկ է կեանքի միւս մարդերու մէջ Թուրքիոյ վերագրուած անախրնթաց վերածնունդը ։

Աթաթիւրք ու Թուրքիա ։ Ասոնք անբաժանելի, իրարու հետ սերտօրէն շաղկապուած, ներքնապէս ազուցուած իրողութիւններ են՝ մէկը միւսով պայմանաւորուած ։ Այսօրուան Թուրքիան Քէմալի ձեռակերտն է, դեկավարուած է անկէ տիրականօրէն, կը կրէ անոր կամքին կնիքը իր վրայ խարազնի ։

Եւ հանրապետութեան 15րդ տարեդարձին՝ հիւանդ է Պետը անբուժելիօրէն, թերեւս այլեւս ոտքի չկարենալ կանգնելու սահման ։

Այս հիւանդութիւնը կամ անոր հետեւող անխուսափելի մահը կրնա՞ն անհետեւանք անցնիլ արդի Թուրքիոյ համար ։ Քէմալի անհետացումով այսօրուան Թուրքիոյ կառուցուածքին մէջ ճեղքուածքներ առաջ պիտի չգա՞ն ։

Տասնըհինգ տարուան հանրապետական վարչաձեւ մը կամ պետական հրամանագիրներով պարտադրուած բարեկարգութիւններ — տարազէն մինչեւ սուլթանական աթոռի ջնջում — բաւական չեն համոզելու աշխարհը, թէ Թուրքիա իրապէս հերպարանափոխուած է, արդիացած է, հոգւով արեւմտեանացած է, մանաւանդ որ այդ հրամանագիրները պարտադրողները այսօր տակաւին ողջ են, իշխանութեան վրայ են եւ կացութեան տէր՝ Աթաթիւրքի գլխաւորութեամբ ։

Պետին մահէն ետք միայն հնարաւոր պիտի ըլլայ ստոյգ կերպով չափել խորութիւնը այդ արդիականացման, կշռել թէ որքանը արմատ բռնած է իրապէս Թուրք ցեղին յուզեան մէջ եւ որքանը Քէմալ առած հետը տարած է ։

Թուրքիա տօնեց իր հանրապետական վարչաձեւի 15րդ տարեդարձը, հիւանդ պետին անարին շուրջ մտահոգ ։ Արդեօ՞ք ներելի է մեզ կանխագուշակել, որ հանրապետութեան հաստատումէն տասնըհինգ տարի ետքը, այսօր ալ, մահամերձ հիւանդ է ոչ միայն Աթաթիւրքը, այլ նոյնինքն Թուրքիան՝ անոր ձեռակերտը ։

Արդեօ՞ք ։ ԱՍԱՏՈՒՐ

Արշակ Չօպանեանի յոբելեանը Պրիւսէլի մէջ

Գ. Ա. Չօպանեանի գրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ, Պելճիոյ գաղթ. վարչութիւնը կազմակերպած էր հանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 30ին, Պրիւսէլի գեղարուեստից շքեղ սրահին մէջ, ներկայութեամբ յոբելեարին եւ բազմաթիւ հայրենակիցներու ։

Հանդէսին բացումը կատարեց վարչութեան ատենապետ՝ Տօքթ. Մուրատեան ։ Ցետոյ խօսք առաւ Գ. Մ. Մինդաեանց, որ իբրեւ վաղեմի դասընկերը յոբելեարին, անդրադարձաւ Միսաս Չերազի օրով Կեդրոնական վարժարանին կրթական փայլուն վիճակին վրայ. այդ առթիւ դրուագներ յիշեց Չօպանեանի դպրոցական կեանքէն, եւ վերաքաղը ըրաւ անոր գրական ու հանրային գործունէութեան ։

Բրօֆ. Ն.-Աստոց վեր հանեց Չօպանեանի գրական ու ազգային գործունէութեան մէջ ցոյց տուած անձնուիրութիւնն ու հայրենասիրութիւնը, որ, ըսաւ, պէտք է օրինակ ծառայէ մեր հայրենակիցներուն, մանաւանդ հայ երիտասարդութեան, վառ պահելու համար մեր ցեղին գոյութիւնը ։

Այս տողերը ստորագրողը պանծացուց յոբելեարին բեղուն ու արգասաւոր գործունէութիւնը, ատաղձելով հայ լեզուին ու գրականութեան զարգացման, եւ օտարին ծանօթացնելով մեր ցեղին անցեալ ու ներկայ մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը ։

Գ. Ն. Վրոյր արամբա օրինակով մը ցոյց տուաւ Չօպանեանի բարձր արժէքը ։

Մէջ ընդ մէջ, Չօպանեանի ստեղծագործութիւններէն յաջող արտասանութիւններ ըրին Օր. Ն. Սալեան եւ Օր. Աւագեան, Գ. Խաչիկեան կարդաց Չօպանեանի արձակ մէկ գրութիւնը, Գ. Գեւեւեան երգեց քանի մը հայկական երգեր, իսկ Գ. Ա. Վրոյր, իր ջրոջ դաշնակի ընկերակցութեամբ, թաւջութակով նուագեց Գ. Վ. Սարգսեանի դաշնաւորած Անուշը, եւ Կոմիտասի Կռունկը ։

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ Գ. Չօպանեան ։ Նախ շնորհակալութիւն յայտնեց Գաղթային վարչութեան եւ բոլոր ներկաներուն ։

Ցետոյ շեշտեց թէ՝ այն համակրանքն ու խանդավառութիւնը, որ ցոյց կը տրուի այսօր մեր հայրենակիցներուն կողմէ, իր անձէն աւելի ուղղուած է հայ գրականութեան եւ մշակոյթին, որուն համեստ մէկ մշակը եղած է ինք ։ Այս տեսակ համազգային հաւաքոյթներ առիթ կընծայեն հրահրելու մեր մէջ ազգային ոգին եւ հայրենիքին սէրը, որոնք զօրաւոր ազդակներ են ազգապահպանումին ։

Հ. ՏԷՐՈՍԻ

Ն.ՈՐԵՐՈՒ ՁԱՅՆԸ

Ի՞նչ կը նշանակէ Դաշնակցական ըլլալ

Շաբաթ գիշերն էր, «Դաշնակցութեան Օրը» տօնակատարութիւնը ։

Իբր նորընծայ Դաշնակցական, անհամբեր կսպասէի հանդէսի բացման ։ Բան մը կը զգայի մէջս, խումբ մը, ազնիւ հպարտութիւն մը, որ ես ալ հայ եմ, եւ մանաւանդ Դաշնակցական հայ, որ չի վախնար հրապարակաւ իր տօնը տօնելու ու իր ձայնը լսելի դարձնելու ։

Ինչ տաքուկ մթնոլորտ, կարծես բոլորս ալ հաղորդուելու գացած կ'ինք եւ եթէ հայ երիտասարդը մոռցած է իր կրօնական հաղորդութիւնը, բնաւ պէտք չէ մոռնայ իր քաղաքական հաղորդութիւնը տարին անգամ մը ։

Հոն կը տեսնէի իմ ընկերներէս (ոչ-դաշնակցական) շատերը, որոնք եկած էին «Դաշնակցութիւնը ի՞նչ կ'ընէ»ը լսելու, իսկ մնացեալները ըստ սովորականին պարելու ։

Ինքզինքս չէի կրցած զսպել իմ ընկերներուս առջեւ, հանդէսը իմ պատկանած կուսակցութեանն էր, հետեւաբար նորընծայի խանդավառութիւնս պատճառ եղաւ, որ ընկերներս հարցնէին, թէ ես ա՞լ Դաշնակցական եմ ։ Ուժգին եւ հպարտ «այո»ով մըն էր որ կը պատասխանէի, ուրիշ ոչինչ աւելցնելով ։

Հանդէսին ճառերը դեռ չէին աւարտած եւ հանդէսին աւարտելուն կը սպասէի որ ընէի իմ պզտիկ պրոպականտըս ։

— Խօսքը կը պատկանի ընկեր Իշխանեանին ։

Շատ տպաւորիչ լռութեան մը մէջ ընկեր Իշխանեան սկսաւ իր ճառը, շարժում մը նոյնիսկ չէին ըներ, կարծես գամուած էին իրենց աթոռներուն վրայ. յայտնի էր որ իրենց մէջի կայծը կ'արթննար ։

Ճառէն ետք կ'ըսէին ինծ բոլորն ալ, «Եղբայր, հիմա կը հասկնանք, թէ հայութիւնը ինչ է. եւ հիմա է որ կը զգանք թէ մենք ալ բան մըն ենք...» ։

Երբ հանդէսը լրացաւ, դարձեալ իմ ոչ-դաշնակցական ընկերներս էին որ հարց տուին ինծ, թէ ինչպէ՞ս աւելի մօտիկ յարաբերութեան մը մէջ կրնային մտնել մեր մէկ հասրիկ կուսակցութեան հետ, պատասխանս այն եղաւ ինչ որ ինծի ըսած էին,— «Հետեւեցէք Րաֆֆիի լսարանի դասախօսութիւններուն, տարիէ մը շրջանաւարտ կը հանենք ձեզ» եւ այս եղաւ իրենց իմ մնաք-բարովս ։

Վարը դրան առջեւ անակնկալ հանդիպում մը ունեցայ նախկին սկաուտ ընկերներէս մէկուն հետ, որ նոյնպէս եկած էր Դաշնակցութեան խօսքը լսելու իր գործին եւ իր բնակութեան հեռաւորութեան պատճառաւ շատ քիչ անգամ գալուն հայկական հանդէսներուն սա եղաւ իր խօսքը. «Տարուան մը Հայու պայշար առած կը մեկնիմ» ։

Ասկէ այս արդարացն կուսակցութիւնը, որ այսպիսի քաղաքական դժբնդակ պայմաններուն մէջ, կարող է այս օտար ափերուն վրայ հասակ նետած հայ երիտասարդին ուշքի բերել եւ հասկցնել, որ նա հայ է եւ ունի յատուկ եւ բացառիկ պարտականութիւններ հանդէպ իր ժողովուրդին ։ Փառք Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան եւ իր կենդանի գործին ։

Վազրիկ Մանուկեան

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ.— Այս տարի Ֆրանսահայ գաղութին մէջ, առաջինը Մարսէյլի հետ միասին Շավիլն էր, որ հոկտեմբեր 30ին տօնեց Հայ «Մշակոյթի օրը» վայելուչ կերպով, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն «Համազգային»ի մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ միւս կազմակերպութիւններուն ։

Համազգայինի վարչութիւնը քաջալերելու համար Շավիլցիներու այս ձեռնարկը ուղարկած էր իր նախագահը՝ Գ. Եարճանեանը եւ բանախօս մը՝ Տօքթ. Զարդարեան ։ Տեղւոյն մանկապարտէզի սրահը լեցուած էր երկսեռ բազմութեամբ, այս անգամ առօրէ կերպով զգալի էր երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներու ներկայութիւնը, իսկ բոլոր անոնք, որոնք կամքը չունեցան գոնէ մէկ քանի ժամով պլօթի կամ փէոնոյի սեղաններէն բաժնուելու, վստահ եմ որ օգտակար եւ միանգամայն հաճելի օր մը կորսնցուցին ։ Երբ նորահաս երիտասարդութեան մէկ որոշ մասը, շնորհիւ տարիներէ ի վեր թափուած աշխատանքին, հպարտօրէն կանգնած է հայկական արժէքներու կողքին, այլեւս ինչ փոյթ բացակայութիւնը սա «շնորհ»ով մարգիկներուն, որոնք ազգին գոյութիւնը կը յիշեն երբ իրենց ոտքը քարին կը զարնուի եւ կամ անոնց, որոնք իրենց հայութիւնը ծալլած տուփերու մէջ, օտարին աւելցուքները ուտելով կ'անցնեն իրենց ժամանակը ։

Շավիլի ազգայիններէն Գ. Տէր Գալուստեան բանալով հանդէսը, ըսաւ որ մեր «Մշակոյթի Օրը» փառքի եւ հպարտութեան օր մըն է մեզ համար, որովհետեւ մեր մշակոյթով է որ բարձր կը մնանք քաղաքակրթուած ազգերու շարքին մէջ, երբ ուրիշ ժողովուրդներ այնքան բուռն կերպով փարած են իրենց մշակոյթին, մենք ալ պէտք է գնահատենք մերինը եւ արժանաւոր կերպով տօնենք անոր օրը առանց կուսակցական խտրութեան ։

Գեղարուեստական բաժինին մէջ այս անգամ Շավիլի ժողովուրդին համար անակնկալ մը եղաւ իրենց «Րաֆֆի» երգչախումբին փայլուն յաջողութիւնը, ղեկավար ընկեր Ս. Ցովհաննէսեան շատ քիչ ժամանակի մէջ, հազիւ քանի մը փորձերով, յաջողած էր կազմել ներկայանալի երգչախումբ մը, օժանդակութեամբ Ալֆորվիլի եւ Իթալիի իր խումբ մը աշակերտներուն, եւ արժանացաւ հասարակութեան գնահատանքին ։

Հապա սա երգող ու արտասանող պատանիներ՞ը, որոնք դեռ երէկ Ֆրանսական դպրոցին մէջ իրենց հայրենիքը մոռցած, հայ լեզուին անհաղորդ, այսօր, հայ հայրենիքին, հայ մշակոյթին, հայկական արժէքներուն փառաբանութիւնը կ'ընեն հայ բեմին վրայ հայ լեզուով եւ հայկական սիրուն առոգանութեամբ ։ Տիկին Սարգիսեան, Օրիորդներ Տէմիրճեան եւ Շարապխանեան, Գ. Գ. Թուլիկեան, Մուրատեան, Գարունեան եւ Գալըչեան, այս վերջին 3ը Ալֆորվիլէն ։

Բանախօս Տօքթ. Հ. Զարդարեան իր գրեթէ մէկ ժամ տեւող բանախօսութեամբ բացատրեց իմաստը «Մշակոյթ»ին, անոր արժէքը բոլոր մեծ թէ փոքր ժողովուրդներու կեանքին մէջ, մանաւանդ անոր արժէքը մեր դարաւոր պատմութեան ընթացքին, համառօտ մէկ պատմականը ըրաւ մեր մշակոյթին՝ զանազան դարերու ընթացքին, հեթանոսականէն մինչեւ մեր օրերը, եւ կարդաց բանաստեղծութիւններ գողտրիկ ու սիրուն ։ Ցետոյ խօսքը ուղղելով մասնաւորապէս երիտասարդներու, յորդորեց որ հպարտ ըլլան իրենց ազգի մշակոյթով, գուրգուրան անոր վրայ եւ իր բարձրութեան վրայ պահեն զայն, օտար ազգերու մշակոյթներու կողքին, որովհետեւ «որքան որ օտար մշակոյթին կատարեալ կերպով տիրանանք, դարձեալ հայկական մշակոյթն է որ միայն լի ու լի բաւարարութիւն պիտի տայ մեր հայկական հոգիներուն» ։

Երգչախումբին «Մեր Հայրենիքով» փակուեցաւ հանդէսը եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ աւելի եւս հպարտ իր հայութեամբ ։

Գ. Վայդուն

Գաղտնեկան միութիւնը կը պատրաստէ իր կազմութեան բացման հանդէսը տալու մօտերս ։ Կը յուսանք թէ պիտի արժանանայ բոլորին քաջալերանքին ։

Գ. Ց. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Բուն միութեան կողմէ, մասնակցելու նոյեմբեր 11ի զինադադարի տօնին առթիւ կազմակերպուած դէպի անծանօթ զինուորի գերեզմանը յարգանքի այցին ։ Կը յանձնարարենք Տէսինի Հայութեան խուռներամ իր մասնակցութիւնը բերել այդ յարգանքի ցոյցին ։

Այստեղ կարժէ յիշատակել կարեւոր պարագայ մը, որ պատուաբեր է Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Տէսինի մասնաճիւղին համար ։ Քաղաքապետին ծանր օրերուն, երբ պատերազմի ուրուականը կ'սպառնար ամբողջ մարդկութեան, Տէսինի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու մասնաճիւղի վարչութիւնը քաղաքապետին ուղղուած նամակով մը իր պատրաստակամութիւնը յայտնած էր պատերազմի պարագային իր մասնակցութիւնը բերելու՝ օգնութեան գործին ։ Քաղաքապետը, մասնաւոր նամակով սիրով կ'ընդունէր Կամ. Միութեան բերած առաջարկը ։

ՍԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

...Սղմուկէն Աբրահամ արթնցաւ, առ... աչքին առկայծին իսկ զարմացկոտ կը ...ուէր այդ Ձոլուներու խումբը, որ ...նմանէր աղանդաւորներու շուրջը ...փառող շունկերուն, որոնք մոր-...ուած անասուններուն շուրջը կը ...ոտեան ։

...Դարերէ ի վեր Թուրքին հոգերա-...թիւնը ճանչցող մը լաւ գիտէ, որ ...զօրութեան հանդէպ մօտ կը գտա-...իսկ տկարին առջեւ առիւծ ։ Ահա ...կէտը Աբրահամ շատ լաւ ըմբռ-...ած էր. Ան բոլոր անկիւնները ուշի ...զննեց եւ եկաւ այն եզրակացութեան, թէ բացի դուռէն, խցիկէն ...դուրս գալու ոչ մէկ ելք կայ ։ Դուռը ...բացուէր բակին վրայ ։

...Դուռը քերելով մտածեց վայրկեան ...աչքերը կէտի մը յառած՝ արդեօք ...Շապանը արթնցա՞ծ է ։ Նախ քան Շապանը ինք պէտք էր պատրաստ գըտ-...ուէր. Կօշիկները ամրացնելէ ետք ...ոտքի ելաւ, բաճկոնակը հագնելէ առ-...

...ռաջ մէջքին կապած փամփշտակալները ամրացուց, դաշոյնը այնպիսի ձեւով մէջքին կապեց, որ անըմբռնելի, միեւնոյն ատեն ուզած վայրկեանին դիւրութեամբ դուրս գայ, եւ ատրճանակը աջէ անցընելէ վերջ կոճկուեցաւ ։

Երբ ոտքի ելած էր Աբրահամ, յանկարծ Իգտիրի արեւմտեան արուարձան Գալչովայի բլուրներէն հրացանաձգութեան որոտումներու ձայներ ականջին զգան ։ Խիստ պայքարին մըտիկ ըրաւ ։ Հրացանաձգութեան յաջորդեցին համազարկներ, որոտումէն կարծես ժայռերը կը փլէին, յաջորդաբար սկսան սոսկալի արձագանգները գնդացիրին եւ արագահարուածներուն, երբեմն ալ ռումբերուն ։

Աբրահամ վստահօրէն եկաւ այն համոզման, որ կանոնաւոր զինուորական կռիւ է ։ Խցիկին փոքր պատուհանէն տեսաւ որ քիչ առաջուան վոհմակը փախած է ։ Ամէնէն զարմանալին այն էր որ սխրտագանը տակաւին չէր արթնցած, հակառակ այդ զարհուրելի ձայներուն ։ Աբրահամ խցիկին դուռը կէս մը բացաւ, եւ դիւրութեամբ տեսաւ թէ շուկան եւ խանին ներքնամասը ամայութիւն էր ։ Լռութիւնը աւելի սրեց, զէնքերուն ձայնը հետզհետէ կը հեռանար ։

Այլեւս սպասելու չէ, ըսաւ ինքնիրեն, խցիկէն ելաւ, քայլ մը յառաջացաւ ։ Խանին ներքնանկիւնին պատշգամին տակ կողք կողքի ծուարեր էին թշուառականները ։

Աբրահամ այլեւս խցիկը չէր կրնար վերադառնալ, քանի որ նշմարուեցաւ Թուրքերուն կողմէ, կեցած տեղն ալ չէր կրնար մնալ, ուրեմն միակ ելքը խանէն դուրս գալն էր, անկէ յետոյ ինչ պիտի պատահէր՝ այդ մասին մըտածելու ժամանակը չէր ։ Քանի մը քայլ եւս, եւ ահա շուկան էր ։ Պահ մը շուարած մնաց թէ որ կողմը երթայ ։ Միտքը եկաւ երբ Հինգշաբթի գիշերը ինք գործով մը ամերիկեան վարժարանն էր, զօրավար Թորգոմին սպաներէն տեղակալ մը յայտարարած էր թէ, ով որ կը փափաքի Աթէնք եւ կամ կզզիները երթալ, զօրավարը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ ։ Ուստի որոշեց ուղղակի Փունթա երթալ, ուր առժամեայ բնակած էր հայկական լեգէոնը ։ Մէկ երկու նեղ փողոցներ անցնելէ ետք, աջին դառնալով մտաւ մայրաքաղաքան լայն փողոցը, որ ամբողջովին ամայացած էր ։

Երբ փողոցին ծայրը հասաւ, կանգ առաւ ։ Իր որոշումը անդառնալի էր, ամէն գնով պէտք էր Փունթա հասնիլ ։ Ճամբան շեղելով հասաւ զոց շուկան, ամայութիւնը այն աստիճանի հասած էր որ, շնչոցը իսկ արձագանգ կուտար, իսկ ոտքերուն հանած աղմուկին ընկղնկոցէն ինք անգամ կը սոսկար ։ Վերջապէս մէկ երկու անկիւնաւոր փողոցներ ալ դառնալէ ետք, հասաւ Փունթայի ոստիկանական պահականոցին հրապարակը ։

×

Երբ հայկական լեգէոնին յառաջամասը մտաւ Քարանթինայի թաղամասը, Չէշմէի ուղղութեամբ նահանջի գիծը կտրուած էր Իզմիրի եւ շրջանի թուրք պաշըպօզուքներուն կողմէ ։ Անոնք յաջողած էին քանի մը տասնեակ յոյն զինուորներ ծուղակը ձգել, գրաւելով անոնց զէնքերը, անոնցմէ յետոյ եկողները թաղամասը չհասած կը սպաննուէին ։ Իզմիրի ամենախիտ քրիստոնէական թաղամասը դեռ հեւլէնները չքաշուած անցեր էր Թուրքերուն ձեռքը ։ Ասկէ կարելի էր հետեւցնել, թէ արիւնին թանձրութիւնը աւելի՛ն յոյժ պիտի խաւարէր ։

Մինչեւ հայկական զօրամասին եւ բեւեռը, Թուրքերը յաջողած էին բաւական դիրքեր բռնել եւ մէկէկ աւելի հին ձեւի արագահարուածներ զետեղել ։ Անոնք երբ նշմարեցին զօրամասին յառաջամասը, շուարեցան ։ Խասպըքիր եղան դրօշակին գոյնէ-րով, գտան որ անվիճելիօրէն Ֆրանսական էր ։ Ուստի ոչ միայն կրակը դադրեցուցին, այլ ճերմակ դրօշ պարզեցին ։ Զօրամասը Իզմիրի վերջին հրաժեշտը տալու համար քանի մը վայրկեան կանգ առած էր զօնաղին առջեւ, այնտեղ լսած էին Քարանթինայի մէջ պատահածներու մասին ։

Արդ, երբ ճերմակ դրօշը տեսան, հրամայուեցաւ պատրաստ գտնուիլ, քանի մը տասնեակ շղթայի ձեւով սկըսաւ յառաջանալ, իսկ բուն զօրամասը կռուելու պատրաստ դիրքեր գրաւեց ։

Երբ Թուրքերը տեսան որ խաբուած են, անապարծնօք դիրքերը նետուեցան, բայց արդէն ուշ էր ։ Թուրքերը պաշարման օղակի մէջ առնուած էին ։ Ուստի անոնք յուսահատ դիմադրութեան փորձեցին ։

Հայկական զօրամասին կը հրամայէր զօր. Թորգոմը, միեւնոյն ատեն վաշտը օժտուած էր լաւագոյն սպաներով եւ ենթասպաներով ։ Որոտացին ընթացիրներու եւ արագահարուածներու համազարկները ։ Թուրք խուժանը հրացանը վերցնելու ժամանակ չունեցաւ ։ Ով կրցաւ լեղապատառ փախչիլ, ազատեցաւ, մնացեալները, յուսահատ կռուելով սպաննուեցան ։ Ճամբան բացուած էր ։

Ցիր ու ցան սպաներ եւ զինուորներ, որոնք նահանջին գիծը կտրուած տեսնելով, յուսահատ ապաստաններ էին թրամվէյի եզերքի քրիստոնեայ տուներ, սկսան հետեւիլ հայկական լեգէոնին ։ Երբ հայկական վաշտը Քարանթինան հասաւ, յոյն զինուորներուն թիւը հազարը կ'անցնէր ։ Վերջապէս ճամբու ընթացքին ունեցան քանի մը անկշան ընդհարումներ եւս, եւ վերջապէս իրիկուան ժամը 3ին հասան առանց արար նաւահանգիստը՝ Չէշմէ, տանելով գերիներ եւ աւարներ ։

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(Շար.)

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ խորհրդարանը կը վերաբացուի այսօր: Գահաճառին ընթերցումէն վերջ Չէյմպըլէն պիտի ներկայացնէ խաղաղութեան իր ծրագիրը եւ ձեռնարկները: Կ'ըսուի թէ փոխանակ պատերազմական մատակարարութեան նախարարութիւն մը հիմնելու,— տեսակէտ մը որու հակառակ է Չէյմպըլէն՝ չուզելով մնասել երկրին առեւտուրին ի շահ ճարտարարուեստին,— պիտի կազմուի յանձնախումբ մը որ պիտի հսկէ սպառազինութեան ծրագրին գործադրութեան: Այդ յանձնախումբին նախագահ պիտի նշանակուի լորտ Բրնսիմէն :

ՓԱՐԻԶԻ մէջ ձերբակալուեցան երեք օտարականներ, որոնք կը զբաղէին կեղծ անցագիրներու պատրաստութեամբ և վաճառումով: Մէկ անցագիրը կը ծախէին հազար ֆրանք :

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ դէմ հետապնդումները խստացուած ըլլալով, կը գրէ «Մաթէն», վերջին վեց ամսուան ընթացքին ձերբակալուած եւ սահման առաջնորդուած են աւելի քան 4000 օտարականներ :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՇՈՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

SALLE DES SOCIETES SAVANTES 8 rue Danton, Paris, մէթրօ Odéon et St. Michel

13 Նոյեմբեր, Կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

Ծիծաղի, քրքիջի եւ խնդուքի անփոխարինելի գիշեր

Մասնակցութեամբ փարիզահայ դերասաններու՝ Տիկին Լաթիֆեանի, Տիկին Քիւթիւրեանի, Օր. Ա. Սամուէլի, Գ. Պ. Գմբէթեանի, Սարաֆխանի, Լաթիֆեանի, Կ. Սրապի :

կը ներկայացուի

ԿԻՆՍ ԱՆՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է

խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն 3 արար։

Նաեւ փարիզահայ շոֆէօրներու կեանքէն՝

ԵՐԲՈՐԴ ՎԻԹԻՈՎ...

Տոմսերու գիները.— 15,—10,— 7.50 Ֆրանք։

Տոմսերը նախապէս կը ծախուին Շոֆէօրներու Միութեան անդամներուն քով եւ կեդրոնատեղին՝ գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

Տիկիններ, օրիորդներ եւ պարոններ ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (փորձառու եւ մասնագէտ ձեւագիտութեան) սկսած է ձեւագիտութեան իր դասերը,

Պանենօ - Քաշան.— Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի գիշերները ժամը 8½էն 10½, հայ դպրոցին մէջ, Rue Madame Curie, Պանենօ:

Ալֆորվիլ.— Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ գիշերները ժամը 8½էն 10½, Rue Etienne Dollet, Գ. Փիլիպոսի սրճարանին վերնայարկը:

Իսի - Լէ - Մուլինօ.— Շաբաթ օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 10½, հայ ակումբին մէջ, 2, Rue de la Défense :

Փափաքողները անմիջապէս դիմեն արձանագրուելու: Ուշացողները կը կորսնցնեն իրենց կարգը:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Ց. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire 13 - 45

Հետաձայնել երեկները 8էն վերջ :

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբ հարսնիքներու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները :

ԿԱՐԱՊԵՏ Ց. ԷՍՄԷՐԵԱՆ
Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50, 71 Tel. Botzaris 12 60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատանիներ եւն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ պլատին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանուշ Ղազարեան կը փնտռէ իր մեծ մօր եղբօրորդիները՝ (Պիթլիսի Տապըրկըրու քաղէն) Սիմոն, Յուսուֆ եւ Արմէն Վարդանեան: Կը կարծուի թէ կը գտնուին Ֆրէզնօ (Քալիֆորնիա) : Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Հայկանուշ Ղազարեանի, 1 bis Villa Des Montes, Clamart (Seine), France :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ
ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑ
1939

Ի. տարի

Գին 5 ֆրանք (Ֆրանսա), Արտասահման 1.50 շիլին կամ 40 սենթ :

Դիմել հեղինակին.

44 Rue du Commerce, Colombes (Seine) France.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Գ. Ցարութիւն Մինասեան իր մօր զաւակ մահուան առթիւ կը նուիրէ՝ Հ. Յ. Դ. Թանգարանին 50 Ֆր., Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին 50, գումար 100 Ֆրանք :

ՎԱԼԱՆՍԻ ՇԱԳԻՆ - ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ

Շրջանային Վերաշինաց Միութեան վիճակահանէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ Ա. 463, Բ. 180, Գ. 219, Դ. 495, 231, 267, 519, 98, 436, 81, 79, 285, 39, 585, 341 :

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Decosses — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՎԱՆԵԼՕ ՔԱԶԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 11 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, «Կորիւն» ակումբին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿ. ՄԻՈՒ

Ցասաջիկայ հաւաքոյթը 9 Նոյ., Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Րիւ Գօսիւէ, կը խօսի Գ. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը» :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ցասաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը, 8 Րիւ Գօսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Փրոֆ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Կամքի հիւանդութիւններ»։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՖՐ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ. ՃԻՒՂԻ

20 Նոյեմբեր Կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի սրահներուն մէջ, 46 bis Rue St. Didier

Métro Trocadero կամ Boissière

Գեղարուեստական բաժին։ Նուագախումբ CARRIO CANTI

Ճոխ ու ընտիր պիւֆէ՝ պատրաստուած խոհարարներու ձեռքով :

Մուտք 10 ֆրանք։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՉԷՆԿԻԼԷՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ԲԱԺՆԻ ԿՈՂՄԷ

13 Նոյեմբեր, Կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Սալ ՊԱՐՏԻԻ մէջ, 8 Quai d'Alfort.

Երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր։ Ընտիր ճազ.

Ճոխ պիւֆէ գիւղամատչելի գիներով։ Մուտք 5 Ֆրանք։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի պիտի ունենայ 21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1939, ՔՈՒԻԶԷԻ սրահը

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը եւ չհաշտեցնել։

Ֆր. Կ. Խաչի 1939ի Օրացոյցը

Հրատարակ ելաւ արդէն խնամուած եւ ճոխ բովանդակութեամբ

ԼԶՄԻՌՆԱՅ ՄԵԾԱԴԻՐ ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ ՆԿԱՐՈՎ

ինչպէս եւ 50ի չափ զանազան նկարներ ծանօթ դէմքերու, վայրերու եւ Կ. Խաչի դպրոցներուն, վերջին կայանինեայլն, եւայլն։

Օրացոյցը որ գիրքի ձեւով կազմուած է եւ կրնայ նոյնութեամբ պահուիլ ունի առանձին բաժիններ ժամանակագրական, աղգագրական, պատմական ու աշխարհագրական ծանօթութիւններու: Ամէն հայ կնոջ անհրաժեշտ առանձին նիւթերու բաժին մը եւս զատուորուած է հոն, ինչպէս եւ գրական կտորներ, Հ. Կ. Խաչի համառօտ պատմութիւնը եւ զանազան ուրիշ պիտանի գիտելիքներ։

ԳԻՆԸ 6 ՖՐԱՆՔ

Փնտռել բոլոր Մասնաճիւղերու մօտ, ինչպէս եւ Շրջանային Վարչութենէն, 6 Rue d'Alsace, Asnières (Seine)

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԱՌԻԹԷՆ

Ջինուորագրութեան պատճառով ծախու է լուսանկարչատունս (քաղաքին կեդրոնը), 33 Rue d'Aix, Մարսէյլ, արդիական բոլոր յարմարութիւններով։ Խանութին վրայ յարկաբաժին։ Գալը 9 տարի վարձք՝ տարեկան 4000 ֆրանք։ Մանրամասնութեանց համար դիմել վերի հասցէին: Մատչելի պայմաններ։

ԾԱԽՈՒ Է

Վաճառաշահ թաղի մը մէջ ժամագործի եւ ոսկերիչի խանութ մը՝ որ հիմնուած է 9 տարիէ ի վեր, կազմակերպուած եւ ապահով գործ, վստահելի եւ տեւական յաճախորդներ: Կը ծախուի մասնաւոր պատճառաւ։

Դիւրամատչելի պայմաններ: Բացառիկ պատեհութիւն գործի մարդոց համար: Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, 17 Rue Paul Bert, Paris (11). Métro : Charonne et Chaligny:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

Fourrure des St. Bernard
ՄՈՐԹԵՂԷՆԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Միակ վստահելի տունը ուր պիտի գտնէք ամէն տեսակ ապրանքներ՝ զեղչեալ գիներով։ Ընտիր արժանթէններ, իրական մորթեր, փիթուաններ, սկունսներ, օձիկներ, գաբեր, վերարկուներ եւայլն։

Կը շինենք չափու վրայ մանթօներ՝ զանազան տեսակ մուշտակներէ, վերջին նորաձեւութիւններով :

Կը առանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանալը։ Մուշտակները կը մաքրենք ձրի, կիրակի օրերը բաց է մինչեւ կէս օր :

24. Rue Affre կամ 8. Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2. Rue de la Charbonnière

Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ, ՓԱՍՏՈՒԱԾՔՆԵՐ («Հայաստանի գրականութիւն», հին ուղղագրութեամբ), Փարիզ, 1938, 7.50 Ֆր. ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍԸ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, 25 Ֆր. ԱԳՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՇԷՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ, Եր. Օտեան 40 Ֆր.: ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Հ. Գ. Բ.), Ա. ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐ, Փարիզ 1939, 25 Ֆր.: ԱՐԾԻՒԸ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ, Ա. Խրիմեան... ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ կենսագրական, Փարիզ 1938, 15 Ֆր.: 10 Ֆր.: ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱԶԳ. ԵԿԵՂԵՑԻԻ, Մ. Սերոբեան, 1938, 15 Ֆր.: ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեան, 15 Ֆր. ԵՐԿՈՒՆՔ, Ծերենց, 20 Ֆր.: ԹԷՈՏՈՐՈՍ ՌՇՏՈՒՆԻ, Ծերենց... Ֆր.: ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, Րաֆֆի, Գահիրէ, 25 Ֆր. ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ, Ն. Պէշիկթաշլեան, 20 Ֆր.: ԿԱՅԾԵՐ, Րաֆֆի, Ա. եւ Բ. միասին, 50 Ֆր.: ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ՝ 1915 - 1918, Ա. Մ. Քէչեան, Պուքրէշ 1938, ... Ֆր.: ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԻ, ձայնագրեալ պատկ. երգարան, Գ. Ալեմշահեան, Ա. հատոր 7 Ֆր.: Բ. 7 Ֆր.: ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ, ... 10 Ֆր.: ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Ց. Պալեանան ... Ֆր.: ՄԱՅԻՍ 28 (1918 - 38, քսանամեակ) 5 Ֆր.: ՄԿՐՏԻՉ ԽՐԻՄԵԱՆ ՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ, Ց. Հիսայեան, 8 Ֆր.: ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ Ֆ. ՎԵՐՖԷԼ, 2 հատոր, 70 Ֆր.: ՆԱՐԵԿ, աշխարհաբար, Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, լաթակազմ, 30 Ֆր.: ՆՈՐ ՔՆԱՐ, ձայնագրեալ եւ պատկ. ընդհ. երգարան, 50 Ֆր.: ՍԱՄՈՒԷԼ, Րաֆֆի Աթէնք, 50 Ֆր.: ՐԱՖՖԻ, կեանքը, Փարիզի 1937, 10 Ֆր. ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, Ա. Չարըք, 15 Ֆր.:

LE ROLE DES ARMENIENS DANS LA CIVILISATION MONDIALE, avec 17 illustrations Prof. V. Totomiantz, Belgrade 1938, 40 fr., LA BELLE ANAHITTE, A ... nian, Toulon, 1938, 15 fr.:

ԴԻՄԵԼ՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

51 Rue Monsieur le Prince, Paris (6): CHÈQUE POSTAL: PARIS 1278

Tél. DANton 88-65, Métro Odéon :

Գաւառէն հարկերին տարը, արտասահմանէն հարկերին 1... առաջման ծախք աւելցնել ապսպրանքներու գումարին վրայ, գումարը կանխիկ պէտք է ղրկել ։

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94

Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ:

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն.

Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ։

Hommes Dames

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro Bonne Nouvelle Tél.: Gut 39.- 70

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԻՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք ֆրանսական, անգլիական եւ չեխական կերպասներու։ Փափաքողները կրնան ղրկել իրենց գնած ապրանքները։ Ընտրովի եւ Թոյլ գրի մեքենաներ։ Կը գնենք ու կը ծախենք ... Կը առանձնենք ապրանքներու emballage եւ ապահովագրութիւն։ Փոխադրութիւն ամէն տեսակ ապրանքներու եւ պակածներու։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 07-77

Բացուած է ՐԱՖՖԻ ճաշարանի աշնանային նուագի շրջանը

Ամէն երեկոյ ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր հայ ընտիր նուագածուներու՝ քէմանչիստ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ եւ ուտի ՀԱՅԿԻ կողմէ :

ՐԱՖՖԻ ճաշարանը յայտնի է բոլորին հայկական եւ եւրոպական իր հարուստ ճաշացուցակով եւ իր հանրածանօթ կովկասեան շաշլիկով :

Տէր եւ տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue de Maubeuge, Paris (9), Metro: Cadet, Le Peletier et N. D. de Lorette.

ՌԱՔԸ ՏԻԶ

... հոտով ... ՌԱՔԸ ՏԻԶԸ ... ՌԱՔԸ ՏԻԶԸ ...

Dalakupeian 8 Rue Sultan...

Dépôt 7 Rue de la Paix, Marseille Tél. Dragon 70—89

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et [illegible]
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Սուրիա եւ Լիբանան	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	315 ֆրանք	160 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ 9 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 9 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3882

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«ԵՈՒԼԱ ԳՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»...

Խո՛ր, պոռթկումի կարօտ տառապանք մը դարձաւ Խ. Հայաստանի մասին գրելն ու խօսիլը: Կը խոստովանինք որ լռելը նուազ տառապագին չէ...

— Որ եւ է լուր չէք տար Հայաստանի մասին, — կը գանգատին երբեմն մեզի, — նախապէս Ցառաջը լեցուն էր երկրի լուրերով. պէտք չէ՞ որ գիտնանք թէ «ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ» մեր հայրենիքին մէջ...

Այո՛, պէտք չէ՞ որ գիտնանք, իմանանք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ Հայաստանի մէջ, — այս հարցումը կը դնենք նաեւ մենք, մեր արդար հետաքրքրութեանը մէջ խտացնելով նոյնքան արդար ու անզուսպ բողոք մը...

Ունինք, սակայն, այն դառն համոզումը որ օր օրի մեզմէ կը հեռանայ մեր հայրենիքը:

Կը հեռանայ՝ հոգեկան ու մտաւոր կապի տեսակէտէն: Բեռլինէն մազ բռնաւ աղաղակելէն թէ ի՛նչ գիտեն, ի՛նչ կ'իմանան գոնէ անոնք որոնք «անվերապահ կերպով կապուած են Խ. Հայաստանին»:

Կը թուի թէ այս տառապանքը սկսած են ապրիլ նաեւ մեր ամէնաշատ պաշտօնակիցները:

Եւ այսօր, մենք ու իրենք միեւնոյն դառնութիւնը ունինք, — յուսախաբ՝ առաւել քան երբեք, ու կտրուած՝ հոգեպէս եւ մտովին...

Բայց, մենք կ'ուզէինք խօսիլ ուրիշ խնդրոյ մը մասին:

Կը յիշուի, որ Հայաստանի «վերջին դէպքերէն» յետոյ Մոսկուայէն Երեւան ղրկուեցաւ Ա. Միկոյեան: Պահ մը կարծուեցաւ թէ «Հայազգի գործավարը» Հայաստան է գացած ողբերգութեան վերջ տալու համար: Պարզուեցաւ, սակայն, որ Միկոյեան Հայաստան է գացած ուրի՛շ առաքելութեամբ մը, — մտաւորականութեան գլխատումէն վերջ լեզուական - հոգեկան «մաքրագործում»ը կատարելու:

Այսինքն՝ «մխիթա»ով մը, որ կը ձգտէր ու կը ձգտի Հայաստանի վրայէն ջնջել հայկական դրոշմը:

— «Ով ուզում է կուլտուրական լինել, նա չի կարող խոլա գնալ առանց ռուսաց լեզուն իմանալու: Ով ուզում է լինել կրթուած, նա չի կարող հաղորդակից չլինել ռուսական կուլտուրային, ռուսական գրականութեան, երկրին»:

Նստած՝ Երեւանի կայարանը, Միկոյեան ահա այս նշանաբանը կը դնէր մէջտեղ՝ ճիշդ այն օրերուն, երբ Հայաստան իր մտաւորականութեան կորուստը կ'ողբար եւ շշմա՜ծ էր Բերիաներու ստեղծած սարսափէն...

Բոլշեւիկեան բնորոշ մեթոտն է այդ, — նախ սարսափեցնել ու յետոյ պարտադրել:

Եւ այդպէս ալ ըրաւ Մոսկուան: Հ. Հանրապետութեան օրով, Քրեմլ ուզեց որ «Հայաստան»ը առանձին չըլլայ: Ու կցեց անոր «Խորհրդային»:

Ոչի՛նչ: Ոչի՛նչ: Նոյն Քրեմլը աւելի «բծախնդիր» է այժմ, — կ'ուզէ ջնջել «Հայաստան»ը ու պահել միայն «խորհրդային»ը...

Ղեկավարութիւն, գրականութիւն, թատրոն, համալսարան, դպրոցներ բոլորը, ու այդ գլխատուած Հայաստանին «հայազգի» Միկոյեանի բերնով հրահանգեց.

— Պիտի իւրացնես նաեւ իմ լեզուս, Ռուսաց լեզուն: Այլապէս առաջ չես կարող գնալ...»

Ու ահա ծայր տուաւ մեզադրանքը անոնց դէմ, որոնք «ամէն կերպ աշխատում էին բոլոր միջոցներով վիժեցնել Ռուսաց լեզուի դասաւանդութիւնը հայկական դպրոցներում»: Ու սկսաւ հալածանքը: «Մաքրագործում» նաեւ այս գետնին վրայ: Ետեւ՝ հրապարակային ժողովներ, ճառ, միթինկ ու որոշումներ: Օրուան նշանաբանը դարձան ռուսերէնը, ռուս գրականութիւնը եւ «ռուսական մեծ հայրենիքը»: Դասախօս, գրող, դերասան, պաշտօնեայ թէ կուսակցական՝ բոլորէն պահանջուեցաւ միայն մէկ «ցէնզ», — ռուսերէն գիտնալ:

Այս աշխատանքը կը շարունակուի նոյն թափով ու նոյն վճռականութեամբ:

Երեւանի պաշտօնաթերթը («Խ. Հ.», 20 հոկտեմբեր) հրատարակած է գրութիւն մը, զոր ստորագրած են Ս. Բաղդալեան, Ս. Հայրապետեան եւ Մ. Ղազարեան:

— «... Այս ուսումնական տարում ռուսաց լեզուի դասատուները խնամքով ընտրուեցին: Առարկայի դասաւանդումը յանձնուեց նրան՝ ով կարող է աշխարհի այդ ամենագեղեցիկ լեզուի դասաւանդումը բարձր հիմքերի վրայ դնել»:

Անտես չառնենք բացատրութիւնը զոր ստորագրեցուցա՜ծ են, — «աշխարհի ամենագեղեցիկ լեզուն»: Ռուսերէնի՛ մասին է: Եւ այս՝ Հայաստանի մէջ: «Մեծաւքանչը» նսեմացնելու, աննախընթաց դարձնելու համար...

« Ամենախոշոր ցաւերից մէկն այն է», սակայն, որ «ժողկրթութեան օրկանները սիստեմաթիկ աշխատանք չեն տարել, Ռուսաց լեզուն աւանդող ուսուցիչների գաղափարական - քաղաքական մակարդակը բարձրացնելու ուղղութեամբ»:

Այսի՞նքն, — «Լէնինի – Ստալինի ուսուցումը»: Չէ՞ որ «Մոլոտովն է ասել», — «Մեր պայմաններում չի կարելի պարփակուել առօրեայ գործերի եւ ընթացիկ կարիքների մէջ»:

Այդպէ՛ս, ուրեմն: Ռուս Մոլոտովները ծրագրած են, «հայ» Միկոյեանները հրահանգած, ու Բաղդալեանները խոստապահանջ կերպով կը հսկեն գործադրութեան:

Աւելի՛ն, — «Ուսուցչական ռայոնական խորհրդակցութիւններում, մանկավարժական խորհուրդների նիստերում, ծնողական եւ աշակերտական ժողովներում բարձրացել է բուռն խանդավառութիւն: Մնում է որ ստեղծուած խանդավառութիւնն ու բոլոր պայմանները օգտագործուեն՝ կուսակցութեան ու կառավարութեան պահանջների համաձայն կազմակերպելու Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը, կառավարութեան որոշումները եւ ընկ. Միկոյեանի դատումներն ուղենիշ դարձնելով»:

« Կառավարութեան որոշումները», «բոլոր պայմանները օգտագործում» — Թո՛ւրքն անգամ հայ լեզուն խափանելու այսքան բացայայտ միջոցներ ձեռք չառաւ...

Իսկ էջմիածնի մատենադարանին թալա՞նը՝ որուն մանրամասնութիւնները կը կարդաք քիչ անդին...

Այո՛, այո՛: Տառապա՜նք դարձաւ Խ. Հայաստանի մասին մտածելն ու գրելը:

— Ողբա՛մ զքեզ Հայոց Աշխարհ...: Բայց, օր օրի ի՞նչ կը մնայ այդ «Հայոց»էն...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դեսպան Ֆրանսուա-Փոնսէ Հռոմ հասաւ

Երկուշաբթի երեկոյ, Ֆրանսայի դեսպանը, Ֆրանսուա - Փոնսէ, Հռոմ հասաւ եւ ընդունուեցաւ համաձայն միջազգային քաղաքավարութեան աւանդութիւններուն: Ֆրանսական գաղութը համակրական ցոյցերով ողջունեց նոր դեսպանը:

Կը կարծուի որ դեսպանը մինչեւ շաբաթ թագաւորին ներկայացնէ իր հաւատարմագրերը: Ֆրանսուա - Փոնսէ, ընդունելով ֆրանսացի լրագրողները, կարճ յայտարարութիւն մը ըրաւ, ըսելով թէ եկած է Հռոմ՝ բնականոն ընթացք մը տալու համար իտալեւֆրանսական յարաբերութեանց:

Իտալական մամուլը, իր կարգին, վերապահ դիրք մը բռնած է, զգացնելով միաժամանակ թէ նոր դեսպանին գործը պիտի ըլլայ առաւելապէս հոգեբանական, ստեղծելու համար հոգեկան առողջ մթնոլորտ մը:

Դատելով մամուլի արտայայտութիւններէն, որոնք ներշնչուած են անշուշտ կառավարութեան կողմէ, Հռոմ կը հասկնէ թէ

1. Ֆրանսական դեսպանի մը ժամանումը բնական դէպք մըն է, որմէ շատ բան չի սպասուիր:

2. Կառավարութիւնը երբեք անհամբեր չէ որ դաշինք մը կնքուի Հռոմի եւ Փարիզի միջեւ:

3. Անկարելի է իտալեւֆրանսական — ինչպէս նաեւ գերմանեւֆրանսական — դաշինք կնքել, քանի գոյութիւն ունի ռուսեւֆրանսական դաշինք մը:

4. Այն պարագային, երբ կնքուի իտալեւֆրանսական դաշինք մը, այդ դաշինքը չի կրնար նմանիլ իտալեւանգլիական ապրիլեան դաշինքին, ոչ ալ 1935 յունուարին կնքուած համաձայնութիւններուն: Հռոմ տրամադիր չէ Միջերկրականի մասին կնքելու եռանկամ դաշինք մը Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

3. Ֆրանքեւիտալական յարաբերութիւնները պէտք է յարգեն Հռոմ – Պերլին առանցքին ամբողջականութիւնը, եւ շարունակուին՝ զարգացնելու համար Միւնիխի տրամադրութիւնները:

Ինչպէս կը տեսնուի, Ֆրանսայի նոր դեսպանը բաւական յոգնեցուցիչ աշխատանքներ ունի կատարելիք, բարեխառնելու համար նախ այս պահանջկոտ մթնոլորտը:

Աթաթիւրքի վիճակը դարձեալ ծանրացաւ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Աթաթիւրքի հիւանդութիւնը դարձեալ ծանրացաւ եւ ինքնակորոյս վիճակի մը մէջ կը գտնուի:

Հոկտեմբեր 24էն ի վեր, երբ յայտարարուեցաւ թէ Թրքական հանրապետութեան նախագահը վտանգէ զերծ է այլեւս, թերթերն ու հեռագիրները լռեցին խօսիլ հիւանդութեան մը մասին, որ ութ օր զգետնելէ վերջ Աթաթիւրքը եւ գիշեր ցերեկ սնարին քով պահակ կեցնելէ ութը ութ բժիշկներ, յանկարծ հրաշքով անվնաս կը հռչակուէր: Այդ լռութեան մէջ պահ մը հակասական զրոյցներ շրջան ըրին, եւ ահա դարձեալ կը խօսին հեռագիրները, խոստովանելով որ Աթաթիւրքի հիւանդութիւնը կը շարունակէ իր ընթացքը:

Մարաջախտ Վորոշիլով կը սպառնայ

Երէկ գրած էինք թէ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 21րդ տարեդարձը տօնուեցաւ Մոսկուայի մէջ աւանդական հանդիսութիւններով: Վարչապետ Մոլոթովէն եւ Տիմիթրովէն վերջ, ճառ մը խօսեցաւ նաեւ մարաջախտ Վորոշիլով, երբ բանակը տողանցք կը կատարէր Կարմիր Հրապարակին վրայ:

Ժողովրդական ասացուածքներ խառնելով իր ճառին, մարաջախտ Վորոշիլով անդրադարձաւ վերջին քաղաքական դէպքերուն: Եւ յայտարարեց թէ համաշխարհային երկրորդ պատերազմն է որ սկսած է: Արեւմուտքի մէջ՝ Սպանիան, Արեւելքի մէջ Չինաստանը ֆաշական յարձակումներու ենթակայ, կը թելադրեն որ սովետ երկրապահութիւնը ուշադիր ըլլայ զինուորական նախապատրաստութեանց:

— Այս պայմաններուն մէջ, ըսաւ, Խորհ. Միութիւնը պարտաւոր է արթուն կենալ եւ հսկել: Զենք ուզեր որ դէպքերը մեզ

(Լուրերու շարունակութիւնը երրորդ Դ. էջ)

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի Ազգային Հանգանակութեան Զինադադարի Հանդիսութեանց Համար

ՑԱՆԿ 6		Յարութիւն Շիրինեան	15
Սիմակ Սիմոնեան	30	Գումար՝	70
Մ. Ս.	10	Նախորդ գումար՝	610
Ա. Կալենց	10		
Մասիս Գըլըճեան	5	Ընդհ. գումար՝	680

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ ԹԱԼԱՆՈՒԱԾ

« Փրաւտա»յի Նոյեմբեր մէկի թիւէն կը տեղեկանանք, թէ էջմիածնի մատենադարանին գիրքերը եւս զերծ մնացած չեն Հայաստանի գլխուն պայթած փորձանքներէն եւ թալանի ու կողոպուտի ենթարկուած են «վնասարարներու» կողմէ:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ այս մատենադարանի գիրքերը ժամանակին յանձնուած էին Անաստուածներու Միութեան: Այժմ կը պարզուի, թէ վնասարարները փճացուցած են կարգ մը թանկարժէք ձեռագիրներ: Անաստուածներու Միութիւնը հաւաստիացուցած էր կառավարութիւնը, թէ այս գիրքերը զուտ կրօնական են, բայց այժմ կը պարզուի որ կը պարունակէին շատ թանկարժէք ձեռագիրներ:

Մատենադարանը արդէն առնուած է Անաստուածներու Միութեան ձեռքէն եւ յանձնուած է խորհրդային Երիտասարդ Գիտնականներու Միութեան, որ պիտի ուսումնասիրէ բոլոր ձեռագիրները, որոնց մէջ կան հայ ժողովրդական վիպագրութեան եւ մանրանկարչութեան անգուգական նմոյշներ: Մատենադարանը ունէր նաեւ 150,000 թանկարժէք գիրքեր օտար լեզուներով: Երիտասարդ Գիտնականներու Միութիւնը արդէն լծուած է աշխատանքի:

Ֆոն Ռիպպընթրոփ պատերազմի գրգռիչներուն դէմ

Պերլինի մէջ, հացկերոյթի մը ընթացքին, արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպընթրոփ ճառ մը խօսեցաւ երկուշաբթի երեկոյ եւ չեխական հարցին պատմականը ընելէ վերջ, յայտարարեց.

Միջազգային մամուլի մէկ մասը փորձեց համաշխարհային վէճի հանգամանք տալ չեխական վէճին, որ կը շահագրգռէր միայն Գերմանիան: Տեսնելով որ կը բախին Առաջնորդին երկաթեայ կամքին, ուզեցին պատերազմի մը մէջ նետել ժողովուրդները հակառակ անոնց կամքին: Ո՞վ կրնայ ըսել թէ ի՛նչ պիտի պատահէր, եթէ Չէյմպըրլէնի եւ Տալատիէի տեղ իշխանութեան գլուխը գտնուէին պատերազմի գրգռիչները, որոնք բաւական ծանօթ են մեզի.

Գերմանիա անսասան բարեկամութիւններ հաստատած է, կայ Հռոմ - Պերլին առանցքը, կայ Գերմանիա — Իտալիա — Ճափոն եռանդամ բարեկամութիւնը, սիրալիր յարաբերութիւններ ունինք Լեհաստանի հետ, — այս ամէնը կ'երաշխաւորեն Եւրոպայի խաղաղութիւնը:

Հակառակ ատոր, կարգ մը երկիրներու մէջ կը գործեն պատերազմի գրգռիչները: Չէյմպըրլէն եւ Հըլիֆաքս՝ Անգլիոյ մէջ, Տալատիէ եւ Ժորժ Պոնէ՝ Ֆրանսայի մէջ կ'աշխատին խաղաղութեան համար: Եթէ շարունակուի այս աշխատանքը Միւնիխի ոգիով, անկարելի չէ համաձայնութեան գալ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ՝ բարեկամաբար լուծելու համար վիճելի հարցերը: Գերմանիա համակրանքով ողջունեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարին յանկութիւնը գերմանեւֆրանսական անկեղծ գործակցութիւն մը ստեղծելու մասին: Լոնտոնի եւ Փարիզի պետական պատասխանատու վարիչներուն ընթացքը ամէն յոյս կը ներշնչէ որ պատերազմի գրգռիչները պիտի պարտուին:

Այս ճառէն վերջ խօսք առաւ նաեւ պապական նուիրակը, որ յայտարարեց թէ Միւնիխի համաձայնութիւնը քառանդամ չէ, այլ հնգանդամ, որովհետեւ չորս մեծերուն հետ Միւնիխի ոգին գնահատեց ու վաւերացուց աշխարհի հանրային կարծիքը:

Հրեայ մը մահափորձ կը կատարէ գերմանական դեսպանատան մէջ

Երկուշաբթի առաւօտ կանուխ, երիտասարդ մը կը ներկայանայ Փարիզի գերմանական դեսպանատան բարապանին եւ փափաք կը յայտնէ տեսնել դեսպանին անձնական քարտուղարը շատ կարեւոր վաւերաթուղթ մը յանձնելու համար: Զինք կ'առաջնորդեն դեսպանատան Գ. քարտուղարին գրասենեակը: Բարապանները հազիւ թէ փակած էին դուռը, երբ ատրճանակի հինգ հարուածներ լսուեցան ներսէն: Բարապանները վազեցին օգնութեան, երբ դուռը բացուեցաւ եւ քարտուղարը դուրս ելաւ մէջքը ծռած եւ դէմքը մոխիրի գոյն:

Դեսպանը ծանրապէս վիրաւորուած էր կուրծքէն եւ մէջքէն: Անմիջապէս փոխադրեցին հիւանդանոց, ուր յայտարարուեցաւ թէ վիճակը ծանր է: Ոճրագործը, ոճիրը գործելէն վերջ, ատրճանակը նետելով կ'ուզէր դուրս նետուիլ դուռնէն, երբ ձերբակալուեցաւ եւ յանձնուեցաւ ոստիկանութեան:

17 տարեկան Հրեայ մըն է Լեհաստանի հպատակ: Ոստիկանութեան յայտարարեց թէ ուզած է լուծել իր ցեղակիցներուն վրէժը: Քննութիւն կը կատարուի, հաստատելու համար թէ այս պատանին ինքն իր զգացումներէ՞ն մղուած կատարեց ոճիրը, թէ ուրիշներէն դրդուած:

Հիթլէր իր անձնական բժիշկը Փարիզ ղրկեց՝ հետեւելու համար վիրաւորին առողջութեան:

ՏԷՐՍԻՄԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԵՐԱՆՆԵՐՈՒ

«Սոն Փոսթա»յի խմբագրապետ Մուհիտտին Պիրկէն ասկէ առաջ ալ անդրադարձաւ Տէրսիմի խնդրին։

Այսպէս, Օգոստոս 18ի խմբագրականին մէջ, որպէս թէ պատասխանելու համար սուրիական թերթերու «չափազանցեալ» լուրերուն, գիտել կու տայ թէ ըմբոստութեան զսպումը շատ դիւրին է.

«Այս տարի ռազմափորձ մը, գալ տարի՝ աւելի խիստ միջոցներ, միւս տարին՝ աքցանի ծայրին աւելի շատ սեղմում մը, եւ այս վէրքը կը փակուի կ'երթայ (*Սոն Փոսթա*, 18 Օգոստոս 1938)։

Խնդիրը հոս չէ։ Տէրսիմի աւատականութեան (*ֆէօտալիզմ*) ճնշումը՝ ԲԱՆԻ ՄԸ ՏԱՐՈՒԱՆ *սիսթէմաթիք* աշխատանքի խնդիր է։ Թուրք պետութիւնը առիկա պիտի ընէ եւ այս գործը ժխտական ձեւով պիտի լուծէ։

Բայց ԺԽՏԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԼՈՒԾՈՒՄ ՉԷ։ Կատարեալ լուծում մը՝ միայն դրական ձեւով կ'ըլլայ։ Տէրսիմի փտած աւատականութիւնը քանդելով չի վերջանար գործը։ Հարկ է տեղը ստեղծել շէն շրջան մը, նման արեւմտեան Անատոլուի »

Գալով «դրական լուծում»ին, Թուրք խմբագրապետը առոր համար մէկ միջոց կը ցուցնէ — «գործ եւ դրամագլուխ դրկել արեւելք»։ *Արդէն այս է խորագիրը.*

«Դրական լուծում»ի առաջարկը ընելէ առաջ, քանի մը խօսք ընենք «ժխտական լուծում»ի մասին։

Մուհիտտինի խմբագրականը նախ կու գայ հաստատելու թէ ջարդով եւ քանդումով անկարելի է հաշուեյարդարի ենթարկել քրտական խնդիրը։ «Ժխտական լուծում»ը կատարեալ լուծում չէ։ *Այսինքն որքան կ'ուզես զինուոր թափէ եւ մարդ կախէ. ուշ կանուխ պիտի պայթի ուրիշ շարժում մը, այս կամ այն շրջանին մէջ։*

Երկրորդ. ներկայ 100.000նոց բանակն ալ պիտի չկինայ գէթ առժամապէս զսպել ըմբոստութիւնը, որովհետեւ, «ժխտական լուծում»ն իսկ կը պահանջէ «քանի մը տարուան սիսթէմաթիք աշխատանք» *ու այս տարի ռազմափորձ մը, գալ տարի՝ աւելի խիստ միջոցներ, յաջորդ տարին՝ աքցանի աւելի սեղմում։*

Ուրեմն, առնուազն երեք տարի, *բան իսկ Թուրք խմբագրապետի մը խոստովանութեամբ։ Եւ այս ալ՝ [illegible], քանի որ այս ձեւով չի փակուիր վէրքը։*

Հապա բարենորոգումնե՞րը, որոնք սարքներէ ի վեր կը կատարուին եւ պիտի շարունակուին։ Հապա ընդհանուր քննչութի՞նը, որ յանձնուած է Ապտուլլահի, զինուորական կուսակալը Տէրսիմի։ Հապա այդ շրջանը զրկուած վարչական - կրթական պաշտօնեանե՞րը, դէպի Արեւելեան Նահանգները շինուող երկաթուղի՞ն։

Իր ուշագրաւ յօդուածին մէջ, Մուհիտտին կարեւորութիւն չի տար այդ բոլորին։

Նախ՝ պաշտօնեայ չերթար Արեւելեան Նահանգները. Երբ հրաւիրուին երթալու, հազար տեսակ առարկութիւններ կ'ընեն չերթալու համար.

Մէկուն փորը կը ցաւի, միւսին՝ գըլուխը... ոմանց տղաքը պէտք ունին դպրոց երթալու, ուրիշներ ընտանիք ունին Պոլսոյ մէջ, եւն.։

Գրեթէ բոլոր Թուրք մտաւորականներն ու պաշտօնեաները կը մերժեն երթալ այդ կողմերը, ուր կան միայն չարչարանք եւ անապահովութիւն։ Խե՞նթ են որ երթան, երբ ասդին կայ Պոլիսը իր զուարճավայրերով... Եթէ պնդէ կառավարութիւնը, կը հրաժարին ու նորէն չեն երթար։

Բայց երթալով պիտի կրնա՞ն փրկել ազգը։ Պատասխանը թող տայ Մուհիտտին.

Ենթադրենք թէ բոլոր այս կատարեալ եւ անձնուէր մարդիկը Տէրսիմ երթան։ Ի՞նչ պիտի ընեն հոն ուր ընելիք միակ բանը՝ խօսքն է (*լաֆ*)։ Թերեւս գեղեցիկ խօսքեր ընեն, կատարեալ իմաստութիւններ պարզեն, բայց բոլոր այս խօսքերը պիտի կորսուին՝ լեռնէ լեռ արձագանգելով։

Ի՞նչ մնաց անդին, իբրեւ «դրական լուծում»։ Ոմանք կրնան յիշել երկաթուղին որ արդէն հասած է Քէմախ, առանց հաշուելու միւս ճիւղը որ երկարած է մինչեւ Խարբերդ։ Մուհիտտին հաւատք չունի նաեւ այս ձեռնարկին համար.

Ճիշդ է, երկաթուղին տեղ մը ժամանումը՝ մէկ կողմէ կը նշանակէ գործի ու դրամագլուխի ժամանումը, ԲԱՅՑ ԱՍԻԿԱ ՉԻ ԲԱՒԵՐ։ Այդ կողմերը դեռ խիստ շատ գործի, խիստ շատ դրամագլուխի պէտք ունին։

Թուրք խմբագրապետը կարճ կապած է այս կէտը, բայց այսքանն ալ կը բաւէ մատնելու իր թերահաւատութիւնը։ Արդէն, իր ուզածը պետական երկաթուղին չէ, այլ մասնաւոր դրամագլուխը, մասնաւոր գործը։ *Այսպէս է որ տեղ մը կ'ըսէ.*

Մարդու փոխարէն գործ եւ դրամագլուխ դրկելու է ոչ միայն Տէրսիմ, այլ եւ ամբողջ արեւելեան Անատոլու։ Կեդրոնական Անատոլու։ Գործը ինք իրեն կը գտնէ, կը ստեղծէ պէտք եղած մարդիկը, օգտակար, շինարար տարրերը։ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՄԱՆ ՉԷ. շատ լաւ գիտէ պէտք ունեցած օգտակար տարրը փնտռել, գտնել եւ արեւելք դրկել։ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԸՆՏՐԵԼ, ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ ԿԸՆՏՐԷ։ Այսպէս է որ պետութիւնը չի կրնար մարդ ստեղծել, բայց դրամագլուխը անպայման կը ստեղծէ իրեն անհրաժեշտ մարդը։

Ուշադրութիւն կ'ընէ՞ք. Թուրք խմբագրապետը մասնաւոր խնամով իրարմէ կը զատէ պետութիւնը եւ դրամագլուխը։ *Եւ որովհետեւ իբրեւ ՄԻԱԿ ԴԱՐՄԱՆ կը ցուցնէ դրամագլուխի առաքումը, կը նշանակէ թէ կ'ընդունի որ* պետութիւնը չի կրնար շէնցնել Արեւելեան Նահանգները եւ *հետեւաբար* վերջ տալ ըմբոստութեանց, *ինչ ալ ընէ, որքան ալ զինուոր դրկէ կամ երկաթուղի շինէ։*

Ուրիշ կէտ մը անցնելէ առաջ, յիշեցնենք թէ այս զատ խորհրդածութիւններէն 13 օր յետոյ է որ Մուհիտտին գրեց իր ծանօթ խմբագրականը, «Հաւատա վարչապետը»։ *Կը նշանակէ թէ այս խմբագրականը ներշնչողը «խաղողի ողկոյզի զուարթ լուսանկարը չէ, այլ Տէրսիմի տխուր ու արիւնոտ պատկերը։*

Հետաքրքրական է տեսնել թէ Նախկին իթթիհատական օրագրողը պիտի մարսէ՞ իր այս յանդուգն ելոյթը, որմէ քիչ մը տարբեր հոտ կու գայ...

X

Բայց միայն Մուհիտտինը չէ որ կը խոստովանի թէ Տէրսիմի վէրքը կարծուածին չափ դիւրաւ բուժելի չէ։ Ահա Ֆալիհ Րըֆքը Աթայ — երեսփոխան եւ խմբագրապետ Անգարայի կիսապաշտօնական օրկան «Ուլուս»ի։ Միաժամանակ Աթաթիւրքի սիրելին, չփացած տղան։

Վարչապետին հետ այս անգամ ալ Ագիզ երթալէ եւ ռազմափորձերուն ներկայ գտնուելէ յետոյ, Ֆալիհ Րըֆքը կը պատմէ իր տպաւորութիւնները։

Նախ կ'ընդունի թէ Տէրսիմի խնդիրը մեծ ցաւ մըն է որմէ հարկ է ազատիլ։ Երկրորդ՝ ազատելու համար անհրաժեշտ է բարեկարգել այդ շրջանը։ Այսպէս է որ տեղ մը կ'ըսէ.

«Տէրսիմէն ազատուելու համար՝ Տէրսիմը կ'ազատենք» (*Սոն Փոսթա*, 4 Սեպտ. 1938)։

Դիւրի՞ն է ազատել, սակայն։ Երեսփոխան խմբագրապետը անուղղակի «ոչ» կը պատասխանէ, երբ յօդուածին մէջ կը յիշէ խօսք մը, զոր լսած է ճամբան, անշուշտ ժողովուրդէն։

«Տէրսիմ կարելի է արշաւել, բայց ոչ յաղթել» (Տէրսիմի սէֆէր օլուր, զաֆէր օլմազ)։

Ուրեմն, առածի կարգ անցած Տէրսիմի անպարտելիութիւնը ժողովուրդին կողմէ կը կրկնուի նոյնիսկ հիմա, երբ 100.000 հոգինոց արշաւանք մը կը կատարուի, ինչ որ աննախընթաց բան մըն է։

Ֆալիհ Րըֆքը անշուշտ կասկած չունի յաջողութեան մասին, քանի որ վարչապետը այսպէս պատասխանած է, այդ առածը լսած ատեն.

«Բայց հանրապետական վարչութիւնը յաղթանակի համար կ'ընէ իւրաքանչիւր(?) արշաւանք»։

Ըսել կ'ուզէ՝ Տէրսիմը անպարտելի էր միայն Օսմանեան կայսրութեան համար, արդէն իսկ պարտելի է հանրապետական Թուրքիոյ համար։

Ճի՞շդ է լաւատեսութիւնը։ Հարցուցէք «Սոն Փոսթա»յի խմբագրապետին.

Հարցուցէք նաեւ դէպ շատ մօտիկ անցեալին։ Նոյն հանրապետական վարչութիւնը երեք անգամ սէֆէր *(արշաւանք) կատարեց, իսկ ալ* զաֆէր *(յաղթանակ) չըրաւ, այլ միայն* քէտէր *(ցաւ)։*

Հարցուցէք նաեւ Ֆալիհ Րըֆքըին, որ հիմա կը գրէ թէ 18.000 հրացան գրաւուած է Տէրսիմի Քիւրտերէն։ Հապա Իսմէթ փաշա անցեալ տարի կը յայտարարէր թէ շարժումը զսպուած է. Կը նշանակէ թէ, ամբողջ տարուան մը մաքրագործումէն յետոյ իսկ, նորէն 18.000 հրացան մնացած է Տէրսիմ կամ դուրսէն բերուած...

Արդ, ո՞վ կրնայ հաւատալ թէ վաղը երկրորդ 18.000 մը չպիտի յաջորդէ առնուած 18.000ին։ Կամ ո՞վ կրնայ ըսել թէ եղածը վերագրաւում *չէ, այսինքն այդ զէնքերը բուն իսկ Թուրք զինուորներէն խլուած չէին։*

Չէ՛, ինչ ալ ըսեն, միշտ իր ուժը կը պահէ ժողովուրդին առածը.

— Տէրսիմ կարելի է արշաւել, կարելի չէ յաղթել...

ԴԷՏ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— օօ —

Հոկտեմբեր 30ի Կիրակին փառաւոր օր մը եղաւ Մարսիլահայ գաղութին համար, իսկապէս «Մշակոյթի Օր», այդ մշակոյթին նուիրուած եկեղեցական, գրական, գեղարուեստական յուզիչ հանդէսներով։ Առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր բովանդակալից ծրագրով մը հանդէսները իրարու յաջորդեցին անթերի ճշդապահութեամբ եւ կարգապահութեամբ։

Մշակութային Միութիւնը ջերմապէս գնահատելի է թէ իր առողջ եւ ճիշդ ըմբռնողութեամբը մեր մշակոյթի իրական արժէքներուն, եւ թէ իր կազմակերպական ակներեւ ձեռնհասութեամբ։

Պարոն մը, կէս գիշերին, հանդէսէն մեկնած պահուն կը մօտենայ կազմակերպիչներուն եւ այսպէս կ'արտայայտէ իր գոհունակութիւնը — «Առտու կանուխ ելայ տունէն, հետեւեցայ ձեզի ամբողջ օրը, շնորհակալ եմ այս հիանալի օրուան համար, յուզիչ պահեր ապրեցայ, կը մեկնիմ հպարտ՝ մշակոյթովը ազգիս զոր ցոյց տուիք ինծի, հպարտ՝ ձեզմով, որովհետեւ կը տեսնեմ թէ կը սիրէք եւ կը սիրցնէք զայն։ Արժանի էք անուան զոր կը կրէք»։

Նոյն տպաւորութիւնը բոլորին ալ ճառագայթող դէմքերուն վրայ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԱՅՑ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ

Կիրակի առաւօտ, Բրատոյի Մայր Եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ հայ մշակոյթի վաստակաւորներու յիշատակին։ Քարոզեց Թեմիս առաջնորդական փոխանորդ Տէր Զգօն վրդ. Տէր-Յակոբեան։ Մշակութային Միութիւնը խորանը զարդարած է գեղեցիկ ծաղկեպսակներով։ Ժողովուրդը լուռ, խոնարհած է իր մշակոյթի սուրբերուն խնկելի յիշատակին առաջ, անոնց՝ որոնք Ե. դարու չէմին(?) մեր մշակոյթին հիմը դրին, մինչեւ անոնց՝ որոնք ինկան, գրիչը մատներուն մէջ, դեռ երիտասարդ, դեռ լեցուն ստեղծագործ աւիւնով, անարգ ու ոճրագործ բարբարոսութեան մը զոհ։

Ապա, կ'ուղղուինք Սէն-Բիէռի գերեզմանատունը, այցելելու հոն հանգչող մտաւորականներու շիրիմները։ Իւրաքանչիւրին վրայ Մշակութայինը կը զետեղէ ծաղկեպսակներ։

Մեսրոպ Նուպարեան, համեստ դամբարան մը, անունին տակ գրուած է — հայ գրող։ Մշակութային Միութեան ատենապետ Գ. Կ. Փօլատեան խօսք կ'առնէ իր ընկերներուն անունով։

— Երիտասարդ ընկերներուս յարգանքի եւ երախտագիտութեան խոր զգացումները կը բերեմ, կ'ըսէ, այն տքնաջան մշակին, որ այժմ կը հանգչի հոս, հիւրընկալ բայց օտար հողին մէջ։ Եւ կը շարունակէ յուզուած,— Մշակութային Միութիւնը ուխտ մը կ'ընէ այսօր,— հետեւիլ ճամբուն՝ զոր բացած է Նուպարեանի սերունդը, ճամբայ մը որ գիտենք թէ փշոտ է ու տառապագին։ Բայց կը մտնենք հոն ուրախութեամբ եւ միսթիք հաւատքով, որովհետեւ համոզուած ենք թէ ա՛ն միայն կը յանգի գեղեցկութեան, երջանկութեան, ազնուագոյն կեանքի մը։

Պէտք է երկար թափառիլ հասնելու համար Միքայէլ Վարանդեանի դամբանին։

Արեւը իր ջինջ ճառագայթներով կը շոյէ ողողէ ու փայլուն քարերը եւ ուխտաւորներու փոքրիկ խումբը կը քալէ տրտում, կլանուած մտածումներով, զոր կը կարդամ անոնց նայուածքներուն մէջ։

Ահա եւ Վարանդեանը։ Մեր մշակոյթի հսկաներէն մէկը։ Մեր ընկերական մտաւորականը, մեր ամենաուժեղ արձակագիրներէն մէկը։ Ան՝ որ կ'երգէր հերոսները։ Ան՝ որ Հայաստանի դաշտերուն եւ ձորերուն ուխտի կ'երթար հայ հերոսներու շիրիմները փնտռելով. Հէք ու մեծ Վարանդեան, ափ մը հող իսկ չկայ, քու սիրած արիւնոտ հողէն, վրադ ցանելու։ Բայց ննջէ խաղաղ, որովհետեւ դուն մտած ես հայ պանթէոնին ներս— հոգիներու եւ սիրտերու պանթէոնէն ներս— ինչպէս այնքան վսեմօրէն դուն կ'ըսէիր քու հերոսներուդ։

— Մեռելները մեզ չեն լսեր — անօրինակ յուզումով մը կը սկսի խօսիլ Գ. Շաւարշ Միսաքեան իր մեծանուն ընկերոջ դամբանին վրայ։ Յուզումը կ'ալեկոծէ իր ձայնը, բայց կը զսպէ ու կը շարունակէ։ — Գոհ են անոնք, իրենց կեանքի ընթացքին կատարեցին իրենց պարտականութիւնը, — իրենց տրուած տարիները լեցուցին գեղեցիկ մտածումներով եւ գործերով. Գործ մը տեսան, որ մարմին առաւ իրենց մկաններուն պրկումով, որ իրենց ջիղն ու սիրտին աւիւնով կենդանացաւ։ Անոնց գործը կը մնայ։ Ո՞վ է մեռածը։ Ա՞ն որ բան մը կը ձգէ ու կ'երթայ թէ ա՛ն, որ ստեղծուած բանը կ'անգիտանայ, կը մերժէ զայն։ Մենք ենք, մենք պիտի ըլլանք իսկական մեռելները եթէ մոռնանք — մեռած մեզի համար, մեռած գործին, երախտիքին համար, մեռած յաւիտենապէս։ — Ժողովուրդները դէպի կորուստ կ'երթան երբ կը մոռնան, երբ կը խզուի կապը անոնց մէջ, հին եւ նոր սերունդներուն միջեւ։ Հայ նոր սերունդ, աշխատէ որ չմեռնի, աշխատէ որ չփշրես օղակը որ պիտի ըլլայ նախորդ եւ արդէն ննջող սերունդին միջեւ։ Այն ատեն ձեր զաւակներն ալ պիտի ըսեն, իրենց կարգին — ինչպէս մենք կ'ըսենք այս շիրիմին վրայ,— անոնք չեն մեռած։

Վերջին այցելութիւնը կ'ըլլայ թեմիս լուսահոգի առաջնորդ Ս. Գ. Եպիսկ. Գալաքեանին։ Պէտք է այստեղ մատնանշել ցաւալի մոռացում մը, թերիմացութեան արդիւնք։ Մշակութային միութեան փափաքին հակառակ կարելի չեղաւ գտնել դամբանը ուրիշ մեծ հայու մը՝ Մկրտիչ Փորթուգալեանին։ Հասարակութիւնը թող այստեղ գտնէ այն խոր յարգանքն ու երախտագիտական զգացումները, որոնց արժանի է ան։

ԻՐԻԿՈՒՆԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Ժամը ճիշդ 8.50ին մշակութայինի անդամներէն Գ. Գուրգէն Փիրանեան կը բանայ հանդէսը։ Մէկ վայրկեան լռութիւն Մարսէյլի հերկիզեալներուն յարգանաց։ Ապա նուագախումբը կը սկսի «Ո՜վ մեծասքանչդ»ով։ Սրահը լեցուն է ծայրէ ի ծայր, ոչ մէկ շշուկ եւ հայ լեզուին քայլերգը կ'ունկնդրուի խոր յափշտակութեամբ։ Մշակութային անդամները, ճերմակ ժապաւէններ թեւերուն կը հսկեն, իւրաքանչիւրը իր տրուած պաշտօնին վրայ։

Երիտասարդ ծափեր կ'ողջունեն խումբը, որուն ղեկավարը Գ. Յակոբ Քիւրքճեան, գրեթէ առաջին անգամ էր որ կը ներկայանար հանրութեան փառաւոր մուտք մը. Մենք վստահ ենք թէ երիտասարդ արուեստագէտը յաջորդիւ պիտի տայ ամբողջ չափն ու կշիռը իր բացառիկ կարողութիւններուն։ Իր միւս կտորներուն մէջ, Շօրոր, Սիփանայ քաջեր, Շուշիկ, Մայրալ, ան ներշնչեց այդ նուագը՝ խումբը կազմուած տասնեակ(?) պատանեկան(?) արուեստագէտներէ։ Իր մէջ ունէր Մարսէյլի երկու հայ սիրուած արուեստագէտներն ալ, Պ. Պ. Ս. Չէօրէքճեան եւ Ե. Փափազեան։ Յաջող էին իրենց մեներգներուն մէջ Օր. Հ. Գըրմալեան եւ Գ. Հ. Համբարձումեան, առաջինը՝ «Ես սիրեցի» (Կ. Ալէմշահ) եւ «Իմ երգով» (Կ. Ալէմշահ), երկրորդը «Հայաստանեայց(?)» ... էր եւ Օր. Գ. Վարդերեսեանի «Կռունկ»ը, առանձին ջութակ փոքրիկ հայուհի մը (աշակերտ Գ. Յ. Քիւրքճեանի), լեցուն անկեղծ ու վճիտ զգացումով։ Գեղեցիկ՝ նաեւ կենդանի պատկերը — Ս. Սահակ Մեսրոպ(?) տեսիլը։ Մեսրոպ՝ Գ. Կ. Խիւթիւնեան(?) եւ աշակերտը, Գ. Տ. Թադէոսեան։ Վերջինս արտասանեց Սիամանթոյի «Դիւցազն փառքը»(?), Ս. Մեսրոպին զոհած։ Բեմին խորքը, լուսաւոր տառերով երեւցաւ այբուբենը։ Ամբողջ բեմը արդէն զարդարուած դափնիներով Ս. Մեսրոպի եւ Սահակի նկարներով խոր տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ։ Երկու նկարներուն մէջ նոյնպէս լուսաւոր գիրերով զետեղուած էր մեր գրականութեան առաջին եւ ամենավսեմ նախադասութիւնը, «ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»։

Այս ճոխ գեղարուեստական բաժինին հետ, նոյնչափ եւ աւելի փայլուն էր գրականը։

Առաջին խօսողը եղաւ Գ. Փայլակ Սանասար, հայ նոր գրականութեան մասին։ Ան տուաւ պատկերը այդ գրականութեան։ Ուսումնասիրեց պարմանները որուն մէջ ծնաւ եւ յառաջ կ'երթայ ան, կանգ առաւ գրական զանազան մարզերուն մէջ անոր արտադրած երկերուն վրայ եւ գոհացուցիչ գտնելով հանդերձ մատնանշեց մեծ պակաս մը։ Մատնանշում՝ զոր ըրած է «Յառաջ»ն ալ յաճախ.— Հայ նոր գրականութիւնը չտուաւ պատերազմեան ահաւոր շրջանէն մեծ գործ մը։ Մեծ ու ահաւոր նիւթ որ դեռ կը սպասէ իր երգիչին։

Երկրորդ խօսողն էր Գ. Մարտիրոս Կիւմիւշեան, հայ գեղարուեստներուն վրայ։ Ան գեղեցիկ ուսումնասիրութիւն մը ըրաւ իր նիւթին մասին։ Ան ցոյց տուաւ թէ ոչ միայն կը ճանչնայ մեր գեղարուեստի պատմութիւնը իր ընդհ. գործերուն մէջ, այլ մանրակրկիտ մը հետաքրքրութեամբ կը հետապնդէ ու կը գտնէ մեր արուեստներուն իրական եւ մասնայատուկ գեղեցկութիւնները։

Գ. Կարապետ Փօլատեան տուաւ նմոյշներ հայ գրականութենէն, որոնց ընթերցումը ունկնդրուեցաւ խոր երկիւղածութեամբ։ Ապա ամբողջացնելու համար պատկերը ան խնդրեց փոքրիկ Գասպարեանէն արտասանել Զարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն։

Հայ փոքրիկ աղջիկ, քնքուշ ձայ-

---

(61)

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Յ. ՀԱՐԲԼԵԱՆ

— Ուր գտնուիլս ի՞նչպէս իմացաւ։

— Եփրեմ անունով հայ մը եկաւ ու պատմեց որ Թուրքերուն մէջ մնացեր էք։ Իր հետ գտնուողներէն քանի մը հոգի հաստատեցին բանը, մնացած երեք հոգին լուռ մնացին։

— Իմ լորտ սահիպս պատասխանեց, ես այդ մարդուն հետ ընկերութիւն ըրած եմ, բացօթեայ պառկած եւ կռուած եմ, լաւ օրեր ապրած եմ, անօթի մնացած եմ։ Պէտք էր որ ես երկար ատեն Թուրքերուն մօտ մնայի փնտռելու համար։ Թուրքերուն ետեւը խաբողութիւն(?) մը յայտնաբերելու պատեհութիւնը տեսած ըլլալու։ Ահա դուք մարդիկ, Բուսթէմ Խան, եւ զայն փնտռելու եկեր։ Ու, ես, սահիպ, հնազանդեցայ լորտ Գահաւորիս հրամանին։

— Լորտ Մոնթֆորթէն ո՞ւր է հիմա։

— Ո՞վ գիտէ, սահիպ։ Հոն ուր մեծ անհրաժեշտութիւն կայ այս միջոցիս։

— Ինչ որ պատահեցաւ պատմէ ինծի։

— Լաւ գործ տեսանք, սահիպ։ Ձիերու գողութիւնը եւ իրենց ետեւէն հրացանաձգութիւնը Քիւրտերը վախի մատնեցին։ Մեր ձախ թեւին վրայ ճնշելը դադրեցուցին։ Եւ ես— ալ թեւի դիրքերուն ետեւէն դիտելով— առիթէն օգտուեցայ անոնց վրայ յարձակելու, խառն ի խուռն փախան անոնք։ Ցետոյ տեսայ ձիաւոր Քիւրտեր, որոնք վերջապահ կողմէն յարձակելով կը կրակէին ու անմիջապէս ուր գտնուիլդ գուշակեցի, սահիպ։ Քիւրտերը շատ տարածուած էին, մինչ իմ մարդիկս ամփոփ։ Անոնց վրայ ալ յարձակեցայ եւ Աստուծոյ շնորհիւ յաջողեցայ ճիշդ ժամանակին հասնիլ։ Ցետոյ այս գնդապետը գերի բռնեցի։ Կեանքիս մէջ միայն մէկ անգամ տեսայ մէկը որ իր մօտ պարապ ժամփուշտի այնքան ժառանգ ունի։ Դուք որքա՞ն եւ այս մարդը ո՛րչափ մարդ սպաննեցիք, եւ ո՞վ թաղեց զանոնք։

— Օրիորդ Վանտէրմէյը ո՞ւր է, հարցուցի ես, խօսակցութեան նիւթը փոխելով։

— Աստուած գիտէ։ Կիները ի՞նչ կը հասկնամ ես։ Միայն սաշափը գիտեմ, որ գնչու կին մը կայ՝ սատանայի մեղքի ծնունդ՝ որ փորձանք պիտի դառնայ։ Տառապանքն ու կինը միեւնոյն բաներն են։

Զուգելով մօտիկ ըսել Հնդիկին կարծիքը կիներու մասին, պատուական բանեցի մարմնիս ցաւերը եւ քիչ մը սպառէ յետոյ լսեցի։

Ուստի ճամբան շարունակեցինք առանց խօսելու, մինչեւ որ հասանք հոն ուր Ֆրէտ, Ուիլ ու Գապիկ կեցած էին. եւ Ֆրէտ զիս թեւերուն մէջ առած ժամանակ զիս ամէնքն ալ բարի գալուստի աղաղակներով դիմաւորեցին. այդ աղաղակին մէջ Կլորիային ձայնն ալ կար։

— Կրնամ ըսել թէ խելքդ գործածեցիր, ըսաւ աղջիկը ինծի։

— Հէ՛յօ, դո՞ւք ինչ ըսիք։

— Բազուկիս վրայ գնդակ մը ըստացայ։

Նստած էր հպարտ, ու արիւնոտ վիրակապը կը կրէր ոսկէս զօվեստի(?) մրցանակ մը։

— Ձեր բարեկամ Մընթեթն տեսայ. իր մասին ձեր պատմածներէն աւելին կ'արժէ ան։

Ուիլին նայեցայ. անոր վրայ նախանձի արտայայտութիւն մը գտնելու յոյսով։

Բայց ան վեհանձնօրէն եւ մէկու մը նման, որ ամբողջ իրականութիւնը կը յայտնէր, ըսաւ.

— Մընթեթն լաւագոյն անձնաւորութիւնն է։

ԳԼՈՒԽ 14

Մեր բանակատեղին հաստատեցինք փրփրայոյզ Ջիհուն գետի ափին՝ յարդանոցի մը մէջ, որովհետեւ Գապիկ չէր ուզեր որ Քիւրտերը գալով այդ վայրերը ամրացնեն։ Ամէնքս ալ այն կարծիքն ունէինք որ այդքան Քիւրտերուն եւ մզուին(?) ու Թուրք գնդապետի մը ձերբակալութիւնը ոչ թէ թշնամութեան դադրելը այլ՝ աւելի շատ՝ սկզբնաւորութիւնը պիտի ըլլար։

Երբ Կլորիա Գապիկին հարցուց թէ ինչ կը մտածէ ըսել Բուսթէմ Խանի գերիի մասին, ան շնական կերպով խնդաց եւ հրամայեց որ երկու պահակ Զէյթունցիները զայն խուզարկեն։ Բուսթէմ Խան քանի մը քայլ հեռուն կեցած՝ վայրին գեղեցկութիւնը կ'ըմբոշխնէր։ Դիտեցի որ Ֆրէտ ջղայնութիւն մը ունեցաւ, բայց բառ մը չարտասանեց։ Ուիլ չափազանց զբաղուած էր Օրիորդ Կլորիայի վէրքով եւ նոր վիրակապեր պատրաստելով։ Հայ աղջիկ մը, Աննա անունով, որ սըրտանց կապուած էր Կլորիային, նըստած՝ հանդարտօրէն զանոնք երկուքը կը դիտէր։

Թուրք գնդապետը ոեւէ ընդդիմութիւն ցոյց չտուաւ, այլ իր ճակատագրական ուսերը թօթուեց եւ Հայաստանի ու անոր աւազակներու մասին դիտողութիւններ քրթմնջեց։ Մինչեւ իսկ երբ հայ լեռնականները իր գըրպաններէն վար թափած գողցուած դրամներուն վրայ կը ծիծաղէին, ան ամօթխածութեան հետքն անգամ չունեցաւ։ Գապիկ իր բոլոր ուշադրութիւնը անոր ներսի գրպանէն հանուած պաշտօնաթուղթերուն վրայ կեդրոնացուց ու զանոնք խլելով ըսաւ մըռմռալով(?).

— Ահա, հոս են։ Ըսի՞ ձեզի։ Անոնք իր հրամաններն են, ստորագրուած կառավարիչի մը քարտուղարին կողմէ, որուն գլխուց ստորագրած է կա-, որով անոր կը հրամայուի «յառաջ շարժիլ իր զինուորներով եւ Զէյթունի շրջակայից սահմանները պաշտպանել»։ Ազատե՛լ, ամբողջութիւնը ազատելու։ Ազատելու գործողութեան իրա՞ր։ Ազատելու ապահով միջոցը տեսա՞ք։ Անհաւատալի հրամանները դուք ձեր աչքովը տեսէք։ Դիտեցէք թէ Սթամպուլցիները դէպքէն վերջ ինչպէս իրենց անմեղութիւնը կը հաստատեն։

Անոնք Թուրքերէն գրուած ըլլալով մատչելի էին միայն Ֆրէտին ու Բուսթէմ Խանին։ Ֆրէտ անոնց վրայ ակնարկ մը նետելով, պատուիրեց Բուսթէմ Խանին՝ որ գայ եւ նայի անոնց։ Բուսթէմ Խան կարծելով որ ինքը կանչուած է իր գերիին մասին լսելու, առանց աչքերը վերցնելու, վիճակին մէջ բարկութեանն բացայայտ, հարցուց.

— Ո՞վ խուզարկեց զայն, հարցուց։

— Իմ հրամանովս խուզարկեցին, պատասխանեց Գապիկ։

— Խուզարկել տալու արտօնութիւնը քեզ ո՞վ տուաւ, Հայ։

(Շար.)

...ՄԱՍԵՐ

Հայախայտարար մը

...րքին – Հռոմ առանցքը յաղթանակ ...ներ սարսու կեդրոնական Եւրոպա... Չեխոսլովաքիոյ հաշւոյն. ...մեան եւ իտալական արտաքին ...նախարարները, որոնք Վի– ...մէջ նիստ գումարեցին Չեխոս– ...– Հունգար սահմանային վէճը ...ատարութեամբ կարգադրելու ...ով, տուին իրենց վճիռը, որու ոյ– ...Չեխոսլովաքիա կը կորսնցնէ ա– ...ը քան 12,000 քառ. քիլոմեթր հո– ...մօտ 1 միլիոն բնակչութեամբ, ...ւ 350,000ը Սլովաքներ ու Ռութէն–

...այս հաշուեյարդարը կը պարզէ քա– ...ղ երեւոյթներ, որոնք նշանակա– ...են եւ ուշագրաւ.

Առաջին – վէճին լուծման մէջ դեր ...ն ժողովրդավար մեծ պետու– ...թիւնները, որոնք ցարդ կ՚իշխէին մեծ ...փոքր ազգերու ճակատագրին վրայ ...ճարներ եւ առանց որոնց տերեւ ...շարժեր: Լոնտոն ու Փարիզ բաժին ...ն կեդրոնական Եւրոպայի նո– ...ստեղծ կացութեան մէջ. ա՚լ չէր ...ն Մոսկուան, որ կցկցուած, խեղ– ...ուած, իր պատեանին մէջ ամփոփ– ...ած կը սպասէ, դեռ ես իր գլխուն ...պիները մասին որոշելով:

Երկրորդ.— Դանուբի հովտին մէջ ...րական է Գերլին – Հռոմ առանցքը: ...ոց ազդեցութիւնը իրական է ու վճ... ...ական:

Երրորդ. Դանուբեան պետու– ...թիւնները այսուհետեւ կամայ ակա– ...իրենց բախտը և քաղաքական ...րի անիւր պիտի կապեն այս ա– ...ցքին, Թաւալելով անոր նախա– ...ած ծիրին մէջ: Չեխոսլովաքիան ...է այս հունին մէջ, կը ջանայ ...ելով նոր կացութեան եւ անով ...րմանուորել իր կենցաղը՝ քաղա– ...ական, տնտեսական ու ընկերային: ...նպարիս արդէն սկիզբէն ի վեր չէ ...ած այս ծիրէն: Եուկոսլավիա ...լեզու գտնել Հռոմի հետ, իսկ ...ն՝ Գերլինի հետ:

Չորրորդ.— Այս իրողութեանց լոյ– ...ն տակ էր անշուշտ, որ Չէյմպըլէն ...ինակ Ունիա յայտարարեց բրի– ...տանական խորհրդարանին մէջ, թէ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ գերման անտեսական շահերը բնականօրէն գե– րակշիռ են: Ազգեցութեան գօտիի այս ճանաչումը Միւնիխի համաձայնու– թեան տրամաբանական հետեւանքնե– րէն մին է եւ թերեւս նախադրեալ մը՝ անգլեւգերման ու անգլեւֆրան– սական աւագագոյ մերձեցման:

Հինգերորդ.— Հունգարիա շահե– ցաւ առանց արիւնի ու զոհողութեան: Այս վաստակը ան կը պարտի առաւե– լապէս Իտալիոյ աջակցութեան: Ա– ռանց Հռոմի բարեկամութեան՝ Փրա– կա թէյ մը հող չէր զիջեր Պուտափէշ– թին: Կը նշանակէ՝ աշխարհի մէջ այսօր ալ իրերը կ՚ընթանան ու կը կարգադրուին այնպէս, որ առանց մեծե– րուն օգնութեան փոքրերը բան մըն ալ չեն կրնար շահիլ: Իրաւունքը չէ որ կը շահեցնէ, այլ ոյժը:

Վեցերորդ.— Հունգարիոյ յաջո– ղութիւնը նոր յաղթանակ մըն է Հռո– մի համար: Բայց այս յաղթանակին մէջ կէտ մը կայ, որ խիստ նշանակա– լից է: Լեհ – Հունգար սահմանակցու– թիւնը ձախողած է: Վարշաւէ, Պու– տափէշթ եւ Հռոմի բուռն ճիգերը զուր անցած են: Գերլին վճռաբար ար– տասանած է իր «ոչը» եւ գերման խօս– քը քալած է: Այստեղ շահած է Գեր– մանիա:

Եօթներորդ.— Առայժ Գերլին յաջո– ղած է դէպի արեւելք գերման գրոհին տողէն բաց պահել ճամբան, որ պիտի փակուէր եթէ Լեհաստան ու Հունգա– րիա սահմանակցէին Ռութէնիոյ մէջ:

Ութերորդ.— Վերջապէս նշանակու– թեան է, որ այս կէտի մէջ եւս Հռոմ զիջած է Գերլինի, Աւստրիոյ ու Չե– խոսլովաքիոյ հարցերուն մէջ երկու անգամ տեղի տալէ ետք:

Ի՞նչ է այս զիջումներուն իմաստը: Հռոմ ինչո՞ւ այսքան կ՚ընդառաջէ Գերլինի քաղաքական բաղձանքնե– րուն:

Աւելի ճիշդը Հռոմ ի՛նչ կ՚ակնկալէ ստանալ այս զիջումներու փոխարէն, Գերլին ի՛նչպէս փարձահատոյց պիտի ըլլայ իր բարեկամին:

Բաժնեցին Չեխոսլովաքիան մեծե– րը:

Բայց աշխարհի քարտէզը տակաւին վերջնական ձեւ չէ առած:

Տեսնենք թէ ո՞վ պիտի ըլլայ յաջոր– դը, որ պիտի արժանանայ Չեխոսլո– վաքիոյ տարօրին:

Ա. ԿԵՍԱՐ

...ուն"ս թէ լացուցիր զիս, բանեցիր ...կորդէս եւ արցունքներ ժայթքեցու– ...ր աչքերէս ...:

Վերջին բանախօսն էր Գ. Շաւարշ ...ըշեան: Ու հոյակապ էր իր ճա– ...Բոլոր անոնք որ լսած են զինքը եւ ...առանց կարդացած՝ յայտարարեն– ...թէ անխօսեցաւ իր ամենապերճախօսիկ ...ը. Կարճ, խորունկ, բացավառ ...ով մը, հիանալի պատկերներու ...փաստերու վրայ հիմնուած, ան ...առաւ հայ մշակոյթի արժէքը:

«Գիր սիրէ, զալամ սիրէ՝, տաֆ– ...ար սիրէ՛»:

Համբիկ բացատրութեամբ, Սայաթ ...ովայի այս տողին մէջ խտացած է, ...ան, հայ մշակոյթը:

Հայ ժողովուրդը ինքնուրոյն գիծ ...ունի, ճամբայ մը ունի որուն կը ...ուէ, իր հետ ծնած, իր ոսկորէն ...իւէն ամբաստան մղումով մը, ...ով մը, եւ այդ գիծը մշակոյթ ...ւերն է, այդ գիծը Սայաթ Նո– ...ի տողն է — «գիր սիրէ, զալամ սիրէ, դաշտար սիրէ»:

«Ես չեմ սիրեր գործածել բառեր, որոնց յայտնել միտքեր որոնք հիմ– նուած չեն ճշմարտութեան վրայ: Մենք չենք միայն որ կը տեսնենք այդ գիծը: Օտարներ կը վկայեն անոր գո– յութիւնը» եւ հատուածներ կը կար– դայ Փրոֆ. Մէյէէն, Լանկլուայէն եւ ուրիշներէ:

Եւ կը շարունակէ. «Ժամանակ չը– կայ դիմելու այս ժողովուրդի պատ– մութեան, հաստատելու համար այդ անմար տենչը ստեղծելու, զոր կը կրէ ան իր հոգիին մէջ ու կը պատցնէ իր հետ երկրէ երկիր թափառական»:

«Վերջին 15 տարիներու պատկերը կրկին ցոյց կուտայ, կը վերջացնէ «Յառաջ»ի խմբագիրը, թէ գիծը կը մնայ: Տենչը չէ մարած ոչ հոս, ար– տասահմանի դժնդակ պայմաններուն մէջ, ոչ անդին, Հայաստանի երկին– քին տակ: Ամենախիստ աչժիմի մը բաթին տակ ճզմուած, ան, հայ մշա– կոյթը ծնաւ, բարձրացուց իր գլուխը արուեստագէտներու հիանալի խումբով մը: Այդ խումբը չկայ այսօր, աւաղ, բայց... պահ մը կեցաւ, սե– ղանէն առաւ Թուղթի կտոր մը ու կարդաց Չարենցի բանաստեղծութե– նէն.

Հազար ու մի տարտ ես տեսել, Էլի՛ կը
տեսնես:

Հազար ու մի երգ ես տեսել, Էլի կը
տեսնես:

Հանդէսին նախագահը, Թէմիս Ա– ռաջնորդ–փոխանորդ Տ. Զ. Վրդ. Տէր Շահրեան կը փակէ հանդէսը, մինչ հանդիսականները կը ծափահարեն զեռ, կը ծափահարեն որոտընդոստ հայ մշակոյթը, ու այդ մշակոյթին արժանաւոր ներկայացուցիչը:

ՆՈՒՐՀԱՆ

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Մեր «ցեղակից»ներն ու անոնց խարազիչները

Քանի մը շարաթ առաջ կը քալէի պողոտայէ մը վար, մտածկոտ: Յան– կարծ վարդուռն երիտասարդ մը կանգ առաւ դէմս:

— Բարեւ, ո՞ւր այսպէս:

— Մասնաւոր երթալիք տեղ մը չու– նիմ, կը պտտիմ:

— Քանի որ այդպէս է, սա պարտէ– զին մէջ քիչ մը նստինք: Քեզի լուր մը պիտի տամ:

Ձեռքերիցի: Անմիջապէս մտանք զո– նէն ներս, զբաւեցինք մէկ մէկ աթոռ եւ նստանք քով քովի:

Սիրտս անհանգիստ է: Կը սպասեմ որ յայտնէ գիտցածը: Եւ տակայն, չեմ գիտեր ինչու, դեռ կը տեսնայ, պարապ խօսքեր կ՚ընէ: Համբերանքս հատաւ, ընդմիջեցի.

— Եթէ իրապէս այս է տալիք «լու– րնըդ», ոչինչ կ՚արժէ:

— Մէկ վայրկեան, հիմա պիտի ը– սեմ:

Մեր երիտասարդը գլանիկ մը վա– ռեց, յետոյ կռթնելով աթոռի բազկի– քին՝ քակեց պատմութեան ծայրը:

— Անցեալ օր բաւական մաքուր հագուած յաճախորդ՞ մը մտաւ խանու– թըս: Երբ կարգը իրեն եկաւ, հասկը– ցայ որ օտարական է: Բայց ինչ ազգէ ըլլալը չկրցայ գիտնալ: Միտքս դրի հարցնել: Հազիւ թէ կը պատրաս– տուէի խօսքը բանալ, մարդը խնձէ ուելի ճարպիկ, ըսաւ Թուրքերէնով մը:

— Հայ էք, այնպէս չէ՞:

— Այո, պատասխանեցի հպարտ ե– րեւոյթով մը, բայց զարմանքս այն– քան մեծ եղաւ որ, ինչպէս գիտնալը չկրցայ հասկնալ: Եւ մարդը, առանց վարանումի, սկսաւ խօսիլ:

— Ես Թուրք ուսանող մըն եմ: Նոր եկած եմ Թուրքիայէն: Երբ ուսումս լրացնեմ եւ բժիշկ ըլլամ, նորէն եր– կիր պիտի վերադառնամ: Բայց զար– մանալի է որ, դուք տակաւին այս տե– ղերը կը թափառիք:

Լաւ մը նայեցայ այս «ուսանողին» դէմքին: Եթէ երեսն ու պեխերը ա– ծիլուած չըլլային, մարդ անպատճառ պիտի ըսէր թէ յիսուննոց մըն է: Եւ հարցուցի.

— Ի՞նչ ընելու ենք:

— Թուրքիա վերադարձէք:

— Ի՞նչպէս կարելի է երթալ, քանի որ կեավուր եւ թշնամի անուանելով ջարդեցիք մեզ:

— Այդ հին պատմութիւնները մոռ– ցէք: Հիմա, հին Թուրքիան գոյու– թիւն չունի: Ամէն ինչ փոխուած է եւ ազատութիւն կը տիրէ: Մեր մեծ նա– խագահը, Աթաթիւրք, ձեր եւ մեր մի– ջեւ տարբերութիւն չի դներ: Ան հաս– տատած է որ, Հայերն ու Թուրքերը «ցեղակից» են, հետեւաբար բարե– կամ: Կարդացէք մեր թերթերը եւ պի– տի հասկնաք ամբողջ եղելութիւնը: Գացէք, գացէք Թուրքիա եւ անոր ա– զատ արեւին տակ հանգիստ կեանք մը ապրեցէք...

Փաստեր եւ թուականներ յիշելով անցեալ օրերէն, իրեն հասկցուցի թէ Թուրքիա, հակառակ 1908ի (սահմա– նադրութեան) եղբայրական խոստում– ներուն, այնպիսի խող մը խաղցաւ հայ ժողովուրդին որ, ո եւ է մէկ ազգ իր պատմութեան մէջ արձանագրած չէ տակաւին:

Բայց քարոզիչը, դառը զոց ընող ա– շակերտի մը պէս միշտ, փորձեց ար– դարացնել Թուրքը: Վերջապէս, ինք– նապաշտպանութեան փաստերու ան– դատապարտին տակ, մարդը յուսա– հատ մեկնեցաւ կրկին գիս տեսնելու համար: Ի զո՛ւր սպասեցի. Չեկաւ:

Երկրորդ Թուրք քարոզիչ մը, կրկին ուսանողի դիմակին տակ, քանի մը ահղ հայ կօշկակարի մը քով երթալ ղալէ վերջ՝ ըսեր է.

— Մեղք էք, այս տեղերը մի թա– փառիք, գացէք Թուրքիա եւ հան– գիստ կեանք մը ապրեցէք: Կառավա– րութիւնը բոլոր Հայերուն ներում շնորհած է...

Երրորդ քարոզիչ մը Պելճիքացիի մը դիմակին տակ զարձեալ խանութէ խանութ, տունէ տուն, փողոցէ փո– ղոց Հայեր գտնելով՝ ըսած է.

— Ես վաճառական մըն եմ: Պոլիս, Իզմիր, Էնկիւրի գացի: Հիանալի քա– ղաքներ են, ժողովուրդը նոյնպէս: Ու ամէն տեղ ալ Հայերու հետ գործ ունեցայ, քեզ կը վստահեցնեմ որ բո– լորն ալ լաւ դիրքի տէր են: Հիմա, հայ ու Թուրքի խնդիր չկայ: Կառա– վարութիւնը ամէնուն ալ մէկ աչքով կը նայի: Բայց մեղք որ դուք ալ չէք երթար...

Չորրորդ մը Ալպանացիի, հինգե– րորդ մը օգնականդ ըլլալու, վեցե– րորդ մը տարբեր գործերու դիմակին տակ մօտեցեր են Հայերու եւ, ի՛նչ գոհարներ թափեր են Հայերուն առ– ջեւ:

Այս ամէ՜նը տեղի ունեցան այնպիսի տան մը, երբ Սանճաքը կենաց եւ մահու պայքար կը մղէր: Երբ Ալեք– սանտրէթը իր նահանգով ենթա«Թուրք»– քիոյ ձեռքը, մէյ մըն ալ չերեւցան այս քարոզիչները:

Ու հիմա այս մեր «ցեղակից»ներու չապլած քարոզները տեսէք թէ ինչ «բղխէնքի յանգեցան:Եթէ սիրտ ունիք թնթեւ ակնարկ մը նետեցէք դէպի Ա– լեքսանտրէթ:

Պէյրութի «Աղակ»ն է որ կը գրէ (15 հոկտ.):

— Թուրք զինուորներ փըճար Պա– շիի ճամբուն վրայ, Ալեքսանտրէթի ծայրը, հայ գաղթական կիներու եւ աղջիկներու ականջին տակ կ՚երգեն.

Հայ աղջիկները մեր գիրկն են,
Հայ տղամարդոց գլուխը մեր սուինին
ծայրը.

Այս երգը այնքան երգուեցաւ եւ ղայրոյթ պատճառեց, որ հայ երեւ– փոխան մը սահմանեցաւ «եղբայրա– բար» դիտողութիւն ընել Հալէ Էվէին:

Գիտէ՞ք պատասխանը:

— Պիրատէր (եղբայր), ինչ կրնանք ընել, լակոտ մի զաք...»:

Ուրեմն, դժուար չէ հասկնալ, որ Թուրքիան, Սանճաքը բերացնելու հա– մար մեզ «ցեղակից» անուանեց: Ու ան ալ միայն մէկ երկու ամսուան հա– մար: Ու եթէ պատահի որ նորէն լըռ– ուին ձայները մեր «ցեղակից»ներուն, գիտցէք որ նոր կլլելիք տեղեր ունին, նոր որսեր որսալու...

Զգո՛յշ եւ արթուն:

ԳԱՐՄԱՆԻ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԵՒ ԿԵԴՐ. ԴԻՒԱՆ

Շնորհակալութեամբ ստացանք:

Տիկին Ռ. Օհանջանեանէ (Գահիրէ), մի արծաթեայ բաժակ, որ նուիրել են իրեն 1907 թ. Վանի Արամը, Իշխանը եւ Սարգիսը:

Տիկին Ե. Զօրեանէ (Ժընեւ), Ռոս– տոմի ճամբորդական թանաքամանը, Ցովհան Դաւթեանի արծաթեայ ժա– մացոյցը եւ Ցօրթանի ակնոցները:

Տիկին Մ. Տօրրախեանէ, 1915 թը– ւի Մալաթիայի Խղարէի շրջանի 1500 հայ նահատակներին մէկի ձեռքի եր– կաթեայ փականքը:

Յարութիւն Տէօվլեթեանէ (Գահի– րէ), Գարեգին Խաժակի ինքնահօս գը– րիչը, որ 1895 թ. նուիրած է իրեն:

Բժիշկ Թաշեանէ (Ռաշտ), երեք լու– սանկարներ եւ չորս կարեւոր փաստա– թուղթ:

Բժիշկ Ե. Խաթանասեանէ (Գահիրէ), Ընդրանիկի նամակը գրած իրեն 1915 թուին եւ Կիլիկեան կռիւներու մի պաստաթուղթ, 1920 թ.:

Մարտին Շաթիրեանէ (Թաւրիզ), Սեւքարեցի Սաքօի համրիչը:

Խէն (Ղարաբաղ), Շուշի քաղաքի ներքին հանգստարանէն մի տուփ հող ու ծաղիկ:

Սասունցի Մուշեղէն (Հալէպ), մի ժամացոյց, որ կրել են իրենց վրայ Իշխանը, Արամը եւ Ռուբէնը վերջին անգամ նուիրելով իրեն:

Ամուսիններ Ն. եւ Ա. Յարութիւն– եաններէ (Նոր Ջուղա, Սպահան), մի գորգ, ձեռքով գործուած, Հ. Յ. Դ. զինանշանով:

Լեւոն Շաղոյեանէ (Իրաք), իր պատմական համրիչը:

Սեդրակ Պալլըքճեանէ (Գահիրէ), Բոլկաւորեցիի երեք խմբանկարը:

Գուրգէն Մխիթարեանէ Գահիրէ, մի նամակ գրուած իրեն 1914 թ. ող– բացեալ Գրիգոր Զոհրապի կողմէ:

Հ. Ամիրեանէ (Գահիրէ), 18 նկար Սուետացի գաղթավայրի ընդհ. տե– սարաններէն, Փորսայիտում, Բարսեղ Շահրազի եւ դերասան Պետրոս Ադամ– եանի վերջին նկարը իր ձեռքով մա– կագրած:

Յ. Խանճեանէ (Գահիրէ), հիմնա– կան կանոնագիր ինքնապաշտպանու– թեան Եգ.ի եւ Լեռնադաշտի խառն մարմիններու կողմէ կազմուած 1913 թուին:

Ռ.-էն մի արծաթէ կլոր երկու կող– մէն Հ. Յ. Դ. զինանշան, պատրաս– տուած Վանում 1907 թ. որ կրել են իրենց վրայ, Իշխանը, Ախլաթցի Սո– ղոն եւ Վանի Արամը:

Թ. Թադէոսեանէ (Նոր Ջուղա), Րաֆֆիի Խամսայի Մելիքութիւնները գիրքը Րաֆֆիի ձեռքով մակագրած 1882 թ. Թիֆլիզում:

Բարգէն Թիրեաքեանէ (Աղեքսան– դրիա), Իսկուհի եւ Հրաչ Թիրեաք– եաններու նկարը:

Խէն իր մօր պատմական երկու նա– ւակները գրուած 1926 եւ 34ին, Հա– յաստանէն, երբ կ՚ապրէր չեկայի հըս– կողութեան տակ:

Լեւոն Ղարիպեանէ (Գահիրէ), Անդ– րանիկի եւ Ռուբէն Զարդարեանի նը– կարը, նկարուած Ֆիլիպէ 1906ին:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Սուրէնի միջոցաւ Բալլիի Կ. Կ.ի ընկերներէն եւ բարեկամներէն բժիշկ Ռուբէնի յիշատակին 1045 ֆրանք, Բժիշկ Xէն 50, Ա. Քէօսայեանէ (Մարսէյլ) 50, Մանուկ Մակարեանէ (Մարսէյլ) 50, Կալիկեան ամուսին– ներէ (Վիէն) 50, Մովսէս Բարխեանէ (Փօն Տօպոս) 20, Քէօքմէճեանէ (Մարսէյլ) 20 ֆրանք, գումար՝ 1285 ֆրանք:

Վարիչ՝ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵԳԻՊՏՈՍ

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 26ին Գահիրէ հասած է Ե– րուսաղէմի պատրիարք ամեն. Թոր– գոմ արք. որ կայարանին մէջ ըն– դունուած է Առաջնորդական փոխա– նորդ Մամբրէ եպիսկ.ի, պաշտօնա– կան մարմիններու ներկայացուցիչնե– րու, քահանաներու եւ այլ անձերու կողմէ:

ԻՐԱՆ

ԻՐԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

«Ալիք»էն կը տեղեկանանք որ Ատր– պատականի առաջնորդ Տ. Ներսէս Արք. Մելիք – Թանգեան հոկտեմբեր 13ին Թեհրան գացած է, նորաշէն եկե– ղեցիի հիմնարկէքի օծման հանդէսու– թեանց համար:

Այս եկեղեցիի շինութիւնը յանձն ա– ռած է իրանահայ ծանօթ առեւտրա– կան Գ. Ռոման Խաչ (Ռոմանոս Եսայ– եան), ի յիշատակ իր հանգուցեալ մօր՝ Զառվարդ Խաչի:

Այս առթիւ, Առաջնորդին ընդառաջ գնացած են Թեհրանի համայնական խորհուրդը, եկեղեցական մարմինը, կանանց բարեգործական եւ եկեղեցա– սիրաց միութիւնները, «Ալիք»ի խմ– բագիրը եւ այլ ականաւոր ազգայիններ:

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՕԾՈՒՄԸ

Թեհրանէն հոկտեմբեր 23 թուակա– նով կը գրեն «Յուսաբեր»ին:

«Այսօր, շուրջ հինգ հազարնոց բազմութեան մը ներկայութեան, Ա– տրպատականի թեմի առաջնորդ Ներ– սէս Սրբազան Մելիք Թանգեանը կա– տարեց բարերար Ռոման Խաչի նուի– րատուութեամբ կառուցուող Թեհրա– նի Ս. Աստուածածին եկեղեցիի հիմ– նարկէքի օծումը: Եկեղեցիի բակը եւ մօտակայ փողոցները լեցուն էին խուռն բազմութիւններով.կային եւ օ– տարներ: Օծումը կատարուեցաւ փա– ռահեղ հանդիսաւորութեամբ: Արա– րողութեանց վերջաւորութեան բազ– մահազար ժողովուրդը խանդավառ ծափերով Սրբազան Հայրը առաջնոր– դեց այն օթեւանը, որ պատշաճ կեր– պով զարդարեր եւ կահաւորեր էին ի– րեն համար, հին եկեղեցիին կից սեն– եակներուն մէջ»:

...ԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

1922, 9 Սեպտ. կէսօրէն ետք երրո– ...կան ժամը 1ին, երկու զօր կաա– ...էր. խիստ զանգաղ ընթանալով կանգ ...ին զօրանոցին կից զինուորական ...հանգստարանին առջեւ:

Երկու կառքերը շրջապատող հա– ...մբեակ մը հեծեալ զինուորներ հա– ...կրնային կարգը պահել: Թուրք ...ժանը մարախի նման թափուեր էր ...քերուն շուրջ, մարդկային ալիքը ...եւ միջերուն կուրծքը լեցուած էր, ...խելագար բազմութիւնը զինուած ...ամէն տեսակ զէնքերով, քար, բիր, ...կացին եւայլն

...կառքեր ովկիանոսին մէջ բախտին ...ուած նաւակներու նման, ինկած ...խուժանին ձեռքը:

...Ամբոխին աղաղակը հասաւ զա– ...զաթնակէտին, երբ կառքերէն դուրս ...քանի մը սեւազգեստ մարդիկ: ...Թուրքերուն պոռչտուքը խժալուր ...մը վերածուեցաւ, կարծես սա– ...վերջին նետուած Թիթեղի նման կը մռմռար

Կառքերէն վար իջան քանի մը մար– դիկ եւ համարձակ բարձրացան քարէ սանդուխները: Երբ մուտքի դրան հասան, պահակապետ մը եւ երկու նիզակաւորներ բարեւի կեցան: Այդ անձերը Իզմիրի Յունաց մետրապո– լիտն ու Առաջնորդարանի վարչական քարտուղարն ու նախագահն էին. ի– րենց կ՚ընկերանար նաեւ Օսմանեան Լայրութեան շրջանի տարազով զա– վազ մը: Մետրապոլիտ նոյնպէս հագուած էր հին կարգերու յատուկ ո յշելութեան տարազ: Կուրծքէն կախ– ուած էին լանջախաչ մը եւ Օսմանեան շքանշան մը.

Միւս հետեւորդները գլուխնին դը– րած էին կարմիր ֆէս, եւ հագուած էին սեւ բրտէնկոթ: Շքախումբը կը կրէր պաշտօնական հանդամանք: Այ– ցելութիւն մըն էր, յղացուած Յունաց Առաջնորդարանին մէջ: Ի՞նչ էր նպա– տակը, հրամանատար փաշային բարի գալուստ մաղթե՞լ թէ զթութիւն հայցել: Ապահովաբար երկրորդը, որովհետեւ Իզմիրը իյնալէն մէկ ժամ վերջ, համաձայնագիրը ստորագրող հուշակաւոր միւֆթի էֆէնտին նամա– կով կ՚իմացնէր Յունաց եւ Հայոց Ա– ռաջնորդարաններուն եւ Հրէից խա– խամին, թէ յետ այսու որեւէ պաշ– տօնապրութիւն չի կրնար ստանձնել, ուստի ձեր գլխուն ճարը նայեցէք, ե– թէ կրնաք:

Այն պահուն, երբ շքախումբը ա– ռաջնորդուեցաւ Նուրէտտին փաշա– յին մօտ, Թուրք խուժանը ղոլղոլնե– րու եւ սուլիններու անասն մը երկինք բարձրացուցած, մահ, մահ կ՚աղա– ղակէր: Այդ տարտեցուցիչ տեսարա– նը, նման էր 2000 տար առաջ Քրիս– տոսը Հերովդէսի յանձնելուն, տար– բերութիւնը սա էր որ Հերովդէս ձեռ– քերը լուաց, իսկ Իզմիրի հերոս Նու– րէտտին փաշան արիւնին ազդանշանը ինք տուաւ, ամբոխին առջեւ աղաա– կեց մետրոպոլիտը, ըսելով. «Հալը Լէօթիւրին, Նալըլ իւթէքրէնիզի» (ա– ռէք տարէք, ինչպէս որ կ՚ուզէք):

Անոնց այցելութիւնը հազիւ քա– ռորդ ժամ տեւեց: Մարդկային ամե– նամռայլ երեւակայութիւնն իսկ ան– կարող է տալ պատկերը այն ինչ որ տեղի ունեցաւ մետրապոլիտին եւ ըն– կերներուն սպանութեան տան:

Փաշան բարեհաճած էր մինչեւ սան– դուխին գլուխը ընկերանալու զոհե– րուն: Անոնք մեղրամոմի նման դեղ– նած էին, իսկ մետրոպոլիտը ինչպէս կուրծքին զօց կարմիր շքանշան մը ունէր, նոյնպէս նոր մըն ալ աւելցած էր, զեղնած դէմքին ձախ այտին վը– րայ: Թարմ արիւնի բարակ երիզ մը կ՚իջնէր, ինչ որ նշան էր թէ փաշան ապտակած էր: Այդքանը բաւական էր, մեռցնելը ամբոխին գործն էր: Եւ նահերը բզիկ բզիկ եղան:

×

Երբ խուժանը սկսաւ յառաջանալ կառավարչատան հրապարակէն, մէկ մասը թեքուեցաւ դէպի արեւելք՝ Քա– րանթինա եւ Քօքարեալիի թաղամա– սերը, միւս մասը կարելով Քէմէր ալ– թըն անցաւ Մէյխանէ պողոտայէն Հայ– նոցը: Ժամը եւրոպական 2.30ն էր: Այսինքն երեք ու կէս ժամէ ի վեր քե– մալականները արդէն Իզմիր էին:

Սայէֆի օղլու մզկիթին մէջ կանուող ռազմիկները ժամը չորսին դուրս ելան թաքստոցէն եւ տաճա– նեցին պահականոցներուն իշխանու– թիւնը: Ժամը 3ին եւրոպական միսիո– նը ազդարարած էր Նուրէտտին փա– շային, որ զգուշանան իրենց ծովային պահակայիններէն, որոնք կը շրջին քաղաքին մէջ պաշտպանելու համար ամերիկեան, անգլիական, իտալական հպատակները, ընկերութեանց հաս– տատութիւնները, փոսթը եւայլն:

Թաղամոթներուն երեւումը խուժա– նին տրամադրութիւնը բարձրացուց, որ խելագարօրէն նետուելով ծածկե– ցին վաշտին չորս կողմը: Անոնք հա– բիւրերորդ անգամ համբուրուեցան եկեղեցիներուն հետ եւ առանց վայրա– պետին հրամանին՝ սկսան արագ ա– րագ վար առնել թնդանօթները, եւ յատուկ խնամք կը տանէին յոգնած կենդանիներուն, եւ փոխան ջուրին– րուն՝ խուժանը ինքը յանձն առաւ թնդանօթներուն տեղափոխութիւնը ուր որ հարկ էր:

Այդ եղկելի ծոյլ թշուառութիւնը, լըծ– ուած անկանոն անիւներով թնդանօթ– ներուն, արիւն քրտինքի մէջ կը քաշէր ու կը բարձրացնէր մօտակայ բլուրնե– րը, երբ թէ ի հարկին զրահաւորնե– րուն դիմադրելու համար: Դեռ մէկ– երկու հատ հազիւ թէ բլուրին կէսն էին բարձրացած, արեւմտեան եզեր– քէն ծանր թնդանօթի ռումբ մը պայ– թեցաւ եւ բլուրին ժայռերը թաւալ– գլոր վար թափեցան: Յաջորդաբար երկրորդ մը եւս, որ ինկած տեղը խը– րամատի վերածեց: Այսքանը բաւա– կան եղաւ որ ամբոխը եւ քէմալական զինուորները լեղապատառ փախչին, ձգելով թնդանօթները ուր որ էին:

Քէմալականները ինչ որ բերած էին նորսէն, հարազատ էր թշուառութեան, հագուստ, զէնք, սարքուածք եւայլն: Եւ այս ինկած եղկելիները, իրենց զա– ղանային կիրքերը գոհացուցին, հի– նաւուրց կեավուր Իզմիր ըսուած արե– ւահան եկեղեցիներուն վրայ: Ռմ– բակոծումը կը շարունակուէր, երկու ռումբ եւս օդին մէջ փչչալէն ինկան բլուրին ետին:Շնորհիւ ռմբակոծման՝ սկսուած գազանային խժդժութիւննե– րը եւ ալան թալանը պահ մը կանգ ա– ռին, խուժանը սկսաւ կեդրոնանալ գլխաւոր թաղերն ու հրապարակները, որով նեղ փողոցները սարսափի մատ– նուած հոյ եւ յոյն բնակչութիւնը շունչ առաւ, մանաւանդ Հայնոցէն ամբողջովին չքացան Թուրքերը:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՕՅԵԱՆ

(Շար.)

գտնեն անպատրաստ եւ անակնկալի առջեւ գնեն մեզ:

Գալով ճափոնական յարձակումներուն, մարաջախտ Վորոշի-լով յայտարարեց որ «եթէ Ճապոն լճին մօտ տրուած դասը բաւական չեղաւ այս պարոններուն, այս անգամ պատասխանը կը ստանան սովետական սահմաններով»:

Յետոյ Պուտիէննի մարաջախտին ներկայացուց պահակազօրքը եւ զօրանցքը սկսաւ տպաւորիչ կարգապահութեամբ մը:

Աչքի կը զարնէին մասնաւորաբար հինգ հրասայլեր իրենց ու-րագ արշաւով, ինչպէս նաեւ 18 ծանրաչարժ հրասայլեր իրենց 30 թոնօ ծանրութեամբ, թնդանօթներով եւ գնդացիրներով զին-ուած:

—— ∘• ——

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻՊԵՐԻՈՅ մէջ, արեւելեան շրջան, ըմբոստութիւն ծագե-ցաւ, կը գրեն Հռոմի թերթերը: Զին. հրամանատարը բազմաթիւ օդանաւեր ղրկեց՝ ռմբակոծելու համար ըմբոստացած քաղաքները: Կ'ըսուի թէ օդանաւերն ալ յարած են ըմբոստներուն:

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորն ու թագուհին ընդունեցին նախագահ Ռուզվէլթի հրաւէրը, գալ տարի այցելութիւն մը կատարելու համար Միացեալ-Նահանգներուն մէջ:

ԼՈՒՍՆԻ խաւարում տեղի ունեցաւ երկուշաբթի գիշեր, ինչպէս կը հաղորդէ Լոնտոնի դիտարանը:

ՊԵԼՃԻՈՅ դահլիճը տագնապ մը կ'անցրնէ ներկայիս: Ընկերվարական կուսակցութիւնը դէմ արտայայտուած ըլլալով կառավարութեան, որ կը փափաքէր պետ ներկայացուցիչ մը ղրկել Սպանիոյ ազգայնական կառավարութեան մօտ, Սփաաք պահ մը խորհեցաւ հրաժարիլ: Երկուշաբթի պետ ընկերվարականներու համագումարը գնահատանք յայտնած ըլլալով Սփաաքի կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան մասին, այս անգամ Վանտէրվէլտն էր որ հրաժարեցաւ կուսակցութեան նախագահութենէն:

ՃԵԼԱԼ ՆՈՒՐԻ, Թուրք հրապարակագիր եւ նախկին երեսփոխան, որ Սահմանադրութենէն վերջ վարած է «Իլերի» թերթը, մեռաւ Պոլսոյ մէջ: Ծնած էր Թէքիրտաղ, 1877ին: Շրջանաւարտ Իրաւաբանականէն, հմուտ անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու, ունէր հրատարակութիւններ այդ լեզուներով:

Վերջերս Թուրք հրապարակագրութիւնը ունեցաւ ուրիշ կո-րուստ մըն ալ,— Իսմայիլ Մուշթաքը, որ մեռաւ Եւրոպայի մէջ. Մարմինը փոխադրուեցաւ Պոլիս:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ մէջ չորս աւազակներ օր ցերեկով ներս խուժե-ցին արհեստանոց մը, Քամիլ Փէլլէթանի պողոտային վրայ, ուր մտած էին չոդեկառքի ընկերութեան բեռնատար կառքերու մեքենավարները, մինչ մայթին եզերքը կը կենային կառքերը արժէքաւոր բեռներով բարձած: Աւազակները ատրճանակները ցցած՝ սենեակի մը մէջ խօթեցին մեքենավարները եւ արհեստաւորները, յետոյ ցատկեցին կառքերուն վրայ եւ քշեցին տարին: Կառքերուն մէջ կը գտնուէին արծաթեղէն եւ 960,000 ֆրանքի արժեթուղթեր:

ՉԸՐՉԻԼ, պատասխանելով Հիթլէրի ճառին, կը հրաւիրէ Անգլիոյ ժողովուրդը որ հարցնէ ինքն իր խղճին թէ ո՛վ է պատերազմի գրգռիչը, յետոյ կ'աւելցնէ թէ ինք տեսակցութիւններ կատարած է ոչ միայն տարագիր Գերմաններու, այլ եւ Հիթլէրի մարդոց հետ: Անգլիական մամուլը ցաւ կը յայտնէ որ Հիթլէր, պետութեան մը վարիչը, բանավէճի կը բռնուի անհատներու հետ, որոնք չեն նե-կայացներ բրիտանական կառավարութիւնը, ընդհակառակն ընդդիմադիր են կառավարութեան:

ԻՏԱԼԻՈՅ եւ Ֆրանսայի միջեւ, զբօսապտոյտներու վրայ դրրուած սեղմումները վերցուեցան:

ԷՊՐՕ գետին վրայ, Սպանիոյ ազգայնական բանակը կը շարունակէ իր յարձակողականը նոր յաջողութիւններ գտնելով: Ֆրանքոյի օդանաւերը ռմբակոծեցին Կարթագինէ եւ Ալիքանթ քաղաքները:

ՄԷՄԷԼԻ մասին, լիթուանական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ այսուհետեւ վիճելի հարցերը պիտի կարգադրէ բանակցելով ուղղակի Գերմանիոյ հետ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը, 8 Ռիւ Գոսիէ. Փարիզ: Կը դասախօսէ Փրոֆ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ. Նիւթ՝ «Կամքի հիւանդութիւններ»:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանուշ Ղազարեան կը փնտռէ իր մեծ մօր եղբօրորդիները՝ (Պիթլիսի Տապըրկըրու թաղէն) Սիմոն, Յարով եւ Արմէն Վարդանեան: Կը կարծուի թէ կը գտնուին Ֆրէզնօ (Քալիֆորնիա): Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Հայկանոյշ Ղազարեանի, 1 bis Villa Des Montes, Clamart (Seine), France:

ԻՍԻ-լէ-Մուլինոյի կապոյտ խաչի «Սերիմեան» դպրոցի բնդարձակման համար եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 3

Պ. Պ. Յակոբ Աւանոզեան, Մ. Ղուկասեան, Պարզեւ Ղուկասեան 50ական ֆրանք: Կիւլպէնկ Աշնամեան, Աւե-տիս Քիրէմիտճեան, Գրիգոր Քիրէ-ւլաճեան 30ական ֆրանք: Միհրան Գրլըճեան, Յովհաննէս Գրլըճեան, Նշան Փալատեան, 25ական ֆրանք: Զաւէն Պետոյեան, Միհրան Գարակէօզեան, Դանիէլ Պօղոսեան, Օննիկ Թ..., Սարգիս Եղիազարեան, Յարութիւն Կարապետեան, Յարութիւն Պալեան, Յարութիւն Բարաթեան 20ական ֆրանք: Յովսէփ Շիրինեան, 15, Մուրատ Թէքթէքեան, Լեւոն Գիլեան, Վաղինակ Լոշեան, Գրիգոր Օզինեան, Զարեհ Միրզաեան եւ Զատիկ Զատիկեան 10ական ֆրանք: Գումար՝ 550 ֆրանք: Նոյեմբեր 3ի գումար՝ 4150 Ֆր.: Ընդհանուր գումար՝ 4700 Ֆր.:

ՎՐԻՊԱԿ.— Նախորդ ցանկի մէջ Դրիգոր Շահինեան կարդալ Գէորգ Շահինեան, իսկ Վասիլ Փիրոեանը կարդալ Աէքրոեան:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 10 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, «Կորիւն» ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-Լէ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբի ընկերները 11 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, «Սերիմեան» սրահը: Օրակարգ՝ Ձեկոյց Կոմիտէի եւ ընտրութիւն:

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունք» ենթակոմիտէի Ընդհ. ժողովը 11 Նոյ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին: Օրակարգ՝ զեկուցում ներկայացուցչական ժողովի.

ԼԻՈՆԻ Երգ. կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 10 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին. գրադարանի սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

—— ∘∘ ——

ՇՈՆԶՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի կողմէ

13 Նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2·30ին
Սալ Կալմանի սրահին մէջ, կայարանին դիմացը

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը ներկայացուի (ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊԷՆ) կատը մը: Հայկական եւեւրոպական պարեր: Կը նուագէ (Եփրատ) նուագախումբը:

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի կողմէ

12 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, լ'Ունիոն Ռէպիւփլիքաններու սրահին մէջ: 16 (րիւ Ժ. Պ. Տաւիտ):

Գեղարուեստական ընտիր բաժին:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. վիէնի կոմիտէին կողմէ

13 Նոյեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին:
«Սէրքըլ Կաթոլիկի» սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Ս. ՏՕԼՕՅԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ կը մասնակցին Օր. Ալիս, Տիկին Շ. Քէշիշեան, Օր. Ս. Մարտոսեան, ընկեր Յ. Մարտոսեան եւայլն:

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք:

ԽՆՋՈՅՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Կ. ԽԱՉԻ «ՍԵՐԻՄԵԱՆ» ԴՊՐՈՑԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ, ԻՐ ՍՐԱՀԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

13 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն, եւայլն:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտքը ազատ է

Բժշկական դասախօսութիւն Անկէնի մէջ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ

Կը խօսի՝ Փրոֆ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Կոմքի հիւանդութիւններ»:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը եւ չխաչաձեւել:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը 9 Նոյ., Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գոսիէ: Կը խօսի Գ. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը»:

Տիկիններ, օրիորդներ եւ պարոններ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (փորձառու եւ մասնագէտ ձեւագիտութեան) սկսած է ձեւագիտութեան իր դասերը,

Պանեէօ-Քաշան.— Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի գիշերները ժամը 8էն 10է, հայ դպրոցին մէջ, Rue Madame Curie, Պանեէօ:

Ալֆորվիլ.— Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ գիշերները ժամը 8էն 10է, Rue Etienne Dollet, թիւ 72, Պ. Աղամեանի արհեստանոցին վերնայարկը:

Իսի-Լէ-Մուլինօ.— Շաբաթ օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 10է, հայ ակումբին մէջ, 2, Rue de la Défense:

Փափաքողները անմիջապէս գիմեն արձանագրուելու: Ուշացողները կը կորսնցնեն իրենց կարգը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1939 "ԿՈՅՆԱՐԵՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ"

Ժ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Դիմել՝ ընդհանուր գործակալ՝ Կայծակ Ճարայեանի,
Monsieur Gaïzak Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

Գինն է՝ Մարսէյլ 5 Ֆրանք Ֆրանսա, Սուրիա եւ գաղութներ 5.50 Ֆր., արտասահման՝ 6 Ֆրանք:

La Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Bourdaloue, PARIS (13) A. DER AGOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN | Téléphone : Glacière 15 - 70

Rédaction et Administration | Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Բելճիքա եւ Իտալիա	205 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	235 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — 10 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3883 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԻՆ ԵՏԵՒԷՆ

— oo —

Մինչ Արեւմտ. Եւրոպայի մէջ հետզհետէ հող կը պատրաստուի «փշոտ հարցեր»ու լուծման համար, անդին՝ Միջին ու Արեւելեան — Հար. Եւրոպայի մէջ եւս տեղի կ'ունենան կարեւոր դէպքեր: Նախ՝ Հունգարեւչեխ վէճը, որուն լուծումի ձեւը չափազանց յատկանշական էր: Ծանօթ է, որ Գերմանիա եւ Իտալիա լուծեցին զայն՝ իբրեւ «իրաւարարներ»: Ճիշդ է, որ այդ մասին հաւանութիւնը ունէին Լոնտոնի ու Փարիզի: Այսուհանդերձ, պատերազմէն ասդին առաջին անգամն է որ «յաղթականի» մը եւ «պարտեալ»ի մը միջեւ հողային - սահմանային վերաքննութիւն կը կատարուէր առանց ուղղակի մասնակցութեան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի: Միւս կողմէն ասոր, ուրեմն, Եւրոպան, փաստօրէն, բաժնուած է երկու մասերու՝ ճիշդ այն տեղէն, ուր իրար կը միանան գերման եւ իտալական հողամասերը: Աշխարհագրական այս սահմանը՝ այլեւս սահմանն է նաեւ քաղաքական բաժանումի մը, որմէ անդին միակ իրական «իրաւարարը» պիտի մնայ Հռոմ-Պերլին առանցքը եւ Անգլիոյ ժողովը ոչ միայն ապայոյցն ու նախընթացը կազմեց՝ ... գծգոհներու կողմէ այլեւս ինքնակամ կերպով դաշնագիրները վերաքննելու քայլին, այլեւ Եւրոպայի մնացեալ կէսը դրաւ այդ առանցքին տիրակալութեանը տակ:

Այս ուղղութեամբ պէտք է բացատրել նաեւ Հիթլերի վերջին այցելութիւնը՝ Վիէննա: Ռայխը որոշած է զայն դարձնել «ամբողջ Դանուբի առեւտրական ու տնտեսական մայրաքաղաքը»: Հոն է որ պիտի կեդրոնանայ Հարաւ - արեւելեան Եւրոպայի դաշնակցեան պետութեանց հետ Գերմանիոյ առեւտուրը: Ու անկէ է որ պիտի առաքուին՝ նոյն պետութիւններուն՝ գերմանական ապրանքները:

Տարակոյս չկայ, որ այս բոլորը անտարբեր չեն կրնար թողուլ մասնաւորապէս Անգլիան: Ամիսներ առաջ էր որ Լոնտոն, Թուրքիայէն վերջ, նաեւ Ռումանիոյ մեծ վարկ մը բացաւ՝ մասնաւորապէս նաւաշինական շինութեան համար: Մօտերս Լոնտոն պիտի այցելէ Ռումանիոյ Թագաւորը:

Պուքրէշի «Թուրէնթուլ» թերթը կը գրէր թէ «այս այցելութեան պատրաստութիւնը դիւանագիտական ոչ մէկ դժուարութեան հանդիպեցաւ»: Ու հասկնալի է: Արդարեւ, Անգլիա եւ Ռումանիա քաղաքական սերտ յարաբերութեան մէջ են: Չեխոսլովաքիոյ տագնապի օրերուն, Ռումանիա բացորոշ դիրք բռնեց իր երեմնի գինակցին ի նպաստ, ինչ որ, իրականին մէջ, մասնաւորապէս Անգլիոյ հետ գործակցութեան պատրաստակամութիւն մըն էր: Ռումանիա, Սեւ ծովու վրայ գտնուելով իր «բերանով» Լոնտոնի հետ ապրանքներու փոխանակութեան համար ամենայարմար պայմաններն ունի: Իսկ Ռումանիոյ քարիւղը չափազանց կարեւոր է Միջերկրականի անգլիական տորմիղին համար: Մանաւանդ այն օրէն ասդին, երբ Իտալիա սկսաւ գերակշիռ դառնալ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, ծովային նոր կայաններու շինութեամբ կամ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցողներուն աւելի ամրացումովը: Մեծն Բրիտանիա, որ կը ձգտի անխախտ պահել, Միջերկրական Արեւելքի մէջ, քաղաքական հաւասարակշռութիւնը, առիթով կը կարօտի, նաեւ Սեւ ծովու մէջ, ծովային կայաններու: Այդ պատճառաւ ալ, կանգնած է Ռումանիոյ կողքին: Միշտ նոյն մտահոգութեամբ է որ Անգլիա կը ջանայ իր հետ պահել Թուրքիան, որուն աշխարհագրական դիրքը մեծագոյն առաւելութիւններ կ'ընծայէ իրեն: Ռումանիա, իր կարգին, Անգլիոյ կը կարօտի՝ գերմանական «արշաւ»ին դէմ...

Ուշագրաւ դէպքեր տեղի կ'ունենան նաեւ Պալքաններու մէջ: Վերջերս գրեր էինք, մեր լուրերու բաժնին մէջ, թէ Պուլկարիա մեծ վարկ մը յատկացուց զինուորական նպատակներու: Գումար մը, որ պատերազմէն ասդին աննախընթաց է:

Սոֆիայի «Զորա» թերթին մէկ նկարագրութեանը համաձայն, Սրպանիէի մէջ, զինուորական այդ վարկին քուէարկումը առիթ տուած է հանդիսաւոր ցոյցի մը երեւոյթը: Երբ ելմտական նախարարը անցած է պիտաճէի այդ գրիչին, անխտիր բոլոր երեսփոխանները ոտքի կանգնած ու երկարատեւ ծափահարութիւններով ընդունած են վարկը՝ առանց նոյնիսկ վիճաբանելու...:

Կը յիշուի, որ Պուլկարիոյ ցարը, Պորիս, վերջերս այցելեց, յաջորդաբար, Հռոմ, Լոնտոն, Փարիզ ու Պերլին: Լոնտոն ու Փարիզ այցելեց նաեւ Ցունաստանի Թագաւորը: Քանի մը օր առաջ Պուքրէշ՝ Քարոլ Թագաւորին «այցի» գացած էր Եուկոսլավիոյ Կառավարութեան իշխանը: Իսկ Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ վարչապետները հանդիպում մը ունեցան, անցեալ օր, Նիշի մէջ: Այս բոլոր այցելութիւններն ու հանդիպումները կապ ունին նաեւ ուրիշ հարցի մը, որ, իր կարգին, ժառանգն է պատերազմին: Կ'ակնարկենք Պուլկարիայէն խլուած հողերուն: «Թայմզ»ի համաձայն, արդէն իսկ որոշուած է բաւարարել Պուլկարիան, անոր վերադարձնելով հողամասեր: «Խօսք», աւելի մանրամասնելով այս լուրը, կը հաղորդէ թէ ճշդուած են այդ հողամասերուն տարածութիւններն իսկ,— Տոպրուճայէն, Թրքական Թրաքիայէն, Ցունաստանէն (Տէտէ Աղաճ) եւ Եուկոսլավիայէն: Պիտի գումարուի խորհրդաժողով մը՝ յիշեալ չորս պետութիւններուն եւ Պուլկարիոյ մասնակցութեամբ, «հանդիսաւորապէս յայտարարելու համար այս որոշումները, եւ Պուլկարիոյ միացումը՝ Պալքանեան Ուխտին»:

Այս վերջին բացատրութիւնը տրուած է, անշուշտ, «փրկելու համար երեւոյթները»: Արդարեւ, հողային հարցերու լուծումէն վերջ, որ, իրականին մէջ, վերաքննութիւնը պիտի ըլլայ դաշնագիրներու, Պալք. Ուխտի գոյութիւնը աւելորդ կը դառնայ: Զայն ստեղծեր էին Պուլկարիոյ դէմ: Իսկ այն բոպէէն, երբ Պուլ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Ամէն տարի Հիթլերի կուսակցութիւնը կը տօնէ տարեդարձը պետական հարուածի այն փորձին, որ կատարուեցաւ 9 Նոյեմբեր 1923ին Միւնիխի մէջ, այդ հանդիսութիւնները սկսան երեքշաբթի իրիկուընէ, նացի կազմակերպութեան վեթերաններուն սրահին մէջ, որ պատմական դարձած է այլեւս:

Հիթլէր եւս ներկայ էր այդ հանդիսութեանց: Բուռն ծափահարութիւններու մէջ բեմ բարձրանալով, ճառ մը արտասանեց, նախ պատմականը ըրաւ Գերմանիոյ կրած աղէտին, յարձակելու համար Գերմանիոյ քաղաքական լուծուած կուսակցութեանց վրայ, յետոյ մէկիկ մէկիկ թուեց իր կատարած նուաճումները, աւելցնելով, որ հարիւր տարի վերջ դժուար թէ կարելի ըլլայ Գերմանիան պարտութեան մատնել խօսքով կամ զէնքով:

Փրբեւ ազգին առաջնորդը, ըսաւ, ինծի պարտականութիւն համարած էի ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել հաւանական վտանգներուն վրայ: Այդ վտանգներէն մին էայն անպատասխանատու դրդութիւնը, որ կը կատարուի ծնունդ տալու համար պատերազմի: Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, վերջերս, երբ քննութեան դրուած էր օդանաւային յարձակումներու դէմ պաշտպանութեան հարցը, ընդդիմադիր երեսփոխան մը կը հարցնէր. «Մեր օդանաւերը կրնա՞ն ուղղակի փոխադրել մինչեւ Պերլին»: Հասկնալի է թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէ: Դիտել պիտի տրուի թէ խօսողը ընդդիմադիր մըն է, բայց ժողովրդավար պետութեանց մէջ այսօրուան ընդդիմադիրը վաղը կրնայ դառնալ անդամ կառավարութեան:

Շատ լաւ բան պիտի ըլլար, եթէ աշխարհ մտնէր ընդհանուր խաղաղութեան եւ արդարութեան շրջանի մը մէջ, բայց ներկայիս կը տեսնենք որ ամէն կողմ ապառազինութեան մասին կը մտածեն: Եւ երբ աշխարհ կը զինուի, գերման ժողովուրդը չէ որ պիտի սպասէ որ ապառազէն երկրագունդին վրայ ձնոյթ ձիթենիի ճիւղ մը բռնած: Բայց եւ այնպէս ամէն բան պիտի ընենք՝ ապահովելու համար խաղաղութիւնը:

Հիթլէր յետոյ անցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ Գերմանիոյ յարաբերութեանց հարցին եւ իր ուրախութիւնը յայտնեց որ Փարիզի եւ Լոնտոնի կառավարութիւնները կը փափաքին համաձայնութեան գալ Գերմանիոյ հետ: Եւ յայտարարեց թէ համաձայնութեան ոչ մէկ արգելք կայ, երբ Ֆրանսա եւ Անգլիա կը յօժարին կարգադրել Գերմանիայէն խլուած գաղթավայրերու հարցը: Գերմանիա, գաղթավայրերու հարցէն զատ, Անգլիայէն եւ Ֆրանսայէն ուրիշ ոչ մէկ պահանջ ունի:

Ցետոյ նորէն վերադարձաւ անգլիացի ընդդիմադիրներու եւ երեսփոխաններու ճառերուն եւ ըսաւ թէ «բրիտանացի պարոն երեսփոխանները կը յայտարարեն որ իրենք երբեք չեն ցանկար Գերմանիոյ կործանումը, այլ միայն Գերմանիոյ ներկայ վարչաձեւին քանդումը»: Միեւնոյն բանն է, վարչաձեւ կը նշանակէ ժողովուրդ, եւ ստիպուած եմ յայտարարել այդ պարոններուն որ կ'ուզեն գերման ժողովուրդը ազատագրել իր վարչաձեւէն,— ո՛չ, ասոր մէջ իրաւասու դուք չէք, ես եմ: Չըրչիլ իր ետեւը թերեւս ունի 15 — 20 հազար հոգի, իսկ ես ունիմ 40 միլիոն հոգի: Կ'ըսեն թէ այս տարուան մէջ քանդած եմ երկու ժողովրդապետութիւն, բայց պէտք է գիտնալ թէ ի՛նչ ժողովրդապետութեան մասին է խօսքը: Ըստ մեզի, ժողովրդապետութիւնը այն վարչաձեւն է որ հիմնուած է ժողովուրդին կամքին վրայ: Այդ ժողովրդապետութենէն ծնած եմ նաեւ ես, հինգ տարի առաջ ընտրուելով գերման ժողովուրդին առաջնորդը: Երկու ժողովրդապետութիւն քանդած չեմ ես, այլ երկու դիկտատուրա,— մէկը Շուշնիկի դիկտատուրան, միւսը Պէնէշի դիկտատուրան: Նախ ուզեցի կարգադրել բանակցութեամբ, երբ չյաջողեցայ, դիմեցի գերման ժողովուրդին ուժին: Կնդր. Եւրոպան անգլիացի երեսփոխաններուն տունը չէ, ահա թէ ինչո՛ւ անտեղեակ են այդ դէպքերուն: Ու խորհուրդ կու տամ իրենց, որ անսխալական իրենց ամբողջ խելքն ու իմաստութիւնը օգտագործեն Պաղեստինի համար: Այնտեղ կատարուածը ժողովրդապետական չէ անշուշտ, այլ դիկտատուրա: Ասիկա կ'ըսեմ իբրեւ օրինակ, ոչ թէ քննադատութեան համար: Ես ոչ քննադատ եմ, ոչ ալ բովանդակ աշխարհի փաստաբանը,— ես ներկայացուցիչն միայն գերման ժողովուրդին, ու կը թողում Չըրչիլի, Իտընի, Քուփըրի որ շարունակեն համաշխարհային փաստաբանի իրենց դերը:

— —

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութեան առաջարկուած է, Ազգ. Միութեան կուսակցութեան կողմէ, քննել Պէնէշի դերը Չեխոսլովաքիոյ վերջին աղէտին մէջ, եւ այս առթիւ կարգ մը յայտարարութիւններ կ'ընէ նոյն կուսակցութիւնը, յայտարարելով որ Պէնէշ գլխաւոր պատասխանատուն է, ծածկած ըլլալով իրողութիւնները:

կարիա կը մասնակցի անոր, ուխտը կը կորսնցնէ իր գոյութեան իրաւունքը...

Այսպէս կամ այնպէս, Արեւմտ. Եւրոպայէն վերջ, Արեւել.— Հար. Եւրոպան իր վէճերուն վերջնական լուծումին կ'երթայ: Ու մէկ առ մէկ կը պատռուին այն բոլոր դաշնագիրները, որոնք հաշտութեան անունը կը կրէին, բայց պատերազմի արհաւիրքը տեւական կը պահէին: Հանրի Քամպօն «Ռըվիւ Փարլըմանթէռ»ի մէջ կը գրէ թէ Թիթուլէսքու 1934ին ըսած է իրեն.— «Վերաքննութիւն կը նշանակէ պատերազմ»:

1934էն 1938՝ ո՛րքան փոխուեցան անձերը, ըմբռնումները, պայմաններն ու սահմանները մանաւանդ:

Եւ դեռ սկիզբն է երկանց...

Վ. Ի.

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
Ֆրանսայի Ազգային Հանգանակութեան Զինադադարի Ժամանցին Համար

— oo —

ՑԱՆԿ 7		Թ. Ն.	5
		Գումար՝	65
Գարեգին Սարգիսբէկեան	50	Նախորդ գումար՝	680
Սեդրակ Գարակէօզեան	10	Ընդհ. գումար՝	745

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՎԻՃԱԿԸ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

— oo —

Երէկ գրեցինք թէ Աթաթիւրքի վիճակը ծանրացաւ յանկարծ, մեծ մտահոգութիւն պատճառելով կառավարութեան: Նոր հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ վարչապետ Ճէլալ Պայար անմիջապէս մեկնեցաւ Պոլիս, հիւանդին մօտ: Մասնագէտ բժիշկները ամէն ճիգ կը թափեն՝ փրկելու համար Աթաթիւրքը, սակայն հիւանդին հետզհետէ յառաջացող տկարութիւնը մեծ վախ կը ներշնչէ: Պաշտօնական զեկոյցը կը խոստովանի որ Նոյեմբեր 8ին Աթաթիւրքի հիւանդութիւնը ծանրացաւ յանկարծ մտահոգութիւն պատճառելու աստիճան: Բազկերակը կը զարնէ 100, ջերմութեան աստիճանն է 36,4, շնչառութիւնը 22:

Սանճաքէն պատուիրակութիւն մը Էնկիւրի մեկնած

— oo —

ԱՆՈՆՑ ՄԷՋ ՆԱԵՒ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ

«Հաթայ» թերթը (28 Հոկտ.) կը գրէ թէ երեսփոխաններէ եւ լրագրողներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը Էնկիւրի մեկնեցաւ, մասնակցելու Թուրքիոյ Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձի հանդիսութեանց:

Այդ պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին երկու հայ երեսփոխաններ, Խաչատուր Գարապաճաքեան եւ Իսա Գազանճեան, ինչպէս եւ Ցոյն մը, Տոքթ. Վասիլ Խուրի, Ալեւի մը՝ Զէյն էլ Ապէտին Զէյլի, «Էլ Լիվա» արաբական թերթին տնօրէնը Նուրի եւ խմբագիրը՝ Ճորճ Մէտէնի:

Էնկիւրիէն վերջ՝ պատուիրակութիւնը անցած է Պոլիս, ուր հայ երեսփոխանները իրենց Թուրք ընկերներուն հետ այցելած են Հայոց Պատրիարքարանը եւ յետոյ Հայերը առանձին՝ Ազգ. Հիւանդանոցը. Այսպիսով արքեպիսկոպոս եւս այցելութեան գացած է Սանճաքին պատուիրակներուն, որոնց պետը շնորհակալութիւն յայտնած է հայ եպիսկոպոսին որ «Հաթայի գաւառին մեծ ծառայութիւններ մատուցած է»:

Սանճաքին պատուիրակները Թուրքիոյ մէջ իրենց պտոյտին ընթացքին, Իւրաքանչիւր քայլափոխի վրայ, չեն մոռցած յայտնել իրենց հիացումը Աթաթիւրքի կատարած յեղաշրջումներուն մասին:

Հայոց Պատրիարքարանին մէջ Սանճաքի պատուիրակութեան այցելութեան մասին խօսելով, «Պուկիւն» թերթը կը գրէ «Հաթայի մէջ ապրող Հայերը իրենց սխալները շատ շուտ սրբագրած են» խորագրին տակ...

«Եղբայր Հաթայի կառավարութեան երեսփոխաններէն Սամի Նաղմիի նախագահութեամբ խումբ մը, Հայ եւ ՑոյնՊատրիարքական տեղապահներուն այցելութիւններ փոխադարձելու համար Հայոց եւ Ցունաց Պատրիարքարանը գացած է:

Այս այցելութեան ընթացքին, Ըրըքհանի երեսփոխան Խաչատուր Գարապաճաքեան հետեւեալը ըսած է Հայոց Պատրիարքին.

... Մեր թանկագին հայրենիքին՝ Հաթայի ճակատագիրը յայտնի ըլլալիք օրերուն, իրենց ինքնութիւնը անծանօթ հայ քոմիթէճիները երբ սկսան գրգռել մեզ, Հաթայի Հայերս անմիջապէս ըմբռնեցինք թէ Թուրք բանակին մուտ գործած ամէն տեղ անդորրութիւն, միութիւն յառաջ պիտի գայ: Ինչպէս որ այսօր իրականութիւն մըն է ասիկա: Բոլոր Հաթայցիները, առանց կրօնի եւ դաւանանքի խտրութեան, իրենց ճակատագրէն ապահով ըլլալով, հաւաքականութեան մը տակ կ'ապրին:

Հայոց Պատրիարքն ալ սա պատասխանը տուած է.

— Արդէն Թուրքիոյ մէջ ապրող մենք, Հայերս, անէծք կարդացինք այն Հայերուն, որոնք օտարի գրգռութեամբ կը շարժէին: Հայ հոգեւորական պետի հանգամանքով կ'ըսեմ.— Թուրքիոյ մէջ ապրած Հայերը ուրիշ երկիրներու մէջ ապրող Հայերուն ամէնէն երջանիկն են: Բոլոր Հայերը պէտք է հաւատան թէ ծագումով Թուրք են: Թուրք հողի վրայ ապրող ամէն Հայ, ամէն փորձանքէ եւ բացասական քարոզութիւններէ հեռու, բարօրութեան մէջ կ'ապրի»:

Թրքական անցագիր Սանճաքցիներուն

— oo —

Սանճաքի պաշտօնաթերթը Հոկտ. 31ին հրատարակեց հետեւեալ կարեւոր որոշնագիրը.—

Յօդ. 1. Հաթայի համար մուտքի վիզէն ջնջուած է: Եկող օտարականները տեղական ոստիկանութեան պիտի ցուցնեն իրենց ինքնութեան թուղթերը:

Յօդ. 2. Հաթայի կառավարութիւնը առայժմ անցագիր մը պիտի չունենայ: Հաթայցիներէն անոնք որ կ'ուզեն արտասահման երթալ, կրնան ճամբորդել Թուրքիոյ կամ Ֆրանսայի պատկանող

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍՐՃԱՐԱՆԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կէսօրէ մը յետոյ հայ «մտաւորական»ներու սրճարանը միշտ լեցուն է ամբողջապէս ու միայն Հայերով։ Թղթախաղի եւ «նարտի»ի շուրջ խումբ մը խաղացողներու եւ հետաքրքիրներու։ Անկիւն մը գործի շուրջ խօսողներ, կարծիքի փոխանակութիւններ տնտեսական տագնապի, աժան, յարմար գնով ապրանք ծախողի, լաւ «մտաւոր»ներու եւ նման խնդիրներու մասին։ Ուրիշ անկիւն մըն ալ խօսակցութիւն քաղաքական եւ ընկերային հարցերու շուրջ։

Կը ճանչնամ անձերը, լուրջ, կեանքի մէջ եփուած, փորձառու մարդիկ են. կը հետեւիմ իրենց վիճաբանութեան որ թեթեւ ու տղայական չէ. դէպքերու մակերեսային դատում մը չէ, այլ անցուդարձերու խոր հասկնալու եւ բացատրելու ճիգ մը, որ ուշադրութիւն կը հրաւիրէ։ Նիւթը՝ միջազգային վերջին տագնապի առեն զանազան պետութիւններու բռնած դիրքն է եւ այդ դիրքին հետեւողութեամբ անոնցմէ իւրաքանչիւրին ունեցած արժէքն ու կշիռը միջազգային յարաբերութիւններու մէջ։ Նոյնատեսակ մտածողութիւն մը կայ բոլորին մէջ, տարակարծութիւն միայն կարգ մը մանրամասնութիւններու շուրջ։ Ինչպէս բնական է նման պարագաներու մէջ, խօսակցութիւնը երկարելով կ'ընդգրկէ մեր վիճակի քննութիւնը։

Խօսողները կուսակցականներ չեն, հանրային, հասարակական գործով ալ չեն զբաղիր, հայկական հաւաքոյթներու բացառապէս միայն ներկայ կ'ըլլան։ Ճիշդ ատոր համար օգտակար կը նկատեմ անոնց խօսածներէն միտքս մնացածը գրի առնել, իբրեւ արտայայտութիւնը «միջակ հայու» հոգեբանութեան, հետեւաբար մտածելակերպը «հայ դանդուած» ըսուածին, որ քաղաքականութիւն չի խաղար, որուն ամենօրեայ մտածման առարկան հանրային գործը եւ կուսակցականութիւնը չէ։

Մեզի համար շատ լաւ եղաւ, կ'ըսէ անոնցմէ մէկը, որ տագնապը առանց պատերազմի վերջացաւ։ Ո՞վ գիտէ ինչ նոր դժբախտութիւններու եւ աւերներու պիտի ենթարկուէինք, եթէ պատերազմ տեղի ունենար։ Մեզմէ շատերը զինուոր գացած պիտի ըլլային, գործերնիս պիտի քանդուէր, մեր ընտանիքները թշուառութեան պիտի մատնուէին եւ պատերազմի [illegible] վերջաւորութեան մէջ, մենք իբրեւ ժողովուրդ ոեւէ բան չունէինք շահելիք։

Զէ՞ որ — կը պատասխանէ ուրիշ մը — հայ ժողովուրդը եթէ ոեւէ փոփոխութիւն կ'ակնկալէ իր այժմու տխուր կացութեան մէջ, այդ միայն պատերազմով մը հնարաւոր է։ Ճիշդ է որ նոր պատերազմ մը կրնայ շատ աւելի ծանրացնել մեր վիճակը, կրնայ միանգամընդմիշտ փակել ոեւէ ցնորելի հնարաւորութիւն եւ յոյս, բայց նոյնքան ճիշդ է նաեւ որ նոր փոթորիկ մըն է միակ ըմբռնելի ու կարելի միջոցը մեր կացութիւնը բարւոքելու եւ մեր քաղաքական որոշ կամ անորոշ հեռանկարները իրականացնելու։ Այս վիճակին տեւականացումով եւ երկարաձգումով մէկ բան յստակ կ'երեւի մեզի համար. գաղութներու մէջ գտնուող Հայերս դատապարտուած ենք կորսուելու, անհետանալու։ Մեր ապագայի այդ յոռետես հեռանկարը չի՞ թելադրեր մեզ որ պատերազմը ցանկալի գտնենք եթէ ոչ հիմա, բայց գոնէ մեր անհետացումէն առաջ։

— Թերեւս համաձայնիմ քու եզրակացութեան, եթէ համոզուած ըլլայի որ իսկապէս անվիճելի ճշմարտութիւն է արտասահմանի հայութեան կորուստը, եւ համոզուած ըլլայի նաեւ որ մենք կրնանք մեր ոյժերով եւ լաւագոյն կազմակերպութեամբ մը նպաստաւոր արդիւնքներ ձեռք ձգել պատերազմի մը պարագային։ Քանի այս դարձուածքը առաւ խօսակցութիւնը, լաւ է որ հարցը արմատէն քննենք։ Անվիճելի քանի մը հիմունքներ որոշենք, որպէսզի կարելի ըլլայ լուրջ կարծիքներ յայտնել։

Որոշենք նախ թէ ցեղային բնազդը, ազգային զգացումը անհատին մէջ կեանքի հիմնական տարրերէն եւ ոյժերէն մէկը կը կազմէ՞ թէ չէ։ Որեւէ անհատի իր ցեղին կամ ազգին պատկանելու իրողութիւնը առա՞ծ (axiome) մըն է թէ չէ, այնպէս ինչպէս ուսողութեան մէջ «մասը ամբողջէն պզտիկ է»ի առածը, որ կարելի չէ ապացուցանել, բայց որ անվիճելի ճշմարտութիւն մըն է եւ ընդունելի բոլորին համար։ Ինծի համար այս երկուքը, այսինքն ուսողութեան մէջ այս ճշմարտութիւնը եւ ոեւէ անհատի իր ցեղին պատկանելիութիւնը հաւասար աստիճանի վրայ գտնուող իրողութիւններ են։

Ճիշդ է որ շատ անգամ մեզի պէս եղող մարդոց մօտ, անհատական պաշտպանութեան բնազդը հակադրութեան մէջ կը գտնուի ցեղային բնազդին հետ, ճիշդ է որ շատ անգամ հայ մարդը իր անհատական գոյութիւնը պահելու համար պէտք կը զգայ քնացնելու իր մէջ ցեղային բնազդը, բայց մարդկօրէն անհնար է խորապէս ջնջել իր ցեղին մղումները։ Անկախ նոյնիսկ ազգութիւնը յատկանշող արտաքին նշաններէն, լեզու, աւանդութիւններ, կրօնք, մշակոյթ եւայլն, անոնցմէ բոլորէն զրկուելով մէկտեղ անհատը իր խոր ապրումներուն մէջ իր ազգութիւնով կ'ապրի։ Ազգային կամ ցեղային բնազդը ներքին ապրում է, ոչ թէ արտաքին «ժէսթ», կամ շարժում։

— Համաձայն եմ. բայց քիչ մը աւելի շօշափելի օրինակներով խօսելով, ի՞նչ պէտք է ըլլայ մեզմէ ամէն մէկուն վերաբերումը երբ իր անհատական պաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնը կը մղէ մոռնալու, անտեսելու իր ազգին պատկանելու վիճակը։ Պէ՞տք է զոհել անձի պաշտպանութիւնը, անձի շահերը։ Բոլոր Հայերը հերոսներ չեն այդպիսի զոհողութիւն ընելու համար, մանաւանդ կամքով տկար եւ թոյլ եղողները անընդունակ են այդպէս զոհողութեան։

— Սխալ է պահանջել բոլորէն նման զոհողութիւն, մանաւանդ եթէ պահանջուի ալ գործադրող չըլլար։ Միակ բանը որ ամէն հայ պէտք է ու կրնայ ընել, այդ ալ անհատական շահերը իր ազգային բնազդին հետ հաշտեցնելու տեւական ճիգն է։ Եթէ «մտաւորական» ես, պէտք չունիս անպայման յաճախորդներուդ հայ ըլլալդ զգացնել, եթէ կը կարծես որ վնաս կրնայ տալ քեզի այդ պարագան, բայց պէտք չունիս միեւնոյն առեն քու հոգիդ մէջէն խեղդելու, ամէն օր բան մը պակսեցնելու քու ազգային ապրումներէդ։ Ներքին աշխարհ մըն է ան, որուն վրայ արտաքին ոյժերը իրենց խաթարող ազդեցութիւնը կրնան գործել, եթէ միայն դուն ուզես, եթէ կամովին մեծ ճիգ փորձես այդ խաթարման ենթարկելու քու անձը։

— «Ներքին ապրում» բացատրութիւնը քիչ մը անորոշ ու տարտամ է, կարելի չէ՞ կարգ մը պարզ ու գործնական ձեւեր սահմանել, որոնց կեանքի մէջ իրականացումը նուազագոյն պայմանը ըլլայ ապացուցանող որ եւ է մարդու հայ հաւաքականութեան մէկ անհատը ըլլալուն։

— Այդ միջոցները ամէնէն առաջ բարոյական հիմունքներ ունին։ Այսպէս իւրաքանչիւր հայ պէտք է գիտակցի որ օտար միջավայրի մէջ իր կեցուածքը, իր անձին շուրջ ստեղծած կարծիքը մեծ չափով կ'անդրադառնայ իր ազգութեան։ Պէտք է զգուշանալ վատ եւ դատապարտելի ընթացքի մէջ գտնուելէ ոչ միայն անոր համար որ անձին վնաս կը բերէ, այլ որովհետեւ օտարները այդ ընթացքով կը բնորոշեն նաեւ ամբողջ հայութիւնը։ Պէտք է աշխատիլ հայ ընտանիքը բարձր եւ մաքուր պահել։ Պէտք է իրարու հետ մայրենի լեզուով խօսիլ։

— Ես ուրիշ միջոց մըն ալ գիտեմ — կ'ընդմիջէ երրորդ մը — պէտք է իւրաքանչիւր հայ ազգային տուրք մը վճարէ, երկու կամ երեք ֆրանքի չնչին գումար մը ամսական։ Ես անհաւատալիս կտրուած եմ հայ հաւաքականութենէն, թէեւ հոգիով հայ եմ։ Ոչ ոք կը հետաքրքրուի ինձմով, մինչդեռ եթէ ամիսը կամ երկու ամիսը անգամ մը ինձմէ գային այդ տուրքը գանձելու, այդ չնչին զոհողութիւնը բաւական կ'ըլլար զիս կապելու իմ ազգութեան, առիթ կուտար երբեմն գոնէ մտածելու մեր ժողովուրդի վիճակի մասին։

— Այդ արդէն մեր ժողովուրդի կազմակերպութեան խնդիրը կը շօշափէ։ Ո՞վ պիտի գանձէ այդ տուրքը, երբ ազգային մարմին գոյութիւն չունի։ Հաւանաբար շատ քիչեր ուզեն խուսափիլ նման տուրքէ մը, մանաւանդ եթէ անոր վճարումը անհրաժեշտ պայման դրուի բոլոր մարմիններուն կողմէ որ եւ է վկայագիր տալու կամ որ եւ է գործ կարգադրելու։

— Այդ կազմակերպութեան չափ կարեւոր է ունենալ նաեւ մեր մէջ որոշ տնտեսական կազմակերպութիւն։ Մեր մէջ բազմաթիւ անգործներ կան, աշխատելու ընդունակ, թերեւս կան նաեւ գործ ունեցողներ, որոնց յարմար աշխատաւորը կը պակսի։ Վստահաբար շատ օգտակար գործեր կրնայ տեսնել տնտեսական կեդրոն մը, խելացի, փորձառու, անշահախնդիր քանի մը մարդոցմէ կազմուած, որ մէկ կողմէ երկրին տնտեսական պայմանները կը քննէ, միւս կողմէ աչքի առաջ կունենայ մեր ոյժերը եւ հնարաւորութիւններ կը ստեղծէ ընդունակ մարդոց աշխատելու եւ յառաջդիմելու։ Այս վերջին խնդիրը գոնէ կապ չունի ազգային մարմիններու, կուսակցութիւններու։ Կը բաւէ որ քանի մը մարդիկ քով քովի գան, քիչ մը ժամանակ յատկացնեն գլուխ բերելու համար նման ձեռնարկ մը։ Կեանքի մէջ մեր տեսած փորձառութիւններէն յետոյ, այսքան մը պէտք է ու կարելի է ընել։

Այսպէս խօսակցութիւնը քաղաքական ընդհանուր խնդիրներով սկսած, կը վերջանար գործնական կարգ մը միտքերու արտայայտութեամբ։

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՅԵՏ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ»

«Տարագրմի Հարսը»ի դատավարութեան առթիւ կ'ուզեմ մէկ քանի կէտեր մատնանշել։

Առաջին անշուշտ, ուրախութիւն էր տեսնել, որ «ցեղին ձայնը» ուժեղ կը հնչէր։ Բայց, անհրաժեշտ էր հարցին մօտենալ առանց ազգային լարին դըպելու։ Օտար հասարակութիւն մը, մեր տեղ, նոյն այս ոճիրի մասին ի՛նչ վերաբերում ցոյց պիտի տար, — առաջին պարագան։ Ցովանը ձերբազատելու համար, ուրեմն, հարկ էր զայն ընդհանրացնել, — ինչ որ չեղաւ, — եւ դնել մէջտեղ առ հասարակ իտէալը, (որ միշտ կայ, յեղափոխութիւն ըլլայ թէ ոչ)։ Իսկ ամէն իտէալ որ հաւաքականութեան մը ծառայելու կոչուած է, կը պահանջէ իր զոհերը։ Նոյնիսկ՝ երբեմն անարդար ...։ Իտէալը հիմնուած է բարոյականութեան մը վրայ։ Այս վերջինը ամուր պահել՝ կը նշանակէ չխախտել առաջինը։ Այս ձեւով՝ ոչ-հայ «դատարան»ի մը վճիռն ալ ապահովուած կ'ըլլայ ...։

Սանան կը մտնէ, իր ընթացքով, ոչ թէ ազգային, այլ՝ մարդկային լայն շրջագծի մը մէջ։ Ու, հակազդելու համար իր «մեղմացուցիչ պարագաներ»ուն, հարկ է հակադրել ոչ թէ ազգային, այլ մարդկային շրջագիծ մը։

Երկրորդ, — բոլոր անոնք որոնք կ'արդարացնէին Ցովանը, անտեսեցին ամէնէն հիմնական պարագան։ Իրականին մէջ — քանի որ կը դատապարտէին Սանան՝ զայն մահուան արժանի գտնելով — պէտք էր մեղադրէին Ցովանը թէ ինչո՞ւ զայն չսպաննեց երբ Քիւրտը սպաննեցին իրենք, ինչո՞ւ չսպաննեց գիւղ բերելէ վերջ եւ ինչո՞ւ չուզեց սպաննել երբ իր ընկերները ուզեցին որ ինք իր ձեռքով սպաննէ իր կինը ...։ Հոս է, իմ կարծիքով, հարցին ամբողջ էութիւնը։ Որովհետեւ, իրականին մէջ, «ոճրագործ»ը Ցովանը չէ, այլ՝ զոհ մըն է նաեւ ինք, — զոհը՝ «ֆէտայիներու ժողով»ին։ Իր «տկարութեամբ»՝ մեղադրելի՝ զինքը պաշտպանողներու աչքին ...

Ամբաստանեալը (Գ. Ռ. Զարդարեան — Ցովան), հարցաքննութեան ատեն, իր պատասխաններով արդէն վերջացուցած էր դատավարութիւնը՝ դրուած ձեւին մէջ։ Եթէ այդ պատասխանները իրենց ձեւականութենէն դուրս բերուէին, դատավարութիւնը պէտք էր տեղի ունենար վերաժամանուած հիման վրայ, — ինչ որ աւելի շիտակ ու աւելի դրական պիտի ըլլար։

Ենթադրենք որ Սանան սպաննուած ըլլար ոչ թէ Ցովանի ձեռքով, այլ՝ մութին մէջ՝ անծանօթ մնացած բազուկէ մը «արդիւնք ֆէտայիներու վճիռին»։ Ոճիր մը քանի որ միշտ պիտի ըլլար, պէտք է նաեւ դատաստան մը կրկին գոյութիւն ունենար՝ ունենալով իբր ամբաստանեալը (անծանօթ մնացած բազո՞ւկը, թէ վճիռ արձակողները)։ Աւելցնեմ, որ սպանութեան շարժառիթը անձնական — երկայ շարժառիթ չէ, այլ՝ ընդհանրական։ Իսկ Ցովան, հետեւելով իր ընկերներէն, արդէն իսկ ամբաստանող է դարձած։ Կը կրկնեմ, — ալ ինչո՞ւ զինքը պահել ատեանին առջեւ, սխալմամբ հոն քաշել - բերել վերջ։

Իբրեւ հակառակորդ կողմ՝ ինծի տրուած չէր, անշուշտ, «դատավարութեան» ատեն անմիջապէս մասնակցելու այս պարագան։ Այդ պատճառաւ, անհրաժեշտ կը նկատեմ ուշադրութեան յանձնել նաեւ հետեւեալ կէտը։ «Դատախազ» թէ «պաշտպան փաստաբաններ», հոգ կը խօսին ի պաշտօնէ։ Կ'ըսեն բաներ որոնք իրապէս իրենց անձնական կարծիքները կ'արտայայտեն. բայց, բաներ ալ կ'ըսեն իբրեւ «փաստաբան»։ Դատական վճիռէն վերջ, ուրեմն, կ'արժէ, կը խորհիմ, լսել անոնց անձնական կարծիքները՝ իբրեւ հարցը մօտէն ուսումնասիրողներու, որովհետեւ ձեռնարկին նպատակը ոչ թէ վճիռը, այլ՝ տրուած հարցին ամբողջական պարզաբանումն է։ Անցեալ գիշեր, օրինակ, նախագահը փորձեց առնել նաեւ «սրահ»ին կարծիքը, ու պարզուեցաւ մեծ մասը, ինչպէս եւ ժիւրիի անդամներ, դէմ են երեք դատաւորներու արձակած վճիռին։ Մինչդեռ — ու հոս է որ ազգային առաջադրութիւնը պէտք է տեղ գտնէ — անհրաժեշտ էր որ սրահը ցրուէր ճիշդ հակառակ համոզումով։

Երրորդ, — Զափազանց կարեւոր է ճշդումը այն հարցումներուն, զորս ատեանը կը ներկայացնէ ժիւրիին։ Այդ ճշդումը պէտք է եղած ըլլայ նախապէս։ Ու պէտք է բացարձակապէս զուրկ ըլլայ ձգտումէ։ Հարցումներէն ամէնէն հիմնականը — որուն կաթնած անպարտութեան վճիռ տուաւ ատեանը — նոյնինքն ... դատապարտութիւնն էր ամբաստանեալին։ Նախ՝ ոճիրներուն 95 առկոսը «մեղմացուցիչ պարագաներ» ունին։ Դատարանը պիտի փնտռէր ոչ թէ մեղմացուցիչը, — որովհետեւ ատիկա միմիայն կը մեղմացնէ յանցանքը եւ՝ հետեւաբար՝ միմիայն կը մեղմացնէ նաեւ պատիժը, — այլ պիտի փնտռէր արդարացուցիչը, որ, գոյութեան պարագային, կ'արդարացնէ ոճիրը՝ տրամաբանօրէն վերացնելով ոեւէ պատիժ (անպարտութիւն)։

Ներկայ պարագային, «արդարացուցի՞չ է թէ ոչ» հարցումին «այո» կամ «ոչ» պատասխանը ժիւրիին կողմէ՝ լուծած կ'ըլլար նաեւ բուն հանգոյցը, որուն ակնարկեցի վերը։ Այս ձեւով, ամենատեղին ոճիրի մասին խարխափելն, — ուր դրուած էր հարցը՝ խեղճ Ցովանը քաշելով դատարան, եւ սպանութեան վճիռ արձակողները անտեսելով — փոխադրուած կ'ըլլար հաստատուն՝ իրական խարիսխին վրայ։

Չորրորդ, — Այդ իրաւական խնդրին բարոյականին խստապահանջութիւնը բուն իսկ իր պաշտպաններէն կը պահանջէր չմոռնալ «Քիւրտ»ը։ Որովհետեւ, այդ մոռնալումէն լուռ եղբայրացութիւնը կը յաճախ մթնոլորտին մէջ, որուն ներս։ «Քիւրտ»ին հոգեբանումը կը ստորոգէր հիմնական մտահոգութիւնը։ Քիւրտին տեղ (խալիւն ու թշնամի) եթէ ֆէտայիին կինը, Ցովնի մը (քրիստոնեայ եւ բարեկամ), կամ նոյնիսկ Հայու մը հետ փախած ըլլա՞ր ...։ Ուրեմն, ամբողջ դատը պիտի խախտէ՞ր, անզօր դարձնելով նաեւ յեղափոխութեան [illegible] հասկնալի խստապահանջութիւնը։

Հինգերորդ, — Հարկ է առաջուընէ ճշդել թէ գիրքի՞ն սահմաններուն մէջ պիտի ընթանայ դատավարութիւնը, որովհետեւ, հեղինակը, գրեթէ միշտ, կողմ է, — ինչպէս Վ. Զարեանն է՝ «Տարագրմի Հարսը»ին մէջ։ Անցեալ գիշեր, օրինակ, գիրքը ե՛ւ կար, ե՛ւ չկար։

Վեցերորդ, — Ո՞րքան «դրական» են այս դատավարութիւնները։ «Գրական» կանե՞ր անդի՞ն է. կամ՝ տեղ ունի՞ր վերջին՝ ինչպէս նաեւ «Սամուէլի» դատավարութեանց մէջ։ Մանաւանդ որ, առանց այդ երկու դրական երեւոյթ ալ՝ դէպքերը կան։ Գաւառական առաջ «Գրական առաւելութիւններ» տեղի կ'ունենային։ Հոս կիրարկուածը ռուսական - կովկասեան է։

Եօթներորդ, — Կը խորհիմ թէ այս դատավարութեանց անմիջապէս պէտք է յաջորդեն երկու ձեռնարկներ։

Առաջինը. — Զուտ գրական երեկոյ մը՝ նուիրուած երկին (գրական վերլուծումը անոր, խօսելով նաեւ՝ ի հարկին, հեղինակին ու իր միւս գործերու մասին՝ եթէ ուզէ)։

Երկրորդը. — Ընդհ. վիճաբանական ժողով մը՝ իբրեւ լրացուցիչ մասը դատին։ Հոս, այլեւս, ազատօրէն կրնան արտայայտուիլ ոչ միայն ներկաները, այլեւ անոնք որոնք գտնուած են ժիւրիի անդամ, կամ դատախազ թէ պաշտպան էին։ Մանաւանդ «Տարագրմի Հարսը» ունի ազգային ու ընկերային ծալքեր որոնք մասամբ միայն պարզուեցան։

Այս մէկ քանի մատնանշումները չշօշափեցին, անշուշտ, իմ անձնական տեսակէտներս՝ Սանանի քայլին՝ ընկերային իր հակադիր կողմերով, ու ճիբին եւ ընդհանրապէս այս դէպքի բացուող կարգ մը հարցերու մասին։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիւլլի Ատագ. — Մեր ապագայ դիտողները վերլուծումի բոլոր գլխաւոր կանոնները։ Արդէն ասանկ կ'ըսենք կանոնաւոր ցրուած վիճակով, ինչ որ միայն կարելի է դատաւանդութեան եւ այս նախընտրած մեթոտին համար ըսած ենք, թէ պէտք է սովրիլ [illegible] խղղողով հանդերձ։ Մեր ժամանակին եւ մեզի պարտադրուած պարագաներուն հետեւանքով՝ այս մեթոտը մինչեւ այն կարելի է կիրարկել աւելի կամ նուազ օգտակարութեամբ։ Ուրիշ մը կայ «Թատաջի»ին վարժութիւն եւ անծանօթ թիւով, անծանօթ խանութներով, [illegible]։ Այո, շարժումը բոլորովին [illegible] չէ, բայց անշուշտ տրամաբանական եւ գործածական ալ չէ։ Ու՞ր է տրամաբանականը եւ գործածականը մեր ընդհանուր կացութեան։

Այս նկատողութիւնն է որ պարտականութեան մը [illegible] ձեւափոխումը անգամ մը կ'ընծայէ սիրողներու ուսուցիչին եւ նոյնքան սիրողներու աշակերտներուն, չըսելու համար՝ անտիտղոս դասապետին։

Ուրեմն գտանք անտիտղոսներու այլեւս սովորական զբաղումին հետ, որ շաբաթը գոնէ մէկ անգամ խանդավառութեան տեսակ մը բանալ [illegible]։

— Բացատրած ենք — բաներ — միջոցներ։ Վերահաս վերջնական յանձնային քննութեան պատրաստ գտնուելու համար, կարեւոր կը համարենք յանձնել գլխաւոր կանոնները, ընդհանուր վարժութիւն մը ընելու առաջադրութեամբ։ Առով քիչ շատ աւելի կը խորանանք լեզուին մէջ, մեր մայրին ու անոր սահմանին ծանօթութեամբ։ Տեսականը — կանոնը — անհրաժեշտ է գործնականին համար։ Մի մոռնանք մեր Խորենացիին նշանաւոր խօսքը, զոր ամէն առաջ [illegible]

«[illegible]» (62)

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՊԵԹ ՄԸՆՏԻ

Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

— Իր դրամը քեզի կը ձգեմ, ըսաւ Գագիկ, ծաղրող շեշտով մը, ցոյց տալով գետինը հաւաքուած ոսկի դրամները։

Երկուքին միջեւ ինչ պատահած ըլլալը չէի գիտեր, բայց ամէն պարագայի ես չէ որ հակառակ պիտի արտայայտուէի անոր՝ որ ժամ մը առաջ իր կեանքն իսկ վտանգի տակ դնելով զիս ազատած էր։ Ուիլ տարբեր կարծիք ունէր եւ Ֆրէտ սկսաւ քթին տակէն մրմռալ։ Ուիլ Կլորիան ձգելով ուղղակի Բուաթէմ Խանին քով գնաց։

— Գագիկ գերիները խուզարկելու հրամանը տալու համար ո եւ է մէկէ մը հրաման առնելու պէտք չունի, ըսաւ բառերը հատիկ հատիկ արտասանելով.

Բուաթէմ Խան գետինը իրարու վրայ դիզուած ոսկիի կոյտին աչքացի մը զարկելով.

— Թերեւս այս դրամներուն համար ձեր բաժինի մասին համաձայնած էք, ըսաւ։ Լսած եմ որ Ամերիկայի մէջ մարդիկ ...

Բէձփուէթ, յարեց Գագիկ, վերէն վեր զայն դիտելով, քեզ կը կարծեմ եթէ համարձակիս աւելի աղմուկ յարուցանել։

Ատոր վրայ ես միջամտեցի։ Այդ միջոցին մինակ ես պարտական չէի Բուաթէմ Խանին շատ հաւանաբար իր վայրենի ջանքերուն շնորհիւ էր որ ճակատագրական վայրկեանին մեր ամբողջ կռուի գիծը փրկուած էր։ Անկից զատ կը տեսնէի որ, Թուրքը մեր վիճաբանութիւնը կը դիտէր գոհունակ ժպիտով մը։

— Ենթադրենք որ այս վէճը Մընթիին տեղեկացուցինք, առաջարկեցի ես, այն կարծիքն ունենալով որ, անոր մինչեւ Մընթիին երթալը տրամադրութիւնները կրնային փոխուիլ։

— Պատուի վերաբերեալ ոեւէ խնդրի մասին ուրիշի չեմ դիմեր, պոռաց Բէձփուէթ։ Ես ինքզինքս անպատուուած կը զգամ։

— Ես խօսակցութիւնը մարդ ըրի. անպատուութիւնը միւս կողմէն կատարուեցաւ. բացագանչեց Ֆրէտ ոտքի ցատկելով։

Գագիկին՝ գերիները հարցուփորձելու իրաւունքը կը ժխտե՞ս, հարցուցի ես, խորհելով որ այսպէսով հարցը լուծելու միջոցը գտած էի։

— Ես չե՞մ կրնար զայն հարցուփորձել, պատասխանեց Բուաթէմ Խան եւ ինծի դարձաւ այնպիսի եղանակով մը, որ ըսել կ'ուզէր թէ՝ իր ինծի մատուցած ծառայութեանը հանդէպ իմ այս կեցուածքս ոչ - բարեկամական էր։

Սկսաւ գերիին մօտ երթալ, Աստուած գիտէ թէ ինչ նպատակով, բայց Ֆրէտ անոր առջեւը կեցաւ։ Այդ միջոցին հարուածը մէկ կամ միւս կողմէն անխուսափելի կը թուէր։ Բուաթէմ Խան կռնակը Թուրքին դարձնելով՝ իր կուրծքը Ֆրէտին կողմը ցցեց՝ անոր դպչելու համար։

Կլորիան կտրեց գորդեան հանգոյցը։ Ոչ թէ Ֆրէտին, այլ Կլորիային առողջ ձեռքն էր որ Բէձփուէթի սրտին դպաւ։

— Բուաթէմ Խան, ըսաւ ան, չեմ կարծեր որ մեր տկլարութեանց օգտակար ուզես։ Դուն զինուոր մըն ես. մենք պարզ քաղաքացիներ որ կ'աշխատինք օգնել չարչարուած ժողովուրդի մը։ Բէձփուէթ սովորութիւններու մասին ոչ մէկ գաղափար ունինք։ Գիտէ չուզե՞մք Լորտ Մոնթէյթի մօտ երթալ, իրողութիւնը պատմել անոր եւ իրմէ խնդրել որ այս վէճը ինք կարգադրէ։ Գիտես որ մենք ամէնքս ալ Մընթիին պիտի հնազանդինք։

Բուաթէմ Խան նայելով անոր վիրակապով փաթթուած դաստակին, մեղմօրէն պատասխանեց.

— Գեղեցիկ ու երիտասարդ կին մը ո՞վ կրնայ մերժել։

— Գերին ձեզ կը յանձնեմ, ըսաւ, ու կէս հեգնական բարեւ մը տալով, նետուեցաւ ձիուն վրայ ու քշեց գնաց։

Գագիկ անմիջապէս գերիին մօտ երթալով, զայն քանի մեթր հեռի ծառի մը տակ տարաւ ու սկսաւ հարցուփորձել։ Իսկ մենք չորս եւ ծարձանք դէպի յարդանոցը որովհետեւ ծրագիրը այնպէս պատրաստուած էր որ Գագիկ զանազան կէտերու վրայ դրած Զէյթունցիներուն հետ մենք յետապահ մասը պիտի կազմէինք, այնպէս միջոց տալու համար որ ճամբան կորսնցնողները կարենան իրենք զիրենք ազատել, դէպի Զէյթուն ուղղուելէ առաջ։

Բնականաբար մեր խորհրդակցութեան նիւթը Բուաթէմ Խանը կը կազմէր։ Մինչ կը խօսակցէինք այսպէս, տեսայ Կրիկոր Ժաւրը, գնչուներուն գլխաւորը, որ թխագոյն ձորիի մը վրայ հեծած՝ կուգար ճամբէն։ Գագիկին տասը եարդ մնացած ձորիէն վար իջաւ. հոն կապեց կենդանին եւ Գագիկին ու Թուրքին մօտ նստելով, անոնց հետ խօսակցութեան սկսաւ։ Գագիկ կարծես անոր ժամանումին կը սպասէր, որովհետեւ զարմացումի կամ բարկանալու ոեւէ նշան ցոյց չտուաւ։ Կրիկոր հաւանաբար եկած էր օգնելու Գագիկին՝ Թուրքին հարցաքննութեան ատեն։ Իրենց կարողութեան համեմատ այդ գնչուները տեղւոյն լաւագոյն լրտեսներն են։ Կրիկորին ետեւէն որոշ հեռաւորութեան մը վրայ եկող եւ իր գորշ ձիէն դողդողալի կերպով վար իջնող ուրիշ մէկը տեսայ, որ երակներուս արիւնը սառեցուց։ Առաջին անգամ ես տեսայ Մակա Ժաւրը, որովհետեւ միւսները իրենց կռնակները այդ կողմը դարձուցած էին։ Այն ատեն Ֆրէտի դէմքի արտայայտութեան վրայ [illegible]։ Մինչ այդ՝ Մական տեսութենէ կորսուեցաւ. [illegible] այն բանին թէ մէկը [illegible] տեսած էր, յովազի պէս ժայռէ ժայռ ոստոստելով։

— Ի՞նչ պատահեցաւ, հարցուց Ֆրէտ երկինք նայելով եւ դժգոհ որ պարապ տեղը անհանգիստ եղած էր։

— Մակա Ժաւ՛ր։

— Հետաքրքի՛ր է. Կ'ուզէի զայն տեսնել, բացագանչեց Կլորիան։

Ուիլ սակայն մտահոգ երեւցաւ ու երեքս ալ խնդացինք։

— Շատ լաւ, ըսաւ Ուիլ. Ձեզ կ'ըսեմ որ կատակ չէ։ Այդ կինը կը հաւատայ որ իր աչքերը վրան զարկած է։

Խօսակցութիւնը այդ ուղղութեամբ [illegible] շարունակեցինք առեն մը, [illegible] համար անհանգստութեան [illegible] որովհետեւ Մական չէր երեւեր։

— Կարծեմ կը սխալիս, ըսաւ վերջապէս Ուիլ։

Բայց ես Զէյթունի ուղղութեամբ կը նայէի, ուրկէ եկած էր Մական ու [illegible] արտայայտութիւնը [illegible] ձեւ [illegible]։

(Շար.)

...— Որք Ցալս Բան զանուըիւթ...
...ստացանք :
...կը ծեղում միտքս եղած ... եւ կորհնացին այս խօսքը ... ձեղի իբրեւ նիւթ վերլուծու-...

...մէջ մէջընդը. —
...Ցալս Բան զանուըիւթն ատո-...

...Մինչ, մի անապարեւ ... վերլուծումի համար ... է եւ այս նախադա- ... մէջընդմէջկայ կեցցէս նախա- ... մը, հատուածի մը կոց ... բանալու համար գործիք մը ... այս, եւ այդ գործիքը բայն ... գտնենք: Ձկայ հոս: Այդ ... պէտք է գործիք մը յար- ... Ես կ՚ըսեմ — էական (եմ) ... գիծում ըննենք եւ այս հատուա- ... գննենք տէր բայերն (որք) ... թիւով (յոգնակի բայը — ... նորէն կազմենք — Որք ... զանուըթիւնն ատուածա- ... Ահա վերլուծումին բանա- ... բայը — գտանք: Կ՚արժէ՞ միթէ ... սա կէտին վրայ, թէ ... տէր բային կամ են- ... գտած կ՚ըլլանք: Որք — ... թէ ենթական ուղղական ... բուն բառը կ՚ըլլայ : ... յոգնակի ուղղա- ... բացարձակապէս հարանա- ... Ուրեմն, ենՙ էական ... ներկայ յոգնակի ... Որքՙ յարաբերական ... յոգնակի ուղղ. տէր կամ ... Որանք են — անմիջապէս ... լեզուիդ ծայրը — ... Պատասխան՝ ատուածա- ... երբ էական բայը (են) գտար, ... (որք) սահմանեցիր, ... ենթակային յատկու- ... բառը, եւ գտար հար- ... շատ դիւրին, որովհե- ... մէջ կայ արդէն, նո- ... չկայ, ուստ, Տէր Զօր եր- ... տէր բայը փնտռելու համար: ... — ատուածարանք, որ ենթա- ... յոգնակի եղած է : ... մեր ծանօթ լեզուներէն ֆը- ... մէջ ալ այնպէս է — ածա- ... առորեկելի իր պատկանած ... թիւը կ՚առնէ (ֆրանսերէ- ... ալ կ՚առնէ, բարեբախ- ... մեր բառերը սեռ չունին) : ... բաղմնիս մեր գրաբարին ... է, քանի որ հոս օրինակը գրա- ... : Մեր նոր գրականին ... կամ սորողելին միջա ... , այսինքն բուն ձեւովը ... , փոխականը ինչ փոփոխու- ... ալ անցնի: Գիտի ըսէինք — ... ատուածարան են, ոչ թէ... ... ատուածարանները են:

... հատուածին մէջ մնաց՝ Ցալս Բան ... զուրիւթ: Ուշադրութի՞ւն բառե- ... — Ցալս Բան նախա- ... է եւ նախադրութիւնը ան- ... բառ մը կ՚ուզէ, որուն կ՚ը- ... խնդիր: Հոս այդ խնդիրը (վերն- ... բառը) զանուըիւթն է, ուրե- ... ամէնը մէկ՝ Ցալս Բան զանուըիւթ ... Նախդիր ...

... վերջացա՞ւ, չունիք առէք, ...

ՏԱՐԱՉ

... ԽՆԴՐԱԻ յօդուածագ բերել ... թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները ... թուղթին մէկ երեսին վրայ ... ջինձիք եւ մելանով :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՑՑ ԱՆՄԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

ԿՐԸՆՈՊԼ, (Նոյ. 1) — Անծանօթ զինուորին գերեզմանին մեր յարգանքի բաժինը բերելու համար, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս մեր մասնակցութիւնը բերինք .

Մասնաւոր հրաւէր եկած էր Կրըընոպլի քաղաքապետութեան կողմանէ այս մասին Հայ ազգային միութեան, կը մասնակցէին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ չոմերը: Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ, պարզած կոյզ եռագոյնները: Առջեւէն կ՚երթար ծաղկէ պսակը, որ դրուեցաւ անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ :

Ուրախութիւնը մեծ էր բոլորին համար, որ մեր տարագիր եռագոյնն ալ խառնուած էր բոլոր մեծ ազգերու դրօշակներուն: Մենք մեզ հպարտ կը զգայինք տեսնելով մեր շուրջը, Յոյները երկուքի բաժնուած կը տանէին միեւնոյն դրօշները:

Կը մաղթեմ որ գալ տարի աւելի խուռն բազմութեամբ մասնակցինք այս տօնին :

Ներկայ մը

ՈՂՋԵՐԹԻ ՍԵՂԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Մարսէյլի շրջանի հայ զինուորցուները կամաց կամաց մեկնեցան զօրանոց: Այս առթիւ սարքուեցան ի պատիւ անոնց ողջերթի հանդէս - գինեսեղաններ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Սէնթ Անթուանի, «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի վարչութիւնը զօրակոչուածները յղացած էր կազմակերպելու նման գինեսեղան մը ընկեր - համակրական, թաղի հայ զինուորցուներուն որպէս հրաժեշտի յարգանք :

Հաւաքոյթը հանդէսէ մը աւ աւելի ընկերա - համակրական խնճոյքի ձեւը ունէր, անոր յաջողութեան համար կազմակերպիչ ընկերները ամէն ջանք ի գործ դրած էին:

Ընկերներու եւ համակիրներու կոկիկ բազմութիւն մը (երիտասարդներէ բաղկացած) իրենց ներկայութեամբ պատասխանած էին Դաշնակցութեան հրաւէրին. Բացի թաղեցիներէն, եկած էին ընկեր եւ համակիրներ նաեւ՝ քաղաքէն ու հեռաւոր արուարձաններէն :

Սեղանները լիքն էին գինիի շիշերով ու աղընդերներով: Իսկ «Կարօ» ենթակոմիտէի վարչութեան անդամ ընկերները կը սպասարկէին հիւրերուն: Վարչութեան կողմէ ընկեր Սիմոն խրնամուած նախաբանով մը բացուած յայտարարեց գինեսեղանը եւ բառ կարգի հրաւիրեց ներկաները, որպէսզի ընտրեն օրուան ատենապետ : Ներկաներու հաւանութեամբ այդ պաշտօնը շնորհուեցաւ ընկեր Ներսէս Մ. Մանուկեանին :

Թամատայի հրամանով խնճոյքը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքով, յառընկալ: Անոր յաջորդեց գինարբուքը:

Գաւաթներ պարպուեցան գինուորցուներուն ու Դաշնակցութեան կենացը: Մթնոլորտը խանդավառուեցաւ, ներկաները ոգեւորուած սկսան երգել, խմբերգներով, արտասանութիւններով փայլ տալ խնճոյքին գեղարուեստական բաժնին: Իրենց մասնակցութիւնը բերին գրեթէ բոլոր ներկաները:

Թամատայի հրամանով խօսք առին ընկերներ (Մարսէյլէն) Մ. Թաշճեան եւ Ա. Քէօսէեան ու յետոյ ընկեր Գոյաճեան (շրջանէն) չորս ժամ տեւող խանդավառ խրախճանքէ ետք, հաւաքոյթը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով, ընկեր Թամատայի եւ Սիմոնի շնորհակալական վերջաբանով :

Խնճոյքին մասնակցող Դաշնակցական ընկերները խումբով առաջնորդուեցան քոյր մասնաճիւղի (Հ. Յ. Դաշնակցութեան) «Մարգպետ» խումբի հայ զինուորցուներու ի պատիւ սարքած խնճոյք - գինեսեղանին, ու մինչեւ կէս գիշեր կերան, խմեցին, խօսեցան, երգեցին, արտասանեցին ու մեկնեցան գեղեցիկ երազներով:

Բարի ճանապարհ մեզ բոլորիդ, Հայ զինուորցուներ :

Ն. Մ. Կայնեցի

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱԼՔԱՆ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Պուքրէշի «Արագ»էն կը տեղեկանանք թէ, կիրակի, 16 հոկտ. կէսօրէ ետք ժամը 4ին, ազգ. վարժարանի ուսանողական սրահին մէջ տեղի ունեցած է Ռումանահայ միութեան արտակարգ պատգամաւորական ժողովը, գլխաւոր օրակարգ ունենալով նոր կեդրոնական վարչութեան մը ընտրութիւնը :

Պատգմ. ժողովին մասնակցած են 40է աւելի պատգամաւորներ, հետեւեալ կերպով .

Ա. Հոգեւոր պետը :

Բ. Թեմական կեդրոններէն երկերկու ներկայացուցիչներ :

Գ. Ատանց գաւառների խորհրդեան բոլոր թաղականութեանց նախագահները կամ անոնց մէկ անդամը .

Դ. Մէկ մէկ ներկայացուցիչ բարեգործական եւ մշակութային այն բոլոր հիմնարկութեանց կեդրոններէն, որոնք առնուազն 3 տարուան իրական գոյութիւն ունին :

Ժողովի բացումը կատարած է Գ. Լեւոն Շահպազեան վարչութեան կողմէ :

Ժողովին դիւանը կազմուած է մասնակցութեամբ՝ Գ. Գ. Գրիգոր Զամպաքճեանի եւ Արամ Փափազեանի (նախագահ) եւ Յակ. Տօպաճեանի եւ Հր. Յակոբեանի (քարտուղար):

Գ. Գ. Զամպաքճեանի առաջարկով երկու հեռագիրներ ղրկուած են վեհապետին, իր ծննդեան տարեդարձին առթիւ, նոյն օրը, եւ փրոֆ. Ն. Եորգայի :

Կարդացուած է նաեւ Գ. Թրանքու Եաշի նամակը, որով ցաւ կը յայտնէր որ ինք պիտի չկրնայ մասնակցիլ եւ յաջողութեան մաղթանքներ կ՚ընէր :

Կարդացուած է նախորդ վարչութեան տեղեկագիրը, նկատի առնուած Հայերու հպատակութեան խնդիրը եւ ապա ձեռնարկուած է նոր վարչութեան ընտրութեան :

Վարչութիւնը ընտրուած է 39 պատգամաւորներու քուէովը (2ը ճերմակ) հետեւեալ արդիւնքով :

Գ. Զամպաքճեան, Ն. Մելքոնեան, Ա. Մելիսոն, Հրանդ Աքթարեան, Յակոբ Երէցեան, Գ. Գարապաշեան, Յ. Ճ. Սերոբի, Մ. Մեսրոպեան, Եօն Ջէրճէզ, փոխանցամ՝ առքթ. Սմաւոնեան, Ցար. Սերունեան, Սա. Նէվլէհիրլեան :

Ժողովը փակուած է յետոյ, արտօնելով որ վարչութիւնը նոր աշակիցներ հրաւիրէ իրեն :

ՍՈՒՐԻԱ - ԼԻԲԱՆԱՆ

ՕՆՆԻԿ ՊԱԼԸԳՃԵԱՆ ՍՈՒՐԻՈՑ ԱԽՈՅԵԱՆ

«Ազդակ»ի 25 Հոկտ.ի թիւէն.

Երէկ, կիրակի, տեղի ունեցաւ Դամաս - Շթօրա երթ եւ դարձի հեծելանիւի մեծ մրցումը, մասնակցութեամբ յայտնի մարզիկներու: Հ. Մ. Ը. Մ.ի անպարտելի Օննիկը դարձեալ յաջողեցաւ խլել ախոյեանութեան դափնին, վազքի միջոցը (113 քիլոմեթր) կտրելով 2 ժամ 43 վայրկեանէն :

Երկրորդ հանդիսացաւ Դամասկոսէն Հասան, որ Օննիկէն հազիւ 8 վայրկեան վերջ կրցաւ հասնիլ Դամասկոս: Երրորդ հանդիսացաւ Թանիոս Ճէպէյլի, Պէյրութէն :

Ուրիշ մրցանակներէ զատ, Օննիկ այս առթիւ շահեցաւ նաեւ Սուրիոյ հեծելանիւի ախոյեանութեան չափակը, զոր տուաւ Դամասկոսի քաղաքապետին ձեռքէն :

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԵՒ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Թրքական հանրապետութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ, յանուն Թրքահայերուն, պատրիարքը ու վարչութիւնը շնորհաւորական եւ բարեմաղթական հեռագրեր ուղղած են Աթաթիւրքին, Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահին, վարչապետ Գ. Ճէլալ Պայարին, ներքին գործավար եւ Հալքի ընդհ. քարտուղար Գ. Շիւքրիւ Գայային, դատ. գործավար Գ. Շիւքրիւ Սարաճօղլուի եւ Իսթանպուլի կուսակալ Գ. Մուհիտտին Իւսթիւնտաղի:

Ահա Աթաթիւրքին Պատրիարքի եւ վարչութեան կողմէ ղրկուած հեռագրերուն պատճէնները .

«Մեծ Առաջնորդ Աթաթիւրքին,

Մեր հանրապետութեան 15րդ տարեդարձին գեղեցիկ առթիւ, մեր Մեծ Առաջնորդին Տիրոջմէն երկար կեանք խնդրելը ազգ. պարտականութիւն մը կը նկատեմ եւ իր նուիրական առողջութեանը համար միշտ աղօթարար ըլլալս խորին յարգանքներովս կը յայտնեմ :

Թրքահայոց Պատրիարք
Մեսրոպ Նարոյեան

Վարչութեան ուղղած հեռագիրը.

«Հանրապետութեան նախագահ Աթաթիւրքին,

«Մեր Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ, մեր խիստ սիրելի Աթաթիւրքին, որ իր 15 տարիներու յուզմունքներովը 15 դարու գործեր պարգեւեց, Թրքահայերու զգացումները ներկայացնելով, անեղական առողջութիւն եւ յաւիտենական գոյութիւն կը խնդրենք եւ կը խոնարհինք իր նուիրական անձին առջեւ»:

Թրքահայ Վարչ. Ժողով
Ատենադպիր՝ Վ. Ագկիւլ, ատենադպիր՝ Ե. Շիրինեան

ՓԱՐԻԶ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Պայքար» այս խորագրին տակ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ (22 Հոկտ.)

— «Հակառակ Փարիզի մեր թղթակցին յաւաստեւութեան՝ թէ «Բարեգործականը կը ժողովրդականանայ», Պայքարի հրատարակածտեղեկագրութիւնը ցոյց կուտայ, թէ առայժմ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհանուր Պատգամաւորական ժողովին մէջ 17 ներկայացուցիչներ կրնան 239 ձայն ներկայացնել, փոխանորդութեամբը 104 անձերու.

Փարիզեան թղթակցութենէն կը տեսնուի որ Ամերիկայի Պատուիրակ, մեր հմուտ ու վաստակաւոր բարեկամը Գ. Վահան Քիւրքճեան, իրեն յատուկ փափկանկատ եղանակով շարունակած է, Ամերիկայի նախորդ տարիներու պատգամաւորներուն Բարեգործականը «ժողովրդականացնելու» ջանքը: Աւելա, նկատի առնելով Միութեան Սահմանադրութիւնը, Սփիւռքեան աշխատանք մը կը թուի : Հարկ է ընդունիլ որ Նիւ-Եորքեան արագ բարեփոխումի ոգին դժուար եղած է հաշտեցնել Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնին մէջ հաստատուած կարգուսարքին հետ, հետեւաբար, կաթիլ կաթիլ հոսելով, ժողովրդական ոգին պէտք է որ մաշեցնէ Բարեգործականի Կեդրոնին մէջ ժայռի նըման խարսխուած սակաւապետութեան աւանդութիւնը:

Բարեգործականը պիտի ժողովրդականանայ երբ իրապէս իր պատգմ. ժողովները դառնան Հ. Բ. Ը. Միութեան վճռիչ եւ եղրօնակաւոր մարմինը: Բայց երբ այս փոփոխութիւնը յառաջանայ կը պահանջէ Ամերիկայի շրջանակը, մանաւանդ իր «պահպանողական» կարծուած այս տարուան պատգամաւորին միջոցաւ, որ գինք լաւ ու մօտէն ճանչցողներն յաճախ դարմացուցած է իր ազատական մտածումներովն ու իրականութեանց ըմբռնումով, — կրնանք մենք ալ հաւատալ թէ բան մը կը փոխուի Բարեգործական Միութեան մէջ:

Մենք քննադատած ու դատապարտած ենք ադայականութիւնը Բարեգործականի ղեկավարութեան մէջ, որովհետեւ ազգային մեծ կազմակերպութիւն մը քանի մը անձերու խելքով, երբեմն ալ քմահաճոյքով պէտք չէ որ կառավարուի: Այս դիտողութիւնը երբեք չի նշանակեր Բարեգործականի գլուխը գտնուող անձնաւորութեանց նսեմացումը: Ժողովրդական կազմակերպութիւն մը իր անդամակցութեան կամքը պէտք է ներկայացնէ: Առնիամ սկզբունքի խնդիր է :

Բարեգործականի ղեկավարութեան մէջ, յաճախ անտեսուած է ծառայութիւնը, եւ նախապատուութիւն տրըւած է հարստութեան չափանիշին, ան մտայնութեամբ թէ Միութիւնը առատ դրամի պէտք ունի եւ հարուստը նախընտրելի է այն անդամէն՝ որ Բարեգործականին կը նուիրէ իր բարոյական ծառայութեան, իմացական կարողութեան, մէկ խօսքով իր մտքին ու սրտին, իր ժամանակին ու արթուն հոգածութեան հարստութիւնը, որու շնորհիւ Բարեգործականը կարող եղած է հասնիլ իր նախանձելի դիրքին :

Ուրախ ենք որ անոր հիմնադիրէն, Պօղոս Նուպարէն սկսեալ, եւ թերեւս ներշնչուած անոր օրինակէն, Բարեգործական Միութեան կարգ մը ունեւոր վարիչներն ալ լաւ ըմբռնած են բարոյական ծառայութեան արժէքը : Համերաշխ գործակցութիւնը զոր Հ. Բ. Ը. Միութիւնն իրագործած է ազգասէր եւ նուիրող հարուստին եւ հայրենասէր իմացականին միջեւ, հարկ էր որ շատոնց Միութեան մէջ ալ աւելցնէր դարձուցած ըլլար անոր ընդհանուր անդամակցութեան եւ ժողովրդային տարրերուն կամքը եւ հեղինակութիւնը, ազգային կեանքի մէջ Բարեգործականը վերածելու համար հայկական պէտքերու, պահանջներու եւ իրականութեանց փութով ընդառաջող կազմակերպութիւն մը:

Մենք չենք ուրանար Հ. Բ. Ը. Միութեան վարիչներու հայրենասիրութեան եւ զոհողութեան ոգւոյն մասին: Բայց Բարեգործականի Կեդրոնին մէջ հարստապաշտութեան տեղ կը սիրենք արմատացած տեսնել աւելի ազգային խոչալին, ազգային նպատակին եւ գաղափարապաշտութեան : Դրամը շատ կենսական է մեզի պէս աղքատիկ ժողովուրդի մը համար, սակայն հայրենասիրութիւնը մեր զոհողներով ժողովուրդի սրտին մէջ կը թող է բանալու եւ յորդեցնելու նուիրումի եւ զոհողութեան ճոխ աղբիւրներ եւ ակեր: Այս ակերէն բխած է Միութեան հարստութիւնը. Դժբախտաբար, առեւտուրի մարդիկ այս բարոյական եւ գաղափարական արժէքը գնահատել սորված չեն:

Բարեգործականի իրական ժողովրդականացումը պիտի նշանակէ այս բարոյական ոյժը եւ հարստութիւնը ներկայացնող ժողովրդային տարրերու հեղինակութեան տիրապետութիւնը Հ. Բ. Ը. Միութեան մէջ: Միութեան Կեդրոնին ջրադացն ալ, Ողիմպիական Աստուածներու ջաղացքին նման է, անշուշտ կ՚աղայ, բայց առվոր է դանդաղ աղալու, իր պէտքերով ու պահանջներովը արագօրէն փոխուող ներկայ ժամանակին մէջ:

Ամէնէն խրախուսիչ իրականութիւնները, սակայն, Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնին կամ դրութեան հետ կապուած բաները չեն: Մենք կը խօսինք անոնց մասին, Հ. Բ. Ը. Միութեան բարիքը նկատի ունենալով, առանց ամենափոքր չափով նսեմացնելու արժէքն այն ազգասէր հարուստներուն, որոնք իրենց համոզումներուն եւ խղճմտանքին համեմատ կը գործեն: Ամէնէն գնահատելի իրականութիւնը, որ այս ընդհանուր ժողովին ալ չեչտուած եղանակով մը կը յայտնուի, այն անհամեմատ հոգածութիւնն է, որով Միութեան պատգամաւորականը նկատի առած է Լիբանանի եւ Սուրիոյ գաղութին տնտեսական եւ կրթական պէտքերը եւ քանդուած աւաններու շինութեան գործը:

Եթէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն ամէն սեղ իր շուրջ հաւաքէ շինարարութեան նուիրուած հայրենակիցականները, եւ օգտուի այն բոլոր բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւններէն, զորս ամէն տեղ ազգային կազմակերպութիւններ եւ մարմիններյօժար ու պատրաստ են նուիրելու, ապահովութեանը եւ բարելաւութեանը համար մեր ժողովուրդին, — մեր ազգային կեանքը նոր յոյսով կը պայծառանայ ու նոր գործունէութեամբ կը կենսաւորուի»:

(ՄԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

Այս պարագան բազմաթիւ գեր մը ... Քանի մը հարիւրէն աւելի ա... , բռնաբարուած գեղասէ... , կիներ եւ աղամարդիկ կըր... ինքինքնին նետել Հայոց եկեղե... որ ամբոխուած էին հարիւրի մօտ ... : Այդ ժամերուն ամենա... վայրն էր Սուրբ Ստեփաննոս... իզմիրի մէջ ունէ հալածուողի հա... Թուրքերը առայժմ չէին հա... մօտենալ, եւ իրաւունք ու... , քանի որ անդին անդէն թաղեր ... , ի՞նչ պէտք կար վտանգաւոր ... , Ամբարժման սկիզբ ... մէջէն կ՚անցնէք հաւա... գամագահանում եւ կամ վե... Յոյներուն կողմէ ներխուժում ... , սակայն, ոչ Փլասթիքասի ... կ՚երեւային եւ ոչ ալ ծովա... վաշտեր: Ընդհակա... պատերուն փակցուած պաշտօ... յայտարարութիւնները հետեւ... կը ծանուցանէին.

— «Հայ զօրավար Թորգոմ բռնած եւրիֆը իր մարդոցմով յաջողեցաւ մեր վրիժառու առաջամաս ջոկատին ճանկերէն ազատիլ: Ջէշմէի եզերքէն նաւով փախան ծովուն բացերը, յունական եզերապահ բէՐՔՈՒ մը (գրանաւ) կառավարութենէն ուղէն առաւ թնդանօթի ռումբ նետելով կորսուեցաւ, հեղլէններուն հետը անդամ չմնաց: Յառաջամաս զօրամասի պետ՝ տեղակալ Ալիզ»:

×

Օսմանեան կայսրութեան լայնքին թէ երկայնքին գտնուած բոլոր հայկական եկեղեցիներուն շրջափակերը պատուած էին 3—4 մեթր բարձրութեամբ թանձր պատերով եւ երկաթէ ամուր դռներով, պաշտպանուելու համար վայրագ ու մոլեռանդ Թուրք տարրէն, որ իշխող էր այս աբանչելի երկրին: Փառաբաշխին քրիստոնեայ հոտաւակները՝ մանաւանդ Հայերը, մեծ եւ փոքր բոլոր եկեղեցիները շրջապատած էին ինքնապաշտպանութեան յատուկ պարիսպներով: Ահա այդպիսի լաւագոյն եկեղեցիներէն մէկն էր Իզմիրի Հայոց եկեղեցին՝ Ս. Ստեփաննոսը:

Անոր պարիսպներէն ներս կ՚էյնային Առաջնորդարանը, Մեսրոպեան վարժարանը, ընդարձակ խաղարաններ, ինչպէս նաեւ փոքր գերեզմաննոց մը:

1922, 9 Սեպտեմբեր առաւօտեան ժամը 11ին այդ հսկայ պարողութեամբ պարիսպներէն ներս խռնըւած յօրէն խուժեց 3—4000նոց երկսեռ բազմութիւն մը, կին, ծեր, երախայ, երիտասարդ կուսողներ, տեղացի թէ գաւառէն: Քառորդ ժամ վերջ երկաթէ ծանր դուռները ետեւէ ետեւ գոցուեցան: Առաջնորդը՝ Ղեւոնդ եպիսկ. Դուրեան սկզբնաւ հաշտուեցաւ կատարուածին հետ: Ան անկարող էր ընդդիմանալ այն մարդկային հեղեղին որ լեղապատառ ներս թափուեցաւ. Ազդին տունն էր, ո՞վ կրնար համարձակիլ արգիլել: Բայց Դուրեանին սատ անտարբերութիւնը չվրիպեցաւ ժողովուրդին աչքէն:

Ժամը 12ին, 50—60 զինուած երիտասարդներ կարճ համախմբումէ մը վերջ ընտրեցին իրենց ղեկավարը՝ Արշէն Զաւուշը, եւ աս ցրուեցան դրաւելով կռուելու յարմար դիրքեր, բաժանեցին նաեւ բոլոր մեծ ու փոքր դռներուն հսկողութիւնը: Առաջնորդը եւ գաւազանը պարտաւորուեցան ենթարկուիլ:

Ժամը ճիշդ 5էն քառորդ անցած «Սիթթի էֆէնտի» ժողովը փակեց առօթքով մը, աղերսելով արեւշատութիւն Մուհամմէտի զաւակներուն : Ժողովը ցրուելէ առաջ ի նշան ջարդի հաւանութեան, պանդոկի պատուհաններուն մէկէն ձեռնասումբ մը պայթեցաւ: Թուրք խուժանը հրացանի եւ ատրճանակի համազարկերով պատասխանեց: Կատաղի վազքի փոխուեցաւ, երկու ժամէ ի վեր լած էին այլեւս յունական զրահաւորներէն արձակուած թնդանօթի ռումբերուն ահեղագոռ որոտումները, Իզմիրի ծոցէն մինչեւ Ջէշմէի եզերքները:

Թշնամին մեջրուած ըլլալուն առթիւ պաշտօնական զեկոյցները սեւ գիրերով մահազդի նման փակցուեցան պատերուն վրայ:

×

Մասնակի կոտորածն ու թալանը վերջացած, կը մնար ընդհանուր ջարդի ազդանշանը :

Արեւը երկնակամարէն չատոնց հեռացած էր: Մովսէսյեան զօրանոցին գլխաւոր դրան ծանր թեւերը նոր դարձուեցան, քանի մը սառնակ ձիաւորներու առաջնորդութեամբ կառք մը դուրս եկաւ փողոց եւ սկսաւ ուրայ.

Այդ կառքին մէջ ամբարտաւանօրէն բազմած էր հռչակաւոր Մէթթի էֆէնտին, Նուրէտտին փաշայի կողքին: Անոնք կ՚երթային իշխանելու յատկապէս պատրաստուած չքեղ բնակարաններէն մէկը, վայելելու բոլոր վայելքներն ու հաճոյքները, եւ միեւնոյն ատեն մօտէն հետեւելու սարքուելիք գազանային կոտորածին: Անոնք կ՚երթային Ֆասուլեայի թաղամասը, գլխաւոր կեդրոններէն մէկ ահաւոր ոճիրին: Նորեկ փաշան իր սադրանքներով Իզմիրի գեղեցիկները վայելելու համար չէր մոռցած զօրանոցէն հեռանալու ժամանակ յայտարարել որ բանակին երեք օր հանգիստ տրուած է, բացի պահակներէն, որոնք հերթական էին:

Այսպէս ուրեմն ամբողջ քաղաքը երեք օր կը յանձնէին Թուրք խուժանին գազանային բնազդներուն, ով ինչ կը փափաքէր, ազատ էր ընելու:

Այս առթիւ «Ահէնկ» թերթը ժամը անգամ մը սարքուելիք արեան յատուկ անձնուածները կը հրատարակէր եւ միեւնոյն ատենէն պատերը կը փակցուէին: Բոլոր հրամանագիրները ըստորագրուած էին էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին անունով:

Հակառակ այնքա՛ն ուղղակի կամ անուղղակի գրգռութեանց, ջարդը դարձեալ ընդհանուր բնոյթ չէր ստանար: Ընդհանուր ձեւ ստացաւ այն ատեն, երբ հետեւեալ պէյաննամէն (հրամանագիրը) հրատարակուեցաւ չորս լեզուներով՝ ֆրանսերէն, անգլերէն, թուրքերէն եւ յունարէն: Այս հրամանագիրը մախիրի վերածեց փարթամ ու չքեղ Իզմիրը:

Ահա այդ հրամանագիրը. —

«Քրիստոնեայ ազգաբնակչութիւնը, բացի օտարահպատակներէն, Հայ եւ յոյն, կը նկատուին իբրեւ կասկածելի եւ վտանգաւոր տարր: Ուստի 16 տարեկանէն մինչեւ 62 տարեկանը, թըռչակնէս սկսեալ կը համարուին պատերազմական գերիներ: Անոնք պիտի պահուին բանակատեղիները, մինչեւ Թուրքեւհելլէն վերջնական հաշտութեան կնքուիլը: Ստորագրուած՝ Միրլիվա Նուրէտտին»:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(Շար.)

մարմիններէն իրենց տրուելիք անցագրերով :

Յօդ. 3. Երկրորդ յօդուածին տրամադրութիւնը ապահովելու համար, Հաթայի կառավարութիւնը մէկ մէկ ծանուցագիր պիտի տայ Թուրքիոյ արտակարգ պատուիրակին եւ Ֆրանսայի ներկայացուցչին, պահանջելով որ իբրեւ երաշխաւոր ապահովեն այս պարագան :

*** «Ենի Կիւն» այս որոշմնագիրը հրատարակած է սա յատկանշական խորագրին տակ.— «Անտի՛ոք հայրենակիցներուն, ոչ-զօղը պիտի կրնայ թրքական անցագիր ստանալ»:

Աշտապար Սանճաքէն

Պէյրութի «Ազդակ»ին մէջ կը կարդանք (1 Նոյեմբեր).—

Սանճաքի վերջին փոխանցումներուն (մաքսատուն, Թղթատարական վարչութիւն եւն.) հետեւանքով, խուճապի հանգամանք ունեցող իրարանցում մը ծայր տուած է Սանճաքի եւ մասնաւորապէս Ալեքսանտրէթի մէջ: Բազմաթիւ հայ ընտանիքներ արդէն իսկ մեկնած են, գլխաւորաբար դէպի Հալէպ :

Խուճապը աւելի սաստկացած է այն պատճառով որ 50է աւելի հայ չարժավարներ Սուրիա փոխցուցած են իրենց կառքերը, չենթարկուելու համար տուրքին: Այնպէս որ շատեր մեկնած են լքելով իրենց գոյքերը :

Միւս կողմէ, զրոյց տարածուած է թէ Ֆրանսական իշխանութիւնը բոլորովին պիտի քաշուի եւ Սանճաքը պաշտօնապէս պիտի կցուի Թուրքիոյ: Այս զրոյցին նպաստած է այն պարագան, որ պատուիրակութիւն մը Անգարա գնաց քանի մը օր առաջ :

Գաղափար մը տալու համար արտագաղթի մեծութեան մասին, բաւենք որ Հոկտեմբերի սկիզբը Նուպարեան ազգ. վարժարանին մէջ արձանագրուած 700 աշակերտներէն ներկայիս միայն 200 հոգի կը յաճախեն վարժարան: Կը նշանակէ թէ 500ին ծնողները մեկնած են :

Մասնաւոր վարչաձե՞ւ Թրիփոլիի համար

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ թէ Սանճաքի եւ Սուրիոյ միջեւ մաքսային գրութիւն հաստատուելէն վերջ, Հիւս. Սուրիոյ առեւտրական շրջանակները եւ սուրիական կառավարութիւնը որոշեցին իրենց ներածումները կատարել Լաթաքիոյ կամ Թրիփոլիի նաւահանգիստներէն :

Արդէն սկսած են բանակցութիւնները այդ ուղղութեամբ :

Սուրիական թերթեր այդ առթիւ կը հրատարակեն տարօրինակ լուր մըն ալ: Իրր թէ, սուրիական կառավարութիւնը պահանջած է մասնաւոր վարչաձեւի մը հաստատումը Թրիփոլիի շրջանին համար: Ներկայ պայմաններուն մէջ, կ'առարկեն Սուրիացիները, քաղաքական դժուարութիւններ կրնայ յարուցանել Լիբանան: Հետեւաբար անհրաժեշտ է մասնաւոր համաձայնութիւն մը :

Անգլիոյ թագաւորին գահաճառը Խորհրդարանին առջեւ

Երեքշաբթի, ինչպէս գրեցինք, վերաբացուեցաւ բրիտանական խորհրդարանը, եւ Թագաւորը, Ճորճ Զ., կարդաց իր գահաճառը աւանդական սովորութիւններով:

Այս գեղջին կարեւորութիւնը կը կայանայ այն աւանդական հանդիսութիւններուն մէջ, որոնք տեղի կ'ունենան առանց զանց առնելու Իր եւ ճմանրամասնութիւն: Լոնտոնի բնակչութիւնը, հակառակ ամպամած եւ ցրտաշունչ օդին, խռնուած էր ճամբուն վրայ, ուրկէ պիտի անցնէր արքայական Թափօրը, Պըքինկէմի պալատէն մինչեւ Ուէսթմինիսթըրի պալատը: Վեց սքանչելի ձիերու լծուած, արքայական կառքը, որ աւելի ճիշդ գահաւորակ մըն է ապակի ապակի զարդարանքներով աւելի տպաւորիչ, յամրօրէն կ'ընթանար սեւաթաշ սողաւորներ կրող հեծելազօրաց գունդի մը վանդակին մէջ առնուած:

Լոնտոնի բնակչութեան համար անմոռանալի զբօսանք մըն է դիտել այս տեսարանը :

Թագաւորը, խորհրդարան հասնելէ վերջ, կարդաց իր գահաճառը, որմէ կը քաղենք միայն հետեւեալ յատկանշական հատուածը .

— Իմ կառավարութիւնս ի գործ պիտի դնէ ամէն բան որ կը կը գտնուի իր կարողութեան սահմաններուն մէջ, որպէսզի համաձայնութիւն գոյանայ օտար պետութեանց միջեւ, Մինիխի անգլօ-գերմանական յայտարարութեան ոգիով :

Գահաճառը ընդհանուր ակնարկ մըն էր աշխարհի քաղաքական դէպքերուն վրայ: Ցաւ յայտնելէ վերջ շարունակուող արիւնհեղութեանց մասին, կ'արձանագրէր նաեւ որ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է միջնորդի դեր կատարելու՝ վերջ տալու համար Սպանիոյ եւ Ծայր. Արեւելքի կռիւներուն :

Ընտրութիւնները Ամերիկայի մէջ

Երեքշաբթի տեղի ունեցան ընտրութիւնները Միացեալ Նահանգներուն մէջ, —արդիւնքը տակաւին անորոշ կը մնայ, եզրակացնելու համար թէ կատարուած ընտրութիւնները ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի գործեն 1940ի նախագահական ընտրութեան վրայ : Ընտրական պայքարը բուռն եղաւ մասնաւորաբար Նիւ-Եորքի, Փէնսիլվանիոյ, Միչիկանի նահանգներուն մէջ:

Նիւ — Եորքի նահանգին մէջ, ուր տեսակ մը մենամարտ կը կատարէին երկու հակառակորդ ընտրելիները, Տըվի (հանրապետական) եւ Լէհման (ժողովրդավար), առաջինը ստացած է 334.436 քուէ, իսկ երկրորդը՝ 289.737: Բայց պէտք է աւելցնել որ այս արդիւնքը կը ներկայացնէ նահանգին ընտրական 9051 շրջաններէն միայն 1201ին քուէներուն արդիւնքը: Կը յուսացուի որ միւս շրջաններու քուէներով Լէհման տանի յաղթանակը: Հայտփարքի մէջ, ուր կը բնակի նախագահ Ռուզվէլթ, իր թեկնածուն ստացաւ 949 քուէ, իսկ Տըվի՝ 1296 քուէ :

Ոստիկանութիւնը ամէն կողմ կը հսկէր ընտրութեանց վրայ, որոնք շատ խաղաղ չանցան: Քէնթիքիի մէջ սպաննուեցան չորս հոգի: Կռիւներ ծագեցան նաեւ այլ շրջաններու մէջ եւ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց բազմաթիւ կախամարտիկներ :

*** Վերջին պահուն հեռագիրները կը հաղորդեն թէ Լէհման յաղթանակը տարաւ Նիւ - Եորքի նահանգին մէջ 75.000 քուէով: Բայց հանրապետականները եւս մեծ յաջողութիւններ գտած են, առանց սակայն տիրապետել կարենալու :

Գերմանիա կ'ուզէ գրաւել Ուքրանիան

«Փրավտա» կը շարունակէ յարձակիլ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վրայ, մեղադրելով զանոնք որ հլու կամակատարները դարձած են Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, իրր թէ խուսափելու համար պատերազմէն: Նոյն թերթը կ'աւելցնէ որ պատերազմ մը տեղի պիտի ունենայ, ինչպէս հիթլէրական օրացոյցը ճշդած է, 1943ին, Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, որովհետեւ Գերմանիա կ'ուզէ կցել Խորհրդային Ուքրանիան, որու վրայ Գերմանիոյ ունեցած ցանկութենէն կը բխի գերմանական արդի քաղաքականութիւնը :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՅ ՔԱՇԻՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 10 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, «Կորիւն» ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ.

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէին Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբի ընկերները 11 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, «Արմէնեան սրահը»: Օրակարգ՝ Զեկոյց Կոմիտէի եւ ընտրութիւն:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 11 Նոյ. Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական ճաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «Հայաստան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 12 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին սովորական ճաւաքատեղին:

Կը դասախօսէ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթ՝ Յեղափ Դաշնակցականի առանձնայատկութիւնները

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 11 Նոյ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին: Օրակարգ՝ զեկուցում ներկայացուցչական ժողովի.

ԼԻՈՆԻ Եփ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 10 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին. գրադարանին սրահին մէջ, 181 րիւ Լաֆայէթ. կարեւոր օրակարգ:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Սմբատ Զօրավար»եան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 11 Նոյ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ ճաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 13 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին «Սէրքըլ Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց պատգամաւորի եւ ընտրութիւն Կոմիտէի:

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի Ընդհ. Ժողովը 11 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Թադմիկ» խումբի ժողովը 11 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Գուճիկեանի բնակարանը:

ԿՈՒՄԷՆՎԻԼԻ «Տաւրոս» խումբի ժողովը 11 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Մովսէսեանի բնակարանը.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

—∞

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի կողմէ

13 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին
Սալ Կալմանի սրահին մէջ, կայարանին դիմացը

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը ներկայացուի (ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊԷՆ) կտոր մը: Հայկական եւեւրոպական պարեր: Կը նուագէ (Եփրատ) նուագախումբը:

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք :

ՑԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի կողմէ

12 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, լ'Իւնիոն Ռէպիւփլիքաններու սրահին մէջ: 16 (րիւ Ժ. Պ. Տաւիտ):

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ս. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին :

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ

13 Նոյեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին:

«Սէրքըլ Կաթոլիկ» սրահին մէջ :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Ա. ՓՈԼԱՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ս. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ կը մասնակցին Օր. Ալիս, Տիկին Շ. Քէշիշեան, Օր. Ս. Մաքսուեան, ընկեր Յ. Մաքսուեան եւայլն :

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք:

ՅԱԿՈԲԵԱՆ եւ ՊԸԽԵԱՆ ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 13 Նոյեմբեր, կիրակի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ հանգուցեալ ՍԱՐԳԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ազգականներն, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

ԽՆՃՈՅՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ - ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Կ. ԽԱՉԻ «ԽՐԻՄԵԱՆ» ԴՊՐՈՑԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ, ԻՐ ՍՐԱՀԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

13 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն, եւայլն:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով : Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Փրոֆ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «Կամքի հիւանդութիւններ»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Զինադադարի քսանամեակի առթիւ, Ֆրանսական բանակի Հայ Կամաւորներու Միութեան նախաձեռնութեամբ, Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի յառաջիկայ Կիրակի, 13 Նոյեմբեր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, զինուորական եւ քաղաքական իշխանութիւններու ներկայացուցիչներու ներկայութեան:

Հոգեհանգիստէն ետք, Ֆ. Բ. Հ. Կ. Միութեան եւ օտար կամաւորական միութիւններու պատուիրակութիւններու եւ դրօշներու ընկերակցութեամբ ծաղկեպսակ պիտի զետեղուի հայ զինուորի արձանին վրայ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի Մասնաճիւղը ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Նոյեմբեր 11ի Զինադադարի տօնին կը մասնակցի: Թափօրին մասնակցիլ փափաքողները ներկայ ըլլան Ուրբաթ առաւօտ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Միհրանեան» ակումբը:

Ցիշատակի եւ յարգանքի ուխտագնացութիւն

Զինադադարի տարեդարձի առթիւ

կազմակերպուած

Հայ Արիներու Մարսէյլի կազմին կողմէ, 13 Նոյեմբեր կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Արեւելքի ճակատի ինկած զինուորներու «Փօրնիչ»ի յուշարձանին վրայ ծաղկեպսակ պիտի դրուի հայ ժողովուրդի անունով :

Կը հրաւիրենք Ֆրանսական, Լովկասեան, Կիլիկեան եւ գ. ; նակից բանակներու մէջ կռուած հայ ռազմիկները, պատերազմի որբացած երիտասարդութիւնը, ազգային միութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը :

Ժամադրութիւն ժամը ճիշդ 11ին գտնուիլ յուշարձանին մօտ առնելով 83 եւ 90 թիւ հանրակառքերը :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԽԱՐԻՔԱՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

SALLE DES SOCIETES SAVANTES 8 rue Danton, Paris, մէթրօ Odéon et St. Michel

13 Նոյեմբեր, Կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

Ծիծաղի, քրքիջի եւ խնդուքի անփոխարինելի գիշեր

Մասնակցութեամբ փարիզահայ կիրառականներու՝ Տիկին Լաթիֆեան, Տիկին Քիւթճէրեանի, Օր. Ա. Սամուէլի, Պ. Պ. Գմբէթեանի, Սարաֆեանի, Լաթիֆեանի, Կ. Սրապի :

կը ներկայացուի

ԿԻՆՍ ԱՆՀԱՍՏԱՏ Է

խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն 3 արար:

Նաեւ փարիզահայ շօֆէօրներու կեանքէն՝

ԵՐՐՈՐԴ ՎԻԹԷՄԸ...

Տոմսերու գիները.— 15,—10,— 7.50 ֆրանք:

Տոմսերը նախապէս կը ծախուին Շօֆէօրներու Միութեան անդամներուն քով եւ կեդրոնատեղին՝ գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԶԷՆԿԻԼԷՐԻ ՀԱՅՐ. ՍԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ԲԱԺՆԻ ԿՈՂՄԷ

13 Նոյեմբեր, կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Սալ ՊԱՐՏԻՒ մէջ, 8 Quai d'Alfort.

Երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր: Ընտիր նուագ

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտք 5 ֆրանք

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dumas, PARIS (13) — DEX CAGOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Եւրոպա եւ Արեւելք	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	225 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 11 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3884

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

«ՏԱՍՆԸՄԷԿ ՆՈՅԵՄԲԵՐ»

—— ∞ ——

«Զինադադա՛ր»: Ճիշդ քսան տարի առաջ, օրհներգութեան փառաբանութեան մը ունեցաւ այս բառը: Սուրերը պատեանուեցան, թնդանօթները լռեցին, ու «կրա՛կ»ի անողոք հրամանը դադրեցաւ: Մարդկային ամբողջ պատմութեան ընթացքին, առաջին անգամն էր որ աշխարհ կսկիծն ու երճանքը միաժամանակ կը զգար:

Մահը կանգ առած էր: Բայց, մեռեալները կուտակուա՛ծ էին մարդու վրայ: Ու սարսափը դեռ այնքան համատարած էր որ, մարդկութիւնը կը կարծէր թէ պատերազմը, իր զարհուրանքով, թաղուած էր նաեւ պատերազմի գաղափարը…: Ասիկա հոգեբանական կողմն էր, սակայն: Եւ՝ արդի՛ւնքը պատերազմին:

Կար ե՛ւ քաղաքականը որ պտուղն էր եղած փոթերու հնչուկին: Եւ Զինադադարի օրը եւս կողմերը կը չարունակէին մնալ դէմ դիմաց. Կռուող բանակներ այլեւս չկային: Բայց, ստեղծուած էին «յաղթականները» ու «պարտեալները»: Ու բոլոր հաշտութիւններուն նման՝ այս «հաշտութեան» հիմքերը եւս կազմեցին յաղթականներուն քաղաքական առաջադրութիւնները: Իսկ «խաղաղութի՛ւնը» որ այդ հաշտութենէն ծնաւ, իր հետ բերաւ՝ «պարտեալներուն» մօտ՝ սերմերը խոր դժգոհանքի մը:

Պարտադրողի ու հանդուրժողի այս հակադիր վիճակները շարունակուեցան մթնոլորտի մը մէջ, որ օր օրի թանձրացաւ: Դեռ շարժող պայքարը: Բայց, սկսած էր խմորումը: Այնպէս որ, տասնըչորս տարեդարձ, ամէն մէկ «Նոյեմբեր 11»ի, մթնոլորտը աւելի ծանրացած էր:

«Արդարութի՛ւն»,— ի զուր չէր յեղյեղումը այս բացատրութեան, որ տարուէ տարի աւելի փնտռուեցաւ, ու նշանաբան մը դարձաւ: Դարձաւ, նոյնիսկ, խարխուլ ճակատի մը, որ դէմ էր գոյավիճակի խանգարումին:

Իսկ ասիկա վերականգն էր, հաշտութեան մէջ, խաղաղութեան պահպանումի պայքարին, ընդդէմ անոնց, որոնք կը փորձէին փտանգել զայն՝ հետզհետէ կազմելով հակադիր ճակատը…

«Զինաթափու՛մ», ահա բնորոշումը այդ նոր թափին:

«Զինադադա՞ր»ը: Երէկուան օրհնութեան փոխարէն՝ այլեւս երգ մը կ'արտայայտէր ան: Անորոշանդակ յիշատակ մը: Կամ՝ տենչա՛նք մը պատրանաւոր…

Յաջորդող դէպքերը ծանօթ են: Ծանօթ են նաեւ այն փորձերը, որոնք աւերակի վերածեցին «հաշտութեան» շէնքը:

Ցեղանուող սուրերը չատոնց շարժման մէջ էին արդէն: Արշաւանք՝ Չինաստանի վրայ: Արշաւանք՝ Եթովպիոյ վրայ: Արշաւանք՝ սպանիական Մարոքէն սպանիական Մատրիտին վրայ: Ցեռայ՝ Ռուր: Սար: Անշլուս ու «Մեծագոյն Գերմանիա»: Բայց մասնաւանդ՝ Չեխոսլովաքիոյ ողբերգութիւնը, որ կրնար արհաւիրքի մը պատճառ դառնալ,— երբ այլեւս բանակները սահմաններն էին իջած ու խրամները փորուած…

Ուրեմն, այլեւս կարելի՞ էր խօսիլ նոյն այդ հաշտութեան մասին:

Կը մնար խաղաղութիւնը: Փրկութի՛ւնը անոր: Որովհետեւ, կորսուած էր նաեւ խաղաղութեան ապահովութիւնը…

Ու Զինադադարէն քսան տարի վերջ, սեպտեմբեր 28ին, մարդկութիւնը, երկրորդ անգամն ըլլալով, երկու հակադիր զգացումներ միաժամանակ կը զգար,— զարհուրանքը՝ պատերազմին, ու հրճուանքը՝ խաղաղութեան փրկումին…

Այն երկրորդ Զինադադարը մարդկային դիակներու կոյտեր չունեցաւ: Չունեցաւ, նաեւ, սահմաններու վրայ, սեւ խաչերու այն սարսռազդեցիկ ու տարածո՛ւն շարքը, որ «զոհուած զինուորներու գերեզման» կը կոչուի…

Բայց, ունեցաւ բարոյական ու քաղաքական դիակներ, որոնք նոր զոհերը եղան՝ դեռ նոր խմորուող հաշտութեան խնդիր:

Այդ դիակները կորուստներ են կողմերէն մէկուն համար: Գուցէ եւ՝ ծանր զոհողութիւններ: Բայց, նաեւ երաշխիք մըն են ընդհանուր խաղաղութեան համար»:

— «Խաղաղութի՛ւն ամէնեցուն եւ ի մարդիկ հաճութիւն»:

Այս մաղթանքը երբեք այնքան սրտաբուխ եղած չէր, որքան այս նոր խաղաղութեան փրկումին օրը: Միւնիխի մէջ Զորսերու ժողով: Ու Լոնտոնի եկեղեցիին մէջ, նոյն ժամուն, Բրիտանական կայսրութեան վարչապետին տիկնոջ բաղխատարա՛ծ աղօթքը…

Իրապէ՛ս,— նոր տուն դարձած բանակներուն դեռ լռուող դաշտերուն մէջ, աշխարհ ի՛նչ հոգեպարար հրճուանքով կը դիմաւորէ, այսօր, Զինադադարի 20րդ տարեդարձը…: «Անծանօթ Զինուոր»ի յիշատակարանը երբեք այնքան խորունկ իմաստ ունեցած չէր, ու իր վրայ երբեք այնքան մեծ երկիւղածութեամբ պսակ դրուած չէր, որքան այսօր: Ու քսան տարի առաջ ինկողներու Զայներ երբեք այնքան հզօր արձագանգ գտած չէր ողջերուն մէջ, որքան պիտի գտնէ այսօր՝ «մէկ վայրկեանի լռութեան» խարհուրդին մէջ…

Տասնամեակները կը թաւալին: Անկեալները կը բարձրանան: Պարտեալները կը բաւարարուին: Ու միայն երբեմնի «Փոքրիկ Դաշնակից»ն է որ կը շարունակէ իր ողբերգութիւնը ապրիլ:

Ծամէ՛, ծամէ՛ դայրոյթդ,— Ժողովուրդ Հայոց, անզօր կատաղութենէդ սեղմելով բռունցքդ:

Քեզի պլպլուեցաւ նոյնիսկ յափ մը հող՝ դամբանն ունենալու համար քու «Անծանօթ Զինուորիդ»: Թէեւ, քու փոքրութեանդ հակառակ ուրիշներու չափ մե՛ծ եղար քու հերոսականներով…

Այսօր, փոխան ծաղկեպսակի, պղտունց մը խունկ ծխէ քու զոհերուդ յիշատակին: Ու անոնց արձագանգող Զայնին խառնէ քու անխախտ Ուխտդ՝ «վայրկեանի մը լռութեան» խարհրդաւոր պահուն:

Ու մի՛ մոռնար երբե՛ք խորունկ փիլիսոփայութիւնը,— «Նախորդ օրեր ձմրան նման կուգան ու կ'երթան…»:

Մի մոռնար, մանաւանդ, որ Թշնամիդ այս օրը կը դիմաւորէ իր ներկային ու ապագային համար մեծ մտահոգութեամբ:

Իսկ Թշնամիիդ ապագայի մտահոգութիւնը՝ քու ապագայի յոյսդ իսկ է:

Ամուր կաց, ու հաւատքո՛վ նայէ Վաղուան…

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Միացեալ-Նահանգներու երեքշաբթի օրուան ընտրութեանց արդիւնքին մասին հեռագիրները կուտան հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները:

Ժողովրդավար կուսակցութիւնը կը մնայ տիրապետող, բայց եւ այնպէս հանրապետական կուսակցութիւնը եւս մեծ յաջողութիւն գտաւ,— այսպէս Երեսփ. Ժողովի 432 աթոռներուն վրայ, այս նոր ընտրութեանց մէջ, կը շահի ժողովրդավար կուսակցութիւնը 151 աթոռ, հանրապետական կուսակցութիւնը՝ 50 աթոռ:

Ծերակոյտին մէջ՝ ժողովրդավար կուսակցութիւնը կը շահի 14 աթոռ, հանրապետական կուսակցութիւնը՝ 3 աթոռ: Նահանգապետներու ընտրութեանց մէջ՝ առաջինները 8, երկրորդները 5:

Նիւ-Եորքի Նահանգին մէջ ժողովրդավար կուսակցութիւնը յաղթանակը տարաւ Լէհմանի ընտրութեամբ՝ ստանալով 2375098 քուէ, մինչ հակառակորդը, որ պարտուեցաւ, ստացած էր 2185536 քուէ: Փէնսիլվանիոյ մէջ յաղթանակը տարին հանրապետականները՝ ընտրութեամբ Տէյմըրի: Այս նահանգին մէջ 40 տարի շարունակ յաղթանակը տարած էր հանրապետական թեկնածուն, բայց 1934ին, առաջին անգամ ըլլալով, պարտուեցան հանրապետականները եւ անկէց ի վեր ժողովրդավար կուսակցութիւնն էր որ նահանգապետ կուտար երկրին:

Ի՞նչ կը հետեւի այս ընտրութիւններէն.—

1. Ճիշդ է որ ժողովրդավար կուսակցութիւնը կը մնայ տիրապետող եւ Ռուզվէլթ կը ներկայացնէ երկրին հանրային կարծիքին մեծամասնութիւնը:

2. Այսուհանդերձ ժողովրդավար եւ հանրապետական կուսակցութեանց թեկնածուներուն շահած քուէներու տարբերութիւնը այնքան նուազած է որ այլեւս կը հաստատուի թէ հանրապետականները զօրացած են ամէն նախատեսութենէ աւելի:

3. Հանրապետականներու զօրանալը քաղաքական մեծ նշանակութիւն ունի, որովհետեւ այս կուսակցութիւնը դարձեալ դեր պիտի խաղայ երկրին քաղաքական բեմին վրայ, դեր մը զոր կորսնցուցած էր 1932ի ընտրութիւններէն վերջ: Հանրապետականներու այս յաջողութիւնը ծնունդ է երկու ազդակներու, Ա) Կը վախնան որ Ռուզվէլթ, իր հեղինակութեամբ, կը տիրապետէ առանց հակակշիռի գործելու համար երկրին քաղաքականութեան մէջ, Բ) Իր ընկերային բարեկարգութիւնները հաճելի չթուեցան ունեւոր դասակարգին: Ահա թէ ինչո՛ւ հանրապետականներու թեկնածուին պարտութիւնը աննախընթաց յաղթանակ մը կը համարուի Նիւ-Եորքի մէջ, անոր համար որ Լէհմանի ստացած քուէներէն շատ քիչ տարբերութիւն ունին Տըվիի ստացած քուէները: Աւելցնենք նոյնպէս որ ընտրուածներուն մէջ կան ժողովրդավար կուսակցութեան այն թեկնածուները եւս, որոնք շատ համակիր չեն Ռուզվէլթի:

4. Այս անգամ ընտրութեանց մասնակցողներու թիւը մեծ էր աննախընթաց կոչուելու աստիճան:

Ընտրութիւններէն առաջ Երեսփ. Ժողովին մէջ ժողովրդավար կուսակցութիւնը ունէր 328 աթոռ, հանրապետական կուսակցութիւնը՝ 88, յառաջդիմականները՝ 7, աշխատաւորականները՝ 5, իսկ 6 աթոռ թափուր:

Ծերակոյտին մէջ ժողովրդավար կուսակցութիւնը ունէր 76 աթոռ, հանրապետականները՝ 15, աշխատաւորականները՝ 2, յառաջդիմականները 1:

Մէկ տարիէ ի վեր հանրապետականները ունէին 7 նահանգապետ 48ի վրայ:

Պլիւխէր դատի տակ.— Բանակը անգլուխ

—— ∞ ——

Մոսկուայէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, մարաջախտ Պլիւխէր երես երեսի հարցաքննուած է Ֆէրքոյի հետ, որ փոխանորդն է մարաջախտ Վորոշիլովի: Ֆէրքօ, նոյնպէս ձերբակալուած, յայտարարած է թէ Պլիւխէրի հետ դաւադրական ծրագիր մը մշակած են, ընդդէմ Սթալինի, 1935էն սկսեալ, երբ կը փոխանորդէր Պլիւխէրի, Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Բանակին մէջ որոշ դժգոհութիւն կը նշմարուի, անոր համար որ, հակառակ աւանդութեան, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձի հանդիսութիւններէն վերջ, չհրատարակուեցաւ զինուորական աստիճաններու բարձրացման հրովարտակը: Երկար ատենէ ի վեր բանակին գլխաւոր առաջնորդները պակսած ըլլալով, անհրաժեշտ էր նոր մարաջախտներ նշանակել: Մարաջախտ Թուխաչեւսկիի եւ Եկորովի տեղ նոր մարաջախտներ չեկան տակաւին: Գահ մը դրոյց կը շրջէր թէ առաջինին տեղ մարաջախտ պիտի նշանակուի Քիեւի հրամանատարը, Թիմոշէնքօ:

Զինուորական աստիճաններու բարձրացման հրովարտակին յապաղումը, նոր մարաջախտներ նշանակելու վարանումը կ'ըսուի թէ հետեւանք է այն իրողութեան որ կարմիր բանակին քաղաքական գործավարը, Մէխլիս, կ'աշխատի քննութենէ անցընել բարձրաստիճան սպաներու ըմբռնումները եւ տրամադրութիւնները հանդէպ Սթալինի քաղաքականութեան:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
Ֆրանսայի Ազգային հանգանակութեան Զինադադարի հանդիսութեանց համար

—— ∞ ——

ՑԱՆԿ 7			
Վաշենց	25	Գէորգ Գէորգեան	7
Հրանտ Բալուեան	15	Սուրէն Աղաճանեան	5
Սեդրակ Տէր Մաթէոսեան	11	Գումար՝	90
Մաթէոս Տէր Մաթէոսեան	5	Նախորդ գումար՝	745
Խաչիկ Տէր Մաթէոսեան	5	Ընդհ. գումար՝	835
Ճակոբ Գալֆաեան	5		
Հրանտ Գալֆաեան	5		
Սարգիս Աճեմեան	7		

Այս ութերորդ ցանկով փակեցինք հանգանակութիւնը եւ հաւաքուած գումարը փոխադրեցինք պատկան նախարարութեան:

ԱԹԱԹԻՒՐՔ ՄԵՌԱՒ

—— ∞ ——

Թիւրք մամուլի տակ դրուած պահուն, անթելը հաղորդեց թէ Աթաթիւրք մեռաւ, երէկ, հինգշաբթի, ժամը 9.55ին:

Ծնած էր 1878ին:

Պոլսէն հասած հեռագիրները կը հաղորդեն թէ Աթաթիւրքի վիճակը անյոյս է:

Չորեքշաբթի գիշեր հրատարակուած զեկոյց մը ցոյց կուտար զարկերակը 124, շնչառութիւնը 40, ջերմութիւնը 38,8: Կէս գիշերէն վերջ նոր զեկոյց մը կը հաղորդէր թէ հիւանդը հոգեվարքի մէջ է եւ վիճակը անյոյս: Ժամէ ժամ կը շարունակուի բժշկական զեկոյցներու հրատարակութիւնը, ութ բժիշկներու ստորագրութեամբ:

Վարչապետ Ճէլալ Պայար նոյն գիշերը հասաւ Պոլիս եւ անմիջապէս գնաց Տոլմա Պաղչէի պալատը: Վարչապետին հետ էին կիւրիէն Պոլիս եկաւ Աթաթիւրքի մտերիմ Ֆէթհի Օքեար, Լոնտոնի թրքական դեսպանը:

Միւս կողմէ Էնկիւրի հրաւիրուեցան բոլոր երեսփոխանները, որոնք կը գտնուէին իրենց ընտրական շրջաններուն մէջ:

Պաղեստինի մէջ
անջատ գօտիներու ծրագիրը չխւեցաւ

Բրիտանական կառավարութիւնը, երկար քննութիւններէ վերջ, որոշեց մէկ կողմ դնել Պաղեստինը ազգային անջատ գօտիներու բաժնելու ծրագիրը եւ ի մօտոյ հրաւիրել, Լոնտոնի մէջ, խորհրդաժողով մը, որու պիտի մասնակցին Պաղեստինի Արաբներն ու Հրեաները, ինչպէս նաեւ դրացի պետութեանց ներկայացուցիչները:

Կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ իրաւունքը մերժելու կամ արտօնելու համար, որ այդ խորհրդաժողովին մասնակցին արաբական ապստամբութեան պետերը:

Ֆրանսայի ընկերվարականները
կառավարութեան կը դիմեն

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան Գործադիր Մարմինը, ժողով գումարելով Լէոն Պլումի նախագահութեան տակ, քննեց երկրին արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւնը եւ որոշեց պատուիրակութիւն մը ղրկել վարչապետին մօտ, խնդրելու համար որ Երեսփ. Ժողովը նիստի հրաւիրուի 15 Նոյեմբերին, համաձայն այն յանձնառութեանց որոնք ընդունած էին 4 Հոկտեմբերին:

Միաժամանակ, Գործադիր Մարմինը հրատարակեց զեկոյց մը, ուր կ'ըսէ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը պիտի խնդրէ վարչապետէն, որ, բրիտանական կառավարութեան հետ համախորհուրդ, որոշում տրուի անմիջապէս ետ կանչելու Սպանիոյ մէջ կռուող օտար բոլոր կամաւորները, խիստ հակակշիռի մը տակ, ճիշդ ինչպէս բրաւ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը:

Միւս կողմէ որոշուած է խնդրել բոլոր ձախակողմեան հոսանքներէն, որ միանան ընկերվարական կուսակցութեան առաջարկին՝ յարգել տալու համար, յանուն մարդկային աւանդութիւններու, Սպանիոյ բնակչութեան սննդեղէնով պարենաւորման պայմանը:

Ընկերվարական կուսակցութեան պատուիրակութեան պաշտօն տրուած է նոյնպէս տեսակցիլ ներքին նախարարին հետ օտարականներու կացութեան մասին:

Գալ երեքշաբթի, ընկերվարական կուսակցութիւնը պիտի քննէ նաեւ գաղթային հարցերը, որոնք հաւանաբար պիտի շօշափուին յառաջիկայ միջազգային բանակցութեանց ընթացքին:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅԱՌԱՋի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ կիրակի, Զինադադարի տօնին պատճառով:

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ հանդիսութիւնները կը սկսին այս առաւօտ ըստ աւանդութեան: Երէկ Փարիզ հասան ֆրանսական գաղթավայրերու, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի Անծանօթ Զինուորի դամբարաններուն բոցով վառած ջահերը:

ՓԱՐԻԶԻ գերմանական դեսպանատան Գ. քարտուղարը Ֆոն Ռաթ, որ ատրճանակով վիրաւորուած էր հրեայ երիտասարդի մը կողմէ, մեռաւ չորեքշ. գիշեր: Գերմանիոյ մէջ այս առթիւ ծայր տուաւ հակահրէական նոր շարժում մը,— Հէսի մէջ այրեցին սինակոկ մը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԼՈՒՐԵՐ» ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ

Վեց ամիս անցաւ Էջմիածնի մէջ կատարուած եղեռնագործութիւններէն ի վեր, եւ դեռ խորհրդային իշխանութիւնները լռութիւն կը պահեն:

Խորհրդային մամուլը ոչ իսկ տող մը տեղեկութիւն հաղորդեց կաթողիկոսի «սրտի կաթուածէ» վախճանման մասին. «Խրոնիքա»յի իսկ չարժանացաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, պետը Էջմիածնայ Մայր Աթոռին, որուն իբր թէ առանձին արժէք ու նշանակութիւն կ'ընծայուէր Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան կողմէ: Այսպէս կը հաւաստացնէին մեզ Հայաստանի արտասահմանեան բարեկամները, որոնք իրենց կարգին լուռ ու պապանձ, դեռ կը սպասեն Էջմիածնէն սրտապնդիչ տեղեկութիւններու:

Հեռագիր մը՝ Ապրիլ 10ին, «կաթուածահար» կաթողիկոսի մասին, Ապրիլ 6ի «դէպք»ը ծանուցանելու համար, յետոյ՝ Երուսաղէմի պատրիարքութեան սոխողական կրկնակ հեռագիրներուն հարկադրանքով (Յունիս 13 եւ Յունիս 29), Էջմիածնէն պատասխան մը (Յուլիս 2ին)՝ թէ «Տեղեկագիրը ուղարկուած է», «Տեղեկագիր»ը, զոյգ կարճ նամակ-կոնդակներէ բաղկացած (Մայիս 24 թըւակիր), երկար ճամբորդութենէ ետք, յայտնելու համար թէ կաթողիկոսը վախճանած է «սրտի կաթուածէ» եւ Չէօրէքճեան Արքեպիսկ. տեղակալ նշանակուած է... երկու տարի առաջ. (1936, Ապրիլ 18ին):

Եւ այս զոյգ «տեղեկագիրներէն» ի վեր, շուրջ 4ուկէս ամիս, քար լռութիւն դարձեալ Էջմիածինէն:

Էջմիածինը, իբրեւ հոգեւոր կեդրոն չունի՞ կարծիք, չունի՞ հրահանգներ արտասահմանի թեմերուն ու թեմակալներուն, հայ եկեղեցիի պայծառութեան, բարեկարգութեան կամ վերջապէս որեւէ այլ կարգադրութեան մասին:

Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդն ու կաթողիկոսական «տեղակալ»ը չունի՞ն թելադրանքներ գոնէ Էջմիածնայ պատուիրակներուն ու նուիրակներուն: Իր նուիրակը՝ Գարեգին Արքեպիսկ. որ իբր թէ կը պատրաստուէր Էջմիածին դառնալու, առաջնորդ ընտրուեցաւ յանկարծ, առանց Էջմիածնի կարծիքը առնելու: Դիմում եղաւ Էջմիածին առ ի հաստատումն: Եկա՞ւ գոնէ այդ հաստատումը:

Ջուր հարցումներ այս բոլորը:

Էջմիածնայ պատուիրակը, որ այժմ առաջնորդ է արդէն, մինչեւ իսկ բացատրագիր մը հրատարակեց Էջմիածնայ Աթոռին շուրջ եղած «չարամիտ» տարաձայնութիւններու «հերքում»ն ու Չէօրէքճեան Արքեպիսկ.ը ներկայացնելու գաղութահայութեան, բարի վարուց վկայական տալով անոր:

Կաթողիկոսական պատուիրակը, չտեսնելու կարգն անցնելով, «սուտ» յայտարարեց մասնաւորաբար դաշնակցական թերթերու թղթակցութիւնները: Ի՞նչ հարկ այդքան յոգնելու... երբ բաւական էր, իբրեւ Գերագոյն Խորհուրդի անդամ, Էջմիածնէն ստացուած երկտող նամակ մը, հերքում մը հրատարակել, պապանձեցնելու համար բոլոր «չար» բերանները: Զլլաւ այդ գիրին բանը եւ խանութեցաւ հերքողներու կարաւանին: Սո՞ւտ ու զրպարտութի՞ւն յայտարարեց կաթողիկոսի ու Էջմիածնայ գլխուն եկածը, ինչպէս աւելի առաջ նոյնը ըսին ու ըրին ուրիշներ՝ երբ հայ պետական վարիչներ ինկան գնդակահար. երբ աւելի ետք՝ հայ գրագէտներ կոտորուեցան, իբրեւ «հակայեղափոխական», «նացիոնալիստ», դաշնակ ու տրոցկիստ», եւն., եւն.

Ըրին այս ամէնը, յետոյ, օր մըն ալ, բերանները սրբելով, ողբ ըսելու համար:

Նոյն լռութիւնը պահուած էր խորհրդային ղեկավարներու, գործիչներու եւ մտաւորականութեան «պաշտօնական» կոտորածներուն հանդէպ, մինչեւ որ օր մը «Խրոնիկա»յի արձանացան անոնք հինգ տողով, խորհրդային թերթերէն, ըսելու համար թէ «դաւաճան»ներու եւ «լրտեսներու «չայկան» (հրոսախումբը) գնդակահարուած է. մարդիկ՝ որոնց մէկ հատին մահը կրնար հինգ անգամ հինգ օրեր խորհրդային բովանդակ մամուլը զբաղեցնել:

Ամիսներու լռութենէ ետք, ահա այս կարգի «խրոնիկա» մըն ալ կը հրատարակուի «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ, վրիպած մեր աչքէն, կամ լուրը տեսած չըլլալով կամ թերթը, խղճատարական անկանոնութեան հետեւանքով:

Առջի օր «Հայրենիք»էն (7 Հոկտ.) առնելով հրատարակեցինք «Խորհրդ. Հայաստան»ի 1938 Օգոստոս 3ի թիւով հրատարակուած յայտարարութիւն մը, որ բացորոշ խոստովանութիւն մը կը կազմէ Էջմիածնայ եղեռնագործութեան մասին:

Խորհրդային պաշտօնաթերթը խօսելով «ժողովրդի թշնամիների՝ ֆաշիզմի տրոցկիական-բուխարինական-դաշնակցական գործակալների եւ հոգեւորականութեան գործակցութեան» մասին, կը գրէ.

«Այս համգամանքն (այսինքն՝ գործակցութիւնը) արդէն ապացուցուած է Գորկու (Նախկին Նիժնի Նովգորոդ) մարզում մերկացուած կղերականների շոյկայի դատավարութեամբ, Սվերդլովի եւ Արեւելեան Սիբիրի մարզերում յայտնաբերուած ընդյատակեան վաճերի, ինչպէս եւ Վրաստանի ու ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՆՁԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՄ (ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ, ԿԱԼԻՆԻՆՈ, ԵՐԵՒԱՆ) ԼԻԿՎԻԴԱՑԻԱՅԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿՆԵՐԻ ԹՇՆԱՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԻ ԱՄԲՈՂՋ ՇԱՐՔ ՓԱՍՏԵՐՈՎ»:

«Լիկվիդացիա» «Հայաստանի (Վաղարշապատ, Կալինինօ-Երեւան)» հոգեւորական, հակայեղափոխական դաշնակցական խմբակների...

Բան մը կը նշանակե՞ն այս բառերը:

Գիտենք թէ ինչ կը նշանակէ հաշուեյարդարի ենթարկել... բայց, ո՞վ են (Վաղարշապատի (Էջմիածնայ) մէջ «լիկվիդացիայի ենթարկուած հոգեւորական» դահերը:

Անուն չկայ, բայց ի՞նչ հարկ անունի, երբ գիտենք Վաղարշապատի հոգեւորականներու անունները:

Պարզ ու պայծառ իրականութիւն, որ Խորհրդային պաշտօնաթերթի իսկ յայտնութիւնով, կը փռուի մեր առջեւ իր բովանդակ եղերականութեամբ

Կասկած չկայ որ «տեղեկագիր»ներէն առջին, դիմումներ կատարուած են արտասահմանի հոգեւոր հաստատութիւններուն կողմէ, լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալու համար կաթողիկոսի «վախճանման» կամ կաթողիկոսարանի գործերուն շուրջ: Կաթողիկոսարանը, Գերագոյն Խորհուրդը գոնէ, եթէ կան ու կը գործեն դեռ, միաբաններու վախճանումը պիտի չհաղորդէի՞ն: Երուսաղէմի «Սիոն»ը կամ Անթիլիասի «Հասկ»ը պիտի չհաղորդէի՞ն «հանգուցեալ» միաբաններուն, որոնք ականաւոր դէմքեր են այլեւս: Լռութիւն՝ ոչ միայն Էջմիածնայ այլեւ արտասահմանի իրաւասու հաստատութիւններու ճակատներուն վրայ ու ձեռնարկներուն շուրջ:

Բայց, ի՞նչ օգուտ այս լռութենէն: Աւելի լաւ չէ՞ որ գիտնանք, թէ ի՞նչ ձեռնարկներ եղած են եւ ի՞նչ արգիւնք տուած:

Թող լսուին այս բոլորը, մանաւանդ Խորհրդային պաշտօնաթերթին այս օձալեզու «Խրոնիկա»յէն ետք, որ այլեւս կասկած չի ձգեր թէ ինչ ձեւի եկած է Մայր Աթոռի ու միաբաններուն գլխուն:

Թող լսուին, կացութիւնը աւելի յստակ տեսնելու եւ նոր ձեռնարկներ ընելու համար:

Գաղութահայութեան իրաւունքն է գիտնալ, թէ ինչ կը կատարուի իր Հայրենիքին եւ իր դարաւոր հաստատութիւններուն մէջ կամ շուրջ:

(ԽՄԲ. «ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ»)

ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐ

Երկու հակամարտ ուժեր անդադրում կը գործեն: Խուլ պայքար մը մարդկութեան ճակատագրին շուրջ կը դառնայ, մերթ սպառնագին եւ մերթ փաղաքշանքով, ձեւականօրէն դուրդուրալից.

Այդ կողմերէն մին կը սպասէ ժամանակին, ժամանակը իր հաշւոյն կը գործէ, իսկ միւսը ժամանակին, ձըգձգումներուն դէմ է, կը վախնայ ժամանակէն եւ կը ձգտի ամէն գնով՝ կանխել:

Անգլիան անապարելու պատճառ մը չունի, կամաց կը շարժի եւ վստահ է որ ժամանակը իր յաղթանակին կը վազէ, իսկ Գերմանիան փութկոտ է, պէտք է կանխէ դէպքերը:

Հազիւ Զուտէթներու խնդիրը իր բնական հունին մէջ մտած, ահա Գերլինը աղդանշանը կուտայ, կը նետէ հրապարակ գաղթավայրերու խնդիրը եւ պետական գաղթավայրերու յանձնաժողովը որոշումներ կուտայ հարցին լուծումը փութացնելու համար:

Այս առթիւ Գերմանիոյ արտաքին գործերու նախարարութիւնը կը շօշափէ տրամադրութիւնները՝ Հռոմ, Թոքիօ եւ նոյնիսկ Վարշաւա:

Գերմանիան հում նիւթերու պէտքը ունի, նոր շուկաներու անհրաժեշտութիւնը.

Գերման գաղթավայրերու խնդիրը նոր չէ, տարիներէ ի վեր, եւ նոյն իսկ Սթրէզէմանի օրով շօշափուած է: Դեռ տարի մը առաջ Տոքթ. Շախթ իբրեւ գերման տնտեսութեան լիազօր վարիչը Փարիզի մէջ, փաստարկեց թէ Գերմանական դրամը չկրնար իր կայունութիւնը պահել, որքան ատեն որ Գերմանիան հարկադրուած է իր հում նիւթերը գնել մի մասով արտասահմանէն, որքան ատեն որ Գերմանիան անհրաժեշտ վալութան չունի իր տրամադրութեան տակ: Գրուեցաւ թէ եղան րոպէներ, երբ Ֆրանսական բարձր շրջանակները համակրանքով նայեցան այդ խնդրին իբրեւ զուտ տնտեսական խնդիր, բայց 1937ին Անգլիան ոչ միայն մերժեց, այլեւ շուտեց նոյն իսկ խօսքի նաեւ: Անգլիացիները պարզօրէն յայտարարեցին, եթէ Գերմանիան հում նիւթի պէտքը ունի, եւ իր նպատակը զուտ տնտեսական է, կարելի է միջոցին վրայ մտածել, առանց քաղաքական եւ կամ գաղթավայրերու վերադարձի խնդիրը յարուցանելու:

Գերմանիան նկատելով Անգլօ-Ֆրանսական ընդդիմութիւնը, փոխեց իր գործելակերպը, ձեռք առաւ տարբեր խնդիրներ, կրկին վերադառնալու հաստատ որոշումով:

Այսօր ամկայն պաշտօնապէս կը պահանջէ Ափրիկէի իր գաղթավայրերը, որոնց տէրն էր մինչեւ միջազգային պատերազմը եւ որոնք բաժնուեցան դաշնակիցներուն մէջ հետեւեալ կերպով, ըստ Վերսայլի դաշնագրին.

Անգլիան գրաւեց Ափրիկէի հարաւ-արեւելեան մասերը, Ֆրանսան առաւ Թոկօն եւ Գամէրունը, Պելճիքան Ափրիկէի հիւսիս-արեւելեան մասը՝ Թանկանիքա լիճը իր շրջաններով Ազգերու Լիկային լիազօրուած:

Գերման մամուլը ամենին յայտարարեց, զոցցան մեր գաղթավայրերը խաղաղութեան անունով:

Բայց դեռ Գերմանիան վերոյիշեալ գաղթավայրերու վերադարձով չբաւականանար, կը պահանջէ Անկոլան եւ Պելճիքական Քոնկօն Գաղթավայրի մէջ սահմանակից կ'ուզէ ըլլալ այսպէսով Փորթուգալի: Ուրեմն Գերմանիոյ համար գիծը պարզօրէն գծուած է Թոկօ-Գամերուն-Քոնկօ-Անկոլա-Թանկանիքա շրջանը եւ լիճը:

Կէօրինկ շատ յստակ կերպով հարցը մէջտեղ դրաւ, եւ այս անգամ առանց տնտեսական փաստարկութեան, առանց պատճառներ փնտռելու, մերն էր, մեզի պէտք է վերադարձուին:

Թոքիօն իր դաշնի դաշինքով վաղուց ճանչցած է Գերմանիոյ իրաւական գիրքը գաղթավայրերու նկատմամբ եւ Գերմանիան այդ խոստման վրայ է որ ազատ ձեռք եւ ազատ ճամբայ ձգած է Ճապոնին մխրճուելու Չինաստանի խորքը, այդ պատճառով է որ յանձնառու եղած է նոյնիսկ պէտքը տեսնուելուն օգնելու Ճապոնին:

Պաշտօնական Ֆրանսան, արմատական ընկերվարական կուսակցութեան համագումարի որոշումով պատասխանեց Գերմանիոյ, որ բնաւ տրամադիր չէ գաղթավայրերէն որ եւ է զիջում ընել, Տալատիէ Մարսէյլի համագումարին ուժեղ շեշտով ըսաւ՝ մեր գաղթավայրերը անձեռնմխելի պէտք է մնան:

Անգլիան ալ այսօր նոյն տեսակէտը ունի, բայց Պերլին-Հռոմ-Թոքիօ կը գործեն արագ կերպով եւ կը մտածեն կանխել ժամանակը:

Տեսնենք թէ ինչպէս պիտի լուծէ Գերմանիան գաղթավայրերու խնդիրը, եւ զարմանալի չէ, եթէ աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացնէ ետք Ափրիկէի վրայ, վաղը Պալթիկեան կամ Կարպաթեան անակնկալի մը առջեւ դնէ մարդկութիւնը:

Ահա թէ ինչո՞ւ սպառազինման ճիգերը կը կրկնապատկուին օրէ օր, ժամէ ժամ:

Գերմանիան գաղթավայրերով անյագթելի կը դառնայ:

Տեսնենք Լոնտոն-Փարիզ ընդդիմութիւնը մինչեւ ուր պիտի հասնի գաղթավայրերու խնդրին մէջ, տեսնենք կողմերէն ո՞րը պիտի զիջի:

Հետաքրքիր է միաժամանակ գիտնալ թէ Հռոմ, որ այնքան արտաքաց կերպով ընդառաջ կ'երթայ գաղթավայրերու խնդրին մէջ Գերմանիոյ, կը բաշխելէ գերման բանակին մուտքը Ափրիկեան ջուրերը, ի՞նչ շահեր եւ ի՞նչ շուկաներ կ'ապահովէ իտալական կայսրութեան համար եւ Մուսոլինիի հայեացքը դէպի ո՞ւր ուղղուած է այս անգամ:

Մօտաւոր դէպքերը պիտի գան քաշարկել իրականութիւնը:

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

ՍԱՒԱՌՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Ռուսի սաւառնակներ կ'առուցանող Լենինկրատցի յայտնի ուսասարդ [illegible] Սիկորսկի, [illegible] հետաքրքրական [illegible] բաւոր գաղափար է գաղափարել սաւառնորդական հեռանկարի մասին:

[illegible] իր գաղափարը սկսել է ընդհանրապէս յայտարարութեամբ [illegible] որ [illegible] եւ թռչնային [illegible] մաքուր բոլոր պատահարներն տեղի տալու պատճառների մասին:

Նախ քան [illegible] Սիկորսկին երկու շարժ ձեւացել է [illegible] եւ [illegible] ծանօթացել գործնական սաւառնորդական աշխատանքին: Սիկորսկին կարծիքով [illegible] մէջ [illegible] տարած յաղթանակը պէտք է վերագրել բացառապէս, իր ունեցած ազդ սաւառնորդութեան:

[illegible] ունի ոչ միայն 3000 սաւառնակ, [illegible] կազմ ու պատրաստ, այլեւ իր [illegible] ալ այնպէս է զարգացած, որ կարող է [illegible] բաց թողնել 14,000 սաւառնակ եւ օրական մի քանի սաւառնակ [illegible]:

Խօսելով քաղաքացիական սաւառնորդութեան, Սիկորսկին իր [illegible] մէջ կանգ է առել սաւառնակների արագութեան կնճիռի վրայ: Նյաժէական սաւառնակային արագութեան չափը մօտենում է ձայնի արագութեան կէտին: Եթէ ժամանակակից [illegible] սաւառնակով ամբողջին շարունակ դէպի արեւմուտք, կարելի է երկրագունդը կտրել 35 ժամում եւ սաւառնակը շարունակ կը թռչի արեգակի լոյսի տակ: Իր թռիչքի ընթացքին մէկ անգամ միայն արեգակը իրենից առաջ կ'անցնի եւ մէկ անգամ միայն կը տեսնէ արեգակի մարմանելը: Կարելի է հաստատուած համարել, որ ժամանակակից սաւառնակներով երբեք չի կարելի ժամական հազար քիլոմեթր արագութեան հասնել: Ներկայիս արագութեան մրցանիշն է ժամական 710 քիլոմեթր: Անկասկած է որ շատ շուտով ժամանակակից սաւառնակը կը հասնի իր արագութեան ծայրագոյն սահմանին, 800 քիլոմեթր ժամական:

Հրթիռները կարող են թռչել ժամը 1500–2000 քիլոմեթր արագութեամբ: Բայց նման արագութեամբ սաւառնակով թռչելու համար հարկաւոր տարիների պիտի անցնին, որովհետեւ ժամը 1500–2000 քիլոմեթր արագութեամբ թռչող սաւառնակներ կառուցանելու համար անհրաժեշտ է գտնել աւելի արագ թռչելու նորանոր սկզբունքներ, այդպիսի մեքենաների համար հարկ եղած նիւթերը, եւ որ գլխաւորն է՝ լուծել էներժին

կենտրոնացնելու հարցը:

Ներկայիս մարդատար սաւառնակի դէպի վեր թռչելու մրցանիշն է 16 քիլոմեթր, իսկ գործնականօրէն ճամբորդատար սաւառնակները հասնում են վեց քիլոմեթր բարձրութեան, այն էլ միմիայն Հարաւային Ամերիկայի մէկ գծի վրայ, որտեղ պէտք է թռչել Կորդիլիէրի լեռան վրայից: Բարձր լեռների վրայից թռչելիս ճամբորդները եւ սաւառնորդները դիմակ են հագնում եւ թթուածին սրսկում, սակայն այդպիսի բարձր թռիչքները կարճատեւ են լինում:

Սաւառնակների թռիչքների համար լաւագոյն եւ օգտակար բարձրութիւնն է 3000 մեթր: Աւելի բարձր տարածութեան վրայի օդը վատ է ազդում մարդու առողջութեան վրայ: Ամերիկայի մէջ ներկայիս փորձեր են կատարում աւելի բարձր թռիչքների համար կառուցանել յատուկ սաւառնակներ. թերեւս այդպիսի սաւառնակների կարիքը չզգացուի, քանի որ հարկաւոր է յատուկ գործիք, որը սաւառնակի մեքենան առաջնորդում է ծայր աստիճան ճշգրիտ ուղղութեամբ՝ սառնիկ փոթորիկի, մառախուղի եւայլ անախորժութիւնների, եւ այդպիսի պարագաներին անվնաս գետին իջնելիս: Բարձր թռիչները իրենց անկայուն անգործնականութեամբ չեն հրապուրում Սիկորսկիին, բայց նա ենթադրում է որ հնարաւոր է մինչեւ 25–30 քիլոմեթր դէպի եթերը բարձրանալ:

Այդ մեծ ոգեւորութեամբ Սիկորսկին պատմել է հսկայ օդանաւերի կառուցումի մասին: Քսան եւ հինգ տարի առաջ, մասնագէտները փաստեն եղած որ իրեն չորս պատուականոց «Իլիա Մուրոմեց» օդանաւը չպիտի կարողանայ գետնից բարձրանալ, իսկ եթէ բարձրանայ անկարելի կը լինի այդպիսի խոշոր սաւառնակը ղեկավարել օդի մէջ: Այդ սաւառնակի քաշն էր եղած ընդամէնը չորս տոնէ ինչ կը վերջիւրս Հիւսիս-Ամերիկայում եղած մրցակցութեան հրաւէրով Սիկորսկին ներկայացրել է անդրովկիանոսեան մէկ օդանաւի յատակագիծը. Հարիւր թոն կշռող եւ 400 քիլոմեթր ժամական թռչող այս օդանաւով կարելի է մէկ թռիչքով 8000 մղոն կտրել, 100 ճամբորդ վերցնելով եւ 16 սպասաւորներով, կահաւորուած շատ շքեղ երկու հոգիի համար յարմար խցիկներով, ճաշարանով, խոհանոցով, խոշոր սրահով, պարերու եւ շարժանկարների ցուցադրութեան համար:

Սիկորսկին պնդում է որ ժամանակակից արուեստագիտութիւնը ի վիճակի է մի քանի հազար թոննոց եւ մի քանի հազար ճամբորդ փոխադրող օդանաւ հնարել: Եթէ այդպիսի հսկայ օդանաւեր լինելու ծրագրից հրաժարւում են, պատճառը այն է, որ անձնորեայ եթերեւելութեան համար, դժուար թէ կարելի լինի հարկ եղած քանակութեամբ ճամբորդներ ապահովել:

Սաւառնորդութեան պատմութեան շրջանը լրացել է: Դեռ եւս 1935 թ. սաւառնորդութիւնը հաստատուն կերպով գրաւել է իր տեղը, գործնական օդային ճամբորդութեան համար հասնելով իր կատարելութեան. մընում է միայն ձեռք բերածը զարգացնել: Եթէ 15 ժամում կարելի է եւ րոպայից Ամերիկա թռչել ինչն է խանգարում որ ամառնային տաք օրերին հիւսիսային բեւեռի վրայ անցկացնել «Վեւիկ-էնդ» ները:

Բ—Թ

[illegible] (63)

ՁԷՅ[illegible]ՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՊԹԹ ՄԸՆՑԻ

Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Մեր նստած տեղէն երեւուն ոտք հեռու՝ իրարու հակած երկու խոշոր քարեր կային, որոնց միջեւ եռանկիւնաձեւ փոքր բացուածք մը կար: Այդ բացուածքին մէջէն զոյգ մը աչքէ զատ ուրիշ ոչինչ չէր տեսներ: Այդ աչքերը ճիշդ իր թշնամին փնտռող յովազի մը աչքերուն արտայայտութիւնն ունէին: Հակառակ անոր որ Մակային մօտենալը տեսած էի, ինծի այնպէս կու գար որ անոնք կենդանիի աչքեր էին: Եւ այդ աչքերուն մէջ մարդասպանութեան մոլուցքը կը տեսնէի:

— Զինքը կը տեսնեմ, ըսի: Կը կասկածիմ որ ատրճանակ ունի եւ...

Մական հասկնալով որ զինքը տեսած ու ճանչցած ենք, ոտքի ելաւ եւ լայն քարին վրայ կենալով մեզ նայեցաւ: Ձեռքերը շրթներուն վրայ էր դըրած. վէնք չէր տեսներ բայց շրթունքները անձայն կը շարժէր:

— Դուն Մակա ժայի՞րն ես, հարցուց մեզմէ առաջ Կլորիան:

Մակա գլխով հաստատական պատասխան տուաւ: Անոր ոտքերը բոպիկ էին. հագած էր սեռմիթան մը եւ կաշիէ բաճկոնակ մը եւ կարճ շրջազգեստ մը, որ հովէն կը տատանէր, ցոյց տալով իր փոքրիկ դեռատի դէմքին ուրուագիծը:

— Մակա ժայիրն եմ ես, ըսաւ մեղմութեամբ, խօսքը Կլորիային ուղղելով: Դո՞ւն ով ես:

— Իմ անունս Կլորիա Վանտէրաէն է:

— Իսկ այդ քովիդ մարդը. ա՞ն ով է:

Կլորիան չպատասխանեց: Ուիլ նեղութեան մատնուած էր:

— Ամուսի՞նդ է:

— Ո՛չ:

— Ուրեմն անոր հետ ի՞նչ գործ ունիս:

Ոչ ոք բառ չըսաւ: Միայն Ֆրէտ կատեէն ձեռքով շարժում մը ըրաւ:

— Զէյթո՞ւն կուգաք:

Կլորիա գլխով ըրաւ: Անհամբեր Գաբրիէլին կողմն ուղղելով տեսայ որ ան Մակային ներկայութենէն տեղեակ էր եւ Կրիկորին ու Թուրքին հետ խօսելով հանդերձ, աչքերուն տակովը զայն կը դիտէր: Թուրքէն խոստովանութիւն կորզելու համար անոր վրայ կը բարկանային: Թուրքը երթալով անհանգիստ ձեւեր կ'առնէր:

Մական բաղուկները տարածեց այնպէս՝ որ կարծես ամբողջ տիեզերքը կ'ողջունէր.

— Ուրեմն քանի որ Զէյթուն պիտի գաս, նախ պէտք է որ ամուսին մը ընտրես քեզ համար: Ամուսին շատ կայ: Ոմանք իրենց կիները կորսնցուցած են... ոմանց կիները հիւանդ են. ոմանք ամուրի են՝ ամուսնացած չեն: Շատ մը հայ մարդիկ կան, ինչպէս նաեւ այս երեքէն երկուքը, բայց այդ մէկը... Ուիլը, ձգէ: Ընտրէ ամուսին մը... ամուսնացիր անոր հետ. անկէ վերջը Զէյթուն եկուր: Եթէ առանց ամուսինի գաս, քեզ կը սպաննեմ... կը հասկնա՞ս:

— Ո՛ն ուրեմն, Ամերիկա, խնդաց Ֆրէտ այնպիսի եղանակով մը որ Մական լսէ: Տեսնենք թէ արծիւը իր ազատութեան համար ինչպէս կը հեծծէ:

— Արծիւին հեծծե՞լը, գոչեց Մական ծիծաղելով: Դուք ի՞նչ գիտէք արծիւի մասին: Դուք ամէնքդ ալ ապուշներ էք: Այդ մարդը, Ուիլ, կը կարծէ որ դուք իր բարեկամներն էք: Իր բարեկամները չէք դուք: Թող ինծի հետ գայ եւ ցոյց տամ իրեն թէ ի՞նչ են արծիւները... թէ ի՞նչ է ազատութի՛ւնը, գիտութի՛ւնը, կեա՛նքը: Ես գիտեմ, ապուշներ էք դուք: Այդ կնոջ հետ ամուսնացէք եւ այն ատեն միայն անիկա Զէյթուն բերէք ուր ապահով կ'ըլլայ. այլապէս...

Ձեռքը բաճկոնակին տանելով դուրս քաշեց անկէ, փոխանակ ատրճանակի, ուրկէ կը վախնայի՝ շողշողուն սրգապատեայ տամբուր մասնաչափ չեղփով դաշոյն մը: Ֆրէտ անմիջապէս անոր ուղղեց իր բազմհարուածեան ատրճանակը: Մական անոր երեսին խնդաց բսելով.

— Դուք բոլորդ ալ յիմարներ էք: Զիս չէք կրնար սպաննել, կը վախնաք: Եթէ ըսել կ'ուզէր որ Ֆրէտ կրակելէ առաջ տկարութիւն մը պիտի զգար ու ինք իր դաշոյնը պիտի խրէր, բնականաբար ճիշդ էր ատիկա: Եւ Գաբրիէլ գիտէր թէ կառավը մինչեւ որ սատկեցան թոյլ պիտի տար:

Տեսայ որ Գաբրիէլ Կրիկորին ականջին փսփսաց եւ դաշունները պետը անոր ետեւէն մօտեցաւ: Մական իմացաւ այս շարժումը եւ վերջնագրի ձեւով պատուիրեց.

— Ըսածներս իմացար: Այդ մարդը՝ Ուիլ Եէյլս առանձին թողուր, եւ առանց ամուսինի մի յանդգնիր Զէյթուն գալ:

Դառնալով փախաւ Կրիկորին քովէն, իր դորչ մաշակախառնին վազեց, վեց ոտք հեռաւորութենէ մը կաղապի կենդանիին քամակը նետուեցաւ եւ հովի պէս սուրալով աներեւութացաւ: Վայրկեան մը յետոյ փոքր չափի թնդանօթի գնդակ մը սուրալով ինկաւ եւ մեզմէ հարիւր եարտ հեռու պայթեցաւ:

— Գէշ հարուած չէ, գոչեց յանկարծ Ֆրէտ.

— Դիտեցէք, դուք որ բոլորդ մարգիկներ էք, բացագանչեց Գաբրիէլ, ոտքի ելլելով: Թրքական աղնուականութիւնը կը ձեռնարկէ թշուառ Հայերը պաշտպանելո՞ւ գործին: Տեսէ՛ք, իրենց գթութիւնը թնդանօթի բերանէն իսկ կը հասնի: Մեզի հասնելէ առաջ պէտք է որ ճամբայ ելլենք եւ մէկ թնդանօթ կրնայ մինչեւ Զէյթուն հասնիլ: Հետեւեցէ՛ք ինծի.

Եւ իր ձիին վրայ նետուելով սուրաց անցաւ. իրեն կը հետեւէին Կրիկոր ժաիր, որուն հսկողութեան յանձնըւած էր Թուրք գերին, եւ զինուորական մը ձիաւոր Զէյթունցիներու: Մենք ետեւ մնացինք. մեր հետ եղողներուն մէջ զինուած մէկը չկար. թէեւ ան տարակոյս տակաւին հետ հոն պատրաստած ըլլալու էին ատրճանակներով թշուառ փախստականներ, որ մեզի միացած չէին դեռ:

Գաբրիէլ մեզի թողած էր համեմատաբար ոչ շատ յոգնած ձիեր, անոնց վրայ հեծնելու համար, եւ տարակուսելու մտահոգ պատճառ մը չունէինք: Ուիլ առջեւէն գնաց. Կլորիան երկուքը եւ Աննան ալ անոր քովէն, մէկ ձորի վրայ հեծած: Ֆրէտ քովէն անցնելով եւ կենդանին վազցնելով կըրկին քշելով ետեւ անցաւ, պատսպարելով գաղթականները հաւաքելու յոյսով:

(Շար.)

ՅՈՒՇԵՐ

Քսան տարի ետք

1918ի մեծ զինադադարի 20րդ տարեդարձն է այսօր ․

Քսան տարի առաջ, Նոյեմբեր 11ին, Ռետոնտի կառախումբը գնացքի վրայ՝ Ֆոշի եւ գերմանական բանակներու ընդհանուր հրամանատար մարաջախտ Ֆոշ կնքեց գերմանական զինադադարը գերման պատուիրակներու հրամանատարութեան հետ .

Չորս տարի անընդհատ աշխարհ պատերազմի մէջ էր : Թշուառ մարդկութիւնը քաշած էր սուրի եւ հուրի, սովի ու դժբախտութեանց մէջէն չորս տարի անընդհատ : Եւ չորս տարուան ահաւոր կորուստներէ ու արիւնահեղութիւնէ ետքն էր, որ Նոյեմբեր 11ին, այն սակաւի վրայ կը դադրէր կրակը, մարդիկ դուրս կը ցատկէին խրամներէն շունչ քաշելու եւ կեանքին վերադառնալու : Յաւէտ ու կորուստ ամէն պարտուած էր կամ անձնատուր եղած : Պէտք էր որ տիրականապէս յաղթականներուն խօսքը : Եւ այդ խօսքը լսելիքս մեծ ցի՞ա յաղթական յաջորդող Զօրսերու ժողովին մէջ (Ուիլսըն, Լոյտ Ճորճ, Քլէմանսօ ու Օրլանտօ), որ կը կոչուէր Վերսայլի Հաշտութիւն ։

Եւ, աւա՜ղ, այդ խօսքը եղաւ ոչ թէ արդարութեան ու ազգութիւններու ազատ իրաւունքներու թելադրած, այլ յաղթականներու կամքի յայտարարութիւնը ։ Պատերազմական դաշտերու վրայ, ազգերու եւ ժողովուրդներու իրաւունց անունով սուր սուրերը, արդարութեան ու ժողովրդավարութեան շահերու անունով բերած բարքառուները Վերսայլի գինեկաշնակական կանաչ սեղաններու շուրջ կերկցին անոնց՝ դաշինքներ, ջնջեցին սահմաններ, մեծերը խլեցին պարտուածի բաժինները, եւ հաշիւ առհասարակ ու անհամեմատ պատերազմէն դուրս եկած, այսպէս նոր պատերազմներու ու նախաճիրներու սաղմերը դրին .

Յաղթականները, ինչպէս միշտ, արդար չեղան, հեռատես չեղան, այլ եղան եսասէր, շահամէտ, նենգ ու կարճամիտ ։

Անկէ ի վեր, ամբողջ 20 տարի, բազում ջուրեր հոսեցան կամուրջներուն տակէն : Նոր ու ժամանակի պատերազմներ հոս ու հոն, դժգոհութեան ու բողոքի աղաղակներ պարտեալ երկիրներու մէջ, փաշիզմ ու նացիզմ, միջազգային ահաբեկութեան ու նացիոնալ-սոցիալիզմ, Իտալիոյ ու Գերմանիոյ մէջ, համայնավարութեան յարաճուն ուժերը անտեսնելի Ռուսաստանի մէջ, ժողովրդավար պետութեանց յուզումն ու տկարացումը Եւրոպայի մէջ, անտեսական ու նիւթական հանգամանքներու ամենուրեք ...

1918 եւ 1938 ։ Ի՜նչքան տարբեր է պատկերը այս թուականներու միջեւ ։

Քսան տարի առաջ Չորս Մեծեր Վերսայլի մէջ աշխարհին տուին խաղաղութիւն մը ։

Քսան տարի ետք Չորս նոր Մեծեր (Չէմպըրլէն, Հիթլէր, Մուսոլինի, Տալատիէ) Միւնիխի մէջ տուին աշխարհին ժամանակաւոր խաղաղութիւն մը ։

Քսան տարի առաջ՝ կային պարտեալներ ու յաղթականներ ։

Քսան տարի յետոյ՝ այսօր այդ պարտեալները անողոք են ու սպառնական, իսկ յաղթականները՝ անպատրաստ ու չփոթահար ։

Ինչքա՜ն տարբեր է պատկերը քսան տարի յետոյ մեծ զինադադարէն ։

×

Եւ մարդկութիւնը կը տօնէ այսօր ամենուրեք զինադադարի տարեդարձը խանդավառ, ջերմ, ինքնաբուխ զգացումներով ։ Բանակներու չքաթափորները շրջան կ՚ընեն մայր սրաղաքներու մէջ վեհ հանդիսաւորութեամբ, եկեղեցիներու զանգակները կը հնչեն հըրաւիրելու մարդիկը միահամուռ մըրմնջելու «Խաղաղութի՜ւն» ամենագուռը, պետական ղեկավարներ ողջոյնի կը կանգնին անծանօթ զինուորներու գերեզմաններուն առջեւ .

Զինադադար է ։ Ո՞ւր է գերեզմանը մեր անծանօթ զինուորին, որուն գերեզմանին ուխտի երթայինք փունջ մը ծաղիկ տանելու մեր սրտերէն ։ Ո՞ւր է մեր հայրենիքը եւ մեր դաշտը, որուն համար ամէնէն մեծ զոհերը մենք տըւինք ։ Ո՞ւր է մեր իրաւունքը զինադադարի, որուն համար ամէնէն շատ մենք արիւնեցանք, աւելի քան միլիոն մը մեռել մե՛նք տուինք պատերազմի մոլոքին ։

Ո՞ւր է մե՛ր զինադադարը ։

Ա․ ԿԵՍԱՐ

Զէնքերը վա՛ր

1914ի Նոյեմբեր ։

Փայլակ, կայծակ ու որոտում ...

Հսկայ թնդանօթներ իրենց երախները լայն բացած քառուքանդ կ՚ընեն Եւրոպան ։ Ու ծանր հրետաններ կը սկսին կրակ ու բոց ժայթքեցնել իրենց շուրջ հանդիպած ամէն տեղ ։ Բանակներ զինավցած արիւնի հոտէն ու տեսքէն, սուրեր կը շաչեցնեն՝ կուրծք կուրծքի եկած ։ Փողերն մարտական աւազանք կը հնչեցնեն, ահ ու սարսափ սփռելով ժողովուրդին մէջ ։

Վերջին օրերն է զառածանի, երկինք – երկիր իրար անցած, ամէն մարդ իր մեղքերը արդէն քաւած, կը հաղորդուի մահուան հետ ։ Ով որ վարկաւ յաղթող ելաւ, ով որ զարնուեցաւ, պառուռոյ մեռաւ ... ։

․ Ու յանկարծ խոր լռութիւն ...

1918ի Նոյեմբերի 11 ։

Կը լռեն միայն հանգիմներ պատուոյ դաշտերուն մէջ ինկած զոհերէ, աղիողորմ հեծեր մահամերձներէ զէն ի ձեռին, իսկ հեռուէն լաց ու ողբ սուգ մնացածներէ, այրիներէ ․

Զէնքերը վար ...

Արդ՜մնք ։

Անանուն ու անծանօթ զինուորի մը դիակը փառքերու մէջ ու դրօշներու ծալքերուն տակ, կը փոխադրուի երկրէ երկիր, հանգչելու յաղթական կամարներու տակ ։

Միայն այդ է որ մնաց, յիշատակ մը այդ ամէնհի փոթորիկէն, յուշարձան մը եկող զացող սերունդներուն ու իբր վկայ այն կռուին իրաւունքի, արդարութեան անունին տակ ։

Զինադադա՛ր ....

Տարեդարձներ տրտում, ուրախ ։

Մենք ալ ճաշակեցինք այդ բաժակներն ուրախութեան եւ դառնութեան ։

Եւ ձեռք բերինք մեր աստղներով հայրենիք մը փոքր, բայց սեփական ու սրբազան ։

Ուր էր տեւէր այդ հրճուանքը եւ չըլլայինք թափառական, օտարական ։

Ու ունենայինք ազատ հողը, ազատ օդը ու ջուրերը անմահական ։

Ու խօսէինք ազատօրէն ու համարձակ, քալելով ճակատնիս բաց, հպարտօրէն, մեր երկրի արեւին տակ ։

Ունենայինք մենք ալ կամար ու կոթողներ, մեր այնքան անծանօթ զինուորներուն գոնէ միայն մէկին համար Արարատի փէշերուն տակ ...

Ու երթայինք ամէն տարի այցի, ուխտի ու յարգանքի, կուրծքերը վեր, զէնքերը վար ...։

ՄԵԾ – ՍԷ

Մեր նոր սերունդը

ԳԷՈՐԳ ՓԱՆՏԱՀԱՐԵԱՆ

Մեր սերունդի յառաջդիմութեան մասին սուէկ կը կարդանք «Յառաջ»ի մէջ եւ մենք կ՚ուրախանանք, տեսնելով որ հայ ազգը՝ զանազան աստղերէ անհետացածներուն տեղը բուռ ուժի երիտասարդութիւն մը կը հասցնէ ։

Այս կարգէն է Ալթմարի Ս․ Խաչ եկեղեցիին պատկերը ճարտարօրէն պատկերող 22 տարեկան երիտասարդը, Բերիոյ բնակիչներէն Գէորգ Փանտահարեան, որ ընկուզենիի կարծր փայտի վրայ՝ խիկական բնադրին վար եւ նման՝ բարձրաքանդակ վերարտադրած է յիշեալ եկեղեցիին պատկերը, որուն մեծութիւնն է 90 × 80 հարիւրորդամեթր ։

Այս հրաշալի երիտասարդը՝ իր այս պատկերը տպել տալով ինծ ղրկած է, սպասելով իմ գնահատական տողերուս, զոր կը կատարեմ այսօր, սրբտանց շնորհաւորելով զինք՝ իր այս իսկապէս շահեկան գործին համար, եւ միանգամայն շնորհակալ ըլլալով իր մէ՝ իր այս անակնկալ եւ մեծապէս հաճելի նուէրին համար ։

Բայց, ո՞վ պիտի ձեռքէն բռնէ այս տղուն, որպէսզի իր արուեստը զարգացնէ եւ՝ իր կարգին՝ օգտակար ըլլայ Ազգին ։

Կ․ Ց․ Բասմաջեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով ։

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

La Tribune des Nations թերթին մէջ, Ճորժ Մէյէր կը գրէ թէ Սուրիոյ քրիստոնեայ կրօնապետները երկար տեղեկագիր մը ղրկելով Պապին, Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Ֆրանսական կառավարութեան, կը խնդրեն որ մասնաւոր երաշխիքներ տրուին Սուրիոյ քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց ապահովութեան մասին, Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը վաւերացուած ժամանակ ։ Ինչպէս ծանօթ է, Ֆրանքօ-սուրիական դաշինքը ըստորագրուեցաւ Փարիզի մէջ 9 սեպտեմբեր 1936ին, բայց վաւերացուած չէ տակաւին ։ Սուրիոյ քրիստոնեայ կրօնապետները գիտեն կուտան թէ այդ դաշինքը կը պարունակէ այնպիսի յօդուածներ, որոնք ապահովութիւն չեն տար քրիստոնեաներու կրօնական եւ քաղաքացիական իրաւունքներու ազատ գործադրութեան ։ Այսպէս, օրինակ, իսլամ կրօնական դատարաններու մէջ իսլամը իրաւունք ունի վկայութիւն տալու, բայց քրիստոնեան չունի, իսլամը իրաւունք ունի քրիստոնեայ կնոջ մը հետ ամուսնանալու, բայց քրիստոնեան չունի, եւ վերջապէս կառավարական պաշտօնէութեան մէջ համեմատական չափով աթոռ չի տրուիր քրիստոնեաներուն, — օրինակ Հալէպ որ 120,000 քրիստոնեայ բնակչութիւն ունի եւ ազատ ասպարէզներու մէջ իր ներկայացուցիչներով քաղաքակրթական տեսակէտով աւելի մեծ յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ, կառավարական քրիստոնեայ ոչ մէկ բարձր պաշտօնեայ ունի ։ Կրթական ճակատի վրայ եւս դաշնագիրը նկատի չէ առած քրիստոնեայ փոքրամասնութեան իրաւունքները ։

Ուստի կրօնապետները կ՚առաջարկեն կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնել դաշնագրին մէջ, մասնաւորաբար կը պահանջեն զինուորական ուժ պահել Սուրիոյ մէջ, այդ ուժը դնելով Լիբանանի Ֆրանսական բանակին հրամանատարութեան տրամադրութեան տակ ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, (Տռոմ) 6 Նոյեմբեր.— Զ․ Ռ․ Մ․ Մարզականի այս տարուայ եղանակի Տրոմ – Արտէշի ախոյեանական բաժակի մրցումը, տեղի ունեցաւ իր դաշտին վրայ, ներկայութեամբ աւելի քան 300 հայրենակիցներու ։ Մեզի վիճակուած էր Տիսթրիկի կողմէ շրջանիս ամէնազօրաւոր խումբ մը,— U. S. Andonette, որ սեզմէ դասակարգով բարձր է, եւ մէկ կէս տարուընէ կը շնորհուի մեզի, այս խաղին ներկայ էր տեղւոյս լիսէէն փրօֆէսէօր Պ․ Ruby, որ շատ համակրանք ունի միութեանս հանդէպ, որդէն սիրայօժար դասախօսութիւն մը ըրաւ միութեանս ։

Խաղը սկսաւ ճիշ ժամը 2.30ին բառականի, խաղին սկիզբը մեր տղաքը բաւական դիմադրեցին, պակասը ըրդգալի չընել տալու համար մեր մեկնող լաւագոյն խաղացողներուն, ինչպէս յիշած էի նախորդ թղթակցութեամբ ։ Բայց կ՚արժէ յիշել որ հակառակորդը շատ բարձր կը խաղար եւ կիսախաղը չլրացած հակառակորդը նշանակեց երկու կէտ իրարու ետեւէ ։ Կիսախաղը լրացաւ 2.— 1 ։

Կիսախաղէն վերջ մեր մարզիկները չէին յուսահատած եւ բաւական յոգնած կ՚երեւային ։ Հակառակորդը քանիցս ամբողջ օգտուելով իր յառաջապահներով կը նշանակէր իրարու ետեւէ 3 հատ, եւ մերիններն ալ իրենց կարգին նշանակեցին երկրորդ կէտ մը, եւ խաղը չվերջացած հակառակորդը նշանակելով կէտ մը եւս, խաղը վերջացաւ Զոմի պարտութեամբ՝ 6 —2 ։

Պ․ Խաչիբեան

ՔՈՒՆՉ ՄԸ

ՀԱՅԸ ՀԱՅԱՍՏԱ՞ՆԸ

Այս խորագրին տակ Պէյրութի «Զարթօնք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ ․

— «Եւրոպայի քարտէսը պիտի փոխուի, գրած էինք մեր վերջին շաբաթօրեայ քաղաքական տեսութեան մէջ ։ Բայց Ասիոյ քարտէսն ալ կը փոխուի, սկսելով ... Ծայրագոյն Արեւելքէն ։ Ճափոն հաւանաբար ամբողջութեամբ գրաւէ Չինաստանի ծովեզերեայ մասը, Մանչուքուօէն մինչեւ Հնդկաչին ։ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ եւս անհաւանական չեն նոր փոփոխութիւններ

Եւրոպայի կողմէն վերջին «նորութիւնն» է՝ այս տեսակէտով՝ Անկախ Ուքրայնա մը ստեղծելու խնդիրը, Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Խ․ Միութեան բոլոր Ուքրայնացիները միացնելու համար միեւնոյն կառավարութեան մը հովանիին տակ ։ Այս ուղղութեամբ հրապարակ նետուած հեռագրական լուրերը ուշագրաւ են ։ Գերմանիա կ՚ուզէ վերահաստատել 1919ի վիճակը, որ ստեղծուած էր Պրէսթ Լիթովսքի դաշնագրով, դաշնագիր՝ որուն տակ ստորագրած էր Խորհրդային Ռուսաստանը, Լենինի եւ Թրոցքիի ձեռքով ։ Կարելի է ըսել նոյնպէս, թէ՝ Գերմանիա միայն այս պայմանով պիտի վերահաստատէ բնականոն յարաբերութիւններ Խ․ Միութեան հետ ։ Եւ եթէ Գերմանիա իր հզօրացումէն եւ Արեւմտեան Եւրոպայի պետութեանց հետ հաշուեյարդարէ մը յետոյ իր երեսը դարձնէ Խ․ Միութեան, այս վերջինը պիտի չկարենայ առանձինն ճակատիլ անոր հետ եւ լաւագոյն քաղաքականութիւնը, այս պարագային, պիտի ըլլայ գերմանեւխորհրդային փոխադարձ հասկացողութիւն մը ։

Այս քաղաքական վերիվայրումներուն հանդէպ հայ միտքը հարցում մը ունի.— Հայը՞ Հայաստանը ։ Եթէ Խորհրդային Հայաստանի սահմանները պիտի մնան այն, ինչ որ են այսօր, ի՞նչ հնարաւորութիւն կայ «հայկական հարցը» լուծելու, այսինքն հայ դաղթական եւ ցրուած ժողովուրդը «ի մի տեղ հաւաքելու, որպէսզի այս ժողովուրդն ալ, ուրիշներէ յետոյ՝ ունենայ ապրելու տեղ մը գարեւուն տակ» ։

Հարցումը երբ կը դրուի մէջտեղ, անոր պատասխանը որոնելու համար ճամբայ կը բացուի, գոնէ մեր մէջ ։ Հայ հոսանքները կը խորհի՞ն կամ պիտի խորհի՞ն այդ մասին գէթ վերջին վայրկեան, վերջին պատեհութիւն մը չկորսնցնելու համար, գործունէութեամբ մը որ մեր կեանքէն ներս ըլլայ միօրինակ եւ համերաշխ եւ արտայայտուի մեզմէ դուրս ալ, ոչ թէ կոչերով եւ դիմումներով միայն, այլ մանաւանդ համապատասխան կազմակերպութեամբ մը ։

Գիտենք թէ այժմ աւելի դժուար է նման միտք մը գործադրութեան դնել եւ յաջողցնելը, քան ինչ որ էր առաջ ։ Այսօր «յեղափոխական գործունէութիւն» մը, հին ոճով ու ըմբռնումներով, հին միջոցներով ալ, անկարելի է

« Հայը՞ Հայաստա՞նը » հարցումը պէտք է պատի կարգախօսի մը պէս, Սփիւռքի Հայութեան սրտին եւ միտքին մէջ ու դայն բոլորէ ուղղութեան մը շուրջ, զոր գծելը կ՚իյնայ մեր առաջնորդներուն եւ ազգային քաղաքական հոսանքներուն ։

Ուղղութիւն մը գծելէ, ծրագիր մը — լուրջ, չափաւոր եւ հնարաւոր— պատրաստելէ յետոյ է միայն որ կարելի պիտի ըլլայ գիտնալ թէ կա՞ն «նպաստաւոր հովեր», զանազան քաղաքական խմբաւորումներու մէջ եւ ի նպաստ այս կամ այն երկրին անմիջական շահերուն— որոնք կրնան մեր ալ շահերուն հետ յարմարիլ— մեր փոքրիկ նաւակը, ծովերու եւ ովկիանոսներու եզերքներուն զարնուող բայց չխորտակուող մեր հայկական նաւակը մղելու համար, դէպի հայրենի բոյն մը, դէպի խաղաղ նաւահանգիստ մը, ինչպէս պատահեցաւ, ջրհեղեղէն յետոյ, Նոյի տապանին համար ։

Ջրհեղեղը յիշեցինք, նպատակ չունենալով Հայոց պատմութիւնը սկսիլ ջրհեղեղէն ։ Սակայն ո՞րքան ներշնչիչ պատկեր մը, որուն խորքը կը կազմէ Արարատը ։ Երբ կարելի եղած է, անյիշատակ ժամանակներու մէջ, բոլոր ժողովուրդներուն բնիկները «հանգչեցնել» Արարատի ստորոտը, անկարելի պէտք չէ ըլլայ, այժմ այդ ժողովուրդներէն մէկուն հնագոյնին եւ ամենաւադոյնին բնիկներուն համար հանգչելու տեղ մը ցոյց տալ, Արարատէն սկսելով՝ մինչեւ Միջերկրականի ափերը, փոքրիկ եւ համեստ, շատ համեստ տեղ մը, ոչ թէ ծովէ ծով, այլ «խրճիթ» մը՝ գոնէ, ուր կարենանք հաւաքել մեր միլիոնաւոր սարսռեալներուն ոսկորաւիքին հետ, մեր բազմահազար գաղթականները ։

Աշխարհի նոր քարտէս մը, ուր հայ դաղթական մարդը պիտի չգտնէ իր գլուխը հանգչեցնելու քար մը, արդար— ուրեմն վերջնական— քարտէս մը չի կրնար ըլլալ ։ Որովհետեւ անոր վրայ նայող մը, ներկայիս եւ ապագայ դարերու մէջ պիտի հարցնէ ․

— Հայը՞ Հայաստա՞նը ...

ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ

ԿՐԸՆՕՊԼԸ, (6 Նոյ․) — Տեղի ունեցաւ Ֆ․ Կ․ Խաչի թէյասեղանը դպրոցին մէջ ։ Օրուան թամատա ընկեր Տէր Կոմսեան բացաւ հանդէսը, որմէ յետոյ եղան ատենակալներ ։ Խմբերգ մը վերջ արտասանեցին եւ երգեցին Օր․ Տէր Կոմսեան, Տիկ․ Մուրատեան, Օր․ Ավուեան եւ ուրիշներ ։ Իսկ ընկեր Թորոսեան խօսելով Կ․ Խաչի մասին քաջալերեց ընկերուհիները եւ կոչ ըրաւ դուրսը մնացածներուն ալ որ քան համախմբուին Կ․ Խաչին ։ Պ․ Տօվիկեանի կատակերգութիւններէն եւ Պ․ Պէտիկեանի երգէն վերջ սկսաւ թէյասեղանը․ Թէյասեղանէն եւ անհատական նուէրներէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը ։ Կ․ Խաչը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլորին ։

Լ․ Թորոսեան

ՔՆԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

Ուստի ութը ժամ ժամանակ կը տրուէր ենթականերուն կամովին յանձնուելու, հակառակ պարագային սպառնացուած է հնարաւոր բոլոր միջոցները գործադրել ձերբակալելու, սպանելու կամ փախել փորձողները պատժելու հրամանը ։

Գիշերուան սեւ քօղը հետզհետէ կը թանձրանար, համատարած խաւար ամէն կողմ, ահ ու դողի մատնուած հայ եւ յոյն թաղերը ցիրեկուան լոյսին իսկ արդէն խաւարեր էին ։ Այդ սեւ մթութիւնը կը խանգարէր երբեմն լոյսերը՝ ծովուն վրայ եւրոպական նաւերուն, ցամաքին վրայ մզկիթներուն աշտարակները, Թուրքերու ցնծութեան կանթեղ կը վառէր, իսկ զրահաւորները այս զոյգ հակառակ լոյսերուն մէջտեղը ինկած ։ Հայ եւ յոյն թաղերը լուսաւորուեցան թուրք խուժանին կողմէ արձակուած անհամար գնդակներուն եւ ռումբերուն բոցերէն, որոնք անցեցին մինչեւ [illegible]

Լուսաբացին տեսարանը ահաւոր էր ։ Անթիւ էին ջարդուած ու խորտակուած դռներն ու պատուհանները, մերկ, յօշոտուած դիակներ ինկած էին իրարու վրայ, որոնք կը ներկայացնէին կին, ծեր, երախայ եւ այլն ։ Ջարդը այնպիսի սիսթեմաթիկօրէն էին կատարած, որ անդէն ժողովուրդը փախչելու հնարաւորութիւն չէր ունեցած, իւրաքանչիւր ընտանիք ամբողջապէս ջարդուած էր իր բոլոր անդամներով ։ Չէին խնայած յղի կիներուն եւ ծծկեր երախաներուն անգամ ։

×

Իզմիրի Մեսրոպեան վարժարանը ցած երկաթեայ ձողերէ ցանկապատով մը բաժնուած էր Ս․ Ստեփաննոս եկեղեցիին շրջափակէն, չէնքը կառուցուած էր արդիական ոճով ։ Երկյարկանի էր, երկու յարկերուն ալ մուտքը կը սկսէր երկար սրահներով, արոնց վրայ կը բացուէին դասարաններուն դռները ։ Բացուած էին բոլոր լուսամուտները ։ Պատուհաններուն թափանցիկ տեսողութիւնը խանգարող աւելի բարձր ոչ չէնք կար եւ ոչ ալ պատ կար շուրջը ։

Ուստի, բացի Քօքարեալի եւ Կէօզ Թէփէի շրջաններէն, կարելի էր Իզմիրի ամէն կողմը դիտել ։

Շնորհիւ վարժարանին այս դիրքին՝ ինքնապաշտպանութեան ռազմական կեդրոնը դարձաւ ։ Բոլոր լուսամուտները այդ բազդորոշ օրերուն մէկ մէկ խանկազին դիրքերու վերածուեցան, այն տարբերութեամբ որ փոխան հոդ տարրակներու թանձր անկողինի կապոցներ էին զետեղուած ։ Այս հոգերը ներքը ապաստանող հայութիւնը սիրայօժար տրամադրած էր պաշտպանութեան գործին ։

Շէնքին մնացեալ մասերը՝ Առաջնորդարանն ու հոգեւոր վերնայարկը յատկացուեցան պահակակէտերու ։ Անկէ զատ, վարժարանին աջակողմեան փողոցի քրիստոնեայ բնակիչները, քէմալականներուն եւ թուրք խուժանին ահարկու սարսափէն ամէն բան լքած ինքզինքնին հազիւ նետեցին վարժարանին շրջափակը ։ Այդ դըժբախտները բարձր բարձր պատերէն անվնաս վար առնելու գործին օգնեցին հրամանատար Արտէն չավուշը եւ իր կարիճները ։

Այդ լքուած փողոցին մինչեւ ծայրամասը եւս դրուեցան պահակակէտեր ։ Այս կէտը մեծ առաւելութիւն ընծայեց կռուողներուն՝ փողոցին միակ անցքը ըլլալուն ։ Վարժարանին ետեւի կողմը կար Սառուեցիներուն խանը, որ դժբախտաբար երկրորդ օրը զոհ գնաց մոլլաներու եւ Զէյպէկներու վոհմակին ։ Խանին հետ ամայացաւ նաեւ Առաջնորդարանի կանակի յունական փուռ մը եւ մաքառոնիի գործարան մը ։ Այստեղի ժողովուրդը եւս մաս մը եկեղեցին ապաստանելով փրկուեցան, մաս մըն ալ ջարդուեցան ։

Զարդը պաշտօնապէս չորս լեգուններով յայտարարուեցաւ մէկ ժամ ետք թրքութիւնը անցաւ գործի, պատերազմական գերիներ հաւաքելու պատրուակին տակ ։ Այս գործին ղեկավարութիւնը յանձնուեցաւ Իզմիրի նախկին ոստիկանութեան, որոնք ծանօթ էին քաղաքին բոլոր անկիւններուն ։ Ալան Թալանին, տուեւանդուածներուն, բռնաբարութեանց եւ պատահած ներսը քէմալականներուն, եւ զինուոր Մէհմէտճիքներուն, որոնց 3—8 ը արժակուրդ տուած էին ։

Ցեռոյ կուգար տեղացի Թրքութիւնը, նաեւ գիւղերէն թափուող խառնիճաղանճ խուժանը ։ Եւ մոռնալ որ այս բոլորը դայլի վոհմակներու նման թափուեցան հայ եւ յոյն թաղերու վրայ ։

Այս անօթի գայլերուն առաջ մէկ խումբը, ժամը 6ին բախեցաւ Մեսրոպեան վարժարանի դռներուն ։ Անոնք կը գործածէին խորտակման հատու գործիքներ, բիրերով եւ կացիններով, սկսան անընդհատ հարուածել խորտակելու յոյսով, բայց ապարդիւն ։ Ինքնապաշտպանութեան փարող կարիճները, ամենայն սառնութեամբ կը դիտէին․ այսպէս հրաման առած էին ։ Թուրքերը դուռը խորտակելէ յոգնած, առանց իսկ անդրադառնալու թէ ասիրականգուն մը չատոնց կրնար խորտակուիլ, պատերէն վեր ելլել փորձեցին ։ Հայերը անցքը փակ փողոցին անկիւնէն յունական (մեռքէթ) տուն մը նետեցին ։ Պայթումը այնքան զօրաւոր էր, որ պատին վերեւը եզերուած ծանր քարերէն ութէն տասը հատ վար գլորուեցան ։ Թուրքերը լեղապատառ սկսան փախչիլ ։ Անոր յաջորդեցին հրացանի համազարկերէ քանի մը կէտերէ ։ Թուրքերը նըշանագոյն մէկ երկու հարիւրէն աւելի էին, առանց հաշուելու փողոց մտնելէ առաջ փախողները ։ Ասոնցմէ երեք փողոցի մէջտեղ մնացողները պաղատելով բէշիմ կը պոռային, ձեռքերէն վար կը թափէին ինչ որ ունէին, եւ յօժար էին ի գին ազատուելու Աղամայ մերկութեամբ դուրս գալու ։

Հայերը լսել անգամ չուզեցին այդպիսի կեղծ առաջարկներ, ուստի կըրակը շարունակուեցաւ միեւնոյն թափով ։ Անկէ յետոյ ոչ մէկ թրքական թուշուն իսկ չհամարձակեցաւ մօտենալ՝ մինչեւ Ֆրանսական Ս․ Անթուան պոլէժին Ֆրէրներուն միջամտութիւնը ։

×

Արդահամ, որ ժամը 2ի առեններ հազիւ Փունթա հասած էր, կռահելով որ թերեւս զինքը ճանչցող մը ըլլայ, անմիջապէս թեքեցաւ դէպի ձախ կըռնակի փողոցներէն մէկուն անկիւնը, աղբիւրի մը ետեւը խրճիթ մը մտաւ ։

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(Շար․)

ՀԱՅ մը, Խումօն Սահակեան, աւազով լեցուց ու զնդացուց երկար գուլպայ մը, Թուղի (թախմախ) ձեւ տուաւ եւ այդ զէնքով յարձակեցաւ, Լիոնի մէջ, վաճառական Փրթիի վրայ: Քանի մը հարուած իջեցնելէ վերջ, երբ տեսաւ որ պատռեցաւ գուլպան եւ աւազը թափեցաւ, այս անգամ փայտ մը առաւ եւ չարունակեց ծեծը, մինչեւ որ վաճառականը 30 ֆրանք տուաւ: Դրամը առնելէ վերջ երբ կը փախչէր, վաճառականը օգնութիւն պոռաց եւ անցորդները բռնեցին ու ոստիկանութեան յանձնեցին հայ երիտասարդը, որ յայտարարեց թէ գինուոր կանչուած ըլլալով՝ դրամ չունէր, ուզեց քիչ մը դրամ ճարել (Էքլէրէօր տը Նիս):

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութեան ելմտական ծրագիրը պատրաստ է արդէն եւ վաղը կը հրապարակուի պաշտօնագիրի, ու կիրակի կը հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ: Ըստ այդ ծրագրին, որ, կ՚ըսեն թէ շատ ճկուն է, յարգուած են Դրամագլուխի եւ Աշխատանքի ճակատներուն ցանկութիւնները, առանց պատճառ դառնալու նոր ընդդիմութեանց:

Արգար Խաչատուրեան եւ զաւակները՝ Ալիք, Վահան, Հրանտ եւ Արաքսի, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Թումասեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Մարգարեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յարութիւնեան եւ զաւակունք (Յունաստան), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, մեծ մօր, զոքանչին, կնքամօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԲԵՐՈՒՋ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 5ին, գիշերուան ժամը 10ին իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 7ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Ռընաժի գերեզմանատունը:

Ռըննժ, 8 Նոյեմբեր, 1938

Մնչատակի եւ յարգանքի ուխտագնացութիւն

Զինադադարի տարեդարձի առթիւ
կազմակերպուած

Հայ Արիներու Մարսէյլի կազմին կողմէ, 13 Նոյեմբեր կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Արեւելքի ճակատի ինկած զինուորներու «Քօրնիշ»ի յուշարձանին վրայ ծաղկեպսակ պիտի դրուի հայ ժողովուրդի անունով:

Կը հրաւիրենք Ֆրանսական, կովկասեան, կիլիկեան եւ դաշնակից բանակներու մէջ կռուած հայ ռազմիկները, պատերազմէն որբացած երիտասարդութիւնը, ազգային միութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը:

Ժամադրութիւն ժամը ճիշդ 11ին գտնուիլ յուշարձանին մօտ, առնելով 83 եւ 90 թիւ հանրակառքերը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

SALLE DES SOCIETES SAVANTES 8 rue Danton, Paris, մէթրօ Odéon et St. Michel

13 Նոյեմբեր, Կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

Ծիծաղի, քրքիջի եւ խնդուքի անմոռանալի գիշեր

Մասնակցութեամբ փարիզահայ կերպասաններու՝ Տիկին Լաթիֆեանի, Տիկին Քիւթնէրեանի, Օր. Ա. Սամուէլի, Պ. Պ. Գմբէթեանի, Սարաֆեանի, Լաթիֆեանի, Կ. Սրապի:

կը ներկայացուի

ԿԻՆՍ ԱՆՀԱՍԱՆԵԼԻ Է

խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն 3 արար:

Նաեւ փարիզահայ շօֆէօրներու կեանքէն՝

ԱՐՓԻԴ ՎԻԹԻԱԳ...

Տոմսերու գիները.— 15,—.0,— 7.50 Ֆրանք:

Տոմսերը նախապէս կը ծախուին Շօֆէօրներու Միութեան անդամներուն քով եւ կեդրոնատեղին՝ գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

ԹՈՒՂԱՏԵՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՐԱԼՕՐԻ Հայր. Միութեան Ընդհ. տարեկան ժողովը 13 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սալոն Մարսէյի սրահին մէջ: Կոմոնը Մաւոնեան, այս բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Մառի Նիգիտոսեան եւ Տիկին Մամառ, Տէր եւ Տիկին Գասպար Սարգսեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Հիւսեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Օհաննէսեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Լաւինթայի Հ. Յ. Դ. «Մուշակ» խումբին եւ բոլոր անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ

ՀՐԱՆԴ ՆԻԳԻՏՈՍԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի «Սօթնեղբայրեան» Կոմիտէն եւ Լանսի «Մուրատ» խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր ԱՐԳԱՐ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի եւ զաւակներուն ՏԻԿԻՆ ԲԵՐՈՒՋ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբի ընկերները 11 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, «Երիմեան սրահը»: Օրակարգ՝ Զեկոյց կոմիտէի եւ ընտրութիւն:

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի Ընդհ. ժողովը 11 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Թագմիկ» խումբի ժողովը 11 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Գուճիկեանի բնակարանը:

ԿՈՒՐՍԷՆՎԻԼԻ «Ցաւրոս» խումբի ժողովը 11 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Մովսէսեանի բնակարանը:

[illegible]

ՑէՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 11 Նոյ., Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3 3Դ.ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 11 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին: Օրակարգ՝ զեկուցում ներկայացուցչական ժողովի:

ԿՐԸՆՕԲԼԻ «Սօթնեղբայրեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 11 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 13 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին «Սէրքլը Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց պատգամաւորի եւ ընտրութիւն Կոմիտէի:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, սովորական տեղը:

«Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ այսօր ուրբաթ երեկոյ, «Վարանդեան» սրահին մէջ, ժամը 8ին:

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ, սովորական տեղը:

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, սովորական տեղը:

«Նիկոլ - Դուման» խումբի ժողովը, Կիրակի (13 Նոյ.) կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ:

«Հայաստան» ենթակոմիտէի ժողովը, վաղը շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին կոմիտէի ներկայացուցիչները եւ պիտի դրուին կարեւոր զեկոյցներ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

— oo —

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի կողմէ

13 Նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին
Սալ Կալմանի սրահին մէջ, կայարանին դիմացը

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը ներկայացուի (ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲԷՆ) կտոր մը: Հայկական եւեւրոպական պարեր: Կը նուագէ (Եփրատ) նուագախումբը:

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի կողմէ

12 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, լ՚Ունիոն Ռէպիւփլիքաններու սրահին մէջ: 16 (րիւ Ժ. Գ. Տաւիտ):

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ս. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ

13 Նոյեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին:
«Սէրքլը Կաթոլիկ» սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Ս. ԳԱԼՃԻՄՑԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ս. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ կը մասնակցին Օր. Ալիս, Տիկին Շ. Քէշիշեան, Օր. Ս. Մաքոսեան, ընկեր Յ. Մաքոսեան եւայլն:

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք:

ԽՆՋՈՅՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ - ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Կ. ԽԱՉԻ «ԽՐԻՄԵԱՆ» ԴՊՐՈՑԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ, ԻՐ ՍՐԱՀԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՕՐ. ՓԼՕՐԱ ԱՆԴՐԻՏ

13 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Երգ, արտասանութիւն, քանախօսութիւն, եւայլն:
Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտքը ազատ է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՅԱԿՈԲԵԱՆ եւ ՔԸԼԵԱՆ ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ 13 Նոյեմբեր, կիրակի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ հանգուցեալ ՍԱՐԳԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ազգականներն, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿ.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 78

Chèque Postal Paris 1678 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Եգիպտոս եւ Բուլղարիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՆՈՅԵՄԲԵՐ DIMANCHE 13 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3885

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԺԱԳԱՆԳ ԸԼԼԱԼԷ ԱՌԱՋ

— oo —

Խոշոր թիւրիմացութիւն մը ստեղծուած է մեր իրականութեան մէջ: Այն ժամանցած մտայնութիւնը կայ թէ Դաշնակցութիւնը… «հակառակ է Բարեգործականին»:

Այս վերագրումը արդիւնք է երկու երողութեանց :

Առաջին, — որովհետեւ՝ միայն Դաշնակցական մամուլն էր որ, ցարդ, արտայայտուած էր այդ Միութեան թերութիւններու մասին. Պատահած է, բնականաբար, որ երբեմն խիստ եղած է մեր լեզուն: Սակայն, սակայն, արդիւնքն եղած, իր կարգին, ուրիշ երողութեան մը, — Հ. Բ. Միութիւնը, տարիներ շարունակ, մեր ազգային կեանքին մէջ կոզմ է եղած՝ դուրս եկէլով իր բարեգործական շրջագիծէն. Զենք ուզեր, անշուշտ, հիմա մտանցն ընել իր այդ շեղումին: Ինչ, սենք ա՛նաւ հանրութիւնը կարենք յանձնել այդ մանրամասնութեանց,— ա՜յնքան բացայայտ եղած է մանաւանդ «Երեւանեան մթնոլորտ»ի օրերուն, նաեւ Բարեգործականի դերը՝ հակադաշնակցական պայքարին մէջ: Աւելի անկեղծ ըլլալու համար, աւելցնենք որ այս պարագան մենք կը բացատրենք նաեւ այդ օրերու «տիրող մթնոլորտ»ով: Ու կ'անտեսենք: Մանաւանդ որ, ինչպէս ըսինք, անցողակի յիշեցինք այս կէտը, ընթերցողին համար, որպէսզի, Դաշնակցական մամուլին դրած «խստութեան» գլխաւոր շարժառիթները մէն:

Երկրորդ, — Բարեգործականը օգտուած է առիթէն, եւ, մեր՝ մեղ ճնճղատութը պարագան ջանացած է ցոյց տալ, իր ու իրեն շրջակից միջոցներով, որպէս «թշնամական արտայայտութիւն»:

Ու կազմուած է, այսպէս, այն անճիշդ մտայնութիւնը թէ մենք հակառակ ենք Բարեգործականի գոյութեան.

Կայ նե՛ւ երրորդ պատճառ մը, որու մասին քիչ կամ գրեթէ բնաւ չի խօսուիր: Բայց, իր գերակշիռ դերը ունի այս սխալ մեկնութեան մէջ :

Առիկա՝ ճնճղատութեան մասին հայ իրականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող ոչ միայն թերի, այլեւ սխալ ըմբռնումն է .

Այս բառը՝ քննադատութիւն՝ հայերէնի մէջ ունի ինքնուրոյնութիւն մը, որ … կը պարզէ,— քննել եւ դատել :

Այսուհանդերձ, մեր մէջ քննադատութիւնը միայն բացասական իմաստ մը ունի: Այս այսպէս է ոչ միայն մեր հանրային, այլ եւ գրական կեանքին մէջ:

Միւս կողմէ, մեր մէջ կը բացակայի հանդուրժողութիւնը՝ քննադատութեան հանդէպ

Դեռ չունինք այն յստակ ըմբռնումը թէ որ եւ է գործ, երկ, ձեռնարկ կամ աշխատանք որ հանրային — ընդհանրական է, «անձեռնմխելիութեան» իրաւունքը չի կրնար ունենալ: Այս յստակ ըմբռնումին պակասն է, բնականաբար, որ ծնունդ կուտայ, նեղմակալին մօտ — անձ ըլլայ թէ միութիւն — տրամադրութիւն մը, որ գրեթէ միշտ ըմբոստ է կամ անհանդուրժողական :

Ահա պատճառներ, որոնք առիթ են տուած, որ սխալ մեկնուի, ու մանաւանդ սխալ բացատրուի, հանրութեան մէջ, Դաշնակցութեան արդար ու անդրին քննադատութիւնները՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան գործելակերպի մասին,— եւ ոչ թէ նպատակի :

Ամբողջացնելու համար մեր այս բնորոշումը, ստիպուած ենք ժամանչել նաեւ ուրիշ կէտ մը :

Բարեգործականի ղեկավարութիւնը ինքնաշնորհ գիրք մը ունի,— ինքզինքը դրած է հանրութենէն, այս վերջինին օրէնքներէն, կազմակերպութիւններէն, նոյնիսկ անհատութենէն ու ժողովին հսկողութենէն վեր :

Այս հոգեբանութիւնը կը բխի, արդէնօրէն, իր վարչական — կանոնագրական հիմքերէն: Իրաւական նկատումներով եղած իրաւասութեանց սահմանափակումը նոյնիսկ իր անդամներէն մեծ մասին, ու՝ նոյն պատճառներով՝ տրուած լայն իրաւասութիւնը՝ իր անդամներէն մէկ փոքրամասնութեան, այս վերջիններուն — ու — րեմն եւ՝ ղեկավարութեան մօտ ստեղծած է «զոր ինչ գրեցի գրեցի»ի հոգեբանութիւն մը :

Միութեան ամբողջ կեանքին մէջ, տիրապէս գոյութիւն ունեցած է այս հոգեբանութիւնը: «Լ'Էթա սէ մուա»— միշտ այս առաջնորդութեամբ է շարժած Բարեգործականի ղեկավարութիւնը: Ու «գլուխ»ը տեւապէս անտեսած է «մարմին»ը, որ իր լուծանները հասցնող ժողովուրդը, կամ՝ իրենց տուրքերը կանոնաւոր կերպով վճարող անդամներու զանգուածն է:

Տեսակ մը սակաւապետութիւն, ուրեմն, որ կառավարած է ինքնատաց մենաշնորհներով, ու չէ հանդուրժած որ ո եւ է մասնակից ըլլայ իրեն …

Այս հոգեբանութիւնը աւելի շեշտուած է մանաւանդ անով որ, համաձայն իր կողմէ հրատարակուած տեղեկագրի մը, Միութեան համար «դրամը իրաւունքի չափանիշ մըն է», քանի որ «Հ. Բ. Ը. Միութիւնը մասամբ դրամատիրական հաստատութիւն մըն է»:

Գերճախօս է, չէ՞ … :

Ընդհատենք, սակայն: Մեր նպատակը չէր խօսիլ ո՛չ իր այս սխալ ըմբռնումին, եւ ոչ ալ առհասարակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան միջեւ ստեղծուած թիւրիմացութեան մասին:

Բայց, անհրաժեշտ գտանք ընել այս մէկ քանի բնորոշումները՝ արժագանգ ըլլալէ առաջ այն խիստ քննադատութեանց, զորս կ'ընեն, առնէ մը ի վեր, ռամկավար - ազատական թերթերը :

Իսկ այդ մասին՝ առանձին :

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ ՆԱԽԱԳԱՀ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

— oo —

Աթաթիւրքի մահը տեղի ունեցաւ հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9,5ին, բայց ժողովուրդին հաղորդուեցաւ ժամը 11ին:

Յետոյ կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, — ըսելէ վերջ թէ «Աթաթիւրք կը քնանայ յաւիտենական քունով մը», կ'աւելցնէ թէ «Թուրք ժողովուրդը կորսնցուց իր մեծ ճարտարապետը, իսկ մարդկութիւնը՝ իր ամենամեծ զաւակներէն մին»: Ու վստահութիւն յայտնելով, որ Թուրք ժողովուրդը կապուած է հանրապետական սկզբունքներուն, կը հաղորդէ թէ համաձայն Սահմանադրութեան 33րդ յօդուածին՝ Հանրապետութեան նախագահութիւնը փոխանորդաբար կը վարէ Ազգ. Մեծ Ժողովին նախագահը, մինչեւ ընտրութիւն որ տեղի պիտի ունենայ անմիջապէս, համաձայն 34րդ յօդուածին Ու կը հրաւիրէ ժողովուրդը, բանակը, երիտասարդութիւնը, որ միանան նոր նախագահին՝ քալելու համար դէպի «յաւիտենական Թուրք ազգին յաւիտենական նուաճումները»:

Յաջորդ օրն իսկ նիստ գումարեց Ազգ. Մեծ Ժողովը, ենթերի մէջ եւ միաձայնութեամբ հանրապետութեան նախագահ ընտրեց Ըսմէթ Ինէօնիւն :

Օտար թերթերու թղթակիցները, իբրեւ թեկնածու, կը յիշատակէին նաեւ Ֆէվզի Չաքմաքը, Ֆէթհի Օքեարը եւ Ճէլալ Պայարը :

Ըսմէթ եւ Ֆէվզի կրօնասէր են եւ Աթաթիւրքի ազատամտութիւնը չունին կրօնական հարցերու մէջ, այնպէս որ նահանջ մը պիտի ըլլար, կ'ըսէին, ընտրել երկուքէն մէկն ու միւսը: Բայց եթէ Ֆէվզի Չաքմաք տրամադրութիւն ցոյց չտուաւ թեկնածութեան համար, որոշ է թէ Ըսմէթ պիտի չներէր եթէ չընտրուէր: Ֆէթհի Օքեար չէր կրնար ընտրուիլ, որովհետեւ Թուրքիոյ մէջ յաջողելու համար պէտք է բանակ ունենայ իր ետեւ: Որով Ըսմէթ միակ ընտրելին էր եւ իր ընտրութեան մէջ գոյութիւն ունե…

ԸՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒԻ ԿԵԱՆՔԸ

Ըսմէթ Ինէօնիւ ծնած է 25 Սեպտեմբեր 1884ին, Իզմիրի մէջ: Հայրը դատաւոր էր: 1900ին կը մտնէ զինուորական ասպարէզ : 1910ին կը գրկուի Եմէն, վերադարձին՝ հազարապետ է արդէն եւ խարբրդական նշանակուած այն պատուիրակութեան, որ կատարեց Պալքանեան պատերազմի հաշտութեան բանակցութիւնները: Ընդհ. պատերազմին, գնդապետի աստիճանով, հրամանատար կը նշանակուի 4րդ, 20րդ եւ 3րդ զօրաբաժիններուն Զինադադարին՝ խարհրդական պատերազմական նախարարութեան

30 Մարտ 1920ին, կ'անցնի Էնկիւրի եւ երեսփոխան կ'ընտրուի Ազգ. Մեծ Ժողովին: Յետոյ կը վարէ Ինէօնիւի ճակատամարտը՝ յաղթելով Յոյներուն: 10 Նոյեմբեր 1921ին երկրորդ յաղթանակ մը եւս տանելէ վերջ Ինէօնիւի մէջ, զօրավարի աստիճան կը ստանայ եւ հրամանատար կը նշանակուի արեւմտեան ճակատի ուժերուն մինչեւ Սաքարիոյ յաղթանակը: Յունական բանակներու պարտութենէն վերջ՝ արտաքին գործավար, յետոյ յաջորդաբար նախագահ խաղաղութեան պատուիրակութեան, վարչապետ Թրքական հանրապետական կառավարութեան, — վարչապետութենէ հրաժարեցաւ կարճ շրջան մը եւ տեղը անցաւ Ֆէթհի Օքեար, որ շատ տապալեցաւ իր «ընդդիմադիր» կուսակցութեան հետ: Ըսմէթ Ինէօնիւ զարձեալ իշխանութեան գլուխ գալով՝ տիրապէս ձեռքն առաւ երկրին ղեկը, — արիւնի մէջ խեղդ քրտական նահանգները, պիտաձէն ծանրաբեռնեց երկաթուղի շինելու համար .

Վերջերս հանգստեան կոչուած էր,— կ'ըսէին թէ Աթաթիւրք շուքի մէջ նետած է զինք: Ականջները ծանր կը լսէ :

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն կողմէ ցաւակցական հեռագիրներ կ'ուղղուին Էնկիւրի, Աթաթիւրքի մահուան առթիւ, ինչպէս,— Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը՝ Ալպէր Լըպրէօն, Անգլիոյ թագաւորը՝ Ճորճ Զ., Գերմանիոյ առաջնորդը՝ Հիթլէր եւուրիշներ: Միջազգային մամուլը եւս համակրանքով կ'արտայայտուի հանդէպ Աթաթիւրքի յիշատակին: Մանաւորապէս շատ յուզուած կը թուին Անգլիացիները, որոնք «համակրելի դիկտատոր» կ'անուանեն մեռեալը: «Թայմզ» կ'աւելցնէ թէ Թուրքերը շատ դիւրին չեն կրնար գտնել «այս զարմանալի մարդուն» արժանի յաջորդ մը :

Աթաթիւրքի մարմինը երեք օր պիտի մնայ Պոլսոյ մէջ՝ ցոյց տրուելու համար ժողովուրդին, յետոյ պիտի փոխադրուի Էնկիւրի, ուր տեղի պիտի ունենայ, ամսոյս 20ին, թաղումը: Գերեզմանին տեղը յստակ չէ տակաւին :

«Թայմզ»ի թղթակիցը Լոնտոնէն կ'իմանայ թէ Անգլիոյ թագաւորը ներկայ պիտի ըլլայ յուղարկաւորութեան .

*** Աթաթիւրքի մահէն երեք վայրկեան վերջ, իր մահիճմաներէն Ֆալիհ Ռըֆգը անձնասպանութիւն փորձեց ատրճանակով : Վիճակը ծանր է:

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ Ճէլալ Պայար, ըստ սովորութեան, ներկայացուց իր դահլիճին հրաժարականը, բայց հանրապետութեան նոր նախագահը, Ըսմէթ Ինէօնիւ, դարձեալ իրեն տուաւ դահլիճը կազմելու պաշտօնը: Ճէլալ Պայար կազ —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՔԱՇՈՒԵՑԱՆ ԺՈՂ. ՃԱԿԱՏԷՆ

— oo —

Իբրեւ հետեւանք այն խուլ պայքարին, զոր Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը կը մղէր հանդէպ արմատական կուսակցութեան, մասնաւորապէս անոր նախագահին՝ Տալատիէի, ի վերջոյ արմատականները խզեցին իրենց կապը Ժող. Ճակատին հետ :

Հինգշաբթի նիստի հրաւիրուած էր Ժող. Համախմբումի կեդր. կոմիտէն: Կը նախագահէր Վիքթոր Պաշ: Արմատականներէն ներկայ էին Անքսիոնազ եւ Տոմինիք, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութենէն՝ Ժուհօ, Պէլէն, Ռաքամոն, Համայնավարներէն՝ Մոնմուսօ, Տիւքլօ, Ֆաժոն, Ֆլորիմոն Պոնթ, ընկերվարականներէն՝ Կրումպախ, Շաթօ, Փազ եւ ուրիշ ներկայացուցիչներ այլ կազմակերպութիւններէ :

Անքսիոնազ յայտարարեց թէ յանուն իր կուսակցութեան՝ բերած է նամակ մը եւ պիտի կարդայ: Համայնավարները ընդդիմացան՝ առարկելով որ անհրաժեշտ էնախ քննել օրակարգի հարցերը: Անքսիոնազ պատասխանեց թէ իրենք եկած են միայն կարդալու համար արմատական կուսակցութեան նամակը եւ չեն կրնար մասնակցիլ Ժող. Համախմբումի կեդր. կոմիտէի վիճաբանութիւններուն :

Ու կարդաց արմատական կուսակցութեան նամակը, որ նախ կը յայտնէր թէ «արմատական կուսակցութիւնը յարած է Ժող. Համախմբումին՝ նպատակ ունենալով պաշտպանել հանրապետութիւնը, գործադրելով ծրագիր մը, որուն գլխաւոր գիծերը չեն տարբերիր արմատական կուսակցութեան վարդապետութենէն», բայց շուտով տեսնուեցաւ որ համայնավար կուսակցութիւնը կը դրժէ գործակցութեան պայմանները: Այսպէս նամակը մէկիկ մէկիկ կը թուէ համայնավարներու բուռն քննադատութիւնները եւ գործունէութիւնը ընդդէմ արմատական կուսակցութեան, իբրեւ «հայրենիքի դաւաճան», «ամբարտաւան» «համեմատ լեզուաւոր», «պատմութեան ամօթը»: Այս ամբաստանութիւններուն տակ, արմատական կուսակցութիւնը կը մերժէ այլեւս նստիլ մէկ սեղանի շուրջ համայնավարներու հետ, ու կը հեռանայ Ժող. Համախմբումի կազմակերպութենէն :

Նամակը կարդալէ վերջ արմատական ներկայացուցիչները հեռացան անմիջապէս : Նախագահը նիստը …

Ժող. Համախմբումի կեդր. կոմիտէն կարճ յայտարարութեամբ մը յետոյ հաստատեց թէ արմատական կուսակցութիւնը նամակով մը, կարդացուած 10 նոյեմբերի նիստին մէջ, կը լքէ իր յանձնառութիւնները,— նամակին ընթերցումէն վերջ՝ նիստը փակուած է, որպէսզի Ժող. Համախմբումի անդամ կուսակցութեանց ներկայացուցիչները ժամանակ ունենան նամակը քննելու իրենց կուսակցութեան մէջ :

Երեկոյին, համայնավար կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը կը մերժէր արմատականներու ամբաստանութիւնները, կը մեղադրէր որ առաջին յարձակումները կատարուած են արմատականներու կողմէ եւ իր հաւատարմութիւնը կը յայտնէր Ժող. Համախմբումի ուխտին, 14 Յուլիսի երդումին:

Ֆրանսայի ելմտական նոր ծրագիրը

Ելմտական նախարար Փօլ Ռէյնօ, պատրաստած ըլլալով իր ելմտական ծրագիրը, երէկ, շաբաթ, ներկայացուց դահլիճի իր պաշտօնակիցներուն քննութեան: Այսօրուընէ հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ: Դահլիճը գրեթէ ամբողջովին իւրացուցած է Փօլ Ռէյնոյի ծրագիրը, միայն Ա. տը Մոնզին է որ կը հակառակի այն կրճատումներուն, որոնք պիտի կատարուին երկաթուղիներու վարչութեան պիւտճէին մէջ:

Փօլ Ռէյնօ, երկաթուղիներու աշխատաւորներէն պահանջած զոհողութիւններէն զատ, ծրագրած է կրճատել նաեւ նախկին պատերազմիկներու հանգստեան թոշակը, — այսպէս 500 ֆրանք բաժանելու իրաւունք ունեցողները հանգստեան պիտի կոչուին ոչ թէ 50էն վերջ, այլ 55էն վերջ, իսկ 1200 ֆրանք ստանալու իրաւունք ունեցողները՝ ոչ թէ 55էն վերջ, այլ 60էն վերջ: Յետոյ շահաբերներու մեծցնելու համար, շահատուրքէ զերծ թողուած գումարը (10,000 ֆրանք) պիտի կրճատուի՝ իջեցնելով հաւանաբար մինչեւ 8000 ֆրանք :

Միւս կողմէ օժանդակութիւն ցոյց պիտի տրուի ազգային ճարտարարուեստին, պիտի վերադրուի ոսկիի պահեստը, նոր համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Պանք տը Ֆրանսի հետ:

Պիտի պաշտպանուին Ֆրանսացիներու առեւտրական շահերը, այնպէս օտար առեւտրականները պիտի ստիպուին «վաճառականի անձնագիր» հանել :

Աշխատանքի ժամերուն մասին եւս մշակուած են բազմաթիւ օրէնքներ, - շաբաթական 40 ժամը պիտի պահուի սակայն արդիւնք յաւելուածական ժամով աշխատանքը, որու համար աշխատավարձը պիտի դրուի հարիւրին 10 — 12 աւելի :

Այս ելմտական ծրագրին գործադրութեան համար պիտի հրատարակուին մօտ երեսուներկու հրամանագիր - օրէնքներ :

— oo —

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ 20րդ տարեդարձը տօնուեցաւ, Ուրբաթ օր, ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս գաւառներուն մէջ, մեծ հանդիսութիւններով եւ կարգապահութեամբ: Փարիզի մէջ արեւն ալ ելաւ եւ փայլ տուաւ հանդիսութեանց: Հանրապետութեան նախագահը, շրջապատուած կառավարութեան անդամներէն, գնաց առաւօտ կանուխ խոնարհելու Անծանօթ Զինուորին դամբանին վրայ, յետոյ անցաւ զօրանցքը :

ԱՆՈՐ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

— «Հայրի՛կ, ի՞նչ կ՚ընէիր՝ պզտիկ եղած ատենդ, մեզի պէս կը խաղա՞յի՞ր, աղուոր խաղալիքներ ունէ՞ի՞ր, ո՞ւր էր տունդ, ի՞նչ կ՚ընէիր կաղանդին…» կը հարցնէինք շատ անգամ — ներ, երբ երես առած՝ իր գուրգուրանքին եւ պատմելու տրամադրութենէն, կը մագլցէինք ամէնքս մէկ ծունկերն ի վեր։

Բայց անիկա շատ բան չէր ըսեր ։ Ըսելիք ալ չունէր, որովհետեւ շատ երկար ատենէ ի վեր «պզտիկ» չէր, ընդհակառակն շատ շուտով մեծ մարդ ըլլալու ստիպուած էր։ Եւ կոպերուն ետին, միտքին շատ հեռուները ձգելով անցեալը, որ գորշ էր յամառ մըլուլի պէս, ուզելով տեսնել մեր մէջ իր կեանքը սկիզբէն մինչեւ վերջը, աչքերուն խորունկ մէկ անկարկուծը կը գրկէր մեր խարտեաշ գլուխները, եւ ամէն բան այլեւս կը տեսնէր միայն մեր երջանիկ մանկութեան մէջ, որ իր ստեղծումն էր։

Շատ բան չէր ըսեր, ինչ որ ալ ընէինք։ Կ՚ուզէր որ այնպէս գիտնայինք թէ միայն մանկութիւնը կրնար երջանկութիւն ըլլալ, ինչպէս մերը ։ Թէ ուրիշ սեւ բաներ չկային աշխարհի վրայ։

×

Ութէթեոս Պէրպէրեանի ընտանիքը անունմէ էր, որոնք Ակնէն առաջին պաղթողները եղած էին դէպի Պոլիս, եւ հաստատուած՝ Խասգիւղի մէջ ։ Նշանաւոր Գալէգ Ամիրան ազգական էր իրեն՝ մօր կողմէ։ Իրաւ է թէ մեր տան մէջ կար Գալէգ Ամիրային պատկերը, երկար ծոցով եւ մինչեւ ականջները իջած Ֆէս մը դրած, որուն կը նայէինք յաճախ, բայց մեր հայրը բնաւ մեզի ըսած չէր թէ անիկա մեր նախահայրն էր։

Ուրիշներէն լսած եմ յետոյ այդ մասին։ Ինք անցեալէն բան չէր ըսեր ։ Միայն կը գուրգուրար մեր վրայ եւ կը զուարճացնէր մեզ։

Երբ վեց տարեկան էր ինք, հայրը մեռած էր։ Ունէր մայրը, քոյր մը, եղբայր մը, հօրենական տուն մը եւ գպրոցը։ Եւ վեց տարեկանէն սկսեալ իր տարիները բաժնուեցան հօրենական տան եւ Խասգիւղի ազգային վարժարանին միջեւ։ Կը սիրէր իր աշխատանքը եւ մայրը, որուն համար պաշտամունք մը ունեցած էր։

Եւ տասնըչորս տարեկանին արդէն ուսուցիչ էր Խասգիւղի Ներսէսեան վարժարանին մէջ։ Ցետոյ տասնըվեց տարեկանին՝ կը մեկնէր Աղեքսանդրապոլիս, դարձեալ ուսուցիչ։ Ուրեմն տասնըչորս տարեկանէն ի վեր կ՚ուսուցանէր, եւ տունը կ՚ապրեցնէր։

.. Եւ իր մասին բոլոր լսածներէս կ՚երեւակայեմ թէ անիկա աղջկան պէս ճերմակ մորթով, շատ փափուկ մանչուկ մը եղած է, խարտեաշ գանգուր մազերով եւ երազուն կապոյտ աչքերով։ Կ՚երեւակայեմ թէ անիկա ունեցած չէ երբեք իր հասակակից մանչերուն բիրտ շարժումները, մասնակցած չէ անոնց աղմկայոյզ խաղերուն, թէ անիկա, իրիկունը, դպրոցէն վերադարձին՝ իր սիրող սրտին ամբողջ թափովը փարած է վիշտով լեցուն մօրը վզին եւ ջանացած է երջանկացնել զայն՝ կրցածին չափ։ Ու յետոյ, երբ մութը կ՚իջնէր Ոսկեղջիւրի ջուրերուն վրայ, արդէն իսկ խորհուրդով լեցուն գլուխը հակած՝ մոմին լոյսին տակ, անվհատ կացարար, պատրաստած է եւ ձեւ առած իր մէջ շատ շուտով տիրապետուելու կոչուած այդպայ մարդուն։

Բայց ասկէ զատ, եւ անիկա ինք կ՚ըսէր մեզի, կիրակի օրերը, երբ ամբողջ պատարագի արարողութիւնը կ՚երգէր մեզի հետ՝ մեր տնեցակին անկիւնը պատրաստուած վարագոյրով եւ մոմերով պզտիկ խորանի մը առջեւ, թէ տղայութեան օրերէն սկսեալ միշտ մեծ հաւատքով եւ սէրով գացած էր եկեղեցի։ Շատ գեղեցիկ ձայն մը ունէր եւ փնտռուած երգիչն եղած է իր թաղին եկեղեցիին եւ շատ կիրակիներ կամ մեծ տօներուն, տարուած է ուրիշ հեռաւոր թաղեր, երգելու եկեղեցիներուն մէջ։ Մանկական օրերու եկեղեցիի մթնոլորտէն առած միսթիք դրոշմը պահած էր մինչեւ վերջը, երբ այդ օրերուն հաւատքովը կ՚երգէր մեզի հետ, մեր փոքրիկ խորանին առջեւ։

Եւ կը պատմէր նաեւ թէ յաճախ մենակեան թափումներու ալ կը տանէին զինքը։ Եւ զգեստաւորուած՝ երկար շապիկով մը, որու վրայ սեւ խաչ մը կար, իսկ ձեռքին մէջ՝ երկար մոմ մը, երգելով կը քալէր անծանօթ դագաղի մը ետեւէն, եւ անիկա բացառիկ ձեւով մը զգայուն պզտիկ տղու իր յիշողութիւններուն մէջ, մասնաւոր անկիւն մը չինած էր։

Ցակաւին կը տեսնեմ զինքը, մեր սենեակի անկիւնի խորշին մէջ շինուած փոքրիկ խորանին առջեւ, ձայնը եւ աչքերը լուսաւորուած այնտեղ վառող բարակ մոմերէն, որ կ՚երգէ իր տղայ օրերուն հաւատքովը…։

×

Պոլիս գտնուած վերջին տարինեբուս, օր մը, գացեր էի Խասգիւղ, այցելելու իր ծնած տունը։ Դժուար չեղաւ գտնելը։ Եկեղեցին հարցուցի, եւ մէկը առաւ տարաւ զիս հոն։ Եկեղեցին եւ դպրոցին մօտիկ էր տունը, վերելքի մը վրայ նեղ փողոց մը, տանն դիմացը պատով մը։ Հիմակ ուրիշներ կային հոն։ Տունը փոխած էին, վրան յարկեր աւելցուցած, եւ ներկած։

Զարմացան տեսնելով յանկարծ իրենց տան առաջ անծանօթ աղջիկ մը, որ անյագ աչքերով կը նայէր նեղ փողոցն ի վար, ու կը զննէր կարօտագին աչքերով տունին պատուհանները, պատերը ու քարերը ։

Որովհետեւ որքան ալ տարիները անցած էին, եւ նոր բնակիչները պրկած թէ անճանաչելի դարձուցած էին հօրս մանկութեան տունը, դիտէի, սակայն, որ այդ տան հիմերուն վրայ եւ պատերուն քարերուն ետին ծնած ու մեծցած էր ան ։

Եւ յամառ տեսիլքի մը պէս այնտեղ կը տեսնէի սիրելի պատկերը խորհրդաւոր ճակատով, կապոյտ եւ երազուն աչքերով փոքրիկ տղու մը, որ մեռած է հիմա ։

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով ։

ՍԻՐԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շաւարշ Նարդունի իր խմբագրած «ՀԱՑ ԲՈՅԺ» ամսաթերթի Սեպտեմբերի թիւին մէջ ունի շատ չահեկան յօդուած մը «Հիւանդութիւն չէ՞ միթէ սիրահարութիւնը» վերնագրով ։ Այս առթիւ Կաաթոն Պէտէթի «Հիպոկրատ» անուն գործէն կ՚ընէ մէջբերում մը։ Այդ մասը կ՚արտագրենք, փոքրիկ կրճատումներով ·

— «Մակեդոնիոյ թագաւորը, Պերտիկկաս Բ., հոգեկան ծանր տագնապի մը ենթարկուած էր երեք տարիէ ի վեր։ Խորհրդակցութեան կանչուեցան օրուան մեծագոյն բժիշկները,— չկրցա՞ն դարմանել։ Ի վերջոյ եկաւ Մեծն Հիպոկրատը։ Երկար քննեց, օրերով հետեւեցաւ հիւանդին շարժումներուն։ Հիպոկրատ չէր բաժնուեր իր հիւանդէն։ Պատմել կուտար մանկութիւնը, պատանեկութեան շրջանի խաղերը, խաղընկերներու հետ յարաբերութիւնները, մանաւանդ երազները։ Հիպոկրատի հարցումին պատասխանելով՝ Պերտիկկաս ըսաւ թէ, երազին մէջ, մերթ մինակ կը տեսնէր հայրը, մերթ հարճին հետ նստած քով քովի։ Փիլա կը կոչուէր հարճը, գեղանի աղջիկ մը, զոր հայրը հարճ ըրած էր իրեն՝ 14 տարեկանին։ Պերտիկկաս միասին մեծցած էր աղջկան հետ։ Փիլա 19 տարեկան էր երբ մեռաւ Պերտիկկասի հայրը։ Փիլա հասած էր իր գեղեցկութեան լրումին ու կը ճառագայթէր աստուածուհիի մը նման ։ Հիպոկրատ լուծեց թագաւորին եբրայեին գաղտնիքը, գտաւ անոր հոգեկան տագնապին պատճառը։ Եւ ըսաւ Պերտիկկասի— դուն սիրահարուած ես հօրդ հարճին. Պերտիկկաս, յանձնուդ առատ, խոստովանեցաւ թէ ճի՛շդ կը մտածէր Հիպոկրատ։ Պերտիկկաս Բ. ամուսնացաւ իր հօրը հարճին հետ եւ բժշկուեցաւ տարիներէ ի վեր իր կրած տառապանքէն։»

Դարեր ու դարեր անցած են Հիպոկրատի ու Պերտիկկասի ժամանակէն ի վեր։ Հիմա ալ սակայն սիրահարութիւնը հիւանդութիւն մըն է։ Սա տարբերութեամբ որ երկուքն ալ դարձացած են։ Սիրահարութիւնն ալ մեծցած է, հիւանդութիւնն ալ։ Սիրահարութիւնը աշխարհակալութեան կամ աշխարհակալութեան տարփանքին հասած է ու հիւանդութիւնը համաճարակի մը փոխուած է ։ Հիմա ալ թագաւորներ, տիկնաթորներ, կառավարական պետեր կը սիրահարուին, նման Պերտիկկասի, սակայն ոչ հարճի մը կամ աղջկի մը։ Կը սիրահարուին այլ բաներու, ընդարձակ բաներու, բարեբեր, աղքատագոյն բաներու ։ Այնպիսի բաներու որոնց մէջ հարիւր հազարներով գեղեցիկ Փիլաներ, Լոլաներ, Թոլաներ կան։ Ներկայ ժամանակներու իշխանաւորի մը համար Փիլան ի՞նչ է որ՝ անոր սիրահարուի։ Մէկ հրաման ու արդէն Փիլաները փիլաւի առատութեամբ կ՚ունենայ, ուզածին չափ, ուզածին պէս, ուզած ատեն, ուտելու համար հում հում, բիդոտ եղինձով ։

Հիպոկրատի չուրթը ունեցող բժիշկ մը՝ Տոքթ. Միլ Պէյըրը, անցեալ օր, արձարան մը մէջ, երբ շրջապատուած էր քանի մը ծանօթներով, կ՚ըսէր ·

— Եւրոպական մեծ պետութեան մը պետը հիւանդ է քանզի բուռն կերպով սիրահարուած է գեղեցիկ կնոջ մը որ կը գտնուի իր սահմաններէն դուրս ։ Շէֆը իր հիւանդութեան մէջ յաճախ կ՚ունենայ կատաղութեան նոպաներ ու կը գոռայ, կը պոռայ, կը փրփրի ։ Վագրի մը նման կը բանայ բերանը ու ամէն ինչ յօշոտել ու կլլել կ՚ուզէ ։ Սիրահարութեան մէջ ոմանք կ՚առողջանան, ուրիշներ կը վերանան, կան ալ որ բարկութեան մոլուցքէ կը բռնուին։ Կ՚ըլլան ջիղերու դողդղան հանգոյց մը։ Մեր ըսած շէֆը այս վերջին տեսակէն հիւանդ սիրահարուած մըն է։ Անիկա իր առաջին սէրը չէ, հաւանաբար ոչ ալ վերջինը։ Առաջին անգամ սիրահարուած էր Օր. Սարէ անուն կոյսի մը ։ Տիրացաւ, պահ մը հանգստացաւ ու մանաւանդ հանգստացուց։ Կարծեցինք որ բուժուած է վերջնականապէս։ Սխալ։ Քիչ վերջ սիրահարուեցաւ Օր. Հըէն ա-նուն պոչ խաղցնող աղջկան։ Ամէն ոք կարծեց որ Օր. Հըէնի հետ ըլլալով պիտի փրկուի սիրային հիւանդութենէն։ Սխալ։ Շրջան մը յետոյ սիրահարուեցաւ Օր. Օթ Րիչին։ Ան ալ հեռք անցուց։ Հազիւ քանի մը ամիս էր անցած երբ մոլեգին սիրով մը կապ ունեցաւ Օր. Էթին։ Վայելեց, յագեցաւ։ Հիմա սակայն նորէն սիրահարուած է։ Այս անգամ այրի կնոջ մը որ կայտառ պառաւ մըն է։ Հարուստ ու գեղանի։ Համակ ծիծաղ։ Կաթնաշատ։ Կը բնակի Սեւ ծովու ափերուն վրայ։ Անունը Մատամ Ուքրանիա։

Մէկը ըսաւ․

— Բայց անիկա կնիկ չէ, երկիր է …

— Դիցաբանութեան մէջ երկիրները կը ներկայացուէին աստուածուհիներով։ Մեր արդի կառավարական պետերն ալ իրենց հեթանոսներ՝ կը սիրահարուին երկիր - կիներու։

— Բայց այդ երկիր - կիները հայր, ամուսին, տէր չունի՞ն…

— Աւելնականութիւնը աղջիկ, կին փախցնելուն կամ յափշտակելուն մէջ է։ Որքան խեղճ ու տափակ պէտք է ըլլայ երկրի մը պետը որ երթայ ու բռնէ՝ հայր մը սիրողը — Աստուծոյ կամքով, եկած եմ խնդրել ձեր օրիորդ աղջկան ձեռքը։ Առանց մէկուն ոչ ոք կինիկ չի տար։ Քաջ ասպետ եղողը կինը կը վրկէ, կը նետէ իր ձիուն քամակը ու կը մերկացնէ … տարբը։

— Դեռ ուրիշ սիրահարեալ կառավարական պետեր ալ կա՞ն…

— Ուշադիր չափ։ Ուրիշ մը կայ որ սիրահարեալ էր հայկէշ կնոջ մը։ Ա․․․․ Հիմա նորէն աչքը դուրսն է ։ Սիրահարուած է Օրիորդ Անա Տոլոնեանին։

— Կը մաղթեմ որ հասնի իր մուրազին ։

— Ասիոյ ծայրն ալ պետ մը կայ որ սիրահարուած է Տիկին Ջինաստանին։ Անյագաղանմանկալին սիրով մը վառուած է որ կը փափաքի խածնել, կրծել, միսերը մաս մաս ընել, վերջապէս հում հում ուտել իր տարփուհին։

Ուրիշ մը ըսաւ․

— Զըսէ՞ք որ աշխարհ ամբողջ սիրահարութեան մէջ է, ի՞նչ անոյշ հիւանդութիւն։ Եւ սակայն տխմարներ կան որոնք կը պնդեն թէ վրէժն է աշխարհը ղեկավարողը։ Ցիսուսի քարոզած սիրահարութեան եւ սիրոյ թագաւորութիւնը եկած է եւ չատեր լուր չունին։

Բժիշկը ըսաւ․

Բոլոր կառավարական պետերը փոխուած են սիրահարներու։ Մակեդոնիոյ թագաւոր Պերտիկկաս Բ.ի սիրահարութիւնը մանկական խաղ մըն է անոնց, թագաւորութեան մեր ներկայ իշխանաւորներուն կայծարձակ, բոցավառ եւ հրաշունչ սէրերուն։ Պերտիկկաս ամուսնացեր է եւ քանի մը չարաթէն խաղաղեր է իր սրտին ալեկոծ կրակը · քանի մը ամիսէն ալ կրակը մարեր է ու դադրեր է ըլլալէ սիրահար։ Մինչդեռ մեր նոր սիրահարները կը սիրեն, կը տիրանան ու քանի մը ամիս վերջ նոր եւ աւելի ուժեղ սիրով մը կը բռնկին, հրաբուխի նման, մնալով հոգիով միշտ երիտասարդ, միշտ սիրավառ, միշտ յանձնառու տառապանքի եւ զոհողութեանց, միշտ պատրաստ հրեղէն նետերու, մարտիրոսութեանց եւ հերոսութեանց

Ամէնքս ոտքի ելանք եւ աղաղակեցինք ·

— Կեցցե՛ն կրակէ նոր սէրերը…

— Կեցցե՛ն սիրող իշխանաւորները ·

— Կեցցե՛ն սիրոյ թագաւորութիւնները…

— Անկցի՛ն անսէր պետերը եւ անսէր ազգերը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՏԱՏՐԱԳՈՄԻ ՀԱՐՍ»ԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

« Համազգայինի Փարիզի վարչութեան սարքած «Տատրագոմի Հարսի» դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ շատ խանդավառ մթնոլորտի մէջ։ Բարեգործականի կոկիկ սրահը լեփ - լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ այն չափով, որ հանդիսականներէն մէկ ըդ-դալի մասը ոտքի վրայ մնաց կանգնած ։

Համազգայինի Փարիզի վարչութիւնը, ինչպէս լսեցի, որոշել է նման հաւաքոյթների համար վարձել աւելի յարմար սրահ ։

Նախ դատական մարմնի նախագահը ընկեր Ս. Վրացեան համառօտ կերպով տուաւ « Տատրագոմի Հարս »ի բովանդակութիւնը, եւ ապա հարցումներ ուղղեց ամբաստանեալ Ցովանին (Թ. Զարդարեան), իր կնոջը սպանելու մասին։ Ցովանը խոստովանեց որ ինքն է սպանել իր կնոջը, իր ընկերների որոշումով, կինը՝ Սանամ, մի Քրդի հետ ապօրէն կենակցելու պատճառով։ Թէեւ ինքը սիրում էր իր կնոջը, բայց որպէս Ֆէտայի չէր կարող չգործադրել իր ընկերների վճիռը ։

Աւագ - դատախազը (ընկեր Ա. Հանըմեան) խնամուած ճեղադրական ճառ կարդաց «Տատրագոմի Հարսը» գրքից բաւականին մէջբերումներով՝ Ցովանի ծանր մեղսակցութիւնը ապացուցանելու համար։ Միեւնոյն ժամանակ թէ աւագ - դատախազին եւ թէ Սանայի պաշտպան - փաստաբանին (ընկեր Վ. Իշխանեան) վճռակուած էր Քրդի հետ Սանայի ապօրէն կենակցութիւնը արդարացնելու միտումով գործ դնել իրենց իրաւախոհական եւ հռետորական կարողութիւնները ։

Ամբաստանեալ Ցովանի պաշտպան - փաստաբանը (Տոքթ. Հրաչ Զարդարեան) քաջ ծանօթ լինելով նախապատերազմեան շրջանի հայկական գաւառների բնատնեկան նահապետական մաքուր բարքերին՝ իրեն դժուար չէր աւելի պերճախօս փաստարկութիւններով ապացուցանել մանաւանդ Տարօնի աշխարհում ակիզ երեւան տարի առաջ տիրող խառակրոն աւանդական սովորութիւնները եւ դարեր ամուսնի հանդէպ կատարած սրբազան պարտականութիւնները

Եւ խնդրեց չշփոթել Փարիզի այժմեան բարքերի հետ ։

Թէ աւագ - դատախազի եւ թէ դոյգ պաշտպան - փաստաբանների ճառերը ներկաները լսեցին շատ մեծ հետաքրքրութեամբ, մերթ ընդ մերթ ծափահարելով բուռն ծափահարութիւններով։

Ապա դատարանի նախագահը խօսք ուղղելով ժիւրիի անդամներին՝ բացատրեց այս դատական խնդրի առթիւ իրենց կատարելիք պարտականութիւնները, ժիւրին քննութեան առաջադրելով Սանայի սպանութեան առթիւ մի քանի գրաւոր հարցումներ, իւրաքանչիւր հարցին «այո» կամ «ոչ» պատասխանելու համար։

Մինչ ժիւրիի անդամները առանձնացած կը խորհրդակցէին իրար հետ դատարանի կողմից իրենց տրուած հարցումներին պատասխանելու համար, մենք մէկ անգամ եւս միասին կարդանք այդ դատավարութեան նիւթ կազմող՝ մեր Սասունցի Ֆէտայիներից մէկի՝ Ցովանի սիրային ողբերգութեան իրական պատմութեան վերաբերեալ ընկեր Ռուբէնի հիանալի յուշերի այդ հատուածը (տես վարը) որ Կոստան Զարեանին ներշնչել է գրելու «Տատրագոմի Հարսը» խորագրով գեղեցիկ բանաստեղծութիւնը, որ լոյս է տեսել առանձին գրքով նըւիրուած ընկեր Ա. Ահարոնեանին

Ժիւրին քննելով իրեն առաջադրուած հարցումները, տուաւ իր պատասխանները, որոնց հիման վրայ դատարանը անպարտ արձակեց Ցովանին, ինչ որ ներկաներից շատերի կողմից ընդունուեց բուռն ծափերով

Դատական վճռից դժգոհ մնաց աւագ - դատախազը, կնապան Ցովանին գտնէ թեթեւ պատժի չենթարկելու համար ։

Դատական մարմնի նախագահ՝ ընկեր Ս. Վրացեան նկատելով հանդիսականների ցոյց տուած կենդանի հետաքրքրութիւնը , դատավարութիւնը վերջացած յայտարարել՝ առաջարկից ցանկացողներին արտայայտուել այս գրական դատավարութեան նիւթ Ճառայած խնդրի մասին։ Հ. Սասնէցի Մովսէսեանը գնահատական ըսաւ սպանութեան հեղինակներին ։

Ընկեր Աշոտ Իսահակեանը առարկելով Հ. Սահակին հարց տուաւ, թէ ինչո՞ւ սպանութիւնը իրաւունք ունի մարդկանց մահուան դատավճռելու, իսկ քաղաքական կուսակցութիւնը՝ ոչ ։

Պ. Տ. Բուդաղեանը պատմեց թէ ինչպէս 1920ին մի հայ կին դիմել է Բաղուի հայ հոգեւոր իշխանութեանը ապահարզան խնդրելով, այն պատճառով որ թէեւ եօթը տարի էր ինչ ամուսնացած էր, բայց դեռ կոյս էր ինչ որ հաստատուելով բժշկական քննութեամբ՝ ընթացք էին տուել իր խնդրանքին։ Եթէ Բաղուի պէս խոշոր քաղաքի ապականուած բարքերի մթնոլորտում կարելի էր եօթը տարի կոյս մնալ, ամուսնացած լինելով հանդերձ, ինչու չէր կարելի Տարօնի պէս նահապետական գաւառում իր կրքերը զսպել։ Եւ Սանամի վարմունքը դատեց դատապարտելի ։

Ժողովը փակելուց առաջ ընկեր Ս. Վրացեան բոլորի կարծիքը շօշափելու համար քուէարկութեան դրեց Ցովա…

• ՔԱՍԱՂ ՈՒ ԹԻՐԹՕՆԸ (64)

ՁԵՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼԳԹԹ ՄԸՆՏԻ

Անգլ․ թարգմ․ Ռ. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Երկրորդ թնդանօթ մը որոտաց , բայց ոչ առաջինին չափ լաւ նշան առնուած, սուլելով անցաւ մեր ձախ ուղղութեամբ եւ առանց պայթելու ինկաւ հեռուաքին մէջ։ Անոր հետեւեցաւ երրորդ մը, չորրորդ մը, ամենավերջինը պայթեցաւ։ Արդարեւ այնքան չատ խոկ էր պահուըտող դաղթականը մը մար։ Ու տեսանք որ խեղճը կծկտած տղէն վեր ցատկելով խեղաթիւրի մը նման եւ ուղղութիւնը կորսնցուցած հոս հոն կը վազվզէր, գըլուխը թեւերուն մէջ առած։

— Խեղճ մարդը վիրաւորուա՞ծ է արդեօք, հարցուցի ես։ Ֆրէտ սակայն իմ չալէն ճաթեցաւ։

— Մարտիրոս անատո՞ւնն է , ըսաւ խնդալով Փիթըր Միգըլը։ Աստուած ի՜նչ չիգուած։

Մեր կենդանի՞ները անոր կողմը քըշեցինք։ Արդարեւ Փեթըրն էր, որ ա-քերը խումբ կը վազվզէր։ Ձիերը կեցուցած առեններս կը ճչար։ Մեր երկու ջորիներուն միջեւ տեղաւորեցինք եւ փոկերը իր ձեռքը տուինք։ Չէր խօսեր․ միայն կը ողբար։ Երկու ջորիներուն միջեւ գտնուելը իրեն այնպէս խորհիլ կուտար թէ՝ թնդանօթի հարուածներէն պիտի կարենար պաշտպանուիլ եւ որովհետեւ անտարբերելու պատճառ մը չունէինք, զանդաղ գըլոտացքով յառաջացանք, այսպէսով միջոց տալու համար որ իր ջիղերը հանդարտին։

Դարձեալ միեւնոյն քաղցրաբարոյ Փիթըր Միգըլն էր ան. իր երիտասարդ կեանքին մէջ մէկ նորութիւնմ միայն աւելցած էր։

Ու մինչ մեր ջորիներուն միջեւ զինքը կը քաշքշէինք, Ֆրէտ հարցուց ·

— Հօգ ի՞նչ կ՚ընէիր, Միգըլ ։

— Ան կը փնտռէի։

— Ո՞վ։

— Մակա ժաիրը։

Ֆրէտ իր զաղուած խնդուքին մէջ կենդանիին փորին զարկաւ․ ջորին խրտչելով սկսաւ ճղլնեցուցիչ շարժումներ ընել, եւ խեղճ Միգըլը սարսափէն սկսաւ ճաղել։ Երբ զինք հանդարտեցուցինք, ըսաւ հառաչելով․

— Մէկը պէտք է փրկէ այս աղջիկը։ Ո՞վ կրնայ ընել այդ բանը․ ո՞վ կայ ուրիշ։

— Մինակ դուն կաս ատոր համար, համաձայնեցաւ Ֆրէտ։

— Ուրախ եմ որ ինծի հետ համաձայն էք։ Դուք գոնէ այդ մեծ առաքինութիւնը ունիք, պարոն Ֆրէտ ։ Գիտէք որ այդ աղջիկը մարդասպան մը կրնայ ըլլալ։ Այո՛, ան փորձեց Բուսթէմ Խանը սպաննել։ Բուսթէմ Խանը կախուելու արժանի է, որովհետեւ չար մէկն է․ սեւամորթ անպիտան մը։ Բայց աղջիկը պէտք չէ որ իր թեւերը արիւնոտէ․ ո՛չ, ո՛չ։

— Ինչո՞ւ համար Մական զայն չըսպաննեց, հարցուց Ֆրէտ։ Վերջին վայրկեանին ասկէ պէտք ՞ը արդեօք։

— Ո՛չ։ Կը ցաւիմ ոչ ըսելուս։ Տակաւին Աստուածարիութիւն չունի ան։ Բայց աս ալ պիտի ըլլայ։ Պէտք զըղջայ։ Անոր համար պիտի աշխատիմ ։ Մարդասպանութիւն գործելը եւ արհեստի անոր․ բայց զիս պիտի սպաններ, եթէ Գագիկ անոր բաղուէկն չըլլար․ եւ որպէս պատիժ՝ հրամայեց որ, առաւօտ, կէսօր եւ իրիկուն, օրը երեք անգամ քարոզեմ անոր։ Ուստի պատեհութիւնը ստեղծուած էր ինծի համար։ Գինչու կիներու պահակախումբ մը դրուած է, տեսնելու համար թէ հրամաններուս կը հպատակի՞ն թէ ոչ։

— Շարունակէ՛, ըսաւ Ֆրէտ։ Ցետոյ ի՞նչ պատահեցաւ ։

— Փախաւ եւ կուիլը դիտելու համար վար վազեց։

— Ինչո՞ւ հետեւեցար անոր։ Զվախցա՞ր ։

— Ո՛հ, պարոն Ֆրէտ.եթէ գիտնա՛ք։ Եւ սակայն զինքը փնտռելու ներքին մղում մը զգացի։ Ձեմ կրնար տեսողութենէս հեռու պահել զայն։

— Ինչո՞ւ։ Ան ինքզինքը պաշտպանելու ի վիճակի է։

— Ո՛հ, չեմ կրնար թողուլ զինքը որ ամեր գտնուի։ Պէտք զաղըրեցնեմ այդ տկարութիւնը։ Ինծի այնպէս կը թուի որ Գագիկը կը փնտռէ։

— Լաւ․ ինչո՞ւ չէ։

— Ո՛հ, պարոն Ֆրէտ․ ըսէք ինծի, կ՚աղաչե՛մ։ Դուք կրնաք գիտնալ․ գուք որ այնչափ անաստուած մէկն էք։ Ինչպէ՞ս են իր յարաբերութիւնները Գագիկին հետ։ Անոնց միջեւ… արդեօք տկարութեան յարաբերութիւն գոյութիւն ունի՞։

— Ի՞նչպէս կրնամ գիտնալ ես։ Ան գնչուհի մըն է, մինչ Գագիկ պատուական կիսավայրենի մը։ Ատիկա քեզ ի՞նչ բանով կը հետաքրքրէ։

— Ո՛հ, ատոր չեմ կրնար հանդուրժել։ Եթէ գիտնամ որ ճիշդ է, սիրտս պիտի պայթի։

— Ուրեմն ինչո՞ւ կը մտածես այդ մասին։

— Ձեմ կրնար։ Կը սիրեմ զինքը ։ Ո՛հ, զինքը կը սիրեմ, պարոն Ֆրէտ։ Կեանքիս ամբողջ տեւողութեան ուրիշ ոեւէ կին սիրած չեմ։ Եթէ Գագիկին հետ մեղապարտ յարաբերութեան մէջ գտնուելին իմանամ, սիրտս պիտի պայթի։ Ո՛հ, ինչ պիտի ընեմ․ ի՞նչ պիտի ընեմ, կը սիրե՛մ զինքը։ Ի՞նչ պիտի ընեմ ։

— Զինքը կը սիրե՛ս, ըսաւ Ֆրէտ մտքով զուարճանալիք բանէր փնտռելով։ Այն ատեն սէրդ ցոյց տուր։ Եթէ զինքը իրապէս կը սիրես, ․․․ եւ ուժեղ սէր։

— Պիտի ուզէի՞ք ինծի օգնել, պարոն Ֆրէտ։ Կը տեսնէք որ անփորձ ան, ու վայրի։ Մինչդեռ ես գէրմ… կուհիի մը հետ անգամ սիրահար… թիւն չեմ ունեցած։ Ինծի պիտի օգ… նէ՞ք ։

— Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ․ պատասխանեց Ֆրէտ, խնդուքը զսպելով… կը վստահեցնեմ Մակային հետ… նացնել, եթէ բաւականաչափ քա… թիւն ցուցնես։ Մատանի մը ունի…

Փիթըր Միգըլ սակեայ մատանի… հանեց, որուն մաշած երեսին… վի յիշեցուց սպաննուած … փամփուշտի տապլակին մէջէն… ուած մասին մասանին։ Թերեւս… գըլ զայն գնած էր․ բայց այդ… ո՛չ Ֆրէտ եւ ոչ ալ ես արտայայ… ցանք ։

(Շար․)

…ԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

HEINZ JOLLES ET ANTONIO JANIGRO

… յաջորդական ունկնդրու-
…երու ընթացքին՝ յայտնի դաշ-
…ւար Հէնց Եոլլէս եւ Թաւջութա-
… Անթոնիօ Ժանիկռօ՝ Շոփէնի
…ին մէջ, Փարիզ, տուին Պէթհօ-
…այի երկու գործիքներուն հա-
…ղինակած ամբողջական գործը:

…է անծանօթ մը չէ Հայերուս,
…ր կը յիշեն իր դաշնակի ուշա-
…ընկերակցութիւնը մեր մեծա-
…ղորդ երիտասարդ ջութակահա-
… Ֆ. Աղազարեանի նուագահան-
…ներուն:

…նակի արուի վարպետներէն մէկն
… եւ իր տուած մասնաւոր նուա-
…ագէտները արժեւցուցած են իր
…ե եւ միանգամայն ուժեղ նկարա-
…միացած կատարեալ թէքնիքի
…րժէքներուն:

…առաջքններուս համար հաճելի
…թիւնը եղաւ Թաւջութակահար
…Անթոնիօ Ժանիկռոյի յայտնութիւնը:

…մակրելի եւ շատ երիտասարդ ի-
…ոցի արուեստագէտը աչակերտն է
… մեր մեծանուն արուեստագէտ
…ացի՝ Թաւջութակահար Ալեք-
…անի, զորուն կը պարտիմ ինչ որ
…ւ եւ եղած եմ այսօր», ինչպէս
…յայտարարէր ինծի, անցեալ գի-
… իր մեծապէս գնահատելի ունկն-
…բնէն ետքը:

…րակոյս չունիմ որ քանի մը տա-
…ն համաշխարհային պետական -
…ան կեդրոններուն մէջ, իր փառ-
…ւտ պիտի պոռոցնէ նաեւ մեր
…ութակեցին անպուղական ու-
…ւրի համբաւը:

Երիտասարդ Թաւջութակահարը օժ-
…ւած է այն բոլոր առաւելներով, ո-
…ր անհրաժեշտ են իսկական երա-
…տի մը:

…ւրի չորս տարի է որ ձեռնարկած
…նուագահանդէսներ տալու, ունի
…կայ ինքնավստահութիւն, եւ
…լեկ մաէստրիա, իր կնոտոցը
… ու ուշագրաւ ճշգրտութեամբ,
…թեամբ եւ շնորհով, ուր կը նը-
…ւր Ալեքսանեանի դպրոցը:

…նիկռօ ունի աղուոր հնչականու-
… եւ գործիքը իր վարպետ մատ-

…մ Սանայի մեղմակցութեան խն-
…, եւ քուէարկութիւնից յետոյ,
…ի կատակով ընկեր Վրացեանը
… նկատեց, այրերի մեծամասնու-
…ւր Ցովանին արդարացրին, իսկ
…նց մեծամասնութիւնը՝ Սանա-

…ուած մթնոլորտի մէջ թէեւ ժո-
…ը վերջացաւ, բայց շատերը խըմ-
…րի բաժանուած շարունակեցին
… տաք վիճաբանել այս հետաքրքը-
…ան հարցի շուրջը:

ԲԵՆՕ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐՕՏ ԶՕՐԱՆՑՔՆԵՐՈՒ

—— oo ——

Քաղցրանոյշ, երավառ, յանկարծ ձայն մը նուագի
Օդը ճեղքեց, հասա, ինծ՝ ինչպէս ծիզակ մը տաքցած:
Ամբոխն ահա լուռ, անվերջ, գետի մը պէս կը հոսի,
Կը հետեւի խանդավառ, եղանակին մեղմ ու ցած:

Հիմակ ես ալ անոնց պէս քայլ կը նետեմ անհամբեր,
Կը դիտեմ լուռ հեռուէն փրթող առուերն զօրանցքին:
Զօրավարը էն առաջ, ու զինուորնե՛ր, զինուորներ,
Կուգան կ'անցնին իրենց վեհ դրօշակով միասին:

Սրտիս մէջէն այդ պահուն անցաւ կայծակ մ'երեղէն
Ու մկրատեց ակամայ բոլոր ջիղերն իմ կեանքիս,
Աչքերս յանկարծ մթնեցին, դողաց մարմինս ալ հիմէն,
Ինչպէս լապտեր մը առկախ որ պիտ' իյնայ կը խորհիս:

Ըմբոստութի՛ւն սրբազան,— անզուսպ բողոք մ'երավառ,
Կուրծքիս մէջէն, շրթներէս, դուրս սահեցաւ վերջապէս:
Ըսէ՛. Տէր, գուք չունի՞ս դուն, գուք չունի՞ս որ մեզ համար
Կը գլանաս փառաշուք, հսկայ զօրանցք մը այսպէս:

Հսկայ զօրանցք մը այսպէս, որ ունենայ բիւրաւոր
Հրետանի, բեղանօթ, գնդացիրներ, սուր փայլուն,
Սպարապետ, զօրավար, հայ դրօշակ եւ զինուոր,
Որ գան անցնին մարտագոռ եղանակ մը շրթներուն:

Սիրտս ու աչքերս տխուր, տէ՛ր, տես քեզի կը նային . :

ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

ներուն տակ գիտէ տալ խոր ու թա-
ւաժեղէն մինչեւ նուրբ եւ թաւշային
շեշտերը:

Պէթհովէնի գեղակերտ եւ գունա-
գեղ հինգ սոնաթները եւ երեսուն եւ
մէկ վարիասիոնները աւիթ տուին որ
երկու արուեստագէտները, միատարր
եւ ներդաշնակ զոյգ մը, արժեցնեն ի-
րենցմէ իրենք՝ իրենց բովանդակ տարո-
ղութեամբ, տրուած ըլլալով՝ որ ա-
նոնց մէջ յաճախ դաշնակը կը տիրա-
պետէ իր բաժիններով, եւ որոնց ըն-
թացքին կրցանք անգամ մըն ալ գնա-
հատել Եոլլէսի հիանալի խաղը եւ տի-
րական արուեստը:

Անշուշտ, իր կոչումին մէջ, Ժա-
նիկռօ դեռ չի կրնար հաւասարիլ Եոլ-
լէսի — ինչ որ դժալի եղաւ երբեմն —
խորունկ գիտութեան եւ արտայայ-
տութեան բացառիկ նրբութիւննե-
րուն:

Անշուշտ զգայնականութեան սահ-
մանները դեռ բաց կը մնան որոշ չա-
փով, բայց որոնք պիտի գրաւէ հետ-
զհետէ տարիներու փորձառութեան եւ
ապրումներու ընթացքին: Սակայն
ու յսպէս՝ ինչպէս կը ներկայանայ Ժա-
նիկռօ՝ այսօր, արդէն նշանակած է
իր տեղը, Թաւջութակի հռչակաւոր
վարպետներու շարքին մէջ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Ե. Գ.— Կը տեղեկանամ թէ Ֆ. Ա-
զազարեան եւ Եոլլէս մտադիր են մօ-
տերս մեկնիլ, քանի մը երաժիշտնե-
րու հետ, Ֆրանսայի հարաւային շրր-
ջանները, Մարսէյլ, Ավինեոն, եւն.:
Առիթ մը՝ մեր հարենակիցներուն,
ծափահարելու հայ վիրթիւոզը: Հ.Ա.

Թուրք դերասանի մը տպաւորութիւնները Հայաստանէն

Թուրք դերասան մը, Էրթուղրուլ
Սատրք, Պոլսոյ թերթերուն մէջ այս-
պէս կը պատմէ իր տպաւորութիւննե-
րը Հայաստանէն —

Ծանր ու վիհընթաց կառախումբը,
զոր առած ենք Կարսէն, մեզ կ'առաջ-
նորդէ ռուսական գետիններէն դէպի
մեր գլխաւոր նպատակակէտը:

Ընկերներս մէկը միւսէն կարեւոր
հարցումներով կ'ուզեն լուսաբանու-
թիւններ առնել ինծմէ:

— Արդեօք Թուրք Թատրոնը ի՞նչ-
պիսի ընդունելութիւն մը պիտի գտնէ:

— Հայաստանի Թատրոնը բարձր
մակարդակի վրայ կը գտնուի՞:

— Մեր ներկայացումները պիտի
կրնա՞ն շահագրգռութիւն արթնցնել,
քանի որ հարեւանները Թուրքերէն չեն
կիտեր:

Վահրամ Փափազեան Երեւան է
եղեր: Միայն Օթէլլօ մը չա՞րժեր
ներկայացնել:

Այս հարցումներու տարափը ամե-
նալուրջ մտահոգութիւն մը կը ստեղ-
ծէ իմ մէջս: Միտքս զանազան բաղ-
դատութիւններով, համեմատութիւն-
ներով կը սկսի չարչարուիլ եւ կը մը-
տաբերեմ մեծ արուեստագէտ Վահ-
րամ Փափազեանը, անոր հոյակապ
թատերական արուեստը, որ մեր գրօ-
չէն ստացած է իր առաջին բոյրը եւ
մինչեւ առաջ մը պէս փայլած արեւե-
լեան երկնակամարին վրայ:

Ու յետոյ մտքիս մէջէն կը տողան-
ցեն այն արժանաւոր դերասանները,
որոնք մեծադոյն ծառայութիւնները
մատուցեր են մեր թատրոնին եւ ան-
ջնջելի անուն մը թողեր են: Ահա Կիւլ-
լի Յակոբը, Պետրոս Ադամեանը,
Թրեանցը եւ անմոռանալի Մնակեա-
նը ...:

Եւ յետոյ կը մտածեմ մեր վիճակը.
— Դեռ երէկ, պատմութեան անէծքին
յանձնուած սուլթանական շրջանէն ե-
լանք ցոյսէն ֆիշի, խեղկատակի արտ-
տը կրելով: Ոչ երաժշտանոց ունե-
ցանք ոչ ալ ուսուցիչ: Մեր տղէտ
տայրերը մեզ դուրս վռնտեցին տու-
ներէն՝ ողբալով որ «դերասան» եղած
ենք: Ամէն ինչ զոհեցինք մեր արուես-
տի հզարտութենէն զատ: Եւ միայն
ոգեւորուեցանք մեր ոգիին կրակէն,
ապաւինեցանք մեր հաւատքին, յոյսի
ակնկալութիւններուն, աշխատեցանք,
մաքառեցանք, ապասեցինք:

Լենինականի մէջ

Կառախումբը մտաւ Լենինական որ
Հայաստանի առաջին քաղաքն է: Կա-
յարանը դասյ ծաղկեփունջերով մեզ
դիմաւորող անծանօթ բարեկամներ, ո-
րոնք մեր վակոնը փուեթացին: Անոնց
մէջ կը զատորոշեմ քանդակի մը քա-
ֆէթին վրայ — Մահիկ եւ աստղ:
Հիւպատոսարանին պաշտօնեան է որ
ընդառաջ եկեր է մեզի:

Իջանք: Ներկայացումները տեղի
ունեցան պէտք եղած արարողու-
թեամբ: Թաղապետութեան նախագա-
հը... կրթական գործավարը, պետ-
թատրոնի ռէժիսէօրը, արուեստա-
գէտներ եւ ուրիշներ ...

Ինքնաշարժերով առաջնորդուեցանք
Ինթուրիզմ պանդոկը: Եւ իսկոյն շըր-
ջապատուեցանք Հայաստանի լրա-
գրողներով եւ դերասաններով:

Անոնց հետ դէմ առ դէմ նստած ենք
սեղանիկ: Հետաքրքրութեան իսկա-
կան մթնոլորտ մը ստեղծուած է մեր
շուրջը: Ամէն ոք գիրար կը հարցաքն-
նէ, ժամանակի խօսակցութիւններ բրա-
րու կը յաջորդեն ամէն անկիւն եւ ա-
մէն սեղանի առջեւ, պանդոկին ըն-
դարձակ սրահին մէջ:

Եւ աչքիս առջեւ ցցուող դիմապծե-
րը այլապէս հետաքրքրական արտա-
յայտութիւններով լեցուն են: Կ'ուզեն
գիտնալ, հասկնալ, զոհանալ մեզմով:
Հայրենաբաղձութեան զգացումը այս-
տեղ կը վառի շատերու աչքերուն
մէջ: Անհաւատալի դալկահար դէմքով
անծանօթ մը, որ այրած սրտով կը
հարցափորձէ մեզ, իր հայրենիքը
Թուրքիան փնտռելով ...:

Ահա օրագրող մը, որ կ'ուզէ մօտէն
ճանչնալ հակայաքայլ յառաջդիմող եւ
ժամանակի տեւողութիւնը գլող անց-
նող Թուրք յեղաշրջումը: Հարցումներ
կ'ընէ, տեղեկութիւններ կը հաւաքէ
մեզմէ:

Ահա մեր արուեստագէտները, որ
հարցումներու տեղատարափի մը կը
բռնեն մեզ, գիտնալու համար թէ ինչ
թատերգութիւններ պիտի ներկա-
յացնենք եւ ինչ աստիճանի հասած է
մեր բեմը:

Եւ առանց կողքին ահա պանդոկին
կառավարը, որ իր փոսացած աչքերով
մեր դէմքերուն վրայ դրոշմուած ու-
րախութեան կը նայի անհնարին եր-
ջանկութեան մը պէս:

Հայ թատրոնին ողջոյնը

Իրերայաջորդ երկու գիշերուան ըն-
թացքին, խանդավառ հաւաքոյթներ
սարքուեցան մեր եւ անոնց հիւպատո-
սարաններուն մէջ, ու սիրալիր ճառեր
փոխանակուեցան եւ ստեղծուեցաւ
եղբայրակցութեան ճշմարիտ մթնո-
լորտ մը:

Առաջարկուեցաւ որ ներկայացնէինք
տեղւոյն ժողովուրդին ալ ծանօթ թա-
տերախաղ մը: Պետական ներկայա-
ցուցիչ Գ. Թօքմաքճեանի իրաւարա-
րութիւնով որոշեցինք ներկայացնել
Շէյքսփիրի «Համլէթ»ը:

Եւ գիշերուան այս մտերիմ ժամե-
րը անցուցինք լսելով Պետական թատ-
րոնի կրակոտ արուեստագիտուհիին՝
Տիկին Արուսի գեղեցիկ առհմային եր-
գերը.

Հրաւիրուած ենք Հայկական Պետա-
կան թատրոնի մէկ ներկայացումին:
Կ'անցնինք «հօլ»էն եւ մեր գլխուն վը-
րայ կը ծփայ հսկայ ժապաւէն մը,
կարմիր մեզուած, որուն վրայ արձա-
նագրուած է ճերմակ տառերով.

— Թուրք արուեստագէտներուն ող-
ջոյն՝ խորհրդային եղբայր արթիստ-
ներէն:

Հանդիսականներուն հետ կողք կող-
քի կը գտնուինք: Դէմքերու վրայ տաք
ժպիտ մը, աչքերու մէջ բոցավառ յու-
զում մը կայ: Բազմութիւնը կը ճեղ-
քուի, տեղ բանալու համար նորեկ-
ներուն:

Անհաւատալի թատերասրահը: Նըս-
տանք բեմին առջեւ, մեզ վերապահ-
ուած թիկնաթոռները գրաւելով:

Լոյսերը մարեցան: Թաւիշէ լայն
վարագոյր մը, որ գազանիքի մը պէս
կը ծածկէր հայ դերասանները մեզմէ,
գեղեցիկ նուագի մը ընկերակցու-
թեամբ բացուեցաւ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՍԻՐՈՅ ԵՐԳԵՐ ՊԼՅՏԵՐԱՁՄԻԿՆԵՐՈՒ ՇՐԹՆԵՐԷՆ

Ծաղկեփունջ մը սիրային երգերու,
որոնք քաղուած են Մայր. Արեւելքի
եւ Մայր. Արեւմուտքի մէջ այս պա-
հուս պատերազմող ժողովուրդներու
շրթներէն:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ

1.— Կարծեցի թէ կը ձիւնէր
Մաղիկ: Ո՛չ: Սիրակա՛նս էր
Որ քովս կուգար:
2.— Ապրելու համար քեզի հետ, սի-
րակա՛նս.
Հոգս անգամ չէ եթէ նոյնիսկ
Իրենիքի մէջ բնակիմ,
Սղեկատ դարձնեմ,
Նարկատւէ բնեմ:
Ապրելու համար քեզի հետ, սիրակա՛-
նըս,
Հոգս անգամ չէ եթէ նոյնիսկ
Երբամ լաթ լուամ
Առուակին մէջ
Կամ խոտ հնձեմ:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՄ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդ-
րանիկ աղջկան՝ ՆԱՏԻԱ - ԱՂԱԻՆԻի:

Փարիզ, 9 Նոյեմբեր 1938

ՉԻՆԱԿԱՆ

Տէ՛ր, ինծի նուիրեցիք երկու շողա-
կաթ մարգրիտներ,
Գիտէք, սակայն, որ կը պատկանիմ
ամուսնոյս,
Որ հաւատարիմ կը մնամ անոր որուն
հաւատարմութիւն ուխտեցի:
Հակառակ ատոր, սիրտս լեցուած է
յուզումով եւ հոգիս՝ խռովքով:
Ա՛հ, մի՛ մոռնաք որ գերդաստանիս
դրօշները կը ծածանին կայսե-
րական պարտէզին մէջ,
Եւ ամուսինս ոսկեզօծ նիզակ է բըռ-
նած Նանքինի պալատին մէջ:
Այսուհանդերձ չեմ կասկածիր ձեր
զգացումներուն անկեղծութեան
մասին,
Որոնք բարձր են ինչպէս լուսինը, ինչ-
պէս արեւը:
Թոյլ մը իմ կարմիր շրջազգեստիս մե-
տաքսին վրայ դրի
Երկու շողակաթ մարգրիտները: Ետ
առէք: Կը վերադարձնեմ Ձերդ
Մեծութեան:
Առէք նաեւ այս երկու արցունքները,
որոնք կը դողդան թարթիչնե-
րուս ծայրը ...
Ա՛խ, ինչո՞ւ չճանչցայ ձեզ կանուխ,
երբ դեռ ազատ էի:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ

Քերթուած մը հին քաթալան ժողո-
վուրդի զաւակ՝ բանաստեղծուհի Քլէ-
մանթինա Արտէրիուի գործերէն, —
ծնած է 1893ին, Պարսէլոնայի մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՀԸ

Առաւօտեան քա՛ղցր լոյս — սպի-
տակ եւ ոսկեփայլ —, Ա՛հ, եթէ կա-
րենայի քեզ պահել մօտս — Մինչեւ
կէսօր:

Բոցավա՛ռ արեգակ, լիաշո՛ղ արե-
գակ — Արեգակ տօթակէզ ժամու —
Ա՛հ, եթէ կարենայի, երբ իրիկունը
իջնէր, — Քեզ պահել մօտս:

Օ՛հ, ջինջ երկինք, աստղազարդ եր-
կինք, — Երկի՛նք գիշերուան առաջին
պահերու, — Ո՛րքան սեւ կը թուի մը-
թութիւնը, — Որ կուգայ եւ կը ծածկէ:

Եւ դուն, խոր գիշերուան քաղցր
խաղաղութիւն, — խաղաղութիւն բա-
րի եւ կենսաւէտ, — Քեզմէ վերջ պիտի
գայ աղմուկը, — Օրն ի բուն:

Սիրելի՛ս, չվախնանք բնաւ, — Եր-
բեմն եւ միշտ — Տխուր ժամերուն յա-
ջորդեր են — Պայծառ ժամեր:

Աւասիկ ուրախութիւնը օրուան պա-
հերուն — Ուրախութիւնը որ կը միխ-
թարէ մեզ, — Ինչպէս նուրբ անուշա-
հոտութիւն մը, զոր հովը — Մեզի կը
բերէ, յետոյ կը տանի:

ՏԱՐԱԳՈՄԻ ՀԱՐՍԸ

—— oo — —

…ՈՒՐ — «Համազգային»ի Փարիզի
…ասնաճիւղը, երեկոյթի մը մէջ, վեր-
…ջ դատարանական ձեւով քննու-
…թեան առաւ Տարագոմցի հայ հարսի
…ադանութիւնը: Այդ դէպքին պատ-
…ութիւնը կատարած է Ընկ. Ռուբէն՝
… կը գրէր իր յուշերը «Հայրենիք»
…սագրին մէջ, — այդ յուշերը ունին
…ագրի վեղեցկութիւն մը եւ նայուած-
…ութիւն մը, որ ուշադրութիւն
…եցին անմիջապէս, եւ բանաս-
… Զարեան, ներշնչուելով այդ
… նիւթէն, (ի՛նչ գեղեցիկ դաս
… նոր ու գրողներուն, որոնք փը-
…արելու քանի մը վէպ կարդալէ
…, առանց ուժան բովանդակութիւ-
… ռած, կը սկսին բարձրէն նա-
…ուայնական բաներու եւ վէպերու-
… իւր տուաւ չափածոյ վիպեր-
… մը: «Համազգային»ի դատա-
… նկատի առած էր Զարեանի
…,նաև միայն, կատարեալ նաեւ
…րելի պատմութիւնը (Հայրենիք,
… 1928), երբեւ լուսաբանու-
…, որվհետեւ դատը գրական դա-
… սելի՝ փորձ մըն էր ընկերային
…ի որ կը բովանդակէ բազմաթիւ
…ցեր ու վէճեր:

…է Բոլոր մրցերը հասած են:
…ութը հանդուրժանալու կը պատ-
…ւ. Կարծես մեզ համար էլ
…ւ ժամանակն է հասած: Բըռ-
…թիւնները, հետապնդումները թե-
…է են, մեր գործերը կ'ընթա-
… բնականոն վիճակով: Աչնան
… մի քանի արկածներ պատահե-

ցան, որոնցմէ երկուքը իմ մահը պի-
տի բերէին, իսկ մէկ պատճառ դար-
ձաւ գեղեցիկ կնոջ մը մահուան:
Սկսիմ վերջինէն:

Տարագոմցի (Սասնոյ փէշերուն
վրայ ինկած գիւղ մը) Ցովան անու-
նով Ֆէտայի մը ունէինք, որ տարինե-
րով զէնքի տակ էր, բազմաթիւ կը-
ռիւներու մասնակցած: Թէեւ երիտա-
սարդ եւ շատ գեղեցիկ կին ունէր,
բայց ահա Ֆէտայիական սովորու-
թեան համաձայն, տարիներով գիւղը
չէր եղած: Արգիլուած էր ընտանեկան
երջանկութիւնը: Ֆէտայիներու կի-
ներն ալ պիտի տանջուէին ոչ միայն
աղքատութենէն, այլ նաեւ ժուժկա-
լութենէն, որոնք պարտական են կոյ-
սի կեանք վարել:

Բայց Ցովանի կինը կը թուլանայ
եւ Հայու հետ անհնար ըլլալով կապ
հաստատելը՝ կը բարեկամանայ քիւրտ
երիտասարդի մը հետ, որուն կը սի-
րահարի: Երկուքը միասին կը փախ-
չին Մուշ քաղաք, ազատուելու համար
Ֆէտայիներու վրէժխնդրութենէն:

Այս դէպքը անսովոր եւ խիստ վար-
կաբեկիչ կը համարուէր ոչ միայն
Ֆիտայիներու, այլ նաեւ հայ ժողո-
վուրդին համար: «Ի՞նչպէս, Ֆիտայու
կնիկ մի շուն Քուրդ փախցնէ». ասկէ
մեծ սրբապղծութիւն չկար Տարօնի
աշխարհի մէջ: Նամուսի հարց էր:

Ահա քանի մը երիտասարդներ,
Իրբէի Սարգիսի եւ Աւետիսի թելա-
դրութեամբ գիշերով կը յանդգնին
մտնել Մուշ, կը մտնեն Թուրքերու

թաղը, ուր կ'ապրէր Ցովանի կնիկը
իր նոր ամուսինով: Կը յաջողին բռ-
նել ամուսինը եւ ողջ ողջ Ցովանի
կինը առաջները ձգել ու հասցնել Մշոյ
Դաշտ: Սարգիսի հովանիին տակ
կ'ապրէր այդ կինը, մինչեւ անոր դա-
տը հանդիսաւորապէս տեսնուէր Ֆի-
տայիներու կողմէ: Հասարակ գործ
չէր համարուեր այս, դատը պէտք էր
որ ես տեսնէի, քանի որ ես էի Ֆիտա-
յիներու գլխաւորը:

Ներքին Փակարան էի երբ ինծ կը
ներկայացնեն այդ կինը, որուն անու-
նը մոռցած եմ, բայց դէմքը եւ աչքե-
րը բնաւ չեմ մոռնար: Լոյսի կտոր էր
կարծես, այնքան գեղեցիկ, ջահել ու
փարթամ: Սաստիկ յուզուած էր ու
վախցած, երբ իմ առջեւ կանգնեցու-
ցին: Կը նմանէր վայրի այծեամի:
Հանդստացուցի, ուզեցի որ չվախնայ:
Խնդրեց որ Ցովանը կանչենք եւ անոր
առջեւ խոստովանի իր մեղքերը:
«Զրմէն եղէլութեան ականջ դիր, պա-
րոն, քո դատ դատաստան իմ աչքի
վրայ»: Եւ աւելցուց. «Ցովանն էլ լաւ
թող իմ սասծը, թէ որ մեղաւոր եմ,
թող մի գնդակ էլ պակսի ի շանից»:
Խեղճ կինը գոմի անկիւնը իր խոստո-
վանութիւնը ըրաւ լռովին:

Առանց արցունքի, բայց յուզումով
պատմեց արտի մէջ եղածը: Ըսաւ որ
ահա վեց տարի է Ցովանին կնիկ կը
համարուի, բայց այդ վեց տարուան
ընթացքին Ցովանը միայն 5 ամիս ի-
րեն ամուսին է եղեր եւ 6 մէճիտի օ-
գուտ չէ տուեր: Եղեր է աղքատ, հա-
ցի կարօտ, անտառէն ցախ է կրեր,
արտէն հասկ ժողվեր, որ գինք եւ Ցո-
վանին մայրը ապրեցնէ: Ծապիկ ու
լաչիկ առնելու համար ամիսներ չար-

չարուեր է, բայց չէ յաջողեր. «Ես որ
Ցովանին գնացի, խոմ կուսութեան
չդնացի, ոչ ալ գնացի գերութեան,
ես հարս գնացի, ես Ցովանին կնիկ,
ան ինծ էրիկ: Նա էրիկ չեղաւ, ես աղ-
ջիկ մնացի ուրիշների դուռներն ին-
կած: Հէրանցս տունը դառնալ խաղ-
քութիւն էր: Արար աշխարհը դրսէն
դատելով վրաս կը նախանձէր, մա-
սով ցոյց կուտար՝ Ֆէտայի Ցովանի
կնիկ: Մի օր անտառ էտա Քուրդ պա-
տահեցաւ, ջահիլ էր, ինծի դարձուեց:
Ես սիրտս բացի, ամբիւրայը իմ սրտը
ուրիշին չի տար: Ես էլ սիրեցի: Նա
խոստացաւ էրիկ ինծ լինել, լաւ պա-
հել, թէ որ իրա հետ խօսք մէկ անէի:
Խօսք տուի, գնացի հետը Մուշ, ես իմ
հաւատից դուրս չեկայ, Քրդուն սաս-
ցի որ Հայ կը մնամ, Քիւրդն էլ ինծ
տասց, կ'ուզես ես էլ Հայ կը լինեմ:
Մատնութիւն չարի: Ցովան լաւ մարդ
էր, ինչի՞ մատնէի: Լաւ է Ցովան,
բայց ինծի ի՞նչ, նա իմ էրիկը չէ ե-
ղած: Թէ որ հաւատս փոխած եմ, թէ
որ մատնութիւն արած եմ, իմ արիւնը
քեզի հալալ: Թէ որ ծածուկէն շնու-
թիւն արած եմ, ինծի անառակ կնոջ
պէս քարկոծեցէք, պարոն, ես բան
չեմ արած, էրիկ չեմ ունեցած, մի
Քիւրդ էրիկ եմ առած»:

Այս ուղղութեամբ այնքան երկար,
անկեղծ ու բնական կը խօսէր որ ես
ալ չէի կրնար չյուզուիլ: Իմ համա-
կրանքը այդ «դատաճանած» կնոջ կողմն
էր: Սրտիս մէջ իրաւունք կուտայի ա-
նոր: Մեղաւոր կը գտնէի մեր քարա-
ցած աւանդութիւնները, Ցովանը, որ
կնիկ է առած՝ առանց ինքը էրիկ ըլ-
լալու:

Ցովանը բերինք կնոջ մօտ: Այնքան

կը ընկճուած, որ խանչալ զարնէիր
արտին՝ արիւն դուրս չէր գար: Կինը
եղաւ անոր լեզու տուողը. «Ցովան,
դու Ցովան, ահա երեք տարի է որ քե-
զի չեմ տեսած, իմ վերջին օրն է, խօ-
սէ՛, ես պարոնին առի իմ ամբողջ
մեղքեր, թէ որ մի սխալ բան ասել եմ,
շտկէ»: Ցովանը կնոջ բառերը ամ-
բողջ հաստատեց: Ան կը զգար թէ
յանցանքի պատճառը ինքն է, ես ալ
կը զգայի թէ ան կը շարունակէր սի-
րել իր կինը եւ չէր ուզեր տեսնել ա-
նոր մահը:

Օգտուելով այս հանգամանքէն, ը-
սի. «Ցովան, ճար մը գտնենք, փըր-
կենք այս կնիկը»: Ցովան փղձկեցաւ,
սկսաւ լալ երախայի մը նման եւ ըսաւ.
«Փրկութիւն չկայ, պարոն, մենք
մենք հետրանց մեռնինք, էլ երես չկայ
աշխարհի առջեւ»: Կինն ալ սկսաւ
լալ: Ցովան դուրս թռաւ եւ քաշուե-
ցաւ անտառ:

Խնդիրը պարզ էր ինծ համար, կ'ու-
զէի փրկել Ցովանն ու կինը, բայց
ի՞նչպէս՝ ես ալ չէի գիտեր: Բոլոր
Ֆիտայիները, բոլոր աշխարհը դարձա-
ծ էն դարձած այդ կնոջ վրայ, բոլորն ալ
անոր մահը կ'ուզէին: Եթէ ես անձամբ
ազատելու փորձ ընէի, բոլորն ալ պի-
տի ըսէին, թէ «պարոնն էլ դարձուեց
էտա օռօսպիից, թէ պարոնը պաշտ-
պան է դաւաճանի, թէ կ'օգնէ անառա-
կութեան»: Դիմեցի վանքի միա-
բանութեան, Վարդան վարդապետին,
որ դատը տեսնէ եւ փրկէ այս կինը:
«Ողլում, տասդ ճիշդ է, մարդ սխա-
լական է, բայց այդ գործը դու պիտի
վերջացնես, Ֆէտայու կնիկ է» պա-
տասխանեց: «Երբ կը պատկէք, ինծ
չէք հարցնի, ինչո՞ւ նրա դատը չեմ

ուզեր անել» պնդեցի: «Լաւ, փոր-
ձեմ» ըսաւ: Վարդան վարդապետ դը-
նաց դատախազներու՝ Ցովանի ըն-
կերներու մօտ, համոզեց որ ինքը դեռ
բաներ ունի պարզելիք, այդ դատը
յետոյ կը տեսնենք, կինը իր մօտ կը
մնայ, ապահով մնացէք, չի կարող
փախչել:

Անցան քանի մը շաբաթներ, դըժ-
գոհութիւնը կը շարունակուի, Ցովա-
նը կը պախարակեն որպէս պէնամու-
սի, ինծմէ կը պահանջեն վճռական լի-
նել եւ գործադրել իրենց որոշումը,
որ էր կնիկը տալ Ցովանին: Եթէ Ֆէ-
տայի է, այդ արատը իր ձեռքով թող
մաքրէ. իսկ եթէ պէնամուս է, թող
Ֆիտայիութիւնը թողնէ եւ հեռանայ
այս երկրէն:

Այս որոշումը իմացուեց դատաւ Վար-
դան վարդապետ: Ես ալ, ի՛նչ կամքի
բռնութեամբ համակերպեցի այս
խուժանային հոգեբանութեան եւ ըն-
տրութիւնը վճիռ մը որ մինչեւ այժմ
ծանրացած է խղճիս վրայ. «Տալ կնի-
կը իր ամուսին Ցովանին. թող ան
վճռէ իր նամուսի խնդիրը»:

Ցովան կ'առնէ կնիկը եւ իր երկու
ընկերներուն հետ ճամբայ կ'իյնայ դէ-
պի Տարագոմ: Ճանապարհին, երբ
մութը կ'իյնայ, կը քաշէ խանչալը եւ
կ'ուզէ մխել կնոջը սիրտը: Կը վերա-
ւորէ, բայց ուժ չունենար մահացնե-
լու, եւ ուշաթափ, կ'իյնայ գետին:
Ընկերները կը լրացնեն Ցովանի գոր-
ծը: Այնուհետեւ Ցովան երկար ամիս-
ներ հիւանդ էր, մեռածի նման, միշտ
անխօս, տրտում, տանջահար: Կար-
ծեմ իր ընկերներէն ոչ ոք գինքը այն-
քան լաւ չէր հասկնար, որքան ես,
քանի որ իմ խիղճս ալ զիս կը տանջէր:

մեց դահլիճը նախորդ գործավարներէն, դուրս ձգելով մի այն ներքին եւ արտաքին գործավարները, Շիւքրիւ Քայա եւ Րիւշտիւ Արաս: Արտաքին գործավար նշանակուած է Սարաճօղլու, որ նախորդ դահլիճին մէջ կը դրաւէր դատական գործավարութիւնը:

«Մաթէն»ի թղթակիցը Լոնտոնէն կը գրէ թէ Ըսմէթ Ինէօնիւ վերջերս շուքի մէջ նետուած էր անոր համար որ կը հակառակէր Աթաթիւրքի ռուսասիրական (?) քաղաքականութեան, եւ կը ջատագովէր գործակցութիւն մը Պերլինի հետ: Հիմա, իբրեւ նախագահ Թրքական հանրապետութեան, կ'աւելցնէ նոյն թղթակիցը, Ըսմէթ Ինէօնիւ պիտի աշխատի բարեկամութիւն հաստատել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, բոլորովին հեռանալով Ռուսաստանէն:

ԸՍՄԷԹԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նախագահ ընտրուելէ վերջ, Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ ճառ մը խօսելով՝ Ըսմէթ Ինէօնիւ ըսաւ թէ Թուրքիա կը փափաքի ապրիլ խաղաղութեան մէջ եւ շարունակել իր յառաջդիմական ձեռնարկները, զէնքի ուժով պիտի պատասխանէ ամէն յարձակումի որ կը ձգտի միջամտել երկրին անկախութեան:

ԷՆԿԻՒՐԻ ՊԻՏԻ ԿՈՉՈՒԻ ԱԹԱԹԻՒՐՔ

Ազգ. Մեծ Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց, յաւերժացնելու համար Քէմալ Աթաթիւրքի անունը, մայրաքաղաքը (Էնկիւրի) կոչել Աթաթիւրք:

Հրեաներու կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

Ինչպէս գրեցինք, Փարիզի գերմանական դեսպանատան քարտուղարին մահը, իբրեւ հետեւանք Հրեայի մը կատարած մահափորձին, պատճառ դարձաւ որ հակահրէական շարժումը սարսափելի համեմատութիւններ առնէ բովանդակ Գերմանիոյ մէջ: Բազմաթիւ սինակոկներ կրակի եւ վաճառատուներ աւարի տրուեցան: Միւնիխի մէջ նացիները 48 ժամ միջոց տուին Հրեաներուն, հեռանալու համար քաղաքէն: Թէեւ այս որոշումը ոստիկանութեան կողմէ տրուած չէր, բայց եւ այնպէս շատեր լքեցին իրենց տուները եւ հեռացան: Պերլինի մէջ առաջին հալածանքներէն վերջ, երբ քիչ մը հանդարտութիւն տիրեց, տեսնուեցաւ որ Հրէական վաճառատուներու վրայ, մեծ մասամբ դուռները եւ ապակեփեղկերը ջարդուած, աղբեր տալուած էին.— «Վարձու է» կամ «Արիական մը ծախու առած է»:

Տոքթ. Կէօպէլս յայտարարութեամբ մը, քիչ մը ուշ, կարգի հրաւիրեց ժողովուրդը եւ հալածանքն ու բարբարոսութիւնը վերջ գտան: Այսուհանդերձ բազմաթիւ Հրեաներ այլեւս անկարելի կը գտնեն մնալ Գերմանիոյ մէջ ու կը հեռանան երկրէն: Կառավարութիւնը հրամայած է գրամատուներուն 30 մարքէն աւելի չտալ մեկնող Հրեաներուն: Միւս կողմէ կը մշակէ օրէնքներ, յատկապէս Հրեաներուն համար,— այսպէս կ'ըսուի թէ ամէն քաղաքի մէջ պիտի հիմնուին «կէթօ»ներ (հրէական թաղ, ուրկէ դուրս ելլել արգիլուած է), անոնց պարէնն անգամ պիտի տրուի չափով, անոնց պիտի արգիլուի կալուածատէր ըլլալ, եւայլն:

—— օօ — —

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐԸ այսուհետեւ բաց պիտի մնան շաբաթ օրերն ալ մինչեւ կէսօր:

ՑԱՌԱՋԻ հանգանակած գումարը, Չինաստանի հանդիսու-թեանց համար, հինգշաբթի կը հասնէր 835ի,— վերջին պահուն 10 ֆրանք ղրկած էր նաեւ Լորիս Բարսեղեան, եւ 845 ֆրանք, հինգշաբթի, ցանկով միասին փոխադրուեցաւ պատկան նախարարութեան: Անկէ վերջ ստացուած գումարները պիտի վերադարձնենք:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ շրջան ներկայացուցիչները Փարիզի առեւտրական Սենեակին դիմելով՝ բողոքեցին որ օտարականները, առանց իրաւունք ունենալու, շրջան ներկայացուցիչ դարձած են եւ գաղտնօրէն միջնորդ-առեւտրականի դեր կը կատարեն արտադրող եւ սպառող հաստատութեանց միջեւ: Խոստացուեցաւ պաշտպանել ֆրանսացի առեւտրական շրջան ներկայացուցիչներու շահերը:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ցնցումներ զգալի եղան Լոնտոնի չափագրական կայանին մէջ,— կայանին տնօրէնը կ'ըսէ թէ երկրաշարժին կեդրոնը կը գտնուի Պիրմանիոյ մէջ, ուր ցնցումները անախորժ տարիճանի հասած են:

ԱՐԱԲՆԵՐԸ կը սպառնան ընդհանուր ապստամբութիւն յայտարարել եւ կը մերժեն թիզ մը հող տալ որ եւ է կառավարութեան, իբրեւ պատասխան բրիտանական վերջին ծրագրին:

ՄԱՐԱԶԱՆՏ ՊԼԻՒՆԻ կը գտնուի Լուպիանքայի բանտը, ուր նետուած է զոհ երթալով իր նախկին կնոջ մատնութեան, Սթալինի դէմ դաւադրութեան մը ամբաստանութեամբ:

Մարսիլիոյ հայ ժողովուրդին ուշադրութեան

—— օօ —

Հայրենակիցներ,— «Նուվէլ Կալըրի»ի ծանր աղէտը, որուն զոհ գացին բազմաթիւ անձեր, պարտականութեան մը առջեւ կը դնէր Մարսիլիահայ գաղութը, որպէսզի իր կողմէն ալ ցաւակցութեան հրապարակային արտայայտութիւն մը ընէր:

Այս մտադրութեամբ ալ տեղւոյս Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը դիմած է տեղւոյս Նահանգապետարանը, խնդրելով որ՝ զոհերու թաղումին յուղարկաւորութեանը մասնակցելու համար յատուկ տեղ մը տրուի Մարսիլահայ գաղութի ներկայացուցչութեան:

Հարկ եղած արտօնութիւնը ստացուած է արդէն եւ կազմուած է քսան հոգինոց յանձնախումբ մը, որուն մաս կազմելու համար զանազան մարմիններէ հրաւիրուած են ներկայացուցիչներ, որոնք թաղման օրը պիտի ունենան իրենց առանձին տեղը՝ թափօրին մէջ:

Թաղումը պիտի կատարուի 14 Նոյեմբեր, երկուշաբթի օր, առաւօտեան ժամը 9·30ին:

Կը խնդրենք հրաւիրուած մարմիններու ներկայացուցիչներէն որ որոշեալ ժամին ներկայ գտնուին Առաջնորդարան, միասնաբար մեզի յատկացուելիք կարգով հետեւելու յուղարկաւորութեան:

Կը թելադրենք նաեւ հայ առեւտրական դասուն, որ իբրեւ ցաւակցութեան արտայայտութիւն՝ իրենց գործատեղին ու խանութները փակեն այդ օրը, ի յարգանս հրդեհի զոհերուն եւ անոնց սպարագաներուն:

Արդէն բստ տեղական մամուլին մէջ երեւցած ծանուցման, պաշտօնատուները փակ պիտի ըլլան, եւ առեւտուրը դադարի պիտի ենթարկուի մինչեւ կէս օր:

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն Մարսէյլի

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER [illegible]

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameane, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 15 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3886
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԹԱԹԻՒՐՔ

— oo —

Թուրքիոյ հորիզոնէն անհետացաւ իր մեծագոյն դէմքը: Ու նաեւ՝ ժամանակակից մեծագոյն դէմքերէն մէկը:

Քէմալի ազգային ծառայումը վիճելի մնաց մինչեւ իր մահը: Բայց իբրեւ Թուրք՝ իր հայրենասիրութիւնը ոչ միայն անվիճելի մնաց, այլեւ փարակիչ ու օրինակելի:

Անհանդարտ խառնուածքով, անհանդարտ եղաւ նաեւ իր կեանքը: Ու գրեթէ անւապէս պայքարի մարդ մը մնաց: Իբրեւ զինուորական, որ իր փառաւոր արժանիքներուն միացուցած էր նաեւ չեչուած փառասիրութիւն մը, յամառ պայքար տարաւ գրեթէ միշտ, իր գերադասութեանց մէջ: Էնվէրի համար ամէնէն անհաճոյ անձն էր: Նոյնքան անհաճոյ չեղաւ նաեւ, պատերազմի ատենութեան, գերման զինուորականութեան համար, որուն գերակայ դիրքը՝ Թուրքիոյ մէջ՝ միշտ անհանդուրժելի էր եղած Քէմալի:

Իր անունը ընդհանրացաւ աւելի վերջ: Ու շա՛տ արագ կերպով իսկ իր համբաւին ծառայող իր արժանիքներն ու գործերը մոռցուեցան չեղան: Թուրքիոյ գրեթէ բովանդակ պատմութիւնը անուններով է յատկանշուած, — Քանունի, Ֆաթիհ, Համիտ, ... Թալէաթ եւայլն... Կամ, ի հարկէ, Թալէաթեան շրջաններ ալ, երբ գահը գոյութիւն ունեցած է, բայց գահակալը անուն մը եղած է միայն: Քէմալ վերջին տիրակալը եղաւ: Բայց, իր բոլոր նախորդներէն տարբերեցաւ ոչ միայն անով որ, ինչպէս կ՚ըսուի, ... երկիրը, այլ որովհետեւ Օսմ. կայսրութեան երկու հիմնական ու հակադիր ուղղութիւններէն հեռու մնաց իր գործունէութիւնը: Քանունի կամ Ֆաթիհ նուաճողական եղան: Այս նուաճողականութիւնը իրենց ղարաշրջաններուն կնիքը կը կրէր: Ուրիշներ, ինչպէս Համիտ, թէեւ աւելի տիրակալ, այսուհանդերձ պաշտպանողական ու նոյնիսկ նահանջողական շրջանը յատկանշեցին: Էնվէր-Թալէաթ տիրապետութիւնն իսկ, հակառակ իր բոլոր յաւակնութիւններուն եւ ծրագիրներուն, անխառնօրէն ու նոյնիսկ քայքայումի էջ մը կազմեց:

Քէմալ ժխտեց նուաճողականութիւնը եւ ծառացաւ նահանջողականութեան դէմ: «Ազգային սահմաններ» բանաձեւը իրմով ... Թուրք պատմութեան մէջ: Եթէ կ՚ուզէք՝ բովանդակ աշխարհի մէջ, ճիշդ այն օրերուն, երբ հաշտութեան դաշնագիրները երկիր բաժան բաժան կ՚ընէին՝ զանազան սահմաններու մէջ: Քէմալի երկրորդ արժանիքը կազմեց այն յանդգնութիւնը, որով ծառացաւ երկու բոլորովին աննպաստ պայմաններու մէջ: Առաջին՝ դաշնակիցներու ամէնէն տիրական օրերուն, երբ Գերմանիա իսկ անվերապահ կը կատարէր ինչ որ կ՚ըսէին Չորսերը: Երկրորդ՝ Թուրք ժողովուրդի ու մանաւանդ զինուորական թէ պետական տարրերու ամէնէն յուսահատ, նոյնիսկ քայքայուած օրերուն: Բանակը քայքայուած, երկիրը գրաւման տակ, Թուրք ղեկավարութիւնը ջախջախուած, երկիրը գրեթէ անօթի,— այս պայմաններուն մէջ համարձակի՛լ ծառացումի մասին, շարժում ստեղծել, պայքարիլ ներքին ու արտաքին ուժերուն դէմ,— ահա Քէմալի ամէնէն մեծ արժանիքը, նոյնիսկ չանտեսելով իրմէ առաջ ժողովը կամ Քարապէքիրը: Որովհետեւ, այդ շարժումին յաջորդող բոլոր նուաճումները եւ բարեփոխումները ոչ միայն ապահովուեցան առաջինով, այլ մանաւանդ օժանդակութիւնը, թելադրանքն ու ազդեցութիւնը կրեցին արտաքին ուժերու:

Նոր Թուրքիոյ ստեղծիչին կրած յաջորդական անուններն ու կրած գլխարկները կը բնորոշեն իր համբաւին ու գործերուն աստիճանները: Մ. Քէմալը կ՚անջատուի Կազիէն ու Աթաթիւրքէն: Այս վերջին երկուքին մէջ համբաւի բաժին ունին ուրիշներ: Մանաւանդ Իսմէթ, առանց որուն չենք գիտեր թէ Լօզանը, ու՝ անկէ վերջ՝ էնկիւրին (ներքին բարեփոխում) ինչ եղած կ՚ըլլային: Անշուշտ, որ առանց Քէմալի ալ Իսմէթը զոյգ Ինէօնիւներու (կռուի դաշտ եւ վարչապետութիւն) համբաւին չէր հասներ: «Աթաթիւրք»ը կը յատկանշէ ժողովրդային այն սէրը դէպի Քէմալը, որ իբրապէս հայրական հոգածութիւն մը ունեցաւ: Եւ եթէ տիքտատոր մը ըլլալով հանդերձ «համակրելի» մնաց, ինչպէս կ՚որակէ անգլ. մամուլը, պատճառը այն էր որ իր տիքտատորութիւնը անձնապէս ինք չգործադրեց, այլ Իսմէթ՝ «բռունցքին» մեղքն ու արժանիքը իր անձին վրայ կեդրոնացնելով: Մինչդեռ Մուսոլինի, Հիթլէր կամ Ստալին անձնապէս ի գործ կը դնեն իրենց տիքտատորան: Կասկած չկայ, որ Աթաթիւրքի անունին կապուեցաւ նաեւ Թուրքիոյ արդիականացումը: Ճշդենք որ իր կողմէ ոչ մէկ նորութիւն դրաւ Աթաթիւրք, բացի պատմական-ցեղային պառաւախօսութիւններէն, որոնք գիտական աշխարհի ծիծաղը շարժեցին. Ֆէսի տեղ գլխարկ, կնոջ ազատութիւն եւ իրաւունք, կրօնքի եւ պետութեան անջատում, տառերու փոփոխում,— այս բոլորը առանձնականներ ծրագրուած ու յեղյեղուած էին իրմէ առաջ՝ յեղափոխականներու եւ կազմակերպութեանց կողմէ: Ու շատ լայն կերպով: Հանրապետութեան վեց սկզբունքներն իսկ երբեք նորութիւն չէին՝ իբրեւ գաղափար ու նոյնիսկ առաջադրութիւն: Եւ այս բոլորը, ինչպէս բաժնեքը, 60ականթուականներէն սկսած, ու հիմնադրուած՝ Ջիա Կէօք Ալփերու կողմէ եւ Աթաթիւրք իրագործողը եղաւ անոնց: Գիտցաւ վայրկեանը արժեցնել,— ահա իր արժանիքներէն մէկ ուրիշը: Ու գիտցաւ նաեւ իւրացնել անոնց յղացումի արժանիքը:

Իր զօրաւոր կամքը, փառասէրն ու խոլքոտ խառնուածքը, իր կրած ազդեցութիւնները (Պուլկարիա՝ Մակեդոն. շարժում, Եւրոպա՝ արդիականութիւն), ինչպէս նաեւ օր օրի նպաստաւորող պայմանները զինքը հասցուցին աստիճանի մը, որ ազգային սահմաններէն դուրս կ՚ելլէ ու համաշխարհային համբաւ մը կը տանի: «Քէմալի Թուրքիան» — անարդար չէ այս բացատրութիւնը: Ու Թուրքիոյ կամ Թուրքերու «Հայրը» — անտեղի չէ, իր կարգին, նաեւ այս որակումը:

Իր մահէն վերջ ի՞նչ պիտի մնայ իր գործէն, բայց մանաւանդ իր բարեփոխումներու արագ ու լայն թափէն,— ցոյց պիտի տան դէպքերը:

Ինք, ստեղծիչը այդ բոլորին, կը մեռնի ոչ միայն իր, այլեւ իր երկրին փառքի գագաթնակէտին, ինչ որ իր համբաւէն վերջ իր բախտը կը կազմէ..

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐ ԵՒ ՄԵԾ ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

— oo —

Տուրքերը կը բարձրանան, չափը եւ սուրճը կը սղեն

— oo —

Ամիսներէ ի վեր Ֆրանսական կառավարութիւնը նոր ծրագիրներ կը մշակէր՝ տնտեսապէս վերականգնելու համար երկիրը, եւ ամէն անգամ կը յետաձգէր, նոյնիսկ պէտք տեսաւ ելմտական նախարար փոխելու:

Զինադադարին յաջորդ օրը, Շաբաթ, վերջապէս պատրաստ՝ հրապարակուեցան այդ ծրագիրներուն տրամադրութիւնները,— իրապէս մեծ զոհողութիւններ կը պահանջուին երկրէն: Վեց նախարարութիւններ, ելմտական, ներքին, հողագործական, առեւտրական, աշխատանքի, հանրօգուտ շինութեանց, իրարու յանձնած բազմաթիւ հրովարտակներով,— օրինակ՝ ելմտական նախարարութիւնը մշակած է երեսուն հրովարտակ — մեծ փոփոխութիւններ կը մտցնեն ընդունուած կարգերուն մէջ: Հրովարտակ-օրէնքներու հնգեղ մըն էր, որ ողողեց թերթերը եւ Պաշտօնաթերթն իսկ, որ կիրակի պիտի հրատարակէր բոլորը մէկ, կրցաւ տպել յաջորդ օրը միայն, Երկուշաբթի:

Շաբաթ օր կառավարութիւնը երկու անգամ նիստ գումարեց, վերջնական համաձայնութեան համար: Կէսօրէն վերջ հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը ձայնասփիւռով ճառեր խօսեցան ժողովուրդին, ներկայացնելով պահանջուած զոհողութեանց անհրաժեշտութիւնը, իսկ երեկոյեան ճառ մը խօսեցաւ, դարձեալ ժողովուրդին ուղղուած, ելմտական նախարարը, պարզելով Ֆրանսայի ծանր կացութիւնը եւ փրկութեան միջոցները:

Հրովարտակ օրէնքները այնքան բազմաթիւ են որ, ամբողջութեան մասին գաղափար մը տալու համար, նախ հարկ կը համարինք ներկայացնել այն գլխաւոր գլուխները, որոնք կը վերաբերին օտարականներու կատարելիք զոհողութեան եւ օտարականներու չահագրգռող պարտաւորութեանց:

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— oo —

Ինքնութեան թուղթերը 400 ֆրանք, աշխատաւորներունը 100 ֆրանք

Ներքին նախարար Ալպէր Սարօ ունի երկու հրովարտակ-օրէնք, որոնց համաձայն՝ օտարականները, որոնք Ֆրանսա կը մտնեն, բնակութեան իրաւունք կը ստանան այն ատեն միայն, երբ անցագրին վրայ նուազագոյն մէկ տարի Ֆրանսա մնալու արտօնութիւն ունին: Օտարականներու ամուսնութեան ձեւակերպութիւններն ալ փոփոխութիւն կրած են: Նոր սեղմումներ կատարուած են Ֆրանսական քաղաքացիութիւն (նաթիւրալիզասիոն) ստանալու մասին: Ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստացած անձ մը ընտրութեանց կրնայ մասնակցիլ քաղաքացիութեան իրաւունք ստանալէ հինգ տարի վերջ միայն: Աւելի պարզ եւ արագ գործողութիւններ ընդունուած են ետ առնելու համար մէկու մը Ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունքը, երբ հանրային խաղաղութիւնը կը խանգարէ, պետութեան դէմ կը գործէ կամ նուազագոյն մէկ տարի բանտարկութեան կը դատապարտուի: Անբաղձալիները զատելու եւ հսկողութեան տակ առնելու համար՝ պիտի ստեղծուին մասնաւոր կեդրոններ, ուր պիտի ղրկուին պարտադիր բնակութեան համար: Աքսոր պիտի ղրկուին այն օտարականները, որոնք չեն հնազանդիր Ֆրանսայէն հեռանալու համար տրուած հրամաններուն:

Հրովարտակը կ՚աւելցնէ նոյնպէս թէ այս օրէնքներուն գործադրութեան ծախքերը Ֆրանսացի հարկատուն չէ որ պիտի կատարէ,— այդ ծախքերը պիտի առնուին ինքնութեան թուղթերու համար օտարականներու վճարած գումարէն:

Օտարականներու ինքնութեան թուղթերը այսուհետեւ պիտի արժեն 400 ֆրանք (առաջ կ՚արժէր 260 ֆրանք): Իսկ այն օտարականները, որոնք աշխատաւոր ընդունուած են կամ ազատ ասպարէզի կը հետեւին՝ պիտի վճարեն 100 ֆրանք (առաջ կը վճարէին 65 ֆրանք):

Հրամայուած է խստացնել սահմանագլուխի հսկողութիւնը արգիլելու համար օտարականներու եւ անբաղձալիներու գաղտնի մուտքը:

— oo —

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ թաղումը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 21ին: Կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն տեղի պիտի ունենայ:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՀԱԼԱԾԱՆՔՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

— oo —

Մէկ միլիար մարք տուգանք դրուած է Հրեաներուն վրայ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ մարաջախտ Կէօրինկի նախագահութեան տակ կիրակի առաւօտ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը, որուն կը մասնակցէին ներքին նախարար Ֆրիք, քարոզչութեան նախարար Կէօպէլս, դատական նախարար Կիւրթնէր, ելմտական նախարար Շվէրին-Կրօսիկ, տնտեսական նախարար Ֆունք: Խորհրդակցութեան նիւթն էր Հրեաներու մասին ձեռք առնուելիք միջոցները: Որոշուեցաւ Հրեաներուն պարտադրել որ վճարեն մէկ միլիար մարք (15 միլիար ֆրանք) տուգանք, եւ անհատական ծախքերով վերանորոգեն վաճառատուները, որոնք քանդուեցան ու վնասուեցան, հինգշաբթի օր, Գերմանացիներու կողմէ: Արգիլուած է վճարել ապահովագրական ընկերութեանց տնտուկէն որ եւ է դրամ: 1939 յունուար մէկէն սկսեալ, Հրեաներուն արգիլուած է զբաղիլ մանր առեւտուրով: Հրեաները չեն կրնար մասնակցիլ այսուհետեւ շուկաներու, տօնավաճառներու եւ ցուցահանդէսներու առեւտուրին: Չեն կրնար անդամակցիլ առեւտրական ձեռնարկներու:

Երէկ առաւօտ հեռագիրները կը հաղորդէին թէ 1600 Հրեաներ ձերբակալուած են Պերլինի մէջ, բոլորն ալ բժիշկ, փաստաբան կամ դրամատէր: Նոր հրամանագիր մը կ՚արգիլէ Հրեաներուն մտնել թատրոն, սինէմա, պարահանդէս:

Եւ դեռ կ՚ըսեն թէ պատժական այս միջոցները սկիզբն են աւելի ծանր կարգադրութիւններու: Գերմանիոյ մէջ ներկայիս կ՚ապրին 600.000 Հրեաներ, որոնք հարստութեան տեսակէտով՝ կը պատկանին միջին եւ չունեւոր դասակարգին, հարուստները շատոնց մեկնած են երկրէն, այնպէս որ դժուար թէ կարենան վճարել մէկ միլիար մարքը: Այդ պարագային՝ պիտի ենթարկուին աւելի ծանր պատիժներու:

Տանցիկի մէջ Գերմանացիները այրեցին հրէական սինակոկները:

Կէօպէլս յայտարարութեամբ մը կ՚ըսէ թէ այնպէս մը պիտի պատժեն Հրեաները, որ անգամ մը եւս չփորձուին ձեռք վերցնել Գերմանացիի մը վրայ:

Գերման ոստիկանութիւնը բազմաթիւ Հրեաներ բերաւ Ֆրանսական սահմանագլուխ, սակայն Ֆրանսական ոստիկանութիւնը մերժեց ընդունիլ զանոնք:

Այս խիստ հալածանքները մեծ զայրոյթ պատճառեցին մասնաւորաբար Լոնտոնի եւ Նիւ-Եորքի մէջ:

Ի՞նչ բաներ կը սղին

— oo —

Նախ քան միւս հրովարտակ-օրէնքներուն մանրամասնութեանց ներկայացումը, այստեղ արձանագրենք թէ ի՛նչ բան սղած է, թէ տուրքի ի՛նչ յաւելումներ եղած են:

Նամակներու դրոշմաթուղթը, Ֆրանսայի եւ իր գաղութներուն մէջ, կ՚արժէ այսուհետեւ 0,90 (առաջ կ՚արժէր 0,65): Հեռաձայնով խօսակցութիւնը՝ 0,85 (առաջ 0,65): Սղած է նոյնպէս սուրճը (0,40 յաւելում քիլոյին վրայ), չայը (0,20 յաւելում լիթրային վրայ), ծխախոտը (12–15 առ հարիւր յաւելում), շաքարը (0,35 յաւելում քիլոյին վրայ), գինին (0,07 յաւելում լիթրային վրայ), վառօդը: Մեթրոյին տոմսակը պիտի արժէ 1,30 (առաջ կ՚արժէր 1.10), օթոպիւսներու տոմսակները 20 հատը 10.50 (առաջ կ՚արժէր 9 ֆրանք):

1940 յունուար 1էն սկսեալ կը ջնջուի Ազգ. Վիճակահանութիւնը:

Ուրիշ ի՞նչ փոփոխութիւններ կան

— oo —

Ջնջուած է «երկու Կիրակիով շաբաթը», որ ծանօթ է 5 անգամ 8=40, այսինքն շաբաթը հինգ օր՝ օրական ութ ժամ աշխատանքով: Նոր օրէնքը կ՚ընդունի շաբաթական 40 ժամ աշխատանքը, բայց առաձգականութիւն մը տալով օրէնքին՝ գործատէրերուն իրաւունք կու տայ աշխատցնել յաւելեալ ժամերով, անշուշտ յաւելեալ աշխատավարձով (10 առ հարիւր համեմատութեամբ յաւելում աշխատավարձի՝ այն գործարաններուն մէջ, որոնք 50է աւելի բանուոր կ՚աշխատցնեն): Աշխատանքի ժամերուն մէջ պիտի չհաշուուի ժամանակը որ կը կորսուի զգեստ փոխելու եւ բերան մը բան ծամելու համար (քաս-քրութ կամ կուբէ, հայերէն գաւառական բառով՝ յակօրիկ կամ երամկայ):

Լէօն Պլում զայրացած էր «երկու կիրակիով շաբաթը» կը ջնջուի իբրեւ «տնտեսական վերականգնումի» միջոց, երբ առիթը կը մատնէ, կ՚ըսէ, քաղաքական դիտում մը: Այսուհանդերձ, Փօլ Ռէյնոյի ծրագիրը միջոց կու տայ շաբաթական 40 ժամը այնպէս մը բաժնելու, որ գործաւորները ազատ ըլլան շաբաթ կէսօրէ վերջ:

Գալով տուրքերուն, երկու առ հարիւրի տուրք մը հաստատուած է բոլոր աշխատավարձերուն կամ թոշակներուն ամբողջութեան վրայ, յետոյ աշխատավարձերու կամ թոշակներու վրայէն չհաշուուելէ զերծ որոշեալ բաժինը կրճատելէ վերջ՝ մնացեալին վրայ եւս դրուած տուրքին համեմատութիւնը կը բարձրացուի: Դարձեալ բարձրացուած են կալուածներու տուրքին համեմատութիւնը եւ ստացագիրներու դրոշմաթուղթերուն արժէքը: Բարձրացուած է նոյնպէս արտադրութեան տուրքին համեմատութիւնը:

(Մնացեալ յարունակութիւնը կարդա Դ. էջ)

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԱՐԺԷՔԸ

Գերման հայագէտ Տոքթ. Ռոխ, «Հայ եւ Գերման Ընկերութեան» Պերլինի մէջ հրատարակած «Տեղեկագիրք»ի թիւ 2ի մէջ (1938) ստորագրած է ուշագրաւ յօդուած մը, որուն կարեւոր մասերը ստորեւ կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն.—

Մարդ աւելի կարելիութիւն ունի հաղթելու զանազան ուսումնասիրութիւններ Նոր Զելանտայի բնիկներու կամ կիսավայրենի Հնդիկ ցեղի մը մասին, քան հանդիպելու թող բլլայ պզտիկ գործի մը՝ Հայաստանի եւ իր ժողովուրդի վերաբերմամբ։ Մինչ հայ ժողովուրդը, ինք եւս Արեւմուտքէն ծագած, արդէն դարերէ ի վեր կը պատկանի մեր արեւմտեան մշակոյթին։

Յաճախ մարդ կը հարցնէ ինքն իրեն, թէ ո՞ւր է իրական պատճառը այս թոյլ հետաքրքրութեան։ Չէ՞ որ — յիշելու համար քանի մը փաստեր միայն — քրիստոնէական եկեղեցիի պատմութեան մէջ՝ Հայաստանը առաջինն է, որ՝ իբրեւ պետութիւն՝ քրիստոնէութիւն ընդունեց։ Չէ՞ որ Հայն ալ, ետ նայելով, կրնայ տեսնել իր պատմութեան մէջ փառաւոր շրջաններ։ Ու չէ՞ որ հայ պետութեան պատմութիւնը յաճախ սերտօրէն կապուած էր եւրոպական պետութեանց պատմութեան հետ։ Երբ Ալփասլան 1064ին կործանեց Բագրատունիներու մայրաքաղաք Անին, խոկոյն, Կիլիկիոյ հողին վրայ, Ռուբինեաններու իշխանութեան տակ, ծնաւ Նոր Հայկական Թագաւորութիւն մը, որ իր նայուածքը ուղղած էր դէպի եւրոպական արեւմուտքը, եւ այդ պետութիւնը երկար ատեն հաստատուն հեցուկ մը եղաւ խաչակիրներուն համար։

Ամբողջ կեանքը փոխուած էր եւրոպական օրինակով։ Կիլիկիոյ հայ պետութիւնը կենդանի կապ կը պահէր արեւմտեան արքունիքներու հետ եւ տակաւ աւելի զարգացող առեւտրական յարաբերութիւնները կուգային կապելու նաեւ հայ երկիրն ու ժողովուրդը Արեւմուտքին. Ճենովա եւ Վենետիկ ունէին յատուկ շրջաններ— իրենց պաշտօնատուններով ու եկեղեցիներով— բոլոր կարեւոր հայկական քաղաքներու մէջ. եւ Կիլիկեան Հայաստանը յետագային դարձաւ եւրոպական առեւտուրին համար միակ դուռը դէպի հզօր մոնկոլեան կայսրութիւնը, դուռ մը՝ որ միշտ ուրախութեամբ կը բացուէր արեւմտեան վաճառականներու առջեւ։

Գերմանիա եւս կարեւոր քաղաքական յարաբերութիւններու մէջ էր Կիլիկիոյ հայ Թագաւորութեան հետ. եւ այդ յարաբերութիւնները իրենց սկզբնական շրջանին կապուած են անձին հետ Ֆրետերիկոս Շիկամօրուս կայսեր, որ մեռաւ Հայաստանի հողին վրայ։ Բայց Գերմանիա մասնաւոր կարեւորութիւն առաջաւ, երբ Լեւոն Բ. իշխանը առաջին քայլերն առաւ, վերականգնելու համար Հայոց Թագաւորութիւնը։ Ան կ'ուզէր իր թագը առնել Հենրիկոս Զ. կայսեր ձեռքէն, իբրեւ անոր հպատակը (վասալ)։ Եւ Մայնցի Կոնրատ արքեպիսկոպոսն էր Պաւարիոյ Վիթթելսպախ իշխանեան անդամներէն մէկը— որ գերման կայսեր ներկայացուցիչին հանգամանքով՝ 1916ին Տարսոնի մէջ արքայական թագը դրաւ Լեւոնի գլխուն եւ այդ անունին համապատասխան՝ առիւծակիր դրօշ մը յանձնեց անոր։ (Լիոն յունարէն առիւծ կը նշանակէ).

Դեռ մինչեւ 16րդ. դարը Հայերը յարաբերութեան մէջ էին Արեւմուտքի, ի մասնաւորի գերման թագաւորներու հետ, մինչեւ այն ատեն, երբ Եւրոպայի մէջ կորսուեցաւ հետաքրքրութիւնը արեւելեան քրիստոնեաներու հանդէպ, եւ անհետացան հայ քաղաքականութեան վերջին հետքերը։

Ոգեկան կալուածին մէջ միայն տակաւին կը շարունակուէին Հայերու յարաբերութիւնները Արեւմուտքի հետ, որովհետեւ հայ ժողովուրդի բարձր դասին և հոգեւորականութեան մէջ միշտ վառ էր ձգտումը՝ Եւրոպայի օգնութեամբ թօթափել թրքական լուծը եւ վերականգնել հայկական անկախութիւնը։ Եւ 18րդ. դարու սկիզբներուն նորէն Վիթթելսպախ տան անդամներէն մէկն էր՝ Փֆալցի իշխան Եոհան Վիլհելմ, որ պատրաստակամութիւն յայտնեց Հայոց Թագաւոր դառնալ։ Բայց հայ պետական վերածնութեան երազը մնաց լոկ երազ. ընդհանուր քաղաքական պայմանները արգելք եղան անոր իրականացման։ Ի դէպ, այդ շրջանին էր, որ Պաւարիոյ մէջ յառաջ եկաւ նոր ազնուական տոհմ մը՝ պարոն ֆոն Արեթին, որուն նախահայրը Ցարութիւն անունով Հայ մըն է։

Այս փաստերը բաւական են, որ զգալի մարդ խորհէր, թէ հետաքրքրութիւնը Հայաստանի հանդէպ չատ պէտք է բլլար։ Այն, որ Հայաստանը՝ իր պետական անկախութիւնը կորսնցնելէ ետք՝ ուրիշ բան մը չէր բայց եթէ աշխարհագրական բառ մը միայն, այդ իրողութիւնը բաւարար հիմ մը չէ, որ մենք չհետաքրքրուէինք իրմով, վասնզի, եթէ ժողովուրդը այլեւս քաղաքական պատմութիւն չունէր, աշխատասիրութիւնը կը շարունակէր տիրել ոգեկան աշխարհի պատմութեան մէջ։ Իրապէս, միթէ ան հարուստ, մեծարժէք գրականութիւն մը չստեղծե՞ց, բայց ո՞րքան ծանօթ է հայ լեզուն։ Գրեթէ ոչ ոքի. միայն չատ սակաւաթիւ գիտնականներու.

Եւ այսպէսով Հայաստանը արգելափակուած մնաց գիտնականներու աշխատասենեակին մէջ, իսկ լայն հանրութեան ականջին իր անունը կը հասնէր այն ատեն միայն, երբ թերթերը կը տեղեկացնէին սոսկալի մարտիրոսութեանց մասին, որոնց կ'ենթարկուէր այդ դժբախտ ժողովուրդը մինչեւ վերջին ատենները։

Այսպէսով Հայաստանը շուքի մէջ մնացած է։ Եւ սակայն մէկ կամ միւս գիտնականի աշխատասենեակէն կրնայ լոյս մը առկայծել, որուն ուրիշ, աւելի լայն շրջանակներ եւս պիտի փափաքէին տեղեակ բլլալ։

Եւ յատկապէս այնքան անծանօթ հայ լեզուն ի վիճակի է լոյս սփռել նախապատմական շրջաններու մութին վրայ եւ կարելիութիւն տալ մեզի՝ մասամբ ծանօթանալ ժողովուրդներու մեծ տեղաշարժումներու այն հեռաւոր ժամանակներուն, որոնց մասին տեղեկութիւններ կուտայ մեզի Հնամենի աւանդութիւնը, տեղեկութիւններ՝ որոնք լոկ գեղեցիկ հեքիաթներ չեն, այլ պատմական իրողութիւններ։ Այդ տեղաշարժումները մեր ցամաքամասը սերտօրէն կապեցին Առաջաւոր Ասիոյ հետ։ Գտնուած կմախքներն ու կաւէ առարկաները չեն կրնար լուսաբանել մեզի այդ վաղեմի ժամանակները։ Հոս մեզի կրնայ օգնութեան գալ լեզուագիտութիւնը, եւ այս մարզին մէջ, հակառակ եղած յառաջդիմութիւններուն, դեռ չատ ընելիք կայ։

Հայերէնը, իրաւ է, հնդեւրոպական լեզու մըն է, սակայն Պալքանեան թերակղզիէն, Առաջաւոր Ասիոյ վրայէն հոսող փռիւգիական եւ հայկ. ցեղերը իւր դրին չատ աւելի ստուարաթիւ բնիկ ազգաբնակչութեան մը վրայ, որ ինքն ալ կազմուած էր տարբեր ազգային բաղադրիչներէ։ Այս ազգաբնակչութեան լեզուէն չատ բան մտաւ հնդեւրոպական հայ լեզուին մէջ եւ հոն քարացած մնաց։ Արդէն հոս ու հոն յարակցութիւններ երեւան հանուած են լեզուին հետ հին Հիթթիներու, որոնց մարմնակազմական տիպարը տակաւին գոյութիւն ունի Հայութեան կարգ մը մասերու մէջ, նոյնը ըսելու է եւ Ուրարտացիներու մասին, որոնք լուծուեցան մեծ— հայկական կայսրութեան մէջ։ Հայ բառարաններու ուսումնասիրութեան կ'իյնայ բացայայտել այս յարակցութիւնները։ Չէ՞ որ հայ հնդեւրոպացիները իրենց ընդլայնուած լեզուական սահմաններուն մէջ չփուած էին այն ստուարաթիւ փոքր ժողովուրդներու հետ, որոնց անունները ծանօթ են մեզի բաբելաասորեստանեան պատերազմական տեղեկագրութիւններէն։ Այդ չփումէն է պատճառը, որ հոս եւ հնդեւրոպական բառերը, կառուցուածքի եւ բառապաշարի կողմէ յաճախ ահագին փոփոխութիւններ կրած է։ Այստեղ չատ մը նոր կարելիութիւններ կը ներկայանան հետազօտութեան համար, հոգ չէ թէ հիթթիթաբանական եւ ուրարտաբանական մարզերուն մէջ հաստատուն գետին ծածկուած է։ Արդարեւ, լեզուին նմանութիւններու ամբողջ չարք մը եղուած է։ Միայն օրինակ մը բերած բլլալու համար, յիշենք որ հիթթիթեան բացառական հոլովի ազ վերջաւորութիւնը (վայրի որոշման համար— «ուրկէ՞» իմաստով) նոյն նշանակութեամբ գոյութիւն ունի եւ Հայերէնի մէջ։

Որ հայերէն եւ պասքերէն միջեւ զուգահեռներ երեւան հանուած են՝ այդ չատ բնական է։ Իրապէս Պիրենեան շրջանին մէջ ապրող Պասքերը մնացորդներն են հզօր ժողովուրդներու չղթայի մը, որ ելլելով Առաջաւոր Ասիայէն եւ անցնելով Պալքանեան թերակղզիի եւ Ալպեան շրջանի վրայէն, դարեր չարունակուող պայքարով հասաւ մինչեւ Ատլանտեան։ Եւ ժողովուրդները այս ալիքներու կը պատկանէին Առաջաւոր Ասիոյ նախնի բնիկ ազգաբնակչութեան, որուն վրայ խաւ դրաւ հնդեւրոպական հայութիւնը։ Այս չփումէն յառաջ կուգան զուգահեռները, զորս չարք կարելի եղած է ձգել երկու լեզուներուն միջեւ, Առաջաւոր-ասիական պատկանեան ցեղի այս հոսանքը իր ազդեցութիւնը ունեցած է նաեւ Հարաւ-գերմանական շրջաններու աշխարհագրական անուններու վրայ, կարգ մը լեռներու եւ գետերու անուններ, որոնք չարք ոչ մէկ կամ, չատ անճարակ մեկնութիւն կը գտնէին, այժմ կարելի է բացատրել հայ բառերով, որոնք Առաջաւոր Ասիոյ բնիկ ազգաբնակչութեան լեզուէն անցեր են հայերէնի մէջ։ Իլլիրեան եւ Լիգուրեան կը ցուցնեն այն ճամբան, զոր բռնած էին այս զաւթող ցեղերը, վասնզի այդ երկու անուններն ալ կը բացատրուին պասքեան լեզուի միջոցով։

Ըստ երեւոյթին, տեղի ունեցած է նաեւ հայանման (արմենոյտ) ցեղերու չարժում՝ դէպի արեւմուտք։ Հաւանական է, որ այդ ցեղերը նստած բլլան ոչ միայն Պալքանեան թերակղզիին վրայ եւ Իլլիրիոյ մէջ, այլեւ յառաջացած բլլան մինչեւ ալպեան չրջանը։ Այդ կարելի է ապացուցանել լեզուաբանական տուեալներով։

Նմանութիւններ կան նմանապէս հայերէնի եւ ալպաներէնի, ապա՝ հայերէնի եւ կովկասեան լեզուներու միջեւ։ Այդ խնդրով մասնաւորապէս զբաղած է Փրոֆ. Ն. Մառ։ Դիւրին է միայն, որ այդ նմանութիւնները նոր ժամանակներու արդիւնք չեն, այլ կը հասնին մինչեւ հնագոյն դարերը։

Համառօտ ակնարկ մըն էր, որ հոս տրուեցաւ։ Այսքանն ալ սակայն կը բաւէ՝ ցուցնելու համար, որ հայերէնը եւս կրնայ իր նպաստը բերել՝ լուսաբանելու համար ժողովուրդներու մեծ տեղաշարժումները եւ յարակցութիւնները հեռաւոր ժամանակներու մէջ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

Աշնանային խոնաւ, մշուշոտ ու մելամաղձոտ այս օրերուն, անուշ է յիշել, վերապրիլ, ամառուան այն տաք ու արեւով լեցուն օրերը որ զուգադիպելով տարեկան մեր արձակուրդի օրերուն.կարելիութիւն տուին մեզ թափառելու Լաքօ Մաճճիօրէ լիճին եզերքներէն Միջերկրական, Միջերկրականէն Ադրիական, ապա վերադառնալու համար կրկին Միջերկրականի ափերը։

Այդ երջանիկ օրերուն, ամէնօրեայ մտահոգութիւններէն ազատուած, մեղուի մը նման, որ կը թռչի ծաղկէ ծաղիկ, մենք անցանք քաղաքէ քաղաք, Լուինօ, Ճենովա, Սփեցիա, Փիզա, Ֆիրէնցէ, Ֆօրլի, Ռիմինի, Լիվօռնօ, լեռնէ լեռ, ձորէ ձոր ու ծովէ ծով։

Դիւրին է երեւակայել թէ ինչպէս այդ օրերն անգամ մը եւս, գիշերը խառնեցինք ցերեկին, պարք ըրինք, թուխ խարտեաշին եւ վերջապէս իրականութիւնը երազին։

Ով կը փնտռէ կը գտնէ կ'ըսեն։ Երկար չրջեցանք բայց մենք ալ գտանք մեր փնտռած անկիւնը, չատ չատերուն անծանօթ անկիւն ուր կարելի էր հանգիստ տալ մարմինին ու հոգիին. Թիրրենիա

Թիրրենիան ներկայիս դեռ ոչ քաղաք, ոչ ալ գիւղաքաղաք է, այլ Միջերկրականի եզերք խաղաղութեան ովասիս մը, անտառ մը անսահման չոճիներու ուր կան երեք կարեւոր չէնքեր։ Պանդոկ մը ու քովը սրճարան մը, քիչ աւելի հեռուն, Ֆօրցանոյի չարժանկարի գործարանը։

Օրերով լռութեան մէջ, յափշտակուած չնչեցինք մթնոլորտին խունկը, հետեւեցանք բնութեան տրամադրութեան եւ երեւոյթներուն, մոռցանք անցեալը ու ներկան եւ թողուցինք որ աշխարհը դառնայ։

Եթէ Թիրրենիան անծանօթ է վայելք ու զուարճութիւն փնտռող հասարակութեան, քաջածանօթ է չարժանկարի արուեստագէտներուն։

Մեր պանդոկը կը գտնուէր իտալօ-Ֆրանսական խառն խումբ մը։ Շուտով բոլորին հետ բարեկամ դարձանք։ Խօսք մը, ժպիտ մը եւ կը ըսկսէր խօսակցութիւնը։ Պանդոկատէրը՝ պարի սիրահար երիտասարդ մը, կը մասնակցէր իր յաճախորդներուն կեանքին, ջանալով ամէն կերպով կեանքը հաճելի դարձնել, առանց— եւ այս կէտը չատ կարեւոր է— յաճախորդին դրամապանակին վրայ ծանրանալու։ Պարզ էր որ միջավայրը խորապէս վրան ազդած էր եւ զինքը համոզած որ արուեստը ու չահը կարելի չէ իրարու հետ հաշտեցնել…

✕

Ծովափը նստած կը խօսինք Ֆրանսացի բեմադրիչին օգնական Պ. Գալէֆին հետ։ Կը ճանչնայ մեր Շահխաթունին, առաջին անգամ իրմէ կ'իմանանք որ մեր հայրենակիցը այժմ Հռոմ կ'աշխատի ուր իր աշխատանքը չատ գնահատուած է։

Մեր թափառումներու անբաժանելի ընկերը ճար. Ռոտօլֆին մեզ կ'երկարէ չաբաթաթերթ մը, ուր կը գտնենք Շահխաթունիին նուիրուած յօդուած մը։ Յօդուածագիրը Պ. Փանիէցի կը յացատրէ Շահխաթունիին արուեստը իբր դիմայարդար, եւ առանց այլեւայլի կը յայտարարէ որ չնորհիւ իրեն, Հռոմի չարժանկարի քաղաքը բացարձակ առաջնութիւն չահած է ուրիշ կեդրոններու վրայ։ Միւս մը կը գործէ սակայն Փանիէցին երբ Շահխաթունին կը ներկայացնէ իբր ռուս։

Այս տողերը գրելու միջոցին հաճոյքով օրաթերթերէն կ'իմանանք որ մեր հայրենակիցին իտալացի հինգ աչակերտները բոլորն ալ այս օրերս յաջող կերպով անցուցած են իրենց քննութիւնները։ Ապրի հայ վարպետը։

Դառնալով Պ. Գալէֆին, խօսակցութիւնը կը տանինք Մամուլեանին վրայ եւ կ'ուզենք իր գաղափարը իմանալ անոր մասին։

«Ծանօթ եմ Մամուլեանին Փարիզէն, մեծ բեմադրիչ ու մեծ մարդ է։ Ներկայիս քիչ կ'արտադրէ, զոհ է ուրիշներու նախանձին, բայց համոզուած եմ որ կրկին իր աստղը պիտի փայլի»։

Բոլորս գոհ, չըղթայ կազմած ծով կը մտնենք։ Ալիքները կը բարձրանան։ Բնութիւնը կը սիրէ իր զօրաւորութիւնը ցոյց տալ։ Մեր չղթան կը կոտրի. կը ցրուինք։

×

Խաղաքարտ ու Թուղթի աշխարհին մէջն ենք։

Մեզի կ'ընկերանայ ու բացատրութիւններ կուտայ բեմադրիչ Ֆօրցանոյի օգնականը Պ. Գուլի։ Ֆրանքօ-իտալական խումբը գործի վրայ է. «La Dame de Montecarlo»ին տեսարան մը պիտի նկարուի։ Շարժման մէջ է ամբողջ բանակ մը։ Բեմադրիչ Գարմինէօ, Լոնտոն մեքենային տակ, սիկարը բերանը (հակառակ ծխելը արգիլուած բլլալուն) հանգիստ չարժումներով հրամաններ կուտայ։ Ելեքտրագէտներ, մեքենագէտներ, հիւսներ, դերասաններ բոլորն ալ աշխատանք մը ունին։ Առաջին երկրորդ դերակատարուհին Տիթէօլոֆրայի, դրուած այս դերասանուհին չրջապատուած է խումբ մը երիտասարդներէ, բոլորին ալ աչքերը կը փայլին։ Առաջին դերասան Էլիէմոն յոգնիլ չի գիտեր, բոլոր օրիորդներուն համար անուշ փաղաքշական խօսք մը ունի։ Մեր կարծիքով պատրաստութիւն մը կը տեսնէ կատարելապէս կերպով իր դերը կատարելու։

Մոնթէքարլոյի նշանաւոր պարասրահներէն մին կը գտնուի մեր առջեւ։ Սեղաններու չուրջ զոյգեր ու անկիւն մը նուագը։

Սեղանի մը վրայ, բոլորը կը դրուին իրենց տեղերը ու կը սկսին խաղը։ Նուագախումբը կը նուագէ, զոյգերը կը պարեն։ Տեմպօ։ Վերջապէս, երբ մեքենային կը մօտենայ նուագը կը դադրի, բայց զոյգերը կը չարունակեն դառնալ. մեքենայի մօտը գլխաւոր զոյգը, մի քանի խօսք կ'արտասանէ, սիրոյ առաջին երկչոտ արտայայտութիւններ որ մէկ չնման անմիջապէս կ'արձանագրէ, վերսկսի նուագը, ու զոյգերը կը չարունակեն դառնալ. Փորձը կը կրկնուի մի քանի անգամ։ Բոլորը քրտինքի մէջ են եւ սակայն անհամբերութեան ոչ մի նշան կը նշմարենք։

Տարօրինակ աշխարհ է չարժանկարի աշխարհը. Չէ կարելի խանալ թէ ուր կը սկսի երազը եւ ուր կը վերջանայ իրականութիւնը, աշխարհ մը վերջապէս ուր արուեստը արհեստ եւ արհեստը արուեստ կը դառնայ։

Լայն միջոցներ, գիտութիւն եւ անսահման համբերութիւն, բացի արուեստէն, անհրաժեշտ են յաջող գործ մը արտադրելու համար։

Դադարի միջոցին կը հեռանանք ու բարեկամ, Պ. Գուլիին չնորհակալութիւն յայտնելով, բաժնուելէ առաջ իր գաղափարն ալ կը հարցնենք Մամուլեանին մասին։

«Անգերազանցելի է ձեր բեմադրիչը. ու քաջածանօթ մեքենային բոլոր գաղտնիքներուն». ձեռքը կը սեղմենք, կը վերադառնայ իր գործին, իսկ մենք կը վազենք ծովափ։

Ծովը հանդարտ է, հորիզոնը կ'այրի։ Արեւին ճառագայթները հետզհետէ կը մարին, եւ մենք կը զգանք որ իրենց հետ բան մը կը մեռնի, մութը դանդաղ քայլերով կը յառաջանայ. Նաւակ մը արցունք եւ սուգը մեր սրտին մէջ կը բռնենք պանդոկին ճամբան։ Մարդկային կատարելութեան մէջ ունինք մեր տեղը եւ կատարելիք մեր դերը։

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

«Տ. ՏՐԱԳՈՍԻ ՀԱՐՍ»ԻՆ ԴԷՏ. ՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պէտք է նկատել որ Կոստան Զարեանը որոշեալ բանաստեղծ մը քիչ դոյզն է տեսել իր երեւակայութեանը եւ մի չափ փոստր խելագիտ։ Այսպէս, բառ Կ. Զարեանի՝

«... Ես իմ գլուխը դեռ երեսայ,
Ծովանի մտա նոր հայս եղայ ...
Ի աղեղ գնաց եւ վեց տարի՝
Ել գիւղ չեկաւ, լուր չլսաբրեց, Զ. նարդակ»

Մինչդեռ համաձայն ընկեր Թուրէնի յուշերի, Սանան ընկեր Թուրէնի ներկայութեամբ ասել է որ՝ «Ա՛հա երեք տարի է որ քեզի չեմ տեսած»։ Ուրեմն ոչ թէ վեց այլ երեք տարի է ինչ Ցավանը իր անից բացակայել է։

Ենթադ, ընկեր Թուրէնի յուշերի մէջ պարզ ասուած է որ Սանան Քրոքի անտառի մէջ հանդիպելով սիրել է եւ իր յօժար կամքովն է Քրոքի հետ փախել Մուշ, կենակցելու նպատակով։ Մինչդեռ Կ. Զարեանը դուրս է բերել՝ իբր թէ Սանան Քրոքին հանդիպելով անտառի մէջ «նուագած վայր է ընկնում» եւ «Քիւրտը ուժեղ բազուկների մէջ սեղմած» Սանային իր ձիու

« [illegible] » (65)

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐՊԷԼԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ 15

Եւ սակայն մեզի ճակատագրուած էր Զէյթունի ճամբուն վրայ գիշեր մը եւս անցնել. որովհետեւ մեր խիղճերը մեզ կը տանջէին եւ չէինք ուզեր մեր ետեւ թողուլ եռ մնացողներ եւ ճամբան կորսնցնողներ որոնք գետինը կը մնային նուաղած։ Անոնց մէջ կը գտնուէին, սակայն, այնպիսի այրեր ու կիներ, որոնք պարագային համեմատ կրնային գերագոյն հերոսութիւն լոյս բերել. այսպիսիները ոչ ոք կրնար իրենց հաւատքէն յուսահատեցնել։

— Դէպի Զէյթո՜ւն, գոչեց մէկը։

Այս աղաղակը կարծես Աստուծոյ սուրբերուն մարտահրաւէրն բլլար։ Ու ահա հրաշալի պատ ձայնով մը բոլորս չարական մը երգել, որուն միացան կիներէն ոմանք։ Ֆրէտ Օգը բաս իր սովորութեան, իր երգէոնիկով ընկերակցեցաւ անոնց։

Գիշերը վրայ հասնելուն, Գադիկ մեզի հաց եւ նօղուրտ ղրկեց. այնպէս որ անոնք որ մինչեւ այդտեղ ապրած էին, անօթութենէ չմեռան։ Կիները մեր կերակուրը բերին, դրուած իրենց գլուխներուն վրայ եւ հողէ պնակներու մէջ։ Պատուական կիներ էին անոնք։ Գեղադէմ եւ անվախ, եւ ծանր բեռները կը կրէին այնպէս դիւրութեամբ, ինչպէս իրենց լեռնական այրերը՝ իրենց զէնքերը։ Երկար չմնացին անոնք մեզ մօտ չաղակրատելու համար, որովհետեւ ջարդի եւ աւարառութիւններու պատմութիւններէն չատ ուրիշ նորութիւն չունէինք հաղորդելիք. եւ անոնց պատասխանը կարճ էր եւ տեղին։

— Զէյթուն եկէ՛ք։ Զէյթուն ամէն բանի պատրաստ է, ըսին անոնք եռանդուն ծիծաղով մը։

Նախ քան մեր ճաչը աւարտելը, անոնցմէ երկու կիներ մեր խումբէն մէկ մէկ թշուառ եւ անօգնական չալկելով լեռներէն վեր մագլցեցան. այս անգամ անոնց բեռը աւելի ծանր էր քան այն ո՛ր վարը՝ մեզի բերած էին։

— Զէյթուն եկէք, Զէյթո՜ւն, պոռացին անոնք, իրենց գացած ատենը։

Հակառակ այն իրողութեան որ մեր խումբին մէջ զինուած մարդ չկար՝ գիշերը առանց պահակի չանցուցինք. Քիւրտերուն երբեմնակի պոռչտուքը կը լսէինք. ու անգամ մը երբ բարձր ժայռի մը վրայ մագլցեցայ, անոնց վառած խարոյկին լոյսերը նշմարեցի։ Եւ երեւակայութիւնս գնաց դէպի այն թշուառ ու տանջուած բազմութիւնը՝ ետեւ մնացող ու ճամբան կորսնցնող Հայերու, որոնք ով գիտէ ի՜նչ վայրի խաղ մը պիտի պատճառէին վայրագ Քիւրտերուն՝ խարոյկին վրայ ճենճելով։ Բայց Գադիկի մարդոց ձայնելուն մէջ երեւակայութիւն գոյութիւն չունէր. անոնք մեր վերեւ կը հսկէին, ծուարած ծերպերուն ու ժայռերուն մէջ, եւ պատրաստ ռեւէ անակնկալ յարձակումի։ Հանգիստ քնացանք— այն գիտակցութեամբ թէ մեր վրայ անքուն հսկողներ ունէինք,— մինչեւ որ լուերը գետնին տակէն յարձակեցան մեր վրայ՝ գունդերով, զօրաբաժիններով եւ զօրաբանակներով, երբ քնելը այլեւս անկարելի դարձաւ։

Մեր խումբը այնքան տառապած ու յոգնած էր որ լուերու այս բանակը գրեթէ չէր ազդած անոնց վրայ եւ մենք մեծ դժուարութեամբ զանոնք արթնցուցինք առաջ ճամբայ հանեցինք, ու թէեւ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէին, եւ սակայն առանց տարակուսանք սկսան յառաջանալ. ժամ մը յառաջանալէ վերջ Զէյթունի տպաւոր բլլալու գաղտնիքին վերահասու եղանք։

Դէպի Զէյթուն առաջնորդող անցքը կը սկսի սուր վայրէջքով մը,— լեռծոուն եւ թաց կաւի վրայ սառցակալած մը, կէս մղոն երկարութեամբ, որ մէկ յենարանէն միւսը անցնելով կը հասնի մինչեւ անտակ բլուրները։ Մարդաբարձ չորքներուն համար անկարելի էր այս վայրէջքին մէջ ոտք չարժելը, ուստի սոփյուած անոնց վրայէն վար իջնելով, հետեւեալ չարունակեցինք ճամբան, ձեռնափայտերու յենած։ Այդ ատեն հասկցանք վերջապէս թէ Գադիկ ինչո՛ւ այնքան ինքնավստահութեամբ բռնած էր որ ոեւէ անիւով բան չպիտի կրնար հասնիլ իր լեռնային ատունին։ Մեզ հետ եղող եղկելիները, որոնք մինչեւ այդտեղ իրենք զիրենք քաշքշած էին, յուսահատելով նստան, եւ առաջարկեցին հոն մեռնիլ։ Փիթըր Միլըրն ալ անոնց օրինակին հետեւեցաւ այն տարբերութեամբ որ միւսներուն աչքերը չոր էին, մինչ ինք արցունք կը թափէր, ու կը հեծկլտար։

— Յորհիլ որ այս ալ պիտի տեսնեմ եղե՞ր։

Մինչդեռ անգամ մը այդ ճամբով գացած եկած էր յիմարը։

Տարակոյսի մէջ մնացինք երբ մեր ձախ կողմի լեռնային անտառէ մը տապարի հարուածներու ձայն առինք.— խիտ մայրիներով եւ ուրիշ մշտադալարներով լեցուն մութ անտառ մը կը սկսէր լերկ ժայռերէն գրեթէ հարիւր յիսուն ոտք վերօք, որ կիրճին հիւսիսային կողմը կը կազմէր։ Տապարներուն հարուածներուն ձայները եկած տեղէն հաւանաբար ճամբայ մը գտնուելու էր, ուրկէց մարդ կարողանար անցնիլ, եւ մեր գաղթականները հոն նստան, ճամբան գտնելու գործը մեզի յանձնելով։

— Այս կողմերը թնդանօթ բերելու համար Նափոլէոնին անգամ խորհիլ պիտի տար եւ Թուրքերը ոչ մէկ ատեն Նափոլէոններու ծնունդ չտուին, գոչեց Ֆրէտ ուրախացած։ Հարիւր լաւ այր մարդ տուէք ինծի ու ես այս անցքը յաւիտեան կը պահեմ։ Ապա՛ւ հոս երթամ ճամբայ մը փնտռեմ։

Լերան դէպի վար իջնող ծայրը զնգաց, բաշխուրած կոճղներու հարուածներու արմուկէն, վար ինկող ծառերէն եւ հեռուէն պոռացող մարդոց ձայներէն։

— Ժամանակին հոս ճամբայ մը եղած բլլալու է, բայց այժմ կրակէն զատ ուրիշ ոչ մէկ բան կրնայ յայտնել այդ ճամբան. վերահաստատ սակայն ամէն ինչ թաց է։ Ժայռերու եւ արմատներու այսպիսի լաբիրինթոս մը չէի տեսած բնաւ։ Շուն մը անգամ պիտի կորսուէր այստեղ։

Ուիլ սիրայօժար լերան կողմը գնաց, այդ կողմէն ճամբայ մը գտնելու յոյսով. Կլոբին մօտ մնաց որ իրեն առաջին պատեհութիւնն ունեցաւ իրեն հետ առանձին խօսելու։ Իր դատողէն վերջին ազդեցութենէն գուն՝ թափ կերպարանք մը առած էր. հակառակ տուր դարձնել գեղեցիկ էր ան։

(Շար.)

ԽՄՍԵՐ

Հսկայ «աչք»ը

Ամերիկայի մէջ այժմ կը շինեն հեռադիտակ մը, որ պիտի ըլլայ մեծագոյնը աշխարհի մէջ եւ պիտի զետեղուի Գալիֆորնիոյ Բալոմար լերան վրայ, ծովէն 6125 ոտք բարձր ։

1928ին ձեռնարկուած է այս հեռադիտակի շինութեան, որ պիտի աւարտի 12 տարիէն, 1940ին։ Ներկայիս աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող ամենամեծ հեռադիտակը դարձեալ կը գտնուի Գալիֆորնիոյ մէջ, Ուիլսըն լերան վրայ, որուն ոսպնեակը ունի 100 մատնաչափ տրամագիծ, իսկ նորը պիտի ունենայ կրկին մեծութիւն՝ 200 մատնաչափ տրամագիծ ։

Երբ նոր հեռադիտակը աւարտի եւ գործածութեան դրուի, մարդկային տեսողութիւնը անոր միջոցաւ պիտի կրնայ ընդգրկել ութն անգամ աւելի տարածութիւն ու միջոց, քան ցարդ կրցած էր։ Լուսինը պիտի դիտուի իբր միայն 25 մղոն հեռուն գտնուող դունդ մը։

Այս գործիքով հնարաւոր պիտի ըլլայ մարդկային տեսողութեան սահմանին մէջ ամփոփել 640.000 անգամ աւելի լոյս քան պարզ աչքը ի վիճակի է ամփոփելու։ Իսկ այս հսկայ «աչքը» պիտի կրնայ տեսնել ու լուսանկարել 1,200,000,000 լոյս - տարի հեռաւորութեան վրայ գտնուող համաստեղութիւնները ։

Մասնագէտներ ու գիտնականներ, աստղագէտներ ու բնագէտներ, որոնք հետաքրքրուած են այս զարմանալի «աչքին» կարելիութիւններով, կը հաստատեն թէ 1940էն ետք, նոր հեռադիտակի գործածութեամբ, մարդկային վարկածները տիեզերքի մասին հիմնովին պիտի յեղաշրջուին եւ թերեւս պիտի հիմնուի ամբողջովին նոր տիեզերագիտութիւն մը ։

×

Ի՜նչ հոյակապ են մարդ անհատի մղած պայքարներն ու տարած յաղթանակները բնութեան վրայ։ Ծնած մերկ, տկար ու անպաշտպան, զարնըւած դարեր, ժամանակի անհունութեան մէջէն, ան իր մտքին ուժով քայլ առ քայլ, թիզ առ թիզ նուաճած է բնութիւնը, մշակած է հողը, փորած է անոր ընդերքները ու հարստութիւնները դուրս հանած, իշխած է ծովերուն եւ տիրապետած անոր փոթորիկներուն, թռած է երկնքիմէջ իբր անթեւ թռչուն, չափած է հեռաւորութիւնները անհասանելի, կլուած է ծանրութիւնները լեռնակուտակ, եւ մտքով ու հոգիով թափառած, տառապած, հասած է տիեզերքի անչափելի, անհասանելի անջրպետներուն մէջ ։

Ինչքա՜ն մեծ ու հզօր է փոքրիկ մարդը իր տիտան մտքով ։

Նոյն մարդն է, դարերու խորերէն եկող, որ ստեղծած է քաղաքակրթութիւնները սերունդէ սերունդ, Կոմփուիկոսներ ԷՔիսուններ ծնող մարդը. Հռոմը կառուցող, բուրգերը կանգնող, շոգենաւն ու երկաթուղին վազցնող, հեռախօսն ու հեռագիրը, ձայնասփիւռն ու ելեկտրական լոյսը հնարող մա՛րդը։ Արուեստն ու գիտութիւնը յաւերժացնող մարդը։ Գալիֆորնիոյ հրաշք հեռադիտակը շինող մարդը։

Եւ մտածել որ, միլիոնաւոր փարսախներով հեռուն գտնուող աստղերը քննող, անջրպետները խուզարկող, բեւեռներու վրայէն սաւառնող նոյն մարդն է, որ բիւր բիւրաւոր տարիներէ ի վեր տակաւին չէ գիտցած կենցաղ ստեղծել իր իսկ նմանին, իր իսկ բարեկամի՜ն հետ, աւա՜ղ

Գալիֆորնիոյ հեռադիտակը յղացող ու շինող մարդը նոյն եռանդով, նոյն հանճարով այլազան, զարմանազան գործիքներ կը շինէ, որպէսզի իր նմանը ջարդէ, թունաւորէ, բնաջնջէ ցամաքի վրայ, ծովերու վրայ, երկինքի մէջ։ Ցուրտին ու տաքին, լերան ու ովկիանոսին յաղթող մարդը թնդանօթ ու սաւառնակ կը շինէ, ռումբ ու պայթուցիկ կը թրծէ, որպէսզի իր նմանը կոտորէ ։

Ինչքա՜ն հրաշապատում է մարդ անհատի յաղթանակներու հէքեաթը բնութեան դէմ եւ աւա՜ղ, ինչքա՜ն զաժան նոյն մարդանհատի պայքարը իր ընկեր անհատին դէմ ։

ԱՍՏՈՒՐ

Էվիոյի գաւառանիր օտարականներուն հանդէպ

Լիոնի «Փռոկրէ» թերթը, որ քաղաքապետ Էռիոյի անպայման անձնուէրն է, երկարօրէն կը նկարագրէ Ռոնի Նահանգային խորհուրդին անցեալ օրուան կարեւոր մէկ նիստը, որուն ընթացքին խորհրդակցութեան առարկայ դարձաւ օտարականներուն հարցը, մանաւանդ անոնց գործաւորի հանգամանքը։ Այդ խորհուրդին կարեւորագոյն անդամն է Էտուար Էռիօ, իբրեւ քաղաքապետ Լիոնի։ Ներկայացուած տեղեկագիրներուն մէջ ամէնէն աւելի ուշադրութիւն արթնցուց օտարականներուն պաշտօնական տեղեկագիրը, որ ենթարկուեցաւ լուրջ վիճաբանութեան։ Ըստ այդ տեղեկագրին, Ռոնի Նահանգին մէջ տուն տեղ եղած օտարականներուն թիւն էր 76,316 մինչեւ անկէց ութը տարի առաջ։ Հիմա հազիւ այդ թիւը 58,896 է։ Զանազան ազգութիւններու վերաբերող միւս օտարականներուն թիւը՝ իբրեւ մեզի համար ոչ այնքան շահեկան մէկ կողմ թողլով՝ փութանք ըսել, թէ այդ վերջին վեց բիւր օտարներուն մէջ Հայերը այսօր 2753 հոգի են միայն, ըստ այդ տեղեկագրին, 1935ին 3916 հոգի էին եղեր, հետեւաբար երեք տարուան մէջ 1000է աւելի պակսած է մերայիններուն թիւը։ Մեզի այնպէս կը թուի, թէ այդ պակասածները տեսակ մը օտարացածներ են։ Եթէ այդպէս է, քանի մը երեք տարիէն պիտի հալի այդ 2753 թիւն ալ։ Բայց զօրաւոր հիմերու վրայ հաստատուած յուսահատութիւնը թողլով, մենք նոյն Խորհուրդին մէջ փիլիսոփայ եւ գրագէտ Քաղաքապետին յայտարարութիւնները ներկայացնենք մերայիններուն ի լուր եւ ի յուղ։

«Ֆրանսան չափազանց բարեմիտ աղջիկ է», ըսաւ Պ. Էռիօ։ Եւ անմիջապէս դիտել տուաւ, թէ «մեր երկրին համար որքան վտանգաւոր է չափազանց վեհոգի ասպնջականութիւնը»։ Էռիօ ղայրոյթ յայտնեց այն «առվորայար ընդունուած առասպելին դէմ, թէ օտարական գործաւորը այնպիսի աշխատութիւններ կը կատարէ, զոր չուզեր ընել ֆրանսացի գործաւորը»։ Այնուհետեւ յայտնեց, թէ օտարականներուն մրցումը որքան վնաս կը պատճառէ բնիկ գործաւորին։ Եւ մասնաւորապէս ակնարկեց սափրիչներուն, նկարիչ-ծեփողներուն։ Համայնավար խորհրդական Լէվի այժ տուաւ, fաղաքապետին, ըսելով — «Անոնց չանոնց օտարականները Ֆրանսա մնրս աոիծ, եւ գործարաննատէրները դիւրաւ օգտուեցան անոնցմէ»։ Էռիօ, աւելի ուժով, յայտարարեց, թէ պէտք է մասնագիտական ուսումներով զարգացնել Ֆրանսացի գործաւորները, որպէսզի Ներկայիս օտարականներուն կատարած գործերը անոնք կատարեն ։

Եւ երբ նահանգապետը վիճաբանութեան մէջ մտնելով, յայտարարեց թէ սխալ է չօմաժին բոլոր պատասխանատուութիւնը օտարականներուն կռնակը հանել, անկէ առաջ խօսքին միջամտեց Պ. Էռիօ — Կրնայ ըլլալ ։ Բայց խնդիրը այն է թէ Լիոնի մէջ 6000 չօմէօռ կայ, եւ օտարականներուն թիւն ալ 35,000է աւելի է ։ Իմ գիտցածս այն է, թէ այսօր չօմաժի մէջ եղող Ֆրանսացիներ կրնան օտարականներուն ուղած գործերուն մէջ մտնել, աշխատիլ։

Գալով Ֆրանսական հպատակութեան դիմողներուն, Էռիօ յայտարարեց թէ այս գործը մէկ դիւանագետի մը յանձնուելու չէ, այլ յանձնաժողովի մը։ Խորհուրդին նախագահը վրայ բերաւ.— գաւառական պաշտօնական դիւաններուն մէջ հպատակութեան հարիւր հազար խնդրագիրներ կան։ Ասոնցմէ վաթսուն հազարը դեռ բացուած անգամ չեն ։

Շատերը զոհողութեան համար ալ չէ որ կ'ուզեն հպատակ դառնալ, այլ իրենց շահուն համար։ Կան նոյնիսկ այնպիսի օտարականներ, որոնք այնչափ անպէտ են որ իրենց զինուորական ծառայութենէն դառնալնուն պէս՝ հպատակութեան թուղթին ետեւէն կը դառնան, առանց գոնէ քանի մը ամիս սպասելու։ Պէտք չէ որ հպատակ ընենք, նկատի առնելով միայն դիմողներուն ունեցած զաւակներուն թիւը, այլ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել անոնց առողջութեան եւ հոգ տանիլ որ բեռ չըլլան իրենց նոր հայրենիքին։

Ահա ուրեմն շահեկան վիճաբանութիւն մը, ամէն տեսակէտով ....։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի

ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻւ

Սեպտեմբերի քաղաքական տագնապը վերի վայր շրջեց մեր ծրագիրը ։ Պատերազմի մեծ հաւանականութեան առջեւ, մեզի կը մնար ընել մէկ բան, — յետաձգել 20ամեակի տօնակատարութիւնը Բարեբախտաբար, գէպքերու թաւալգլոր ընացքը յանկարծ կասեցաւ, ու մենք վերսկսանք մեր աշխատանքին ։

Արդ, 20ամեակի տօնակատարութիւնը, Փարիզի մէջ, տեղի պիտի ունենայ 21 Մայիս 1939ին, Սորպոնի ամփիթատրոնին մէջ։ Դիմած ենք կրթ. նախարարութեան՝ Պ. Նախարարին հովանաւորութիւնը ապահովելու համար, եւ ստացած ենք դրական պատասխան ։

Մեր առաջին շրջաբերականով ցանկութիւն յայտնած էինք որ բոլոր շըրջաններ 20ամեակը տօնեն նոյեմբերի մէջ։ Դէպքերը, ինչպէս գիտէք, խանգարեցին մեր այս ծրագիրը։ Մէկ քանի շրջաններ տօնած են արդէն։ Միւսները կը տօնեն իրենց նախընտրած ատեն ։

Աւելցնենք, որ տօնակատարութեան յետաձգումը ուղեցինք օգտագործել՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի 20ամեակի հատորը աւելի բովանդակալից ու աւելի խնամուած դարձնելու համար։ Հատորին առաջին պրակները տպուած են արդէն։

Այս առթիւ, թոյլ տուէք յիշեցնել, որ շրջաններէն ոմանք ուշ պատասխանեցին մեր կոչին, իսկ ուրիշներ պատասխան իսկ չտուին։ Ըստոյ, մեզի ղրկուած են լուսանկարներ, որոնց վրայ ոչ մէկ ծանօթութիւն կայ ։

Այս պայմաններուն մէջ, գործը բնականաբար կը կաղայ։ Նիւթերը պէտք է դասաւորուին, ձեւաւորուին ու յաջորդաբար տպագրուին։ Իսկ ատոր համար ալ, մենք մեր ձեռքին տակ պէտք է ունենանք, որքան կարելի է շուտ, բոլոր այն նիւթերը, յօդուածներն ու նկարները զորս պահանջած ենք շրջաններէն կամ անհատներէ։

Հատորին համար պէտք ունինք նաեւ հետեւեալներուն.

ա) Շ. Քրիսեանի եւ իրմէ առաջ շըրջաններու հայ մարզական կեանքին վերաբերեալ լուսանկարներու եւ տեղեկութիւններու ։

բ) 1908—1910 շրջանին՝ «Տորք» ֆութպոլի խումբին, Շ. Քրիսեանի, Վ. Ձերազի եւ Եղիշէ Քաջունիի լուսանկարներուն ։

Աւելորդ է ըսել թէ՝ այս ձեռնարկը կը կարօտի ոչ միայն ժամանակի ու աշխատանքի, այլեւ բոլոր շրջաններու աջակցութեան։ Ցանձնախումբս հատորի նիւթական ծանր հոգը ստանձնեց ինք։ Պիտի չմնայ նաեւ իր աշխատանքը։ Կը մնայ, որ շրջանները մեզ տրամադրեն, արագ ու լիակատար կերպով, այն բոլոր տեղեկութիւնները, յօդուածներն ու նկարները զորս ուզած ենք իրենցմէ ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի 20ամեակի
Յանձնախումբ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը նոյեմբեր 6 կիրակի օր, ժամը 5ին կազմակերպած էր դասախօսութիւն մը՝ դասախօս հրաւիրելով Փարիզի առաջնորդ. փոխանորդ Տ. Վարդապետ Ներսոյեան։ Ժամանակէն առաջ հայ ակումբը լեցուած էր ծայրէ ծայր։ Շատեր ոտքի էին մնացած։ Կ. Խաչի վարչութեան հրաւէրով դասախօսութեան եկած էին տեղիս հովիւ Հայր Գ. Դաւիթեանը եւ թաղականները, որոնք գրաւած էին պատուոյ աթոռներ։ Ներկայ էր նաեւ Փարիզի եկեղեցւոյ քահանայ Հայր Թովմաս ։

Վարչութեան կողմանէ Տիկին Եւլէն Բիւզանդ քանի մը խօսքով ներկայացուց դասախօսը, շնորհակալութիւն յայտնելով միութեան եւ ներկայ հասարակութեան կողմանէ, որ վարդապետը յօժարեր էր շահեկան դասախօսութեամբ մը օգտակար ըլլալ ժողովրդեան հայութեան ։

Դասախօսութեան նիւթն էր Ընտանիքը։

Հայր Սուրբը ժողովրդին մատչելի պարզ ոճով մը պարզեց ընտանիքին էութիւնը, անոր նպատակը եւ դերը մասնաւորաբար եւ ազգութեան համար։ Անդրադառնալով սարսափելի հայ ընտանիքին, անոր պայմանացող ներքին եւ արտաքին վտանգներուն, կոչ ըրաւ կառչած մնալ հայ լեզուին, հայ նահապետական ազգային աւանդութիւններուն եւ սովորութիւններուն, որոնք աղբիւրներ ու խթաններ են Հայը Հայ պահելուն ։

Կ. Խաչի Սան. Միութեան պատանիներէն Դաւիթեան, Ս. Գիմաչեան, Ս. Գափանեան արտասանեցին գեղեցիկ ոտանաւորներ, անգամ մը եւս ապացուցանելով թէ, Ս. Միութիւնը ջանք չի խնայեր իր անդամները վարժեցնելու հայ լեզուին։

Դասախօսը եւ հրաւիրեալները մեկնելէն ետք, տեղի ունեցաւ Միութեան տարեկան պարգեւախաղը։ 100է աւելի ղեղեցիկ իրեղէններ եւ 10 հատ ազգային վիճակախաղի 1/10ական տոմսեր, բոլորն ալ նուիրուած ընկերուհիներուն կողմանէ, վիճակի դրուեցան։ Տիկնոյն վրայ շահողներ անմիջապէս ստացան իրենց պարգեւները։ Մնացած չահուած թիւերը պիտի յայտարարուին հասարակութեան ։

Ներկայ մը

...ղակութեամբ դարձել էր Հայի ղահի-նը։ Ուրեմն Քիւրտը Հայինդահին, իսկ հայ ղահինի դէմ կռուող հայ ֆէտային կինը ղահիճ Քիւրտի սիրուհին է դարձել...

Մի թէ նոյն ողբերգական վիճակը չէր տիրում նաեւ Կովկասում, մանաւանդ հայ - թաթարական ընդհարումների ժամանակ։ Ո՞ր հայուհին, մանաւանդ հայ ռազմիկի կինը կամ քոյրը կը յանդգնէր որ եւ է Թուրքի հետ կենակցել։ Եթէ այսպիսի դէպք պատահէր, անպայման կ'ենթարկուէր Սանայի վիճակին ։

Մի՞թէ կարող էին մեր ֆէտայիները աւելի մեղմ պատիժ տալ Սանային։ Լեռները ապաստանած ֆէտայիները ոչ բանտ ունէին, Սանային, ասենք, մի քանի ժամանակով բանտարկելու, եւ ոչ էլ հնարաւոր էր որ եւ է ուրիշ ձեւով պատիժ տալու։ Ի՞նչ դիտաւորութի՞ւն ունէին.... Կան պահեր, երբ որ յանցաւորներին պէտք է խստօրէն պատժել, որպէս ուրիշներին սթափեցնելու միջոց. Պատերազմի ժամանակ հարկ եղած պարագային՝ դասալիքներին նոյնիսկ խմբերով են գնդակահարում, որպէսզի կարելի լինի դասալքութեան դէմ վտանգաւոր երեւոյթի առաջն առնել ։

Սանայ ֆէտայիի կինը, Սանայ յեղափոխական պայքարի ժամանակ իր ամուսնուն դաւաճանելը եւ քրդի հետ սիրային կենակցիլը պարզ յանցանք չէր եւ ուրեմն չէր կարող խիստ պատժից զերծ մնալ ։

Այլ են այժմեան քաղաքական պայմանները։ Ներկայիս Թուրքիայի, Իրանի եւ Կովկասի մէջ Հայերի ու մահմեդականների խառն ամուսնութեան դէպքերը սովորական չափերի են հասել։ Այս տխուր երեւոյթի հետեւանքները շատ ցաւալի են լինելու։ Մենք տեսնում եւ զգում ենք մեր շուրջը կատարուող խառն ամուսնութիւնների տխուր հետեւանքներից, որ մնաց Թուրքի, Թաթարի ու Պարսիկի հետ եղած խառն ամուսնութեան պատճառած դժբախտութիւններից ։

ԲԵՆՕ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով ։

...ընկած Սիրունը...

...նալով պատիւը,...

...շեր Քիւրտերը...

...ինչ վիճակի՞...

...ֆիդայինի կին, այն ֆէ-...
...ղիններից մէկի, որոնք իրենց անձ-...
...կան բոլոր հաճոյքներից վրայ քար...
...ած, ուխտել են իրենց կեանքը զո-...
...լ պայքարել Քրտերի ազանութիւն-...
...ր թալանների ու կեղեքումների...
...դէմ։

...Արևմտահայաստանի արեւելեան գաւառներում եւ մասնաւորապէս Տարօնի ...լեռներում Հայի անմիջական ոսոխը ...Քիւրտն էր, որ Թուրք կառավարութեան դրդումով եւ օժան-...

ՄԵՐ ՀԱՑԱԶԻՆՆԵՐ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

...թին, բացի նեղ անցքէ մը, մը-...լոյս մասը գրաւած էր ջուրով լե-... հսկայ աւազան մը, պատին մէջ ...երկու անուանական պատուհաններ ունէր, իսկ փողոցին վրայ բացուող... փեղկերը կէս մեթր զետնի մէջ թաղուած էին։ Ներսը թէ ... էր եւ թէ խոնաւ։

...քարերով շինուած աւազան... հեռուէն հազիւ կէս մեթր բարձր...

...ցուրտ դարհուրելի խրճիթը, ...կառավարութեան կողմէ կառուցուած հանրային առողջապահ...ի բաղնիք մըն էր, իրենց բա...տ, ուր աղքատ քա-...ցիները կը լոգնան, ամառ թէ ...ի Հակառակ օդին տաքութեան, ... սառեիկ դողէ մը բռնուե... եւ որոնց մահուան գնով ուրիշ... մը անցնիլ, երկու պատուհաններուն միջնորդը որ միակ չոր տեղն էր, փորձեց մարդանքի ձեւով

ձեռքերը եւ ոտքերը չարժման մէջ դնել։

Հազիւ սկսած մարզանքի, բազմաթիւ ոտքերու խժալուր ձայն մը լսեց, պաղած մարմինը վերստին կեանքի եկաւ, ինչ ընելու մասին մտածելու երկվայրկեան մը իսկ չկար, պահուելու ոչ մէկ անկիւն։ Ճակատը սրբելու համար ձեռքը գլխուն տարաւ, դարմանքէն ցնցուեցաւ, փոխան քասքէթի սրճագոյն կոշտ քոլոզ մըն էր որ ձեռքին մէջ ունէր։ Գիշերուան պահապանէ փերլիշեց, անմտարանօք քոլոզը գլուխը դրաւ եւ սկսաւ իբր թէ հաւաքուելէ ետք չտկուել։

Թուրքերը չէր ու ցան ու փռչեթաթաի, արեւելեան կաչիի գործարաններուն քսուելով կը սպրդէին անվերջ, կարծես ամբողջ գետ մը պարպուած ըլլար, հաճիով, խռնայով եւայլն ։ Անոնք կը չարժէին խումբ առ խումբ, որոնց իւրաքանչիւրը իր առանձին գըլուխը ունէր, հին օսմանեան ժամանակներէն մնացած կանանչ ճերմակ գոյներով, որոնց լայնքին եւ երկայնքին չարուած էին ծուռ ու մուռ տառեր, ճիհատեան նշանաբաններով։

Ծիլդ այդ հանդիսաւոր անցքի առտենն էր, որ յունական թնդանօթները սկսան որոտալ։ Թափօրը գայլի սարսափէն բռնուած ոչխարի նման չէր գիտեր որ կողմը չարժիլ։

Տիրող չփոթութենէն օգտուելով, Աբրահամ պաղարին եւ հանդարտ դուրս եկաւ խոնաւ վայրէն։ Քանի կը յառաջանար, այնքան կը կաղդուրուէր, եւ եթէ չարաթ մը անօթի եւ անքուն մնար՝ պիտի կրնար տոկալ։ Բաւական մը երթալէ ետք կանգ առաւ, չուրջը նայեցաւ, ամենայնտանդաւոր վայրը հասած էր, մէկ փողոց մնացած էր Պասմահանէի հրապարակի մեծ սրճարաններուն, որոնց ծառայողները զինքը շատ լաւ կը ճանչնային, ինչ ձեւի ալ ծպտուած ըլլար։

Ճամբան չեղելով ուղղուեցաւ Տէմիր Եոլին, քանի մը ամայի փողոցներ անցնելէ վերջ հեզահետէ սկսան երեւիլ օտար թէ տեղացի Թուրքեր։ Աբրահամ որոշեց աւելի երկար չթափառիլ եւ ձեւով մը պահուիլ մինչեւ որ լոյս մը մթնէ։ Թէպէտեւ լաւ գիտուած էր, սակայն ան մտադրած էր այս աշխարհէն մեկնելէ առաջ գո՛նէ մէկ երկու տասնեակ Թուրքեր չան սատակ ընել, ուստի անհրաժեշտ էր կուտելու յարմար տեղ մը։

×

Իզմիրի Տէմիր Եոլի պահականոցը չհասած, հիւսիս արեւելեան կողմը, դէպի ծովը ցցուած են բազմաթիւ շէնքեր, սրբատաշ քարերէ շինուած գորշ պատերով եւ հին ձեւի ցցուն երկաթեայ պատշգամներով, խիտ ու ճանճր փեղկէ պատուհաններով։ Այդ տուներուն մէջ կը բնակէին երբեմնի ականաւոր վաճառականները, ընդհանրապէս հայ, յոյն, հրեայ եւայլն։

Փողոցը ամբողջովին պարպուած էր բնակիչներէն, ոչ մէկ կենդանութեան նշոյլ չէր մնացեր։ Կարծես աղամաժուեբրիջած ըլլար, ոչ մէկ դռնէ կամ պատուհանէ լոյսի նշոյլ մը իսկ չէր երեւեր։ Փողոցը այնքան մութ էր՝ աչք աչքի չէր տեսներ։ Հակառակ . աստղերու երթեւեկը անպակաս էր։ Անոնք անչուշտ Թուրքեր էին ։ Թաղին մէջտեղի տուներէն մին, յատակը երեւալու չափ ցած պարտէզով էր, տանին արտաքին դուռը կիսաբաց եւ առաջին յարկի պատուհաններուն դրսի թէ ներսի փեղկերը բաց ձգուած էին, որոնք հովէն օրօրուելով կը ճռճռային եւ երբեմն ալ կռնակի վրայ պատին զարնուելով բամբ ձայներ կը հանէին։

Բաց ձգուած պատուհաններէն մէկուն ետեւը մութին մէջ մարդկային ստուեր մը կը չարժէր, եւ երբեմն ալ ուրուականի նման անշարժ կը մնար։ Այս ստուերը Աբրահամն էր։

Թաքստոց մը փնտռած ժամանակ մտած էր յիշեալ փողոցը, շնորհիւ իր փորձառութեան եւ սրամտութեան, վարպետ՝ երկաթագործի արհեստին, պարզ երկաթի ձողի մը բանալիի ձեւ տալով յարմար դատած տուներէն մէկը բանալով ներս մտած էր։ Շէնքը լաւ պաշտպանուելու յարմար բերդի նման տուն մըն էր։

Աբրահամ դռները ու պատուհանները դիտմամբ բաց ձգելով կը սպասէր Մէհմէտճիկներուն երեւալուն։ Ժամերը կը սահէին, երթեւեկը անպակաս էր, սակայն ոչ ոքի մաքէն կ'անցնէր աջ ու ձախ նայիլ, մէկ մասը կը փութար ժամ առաջ հասնիլ հայ եւ յոյն թաղերը, ուր իրր թէ խաչին եւ մահիկին ճակատագիրն էր որ կը վճռուէր։ Մէկ մասն ալ, լեցուն կողովներ սրճարաններու ...տասով կը վերադառնային։ Քաղաքին ներսէն կը լսուէր հազարաւոր ընդակններուն որոտը։ Աբրահամ բարկութենէն չրթները արիւնոտելու աստիճան կը խածնէր։

Կը խորհէր ինքնիրեն. «Ի՞րքա՜ն յիմար ու ապուշ են եղեր Իզմիրի Հայերը եւ Յոյները, որ իրենց ամբողջ հայրենութիւնը, ընտանիքը, կեանքերը վախկոտութեամբ կը լքէին, չհամարձակելով ամենատարրական ինքնապաշտպանութիւնը»։

Վերջապէս յուղութենէն պահ մը նստաւ սենեակին թաւիշէ բազկաթոռներէն մէկուն վրայ, կատաղութենէն համարձակութիւնը այն աստիճան պատռուած էր որ ամէն կարգի զգուշութիւն մէկ կողմ ձգած էր։ Մինչեւ այդ ժամը բնաւ չէր ծխած, աղմուկով մը ծխատուփը բացաւ, սիկար մը պըլլեց, եւ մամեայ լուցկիով վառելէ ետք թող տուաւ որ լուցկին մինչեւ վերջը վառի։ Օգտուելով լոյսէն, ժամացոյցը նայեցաւ, ժամը ճիշդ 10 էր։

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(Շար.)

(14)

Միւս կողմէ, քաջալերելու համար ծնունդները՝ որոշ փոփոխութիւններ կատարուած են աշխատաւոր եւ բազմանդամ ընտանիքներու տրուած նպաստներու ձեւակերպութեանց մէջ: Այսպէս այն ընտանիքը, որ նպաստ կը ստանայ երբ զաւակ մը կ'ունենայ, նպաստէ կը զրկուի՝ երբ հինգ տարի վերջ աղբարիկ մը կամ քուրիկ մը չի պարգեւեր իր առջինիկին կամ անոր յաջորդին: Ցեառյ նպաստը պիտի տրուի համաձայն հօրը ստացած ամսականին: Այն ընտանիքները, որոնք երեքէ աւելի զաւակ ունին, իրենց տրուած նպաստին վրայ 15 առ հարիւր յաւելում պիտի ստանան: Տանը գործերով զբաղող մայրիկին համար եւս, երբ դուրսը չաշխատիր, նպաստ պիտի յատկացուի:

Տասը միլիոն վարկ բացուած է կառավարութեան, որպէսզի գործաւորուհիները վարժեցնէ այլ աշխատանքներու եւ գործի լծէ զանոնք:

Երկաթուղիներու գինը փոխուած չէ, բայց մեծ կրճատումներ պիտի կատարուին երկաթուղիներու աշխատաւորներուն թիւին վրայ:

Ե՞րբ պիտի գործադրուին այս օրէնքները

—— ∞ ——

Այսօրուընէ սկսեալ գործադրութեան պիտի դրուին բոլոր այն հրովարտակները, որոնք կը վերաբերին անուղղակի տուրքերուն, — այսինքն նամակներու դրոշմաթուղթերը, ծխախոտը, շաքարը, լամբը, եւայլն պիտի կրեն վերը արձանագրուած յաւելումը:

Իսկ ուղղակի տուրքերը, շահատուրք եւայլն, գործադրութեան պիտի դրուին գալ տարուան մէջ, յառաջիկայ յունուար 1էն սկսեալ

Ֆրանսայի ելմտական նախարարին ճառը

—— ∞ ——

Ինչպէս գրեցինք, Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահն ու վարչապետը, շաբաթ օր, առանձին առանձին, ձայնասփիւռ ճառով մը հրաւիրեցին ժողովուրդը կատարել իր պարտականութիւնը՝ յանուն Ֆրանսայի փրկութեան ստանձնելով պահանջուած զոհողութիւնները: Երեկոյին, Փոլ Ռէյնօ եւս ճառ մը խօսելով պարզեց Ֆրանսայի ելմտական ծանր կացութիւնը եւ փրկութեան համար անհրաժեշտ միջոցները:

— Այս հանդիսաւոր պահուն, րսաւ, խօսք կ'ուղղեմ բոլոր Ֆրանսացիներուն եւ Ֆրանսուհիներուն՝ պարզելու համար հայրենիքին վիճակը: Հարցը որքան կը վերաբերի երկրին, նոյնքան կը վերաբերի ձեզի, ձեր զաւակներուն ապագային: Հակառակ այս վերջին տարիներու անստուգութեանց, վստահ եմ որ ձեր յոյսը կորած չէք Ֆրանսայէն: Ես տժգունեցայ տեսնելով աղէտը որ կը սպառնայ երկրին: Կ'ուզեմ ձեզի ներկայացնել հինգ օրուան աշխատանքս:

Ձեզի գէշ լուր մը կը բերեմ եւ բարի լուր մը,— գէշ լուրն այն է որ ծանր է ձեր կացութիւնը: Բարի լուրը այն է որ վստահ ենք թէ պիտի կարենանք դուրս գալ այս վիճակէն, եթէ քաջութիւն ցոյց տանք: Երկար շրջանի մը կը կարօտի փրկութիւնը, որովհետեւ հին է ցաւը:

Գիտութիւնը հակայ մըն է որ կը սնանի տուրքերով: Այդ տուրքերը ձեր շահէն կ'առնուին: Երբ քիչ է ձեր շահը, քիչ է նաեւ տուրքը: Երբ աղքատ էք, աղքատ է նաեւ պետութիւնը: Այդ աղքատութեան պատճառները պէտք է փնտռել ոչ թէ պետութեան ելեւմուտքին, այլ երկրին տնտեսութեան մէջ: Արդ, ութ տարիէ ի վեր Ֆրանսա կ'ապրի տագնապի մէջ: Արդիւնաբերութիւնն այնքան ինկած է որ երկիրը կը գտնուի վերջին կարգին վրայ: Արտասահման քիչ կը գնէ հիմա մեր գործարաններէն: Միւս կողմէ գործաւորները չատցած են, 40.000 աւելի գործաւորներ ունինք անցեալ տարուան վրայ:

Ու Ֆրանսա կ'ապրի ուտելով իր դրամագլուխը: Բնակարանները կը հիննան, նորոգող չկայ: Նոր տուն չի շինուիր, շինութեանց ներկայ կշռոյթով չորս դար պէտք է, որ կարենանք նորոգել հինցած տուները: Մինչ Անգլիոյ մէջ ութ տարիէ ի վեր կը շինուին միլիոնաւոր տուներ, որոնք պարտէզներու կը նմանին: Մինչ Ֆրանսայի մէջ տուներու շինութիւնը կը նուազէր կէս առ կէս, Գերմանիոյ մէջ կ'աւելնար 60 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ծախերու վրայ՝ երրորդ էինք 1900ին, հինգերորդ՝ 1911ին, ութերորդ՝ այսօր: Տղեկնաւեթն ալ կը հիննան տուներու պէս:

Իրաւունք չունի՞մ ըսելու որ Ֆրանսա կ'ապրի իր դրամագլուխը ուտելով:

Բայց դեռ կայ սպառազինութիւնը: Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարները ինձմէ կը պահանջեն 25 միլիար միայն գալ տարուան համար, — ի՞նչպէս մերժեմ: Զինուորական գործարաններու արդիւնաբերութիւնը նուազեցէն ի վեր, խաղաղութեան սեղաններու կանանչ թաւիշին վրայ կը նշմարուի ստուեր մը, որ կը յիշեցնէ Աւստերլիցի եւ Վաթէրլոյի պատմութիւնը:

Ելմտական նախարար Փ. Ռէյնօ այս պատկերը տալէ վերջ, պաշտպանեց այն միջոցները, որոնք բանաձեւուած են հրովարտակ-օրէնքներուն մէջ, որոնց ամփոփումը տուինք վերը:

—— ∞ ——

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՐՈԼ թագաւորը ճամբայ ելաւ Պուքրէշէն, պաշտօնական այցելութիւն մը տալու համար Անգլիոյ թագաւորին:

ՃՈՒՒՅԵՐՒՈՅ մէջ պէտք է համայնավարութիւնը հռչակել օրէնքէ դուրս, կը յայտարարէ Զուիցերիական Դաշնակցութեան նախկին նախագահը: Զուիցերիոյ կառավարութիւնը վերջերս մասնաւոր խորհրդակցութիւններ կը կատարէ՝ վերջ դնելու համար համայնավարական քարոզութիւններուն:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ վերագրաւեցին Երիքովն ու շրջակայքը, ուր կը տիրապետէին արաբ ըմբոստները:

ՉԵԽԵՐՈՒ դէմ ըմբոստութեան շարժում մը կատարուեցաւ Սլովաքիոյ մէջ Սլովաք զինուորներու ջոկատ մը հրացանաձգութեան բրաւ իր չեխ սպաները: Ըմբոստները ձերբակալուեցան:

ԱՆԳԼԻԱ 10 միլիոն սթեռլինի փոխառութիւն մը պիտի ընէ Ռումանիոյ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ 800 կամաւորներ, որոնք Սպանիա գացեր էին կռուելու, վերադարձան կիրակի:

ԿԼՕՐԻՆԿ յանուն Գերմանիոյ պիտի մասնակցի Աթաթիւրքի ուղարկաւորութեան: Իրանի կողմէ՝ գահաժառանգը, Յունաստանի կողմէ՝ Զօր. Մեթաքսաս, Անգլիոյ կողմէ՝ Լորտ Պըր... Աթաթիւրքի մարմինը «Եավուզ» պիտի փոխադրէ Պոլ... իր, ուրկէ մասնաւոր շոգեկառք մը պիտի տանի Էնկիւրի, կանգ առնելով բոլոր կայարաններուն մէջ: Ամբողջ մէկ ամիս Թուրք ժողովուրդը սուգ պիտի պահէ: Մարմինը պիտի դրուի Էնկիւրիի ցեղագրական թանգարանին մէջ, մինչեւ կառուցումը մասնաւոր դամբարանի մը: — Շիւքրիւ Քայա եւ Րիւշտիւ Արաս չատ ծառայեցին իբրեւ նախարար, կ'ըսէ «Ճիւմհուրիյէթ», այսուհետեւ պիտի ծառայեն իբրեւ պարզ քաղաքացիներ: Հերքուեցաւ լուրը թէ Րիւշտիւ Արաս դեսպան նշանակուած է Լոնտոնի:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ հրդեհին զոհերուն, 73 հոգի, յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ, պատկառելի թափօրով մը,— 10.000 զինուորներ կը հսկէին կարգապահութեան: Բիւրաւոր ծաղիկ-պսակներ դիզուած էին դագաղներուն վրայ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Ընդհ. Դաշնակցութեան համաժողովը բացուեցաւ երէկ, Նանթի մէջ,— կը մասնակցէին 700 պատգամաւորներ, որոնց մէջ բազմաթիւ համայնավարներ:

ԳԵՐՄԱՆ դեսպանատան քարտուղարն սպաննող հրեայ երիտասարդը պիտի չյանձնուի Գերմանիոյ: Անոր եղեռնագործ արարքը պիտի դատէ դայն ի մօտոյ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Փարիզի «Նիկոլ Դուման»(?) կոմիտէին Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 18 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ՝ Զեկոյց կոմիտէի եւ Շրջ. Ժողովի պատգամաւորի: Ընտրութիւն նոր կոմիտէի:

«ՌԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

ՌԱՖՖԻ Լսարանական Միութեան դասախօսութիւնը 17 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Cadetի վերնայարկը, մեթրօ Cadet: Կը խօսի Գ.Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ Նոր ազգայնականութիւնը եւ նմանութեան եզրեր փաշիզմի, հիթլէրիզմի եւ սթալինիզմի միջեւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ(?)

Յառաջիկայ հաւաքոյթը 15 Նոյ., Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ: Կը դասախօսէ Գ. Ա. ՉՕՓԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ն. Շըրինորհալի»:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՖՐ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

20 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
VICTOR HUGOի սրահներուն մէջ, 46 bis Rue St. Didier
Métro Trocadero կամ Boissière
Նուագախումբ CARRIO—CANTI

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐԱ ԳԱՐԹԻՒԵԱՆ (ջութակ), Օր. ԿՆԷՆՋԵԱՆ (երգ) փոքրիկ ԱՐՄԵՆԻԱ կը պարէ կորայրին Մանը.

Ճոխ ու ընտիր պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչուհիներու նուէրներով.

Մուտք 10 ֆրանք.

Բժշկական դասախօսութիւն Անիէնի մէջ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ

Կը խօսի՝ Փրոֆ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Կամքի հիւանդութիւններ»:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը եւ չխաչաձեւել:

ՀԱՅ «ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ.Յ.Կ.Մ. ԵՒ Մ.ԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — 10 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— 11 Դեկտ. Կիրակի ցերեկ, Թաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Դ...

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ բոլոր հայ ստիրէ արհեստաւորները (artisan), ինչպէս նաեւ բոլոր խանութպանները, գիրենք հետաքրքրող խիստ կարեւոր խնդիրներու համար ժողովի կը հրաւիրուին 17 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Place d'Italieի Au Clair de Lune սրճարանին վերնայարկը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոքր տ'Իթալիի եւ շրջանի Հ. Կ. Խաչի Վարչութիւնը 6 Նոյեմբերի իր ... ... ստացած նուէրները.— Գ. Խ. Թորոսեանէ մէկ սփռոց բազլավա, Գ. Գ. Վարդանեանէ երկու քիլօ շաքար, Տիկ. Կիւլէմէրեանէ 32 հատ քուրապիյէ, Տիկ. Մաթէոսեանէ մէկ քիլօ սիմիթ, եւ Տիկ. Դ. Դաւիթեանէ Բաւիչէ երկու բարձի երես՝ անուրդի համար:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գ. Զենոբ Սոփաճեան (կամ Ճամպազեան), Կեօլտաղցի, Գիլէճիկի շրջան, կը փնտռէ իր հանգուցեալ կնոջ հօրաքրոջ տղաքները՝ Յակոբճան եւ Դաւիթ Դաւիթեանները որոնք 12 տարի առաջ կը գտնուէին Արմանթին:

Կը փնտռէ կլայագործ Քերովբէին աղջիկը (անունը չի յիշեր) որ ունէր Զաքարիկ անունով եղբայր մը:

Կը փնտռէ նաեւ իր զաւակները Թորոս եւ Եղիսաբեթ որոնք տարագրութեան միջոցին տեսնուած են Տէր-Զօրի կողմերը: Առաջինը 12 տարեկան էր իսկ երկրորդը 8 տարեկան: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Զենոբ Սոփաճեանի, 2 Voie Ingre, Vitry (Seine) France:

— Ամերիկայէն ժառանգական խնդրի մը համար կը փնտռուի Ակնայ Աստուծի(?) գիւղէն Գուրգէն Արշակեան, հօր անուն Նշան, մօր անուն՝ Խրօ: 1922ին մեկնած է Թուրքիայէն: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի: Լուր ունեցողներէն կը փնտրուի տեղեկացնել Գ. Յարութիւն Ժամկոչեանի, 15 Rue Racine, Paris (6):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Վ. Ալեքեանի եւ պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ ազգականին՝ հայրենակից ՔԵՐՈԲ ԱԼԵՔԵԱՆի գանադէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 8 Նոյեմբերին Արֆորվիլի մէջ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Domrémy — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐ[illegible]

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et [illegible]
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Ամերիկա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	235 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 16 Novembre 1938

…Դ ՏԱՐԻ — 14e Année No 3887 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Անշուշտ, հիմնովին սխալ էր այն ենթադրութիւնը թէ վարչապետ Իսմէթ, պաշտօնանկ ըլլալով, այլեւս բոլորովին հեռացած էր քաղաքական ասպարէզէն։ Առենին, խօսելով այս մասին, մենք կը գրէինք բառ առ բառ.

— «... Այդ պայքարը վերջացած չէ Իսմէթի անկումով։ «Յետոյ» այդ անձը կրնայ գերագոյն դիրքի վրայ իսկ տեսնուիլ վաղը»։

Աթաթիւրքի մահը իրականացուց մեր նախատեսութիւնը։ Իսմէթ, 11 Նոյեմբերէն ասդին, Թուրքիոյ բացարձակ պետն է այլեւս։ Երբեք պարմանալի թող չթուի, որ իր ընտրութիւնը կատարուած է «միաձայնութեամբ»։ Նախ՝ նոր Թուրքիոյ կիրարկած ընտրական մեթոտն է այդ (նոյնը՝ Ռուսիա, Գերմանիա)։ Երկրորդ՝ ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ Իսմէթի «ընտրութիւն»ը կանխորոշուած բան մըն էր միայն։ Աթաթիւրք հազիւ հիւանդացած, Իսմէթը փաստօրէն գրաւած էր անոր տեղը։ Չմոռնանք, որ, ինչպէս կ'ըսէինք դարձեալ մեր վերոյիշեալ յօդուածին մէջ, Իսմէթ «ինկած» էր, բայց իր դահլիճը նոյնութեամբ կը մնար։ Կը մնար, նաեւ, իր հեղինակութիւնն ու ուժը՝ Հալքէն ներս ու մանաւանդ բանակին մէջ։ Անհաւանական չէ, նոյնիսկ, որ Աթաթիւրք եւս հարկադրաբար նախընտրած ըլլայ Իսմէթը՝ իբրեւ յաջորդ իրեն։ Յառաջ ու հեռատես մարդ՝ նախկին նախագահը կը նախատեսէր, անշուշտ, որ Ֆէթհիի կամ Չաքմաքի ընտրութիւնը անպայման պիտի ստեղծէր ուժեղ հակախմբակցութիւն մը՝ նոր նախագահին դէմ, առեղծելով նաեւ հաւանական խլրտումներ, ցնցումներ կամ նոյնիսկ վերիվայրումներ։ Ան գիտէր, նաեւ, որ իր գործին շարունակումը կրնար կատարել մի միայն զօրաւոր դէմք մը, որ, ներկայ պարագաներուն, միայն Իսմէթը կրնար ըլլալ։

Աթաթիւրք՝ քանի ինք ողջ էր, վարչապետական աթոռը անպայման պէտք չունէր դէմքի մը։ Մանաւանդ որ, Իսմէթի օրերուն գինքը բաւական խրտչեցուցած էր։ Իր մահէն վերջ, կը կրկնենք, միայն Իսմէթի մը ձեռքը կրնար երկիրը պահել ներքին ցնցումներէ զերծ։ Ահա թէ ինչու, կը խորհինք, Աթաթիւրքն իսկ հաւանաբար նախընտրած պէտք է ըլլայ «երկու չարեաց փոքրագոյնը», ու մատնանշած՝ Իսմէթը։

- Նախագահը մեռաւ, կեցցէ՛ նախագահը,— ահա բացատրութիւնը, որով կը բնորոշուի նաեւ Թուրքիոյ ներկայ պարագան։ Դրացիէս բնկճուած անշուշտ, այսուհանդերձ Ազգ. Մեծ Ժողովը ու ժողովէն դուրս՝ հանրութիւնը Քէմալի համար արտասուած դահուն իսկ ծածկահարած է իր նոր նախագահը։ Ասիկա կը մատնէ նախ, այն հեղինակութիւնը որ ունի Իսմէթ, ու նաեւ այն հաստատութիւնը զոր վիպցաւ ցոյց տալ Թուրքիոյ ղեկավարութիւնը։

Նախագահի այս փոփոխման հետ սերտօրէն կապուած է դահլիճի նորոգումը։ Իսմէթի «անկման» առեն, շաբաթներ շարունակ առկախ մնաց նոր դահլիճի պարագան։ Պարզ էր, որ պայքար մը կը մղուէր այդ մասին։ Աթաթիւրք, որ «նետած» էր Իսմէթը, ստիպուած էր ի վերջոյ անփոփոխ պահել անոր դահլիճը։ Իսմէթ, հազիւ Նախագահ եղած, մէկ օրուան մէջ փոփոխեց զայն, դուրս ձգելով Րիւշտիւ Արասն ու Շիւքրիւ Քայան։

Կանուխ է ենթադրութիւններ ընել այս մասին։ Ու սխալ է, մեր կարծիքով, Ր. Արասի հեռացումը նկատել քաղաքականութեան փոփոխում մը։ Ինչ որ աւելի ուշագրաւ է՝ Շիւքրիւ Քայայի ներքին նախարարութեան հեռացումն է, որովհետեւ, Իսմէթի վարչապետութեան օրով, եւ նոյնինքն Իսմէթի պահանջով, Աթաթիւրք ստորագրեց օրէնք մը, որով ներքին նախարարը միանգամայն Հալքի ընդհ. քարտուղարը կ'ըլլայ։ Առանց այս օրէնքին, կարելի էր ենթադրել թէ Իսմէթ զայն պիտի ուզէ յատկացնել մի միայն կուսակցական կազմակերպչական գործին, մինչդեռ, քանի փոխուած չէ այդ օրէնքը, Շիւքրիւ Քայայի հեռացման պատճառներուն ծանօթացումը պիտի կարօտի ժամանակի։

Իսմէթի ընտրութեամբ, Թուրքիոյ մէջ կը ստեղծուի նոր իրավիճակ մը, որ ունի իր նպաստաւոր ու աննպաստ կողմերը։ Քանի Աթաթիւրքը կար, նոյնիսկ վարչապետ Իսմէթը ենթակայ էր որոշ հակակշիռի մը։ Այժմ, հաւասարակշռութեան այդ պահանջը կամ կարելիութիւնը վերջացաւ։ Որովհետեւ, Իսմէթ, որպէս հակակշռող, իրեն ենթակայ ունի վարչապետ մը,— Ճէլալ Պայար,— որ մեղմ ու անզօր մարդ է, եւ երկար առեն Իսմէթի գործակցած է, անոր դահլիճին մէջ, «ախոյեան» ու «ենթակայ»ի յատկութեանց ձեւով։ «Իմ վարչապետս»— այս բացատրութիւնը, զոր առաւելապէս կը գործածէին Ճէլալ Պայար ու Ր. Արաս, ամբողջ հոգեբանութիւն մըն է, որ աւելի չեշտուած ձեւով պիտի շարունակուի այժմ, երբ մանաւանդ այդ «վարչապետ»ը դարձած է նախագահ,— գերագոյն պետը երկրին։

Կասկած չկայ, որ վարչապետ Պայարի ենթակայութիւնը աւելի պիտի չեշտուի այժմ նաեւ այն պատճառաւ, որ Իսմէթ Աթաթիւրքէն կը տարբերի մէկ երկու պարագաներով։

Առաջին,— տարիներ շարունակ ինք էր որ տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայարին ուղղութիւն կուտար Թուրքիոյ տնտեսական վերելքին մէջ։ Ունէր իր ներքին ու հիմնական քաղաքականութիւնը, զոր կը վարէր արդիւնաւոր յամառութեամբ մը։ Ուրեմն, գործնապէս մասնակից, նոյնիսկ թելադրիչն էր եղած այն բոլորին, որոնք այժմ ներքին Թուրքիան կը բնորոշեն։ Որով եւ, շատ հաւանական կերպով, Աթաթիւրքի մահէն վերջ, գրաւելով անոր աթոռը, ախրապար պիտի տան տան Պայարի դահլիճին։ Մինչդեռ, երբ ինք վարչապետ էր, Աթաթիւրքին թողած էր միայն... պատմական ու լեգենտական հանդիսաւոր ներկայացումները։ Ու այս վերջինը միշտ ընդդիմութեան կը բախէր, երբ կը փորձէր հակադրել Իսմէթի։

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐ ՉԿԱՆ

Լուսաբանութիւններ նոր տուրքերու մասին

Երէկ, Նոյեմբեր 15ին, լրացաւ լիազօրութեան շրջանը, որ տրուած էր Տալատիէի՝ գործելու համար հրովարտակ-օրէնքներով։ Երբ, Կիրակի, հրատարակուեցաւ հրովարտակ-օրէնքներու առաջին շարքը, գրոյց շրջեցաւ թէ Տալատիէ յաջորդ օրն իսկ հրատարակութեան պիտի տայ հրովարտակ-օրէնքներու երկրորդ շարք մը, ապահովելու համար անոնց գործադրութիւնը լիազօրութեան շրջանը լրանալէ առաջ։ Երէկ Տալատիէ պաշտօնապէս հերքեց այդ գրոյցները, յայտարարելով որ նոր հրովարտակ-օրէնքներ պիտի չհրատարակուին, ուրեմն նոր ծախքեր կամ տուրքեր պիտի չպարտադրուին երկրին բնակչութեան վրայ։

Խորհրդարանը հաւանաբար բացուի 6 Դեկտեմբերին։ Կառավարութիւնը մտադիր է իր նոր ծրագիրները անցընել այսուհետեւ խորհրդարանէն։

Հրատարակուած օրէնքներու մասին տրուած լուսաբանութիւններէն կը հետեւի, որ Ֆրանսայի մէջ բնակող ամէն անհատ, ի՛նչ տեսակ եւ ի՛նչ քանակով եկամուտ ալ ունենայ, պարտաւոր է վճարել հարիւրին 2 տուրք մը,— առաջ տարեկան 10,000 ֆրանքէն վար գումար մը շահողը տուրք չէր վճարեր, հիմա պիտի վճարէ 200 ֆրանք։ Եթէ աւելի կը ստանայ 10,000էն, այդ 200 ֆրանքէն զատ պիտի վճարէ աւելիին վրայ դրուած տուրքն ալ։ Մէթրոյի երկրորդ կարգի տոմսակը կ'արժէ այսուհետեւ 1·30 (մինչեւ մէկ տարի պիտի բարձրացուի 1·50ի), երկրորդ կարգի տոմսակը 1,90, երթուդարձի համար առաջին կարգի տոմսակը՝ 2·75, երկրորդ կարգի տոմսակը՝ 1·60։ Օթոպիւս՝ քառն տոմսակը 10·50, մէկ տոմսակը 0·70։ Նամակները մինչեւ քսան կրամ 0,90, իսկ 20–50 կրամ՝ 1· ֆր. 20։ Քարթ փոսթալ՝ 0,70։ Թերթերը մինչեւ 20 կրամ՝ 0,20։ Ապահովագրեալ նամակները՝ 2 ֆր. 50։ Ներքին թղթատարական այս գիները գործադրելի են վաղուընէ սկսեալ, իսկ արտաքին թղթատարական գիները՝ 1 Դեկտեմբերէն սկսեալ։ Ծխախոտին գիները.— կապոյտ սիկարէթ՝ 3·35, դեղին սիկարէթ՝ 3·75, կապոյտ կոլուազ՝ 3·50, դեղին կոլուազ՝ 4·25. կապոյտ սէլթիք՝ 4 ֆրանք, քափորալ՝ 4·75, գորշ ծխախոտ՝ 3·50, կապոյտ՝ 5·25։

Դաւադրութիւն Հիթլէրի դէմ

Պերլինէն կը գրեն «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Նոյեմբեր 14 թուակիրով.—

Ժողովրդական դատարանները այժմ կը քննեն դաւադրութիւն մը, որ նպատակ ունէր սպաննել Հիթլէրը եւ նացի ղեկավարները։

Դատի պիտի քաշուին ծանօթ հեղինակ եւ հրապարակագիր Էրնստ Նիէքիշ եւ ուրիշ 20 հոգի։ Ուրիշ 30 անձեր, որոնք դաւադրութեան մէջ երկրորդական դեր ստանձնած էին, արդէն պատիժներու ենթարկուած են նախադատ ատեաններու կողմէ։

Արդէն աւելի քան 200 վկաներ հարցաքննուած են շրջան Դատարանին կողմէ, որ ճամբորդած է Գերմանիոյ մէջ ամէնուրեք, երեւան հանելու համար դաւադիրները եւ գտնելու անոնց պահած զէնքերու եւ ռումբերու տեղերը։ Ամբաստանեալները բոլորն ալ կը պատկանին նախկին աջ ու ձախ կուսակցութիւններու։ Կը կարծուի թէ անոնց մեծ մասը մահուան պիտի դատապարտուին։

Մեղադրեալները բանտարկուած են Պերլինի Մոապիթ բանտին մէջ, խիստ առանձնացումի տակ։ Ասոնք կը համարուին ամէնէն վտանգաւոր դաւադիրները, որոնք երբ եւ իցէ գործած ըլլան նացի Գերմանիոյ մէջ։

Այս դաւադրութիւնը երեւան հանեց Ռայխի ապահովութեան ոստիկանութիւնը, որուն յանձնուած է Հիթլէրի անձին պաշտպանութիւնը։ Այս ոստիկանական կազմակերպութիւնը տարածուած է ամէնուրեք Գերմանիոյ մէջ եւ ունի աւելի քան 7000 անդամներ։

Ֆրանքօ-սուրիական դաշինքը ստորագրուեցաւ

Երկուշաբթի, Քէ տ'Օրսէի մէջ, արտաքին նախարար Ժորժ Պոնէ եւ Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ, ի ներկայութեան Զօր. Հունցինկէրի, ստորագրեցին ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը, որ շուտով պիտի ենթարկուի խորհրդարանի վաւերացման, մինչեւ ամսավերջ։

Ֆրանքօ-սուրիական այս դաշինքը խմբագրուած է 1936 Սեպտեմբեր 22ին, յետոյ կարգ մը փոփոխութիւններ կրած՝ 1937 դեկտեմբերին, բայց եւ այնպէս լուծուած չէին կարգ մը վիճելի հարցեր։ Այս անգամ այդ լուծումն էր որ կը գտնէ՝ երաշխաւորելով փոքրամասնութեանց իրաւունքներն ու ապահովութիւնը, եւ Ֆրանսայի տալով զինուորական օժանդակութեան ամէն կարելիութիւն։

Զինուորական տեսակէտով, դաշնագիրը յստակօրէն բանաձեւած է այն գործակցութիւնը զոր ցոյց պիտի տան երկու երկիրները։ Մասնաւոր յօդուածներ աւելցուած զինուորական օդանաւային կայաններ հիմնելու մասին։

Այս դաշնագիրը վաւերացնելով, վերջ կը գտնէ Ֆրանսական հովանաւորութիւնը Սուրիոյ վրայ, որ կը դառնայ անկախ եւ երեք տարուան փորձի շրջանէ մը վերջ կը մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ճիշդ ինչպէս Իրաք։

ՀԱՅԵՐԸ ՍԱՆՋԱՔԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրեցինք, վերջերս Սանճաքէն պատուիրակութիւն մը, որու մէջ երկու Հայեր, այցելեց Էնկիւրի եւ Պոլիս։ Այդ պատուիրակութենէն՝ Սանճաքի երեսփոխան Իսա Գազանճեան Պոլսոյ հայերէն թերթերուն յայտնեց թէ հինգ հայ երեսփոխաններ կը ներկայացնեն Հաթայի հայ ժողովուրդը Ազգ. Ժողովին մէջ, աւելցնելով նաեւ թէ հայ կարեւոր պաշտօնատարներ կան կառավարական կազմին մէջ, ինչպէս Նիկողոս Ալպասեան՝ դատական Գերագոյն Ատեանի նախագահ, Հայկ Պալեան՝ վարչապետութեան իրաւագէտ խորհրդական, Ֆիրուզ Խանդատեան՝ Եղեռնադատ ատեանի Ա. ընդհանուր դատախազ, Մաթէոս Էպլիղաթեան (Ազգ. Խնամատարութեան անդրանիկ տնօրէնը)՝ Եղեռնադատ Ատեանի անդամ, Քէշիշեան՝ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան խորհրդական։

Ասոնցմէ Պ. Էպլիղաթեան, իբրեւ հմուտ իրաւագէտ, վեց տարի առաջ հաստատուած է Անթաքիա, իսկ Խանդատեան՝ 15–16 տարի առաջ։ Մնացեալ հայ պաշտօնատարները տեղացիներ են։ Պ. Գազանճեան աւելցուց թէ բոլոր հայ պաշտօնատարներն ալ հմուտ եւ կարող անձեր են, ամէն ճիգ կը թափեն յաւագոյնս օգտակար ըլլալու համար նորակազմ պետութեան։

Հայերու թիւը եւ դպրոցները

Հաթայի Հայերուն թիւը կը հասնի 25 հազարի։ Անթաքիոյ մէջ կայ 600 տուն եւ կը պահուի նախակրթարան մը եւ մանկապարտէզ մը։ Նախակրթարանի աշակերտներուն թիւը 120ի կը հասնի։ Իսկէնտէրունի մէջ կայ 2 – 3 դպրոց։ Իսկ Հայերու թիւը աւելի խիտ է Գըրըքխան եւ շրջակայքը։ Դպրոցներու ընդհ. թիւը մօտ 25 է։ Ամէն տեղ գրեթէ իր դպրոցը ունի։

Նոր տարեշրջանէն սկսեալ թուրքերէն լեզուի ուսուցումը թուրքերէն նոր տառերով սկսած է կատարուիլ։

Ալեքսանտրէթի Հայերուն հարիւրի 40ը մեկնած

«Քրոնիք»ի թղթակիցը կը գրէ.— Թուրքերը կը տիրանան Սանճաքի ամբողջ հողամասին։ Ալեքսանտրէթի հայութեան հարիւրին 40ը արդէն իսկ մեկնած է Սուրիա եւ Լիբանան։

Թղթակիցը միւս կողմէ կը շեշտէ թէ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստը մեռած է, առեւտուրը դադրած ըլլալով։ Ալեքսանտրէթի ծաղկեալ ճարտարարուեստը այլեւս յիշատակ մըն է միայն։ 300 արար ձիթորմներ անգործ նստած են, սպասելով լաւ օրերու վերադարձին։

*** «Էքօ տը Սիրի»ն ալ կը գրէ թէ հարիւրաւոր արաբ, իսլամ եւ քրիստոնեայ ընտանիքներ հեռացած են եւ թէ ասիկա դեռ սկիզբն է ....։

Հակահրէական շարժումը Գերմանիոյ մէջ

Կէօպէլս նոր ճառ մը խօսելով նախ փառաբանեց Ռաուշնինգը, որ Գերմանիոյ տուաւ ամէնէն ուժեղ զինուորական պետութեան տեղը աշխարհի մէջ։ Այս առթիւ ակնարկ մըն ալ նետեց հակահրէական շարժումին վրայ, որ աննախընթաց հալածանքներու ձեւառած էր անցեալ շաբաթ։ Եւ յարձակեցաւ արտասահմանեան մամուլին վրայ, որ կը մեղադրէր Գերմանիան թէ հրեայ յիմար երիտասարդի մը ոճիրին համար կը պատժէ անմեղ ժողովուրդ մը ամբողջ։ Հրեաները, ըսաւ Կէօպէլս, Գերմանիոյ դէմ կ'աշխատին ամէն տեղ։ Ահա թէ ինչո՛ւ գերման կառավարութիւնը այլեւս սպառած կը գտնէ վեհանձնութեան եւ համբերութեան ժամանակը։ Գերման ժողովո՛ւրդն էր կը պահանջէ միջոցներ ձեռք առնել հրէական խաղերու դէմ։ Եթէ արգիլուեցաւ Հրեաներուն, որ մըտնեն թատրոն կամ սինէմա, պատճառն այն էր որ Գերմանացին անպատուութիւն կը համարի նստիլ Հրեայի մը կողքին։

Ցետոյ Կէօպէլս յայտարարեց վերջ թէ շուտով բովանդակ Գերմանիոյ մէջ մէկ հատիկ հրեայ վաճառատուն պիտի չմնայ, հրաւիրեց ժողովուրդը որ ցոյցեր չկատարէ, որովհետեւ երբ վաճառատուն մը կը վնասուի, արիական մը ստացուածքն է որ կը վնասուի։

«Վոլքիշէր Պէօպախթէր», նացի օրկանը, խօսելով այդ դէպքերուն եւ հակահրէական շարժումին մասին, կ'եզրակացնէ թէ «Հրեան միջազգայնական էւ թշնամին՝ ամէն ազգի, որու մէջ ալ գտնուի»։

«Մոնթակ Փոսթ» գնահատելով հրամանը, որ Հրեաներուն վրայ պարտք կը դնէ հրէական դրամով նորոգել գերմանական ձեռքով քանդուած իրենց վաճառատուները, զորս պիտի ստիպուին լքել 1 Յունուար 1939ին, կ'աւելցնէ. «Կառավարութիւնը չուզեր որ Գերմանիոյ հրէութեան ներկայացուցիչները, հեռացած ատեն մեր երկրէն, իրենց ետեւը թողուն աւերակոյտ մը։ Մենք երկրին մէջ կ'ուզենք որ ամէն բան կարգին մնայ»։

Ու մինչ Պերլինի ոստիկանութիւնը, հրաւիրելով հրէութեան ներկայացուցիչները, կը քննէ Հրեաներուն վրայ իբրեւ տուգանք հաստատուած մէկ միլիար մարք գումարին վճարման եղանակները, արտասահմանի մէջ կը շարունակուին զայրոյթի արտայայտութիւնները ընդդէմ Գերմանիոյ մէջ կատարուած հալածանքներուն։

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Հայտ Փարքի մէջ բողոքի ցոյց մը կատարուեցաւ, բողոքելու համար այն հալածանքներուն դէմ, որոնց ենթարկուած են Հրեաները Գերմանիոյ մէջ։ Ոստիկանութիւնը կը հսկէր կարգապահութեան եւ կը պաշտպանէր գեր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԹԱԹԻՒՐՔ ԵՒ ՍԹԱԼԻՆ

— օօ —

Երանի՜ այն «նախապատմական» ժամանակներուն, երբ կարելի կ'ըլլար գրել, սաղերգել, սաղմոսերգել, թէ այր մի մեծ անկառ յիսրայէլ, Մովսէսի ակնարկութեամբ:

Ողջ սա՛ քսաներորդ դարուն մէջ, ամէն տեսակէտով, նոյնիսկ բանաւ, ջարդակոտոր սխրագործութիւններու սա բարբարոսական տեսակէտով, ա յնքան պանծացուած դարուն մէջ, մեծի անուն հանող եւ այդ անունով խակ ի հող մահու մտնող Քամալ Աթաթիւրք կը ներկայանայ իբրեւ մեծ մարդկային մեծութեան տիպարներէն, իբրեւ մին՝ զոր կարելի ըլլայ դասել գերման իմաստասէրին երեւակայած Գերմարդուն բարձունքը: Գոնէ դեռ քանի՛ մը չարաթ առաջ այդպէս կը պատկերանար ան փարիզեան մեծ ու պատկերազարդ թերթի մը սիւնակներուն վրայ: Ո՛հ, ի՜նչ անսահմանօրէն աննկարագրելի է ուրեմն բուն Մեծութիւնը, այսինքն՝ Տիպարը՝ որ այդ վերացական բառով կ'որակուի կը յայտնաբերուի:

Մեծութի՜ւն, պատմական թէ նախապատմական անձնաւորութիւններու, որոնց պարին կարկառուն դէմքերը կ'ըլլա՜ն, եղա՛ն ահա Քամալ Աթաթիւրք եւ Վրական համբաւով Սթալին: Ցեղասպանութեան չրջանը ահաւոր փորձութիւն մը եղաւ մարդկային պատմութեան ընթացքին մէջ: Մեծութեան, առաքինութեան, գութի ու ճշմարտութեան ըմբռնումները երբեք այս աստիճան խեղաթիւրուած, յարափոխուած, աղաւաղուած չէին. Պատերազմի այդ չրջանին ճշմարիտ մեծութիւնները ինկան կամ ուղղակի ճակատամարտի դաշտերուն վրայ, իրենց հայրենիքին մեծութեան իբրեւ վերամարտիկ հերոսներ, կամ հաղիւ կենդանի պրծելով, հեռացնեն իրենց աչքերը փակեցին՝ արեւուն լոյսին դէմ, համեստ, անփառունակ, եւ մտան հողերու տակ, զոր այսօր թերեւս ամբարչտօրէն կը կոխէ ապերախտ մարդկութիւն մը իր ոտքերուն տակ:

Այդ չրջանէն վերապրող տխեղերքը ուրիշ կարեւոր եւ նշանակալից, ուրիշ մեծ ու հոյակապ գործ չունեցաւ տեսնելու, եթէ ոչ՝ մարտիրոս ժողովուրդ մը նստեցնել հողի մախրի վրայ, եւ աստուածային պաշտօն մատուցանել երկու ահաւորագոյն... որոնցմէ մին, դեռ այս բողէին, իբրեւ Ահեղայի բաժնեկից կը բազմի աստղերէն ալ վեր մեծութեան թափուր մէջնցի մը մէջ:

Մինչեւ դեռ քանի մը տարիներ առաջ գանէ տարբեր կ'ըմբռնէինք պատմական մեծութեան իմաստը, ո-րուն նուագագոյն նշանն էր տեսակ մը համեստութիւնը, որով կը դրահուէին լուն պատմական մեծերը, որոնք կատարած էին գործ մը, սակ իրենց չրջանակին մէջ չողացնելով կատարելութեան եւ ճշմարիտ նորութեան ճառագայթներ, մինչեւ իսկ աշխարհներ գրաւելու մարդախանձ ձեռնարկներուն մէջ գնելով տեսակ մը խոնարհութիւն, որ եթէ իսկապէս նախանշանը չէ մեծութեան, գէթ անոր նըմանակն է պատմութեան մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ նոյնիսկ մեծութեան դրոշմ կրնան կրել Գոնաբարթն ու համաշխարհային դասակիցները: Անոնք իրենց գործերուն զուակը եղան առ նը-ւազն թոյլատրուած կասագիններու երեւոյթով չելան պատմութեան թատերաբեմին վրայ: Հա՛րկ է արդեօք լոել, այսինքն ծածկել ճշմարտութիւնը, թէ, գոնէ մասամբ, պատրուակուած, կարկառուն «մեծութեան» մը ամենիւնէն քիչ մը քղանցք վեր հանել, պաճին խեղճութիւնը տեսնելու համար:— Ահա երկու մեծեր յեղապատեալ ըմբռնումով, երկուքն ալ թոյլատրուած: բայց ի՜նչ կ'ըսեմ, ո՛չ միայն թոյլատրուած, այլեւ քաջալերուած, յաճախ «Մուսթաֆա Քէմալ» մարդակոտոր, առաստաղութեան ...արկաւոր զէնքն ու զրահը, հացն ու ալիւրը հայթայթուած՝ պատմութեան մէջ նմանը չըտեսնուած սեւեռուն քաղաքականութեան մը հետեւանքով, որ մէկ ձեռքով տուած ու հազարումէկ բերանով խոստացածը կը դժէր, կը հերքէր, մէկ կողմէն քաչուելով ու ճամբայ բանալով, որպէսզի նեոն մը զինուորեալ կատաղութիւնը յառաջանայ եւ ցամքեցնէ, կոտրէ, տասանորդէ ի՛նչ իրական կամ առերեւոյթ չէնութիւն, կենդանութիւն որ մնացած էր Փոքր Ասիոյ ցանցառ գետիններուն վրայ: Մահասարսուռ աւերածութեան Առաքելական գարշապարները «օրհնական կերպով» ի գործ դրին իրենց վատահռչակ անօրէնութեան գործը, որուն կատարումը մեծութեան տիտղոս մը պիտի ապահովէր մինչեւ քսան տարի, ապահովաբար թոյլատրուած բայց բնաւ չապացուցուած տիտղոս մը: Ի՜նչ դեղեցիկ պիտի ըլլայ յաճախ անկաշկանդ դամբանականը որու հողակոյտերու վրայ:

Ո՛վ մարդկային զարհուրելի խաբէութիւն, ո՛վ արհամարհ կեղծաւոր չրթունքներ, որոնք «մեծ» կ'որակեն մարդիկ յայտ յանդիման ապիրատ գործերու մէջ թաթխուած, յայտնի կամ յանկարծ մոլութիւններու մէջ անուանի հանդիսացած: Ուրեմն ինչ՞ու ապրին ճշմարիտ մեծերը: Զէ՞ որ մեծերը անոնք են բուն այդ պատկերազարդ պարբերականներուն, որոնք կ'արդիւնին անցեալ ու ներկայ մշակոյթով, քաղաքակրթութեամբ, կարգ կարգ թագաւորութիւններով եւ իշխանութիւններով պատմականացած ազգի մը մնացորդներուն՝ խօսիլ իրենց լեզուն, երթալ իրենց մշակութային ճամբան, անո՛նք՝ որ նոյնիսկ կրօնքի ու խղճի խնդիրներու կը միջամտեն, որ քրիստոնեայ ժամունրանիւղերուքի պաշտօնեայ կը նստեցնեն, մամին դրամը տեղին վրայ կէս առ կէս բաժնելու, տասնոցներն ու ...ինդնոցները տանելու հոն ուր պէտք չէ որ երթան բնաւ եւ ուր երբեք դացած չէին արդէն, երբ այդ մեծերը պատկերազարդուած չէին «քաղաքակիրթ» սատաններու փողոցներուն մէջ, ոչ թէ իբրեւ հասարակ դէմքեր կամ իբրեւ իրենց մահուան կայուածին մէջ անուանի չահատակողներ, այլ իբրեւ բնաւին ճշմարիտ մեծի պիպարներ: Որոնք կը խափանեն այդ մնացորդներուն առջեւ պատս վերելքը, կրթական տեսակէտով, հնագոյն կամ նորագոյն բոլոր այն բարեկաչուական ու բարեգործական հաստատութիւններուն, կը գրաւեն դանոնք ճիշդ այնպէս, ինչպէս պիտի ընէր ուեւէ աւազակ, որ բռնի կամ անաչխատ դրամով, սեփականութիւնը իրեն իբրեւ բան գործ ըրած է: Հիմա այդ անճար մնացորդները, որոնք քսան տարի առաջ աչքի լոյս էին ծանօթ ու անծանօթ պատկերազարդներուն, այդ խեղճ մնացորդները, որոնք Աւաչակրօնութեան Շրջանին «քրիստոնեայ» Եւրոպայի առաքեալներն եղան— ա-սա՞ղ— անոր երեւութապէս կրօնական, այլ հիմնովին քաղաքական հաշիներուն, քսան տարիէ ի վեր Մեծին թաթին տակ, նոյն եւրոպական երբեմնի չողոմներուն իսկ անարժան, կը քամուին բարոյապէս, հոգեւորապէս, ու երբ դեռ կենդանութեան նըչան մը թողած են անոնց վրայ, պատճառը այն է որ իբրեւ կենսունակ տարր մը կը ձգնին հեռուհեռէ կռւել տալ, թըքացնել— թող որ այս քաղաքականութիւնը բուն Աստիզաններուն ուղեղին ծալքերուն մէջ չէ որ կը բողբոջի, բայց կոշտ ու կոպիտ ձեւով եւ անվերապահ յայտնութիւններով կը չարունակուի ահա հոն քսան տարիներէ ի վեր: Հո՞ս էք անգլիացի կամ այլ այլազգի պատուիրակներ Լօզանի եւ ապա Լաբիւրինթոս Ազգաժողովի: Ինչի՞ր երդեցիք դուք…: Բայց ե՞րբ արդեօք ձեր ալ կարապի երգը:

Հապա այն միւս անօրինակ Աստիզա՞ն, բոլոր համեմատութիւնները քամահող, միլիոնաւոր կենդանի բայց մեռելատիպ մարդկութիւններ իբրեւ կոյտ մը աճիւն գարշապարները տաքցնելու ծառայեցնող Մեծ, Նուամեծ, Ամենամեծ Ողիմպականը: Բայց մը-չէ՛, ի բաց առ՛ր, տե՛ն անդր: Մի՛ ակօսեր արտը, որուն կանխաւ ցամաքութիւնը, անջրդի, ապալեր հանգամանքը գիտես, մի՛ աշխատիր յուզեցնել մայրենի բառերուդ առհաւական անեղծութիւնը, թերեւս անոնք պէտք պիտի ըլլան, քաղաքակրթութեան ամայութիւնը ողբալու համար աւելի ընդարձակ աստիճանի վրայ: Դուն ո՞ր տունը կը հարցնես, խե՛ղճ մարդ: Դիւակներու հետ կը խաղան, արդարութեան ու ճշմարտութեան, իրաւունքի եւ ազատութեան խառնախառն աղմուկներուն մէջ, անդին անհրկիւղ ու անպատկառ առաթուր կը կոխէ ամէն արդարութիւն, ճշմարտութիւն, իրաւունք եւ ազատութիւն, եկեղեցիներ կը քանդուին, հոգեւորականներ կը սպաննուին, մատենադարաններ կը քայքայուին, մարմնացած ահարեկում մը իր սարսուռը կը պտտցնէ քաղաքէ քաղաք, չրջանակէ չրջանակ, եւ առ-դին, Ամերիկաներէն մինչեւ Միւնիխ կամ Միւնիխէն աստեղային նոյն բառերը — իրաւունք, արդարութիւն, ճշմարտութիւն եւ ազատութիւն, համերաշխութիւնն ալ սակարկութենէն դուրս իբրեւ չնորհ — կը ճառագայթեն… բայց խորհուրդներէն դուրս, պատկերազարդներուն պատիր պատկերուն վրայ, ճառատող քուէարկութեան ներկուած չրթունքներուն վրայ: Թոյլ կուտան որ Սթալին եւ Աթաթիւրքի երկիրներուն մէջ խուցսասուի, կաոկարայի վրայ մաղմաղ կրակով այրի մրկի, ապրող մարդկութեան մը սոսկար մէկ մասը, որուն համար ամէն օր թերթերու կամ բեմերու մէջ կը պոռան կը կանչեն թէ «եղբայր ենք ամէնքս, իրաւունքը պէտք է թագաւորէ, համերաշխ է մարդկութիւնը, մէկ անդամին ցաւը միւսին կ'այրէ»…

Բայց ցի՞ փոյթ, ով հէք զիւրախար, դուն պաշտօնական ցեկոյցը նայէ, աչքդ բաց.— «Ձենք խառնուիր ուրիչ երկիրներու ներքին գործերուն»: Նոյնինքն, Նիկոմիդիոյ Առաջնորդ Ստեփան եպս. ին աշխարհաբարին վերածելով.— «Մենք փարա կուտանք, որպէսզի գինուի, երկաթուղի չինել, ի հարկին մեզի օգնութեան գալու համար…»

ԿՐԿԻՆ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ»

«Տարօրագմի Հարսըսի դրական դատավարութեան ընթացքին, ունկնդիրներէն իւրաքանչիւրը անշուշտ՝ իր սեփական կարծիքը ունէր, առանց սակայն արտայայտել ուզելու: Ունկնդիրներէն մէկն ալ ես, կ'ուզէի երկու խօսք ըսել, մասնաւորաբար Վ. Իշխանեանի յօդուածէն յետոյ:

Ամէնաէական կէտը այդ խնդրի մէջ, այն է, ի հարկէ, որ Փօսուէ փոդոցի դատավարութիւնը ենթակայական, սեռական է: Մինչդեռ կատարուած դէպքը առարկայական է: Իրողութիւն է որ հայ կին մը — Սանա — իր անհատապատմութեան համար, բաղանուած է իր էրկան — Ցօմանի — ձեռքով:

Եթէ մենք ուզենանք այս գործին նայիլ այսօրուայ ընկերային - հոգեբանական պրիզմակի մէջէն, մենք կը յանգինք հաւանաբար սխալ եզրակացութեան, որովհետեւ՝ կայ դէպքը մեզմէ զատող ժամանակի տարածութեան եւ վայրի հեռաւորութեան ագ-դակը:

Փարիզ եւ Սասուն միակերպ չեն կրնար մտածել: Ցիշենք քանի մը գործնական կէտեր:

Ա.— Սանանի մահապատիժը այդ օրերուն, երբեք անհատական գործ չէ համարուած: Ընդհականակն անոր ընթացքը ընդունուած է ցեղային, ազգային, բարոյական ըմբռնումներու խախտում, ու մեր նահապետական կենցաղի եւ աւանդութիւններու անտեսում: Հետեւաբար դէպքը առնուած է իր բնական, այսինքն ազգային շրջագծի մէջ, ու ճիշդ այդ պատճառաւ ալ, այդ մանկամարդ կինը բաստացած է իր պատիժը:

Բ.— Այո, կ'ընդունիմ որ բոլոր հայ կանայք չեն կրնար դառնալ հերոսուհի: Սակայն Տարօնի աշխարհի մէջ այս յարակցութեամբ դէպքեր պատահած են, որոնցմէ անտեղեակ չէին Տարօրագմ գիւղը եւ իր հարսը: Ցիշենք օրինակ Գիւլիզարի առեւանգման դէպքը, երբ ողջ Տարօնը ըմբոստացած, համազգային դատավարութիւն մը կազմակերպեց, չկարենալով հանդուրժել, հայ կնոջ պատւին հասած անարգանքը: Ցիշենք Սօսէն, ուրիշ հայ կին մը, նոյնպէս ծանօթ Սասունցիներուն, երբ ան իր ամուսնոյն հետ Սասնոյ լեռները կը թափառէր: Ողջ ժողովուրդը տաղեր հիւսած եւ երգած է անոնց մասին: Միթէ՞ այդ բոլորը զօրավիգ չէին կրնար դառնալ Սանային, իրեն բարոյական կորովը կարենալ պահելու համար:

Ըսենք թէ Ցօմանը իր թափառումներու մէջ առիթ չէր գտներ իր տունէն անցնելու, այնուամենայնիւ յեղափոխական խումբերը անհրեւոյթ կակներ չէին: Սեղմ չրջանակի մէջ միշտ կարելի էր անոնց մասին տեղեկանալ եւ Սանան կրնար երբեմն տեղեկանալ իր էրկան մասին:

Ընդունինք որ Սանան բռնի ուժով տարուած ըլլայ: Այնուհետեւ սակայն ան՝ շատ մը առիթներ ունէր եթէ ոչ ինքնասպան ըլլալու, գոնէ փախչելու: Իսկ եթէ — ըստ Իշխանեանի— անոր մէջ կը խօսէր միայն «միսին ձայնը», պարզ էր որ, այդ լեռներու խառակրօն լարքերը չպիտի ներէին անոր երբեք: Ու այդպէս ալ եղաւ:

Գ.— Դատավարութեան ընթացքին եւ յետոյ յաճախ յիշեցուեցաւ «անպատասխանատու մարդիկ» բառերը: Սխալ գաղափարութիւն

Ցիշենք այդ ժամանակներու Հայաստանի ողբերգական կացութիւնը: Ցիշենք թէ ինչ աղաղակող անարդարութիւններ տեղի կ'ունենային մեր գաւառներու մէջ, ուրանց կեանքի, պատուի, գոյքի ապահովութիւն գոյութիւն չունէր: Ցիշենք թրքական դատարանները… Շատ բնական էր որ այդ տեղէն ծնունդ առնէին եւ յեղափոխութեան եւ յեղափոխական «ներքին դատարաններ»:

Վասպուրականի եւ Տարօնի աշխարհի մէջ այդ «ներքին դատարաններ»ը փրկարար դեր կատարած են: Եղաւ ժամանակ երբ թրք. դատարանները պարապ եւ անգործ մնացին: Բոլոր տեսակի դատերը՝ դրամական, կալուածական եւ ամուսնական, փոխադրուած էին «ներքին դատարաններ»: Զարմանալին այն է որ տրուած վճիռները ի զօրու էին նաեւ Քիւրտերու համար, որոնք յաճախ իրենց դիմումները կը կատարէին: Կարելի է բազմաթիւ օրինակներ յիշել:

Հանրային բարոյականի պահպանման համար, մահավճիռներ կը յիշեմ նաեւ Վասպուրականի մէջ: Մէկ երկու հայ կիներ գաղտնի կերպով «անհետացան» ինչպէս նաեւ իրենց յաճախորդը թուրք լիրբ փօլիս մը:

Երբեք պէտք չէ մեղադրել Հայրենիքի խորանին պիւռաքրապրուած «անպատասխանատու» հայորդիները, որովհետեւ դաժան իրականութիւնը եւ երկիրի պայմանները անոնց սահմանած են իրենց պարտականութիւններու հետ միասին՝ նաեւ որոշ «իրաւունքներ»: Հետեւաբար Ցօմանը ոչ թէ զոհն է «ֆէտայիններու ժողովին», այլ ի պաշտօնէ, պարտական էր այդ վճիռը գործադրելու:

Իրողութիւններու առջեւ տեսութիւններ անտեղի են: Իրողութիւն է որ յափշտակիչը ոչ հայ է, ոչ ալ քիւրտ. յափշտակիչը Թիւրքն է: Եւ Թիւրքը այդ օրերուն հասարակաց թշնամին էր, որու դէմ կը պայքարէր Ցօմանը: Ուրեմն անասնելի էր հայուհիի մը համար, իր կինը երեւակայել իր թշնամու անկողնին մէջ: Եւ եթէ կ'ուզէք, երբ Ցօմանը հեռացաւ իր խումբէն, պատճառը սոսկ խղճահարութիւնը չէր, այլ մանաւանդ որ նա բարոյապէս խորտակուած պիտի մնար միշտ, իր ընկերներուն առջեւ:

Դ.— Իշխանեանը Սանայի անմեղութիւնը հաստատելու համար վկայութեան կը կանչէ «արահին» կարծիքը: Սխալ է: Նախ պէտք է մասնանշել նախապաշարական թերութիւն մը, դատավճիռէն յետոյ ձայնի իրաւունք տալ: Որովհետեւ այդ կարգ ժամանակուայ ընթացքին անհնար էր լիուլի կերպով արտայայտել թեր ու դէմ կարծիքները: Ցետոյ հազիւ եղաւ նոյնպէս ունկնդիրներու արդիւնական սիստէմին, այսինքն «ինքնապաշտպան» գիծել: Պէտք է նկատել նոյնպէս, որ ունկնդիրներու գրեթէ մեծամասնութիւնը կիները կը կազմէին: Արդ շատ հասկնալի է որ կիները քաշքշէին կին Սանայի համար…

Ե.— Եւ վերջապէս պէտք է գիտնանք թէ բոլոր դատարաններէն ու օրինագրքերէն վեր՝ կան անգիր օրէնքներ, աւանդական յանախ սրբագործուած սովորութիւններ: Այդ անգիր օրէնքներու շրջանակին է նաեւ, որ մեր լեռներու մէջ, մեր ժողովուրդը կրցած է դարերու մէջէն պահել ու պահպանել իր ցեղային, բարոյական, ինքնուրոյն յատկանիշը, իր աւանդութիւններն ու սրբութիւնները:

Սանայի մահավճիռը՝ այդ անգիր օրէնքներու մարզին մէջ կ'իյնայ:

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

1919Ի ՍՏԱՆԱՅԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Բերայի երբեմնի միւթասարրֆ Սիւլէյման Քեանի Իբթէմ Գալաթի եւ Գասըր Ալիի ներքին ծալքերը խորագրին տակ «Ազգաժող»ի մէջ կը պատմէ անցեալի դէպքեր, իրենց խորհրդաւոր կողմերով, որոնք մութ մնացեր էին ցարդ:

Ահա հատուած մը:

Հաճընի աւագանիին կողմէ 1918 Սեպտեմբերին գաղտապատութեան խնդրագիր մը տրուած էր, որուն մէջ կ'ըսուէր.

«Հա՜րնի նախկին սիւթէյին ապա Անձէա ...րապարակա կը հայտնէ Սահմանադրութիւնը հռչակուելուն հասցէին: Անմէտի եղբայր Իպէլի եւ ...րցանննէ դատաւոր Սաղրի. եւ այլ նաեւ կարգ մը ուրիշ անձեր իրենց կերակցութիւն մը կազմած, որոնց գինեալ վիճակի մէջ չուհայ եղելով ... ազատութեան ու եղբայրութեան դէմ կ'արտայայտուին, խալամները կը գրգռեն քրիստոնէից դէմ ու ժողովուրդ ապստամբութեան կը մղեն: Այս մարդիկ գաղտնօրէն կը ծրագրեն քրիստոնեաները ջարդել ու այս նպատակով Իսլամները տակաւ իրենց կողմը կը չահին:

«Անմէտ կը յայտնէ թէ Գոզանի նախկին գատաւոր Ալիիք Միսի ու Կարսի ժողովուրդը եւ ինքն ալ Հաճընի ժողովուրդը պիտի զրգռէ ու մղէ որ փրցնեն Հայերը: Ցիչեալը կը յայտնէ նոյնիսկ թէ 5—10 օր առաջ ճամբուն սպաննել տուած է Հաճընցի երկու քրիստոնեաներ եւ թէ այս նպատակով դէնք կը բաժնէ ժողովուրդին:

«Անմէտ յաջողած է Հաճընի մէջ իսլամները լարել քրիստոնէից դէմ. Անոր անձամբ յայտնեց այս բոլոր եւ առաջարկեց որ անդամակցինք իր ... ընկերակցութեան, բայց մենք մերժեցինք:

Այս Անմէտը, որ Քէօր Անմէտ կը կոչուէր, վերջերը նամակներ գրելով կը հրաւիրէր ժողովուրդը որ Գայրուծին քաղաք իջնելով ջարդեն Հայերը:

Կարսի կուսակալ Ասլանէ Հաքի, որ տարբ օրթոտոքս մըն էր, ձեռք անցուցած էր այս նամակներէն մին եւ քննութեան ձեռնարկուած էր Հաճընի մէջ մասնաւոր մարմնի մը կազմութեամբ:

Միւս կողմէ Իթթիհատ վէ Թէրաքքի Ատանայի Կեդր. կոմիտէն եւ Հաճընի մասնաճիւղին դրած էր թէ քննութիւն կատարուի եւ առիթ չտրուի երկու տարրերու միջեւ տանելու-

մար, ռազմագիտական ճակատ կը յարգարենք հոն, բայց ի՜նչ կրնանք ընել երբ ան այդ դրամին մէկ մասն ալ իր գործածէ, ներքին իշխիշատրութիւններ ընելու համար…»

Կը բաւէ գնկոյցը, փորձառու ենք, ...արմններ

Բայց բոլորիս կամքէն անկախ, ճակատագրականութիւն մըն ալ կայ, չէ՞ ***

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԵՅԹՈՒՆԻ ԱԶՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊԹԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԱՆ

Մէկ քանի վայրկեան արծիւները դիտեցի. ինչ ընելիքս չէի գիտեր: Եւ որովհետեւ ան չէր ուզեր լռութիւնը խզել, սրաչցի խօսակցութիւն մը բանալ այնքան բրտօրէն ինչպէս պիտի ընէր Փիթըր Միզըլը:

— Ուիլը ի՞նչ ունի որ ամէն կին գինքը կը սիրէ:

— Ո՛հ. ամէնքն ալ կը սիրե՞ն զայն:

— Այնպէս կ'երեւայ, ըսի ես:

Վիրաւոր մարդէն առնուած փամփշտակալը տակաւին իրմէյ կրկէր, թէեւ Ուիլ գինքը ազատած էր զէնքին ծանրութենէն: Այդ փամփշտակալին տակը կապած էր այն փոքրիկ պարկը, որ մանր մունր բաներ դնելու կը ծառայէր. Բանալով այդ պարկը երկու տոլարի մեծութեամբ փոքր հայելի մը հանեց անկէց եւ ինծի տուաւ:

— Իր արտաքին կերպարանքին համար է թերեւս, ըսաւ:

Հայելին առնելով ինքզինքս քննեցի:

Սոսկալի գլխու ցաւ մը որմէ կը տառապէի, մանաւանդ որ քիւրտին ինծի ցարկած առեն գլխարկս կորսնցուցած էի եւ գլուխս բաց ըլլալուն արեւը աւելի կ'ազդէր վրաս, այդ գլխու ցաւը անմիջապէս անհետացաւ: Այդ միջոցին առկէց աւելի խորհելիք բաներ շատ ունէի: Բանակատեղին հասնելէս վերջ Ճիհուն գետին մէջ լուացուած էի, բայց ոչ ածիլուած. աւելի եղբը վէրքս կրկին արիւնած էր. այնպէս որ արիւնը խառն ի խուռն եղած մազեւ-րուս վրայ չորցած էր. առկէց զատ մէկ չաբթուան մօրուք մը ունէի որ գերեզմանէն ելած ուրուականի մը երեւոյթը կուտար ինծի:

— Ներողութի՛ւն, ըսի եւ հայելին իրեն վերադարձուցի:

Իր այդ անողնի վերարկումնքէն գիջացած, յարեց, ձեռքս բռնելով.

— Ո՛հ, չգիտեմ թէ ո՞րը աւելի լաւ է: Դուք մեծ, այլասէր եւ պատուական անձնաւորութիւններ էք: Ուիլը ձեզ բոլորիդ մասին ալ պատմած է ինծի: Այն ամէնը զոր դուք ըրած էք ձեր յարգելի Մընթիին համար եւ հիմակ ալ անոր կը հետեւիք, օգնելու համար այն տանջուած ժողովուրդին,— ո՛հ գիտեմ թէ ի՛նչ էք դուք. Ուիլ պատմած է ինծի— գեռ հպարտութեամբ կը ...սմակէ.

Այս խօսակցութեան միջոցին յանկարծ Փիթըր Միզըլը մեզ մօտ եկաւ եւ մեր խօսակցութիւնը ընդհատուեցաւ:

Ուիլին զատած արահետը հաղիւ մէկ ոտքի լայնութիւն ունէր եւ ջորիները ռնկից անցնելու համար սահպուած էին քսուելու ժայռի պատերուն, ո-րոնք ա՛ջ կողմը կը ցցուէին ուղղաձիգ. Ասպատակող բանակի մը համար տասացի կերպով անկարելի էր հոդ մօտենալ, որովհետեւ հրացանակիր պահակ մը եթէ կենալու ըլլար բարձր ժայռի մը վրայ, կարող էր առանձին հազար զինուորի հաչիւը մաքրել եւ դիրքը գրաւած պահել: Մեզի համար զաղտնիք էր թէ ինչո՛ւ Գադիկ կամ ուրիշ մէկը կաւային զառիվայրի վերջաւորութեան վրայ մէկը թողած չէին, մեզի ցուցնելու համար այս նեղ արահետը. բայց անտարակոյս Գադիկ ուրիշ շատ աւելի կարեւոր բաներով զբաղած ըլլալու էր:

Քայլերու հետքերէն յայտնի էր որ Գադիկն ու իր մարդոցմէ չատերը զառիվերը մագլցած էին մաքառելով. Բայց անոնք այդ արահետին վարժ մարդիկ էին: Մինչդեռ մենք ամէն ճիգ կը վատնէինք ուղեկորոյս ժողովուրդը Ուիլին զտած այդ ուղին կարենալ առաջնորդելու համար: Այնքան դժուարութեամբ կը մագլցէինք որ երբ վերջին վերելքը դառնալով տեսանք Զէյթունը՝ որ աստուած ցոլով կը չողչողար, այդ տեսարանն անգամ չկրցաւ մեր արդարաշարժութեան առաւճանք աւելցնել:

Ինչպէս անգամ մը ըսած էր Գադիկ, «Զէյթուն այնպիսի տեսարան մը ունի որ սիրտ կը պայթեցնէ»: Նոյն իսկ Հիմալայեան լեռները առկից աւելի վայրի գեղեցիկ տեսարան չեն ներկայացներ:

Հոն կային մամռապատ փոքր զառիվայրեր եւ ջրվէժներ. մայրիներ՝ որոնք զորչ մառախուղին մէջէն կատարն կը ցցուէին, ու քամիները կը մրմնջէին անոնց ու կը հեծծէին եւ մառախուղը ետ ու առաջ կը վանէին. աւելի ցածը՝ ամպերու եւ արծիւներու տուներներ, արեւափառավայրէջներու վրայ կը չարժէին յամրընթաց: Ու անոնց ամէնուն վերեւ ձիւնը — ակնախտիղ ու ազնուականաչուք, կը բարձրանար յաւիտենականութեան սառն կապոյտին մէջ:

Մարդիկ պատսպարուած այծի մորթէ վերարկուներու մէջ՝ երբեմնակի մեզ կը դիտէին ժայռերու ծերպերուն մէջէն, որոնք անմատչելի կը թուէին, կարճ միջոց մը կը ձայնէին՝ ով ըլլալնիս հասկնալու համար, եւ կրկին կը հակէին իրենց արդիական զէնքերուն վրայ:

Դուրս ելանք կիրճէ մը, որ լեցուն էր սառոյցով. կամ աւելի ճիչդը կատաղի հեղեղէն, որ տարին վեց ամիսէ չափ կը տեւէ, ու մենք մեզ յանկարծ Զէյթունի առջեւ գտանք: Մեր կեցած վայրին վերեւ լեռ մը կայ որուն տեսարանը այնքան թելադրիչ կերպով նկարուած է որ անոր իրական ըլլալուն մարդ կը կասկածի. բայց երբ զռռացողձիհուն գետին ձայնը կը լսէ, որ կը հոսի ժայռերուն մէջէն, այն ատեն միայն կը զգայ որ իրական է ան եւ պարզապէս հրաշալի:

Հարաւակողմը— այն կիրճը ուրկէ մենք անցանք— կը բարձրանան հսկայաւոր անառիկ ամրութիւններ ուր բուռ մը արձակազէններ պիտի կարենային յաւիտեան պահել իրենց դիրքերը, յարձակումի մը պարագային: Լերան բարձունքը մուտք գործելու միւս միակ միջոցն էր, ըստ երեւոյթին, փայտէ կամուրջ մը, զետեղուած Ճիհուն գետի երկու եզերքի ժայռերուն վրայ, գետէն հարիւր ոտք բարձր: Կամուրջէն վեր կան չէնքեր եւ ժայռեր, ուրկից արձակուած գնդակէ կարկուտ մը զայն կարճ միջոցի մէջ կրնայ աւլել տանիլ:

Զէյթուն ինքնին լեռ մըն է Գէյլուբ Տաղին մօտ, ոչ անոր չափ բարձր ու անմատչելի. բայց բաւական բարձր ու անառիկ, այսպէս կոչուած, իրենց նըւաճողներուն համար: Լերան լանջերէն մինչեւ գագաթը անխնամ խառնիխուռն մը կը տիրապետէ. քարաշէն եւ փայտաշէն տուներ դէպի երկինք կը ցցուին, որուն մէկ տանիքը միւսին տանիքին վրայ կը նայի:

(Տար)

...ան հնունդին ։
...ական մարմինը Ատանա բերել ...ած էր Անմէշը, Իզզէթ ու Սալպ... անցած Անմէշը ձերբակալուած ... մամս մը վերջ ազատ ար- ...ու խնդիրը փակուած էր ։
...ՈՅՑ Սեպտեմբերին Քերիմ աղա եւ ... աչբեքին պատկանող 200 ... նամաշը գիւղ գալով ար- ... մէջ վրաններ հաստատած էին ... գիւղացիներուն «դուք հիմա ... որ մենք քաղինքս կ'ըսէին ։ ... վրայ Հայերը տեղական կա- ...ութեան եւ Ատանայի առաջ- ... մօտ գիմում կատարած էին ։ ...կառավարութիւնը քննիչ մարմին մը ... որուն կ'անդամակցէին Իթթի- ... Թէյսլրբրի Կեդր․ մարմնէն Սէ- ... եւ Կարապետ Զալեան, ատենական ... հրամանատար հաղորդակատ... եւ Ատանայի զինուորական ... հրամանատար հաղորդակատ...
... մարմինը իր տեղեկագրին մէջ ... թէ Ատանայի ժողովուրդը ի- ... գէմ գրգռող կազմակերպու- ... մը զոյութիւնը զգալի է եւ ... մխրցնելու ձեռք առնել ։ Սա- ... կառավարութիւնը ոչ մէկ ձեռ- ... կատարած էր այս մասին ։
...երեւիլէի դաշտէն Քէօզճուլու ...ած փայլը, Տէօրթ-Եօլի Հայե- ... պատկանող ոչխարի հօտեր գող- ...ած էին
... գիւղը գիւղը Հայու մը ջաղացքը ... ենթարկուած էր ։ Քանի ... ջնաւոյ քիւրտ եւ աւրաֆ աշի- ... զինուած էին Օնամը գիւղին ... եւ գիւղացիք սպառնալով ... Տէօրթ Եօլ ապաստանիլ ։ Կիլիկ- ... բանակիոր բազմաթիւ հեստ- ... Ատանայի կուսակալութե- ... պաշտանջած էր բուռն միջոցներ ... առնել վերջ տալու համար այս ... կացութեան ։
... Անմէշա չէր պատժուած, իր ... բարքը ակնրնակէտ մը եղած էր ... ութիւնէն յետոյ Թուրք եւ ... տարրերու միջեւ յառաջ եկած ա- ... Երկու տարրերու միջեւ ... անվստահութիւն ... բարքերու եւ Հայերու միջեւ զին- ... մը ծայր տուած էր, ... կացութիւնը զէպի անիշխանու- ... կը գիմէր ։
... Թիւրքերը բացէ ի բաց կը զը- ... թէ Հայերու զինուիլը կնճռական ... է, պաշտպանելու համար ... ութիւնը, իրենց անձը, ... եւ ինչքը ։ Արդարեւ խալամ- ... պէս Հայերն ալ կը զինուէին ... Երկու կողմերն ալ իրենց ... զէնքերը կը փորձէին այգին- ... մէջ, քաղաքին չուրջ եւ նոյնիսկ ... մէջ ու կառավարչատան մօ- ...
... հանրային կարծիքին եւ գզա- ... չափազանց գրգռուած մէկ ... էր որ Ատանայի կուսակալ ... Ճէվատ պէյ ։

ԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ

ՑԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

...անկարիչ Ֆէպիւս (Ցակոբ Սէ- ...) ի գնահատութիւն իր ար- ..., տուացած է Officier de l'Ins... ...ion publiqueի Ֆրանսական պատ- ... ։ Դեռ վերջերս ալ Ֆրան- ... ի հանրապետութեան Նախագահին ... խմբանկարը պատրաս- ... ըլլալով արժանացած է գովա- ... ։

Տ․

ՏԱՄՍԵՐ

Ամերիկեան ընտրութիւնները

Չորս տարին անգամ մը Մ․ Նա- հանգներու մէջ տեղի կ'ունենան նա- խագահական ու յարակից ընտրու- թիւնները, որոնց ելքը կը ճշդէ թէ որ կուսակցութիւնը պիտի վարէ երկրին իշխանութեան ղեկը եւ որոնք պիտի ըլլան հանրային քաղաքական կեանքի առաջնորդները ․

Երկու տարին անգամ մը եւս տեղի կ'ունենան, Նոյեմբեր ամսու սկիզբը, ծաւալով ու տարողութեամբ նոյնքան կարեւոր ընտրութիւններ՝ վերանորո- գելու Ծերակոյտի մէկ երրորդը, վեր - ընտրելու Ներկայացուցչական Տան կազմը ամբողջովին, ինչպէս նաեւ երկ- րին 48 նահանգապետներու մօտ երկու երրորդը ․

Այս ընտրութիւնները կատարուե- ցան Նոյեմբեր Ծին ։ Աւելի քան քառա- սուն միլիոն քուէարկողներ, ամենե- րու բուռն ընդդիմադիրներէ հոգ, արտայայտեցին իրենց կամքը ։ Եւ ար- դիւնքը եղաւ ապշեցուցիչ ։ Իշխանու- թեան վրայ գտնուող կուսակցութիւ- նը, մանաւանդ Բոզվէլթեան նիւտիլ- լականները կրեցին անսպասելի պար - տութիւն ։ Հանրապետական կուսակ - ցութեան, որ 1932ի եւ 1936ի ջախջա- խիչ պարտութիւններու հետեւանքով փլուզելու վիճակին էր մատնուած, ամէնէն լաւատես ղեկավարներն ան - գամ չէին սպասեր այսքան յաջող ու խրախուսիչ արդիւնք

Այս ընտրութենէն առաջ՝ հանրա - պետականները ունէին Ծերակոյտի մէջ միայն 15 անդամներ, Ներկայացուց - չական Տան մէջ միայն 89 անդամներ, իսկ 48 նահանգապետներէն միայն 7ը հանրապետականներ էին ։ Այսքան ան- նշան փոքրամասնութեան մը դառն վիճակին էր ենթարկուած հուվըրի ա- մենազօր կուսակցութիւնը, որ մօտ մէկ դար, անմահն Լինքըլնէն ի վեր, վարած էր երկրին ճակատագիրը տի - րականօրէն, շատ քիչ անգամ միայն պարտութիւն ճանչնալով եւ պարտու- թենէ նոյն ալ անմիջապէս ինքզինք վերագտած ու դարձեալ իշխանութիւ- նը ձեռք ձգած ըլլալով ։

Բոզվէլթի զրոհը այնքան ուժեղ էր եղած, ամերիկացիին զգաստութիւնը այնքան խոր՝ հանրապետական կառա- վարութեան դէմ 1932ին եւ 1936ին, որ կը կարծուէր թէ այլեւս այս մեծ կու- սակցութեան համար հանդիսատեսի վե- րապարձի մը, յարութեան մը, իշխա- նութիւնը ձեռք ձգելու լուրջ ճիգի մը առջեւ ամէն դուռ փակուած է ։

Բայց այդպէս չեղաւ

Նոյեմբեր 8ի ընտրութիւններէն ա - նոնք դուրս եկան անակնկալ յաջողու - թիւններով ։ Ներկայացուցչական Տան մէջ իրենց անդամներու թիւը բարձ - րացուցին 169ի, Ծերակոյտի մէջ՝ 23ի, իսկ նահանգապետներէն այժմ 18 հանրապետականներ են ։

Անոնց դէմ, ի հարկէ, Տէմոկրատ- ները կը պահեն շատ պատկառազդու մեծամասնութիւն մը ամենուրեք ։ Ա - նոնք ունին Ներկայացուցչական Տան մէջ այժմ 262, Ծերակոյտին մէջ 69 անդամներ եւ 30 նահանգապետներ ։ Նախագահական աթոռը եւ դաշնակ - ցային կառավարութեան ղեկը ամբող- ջապէս իրենց ձեռքն են ։

Բայց «առողջը կոտրած է», ինչ - պէս պիտի ըսէին իրենք՝ Ամերիկացի- ները, ժողովրդական տրամադրու - թիւնները շրջուած են եւ, եթէ այս մտահոգանքը շարունակուի, 1940ին հանրապետական կուսակցութիւնը ա- մէն յոյս եւ հաւանականութիւն կ'ու- նենայ գրաւելու երկրին իշխանութիւ- նը նոյնքան դղրդացին յաղթանակով մը, ինչպէս կորզեց Բոզվէլթին 1932ին ։

Այս ընտրութեանց մէջ յատկանշա - կանը այն է, որ ամենուրեք պարտուե- ցան Նիւտիլլի աչքառու կողմնակից - ները, բացի մէկ երկու բացառութիւն- ներէ, եւ յաղթեցին Բոզվէլթի ներքին քաղաքականութեան չեչտեալ հակա - ռակորդները Պահպանողականութիւ- նը փորձեց արմատախիլ ընել վեց տա- րիէ ի վեր երկրին վրայ փչող անսո - վոր հովը, զոր Բոզվէլթ բերաւ, եւ մասամբ յաջողեցաւ ։ Ամերիկացին իր քուէով ցոյց տուաւ, թէ երկրին ըն - կերային կեանքին մէջ կառավարու - թեան գործ դրած փորձարկութիւն - ներէն այլեւս յոգնած - պարտասած է ու բաւ կը համարէ զանոնք ։

Անշուշտ, ասիկա չի նշանակեր, որ ամերիկեան ժողովուրդը երես դար - ձուցած է իր նախագահին եւ կամ Բոզվէլթի ժողովրդականութիւնը նը- ւազած է անվերականգնելիօրէն ։ Ոչ, ամերիկացին չի քուէարկեր խստօրէն կուսակցական գծի վրայ ։ Անհատնե - րը, անոնց անցեալը, թեկնածուները շրջապատող ուժերը, տեղական հար - ցեր եւ այլ նախասիրութիւններ դեր կը խաղան ընտրութեանց ելքին մէջ ։

Շատ անգամ կը պատահի, որ յաղ - թական կուսակցութեան մէկ թեկնա- ծուն կը պարտուի երկրորդական պատճառով մը եւ կամ բնդհակառակը պարտուած կուսակցութեան մէկ թեկ- նածուն, իր անձնական գրաւչու - թեամբ, կը յաղթանակէ համատարած պարտութեան մէջ ։ Անհատապաշտ ա- մերիկացին նախնեաաւ անհատ թեկ- նածուին կը քուէարկէ, յետոյ կու - սակցական իմաստով ։

Օրինակ՝ տէմոկրատ նահանգապետ Լեհման, թէեւ շատ աննշան քուէնե- րու մեծամասնութեամբ, յաղթեց իր հանրապետական հակառակորդին Նիւ Եորք նահանգի մէջ ստանալով 2 387.029 ձայն հակառակորդին 2 319.583 քուէներուն դէմ ։ Բայց այս չի նշանակեր, որ Նիւ Եորք նահանգը Նիւտիլեան է, որովհետեւ նոյն նա- հանգի Ներկայացուցչական Տունը եւ Ծերակոյտը ամբողջապէս անցան հան- րապետականներու ձեռք, նոյն ընտ - րութեան ընթացքին ։ Լեհման յաղ - թեց, որովհետեւ ժողովուրդը գոհ էր իրմէ եւ վարձատրեց անոր երկարամ- եայ ծառայութիւնը, թէեւ անոր ժո - ղովրդականութիւնը մեծապէս նուա - զած էր ։

Արտաքին աշխարհին համար՝ ամե- րիկեան այս ընտրութեանց յատկա - նշական կողմը այն է, որ կը զօրանան եւ այսուհետեւ աւելի ուժեղ պիտի արտայայտուին այն տարրերը, որոնք «ամերիկեան կղզիացման» ջերմ պաշտ- պաններն են ։ Ամփոփուիլ Մոնրոյի վարդապետութեան աւանդական կեն - ցին մէջ, հեռուէն դիտել, աւելի տա - ռն ու անտարբեր աչքերով, հին աշ - խարհը փոթորկող հարցերը, չէզոքու- թիւնը չէզոքացումի հասցնել, չմիջա- մտել հին աշխարհի կնճիռներուն եւ չթողուլ որ հին աշխարհը միջամտէ ամերիկեան խնդիրներուն, ահա Նոյ- 8ի ընտրութեանց իմաստը ։ «Զգնող մեկուսացում» այսպիսի ատեն մը, ...

Հայաթի պատուիրակներու Թուրքիոյ մէջ

Պոլսոյ «Արեւելք»ի մէջ կը կարդանք (Նոյեմբեր 3) —

Անգարայէն քաղաքս ժամանեցին Հաթայի պատուիրակները, որոնք մեր մայրաքաղաքը եկած էին, Հանրապե - տութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ Հաթայցիներուն շնորհաւորութիւննե- րը յայտնելու ։

Պատուիրակութեան նախագահ Պ․ Ապտիւլկանի Թիւրքէն հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է «Ճիւմ- հուրիյէթ»ի խմբագրին ․

«Թուրքիոյ սահմանը հազիւ անցած, ամէն տեղ եւ ամբողջ ժողովուրդին կողմէ անսահման յարգանքով եւ ձե - ծարանքով դիմաւորուեցանք ։ Անգա- րայի մէջ ալ, թէ կառավարական պե- տերէն, թէ Ազգ․ Մեծ Ժողովի Նախա- գահէն եւ անդամներէն մեծարանքով ընդունուեցանք ։

«Մեր պատուիրակութեան անդա - մակցող Հաթայի երեսփոխաններէն ո- մանք Թուրքիոյ յարատեւօրէն յատուկ- դիմելը խմացեր, բայց իրենց աչքերո- վը չէին տեսեր, իսկ անոնք որ օտար երկիրներ պտըտած էին, կը յայտնէ - ին թէ Անգարայի մէջ իրենց տեսած - ները ուրիշ տեղերէ աւելի կատարեալ, աւելի կանոնաւոր էին ։

«Հաթայի մէջ գտնուող զանազան ազգերը, անցեալէն առած շատ մեծ ու դառն դասերու հետեւանքով, իրա- րու հետ սերտօրէն կապուած են ։ Ա - նոնք, օր առաջ իրենց երկիրը բարձ - րացնելով, ամբողջ աշխարհի պիտի ապացուցանեն թէ Թուրքիա ինչեր կը- նայ իրականացնել ։

«Հաթայի Հարցին մէջ Թուրք մա - մուլին կատարած ծառայութիւնը շատ մեծ է ։ Իր ուժեղ գրութիւններով, մեր ամէնէն դառն օրերուն, մեզի ուժ, համարձակութիւն եւ տոկունութիւն ներշնչեց ։ Հաթայցիները ամէն ատեն երախտապարտ են Մեծ Թուրքիոյ Հանրապետութեան յարգելի հրապա- րակագիրներուն »։

Հայ երեսփոխաններու յայտարարութիւնը

Հաթայի պատուիրակութեան կ'ան- դամակցին նաեւ երկու Հայ երեսփո - խաններ, Պ․ Պ․ Իսա Գազանճեան եւ Աւչաստուր Գարաբաշեան ։ Երկու Հայ երեսփոխանները հետեւեալ յայ - տարարութիւնը ըրած են «Ճիւմհուրի- յէթ»ի խմբագրին ․

«Մեր ենթադրածէն աւելի յառաջ - դիմած վիճակի մէջ մտանք Անգարան ։ Թուրքերուն աւելի մօտէն փարելու համար, անոնց առաջ բերած գործերը պէտք է մօտէն տեսնել ։ Թուրքիոյ մէջ մեր տեսած զարգացումները մեր վր- բայ այնքան մեծ յուզումներ առթե - ցին որ, ժամ առաջ Հաթայ վերադառ- նալ կ'ուզենք, մեր հոն տեսածները Հաթայի Հայերուն իմացնելու հա - մար ։

«Հաթայի մէջ Թուրքերու եւ Հայե- րու մարդկութիւնը հրաբուխի վրայ է նստած, Եւրոպայի մէջ դաշինքներ կը պատռուին ու նոր սահմաններ կը գծ- ուին, իսկ Ասիոյ մէջ աշխարհակալ պետութիւն մը բովանդակ զինքն ցե- ղը իրեն ենթարկելու ահաւոր ճիգը գործ կը դնէ ։

Ա․ ԿԵՍԱՐ

րու միջեւ միայն կրօնքի տարբերու - թիւն կայ․ այսինքն բոլորս ալ Թուրք ենք ։ Մենք այլեւս զործիք չենք կրնար դառնալ օտարներուն ։ Ընդհակառա - կը, այնպիսի ընթացքի մը պիտի հե - տեւինք որ, ամբողջ աշխարհ պիտի հասկնայ որ մենք Աթաթիւրքի ոչ թէ խորթ, այլ հարազատ զաւակներն ենք եւ անոր արեւէն պիտի լուսաւոր - ուինք »․

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՐՈՒՍԵԼԷՆ

Պելճիոյ ներքին կացութիւնը

Այս օրերս Պելճիոյ ընկ․ կուսակ- ցութիւնը գումարեց իր 37րդ համա- ժողովը, քննելու համար երկրին ներ- քին կացութիւնը ։ Այդ առթիւ տեղի ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ, եւ խստօրէն քննադատուեցաւ դաշնի- ղին ներքին քաղաքականութիւնը ։

Ինչպէս գիտենք, Պ․ Սփաաք, որ պետն է ներկայ կառավարութեան եւ յայտնի ղեկավար մը ընկերվ․ կու - սակցութեան, անձամբ ներկայացաւ համագումարին, պաշտպանելու հա - մար կառավարութեան տեսակէտները երկրին ներքին ու արտաքին քաղաքա- կանութեան մասին ։

Վերջերս, կառավարութիւնը ատեւ- տրական յարաբերութիւններ հաստա - տելու նպատակով, փափաք յայտնած էր պելմ ներկայացուցիչ մը ղրկել Սպանիոյ ազգային կառավարութեան մօտ ։ Համագումարը, հիմնուելով բարոյական ու գաղափարական սկզբ- բունքներու վրայ, ջախջախիչ մեծա - մասնութեամբ մերժեց կառավարու - թեան առաջարկը ։ Պ․ Սպաաք, հա - կառակ իր կենսական ընդդիմներուն, չկրցաւ համոզել համագումարին ան - դամները, եւ պահ մը խորհեցաւ ներ- կայացնել իր հրաժարականը, սակայն ընկերներու խնդրանքին վրայ, առ այժմ եւ կեցաւ իր դիտաւորութենէն, խոստանալով համոզել դահլիճին միւս անդամները, որոնց համակիր են Ֆը - րանքոյի կառավարութեան ։ Պ․ Սպա- աք այս մասին մեծ դժուարութեանց պիտի բախի եւ հաւանաբար ծնունդ պիտի տայ դահլիճի տագնապի մը ։

Ինչ կը վերաբերի ներքին ու արտա- քին քաղաքականութեան, համագու - մարին անդամները թեր ու դէմ ար - տայայտուեցան այդ մասին ։ Նախկին Ելեւմտական նախարար մը Ման, որ յայտնի ելեւմտագէտ մըն է, խստօրէն քննադատեց կառավարութեան ելեւ - մտական քաղաքականութիւնը, չեչ - տեց պիւտճէին հաւասարակշռելու ան- հրաժեշտութիւնն ու ստիպողականու - թիւնը եւ մատնանշեց այն վտանգը, որ առաջ պիտի գայ նոր թղթադրամ - ներու շրջաբերութենէն ։ Պիւտճէին բացը գոցելու համար, պէտք է բա - ցառիկ տուրքեր հաստատել ունեւոր դասակարգին վրայ ։

Համագումարը մեծամասնութեամբ վաւերացուց կառավարութեան ար - տաքին քաղաքականութիւնը, որուն հիմը կը կազմէ Պելճիոյ բացարձակ անկախութիւնը, խաղաղութեան ինչ - պէս նաեւ պատերազմի ատեն ։ Քուէ- արկութեան այս արդիւնքէն դժգոհ մնացին փոքրամասնութեան պատկա - նող անդամները, ի մէջ այլոց Պ․ Վանտէրվէլտ, որ ջերմ պաշտպան մըն է ազգերու ընկերութեան եւ հաւաքա- կան ապահովութեան քաղաքականու - թեան ։ Ցանկարծ ոտքի ելաւ Պ․ Վան- տէրվէլտ եւ իր հրաժարականը ներ - կայացուց կուսակցութեան նախագա- հութենէն, ինչ որ մեծ յուզում պատ- ճառեց եւ միաձայնութեամբ մերժուե- ցաւ ներկաներէն ։

Ժողովին նախագահը իր ընկերնե - րուն կողմէ խորունկ յարգանք ու ջերմ երախտագիտութիւն յայտնելով մե - ծանուն ընկերարանին եւ վաղեմի զինուորեալին, բարձրաձայն յայտա - րարեց թէ Վանտէրվէլտ է եւ պիտի մնայ միշտ մեր անձնուէր ու տաղան - դաւոր վարպետը ։

Առ այժմ կարելի չէ նախատեսել համագումարին հետեւանքները, սա - կայն ամէն պարագայի մէջ Պելճիոյ ներկայ պահիքը այս օրերս կ'անցնի ամենալուրջ տագնապ մը ։

Հ․ ՏԵՐՈՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— ․ —

Վարչութիւնս կարդաց ձեր թերթին մէջ (հոկտ․ 25), Րաֆֆի լսարանի անդեկատուութիւնը, ստորագրու - թեամբ Օր․ Սոնիա Հանըմեանի, որմէ կ'արտագրենք հետեւեալ նախադասու- թիւնը, « Րաֆֆի լսարանը կազ - մուած է Հայ Երիտասարդաց Ակումբի վանի մը անդամներու նախաձեռնու - թեամբ, նպատակ ունենալով եւայլն ։

Այս մասին կը փափաքինք հետեւեալ ճշդումը ընել ։

Րաֆֆի լսարանի հիմնադիրները ձեռնարկած չեն Հայ Երիտասարդաց Ակումբի անդամներ, այլ ամանք ա - ղատօրէն եւ անհատապէս, ներկայ գտնուած են անոր զատախօսութիւն - ներուն, ինչպէս եւ ուրիշ միութիւն - ներու անդամներ ։

Ծերպոտնկերով

Նախագահ՝ Ն․ Նիկողոսեան, քար- տուղար՝ Բ․ Պետոսեան ։

ԵՍՑԱՑԱԿ

ՆԱՐԾ ՕՐԵՐԷՍ (քերթուածներ), Վաչիկ Թաշճեան, Հրատ․ Պոմպէյի Կարնոյ Հայր․ Միութեան, տպ․ 1937, գին 50 սէնթ ։

ՄԵՐ ՀԱՑԹԱՑԻՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

Երբ ուշադրութիւնը դարձուց չուր- ... տեսաւ որ տունին ամբողջ կազ - ... ը ձգած հեռացած էին՝ ան ... վերադառնալու յոյսով, ոչ մէկ ... տեղէն չէր շարժած, մար - ... ինքզինքնին դուրս ձգելով ... էին ։ Աբրահամին հոգին կը ..., երբ կ'երեւակայէր թէ ... դուհիկ խուժանը այսօր կամ ... քար քարի վրայ պիտի չձգէ ։

... կապարի պէս սկսաւ ծան - ..., փորձեց քիչ մը քնանալ ։ Որ- ... անդադար այդ պայմաննե - ... մէջ՝ չահ էր ։ Հազիւ թէ աչքերը ... էր, տունին խիստ մօտէն ատ- ... ձայն լսեց, անձայարանոց պատու- ... ցատեց ։ Տունէն շատ մօտիկ ... մէջ մարդկային ստուերներ կը ..., բայց չէին հեռանար ։ Ան ... կտրած մօտիկ կ'ընէր, թերեւս ... ։ աւարի մը շուրջ է որ կը ... ։ Աբրահամ որսը դիտող աղ - ... նման, աչքը բնաւ չէր հեռա - ցներ շարժող ստուերներէն ։

Ցանկարծ լսեց վիշերային խոր մը- թութեան մէջէն կանչող սուր ձայն մը ։ Խորհեցաւ ինք իրեն՝ Տէ՛ր Աստ- ուած, Թուրք մը ինչո՞ւ պիտի լայ ։ Ձայն մը եկաւ «Ալլահ բաւէթ իթ - սին» ։ Աբրահամ շունչ քաշելով մըմն- ջեց՝ զուրպան այն անծանօթ ձեռքին՝ որ անզգամը պատժած է ։ Անոնց խօ - սակցութիւնը շարունակուելով տաք վիճաբանութիւն մը ծայր տուաւ ։ Աբ- րահամ շունչը բռնած մտիկ կ'ընէր, ջանալով բառ մը իսկ չփախցնել ։ Խօ- սակցութիւնը եկեղեցիի մը վրայ կը դառնար, սակայն լրիւ չէր կրնար ճշդել թէ ո՞ր եւ ի՞նչ եկեղեցի էր ։

Վիճաբանողներէն մէկը ոտքի ելլե- լով սկսաւ կցկտուր բառերով հեկե - ւալէն խօսիլ ։ Աբրահամ խորհեցաւ, թէ այս մէկը սղաննուողին մօտիկ աղ- գականն է ։ Խօսողը ձայնը բարձրա - ցնելով սկսաւ մեռնողին յատկութիւն- ները գովաբանել, ինչպէս յատուկ է արեւելքցիներուն, ան որոշ կերպով կ'ըսէր՝ ինչ պէտք կար բերդի նման Հայոց եկեղեցին գրաւելու, եթէ զայ- մագամը այդպէս կը հրամայէր, թող ինքն ալ մասնակցէր յարձակման ։

Աբրահամ լաւծները բաւական հա - մարելով ետ քաշուեցաւ եւ տեղաւոր- ուեցաւ դարձեալ թաւիշէ բազկաթո - ռին վրայ, նոր սիկար մը վառելէ ետք սկսաւ լաւծներուն չուրջ խորհրդա - ծել ։

Ժամը 11․30 էր ։ Կարուկ որոշում տուաւ այս գիշեր իսկ երթալ միանալ իւրայիններուն, ալ ո՞ր օրուան համար ստքէն մինչեւ գլուխը զինուած էր ։

Սակայն պէտք էր քանի մը ժամ եւս սպասէր, կատղած շուները լուռ դէմ Ի'ինեան կը սատկին՝ կ'ըսեն, խու - ժանն ալ շան նման իր զազանային կատաղութենէն յոգնած, յաջորդ օրը աւելի բուռն կերպով սկսելու նպա - տակաւ, պահ մը հրապարակէն պիտի քաշուէր ։

Գետինը փռուած գորգերուն վրայ երկարելով սկսաւ քնանալ ։ Քունին մէջ իզական սեռի յատուկ բարակ ձայն մը լսեց ։ Ընդհուպ վեր ցատկեց, մէջքի գօտին ամրացնելով ձախ ձեռ- քովը զէնքերը շօշափեց ։ Նոյն ձայնը վերստին լսեց՝ այս անգամ աւելի մօ- տէն, դէպի պատուհանը յառաջանա - լով ծունկի եկաւ ։

Գլուխը դուրս հանեց եւ փողոցին երկու կողմը ուշադրութեամբ դիտեց ։ Խումբ մը Թուրքեր, ընկերակցու - թեամբ քէմալական զինուորի մը, քաշկռտելով 12—13 տարեկան գեռա - տի աղջիկ մը կը տանէին, գիշերային չարիկով մը՝ գրեթէ կիսամերկ ։ Ի տես այս տեսարանին, Աբրահամ ջերմէ բռնուածի նման կը դողար ։ Խումբէն քանի մը քայլ հեռուէն կորաքամակ մարդ մը որ գաւազանին օգնութեամբ հազիւ թէ կրնար քալել, Ալլահ աքպէ- րի (Աստուծոյ սիրոյն) բարձրաձայն կը պաղատէր, մինչ խումբը ոչ ծե - րունի փաթթօցաւորին եւ ոչ ալ աղ - ջկան պոռչտուքներուն կարեւորու - թիւն տալով կը շարունակէր ճամբան ։

Աղջնակը մայրի՛կ, մայրի՛կ կը պո- ռար ։

Աբրահամ ալ չկրցաւ համբերել, ա- սրճանակը ափին մէջ առաւ, երբ կը- րակելու կը պատրաստուէր, կարծես աներեւոյթ ձեռք մը զինքը արգիլեց, ինքն ալ չգիտցաւ թէ ինչ եղաւ, մէկ վայրկեան վերջը անդրադարձաւ, թէ որքան պիտի զղջար եթէ կրակած ըլ- լար, որովհետեւ կրնար պատահիլ որ կամ աղջնակը եւ կամ ծերունին ըս - պաննուէին ։

Երբ այս խորհուրդով տարուած էր՝ ծերունը վերջին փորձ մը ընելով գա - ւազանին կրթնած արագ քանի մը քայլ առնելով խումբին հասաւ, եւ տասնց միջոց տալու որ ճամբան շարունակեն, զինուորին առջեւ ծունկի գալով սկսաւ պաղատիլ ։ Աբրահամ տեսողութիւնը սրած կը սպասէր այդ յուզիչ տեսարին վերջաւորութեանը ․

Հակառակ որ խումբը այնքան կ'ա - ճապարէր, խոճային անակնկալ ելոյ- թէն սկսմայ կանգ առաւ ։ Քէմալա - կանը քայլ մը ետ քաշուելով՝ «Եա - բաՙպ, պապա ի՛նչ կ'ուզես․ ձգէ մեր ճամբան շարունակենք» ըսաւ ։ Փաթ - թօցաւորը, օգտուելով այս յարգալի վերաբերմունքէն, իր բովանդակ պեր- ճախօսութիւնը ի սպաս դրաւ իր փա - փաքը ձեռք ձգելու համար ։- Գետնէն կիսով չափ վեր բարձրացած մէջքը գաւազանին կրթնցնելէ ետք խեղճա - ցած վիճակ մը առաւ, եւ հառաչելէն սկսաւ խօսիլ ․

— Կարիճ զաւակներս, Աստուծոյ եւ Մուհամմէտին սիրոյն, մի՛ մերժէք թողէք որ տանիմ, ես այս աղջկանը պէտք ունիմ, արիւնս սառած է, ան ինծի ջերմութիւն պիտի տայ, ոտքերս չքանելուն երկար ատեն է աղօթք չեմ ըրած, Աստուծոյ եւ Մարգարէին պատուական եմ, գթացէք ։ Իսլամի եւ Մրքութեան սիրոյն ։ Դուք երիտա - սարդ էք, դեռ այդպիսի գեղեցիկնե - րու շատ պիտի հանդիպիք, զանոնք Աստուած մեր ձեռքը մատնած է, ուս- տի բոլոր Թուրքերս ալ պէտք է օգ - տուինք, Տէրը ձեզ հետ ըլլայ ։

Խօսքը հազիւ թէ վերջացուցած էր, գրպանէն պզտիկ քսակ մը հանելով զինուորին երկարեց՝ «աս ալ ձեր վարձքը թող ըլլայ» ։

Երիտասարդներէն մէկը ծերունիին դառնալով, կատակի ձեւով ըսաւ, հայս աղջիկը մենք հազիւ կը զուպենք, դուն այդ վիճակովդ ինչպէ՞ս պիտի կրնաս տունդ տանիլ», եւ բոլորը մէկ սկսան բարձրաձայն խնդալ ։

Աբրահամ կատաղութենէն հազիւ ինքզինքը կը զսպէր, սակայն կը սպ - ասէր թէ ինչ ձեւով պիտի վերջա - նար այդ ողբերգութիւնը ։

Խումբը հեռացաւ, թողնելով զոհը եւ ծերունիը մերկ ճամբուն վրայ ։

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ

(Շար․)

մանական դեսպանատունը։

Անգլիական կառավարութեան անդամներէն մին յայտարարութիւն մը ընելով՝ դիտել տուաւ թէ «անգլեւգերմանական յարաբերութիւնը բարելաւելու չեն նպաստեր հալածանքները, որոնք կը կատարուին Գերմանիոյ մէջ»։

Ամերիկայի մէջ եւս եկեղեցիներու քարոզիչները յորդորեցին ժողովուրդը որ բողոքէ եւ ... աղօթէ «վասն տառապեալոց»։ Իսկ Միացեալ Նահանգներու նախկին նախագահը, Հուվըր, դատապարտելով հակամարդկային այդ հալածանքները, աւելցուց թէ Գերմանիա 450 տարի ետ կ'երթայ, մինչեւ Հաւատաքննութեան դարաշրջանը։

*** Չէյմպրլէն բրիտանական խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ անգլիական կառավարութիւնը հրահանգ տուած է Պերլինի իր դեսպանին, որ անհրաժեշտ դիմումը կատարէ գերմանական կառավարութեան մօտ՝ պաշտպանելու համար անգլիական հպատակները հրէական հալածանքներու ընթացքին։ Չէյմպրլէն յետոյ դատապարտեց հակահրէական հալածանքները, աւելցնելով որ անգլ. կառավարութիւնը բողոքած է այն մեղադրանքին դէմ, զոր գերմանական մամուլը կատարեց վերջերս՝ Ֆոն Ռաթի սպանութեան մէջ տեսնելով անգլիացի նախարարի մը մատը։

Այս առթիւ խօսք առաւ աշխատաւորական երեսփոխան մը եւ առաջարկեց բրիտանական կայսրութեան մէջ ապաստան տալ Գերմանիոյ մէջ հալածանքի ենթակայ Հրեաներուն։

— oo — —

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ հրդեհին զոհերու յուղարկաւորութեան ժամանակ՝ զինուոր մը, յանկարծ խենթենալով, սուինը կ'անցընէ հրացանին ծայրը եւ կը յարձակի Թափօրին վրայ։ Ճիշդ այդ պահուն, լուսանկարիչ մը մանեկզիոմ վառեց, փայլատակումէն խրտչեցաւ ստայի մը ձին եւ մտաւ Թափօրին մէջ։ Եւ այնպիսի խուճապ մը առաջացուցաւ, որ կիները սկսան փախչիլ պոռչտուքով, երեխաները կոխկռտելով։ Բարեբախտաբար շուտ հասկցուեցաւ եղելութիւնը եւ Թափօրը շարունակեց իր ճամբան։ Վիրաւորները դարմանուելով մօտիկ դեղարանի մը մէջ, տուն ճամբուեցան։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Ընդհ. Դաշնակցութեան համագումարին մէջ, Լէոն Ժուհօ հրաւէր կարդաց միութեան, իսկ Ֆրանսայի ծանր մեղադրանքներ բրաւ համայնավարներուն դէմ, որոնք «գաղթավարած են» Աշխատանքի Համադաշնակցութիւնը եւ դանդաղ խարդախ ձեւերով՝ անցած են այս մեծ կազմակերպութեան գլուխը։ Քննադատեց նաեւ վարիչ մարմինը, որ 400,000 ֆրանք տուած է Համաշխարհային Համախմբում մը յաջողցնելու համար՝ Ֆրանսայի ժողովրդական Համախմբումին պատկերով, ու 50,000 ֆր. տուած է նաեւ ֆիլմի ընկերութեան մը՝ Մարսէյյէզը պատրաստելու համար։

ՊՈՒԼԿԱՐ դահլիճը հրաժարեցաւ, որովհետեւ Սոպրանիէն կը մերժէր վարչապետ Քէօսէիվանովի տալ կարգ մը յաւելուածական վարկեր։ Թագաւորը նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը տուաւ դարձեալ Քէօսէիվանովի։

Այրի Տիկին Քերովբէ Աւագեան, Պ. Միքայէլ Աւագեան, Պ. Արշաւիր Աւագեան, Այրի Տիկին Ա. Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Մատթէոս Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Արիս Նալպանտեան, Պ. Կայծակ Նալպանտեան, Օրիորդներ Վերժին եւ Ալիս Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Բարունակ Գումրուեանց սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսին, եւ ազգականին՝

ՔԵՐՈՎԲԷ ԱՒԱԳԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 12ին, իր բնակարանին մէջ, 52 տարեկան հասակին։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 16 Նոյեմբեր, չորեքշաբթի առաւօտ, ժամը 10.45ին իր բնակարանը, 19 բիւ. ժան ժաք Ռուսօ, Սարսէլ, եւ մարմինը պիտի ամփոփուի անդւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆ. — Շոգեկառքը կը մեկնի Կառ տիւ Նորէն ժամը 9.33ին։

«ՍԻ ՓՓԻ» ԼՍԱՐԱՆ

ՌԱՖՖԻ Լսարանական Միութեան դասախօսութիւնը 17 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Cadetի վերնայարկը, Մեթրօ Cadet։ Կը խօսի Պ.Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ Նոր ազգայնականութիւնը եւ նմանութեան եզրեր ֆաշիզմի, հիթլէրիզմի եւ սթալինիզմի միջեւ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Դ. տարի, թիւ 48 (Սեպտեմբեր)

Բովանդակութիւն.— Սիրահարութիւնը հիւանդութիւն չէ՞ միթէ (Շ. Նարդունի)։ Ակռաներուն պաշտօնը (Տոքթ. Գեղամ Արվագեան)։ Քիմիական պատերազմ (Տոքթ. Վ. Ջիլինկիրեան)։ «Մալա եւ գանա» (Տոքթ. Ե. Մահտեսեան)։ Մարզանքը 50էն վերջ (Տոքթ. Բ. Նազարեան)։ Դաշտան եւ վարսայարդարութիւն (Արամ Ազնաւոր)։ Պատասխան բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն։

Այս թիւով կը լրանայ չորրորդ տարին։ Բաժանորդագրուեցէք հինգերորդ տարուան համար։

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Փարիզի «Եղիպտացի» կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 18 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի օրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ Զեկոյց կոմիտէի եւ Շրջ. ժողովի պատգամաւորի։ Ընտրութիւն նոր կոմիտէի։

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

ԱՆԻԷՌ—ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Ֆ. ԿՄԲՈՅՆ ԽՄԲԻ Մ ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Նոյ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ընկերվարականներու սրահը

149 bis, Avenue d'Argenteuil, Asnières

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), Ընկ. ՍԱՒԻՒԷՆ ՀԻՄԷՆԵԱՆ (Ջութակ) եւ տեղական կարող ուժեր։

կը մեծարուի թէյ եւ խմորեղէն։

Մուտք 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՑՐ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

20 Նոյեմբեր Կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի սրահներուն մէջ, 46 bis Rue St. Didier

Métro Trocadero կամ Boissière

Նուագախումբ CARRIO—CANTI

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԻԿԵԱՆ (ջութակ), Պ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ (արտասանութիւն) փոքրիկ ՍԻՄՈՆԻԱ կը պարէ կարապին Մահը։

Ճոխ ու ընտիր պիւֆէ՝ պատրաստուած իտալուհիներու ձեռքերով։

Մուտք 10 ֆրանք։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ բոլոր հայ սափրիչ արհեստաւորները (artisan), ինչպէս նաեւ բոլոր խանութպանները, զիրենք հետաքրքրող խիստ կարեւոր խնդիրներու համար ժողովի կը հրաւիրուին 17 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Place d'Italieի Au Clair de Lune սրճարանին վերնայարկը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ռոստոմի «Գէորգ Չաւուշ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Արգար Վահան եւ Պ. Հրանտ Խաչատուրեաններուն եւ իրենց պարագաներուն՝ Տիկին ԲԵՐՈՒԶ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք հայրենակից Արգար Խաչատուրեանի եւ իր պարագաներուն տարաբախտ Տիկին ԲԵՐՈՒԶ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Մուրատ Մուրատեան

Լինթ Էթիէն

×

Իսի-լէ-Մուլինոյէն Սարգիս Այվազեան եւ ԼորիսՊօլայեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Արգար Խաչատուրեանի, զաւակներուն եւ պարագաներուն իրենց սիրելի կնոջ, մօր եւ ազգականին դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Dessous — PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Զենոբ Սոփաճեան (կամ Ճամպազեան), Կեօլաաղցի, Պիլէճիկի լըրջան, կը փնտռէ իր հանգուցեալ կնոջ հօրաքրոջ տղաքները՝ Եակոբեան եւ Դաւիթ Դաւիթեանները որոնք 12 տարի առաջ կը գտնուէին Արժանթին։

Կը փնտռէ կլայագործ Քերովբէին աղջիկը (անունը չի յիշեր) որ ունէր Գաղտիկ անունով եղբայր մը։

Կը փնտռէ նաեւ իր զաւակները Թորոս եւ Եղիսաբեթ որոնք տարագրութեան միջոցին անհետացած են Տէր-Զօրի կողմերը։ Առաջինը 12 տարեկան էր իսկ երկրորդը 8 տարեկան։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Զենոբ Սոփաճեանի, 2 Voie Ingre, Vitry (Seine) France։

Ամերիկայէն ժառանգական խնդիրի մը համար կը փնտռուի Ակնայ Աւազեխ գիւղէն Պօղոս Աղաւեան, հօր անուն Նշան, մօր անուն՝ Եփրօ։ 1922ին մեկնած է Թուրքիայէն։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի։ Լուր ունեցողներէն կը փնտռուի տեղեկացնել Պ. Յարութիւն Ժամկոչեանի, 15 Rue Racine, Paris (6)։

«Փարիզահայ Քնար երգեցիկ երգչախումբի» Վարչութիւնը կը ծանուցանէ իր անդամներուն եւ համակիրներուն թէ յառաջիկայ երգի փորձերը տեղի պիտի ունենան 16 Նոյեմբերէն սկսեալ Չորեքշաբթի երեկոները, իսկ ամսոյս 29էն սկսեալ Երեքշաբթի երեկոները Բարեգործականի Տան մէջ, 6 Rue Bossuet, Paris: Metro Gare du Nord կամ Poissonnière, ժամը ճիշդ 9ին։ Նոր անդամ արձանագրուիլ փափաքողներէն կը խնդրուի ներկայանալ սոյն երեկոները։

Տիկիններ, օրիորդներ եւ պարոններ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (փորձառու եւ մասնագէտ ձեւագիտութեան) սկսած է ձեւագիտութեան իր դասերը.

Պանեօ - Քաշան.— Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի գիշերները ժամը 8½էն 10½, հայ դպրոցին մէջ, Rue Madame Curie, Պանեօ։

Ալֆորվիլ.— Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ գիշերները ժամը 8½էն 10½, Rue Etienne Dollet, թիւ 72, Պ. Աղամեանի սրճարանին վերնայարկը։

Իսի - Լէ - Մուլինօ.— Շաբաթ օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 10½, հայ ակումբին մէջ, 2, Rue de la Défense։

Փափաքողները անմիջապէս դիմեն արձանագրուելու։ Ուշացողները կը կորսնցնեն իրենց կարգը։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Foudé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 78
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Այլ երկիրներ .... 225 ֆրանք 110 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 17 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3888 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ

— oo —

Անցեալ օր, խօսելով Բարեգործականի մասին, կարգ մը [illegible] ըրած էինք: Նոր ոչինչ ըսած էինք, անշուշտ: Բայց, անհրաժեշտ դատած էինք «աւելորդ անգամ մը եւս» կրկնել այդ յեղյեղուած ճշմարտութիւնները, արձագանգ ըլլալէ առաջ այն խիստ քննադատութեանց, որոնց կը հանդիպինք ռամկավար թերթերուն մէջ:

Պիտի հարցուի, թերեւս, թէ ինչո՛ւ արձագանգ կ'ըլլանք, այդ չենք արտայայտուիր: Կը պատասխանենք:

Առաջին,— այն ինչ որ ուրիշներ կ'ըսեն՝ աւելի քան տասը տարիներէ ի վեր կը կրկնենք մենք: Մեզի համար նորութիւն չեն մանաւանդ Բարեգործականի վերջին Ընդհ. Ժողովին ներքին անցուդարձերը: Բայց, ինչո՞ւ չըսել, որ, տարիներու մեր անվերապահ ստանձնումներէն վերջ, մեր մէջ ստեղծուած է «սեւն օճառ ի՞նչ ընէ» համոզում մը: Այդ պատճառաւ, արձագանգ չեղանք նոյնիսկ երբ տեսուեցինք թէ Ընդհ. Ժողովին մէջ վէճեր են ծագած ու մանաւանդ Բարեգործականի հաւատարիմ ու ազդեցիկ մէկ անդամը հրաժարած է....:

Երկրորդ.— Կարգ մը երկիրներու մէջ գոյութիւն ունի օրէնք մը: Մօտիկ ազգականի մը վկայութիւնը կ'ընդունուի երբ ան անկաշառ կը վկայէ ամբաստանեալին:

Երրորդ.— Մեր իրականութեան մէջ նոր է այս երեւոյթը: Ռամկավար կուսակցութիւնն ու Բարեգործականը այնքան սերտ կերպով կապուած են իրարու, որ հայ հանրային կարծիքը երկու հաստատութիւնները տակ «ի մի մարմին» նկատած է զանոնք: Աւելին, — ամէն անգամ որ Բարեգործականը քննադատուած է, ռամկավար մեր պաշտօնակիցները զայն պաշտպանած են այնպէս՝ ինչպէս եթէ իրենց մասին եղած ըլլային այդ քննադատութիւնները:

Այժմ, ինչպէս ըսինք, նոր երեւոյթի մը առջեւ ենք: Մանաւանդ որ՝ ռամկավար օրկանները շատ հանգամանօրէն եւ շատ խիստ կերպով կ'արտայայտուին:

«Ապագայ» չորս խմբագրական նուիրեց յարգ: Նոյնքան կամ աւելի՝ «Արեւ»ը: Նոյնպէս՝ «Պայքար» եւ «Զարթօնք»:

Արդ, ո՞րն է փոխուած այժմ,— Բարեգործակա՞նը թէ թերթերը:

Կարդալով այդ խմբագրականները, մեր առաջին եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ, որ անփոփոխ կը մնայ Բարեգործականը: Ուրեմն, փոխուած է ռամկավար թերթերու դիրքը՝ Բարեգործականի նկատմամբ: Բայց որովհետեւ այս փոփոխումը ի յայտ եկաւ ռամկավար բոլոր թերթերուն մէջ եւ միաժամանակ կերպով,— մանաւանդ Ռամկ. - Ազատական կուսակցութեան վերջին ընդհանուր Պատգ. Ժողովէն վերջ,— բնականօրէն կը հետեւցնենք թէ փոխուած է բուն իսկ Ռամկավար կուսակցութեան դիրքը:

Անհրաժեշտ էր նաեւ այս ճշդումը, որովհետեւ, նախ՝ նաեւ իր անցեալին դիրքը կուսակցական դիրք էր, եւ՝ երկրորդ՝ այս ձեւով կը փաստուի թէ Դաշնակցութեան մինչ այժմեան դիրքը, ուրեմն, ոչ միայն «թշնամական» չէր ու չէր կրնար ըլլալ, այլ՝ կը բխէր այն անկեղծ ու արդար մտահոգութիւններէն, զորս այժմ կ'արտայայտեն ռամկավար օրկանները:

Առաջին ու հիմնական պահանջը, զոր ռամկավար մամուլը կը դնէ, բարեփոխումն է Բարեգործականին: Բարեփոխում մը, որ պէտք է ըլլայ կանոնագրէն ու տարածուի Միութեան գործելակերպին ու ծրագրին վրայ:

Յիշեցնենք, որ Ամերիկայի շրջանը ասկէ առաջ եւս պահանջած էր Միութեան ժողովրդականացումը: Բայց ինք ըսած ու ինք լսած: Եւ եթէ նոյն շրջանը այդ բարեփոխումը աւելի չեշտուած կերպով պահանջողներէն մէկն է եղած, կրկին պատճառը այն է որ մէկ երկու տարիներէ ի վեր մանաւորապէս նոյն Ամերիկան նիւթական անախորժ անակնկալի մը առջեւ է: Առանին՝ Ամերիկայի շրջանը Միութեան գանձը կը հասցնէր տարեկան 80 – 100 հազար տոլար: Վերջին երկու տարիներուն, այդ շրջանի ընդհանուր եկամուտը ոչ միայն տասը հազար տոլարէն աւելի եղած չէ (մէկ տասնորդին իջած...), այլեւ նոյն շրջանին տեղական ծախսերը 2-3 հազար տոլար աւելի եղած են, քան եկամուտը ...

Այս տուեալ տեղեկութիւնը տուինք՝ բնորոշելու համար իրադարձութեան [illegible] չարժառիթներէն մէկն միայն: Այժմ տեսնենք թէ ինչ կ'ըսեն ռամկավար թերթերը:

«Ապագայ» (5 նոյեմբեր 1938) խօսելով սակաւապետութեան մասին, կը գրէ.

— «Պէտք չէ որ Բարեգործականի ղեկավարութիւնը [illegible] սեփականութիւնը այն պահպանողականութեան միայն, որուն ներկայացուցիչները զայն պիտի նկատեն իբր դրամատուն մը եւ ոչ [illegible] իբր հաստատութիւն մը, որ կոչուած է մշակութային եւ ազգային պահպանութեան մեծ գործի մը»:

Եւ որովհետեւ «Կեդր. Վարչութեան յայտնի մէկ անդամը» (ինչո՞ւ անյայտ պահել այդ «յայտնի»ին անունը...) Բարեգործականի վերջին Ընդհ. Ժողովին մէջ յայտարարած է թէ՝ «եթէ կ'ուզուի պահպանել այս կազմակերպութիւնը, պէտք է որոշ պահպանողականութիւն դնել անոր ղեկավարութեանը մէջ», «Ապագայ», կարգ մը խորհրդածութիւններ ընելէ վերջ «պահպանողականութիւն» բառի մասին, կը գրէ (29 հոկտ. 1938).— «Այս իմաստով պահպանողականութիւն մը չի կրնար եւ պէտք չէ որ [illegible]թիւնը ղեկավարէ: Մեր ամբողջ ազգային կեանքին մէջ այդ պահպանողականութիւնը ձախորդութիւններ միայն արձանագրած [illegible] չկարենալով արդարացնել իր վրայ դրուած յոյսերը»:

Թէ՝ ո՛վքեր են եղած այդ «յոյսերը» մեր պահպանողականութեան վրայ դնողները, եւ թէ՝ ի՛նչ են եղած նոյնինքն այդ «յոյսերը» — չենք գիտեր: Գիտենք միայն, որ այս արդար վճիռը եթէ «ձախորդութիւններու» եզրակացութիւնն է, մեզի համար տեւական ու անխախտ համոզում մըն է եղած առաջին մէկ օրէն:

Անցնինք, սակայն: Ահա եւ «Պայքար»ի մեղադրանքը (22 հոկտեմբեր 1938).—

«Մենք քննադատած ու դատապարտած ենք աղայականութիւնը Բարեգործականի ղեկավարութեան մէջ, որովհետեւ ազգային կազմակերպութիւն մը քանի մը անձերու խելքով, երբեմն ալ քմահաճոյքով պէտք չէ որ կառավարուի»:

Կան ի՛ւ ուրիշ մեղադրանքներ, սակայն:

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹ» ՅԱՏԿԱՊԷՍ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Գրած էինք թէ վերջին հրովարտակ - օրէնքներով որոշուած է «առեւտրականի ինքնութեան թուղթ» մը պատրաստել, այդ թուղթո՛վ միայն արտօնութիւն տալու համար այն օտարականնե-րուն, որոնք կ'ուզեն զբաղիլ առեւտուրով: Այս թուղթով՝ Ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի աշխատի սահմանափակել օտար առեւտրականներու թիւը, մերժելով առեւտուրի իրաւունք տալ անոնց՝ որոնք իրենց բարոյականով կրնան վնասել Ֆրանսական առեւտուրին:

Այս օրէնքը անշուշտ այն օտարականներուն մասին է, որոնք պիտի ուզէին առեւտուրով զբաղիլ օրէնքին հրատարակութենէն վերջ: Բայց անոնք եւս, որոնք առեւտուրով կը զբաղին արդէն, պարտաւոր են իրենց ինքնութեան թուղթերը փոխանակել «առեւտրականի ինքնութեան թուղթով»:

«Ժուռնալ Օֆիսիէլ»էն կը թարգմանենք օրէնքը, որ կը վերաբերի այս հարցին, (յաջորդաբար պիտի թարգմանենք օտարականներու ամուսնութեան եւ կացութեան վերաբերեալ օրէնքները Պաշտօնաթերթին հրատարակած բնագրին վրայէն).—

ՅՕԴ. 1.— Ներկայ հրովարտակին հրատարակութեան թուականէն սկսեալ, ամէն օտարականի արգիլուած է ֆրանսական հողի վրայ գործել առեւտր. կամ ճարտարարուեստական զբաղումով մը, առանց ստանալու ինքնութեան մասնաւոր թուղթ մը, որ պիտի կրէ «առեւտրական» (քոմէրսան) յիշատակութիւնը, տրուած՝ այն նահանգապետութեան կողմէ, որու սահմանին մէջ կ'ուզէ գործել օտարականը: Ամէն անոնք, որոնք չեն հնազանդիր այս յօդուածին, ինչպէս եւ 4րդ յօդուածին մէջ ցոյց տրուած հրովարտակներու տրամադրութեանց, պիտի ենթարկուին 100էն մինչեւ 2000 ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ վեց ամիս բանտարկութեան, կամ այս երկու պատիժներէն մէկուն միայն: Նոյն յանցանքը կրկնուած պարագային՝ այս պատիժները պիտի կրկնապատկուին: Դատարանը ասկէ զատ, իրաւունք ունի փակելու վաճառատեղին:

Այս գլխաւոր յօդուածին կը յաջորդեն քանի մը ուրիշ յօդուածներ, որոնք մանրամասնութիւններ կուտան ձեւակերպութեանց մասին: Յառաջիկային պիտի թարգմանենք այդ մանրամասնութիւններն ալ:

Ընկերվարականները կը բողոքեն հրովարտակներուն դէմ

— oo —

Ֆրանսայի ընկերվ. կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակը, նիստի մը մէջ քննութեան առնելով վերջին հրովարտակ - օրէնքները, անընդունելի գտաւ զանոնք: Այս առթիւ հրատարակութեան տուաւ զեկոյց մը, ուր կը յայտարարէ թէ «մերժելով վերջին հրովարտակ - օրէնքներու քաղաքականութիւնը՝ կառավարութեան վրայ կը ձգէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը», աւելցնելով որ «այդ նոր օրէնքները ապրուստի սղութիւն պիտի պատճառեն, սպառումը պիտի կրճատեն եւ պիտի ծանրացնեն երկրին տնտեսական տագնապը, ու վերջապէս ուրիշ հետեւանք պիտի չունենան, բայց եթէ նպաստել դրամատէրներու եւ չահագէտներու գործին, մինչ ծանր զոհողութիւններու պիտի ենթարկուի աշխատաւոր եւ միջին դասակարգը»:

Եւ ընկերվարական խմբակը սակայն ... կը խնդրէ անմիջապէս նիստի հրաւիրել ու բանալ խորհրդարանը:

Ռուզվէլթ իր մօտ կը կանչէ Պերլինի դեսպանը

— oo —

Պերլինէն եւ Ուաշինկթընէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն, որ նախագահ Ռուզվէլթ իր մօտ կանչած է Պերլինի ամերիկեան դեսպանը:

Այս լուրը զանազան մեկնութեանց տեղի տուաւ: Ըստ ոմանց, հրաւէրը ազդարարութիւն մըն է Գերմանիոյ այն իմաստով որ Հրեաներուն դէմ կատարուած հալածանքը կրնայ վնասել երկու երկիրներու յարաբերութեանց:

Ուրիշներ ալ այդ հրաւէրին մէջ կը տեսնեն ամերիկեան կառավարութեան մէկ պարզ փափաքը իմանալու համար, դեսպան Ուիլսընի բերանացի զեկոյցով, թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ Գերմանիոյ մէջ, ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէ Պերլինի հակահրէական քաղաքականութիւնը:

Որքան որ ստակաւին ստոյգ չէ թէ ե՛րբ պիտի մեկնի ամերիկեան դեսպանը, այսուհանդերձ ամերիկեան մամուլը կը պնդէ թէ դեսպանը, մեկնելէ առաջ, երկար տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Հիթլէրի հետ, անոր հաղորդելով նաեւ իր կառավարութեան չհաւանութիւնը Հրեաներուն մասին:

ԿԱՐՈԼ ԹԱԳԱՒՈՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— oo —

Ռումանիոյ Կարոլ Թագաւորը Լոնտոն հասաւ երեքշաբթի: Ֆրանսական նաւահանգիստի մը մէջ, Պուլոնեը, նաւաւ անգլիական զրահաւոր մը, որ յատկապէս եկած էր դիմաւորելու: Մառախուղը սով - ապուրի պէս թանձր էր, երբ զրահաւորը հասաւ բրիտանական կղզին: Օդային եւ ծովային տորմիղ մը կը հետեւէր իրեն: Կարոլ Թագաւոր եւ իր գահաժառանգ տղան արժանացան բացառիկ ընդունելութեան: Նաւահանգիստին մէջ դիմաւորելու եկած էր Քէնթի դուքսը իր շքախումբով: Քիչ վերջ Վիքթորիա կայարանին մէջ ողջունեց զինք ճորճ Զ. Թագաւորը մարաջախտի համազգեստով: «Աստուած պահէ Թագաւորը» քայլերգէն վերջ, հնչեց ռումանական ազգային քայլերգը: Կարոլ Թագաւոր հագած էր ծովակալի համազգեստ մը ոսկեհուռ, վրայէն՝ սպիտակ պատմուճան: Հակառակ մառախուղին, որ անտեսանելի կը դարձնէր ամէն բան, հսկայ բազմութիւն մը խռնուած էր կայարանին առջեւ եւ ամբողջ ճամբուն վրայ: Լոնտոն կը ծփար դրօշներու ալեծածան թեւերուն վրայ: Բազմութեան մէջ կը տեսնուէին ռումէն գիւղացիներ, իրենց ազգային տարազներով:

Թագաւորները նստան բաց կառք մը, որու լծուած էին վեց ձիեր, եւ իրենց հետեւորդներով հասան Պըքինկհէմի պալատը, ուր կը սպասէր Էլիզապէթ Թագուհին:

Լոնտոնի մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Կարոլ Թագաւորին այս այցելութեան, այն տեսակէտով որ Ռումանիա կոչուած է մեծ դեր մը խաղալու արեւելեան Եւրոպայի մէջ, քաղաքական ծանօթ դէպքերէն վերջ:

Գերմանաֆրանսական յարաբերութիւնները եւ գաղթավայրերու հարցը

— oo —

Փարիզի մէջ երեքշաբթի զրոյց կը շրջէր թէ արտաքին նախարար Ժորժ Պոնէ բանակցութիւն կը կատարէ գերման դեսպանին հետ, որպէսզի համաձայնութիւն գոյանայ գերմանաֆրանսական յայտարարութեան մը մասին, որ կը սպասուէր Միւնիխի դաշինքէն վերջ, խմբագրուած ճիշդ ինչպէս անգլեւգերմանական յայտարարութիւնը: «Փոփիւլէռ» կը հարցնէ թէ «ոչ - յարձակողական դաշինք»ի մը խօստո՞ւմը պիտի ըլլայ այդ, զոցելու համար ֆրանսական մամուլին բերանը:

Պաշտօնական աղբիւրէ, երեկոյեան, հաղորդուեցաւ, որ գերմանական դեսպանին հետ Ժորժ Պոնէի տեսակցութիւնը կը շարունակուի շատ սիրալիր: Բայց ի՞նչ նիւթի մասին, որոշ չէ:

Գաղթավայրերու հա՞րցն է որ կը շօշափուի:

Ժորժ Պոնէ տեսակցութիւն մը եւս ունեցաւ, երէկ, Տալատիէի հետ, յետոյ ընդունելով լրագրողները՝ անոնց հարցումին պատասխանեց թէ Ֆրանսա երբեք տրամադիր չէ գաղթավայր վերադարձնելու Գերմանիոյ:

Անգլիոյ մէջ եւս խորհրդարանական ընդդիմադիր խմբակ մը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը որ մերժէ գաղթավայր վերադարձնելու որ եւ է առաջարկ:

Հրեաներուն ապաստան պիտի ճարեն

— oo —

Հայոց սահմանած ճակատագրէն վերջ, չյուսահատինք երբեք այն համոզումով թէ խիղճ չունի Եւրոպան: Դէպքերը ցոյց կուտան որ խիղճ ունի Եւրոպան, միայն թէ մեզի համար չէ, այլ Հրեաներուն համար:

Այսպէս հեռագիրները կը հաղորդեն թէ Հոլանտայի կառավարութիւնը նախաձեռնութիւնն ստանձնեց, բանակցութիւն կատարելով վեց պետութիւններու հետ (Անգլիա, Ֆրանսա, Միացեալ Նահանգներ, Տանըմարքա, Պելճիքա եւ Զուիցերիա), ապաստան տալու նպատակով Հրեաներուն, որոնք հալածանքի ենթարկուած են Գերմանիոյ մէջ կամ խոյս կուտան Գերմանիայէն: Միացեալ Նահանգներու դեսպանը, Լոնտոնի մէջ, առաջարկած է որ անգլիական կառավարութիւնը Հրեաներուն ապաստան տայ իր կայսրութեան նօսր բնակչութեամբ երկիրներուն մէջ, միւս կողմէ Ուաշինկթընի կառավարութիւնը կ'աշխատի համոզել Հարաւ. Ամերիկայի պետութիւնները, որպէսզի արտօնեն Հրեաներուն՝ գաղութ հաստատել իրենց երկրին մէջ:

«Տէյլի Մէյլ» կ'իմանայ թէ հալածանքները կը շարունակուին Գերմանիոյ մէջ: Ձերբակալուած են 30,000 Հրեաներ, միայն Պերլինի մէջ՝ 5000 Հրեաներ: Ոստիկանութիւնը հրամայած է որ Հրեաները արագացնեն իրենց վաճառատուներուն յանձնման գործողութիւնները, որպէսզի ոչ մէկ հրէական վաճառատուն մնայ մինչեւ Ծնունդ: Տոքթ. Ֆունքի յայտարարութեամբ, Հրեաներուն կալուածական հարստութիւնը կը հասնի եօթը միլիար մարքի, որուն երկու միլիարը անցած է արդէն Գերմանացիներուն ձեռքը:

Աշխատանքի Ընդհանուր Դաշնակցութեան համագումարին մէջ

— oo —

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ - ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

— oo —

Երէկ, քանի մը տողով գրած էինք թէ Նանթի մէջ բացուեցաւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան 25րդ համագումարը, — իրականին մէջ՝ երկրորդ համագումարն է այս, աշխատանքի դաշնա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

— օօ —

Սեպտեմբերի քաղաքական անհախընթաց ճգնաժամը ոչ միայն խախտեց Միջին Եւրոպայի պետական սահմանաբաժանումները, այլ եւ հիմքից ցնցեց ժողովուրդների վերջին քսան տարիների ընթացքում ձեւաւորուած տնտեսական դոյավիճակը, հոգեբանութիւնն ու մտածելակերպը:

Միւնխէնը փրկեց մարդկութիւնը զարհուրելի աղէտից: Դա անուրանալի է: Բայց Սեպտ. 29ի համաձայնութիւնը ձեւականօրէն միայն վերաբերում է Չեխոսլովաքիոյ անդամահատման ցաւալի, բայց եւ փոքր հարցին: Իրապէս նա արձանագրում է երկու ախոյեան ուժերից մէկի պարտութեան, եւ միւսի յաղթանակի ու իբրեւ այդպիսին պիտի ունենայ աւելի մեծ եւ հեռաւոր հետեւանքներ:

Մեծ պատերազմից ի վեր պատմութիւնը, կարելի է ասել, ընթանում է դանդաղ եւ հարթութեան վրայ, հանդիպելով երբեմն դժուարին, սակայն անցանելի խոչընդոտների: Սարսափելի Չորեքշաբթիից (Սեպտ. 28) նա շրջուեց դէպի թեք մակարդակ եւ այսուհետեւ թաւալելու է արագօրէն եւ ընդնելու է աննախատեսելի ու զարհուրելի հանգրուաններից:

Մի մեծ ժողովուրդ, ճշմարտապէս աշխարհի ամենամեծը, եթէ ի նկատի ունենանք այսօրուայ Գերմանիոյ միատարրութիւնն ազգագրականապէս, միակամութիւնը քաղաքականապէս, մշակութային եւ ճարտարարուեստական հզօրութիւնը, ակնում է կայսերապաշտական ծաւալողական արշաւանք ընկալարութեամբ մի կամքի, որից կարելի է սպասել ամենաանսպասելին: Մենք չենք քննադատում, այլ բնորոշում ենք առարկայական փաստը:

Սիւտէթներն առիթ տուեցին երրորդ Րէյխին փորձել բարձրացնելու ուժը, նա ինքն իսկ զարմացաւ իր ուժի հսկայութեան վրայ, տեսնելով, որ որեւէ դիմադրաւող չի համարձակւում ի պատասխան զէնք շողացնել: Այսուհետեւ անխախտ է նրա համոզումը— ոչ ոք չի արգիլելու տեւտոնեան արծիւին փոխախելու աշխարհի քարտէսի կարեւորագոյն մի մասը [illegible], դէթ ներքին բովանդակութեամբ:

Բանակցութիւններ, հանդիպումներ, դաշինքներ եւ ուրիշ ինքնախաբէութիւններ չպիտի կարողանան փըրկել Հարաւ-Արեւելեան Եւրոպայի եւ Առաջաւոր Ասիոյ ազգերին Գերմանիոյ «դէպի արեւելք» ծաւալումից ու տիրապետութիւնից:

Մինչդեռ ուռճացող այս նոր վտանգով մտահոգուած թղթակիցներ ու նախարարներ դէս ու դէն են վազվըզում փրկութեան հիւք գտնելու, հէր Ֆունկ, Հանրային տնտեսութեան նախարարն այնպէս է խօսում նրանց երկիրների մասին, կարծես թէ Բալկանները Սաքսոնիոյ եւ Բաւարիոյ մէջտեղն են ինկած եւ Դանուբը բերանից դէպի ակունքն է հոսում:

«Մեր դաշնակից Եուգոսլավիան, Բուլղարիան եւ Թուրքիան ներկայումս կազմում են մի տեսակ «բալկանեան առանցք», որ մի ծայրով մխւում է Սեւ ծովի մէջ. այս հանգամանքը թելադրում է մեզ ծրագիր մշակել տնտեսական ընդարձակ շինարարութեան այդ երեք պետութիւններում, ժամանակաւրապէս ճանապարհների, հեռախօսաթելերի եւ հաղորդակցութեան այլ միջոցների (ո՞ւր է ուզում գնալ Սեւ ծովով հէր Ֆունկը չգիտենք Հ. Ս.): Բայցի այդ նրանք ունին բնական հարստութիւններ, օրինակ երկաթահանքեր, որոնք չեն շահագործւում: Մենք շատ աշխատանք ունինք կատարելիք այնտեղ. պիտի ջանանք զարկ տալ մի քանի նիւթերի արտադրման ընդարձակման, որոնք անհրաժեշտ են Գերմանիային, օրինակ բամպակ եւ բուսական իւղեր:

Այսպա Դանուբի արտակարգ նշանակութիւնն ամբողջ Հարաւ-Արեւելեան Եւրոպայի համար ստիպում է Գերմանիային սանձել մի տնտեսական «հիմնադաշտ», պարփակուած Հիւսիսային եւ Սեւ ծովերի միջեւ, որի բոլոր մասերը փոխադարձաբար պիտի լրացնեն միմեանց եւ Փոքր Ասիոյ հետ միասին տան այն բոլոր նախանիւթերը, որոնց կարիք ունի Գերմանիան»:

Ֆունկի ճղտումներն երազների վըրայ չեն կառուցուած, այլ առարկայական տուեալների, Գերմանիան գերակշիռ դիրքեր է գրաւած «հիմնադաշտի» ազգերի տնտեսութեանց մէջ: Թւերն այդպէս են ասում:

Դեռ 1937 թուականի ընթացքում, ուրեմն Աւստրիոյ կցումից եւ առանց պատերազմի Միւնխէնի յաղթանակը շահելուց առաջ, Բուլղարիոյ ամբողջ արտաքին առեւտուրի մէջ, Գերմանիայից ներածւում էր 58 եւ արտածւում այնտեղ 47 առ հարիւր: Համապատասխան թուերն էին Հունգարիոյ համար 44 եւ 41, Եուգոսլավիոյ՝ 42 եւ 35, Ռումանիոյ՝ 38 եւ 26:

Բիչեալ թուերի արժէքը պարզելու համար ասենք, որ նոյն տարում ժողովրդավար երեք մեծ երկիրների՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Հիւսիսային Ամերիկայի մասնակցութիւնը, միասին առած, Բուլղարիոյ արտաքին առեւտուրի մէջ հաւասար էր— ներածում 10, արտածում 19 առ հարիւր, Հունգարիոյ՝ 11 եւ 11, Եուգոսլավիոյ՝ 15 եւ 17, Ռումանիոյ՝ 21 եւ 16: 1938 թուի ընթացքում Գերմանիոյ տնտեսական մենատիրութիւնն աւելի եւս ուժեղացաւ այդ երկիրների ու ծանօթ դէպքերից յետոյ նաեւ Չեխոսլովաքիոյ վրայ: Այժմ հէր Ֆունկ Անգորայի դուռն է զարնում. Թուրքերը հարկադրուած են բանալ նրա առջեւ, մանաւանդ որ այնտեղով կեռխաչը չուելու է դէպի աւելի հեռուները:

Մինչեւ վերջերս Հռենոս եւ Դանուբ միացնող Լուդվիկ ջրանցքը մատչելի էր միայն փոքրիկ՝ 125 թոն տարողութեան նաւերին եւ զուրկ էր տնտեսական միջազգային արժէքից: Ձեռնարկած է նրա լայնացման՝ 1500 թոն նաւերի համար, որից յետոյ նա կը դառնայ Հիւսիսային եւ Սեւ ծովերի միջեւ մեծաքանակ ապրանքների փոխադրութեան ամենաաժան ճանապարհ:

Այնուհետեւ գալիս է մեծ առեղծուածը. Դնեստրից արեւելք ու Սեւ ծովի ափերին Գերմանիոյ դէմ բարձրանում է կարմիր պատնէշը, մինչդեռ Ֆիւհրէրի եւ նրա շրջապատի կարծիքով Աւետեաց երկիրն այնտեղ է, որ սկսւում է Խորհրդ. Ուկրայինոյ «ինքնավարման» փորձարկումով [illegible] յայտարարում էր խորհուրդների Ցրդ. համագումարում. «Ֆաշիստները չեն տեսնել Ուկրայինան, ինչպէս խոզը չի տեսնում երկինքը»: Ապագան ցոյց կը տայ. թէեւ նա դեռ շատ հեռու է թըւում, բայց ստալինեան թերթերն ամէն օր հնչեցնում են ֆաշիզմի Խ. Միութեան վրայ յարձակւելու ահազանգը այնպիսի ուժգնութեամբ, որ կարծես վաղը Մոսկուան պիտի ռմբակոծուի «Հինկէլ» սաւառնակների կողմից:

Անժխտելի է, Գերմանիան բազմապիսի պատրաստութիւններ է տեսնում ապագայ բախման համար «աշխարհի մէկ վեցերորդի» հետ: Թուրքիոյ վըրայ ազդեցութիւն ձեռք բերելու ճիգերը Բեռլինի կողմից ոչ միայն տնտեսական նպատակներ են հետապնդում, այլեւ քաղաքական: Տենդային աշխատանք է թափւում Խ. Միութեան ամբողջ հարաւային սահմանը մինչեւ Աւղանիստան դարձնելու գերման հետախուզութեան եւ հակակոմինտէրն առանցքի յենավայր: Խորհուրդներն ատամ են կրճտեցնում մէկ Թուրքիոյ, մէկ Իրանի, մէկ էլ Աւղանիստանի դէմ, բայց զգուշանում են պաշտօնական ու վճռական արտայայտութիւններից, վախենալով օր առաջ թշնամու գիրկը շպրտել հարաւի հարեւաններին:

Թէհրանում եւ Կաբուլում աւելի ու աւելի յաճախակի դառնող բարեկամական ցոյցերը հանդէպ Գերմանիայի երբեմն լցնում են «Իզվեստիայի» համբերութեան բաժակը ու պատճառ դառնում կծու նկատողութիւնների: Օրինակ անցեալ տարի, երբ հիթլէրական երիտասարդութեան վարիչ Բալդուր ֆոն Շիրախ Թէհրանում հանդիսաւորապէս ընդունուեց թագաժառանգի եւ նախարարների կողմից, խորհրդ. պաշտօնաթերթը դառն դըժգոհութեամբ հարց էր տալիս, թէ ինչո՞ւ մի «ոչ կառավարական» ֆաշիստ ստանում է այդպիսի պատիւներ Իրանի մայրաքաղաքում: Այս օրերս դեռ նոյն էջերում քննադատւում էր Շահնշահի կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը հանդէպ Գերմանիոյ, երբ թէ Իրանը մեծաքանակ գնումներ անելով իր նոր բարեկամից, վտանգի է ենթարկել իր գանձարանի վճարողական կարողութիւնը: Իսկ թէ որքան անբաւական է Մոսկուան Թուրքիայից, Իրանից ու Աւղանիստանից Գերմանիային՝ Բեռլին — Անգորա — Թէհրան — Կաբուլ օդային հաղորդակցութեան արտօնութիւն շնորհած լինելու համար, այդ մասին աւելորդ է խօսել:

Կաբուլը նոյնպէս, ըստ խորհրդ. մամուլի, հակախորհրդային դաւերի կենդրոն է դարձել: Աւղանների մայրաքաղաքը բացառիկ աշխարհագրական կարեւոր դիրք ունի իբրեւ Միջին Ասիոյ խորհրդային մահմետականներին ապստամբութեան մղելու հրամանատարական կայան: Մի փոքրիկ դէպք բնորոշում է, թէ ինչ մթնոլորտ է տիրում Կաբուլում: Ճափոն մի նոր դեսպան, յանուն դիւանագիտական քաղաքավարութեան առաջին այցելութիւն տալու ժամանակ խորհրդային ներկայացուցչին, ուրիշ բան չի գըտնում ասելու ընկեր Միխայլովին, քան առաջարկել խորհրդային դեսպան մընալով հանդերձ արձանագրուել իր մօտ ճափոնական լրտես: Եթէ այսպիսի բան լսէր մի այլ պետութեան դիւանագէտ, հաւանաբար իսկոյն բժիշկ կանչել տար քննել տալու Միկադոյի առաքեալի մտային խանգարումը. Ստալինի դեսպանը բաւականանում է «վճռական մերժումի պատասխանով» եւ հեռագրում այդ մասին Մոսկուա ու այնտեղից ստանում գովասանք իր «հաւատարմութեան» համար:

Գերման-խորհրդային յարաբերութիւնների հարցը ունի ծանրակշիռ նշանակութիւն Ստալինի կալանքների մէջ խեղդուող բոլոր ժողովուրդների, նրանց թւում նաեւ Հայերի համար: Չշտապենք սաղմային վիճակում գտնուող երեւոյթներից անել հատուն եզրակացութիւններ նման մի ոմն Պ. Աբուզի («Փարի Միտի», 4 Նոյեմբեր), որի կարծիքով Գերմանիոյ սպառազինումներն ու յառաջխաղացումը ուղղուած են բացարձակապէս միայն Խորհ. Միութեան դէմ, նրա հետ է նաեւ Թուրքիան, որը պատերազմի դէպքում պիտի արշաւէ Կովկասի վըրայ: Մեր կարծիքով պատմական դէպքեր մեկուսացած չեն ընթանում, այլ խաչաձեւում են ու ազդում միմեանց վրայ: Ապագան մեծապէս կախուած է նաեւ Ջին-Ճափոն բախումի ելքից:

Այն օրը, երբ Ջան-Կայ-Շէք վար կը դնէ զէնքը ու Ջինաստան կ'ենթարկուէ Ճափոնին, կը սկսուի մի նոր շրջան բախտորոշ անակնկալների, որոնց ազդեցութիւնից չի խուսափել աշխարհի որ եւ է մասը եւ առաջին հերթին Խորհ. Միութիւնը:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԱԹԱԹԻՒՐՔ ԵՒ ՍԹԱԼԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այս երկու ժամանակակից «մեծ» դէմքերուն համեմատաբար, որոնց առջեւ սասւել կամ նուազ խնկարկութեամբ կը բուրվառեն «քաղաքակիրթ» չակերտեալներուն պատկերահարդները, կարծես տեսակ մը անդորրութիւն է յիշատակել սա պարագան, [illegible] եւ է այսքան յառաջացած շրջան չէ ունեցած մարդկային պատմութիւնը իր բռնաւորներուն հանդէպ: Այո, բռնապետներուն եւ դիկտատորներուն գոյութեան զոյգ ընթացած է մարդելութիւնը, բառ մը՝ որ լաւագոյնս կ'արտայայտէ անկախ եւ անվերապահ արժանապատուութեան բացակայութիւնը, երբ հարկ կ'ըլլայ կամ սարսափահարներ հարկ կը տեսնեն չնթել այնպիսիներուն առջեւ: Բայց, յանուն դարձեալ մարդկային նոյն արժանապատուութեան եւ ի յարգանս պատմական ճշմարտութեան, պէտք է ըսել, թէ Աթաթիւրքի, եւ մանաւանդ Ստալինի յոյժ միջակ արժանիքներուն հանդէպ՝ ներքին ու արտաքին — ընդհանրապէս աւելի ներքին — չողոքորթութիւնը այսպիսի հսկայաքայլ յառաջդիմութիւն չէ ըրած: Ահ, դըժուարին է պարզապէս: Զզուելի մանաւանդ, երբ եւրոպական պատկերազարդները եւ սանց սակին նոյնիսկ լուրջերը անհամեմատ գովեստներ կը շռայլեն, գիտնալով մանաւանդ անոնց գործած աւերները, նոյնիսկ եթէ ոչ ուրիշ բանի մէջ, դէթ ներքին ազատութեան, ընդդիմադրութեան հրէշային [illegible], ջարդերու վերաբերումով: Մարդկային ժամանակակից պատմութեան ապականութիւնը, Երեւելեան Նոյնիր կոչուած գիտակցական փորձին սկզբնաւորութենէն ի վեր, գոնէ:

Մեր գիտցածը սուտն, առ կենդանութեամբ, եւ ամենօրեայ դէպքերով: Ի՞նչ պատմութիւն արդարեւ հինը, հնագոյնը: Հելլենական, յաւնական, եւ աւելի վերանալով՝ եբրայական եւ արեւելեան ուրիշ պատմութիւններու մէջ տասնեակներով կը հանդիպինք մեծանուն մարդկային չակներուն, ներքին ու արտաքին աշխարհակալութեան տեսակէտով: Կը կարդանք զանոնք, եւ նաեւ անոնց շուրջ գոյացած գրականութիւնը, ներկայ կամ անմիջական յաջորդ գնահատումները: Պալեցէք ամէն շրջանի գերիվէչներէն սկսեալ, քաղաքական, բարոյական, կրօնական, ընկերային կարգերուն մէջ: Պիտի տեսնէք, պիտի գտնէք միայն ժուժկալ, սակաւապէս եւ մարդկայնական գովեստ մը միայն, այն ալ՝ ժամանակաւոր կամ մերթ ընդ մերթ, տեսակ մը ատրճանաւորում շրջանային պատմութեան, երբ ընկերային բարեկրթումի եւ մտաւորական զարգացումի եկեւէջը եւանդով կը չարժէր կը պտուտէր: Լուռ հիացում — ընդունող եւ տուող առհասարակ յուրջ ու գիտակից: Պարզ եւ իրաւունք — բացխօսած կարծես նախախնամական սատկառոտ նախադասութեամբ մը: Ու, արդարեւ ժուժկալ եւ սակաւապէտ, ոչ միայն միտքի եւ ընկերութեան լաւին ուղղութեամբ, այլեւ քաղաքական մարզին մէջ: Մէկ օրինակին [illegible] ուղղութիւնն ու ոսկեղէն համատութիւնը կը բաւէ միւսներն ալ հետեւցնելու եւ գնահատելու համար.— Կինկինատոս, հրաւէրի մը վրայ, արօրը կը ձգէ եւ կ'երթայ իր հայրենակիցներուն գլուխը անցնիլ եւ յաղթանակը տանելէ վերջ, լայնօրէն համեստ բարեւ մը կուտայ իր հայրենակիցներուն, եւ կը փութայ իր արօր՝ սկսած գործը շարունակելու համար: Այս վաղեմի օրինակները արդարեւ երկար դարեր ուղեցոյց եղան արդի Եւրոպայի եւ առոր ծլարձակումին ծովերէն անդին, նոյնիսկ մինչեւ Նափոլէոնեան շրջանը, որ համեստ եղաւ նոյնիսկ ամենահնար Քորսիքացի Տանապետին համար, բայց, եղուկ, պատերազմէն վերջ անմիջական շրջանէն ցայսօր, շնորհիւ թերի դաստիարակութեան, որ մանաւանդ այսօր դըժւար կ'ըլլայ գործաւորական դասակարգերէն զվերագոյնս, նոյնիսկ ճշմարիտ մեծութեան տիպարներ կը հանդիպացուին Աթաթիւրք եւ Սթալին:

Հին աստուածային լրջութեան եւ ժուժկալութեան բոլոր օրինակներուն մէջէն հոս կը փափաքիմ ուշիմ ընթերցողներուս տալ, հայկական հրաշալի ոսկեդար թարգմանութեամբ, քանի մը տողեր միայն ամէն ժամանակներու ազնուելարուեստ քերթող Վիրգիլիոսի, որ իր բոլոր գիւղութիւնները կ'տար — Օգոստոսի պարտական ըլլալով հանդերձ, հարկ չտեսաւ դղուելի թելերուն, շնթումներուն, որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր կը փայլատակին Խ. Միութեան մէջ եւ Վոսփորի ափերուն վրայ: Այլ Վիրգիլիոս բառ միայն. —

Հայրենեակ ի պէտս անդաց ծառոց հօտից Եւլաէջի
Մինչ մարտի զհոր Եփրատու փայլատակէր մեծըն Կեսար
Եւ յաղթող ընդ մրտադիր ազինս օրէնս տայր յիւրաւանս,
Եւ դէմ խռեալ ընթանայր ի տենչալին կէտ յՈլիմպոս:

Բայց կ'արժէ նոր հայերէնի ալ թարգմանել՝ մեր միտքը ամէնուն հասկցնելու համար.—

Մենք այս տողերը գրի կ'առնէինք, այս բանաստեղծութիւնը կ'ընէինք, պտերում, ծառերում, հօտերում պէտքին համար, թէ հողագործութեան, պարտիզամշակութեան եւ կենդանաբուծութեան համար ի՛նչ պէտք է ընել,— մինչ մեծն Օգոստոս Կայսր խորացուր Եփրատի շուրջը եւ եզերքները կը փայլատակէր իր մղած կռիւներով, եւ յետաղնաց ցեղերուն յաղթելով, օրէնք եւ իրաւունք կու տար անոնց՝ որ յօժարակամ կը մտնէին լուծին տակ, եւ այսպէս ուղղակի դիմէր դէպի տենչալի Օլիմպոս դիմացս, անմահներուն կարգը դասուելու համար, ինչպէս իր անուանի նախորդը՝ Յուլիոս Կեսար:

Եւ խորհեցէք, թէ ազնուական Վիրգիլիոս, ըստ ամենայնի կայսեր [illegible] բախտաւորեալը, չորս երկար Գեորգիկներու մէջ այս չորս համառօտ տողեր միայն կը յատկացնէ փառքին [illegible] նախ՝ որովհետեւ քերթողը կեղծող չէ, երկրորդ, եւ գիտակցաբար փառքի Օգոստոս կայսրը ՄԱՐԴ է, արժանաւոր եւ չափաւոր, չէ փառքերու դասուած որ դանազան պիտակներով շնթողներ լեզ կարեն իր անուան շուրջ...: Մինչ քսան տարիներ ի վեր Մոսկուա եւ «Փաթանգարա» [illegible] խարխափումներով ամէնէն [illegible] չինած են ի փառս եւ ի գովեստ Սթալինի եւ Աթաթիւրքի, ոչ միայն յատուկ մասնաւորներով, այլ ամենօրեայ ազդութեան էջերուն մէջ, առանց որ եւ է արգելքի եւ գիտակցութեան անոնց կողմէ:

Ահա մեծերը, փոքրատառ ՄԵԾեր, eccehomo! Ահա ռամկապետական մեծ վարիչները, որոնք ժողովրդային կարգերէն դուրս եկած, երբ թէ Ցարերը ու Սուլթաններէն տարբեր փառքեր պիտի ըլլային, եւ [illegible] ի՛նչ չքեղութիւններով, կը յղփանան ի՛նչ հարստութիւններով: Այսպէ՞ս պիտի ըլլային Միապետութեան ժառանգորդները, դիւանագէտները:

Ան իր ունեցած հարստութիւնը չարժեն, անչարժ — Ազգին կամքն է... ի՛նչ գիւղին բարիք. Ե՞րբ տիրացաւ այդքանին, եւ ինչո՞ւ տիրանալու այդքանին: Զէ՞ր կրնար [illegible] Ազգին: Եւ տակաւին արդեօք ինչո՞ւներ:

Քանի կայ կախաղաններուն եւ ճարգերուն սարսափը, որ անտեղ բռնակալներու կառավարութեան անհրաժեշտ գործիքը դարձած է, ո եւ է ժողովուրդ պիտի մնայ յաւէտ ընկճուած, եւ իր վայելած ամենամեծ ազատութիւնը պիտի ըլլայ կամ թալանուած ցախ կեանք մը, արբեցող եւ շնական, կամ դրաստախան անզգայութիւն մը:

...

ՏԻՐՈՒՆԻ

ԹԸՆԱԼ, 13 Նոյեմբեր (Թասս). — Նոյեմբեր 7ին երկուշաբթի կէսօրէ վերջ պաղ հողին յանձնեցինք ընկեր Իր[illegible] կինը, [illegible] Խաչատուրեան: Հակառակ բժիշկներու բոլոր խնամքներուն եւ գործողութեան՝ անկարելի եղաւ զին մը փրկել: Հակառակ աշխատանքի [illegible], յուղարկաւորութեան մասնակցէին մեր գաղութը եւ բազմաթիւ տեղացիներ, որոնց մէջ կը նըմարուէին նաեւ երկաթի գործարանի տնօրէնն եւ պաշտօնեաները: Քանի մը ծաղկեպսակներ դրուած էին դագաղին վրայ: Հանգիստ իր [illegible] ոսկորներուն եւ մեր խոր ցաւակցութիւնները ընկերներ Խաչատուրեաններուն եւ բոլոր պարագաներուն:

Թղթակից

[illegible] (67)

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼԳԷԹ ՄԸՆՑԻ — Անգ. թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Կէսօրին միշտապէս պարապ պահ մը առջեւ կեցանք: Այդ ծուղակը փակուած էր ըստ երեւոյթին մասամբ լերան կողերով: Վար կախուող ժայռի մը շուքին տակ նստանք հանգչելու համար. կէս ժամ վերջ մէկը վերէն մեր վրայ նայելով սուր կերպով սուլեց: Գագիկն էր որ զէնքն իր ծունկերուն միջեւ առած՝ հարիւր յիսուն ոտք բարձրութենէ մը մեզ կը նայէր ու կը խնդար:

— Բարի եկաք, հրամմեցէք, գոչեց ձեռքերը շարժելով:

Ու իր ձայնը կիրճին պատէն արձագանգելով մեզի հասաւ: Հինգ վայրկեան վերջ մէկը ղրկեց մեզ զառանի [illegible] դէպի վեր առաջնորդելու. Երբեմն մէկ սուէն միւսը կ'անցնէինք, յաճախ տանիքներու վրայէն ու շատ փոքր բակերու եւ պատերու միջոցէն, այնքան մօտ իրարու որ ջարի մը քաշելով հազիւ կրնար անոնց մէջէն անցնիլ:

Ջորիները կապեցինք մեզ առաջնորդողին ցոյց տուած տեղը՝ շուքին մէջ, որմէ վերջ Գագիկ իր տան մէջ ընդունեց մեզ չորս եւ Աննան՝ Կլորիայի ինքնակոչ պախիրը: Գագիկին տունը շատ պարզ էր եւ աղքատիկ. բացարձակ անհրաժեշտ եղող առարկաներ միայն կային հոն. այդ վիճակին համար ներողութիւն չխնդրեց անիկա, որովհետեւ լաւ ճաշակ ունէր եւ անթերի վարուելակերպ. մանաւանդ եթէ նկատի առնէք ամէն բանի չգոյութիւնը ու իր պատասխանատուութիւնը.

Գլխաւոր ընդարձակ սրահին մէջ որպէս սեղան գործած էր փոքր նրատարան մը: Մէկ ծայրը կար կրակարան մը՝ քարէ լայն բուխերիկով, քանի մը աթոռակներ, ծալլուած մորթեր՝ [illegible] նպատակով գրուած, եւ տեղեր պատին վրայ, ուր այծի մորթէ վերարկուներով մարդիկ կոթնած էին:

Դուրսը կը ալզտային երկու երեք գնչու կիներ, անոնց այրերէն մին՝ որ Տարոնի խանին սենեակին մէջ Գագիկին հետ եղած էր, կը թուէր թէ հող ծառայի դեր կը կատարէր: Ան մեզի հողէ շինուած ամաններով եօղուրտ բերաւ, այնքան սառն ու համեղ, յետոյ անկէ մեծ քանակութեամբ տարաւ վար, մեզ հետ եկող գաղթականներուն, որոնք Գագիկին հրամանով այդ տանը մէջ պատսպարուած էին:

— Մընթին ո՞ւր է, հարցուց Ֆրէտ, սենեակ մտնելէ անմիջապէս յետոյ:

— Հիմա կուգայ, պատասխանեց Գագիկ, կարծեմ ջղայնացած:

Ան Մընթին կը նկատէր որպէս իր հարազատ եղբայրը:

Շուտով երիկուն եղաւ, որովհետեւ մեզ շրջապատող լեռներուն սաուերները մութը ձգեցին մեզ: Մէկը խոլոր օճախին մէջ կրակ վառեց, ու մինչ մենք այսքան յոգնութենէ վերջ քնանալէ զատ ուրիշ բանի վրայ չէինք մըտածեր, Գագիկ դուրս ելաւ միխիթարութ խնդրի մասին կարգադրութիւն ընելու, ինչպէս իր դէմքին արտայայտութիւնը կը մատնէր:

Այն ատեն Մական ներս եկաւ պատուհանէ մը: Իր շարժուձեւէն յայտնի էր որ մեր սենեակ մտնելէն ի վեր մեզ դիտած էր: Ուղղակի գնաց Ուիլլին մօտ, որ օճախին անկիւնը՝ ծալլուած մորթերուն վրայ կեցած էր: Անոր սեւ մազերը մէջքէն վար կը կախուէին եւ բոպիկ ոտքերը՝ զուրկ ոեւէ ակրթութէ կամ վերքէ, հակառակ անոր որ օրն ի բուն բլուրներուն վրայ կը թափառէր, կրակի լոյսին մէջ կը փայլէին ոսկեդոյն: Շուրջը նայելով Փիթըր Միգըլը փնտռեց, խորհելով որ խնդիր պիտի յարուցանէ, բայց ան մեկնած էր, թերեւս զայն փնտռելու համար:

Մակային աչքերը Կլորիային վրայ ուղղուած էին եւ ոչ ոքի չէր ժպտեր: Կլորիա անոր նայեցաւ հրապուրուած:

— Ամուսնացա՞ծ ես. Մական հարցուց:

Կլորիան գլուխը շարժեց ժխտական կերպով.

— Հոն վարը ինչ որ ըսի իմացար, չէ՞:

Կլորիան գլխով ըրաւ

— Կ'երգե՞ս:

— Երբեմն:

— Կը պարե՞ս:

— Ո՛հ, այո, կը սիրեմ պարելը:

— Ա՛հ, գիտցիր պիտի երգես ու պիտի պարես, անկէց վերջ ես պիտի պարեմ. ու այս գիշեր. կը հասկնա՞ս: Եթէ քեզմէ աւելի լաւ երգեմ ու քեզմէ աւելի լաւ պարեմ, քեզ Զէյթունի կամուրջէն վար պիտի նետեմ, որուն ոչ ոք պիտի միջամտէ: Բայց եթէ ինձմէ աւելի լաւ երգես ու աւելի լաւ պարես, այն ատեն ես քու աղախինդ պիտի ըլլամ. որովհետեւ գիտեմ թէ այնքան ազուշ ես եւ հաւու սիրտ մը կը կրես որ, պիտի չկրնաս զիս սպանել, այնպէս ինչպէս ես քեզ պիտի սպաննէի: Կը հասկնա՞ս:

Այդ վայրկեանին Կրիկոր ներս մըտաւ ու աղջիկը բարկութեամբ դուրս քաշեց. Մական անկէց վախցողի երեւոյթը չունէր թէեւ, բայց թողուց Կլորիան, սպառնալով ուրիշ յարմար առիթի մը: Կրիկոր ներողութիւն խնդրելու ոեւէ բառ չարտասանեց, այլ պատուհանին կաշիէ վարագոյրը վար քաշելով՝ կրակին վրայ քանի մը փայտ դրաւ:

Յետոյ վերադարձաւ Գագիկ:

— Ո՞ւր պահուած է Մընթին, հարցուց Ֆրէտ:

— Եկէ՛ք, պատասխանեց Գագիկ կտրուկ կերպով:

Ամէնքս ալ ոտքի ելլելով իրեն հետեւեցանք եւ գիշերուան ցուրտ օդին մէջ քալելով հասանք շէնք մը, որուն լոյսերը վառուած էին: Բոլոր տուներուն մէջ ողբերգութիւն ու եռանդ կար, որովհետեւ Զէյթուն հաւաքավայրն էր Տարոնէն եւ շրջականերէն գաղթող տարագիրներուն: Բայց մենք կը փափաքէինք ժամ առաջ տեսնել Մընթին. ուրիշ ոչ մէկ ցանկութիւն ունէինք:

Գագիկ սակայն իր բանտարկեալները ցոյց տալու համար միայն այդտեղ առաջնորդած էր մեզ:

— Նայեցէ՛ք, ըսաւ, բանալով փայտէ ծանր դուռը, մինչ [illegible] հակ մը անոր ճամբայ կուտար [illegible] նայեցէք ու տեսէք, եւ ինծի ըսէք թէ Թուրքերը իրենց հայ գերիներուն [illegible] նոյն կերպով կը վարուի՞ն:

Ներս մտանք ու աղտոտ կերպով լուսաւորուած տարածութեան մէջ յառաջացանք, անցնելով [illegible] կու գերիներու քովէն, որոնք [illegible] հանգստաւէտ կերպով մորթերու եւ ծածկոցներու վրայ պառկած էին.

(Շար.)

«ԱՆՈՅՇ»Ի ՓՈՐՁԵՐԸ

...նդադին յառաջ կը տարուին «Ա-
...ւշ»ի փորձերը :

«Անոյշ»ը (հայկական օփերա, բանաստեղծութիւն՝ Յ. Թումանեանի, երաժշտութիւն՝ Տիգրանեանի) ներկայացնելու գաղափարը յղացած է ...Կոմիտաս երգչախումբը ընկերակցութեամբ սէնֆոնիք նուագախումբի, ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի: Գեղեցիկ եւ յանդուգն գաղափար, պատասխանատու ձեռնարկ :

Թափանցելով գաղափար մը կազմել ...ինչպէս կ'ընթանան փորձերը, այցելութիւն մը տուինք փորձավայրը ...ւայրով ընդունեց մեզ Պ. Պարթեւեան, բացատրութիւններ տալով երաժշտական բաժինին մասին: Այսպէս ...կացանք թէ նուագի ու երգչախումբի բազմաձայն դաշնաւորումը ...պատրաստ է ինքը՝ Պ. Պարթեւեան, ...ելով մայր եղանակին ... անենանք հայկական երաժշտութեան ոգիին արեւելեան զգացում... արեւմտեան թէքնիքով :

...անք, իրենց աշխատութեան ա...ն իսկ, դերասանուհի Օր. Ասխատուրեանը (Անուշ), շարժուն ու ...կուռ, որ իր ջերմ ու բնական ...ձայնով եւ համարձակ կեցուածքով ...չափաւորէն կը մարմնաւորէ Լոռեցի գիւղուհիի տիպարը — Պ. Գ. Մէհ...եանը (Սարօ), ճաշակի տէր թէնոր մը որ գիտէ իր ձայնի ելեւէջները ...դաշնակել յստակ ու պայծառ առոգանութեան հետ .

Մոսիի դերը ստանձնած է Պ. Գրմ...եան, որ ներկայ չէր այդ օրուան փորձին :

Եւ աղջիկներ, նոր ուժեր, երկսեռ ...մը սիրող երգիչներու եւ պարողներու, որոնք մեծ համոզումով, բարի կամեցողութեամբ, յաճախ մեծամեծ դժուարութիւններով հեռաւոր արուարձաններէ կուգան երգելու, առանց նպաստի, առանց բեմական յարդարանքի, երգեր որոնք օրէ օր ձեւ կառնեն Պարթեւեանի ճիպոտին տակ :

Ու Պարթեւեան, դաշնակի վրայ նստելով, ինչ ինչ մասեր իր դաշնաւորումէն, կը բացատրէ մեզի, թէ ինչպէս հարկադրուած է ձայներու լի...ով պատկերաւորել երգերը, զօդել զանոնք իրարու, պատրաստել իւրեանց ինքնուրոյնութիւնը անոնց, մէկ խօսքով, երաժշտական մթնոլորտ ստեղծել ու...փութեան կամ յուսահատութեան, ...սէրի կամ խրախուսանքի պահերուն ...ւրջ, քանի որ ամբողջական ձայնաւորութիւնը Տիգրանեանի չէ հասած իր ...ոք, այլ հատուածներ միայն մայր եղանակէն :

Երաժշտութեամբ պատրաստել բեմական անցքերը՝ բեմէն դուրս, դու...րդել թէյատրականութիւնը զգացումներու եւ յուզումներու ալիքներուն, ...ներու անտառ մը յօրինել տրուած ...սիրի մը շուրջ, արուեստի գործ ... արդարեւ ու գրեթէ նոյնքան դժուարին որքան հիմէն ստեղծել նուագախութիւն մը :

Պարթեւեանի բացատրութիւնը գրաւիչ մանրամասնութիւններ ունի :

...այց ղեկավարը ստիպուած է ընդհատել իր նուագածութիւնը եւ իր տեղը ...ալ Օր. Ղազարոսեանի, որ եկած է ...իր երաժշտական եռանդը շաղկելու ...խումբի ընկերակցութեան բա...ներ նուագելով դաշնակի վրայ, որպէս տաղնորդող՝ երգերուն :

Ահա Պարթեւեան երգչախումբին գլուխը, ուղղելու համար սկզբնաւորութիւն մը որ միաձայն չէ առնուած, պատասխան մը որ ուշ է մնացած, կամ բեմական շարժումներ ու երթեւեկներ որոնք արագ կատարուած են բաղդատմամբ երաժշտութեան, կրկնել տալով, միասին երգելով, ընդհատելով, ոտնահարելով, շիւանոտելով

Որքան հասկնալի է իր բծախնդրութիւնը: Ճշմարիտ ղեկավարին նուիրումը արդարեւ փորձերու ընթացքին է որ կը սպասուի, ու ներկայացման օրը իր գործը գրեթէ աւարտած կը համարուի, քանի որ պիտի բաւականանայ պարզապէս հսկելով զարգանակային շարժումին, ինչպէս ժամացոյցի մը, որուն անիւները խնամով իւղոտած է նախապէս :

Բայց, կը խորհիմ, կրնային աւելի լաւ, աւելի մշակուած ձայներով դուրս գալ անոնք: Երգելու արուեստին մէջ ինչո՞ւ յառաջդիմութիւն չեն ըրած: Կարելի՞ է ըսել թէ խումբին անդամներուն ձայները կերպաւորուած, իրենց դրոշմը զատած են, թէ երանգաւորումները կը յարգուին ու ներդաշնակութիւնը ապահովուած է միշտ :

Որպէս նուագագրող ու դաշնակող՝ Պարթեւեանի տաղանդը անուրանալի է: Բազմաթիւ անգամներ տուած է ապացոյցը ատոր, եւ մենք առիթը ունեցած ենք գնահատելու զինքը: Ուրեմն ի՞նչ է պատճառը: Միթէ իր ուսուցանելու կարողութի՞նը պէտք է կասկածի ենթարկել :

Պզտիկ դիտողութիւն մը կը փորձեմ :

« Սորվողները հետզհետէ կը քաշուին, կը պատասխանէ Պ. Պարթեւեան, շատեր ամուսնանալով հեռացած են, ուրիշներ անտարբեր կը մնան փորձերուն, տարւոր մաս մըն ալ կայ նորերու: Ու կը դառնայ կրկին իր աշխատանքին :

Արդար չէ մէկ հոգիի վրայ ծանրաբեռնել, կը խորհիմ, այդքան աշխատանք — եւ դաշնաւորում, եւ նօթագրութիւն, եւ մասերու բազմացրութիւն նուագածուներուն համար, եւ ուսուցում երգերու, նախ՝ զատ զատ, իւրաքանչիւր ձայնախումբի ու յետոյ համախումբ :

Տակաւին մինչեւ ե՞րբ ստիպուած պիտի ըլլանք գոհանալ սիրողներով, պատսպարելով ամէն բան սակաւաթիւ քիչերէ որոնք ապաւէն են բնորած արուեստը իրենց, ակնկալելով անոնցմէ շատ անգամ այնպիսի զոհողութիւններ որոնք վեր են մարդկային կարողութենէ: Ցաւալ ու ակնկալել անկարելին մէկ քանիներու երեւակայութենէն, ուրիշներու տաղանդէն, ընկալմակերպ վիճակներու յատկանիշն է, հաւաքական աշխատանքի պակաս ենթադրել կուտայ, որուն մեղքը կ'իյնայ ամէնուս ալ վզին :

Արտասովոր է ոգեւորութիւնը խումբի անդամներուն, որոնք կ'ուզեն վերապրիլ կարծես բանաստեղծական մթնոլորտը այդ տոհմիկ երգերուն, յաւակնելով նոյնիսկ ճակատիլ աւտիոյի ահաղդու միջոցին եւ անոր նենգիչ խտաապահանջ հասարակութեան :

Բարի տրամադրութիւններ միայն բաւական չեն, արուեստի աչքին ու նուիրումը նոյնիսկ անզօր են աջողելու քէքնիքի թերութիւններ, բեմական օրէնքներու եւ տրամաթիք արուեստի նկատմամբ անփութութիւն, երգելու արուեստի կանոններու թերացումներ: Պէտք է աշխատիլ, շատ աշխատիլ :

Որքան ալ լայն ըլլայ մեր ներողամտութեան սահմանը, իրաւունք ունինք միշտ լաւագոյն իրագործութիւններ ակնկալելու, ու նախանձախնդիր պիտի ըլլանք մանաւանդ հայ արուեստին տարրերու տաղեւ հրապարակման մեր արտայայտութեանց մէջ :

Մեր այս անցողակի դիտողութիւնները «Միխան-Կոմիտաս»ի հանդէպ մեր ունեցած գուրգուրանքէն են թելադրուած: Մենք սրտանց կը մաղթենք որ յաջողութեամբ պսակուի առաջիկայ ձեռնարկը:

Արդարութիւն պիտի ըլլայ Պ. Պարթեւեանի յոգնատանջ աշխատանքին, Օր. Կոստանեանի եւ Պ. Գմբէթեանի տաղանդին ու բոլոր մեծ ու պզտիկ դերակատարներուն որոնք ճիգապահութեամբ ու զոհողութեամբ կը հետեւին փորձերուն :

Արուեստի գործ մը՝ ուշի եւ ջանքի շարայարում մը ըլլալով, կ'ուզեմ յիշեցնել այստեղ անգլիացի բանաստեղծի մը՝ Հիգսընի խօսքը — Try, try, try again — փորձեցէ՛ք, փորձեցէ՛ք ու կրկի՛ն փորձեցէք:

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Նոյեմբեր 6ին տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Կ. Խաչի մասնաճիւղին բացման թէյասեղանը, կանիկ բազմութեան մը առջեւ :

Ժամը 4ին տեղւոյն Սանուց Միութիւնը հանդէսը բացաւ «Մեր Հայրենիքով», ղեկավարութեամբ Պ. Ս. Մովհաննէսեանի :

Խօսք առաւ մասնաճիւղիս նախագահուհին Տիկին Խաչիկեան, պարզելով Հայ Կ. Խաչի նոր մասնաճիւղին գործունէութիւնը :

Ցետոյ ներկայացուց օրուան բանախօսուհին Տ. Միսաքեան, որ շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած հրաւէրին համար եւ ըսաւ .

« Եթէ օտար մէկը իմ տեղս ըլլար, պիտի զարմանար թէ ի՞նչպէս այսքան գաղափարներ միացած են մէկ անունի, միութեան տակ եւ կազմած են Հայ Կ. Խաչը :

« Կ. Խաչը պատերազմի ժամանակ սրուչ նպատակներ կը հետապնդէ, խաղաղութեան ատեն ալ ունի շատ կարեւոր դեր :

« Ֆրանսայի մէջ իր ամենամեծ գործն է հիմնել դպրոցներ եւ դարմանատուններ, եւ օգնել հայ կնոջ զարգացման: »

Ցարգելի բանախօսուհին թելադրեց հայ մեծցնել հայ երախաները, քանի որ առանց հայկական զարգացման, հայ սերունդը ոչ միայն կը կորսնցնէ հայու դիմագիծը, այլ իբրեւ մարդ ալ անարժէք կը դառնայ:

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերին Սանուց Միութեան անդամներէն օրիորդներ Փիլիքճեան, Սահակեան, Ցակոբեան, Ցարութիւնեան, Պ. Պ. Մուրատեան եւ Ամիրեան :

Թէյի սպասարկութեան ժամանակ կրկին երգեց երգչախումբը եւ պարեց հայկական պարեր :

Հրանոյշ Գապագեան

ԴՈՒՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ

Երուսաղէմի Միաբանութեան օրկան «Սիոն» իր վերջին թիւին մէջ կը գրէ .—

Հոկտեմբեր 23ին, կիրակի օր, երեկոյեան ժամը 4ին, Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ Ս. Թարգմանչաց «Դուրեան Գրական Մրցանակաբաշխութեան», Դ. Շրջանի հանդէսը, նախագահութեամբ Ամեն. Ս. պատրիարք հօր, ներկայ էր՝ Միաբանութիւն, աշակերտութիւն եւ պաշտօնէութիւն: Հանդէսը բացուեցաւ Թարգմանչաց շարականով «Որք զարդարեցին տնօրինաբար», յետոյ Մկրտիչ Արք. Աղաւնունի կարդաց համառօտ տեսութիւն մը, «Մաշտոց թէ Մեսրոպ» կոչումին վրայ. ապա երգուեցաւ «Ով մեծասքանչըդ», յորմէ հետէ Ս. Պատրիարք Հայրը կարդաց, յոյժ շահեկան տեղեկատուական ընդարձակ գրութիւն մը: Ըստ այդ գրութեան, այս Դ. Շրջանի համար «Փրոֆ. Հրաչեայ Աճառեանի «Հայ անձնանունեաց բառարանը» կը շահի առաջին մրցանակ եւ կը ստանայ 120 պաղեստինեան ոսկիի երեք չորրորդը, 90 ոսկին, իսկ Բ. կը հանդիսանայ «Փ. Արշակ Սաֆրաստեանի « Հայոց հնագոյն պատմութիւնն ու լեզուն, բառ ստուգաբանութիւններ» անուն ուսումնասիրութիւնը եւ կը ստանայ իբր մրցանակ նոյն գումարին մէկ չորրորդը, այսինքն 30 ոսկին:

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆՆԵՐ

ՍԷՆ ԱՆԹՈՒԱՆ — Նոյեմբեր մէկին երեկոյեան կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին Bar Merlinի մէջ, շրջանիս մեկնող զինուորցու ընկերներու ի պատիւ, խնճոյք մը սարքուած էր Թաղիս Հ. Յ. Դ. «Մարզպետ» խումբի կողմէ ։ Ներկայ էին մօտ 100/120 հոգի: Ներկայ էին նաեւ, քանի մը ականաւոր դէմքեր:

Օրուան նախագահ ընկեր Գրիգոր Մանուկեանը բացաւ խնճոյքը եւ բաժակները վերցնելով, ողջերթի մաղթանքներ ըրաւ. կենացը մեր նորընտիր քաջ զինուորցուներու: Ցետոյ ձայն տուաւ մեր Պ. Խին: Պ. Խը խրախուսեց եւ նախահայրական համբոյները դրօշմեց մեկնելիք զինուորցուներու ճակատին: Ցետոյ ուղերձ մը կարդաց ընկեր Գրիգոր Թորոսեանը:

Եղան արտասանութիւններ Պ. Վրթանէս Տ. Ցարութիւնեանի եւ ընկեր Մանուէլ Ճանսըզեանի կողմէ: Ողջոյններ բերած էին ընկեր «Վարուժի խումբը, եւ քանի մը ծանօթ ու անծանօթ դէմքեր: Իսկ ընկեր Քէօւէեանը եւ ընկեր Թաշճեանը խօսք առնելով մաղթանքներով խրախուսեցին մեր զինուորցու ընկերները: Ընկեր Ա. Շահեանը մաղթանքներով եւ շնորհակալութիւն յայտնելով ներկայ հասարակութեան՝ փակեց խնճոյքը: Ընկերներն ու ունկնդիրները բաժնուեցան ուրախ տպաւորութեամբ :

Վաղեմի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով :

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԲԵՄԸ

«Յուսաբեր» այս խորագրին տակ խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (29 Հոկտեմբեր) .

— «Դժուար չէ, ծանր են մեր կեանքի պայմանները: Ամէն բան ցիրուցան, ամէն բան անտէր ու անտիրական: Ցրուած է եւ անապահով մեր ժողովուրդը. ցրուած է հայ գրողը, հայ արուեստագէտը եւ քայքայուած է ու հիւանդ՝ հայ տնտեսութիւնը : Ու այս բոլորին հետ, անստոյգ մեր ապագան

Այս կացութեան առջեւ, պերճանք չէ՞ թուիր հայ բեմի մը գոյութիւնը, որ նոր հոգ մը, նոր բեռ մը պիտի կազմէր որեւէ հայ գաղութի համար, որ արդէն խրած է բազմապիսի հոգերու մէջ:

Բայց, մեզ հետաքրքրողը այս պահուս, ոչ պերճանքն է, ոչ ալ ժամանցը: Մինչեւ իսկ երկրորդական գծի վրայ կը դնենք խնդրին գեղարուեստական կողմը, հակառակ անոր ունեցած մեծ նշանակութեան:

Գիտենք թէ կան շատեր, որոնց համար թատրոնը առնուազն անժամանակ է, հաստատութիւն մը՝ որ առաջին կարգի անհրաժեշտութիւն չէ մեր հասարակութեան համար, այս պայմաններուն մէջ: Տաղնապ, թշուառութիւն, անապահովութիւն.— Ճի՛շդ այս ամէնը, բայց, հակառակ այս ամէնուն, չէ՞նք հաստատեր ամէն օր, որ նոյն հասարակութիւնը ոչ շարժանկարէն, ոչ հանդէսէն ու պարահանդէսէն, եւ ոչ ալ այլ հաճոյքներէ կը զրկուի: Ահագին գումարներ կը հոսին օտարներու ձեռքը եւ, շատ յաճախ, շնչին վայելքներու եւ հասարակ ժամանցներու համար:

Ինչո՞ւ ժամանցի համար եղած այս զոհողութիւններէն բաժին չհանել հայ թատրոնին համար, թատերական «ժամանցի»ն համար, որ ոչ մէկ կերպով վար կը մնայ շարժանկարին կամ այլ հաճոյքներու խոստացած ժամանցներէն:

Բայց, ըսինք թէ այս մասին չէ մեր խօսքը: Մեր մտահոգութիւնը ազգային է: Մեր մեծագոյն, ազգային ու հաւաքական գործը պիտի ըլլայ մեր ժողովուրդին եւ մանաւանդ անոր երիտասարդ տարրին պահպանումը հայ ու հայերէն մթնոլորտի մէջ: Ի՞նչ մնացած է մեր ժողովուրդին արտասահմանի մէջ. ոչ հող ունինք, ոչ լեռ, ոչ յուշարձան: Մեր ունեցածը՝ մեր լեզուն է, մեր ազգային ոգին եւ մեր մշակոյթը, բոլորն ալ վտանգի տակ ու խամրելու սպառնալիքին ենթակայ: Կաթիլներ՝ օտար ծովերու մէջ. մարգարիտ հատիկներ՝ օտար քարերու եւ հարստութիւններու մէջ: Ինչո՞վ պիտի պահենք այս բոլորը, գոնէ այնքան ատեն, որ օր մը կարենանք հայրենիք դառնալ, առանց մերկացած ըլլալու. պահած մեր ազգային կերպարանքը, առանց ամօթի եւ առանց յետին թշուառութեան. ո՛չ իբրեւ մուրացիկ, այլ տէր գոնէ մեր լեզուին ու մշակոյթին:

Այս վերադա՞րձը. բայց ի՞նչ հարկ գծելու ժամանակը, երբ գիտենք թէ այնքան մօտ կրնայ ըլլալ ան, որքան առողջ կը մնանք մենք, որքան հարուստ ու կազմակերպուած. մէկ խօսքով՝ որքան կը դիմանանք:

Դիմանալու ազդակներէն մէկն է հայ թատրոնը, ո՛չ երկրորդական եւ երբեւս առաջին գծին վրայ, որովհետեւ հայ թատրոն կը նշանակէ նաեւ հայ լեզու, հայ գրականութիւն, հայ արուեստ, հայ բարք, կին ու մարդ եւ վերջապէս հայ ոգի ու հոգեբանութիւն:

Բայց, այս բոլորը մասնակի յատկանիշներն են թատրոնին, որուն տիրական դերը՝ իր հաւաքական ազդեցութիւնն է: Թատրոնը, համադրական արուեստ, լայնօրէն կը թափէ՝ գրականութենէն, լեզուէն, արուեստէն իր քաղած ազդեցութիւնները հաւաքականութեան, բազմութիւններու վրայ: Կը ստեղծէ համայնական մթնոլորտ, հասարակաց հոգեբանութիւն եւ ներկայ բազմութիւնը կը համակէ հաւաքական տպաւորութիւններով, զարթնելով զայն միատարր, միաշունչ եւ միահոգի: Վերածելով զայն զգացումներով եւ տրամադրութիւններով մէկ մարմինի եւ մէկ հոգիի, ինչպէս կ'ըսուի, եւ տանելով զայն դէպի արուեստական կամ գաղափարական մեծ վայելքներու եւ իրագործումներու: Այս վերացնող, մէկ սիրտ եւ մէկ հոգի դարձնելու եւ հաւաքաբար կրթելու յատկանիշին համար է՝ որ թատրոնը, յաճախ, կը նմանցուի եկեղեցիին, կը դրուի անոր քով, տալով անոր դաստիարակչական մեծ առաքելութիւն, փոխանակ կրօնքին, արուեստին համբուն ու միջոցներովը: Տուն մը՝ որ աւելի ազգային կրնայ դառնալ, ըլլալով ցոլարանը տրուած ժողովուրդի մը բովանդակ մշակոյթին :

Ոչ միայն հայ մշակոյթին պահպանման լաւագոյն հաստատութիւններէն է թատրոնը, այլ եւ ժողովուրդը հայ մշակոյթին կապելու եւ անոր հետաքրքրութիւնը կենդանի եւ ազգայնունչ պահելու ուղղակի միջոցներէն մէկը:

Ցունենք թատրոն, որովհետեւ չենք համոզուած դեռ անոր ուժին ազդեցութեան:

Ինչո՞ւ պիտի չունենայինք, եթէ ժամանցէն վեր բան մը կարենայինք տեսնել թատրոնին մէջ, եթէ ազգային ոգիի պահպանման, ազգային վերածնունդին մէջ դեր մը տայինք անոր:

Եթէ տէր կենայինք, ու հայ դերասանին հետ հեղինակն ալ, շէնքն ալ հայացնէինք: Այսինքն՝ դերասանին հետ՝ որ հայ է միշտ, ներկայացուած նիւթն ալ հայ կեանքէ ըլլայ, ու հայկական նաեւ այն շէնքը, ուր կը ներկայացուի:

Կարելի են այս բոլորը. աւելի՛ն, անհրաժեշտ են, ոչ միայն հայ մշակոյթին համար, այլ մեր ազգային կեանքի զարգացման համար: Եկեղեցիին եւ վարժարանին քով, պէ՛տք է ունենանք նաեւ հայ թատրոնը, իբրեւ ազգապահպանման ազդակ: Եւ ինչպէս ունինք սեփական շէնք՝ եկեղեցիին ու դպրոցին համար, պէտք է որ թատրոնին համար ալ ունենանք, թող ըլլայ համեստ. որովհետեւ շէնքը ոգի է նաեւ, ըլլալով հանդերձ նիւթական մտխումներու դէմ ահագին խնայողութեան միջոց եւ մինչեւ իսկ շահու աղբիւր:

Ո՞ւր էր թէ մտածէին այս ուղղութեամբ հայ մշակոյթը սիրողները, հայ մշակոյթի անարծաթ կամ արծաթաւոր բարեկամները, որոնց չի պակսիր սիրտը, եւ նաեւ նախաձեռնութեան ոգին »:

ՄԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

Ծերուկը զաւաղանը գետին նետելով, աճապարանօք խրխռան հանելով աղջնակին մարմնին մերկ մասերը ...ենց, որմէ ետք փաղաքշական ...երով կը ջանար գոհը ոտքի հա...ել. սակայն տեսնելով որ իր այս աշխատանքները անօգուտ էին, դառնութեան «Ալլահ էքպէր» պոռաց: Առեւանգիչները շատոնց հեռացած էին, Աբրահամ այլեւս սպառողականութիւնը բաւ համարելով, պատուհանէն ...ար ցատկեց եւ վագրի նման խոյանալով, ցցուեցաւ ծերուկ խոճային ...ջեւ, կարծես հողէն մը եղած ըլլար :

«Վիրք, ըսաւ, մէկ ոտքդ գերեզմանն է եւ դեռ շնութեան վրայ կը մտածես. Աբրահամին թուրքերէնը անկատար ըլլալուն խոճան վախէն ոգինի ... կծկուեցաւ: «Սատած մար...ոց կենդանութիւն կը խնդրես, ...ու, եւ քեզ պիտի պարգեւեմ քու երիտասարդութիւնդ, ուր օրը 24 անգամ պիտի աղօթես, փոխան 5ին:

Ծերուկը պաղատելու փորձ մը ուզեց ընել, Աբրահամ ձեռքը անոր կոկորդին նետեց, մատները թաղուած էին միսին եւ ջիղերուն մէջ, ծերուկը ...եղդամահ գետին ինկաւ գայլէն ու...թափուած ոչխարի նման:

Հէք աղջիկը ընդհուպ ոտքի կանգնեցաւ, սարսափահար ծերունին կը դիտէր, միեւնոյն ատեն մարմնին մերկութիւնը կը ծածկէր: Աբրահամին աչքերը կատաղութենէն մութին մէջ փոսփորի նման կը փայլէին: Ան հազիւ թէ աղջկան շակուիլը տեսաւ, հարցուց. «ուրկէ՞ եւ ի՞նչպէս քեզ հոս բերին»: Աղջիկը իր պատասխանին հայերէն խօսիլը լսելով՝ սկսաւ լալ: Աբրահամ միեւնոյն ատեն փափկանկատ էր, տեսնելով հէք զոհին շփոթութիւնը, աւելցուց. «մի վախնար, քեզ հետըս եկեղեցի պիտի տանիմ»: Այս խօսքէն ետք աղջիկը չէր լար եւ ոչ ալ կը խօսէր, սակայն կրնանք ըսել թէ հաւկը փարատած էր:

X

Կէս գիշերը շատոնց անցած էր. հրացաններու որոտը կը շարունակուէր հոս ու հոն: Պէտք էր ժամ առաջ հասնիլ եկեղեցին:

Երբ այս մտածումներով կլանուած էր Աբրահամ, հեռուէն ձիու խրխնջոց եւ բազմաթիւ սմբակներու դոփիւնը լսեց: Այլեւս մտածելու ժամանակ չէր: Աղջնակին ձեռքէն բռնելով ոտքերը վերցուց մութին մէջ: Բաւական քալելէ ետք կանգ առաւ: Գմբէթ մը նշմարեց: Խորհեցաւ. եթէ Ս. Աստուածածինն է, գտնուած տեղը Սօվուղ Ջէշմէ թաղն է, ուստի անհրաժեշտ էր շուկայէն եւ պազարի հրապարակէն անցնիլ ետք մտնել Հայնոցը :

Երբ հասան մօտիկ աղբիւրի մը ափին, հրացանաձգութեան ձայն լսուեցաւ Աբրահամ անմիջապէս աղջիկը, որուն ոտքերը կը ցաւէին քալելէ, ուսին առաւ, կարեց շուկան եւ ատաւ նոր փողոց մը: Սակայն ճամբան շեղած էր:

Քանի մը քայլ ետ յառաջանալէ ետք, գնդակները խիտ մօտէն սկսան սահիլ: Աղջիկը մեծ արգելք մըն էր: Կը խորհէր՝ եթէ թուրքերուն հետ դէմ առ դէմ կռուի բռնուէր, թերեւս աղջիկը վախէն մեռնէր: Դրան մը առջեւ կանգ առաւ: Հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր: Գնդակները մութին մէջ կը սուրային: Աբրահամ այնքան շփոթած էր որ փոխանակ փողոցն ի վար երթալու, քայլերը զինքը աղբիւրին ուղղութեան կը տանէին :

Աբրահամ եկաւ այն եզրակացութեան թէ, եթէ այդ վիճակին մէջ կռուի մը բռնուի, հաւի նման պիտի մորթուի: Դարանը ինկած առիւծի նման կը գալարուէր:

Վերջապէս ճար մը խորհելու միտումով աղջիկը գետին դրաւ, եւ պատուիրեց որ ոչ խօսի եւ ոչ ալ տեղէն շարժի: Փողոցին խորը սկսաւ յառաջանալ, նպատակն էր լքուած տուն մը պատսպարել՝ մինչեւ հնարաւոր ըլլար ճամբան վերստին շարունակելու: Բայց յանկարծ նշմարեց որ փողոցին ծայրը հասած էր, չոր բախտէն փողոցին անցքը փակ էր: Ճար չկար, պէտք էր վերադառնար նախկին թաքստոցը:

Շուրջը նայեցաւ ցած պատ մը գտնելու համար, խորհեցաւ տանիք բարձրանալ եւ քիչ մըն ալ այդ ձեւով ճամբան շարունակել: Ցած տանիք մը նշմարեց, մօտեցաւ եւ վերէն վար բարձրութիւնը աչքէ անցուց:

Բաւական բարձր էր, եթէ ինք մինակը ըլլար, այնուամենայնիւ իրալէն եղելէն բան մը ընէր, սակայն հիւանդ աղջիկը կար, որ ուղիղ ճամբէն իսկ կը դժուարանար քալել: Սակայն ուշ յոյսը չկտրեց: Պատը անգամ մըն ալ չօշափեց, այդ պահուն տանիքին մօտէն ոտքի ձայն լսեց, աճապարանօք դէպի ետ քաշուեցաւ: Պատին ետեւէն ձայն մը հայերէն՝ «ո՞վ ես դուն» պոռաց, «հայ եմ» եղաւ պատասխանը, ինքնավստահ եւ համարձակ շեշտով մը: Աբրահամ ոգեւորուած՝ «հոս ո՞ւր է եւ դուք ո՞վ էք»— «Հայոց եկեղեցին պաշտպանելու յառաջուած ծայրամասն է, իսկ մենք հերթապահ ենք»:

Պահակները անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները լրացնելէ ետք աղջնակը յանձնեցին հիւանդապահուհիի մը, իսկ Աբրահամը պահակի մը ընկերակցութեամբ դրկեցին Մեսրոպեան վարժարանը:

X

Ինքնապաշտպանութեան երրորդ օրն է: Դասարաններուն մէկուն պատուհանները կը բացուէին կից խանի մը պատշգամին վրայ: Այս պատշգամին անկիւնը մէկ երկու դուռեր կը նշմարուէին, որոնք կանգուն մնացեր էին: Այդ զոյգ դռներուն մէջտեղը, թուխ դէմքով կանգնած էր սպայ մը, որմէ քանի մը քայլ հեռու 3—4 համազգեստաւոր զինուորներ կային: Սպան մէկ երկու անգամ խռպոտ ձայնով պոռաց. «չըլը օլան չըխ, աչ օլան աչ (եկիր, ծօ, եկիր, բաց, ծօ, բաց): Երբ ոչ ոք չշարժեցաւ, սպան ատրճանակէն մէկուն հրացանը առաւ եւ դրան առանկին բռնելով երեք անգամ կրակեց, որմէ յետոյ հրացանին կոթովը ուժգին հարուած մը տուաւ: Դուռը շլշլուելով բացուեցաւ:

Այստեղ տեսաւ խիղճը բզկտող տեսարան մը, արիւնաթաթաւ անշունչ դիակի մը վրան ինկած էին կին մը եւ երկու պզտիկներ եւ չէին ուզեր բաժնուիլ: Սպան հրամայեց որ ետ քաշուին: Սակայն անոնք լսել անգամ չէին ուզեր: Մարդը բարկութենէն գազան դարձած պզտիկներէն մէկուն ծոծրակին մորակի ուժգին հարուած մը տուաւ որ խեղճ տղուն ձախ աչքը պայթեցուց:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(Շար.)

(16)

դան սէնտիքաններու միջեւ դաշնակցութեան կազմութենէն ի վեր, որ տեղի ունեցաւ 1936ին, Թուլուզի մէջ:

Այն օրէն ասդին համայնավարները ամէն աշխատանք թափեցին իրենց ձեռքը առնելու համար այս հսկայ կազմակերպութիւնը, որ կրնար խաղալ քաղաքական վտանգաւոր զէնքի մը դերը: Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը «գաղթավարելու», անոր «կորիզը համայնավարացնելու» այդ գործունէութիւնը յաջողութիւն գտաւ չուտով, որովհետեւ համադաշնակցութեան այդ հրակայ ծառին գլխաւոր ճիւղերը դարձան համայնավարական թեւեր, այնքան որ հակազդեցութիւն մը նշմարուեցաւ մասնաւորաբար այս վերջին ամիսներուն:

Ներկայ համագումարը ուշադրութիւն կը գրաւէ այն պայքարով, զոր կը վարեն կարգ մը հակահամայնավար հոսանքներ՝ ղեկավարի դիրքերէն դուրս քշելու համար համայնավարները: Բայց դիտել կը տրուի, որ համայնավարները, աւելի ճարպիկ, ամէն խարդախութիւն փորձելով, համագումարին կը բերեն 70 առ հարիւրի մեծամասնութիւն մը: Անոր դէմ է որ ծառացաւ, առաջին իսկ նիստին, կղպանքի արտադրութեան սէնտիքային ներկայացուցիչը, Ֆրուասվալ: Ըստ ոմանց, համայնավարները կ'աշխատին ճկուն դիմադրութիւն մը ցոյց տալ այս յարձակումներուն, առանց բիրտ ու բուռն դիմադարձութեան, որպէսզի հիմնուած չգոյանայ եւ աշխատաւորական այս մեծ կազմակերպութիւնը չճեղքուի: Ֆրուասվալ, սակայն, խօսք չխնայեց իր քննադատութիւններուն մէջ, ամբաստանեց համայնավարները, որոնք բռնաբարելով Թուլուզի դաշինքը եւ հանգանակը — չէզոքութիւն հանդէպ քաղաքական կուսակցութեանց գործունէութեան՝ այն համոզումով որ հաշտ չեն կրնար քալել սէնտիքայական եւ քաղաքական պայքարները — ամէն մէկ սէնտիքայի գլուխը դրին իրենց մարդիկը: Այսպէս, իրենց կալուածը դարձուցին երկաթուղիներու աշխատաւորներուն սէնտիքան, բնակարանային շինութեանց աշխատաւորներու սէնտիքան, ինչպէս նաեւ սէնտիքանները կաշիի, մետաղի, հողագործութեան, բոլորին գլուխը դնելով մէկ մէկ համայնավար մարդպաններ:

Այս կատաղի յարձակողականը տեղի տուաւ բողոքներու, բայց ինչպէս ըսինք՝ ոչ ոք փորձեց աւելի յառաջ քալել, վախնալով գործը հերձուածի մը հասցնելէ: Կազմուած են երկու ճակատներ, — համայնավարական եւ անկախ,— բայց երկու ճակատներն ալ ճկուն են իրենց խաղին ու պայքարին մէջ:

Երեքշաբթի առաւօտ, համայնավարները պաշտպանեցին «անկախ սէնտիքալիզմի» պաշտպաններուն, առանց ջղայնութեան, բայց առարկեցին իրենց յարձակողականը՝ երբ հարցը եկաւ նոր հրովարտակ-օրէնքներուն: Ցոյցերէ, համակիր ձախակողմեան հոսանքին, պահանջեց մերժել նոր հրովարտակ-օրէնքները եւ լիազօրութիւն տալ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան վարչութեան՝ ձախողեցնելու համար Փոլ Ռէյնոյի ծրագիրը, ամէն գնով, եթէ հարկ ըլլայ՝ ընդհանուր գործադուլ յայտարարելով:

— Քուէի՛ դնել, կը պոռան ամէն կողմէ:

Ժուհօ խոհեմութիւն համարեց միջամտել: Ըսաւ թէ համագումարը, ճիշդ է, դէմ է հրովարտակ-օրէնքներուն, բայց դեռ կանուխ է դատապարտել այդ օրէնքները:

Փարսալ (համայնավար - հողագործ) ցաւ յայտնեց որ պատգամաւորները չեն տեսներ բուն թշնամին,— դուք եկեր էք կը պաշտպանէք անկախ սէնտիքալիզմը եւ կը դատապարտէք համայնավարները, բայց ինչո՞ւ չըսել որ անկախ սէնտիքալիզմի պաշտպանները, Տէլմաս, Պէլէն եւ ուրիշներ, սեղան կը նստին յետադիմականներու հետ: Ինչո՞ւ ուսուցիչներու սէնտիքան թոյլ կուտայ, որ Տորիօ ըջիջներ կազմէ իրենց կազմակերպութենէն ներս:

Բեմ ելաւ Տէլմաս, ուսուցչական սէնտիքային քարտուղարը, (ազդեցիկ մտաւորական մը, որ, սկիզբները, մեծ դեր խաղաց՝ սէնտիքային ղեկը դէպի ձախ վարելու տեսակէտով, բայց վերջին անգամ պայքար բացաւ համայնավարներուն դէմ, ինք թէեւ համակիր համայնավարներուն, որոնք քաղաքական գործիք կ'ուզէին դարձնել սէնտիքաները,— կը խօսի պատկերներով): Նախ ըսաւ թէ թերի էր ժող. ճակատի հանգանակը, ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսայի նաւը դարձաւ եկաւ զարնուեցաւ նոր հրովարտակ – օրէնքներու խութերուն: Այդ օրէնքները ողբերգական են եւ կատակերգական: Ֆրանսայի քաղքենի դասակարգը, 1936 Յունիսէն ի վեր, մէկ մարդ միայն կրցաւ հասցնել,— Փոլ Ռէյնօն, խելացի եւ ճարտասախօս, որ գիտէ ճախրել օրուան դժուարութիւններու վրայ, «դիւցազնական փուանքարիզմի» իր հրովարտակներով: Չի բաւեր սակայն քննադատել Փոլ Ռէյնօն, պէտք է իր ծրագրին հակադրել խիկական ծրագիր մը: Ուսումնասիրել օտար երկիրներու տնտեսութիւնը: Ամէն բան գէշ չէ, որովհետեւ կը գործադրեն միահեծան երկիրները: Հակակշռել սակարանը, ստեղծել երկու դրամ՝ մէկը արտաքին, միւսը ներքին, հսկողութեան տակ առնել տնտեսութիւնը, ինչո՛ւ չէ, կը բաւէ որ ազատ մնայ մտածումը, յարգուին մարդկային էական ազատութիւնները: Այսուհանդերձ, պէտք է աշխատիլ որ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը չհեռանայ ժող. ճակատէն, որքան ալ անդամատուած ըլլայ այս վերջինը: Չգո՛յց ընդհ. գործադուլէն, որ կրնայ տապալել օրուան կառավարութիւնը: Աշխատիլ որ զօրանայ Համախմբումը: Արմատականները վերաքննեն իրենց ազատականութիւնը:

Տէլմաս դէմ արտայայտուեցաւ հակահամայնավարական խաչակրութեան,— այդ կուսակցութիւնը ունի աշխատաւորներու հսկայ թիւ մը, բայց եւ դէմ է անոնց գնդացիրի քաղաքականութեան, ու կը մնայ պաշտպան՝ «կոյր-ազրիւրներու քաղաքականութեան», որ ցոյց կուտայ խաղաղութեան ճամբան, ինչպէս սէնտիքալիզմը՝ իր աւանդութիւններով:

— օօ — —

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԹՐՈՅԻ տոմսակները նոր գիներով պիտի ծախուին 24 Նոյեմբերէն սկսեալ: Հեծելանիւի վրայ դրուած նոր տուրքերը (25 ֆրանք) պիտի գանձուին յունուարէն սկսեալ: Լուցկիին վրայ տուրքի յաւելում չէ եղած:

ԻՏԱԼԵՐԱՆԳԼԻԱԿԱՆ դաշինքը գործադրութեան գրաւեցաւ երէկուընէ սկսեալ:

ԱԼԲԷՐ ՍԱՐՕ, ներքին նախարար, այս երեկոյ կը մեկնի դէպի [illegible] Ամ. Միւրքի յուղարկաւորութեան:

Հ. Յ. Դ.

Դ.. [illegible]

Փարիզի «Ընդհատացի» կոմիտէն Ընդհ. Ժողովի կը [illegible] իր [illegible] բոլոր ընկերները 18 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 6 Ավըն ա'Իթալի արճարանին վերնայարկը: Օրակարգ՝ Զեկոյց կոմիտէի եւ Շրջ. Ժողովի պատգամաւորի: Ընտրութիւն Նոր կոմիտէի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 20 Նոյ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Հ. [illegible] բնակարանը: Զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 19 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Զեկոյց Շրջ. ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը

ԼԻՈՆԻ Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Նէօվիլի «Երկաթ», Սէն Մորիսի «Յառաջ», Փոն տը Շէրիւի «Մուրատ», Լիոնի «Գայլ Վահան», «Աւրիծ Գէւօ» եւ «Մուսա Լեռ» խումբերու ներկայացուցիչները յառաջիկայ կիրակի օր, 20 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 1ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէի Ընդհ. Անդամական ժողովը 19 Նոյ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 6ին: Կարեւոր օրակարգ:

Ց Ա Ւ Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ անդամուհի Տիկին ՈՎՍԱՆՆԱ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆի մահուան տխուր առթիւ, իր ամուսնոյն եւ զաւակներուն:

Նոյնպէս իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընկերուհիներուն՝ Տիկիններ Զարուհի Տողրամաճեանի եւ Անգինէի, իրենց եղբօր՝ Գ. ՄԻՐԶԷ ՑՈՒԼԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ամերիկայէն ժառանգական խնդրի մը համար կը փնտռուի Աէնայ Աղուչեխ գիւղէն Պօղոս Աղասեան, հօր անուն Նշան, մօր անուն՝ Էվրօ: 1922ին մեկնած է Թուրքիայէն: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի: Լուր ունեցողներէն կը փնտռուի տեղեկացնել Գ. Յարութիւն Ժամկոչեանի, 15 Rue Racine, Paris (6):

— Տիկին Հայկանուշ Ղազարեան կը փնտռէ իր մեծ մօր եղբօրորդիները՝ (Գիթլիսի Տաղըրկըրու թաղէն) Սիմոն, Թորոս եւ Արմէն Վարդանեան. Կը կարծուի թէ կը գտնուին Ֆրէզնօ (Քալիֆորնիա): Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Հայկանոյշ Ղազարեանի, 1 bis Villa Des Montes, Clamart (Seine), France:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dombasle, PARIS (15) A. DER (ARSENIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
Անգլիա եւ Ամերիկա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 120 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 18 Novembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3889

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆԿԱՏԻ ԱՌՆՈՒԱԾՆԵՐՆ» ՈՒ ԱՆՆԿԱՏ ԹՈՂՈՒԱԾՆԵՐԸ

Կը թուի թէ «Արեւ» բաւական մեծ յոյս էր կապած Բարեգործականի վերջին ընդհ. ժողովին :

— «Չէ՞ որ տարիներէ իվեր, եւ կրնանք ըսել Բարեգործականի [illegible] իվեր ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ (ընդգծումը մերն Վ. Ի.), ներկայ Ընդհ. Ժողովը պիտի կատարէր աշխատութիւններ մը, ըստ վերջին երկու Ընդհ. ժողովներուն որոշումներուն եւ ըստ ամէն կողմէ՝ Միութեան մէջէն ու դուրսէն յայտնուած յոյսերուն ու փափաքներուն (Արեւ, 4 նոյեմբեր, 1938) :

Կը պարզուի, սակայն, որ «վերջին երկու Ընդհ. Ժողովներուն որոշումներէն» ինչպէս նաեւ «մէջէն ու դուրսէն յայտնուած» փափաքներէն յետոյ կ'ակնկալուէր որ այս տարուան Ընդհ. Ժողովը «կատարէր աշխատութիւններ մը»:

Արդարացա՞ծ է այդ ակնկալութիւնը: Կամ՝ գոնէ որոշ չափով իրականացա՞ծ են այդ յոյսերը: Պատասխանը կու տան ռամկավար բոլոր թերթերը միաբերան :

— «Հարկ է ընդունիլ որ Նիւ-Տիլեան արագ բարեշրջումի ոգին դժուար եղած է հաշտեցնել Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնին մէջ հաստատուած կարգ ու սարքին հետ, հետեւաբար, կաթիլ կաթիլ հասնելով, ժողովրդական ոգին պէտք էր մաշեցնէ Բարեգործականի Կեդրոնին մէջ ժայռի նման խարսխուած սակաւապետութեան աւանդութիւնը»:

Ի՞նչ կարելի էր սպասել, սակայն, «Ընդհ. Ժողով» մը, որ իր կազմով երբեք չէր տարբերէր իր նախորդներէն, եւ ուր համարատուն ուրիշ մէկը չէր, բայց եթէ նոյնինքն... համարատուն:

Այսպէս, ըստ «Ապագայ»ի (15 հոկտ. 1938) խմբագրականին, այդ «Ընդհ. Ժողովին մասնակցած են քսանի չափ ժողովականներ: Ասոնք եղած են Կեդր. Վարչութեան Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի, եւ տեղական մասնաժողովի անդամներ: Ներկայ եղած է նաեւ Ամերիկայի Շրջանակին պատուիրակը: Երբ նկատի ունենանք որ այս վերջինը նոյն շրջանակին վարիչ-քարտուղարն է, այսինքն՝ պաշտօնեայ մը Բարեգործականի, կ'ունենանք պատկերը համարատու Ընդհ. ժողովի մը, որուն բոլոր մասնակցողները համարատու մարմնին անդամներն են»:

Այդ է պատճառը, անշուշտ, որ, համաձայն Բարեգործականի հրատարակած տեղեկատուութեան, «Տարեկան Տեղեկագիրը որ եւ է վիճաբանութեան եւ քննութեան նիւթ չէ եղեր»:

Ռամկավար մամուլին քննադատութիւններէն մէկ ուրիշը կը կոչէ այն իրողութիւնը, որ «Միութեան շուրջ իրական հետաքրքրութիւն մը գոյութիւն չունի»: — «Ի՞նչ է պատճառը այս տխուր երեւոյթին», — կը հարցնէ «Ապագայ», — Բարեգործականի ղեկավարութի՞ւնն է որ չի կրնար իր շուրջ ստեղծել իրական հետաքրքրութիւն մը: Հայ ժողովո՞ւրդն է որ անդարմանելի անտարբերութեան մը մէջ է»:

Առաջի՛նը, անշուշտ: Վկայ այն լայն գործունէութիւնը, որուն լծուած է Հ. Կ. Խաչը: Կազմակերպութիւն մը որ ոչ մեծագումար նուիրատուութիւններ եւ ո՛չ ալ կտակներ է ստացած, չունի թրքաթներ ու հիմնադրամներ, բայց նաեւ չունի Բարեգործականի նման... փրոթոքոլ, «դրամը իրաւունքի չափանիշ» չի նկատեր, «որոշ պահպանողականութիւն» չի դներ իր գործունէութեան ու կազմին մէջ, «շնորհքով մարդերու» նախասիրութիւնն ու հաստապահանջութիւնը չունի, եւ մանաւանդ՝ երբե՛ք մտահոգութիւնը չունի թէ «վարչական մեքենան ժողովրդականացնելու գաղափարին ետեւը դարանակալ կը սպասեն այն ձախորդութիւնները որոնց անխուսափելիօրէն ենթարկուած է դուռները եւ պատուհանները բաց թողուած շէնք մը», — ինչպէս կ'ըսէ Բարեգործականը՝ իր մեքենագրուած տեղեկագրին մէջ...

Եւ վերջապէս, ռամկավար թերթերը կը պահանջեն որ «Բարեգործականի կեդրոնին մէջ հարստապաշտութեան տեղ արմատանայ սէրն ազգային իտէալին, ազգային նպատակին եւ գաղափարապաշտութեան», («Պայքար», 22 հոկտ. 1938):

Իսկ «Ապագայ» անհրաժեշտ կը գտնէ որ Բարեգործականը «պարտք սեպէ ծառայել ամէն ինչի որ ազգային պատմութեան եւ մշակոյթին կը պատկանի, համախմբէ ու ջանայ իրենց բարգաւաճման բարձրագոյն աստիճանին հասցնել բոլոր ազգային արժէքները, աչքադիր ըլլայ նաեւ որ իր մատակարարած մեծ հաստատութիւնը քաոս մը չդառնայ» եւայլն:

Կասկած չկայ, որ այս բանաձեւուած պահանջները աւելի մանրամասն ձեւով տրուած են նաեւ Բարեգործականի Ընդհ. Ժողովին առջեւ: Չենք գիտեր թէ ի՛նչ չափով գոհացում գտած են անոնք: Բարեգործականը սովորութիւն չունի բացատրութիւններ տալու: Իր ատենագրութիւնները կը մնան գաղտնի, ու կը բաւականանայ «տեղեկագրութիւն» մը մեքենագրելով ... :

Ռամկավար թերթերու արտայայտութիւններէն կը պարզուի, սակայն, որ Ընդհ. ժողովը «նկատի առած է Լիբանանի եւ Սուրիոյ գաղութին տնտեսական եւ կրթական պէտքերը եւ քանդուած տուներու շինութեան գործը»:

«Նկատի առած է՜»: Ի՞նչ կը նշանակէ այս բացատրութիւնը: Որոշո՞ւմ է: «Անհրաժեշտ հոգածութի՞ւն», ինչպէս կ'ըսէ «Պայքար»: Եւ՝ ի՞նչ սահմաններով, ի՞նչ նախագիծով, — ոչի՛նչ կ'ըսուի նաեւ այս մասին: Այդ «հոգածութեան» արդիւնքներէն մին է, կ'երեւի, «Դպրոցասիրաց»ը Պէյրութ փոխադրելու որոշումը, վաղը ըսելու համար թէ «նկատի առինք Լիբանանի կրթական պէտքերը»:

Դպրոցներու պահա՞նջը գաղութներու մէջ, ուսանողներ պատրաստելու անհրաժեշտութի՞ւնը, եւ անհրաժեշտութիւնը նաեւ «ծառայելու ամէն ինչի որ ազգային պատմութեան կը պատկանի, զանոնք իրենց բարգաւաճման բարձրագոյն աստիճանին հասցնելու համար»:

Ասո՛նք կը կազմեն օրուան հրամայականը: Ու ասո՛նց վրայ պէտք է կեդրոնանայ, մեր կարծիքով, ռամկավար մամուլին միահամուռ պահանջը :

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԵԹԷ ԹՈՒՐՔԻԱ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԿՐԷ ՌՈՒՍԻԱ...»

Աթաթիւրքի յուղարկաւորութեան մասնակցելու համար, Մոսկուայի կառավարութիւնը ընտրեր է ղրկել Փոթեմքինը, արտաքին փոխ-գործավար, որու կ'ընկերանան զինուորական ու քաղաքական բարձրաստիճան դէմքեր: Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ Փոթեմքինի այս ճամբորդութիւնը առիթ մը պիտի ըլլայ թարմացնելու ռուսեւթրքական դաշինքը, — այդ նպատակով Փոթեմքին տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Իսմէթ Ինէօնիւի հետ: Այս կարծիքը կը զօրանայ այն տրամադրութեամբ, որ տեսնուեցաւ Մոլոթովի ճառին մէջ, երբ Խորհ. Միութեան վարչապետը, Մոսկուայի Խորհուրդին վերջին մէկ նիստին մէջ, յայտարարեց որ, եթէ Թուրքերը յարձակում կրեն, Խորհ. Միութիւնը պիտի գիտնայ յարգել իր պարտաւորութիւնները :

Վերջապէս պէտք չէ մոռնալ, որ Թուրքիոյ մէջ Իսմէթ Ինէօնիւ ճանչցուած է իբրեւ պաշտպան ռուսեւթրքական բարեկամութեան :

Ֆրանսա կը մերժէ գաղթավայր տալ

Վերջերս զրոյց կը շրջէր Փարիզի մէջ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը խորհրդակցութիւն կը կատարէ նախկին գերմանական գաղթավայրերը վերադարձնելու մասին: Երեսփ. Ժողովի գաղթային յանձնաժողովին կողմէ Թէթէնժէ ներկայացաւ վարչապետ Տալատիէի, լուսաբանութիւն խնդրելու եւ կառավարութեան տեսակէտները իմանալու համար գաղթավայրերու ապագայի մասին: Այս տեսակցութենէն վերջ, վարչապետը մամուլին տուաւ յայտարարութիւն մը, այն բովանդակութեամբ թէ Ֆրանսա երբեք տրամադիր չէ գաղթավայր վերադարձնելու, մնաց որ այդ մասին առաջարկ ալ եղած չէ: Յետոյ կը հերքէ այն զրոյցները թէ, յառաջիկային, անգլեւֆրանսական խօսակցութեանց ընթացքին քննութեան պիտի առնուի գաղթավայրերու հարցը :

*** Այսօր, կէսօրէ վերջ, Նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է, քննելու համար միջազգային կացութիւնը եւ ճշդելու համար Ֆրանսայի դիրքը նախ քան այցելութիւնը Չէմպըրլէնի եւ լորտ Հալիֆաքսի :

Անգլիա եւս կը մերժէ գաղթավայր տալ

Չորեքշաբթի, բրիտանական խորհրդարանին մէջ Չէմպըրլէն եւ գաղթային նախարարը յայտարարեցին թէ որ եւ է առաջարկ կամ բանակցութիւն չէ կատարուած Անգլիոյ առած գաղթավայրերը վերադարձնելու մասին, թէ բրիտանական կառավարութիւնը տրամադիր չէ երբեք նման առաջարկ մը նկատի առնելու : Սըր Ճոն Սայմըն, այս առթիւ, կարդաց Չէմպըրլէնի մէկ հեռագիրը, ուղղուած՝ Թանկանիքայի կառավարիչին, հաստատելու համար կառավարութեան տեսակէտները գաղթավայրերու ապագային մասին:

Միւս կողմէ, «Տէյլի Մէյլ» կը հրատարակէ Փիրովի ծրագիրը, որ կը տրամադրէ կազմել մարմին մը, մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներէն բաղկացած, որու պաշտօնը պիտի ըլլար վերաբաշխում մը կատարել նախանիւթերու :

*** Բրիտանական դահլիճը որոշեց պարտադիր արձանագրութեան ենթարկել զինուորցուները, ինչ որ քայլ մըն է դէպի զինուորական պարտադիր ծառայութիւն :

Ժուհօ կը դատապարտէ հրովարտակ-օրէնքները եւ կը սպառնայ

Հրովարտակ - օրէնքներու դէմ ընդդիմութիւնը կը զօրանայ հետզհետէ: Երկաթուղիներու աշխատաւորութեան մերժողական բանաձեւէն վերջ, նախկին ռազմիկներու Միութիւնն ալ կը յայտարարէ թէ չի կրնար ընդունիլ վերջին հրովարտակ - օրէնքներու պարտադրած զոհողութիւնները :

Բայց ահա Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան համագումարին մէջ, չորեքշաբթի առաւօտ, Ժուհօ նոր ճառով մը բացարձակ կերպ յայտարարեց հրովարտակ - օրէնքներուն դէմ :

— Ի՞նչ քաղաքականութիւն կայ՝ երկիրը վերականգնելու խօսումի մը տակ: Փօլ Ռէյնոյի ծրագրին իմաստն այս է միայն. «Հարստացէ՛ք, դրամատէրներ, եւ թո՛ղ աշխատաւոր դասակարգը խրի թշուառութեան մէջ»: Աշխատանքի շաբաթական ժամերը կ'աւելցնեն, որպէսզի աճի արտադրութիւնը, առանց նկատի առնելու որ նոր տուրքերու բեռան տակ՝ պիտի նուազի զանգուածներու սպառողական կարողութիւնը: Ու շուտով, ապրուստը սղելով, պիտի տեսնենք որ անգլիական ոսկին պիտի բարձրանայ մինչեւ 200 ֆրանք: Սէնտիքաներու անդամները պատրաստ են իրենց բաժինը բերելու երկրին պահանջած զոհողութեան մէջ, բայց չեն

([illegible] շարունակութիւնը [illegible] Դ. էջ)

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԴԱՐՁԵԱԼ ԻՐ ՇԷՆՔԻՆ ՄԷՋ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

«Հայրենիք» շէնքի ներքնայարկն ու առաջին յարկը, ուր տեղաւորուած են մեր տպարանն ու գրասենեակները, մինչեւ հիմնական նորոգութեան մը ենթարկուիլը, առժամաբար դրուած են նոյն գործածելի վիճակի մը մէջ: Այժմ «Հայրենիք»ներու խմբագրութիւնն ու վարչութիւնը, ինչպէս եւ Կ. Կոմիտէի քարտուղարութիւնը ուրիշ տեղ վարձուած սենեակներէն փոխադրուած են կրկին «Հայրենիք»ի շէնքը եւ մեր երեք թերթերն ալ կանոնաւոր կերպով կրկին կը տպուին «Հայրենիք»ի տպարանին մէջ :

Ի պատասխան զանազան կողմերէ եկած հարցումներուն, պէտք կը զգանք հաղորդելու մեր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն, որ «Հայրենիք»ի հրդեհի ժամանակ վնասուած չեն ոչ ամսագրի եւ ոչ ալ օրաթերթի կամ շաբաթաթերթի ձեռագիրները:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի

Նպաստ աշխատաւոր եւ բազմանդամ ընտանիքներու

Աշխատաւոր եւ բազմանդամ ընտանիքներու տրուելիք նպաստներուն մասին, հրովարտակ - օրէնքէն կը քաղենք հետեւեալ լուսաբանութիւնները. —

Մէկ զաւակի տէր ընտանիք մը պիտի ստանայ նպաստ «միջին ամսական»ի վրայ հինգ առ հարիւր համեմատութեամբ, երկու զաւակի տէր ընտանիք մը՝ 10 առ հարիւր համեմատութեամբ, երեք զաւակի տէր ընտանիք մը՝ 15 առ հարիւր համեմատութեամբ, չորս զաւակի տէր ընտանիք մը՝ 30 առ հարիւր համեմատութեամբ, այնուհետեւ իւրաքանչիւր զաւկի համար՝ 15 առ հարիւր յաւելումով :

«Միջին ամսականը» այն գումարն է, որ պիտի ճշդուի իւրաքանչիւր Նահանգի մէջ, ամէն տարի Հոկտեմբերին, նահանգապետին կողմէ, հաշուի առնելով այն ամսական աշխատավարձը, զոր կը սահմանեն աշխատանքի հաւաքական պայմանագրութիւնները այր մարդոց համար :

Աւելի զատ մասնաւոր նպաստ մը պիտի տրուի մօր, որ աշխատավարձ չի ստանար եւ տնական գործերով միայն կը զբաղի :

Ծնողները քաջալերելու նպատակով տրուած այս կարգի նպաստէ կը զրկուին այն ընտանիքները, որոնք մէկ հատիկ զաւակ մը ունին, երբ արդէն հինգ տարեկան դարձած է բայց եղբայր կամ քոյր չունի :

«Իտալիա վաղը դարձեալ պիտի յիշէ Թուրքերու [illegible]»

Գրեցինք թէ իտալական կառավարութիւնը 2000 ընտանիք փոխադրեց Լիբիա, — նախկին Պէնկազին ու Տրիպոլիսը: Պոլսոյ «Սոն Փոսթա»ին մէջ Մուհիտտին Պիրկէն, խօսելով այս շարժումին մասին, կը գրէ. —

Թողլով մայր հայրենիքի նուազ բարեբեր հողը, այդ մարդիկը (մօտ 20,000 հոգի) կը գաղթեն նոր եւ ընդարձակ, անջրդի եւ տաք հայրենիքը, որ մարդէ, կենդանիէ եւ բուսականութենէ աւելի՝ ծածկուած է աւազակոյտով:

Լիբիոյ եզերքը, ինքնաշարժի ճամբուն վրայ երկար պտոյտ մը կատարած ժամանակ, Մուսոլինի ըսած էր վերջերս թէ այդ ծովեզերքը կ'ուզէ դարձնել Իտալիոյ չորրորդ ծովեզերքը: Ֆաշական խորհուրդը ահա պաշտօնապէս Լիբիան կը հռչակէ Իտալիոյ չորրորդ ծովեզերքը: Բայց միայն ծովեզերքը, հողի եւ ճամբու երիզ մը: Ներքնամասը դարերով պիտի շարունակէ մնալ աւազի, արեւի եւ փոթորիկի երկիրը :

Անապատը եւ Միջերկրականի եզերքը իրարմէ բաժնող իտալական չորրորդ ծովեզերքը՝ բարի վայելում ներկայ տէրերուն: Տրիպոլիսը եւ Պէնկազին կորսնցնելով՝ Թրքական պատմութիւնը բան մը կորսնցուցած չըլլար: Բայց ստոյգ է որ մենք հոն թողուցինք մեծ յիշատակներ, որոնք կը ցուցնեն թրքական հերոսութեան բարձրութիւնը: Իտալիոյ աշխարհակալական գրականութիւնը ճանչցաւ եւ արձանագրեց այդ հերոսութիւնները: Վաղն ալ աւելի յաւ պիտի յիշէ եւ շատ պիտի գրէ: Երէկուան դէպքերուն համար մասնաւոր քէն չենք զգար այսօրուան Իտալացիներուն դէմ: Միայն իրաւամբ կ'արձանագրենք հետեւեալը. — Իտալական չորրորդ ծովեզերքը, 28 տարի առաջ, ազգային հերոսութեան թատր հանդիսացաւ ներկայ Թուրքիոյ :

Նոր վարչաձե՞ւ Լիբանանի մէջ

Դամասկոսի «Էլիֆ Պա» թերթին տեղեկութեանց համաձայն, Լիբանանի վարչաձեւը կարեւոր փոփոխութեանց պիտի ենթարկուի նոր մարզպանին ժամանումէն վերջ: Ֆրանսական կառավարութիւնը պաշտօն տուած է նոր մարզպանին գործադրել նոր սթաթիւ մը Լիբանանի մէջ, որու համաձայն, եթէ Լիբանանեան երեսփոխաններ ուզեն՝ կրնան Հանրապետութեան նախագահ ընտրել Ֆրանսացի մը: Նոր սթաթիւն Լիբանանը պիտի օժտէ կառավարական շատ պարզ կազմով մը, որպէսզի ծախքերը նուազին:

«Էլիֆ Պա» կը գրէ նաեւ թէ Լիբանանի վերջին նախարարական տագնապը պատճառ եղաւ որ որոշուի երեսփոխանական ժողովին լուծումը: Այդ որոշումը հաղորդուած էր Փարիզ, նոր մարզպանին: Այս վերջինը, սակայն, տեղեկացուցած ըլլալով որ մինչեւ իր հասնիլը գոյավիճակը պահուի, չէր գործադրուած երեսփ. ժողովի լուծման որոշումը :

ԷՋՄԻԱԾՆԻ «ԼԻԿՎԻԴԱՑԻԱ»Ն…

Անկախ ամէն բանէ, Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդին ծանօթ նամակը կը բաւէր հաստատելու թէ իրապէս զարհուրելի ողբերգութիւն մը տեղի ունեցած է Մայր Աթոռին շուրջ։ Որովհետեւ, տեսնուած չէ որ հոգեւոր մարմին մը գոնէ չյիշէ թէ ե՞րբ եւ ո՞ւր թաղուեցաւ իր պետը, «Ամենայն Հայոց Հայրապետը»։

Եւ սակայն, ունինք դաս մը որ Թովմաս Առաքեալի նախանձախնդրութեամբ չուզեր հաւատալ, մինչեւ որ չշօշափէ ձեռքով, ականջով կամ աչքով։— Քանի որ պաշտօնապէս չծանուցուեցաւ Կաթողիկոսին սպանութիւնը, ուրեմն սուտ են բոլոր ըսուածները…։

Ի զուր կը փորձես հասկցնել թէ այս տրամաբանութիւնը եթէ ճիշդ է ազատական երկիրներու համար, «գրօշ» չարժեր կարմիր վիճէն անդին, ուր ոչ թէ մէկ, հարիւրաւոր անձեր կը գնդակահարուին փաստաւորապէս առանց բառ մը անգամ գրելու կամ գրել տալու։ Օրինակ՝ աշխարհ գիտէ թէ հայ կրօնքներու եւ գործիչներու ամբողջ լեգէոն մը անհետացաւ յանկարծ։ Արդ, Երեւանի թերթերուն մէջ տող մը լո՞ւր հրատարակուեցաւ այս մասին։

Կը նշանակէ թէ բոլշեւիկներու բալի սովորութիւնն է մութին հնձել եւ մութին ալ թաղել։

Տարբեր չէր կրնար ըլլալ նաեւ Էջմիածնի պարագան։ Որովհետեւ, եթէ սպանուողը մեզի համար «Ամենայն Հայոց Հայրապետ» է, անոնց աչքին արդէն «Խորէն» մըն է, հասարակ Խորէններէն, եթէ ոչ աւելի վար՝ իբրեւ «սեւագլուխ»…։

Հարկ էր որ խօսէր ինքը Երեւանը, որպէսզի ամէնէն թերահաւատները կամ միամիտներն անգամ համոզուին թէ իրապէս գլխատուած է պատմական Աթոռը։

«Խ. Հայաստան»ն է որ թարգմանը կը կատարէ այդ պաշտօնը, յօդուածի մը մէջ սպրդեցնելով քանի մը տողեր որոնք բաւական են ցոլացնելու ամբողջ ողբերգութիւնը։ Այսպէս, երկար յօդուածի մը մէջ շեշտելէ յետոյ թէ թրոցկիական, պուխարինական, դաշնակցական գործակալները եւ հոգեւորականութիւնը սերտ «դորդակցութիւն» մը հաստատած են, Հայաստանի պաշտօնաթերթը գրել կուտայ.

«Այս հանգամանքն արդէն ապացուցուած է Գորկու մարզում մերկացուած կղերականների չարչարի դասամբոխմբ, Սվիրդլովի եւ արեւելեան Սիպիրի մարզերում յայտնաբերուած ընդյատակեայ վանքերի, ինչպէս եւ Վրաստանի ու Հայաստանի առանձին շրջաններում (ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ, Կալինինօ, Երեւան), ԼԻԿՎԻԴԱՑԻԱՅԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ հակայեղափոխական դաշնակցական խմբակների թշնամական գործողութիւնների մի ամբողջ շարք փաստերով (Խ. Հայաստան, 3 Օգոստոս 1938)։

Թողնենք կոճակները այս կարմիր մահաչափիկին, եւ տակը ի մէջ այլոց պիտի տեսնէք յօշոտուած մարմինը տարաբախտ Խորէն Ա. Կաթողիկոսին։

«Ի մէջ այլոց» կ'ըսենք, որովհետեւ, ինչպէս ամէն բան, մահապատժութիւնն ալ ապագայնացած է խորհրդային աշխարհին մէջ։ Ջարդել հայ եզուականներն ու ժամհարամները, արդէն իսկ ազգայնամոլութիւն է։ Հարկ է մէկ տոպրակի մէջ թխմել բոլորը, ըսկսեալ Թուրքէն մինչեւ Լենինականը, Թաթարէն մինչեւ Հայը։

Իսկ մենք որ ազգայնական ենք, նեղանք Գորկիները, Սվիրլովները, Վըրաստանները եւն., եւ պահենք միայն «Հայաստանի առանձին շրջանները» եւ մանաւանդ «Վաղարշապատ»ը։

Ի՞նչ կայ հոն, համաձայն խորհրդային պաշտօնաթերթին։

1. «Հոգեւորական հակայեղափոխական դաշնակցական խմբակների թշնամական գործողութիւններ», որոնք ապացուցուած են «մի ամբողջ շարք փաստերով»։

2. «ԼԻԿՎԻԴԱՑԻԱ» (հաշուեյարդար)։

Իսկ եթէ ուզէինք թարգմանել վաւեր «անգիտացն», պիտի ըսէինք.

1. Հոգեւորական խմբակներ Վաղարշապատի մէջ դաւած են բոլշեւիկեան վարչաձեւին դէմ, ինչպէս հաստատած է կառավարութիւնը, դէզ մը փաստ ձեռք ձգելով։

2. ՄԱՔՐԱԾ է ԲՈԼՈՐԸ, մեծերը ընդդակահարելով տեղն ու տեղը, փոքրերն ալ քշելով դէպի Սիպիր կամ այլուր։

Քմածին մեկնութիւն մը չէ որ կ'ընենք։ Գործողութիւն մը երբ կ'ըլլայ «թշնամական», «հակայեղափոխական» եւ «դաշնակցական», արդէն իսկ հայրենադաւութիւն է, այն ալ խորհրդային կարգերու։ Մանաւանդ երբ կը կատարուի «խմբակների» միջոցաւ, այսինքն հաւաքական բնոյթ կը կրէ։ Արդ, կարմիր օրէնսգիրքը մահապատիժ կը սահմանէ այս տեսակ ոճիրներու համար։

Արդէն, լիկվիդացիա բառը ինքնին մահ կը նշանակէ պոլշեւիկեան բառարանին մէջ։ Որովհետեւ ամէնէն ազատական երկիրներու մէջ անգամ, երբ յանցանք մը «հաշուեյարդար»ի կ'ենթարկեն, առնուազն կը բանտարկեն կամ կը վտարեն յանցաւորները։ Ի՛նչ կ'ըլլայ երբ խնդիրը կը վերաբերի Խորհրդային Ռուսիոյ, ալ կրնաք երեւակայել թէ որքան մահասարսուռ կը դառնայ այդ բացատրութիւնը։

Կը մնայ վերջին հարցում մը։ Վաղարշապատը Էջմիածի՞նն է։ Կը կարծենք թէ հարցումն անգամ աններելի է։ Որովհետեւ— ինչպէս գիտել կու տայ «Հայրենիք»ի աշխատակիցը— Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը դեռ տարիներ առաջ փոխեց «Էջմիածին» անունը եւ դարձուց «Վաղարշապատի շրջան»։

Մնաց որ, ի՞նչ հարկ այս ապացուցումին, երբ բոլորին յայտնի է թէ ամբողջ Հայաստանի մէջ միայն Էջմիածինն է որ ունէր «հոգեւորական խմբակ»։

Եւ որովհետեւ «Խ. Հայաստան»ը նոյն յօդուածին մէջ կը յիշեցնէ թէ «լիկվիդացիան կատարուած է չորս — հինգ ամիս առաջ», այլեւս կասկած չի մնար թէ խնդիրը կը վերաբերի Կաթողիկոսին սպանութեան, որ արդարեւ տեղի ունեցաւ Ապրիլի ըսկիզբը, ճիշդ չորս ամիս առաջ Օգոստոս 3էն (յօդուածին թուականը)։

Անոնք որ անդադար «փա՛ռ, փառ» կը պոռան, թող քիչ մը որոճան այս խմալուր «լիկվիդացիա»յի վրայ եւ այն ատեն կը հասկնան թէ «բանը ինչումն է»…։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ԱԶԴԱԿ»Ի)

ՅՈԲԵԼԵԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

Հայ բժշկական պատմութեան հանդէպ դանցառութիւն մը գո՛նէ գործած համարուիմ, եթէ չյայտնեմ, թէ 1938 տարին, որ վերջակէտին մօտ է, իր բազմազան ու բազմաթիւ Յոբելեաններու շարքին, ունի զոյգ մը Հայ Բժշկական Յոբելեան, զորս թուղթի վրայ միայն նշանակելու եմ սահմանուած, յարգելու համար Յոբելեարներուն համեստութիւնը, որ կ'ընդվզի հրապարակային հանդիսութեան դէմ։

Բաւականանանք ուրեմն անոնց անունը եւ գործունէութիւնը հայ սաներուն յանձնելով, չէ՞ որ «Գիրը ոտք ունի կը քալէ, աշխարհէ աշխարհ կ'երթայ», ըսած է անմահն Խրիմեան Հայրիկ։

×

Հայ բժշկական երկու Յոբելեան, ըսի, այո՛, որոնց մին լրացաւ 21 Յունուար 1938ին եւ միւսը պիտի բոլորի Դեկտեմբեր 2ին։

Յոբելեաններու տէրերն են, նախ՝ ՏՈՔԹ. ՓՕՂՈՍ ՔՕԼՕԼԵԱՆ 40 տարիէ ի վեր գործող յայտնի փարիզեան բժիշկը, երկրորդը՝ ՏՈՔԹ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԽԱՆՃԵԱՆ՝ նոյնպէս փարիզեան ծանօթ բժիշկը՝ իր կիսադարեան ասպարէզին մէջ՝ դեռ երիտասարդ ու գործունեայ։

Երկուքն ալ հայ բժշկական դասին յոյժ պատուաբեր անդամներէն, իրենց արուեստին ճարտար ու խղճամիտ կիրարկութեամբը ո՛չ միայն մեր ազգին մէջ ունին մեծ համբաւ, այլ եւ՝ օտար կարեւոր շրջանակներու մէջ։

Տոքթ. Կ. Խանճեան՝ բժշկական ուսանողութեանս ընկերակիցներէս էր, երբ ես շրջանաւարտ ըլլալու մօտ էի 1883—1884 թուին։

Տոքթ. Փ. Քօլօլեանը ճանչցած եմ ողբացեալ Ռէթէոս Պէրպէրեանի վարժարանին բարձրագոյն կարգին մէջ, երբ ես՝ արդէն իսկ բժիշկ՝ առողջապահութեան եւ մարդակազմութեան դասեր կ'աւանդէի հոն 1887—1888 տարիներուն։

Երկուքին հետ ալ արուեստակցական անկեղծ սիրոյ անյեղլի զգացումներով բարեկամ եղած եմ ցարդ եւ ճշմարիտ գնահատող մը իրենց գործունէութեան, ուստի կը սիրեմ քանի մը համառօտագիծ տողեր նուիրել իրենց այսօր։

×

Քօլօլեան՝ Ռ. Պէրպէրեանի շատ սիրուած ու յառաջադէմ մէկ աշակերտն էր, իր կարգերուն միշտ առաջինը հանդիսացած։ Ամէն անգամ որ, դասիս կը սկսէի, կը դիտէի որ ըսածներուս կը հետեւէր նա մեծ հետաքրքրութեամբ. եւ դասարանէն դուրս ելած պահուս, քովս կուգար եւ կ'ուղղէր ինծ զանազան հարցումներ որոնց սիրով գոհացում տալովս, կը նախազգայի, թէ բժշկական արուեստին համար կանխակալ սէր մը ու փափաք մը կը տածէր նա իր պատանեկական հասակին մէջ։ Շատ ուրախ էի, կը համակրէի իր հարցասիրութիւններուն, եւ պատահեցաւ՝ որ Սկիւտարի Սելամիէ թաղին մուխթարը եղող Մոսկոֆցի Մաթթէոս անուն անձը յանկարծամահ ըլլար։

Անոր ազգականները ուզեցին՝ որ ես դիակը հականեխեմ, որպէսզի քանի մը օր պահուէր այն անվթար, մինչեւ որ եղբայրը հասնէր Աւէճառայէն, (երկու եւ կէս ժամ հեռու գիւղ մը Սկիւտարէն)։

Թաղին մէջ անմիջապէս լուր տարածուեցաւ թէ դիազմնութիւն պիտի կատարէի, եւ ահա պատանին Քօլօլեան, դեռ աշակերտ, խնդրեց ինձմէ ներկայ ըլլալ կատարելի գործողութեան։

Թոյլատրեցի, պայմանաւ սակայն, որ եթէ տեսարանը իր վրայ ազդէ, իսկոյն պիտի հեռանար զիս չխանգարելու համար։

Համակերպեցաւ եւ որոշուած ժամուն եկաւ քովս, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ ժամկոչատան սրահը եւ անվեհեր քաջութեամբ ո՛չ միայն ուշի ուշով դիտեց ըրածներս, այլ եւ՝ իբրեւ վարժ բժշկական ուսանող օգնական իսկ ինծ եղաւ, մինչ օգնելու համար հոն քովս հրաւիրուած բժիշկ տոքթ. Գասպարեանը քիթն ու բերանը թաշկինակովը ծածկած՝ պարզ դիտող կը կենար, վախնալով որ մի՛ գուցէ մեռեալին դիակէն ապականահար բաներ մը օդին մէջ թռչէին ու փոխանցուէին իր մարմինը…

Քօլօլեան աշակերտէն ես շատ գոհ մնացի եւ յաջորդ օրը գացի իր գովքն ընել ուսուցչապետ Ռ. Պէրպէրեանին, որ հպարտ եղաւ իր ձեռնասուն սանի մասին ինծմէ լսածներուն առթիւ։

Քանի մը շաբաթներ յետոյ Քօլօլեան իր բարեմոյն հօրը հետ տունս եկաւ, մնաք բարով ինծ ըսելու, յայտնելով՝ թէ կը մեկնէր դէպի Փարիզ բժշկութիւն ուսանելու։

Ուրախ եղայ եւ յանձնարարականներ իսկ տուի իրեն իմ փարիզաբնակ բարեկամ բժիշկներու ուղղուած։

Եւ այսօր տեսնելով զինքը բժշկական ասպարէզին լաւ դիրքերուն վրայ, ես ի բոլոր սրտէ հրճուելով կը հրճուիմ, մանաւանդ որ՝ նա չեղաւ ուրիշներու պէս՝ սոսկ արհեստաւոր-բժիշկ, այլ եւ՝ հոգեւին նուիրուած մը ազգին։

Հաստատեց Փարիզի Հայ Բժշկական Միութիւնը, Հայ Կարմիր Խաչը, Եկեղեցւոյ բուժարանը, ուր տարիներէ ի վեր բիւր հիւանդներ կը դարմանուէին իր հեղինակաւոր հսկողութեամբ եւ անձնուէր հայ բժիշկներու ճարտար դարմանադրութեամբ։*

Բայց ասկէ՝ Տոքթ. Քօլօլեան եղաւ եւ գրող-բժիշկ, եւ չա՛տ կանուխէն սկսաւ նա առողջապահական բնոյթ յօդուածներով երեւնալ Կ. Պոլսոյ «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ եւ յետոյ լոյս ընծայեց «Սալոնի բժիշկ» անուն այն գեղեցիկ հատորը, զոր դեռ այսօր նորութիւն կարելի է համարել եւ պճնազարդութիւնը հայ բժշկական ազգային մատենադարանին։

Ուսանողութեան իսկ շրջանէն, նախասիրած ճիւղն եղաւ, ջղային հիւանդութիւնները, եւ կրցաւ փայլուն քննութիւններով interne des Asiles du département de la Seine անուանուիլ, եւ բոլոր այնտեղ իր ասպարիզական ճամբան պատրաստել ու ներկայացնել դոյն բժշկական համալսարանին ընտրական մայիսին՝ 21 Յունուար 1898ին, նիւթ ունենալով Les alcooliques persécutés (ալքոլամոլ հալածուողները), որ արժանացաւ մեծ գովութեան։

Քօլօլեան մտային հիւանդութիւններու քով մասնագէտ մը եղաւ եւ այդ առթիւ գրեց լուրջ հատոր մըն ալ որ Académie de Médecineի «Baillanger» մըրցանակով պսակուեցաւ։

Քօլօլեան կը գրէ միշտ թէ հայերէն եւ թէ ֆրանսերէն եւ փարիզեան յայտնի թերթերուն մէջ շատ անգամ կ'երեւի իր գիտական խմբագրած յօդուածներով, վկայ՝ Figaro, La Seience pour tous եւ Je sais tous եւայլ պարբերական հանդէսները։

Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան ժիր ու գործունեայ նախագահն է միշտ, իրեն աջակից ունենալով իմ սիրելագոյն բարեկամս Տոքթ. Կ. Խանճեան։

×

Յիսուն եւ աւելի տարիներու անայլայլ բարեկամութիւն մը կը կապէ զիս Տոքթ. Կ. Խանճեանի, ես ճանչցայ զինքը Փարիզի մէջ՝ երբ տակաւին ուսանող՝ մօտ էի վկայականս առնելու։

Առաջին օրէն իսկ իրարու հետ եղանք իբրեւ եղբայր. ինքը ուսումնասէր, ժիր ու համակրելի նա ինձմէ չորս տարի յետոյ վկայուեցաւ բժիշկ, գրելով ատենական գեղեցիկ ճառ մը՝ որուն նիւթն էր «Contribution à l'Etude du pneumothorax artificiel», թոքային հիւծախտի նորագոյն դարմանում, որ այսօր սովորական եղած է ու հրաշքներ կը գործէ, փրկելով շատ հիւծախտաւորներ։

1888 Դեկտեմբեր 2ին էր որ բժիշկ կը հռչակուէր եւ իսկոյն կ'երթար հաստատուիլ Փարիզէն քիչ հեռու քաղաքի մը մէջ, ուր շուտով սկսաւ գտնել մեծ յաջողութիւն։

Երկուքեք տարի Ֆրանսայի մէջ գործելէ յետոյ, ծնողքին փափաքին հըրնազանդելով, կը մեկնի Ֆրանսայէն ու կ'երթայ գործել իր ծննդավայրին մէջ՝ Անդրիանուպոլիս, որ Տոքթէօր Գէյրան Մելքոնեան եւ Քիաթիպեան մեծանուն բժիշկներու հայրենիքը եղած է։

Հոս Տոքթ. Կ. Խանճեան մեծ համբաւ կ'ունենայ, քաղաքին ականաւոր բժիշկը կը ճանչցուի, ծննդաբերութեան եւ վիրաբուժական ճիւղերուն մէջ քաջարուեստ կը գործէ եւ բաւական տարի հոն այսպէս աշխատելէ յետոյ, կը ստիպուի դարձեալ տեղափոխուիլ, կը թողու խարինէն (Անդրիանուպոլիս) եւ կուգայ հաստատուիլ Բէրա, Կ. Պոլիս.

Ուրախ եղայ ես իմ նախկին ընկերս ինծ մօտ վերագտնելով, եղանք իրարու գործակից եւ կապուեցանք արուեստակցական փոխադարձ սիրով, որ կը տեւէ մինչեւ այսօր։

Կ. Պոլսոյ մէջ Տոքթ. Խանճեան շուտով ունեցաւ իր ճարտարութեան եւ անձնուէր բժիշկի լաւ անունը, ընտրուեցաւ անդամ կայսերական բժշկական ընկերութեան, որուն քանի մը ժողովները իր բժշկական կարեւոր հաղորդագրութիւններովը շահեկան ըրած էր, եւ վերջ ի վերջոյ ընտրուեցաւ անոր նախագահ։

Բայց… բայց… նշանակուած է եղեր, որ ինծ պէս, նա ալ թողուր խաղաղ Կ. Պոլիսը եւ գար հաստատուիլ Փարիզ, ուր ինծ կը թուի թէ ուսանողութեանս ընկերն ունիմ եւ իրեն հետ կ'ապրիմ անցեալ օրերու մէջ, չէ՞ որ բառ է Մեծն Տարփին, «Lorsqu'on vieillit les idées se tournent plutot vers le passé que vers le présent».

Տոքթ. Կ. Խանճեան Փարիզի մէջ ունի լաւ համբաւ, ազգային եւ օտար շրջանակներ մեծապէս կը յարգեն զինքը։ Միշտ հետեւող գիտական նորութիւններու կը պատրաստէ շատ անգամ ընտիր հաղորդագրութիւններ, զորս կը կարդայ Հայ Բժշկական Միութեանց ժողովներուն։

Նախկին շրջանաւարտ աշակերտներէն Վեննետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին, ինքը փայլեցաւ նաեւ Սէվրի Մուրատեան լեզուին մէջ իր Առողջապահական գիրքերով դասախօսութիւններով։

Փոխ-նախագահը Հայ Բժշկական Միութեան, նախագահ է նաեւ Մուրատեան վարժարանի նախկին աշակերտաց Միութեանց եւ ունի խիստ արդիւնաւոր գործունէութիւն։

Որչափ քաղցր է ինծ այսօր հրապարակաւ ողջունել իմ ամենաջերմ շնորհաւորութիւններս իմ այս երկու պատուական բարեկամներուս, իրենց Յոբելինական շրջաններուն առթիւ, եւ մաղթել աղամանդեայ յոբելեանները։

ՏՈՔԹ. Վ. Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

«Խորհ. Հայաստան» (30 Հոկտ.) կը հրատարակէ մարմնակրթական գործերու կոմիտէի նախագահ Գ. Մարտիրոսեանի յօդուածը, որմէ կը քաղենք.—

Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունի մարզախաղի 20 Միութիւններ (ուսանողական, բանուորական, հողագործական)։ Այս Միութեանց կ'անդամակցին մօտ 26 հազար երիտասարդներ։ Հայաստանի մարզիկները ծանօթ են մարզախաղի բոլոր ձեւերուն. ծանրութիւն վերցնել, ըմբշամարտութիւն, գնդախաղ (ֆութպոլ, պասքէթպոլ, վոլէյպոլ), կոփամարտ, մարմնամարզ, աթլեթիզմ։ Ֆութպոլի խաղերուն կը հետեւին 2884 երիտասարդներ, պասքէթպոլի՝ 1737, մարմնամարզի՝ 5475, թեթեւ աթլեթիզմի՝ 1840, կոփամարտի՝ 266։

Մարմնակրթութիւնը անհատական զբօսանք չէ Խորհ. Հայաստանի մէջ, այլ պետական գործ, այդ պատճառով՝ կառավարութիւնը 4 միլիոն ռուբլի վարկ բացաւ՝ զարգացնելու համար մարմնակրթութիւնը։

Մեծ գումարներ կը ծախսուին մարզական շինարարութեան համար. այժմ Հայաստան ունի 3 մարզադաշտ եւ մարզադաշտ՝ ամէն շրջանի մէջ 35 — 40 մարզարահներ, 4—5 ստադիոններ, 5—6 թէնիսի հրապարակներ, վելոտրոմ եւայլն։

Հայաստան ունի մարզական վարժարան մը, երկու ակումբ, 450 մարզիչներ։

Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութեան ծոցէն ծնած են ոյժեղ մարզիկներ, որոնք շահած են առաջնութեան պատիւը բովանդակ Խորհ. Միութեան մրցումներուն մէջ, — յիշենք Ս. Համբարձումեանը, Թ. Մանուկեանը, միութենական վարպետ Հ. Խաչատրեանը, Ս. Վարդանեանը, Զալցեանը։ Իսկ այժմ կ'աճին նորերը՝ Հ. Սաֆարեան, Հ. Զօրեան, Ս. Մալխասեան, Հ. Խուդաբաշեան, Գ. Օհանեան, Ս. Արամեան Բ. Հայկեան, Օ. Սավարեան եւ շատ ուրիշներ։

Հայաստանի մարզիկներէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը, մասնակցելով համամիութենական մարզական հանդիսութեանց, անցեալ 24 յուլիսին ուշադրութիւն գրաւեց Մոսկուայի մէջ, Կարմիր Հրապարակին վրայ, իր նուաճումներով։

Այս նուաճումներուն կարգին, գոյութիւն ունին կարգ մը պակասներ ու թերութիւններ հեծելանիւի, ֆութպոլի, թեթեւ աթլեթիզմի մէջ։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼԳՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Ըստ երեւոյթին լաւ կերակրուած էին անոնք ու ոեւէ զանցառութեան ու վատ վերաբերումի հետք չէին կրեր։ Խայրը անկիւնը, խցիկի մը մէջ առանձին կը մնար Բուսթէմ Խանին կըլլըրիային նուէր տուած թուրք գնդապետը։

— Իր քով եղած յարգը ի՞նչ բանի կը ծառայէ, հարցուց Ֆրէտ։

— Իրեն հարցուցէք. ան կը հասկնայ, պատասխանեց Գագիկ։ Մատնութեան մը պարագային յարգը պիտի բանկցնենք, ու այն ատեն պիտի հասկնայ թէ ողջ խող մը խորովուած ատեն ինչե՞ր կը զգայ։ Մի՛ վախնաք, մատնութիւն տեղի պիտի չունենայ բնաւ։

Իրեն հետեւելով կրկին իր տունը վերադարձանք։ Ճամբան մեզ կրկին ու կրկին պատուիրեց գերիներու վիճակին վերաբերմամբ մեր տեսածները լաւ միտքերնիս պահել, որպէսզի քաղաքային աշխարհին առջեւ ներկայանանք որպէս ականատես վկայ։

— Աշխարհը Հայերուն եւ Թուրքերուն միջեւ եղած տարբերութիւնը չգիտեր, յարեց քանի մը անգամ ողբանչալով։

Կրկին անգամ մեր տեղերը գրաւեցինք իր օճախին շուրջ. բայց այս անգամ Գագիկն ալ մեր մէջ էր։ Ջերմութիւնը, յոգնութիւնն ու մարտիկութիւնը իրարու միացած եւ քնելու վիճակի մը հասցուցած էին մեզ. առաջին անգամ ես՝ եղած տեղս պիտի քընանայի, երբ երկար ատենէ ի վեր մեր ըղձացած դէպքը պատահեցաւ ու Մընթի ներս մտաւ։ Նորմանի մը նըման կը քալէր ան, վրայէն ջուրը կը կաթկթէր եւ մազերը՝ լուացուած ըլլալով լեռնային հեղեղատի մը սառնորակ ջուրին մէջ։

— Ո՛հ, բարեւ բարեկամս, բացագանչեց Ֆրէտ, կարծես ժամ մը առաջ իրարմէ բաժնուած ըլլային։ Երկայնահասակ անպիտան, այնպէս եղած ես որ, կարծես թէ կեանքդ ամբողջ այս կողմերը անցուցեր ես։

— Այդպէս է, ըսաւ Մընթի։

Ֆրէտ անոր վրայ արագ ակնարկ մը նետելով՝ դէմքը տխրեցաւ։

Անոնք երկուքը իրար լաւ կը հասկնային։

ԳԼՈՒԽ 16

Կրակին քով Մընթիին տեղ մը տալով եւ մէկը անոր թաց վերարկուն չորցնելու համար կախելէ յետոյ, անոր վրայ հարցումներու տարափ մը տեղացուցինք. այնքան արագ՝ որոնց ամէնուն պատասխանելու չպիտի կըրնար հասնիլ։ Նստած հանդարտ եւ ծունկերը խաչաձեւած մեր հարցումներու վերջանալուն կը սպասէր. դիտեցի որ իր անխուսափելի լաւ տրամադրութեան ներքեւ բան մը կար, որուն համար կը փափաքէր մեր առանձին ունենալ. Թէեւ քաղաքավար անտարբերութեան մը քողով կը ջանար ծածկել զայն. այդ պարագան Ֆրէտի տեսողութենէն եւս չվրիպեցաւ։

Ի վերջոյ ամէնէն առաջ պատասխանեց մեր ամենավերջին հարցումին։

— Գագիկին հետ համաձայնութի՞ւնս։

— Այո, պատմէ անոնց, մէջ ինկաւ Գագիկ։ Եթէ ես պատմեմ, պիտի ըսեն թէ սուտ կը խօսիմ։

— Խօսելու բան չկայ այդ մասին, ըսաւ Մընթի նեղուած։ Մեր այս բարեկամը այն համոզումն ունեցաւ թէ՝ պատերազմական կարգ մը գիտելիքներու մէջ որոշ փորձառութիւն ունիմ։ Եւ առաջարկեցի իրեն որ եթէ զինեալ ուժ մը առնելով ձեզ յաջողի գտնել, իրեն մինչեւ վերջը պիտի օգնեմ առանց ուրիշ ոեւէ պայմանի։ Ահա ամէնը.

— Ամէ՞նը. տխմար։ Քեզ անձնական խորհրդական կարգած ատենին զգուշացուցի քեզ, ըսելով որ այդ պարագային՝ առած քայլերուդ մէջ առաջ պիտի չկրնաս ըլլալ։ Խորհրդարանը քեզ ամբաստանէ պիտի. մարդ։

— Այդպէս ըլլալը գիտեմ. Ֆրէտ։ Կը կարծեմ որ երբեք այս գրութեան մէջ Խորհրդարանը բա՛ն մը պիտի ընէ վերջապէս։

— Կեանքդ պիտի փճացնես անգլիական բանտին մէջ. անկէց անդին Աստուած օգնէ քեզ.— ընկերային դիրքդ իսկ կորսնցնես, մինչեւ ամենավերջին ռուպիդ պիտի վատնես փաստաբաններուն. այլապէս կը կախեն քեզ։

— Զերբակալուելէս վերջը թող գիս կախեն։ Ես խօսք եմ տուած։ Ըսէ թէ Պայրըն Յունաստանի համար ի՞նչ ըրաւ։ Չեմ կարծեր որ կասի իր մտադրութիւնը մեծ օգուտ մը ունեցաւ, բայց այդպէսով պատճառ եղաւ որ-պէսզի Յունաստանի պարագան ժողովրդին ուշադրութիւնը գրաւէ։ Մնացեալը ժողովրդական կարծիքն ըրաւ.— գէշ կերպով, կ'ընդունիմ, բայց աւելի լաւ է բան մը ընել քան երբեք։ Ֆրէտ, ես այս կռուին մէջ պիտի մնամ մինչեւ վերջին վայրկեանս ու մինչեւ վերջին մարդը։

— Հրաշալի՛, գոչեց Կլորիա, ուրախանալով։ Ե՛ս ալ պատրաստ եմ զոհուելու։

Մընթի ժպտադէմ խնդութեամբ.

— Օրիորդ Վանտէրմէյն, իմ առաջին պարտականութիւնս պիտի ըլլայ այնպէս կարգադրել, որ ձեզի վտանգ չպատահի եւ մեր մէկուն տուած որոշումէն չնախապաշարուինք։

— Շատ ճիշդ է, համաձայնեցաւ Ֆրէտ տխուր ժպիտով մը։

— Զարմա՛ն խօսք, պատասխանեց աղջիկը ոգեւորուած։ Վտանգը արդէն պատահեցաւ ինծի. տեսէ՛ք, կառավարուեցայ եւ վիրաւորուեցայ։ Արդէն նախապաշարուած եմ, ինչպէս կ'ըսէք։ Դուք ալ թէ իրաւապաշտուած էք եւ յիմարի դարձած, նոյնն եմ եւ ես։

Եւ ցոյց տալով վիրակապով փաթթուած դաստակը, շուրջը նայեցաւ մարդ ա՛րջի նման, մարզիկ գըտնելու թեան հրաւիրելու։ Բայց խօսքը բերանը մնաց։ Հանդարտ եւ առանց քամիի գիշեր մըն էր. եւ սակայն դուրսի դուռը յանկարծ բացուեցաւ, կարծես սոսկալի մրրիկ մը ըլլար եւ Մանկան ներս մտաւ լապտեր մը ի ձեռին։ Ան մինչ դուռը կրկին պիտի գոցէր, ձեռքի լապտերը զարնուեցաւ, փիթիր մի գցել գլխուն— որ չնչասպառ հեւեւած էր Մակային — եւ ապակին ջարդ ու փշուր եղաւ։

— Այդ տղո՞ւն. ո՛հ, այդ ամբողջ բացագանչեց. Ցնցայ զայն ներս առնելով դուռը գոցեց եւ կարծած լապտերը անոր ձեռքը տուաւ, վերջինը առաւ կատարեալ թեամբ, իսկ միւս ձեռքով ալ զինքը շփելով։

(Շար)

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԸ» Ի ՏՕՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն, թէ Սով. Հանր. Միութեան գրողներու ընկերութեան կողքին կազմուած է կոմիտէ մը տօնելու համար «Սասունցի Դաւիթ» հայկական մեծ վիպագրութեան հազարամեակի յոբելեանը: Այդ կոմիտէին նախագահն է Ֆադէեւ, անդամներ՝ Ա. Թոլստոյ, Մ. Շոլոխով, Կ. Ֆեդին, Կորնէյչուկ, Ջամբուլ, Տիչինա, Կուպալա, Վ. Կիրպոտին, Վ. Լուգովսկոյ, Բաւակեան, Դ. Դեմիրճեան, Հ. Գրիգորեան, Ն. Զարեան, Մ. Բաժան, Մաչաշվիլի, Ս. Վուրղուն, Գերասիմով, Պերեց Մարկիշ, Սիմոնով, Ասլանլի, Լոզովսկի, Անտոկոլսկի.

Այս կոմիտէն նամակով մը դիմեց Սով. Միութեան բոլոր հանրապետութեանց գրողներու Միութիւններուն, հրաւիրելով կազմել մասնաւոր կոմիտէներ՝ տօնելու եւ քոյր հանրապետութեանց աշխատաւոր ժողովուրդին ծանօթացնելու համար (թարգմանութեամբ) հայ ժողովուրդի ըսպիկագործական աքանչելի յուշարձանը, «Սասունցի Դաւիթը»։

Կոմիտէն կազմած է նոյնպէս գրողներու երկու յանձնախումբ, որոնց պաշտօն տրուած է ռուսերէնի թարգմանել հայկական դիւցազներգութիւնը: Այդ յանձնախումբերէն մէկուն կազմին մէջ կը մտնեն Շիրվինսկի, Լոզինսկի, Դերժավին, Կոչետկով, այս յանձնախումբը մեկնած է արդէն Երեւան եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկած։

Կոմիտէն խնդրած է նոյնպէս պետական գեղարուեստական հրատարակչական մարմինէն, որ հայկական դիւցազներգութիւնը անպայման լոյս ընծայէ մինչեւ գալ ապրիլ ամիսը՝ ռուսերէն լեզուով: Ռուս ընթերցողին ծանօթացնելու եւ նախնական պատրաստութիւն մը տալու համար, առաջին առթիւ պիտի հրատարակուի Վ. Բրիւսովի եւ Մ. Լոզինսկիի թարգմանութիւնը յատուկ առանձին հատորով՝ Յովհ. Թումանեանի «Սասունցի Դաւիթ» պոէմին: Անկէ զատ, ժողովուրդին համար պիտի հրատարակուի գրքոյկ մը՝ իբրեւ բացատրողական «Սասունցի Դաւիթին»։

ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մեր «Ձայներ գաւառներէն» սիւնակով՝ նկարագրութիւն մը Երեւանեան հանդէսներէն, այնպէս ինչպէս կու տայ «Խորհ. Հայաստան» (Հոկտ. 10).—

Երկու օր շարունակ՝ Երեւանի հայ երգիչներու Պալատին հայկական դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդական արուեստի ողիմպիականը: Կը մասնակցէին աւելի քան 400 հոգի, ոմանք առաջնութիւն շահած էին իրենց շրջաններուն մէջ։

Երկաթուղիի դպրոցի աշակերտուհի Սեդա Զաքարեան (10 տարեկան) արտասանեց «Երկու երգ Ստալինի» ինքնաստեղծ բանաստեղծութիւնը, բայց արտասանողներուն մէջ առաջնութիւն շահեցաւ «26ի յիշատակին» բացուած դպրոցի աշակերտուհի Լենա Աղամեան, Ն. Զարեանի «Ստալին» բանաստեղծութեամբ: Այնուհետեւ բեմ ելան պարի եւ երգի խմբակները, առաջ երգողներն ու նուագողները: Արուեստական ձգախէժի գործարանին աշխատաւորներէն կազմուած երգչախումբ մը, Նիկոլսկիի ղեկավարութեամբ, երգեց «Զրասոյլների քայլերգը», «Իմ Մոսկուա» եւ այլ երգեր: Թրամվէյի աշխատաւորներէն կազմուած նուագախումբ մը նուագեց, Թաղիեւի ղեկավարութեան տակ, քանի մը ժողովրդական երգեր Ադրբէյջանէն: Երկաթուղիի բանուորներէն Կիրակոս Կարախանեան թառի վրայ նըւագեց «Մավուր Ինդիի»: Իսկ «Արարատ» գործարանի պարախումբը, բանուոր Հմայեակ Սարգսեանի ղեկավարութեան տակ, պարեց «Կոլտնտեսային պար» եւ «Հէյղարի»: Կարի գործարանի բանուորներու երեխաներ ալ բեմ ելան խումբով եւ բանուոր Մարգար Սենեքերիմեանի ղեկավարութեան տակ՝ պարեցին քանի մը մանկական պարեր: Նոյն ղեկավարը, Սենեքերիմեան, պարեց արխաղական պարեր: Անասնաբուժական համալսարանի ուսանողներուն կազմած երգչախումբը երգեց վրացական ժողովրդական պարեր, ղեկավարութեամբ ուսանող Շոթա Լէյկիշվիլիին: Պետական համալսարանի ուսանող Գրիգոր Քոչարեան երգեց հատուած մը «Քէօր Օղլի» օփերայէն: Գոշեան վարժարանէն յիսուն հոգինոց աշակերտական խումբ մը երգեց, ղեկավարութեամբ Խմմա Արզումանեանի, «Երգ Ստալինի մասին», «Մոսկուա» եւ «Առաջնորդին» երգերը։

ՏՈՄՍԵՐ

Աթաթիւրք

Աթաթիւրքը ոչ եւս է: Նոր Թուրքիան կորսնցուց իր մեծագոյն վաւակնիչն մին, որ փորձեց ա՛յնքան խոր ակօսներ բանալ նախկին օսմանեան կայսրութեան քաղաքական ու հանրային կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ:

Թուրքերու ազգային սուգը, թաղման առթիւ տեսնուած աննախընթաց պատրաստութիւնները, եւրոպական մամուլին լայն արձագանգը անհետացող Թուրք ղեկավարին կեանքին ու գործունէութեան մասին հասկնալի երեւոյթներ են: Քաղաքական հորիզոնէն կ'անհետանայ մարդ մը, որ ժողովուրդին ծոցէն, խոնարհ խաւերէն դուրս ելաւ եւ պայքարով, կամքի ու անհատականութեան ուժով հասաւ փառքի ու իշխանութեան բարձունքներուն։

Աթաթիւրքի կատարած գործի ամբողջական գնահատումը դժուար է առայժմ: Սերունդ մը կամ երկուք պէտք է անցնի, որպէսզի հնարաւոր ըլլայ ըսել, թէ անոր խոփը ինչքան խորը հերկած է հողը եւ ցանած սերմը ինչքան առողջ արմատներ բռնած է: Արդիականացման, արեւմտականացման մարզի մէջ անոր ներմուծած ու պարտադրած բոլոր բարենորոգչական, յառաջդիմական քայլերու արժէքը վիճելի է տակաւին:

Բայց, առնցմէ վեր ու առնցմէ անկախ, մէկ իրողութիւն անվիճելի է.— Քէմալ հանդիսացաւ սանձիչը ու կերտողը արդի ազգայնական Թուրքիոյ: Առանց անոր՝ Թուրքիա չկար, այլ կային օսմ. պետութեան խարխուլ շէնքի փլատակները միայն: Պարտուած, խորտակուած ժողովուրդը ոտքի կանգնեցուց ան, անխնայ ու անողոք եղաւ երէկուան տէրերուն հանդէպ, իշխանութիւն հիմնեց ու մարեց զայն երկաթէ բռունցքով, կեանքի կոչեց հանրապետական Թուրքիան, անոր տուաւ նոր կերպարանք, նոր դրօշ, նոր գոյն, եւ եթէ կ'ուզէք՝ նոր ոգի: Զինուորական էր ան կոչումով ու բնազդով, երբ զինուորական ալ ձեւաւորեց երկիրը ու վարեց անոր ղեկը մինչեւ իր մահը։

Թրքական տեսակէտէն՝ Աթաթիւրք առաջին մեծ իշխանաւորն է, որ իրաւ՝ ջէս փորձեց յեղաշրջել երկիրը: Եւ կը թուի թէ ան օժտուած էր այդպիսի մեծ առաքելութեան մը տաղանդով: Որովհետեւ ան էր որ յղացաւ ու միաժամանակ գործադրեց այն բոլորը, որոնք կը յատկորոշեն այսօր արդի Թուրքիան: Ինքը ծրագրեց, ինքն ալ իրականացուց: Ինքը եղաւ տեսաբանը, ինքը եղաւ գործադրիչը.

Միջազգային տեսակէտէն՝ Քէմալ եղաւ առաջին ազգայնական դիկտատորը, որ պարզեց ապստամբութեան դրօշը մեծ պատերազմին յաջորդող խաղաղութեան դաշնագրին դէմ: Անկէ ետք կուգան Մուսոլինին, Հիթլէրը եւ միւսները: Գոլֆուրի կողմէ «աւազակապետ» յորջորջուած Քէմալն էր, որ տեղար ծառայեց յետպատերազմեան դիկտատուրութեանց: Ի հարկէ, ան մինակ չէր իր փոթորկալից կեանքի ելեւէջներուն մէջ, ունէր ուժեղ գործակիցներ եւ հաւատարիմ հետեւորդներ: Բայց ինքը եղաւ կեդրոն բոլորին: Թրքութեան ուժը իր մէջ խտացաւ կամ իրմով արտայայտուեցաւ։

Հայկական տեսակէտէն՝ Աթաթիւրք պարզապէս շարունակողն է այն դիւային քաղաքականութեան, որուն հիմքը Համիտը դրաւ եւ զոր ճիւաղային դարգացման հասցուցին Թալաթներն ու Էնվէրները: Քէմալ շարունակողն է Իթթիհատի գործին՝ հայաջնջման մարզին մէջ: Իզմիրի հրդեհն ու կոտորածը, երկրի ամէն մասերուն մէջ գործադրուած զուլումներն ու բռնութիւնները, փոքրամասնութեանց հանդէպ կիրարկուած հալածանքները նոյնքան դաժան են, նոյնքան անողոք ու անգութ Իթթիհատ Թուրքիոյ՝ հոգիով ու մարմնով նման է ան հրէշ Թալաթներու։

Այս պատճառով ալ՝ մեր հայրենիքի մեծագոյն մասը, այսօր ալ արիւնլուայ ու աւերակ, կը հեծէ տակաւին անոր ու յաջորդներուն կրունկներուն տակ։

Աթաթիւրք ոչ եւս է: Անոր յաջորդները, ըլլան անոնք Իսմէթ թէ Ֆեթհի, պիտի կրնա՞ն անոր գործը կենդանի պահել ու յաւերժացնել, պիտի կրնա՞ն Թուրքիան փրկել նոր փոթորիկներէ ու հաւանական փլուզումներէ։

Ահա հարցը, որ կը ծագի մեր մըտքին մէջ իր դագաղին առջեւ ...

ՍՍՍՏՈՒՐ

ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԵՆ ՊՈՆԷՆ

—.—

Անցեալ շաբաթ քանի մը տողով գրած էինք թէ Պէնէ կը մեղադրուի իբրեւ պատասխանատու Չեխոսլովաքիոյ կրած աղէտին։

Թերթերը նոր մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այդ մասին։

Մեղադրականը պատրաստած է Ազգ. Միութեան կուսակցութիւնը: Նոր-հրդարանը, դրադելով ամբաստանագրին քննութեամբ, յանկապէս կանչած է Փարիզի չեխական դեսպանը, իր վկայութիւնը տալու համար ամբաստանագրին 12 կէտերուն մասին: Ահա այդ 12 կէտերը, հարցումի ձեւին տակ —

1.— Ճի՞շդ է որ Պէնէ, երբ դեռ արտաքին նախարար էր, մերժեց Հըռոմ երթալ, հակառակ Հռոմի չեխ դեսպանին խնդրանքին։

2.— Ճի՞շդ է որ Պէնէ, երբ դեռ արտաքին նախարար էր, մերժեց ընթացք տալ Հռոմի չեխ դեսպանին առաջարկին, որով կը խնդրուէր վերջ դնել Իտալիոյ դէմ կիրարկուող պատժամիջոցներուն։

3.— Կ'ըսուի թէ Պէնէ վեց կամ եօթը անգամ մերժած է Հիթլէրի առաջարկը Չեխոսլովաքիոյ հետ ոչ-յարձակողական աշխինք մը կնքելու մասին, ինչպէս եւ նման առաջարկ մը որ կատարուեցաւ 21 մայիսի զօրաշարժէն վերջ: Եթէ ճիշդ է այս, ինչո՞ւ հերքեց թէ Գերմանիա նման առաջարկ չէ կատարած։

4.— Կ'ըսուի թէ Պէնէ, երկար վիճաբանութենէ մը ետքը, ի վերջոյ խոստովանած է որ Գերմանիա առաջարկած է դաշինք կնքել ոչ մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ, այլ հաւաքաբար Գերմանիոյ դրացի պետութեանց հետ: Եթէ ճիշդ է, ինչո՞ւ համար Պէնէ մերժեց այդ հաւաքական դաշինքի առաջարկը՝ առանց ներկայացնելու խորհրդարանին։

5.— Ճի՞շդ է որ Պէնէ, 1933ին, մերժեց բարեկամական դաշինք մը կնքել Լեհաստանի հետ։

6.— Ճի՞շդ է որ Պէնէ նամակ գրած է Լեհաստանի նախագահին՝ խոստանալով վերաքննել չեխական սահմանագլուխի հարցը։

7.— Պէնէ գիտէ՞ր որ Ֆրանսա պիտի չօգնէր Չեխոսլովաքիոյ՝ այնքան ատեն որ իտալօ-ֆրանսական վէճը հարթուած չէ։

8.— Եթէ ճիշդ է որ Փարիզի չեխական դեսպանը, այս վերջին երկու տարիներու ընթացքին, քանիցս հաղորդած է թէ Ֆրանսա ի վիճակի չէ կատարելու իր պարտաւորութիւնները ըստ չեխօ-ֆրանսական դաշնագրին, Պէնէ ինչո՞ւ նկատի չէ առած դեսպանին ազդարարութիւնները։

9.— Ճի՞շդ է որ Պէնէ, արտաքին նախարարի մը հետ խօսակցութեան ժամանակ, յայտարարած է որ պէտք է տապալել Մուսոլինին։

10.— Ճի՞շդ է որ Պէնէ, հեռաձայնով Լոնտոնի չեխ դեսպանին հետ խօսած ժամանակ, անպարկեշտ բացատրութիւններ գործածած է Հիթլէրի հասցէին։

11.— Ճի՞շդ է որ Պէնէ նկատի չառաւ Ֆրանսայի կողմէ իրեն եղած հրաւէր մը որ հրաժարէր նախագահութենէ, նախ քան չորս մեծ պետութեանց ժողովը, Միւնիխի մէջ, ներկայանալու համար Չեխոսլովաքիոյ դիրքին այդ ժողովին մէջ։

12.— Ճի՞շդ է որ Պէնէշի սաւոյգ աղբիւրէ մը լուր տրուած է, որ Խորհ. Ռուսիա պիտի չօգնէ Չեխոսլովաքիոյ, բայց այս մասին ինք որ եւ է բան չհաղորդեց խորհրդարանին եւ կառավարութեան։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«Հ. Յ. Դ. ՕՐ»Ը

ԱՆԻԷՌ, (6 հոկտ.) — «Դաշնակցութեան Օրը» տօնուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ ընկերվարականներու սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Անիէռ-Գուպրոյամպի Արամ Մանուկեան կոմիտէին: Ներկայ էին գիտակից եւ հայրենասէր շատ մը հայրենակիցներ: Սեղանը զարդարուած էր մեր պաշտելի եռագոյնով:

Հանդէսը բացուած յայտարարեց օրուան նախագահ ընկեր Ա. Գնդունին «Մեր հայրենիք»ով, զոր նուագեց Գ. Գարեգին յանկայս: Ընկեր Գնդունիի բացման խօսքէն վերջ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, Օր. Կնիազեան քաղցր ձայնով մեզ պահ մը մեր հայրենիքը տարաւ: Տիկին Յակոբեան յաջող կերպով երգեց քանի մը հայկական երգեր: Օրիորդ Վ. Մանուկեան ըրաւ արտասանութիւն մը։

Կարճ դադարէ մը վերջ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկեր Վ. Իշխանեան, որ մէկ ժամէն աւելի իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ բացատրեց օրուան այս մեծ տօնակատարութեան իմաստը, թուելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան զոհողութիւնը հայ ազատութեան պայքարին մէջ։

Ընկերոջ բանախօսութիւնը վերջացաւ բուռն ծափերու մէջ: Ներկաները մեկնեցան խիստ գոհ տպաւորութեան տակ։

Արաքս

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Նոյեմբեր 6ին, մեր Ա. խումբը մրցումի մտաւ Փարիզ-Օրլէան երկաթուղիի ընկերութեան Ա. զօրաւոր խումբին դէմ, կ'արժէ յիշել թէ այս խումբը կը պատկանի առաջին դասակարգի եւ իր մէջ ունի 2 նշանաւոր մարզիկներ, որոնք իրենց պատկանած խումբին պատիւը միշտ բարձրացուցած են: Նաեւ սոյն խումբը ախոյեան հանդիսացած է միջ-երկաթուղային ընկերութեան խումբերու միջեւ։

Խաղը սկսաւ շատ արագ, որու ընթացքին հակառակորդները 3 կօլ նշանակեցին եւ մեր մարզիկներն ալ 1: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 3—1ով, ի նպաստ հակառակորդ խումբին: Երկրորդ կիսախաղը վերջանալէն 5 վարկեան առաջ մեր խումբը յաղթական էր 4—3ով, բայց դժբախտաբար մնացածներորդ ժամուն մեր երխաւորդ բերդապահին անփորձութեան հետեւանքով, հակառակորդները 4 կօլ նշանակեցին, մերիններն ալ 1 հատ եւս, որով մեր խումբը պարտուեցաւ 7—5ով, հակառակ որ լաւ մրցում մը ըրաւ։

Զինադադարի տօնին առթիւ, մեր Ա. խումբը մրցեցաւ Փարիզի 16րդ թաղամասին նշանաւոր խումբին դէմ, Ports St Cloudի թաղապետական օթրուն մարզադաշտին մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, որուն մէջ կը նըշմարուէին բաւական թիւով մարզասէր աղջիկներ որոնց խրախուսիչ «կեցցէ»ներէն ոգեւորուած մեր մարզիկները աչքառու խաղարկութիւն մը ցոյց տուին, արիաբար դիմադրելով հակառակորդ խումբին: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 1 — 1ով։

Երկրորդ կիսախաղը սկսաւ մեր յարձակումով: Զմոռնանք յիշելու թէ հակառակորդ խումբը Ա. կիսախաղէն վերջ իր քանի մը պարտուած մարզիկներու տեղ նորեր բերաւ, որով վերջնական յաղթութիւնը անոնց վիճակուեցաւ 3—2 կօլով։

Վերջապէս, անցեալ կիրակի մեր առաջին խումբը տարաւ եղանակի ամենափայլուն եւ աննախընթաց յաղթանակը, յաղթական պարտութեան մատնելով C. A. Françaisի Ա. խումբը, 7—2 կօլով, երկու հազար հանդիսականներու որոտընդոստ ծափերուն տակ, Վէնսէնի անտառին մէջ։

Այս եզական յաղթութիւնը զոր տարաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը, կը պարտի մրցումին ներկայ եղող մարզասէր հայրենակիցներու եւ համակիրներու քաջալերանքին։

Պահեստի խումբը մրցեցաւ 6 Նոյեմբերին S. A. Vaugirardի 1B խումբին դէմ, հաւասար արդիւնք ձգելով 2—2 կօլով, որ շատ գովելի է մեր տղոց համար: Այս առթիւ յանձնախումբը իր շնորհաւորութիւնները կը յայտնէ պահեստի խումբի մարզիկներուն։

Նոյն թուականին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մուրատ Թաֆալէլ խումբը պարտուեցաւ F. C. Alfortvilleի առաջին խումբէն 3—0ով, այս պարտութեան պատճառը այն է որ, մեր Մ. Թ.ի խումբը իր ամբողջական կազմով ներկայացած չէր: Ալֆորվիլի ֆրանսական խումբին մէջ կան հայազգի 4 կարեւոր մարզիկներ, փափաքելի էր, որ այս աղւակից ֆութպոլիստները գային Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ։

Կիրակի 13 Նոյեմբեր, մեր պահեստի խումբը կրկին նոր յաջողութիւն մը ձեռք ձգեց, հաւասար մնալով F. C. Soisy s/s Etiollesի Ա. խումբի հետ։

Յառաջիկայ կիրակի 20 Նոյեմբեր մեր երկու խումբերը պիտի մրցին C. S. Henri-Esdusի Ա. եւ պահեստին դէմ, ժամադրութիւն պահեստի խումբի, ժամը 12ին Chateau de Vincennes: Իսկ առաջին խումբի ժամը 13ին նոյն տեղը, առնել 120 թիւ օթօպիւս եւ իջնել Ponts de Bry, դաշտը կը գտնուի 94 Quai de l'actois:

Միսաք Երամեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՐԱՑՈՅՑ 1939 տարուան, Կաթողիկոսութեան Կիլիկիոյ, տպ. Դպրեվանուց Անթիլիաս (Լիբանան):

Le Nouveau Statut des Etrangers en France, (Entrée, séjour, travail).— A. Hovikian. Impr. «Le Globe», Paris. Prix 5 fr.:

ՄԵՐ ՀԱՑԱԶԻՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՐԱԿԷ ՊԱՏԱՆՔԸ

Լերքին ցաւէն դոհին աղաղակը, կորը կանչը, մօրը չիւանը ստամ եւ խուճապը ատելին կամուած կը դանէին: Խեղճ ազատ տեղէն վեր ելաւ, ալ մայրը երթալ փորձեց, սակայն հալեւ մէկ երկու քայլ առած, սասնկութեան չդիմանալով ինկաւ հօր վրան որ շատոնց մեռած էր: Դժբախտ կինը խելագարի պէս դէմուն մազերը կը փետտէր

Կառարանին պատուհաններուն ներսէն յաղթանդամ մէկը, ծանր քունէ մը արթնցածի պէս, աչքերուն ճերմակը կաս կարմիր, ճակատէն հոսող քրտինքը սրբելէ ետք, հրացանին նեցած ոտքի ելաւ: Տեսնելով ընկերներուն յաղթուած երեւոյթը, որոնք պատուհաններէն դուրսը կը դիտէին, ինքն ալ դուրսը դիտել սկսաւ: Վարժարանին պատուհանները աւելի բարձր էին դիմացի պատուհանէն, որով վանքիններուն որոշ մասը կը տեսնէր։

Ան ալ տեսաւ զարհուրելի տեսարանը հայրենական ընկերներուն նայն, եւ, «ոտ, չխօսա՞ք, դուք խեւ էք, Կրակեցէք», ըսաւ եւ մօտը գտնուողներէն մէկուն ապտակ մը զարկաւ։

Աբրահամն էր, որ այս խօսքերը ըսելը եւ հրացանին փողը դէպի պատշգամը ուղղելը մէկ եղաւ: Մինչ ընկերները լուսամուտները կը մօտենային իրենց կարգին կրակելու, սպան ինկաւ գետին: Աբրահամին հրացանը Իրքական մէկնոց մարթին էր, որուն փամփուշտը սովորականէն տարբեր էր: Սպան զարնուած էր փորէն, որուն աղիքները դուրս թափուած էին վայրկենապէս։

Ասկէրներ յանկարծակիի եկած, դիմեցին փախուստի: Պատուհանէն անզակները կարկուտի նման կը թափէին: Ասկէրները փռուած էին յատակին վրայ: Այս տռամը երբ վերջացաւ, ժամը եւրոպական 4.30 էր: Հրացաններուն որոտէն պաշտպանութեան բոլոր դիրքերը իրար անցան՝ սպասելով Թուրքերուն երեւալուն: Արսէն Զավուշը բարկացած կը վիճէր այդ անխորհուրդ քայլին առթիւ, Աբրահամ յարգելով մէկտեղ Արսէն Զավուշը, զսպուած բարկութեամբ քոլոզը գետին զարկաւ, «հէր օրհնած, պա այս զէնքերը օրի՞ ենք բռեր»:

Արսէն Զավուշ մեղմօրէն պատասխանեց թէ «դու մեր որոշումէն լուր չունիս, մեր գործը ինքնապաշտպանութենէն այն կողմ չպիտի անցնի»: Այդ օրը ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն վերջինը եղաւ։

×

Իզմիրի Հայոց եկեղեցին վտանգի զանգակներ կը հնչեցնէր Քէմալականներու ներխուժումին չորրորդ օրը: Կէս գիշերը անց, Թուրք զինուորներ եկած էին գնդացիրներ զետեղել եկեղեցիին մօտ կէտի մը վրայ: Կառավարութիւնը պիտի ընէր ան ինչ որ Թուրք խուժանը չէր յաջողած ընել։

Առաջնորդ Ղեւոնդ Դուրեան մեկնած էր անդարձ: Ուրիշ ելք չկար այլեւս, այլ փորձ մը ընել, մարդկութեան եւ քրիստոնէութեան սառած խիղճը շարժելու: Զանգակները կը զօղանջէին եւ եկեղեցիէն ներս 3—4000 մարդ, մեծ ու պզտիկ, ծունկի եկած կը հետեւէին սուրբ պատարագին։

Կէս ժամ ետքը Հայոց զանգակներուն ձայնակցեցան յունական Այ Ֆոտինի եկեղեցւոյ զանգակները, եւ այսպէս անընդհատ՝ մինչեւ յաջորդ օրը արեւածագը: Թուրքերը չշմած էին: Անոնք դիմեցին եւրոպացւոց միջամտութեան եկեղեցին պարպելու համար։

×

Բայց քէմալականները կանգ չառին: Անոնք կրակի տուին Իզմիրը։

Հրդեհը սկսած էր արդէն Հայոց թաղերէն, օդանաւերուն թռիչքը, գնդացիրներուն երեւումը սոսկացին ժողովուրդը դուրս գալ եկեղեցիէն, եւրոպացի երկու քահանաներու միջամտութեամբ: Ուրիշ ելք չէր մնացած:

Այս ճակատագրական որոշման դէմ էր Աբրահամ, եւ դուռները բացուելէն մէկ երկու ժամ առաջ անհետացաւ: Քէմալական զինուորները գնդացիրներով բռնած էին փողոցը:

Առաջնորդարանի սանդուխներուն վրայ Թուրք գնդապետ մը երեւաց, որ թեւերը հօրիզոնական պարզած՝ «զորէմպայըն միլլէթ» կը պոռար, ինչպէս պոռացեր էր իրմէ առաջ հրամանատար փաշան, վեց օր առաջ, Իզմիր մտած ատեն: Սպան իր խօսքը վերջացուց ըսելով. «Մենք եկած ենք ձեզ հրդեհէն փրկելու»: Խելակորոյս ժողովուրդին պոռչտուքներն ու աղաղակը երկինքը կը թնդացնէին: Դուրսը թուրք խուժանը բռնած էր անցքին երկու կողմերը:

Աբրահամ իր թաքստոցէն այս ամէնը կը դիտէր զառն կսկիծով, երբեմն ալ դէմքը կը դարձնէր դէպի հրդեհը: Շարաթէն աւելի էր որ յոգնութիւնը Աբրահամին պողպատէ ջիղերը արդէն մաշած էր: Ան պահուած էր վարժարանի վերեւի տատասակին մէջ, համոզուած որ իր նմաններուն ազատում չկայ, ուստի իր որոշումը անխախտ կը մնար, այսինքն ինք իր կամքով պիտի չյինաթափուէր, եւ իր կեանքը սուղ պիտի ծախէր:

Թաքստոցէն տեսաւ հրդեհը, որ աննկարագրելի կը ճարակէր Շահինխանը: Թուրքերը դրաւած էին մէկ կողմէն կողոպտելով, միւս կողմէ կըրակը տարածելու աշխատանքով: Աբրահամին ներսէն սարսուռ մը անցաւ եւ պաղ քրտինքի երիզ մը սահեցաւ ճակատէն, կը խորհէր՝ այս ձեւով ողջ ողջ պիտի այրուի, եւ կրակէ պատանքով թաղուի:

Վերջապէս վճռեց դուրս ելլել եւ յարմար տեղ մը Թուրքերուն հետ կռուի բռնուիլ: Ծունկերուն վրայ քսուելով հասաւ այնտեղ, ուրկէ ներս մտած էր, որ կը բացուէր սրահին հիւս մէջտեղը. Երբ կը պատրաստուէր պարանի օգնութեամբ վար ցատկել, սրահը մտնող դրան առջեւ երեւցին խումբ մը Թուրքեր։

Անոնք բացի հրացաններէն զինուած էին կրակ տարածելու իրերով: Երբ դուռէն հասան, կանգ առին, Թուրքերէն մէկը ամբողջ յարկը աչքէ անցուց, կողոպտելու ոչինչ չէր մնացած: Լեցուն քարիւղով թիթեղը վար դրին եւ սկսան կաղով թաթխուած քուրջերը երկար փայտերու ծայրը անցընել: Աբրահամ շունչը բռնած հագիւ կը համբերէր։

Ան յանկարծ «եամ օլսըն անուն սուրբ Կարապետ» բառերը արտասանեց, եւ մատը զէնքին բլթակին վրայ էր, երբ Թուրքերը զարհուրած վեր նայեցան: Աբրահամ ատրճանակին փողը գնդացիրի նման կը շարժէր, որուն գնդակները կրակի տակ առած էին սանդուխը վերէն մինչեւ վարը: Թուրքերէն մէկը փորձեց ճարահատ առաջ նետուիլ, այդ պահուն թիթեղը շրջուեցաւ, եւ սկսաւ թանձր հեղուկը մաս մը սրահին մէջ տարածուիլ, մնացեալն ալ սանդուխէն վար վազեց:

Աբրահամ այնպիսի արագութեամբ կը կրակէր որ ինկողները, վիրաւոր թէ մեռած, կը լողային հոսող քարիւղին մէջ: Բոցը ամէն կողմ ալիք ալիք կը տարածուէր: Օգնութեան հասնող Թուրքերը անկարող էին մօտենալ վիրաւոր թէ մեռեալ զինակներուն: Վախճանը պարզ էր, քիչ ետք պիտի թաղուէին բոլորն ալ կրակէ պատանքով:

Աբրահամ առաջին փամփշտակալը, որ 130 գնդակ ունէր, լրացուցած էր, սկսաւ գործածել երկրորդ շարքը:

Գարշահոտ եւ խեղդող ծուխը բռնեց ամէն կողմ: Աբրահամին շնչառութիւնը ամբողջովին կանգ առաւ, ձեռքերը թուլցան, լեցուն ատրճանակը եւ փամփշտակալը ինկան ճարճատող բոցերուն մէջ, գնդակները հալիւ թէ յատակին հասած վերստին դէպի վեր սկսան սուրալ: Պայթումին այնքան ուժգին ցնցումէն ամբողջ առաստաղը երերաց եւ Աբրահամին կիսամեռ մարմինը ինկաւ ճարճատող բոցի ալիքներուն մէջ:

Այսպէս, Յովսէփեան Կարապետի 23 տարուան արկածալի կեանքին վերջ տուաւ Իզմիրի Մեսրոպեան վարժարանին բոցերուն մէջ եւ թաղուեցաւ կրակէ պատանքով։

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(Վերջ)

կրնար ընդունիլ որ գոհողութիւնը կատարէ միայն բանուոր դասակարգը :

Կառավարութեան ուզածը ոչ թէ երկրին վերականգնումն է, այլ իր իշխանութեան վերականգնումը միայն: Բայց կառավարութիւնը կրնայ զօրաւոր մնալ այն ատեն միայն, երբ կը կռթնի վստահութեան անոնց, որոնք կը կազմեն երկրին իրական հարստութիւնը, այսինքն անոնք որ կ'աշխատին: Ուժի եւ զօրաւորութեան գաղափարը կը մատնէ կամայականութիւն մը, զոր կը մերժեն աշխատաւորները: Կառավարութիւնը յուսախաբ ըրաւ աշխատաւորութիւնը, որ կ'ուզէր գործակցիլ իրեն: Եւ ժամանակ կորսնցուց այսպէս: Ա՛լ թող ինքն իր գլխուն ճարը նայի կառավարութիւնը, որ զօրաւոր կը զգայ ինքզինք՝ պարտադրելու համար իր հրովարտակ - օրէնքները: Ըսին թէ բանուորական պատուիրակները նախկին դատապարտեալներ են: Մենք ուզեցինք մաքրագործել մեր կազմակերպութիւնը այդպիսիներէ, բայց գործատիրական ճակատը աշխատեցաւ այնպէս մը ընել որ վարկաբեկուին գործաւորական ներկայացուցիչները :

Թշուա՛ռ երկիր, ի՛նչքան նուաստացումներու ենթարկեցին քեզ: Այժմ կ'ուզեն քեզ առաջնորդել երկպառակութեան, որպէսզի իյնաս գահավէժին մէջ: Դո՛ւն որ լոյսն էիր աշխարհի, պիտի դառնաս խաւար :

Հրովարտակ - օրէնքները մշակուեցան, որպէսզի, փոխի նետելով աչքերուն, ըսեն դրամատիրութեան. «Բերէք ձեր դրամագլուխը, ընկճեցինք բանուոր դասակարգը»: Բայց բանուոր դասակարգը չի կրնար թոյլ տալ որ դրամատիրութիւնը իր ճանկին մէջ առնէ զինք: Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը պատրաստ է, դիմելու գերագոյն ուժին, իր հզօր զէնքին, երբ հարկ տեսնուի»:

Հասկնալի է որ այդ գերագոյն զէնքը ընդհ. գործադուլն է:

Հաթայի նոտարիատ Գարապաճաքեանի յայտարարութիւնը

—— oo ——

Գրած էինք թէ թրքական հանրապետութեան տարեդարձի հանդիսութեանց մասնակցելու համար, Հաթայէն Էնկիւրի եւ յետոյ Պոլիս գացած էր պատուիրակութիւն մը, որոնց մէջ Երկու Հայեր: Պոլսոյ «Ժամանակ» թերթի խմբագիր - տնօրէնը, Բիւզանդ Ճամչեան, յատկապէս Էնկիւրի կը վազէ, տեսակցութիւն մը ունենալու համար Հաթայի հայ ներկայացուցիչներուն հետ, որոնց մին, Գարապաճաքեան, հետեւեալ յայտարարութիւնները կ'ընէ.

— Մանօթ պարագաներու բերումով 2000ի չափ(?) Հայեր հեռացան Հաթայէն.- Անոնց մեծամասնութիւնը կը բաղկանար գաղթականներէ, որոնք կարգ մը ծախուած մարդոց գրգռութեանց զոհ գացին եւ անտեղի վախերու ենթարկուելով մեկնեցան: Հակառակ կատարուած գրգռութիւններուն, ժողովուրդին ստուար մեծամասնութիւնը իր տեղը մնաց: Ճէպէլ Մուսայի եւ Քէսապի հայութենէն մէկ հոգի իսկ չգաղթեց: Դէպքերը եկան անգամ մը եւս հաստատել ժողովուրդին ողջմտութիւնը եւ այսօր բազմաթիւ ընտանիքներ վերադարձած են, որովհետեւ համոզուած են որ Նոր վարչաձեւը, որ ձիթենիի ճիւղ մը ունի ի ձեռին, Հաթայցիներուն կը բերէ ոչ թէ չարիք, այլ բարիք եւ խաղաղութիւն :

— Հաթայի մէջ հայերէն թերթ կա՞յ :

— Ոչ, բայց կանոնաւոր կը ստանանք Պոլսոյ «Ժամանակը» եւ Պէյրութի «Զարթօնքը», որոնք շատ ուղղամիտ ընթացք մը բռնեցին Հաթայի խնդրին մէջ, ժողովուրդը հրաւիրելով ողջմտութեան :

— Ի՞նչ կը մտածէք Թուրքիոյ գործակցութեան մասին :

— Հաթայի մէջ ծիսական տարբերութիւն միայն կայ. այլապէս բոլորս ալ Թուրք ենք: Հետեւաբար պէտք է մտածենք Հաթայի ժողովուրդին եւ Թուրքիոյ ժողովուրդին գործակցութեան վրայ, որու մասին ապագայ ծրագիրներ ունինք իրագործելի, տնտեսական եւ մշակութային: Այլեւս օտարին գործիք չենք կրնար ըլլալ եւ կը ջանանք ունենալ այնպիսի ընթացք մը, որ արարաշխարհ հասկնայ թէ մենք ոչ թէ խորթ, այլ հարազատ զաւակներն ենք Աթաթիւրքի, եւ պիտի գիտնանք լուսավառուիլ անոր արեւով:

— Հաթայի մէջ ի՞նչ կը մտածեն Թուրքիոյ մասին:

— Հաթայի ժողովուրդը երանի կուտայ Թուրքիոյ ժողովուրդին վարած կեանքին եւ հանդարտաւէտ կեանքին համար, մանաւանդ որ հանրապետական կառավարութիւնը Թուրք հայրենակցի պատիւին արժանացուցած է զայն :

— Հաթայի հայութիւնը կրօնական տեսակէտով որո՞ւ ենթակայ է, կը փափաքի՞ Պոլսոյ պատրիարքութեան ենթարկուիլ:

— Վերջերս այդ ուղղութեամբ զրոյցներ եղան, բայց որ եւ է կարգադրութիւն չէ եղած դեռ: Ունինք եպիսկոպոս մը, որ առաջնորդ է միեւնոյն ժամանակ: Այսուհանդերձ, նկատելով որ ժողովուրդը երբեք այս աստիճան չէր փարած իր Թուրք եղբօր, բնականաբար իր բոլոր նուիրականութեանց պահպանումը պիտի վստահի անոր, որ դարերէ իվեր արդէն իսկ իր հովանաւորութեան տակ պահած է այս ժողովուրդը :

Նոյն Գարապաճաք(եան)ը կարգ մը նման յայտարարութիւններ րրած է նաեւ «Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակցին :

Իսկ Հաթայի պատուիրակութեան անդամներէն Ապտիւլկանի Թիւրքմէն, իր կարգին, յայտարարած է «Ժամանակ»ի խմբագրին.

— Հայերը հինէն իվեր եղբայրօրէն ապրած են եւ կ'ապրին տեղւոյն բնակչութեան հետ: Արդէն այս ճշմարտութեան գրաւականը եւ խօսուն ապացոյցը չէ՞ այն պարագան, որ Հայերը կարեւոր մասնակցութիւն մը ունին Հաթայի վարչութեան մէջ :

— Հայերը Հաթայի մէջ ընդհանրապէս ի՞նչ լեզու կը խօսին :

— Իրենց մայրենի լեզուն չգիտնալու աստիճան թրքախօս են, իսկ արաբերէն գիտցողներուն համեմատութիւնը աննշան է:

Թուրքիոյ եւ Հաթայի սահմանները

« Նոր Կիւն» կը գրէ թէ թուրքեւֆրանսական յանձնախումբ մը սկսած է ճշդել Հաթային սահմանները: Յանձնախումբին աշխատանքները ե՞րբ կ'աւարտին, յայտնի չէ: Յանձնախումբին Թուրք անդամները բոլորն ալ զինուորական են եւ եկած՝ Տարբեքրդէն:

«Ահրար » կը գրէ.— Ալէպի եւ Քիւրտ - Տաղի շրջաններուն մէջ, ատենէ մը ի վեր, յարձակումներ կը գործուին եւ կողոպուտներ տեղի կ'ունենան: Յարձակողները յետոյ կը փախչին Թուրքիա: Ոչ հսկողութիւն կայ սահմանին վրայ, ոչ ալ հետապնդում :

Լուսաբերեան անձնաւորութիւններ կը յայտնեն թէ թրքական կառավարութիւնը դիտմամբ կը զրկէ այդ աւազակները, որպէսզի յետոյ սահմանային փոփոխութեան հարց յարուցանէ: Ռատիկանական տեղեկագիրը կը հաստատէ որ երկու Թուրք զինուորներ սահմանը անցնելով Ալէպէն, կողոպտած են Սուրիացի վաճառական մը :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Փարիզի «Եղիպտացի» կոմիտէն Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 18 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 6 Ավըեիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ՝ Ձեկոյց կոմիտէի եւ Շրջ. ժողովի պատգամաւորի: Ընտրութիւն նոր կոմիտէի :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 20 Նոյ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Հ. Թարեանի բնակարանը: Զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ք. Միքայէլեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 23 Նոյ., Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 19 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին: Զեկոյց Շրջ. ժողովի՝ ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը.

ԼԻՈՆԻ Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Նէօվիլի «Երկաթ», Սէն Մորիսի «Յառաջ», Փոն տը Շէրիւի «Մուրատ», Լիոնի «Գայլ Վահան», «Անիւծ Գիւօ» եւ «Մուսա Լեռ» խումբերու ներկայացուցիչները յառաջիկայ Կիրակի օր, 20 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 1ին «Զարգարեան» գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ: Խիստ կարեւոր օրակարգ :

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէի Ընդհ. Անդամական ժողովը 19 Նոյ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 6ին: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ
ՔՈԼԻՋԷԻ ՆՓԷՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎԻՐԱՅԵԱՆ**

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

20 Նոյեմբեր Կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
VICTOR HUGOի սրահներուն մէջ, 46 bis Rue St. Didier
Métro Trocadero կամ Boissière
Նուագախումբ CARRIO CANTI

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐԱ ԹԱՐԹՈՒԵԱՆ (Ջութակ), Գ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ (ալ. տաս.) փոքրիկ ԱՐՄԵՆԻԱ կը պարէ կարապին Մահը:

Ծոփ ու ընտիր պիւֆէ՝ պատրաստուած խնամատարներու նուէրներով:

Մուտք 10 ֆրանք

ԹԵՅԱՍԵՂԱՆ

ԱՆԻԷՌ—ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 Նոյ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ընկերվարականներու սրահը
149 bis. Avenue d'Argenteuil, Asnières
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻ **ՏԻԿ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին
կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱՋԵԱՆ (երգ). Ընկ. ՍՈՒՐԷՆ ՀԻՄԷՆԵԱՆ (Ջութակ) եւ սիգական կարող ուժեր:
Կը մեծարուի թէյ եւ խմորեղէն:
Մուտք 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԼԻՈՆԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԼԻՈՆԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ,
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ
ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ 19 Նոյ., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, Լիոնի Գ. Խաղավայրարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Կ. ՏԱՅԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ Պ. Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԶՆ ՀԱՅՐ ԲԱԼՕՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Արտասանութիւն, երգ:
Մուտք՝ 0.95 ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՋՐԲԱՇԵԱՆ ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ կիրակի 20 նոյեմբեր, Մարսէյլի Հայոց եկեղեցիին մէջ, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ ԹՈՎՄԱՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ բոլոր շրջաններուն մէջ, Նոյեմբերի սկիզբը, հեղեղանման անձրեւներէ վերջ ահաւոր փոթորիկ մը պայթեցաւ մեծ վնաս պատճառելով երկրին: Պէյրութ անգամ ողողուեցաւ եւ փողոցները լիճի վերածուեցան: Արդարութեան պալատին հանրային պարտէզը մեծ վնաս կրեց: Գալատին բակին մէջ հսկայ ծառը արմատախիլ ընելով՝ ջախջախելով 55 տարեկան ծերունի Արաբ մը: Ծովեզերեայ շրջաններու մէջ փոթորիկը կտրեց սրճարաններու պատշգամները եւ փեղկերը, քշեց ու խորտակեց ձկնորսներու նաւակները: Պէքաայի մէջ Լէթանիի ջուրերը յորդեցան եւ ողողեցին բազմաթիւ շէնքեր: Լեռնային շրջաններու մէջ ճամբաները անանցանելի դարձած են: Լիբանանի մայրիներու շրջանը ծածկուած է ձիւնով :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԵՐԵԿՈՅԹ

Վալանսի Զ. Ռ. Մ. Մարզականի կողմէ, ի պատիւ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընկերներու որոնք Վալանս կուգան տեղւոյս խումբին հետ մրցելու, թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ 19 Նոյ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Կը հրաւիրենք մարզասէր հայ հասարակութիւնը: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ընտանեկան թէյասեղան—պարահանդէս

Կազմակերպուած «Փարիզահայ Քնար երկսեռ երգչախումբ»ի կողմէ, 20 նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 8, Բարեգործականի տան մէջ, 8: բիւ Պօսիւէ, մէթրօ Կառ տիւ Նոր կամ Փուասօնիէր :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն, ֆանթէզիներ եւ պար: Կը մեծարուի թէյ եւ խմորեղէն :

Մուտք 4 ֆրանք :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ամերիկայէն ժառանգական խնդրի մը համար կը փնտռուի Ակնայ Անուշիկ գիւղէն Գօզօս Ազատեան, հօր անուն Նշան, մօր անուն՝ Էվրօ : 1922ին մեկնած է Թուրքիայէն: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Գ. Յարութիւն Ժամկոչեանի, 15 Rue Racine, Paris (6) :

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demeune — PARIS (19)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան որ 8 յաջորդական դասախօսութիւնը [illegible] Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Բարեգործականի Տան մէջ, 22 Rue Petit S.-Jean, Մարսէյլ: Կը խօսի Փ. ԽՈՐԷՆ ՀԱԼԱՃԵԱՆ: Նիւթ՝ Ներսէս Շնորհալի: Կրնան խօսք առնել ներկաները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի կնոջ կօշիկի մանրամասն ապահովուած գործ ամբողջ տարին. Դիմել Մուշեղեանին, 83, Rue d'Aubagne, Marseille :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameсme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 19 ՆՈՅԵՄԲԵՐ [illegible] 19 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3890 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑ ԽԱՐԺԱՊԻ

Թուրքիա, իրեն յատուկ յամառ հետեւողականութեամբ, կը շարունակէ իւրացնել Հաթայը:

Մտքերու մէջ թարմ է այն աղմկալի պայքարը զոր տարուած մամուլը՝ երբ դեռ ոչ եւ է որոշում տրուած չէր այդ մասին: «Քառասուն դարերու թրքական հայրենիքը» որակած էին զայն: Իսկ «Ուլուս», Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը, «Հաթայը մեր ազգային մէկ մեծ դատն է» կը գրէր:

Քաղաքական դէպքերը այնպէս մը դասաւորուեցան, որ Ֆրանսա հարկադրուեցաւ «տիրակից» դարձնել Թուրքիան: Անխուսափելի էր, անշուշտ: Կամ երկրորդ հանգրուանը՝ Ազգ. Դաշնակցութեան որոշումէն վերջ: Թոյլ տուէք մեր մէկ յօդուածէն մէջբերում մը ընել այստեղ:

— «Թուրքիոյ համար, կը գրէինք 15 փետրուար 1938ի Յառաջին մէջ — Սանճաքը ունի երեք հանգրուան: Առաջին հանգրուանը Ազգ. Դաշնակցութեան որոշումն է, — անկախ վարչաձեւ: Երկրորդը՝ պիտի սկսի 15 ապրիլ 1938ին, — Հաթայի ազգային խորհուրդի ընտրութիւնները: Իսկ երրորդը պիտի սկսի այն օրը, երբ գործադրութեան դրուին այն դաշնագիրները որոնք վերջ կու տան Ֆրանսայի հոգատարութեան՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի վրայ»:

Ինչպէս բսինք, առաջին երկու հանգրուաններէն անցաւ Թուրքիա: «Հաթայ»ը «անկախ պետութիւն» է, ըստ երեւոյթին, բայց յայտնի որ օր կը դառնայ «Թրքական հայրենիք»ին մէկ մասը:

Ֆրանքօ-թրքական դաշնագիրը ստորագրուած է, արդէն, ինչպէս կը գրէինք չորեքշաբթի օրուան մեր թիւով: Իսկ Հաթայի մաքսատունը ամբողջովին յանձնուած է Թուրքերուն: Կասկած չկայ, որ այսքանով պիտի չբաւարարուի Թուրքիա: Ալեքսանտրէթը, ինչպէս նաեւ Սանճաքը՝ առհասարակ Թուրքիոյ համար ունի քաղաքական ու ռազմագիտական մեծ արժէք: Միւս կողմէ, Ֆրանսայի շահերն ու Թուրքիոյ շահերը, Միջերկրականի այդ մասին մէջ այնպէս մըն են դասաւորուած, որ Փարիզ ստիպուած է «շատ բաներ չտեսնել»...:

Աւելորդ է ըսել, որ Հաթայի հետ կապուած են, կամ՝ աւելի ճիշդ՝ Հաթայը ինքը կապուած է առհասարակ Միջերկրականի այդ մասին ու Սուրիոյ, մինչեւ նոյնիսկ Պաղեստինի եւ Իրաքի մէջ Ֆրանսայի ու Անգլիոյ համընթաց շահերուն: Այդ պատճառաւ ալ, Թուրքիա, վարպետ՝ բոլոր պետութիւնները օգտագործելու մէջ, անդրհետէ աւելի տիրական պիտի դարձնէ իր գոյութիւնը Հաթայի մէջ:

Չենք գիտեր, անշուշտ, թէ վաղը ինչ անակնկալներ կրնան պատահիլ: Ստոյգ է, միայն, որ Էնկիւրի կը շարունակէ լրացնել երրորդ հանգրուանը: «Իր պատկերին նման» զայն ստեղծելէ վերջ, «հայր Թուրքիոյ» եւ «որդի Թուրքիոյ» յարաբերութիւնները բնականաբար պիտի ստանային այն վիճակը, որուն սկսած ենք արդէն: Թուրքիա՝ պաշտօնապէս՝ միայն երկու հազար զինուոր պիտի ղրկէր: Բայց, իբրեւ «պատուիրակութեան պետ» հոն ղրկեց սպայակոյտի Բ. պետը՝ Ասըմ Կիւնտիւզ (12 յունիս), ինչ որ ամբողջ թրքական բանակին մուտքին յայտարարն էր (ճիշդ այդ ձեւով գրաւեցին, Լեհաստան եւ Հունգարիա, իրենց վերադարձուած հողերը՝ Չեխոսլովաքիայէն):

Անկէ ասդին, Թուրքիա բնականաբար անաղմուկ կերպով ամէն տեղաւորած է Հաթայ: Թերեւս նոր համաձայնութիւններ չըլլան: Բայց, Էնկիւրի չափազանց վարպետ է ծածուկ գրաւումի կերպերուն մէջ:

Ներքին այս թափանցումին հետ, ուշագրաւ է, անշուշտ, որ Ֆրանսական աշխատանքներ կը տարուին՝ «փոխադարձ այցելութիւններու» ձեւին տակ: Վերջերս Սանճաքէն պատուիրակութիւն մը գնաց Էնկիւրի, որուն մաս կը կազմէին երկու Հայեր:

Այս լուրին հետ միաժամանակ մենք արձանագրեցինք Հայերու նոր արտագաղթի լուրին:

Աւելորդ է ըսել թէ Էնկիւրի անգամ մը եւս անհրաժեշտ «հաւատք»ը տուած է հայ պատուիրակներուն: Ու վաղը, ապահովաբար, նոյն այդ հայ պատուիրակները Հաթայի մէջ պիտի յայտարարեն ինչ որ ըսուեցաւ իրենց «ցեղակից Հայերու» մասին:

Ասըմ Կիւնտիւզի «համբոյր»ը, եւ Թուրք միւս վարիչներուն «սրտաբուխ» արտայայտութիւնները գիտենք թէ ինչ չարժանի թերթ կը բխին: «Սոն Փոսթա» (15 յունիս 1938) «իրար անցնելու բան չկայ, եղբայրաբար կ'ապրինք» կը գրէր: Իսկ «Ճիւմհուրիյէթ» (18 յունիս 1938) կը ճգնէր վստահեցնել թէ «Հայերու հանդէպ Թուրքերու զգացումները եղբայրականօրէն մարդկային են»: Այս բոլորը, անշուշտ, կը ծառայէին մէկ նպատակի, — հայ տարրին քուէն ապահովել: Թուրքիա, ինչպէս կ'երեւի, նաեւ այսօր պէտք կը զգայ հաթայաբնակ Հայերու վստահութեան, — մինչ, ի հարկէ, սեփական նկատումներէ առաջնորդուած:

Մենք բոլորս ճաշակած ենք Թուրքերու աղին ու լեղին, ու բնաւ հարկ չկայ իրենց «եղբայրական» ու մանաւանդ «մարդկային զգացումներուն» խելութիւնը պարզելու:

Կը խորհինք, սակայն, որ Սանճաքի Հայերու ցոյց տուած խուճապը անհուագն կանխահաս է: Ինչքան ալ թերահաւատ ըլլանք թրքական «հաւատքներուն» հանդէպ, այսուհանդերձ հարկ է աւելի պաղարիւն ու մանաւանդ աւելի հրջահայեաց ըլլալ: Ոչ միայն ազգային, այլեւ անձնական շահու տեսակէտէն սխալ մըն է, անշուշտ, մէկ օրէն միւսը, վարակիչ ահ ու սարսափի մը մատնուած, լքել ու հեռանալ կալուած, տուն-տեղ, հող կամ տասնամեակներու աշխատանքի մը վաստակը: Ըսել չենք ուզեր թէ դեռ ի զուր է գնդ. Քոլէ այն յայտարարութիւնը թէ «ինք իր հովանաւորութեանը տակ կ'առնէ Սանճաքի Հայերը»: Ոչ ալ իրապէս ապահովիչ է նոյն գնդապետին այն հաւաստիքը թէ՝ «Ֆրանսա մինչեւ 1940 պիտի մնայ Սանճաքի մէջ» (յունիսի ընթացքին):

Ինչ որ ալ ըլլայ, սակայն, խուճապն ու անոր հետեւանքով ստեղծուած արտագաղթը կը գտնենք սխալ ու մանաւանդ վնասակար:

Ըլլանք պաղարիւն ու խոհեմ, եւ տասն անգամ հաշուենք՝ մէկ քայլ նետելէ առաջ:

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

Վարչապետին եւ ելմտ. նախարարին ճառերը

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան, Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան եւայլ կազմակերպութեանց ծանօթ բանաձեւերէն վերջ, որոնք կը դատապարտեն վերջին հրովարտակ-օրէնքները («Իւմանիթէ», արմատականներու կատարած խզումէն վերջ աւելի սաստկացուց պայքարը եւ ամէն օր դեռ աւելի կը հրահրէ ընդդիմութիւնը հրովարտակ-օրէնքներուն դէմ), կառավարութիւնը հարկ տեսաւ կոչեր ուղղել ժողովուրդին, պաշտպանելու համար իր տնտեսական եւ ելմտական ծրագիրը:

Այսպէս հինգշաբթի երեկոյ ձայնասփիւռով ճառեր խօսեցան հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը եւ ելմտական նախարարը:

ՓՕԼ ՌԷՅՆՕՅԻ ՃԱՌԸ

Ֆրանսական թերթերու դաշնակցութիւնը հացկերոյթ մը սարքած էր հինգշաբթի: Սեղանին վրայ խօսք առաւ ելմտական նախարարը, Փօլ Ռէյնօ.

— Գիտէի թէ ո՛րքան ժողովրդականութիւն պիտի կորսնցնէի, պահանջելով այն հազարաւոր փոքրիկ զոհողութիւնները, որոնք պարտադրուած են ժողովուրդին: Երեք օրէ իվեր ներքին անհանդստութեան նշաններ ցոյց կը տրուին, որոնք կարծել տուին պահ մը Ֆրանսայի, ինչպէս արտասահմանի մէջ թէ պիտի չկարենանք իրագործել մեր ծրագիրը: Մինչեւ իսկ ըսուեցաւ թէ զօրաւոր չէ դահլիճը, թէ խորհրդարանը պիտի տապալէ զայն:

Փօլ Ռէյնօ հերքեց այս զրոյցները, բայց աւելցուց թէ տնտեսական եւ ելմտ. ծրագիրները կը բախին դժուարութիւններու, որոնց յաղթելու համար ժամանակի կը կարօտի: Այս երկարաշունչ աշխատանքին յաջողութեան համար անհրաժեշտ է երեք տարի: «Մեզի կը յանձնարարեն քիչ մը մեղմացնել, ընդհակառակն տնտեսական վերականգնումի կամքին մէջ այնքան ամրօրէն կապուած եմ վարչապետ Տալատիէի, որ պէտք կը տեսնեմ նոյնիսկ քիչ մը խստացնելու. Պէտք է հալեցնել պետութեան ճարպերը, դուրս բերել մկանները»:

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԸ

Ցետոյ խօսեցաւ վարչապետը, յայտարարելով թէ «անկարելի է որ Ֆրանսա ապրի ծախսելով 107 միլիար, երբ իր տարեկան եկամուտը 83 միլիար է միայն: Այս պարագան իսկ բաւական է համոզելու որ կարեւոր միջոցներ ձեռք առնուին՝ վերականգնելու համար Ֆրանսան: Անոնք որ խորհուրդ կու տային դիմել կարուկ եւ արագ միջոցներու, հիմա ելեր կը քննադատեն որ ձեռք առնուած միջոցները շատ խիստ են: Ի՞նչպէս կարելի է վերականգնումի մասին խօսիլ, առանց զոհողութիւն կատարելու տուրքերու յաւելումով: Մեր հակառակորդները ամէն ճիգ կը թափեն խռովելու համար երկիրը, բայց երբեք պիտի չնահանջեմ, կարեւորութիւն իսկ պիտի չտամ իրենց կատարած էնթրիկներուն: Մեր հակառակորդները պիտի չկարենան խորտակել մեր կամքը, ոչ ալ արգելք հանդիսանալ Ֆրանսայի վերելքին: Ես ոչ սնանկութեան մարդն եմ, ոչ ալ պատերազմի»:

Տալատիէ յետոյ հրաւիրեց բոլոր Ֆրանսացիները, որ իրենց ակնարկը ուղղեն սահմաններէն դուրս եւ ըմբռնեն կացութիւնը, եթէ չեն ուզեր որ Ֆրանսա դառնայ իր անցեալի փառքերուն թանգարանը միայն: Կ'ապրինք Եւրոպայի մը մէջ, որ ահա յարատեւ խռովք մը կը մատնէ, ուր սխալ պիտի ըլլար երկրին ապահովութիւնը հիմնել սեփական ուժերէ դուրս այլ ապաւէններու վրայ:

Գիտական վերլուծումներու ենթարկեցին վերջերս դիկտատուրան: Ըսին թէ վարակիչ է: Ազատութիւն յարուցանելո՞վ է որ արգելք կարելի է ըլլալ վարակման, թէ տալով կարգապահութեան օրինակ:

Տալատիէ ի վերջոյ յայտարարեց թէ մեծ հաւատք ունի հրատարակուած ծրագիրներուն յաջողութեան վրայ: Ինչ որ խոստացած եմ, ըսաւ, կատարած եմ: Հրաշքներ չեմ խոստացած: Ես ժողովուրդին ըսի ճշմարտութիւնը, թէ կրնայ փրկուիլ միայն իր սեփական ջանքերով եւ զոհողութիւններով: Եւ այսօր կ'ըսեմ, — քննադատութիւններէն պիտի չազդուիմ եւ պիտի իրականացնեմ ծրագիրը մեթոտիկ աշխատանքներով:

Ամէնէն վերջ խօսեցաւ հանրապետութեան նախագահը, յայտնելով թէ ո՛րքան ճիշդ կը գտնէ կառավարութեան ընթացքը:

Ֆոն Ռաթի թաղումը

Հինգշաբթի, Տիւսէլտորֆի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆոն Ռաթի թաղումը: Հիթլէր եւս ներկայ էր թաղման: Պէթհովէնի մահերգէն վերջ, դամբանական մը խօսեցաւ Պոհլէ, արտասահմանի գերման նացիներու պետը, եւ ըսաւ.

— Էռնսթ Ֆոն Ռաթ ութերորդ զոհն էր կ'իյնայ արտասահմանի մէջ, ութերորդ զոհը հրէական-պոլշեւիկեան ոճրագործութեան: Ֆոն Ռաթի հետ, Վիլհէլմ Կիւսթլոֆ եւ ընկերները, որոնք

(Լուրերու շարունակութիւնը Ե. էջ)

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

26 Նոյեմբերը բողոքի օր

Հինգշաբթի Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան համագումարը փակուեցաւ երկու կարեւոր բանաձեւեր քուէարկելէ վերջ:

Հրովարտակ-օրէնքներու քննութիւնը յանձնուած էր մարմինի մը, որու բանաձեւը կը պահանջէր

1. Խնդրել երեսփոխաններէն որ մերժեն վաւերացնել հրովարտակ-օրէնքները:

2. «Բողոքի օր» յայտարարել 26 Նոյեմբերը, շաբաթ, երկրին առջեւ ցոյց տալու համար զանգուածներուն ընդդիմութիւնը հրովարտակ-օրէնքներուն:

Ընդհ. գործադուլ պիտի չկատարուի: Պարտք դրուեցաւ կեդր. կոմիտէին վրայ, որ ամէն պատրաստութիւն տեսնէ ընդհ. գործադուլ յայտարարելու, երբ ընկերային բարեփոխութիւնները վտանգուին:

Խաղաղութեան եւ սէնտիքաներու անկախութեան հարցն ալ յանձնուած էր մարմինի մը, որ չկրցաւ միացնել տեսակէտները: Յանձնախումբը երկուքի բաժնուած՝ ներկայացուց երկու բանաձեւ խաղաղութեան հարցին մասին: Համայնավարները վերջին պահուն միանալով կեդրոնացման բանաձեւին, ստացան 16.784 քուէ, մինչ Տէլմասի բանաձեւը՝ 6419 քուէ: Սէնտիքաներու անկախութեան հարցին մասին՝ առաջինները ստացան 16,582 քուէ, իսկ Տէլմաս՝ 7221 քուէ:

Եւրոպա մտածող Հրեաներու վիճակով

Անգլիական եւ գերմանական մամուլը մենամարտ մը կը կատարէ վերջերս, Հրեաներու ճակատագրին մասին: Գերման խմբագիրները խիստ յարձակում մը կը կատարեն Անգլիոյ դէմ, ամբաստանելով զայն այն բռնութեանց եւ հալածանքներուն համար, որոնք ի գործ կը դրուին բրիտանական գաղթավայրերու մէջ: Կեղծաւոր եւ փարիսեցի են Անգլիացիները, կ'ըսեն Գերմանացիները: Ունին երկու բարոյական, — բարոյական մը իրենց համար, բարոյական մը դատելու համար ուրիշները: Եթէ այդքան շատ կը խղճան Հրեաներուն վրայ, ինչո՞ւ չեն հիւրընկալեր զանոնք, կը հարցնեն: Դիտել կը տրուի, թէ Հրեաներու արտագաղթը դժուարացաւ այն պատճառով, որ Գերմանացիները մեկնելու արտօնութիւն կուտան՝ զանոնք բոլորովին կողոպտելէ վերջ միայն: Ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ, կը հարցնեն Անգլիացիները, օտար պետութիւնները միլիոններ ծախսեն՝ Հրեաներու փոխադրութեան եւ զետեղման համար, երբ այդ միլիոնները ունին Հրեաները, բայց կը խլուին անոնց ձեռքէն: Արդարեւ Հրեաներուն արտօնուած է միայն տանիլ իրենց հարստութեան 75 առ հարիւրը, որ կը վճարուի «սառած» մարքով, որու արժէքը 7,5 առ հարիւր պակաս է իրական արժէքէն: Ցետոյ Հրեաները ստիպուած են այդ դրամը վերածել օտար թղթադրամի: Այնպէս որ Հրեայ մը, եթէ հարիւր հազար մարք ունի, սահմանէն դուրս ելած ատեն՝ կ'ունենայ 5000 մարք միայն, պայմանաւ որ ունեցած դրամն ալ կալուած չըլլայ, որովհետեւ կալուածները ծախելու ատեն արժէքին 2 առ հարիւրը միայն կը ստանայ:

Այս պայմաններուն մէջ կրնան գաղթել միայն այն Հրեաները, որոնք ազգական ունին արտասահմանի մէջ, կամ արհեստաւոր ըլլալով՝ կրնան աշխատիլ եւ ապրուստ մը ապահովել առաջին օրէն: Գրավիլեա տրամադրութիւն յայտնած է ընդունելու հրեայ արհեստաւորներ, բայց որոշ թիւով: Արդարեւ օտար պետութիւնները ներկայիս համաձայնած են ընդունիլ մինչեւ 40 հազար Հրեայ, (27 հազարը պիտի ընդունուի Միացեալ Նահանգներու կողմէ, բայց կառավարութիւնը կ'աւելցնէ թէ չի կրնար զանոնք ընդունիլ անմիջապէս, ոչ առաջ 1940էն): Այդ պարագային ո՞ւր պիտի երթան մնացեալները, նկատի առնել որ Գերմանիոյ մէջ Հրեաներուն թիւն է 600,000: Եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ անոնց վիճակը: Մինչեւ 1 հոկտեմբեր, ապրուստի միջոցներէ զրկուած էին Գերմանիոյ Հրեաներուն 30 առ հարիւրը եւ Աւստրիոյ Հրեաներուն 50 առ հարիւրը: Ասոնց վրայ յետոյ աւելցան 30,000 հոգի եւս, երբ վերջերս զրկուեցան իրենց գործերովը զբաղելու իրաւունքէն: 1 յունուարին, ապրուստի միջոցներէ զրկուած Հրեաներուն թիւը պիտի հասնի 70 առ հարիւրի:

Միւս կողմէ գերմանական կառավարութիւնը կը շարունակէ նեղել զանոնք՝ հրաւիրելով որ հեռանան երկրէն, ծախեն իրենց կալուածները եւ հպատակին հակահրէական օրէնքներու սեղմումներուն: Արդէն մօտ 40,000 Հրեաներ ձերբակալուած եւ ղրկուած են դէպի յատուկ ճամբարներ:

— oo —

ՆՈՐՎԷՃԻ խաղաղութեան մրցանակը տրուեցաւ Նանսէնեան գաղթականներու կոմիտէին:

ԿԱՊՈՑՏ գիրք մը հրատարակեց Ֆրանսական կառավարութիւնը, հաւաքածոյի մը մէջ ամփոփելով Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն վերաբերեալ բոլոր դիւանագիտական վաւերաթուղթերը:

ՇՈՒՇՆԻԿ, Աւստրիոյ նախկին վարչապետը, պիտի չդատուի եւ ազատ պիտի արձակուի մինչեւ Ծնունդ, Գերմանիոյ մէջ մնալու պայմանով:

ԱՆԳԼԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ առեւտրական դաշինք մը կնքուեցաւ, Հինգշաբթի, Ուաշինկթընի մէջ, անգլիացի դեսպանին եւ ամերիկեան նախարար Հըլի միջեւ: Այս առեւտրական դաշնագիրը, որ կը հաշտեցնէ երկու մեծ երկիրներու տնտեսական պայքարի ճակատները, կ'ըսեն թէ պիտի ունենայ քաղաքական գործիքի մը արժէքը:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԾՈՒԼԻՍ

Ի՛ՆՉ ՊԻՏԻ ԲԱՆԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Եւրոպայի քաղաքական հորիզոնը տակաւին կը շարունակէ մնալ մռայլած։ Այն յարաճուն անհանդստութիւնը, որ տարիներու ընթացքին ամէն օր քիչ մը աւելի շեշտուած թափով զարգացաւ ու հասաւ իր բարձրագոյն կէտին չեխոսլովաքեան հարցի լուծման առթին, տակաւին կապարի ծանրութեամբ նստած է բոլորին սրտին։

Եւ արդարացի է այս համատարած մտահոգութիւնը. Սպառազինումի արտակարգ նոր ճիգեր ամէնուրեք. աշխարհակալական – յարձակողական նոր ծրագիրներ հզօրներու եւ ամբողջատիրներու կողմէ. անտեսական խուլ, այլ դաժան ու անողոք պայքար երկրէ երկիր. փոքրերու մէջ երկիւղ՝ ոտքի կոխան դառնալու. Նոր Աշխարհի մէջ կղզիացումի տրամադրութեանց ուժեղացում. պատերազմ ու աւերածութիւն Հեռաւոր Արեւելքի ու Սպանիոյ մէջ. ատրիճանական մեկուսացում Խորհրդային Միութեան՝ ամէն ճակատի վրայ։ Այս բոլորը չեն կրնար իրաւացի անձկութիւն ու դժգոհանք չպատճառել մարդկութեան առաջաւոր տարրերուն կամ պետական շրջանակներուն.

. Եւ այս անհանդստութեան մղումով է, որ Չէմպըլէյն ու Հալիֆաքս կուգան Փարիզ Նոյեմբեր 23—25ին, Միւնիխի համաձայնագրին լոյսին տակ ելք մը գտնելու անկէն, ճամբայ հարթելու կարգադրման քանի մը հրատապ ու դժուարալոյծ խնդիրներու, որոնք ժառանգ մնացին թշուառ մարդկութեան 1914ի պատերազմէն։

Այս խնդիրները, իրենց այժմէականութեան ու կարեւորութեան կարգով, երեք են ըստ երեւոյթին։

Առաջին— Գերմանական նախկին գաղթավայրերու վերադարձի պահանջը, զոր նացի Ռէյխը դրած է եւ պիտի հետապնդէ յամառ ու աննահանջ վճռականութեամբ։

Այս գաղթավայրերը անցած են բրիտանական եւ ֆրանսական իշխանութեանց տակ Վերսայլի դաշնագրով, որ արդէն կորսնցուցած է իր ոյժը այսօր, եթէ չյիշատակենք ճափոնի ստացած աւարը, զոր Պերլին հօս չի պահանջեր հակակոմինթէրնի ուխտին դաշնակցէն։ Վերսայլի դաշնագրէն ի՞նչ մնաց, որ գերման նախկին գաղթավայրերը մնան այսօրուան իրենց տէրերուն։

Ըստ եւրոպական մամուլի լաւատեղեակ քանի մը օրկաններու տեղեկութիւններուն՝ Պերլինի աչքը գլխաւորապէս ուղղուած իր նախկին գաղթավայրերուն վրայ է,— Քամերուն, Թոկոլէնտ եւ Թանկանիքա, առաջինը ֆրանսական, իսկ միւսները բրիտանական իշխանութեանց ենթակայ այժմ։ Ի հարկէ, զօրաւոր ընդդիմութիւն կայ թէ՛ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի մէջ այս գետնի վրայ զիջելու. Նոյնիսկ հարցին վերանկատումը բաուրն, անհանդուրժող զայրոյթ կ'առաջացնէ խորհրդարանական շրջանակներու եւ հանրային այլ ազդեցիկ խաւերու մէջ։

Բայց կը թուի թէ Չէմպըլէյնի ու Տալատիէի դահլիճներուն համար խնդիրը հասունցած է արդէն, գէթ այն բանակցութեան առարկայ դարձնելու չափ։ Կը թուի թէ Լոնտոն ու Փարիզ եկած են այն եզրակացութեան, թէ Պերլին-Հռոմ առանցքին հետ լրջօրէն խօսելու միակ ճամբան այս հարցին մէջ զիջելն է։ Կը թուի թէ սկզբունքով հաշտուած են արդէն Գերմանիոյ գաղթավայր տալու պահանջին հետ կամայ ակամայ, եւ գործնական դժուարութիւնը կը կայանայ միայն ա՛ն հողամասերը ի՛նչ սահմաններով զիջելուն մէջ այժմ։

Անգլիական ու ֆրանսական նախարարները Փարիզի մէջ, կանաչ սեղաններու շուրջ հակած Աֆրիկէի քարտէսին վրայ, պիտի փնտռեն այնպիսի վայրեր ու հողամասեր, որոնք Գերմանիոյ ձեռքին տակ աղաղային վտանգ չհանդիսանան երկու մեծ կայսրութեանց։

Եւ շատ հաւանական է, որ այստեղ ալ նոյնօրինակ դառնան ուրիշ ազգեր ու պետութիւններ, փոքրերն ու տկարները, ինչպէս միշտ պատահած է միջազգային ծանր բարդութեանց ու մրցակցութեանց ատեն մեծերուն միջեւ։ Արդէն կը խօսուի պելճիքական Գոնկոյէն ու փորթուկալեան Անկոլայէն մասեր կտրելու եւ Պերլինի երախը նետելու մասին, թէեւ այս գաղթավայրերը Գերմանիայէն չէ որ խլուած են։

Ցեխոսլովաքեան քաղաքականութեան բարք ու բարոյականութիւն է այս։ Մեծերը զոհեցին Չեխերը իրենց անհաշտ պայքարին, Սպանիան արիւնլուայ դիակի մը վերածեցին նոյնպէս իրենց պայքարի կրկէսը փոխադրելով հոն. այժմ ալ կը ծրագրեն, խաղաղութեան եւ նման գրաւիչ նշանաբաններու կեղծիքին տակ, նոր հաշուակցութիւն մը գլուխ հանել փոքրիկ Պելճիքայի կամ Փորթուկալի հաշւոյն...

Գիտի կրնա՞ն գոհացնել Պերլինը, այսպիսի մանեւրով։ Հոս է բուն հարցը, որուն պատասխանը պիտի տան ոչ միայն Պերլինը, այլ նաեւ դէպքերու եւ լրերու ընթացքը։ Որովհետեւ պարզ է, որ եթէ դէպի Արեւելք—Ուքրանիոյ ուղղութեամբ— գերման դրոհ մը անյաջողութեան մատնուի, Գերմանիա բնականաբար մեծ չափերով կը մեղմացնէ իր սուր պահանջը Աֆրիկէի մէջ, հակառակ պարագային՝ նախկին գաղթավայրերը լրիւ ետ առնելու իր պայքարը մազաչափ չի կրնար թուլցնել։

Երկրորդ.— Փարիզի խօսակցութեանց յաջորդ կարեւոր նիւթը պիտի կազմէ, ըստ երեւոյթին, սպանական ներքին պատերազմը հաշուեյարդարի մը բերելու խնդիրը։ Ահա աւելի քան երկու տարի է, որ անգլեւիտալական միջերկրականեան մրցակցութեան դի հնին մէջ կ'այրի կը մոխրանայ սպանիական ժողովուրդը։ Լոնտոն – Փարիզ – Մոսկուա առանցքին դէմ Սպանիոյ մէջ է որ կը ճակատի Պերլին – Հռոմ առանցքը եւ, կարելի է ըսել, որ յաջողութեան նժարը իր կողմն է ցարդ։ Ինչպէս ընել, որ միջերկրականեան պայքարը կորսնցնէ իր սրութիւնը, հրդեհը տեղականանայ իրապէս Սպանիոյ մէջ եթէ նոյնիսկ չմարի, ոչ-միջամտութիւնը դառնայ իրական եւ ոչ թէ անուանական, ինչպէս եղած է երկու տարիներէ ի վեր։ Ասոնք են այն ծանրակշիռ հարցականները, որոնց պիտի ջանան պատասխաններ գտնել Փարիզի մէջ գլուխ գլխի տուող նախարարները։ Որովհետեւ անգլեւիտալական համաձայնութեան գործադրութեան դրուիլը կամ Փարիզի կողմէ նոր դեսպան նշանակելը Հռոմի մէջ տակաւին միջերկրականեան հարցին լուծումը չեն նշանակեր, թէեւ այդ ուղղութեամբ նշանակալից քայլեր են։

Երրորդ.— Կայ նաեւ երրորդ թնճուկը, որ այլեւս թնճուկ չէ, այլ վէրք։ Ազգաժողովի ապագան։ Այս հիմնարկութիւնը կորսնցուցած է ամէն կռուան, ամէն ազդեցութիւն ոչ միայն քաղաքական, այլ նոյնիսկ բարոյական աշխարհի մէջ։ Ոչ ոք հաւատք չունի անոր վրայ։ Մեծերը կ'անտեսեն զայն եւ անոր կոնակէն կը կարգադրեն ամէն կարեւոր վէճ։ Փոքրերը վստահութիւն չունին անոր վրայ, աւելի ճիշդ՝ բոլոր անոնք, որոնք Ազգաժողովի դռները ափ կ'առնեն անձկութեան ժամուն, պարտութեամբ դուրս կ'ելլեն։

Այսպէս եղաւ Եթովպիոյ պարագան։ Նոյնը՝ Չինաստանի ու Սպանիոյ համար։ Այսպէս եղած էր նաեւ տարիներ առաջ Սէվրի դաշնագրի խորտակման ատեն, երբ Իսմէթ պատուիրակութեան ամբարտաւան, նոյն Ազգաժողովի մէջ իսկ իրիրօղներու մեղսակցութեամբ։

Ժընեւի հաստատութիւնը այլեւս դիակ մըն է։ Անկէ դուրս են աշխարհի հզօրները, Ամերիկայէն մինչեւ Ճափոն։ Մէջը մնացողները զայն վերածած են գեղեցիկ ճառերու մարզարան մը։ Ազգաժողովին հանդէպ Չէմպըլէնի դահլիճին դիրքը խիստ յատակ է։ Փարիզ տակաւին ունի վարանումներ, ամբողջապէս լքած չէ ընդհանուր ապահովութեան խաբուսիկ ու անգործնական սկզբունքը։

Այս երեք հրատապ հարցերու մասին մեկին համակարգութիւն մը Փարիզի ու Լոնտոնի միջեւ, ճամբայ պիտի հարթէ, որ ոչ միայն հետզհետէ աւելի սերտ դառնայ անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը, այլ նաեւ այդ գործակցութիւնը ընդարձակուի Հռոմ-Պերլինի ալ անդին։ Պերլինի ու Հռոմի հետ իրական մերձեցման նախադուռն է, որ կը կառուցուի Փարիզի տեսակցութեամբ։ Զօրաւորներու դաշինքին նախօրեակն է Չէմպըլէյն – Հալիֆաքսի ճամբորդութիւնը Փարիզ։

Ինչքան ալ Ֆրանսա կլանուած ըլլայ իր ներքին վերականգնումին հոգերով ու նորանոր հրովարտակ – օրէնքներով փրկութեան ուղիներ որոնէ, ինչքան ալ Անգլիա լարուած մնայ ռազմային պատրաստութեան ու զինուորման հենուէքներով, ինչքան ալ երրորդ Ռէյխը հրէաջալած բռնութիւններով աշխարհի զայրոյթը հրաւիրէ իր վրայ եւ բոլոր ժողովրդավար պետութեանց անվստահութիւնը անծուէ, այսուհանդերձ Եւրոպան կը դիմէ դէպի չորսերու դաշինքը, ամէն օր քայլ մը կ'առնէ այս ուղղութեամբ, այն յոյսով թէ Վերսայլի կառուցած խաղաղութեան շէնքի քանդումէն ետք անհրաժեշտ է առնել նոր գոյավիճակ մը, որ գէթ սերունդ մը դիմանայ դժգոհներու գրոհին, որ գէթ 10 — 20 տարի առաջքը առնէ նոր համեւրոպական պատերազմի մը վտանգին եւ ապահովէ, գէթ որոշ ժամանակով, այնպիսի խաղաղութիւն մը, ուր ազգերը փուշի վրայ նստած չզգան եւ ամէն ժամ Մեծ Աղէտին շղթայազերծումին սարսափին տակ չհեծեն։

Փարիզի խորհրդաժողովը Զօրաւորներու դաշինքին ճամբուն վրայ հանգրուան մըն է։

Ա. ԿԵՍԱՐ

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ

Ահա կը բացուի դարձեալ մեր վերեւ
Ասպարէզն անհուն վարձուց ակմերու,
Եւ դափնին անմահ, պըսակ քաջալեր,
Ընթացում պըճննալ, կա՛յ եւ մընա՛յ մեր :

Ընկե՛րք, դիմե՛նք ի Ըրշաւակ,
Առնե՛նք փութով բոլորգամակ ·
Եւ գիտութեան մենք նահատակ,
Կրե՛նք ի նակատ զանմահ պըսակ :

Մենք է՞ր զուրկ մընանք, քո՛րք մեր սիրասուն,
Բարեաց ի վայել է՞ր մընանք երկուն :
Ագնիւ ընկերաց քու քուի տըւած,
Ընթանա՛նք ուղիղ դէպի յաղթանակ :
Դիւր է ուղին եւ ծաղկաւէտ,
Հասնենք գիտութեան կան վէտ ի վէտ ·
Եւ մեր ծընողք կը սպասեն հոն,
Զըվիճատինք, դէպ յառաջ. օ՛ն :

Միանայ սիրով մեր բազկաց կորով
Եւ պատրաստի մեզ կենցաղ անվըրդով.
Ուսմունք, գիտութիւն մեզ երջանկաբան
Թո՛ղ լինին յաւէտ եւ ուխտ անխափան :

Թշնամին մեր երբայ հեռի ,
Տաճար լուսոյ ահա կանգնի :
Ընկերք եւ քորք, օ՛ն, անվեհեր
Ուխտե՛նք մընալ միշտ անհեր :

Ցեղին հրաշածադիկ երկանց պատանեկութիւնը, բիբլատարններով հաւլուատ, աւելի կամ նուազ հոյակապ շէնքերու մէջ, ամէն տարի, ամավերջի դպրոցական հանդէսներ կը սարքէ, մեղուաջան աշխատութեան պարգեւը, մրցանակը առնելու համար։ Գիւղը իր բոլոր տարրերով դպրոց կը թափէր, վարդի պէս բացուած աշխոյժ պարմաններէն մինչեւ մեխակի պէս թառամած բայց հետաքրքիր ծերունիները։ Եղածը ի՞նչ է որ... Բայց ցեղին ապագային համար կա՞յ միթէ աւելի հաստատուն անկիւնաքար մը՝ որ կրթութեան եւ դաստիարակութեան տարբեր խարխուլ մը ունենար։ Շուրջը համատարած տգիտութիւն տիրող տարրին մէջ։ Դուն եւ ոք կը թոթուայ կաքաւի պէս, երբեւ պատնէ՝ դպրոցը, երբեւ յափշտակ՝ վաճառականութիւնն ու արուեստը, արտաքսուելու իսկ ունենալով խալայ Փեթակը կը բզզէր։ Օ՛ն, ծաղիկներ զօրացուցէք ձեր յամառորդ մեղուն-բուն նեարդերը։ Անոնք ձեռք մը առած իրենց հոյզը բարբարոսական աւարելներու համար չէ որ պիտի վաստնեն, այլ անով պիտի գեղակերտեն նոր տեսակներով երանգներով Բարին, Ճշմարիտը եւ Գեղեցիկը։ Ուսուցչապետ Գէրոնեան քանի մը թարգմանածոյ կամ ինքնագիր գոհար տողերով գաղափարացուցած էր Հայ ցեղին ապագայ յոյսին՝ ուսանող մանկութեան եռանդն ու կորովը դէպի աշխատութիւն, դէպի վարձք, դէպի խոկալ։ Աշխատութիւն, վարձք եւ խոկալ՝ կեդրոնացած ո եւ է մոլութենէ, լրբութենէ զերծ անչափաւ նպատակի մը շուրջ— Յառաջդիմութիւն եւ Հայրենասիրութիւն, իրարմով զօրացած, զիրար լրացուցած։ Թող երգը ինք խօսի —

Աշխատութի՛ւն, մեր զօրութիւն
Քեւ կը լինինք մեք անպարտ :
Պատի՛ւ քեզի, քեզ օրհնութի՛ւն,
Ո՛վ սուրբ... աշխատութիւն···

***

Պուլկար փոքրամասնութիւնները եւ Պուլկարիոյ փոքրամասնութիւնները

Այս խորագրին տակ, «Ճէումհուրիէթ»ի խմբագրապետ Եունուս Նատի հետեւեալը կը գրէ։—

Չեխոսլովաքիոյ քայքայումին Պուլկարիան ալ լուսարձուցած եւ անպատճառ պահ մը շատ ցնցած ըլլալը կը հասկցուի։ Ուրիշ կերպ չի կրնար բացատրուիլ այն յայտարարութիւնը, զոր ըրած է մեր ալ խոհուն մարդ մը ճանչցած Երեսփ. Ժողովի նախագահ Կոսփոտին Մուչանոֆ, ի մասին ընդհանուր պատերազմէ յետոյ Պուլկարիոյ թողած հողերուն վերադարձումին անհրաժեշտութեան։

Մուչանոֆ, իր երկիրը սիրող, խաղաղութեան արժէքը գնահատող ծանրախոհ եւ պատուաւոր մարդ մըն է, եւ իր այս առաքինութեանց կողքին, Աթաթիւրքի Թուրքիոյ արժէք տուող եւ անոր հանդէպ համակրանք ունեցող մեր մէկ բարեկամն է։

Այս վերջին յայտարարութեան պարզ թուրքերէնը սա է — Ընդհանուր պատերազմին վերջաւորութեանը, երբ հողամասերը կը բաժնուէին, իբր թէ մաս մը պուլկարական հողեր իր կարգ մը դրացիներուն անցած են։ Եթէ Պուլկարիա մասնակցի Պալքանեան համաձայնութեան, որ Պալքաններու մէջ բացարձակապէս կը հաստատէ խաղաղութիւնը, այս կատարուած իրողութիւնները ինքն ալ վաւերացուցած կ'ըլլայ եղեր։ Իսկ այս ալ՝ պուլկար հանրային կարծիքին ներքին րղձացումներուն հակասելուն համար, հաճոյ չթուիր եղեր։

Այն ատեն Կոսփոտին Մուչանոֆ կ'ըսէր. «Ոեւէ բանի մը չունինք համաձայնութեան դէմ, մենք ալ կ'ուզենք լաւ ապրիլ մեր դրացիներուն հետ։ Բայց մեզի հանդէպ ներողամիտ գտնուելու է, եթէ չենք կրնար ուղղակի եւ անմիջապէս մասնակցիլ անոր»։

Այս յայտարարութեան աւելի պարզ իմաստը սա է.— Երբ կարգը գայ եւ կարելիութիւն ըլլայ, Պուլկարիա հոն պիտի ուզէ այն մաս մը հողերը, որոնք իր դրացիներուն անցած են։ Այդ Լարզը եկա՞ւ կամ կարելիութիւնը ծնունդ առա՞ւ, արդեօք

Ներկայիս Ժողովի նախագահ Կոսփոտին Մուչանոֆը բացորոշ կերպով կը խօսի ի մասին այն անհրաժեշտութեան, որով կը պահանջուի վերադարձնել այն պուլկարական հողերը, որոնք ընդհանուր պատերազմի վերջաւորութեանը, կնքուած հաշտութիւններով իր դրացիներուն անցած են։

Աֆրիկոյի մէջ յատկապէս ուզած են շեշտել թէ, Կոսփոտին Մուչանոֆի այս յայտարարութիւնը ամբողջովին անձնական բնոյթ ունի, կառավարութեան հետ ոեւէ կապ չունի եւ Պուլկարիա ներկայ կացութեան ու պայմաններու մէջ նեւ հեռու կը դրտնուի արկածախնդրութեանց մղուելէ։

Բայց անգլիական թերթերուն կացութիւնը մօտէն քննելով յանգած եզրակացութիւնները, ըստ մեզ, անտեղի չեն։ Կառավարութիւնը առանց երկեք լուր ունենալու, Կոսփոտին Մուչանոֆ, անտառ քարկոծելու կերպով իսկ ըլլայ, այս կարեւոր հարցը այսքան ուղածին պէս կրնա՞ր շօշափել։

Ուշադրութեան արժանի կէտ մըն ալ սա է որ, ներկայ վարչապետ Կոսփոտին Քէօսէիվանոֆ ալ Մուչանոֆին նուազ խոհական մարդ մը չէ։

Ուրեմն, այսքան կրկնակ երջանկացութեանց մէջ իսկ, Պուլկարիա չէ կրցած ինքզինքը զսպել իր մէջ եռացած մտածումները ի յայտ բերելէ, ի տես Չեխոսլովաքիոյ քայքայումին եւ բաժանումին։ Այսքանը մարդկային պէտք է նկատել կ'երեւայ, Պուլկարիոյ մէջ այս մտածումները թէ երկուան համբուած են եւ թէ կը հերքուին կ'ուզեն։ Ո՛չ չէ եւ ոչ ալ մեր ուզելը քաղաքականութիւն... Առաջ սակայն քննութիւն մը։ Բայց, ամէն պարագայի, երբեք ճիշդ քաղաքականութիւն մը չէ դեռ եւս Պուլկարիոյ իր կատարեալ անկախութիւնը վերապահել Մեծ Սերպիոյ համաձայնութենէն յետոյ. Պուլկարիա իր լաւ դրացիութիւններ ունենալու մասին կոչունութիւն ունեցող կարծիքները հերքելով չ'լամէր, հաւանաբար կը կարծենք։

Պուլկարիա իր դրացիներէն ո՞ր մէկուն դէմ կ'ուզէ։

Անիկա ամէնուր գիտեն. Ռումանիայէն՝ Թոպրուճա— Պալչըք գիծն Տոպրուճան, Եուկոսլաւիայէն՝ համբաւաւոր Մակեդոնիան, Յունաստանէն՝ Եգէական ծովու վրայ ելք մը ու յուն նաւահանգիստ մը։ Իր այս պահանջներուն հանդէպ բոլոր մէկ Պալքան ցեղերը ետ չեն մնացած համակիր բանակ մը ցոյց տալէ։ Առանց բոլոր ենթադրեալ քննելու, կրնանք Յունաստանէն խօսիլ.— Յունաստան դէմ առաջին օրէն սկսեալ, Պուլկարիոյ Տէկէաղաճէն ազատ ելք մը եւ եզրական ծովէն օգտուելու կարելիութիւն տուած էր։ Ասոր փոխարէն, Արեւմտեան Թրակիոյ եւ դէպի Սելանիկ եւ կարողութիւնը, մասամբ թէ ամբողջովին, Պուլկարիոյ անցնելու պահանջը լրիւ ալ ասուլ հով մը չուններ։ Արդէն երեքը չիրականանալիք երեւակայութիւն մըն է։

Այս առթիւ մեր դրացի Պուլկարիա, բանիչ թէ, Պուլկարիոյ մէջ ալ ապրող փոքրամասնութեանց հանդէպ իր ցոյց տուած վերաբերմունքին համար ալ հողուեցներ կան։ Այս բողոքողները նոյնպէս կարեւոր չեն այն կարծեքէն, զոր Կոսփոտին Մուչանոֆ ունի Պուլկարիայէն դուրս մնացած Պուլկարներուն եւ պուլկար հողերուն հանդէպ։ Չենք գիտեր թէ Պուլկարները ուրիշ փոքրամասնութեանց հանդէպ ինչ պիտի վերաբերուած մը ցոյց կուտան։ Բայց Պուլկարիոյ մէջ Թուրքերուն հանդէպ, որոնց թիւը շատ քիչ չէ, երբեմն երբեմն սանձարձակ ընթացք առնուած դէպք մը ցոյց կը տրուի։ Իսկ այս դէպք ընթացքներէ սահմանէն անդին գտնուող լայն երկրին մէջ կը շարունակեն խիստ զգուշութիւններ եւ խոր արձագանգներ առաջ բերել։ Մեր դրացի Պուլկարիոյ կուզենք յիշեցնել թէ, իր երկրին մէջ գտնուող Թուրքերուն հանդէպ լաւ վերաբերում ցոյց տալը իր մարդկային մէկ պարտականութիւնը չէ, այլ միաժամանակ իր յանձնառութեան պարտաւորութիւնն ալ է։

Պուլկարիա կ'ուզէ փոքրամասնութեանց հարցերը դլդալ։ Ահա անոր փոքրամասնութեանց հարց մը։ Պուլկարիա նախ քան ուրիշին «շուշակ» տեղը խօթելու երթալը, պէտք է առնելը խօթէ իրեն եւ բացարձակօրէն պէտք է ապահովէ Պուլկարիոյ Թուրքերուն հանդէպ լաւ վերաբերմունք

(69)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Մակին կեցաւ ձեռքերն աղբրին վրայ դրած եւ ակնարկը մեզ ամենուս յառած եւ արհամարհոտ կերպարանքով մը։ Դիտեցի սակայն որ կը զգուշանար Գազիկէն, որ իր նայուածքին որպէս պատասխան, շատ քիչ ուշադրութիւն ընծայեց իրեն։

— Կա՞յ, գոչեց Կլորիան ցայց տալով։ Աս ի՞նչ կը հասկնայ կուլէն. եթէ կրնայ, թող ինծի՛ հետ կռուի։ Գառապատ իրեն կը սպասեմ։ Դանակ մը տուէք իրեն, ու ես իր դէմ պիտի կռուիմ լոկ ձեռքերովս։

Կլորիա ոտքունեցաւ եւ Ուէլ ձեռքն անոր ուսին տանելով բանեց մը փրփսաց, որուն վրայ Կլորիա աչքերուն շունը վերստացաւ։

— Մակա՛։

Գազիկի այս մէկ բառը այն տեսակ ազդեցութիւն մը գործեց աղջկան վրայ, որքան չպիտի գործէր իրեն ուղղուած ապտակ մը։ Աչքերուն բոցը չքացաւ ու գլխովը պարզ նշան մը ըրաւ անոր։ Իր աչքերը դարձեալ բոցավառեցան, թէեւ իր հայեացքը դէպի պատուհանը ուղղուած էր այս անգամ։ Յետոյ սկսաւ գնչու լեզուով խօսիլ. սակայն քիչ վերջ միտքը փոխելով անգլերէնի դարձուց։

— Շատ լաւ, բան մը ընելիք չունի ինծի այդ կինը, բայց գիտեմ որ գէշ վերջաւորութիւն մը պիտի ունենայ. այդքանը կը բաւէ։ Դուրսը մէկը կայ որ մեր խօսքերը մտիկ կ'ընէ. կին չէ սակայն, որովհետեւ կինը մը չափ անգամ սիրտ չունի իր մէջ։ Այդ կեղտոտ, գինեմոլ, չամբիլուող ծեւամորթ ընկերիկ Բուսթէմ Խանն է որ դուրսը կեցած՝ մեր խօսակցութիւնը մտիկ կ'ընէ։

Այս անակնկալ յայտնութեան վրայ պատուհանէն ներս երեւցաւ խոշոր գաւոյն մը եւ Բուսթէմ Խանի երկայն մօյքերը։ Յետոյ ներս մտաւ ինքը՝ Բուսթէմ Խան, ցօղաթուրմ մօրուքով եւ գլուխը շարժելով ներողութեան խնդրողի կերպարանքով մը՝ գաւոյնը պատահնին մէջ դրաւ։

— Այո՛, ձեր խօսքերը մտիկ կ'ընէի, ըսաւ ան համարձակ կերպով։ «Իմ Ֆիլսիմը» (այդ տարօրինակ անունով կը կոչէր Մական) մէ՛կ անգամ գոնէ ճշմարտութիւնը խօսեցաւ։ Ամուսնութիւններէն կուգամ, ուր այս գիշեր կատարուելիք բոլոր գործողութիւնները լրացան Դիրքերը պատելով ամէն բան քննեցի։ Ձեզի կը տեղեկացնեմ որ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ։ Հոս եկած միջոցիս ճամբան հանդիպեցայ Իմ Ֆիլսիմին, որուն կը հետեւէր այն շնաղայլը — այս ըսելով ծաղրական շեշտով մը ցոյց տուաւ Գիթըր Միգըլը, որ ընկերուած մը ունեցաւ, որուն ի տես Ֆրէտ Օքս խնդուքը զսպելով գիտ մշտեց— եւ Իմ Ֆիլսիմին ետեւէն եկայ, գիտնալու համար թէ ինչ չարութիւն կը մտածէ գործել.

— Սեւամորթ խո՛զ, գոչեց Մական։

Սակայն Բուսթէմ Խան պարզապէս իր հոյակապ կոնակը դարձուց անոր։

Դառնալով իր սեւ մօրուքէն, Մակային գոյնը անոր գոյնէն աւելի ապիտակ չէր։

— Քանի որ իմ սիրտս խնդրոյ առարկայ է, ինչո՞ւ համար մտիկ պիտի չընեմ եղեր։ Լորտ սահիպ··· գնդապետ սահիպ Գահստոր, քանի շատ ուշ չէ, այդ հայուն ձեր տուած խոստումը ետ առէք։ Ան ձեզի ի՞նչ կ'ըլլայ։ Ձեր տեղը զիս դրէք, սահի՛պ։ Ի՞նչ եմ ես։ Ո՛չ կիներ ունիմ ոչ ալ կալուած, քանի որ վաշխառուները անդրանիկ զաւակս խոստակեցին, ո՛չ յոյս եւ ոչ թագաւորներու հետ ունեցած բարեկամութեան կորուստ։ Բայց կրնամ խօսիլ, ինչպէս գիտես։ Թողէք սահիպ, որ ձեր տուած խոստումին տեղը ես տուժեմ եւ դուն հայրենիքդ՝ Անգլիա վերադարձիր։

— Տեղդ նստէ՛, Բուսթէմ Խան։

— Բայց սահիպ···

— Նստէ տեղդ, կրկնեց Մընթի։

— Չեմ ուզեր որ այս կատակի ցեղին համար ինքզինքդ զոհես, գնդապետ սահիպ։

Մընթին յամրաքայլ ոտքի ելաւ։ Իր դէմքը տանջուածային վիճակ մը ստացած էր։ Բէճփուլ անոր դէմ բարեւի կեցաւ եւ երկուքին նայուածքները իրարու հանդիպեցան— Արեւելքը Արեւմուտքին դէմ։ Ամէն ոք լուռ մնաց։ Մինչեւ իսկ Մական չունէր րոնեց։ Մընթին յառաջացաւ դէպի Բուսթէմ Խանը. առաջին խօսողը Բէճփուլը եղաւ.

— Գնդապետ սահիպ, իմաստուն բաներ խօսեցայ։

Ինծի թուեցաւ որ պատասխանելէ առաջ Մընթի անոր խայթող ակնարկ մը ուղղեց.

— Ընթրեցի՞ր, Բուսթէմ Խան։ Ինծ կը թուի թէ չափազանց աշխատանքի եւ անօթի պակասութեան պատճառով ջղայնացած ես։

— Երբ սիրտս կը կոտրէք, փորս ի՞նչ արժէք ունի, սահիպ։ Այրիմ, որպէսզի տեսնեմ թէ ինչպէ՞ս Թուրքերը դիակը նետեն թռչուններուն առջեւ։ Քու մարմինդ տեղ ես իմ մարմինս կուտամ։ Մի՞թէ անպատիւ մէկն եմ որ մատուցումս կը մերժես։

Մընթի այս խօսքերուն պատասխանեց բէճփուլ լեզուով, որ դաշնակի մը պաս նօթերուն պէս արձագանգեցին։

— Եղբայր իմ, իմ ցեղիս մէջ սովորութիւն չկայ, տրուած խոստումի մը համար ուրիշը փոխանորդ կարգել։ Այդ բանը դուն գիտես։ Եթէ հին յիշատակներդ եւ պատիւդ կը սախպեն քեզ իմ գացած ճամբով քալելու, մի՛թէ երկուքիս համար ալ տեղ չկայ.

— Ինչպէ՛ս չկայ, սահիպ. սաստջուց ըսի թէ ես քու մարդդ եմ. կուգամ, կը հնազանդիմ։

— Կը հնազանդի՞ս, այո՛, ըսաւ Մընթին եւ իր երկու ձեռքերը Բէճփուլին ուսերուն վրայ դրաւ. յետոյ ծունկերէն ընկեր նստեցուց զայն։

— Ուրեմն հնազանդէ, երբ քեզ նստիլ կը հրամայեմ։

Բէճփուլ յանկարծ երախայի մը նման խնդաց, եւ

— Առանց կռուելու ոչ ոք պիտի կրնար այս բանն ինծի ընել, ըսաւ։

Մընթին ուշադրութիւն չընծայեց այդ կատակին. այլ դառնալով Մակային որ զարմացած մնացած էր.

— Անմիջապէս կերակուր բերէ՛ առ նոր եթէ կը հաճիս. ըսաւ։

— Ի՞ս. ի՞ս կերակուր բերեմ անոր, ի՞ս կերակուր բերեմ այդ սեւ...

— Այո՛, գոչեց Գազիկ անմիջապէս։ Մակա՛, դուն։

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԻՒՐՔԳՈՒՇՈՒ»Ի ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ 2000

«Թիւրքգուշուի» (Թրքական օ-դանաւ) նոր արձանագրուող աշա-կերտներուն թիւը 700ի հասած է ։ ...ս տարի, «Թիւրքգուշու»ի ուսուցիչ ...ս ներու համար 15 թեկնածու աշա-կերտներ պիտի ընդունուին։ Որոշուած է ...ս «Թիւրքգուշու»ի այս տարուան ...աշակերտներուն թիւը 2000ի բարձրա-ցնել ։

«Թիւրքգուշու»ն որ մինչեւ հիմա ...նիայի, Ատանայի, Իսթանպուլի , ...ի, Պուրսայի , Իզմիրի եւ է-...ի մէջ ճիւղեր բացած էր, այս ...ի նոր ճիւղեր պիտի բանայ Գա-...ի , Տրապիզոնի եւ Գայսէրիի ...։

«Թիւրքգուշու»ի աշակերտներուն ...ական զինելիքներ տալու համար , ...ս տարի Պոլսոյ զանազան կողմերը ...«Թիւրքգուշու»ի դասընթացքներ պի-...ի բացուին, որոնց հետեւողները շա-...թը մէկ երկու օր , երեկոները դաս ...ի առնեն ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԲԱՄԲԱԿ ԿԸ ԳՆԷ

Գերմանիա սկսած է կարեւոր քա-նակութեամբ բամպակ գնել Թուրքիա-յէն։ Ջանազան շրջաններու բերքէն եւ ...ի «Կլիվլէնտ» եւ «աքալա» տեսակէն 2 ...ի քիլօ գնած է մէկ շաբթուան ...ին, քիլօն 40 ղրուշի։ Այս կա-...ի վաճառումին ի տես , պետական ...ի գործարանները սկսած են բամ-...ի գնել , որուն հետեւանքով հրա-...ի գինը մինչեւ 45 — 46 ղրուշի ...ած է։ Տեղական գործարան-...ի Իզմիրի բերքէն 15,000 քիլօ, իսկ ...րի բերքէն ալ 40,000 քիլօ բամ-...ակ գնած են, քիլօն 40 ղրուշէն ։

ԹԻՒԹՈՒՆ ԱԼ ԿԸ ԳՆԷ

Գերմանիա սկսած է թիւթիւն ալ ...ել, ինչ որ կենդանութիւն մը առաջ ...ած է թիւթիւնի հրապարակին մը ...։ Ալի տեսակին քիլօն 130 — 140 ...ի տեսակին քիլօն 120 եւ միջակ տե-սակները 115 — 116 ղրուշէն կը ...ուին։ Անցեալները մեծ առաքում ...ի կատարուած է Գերմանիա։ Նոր ...ապրանքներու կը սպասուի ։

Միւս կողմէ «Թաքասի» «փէյլի»ի ...ներուն բարձրանալը պատճառ եղած ...է որ Ֆրանսա ալ թիւթիւն գնէ։ Գի-...ի մասնէկի ըլլալուն, Ֆրանսայի ...40.000 քիլօ թիւթիւն ծախուած է ։ ...միայն թէ այս գնումը «Թաքասի» գի-...ներուն բարձրանալուն արդիւնքն է եւ ...ժամանակաւոր առժամանակեայ ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒ

Գերմանիայէն Թուրքիոյ գնած շո-գենաւերէն «Էթրիւքս»ի արագութիւ-նը 3 մղոնէն 7ի իջած ըլլալով աւա-...ն քաշուած էր քննուելու համար։ Մեքենաներուն քննութենէն յետոյ, ...Մարմարայի մէջ գիտական մարմնի ...ն ներկայութեան փորձ կատարուե-...լով 10մղոն արագութեամբ ընթանա-...լը ճշդուեցաւ։ Այս արագութիւնը բա-...ւարար տեսնուած է, նկատելով որ ...ոչնութին եակական արագութիւնը ...մղոն է ։

...ց սրուելը։ Առանց սաւելա ըլլալու, ...ինք ալ չենք տեսներ բացառ-...թէ, Թուրք ազգին կարելի պիտի ...յ հաւատացնել Պուլկար բարեկա-...ութեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՅՑ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

ՓԻՒՐԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ.— Նոյ. 11ի հանդիսութեանց եւ անծանօթ զինուորի գերեզմանին այցելութեան մասնակցեցաւ տեղւոյս Հայ Կամա-ւորներու եւ Մարտիկներու միութի-նը։ Նախ երեք հոգինոց պատուիրա-կութիւն մը ներկայացաւ զիւղապե-տին արտօնութիւն խնդրելու որ ափ-բայօժար տուաւ եւ կարգ մը թելա-դրութիւններ ըրաւ ։ Ցետոյ մասնակ-ցեցանք թափորին եւ այցելութեան , դնելով մեր կողմէ ծաղկեփունջ մը, որուն վրայ գրուած էր «Հայ Մար-տիկներ»

Նոյեմբեր 11ին առաւօտուն յիս-նեակ մը զինուորներ տողանցք կատա-րեցին եւ յետոյ ուղղուեցան դէպի գերեզմանոց, այս տողանցքին մաս-նակցեցաւ տեղւոյս Հայերու կողմէ մարտիկներէն 7 հոգի, թէեւ հոս կայ մօտ 30 տունի հայութիւն։ Այս մաս-նակցութիւնը շատ լաւ տպաւորու-թիւն թողուց Ֆրանսացիներու վրայ։

Օ. Կիրակոսեան

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍ, 13 Նոյ.— Այս տա-րի, առաջին անգամ ըլլալով՝ մեր գաղութն ալ բերաւ իր գործօն մաս-նակցութիւնը՝ նոյեմբեր 11ի տօնին։

Նախաձեռնողն էր Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու տեղւոյս մասնաճիւղը, մասնակցութեամբ՝ Հ. Ց. Դ. «Ցա-ռաջ» խումբին։ Ուրբաթ առաւօտ , ժամը 9ին տեններ արդէն բոլորն ալ հաւաքուած են Հայկական դպրոցի սրահը ու կը սպասեն թափորի կազ-մութեան ։

Զինուորական կարգապահութեամբ կարգի կը շարուին։ Հայկական եռա-գոյնը կը ծփայ ։ Թափորը կը շարժի, զոյգ դրօշները կը ծփան հովէն ու ծաղկեփունջին վրայ կը կարդացուին հետեւեալ տառերը.— «U. V. C. Armeniennes»։

Ֆրանսացիները ուրախութեամբ կը նային հայոց կողմէ կազմուած թա-փորին։

Կը հասնինք հրապարակ մը, Ֆրան-սացիները եկած չեն դեռ։ Կ'երթանք եկեղեցի՝ տեղ չկայ սակայն, կը ըս-պասենք եւ ահա կուգան Ֆրանսացի-ներ՝ իրենց դրօշակներով։

Ֆրանսացի ռազմիկներու նախագա-հը կը շնորհաւորէ Հայ Մարտիկներու Միութիւնը եւ իր ուրախութիւնը կը յայտնէ Հայերուն։

Կը կազմուի միացեալ թափորը, հայ եւ Ֆրանսացի։ Առջեւէն կը քալեն տեղւոյս դպրոցներու աշակերտութիւ-նը, յետոյ՝ հայ եւ տեղացի դրօշա-կիրները, ապա՝ քաղաքապետը, թա-ղային խորհուրդի անդամները եւ հանրապետական պահակներու շարքը եւ խառն ժողովուրդը ։

Հասնելով «Անծանօթ Զինուոր»ի յուշարձանին առջեւ, թափորը կանգ կ'առնէ ։

Փողահարներ կը սկսին նուագել , ժողովուրդը քարացած մօտիկ կ'ընէ ի նշան յարգանքի։ Ցետոյ կը սկսին ճառախօսներ՝ քաղաքապետը եւ նա-խագահը նախկին պատերազմիկներու։

Ու կարգով, ծաղկեփունջերը կը դրուին «Անծանօթ Զինուոր»ի յու-շարձանին վրայ։ Տաղիկներու կոյտի մը ճակատը կ'երեւար մեր Մարտիկ-ներու ծաղկեփունջը՝ երիզուած տա-րազիր եռագոյնի ժապաւէնով մը ։

Որսորդ

ՏԷՍԻՆ.— Այս տարի բացառիկ հան-դամանք մը սառցած էր զինադադարի տօնը, ոչ միայն քանամեակ մը բո-լորած ըլլալուն, այլ մանաւանդ վեր-ջին քաղաքական թանձր մթնոլորտը հրաշքով մը նոսրացած ըլլալով ։

Ահա երրորդ տարին է որ Հայ Կա-մաւորներու եւ Մարտիկներու Միու-թեան տեղւոյս մասնաճիւղը կը հրա-ւիրուի Ֆրանսական նախկին ռազ-միկներու կողմէ իր մասնակցութիւնը բերելու անծանօթ զինուորի ոգեկո-չումին ։

Նոյեմբեր 11ին առաւօտեան ժամը 9ին, Հ. Ց. Դ. Տան առջեւ խմբուած էն Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միու-թեան անդամներ, ընկերներ ու համա-կիրներ ։

Հայկական թափորը կը շարժի կար-գապահ ու ներկայանալի։ Առջեւէն կ'երթան քանի մը պատանիներ թարմ ծաղկեփունջեր բռնած, նաեւ ծաղկե-պսակ մը՝ Կամ. Միութեան վերտա-ռութեամբ ։

Քաղաքապետարանի առջեւն ենք։ Հոն են պաշտօնական ներկայացուցիչ-ները Ֆրանսական ռազմ. միութեան , քաղաքապետութեան անդամներ, դպ-րոցներու պաշտօնէութիւնը՝ հարիւ-րաւոր աշակերտներով, քաղաք. կու-սակցութեանց ներկայացուցիչներ, ի-տալական նախկին կռուողներ, ինչպէս նաեւ աշխատանքի դաշնակցութեան տեղւոյս մասնաճիւղի անդամներ ։

Թափորին մէջ երկրորդ տեղը կը տրուի Հայերուն։ Իւրաքանչիւր կազ-մակերպութիւն ունի իր առանձին դը-րօշը։ Եւ ահա տարազիր եռագոյնը , որուն կը հետեւինք խորին երկիւղա-ծութեամբ ։

Նախկին քաղաքապետարանի առջեւ կանգ կ'առնէ հսկայ թափորը, ուր թարմ ծաղկեփունջեր կը զետեղուին մեծ պատերազմին Տէսինի տուած զո-հերուն յուշարձանին ներքեւ։ Մար-սէյեզը կը հնչէ ու բոլորին գլուխ-ներն ու դրօշները կը խոնարհին ։

Հոն եւս յարգանքի ցոյցեր։ Քաղա-քապետը դրաւոր ճառ մը կը կար-դայ, որմէ վերջ հանդիսութիւնները կը հասնին իրենց վախճանին ։

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միու-թիւնը կը դնէ իր ծաղկեպսակը ե-րիզուած եռագոյն ժապաւէնով ։

Իսկապէս գնահատելի է Կամ. եւ Մարտիկներու միութեան այս ձեռնե-րէց ձեռնարկը ։

×

Հանդիսութիւններէն վերջ խումբ մը ընկերներով այցելեցինք ընկեր Ցա-րութիւն Մանուկեանի գերեզմանը, մեր ընկեր. յարգանքը մատուցանե-լու։

×

Անցեալ կիրակի Հայկ—Արծիւ ամո-լը սարքած էր թատերական ներկա-յացում մը.— «Արշին մալ ալան», սիրողներու խումբով մը, որ տեղի ու-նեցաւ Հ. Ց. Դ. Տան մէջ եւ անցաւ շատ յաջող ։

Գ. Ց. Պօյաճեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն-ւր գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով ։

ՀԱՅ ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀՌՈՄ, 12 Նոյ.— Հռոմի Հայ ուսանողները ի մի հաւաքուելով կազ-մեցին « Հռոմի հայ ուսանողներու միութիւնը»։ Միութեան նպատակն է.

ա) Զարգացնել եւ տարածել հայ մշակոյթը մեր մէջ ։

բ) Ծանօթացնել մեր մշակոյթը ի-տալացի ժողովուրդին։

գ) Ընդլայնել մեր սահմանները եւ բոլոր Իտալիոյ հայ ուսանողները ի մի հաւաքել եւ չուտով կազմել «Իտա-լիոյ Հայ Ուսանողներու Միութիւնը»։

դ) Բարոյապէս եւ նիւթապէս օգնել կարեկից ուսանողներուն ։

ե) Տարածել իտալական մշակոյթը մեր մէջ ։

Միութիւնը արդէն սկսած է գործի։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԽՆՃՈՅՔ

— . —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, (15 Նոյեմբեր). — Անցեալ կիրակի Ֆ. Կ. Խաչի Մրմ-եան դպրոցի վարչութիւնը կազմա-կերպած էր խնճոյք մը, դպրոցի սը-րահին մէջ։ Վարչութեան ատենապետ Գ. Ա. Պօյաճեան բացաւ հանդէսը եւ յայտնեց, թէ սրահի ընդարձակման համար նուիրատուները տուած են 4800 Ֆր., որմէ 4200ը արդէն ծախ-սուած է եւ այս դրամով ընդարձակ-ուած է սրահը ու բեմ շինուած։ Նը-ւիրատուութիւնը պիտի շարունակուի, որպէսզի ունենանք աթոռներ ։ Ան շնորհակալութիւն յայտնեց նուիրա-տուներուն եւ ի մասնաւորի Գ. Ցակոբ Զաքարեանին, որ զետեղեց ջուրը, Գ. Վահրամին, որ զետեղեց բեմի ե-լեքտրական լոյսը եւ Գ. Ղազարոս Դանիէլեանին, որ յանձն առած է բե-մը պատրաստել ։

Սեղանապետ ընտրուեցաւ խաչուհի Կարմիրմօրուքեան, բանախօսեց խա-չուհի Տ. Միսաքեան, որ հայեցի կր-թութեան կարեւորութեան վրայ շեշ-տեց ։

Ձոխ էր գեղարուեստական բաժինը, երգ, արտասանութիւն ու խմբերգ ։

Խօսեցաւ նաեւ Գ. Միսաք Սարգիս-եան (Շավիլէն)։ Գ. Ղազարոս Դա-նիէլեան ներկայացուց իր մէկ ինքնա-գիր արտախօսութիւնը, մէկ արար, «Տարի կեանքը», որ անակնկալ մը եղաւ ։

Հանդէսը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր։ Տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն։ Ե-ղան Կ. Խաչին նուէրներ ։

Թղթակից

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Արձակուրդներէ վերջ Փոքր «Ի»-թալիի եւ շրջանի Սանուց Միութիւնը անցաւ իր երկրորդ տարուան գործու-նէութեան ։

Գիշերային դասախօսութիւնները սկսան նոյեմբեր 1էն, ուսուցիչ - ղե-կավար ունենալով Գ. Ս. Ցովհաննէս-եանը, եւ կանոնաւորապէս տեղի կ'ու-նենան ամէն երեքշաբթի երեկոյ՝ ժա-մը 8 —10, դպրոցի սրահին մէջ ։

Անցեալ դասախօսութենէ յետոյ (15 նոյեմբեր) ընդհ. ժողովը վարչական կազմի պակսած անդամներու թիւը լրացնելով, կազմեց իր նոր վարչու-թիւնը ։

Նորակազմ վարչութիւնս, որպէս հրապարակային գործունէութիւն, փափաք յայտնեց անհրաժեշտ ձեռ-նարկները կատարել, որպէսզի մօտա-կայ շրջաններու համանուն միութիւն-ներու հետ համախորհուրդ նոր տա-րիէն վերջ տօնենք «Սանրու Օրը»։

Այս առթիւ վարչութիւնս կոչ կ'ուղ-ղէ շրջանիս հայ երկսեռ երիտասար-դութեան, որ գան համախմբուին Հայ Կ. Խաչի Սանուց երկսեռ միութեան շուրջ։

Վարչութիւն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի կէսօրէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը խաղաց իր չորրորդ ախոյենական մրցումը U. S. Istres խումբին դէմ , Իսթռ քաղաքին մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկա-յութեան՝ բոլորն ալ տեղացիներ։ Այս մրցումին, մերիններուն համար ան-կարելի էր որ եւ է արդիւնք յուսալ , քանի որ Հ. Մ. Ը. Մ.էն ալ դրօշի տակ կանչուեցան տասնըհինգ երիտասարդ-ներ, որոնց մէջ առաջին խումբին հինգ լաւագոյն խաղացողները ։

Խաղը սկսելէ առաջ մերինները ո-րոշած էին եռանդ չխնայել,դէթ պատ-ուաւոր պարտութեամբ մը լրացնել մր-ցումը։ Իրենց խոստումը լի ու լի կա-տարեցին, նոյնիսկ յուսացուածէն շատ աւելին ընելով եւ 1 — 1 հաւա-սար մնալով, իրենցմէ շատ աւելի զօ-րաւոր խումբի մը հետ։ Առաջին կի-սախաղին, Ֆրանսացիներուն տիրա-պետութիւնը զգալի էր։ Կիսախաղը լրանալուն հինգ վայրկեան մնացած՝ անոնք նշանակեցին իրենց առաջին եւ վերջին կէտը, որմէն մէկ վայրկեան վերջ մերինները, կեդրոնականական յառաջապահ Անդրանիկ Սարգիսեանի միջոցաւ նշանակեցին իրենց կէտը, բոլորովին անակնկալ պարագաներու տակ ։

Երկրորդ կիսախաղին հակառակորդ խումբը տիրապետեց բացարձակա-պէս, որուն հետեւանքով մրցումին ամբողջ ծանրութիւնը հակեցաւ մեր յետսապահներուն վրայ, ուր մասնա-ւորապէս իրենց խիզախ ու խելացի խաղարկութեամբ փայլեցան, մեր պա-տանի բերդապահ Արմէն Մնացական-եանը եւ խմբապետ Մրճօյեանը։ Ա-նոնցմէ զատ պատնէշ մըն էր նաեւ յետ-սապահ Օհանեանը, իսկ յառաջապահ գծին վրայ, յիշատակութեան արժա-նի է միայն Անդրանիկը, որ թէեւ քիչ անգամ առիթ ունեցաւ գնդակ ունե-նալ, սակայն այդ առիթն ալ կրցաւ լաւագոյնս գործածել։ Հոս կ'արժէ ջերմապէս շնորհաւորել Հ. Մ. Ը. Մ.ի յիշեալ երեք յետսապահները, որոնք գերագոյն ճիգերով արգելք հանդիսա-ցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի չարաչար պար-տութեան ։

Ինչպէս վերը բսինք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին, զինուորցուներու պակասը չափազանց զգալի էր, զանոնք փոխա-րինող երկրորդ եւ երրորդ կարգին խաղացողներէն մեծ բան մը չէր յու-սացուեր։ Սակայն յիշեալս ինչ որ աս-կէ վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ. իր կարեւոր մրցումներուն հնարաւորութիւն պիտի ունենայ դրօշի տակ գտնուող իր խա-ղացողները մրցումի բերելու ։ Արդէն գրեթէ բոլորը պիտի կրնան խաղալ վաղը, կիրակի, 20 նոյեմբեր, Վա-լանսի Ֆրանսական խումբին դէմ Վա-լանսի մէջ, եւ մենք վստահ ենք որ , ...երբ աւելի խաղացողները իրենց ամբող-ջական կամքով, եռանդ պիտի չխնա-յեն յաղթութիւն մը ապահովել, այս-պէսով արժանանալ Վալանսի եւ իր շրջանին հայ գաղութին շնորհաւորու-թեանց, ու անոնց հպարտութեան ա-ռարկան դառնալ ։

Միւս կողմէ վստահ ենք նաեւ որ Վալանսի մեր հայրենակիցները, նոյն օրը անխտիր պիտի փութան մրցա-վայր՝ քաջալերելու մեր հայորդինե-րը։

Վ. Քիւփէլեան

Աթաթիւրք անմի՞տ էր

« Փըթի Փարիզիէն»ի մէջ Մօրիս Փրաքս կը պատմէ յիշատակ մը Աթա-թիւրքի մասին, նախ պարծենալով որ Աթաթիւրքի հետ առաջին տեսակցու-թեան պատիւը կը պատկանի իրեն. —

1919ին էր. Աթաթիւրք, այն Մուս-թաֆա Քէմալ փաշա, կ'ապրէր Բերա-Փալաս։ Շատ մարդ չէր ընդուներ, հազիւ քանի մը երիտասարդ սպաներ։ Ժամանակը կ'անցընէր մեկուսի, ըն-թերցումով եւ խորհրդածութեամբ։ Կը սիրէր օղին եւ ուխաքին։ Բերա-Փալասի տնօրէնը, Մոնթանեան, յանձ-նարարեց որ տեսակցութիւն մը ունե-նամ փաշային հետ։ Շատ արժէքաւոր մարդ մըն է, ըսաւ ։

Բացի զօրավարին մօտ, որ գիս ըն-դունեց սառն այլ քաղաքավարի։ Ար-տակարգ փայլով աչքեր ունէր,— պողպատեայ աչքեր։ Կորովի դէմք մը։ Զինուորի բրտութեամբ եւ ան-կեղծութեամբ , ըսաւ.

— Ես ձեզի պիտի չըսեմ ինչ որ ը-սին ուրիշներ ձեզի։ Պիտի չըսեմ թէ, երբ այլեւս հիմա պարտուած ենք եւ գործանուած , կը զղջանք որ զինակցե-ցանք Գերմանացիներուն հետ։ Ինչ որ ես կ'ուզեմ ըսել, այն է թէ յանցանքը ձերն է , յանցանքը Ֆրանսայինն է , որ ձեզի հանդէպ հետապնդեց ընչաքաղցի քաղաքականութիւն մը, այնքան որ ինկանք Գերմանացիներուն թեւերուն մէջ։ Բայց առիկա պատճառ մը չէ, որ ձեզի չըսեմ նաեւ թէ գերմանացի զին-ուորականութեան հանդէպ համակ-րանք չունիմ ։

Այնուհետեւ յաճախ կը տեսնէինք ի-րար, սեղանակից կ'ըլլայինք՝ ճաշա-կելով իր սիրած փլաւը, զոր յատ-կապէս պատրաստել կուտար Բերա-Փալասի տնօրէնը։

Առաջին տեսակցութիւնս, թերթին դրկելէ առաջ, խորհեցայ թէ օգտա-կար կրնայ ըլլալ ներկայացնելով Պոլ-սոյ Ֆրանսական մարզպանին, որ ա-ռաջնակարգ դիւանագէտ մըն էր։

— Ո՛ր հովը փչեց, սիրելի պարոնս, որ երթաք գրոյց ընէք այդ զօրավարին հետ ։ Անմիտին մէկն է այդ Մուսթա-ֆա Քէմալը։ Հոս վրան անգամ նայող չկայ։ Ի զուր փորձեցի տարհամոզել մարզպանը, ըսելով թէ շատ խելացի եւ հմայիչ անձնաւորութիւն մըն է Մուսթաֆա Քէմալը ։

Չհամոզուեցաւ, բայց երկու ամիս վերջ՝ այդ «անմիտը» կը զարմացնէր աշխարհը իր քաջութեամբ ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

Թրքական հանրապետութեան տա-րեդարձին առթիւ, ելեւմտից նախա-րարութիւնը հրապարակ հանեց նոր դրոշմաթուղթեր,— 12,5 ղրուշնոց դրոշմաթուղթի մը վրայ կ'երեւի Ա-թաթիւրքի մարմարեայ հոմայրեա-ռով, ինչպէս եւ 2,5 եւ 3 եւ 6 եւ 7,5 եւ 8 ղրուշնոց դրոշմաթուղթեր, որոնց վրայ նկարուած են զինուորական զօր-ծողութիւն մը, Թրքական պալատ մը, Կալին մեքենական արօրի վրայ նըս-տած, կամուրջ մը, Թուրք պոյ-սքաուտներու ջոկատ մը ։

Բոլոր այս դրոշմաթուղթերը տըպ-ուած են Զուիցերիոյ մէջ ։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Հարաւային Ամերիկայի տասնեակ հանրապետութիւններէն հայութիւնը ...ակաւոր ընտրած է Ատլանտեան ...ովկիանոսով եզերուած երեք հանրա-պետութիւնները՝ Արժանթին, Ուրու-կուայ եւ Բրազիլ ։

Նախորդ մեծ պատերազմէն առաջ Պուէնոս Այրէսի, Մոնթէվիտէոյի եւ Սան Փաուլոյի մէջ տասնեակներով ...ամ հարիւրեակներով հաշուուող հա-յութիւն հաստատուած է եղեր. ունե-ցած են Միութիւններ եւ Մարմիններ։ Մեծ պատերազմի ընթացքին մօտ ...ներուն երիտասարդներ մեկնած են ...ովկասեան ճակատը իբրեւ կամաւոր։ Պատերազմէն յետոյ ալ Կիլիկիոյ ...պաշտպանութեան համար բաւական ...ոյր գումարներ են ղրկած ։

Իզմիրի աղէտէն եւ Կիլիկիոյ պար-պումէն յետոյ է որ սկսած է գաղթի ...ստուար հոսանքը դէպի Հարաւային Ամերիկայի վերոյիշեալ երեք հանրա-պետութիւնները. մեծ չափերու հա-սած է 1923—1926 թուականներուն . 1927էն սկսած է նուազիլ. իսկ 1930—31էն սկսեալ գրեթէ կանգ է առած՝ իշխանութիւններու կողմէ պարտա-դրուած սեղմումներու պատճառով։

Ինչպէս յայտնի է, Հիւսիսային Ա-մերիկայի մէջ հայութիւնը ցրուած է ամէն կողմ. մինչդեռ Հարաւային Ա-մերիկայի մէջ հայութիւնը կեդրոնա-ցած է մայրաքաղաքներու եւ արդիւ-նաբերական կեդրոններու մէջ։ Իւրա-քանչիւր գաղութի մասին ամփոփ տե-ղեկութիւն տալու համար հարկ է ա-մէն մէկ հանրապետութիւն առանձին առնել։

ԲՐԱԶԻԼ

Բրազիլը հասարակածային ընդար-ձականաւոր երկիր մըն է, մօտ 8ու-կէս միլիոն քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն ունի (ամբողջ Եւրո-պան— եւրոպական Ռուսաստանն ալ մէջն ըլլալով— 10 միլիոն քառակուսի քիլոմեթր է) եւ մօտ 40 միլիոն բնա-կիչ։ Այս երկրի հիւսիսային նահանգ-ները՝ Րիօ տը Ժանէյրօ նահանգէն ըս-կսելով՝ կլիմայական պատճառներով ցանցառ բնակուած են. ամէնէն խիտ բնակուած եւ միաժամանակ ամէնէն թերի ու տանելի կլիմայ ունեցող նա-հանգը Սան Փաւլոյի նահանգն է, որ կը գտնուի Րիօ տը Ժանէյրոյէն հա-րաւ, Ատլանտեանի եզերքին. այս նա-հանգի մայրաքաղաքը, որ կը կրէ մի-եւնոյն անունը՝ Սան Փաւլօ՝ ամբողջ Բրազիլի արդիւնաբերական կեդրոնն է. մէկ միլիոնէ աւելի բնակչութիւն ունի. դիրքը բարձր է, ծովէն հեռու, լեռներու եւ անտառներու մէջ։

Բրազիլի հայ գաղութը գլխաւորա-բար կեդրոնացած է այս արդիւնաբե-րական կեդրոնին եւ իր արուարձան-ներուն մէջ. վիճակագրութիւն կա-տարուած չէ. բայց բաւական ստոյ-գութեամբ կարելի է ըսել, որ Սան Փաւլօ նահանգի, գլխաւորաբար քա-ղաքին ու արուարձաններուն մէջ, մօտ 4500 հայութիւն կայ, իսկ մնացած նահանգներուն մէջ՝ շուրջ 500, մէջն ըլլալով Բրազիլիոյ մայրաքաղաքը՝ Րիօ տը Ժանէյրօ, ուր հազիւ 150 հո-գի հայ կայ։

Հայութիւնը կը զբաղի մեծ մա-սամբ առեւտուրով ու արհեստներով. քիչ թիւով ազատ ասպարէզի տէր ան-հատներ կան. բանուորներ ալ պակաս չեն։ Սան Փաւլոյի կօշիկի արդիւնա-բերութիւնն ու վաճառականութիւնը մեծագոյն տոկոսով Հայերու ձեռքն է անցած. հիւսուածեղէնի եւ մետաքսե-ղէնի գործարաններ եւս ունինք. ինչ-պէս նաեւ մետաղագործարանատէր ։ Այս վերջին գործարանատէրները մեծ դրամագլուխ ունեցողներ են. բայց կօշիկի գործարան ունեցողներու պա-րագան տարբեր է. տոնցմէ քիչերը մեծահարուստ են. իրարու դէմ մրցե-լով գները կը վնասեն, ուստի մեծ շահեր եւ մեծ յառաջդիմութիւն չու-նին. մանաւանդ վերջին տարիները , երբ տնտեսական տագնապներն ու դը-րամական անկումները իրար կը յա-ջորդէին։ Այս տագնապները կ'ազդեն ու կ'անդամալուծեն ընդհանրապէս ամբողջ առեւտրական ու արհեստաւո-րական գործերը եւ ներքին պատե-րազմներն ալ իրենց հերթին կը կասե-ցնեն գործերու ընթացքը, իսկ ապա-հովութիւններ եւ ներքին պատե-րազմներ անպակաս են Բրազիլի մէջ։

Ընդհանուր առումով՝ հայութիւնը ինքնաբաւ է. նոր հաստատուած տա-րիներուն դժուարութիւններ ու նե-ղութիւններ կրած են. հետզհետէ չար-քաշ աշխատանքով ինքզինքնին շտկած են ու ներկայիս աւելի ձեռք բերածը ամուր պահելու եռալէ են, քան նոր նուաճումներու։

Ազգային կեանքն ալ մինչեւ այս թուականը վերելքի մէջ էր։ Ինքնին հասկնալի է, որ ազգային - գաղու-թային կեանք միայն Սան Փաւլօ քա-ղաքի եւ արուարձաններու մէջ բա-ներծուած է, տրուած ըլլալով որ հոն խտացած հայութիւն կայ։

Ամբողջ Հարաւային Ամերիկայի մէջ կրթական մակարդակով ամէնէն բար-ձըր եւ օրինակելի հայկական դպրոցը Սան Փաւլոյինն է. Ալթինօ եւ Ս. Ան-նա արուարձաններուն մէջ եւս դըպ-րոցներ ունէին, սակայն այս տարի, պետական խստութիւններու հետեւան-քով, սախպուած եղան գոցելու. Սան Փաւլոյի «Դուրեան» դպրոցը ունի 250 աշակերտ 9 ուսուցիչներով, որոնցմէ միայն երկուքը հայ՝ այդ դպրոցին համար Փարիզէն յատկապէս հրաւիր-ուեցաւ երաժշտագէտ Սաքօ Ցակոբ-եանը, որ մեծ զարկ տուաւ դպրոցի բարձրացման ։

Սակայն դժբախտութիւնը հոն է , որ պրազիլեան օրէնքով մինչեւ 12 տարեկան մանուկներուն արգիլուած է փոքրթուկալերէն (Բրազիլի պաշտօ-նական լեզուն փորթուկալերէնն է) լեզուէն զատ ուրիշ լեզուով դասա-ւանդել. միայն տասներկու տարին լը-րացնելէ յետոյ օտար մանուկները կրնան իրենց մայրենի լեզուն սորվիլ։ Օրէնքի ուրիշ յօդուած մըն ալ կը պարտադրէ որ միայն պետական քըն-նութիւն անցուցած ուսուցիչներ կըր-նան դասաւանդել օտար դպրոցներու մէջ. «Դուրեան» դպրոցին մէջ պաշ-տօնավարող հայ ուսուցիչները կը լը-րացնեն օրէնքի այս պայմանը. ցաւա-լի է սակայն, որ չկան ուրիշ հայ ու-սուցիչներ եւս, որ կարենան պետա-կան քննութիւն բռնել, որպէսզի հայ-կական վարժարանը ամբողջովին հայ ուսուցիչներով օժտուի։ Եւ տրուած ըլլալով որ պրազիլեան օրէնքները օ-տար դպրոցներու նկատմամբ հետզ-հետէ կը խստանան , մեծ վտանգ մը կախուած կը մնայ այդ դպրոցի գը-լխուն, որ Սան Փաւլոյի հայ գաղութին պարծանքը կը կազմէ։

«Դուրեան» դպրոցի նիւթական մա-տակարարութիւնն ու հոգաբարձու-թիւնը իր վրայ առած է Ուսումնասի-րաց Միութիւնը, բաղկացած մեծ մա-սամբ երիտասարդներէ։

(1)

Ն. Ա.

սպաննուեցան կարմիր Սպանիոյ մէջ, կը մնան համբ դատախազ-ները ընդդէմ այն տարրերուն, որոնք կը դիմեն քաղաքական ոճիր-ներու՝ արտայայտելու համար իրենց թշնամութիւնը հանդէպ մե-ծազոյն Գերմանիոյ ։ Ատիկա պատճառ մըն է որ մենք աշխարհի վրայ ամէն կողմ, ուր կ՚ապրին Գերմաններ, կազմենք ազգային համակեցութիւն մը, ճիշդ ինչպէս Գերմանիոյ մէջ, ուր այրերը եւ կիները միացած են՝ արտայայտելով մէկ կամք, վեր բոլոր դա-սակարգերէն ։

Դամբանական մը խօսեցաւ նաեւ Ֆոն Ռիպպընթրոփ ․

— Սուգի մէջ է բովանդակ Գերմանիան։ Թշնամին կը կարծէ թէ ուժն ունի կասեցնելու ճակատագրին ընթացքը։ Այդ թշնամին, միջազգային հրէութիւնը, գրպարտութեան ու բամբասանքի, ո-ճիրի եւ ահաբեկչութեան կը դիմէ՝ խոչընդոտ կանգնելու համար նացի Գերմանիոյ վերելքին ։

Գերման եւ Ֆրանսացի ռմիկներու գիտութիւնը, Ֆրանսացի նախկին պատերազմիկի մը ընկերական զոհողութիւնը զուր անցան եւ 9 Նոյեմբերին Ֆոն Ռաթ աչքերը փակեց յաւիտենականութեան մէջ․

Ընկե՛ր, կրնաս այլեւս քնանալ հանգիստ։ Ցամբարար, բայց սուտապաշտ կը կործանի անհա հին աշխարհը, այլ սակայն կանգուն կը մնայ Գերմանիան։ Ոչ մէկ ահաբեկչութիւն կրնայ կասեցնել Գերմանիոյ վերելքը։ Եթէ, այսօր, աշխարհի վրայ, ատելութեան նոր ալիքներ կը բարձրանան մեզի դէմ եւ սուտերով կ՚աշխատին սրբապղծել մեր զոհերուն յիշատակը, թող չմոռնան որ վայրոյթի փոթորիկ մը ոտքի կը կանգնեցնէ Գերմանիան։

Ֆոն Ռիպպընթրոփ իր դամբանականը աւարտեց այն խօսքով, զոր Հիթլէր արտասանեց Կիւսթլոֆի գերեզմանին վրայ․

— Կը հասկնանք մարտահրաւէրին իմաստը եւ պիտի պատաս-խանենք մարտահրաւէրին ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ - ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ դէմ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Փարիզ, 13րդ Թաղամասին մէջ։ Հազարաւոր բանուորներ «Էն Թէրնասիոնալ» երգելով ողողեցին Ավընիւ տ՚Իթալին, շատեր կը պոռային․– «Տալատիէն ցիցը հանեցէք»։ Ոստիկանութիւնը միջա-մտեց եւ կռիւ մը սկսաւ, որու հետեւանքով շատեր վիրաւորուե-ցան, բայց մօտիկ գեղարանի մը մէջ դարմանուելով տուն ճամ-բուեցան։ Ոստիկանները ձերբակալեցին 13 հոգի, եւ ազատ արձա-կեցին՝ ուշ ատեն, երբ խաղաղած էր պողոտան ։

ԽՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ խնամակալը եւս Լոնտոն մեկնեցաւ ։ Այս այ-ցելութեան կարեւորութիւնը կը բխի անկէ, որ այս պահուս Լոն-տոնի մէջ ծորճ Զ․ եւ Կարոլ Թագաւորները կը խորհրդակցին Արեւել․ Եւրոպայի եւ Պալքաններու քաղաքական կացութեան մա-սին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՋՐԲԱՇԵԱՆ ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ կիրա-կի 20 Նոյեմբեր, Մարսէյլի Հայոց եկեղեցիին մէջ, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ ԹՈՎՄԱՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆԻ մահ-ուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բա-րեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սրտի խորին կսկիծով մեր ցա-ւակցութիւնը կը յայտնենք Գ. Աբ-գարեան ընտանիքին եւ իր ազգա-կանները, ողբացեալ տիկին ԱՆ-ԹՈՒԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Մարգար Բաբեան

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Դրօշմաթուղթի սիրահարներուն կը հայթայթեմ ամէն երկրի դրօշմակներ, հին եւ նոր, լա-ւագոյն պայմաններով ։

Նոյնպէս կը գնեմ ամէն երկ-րի դրօշմակներ եւ հաւաքածո-ներ ինչ արժէքով ալ որ ըլլան ։

100 Ֆր․ գնումի համար Հա-յաստանի Հանրապետութեան առաջին դրօշմակները ձրի կու-տամ ։

H. ANTONIAN
Librairie H. Samuel
51, Rue Mr. le Prince, Paris

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Կ՚ուզուի կնոջ կօշիկի մոնթաժի մը, պատուաւոր գործ ամբողջ տարին։ Դիմել Մուշեղեանին, 83, Rue d'Aubagne, Marseille։

ԺՈՒԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

26 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին
Maison CAVEAU
Salle des quatorat մէջ
45 Rue de la Boëtie,
Մէթրօ Miromesnil

Կը նուագէ Պախէն, Սէզար Ֆրանքէն, Գրամսէն, Շոփէնէն ինչպէս նաեւ ռուսական եւ սպանիական կտորներ։

Գիներ՝ 10, 15 եւ 25 Ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին այժմէն Maison Caveau եւ գրատուն Հրանտ Սամուէլ։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Գ. ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ Թիրանայի մէջ, պէտք ունի կարող ատամնաբոյժ - mécanicienի մը։ Պայմաններու մասին դիմել՝ A. MARKARIAN, Chirurgien - Dentiste, Tirana, Albanie :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 20 Նոյ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Հ. Խարեանի բնակարանը։ Զեկոյց Երջ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 22 Նոյ., երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Հայ Ակումբին մէջ»։ Օրակարգ. զեկոյց Երջ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 19 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Զեկոյց Երջ. ժողովի։ Ներկայ կ՚ըլլայ Երջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը

ԼԻՈՆԻ Երջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Նէօվիլի «Արամ», Սէն Մորիսի «Ցառաջ», Փոն տը Շէրիւի «Մուրատ», Լիոնի «Գայլ Վահան», «Անիւծ Գիւօ» եւ «Մուսա Լեռ» խումբերու ներկայացուցիչները յառաջիկայ կիրակի օր, 20 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 1ին «Զարդարեան» գրադա-րանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ ։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէի Ընդհ. Անդամական ժողովը 19 Նոյ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 6ին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 24 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը, 8 Ռիւ Գօտիէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Տոքթ. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ճինկիզխանի պետականու-թիւնը եւ անոր ազդեցութիւնը Ասիոյ եւ Եւրոպայի վրայ»։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՑՐ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

20 Նոյեմբեր Կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
VICTOR HUGOի սրահներուն մէջ. 46 bis Rue St. Didier
Métro Trocadero կամ Boissière
Նուագախումբ CARRIO—CANII

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻ ԳԱՐ-ԹԵՒԵԱՆ (ջութակ), Գ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ (արտաս.) փոքրիկ ԳՐՄԵՆԻԱ կը պարէ Ռուսական Մանր եւ վրացի կինտօ՝ ԱՍԻՖԵԱՆԻ։

Ճոխ ու ընտիր պիւֆէ՝ պատրաստուած խոչնհիներու նուէր-ներով։ Մուտք 10 ֆրանք։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
ԱՆԻԷՌ–ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԲԻ Ց. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մ ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Նոյ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ընկերվարականներու սրահը
149 bis. Avenue d'Argenteuil, Asnières

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻ ՏԻԿ. ԸՌՀԼՐՄԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), Ընկ. ՍՈՒՐԷՆ ՀԻՄԷՆ-ԵԱՆ (ջութակ) եւ տեղական կարող ուժեր։

Կը մատուցուի թէյ եւ խմորեղէն։

Մուտք 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք։

Alimentation „TREVISE"
Իր անմահական «**Moka**» սուրճովը
Café "HAREM„
Ամենարնտիր ապրանքներ, փառաւոր ամրցեալի գիներով։
ՄԱՆՐԱՎԱՃԱՌ ԵՒ ՓՈԽԱՊԱՀԱՐՈՒԱԿ
...պանիր 16 ֆրանք, յաւէր 22—24, ճմա (72 ․․․) 4.30, ... համար 4 ֆրանք։
5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԶԵՂՉ
Livraison à domicile· Tél Taitbout 40—63
30 Rue de Trévise, Paris (9)
Metro: Cadet

ԷԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **46 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74-51, 47-32

Ամէն դրամներու փոխանակութիւն։ Չեքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ՀԱՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆ

Ընտանեկան թէյասեղան—պարահանդէս

Կազմակերպուած «Փարիզահայ Բնար երկսեռ երգչախում-բի կողմէ, 20 նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 8, Բա-րեգործականի սրահ մէջ, 8: րիւ Գօտիէ, մէթրօ Կառ տիւ Նօր կամ Փուասոնիէր ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն Ֆան-թէզիներ եւ պար։ Կը մատուցուի թէյ եւ խմորեղէն ։

Մուտք 4 ֆրանք ։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի Սանթիէի շրջանին մէջ
42, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը։

BRASSERIE MIKADO
55 Bld. Rochechouart
Metro Anvers et Pigalle, aut 5, 30, 1
Tous les jours soirée
matinée Dimanche
10 ՀՈԳԻՆՈՑ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
ԱԼԱՔՍԱՆԴՐ ԽԱՆ
ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

Հայ ճաշակաւորներու խնդրանքին զոհացում կը տրուի հայկական եղանակներ նուագելու համար։

Ա. ՑԱՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն
22, Rue de Maubeuge Paris (9) Metro: Cadet et N.-D. de Lorette

Մասնագէտ վաճառականական, քաղաքային եւ միջազ-գային խնդիրներու։ Պաշտպանութեան դատարաններու առ-ջեւ։ Նմբագրութիւն պաշտօնաթուղթերու։

Արկածի դատեր առանց կանխավճարի ։

Խորհրդակցութեան ժամը 11-12 եւ 5 -- 7 եւ ժամա-դրութեամբ։

Շաբաթ եւ երկուշաբթի օրերը խորհրդակցութիւն 10 Ֆր.։

Բացուած է ՐԱՖՖԻ ճաշարանի աշխատանքի նուագի շրջանը

Ամէն երեկոյ ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր հայ ընտիր նուագածուներու՝ ջէմանչիստ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ եւ ուտի ՀԱՅԿԻ կողմէ ։

ՌԱՖՖԻ ճաշարանը յայտնի է բոլորին հայկական եւ եւրոպական իր հարուստ ճաշացուցակով եւ իր համրամա-նօթ կովկասեան շաշլիկով ։

Տէր եւ տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue de Maubeuge, Paris 9ᵉ, Metro: Cadet, Le Peletier et N. D. de Lorette

Fourrure des St. Bernard
ՀԱՅՏՆՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Միակ վստահելի տունը ուր պիտի գտնէք տոկուն ապրանքներ՝ չեզչեալ գիներով։ Ընտիր արժանթէններ, իրական մորթեր, փի-թուաններ, սկունսներ, օձիկներ, զարեր, վերարկուներ եւայլն։

Կը շինենք չափու վրայ մանթոներ՝ զանազան տեսակ մուշտակ-ներէ, վերջին նորաձեւութիւններով ։

Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանալը։ Մուշտակները կը մաքրենք ձրի, կիրակի օրերը բաց է մինչեւ կէս օր ։

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18ᵉ
Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք ֆրանսական, անգլիական եւ չեխոսլո-վաք կերպասներու։ Փոխադրութիւնը կրնան ղրկել իրենց ազատ ապ-րանքները։ Ինտուրիստ եւ Թորկսին ... Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։ Կը ստանձնենք ապրանքներու embal-lage եւ ապահովագրութիւն։ Փոխադրութիւն ամէն տեսակ ապ-րանքներու եւ պայուսակներու։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶԷ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶԷն։ Զգուշացէք ... օղիներէ ... գինովները ... Կ՚արժէ ... ՐԱՔԸ ՏԻՒԶԷն ... պատուաստուած է.

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille· Tél. Dragon 70—89

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damrémont, PARIS (18) — I. DER (ABERNIAN)

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline;
ԼԻՈՆ à Villeurbanne, près Lyon.
Téléph. Lalande 64-10.
MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères,
ՄԱՐՍԷՅԼ à Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	205 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 20 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3891

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՀՈԳԵԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

— oo —

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը գեղեցիկ ձեռնարկի մը նախաձեռնութիւնն է ստանձնած։ Կ'ակնարկենք գրական դասերուն, որոնց Բ.ը տեղի ունեցաւ վերջերս :

Անկախ այն օգտակարութենէն, զոր ունին այդպիսի ձեռնարկներ՝ հայ գրականութեան ծանօթացումի, հայ հեռաւոր թէ մօտաւոր անցեալին հետ կապուած դէպքերու պարզաբանումներ, եւ ժամանակակից հայկական մթնոլորտ ստեղծելու տեսակէտէն, այս հաւաքոյթները վկայութիւնն են նաեւ ուրիշ քաջալերական պարագայի մը։

Բոլոր անոնք որոնք ներկայ էին «Տարագամի Հարսը»ի դասախօսութեան, նկատեցին թէ ներկայ եղող հասարակութիւնը ի՜նչ արտակարգ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր վիճաբանութեանց։

Նման դասավարութիւններ, ուրիշ գաղութներու մէջ, նոյնքան մեծ շահագրգռութիւն են ստեղծած։ Պէյրութի մէջ, օրինակ, Համազգայինի Ճեմարանին կողմէ սարքուած գրական դասերը կը հաւաքեն հոծ բազմութիւն :

Նոյն ջերմ վերաբերումը մենք կը տեսնենք ամէն անգամ, երբ հայ հողին, հայ կեանքին, հայ երկրին կամ հայ անցեալին թէ ներկային ընտրոշ արտայայտութիւնը հարազատ ու յաջող կերպով բեմ կը բերուի։ Լրջօրէն պատրաստուած հայ համերգ մը անբաւարար կը դարձնէ ամենամեծ սրահներն իսկ :

Դիտելով այս ընդհանուր տրամադրութիւնը, մեր ամէնէն ուժեղ տպաւորութիւնը այն կ'ըլլայ, որ արտասահմանի հայութիւնը իր մէջ կ'ապրեցնէ հոգեւոր հայութիւն մը, որ կենդանի է, բաբախուն, տաք ու հզօրապէս կապուած իր անցեալին ու արժէքներուն։

Մեր գաղութները, թէեւ հեռու մեր սեփական հողէն, զուրկ՝ հարազատ մշակոյթ մը բարգաւաճ դարձնելու կարելիութիւններէն, ենթակայ՝ բազմաթիւ դժուարութեանց եւ արգելքներու, այսուհանդերձ դեռ կը շարունակեն իրենց մէջ վառ պահել այն տարօրէն ոգին, որ դարերէն կու գայ, եւ որ, հակառակ իրերայաջորդ յուսախաբութեանց պատճառած դառնութիւններուն, յարմար առիթներու կը սպասէ, — կը փնտռէ՛ զանոնք, — արտայայտութիւն եւ ձեւ ստանալու համար :

Ճիշդ է, որ մեր մէջ կայ տարր մը, որ «ուր հաց՝ հոն հայրենիք»ի հոգեբանութիւնը ունի։ Կամ՝ ունի անտարբերութիւն մը, որ ուս վերցնել, կռնակ դարձնել, եւ՝ շուկայի իրատեսութեա՜մբ մը՝ հեգնական կերպով աչք քթթել կու տայ՝ երբ իրեն կը խօսուի ազգային արժէքներու, Հայկ. Դատի, բայց մանաւանդ հայ մշակոյթի մասին ...

Այսուհանդերձ, — կը կրկնե՛նք, — այս տիպարը չէ որ կը տիրապետէ մեր մէջ։ Հայը, իր ճնշող մեծամասնութեամբ, չէրտուած սէր մը, գուրգուրանք մը եւ շահագրգռութիւն մը ունի դէպի այն ամէն ինչը, որ ազգային է ու կը խօսի հայ հողէն, հայ միջավայրէն, հայ անցեալէն, հայ ցաւէն կամ հայ փառքերէն։ «Աշխարհ անցիր, Արարատի պէս ճերմակ գագաթ չկա՛յ» — չէք գտներ մէկ հատիկ հայկ. հաւաքոյթ որ խելայեղ կերպով չծափահարէ այս տողը։ Իսկ այդ տրամընդոստ ծափահարութիւնը ապացոյցն է ինքնին թէ մեր մեծ ու պզտիկ բոլոր գաղութները խանդավառուած կը մնան ոչ միայն Արարատով — խորհրդանիշը մեր հայրենիքին ու իր արժէքներուն — այլեւ զայն չե՛ն փոխարիններ աշխարհի ոչ մէկ հրապոյրով ...

Եթէ այդ ոգին կրաւորական է յաճախ, պատճառներէն մէկն ալ այն է անշուշտ, որ մեր արտասահմանի կեանքը, շատ հասկնալի ու բնական կերպով, քաղաքական մտահոգութիւններու փոթորիկը ապրեցաւ։ Ասոր պէտք է կցել նաեւ այն սպանիչ պայմանները, որոնց մէջ կը գտնուինք :

Եւ սակայն, այս բոլորին պարզաբանումը չէր որ կ'ուզէինք ընել։ Այլ՝ անդրադարձում մը այդ ներքին, մշտավառ ու անմխիթարելի ոգիին, անոր տալու համար իր արժանի գնահատումը։

Այս տեսակէտէն ուշագրաւ է նաեւ ուրիշ ձեռնարկ մը։ Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութիւնը վերջերս լոյս ընծայեց իր գրական հատորներու շարքին 11րդը։ Տասնըմէկ հատո՛ր։ Փոքրիկ բա՞ն մը՝ օրն ի բուն եւրոպական գրատուներու ցուցափեղկերը դիտողներու աչքին։ Եւ մեծ՝ իբրեւ ձեռնարկը ընկերակցութեան մը, որ զուրկ է բոլոր միջոցներէն եւ ստիպուած է միշտ դժուարութիւններ հարթել մեր արդէն իսկ աղքատիկ իրականութեան մէջ։ Բայց, անիկա ունի յաջողութեան գաղտնիք մը որ մեծագոյն գրաւականն է, — իր հրատարակութիւնները, իրենց բովանդակութեամբ, արձագանգն են այն ոգիին, որուն ակնարկեցինք :

Ընդհանրացած կարծիք է, թէ Հայը չի կարդար։ Ճշմարտութիւնը իր տեղը ունի այս մեղադրանքին մէջ։ Բայց, այդ կարծիքը ամբողջովին ճշմարտութիւն չէ։ Ո՛չ ալ արդար։ Եւրոպայի մէջ ենք ու ականատես՝ թէ հասարակութիւնը ի՛նչ կը կարդայ։ Այն մեծաթիւ հրատարակութիւնները որոնք կ'ըլլան, ունին իրենց «բոլ տարրը»՝ իբրեւ ընթերցող, ինչպէս նաեւ՝ իրենց երկրի սահմաններէն դուրս՝ սպառող շուկաներ։ Զանգուածը, գրեթէ ամէն տեղ, ընթերցողն է գիրքերու, որոնք ոչ մէկ գրական արժէք ունին։

Մեզի կը թուի, միւս կողմէ, որ մասնանշուած անտարբերութեան ստեղծումին մէջ մեծ դեր ունեցած է նաեւ ինքը՝ հայ գիրքը։ Հայ մարդը հայ ստեղծագործութիւն կը փնտռէ։ Կը փնտռէ գրուեստի գործեր, ուր հայելիանայ ինք, իր կեանքը, իր անհատական թէ ազգային տառապանքը, իր հայրենիքը, ձայնը անոր, սեւ՝ կանաչ ձորերուն, «քայլամոլոր» գնացքը իր գետերուն, կամ իր ազգային դառնութիւններն ու երազանքը :

Ասիկա պատճառ մըն է որ մենք յոռետես չըլլանք առ հասարակ հայ մշակոյթի մասին։

Այդ մշակոյթը, սակայն, կը կարօտի երկուստեք հոգածութեան մը։ Արտակարգ հոգածութեան մը, եթէ կ'ուզէք։ Վասնզի, մեր արտասահմանի կեանքը ենթակայ է հարուածներու, որոնց հակազդումը առաւելապէս հայ մշակոյթը պէտք է ըլլայ :

Սերունդները, որոնք պատմութեան են անցած, մեզի ժառանգ են թողած հարստութիւն մը, որ բոլոր նիւթական հարստութիւններէն գերարժէք է, ու նաեւ՝ տոկուն ու անձեռնմխելի : Հայ մշակո՛յթ, — արտասահմանի մէջ, հողեղէն հայրենիքէն հեռու, հոգեւոր կամ բարոյական հայրենիքն է ան։ Փարե՛նք անոր ուժգնօրէն, պահպանելով զայն, ու պահպանուելով անոր միջոցաւ ...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵՑԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

— oo —

Ուրբաթ, արմատական - ընկերվարականներու խորհրդարանական խմբակը լսելէ վերջ վարչապետ Տալատիէի զեկոյցը եւ լուսաբանութիւնները իր «ազգային վերականգնումի» ծրագիրներուն մասին, գրեթէ միաձայնութեամբ՝ վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան, (ներկաներուն թիւն էր 105, ձեռնպահ մնացին 15 երեսփոխան եւ դէմ քուէարկեցին 9 հոգի)։

Տալատիէ նախ ցաւ յայտնեց, որ ազգային վերականգնումի իր ծրագրին հակառակորդները ամբողջովին կը ծանրանան տուրքերու բարձրացման վրայ՝ առանց քննութեան առնելու ծրագիրը իր ամբողջութեանը մէջ։ Յետոյ բաղդատութիւն մը կատարելով գիներու վրայ, ըսաւ թէ շաքարի, սուրճի եւ նման ամէնօրեայ գործածութեան վերաբերեալ նիւթերու գիները աւելի աժան են Ֆրանսայի մէջ քան թէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ։ Չմոռցաւ նոյնպէս աւելցնել, որ կառավարութիւնը սիրով մտիկ կ'ընէ որ եւ է արդար թելադրանք՝ ուղղելու եւ մեղմացնելու համար մշակուած օրէնքներու այս կամ այն կէտը։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Տը Թէսսան դիտել տուաւ որ կառավարութիւնը շատ հեռացաւ ձախակողմեան դիրքերէն, այնպէս որ մտահոգ է թէ ի՛նչպէս պիտի կրնայ դիմանալ, ո՛ր մեծամասնութեան վրայ պիտի կռթնի։ Յետոյ զարմանք յայտնեց որ Մարշանտոյի նմանական ծրագիրը գնահատուած ըլլալով հանդերձ Մարսէյլի համագումարին մէջ, կառավարութիւնը յանկարծ նախարար եւ ծրագիր փոխեց, ահա թէ ինչո՛ւ արմատական - ընկերվարական կուսակցութեան մէջ տարակարծութիւններ կան հանդէպ կառավարութեան տեսակէտներուն :

Թելադրանքներ եւ դիտողութիւններ ըրին ուրիշ երեսփոխաններ եւս, որոնց մէկիկ մէկիկ պատասխանեց վարչապետը, եւ պահ մը, դուրս կատարուած քննադատութիւններուն մասին իր զայրոյթը չկարենալով զսպել, յայտարարեց թէ «վերջին խօսքը կ'իյնայ պետութեան, ինչ որ կը փորձուի զանգուածին մէջ, ուրիշ իմաստ չունի, բայց եթէ տկարացնել ու պզտիկցնել պետութեան հեղինակութիւնը։ Ի՞նչ կ'ուզեն վերջապէս, եթէ իրենց միակ ցանկութիւնն է տապալել կառավարութիւնը, թո՛ղ տապալեն առանց համարձակ, ոչ թէ էնթրիկներով։ Միայն թէ, թո՛ղ գիտնան որ մեր յաջորդները պիտի ստիպուին ճամբայ բանալ աւերակներու մէջէն»։

Վարչապետ Տալատիէ իր ազգ. վերականգնումի ծրագրին մասին վստահութեան քուէն ստանալէ վերջ, զեկոյց մը տուաւ նաեւ կառավարութեան գաղթային քաղաքականութեան մասին։ Արմատական - ընկերվարականներու երեսփ. խմբակը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց կառավարութեան, որ վճռած է թիզ մը հող չտալ այն բոլոր գաղթավայրերէն, ուր կը ծածանի ֆրանսական դրօշը :

Ընկերվարականները պայքարի սկսան հրովարտակ–օրէնքներուն դէմ

— oo —

Մինչ արմատական - ընկերվարականները այսպէս վստահութիւն կը յայտնէին կառավարութեան, անդին ընկերվարական կուսակցութիւնը կ'որոշէր պայքար մղել հրովարտակ–օրէնքներուն դէմ կազմակերպուած ձեւով :

Որոշուեցաւ կուսակցութեան արտակարգ համագումարը բանալ Փարիզի մէջ Դեկտեմբեր 24 - 26, իսկ մինչ այդ՝ խորհրդարանի բացումէն առաջ, ուրեմն 3-4 Սեպտեմբերին, հրապարակային բանախօսութիւններ կատարել Ֆրանսայի 90 մեծագոյն քաղաքներուն մէջ, ուր խօսք պիտի առնեն 170 ընկերվարական երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ, քննադատելու համար վերջին հրովարտակ – օրէնքները, որոնք կը մատնեն «ելմտական եւ դրամատիրական իշխանութեան կոյր եւ քինախնդիր եսապաշտութիւնը»։

Թրքական հրմշտուք եւ 11 հոգի սպաննուած

— oo —

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ իրենց վերջին հրաժեշտը տալու համար Աթաթիւրքին, որու դագաղը դրուած է Տոլմա-Պաղչէի պալատին առջեւ, հազարներով բազմութիւն մը հաւաքուած ըլլալով, Ուրբաթ օր, շատեր այնքան հրմշտկեր են իրար, որ այս թրքական «հրմշտուք»ին ընթացքին սպաննուեր են տասնըմէկ հոգի, որոնց մեծ մասը կիներ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱԿԱՆ

Հրովարտակ - օրէնքներու հրատարակութիւնը խոր մտահոգութիւն պատճառած է որքան Ֆրանսայի հայ աշխատաւորներուն, նոյնքան եւ .. Հայկազեան լեզուին :

Տարազ լո՞ւր ունի՞ն այդ մասին :

— Աղբէ՛ր ջան, կ'ըսէ ինծի մեր «Մեծասքանչ»ը, (որ, եթէ այսօր գիւղացի է եւ աշխատաւոր, երէկ իր ազնուականութիւնը կը փոխէր Հայաստանի ակումբական Արամ — այսօր անուանեալ Արամ — գետին խոլխոլին մէջ), աղբէ՛ր ջան, ես ի՞նչ գիտնամ թէ ի՛նչ է **impôt cédulaire**ը, մեր աշխարհին մէջ չկար անանկ բան :

Օգնութեան հասնելու համար մեր «Մեծասքանչ»ին, կը բանամ Լուսինեանը ու կը գրէ — **Cédule**, — մուրհակ, յետկար : Յետկա՞րն ինչ է : Կը գրէ — «Թէմէսսիւք» (թուրքերէն) : Կը բանամ Պոռոսեանի «ամերիկեան ... բառարանը», որ կը գրէ — Թէմէսսիւք — մուրհակ : (Ի՞նչ դիւրին է եղեր բառարան գրել — **Cédule** կը նշանակէ մուրհակ, մուրհակ կը նշանակէ թէմէսսիւք, եւ թէմէսսիւք կը նշանակէ **cédule**) : Կը դիմեմ Նորայր Բիւզանդացիին բառարանին, աւելի բծախնդիր — «**Cédule**, — գիր որով խոստանայ ոք հատուցանել զպարտս զոր պարտի. ձեռագիր, մուրհակ, գիր, նամակ պարտուց» : Հասկցա՞ր, կը-րակո՛ս : Կը դիմեմ Քաջունիի հսկայ բառարանին — **Cédule** (հոս կը դնէ ստուգաբանութիւնը, ցոյց տալով լատիներէն եւ յունարէն արմատական բառերը որոնք կը նշանակեն «կեղեւ, յորոյ վերայ գրէին ի հնումն», յետոյ կը գրէ) — «Մուրհակ, յետկար (թէմէսսիւք), գրութիւն տորագրեալ յումեքէ, որով պարտական ճանաչի այսչափ ինչ դրամոյ» : Քաջունին չի մոռնար աւելցնել նաեւ — «Եռ. գաղղ. **Cédule, Billet, Obbligation** են բառք համանիշք, եւ այնու որոշին ի միմեանց, զի երկոքին առաջինքն ոչ ստիպեն բունի զհատուցումն, գոլով մասնական գրութիւն. իսկ **Obbligation** գոլով հաստատեալ ի նօտարէ ստիպէ ի հատուցումն, ուստի եւ կոչեմք զխեղճն *մուրհակ հարկեցուցիչ*» :

Այլեւս կ'ենթադրեմ, որ ջուրի պէս պարզ է բառիս իմաստը ընթերցողներու միտքին մէջ, թէեւ ես պարտք կը զգամ խոստովանելու որ բառարան չնայած՝ միտքս աւելի պայծառ էր քան հիմա : Շատ շատ՝ այս «սէտիւլ» բառը ինծի կը յիշեցնէ ուրիշ բառ մը մեր գիւղէն — Նետիլ, — հաստ բայց կարճ ասեղ մը, զոր կը խօթեն երկար ու բարակ գաւազանի մը ծայրը, քշելու համար հաստամորթ գոմէշները, ինչպէս սա *սէտիւլի* տուրքը՝ քշելու համար Ֆրանսայի դժբախտ հարկատուները :

Ինծի դիտել պիտի տաք թէ «սէտիւլ»ին իմաստը գիտնամ կամ ոչ, Խորհրդարանը պիտի գայ գանձել **impôt cédulaire**ը սանթիմը սանթիմին : Ադէ՛լ, բայց մեր Արամ Եղբայրը շարունակ կը հարցնէ ատուն եօթն անգամ քալս վազելով — Ե՞րբ պիտի թարգմանես հրովարտակ - օրէնքներ, ուրեմն հասկնամ թէ կառավարութիւնը ի՞նչ նպաստ պիտի տայ բազմանդամ եւ աշխատաւոր ընտանիքներուն : Միւս կողմէ մեր խմբագրապետը Միջերկրականի գեղածիծաղ ափերէն, ուր բանաստեղծութիւն կը հիւսէ ջրանուշներուն եւ նայադներուն համար, (գիտէ՞ք որ մեր խմբագրապետն ալ ոտանաւոր կը գրէ, է՛ր երբեմն), շարունակ կը հարցնէ՝ գլուխը դարձնելով Փարիզի լրբուն ստորոտներուն վրայ ինկած ու չուառած խեղճերուն — «Ինչո՞ւ ձայնդ չէր լսեր, ե՞րբ պիտի սկսիս «Օրը Օրին»ները, ե՞րբ պիտի թարգմանես հրովարտակ - օրէնքները» : Ոչ ոք կը մտածէ թէ

Արտը գազազել ա,
Դարդերը շատացել ա,
Ի՞նչ ասի հօրն ու մօրը,
Ծամբէքը կոշտացել ա :

Դեռ չվերջացուցինք, ինչպէս կ'ըսէ «Յառաջ», այսպիսի բարդ խնդիր քննած ժամանակ :

ԱՐԱՋ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

— oo —

«Հայրենիք» կը գրէ թէ Ամերիկայի Հայոց Ազգ. Երեսփ. ժողովը գումարուեցաւ Նոյեմբեր 5ին, Շաբաթ, Ս. Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցւոյ ներքնասրահը, գրեթէ բոլոր թեմերէ եկած աշխարհական եւ հոգեւորական երեսփոխաններու մասնակցութեամբ։

Հանդիսաւոր նիստը բացուեցաւ Նշան Աւագ քհնյ. Փափազեանի կողմէ՝ աղօթքով :

Շաբաթ իրիկունէ մինչեւ կիրակի գիշեր ժամը 8·30 Երեսփ. ժողովը կանոնաւորաբար եւ համերաշխ մթնոլորտի մէջ սպառեց իր օրակարգի վրայ գտնուած բոլոր խնդիրները, եւ տուաւ պատշաճ որոշումներ, կրթական, հոգեւոր եւ ելմտական հարցերու մասին։ Կատարուեցաւ ընտրութիւնը Ազգ. Կեդր. Վարչութեան վիճակով դադարեալ աշխարհական եւ հոգեւորական անդամներու յաջորդներուն :

Հրեաներուն ապաստան տալու համար

— oo —

Պետութիւնները կը վիճին իրարու հետ, — «Հրեաները դուն քիչ առիր երկրէդ ներս, ես շատ առի» կ'ըսեն ներկայիս :

Սըր Ճոն Սայմըն ճառի մը մէջ յայտարարեց թէ բրիտանական գաղթավայրերու կառավարութիւններէն խնդրուած է որ ճշդեն թէ ո՛րքան հրեայ գաղթական կրնան ընդունիլ։ Յետոյ կ'աւելցնէ որ բրիտանական գաղթավայրերու կլիման յարմար չէ Եւրոպայի մէջ ծնած Հրեաներուն :

Ժորժ Պոնէ դահլիճի մէկ նիստին մէջ յայտարարեց թէ Ֆրանսա բոլորէն աւելի հիւրընկալած է հրեայ գաղթականները, որոնց թիւը կը հասնի 100,000ի, ծախսելով 35 միլիոն, մինչդեռ Ամերիկացիները ծախսած են միայն 15 միլիոն :

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Ռոզվէլթ հրահանգ տուած է երկարաձգել Միացեալ–Նահանգներէն ներս ընդունուած Հրեաներուն վիզան։ Ասոնց թիւը կը հասնի 15,000ի։

Ընդհակառակն, հունգարական կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ Հրեաներուն դէմ։ Հունգարական հպատակ Հրեաներու քաղաքացիութեան իրաւունքը պիտի վերաքննուի, կարգ մը շրջաններու Հրեաները պիտի տեղահանուին եւ պիտի փոխադրուին այլուր, անոնց դիւրութիւն պիտի տրուի հեռանալու համար երկրէն, ծանր օրէնքներ պիտի դրուին Հրեաներու սեփականատիրութեան վրայ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱԹԱԹԻՒՐՔ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Անգլիական մամուլը դասնօրէն կ'ողբայ Մուսթաֆա Քէմալ - Աթաթիւրքի մահը։ Խմբագրականներ ու յօդուածներ ծանրախոհ «Թայմզ»էն մինչեւ պուլվարի գոյնզգոյն լրագիրները՝ [illegible] փառաբանելու համար Մեծն Բրիտանիոյ ջանկիոծ բարեկամը որուն մահը, կ'ըսեն, անդարմանելի կորուստ մըն է թէ իր ժողովուրդին եւ թէ ամբողջ մարդկութեան համար ։

Հասկնալի է որ գնահատական խօսքեր արտասանուին իր մասին որովհետեւ— արդար ըլլանք— խիզախ բացառիկ դէմք մըն էր ան իր հայրենիքին պատմութեան մէջ։

Եւ սակայն կը թուի թէ գրի առնուած դամբանականները միակողմանի են ընդհանրապէս եւ ներշնչուած են քաղաքական հալիւներէ ։ Կը յիշեն իր ընկերային բարեկարգումները, կ'ընդունին որ տաղանդաւոր էր իբրեւ զինուորական ու հեռատես իբր քաղաքագէտ, բայց հազիւ թէ կը խօսին իր անհատական կենցաղը յատկանշող առաքինութիւններուն մասին։ Շարք մը խմբագիրներ նոյնիսկ չեն վարանիր արդարացնելու իր սեռային մոլութիւնները։ Աւելին՝ Ոչ մէկ բառ քէմալական վարչաձեւին բացասական կողմերուն մասին։ Ազատական ու ընկերվարական թերթերն անգամ չեն համարձակիր, գոնէ ի մէջ այլոց, յիշելու այն ճնշումները որոնց ենթարկուած են տասնըհինգ տարիէ ի վեր Թուրքիոյ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները։ Ցարդ՞ն իր բարեխնամ հողածութեան յանձնուած այդ խլեակներուն իրաւունքները ։ Ի՞նչ ծրագիրներ մշակեց մինչեւ իր մահուան անկողինը, միանգամընդմիշտ ձուլելու իր հայ [illegible] ։ Բայց ինչո՞ւ հետաքրքրուին այս մանրամասնութիւններով. business is business ։ Անգլիա եւ Թուրքիա սիրակցորդ բարեկամներ են, կը կրկնեն միշտ. այո՛, մանաւանդ այսօր երբ Հիթլէրի Գերմանիան կ'աշխատի իր հովանաւորութեան տակ առնել ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքը ։

Եթէ Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական ու տնտեսական շահերուն տեսակէտէն ձեռնտու է սիրաշահիլ Թուրքիան— հանրապետական կամ սուլթանական— անշուշտ հալածական ժողովուրդի մը խլեակներուն ճակատագիրը չէ որ խոչընդոտ պիտի հանդիսանար բոլոր կարելի միջոցներով մըշակելու համար այդ բարեկամութիւնը։ Մեր թափառումները Եւրոպայի լուսաւորուղ պողոտաներուն վրայ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր բաւական եղան որ սորվինք այս ճշմարտութիւնը։

Անգլիա բարեկամ Թուրքերուն, բարանչելի՛ ։ Անգլիա բարեկամն էր Հայերուն, Յոյներուն, Հալէպցիներուն եւ Ձեխերուն...

X

«Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ ընդհանուր գիծերով կը ներկայացնէ Աթաթիւրքի կատարած հիմնական աշխատանքները՝ Միլլիական շարժումէն մինչեւ Սանճաքի խնդիրը։ Շնորհիւ իր քաջութեան եւ հայրենասիրութեան, կը բացատրէ պաշտպանողական թերթը, Քէմալ գլուխն անցաւ պայքարի մը որ յուսահատական կը թըւէր։ Հաստատամիտ ու յարատեւող՝ անյայտ գիմացրեց բոլոր դժուարութիւններուն եւ ձախորդութեանց ։ Իր զինուորական հանճարը որ արդէն Տարտանէլի ճակատամարտին օրերուն նեղը ձգած էր բրիտանական ուժերը, ի վերջոյ կատարեալ ու փառաւոր յաղթանակով մը պսակեց իր գործը ։ Բայց յաղթանակը չթագնեց իր դատողութիւնը։ Կը ժառանգէր պարտուած հայրենիք մը։ Ութը տարուան գրեթէ անընդհատ պատերազմ մը ուժասպառ ըրած էր Թուրքիան։ Առեւտուրն ու երկրագործութիւնը քար ու քանդ վիճակի մէջ էին, քրտական նահանգներ կորսուած, իսկ Իթթիհատի վերապրողները կը նախանձէին Քէմալին որ հայրենիքը փրկած էր անդարմանելի աղէտէ մը։ Միւս կողմէ համիտականութեան գաւազիրները, իր յաղթանակներէն խանդավառ, կը սպասէին որ ան Թուրքիոյ վերադարձնէր խալիֆական կրօնքը առաջնորդելու դերը։ Այդ յոյսերը բոլորովին չքացան։ Խոհեմ ու հեռատես պետական մարդ եւ բարենորոգող, Թուրքիան արդիականացնելու իր փորձերը զարմանք պատճառեցին բոլորին։ Անիկա ցոյց տուաւ «Հիւանդ Մարդուն» դամբանականը կարդացող Եւրոպացիներուն որ Թուրքիան կենսունակութիւն ունէր եւ կը սպասէր առաջնորդի մը ցուցմունքին՝ յառաջ նետուելու եւ ուժատութիւնը վերականգնանցնելու համար։ Մ. Քէմալ պատրանքներ չէր սնուցաներ։ Մզկիթն ու կրօնաւորը, Սուլթանն ու Խալիֆան չէին շահագործեր զինքը։ Պայծառ տեսողութիւն ունէր։ Անիկա իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Անատոլուի գիւղացիներուն վրայ. տեսաւ Թուրք կինոջ վիճակը, անոր դիրքը ընկերութեան մէջ։ Քէմալ չվախցաւ յետադիմական տարրերու սպառնալիքներէն, չհետաքրքրուեցաւ ոչ-Թուրք խուժաններու գանգատներով, լքեց Արեւելքը ու իր ժողովուրդը առաջնորդեց դէպի Եւրոպա։ Ներքին բարենորոգումներէն յետոյ յաջողութիւններ ունեցաւ նաեւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ. Թուրքիոյ բարեկամ դարձուց իր հին թշնամիները։ Խոհեմարար բարեկամութեան յարաբերութիւններ մշակեց Խորհրդային Ռուսաստանի հետ ու պատուական կապեր հաստատեց Մեծն Բրիտանիոյ հետ. դաշինք կնքեց իր դարաւոր թշնամիին՝ Յունաստանի ինչպէս նաեւ Պալքանի դրացի պետութիւններուն հետ. 1936ին Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին բանակցութեամբ շահեցաւ այն զոր պատերազմով կորսնցուցած էր. ու վերջերս դիւանագիտութեան հին ու նոր մեթոտներով վերստացաւ Սանճաքը։ «Թայմզ» անցողակի կը խօսի ատոնց որ Աթաթիւրք «անդթօրէն» վարուեցաւ իր հակառակորդներուն հետ եւ մենատիրական վարչաձեւին մասին խօսելով, կ'եզրակացնէ.—

«Մանրամասնութեանց եւ մեթոտներուն շուրջ եղած քննադատութիւնները չեն կրնար հերքել այն իրողութիւնը որ թրքական յեղափոխութիւնը զոր ինք ծրագրեց ու ղեկավարեց՝ իր հայրենակիցներուն տուած է աւելի ազատ, հանգիստ ու ապահով կեանք մը։ Պատերազմի եւ յեղափոխութեան շփոթէն նոր Եւրոպայի մէջ երեւան եկող Առաջնորդներէն ոչ մէկը աւելի մեծ գործ տեսած է ու ոչ մէկը աւելի մեծ խոչընդոտներու հանդիպած ։ Սուգի մէջ կը ձգէ իր ժողովուրդը։ Այս վերջինը կրնայ առնուազն մխիթարուիլ որ իր հին թշնամիները այս երկրին մէջ— այժմ բարեկամներ— խորապէս կը ցաւին այն կորուստին համար զոր Թուրքիան ու Եւրոպան կը կրեն այս մեծ մարդուն մահով»։

«Թայմզ» ուրիշ էջով մը կուտայ Մ. Քէմալի կենսագրութիւնը եւ իր ներքին ու արտաքին յաղթանակներուն պատմութիւնը։ Յօդուածագիրը այս անգամ աւելի որոշ գիծեր կուտայ անոր նկարագրէն.— իբրեւ զինուոր, իբրեւ կազմակերպող եւ իբրեւ վարչագէտ իր նմանը չկայ արդիական Թուրքիոյ մէջ ու հին Սուլթաններուն շատ քիչերը կը հաւասարին իրեն։ Իր աշխատանքները Թուրքիան վերածեցին եւրոպական ազգի մը, փոխեցին Մերձաւոր Արեւելքի պատմութիւնը ու տակաւին կրնայ ըլլալ որ վճռական ազդեցութեան մը ենթարկած ըլլան խաղաղութեան բարեկարգումը։ Չափազանց բարդ նկարագիր մը ունէր, բռնութեան նշոյլն ալ չկար իր մէջ. միտքը պայծառ, բառերը ճշգրիտ ու կտրուկ։ Հաճելի իր շարժումներուն մէջ, կրնար վայրագ փոթորկումներ ունենալ. կրնար սառն մոլեգնօրէն ու մահացու կերպով։ Անխոնջ ուսումնասիրող մը պատերազմի եւ քաղաքականութեան, յանկարծ չորս հովերուն կը նետէր պատմութիւնն ու ռազմագիտութիւնը եւ կատաղի կերպով կը խմէր, կը պարէր ամբողջ գիշերը ու ճուղթ կը խաղար մինչեւ առտու ։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ», որ միայն առանց սողոմ խմբագրական մը կը նուիրէ Անգլիոյ անզուգական բարեկամին, կը չկնչէ թէ Թուրքիոյ վերանորոգը Քէմալի ղեկավարութեան տակ բացառիկ նշանակութիւն ունի ։ «Աւելի շատ էին իր զինուորական յաջողութիւնները բայց շատ աւելի ուշագրաւ էր Թուրքիոյ տնտեսական գերելքին մասին կատարած իր աշխատանքը։ Վերականգնանացուց իր ժողովուրդին կորովը եւ ազատագրեց կիները։ Ժողովուրդներու պատմութիւնը չճանչնար աւելի զարմանալի այլափոխում մը»։

«Մանչէսթըր Կարտիըն» կը կրկնէ առածի կարգ անցած սրամտութիւն մը— «Օսմանեան կայսրութեան հպատակ ցեղերուն մէջէն ամէնէն վերջ իրենց ազգային ազատագրումը ստացան իրենք՝ Թուրքերը»։

Այս իրողութիւնը պէտք է յիշենք կարենալ բաղդատելու համար իր գործը այն աշխատանքներուն հետ զորս ուրիշ ղեկավարներ կատարեցին տարբեր հորիզոններու տակ, կը բացատրէ խմբագիրը։ Պատերազմը արկած մըն էր Թուրքիոյ ազատագրական պայքարին մէջ, պայքար մը որ երբեք ուշացութեան առարկայ եղած չէր ։ Ո՛չ տեւական Վերսայլ կար ու ոչ Թրիանոն՝ վասն պահելու համար Թուրք ժողովուրդին յիշողութիւնը ։ Այս պարագան արդիւնք էր Քէմալի քաղաքականութեան։

Անշուշտ ազատամիտ օրկանին յօդուածագիրը կ'ակնարկէ Սէվրի դաշնագրին զոր աշխարհակալ Եւրոպան ղարակ նետեց ցնոր տնօրինութիւն ։ Կ'արժէ՞ր պատերազմ մը եւս ընել [illegible] Թուրքին հետ պարզապէս «աղարկ դաշնակիցներն» բաղձանքները իրականացնելու համար...

«Կարտիըն» խօսելով Քէմալի բարեկամութեան մասին կը գանէ որ Թուրքերը դէպի Արեւմուտք կը յառաջանան արհամարհելով իրենց հին աւանդ նախապաշարումները։ «Ինչ ալ ըլլայ Թուրքիոյ ապագան, Մ. Քէմալ գոյն կը ձգէ զօրաւոր, յարգանք ներշնչող ու ինքնավստահ ազգ մը որ հազիւ թէ այդ որակումին արժանի էր տասնըութը տարի առաջ»։

«Մանչէսթըր Կարտիըն» իր կենսագրականին մէջ զինք կը բաղդատէ Հիթլէրի, Մուսոլինիի եւ Սթալինի հետ ցոյց տալու համար որ ան ալ համեստ ծագում ունէր։ Բայց, դժեւ կուտայ թերթը, Քէմալ զինուորական կրթութիւն ստացած էր քաղաքական ասպարէզ նետուելէ առաջ։ «Այս տեսակէտէն կը նմանէր Փիլսուտսքիին կամ նոյնիսկ Նաբոլէոնին»։ Իսկ Թէլէկրաֆի կենսագիրը Քէմալի մասին [illegible] ընկերութեան մէջ զրոյց ունենալու քիրականութեան, լաղաքականութեան, պատմութեան, Շարունքին, Նաբոլէոնի եւ լայս ծորքի մասին։ Իսկ մենք իմացեր էինք, դարձեալ Անգլիացիներէն, որ «գորշ Գայլին» զարգացումը շատ մակերեսային էր ...

Օպզըրվըրի կարծիքով ոչ ոք ժամանակակից պատմութեան մէջ աւելի նըշաւ վէճի նիւթ եղած է, ոչ ոք աւելի մեծ յարգանք վայելած է։ Իրմով կ'անհետանայ հանճար մը որ հիմնովին այլակերպից Թուրքիան եւ միայն բարի գործեր կատարեց միջազգային յարաբերութեանց մէջ։ Հրաշալի գիտնականութեամբ եւ ղեկավարութեամբ նոյնիսկ յեղափոխից յեղափոխութիւնը ։

«Անգլիացի ժողովուրդը զօրաւոր պատճառներ ունի յարգելու Մ. Քէմալի յիշատակը։ Անիկա ցոյց տուաւ որ մենատիրական ու ժողովրդավար վարչաձեւերը անհաշտ չեն. ամէն ինչ կախում ունի մենատէրէն ու ժողովրդապետութենէն»։

Սանտէյ Թայմզ կ'ընդունի որ Քէմալ խաղամոլ էր, զղայապաշտ ու ապըստամբ։ «Իր ցոփակեաց անցեալին պատմութիւնները այնքան բազմաթիւ են որ յայտնի չէ թէ որն էր իրաւը եւ որն էր հէքեաթը»։ Եւ որովհետեւ պատշաճութիւնը կը պահանջէ որ հանգուցեալին եւեւէն «գէշ բաներ չըսուին», խմբագիրը իր խոստովանութիւններուն կը կապէ արդարացում մը — Թերեւս այս բոլորը արտայայտութիւններն էին այն ներքին պահանջին որուն շնորհիւ կ'ուզէր մոռնալ անընդունակ ու կաշառակեր վարչութեան մը պատճառած ցաւերը»։

«Անգլիա կը յարգէ յիշատակը մէկու մը որ քաջ թշնամի մըն էր ու եղաւ սիրակցորդ բարեկամ մը»։

«Տէյլի Հէրըլտ» աւելի համեստ բառեր կ'արտասանէ իր մասին, թերեւս չհակասելու համար իր ընկերվարական ուղղութեան։

«Տէյլի Մէյլ» կը գոհանայ կենսագրական նօթերով առանց խմբագրականի։

«Իվնինկ Նիուզ» է միայն որ կը համարձակի սեւ գիծ մը տալ իր նկարագրէն — «Դաւաճանութեան եւ անգթութեան հրէշային գործեր ունեցաւ ։ 1927ին զինքը սպաննելու անյաջող դաւադրութիւն մը երեւան հանելով կախել տուաւ ընդդիմադիր ղեկավարները որոնց մէջ կը գտնուէին իր երկու հին բարեկամները։ Աւելին, մահապատիժ գործադրութեան գիշերը շամփանեայի ընդունելութիւն մը սարքեց ի պատիւ օտար դիւանագէտներուն, որոնք արքայական դէմ հրապարակին վրայ տեսան դիակները որ կը ճօճէին կառափնարանին վրայ ։ Իր մենատիրութիւնն ալ դաւաճանութեամբ սկսաւ. զինադադարէն յետոյ Անատոլու կը ղրկուէր ապստամբութիւնը ջախջախելու համար եւ...

Մնացեալը գիտենք արդէն ։

Երեկոյեան «Սթարը» կը յիշէ որ բազմակնութիւնը ջնջեց, բայց կը մոռնայ որ Քէմալ իր հարէմը ունէր աւելի ճոխ ու աւելի բարբարոսական։ Կը մոռնայ որ Ինկիլիզի օտար հիւրերուն կիներն ու աղջիկներն անգամ «վախով» կը մօտենային իրեն...

«Տէյլի Սքէչ» կը պատմէ թէ իր հակառակորդները «Գորշ Գայլ» անունը տուած էին իրեն ցոյց տալու համար որ ան Ճինկիզ խաներու եւ Թիմուրլէնկներու սերունդէն էր — անգութ ու անխիղճ ։

Սեղանիս վրայ կան դեռ «Տէյլի Էքսփրէսը», «Ուէսթմինստրը», «Քրոնիքըլը», «Մէնչըլ Տիփեշը» եւ ուրիշներ ։ Բայց այսքանն ալ բաւական է տեսնելու համար թէ մարդիկ ինչ խորունկ յարգանքով կ'ողջունեն յիշատակը Թուրքի մը որ թէեւ իր հայրենիքը փրկեց անմիջական ու անդարմանելի փլուզումէ մը — չենք գիտեր քանի տարուան համար — բայց միեւնոյն ատեն ահաւոր հարուած մը իջեցուց Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքական հեղինակութեան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ։ Ցարդ՞նք միապետական ու [illegible] բանակի մը որ իր [illegible] բրիտանական կայսրութեան դէմ։ Եւ հիմա յամին 1938 Անգլիա եւ Թուրքիա բարեկամներ...

Բարեխառնութար քաղաքական կեանքի մէջ «բարեկամութիւնը» բառերուն ամէնէն անիմաստն է ։

Ֆ. Մ.

Գրագէտը եւ քաղաքական կեանքը

Հետաքրքրական է նիւթը եւ յաճախ կը ծեծուի հայ թէ օտար գրական շրջանակներու մէջ։ Ի՞նչ դիրք կրնայ ունենալ գրագէտը՝ քաղաքական կեանքին հանդէպ ։ Հետեւեալ հարցումները կը ճշդեն խնդիրը.— Գրագէտը կրնա՞յ քաղաքականութեամբ զբաղիլ, պէ՞տք է զբաղի, օգտակար կ'ըլլա՞յ եթէ զբաղի ։

Լուծում չէ որ պիտի տանք, այլ պիտի ջանանք, խորհրդածութիւններով, քիչ մը պարզել խնդիրը ։

Նախ՝ հարկ է ճշդել թէ գրականութիւնը եւ քաղաքականութիւնը համայնքին գործունէութեան տարբեր մարզեր են։ Իրենց բովանդակութեամբը, ձգտումներովը եւ իրագործման միջոցներովը։ Գրականութիւնը կը շահագրգռուի առաւելապէս մարդոց հոգեկան եւ իմացական կեանքովը, ճշմարտութեան եւ գեղեցկութեան համամարդկային գաղափարականներու փնտռտուքով, արուեստի ճամբով ։

Քաղաքականութիւնը ժողովուրդներու արտաքին փոխ յարաբերութիւններովը կը շահագրգռուի, անոնց շահերուն եւ իրաւունքներուն պաշտպանութեամբը, որոնց արտայայտութիւնը յաճախ կախում ունի տրուած ժողովուրդի մը ուժէն, տիրող պայմաններէն եւ դէպքերու ընթացքէն ։

Այստեղ երկրորդական են եւ յաճախ ալ կը մխուին բարոյական մտահոգութիւններ։

Քաղաքականութեան մէջ կարեւորը նպատակն է, որուն յաջողութեան համար արդարանալի կը համարուի ամէն միջոց, մինչեւ իսկ անմաքուր ու խարդախ ։

Մինչ առաջինը՝ գրականութիւնը՝ մարդկայնական եւ այլասիրական է, երկրորդը՝ քաղաքականութիւնը՝ եսասիրական եւ այլատեաց է, երեւմն կործանարար ուրիշներու համար։

Տարբեր մարզեր են իրարմէ, բայց գրագէտն ալ իբրեւ ընկերութեան անդամ, սերտօրէն կապուած է հանրային — քաղաքական կեանքին եւ մանաւանդ ենթակայ անոր հետեւանքներուն, իր կեանքովն ու գործովը։

Արդ, գրագէտը կրնա՞յ զբաղիլ քաղաքական կեանքով ։

— Ինչո՞ւ չէ։ Քանի որ իբրեւ ընկերութեան անդամ՝ պարտականութիւններ կը կատարէ, իրաւունք ալ ունի զբաղելու նոյն ընկերութեան գործերով. Գրագէտը իրաւունք ունի գրականութեան, իւնչպէս որ եւ է անհատ, ասեղնագործական, արհեստաւոր, բժիշկ, փաստաբան եւայլն, եւայլն ։ Այս մասին վէճ չի կրնար ըլլալ ։

Խական հարցումը հետեւեալն է. Պէ՞տք է զբաղի ։

Ճշդում մը նախ։ Մեր հարցումէն բխած վճիռներէն կախում գրագէտի մը դիրքը։ Գրագէտ մը ինչպէս որ եւ է մէկը, կը զբաղի հանրային կամ քաղաքական գործով, երբ ունի այդ խառնուածքը։ Իսկ կը մնայ անտարբեր, եթէ չունի։ Խառնուածք ունեցող մը, եթէ արգիլէք ալ, կը նետուի քաղաքական կեանքին։ Եթէ չունի՝ կ'անցնին բոլոր վէճերը կամ յորդորները ։

Մենք այս հարցումը կ'ընենք, որովհետեւ թէ հասարակութեան եւ թէ գրողներու մէջ որոշ մտայնութիւն կայ, տեսակէտ։ Ըմբռնում հակառակ եւ մասնակցութեան։ Մանաւանդ գրողները ինքը ։

Գրագէտը անտարբեր է, եւ ժամավաճառութիւն կը համարէ հանրային քաղաքական գործը, գոյք ու խառնակ, միջնակութիւն, փառամոլութիւն մինչեւ իսկ իր գործին։ Չի հետաքրքրեր ունիր արտաքին աշխարհով, ժողովրդներու բախտով, դիւանագիտական խաղերով, վարչակարգերով։

Այլայլին ներքին կեանքին մէջ ալ զինք չի հետաքրքրեր թէ գործերը ինչպէս կը կատարուին, որո՞նք կը վարեն, ինչ կուսակցութիւններ կը յաղթեն կամ կը պարտուին ։

Անհուսալ չեն ասկէ այս խնդիր. Նիւթով եւ իրադարձութիւններով ։

Իսկ քաղաքական մարդը ճիշդ հակառակ դիրքն ունի։ Անոր համար ամէն բան է հանրային գործ եւ առ այն ատեն մը, յաճախ արհամարհանք ունի գրագէտին հանդէպ «երազկոտ մարդ է», «բանաստեղծ», անոր ինչ գործն է» — ըսել ուզելով որ ան լաւ կ'ընէ եթէ հեռու մնայ եւ հանրային կեանքը կամ գործը ձգէ իր բարեհաճութեան ու բարձր ձեռնհասութեան ։

Այս մտայնութեանց հետեւանքով գրագէտները կը քաշուին հանրային կեանքէն ու կ'արտասանին «չքեղ մեկուսացման» տեսութեան ։

Կը կարծեն թէ իրենց հողին, իրենց

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՓԱՅՏԷ ԳԼԽԱՐԿԸ

(ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԵՔԵԱԹ)

Գայիկն ու Մամիկը կ'ապրէին ի յենց ծերութեան օրերը։ Առենօք հարուստ եղած էին անոնք։ Բայց գըրուած էր, որ իրենց ծերութեան շրջանին զաւնան ծայրայնօրէն աղքատ ։ Անոնք դժուարաւ կը յաջողէին ճարել իրենց ամենօրեայ հացը։ Միայն կ'երջանկանային իրենց երիտասարդ աղջիկով, որ արտակարգ գեղեցկութիւն մը ունէր։

Զար բախտէն՝ օր մը ծերուկը հիւանդացաւ ու մեռաւ ։

Մամիկին ու աղջկան կեանքը աւելի դժուարատար դարձաւ։ Մայրը մտահոգ էր աղջկան ապագային մասին։ Իսկ ժամանակը կատարեր էր իր դերը, —մօրը ուժերը սպառեր էին ։ Այս իրողութիւնը աւելի կ'անհանգստացնէր զինք, քանի որ խորապէս համոզուած էր թէ իր աղջկան առատաձայն գեղեցկութիւնը զայն դէպի չարը պիտի առաջնորդէ, քան դէպի բարին ։

Ի վերջոյ եկաւ եւ Մամիկի վերջին օրը ։

Ան իր մահուան սնարին քով կանչեց աղջիկը եւ անոր հրամայեց, ամբողջ կեանքի ընթացքին, մնալ բարեգործ ու պատուաւոր։ Յետոյ, անոր գլխուն դրաւ փայտէ գլխարկի նման բան մը, որ ծածկեց գեղեցկուհիին դէմքը։ Եւ ըսաւ.

— Կեանքիդ ընթացքին երբեք չհանես ատիկա գլխէդ ։ Հակառակ պարագային, եթէ գեղեցկութիւնդ երեւան ելլէ, դժբախտ պիտի ըլլաս ։

Օրհնեալ մայրը վերջացուց իր այս խօսքերը ու յաւիտենապէս փակեց իր աչքերը։ Աղջկան կը մնար միայն մէկ բան.— լծուիլ դաշտային ծանր աշխատանքին՝ ապրուստը հայթայթելու եւ մօրը կտակը կատարելու համար ։ Իր արտակարգ զարդարանքին պատճառաւ, աղջիկը ծանօթ դարձաւ «Սեւ Գլխարկ» անունին տակ։

Երբեմն, անպատկառ եւ չար մարդիկ կը փորձէին վերցնել «գլխարկը»՝ տեսնելու համար աղջկան դէմքը, բայց չէին յաջողեր, որովհետեւ աղջիկը զայն շատ ուժով կապած էր։

Եւ ան համբերատար կը շարունակէր տանիլ բոլոր հեգնանքները, զորս կ'ուղղէին իրեն՝ անպատկառ մարդիկ, եւ կը հետեւէր, անտարտունջ, իր աշխատանքին։

Անգամ մը, սակայն, հողատէրը եկաւ դաշտ՝ աչքէ անցընելու համար աշխատաւորները։ Խորհրդաւոր աղջկան գեղանի հասակը ուշադրութիւնը գրաւեց։ Անոր համեստ երեւոյթը շատ հաճելի թուեցաւ իրեն եւ ուզեց զայն աղախին առնել իր հիւանդ կնոջ քով։ Աղջիկը համաձայնեցաւ։ Քրօջական մաքուր զգացումը, զոր ցոյց կուտար հիւանդ կնոջ հանդէպ, զինք անբաժան ըրին, որ ծառայի տեղ չէին դներ այլեւս։

Օր մը, աղմկոտ մայրաքաղաքէն եկաւ Քիօթօն, անդրանիկ տղան հողատէրին։ Երբ տեսաւ աղջիկը, ուզեց տեսնել նաեւ անոր դէմքը։ Այս ցանկութիւնը սկսաւ տառապեցնել զայն ու մոռցաւ իր բարեկամներն իսկ։ Իր ամբողջ մտածումը կլանուած էր միայն խորհրդաւոր աղախինով։

Պատահմունքը օգնեց իրեն ու երիտասարդը յաջողեցաւ տեսնել անոր դէմքին գիծերը։ Անմիջապէս իր երիտասարդ սիրտը բոցավառեցաւ սէրէն, որ սկսաւ զինք տառապեցնել։ Ու իր վիշտը խոստովանեցաւ ծերունի ծընողքին։ Անոնք շատ խռովեցան ու ըսին թէ նման անհաւասար ամուսնութեան մը համար խորհիլն իսկ աւելորդ է։ Եւ աճ ծնունդ առաւ իրական փոթորիկ մը՝ տունին մէջ։ Ծերութեան տակ կքած հօրաքոյրը ամէն ձորէն ջուր կը բերէր, զայն տարհամոզելու համար։ Կ'ըսէր թէ աղջիկը տգեղ է եւ թէ փայտեայ գլխարկը կը ծածկէ անոր տգեղութիւնը։ Բայց, սիրահար երիտասարդը կը պնդէր, յայտարարելով հօրը թէ իր ծնողաց անհամաձայնութիւնը լոկ նախանձի արդիւնք է։

Իսկ աղջիկը, կարծես ոչինչ գիտէր երիտասարդ տիրոջ ցանկութիւններուն մասին։ Կը սիրէր այդ երիտասարդը եւ կը տառապէր անոր համար։ Զայն կը սիրէր անկեղծօրէն եւ ուժգնօրէն, բայց չէր ուզեր դառնացնել անոր ծնողքը։ Ու եկած էր այն եզրակացութեան թէ աւելի լաւ պիտի ըլլար հեռանալ տունէն եւ միանգամընդմիշտ մոռնալ սէրը։

Անգամ մը, ան իր երազին մէջ տեսաւ իր հանգուցեալ մայրը, որ խնդրեց չմերժել տղան ու ամուսնանալ անոր հետ։ Կրնաք երեւակայել երիտասարդին խանդավառութիւնը, երբ անյողդողդ աղջիկը հաղորդեց իր համաձայնութիւնը։

Ու տանը մէջ ամէն բան խաղաղեցաւ, լռեց հօրաքոյրը, լռեցին եւ ծընողքը եւ հարսնիքը անցաւ շատ բնական ձեւով։

Հարսանիքի ամէնէն ջերմ ժամերուն, փեսան պաղատեցաւ հարսին, որ վլխէն նետէ «գլխարկ»ը եւ նոյնիսկ ձեռքովը փորձեց հանել զայն՝ բանալու համար անոր դէմքը, բայց աղջիկը այնքան դառն դէմք մը առաւ որ, փեսան անմիջապէս քաշեց ձեռքը։

Ի վերջոյ եկաւ այն պահը, երբ, ըստ ճափոնական սովորութեան, երիտասարդները կը քաշուին սենեակ ու հոն իրենց կուտան բրինձի տաք ջուր՝ խմելու համար երեք անգամ։

Երբ երրորդ անգամին աղջիկը փեսին տուաւ ամանը, լսելի եղաւ պայթիւն մը ու փայտէ գլխարկը, որ կը ծածկէր աղջկան գլուխը, կտոր կտոր եղաւ եւ գետինը ծածկուեցաւ թանկարժէք քարերով։

Քարերէն աւելի կը փայլէր, սակայն, աղջկան դէմքը, որ համայնք շլացուց բոլորը ու մանաւանդ փեսան ։

Բոլորը հիացան այդ անսպասելի գեղեցկութեան վրայ, իսկ հօրաքոյրը աճապարեց ըսելու թէ չէր կասկածած իր նոր հարսին գեղեցկութեանը մասին։

Ճափոնի մէջ ոչ մէկ հարսանեկան խնճոյք այնքան աղմկոտ եւ ուրախ եղած չէր, որքան այս հարսնիքը։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Օր. Անահիտ Թէլեան որ առաջին անգամ երգեց Հ. Ց. Դաշնակցութեան Երուան հանդէսին, յաջողութեամբ անցուցած է Փարիզի Ազգ. Երաժշտանոցի մուտքի քննութիւնը. եւ մասնակցող 90է աւելի թեկնածուներու մէջէն կրցած է աշակերտ ընդունուիլ՝ ժիւրիի միաձայն հաւանութեամբ։ Անկէ առաջ Օր. Թէլեան մասնակցած էր Poste Parisienի ամաթէօրներու մրցումին եւ շահած էր հազար ֆր.նոց մրցանակը, ունկնդիրներու կողմէ ընտրուած ըլլալով աւելի քան հինգ հազար քուէ ։

...նքրակարգը եւ դուրսէն, հասարա-...թենէն իրենց հասած արձագանգ-...է, որը կը բաւէն իրենց :

Բայց, կան այլապէս մտածողներ ...: կան՝ որ ոչ միայն կը մասնակցին ...ալաքական կեանքին ու գործերուն, ... կը նետուին կեանքի ալիքներուն ... կը պայքարին, ... համար :

Այս կարգի գրողներ եղած են թէ ... եւ թէ մեր կեանքին մէջ : Հինե-...՝ Շաթոպրիան, Լամարթին, Հիւ-... մասնակցած են հանրային ու քա-...ական կեանքին ինչպէս քաղաքա-... եւ է գործիչ : Մեր ժամանակ-... Քլիմանսօ, Պարրէս, Քլօտէլ, ..., Լէոն Տօտէ, Շարլ Մօրաս, եւ ...ները գրագէտ ըլլալով հանդերձ ... մասնակցած են քաղաքական ...յքարներու.

Հայ կեանքին ներս՝ Միք- Նալ-...եան ու Սրվանձեան իբրեւ յեղափո-...ական գործիչներ մասնակցած են ...ական գործերուն : Ազգ. Սահ-...ութեան գլխաւոր վարիչները՝ ... Օտեան, Ռուսինեան, եւ յետոյ ..., գործօն մասնակցութիւն ու-...ած են : Զօհրապ, Զարդարեան, ...ժան պայքարած են մինչեւ իսկ ...այ խնդիրներու լուծման հա-...մար :

Կորսնցուցա՞ծ են իրենց գրական ... արժէքէն բան մը, չեմ կար-...ընդհակառակն, կը կարծեմ թէ ... են :

...խորհիմ թէ գրագէտը պէտք է ...ուի հանրային եւ քաղաքական ..., մէկէ աւելի պատճառնե-...ով :

Իբրեւ ընթրեալ անհատը ժողովուր-... մը, իբրեւ ազատ ու անկախ անհա-...թեան տէր անձ, ան պէտք է ...յ յանուն ազատութեան եւ ա-... կարգերու. նաեւ՝ ընդհանրապէս ...ութեան, հաւասարութեան դէմ բռ-...թիւններու, ամէն կարգի : Երկ-..., իր ժողովուրդի ազատութեան, ... ներսապէս կապուած է իր ...ուրդին ոչ միայն հոգեկան եւ ի-...ական վիճակին, այլեւ անոր քա-...ական պայմաններուն հետ : Ուստի ... ժողովուրդ մը գրագէտը՝ կաշ-...ուած պայմաններու մէջ՝ չի կր-... ստեղծագործել : Կրնա՞յ հայ գր-... կամ խորհրդ. գրագէտը ... Միջանեան կամ այլ դիկ-...թուրաներու դէմ, որոնց հրաման-...ով ու հրահանգներով գրականու-...իւն մշակել կուտան, կը ըլլան գր-...գէտին, բանաստեղծին կամ ար-...ստագէտին ստեղծագործական ազատ ...թռիչքը եւ ստեղծագործ թափը :

Գրագէտը, ճշմարիտ արուեստագէ-..., չի կրնար չպայքարիլ ազատ կար-...երու համար, իր տաղանդը, իր համ-..., իր բովանդակ էութիւնը տրա-...ելով ... ազատութեան ... իր ժողովուրդին եւ իր ...ին ազատութեան համար :

Երրորդ՝ իբրեւ արուեստագէտ ... է մասնակցի ան հանրային պայ-...քարներուն.

...ն են, ի վերջոյ, ստեղծագործու-...թեան նիւթերը, ենթադրելով ... գրագէտը ունի անհրաժեշտ տա-...ղանդը, արուեստագէտի խառնուած-...քը.

Թողունք Քէֆլիէը, բայց ստեղծա-...գործելու համար գրագէտը պէտի դի-...մէ իր տպաւորութիւններուն : Որքա-...ն աւելի լաւագէս կրնայ ... կեանքը, որքան խոր տպաւորու-...թիւններ կ'առնէ անկէ, որ-...քան լաւագէս ու մօտէն կը ճանչնայ ..., կ'ապրի ու կը ճանչնայ յաղթա-...նակներու փառքը, պարտութիւննե-...րու յուսահատութիւնը, կ'ունենայ խո-... յուզումներ, յուսախաբութիւն-...ներ եւ յուսադրութիւններ եւ վերջա-... կ'առնէ մօտէն բազմութիւններու ..., կը լսէ անոնց հեւքը եւ հառա-..., իր գործը, որ կը ստեղծուի ... մթնոլորտի մը մէջ, ... կեանքին ողողումներէն, ... թէ, իր տաղանդին ..., կը դառնայ խորապէս մարդ-... կենդանի, ... ապրելու եւ տեւելու :

... գրագէտ - արուեստա-... հոգեկանը լայն է, ակնարկը ա-... խոր ու մխրճմները աւելի նուրբ : ... մտածողին միացած ըլլալով ...ստագէտ, կը կարծեմ թէ հան-... կեանքը աւելի լայնութեամբ եւ ... խորութեամբ կրնայ նկարել ան-... եւ լաւագոյն ճամբաներ մատ-..., մանաւանդ ... աւելի ... բարոյականութեամբ եւ կի-... մէջընթերով :

... այս գործօն մասնակցութեամբ, ..., վասն կրէ չափով մը իր գոր-... ժամանակ եւ թէքնիքի տեսակէ-... բայց այդ վնասը երկրորդական ... իր ատւած գործը կեան-կով կը շահի, Թարմութեամբ ու շունչով կը դառնայ կենսունակ եւ ուշադրաւ, հետեւաբար՝ եղած կորուստը կը դարմանուի լաւագոյն հատուցումով մը :

Գրագէտը, հայ կեանքին մէջ, պէտք է ոչ միայն իր գրիչովը, այլեւ իր եռանդովը, զոհաբերութեամբը, իր շօշափելի աշխատանքովը եւ ի հարկին իր արիւնովը հետապնդէ իր եւ իր ժողովուրդին նպատակները, ազատութեան ու արդարութեան սկզբունքներուն իրականացման համար :

Աւելի ըսել չէ անշուշտ թէ առօրեայ, փցուն վէճերուն պիտի խառնուի ան, այլ կը նշանակէ թէ ան իր աչքին, իր դատողութեան, իր լայնախոհութեան ու թափանցումին շնորհիւ՝ կրնայ այդ առօրեային մէջէն տեսնել տեւականը, վաղանցուկէն զատել կենսականը եւ բոլորը վեր բարձրացնելով՝ հասարակաց նպատակներու շուրջ ստեղծել ներդաշնակութիւն :

Եւ այս ներդաշնակութիւնը, իրագործելու պարագային, նուազ արժէք չունի ժողովուրդի մը համար որքան գրական մեծ ու շքեղ գործ մը :

Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Փախուստ քաղաքականութենէ

Բարեկամ մը հետեւեալը խօսեցաւ.

— Հիւանդ եմ : Թունաւորուած մըն եմ : Թունաւորուած եմ քաղաքականութենէ : Ինքնին թոյն մըն է քաղաքականութիւնը : Պատերազմի հարկ չկայ թունաւորուելու համար :

Ահա ես թունաւորուած եմ խաղաղութեան ժամանակ ու վստահ եմ որ ինծի պէս միլիոնաւորներ կան : Ուր որ կ'երթամ՝ կը խօսին քաղաքականութեան մասին : Թերթերը ձեռք կ'առնես ու կը գտնես քաղաքականութիւն. Բարեկամի մը այցելութեան կ'երթաս, կը խօսուի միմիայն քաղաքականութեան մասին : Կը հեռանաս ու գիւղ մը կ'երթաս. այնտեղ ալ կը խօսին միայն ու միայն քաղաքականութեան մասին. [illegible] բածուած է, ամէն կէտին վրայ կը դըրուի, կը խօսուի քաղաքականութեան մասին : Կիրակի առաւօտ մը, մտադրեցի կարդալ կեանքի գրաւթերթը, ուր բառ մը չըլլայ քաղաքականութեան մասին : Կ'ուզէի ապրիլ ամբողջ օր մը առանց քաղաքականութեան թոյնին : կազմեցի ծրագիր մը :

Առաւօտուն, մինչեւ հաղուիլս, ածիլուիլս, պատրաստուիլս՝ բացի T. S. F.ը, քիչ մը երաժշտութիւն մտիկ ընելու : Սարսա՜փ… : Սկսան քաղաքական լուրերը : Կռի՜ւ, արի՜ւն, ոճի՜ր, ռո՜ւմբ, Թնդանօ՜թ, օդային յարձակում : Չինաստա՜ն, Պաղեստի՜ն, Սպանիա՜ : Ինքզինքս նման կոճակը դարձուցի ու գոցեցի ձայնասփիւռը : Պատրաստուած էի : Դուրս ելայ եւ ուղղուեցայ Թաղիս Ֆրանսական եկեղեցին : Խաչիկս հանելով, ծունկի եկայ ու սկսայ աղօթել : Հրաշալի երանգութիւն կար : Հոգիս կը վերանորոգուէր : Քարոզիչը ամպիոնը բարձրացաւ ու սկսաւ իր քարոզը : Սոսկո՜ւմ… : Խօսեցաւ քաղաքականութեան մասին, բնաբան ունենալով «Տուք զկայսերն կայսեր եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ» : Փախայ : Մէթրօ առի ու Մօնպառնասի կողմը փոքրիկ սրճարան մը գացի, հանդարտօրէն ճաշելու : Կէս ժամ չէր անցած երբ կողմի սեղանս գրաւեցին խումբ մը երիտասարդներ ու սկսան, նախ հանդարտօրէն, կուսակցական եւ քաղաքական խօսակցութիւն մը որ հետզհետէ, պարպուող գինիի շիշերուն զօրութեամբ, փոխուեցաւ կրակոտ վիճաբանութեան մը : Ինքզինքս նման պըտուղս կերայ ու հաշիւս մաքրելով, փախայ դուրս : Քիչ մը թափառելէ վերջ մտայ շարժանկարի սրահ մը : Սկսան ցոյց տալ արդիականութիւնները : Թանկեր, զինուորներ, կառավարական պետեր, սուրհանդակներ, կըրակոտ ճառեր : Ամբողջ քաղաքականութիւն : Շարժանկարի ժապաւէնին մէջ անգամ քաղաքականութիւն կար : Տառապելով, թունաւորուելով հանդիսատես եղայ : Ես փախիլ կ'ուզէի քաղաքականութենէ, ան՝ կը հալածէր զիս : Ան ամէն տեղ էր Աստուծոյ պէս. ամե՜ղ, մեղմ … սատանայի պէս : Երբ դուրս ելայ սրահէն ալ ախորժակ չունէի ճաշելու : Նուագախումբ ունեցող մեծ սրճարան մը մըտայ եւ ախորժաբեր մը ապսպրեցի : Ինձմէ քիչ մը հեռու գտնուող խումբէն մէկը սկսաւ խօսիլ ու ըսել.

— Նուագուածը հրէական եղանակ է : Մինչեւ ե՞րբ պիտի լսենք այս զզուելի երաժշտութիւնը :

Այսքան մը խօսք բաւական եղաւ որ սկսի երկարաշունչ խօսակցութիւն մը որ կամուրջ նետեց Ֆրանսայէն Գերմանիա, Գերմանիայէն Իտալիա, Իտալիայէն Պաղեստին, Պաղեստինէն Սուրիա, Սուրիայէն Ալեքսանտրէթ, Ալեքսանտրէթէն Իրաք, Իրաքէն Իրան, Իրանէն Աֆղանիստան, Աֆղանիստանէն Հնդկաստան, Հնդկաստանէն Չինաստան, Չինաստանէն Ճափոն, Ճափոնէն Միացեալ Նահանգներ, Միացեալ Նահանգներէն Անգլիա ու Անգլիայէն Ֆրանսա : Աշխարհի շրջանը ըրին, ինծի ալ հետերնին քաշելով : Վճարեցի ու դուրս վազեցի : Մարդկութիւնը ալ ուրիշ խօսք, ուրիշ նիւթ, ուրիշ զգացում, մտածում չունէր : Ամէն ոք կը խօսէր քաղաքականութեան մասին : Ամէն տեղ թոյն կը հոսէր : Սանտուխ մը ունենալով ուղղուեցայ Միւզիք - Հոլ մը, քիչ մը զուարթանալու համար : Ի՜նչ միամտութիւն, Աստուած իմ : Կատակերգակ դերասան մը ելաւ բեմ ու սկսաւ արտասանել. «1914ին զօրակոչ եղաւ, երգելով պարելով ճամբայ ելանք դէպի ճակատ. երեւակայութեան պակաս : Վաղը եթէ կրկին զօրակոչ ըլլայ, չարժեւալ երգելով, պարելով պիտի երթանք ճակատ. յիշողութեան պակաս : 1914ին Ֆրանսա զինակից էր Ռուսիոյ, որ կռիւին կէսին դասալիք եղաւ. այն ատեն ունէինք երեւակայութեան պակաս : Հիմա Ֆրանսա կրկին զինակից է Ռուսիոյ. հիմա ունինք յիշողութեան պակաս : 1914ին Գերմանիա զինակից էր Իտալիոյ, Գերմանիա այն ատեն ունէր երեւակայութեան պակաս : Իտալիա դաւաճանեց Գերմանիոյ : Ու հիմա Գերմանիա կըրկին զինակից է Իտալիոյ. Գերմանիա հիմա ունի յիշողութեան պակաս » : Մե՜ղք, մե՜ղք, տոմսակիս դրամին, հոս ալ, Միւզիք - Հոլի մէջ ալ քաղաքականութիւնն էր որ կ'երգէր, կը պարէր, կ'արտասանէր, կը ներկայանար, կը թունաւորէր : Կէս գիշերին դուրս ելայ սրահէն : Այնքան թունաւորուած էի որ աղիքներս խանգարուած էին : Ստիպուեցայ սրճարան մը մտնել ու երթալ ուղղակի տուն : Յանկարծ ուրախութիւն մը եկաւ վըրաս մտածելով — կ'երթամ պէտքարան, տեղ անկիւն մը, վայր մը որ կը կոչուի իրապէս հանգստարան, ալ այնտեղ ոչ մէկ բառ պիտի լսեմ քաղաքականութեան մասին : Ու նեղ տեղին՝ լայն շունչ մը առնելով մտայ ներս : Զարհուրա՜նք, զահանդա՜նք… : Ամբողջ պատերուն վրայ գրուած տեսայ հետեւեալ խօսքերը.

— Լարոքը կախաղան…
— Կեցցէ՜ Լարոքը…
— Թորէզը բանտ …
— Անկցի՜ն Հրեաները …
— Կեցցէ՜ Թորէզը եւ Պլումը …
— Մա՜հ ծախուածներուն…
— Կախեցէք Տորիօն …
— Թորէզը գործի գլուխ …
— Կեցցէ՜ Թագաւորը…
— Անկցի՜ն շուն Փաշիստները …
— Անկցին մեծ ու պզտիկ Թրոցքիները …
— Անկցին ստալինեան պուրժուաները :
— Անկցին Մոսկուայի ծախուած շոյլերը …

Թո՜յն, թո՜յն, թո՜յն : Ամէն ոք իր թոյնը ըրեր է այստեղ փոխանակ այլ բան ընելու :

Կոճակ ըրի ու փախա՜յ…

Տուն գացի եւ ինկայ Մորփէոսին գիրկը՝ ազատելու համար քաղաքականութեան թոյնէն :

Երկու անգամ քունէս ընդոստ արթնցայ սարսափահար : Երազներու կարաւան մը կ'անցնէր մէջէս : Ի՞նչեր չտեսայ, Աստուած իմ : Հիթլէր ու Մուսոլինի սոսկալի կերպով իրար կը համբուրէին : Այո՛, սոսկալի կերպով : Երբեք այդքան ահաւոր համբոյր մը չէի տեսած : Կարծես կը ծծէին իրարու արիւն : Մին սաղայէլական կերպարանք ունէր, միւսը գազանային : Ու միլիոնաւոր բազմութիւններ կը փախչէին համբուրուողներուն քովէն, դէպի լեռները, անտառները, երկրի խորքերը : Տեսայ նաեւ Ճափոնացիներ ու Չինացիներ, միլիոններով, որոնք զիրար կը զգուէին, արիւնահոսումներ պատճառելով իրարու : Տեսայ նաեւ Սպանիան… : Պատերազմ էր : Բոլոր մէկը կեցած էր ու ան հարցուց. — « Ի՞նչ կռիւ է այս » : Պատասխանեցի — « Քաղաքացիական պատերազմ է » : Հարցում ուղղողը խոշորացոյց մը տուաւ ու ըսաւ. — « Աղէկ դիտէ եւ ըսէ թէ ինչ կռիւ է » : Նայեցայ խոշորացոյցով եւ պատասխանեցի — « Եւրոպական ընդհանուր պատերազմ է » :

Բարեկամս իր պատմութիւնը վերջացուցած էր : Ողորմելի ձեւով երեսս նայեցաւ ու ըսաւ.

— Ոչ մէկ տեղ, ոչ իսկ քունիս մէջ չկրցայ փրկուիլ քաղաքականութեան յաճախանքէն : Կրնա՞ս ցոյց տալ ինծի, Եւրոպայի մէջ, անկիւն մը, տեղ մը, վայր մը ուր կարելի ըլլայ քանի մը օր ապրիլ առանց լսելու բառ մը քաղաքականութեան մասին :

— Կրնամ ցոյց տալ քեզի վայր մը :

— Ո՞ւր է, շո՛ւտ, ըսէ՛, ի սէր երկնային զօրութեան :

— Ազգաժողովին պալատը :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Օր. ԱՂԱՒՆԻ ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Եւ
Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՇԱՔԼԵԱՆ
Ամուսնացած

Մարսէյլ, 30 Հոկտ. 1938 Փարիզ

ՎԱՐՈՒԺԱՆԻՆ ՀԵՏ

Ո՛վ Վարուժան, քաղքին մէջ ուր ջրանցքներ կան բազում,
Ես կը սպասեմ մեկնումի վերադարձիդ ոլիմպեան,
Քու խանդավառ քանդակին ծովահեծո՛ն շարժումին,
Եղբայրական քու սրտին գրկախառնման եւ սիրոյն.
Ո՛վ Վարուժան, ծովուն մէջ կ'իջնէ երկինքն հողմածեծ,
Անդորրաւէտ ափերուն կը ճեմէ ալքն ճերմիկ,
Կանթեղավառ յամրընթաց կը դիտէ աստղն ու լուսին,
Ինչպէս խոհով ծանրացեալ մենակեաց սիրտն իմաստուն
Իր խորիմաստ կենցաղին խորհուրդներն անհանգիստ,
Երբ ցայգային ժամերուն կ'ամպանայ շուքն հաստամեան՝
Անտառներու եւ դաշտի անձայնութեան վրայ լոյս :

Ո՛վ Վարուժան, ա՛ռ քնարդ եւ հնչեցուր քու երգերդ
Այս ջրահեղձ մենութեան գեղեցկութեան մէջ ծաւի.
Ես իմ մութով ու լոյսով մրճացած գանկս սպառնամբ
Պիտ' երկարեմ քու տանջուած Այլաղմի զօրութեան.
Ես պիտ' չափեմ արփաբեւ քու ներշնչման շարժն յուռթի,
Եւ ճակտիդ դէմ խտացած ներմակութեան այգացող,
Ես պիտ' գրկեմ քու վէրքերն եւ տառապիմ քու մահով,
Պիտ' երազեմ տարիներն զորս անցուցի՛ր այս քաղքին
Մայրամուտին անըրջող կենդանութեան յանգիման,
Երբ դեռատի քու հոգին կ'երջանկանար երկինքով,
Երբ կ'ապրէիր տաղերուդ խորախնամքովն այգաբով :

Ո՛վ Վարուժան, կը լսե՞ս իմ խանդոտ կանչն ու խօսքերս,
Այս արեւով ներարկուած վայրկեաններուն սիրտն եկայ
Որ կը շարժի անձիս մէջ. այս մենութի՛ւնն որ իմ շուրջ
Կը թաթաւէ ինչպէս խոր մտածման թեւն երկնի դէմ.
Ո՛վ Վարուժան, ա՛ռ քնարդ, եւ աղբւնէ աստղն երկնի,
Այս մանկան պէս կախուած պիլիճներուն պարն ու խինդն,
Բրնութի՛ւնն որ կը խայտայ արարչական շունչին տակ,
Անեզրական այս պահերն որ կը ստեղծեն խաղերու
Թափառական երամներն, որոնք կ'առնեն պերճիմաստ.
Երազին սէրն եւ ամբիծ մրտավայելքն հոգեկան
Ներաշխարհեան կեանքերու հոլովոյթին խորհմաց :

Ես կը սպասեմ քու այցին, եղբայրակա՛ն Վարուժան,
Դուն համակ սէր երկնի պէս եւ դուն աստղոտ նախատակ.
Իմ վայրենի մենութիւնս որ գիշերն է ընկեր՝
Կ'ըղձայ շրջիլ քու կողքին խոլապատուցիչ քաղքին մէջ.
Դիտե՛լ քեզ հետ առուներն ու լայնին թեւն պիլիճ
Որոնք մեղմին տաղանմամբ կը յամենան ծովուն դէմ,
Կամ ճոխանոռ ճրագովն որ ինչպէս գիծ մը շողի՝
Կը բարձրանայ տուծէ զուրկ երկինք կապոյտ հոգիէ.
Համադրուի՛լ քու անձով եւ խառնուի՛լ տարրերին,
Հրայել մառաներն աստղերուն. չքանե՛լ երկինքով,
Կարօտն զգալ մըրաօտօղ յաւերժական հարցերուն :

Երբեմն անոյշ քու հոգին կ'ըմկերանայ իմ հոգւոյս,
Երբ մոռցած վիշտն առօրեայ կը թափառիմ անձիս մէջ,
Երբ կը յիշեմ զուլուածներն, զղջզարա՛նքն անարեւ,
Երբ արիւնոտ անցեալին ճամբներուն վազքն անսատ՝
Երազներու եւ ցիգիս փապաքներէն կը խուժեն
Դէպի բացերն կրքերու. երբ կը մնաձի օրն հնուան,
Եւ երբ ստուերի պէս ճերմակ ուղղախոսակըդ յանկարծ
Իմ ոսկանցքիս շուքին մէջ կ'ուրուագծուի սլերձօրէն.
Ես կը դիմեմ այն ատեն քու վէրքերուն խորանին,
Ուր լրութիւնն է սեպուն եւ ուր ասուած մ'այրեր՝
Ինձ կը պատմէ հու չինդ հոգւոյն վէպերն բառամեայ :

Ո՛վ Վարուժան, նկատ իմն, աստղերն առա՛տ են այնքան,
Կը տատանի սիւզին մէջ ծառերուն շարքն ուղղաձիգ,
Այս այն պահն է երբ քերթողն կ'ամբողջանայ ներշնչմամբ,
Երբ իր խանդոտ անձին մէջ մայր բրնութիւնն ամփոփելով՝
Կ'արծագանգէ խնդութեամբ. այս այն պահն է երբ մեր սիրտն
Կը հագնի խաւ մը մահու եւ կը տենչայ կեանքն երկնի,
Երբ պիլիճներն կը հեշեն զանգակներու հանգունակ,
Եւ մրթապատ ծայրերուն անդորրութիւնն մենաւոր
Մեր մտքին մէջ կը յուզէ անտիրական խոկումներ,
Որոնք այգին դէմ թեւող ծիծառներու հոյլին պէս
Մեր անձէն դուրս կ'որոնեն երջանկութիւն եւ կապոյտ :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Դպրոցի պիւտճէն կը գոցեն անդամավճարներով, աշակերտութեան վըճարումներով, հանգանակութիւններով եւ երեկոյթ - հանդէս - ներկայացումներով : Ընդհանրապէս գաղութի գիհարերութեան ոգին բարձր է, եւ դպրոցը կը պահուի առանց բացի եւ դրսի օգնութեան :

Նոյն միութեան ուսերուն վրայ ծանրացած էր նաեւ եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը :

Մինչեւ ներկայ թուականը Սան Փաւլոյի հայութիւնը սեփական եկեղեցի չունէր : Վաղուց հոն հաստատուած բնիկ հալէպցի մեծահարուստ տորթ Ողղլեան, որ Սան Փաւլոյի կեդրոնին մէջ հեքթարներով սեփական չէնքեր ունի, միաժամանակ մեծատաղանդարարած, սեփական հողի վրայ եկեղեցիի մը շինութեան ձեռնարկեց անցեալ տարի եւ այս տարի աւարտել յետոյ նուիրեց Սան Փաւլոյի հայ գաղութին. անցեալ Օգոստոսին ալ Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեանը, որ իբրեւ կաթողիկոսական պատուիրակ Հարաւ. Ամերիկա կը գտնուի, այդ եկեղեցիի օծումը կատարեց :

Սան Փաւլոյի մէջ կան կազմակերպութիւններ եւ ուրիշ շարք մը միութիւններ ալ : Հայ Կարմիր Խաչը հոն ունի զօրաւոր մասնաճիւղ մը, մօտ 200 անդամներով. ՋՕՄը իր շուրջ հաւաքած ունի 100է աւելի երիտասարդներ. ունին նաեւ երկսեռ երգչախումբ մը, որ երեկոյթներու եւ հանդէսներու զարդն է : Երիտասարդութեան ու շարք մը միութիւններու ժամադրավայրն էր «Վարանդեան» ակումբը, ընդարձակ սրահով ու բեմով, յարակից սենեակներով եւ այլ շատ մը յարմարութիւններով. հոս տեղի կ'ունենային երեկոյթները, հանդէսներն ու ներկայացումները : Դժբախտաբար, այդ ակումբը ներկայիս փակման վըտանգի տակ կը գտնուի. պրազիլեան ներկայ իշխանութիւնը վերջին զինուորական ըմբոստութենէն յետոյ խիստ միջոցներ ձեռք առաւ եւ համապատասխան հրովարտակներ հրապարակեց՝ օտար միակութային հաստատութիւններու եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու նկատմամբ. գըլխաւորաբար ուղղուած Գերմանացիներու եւ Իտալացիներու ու մանաւանդ կոմունիստներու դէմ. բայց որովհետեւ օրէնքի մէջ բացառութիւններ չեն մոցուիր, ուստի եւ հայութիւնն ալ ենթակայ ու զոհ կը դառնայ :

Սան Փաւլոյի հայութիւնը ազգային կեանքի տեսակէտէն ունի այն մեծ առաւելութիւնը, որ գրեթէ ամբողջ գաղութը համախմբուած է քաղաքին մէկ քանի թաղերուն մէջ : Ճիշդ այս համախմբուածութեան հետեւանքով Սան Փաւլոյի մէջ ազգային կեանքը աւելի եռուն էր, երեկոյթները, հանդէսներն ու ներկայացումները թէ յաճախակի էին եւ թէ շատ յաճախուած : Ցաւալի է ըսել որ քիչ վերը յիշատակուած հրովարտակներու հետեւանքով այլեւս հնարաւոր պիտի չըլլայ շարունակել նոյն եռուն կեանքը ազգային գետնի վրայ. այլապէս Սան Փաւլոյի հայութիւնը բոլոր տուեալները ունէր իր ազգային կեանքի վերելքը շարունակելու :

ՈՒՐՈՒԿՈՒԱՅ

— . —

Ուրուկուայը Պրազիլի եւ Արժանթինի միջեւ սեղմուած փոքրիկ հանրապետութիւնն է, կլոր թուով 180,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ եւ երկու ու կէս միլիոն բընակչութեամբ :

Ուրուկուայը իր մեղմ եւ համեմատաբար առողջ կլիմայով կը համարուի Հարաւային Ամերիկայի Զուիցերիան, իր ազատ ու ժողովրդավար օրէնքներով ալ կրնայ բաղդատուիլ Զուիցերիոյ հետ :

Ուրուկուայը զուտ գիւղատնտեսական երկիր է. իր հարստութիւնը կը կազմեն բուրդը, կաշին ու պահածոյ միսը : Երկրի ամբողջ բնակչութեան մէկ քառորդը խռնուած է մայրաքաղաք Մոնթէվիտէօյի մէջ, որ միաժամանակ երկրին միակ նաւահանգիստն է ովկիանոսային նաւերու համար :

Հայութիւնն ալ բնակութիւն հաստատած է մայրաքաղաքին մէջ. այնպէս որ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար Մոնթէվիտէօյի հայ գաղութը ըսել, քան՝ Ուրուկուայի. ընդամէնը հազիւ 15 ընտանիք Հայեր Մոնթէվիտէօյէն դուրս, ներքին նահանգական քաղաքներու մէջ հաստատուած են. ասոնք ալ շատ հաւանաբար մօտ ատենէն փոխադրուին Մոնթէվիտէօ : Հայ գաղութի ընդհանուր թիւը 4500ի կը հասնի, 1932ին կատարուած վիճակագրութեան մը համաձայն, 3,800 անձ էր հայութեան թիւը. 1932էն ասդին բնական աճումով եւ ներգաղթով հազիւ 700 հոգի աւելցած կ'ըլլայ :

Երկիրը փոքր եւ բնակչութիւնն ալ քիչ ըլլալով, արդիւնաբերութիւնն ու վաճառականութիւնն ալ իրենց ոտքերը երկնցուցած են երկրին անկողնին չափովը, հայութիւնն ալ գրաւեր է իր համեմատական տեղը :

Դրամագլուխ ունեցող հայը Մոնթէվիտէօ չէ իջած. անցած է Արժանթին : Բոլոր Հայերը Ուրուկուայի հողը ոտք կոխած են առանց դրամի. բոլորն անխտիր առաջին օրէն իսկ լծուած են չարաչար աշխատանքի—բանուորութիւն միսի գործարաններուն մէջ, դամբիւղներով պտղավաճառութիւն փողոցէ փողոց, լուսանկարչութիւն փողոցներն ու գիւղերը, հնահարկատութիւն դռնէ դուռ պտտելով եւայլն :

(2)

Հիթլէր կը կանչէ Ամերիկայի գերման դեսպանը

— oo —

Գրած էինք թէ Ռոզվէլթ իր մօտ կանչեց Պերլինի ամերիկեան դեսպանը, որպէսզի բերանացի զեկոյց տայ այն հակահրէական շարժումին մասին, որ տեղի կ'ունենայ Գերմանիոյ մէջ: Ասիկա տեսակ մը ցոյց էր անշուշտ :

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ «Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանը Պերլին կանչուեցաւ, որպէսզի զեկոյց տայ Միացեալ-Նահանգներու հանրային կարծիքին եւ տարօրինակ դիրքին մասին, զոր Ռոզվէլթ եւ այլ կարեւոր պետական դէմքեր, զանազան յայտարարութիւններով, ցոյց տուին հանդէպ գերմանական ներքին խնդիրներու »:

Իտալիա պիտի վերադառնան 10 միլիոն Իտալացիներ

Հռոմէն կը հաղորդեն թէ այս միջոցիս կառավարութիւնը կը պատրաստէ ծրագիր մը, մայր-հայրենիք բերելու համար 10 միլիոն Իտալացիներ, որոնք կ'ապրին արտասահմանի մէջ: Ըստ կատարուած հաշիւներու, մօտ 4 միլիոն Իտալացիներ կ'ապրին Հիւս. Ամերիկայի մէջ, նոյնքան՝ Հարաւ. Ամերիկայի մէջ, 1,600,000 Իտալացիներ՝ Եւրոպայի մէջ, 200,000 Ափրիկէի մէջ: Ըստ իրենց դրաղման՝ բանուորներուն թիւն է 1,800,000, հողագործներուն թիւը՝ 1,200,000, այլ ասպարէզներու մէջ՝ 160,000:

Իտալիա ի՞նչպէս պիտի կրնայ գործ հայթայթել այսքան բազմութեան, երբ կ'ըսուի թէ երկիրը անբաւական կուգայ բնակչութեան: Իբր թէ Հիւս. Ափրիկէի եւ մայր-հայրենիքին մէջ գործադրուելու համար աշխատանքի այնպիսի նոր ծրագիրներ մշակուած են, որ դժուար պիտի չըլլայ գործի լծել բոլոր անոնք որ երկիր պիտի վերադառնան :

Թուրքիոյ արտաքին գործածարին յայտարարութիւնը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ արտաքին գործավար Սարաճօղլու, Ֆինլանտ հեռագրական գործակալութեան ներկայացուցիչին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, յայտարարած է թէ ոչ մէկ փոփոխութիւն կրած է երկրին քաղաքականութիւնը, որ կը խտանայ հետեւեալ տարազին մէջ, — խաղաղութիւն երկրէն ներս, խաղաղութիւն երկրէն դուրս: Ուրեմն պիտի պահպանուին հին բարեկամութիւնները, համաձայնութիւնները եւ դրացիներու հետ բարեկամական յարաբերութիւնները ,- մասնաւորաբար Ֆրանսայի հետ Թուրքիա կ'ուզէ շարունակել այն բարեկամական գործակցութիւնը, որ կը բխի չահերու ներդաշնակութենէն եւ տարիներու աւանդութենէն : — Ըսէք ձեր հայրենակիցներուն, վերջացուց, թէ Թուրքիա որքա՜ն կը փափաքի ընդարձակել առեւտրական, տնտեսական եւ իմտ. յարաբերութիւնները ձեր եւ մեր երկիրներուն միջեւ :

*** Ճէլալ Պայարի դահլիճը ներկայանալով Ազգ. Մեծ Ժողովին՝ վստահութեան քուէ ստացաւ միաձայնութեամբ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ նախագահ Ալպէր Լըպրէօն եւ տիկինը փոխ-այցելութեան պիտի երթան Ճորճ Զ.ի, Լոնտոն, յառաջիկայ 21 – 24 մարտին:

ԿՈՄՍ ՃԻԱՆՕ Լոնտոն պիտի երթայ յառաջիկայ յունուար ամսուն,-- այս առթիւ կը հաղորդուի որ Իտալիա պիտի յարի 1936ի նաւային դաշինքին, հրաժարելով նոր մարտանաւեր շինելու ծրագրէն :

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ 427 կամաւորներ վերադարձան Ֆրանսա, ասոնց մէջ կան բազմաթիւ Պելժիեր :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը, ըստ պատերազմական նախարարութեան խորհրդականի, կը խորհի շինել տալ 9280 ամբաձիգ օդանաւեր, լրացնելու համար Միացեալ-Նահանգներու օդային ուժերու պակասը, իբրեւ հետեւանք եւրոպական վերջին օդային զինարշաւին: (Ամերիկա ներկայիս ունի 2320 օդանաւ) :

ԼՈՆՏՈՆԷՆ կը հեռագրեն թէ բրիտանական կառավարութեան օդային նախարարը յայտարարեց որ 36 միլիար Ֆրանք յատկացուած է օդանաւային շինութեանց :

Այրի տիկին Տիրուհի Չէքիեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Չէքիեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Չէքիեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Չէքիեան (Լիոն), Այրի Տիկին Աննիկ Չէքիեան եւ զաւակունք (Լիոն), Այրի Տիկին Զարուհի Չէքիեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կ. Գալեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վահրիճ Թաշճեան, Սարգիս, Յարութիւն, Հրանտ եւ Զաքար Պապաքիլիտեան եղբայրները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, հօրեղբօրորդւոյն, անհրաժեշտին եւ ազգականին՝

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՉԷՔԻԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 18 Նոյեմբեր, ուրբաթ առաւօտ, ժամը 7ին, 38 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 21 Նոյեմբեր, երկուշաբթի առաւօտ, ժամը 10ին Պէլվիլ հիւանդանոցին մէջ եւ հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Մոնմարթր գերեզմանատունը :

ԾԱՆՕԹ.-- Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Թրինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 22 Նոյ., երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ՝ Օրակարգ. գործոց տեղ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

— oo —

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ
ՔՕԼԻՋԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ԿՐԸՆՕՊԼԻ ՄԷՋ Հ. Յ. Դ. ԿԱՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 ՆՈՅ., ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ ՊԱՐ ԷՏԻՋՕՆԻ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ՕՀԱՆԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին։ Նուագախումբ «The Felloivs Jazz»
Մուտք 2 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻ
20 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
VICTOR HUGOի սրահներուն մէջ, 46 bis Rue St. Didier
Métro Trocadero կամ Boissière
Նուագախումբ CARRIO CANTI

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (ջութակ), Պ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ (արտաս.) փոքրիկ ԱՐՄԵՆԻԱ կը պարէ կովկասեան Մանը եւ վրացի կինտօ՝ ԱՍԱՖԵԱՆԻ (պար).

Ճոխ ու ընտիր պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչուհիներու նուէրներով. Մուտք 10 ֆրանք.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 Նոյ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ընկերվարականներու սրահը
149 bis, Avenue d'Argenteuil, Asnières
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻ **ՏԻԿ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱՋԵԱՆ (երգ), Ընկ. ՍՕՒՐԷՆ ՀԻՄԷՆԵԱՆ (ջութակ) եւ տեղական կարող ուժեր.
Կը մեծարուի թէյ եւ խմորեղէն։
Մուտք 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք։

Ընտանեկան թէյասեղան պարահանդէս

Կազմակերպուած «Փարիզահայ Քնար երկսեռ երգչախումբի կողմէ, 20 նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 8, Բարեգործականի տան մէջ, 8: բիւ Պօսիւէ, մէթրօ Կառ տիւ Նոր կամ Փուասօնիէր :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն ֆանթեզիներ եւ պար: Կը մեծարուի թէյ եւ խմորեղէն :

Մուտք 4 ֆրանք :

Le Gérant : H. STEPHAN
17 Rue Dareau, PARIS (13)
A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ Վ ԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ ... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա ... 285 ֆրանք 140 ֆրանք
Օտար երկիրներ ... 275 ֆրանք 110 ֆրանք

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՆՈՅԵՄԲԵՐ MARDI 22 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3892 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԹԱՓԱՆՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— oo —

Աթաթիւրքի թաղման առիթով Ֆրանսա Թուրքիա ուղարկեց իր ներքին նախարարը, Ալպէր Սարօ: Գերմանիան պիտի ներկայացնէ Նէօյրաթ, իսկ Խ. Միութեան կողմէ Թուրքիա է մեկնած Լիթվինով, մեր արտաքին գործավարը «զինակից ու բարեկամ Թուրքիոյ»: Նուազ ուշագրաւ չէ նոր օրերու հին բարեկամը՝ Անգլիան, որ ուղարկած է Թագաւորին ալ ներկայացուցիչը:

Անշուշտ, «ընդունուած կարգ»ը տեղ ունի այս առաքումներուն մէջ: Բայց, ճիշդ այնպէս ինչպէս Ճորճ Ե.ի թաղման, եւ Ճորճ Զ.ի գահակալութեան առթիւ, Աթաթիւրքի թաղման արարողութիւնը եւս քաղաքական տեսակցութիւններու եւ չփումներու պիտի ծառայէ: Մանաւանդ որ, Աթաթիւրք կը մեռնի շրջանի մը, երբ մասնաւորապէս Արեւելեան Եւրոպայի ու Միջին Արեւելքի մէջ ազդեցութեան հզօր պայքար մըն է սկսած ու կողմերը կը ջանան ապահովել կռուան մը կամ պատուանդան մը աւելի: Անտես առնենք նաեւ այն իրողութիւնը թէ Աթաթիւրքին յաջորդած է, Ինէօնիւ մը, ու Թուրքիան, որուն առնէ ի վեր, կը գտնուի չորս կարեւոր իրողութեանց առջեւ,— մերձեցում Անգլիոյ հետ, որոշ ձգտում մը՝ իր ու Խ. Միութեան միջեւ, գերմանական փոխառութիւն, եւ բալքանեան վտանգ:

Անիմաստ պիտի ըլլայ կանխատեսութիւններ փորձել Էնկիւրիի ու Պոլսոյ մէջ կատարուելիք խօսակցութեանց ու թերեւս եւ առնուելիք որոշումներու մասին: Բայց, անտեղի չէ, կը խորհինք, այս առթիւ, մէկ քանի կէտեր պարզել, որոնք կրնան գոնէ հիմք ծառայել՝ գաղափար մը կազմելու համար հաւանականութիւններու մասին:

Իսմէթի ընտրութենէն առջին, ու մանաւանդ Բ. Արասի հեռացումին պատճառաւ, եւրոպական մամուլին մէջ կը հանդիպինք կարծիքներու, որոնց համաձայն, Իսմէթ, «կողմնակից Թուրքեւ-ռուս զինակցութեան», Թուրքիոյ ղեկը կրկին պիտի դարձնէ դէպի Խ. Միութիւն: Այս կարծիքը ամանք հիմնուած են Մոսկուայի վերջին ճառին այն հատուածով, որուն համաձայն, «Խ. Միութիւնը իր պարտաւորութիւնները պիտի յարգէ՝ եթէ Թուրքիա յարձակում ենթարկուի»:

Ըսենք, անմիջապէս, որ այս բոլորը արդիւնք են մակերեսային դատումներու, ու նաեւ այն հարեւանցի կամ անբաւարար ծանօթութեան, զոր մարդիկ ունին Թուրքիոյ մասին: Ցոյց տալու համար թէ ո՛րքան անհիմն է այդ եզրակացութիւնը, յիշեցնենք թէ՝ ֆրանսերէն «Թան»ը, որ անժխտելի կերպով լաւատեղեակ թերթ մըն է, ու նաեւ գիտակից իր գործածած բացատրութիւններուն, կ'ըսէր, ընդհակառակն, թէ «Իսմէթ, հակառակն ըլլալով Ճէմալի, պիտի զօրացնէ՝ Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ՝ այն կապը որ թուլցած էր առենէ մը ի վեր»:

Տեսակէտներու բաւիղ մը, ահաւասիկ, ուր ընթերցողը կը մոլորի չուարումի, եւ անկարող կ'ըլլայ գտնել արահետ մը որ զինքը առաջնորդէ որոշ ու վստահելի ելքի մը:

Թուականին հակադիր ըլլալով՝ նման հակասական տեսակէտներ պարզուեցան նաեւ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ մերձեցման առթիւ: Այսպէս, Չէմպէրլէնի նուաճողմբարար՝ Անգլիացի զինուորներու կրկին առթիւ, Թուրքիոյ կեանքին ու ներքին իրադարձութեանց իրազեկ հայ հրապարակագիր մը կը գրէր թէ Իսմէթ հրահանգած է Բ. Արասին որ համաձայնութիւն տայ Անգլիոյ՝ Չէչմէ զինուոր հանելու, իսկ Ճէմալ, որ նախապէս հակառակ էեղած ու յետոյ համոզուած իրողութեան առջեւ է գտնուած՝ վրդովուած ու բացատրութիւն պահանջած է Իսմէթէն: Այս ծանօթութեան դէմ հակառակն ըլլալով, սակայն, «Տէյլի Թէլէկրաֆ», որ մասնաւորապէս Թուրքիոյ եւ խորհրդային երկիրներու մասին շատ ճշգրիտ լուրեր տալու անդրանկութիւնը կը պահէ, իր մէկ իրազեկ աշխատակիցին բերնով դեռ անցեալ օր կը յայտնէր թէ Չէչմէ՝ Անգլիացի զինուորներ հանելու գաղափարը... յղացած է Աթաթիւրք, անգլիական դեսպանին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին: Երբ այս վերջինը Աթաթիւրքի կը յայտնէ թէ Անգլիա որոշած է Միջերկրականի կարեւոր կղզիներէն մին ամրացնել, Աթաթիւրք, «ըստ երեւոյթին, հրաշալի գաղափար մըն է ունեցած» եւ ըսած է դեսպանին.— Ինչո՞ւ կղզին ամրացնէք. ծովային խարիսխ ըրէք մեր ափունքը, Չէչմէն՝ օրինակ...»: Ու, կը շարունակէ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի աշխատակիցը, «Աթաթիւրք անգամ մը եւս ապացուցց թէ ինչ խոր բարեկամութիւն ունի դէպի Անգլիան»... :

Տուինք, քիչ մը մանրամասն կերպով, այս ծանօթութիւններ, որպէսզի բոլորին համար միանգամընդմիշտ պարզ ըլլայ թէ Թուրքիոյ ղեկավարներէն այսինչին վերագրուած «անգլիասիրութիւն» կամ «հականգլիականութիւնը», ու միւսին վերագրուած «ռուսասիրութիւնը» կամ «հակառուսականութիւնը» անտեղի, անհիմն ու նաեւ չափազանց սխալ կամ անճիշդ են: Այս իրողութեան կը համոզուի ամէն մէկ անձ, երբ քիչ մը ուշադրութեամբ ու նաեւ հետեւողութեամբ քննէ՝ կամ առնուազն վերյիշէ քէմալական Թուրքիոյ տասնեւվեց տարուան քաղաքական կեանքը:

Թուրքիոյ վարիչներէն ոչ մէկը «սէր», հակում կամ նախասիրած արամադրութիւն ունի: Ու Թուրքիա՝ ինքը՝ չունի ոչ մէկ նախասիրութիւն՝ ո՛չ Անգլիոյ, ո՛չ Խ. Ռուսիոյ, ոչ Գերմանիոյ եւ ո՛չ ալ Ֆրանսայի հանդէպ: Բայց, Թուրքիա ունի մէկ հիմնական, անշեղ ու անփոփոխ նախասիրութիւն կամ առաջադրութիւն,— չըլլալ ոչ մէկին դէմ, ըլլալ ամէնքին հետ լաւ, օգտուիլ ամէնքէն, ու ամէն գնով կանխել որ եւ է վտանգ որ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կրնայ գալ իրեն:

Ահա պարզ, մեկին ու անփոփոխ բանաձեւը նոր Թուրքիոյ ու նաեւ անոր բոլոր վարիչներուն: Խոստովանինք, որ ասիկա արժանիք մըն է եւ քաղաքական հասունութիւն մը, որ ցարդ իր դրական

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ ԵՐԲ ՉԷՄԲԸՐԼԷՆ ԵՒ ՀԸԼԻՖԱՔՍ ՓԱՐԻԶ ԳԱՆ

— oo —

Վաղը Փարիզ կուգան Չէմպըրլէն եւ Հըլիֆաքս: Այս այցելութեան ընթացքին ի՞նչ խօսակցութիւններ պիտի ունենան բրիտանական եւ ֆրանսական կառավարութեանց պետերը, — ահա հարցը որ կը զբաղեցնէ երկու մայրաքաղաքներու մամուլը:

Ապահովաբար, կ'ըսեն Լոնտոնի թերթերը, խօսակցութեան նիւթ պիտի ծառայէ նախ ազգ. պաշտպանութեան հարցը: Անգլիոյ հանրային կարծիքը շատ խռովուած է այն տեղեկութիւններէն, որոնք կը հաստատէին վերջերս թէ շատ տկար են ֆրանսական օդանաւային ուժերը: Ֆրանսա փափաք պիտի յայտնէ որ, յարձակումի մը ենթարկուած պարագային, Անգլիա օժանդակէ իրեն ոչ միայն ծովային ուժերով, ինչպէս եղաւ ընդհ. պատերազմին, այլ եւ ցամաքային ուժերով: Սակայն անգլիական տեսակէտով, հիմա երբ ծովային ուժերը բաւական չեն եւ հարկ կը դառնայ նաեւ օդային ուժերու մասնակցութիւնը, դժուար թէ կարենայ իր ցամաքային ուժերն ալ դնել Ֆրանսայի տրամադրութեան տակ: Ֆրանսական սպայակոյտը չահագրգռող այս հարցերէն զատ, հաւանաբար երկու վարչապետները քննեն նաեւ Սպանիոյ հարցը (Ֆրանքոյի պահանջը պատերազմիկի իրաւունք ստանալու մասին), Մօտ. Արեւելքի կռիւները եւ տնտեսական խնդիրներ:

Աթաթիւրքի փառայեղ յուղարկաւորութիւնը

— oo —

Թրքական կառավարութիւնը փառայեղ յուղարկաւորութիւն մը կատարեց Աթաթիւրքի, Պոլսէն մինչեւ Էնկիւրի:

Շաբաթ առաւօտ կանուխ, նոյնիսկ գիշերանց, Պոլսոյ մէջ հազարաւոր բազմութիւն մը դիրք գրաւած էր այն ճամբուն վրայ, ուրկէ պիտի անցնէին Աթաթիւրքի մարմինը: Ուրբաթէն շաբաթ լուսնալիք գիշերը, դագաղը դրուած էր Տոլմա-Պաղչէի պալատին գահասրահին մէջ, ամբողջովին մարմարեայ եւ ոսկեզօծ: Բարձրաստիճան սպաներ, դագաղին շուրջ պատուի կանգնած, հսկում կատարեցին: Երբ լուսցաւ, դէպի Կալաթա տանող պողոտան սեւցած էր բազմութեամբ: Պոլսոյ բնակչութենէն զատ, գաւառներէն եկած էին 200.000 հոգի: Կալաթայի մեծ փողոցին վրայ, սեւ դրօշներով վարձուած էին բոլոր պատշգամները եւ պատուհանները: Թուրքիոյ ծաղիկները քիչ եկած էին, ուստի ծաղիկներ բերուած էին Ցունաստանէն, Պուլկարիայէն եւ Ռումանիայէն: Կառավարութիւնը կ'ուզէր նմանը չտեսնուած յուղարկաւորութիւն մը ընել, եւ ծախք չէր խնայեր: Յուղարկաւորութեան համարվարկ բացուած էր 80,000 ոսկիին:

Միջազգային պատուիրակութիւնն ալ, իր կարգին, ծաղկեպսակներու անհամար շարան մը կը բերէր ծաղիկներու ծովին: Այդ ծաղկեպսակները Պոլսէն Էնկիւրի փոխադրելու համար, հարկ եղաւ վեց վակոն կապել շոգեկառքին:

Նաւահանգիստին մէջ եւս հաւաքուած էր միջազգային տորմիղ մը, — «Մալայա» յածանաւը (անգլիական), «Էմիլ-Պէրթէն» (ֆրանսական), «Մոսկուա» (ռուսական), «Էտէն» (գերմանական) եւայլ յածանաւեր: Ֆրանսայի կողմէ յուղարկաւորութեան կը մասնակցէր Սարոյի պատուիրակութիւնը, Գերմանիոյ կողմէ՝ Ֆոն Նէօյրաթի պատուիրակութիւնը, Ռուսիոյ կողմէ՝ Փոթէմքինի պատուիրակութիւնը, Ցունաստանի կողմէ Զօր. Մեթաքսասի պատուիրակութիւնը, վերջապէս ներկայացուցիչներ Անգլիոյ թագաւորին ու կառավարութեան կողմէ, ներկայացուցիչներ Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Իրանի եւայլ պետութեանց կողմէ:

Ժամը 8ին, յուղարկաւորներու հսկայ թափօրը հեռացաւ Տոլմա-Պաղչէէն: Գեղեցիկ արեւ մը կար: Թրքուհիները կուլային:

Դագաղին վրայ փռուած էր հսկայ դրօշ մը: Շուրջէն կը քալէին տասներկու զօրավարներ, հագած իրենց համազգեստները եւ սուրերը մերկացուցած:

Դագաղին ետեւէն կը քալէին Աթաթիւրքի ազգականները, վարչապետը, մարաջախտները, բանակին հրամանատարները եւ օտար պատուիրակութիւնները, վաշտեր թրքական ծովային ու ցամաքային բանակէն, համալսարանի ուսանողութիւնը, մինչ երկինքէն Վսփորին կը հետեւէին օդանաւերը:

Սարայ-Պուրնուէն դագաղը դրուեցաւ «Եավուզ»ի վրայ, որ անմիջապէս ճամբայ ելաւ դէպի Իզմիթ: Զրահաւորին կը հետե-

(Շարունակութիւնը հարթ. Դ. էջ)

արդիւնքները ընծայեց քէմալական Թուրքիոյ: Պատեհապաշտութի՞ւն, ինչո՛ւ չէ: Աւելի ճիշդ,— բոլէի քաղաքականութիւն մը, որ ունի, սակայն, հիմնական ու անսեղխտալի նպատակ մը,— ապահովագրուած Թուրքիոյ ապահովութիւնն ու խաղաղ բարգաւաճումը:

Սարաճօղլու Շիւքրիւ, նոր արտաքին նախարարը, ըսած է.— «Ո՛չ մէկ փոփոխութիւն կրած է երկրին քաղաքականութիւնը: Ուրեմն՝ պիտի պահպանուին հին բարեկամութիւնները եւ համաձայնութիւնները»:

Ու շատ ճիշդ է: Ճիշդ է, սակայն, Թուրքիոյ համար: Եւ՝ հասկնալի, քանի որ արդիւնաւոր եղաւ մինչեւ այսօր, ինչպէս ըսինք:

Ակէ՞ վերջ: Ստեղծուած նո՞ր պայմաններուն մէջ: Հնարաւո՞ր է, — ահա բուն հարցը, որուն կ'անդրադառնանք առանձին:

Վ. Ի.

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

— oo —

Աշխատանքի նախարարութիւնը մամուլին տուաւ հետեւեալ ազդը.—

Աշխատանքի նախարարութիւնը անհրաժեշտ կը համարի անգամ մը եւս յիշեցնել թէ արգիլուած է գործ տալ ամէն օտարականի որ չունի աշխատաւորի ինքնութեան թուղթ, տրուած՝ համաձայն օրէնքի տրամադրութեանց: Այս արգելքը ի զօրու է ամէն անոնց որ օտարականը, աշխատանք մը կատարելով, իր նիւթական կացութեամբ կախում կ'ունենայ գործատէրէն, ինչ ալ ստանայ իբրեւ աշխատավարձ, եթէ նոյնիսկ աշխատավարձը վճարուի ոչ թէ դրամով այլ նիւթով, ինչպէս երբեմն, օրինակ, կ'ըլլայ ճաշ ու բնակարան տալով, միասին ապրելով:

Բոլոր անոնք որ չեն հնազանդիր օրէնքին այս տրամադրութեան, կը դատապարտուին 50էն 200 ֆրանք տուգանքի, անկախ վարչական եւ պատժական այլ կարգի խիստ տնօրինութիւններէ:

ԽՄԲ.— Մեր հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք այս յայտարարութիւնը, որու իմաստն այն է մասնաւորաբար թէ աշխատանքի հակիչները շատով պիտի սկսին հետապնդումի եւ քննութեան:

Ահռելի աղէտ մը Պարսելոնայի մէջ

Պարսելոնայի անթելը հաղորդեց որ շաբաթ օր ահռելի աղէտի մը զոհ գացին 400 բանուորներ:

Պարսելոնայի մօտիկ, արուարձանի մը ռազմանիւթի մթերանոցին մէջ, ուր կ'աշխատէին աւելի քան հազար բանուորներ, զօրծաւորի մը անզգուշութեան հետեւանքով՝ կը պայթի ռումբ մը: Բանուորները, փոխանակ զգուշական միջոցներ ձեռք առնելու, կը փախչին մթերանոցէն դուրս: Մթերանոցին տարբեր բաժիններուն մէջ գտնուող բանուորներն ալ, լսելով առաջին պայթիւնը, կ'ենթադրեն թէ թէ Ֆրանքոյի օդանաւերը հասած են նորէն եւ կը ռմբակոծեն, եւ այդ ենթադրութեամբ՝ կը վազեն կը մտնեն ստորերկրեայ ապաստաններ: Քիչ վերջ, պայթած ռումբին կրակէն հրդեհ կը ծագի եւ իրարու ետեւէ, դժոխային աղմուկով մը, կը պայթին մթերանոցի բոլոր ռումբերը: Ամբողջ մթերանոցը օդ կ'ելլէ եւ հրդեհ կը ծագի մօտակայ շէնքերուն մէջ: Հրշէջ գունդերը օգնութեան կը վազեն, աշխատելով սահմանափակել հրդեհը:

Մեռեալներուն թիւը կը հաշուեն 400:

Անցագրային օտարականներու դէմ

Փարիզի թերթերը, գրեթէ անխտիր, Կիրակի եւ Երկուշաբթի, զբաղեցան այն օրէնքներով, որոնք պիտի գործադրուին օտարականներու մասին:

Երկու դասակարգի կը բաժնուին օտարականները, կը գրէր «Էօվռ»,— անոնք որոնք պատիւ կը բերեն Ֆրանսայի եւ Ֆրանսա հպարտ կը զգայ ինքզինք ասպնջականութիւն տալով անոնց, յետոյ միւսները որոնք կը կոչուին «անցագրային»: Խտրութիւն չկայ ազգի, ոչ ալ կրօնքի,— այս անցագրայիններուն մէջ կան Անգլիացիներ, Գերմաններ, Ռուսեր, Պելժեր, Ռումէններ, ինչպէս եւ կաթոլիկ, բողոքական, հրեան: Ասոնք կը գրաւին դողութեամբ, սահմաններէն կ'անցնին գաղտնի, կեղծ անցագիրներ կը շինեն: Բոլոր ասոնց դէմ պայքարելու համար, կառավարութիւնը ստեղծեց 1500 հոգինոց հեծեալ գումարտակ մը, որ շարունակ հրակողութեան տակ պիտի պահէ սահմանները, գործակցելով սահմանապահ ոստիկանութեան:

Գալով երկրին մէջ բոյն դրած անցագրայիններուն, հրովարտակ օրէնքը զանոնք կը բաժնէ երկու խումբի,— անոնք որ կարելի է վտարել երկրէն՝ ճամբու դնելով դէպի իրենց երկիրը, եւ անոնք որ կարելի չէ վտարել երկրէն՝ հայրենիք չունենալով: Այս վերջինները պիտի ղրկուին մասնաւոր վայրեր, Ֆրանսայի կամ Ֆրանսական գաղութներու մէջ, ուր պիտի բնակին եւ աշխատին լծուելով հանրօգուտ շինութեանց, ազգ. պաշտպանութեան աշխատանքներու, ստանալով անշուշտ աշխատավարձ մը: Ոստիկանութիւնը միշտ հսկողութիւն պիտի կատարէ, որ չփախչին: Իսկ անոնք որ երեք անգամ զանազան յանցանքներով բանտարկութեան դատապարտուած են, պիտի ղրկուին Կույանա:

Ի՞նչ կը պահանջէ Իտալիա

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ ֆրանսական նոր դեսպանը, Ֆրանսուա-Փոնսէ, իր հաւատարմագիրը ներկայացուց Իտալիոյ Թագաւորին: Այս ձեւակերպութեամբ, Ֆրանսա կը ճանչնայ Իտալիոյ Թագաւորը իբրեւ կայսր Եթովպիոյ:

Մինչ այսպէս Ֆրանսա կ'աշխատի իր յարաբերութիւնները վերահաստատել Իտալիոյ հետ, Հռոմի թերթերը որոշ վերապահութիւն ցոյց կուտան, նոյնիսկ խիստ պահանջկոտ կը թուին: Հռոմի քաղաքական շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Իտալիա պիտի պահանջէ.

1. Սպանիոյ հարցին մէջ պատերազմիկի իրաւունք տալ Ֆրանքոյի:

2. Թունիզի մէջ որոշ իրաւունքներ տալ Իտալացիներուն:

3. Սուէզի խնդրին գալով, փոփոխութիւն մը կատարել Ջրանցքի վարչական դրութեան մէջ:

4. Իսկ Ճիպութի, Իտալիա նոր երկաթուղի շինելով, բոլորովին մահուան դատապարտէ հաւանաբար:

— oo —

ՄՈՍԿՈՒԱ կը մերժէ զբաղիլ Գերմանիայէն վտարուած Հրեաներու ճակատագրով:

ԿԱՐՈԼ Թագաւորը, Լոնտոնէն վերադարձին, կանգ առաւ Փարիզի մէջ եւ, կիրակի օր, Հանրապետութեան նախագահին հետ, որսի գնաց Ռամպուլյէ: Երէկ գիշեր մեկնեցաւ Փարիզէն ուղղակի Պուքրէշ:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ Թագուհին մեռաւ, 69 տարեկան էր:

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Մեծ է տարբերութիւնը հայ կեանքի երէկի եւ այսօրուան պատկերին մի-ջեւ։

Անշուշտ, պիտի չուզէինք որ նորէն ըլլար մեր այսօրուան կեանքը, ինչ որ եղած էր երէկ. կէս կամ մինչեւ իսկ քառորդ դար առաջ։ Պիտի ուզէինք, որ այսօրուան մեր կեանքը ըլ-լար շարունակութիւնը երէկուանին։ Աւելին։ Ըլլար աւելի հարուստ, աւե-լի ստեղծագործ եւ աւելի կենդանի։ Գիտենք թէ փոխուած են պայմաննե-րը։ Երէկ մեր հայրենիքին մէջ էինք, թիւով հոծ, իրարու քով, կեանքով ու գործով միաձոյլ եւ դարերու մեր մշակոյթին ու մեր հայրենի յուշերուն ու յիշատակներուն քովն ու հետը։ Դարձեալ պայքարի մէջ, անշուշտ, բայց հոգիով հարազատ իրարու եւ չէին իրարմով։

Այսօր, դուրսն ենք մեր հայրենի հողէն. հեռու, թիւով քիչ եւ բաժան աշխարհէ աշխարհ, եւ օտար համար ալ, բաժան սրտով ու մտքով։

Անհուն է տարբերութիւնը մեր երէկի ու այսօրուան կեանքին, եւ ան-հուն՝ մեր դժբախտութիւնը։

Ի՞նչ օգուտ սակայն այս հաստատու-մէն, մեր տրտմութեններէն, եթէ պիտի չմտածենք համապատասխան միջոց-ներու մասին. եթէ պիտի չձեռնար-կենք հակազդումի։

Աննպաստ է մեր կացութիւնը եւ փշրուած մեր ազգային կազմն ու կա-ռոյցը։ Բայց, այս չոր, կարծր իրա-կանութիւնն իսկ պատճառ մը չէ՞ր, որ անցնող քսանամեակին յաւելեալ ջանք թափէինք. գերագանց, հարկա-դրական պատճառ մը չէ՞ր գոնէ այսօր բացառիկ աշխատանքներու եւ ձեռ-նարկներու համար, մեր համրանքը պահելու, մեր հայրենի յուշը, մեր հոգեկան միութիւնը, մեր մեծութիւ-նը պահելու համար։

Զարմնալի, ու պիտի ըսենք որ այ-սօր, ընդհանուր կերպով մը, փոքր է, սահմանափակ հայ կեանքը, քան ե-րէկ. աւելի տժգոյն, աւելի անարիւն՝ քան երէկի փոթորոտ ու եռուն օրերը։

Երէկ՝ վտանգը ֆիզիքական էր ա-ռաւելապէս. ջարդի ուրուականն էր որ կը սաւառնէր մեր գլխուն ու գո-յութեան վերեւ, բայց մենք, ազգո-վին, զտած էինք անհրաժեշտ կորո-վը սպառնալիքին տակ իսկ աշխատե-լու. մահուան առջեւն իսկ մտածելու կեանքին համար. ինքնապաշտպանու-թեան միջոցներ գտնելու եւ ստեղծա-գործելու համար։

Այսօր, համեմատաբար, սահմանա-փակուած է ֆիզիքական սպառնալի-քը. բայց ապահով չէ մեր գոյութիւ-նը, վտանգուած է այլապէս, վտանգ-ներով՝ որոնք անուն չունին, որոնք յաճախ անտեսանելի են եւ հմայիչ ու հաճելի մինչեւ իսկ։

Ու այսօր, մենք աւելի անարիւն ենք եւ աւելի տկար, որովհետեւ չենք անդրադառնար մեր ճակատագրին եւ չենք տեսներ մեր սատիճանական խը-րումը՝ դէպի անտարբերութեան եւ ա-պա ստոյգ կազմալուծման մէջ։

Այսօր, երիտասարդ սերունդներ, տարիներու ընթացքին, մեր ձեռքովն իսկ կը նետենք օտար հաստատու-թիւններէ ներս, այսինքն՝ օտարաց-ման ալիքներուն։

Մեր կրթական կազմակերպու-թեամբը, մեր մշակութային եւ կեան-քի այլ երեսներու պայմաններովը մեր նորահասները խումբերով կը վտա-րենք օտար անդաստաններու, տարօ-րինակ կերպարանքով վերատանալու համար դանոնք, վաղը։ Օտարի՞ն կը դրկենք մեր տղաքը, որպէսզի պատ-րաստուին. ու երբ կը պատրաստուին՝ կը թողունք որ դարձեալ օտարին դի-մեն՝ ապրելու եւ գործելու համար։ Ու անոնք կը կորսուին ոչ միայն մըտ-քով ու հոգիով, այլեւ գործով ու գործունէութեամբ։

Ի՞նչ կ՚ընենք մենք մեր ազգ. ինքնա-պաշտպանութեան համար, բոլոր ճակատներուն վրայ։ Աւելի քան քա-ռորդ դար է, հայ կրթական կեանքը փոփոխութիւն չէ կրած, օրինակ՝ Ե-գիպտոսի մէջ։ Երկրորդական կրթու-թեան ոչ մէկ լուրջ ու մնայուն ձեռ-նարկ չէ եղած յեղաշրջելու այս դա-ղութի կեանքը եւ պատնէշ մը կեցնե-լու դէպի օտար կրթարանները խու-ժող բազմութիւններուն առջեւ։ Զենք յիշեր կարճատեւ եւ անհատական նա-խաձեռնութիւնները, որոնք կ՚ապա-ցուցանեն մեր ազգային - հաւաքական նախաձեռնութեան ոգիի պակասը, մեր անտարբերութիւնը, անգիտու-թիւնը։

Ու այսպէս ամէն գաղութի մէջ, քիչ մը աւելի, քիչ մը պակաս։

Ինչպէս հայ դպրոցները, նմանա-պէս եւ հանրային հաստատութիւննե-րը, կազմակերպութիւնները եւ խայ-տաբղէտ միութիւնները նոյնը կը մը-նան. անուանով եւ քիչ անգամ նշանա-կալի արդիւնքով։

Հայ եկեղեցին իսկ, առնելով իր հոգեւորականութեան պատկերը, ա-ւելի դունատ է եւ աղքատ։

Ձենք խօսիր հայ մտաւոր կեանքի ու հրատարակչութեան մասին, որոնք հազիւ կը շնչեն այս ընդհանուր մըթ-նոլորտին մէջ։

Ու հայ կեանքը կը թուալի տարուէ տարի, կրկնելով ինքզինք, լաւագոյն պարագային.

Ազգային ու պատասխանատու իշ-խանութիւնները կը քշեն իրենց յանձ-նուած աւանդական սայլը, առանց յաւելեալ աշխատանքի, առանց մեր նոր կեանքի համապատասխան զոհո-ղութիւններու. Կազմակերպութիւն-ներն ու միութիւնները կը տարուին տարբեր հոգերով։ Հայ հարո՞ւստը, որ երէկ գործօն տարր մըն էր եւ նա-խաձեռնող ոգի ունէր, անիկա քաշ-ուած է արդէն կամ մտած օտար շըր-ջանակներէ ներս ու մոռցած իր կապը իր ժողովուրդին հետ։

Ինչ որ ունինք այսօր, իբրեւ չենք, կալուած, հանրային ու կրօնական հաստատութիւն, երէկուընէ կուգայ, եթէ աւելի չէ պակսած։

Այս երկրին մէջ իսկ, վերջին 20—25 տարուան ընթացքին եկեղեցի մը եւ դպրոց մը միայն ունեցանք, ան ալ պատրաստ գումարով։ Բայց ինչե՞ր կորսնցուցինք իբրեւ համայնք ու հա-ւաքականութիւն, քաղաքական ու ընկերական տեսակէտէն։

Երէկ համայնքը, յանձին իշխանու-թեանց, կամ հարուստը չինարարու-թիւնը պարտք ու պարտականութիւն կը նկատէին ու կը կառուցանէին եկե-ղեցի, դպրոց, արհեստանոց, լսա-րան։ Գիրքեր կը հրատարակուէին, հրատարակչականներ կը հիմնուէին, ուսանողներ կը ղրկուէին արտասահ-ման։

Ու կ՚ըլլային այս բոլորը ոչ թէ իր-բեւ ցոյց ու ցուցադրութիւն, այլ իր-բեւ ազգային ու «ազգասիրական» սրբազանութիւն, ժամանակին բա-ցատրութեամբ։

Գիտակից ու բնազդական գուրգու-րանք մը կար հայ մտքին ու հոգիին նուիրուած հաստատութեանց հանդէպ եւ կենդանի հետաքրքրութիւն մը ա-մէն բանի հանդէպ, որ կը նպաստէր «աղգին» յառաջդիմութեան։

Այսօր՝ ազգին գոյութեան խնդիրը դրուած է ու մենք կը մնանք անգործ ու անտարբեր։

Ո՞ւր են այս բոլոր ձեռնարկները եւ ձեռնարկողները։ Պատասխանատու իշ-խանութիւնները անճրկած, իսկ ունե-ւորները՝ պարպուած ու սառած

Ձկան այս բոլորը եւ անոնց տեղ ա-հա Բարեգործականը, իր կրթական, հրատարակչական, ուսանողական եւ հանրային գործունէութեամբ. այ-սինքն՝ հաստատութիւն մը որ իր գործով, ինչպէս իր վերջին համա-գումարէն ալ պարզուեցաւ, ծաղրա-նկար մըն է պարզապէս, բաղդատե-լով իր միջոցներուն եւ հնարաւորու-թիւններուն հետ։

Ո՞վ պիտի փոխէ այս պատկերը, ո՞վ պիտի մտածէ եւ կարգ դնէ այս կարգէ դուրս կացութեան մէջ։

Կը կարծենք՝ ոչ ոք, բայց բոլո՛րս։ Իշխանութիւն եւ համայնք միասին։ Միութիւն ու անհատ. աշխարհական թէ կրօնաւոր, հարուստ թէ համեստ միջոցներով Հայերը։ Բոլո՛րս, եթէ ապրինք օրուան կեանքը խորու-թեամբ. տեսնենք վտանգը եւ ըլլանք արթուն, եթէ զոհելու պատրաստ ըլ-լանք, ինչպէս պատրաստ էին մեր հայրերը։ Եթէ ուզենք, որ մեր այ-սօրուան կեանքը նման երէկուան կենդանի, ստեղծագործ կեանքին, ըլլայ շարունակութիւնը անոր ու դառնայ աւելի հարուստ ու հպարտ։

Չէ՞ որ Հայը այն ժողովուրդն ե-ղաւ, որ դարերով պայքարեցաւ իր գոյութեան ու ազատ կեանքին հա-մար. արիւնի ու աւերի մէջէն անցաւ, ապրելու եւ ստեղծագործելու համար։ Ի՞նչ օրերուն եւ մեր ձեռքերո՞վ պի-տի ընկղմենք չքեղ նաւակը Հայոց պատմութեան։

(ԽՄԲ. «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի)

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ

Սիրելի Արագ.— Լեզուի աշխատա-նոց ունի, ուսանողները համբակ են, ինչպէս կ՚ըլլայ ամէն արհեստի մէջ։ Ամէն ատեն կարելի չէ իբրեւ աթա-վուռ կամ գլօսանք առնել լեզուին ու-սումը։ Ան ինքնայատուկ արհեստա-գիտական մաս մը ունի, որուն քանիցս ակնարկեցինք նախորդներուն մէջ։ Կրկնութիւնը մեր այս մեթոտին — որուն հիմը բացատրեցինք նա-խորդով — անխուսափելի տարրերէն մին է։ Անով բան մը պիտի արժեն այս դասերը

Վերլուծումի նոր նմոյշ մը վերա-պահելով, առ այժմ կ՚անդրադառ-նանք բառալիտութեան. Արհա-ւիրք, այս բառին գործածութիւնը եր-բեմն կը ցանցառի. բայց ի վնաս մեր հարկաւոր բառամթերքին։ Արհաւիրք ճշմարտապէս համազօրն է ֆրանսա-կան horreurին, եւ որուն արմատականն է առ, որմէ առնի, մեծ, պատկառելի, սոսկալի, աքք...։— Արհաւրա-լից, արհաւրատ խօսելի չեն բնաւ։

— Արդարեւ ցաւալի է որ ցարդ կը շա-րունակուի գրել — վայրահաչութիւն, փոխանակ զ տառին չ տառով։ Հառա-չել, այո, բայց հաչել, մարդ կը հա-չէ, մեղմօրէն, իսկ շունը կը հաչէ թանձրօրէն։ Մարդ շատ թանձրամիտ ըլլալու է, «վայրահաչութիւն» ընելու համար։ Չէ՞ որ ամէնքէն այս դըժ-նդակ անկումը։— Սիղեփ.— Այժմ ծայրայեղութեան տանող սիրահար։

Այս բառը, որ վէպերու մէջ մանա-ւանդ անհրաժեշտ է, հետզհետէ կը մոռցուի։— Գիտէք արդէն յօրայ (խորթ հայր), մօրու (խորթ մայր), ուրջու (խորթ զաւակ), որոնցմէ հա-զիւ ցանցառօրէն կը գործածուի մի-այն մօրուն։ — Փեսաւէր, հարսնա-ւէր, կը թուի թէ այս բառերուն վեր-ջին մասը (աւէր) կրճատուած ձեւն է հրաւէրին, որով փեսային կամ հար-սին հրաւիրեալները։ Չէ՞ որ հրաւէրին բուն արմատականն ալ հիւր է։ Ունինք հրաւիրակ (հրաւէր կարդացող, «հը-րամմեցէք եկէք» ըսող— Հրաւիրակ Հայաստանի — Բայց ե՞րբ այդ քաղ-ցրիկ վայելմանը...)։ Ունինք նաեւ նուիրակ — կրօնական, եկեղեցական պաշտօնի մը, գործի մը նուիրուող, մինչ աշխարհական իմաստով՝ դես-պան։ Պապական նուիրակ։ Հայոց կա-թողիկոսին նուիրակը։ — Դեսպակ, զաւակորակ, ականաւոր անձերու յա-տուկ շքեղ կառքեր, ընդհանրապէս ձատաններու կողմէ քաշուած (հին ա-տենները) Իսկ պատգարակ՝ առ հա-սարակ հիւանդ կամ վիրաւոր փոխա-դրող կառք, ընդհանրապէս ծառանե-րու կողմէ քաշուած։

— Ըստ առանձին չի գործածուիր, այլ կ՚ըսուի բանակեաց (բանակատե-ղի), «տեղ» բառն է գիրքերու փոփո-խութեամբ։ Ինչպէս ըրինք գերմ. eng բառին համար որ մեր նեղն է։ Հին ատենները տեղակալ, տեղապահ ըսե-լու տեղ կ՚ըսուէր եւտեղակալ, եստեղա-պահ, ինչպէս կայ Խորենացիին մէջ։ Չէ՞ որ այդ միեւնոյն ձեւով չինուած է «զետեղել»։ Ինչ քմայքոտ է լեզուն։ Հակառակ խիստ կանոններու ցանցի մը մէջ բանադրուած ըլլալուն, իր անտառականութիւնները կ՚ընէ, զարմանք պատճառելով եւ իրմով զբաղողները անել դժուարութիւններու մատնելով։ Ահա Ըստ բառէն, յանկարծ զ գիրի կցումով, շինուած զետեղել բայը։ Գիրերու փոփոխականներով, յապաւու-մով կամ յաւելումով, լեզուին խաղերը գիտէք արդէն. Աեզա... բառաւէրներ ինչեր կը քաշեն, եւ տակէն ելլելու կամ բնոր թօթափելու համար...կ՚են-թադրեն ու կ՚ենթադրեն խեղճերը, կամ շատ ծանօթ բառերու համար կ՚ը-սեն... ծագումը անծանօթ։ — Ինչո՞ւ չարժանալ ուրեմն, երբ այդ կ՚ըլլայ ծող, ծաղիլ, ակը՝ ծակ, ճանչնալը՝ ծանօթ, հովը՝ ծով, ափը՝ ծափ, այ-լովքն հանդերձ։ — Կամ ուրէշ խա-ղեր, եղծը՝ գեղծ, պիղծ, մծղնեայ, հեղձուկը՝ մղձուկ։ Եղծելը՝ հակա-ռակ իմաստով առեղծել, գիտոր՝ ստղիտ (զտնուած սխալմունք, մե-ղադրանք), երիւրը՝ ստերիւր, այ-լովքն հանդերձ։ — Բայց ծայրը չկայ լեզուական խաղերուն։ Յատանել (յօ-տոց), հատանել (հատու, հատ, ատ), դատանել (դատել, դատ)։ Հոյ - խոյ, հիւղ - խուղ։ Արկանել (խաղարկու-թիւն), հարկանել (հարուած), զար-կանել (զարնել, զարկուած)։ Այր — հայր — մայր — եղբայր — քոյր։ Ամէնքն ալ ահա միեւնոյն արմատէն (այր, տրու, էր, քոյր բառին մէջ ա եղած ո)։ Հոյլ - բոյլ։ Ցոյլ - ծոյլ - թոյլ։ Եղկ - մեղկ - հեղգ - հեզուկ։ Եղանիլ - հեղանիլ (հեղանիւթ), գե-ղանիլ (գեղուն)։ Եռալ — գեռալ։ Ա-կէց նաեւ «ջեռնուլ» (արմատական ջեր — ջերին — ջերմ)։ Հիւթ - նիւթ։ Հոյզ—յոյզ։— Ո՞վ գիտէ, «բիրտ» թե-րեւս «բրուտ» է, հողի կոշտ աշխա-տանքին նուիրուած։

Նոր կամ հին օրինակներու այս տե-սակ մը կրկնութեան նպատակն է լե-զուի բառերուն ազոյցքը պարզելու փորձ մը. ծանօթ կանոններով բառերը շատ քիչ են բաղդատմամբ լեզուին այն միւս հազարաւոր բառերուն, ո-րոնց յեղումները (փոփոխութիւննե-րը) բոլորովին անծանօթ են մեզի եւ.. բառաւէրներուն։

ՏԱՐԱԶ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդը 9 նոյեմբեր 1938 թուակիր պաշտօնա-կան զեկոյցով մը կը յայտնէ հետեւեա-լը, հայ ազգային պատուիրակութեան մը կողմէ Պուլկարիոյ գաղթականնե-րու հպատակութեան համար պուլկար ղատական նախարարին եղած դիմու-մին մասին.—

Նոյեմբեր 5ին շաբաթ օր, պատուի-րակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Ա-ռաջնորդ Սրբազան Հօր եւ ընկերակ-ցութեամբ Պ. Պ. Գրիգոր Զաքարեա-նի եւ Մարտին Յովհաննէսեանի, ներ-կայացաւ դատական նախարար Պ. Ֆո-մուխարովին եւ հանդամանօրէն (թէ կրաւոր եւ թէ բերանացի) պարզեց Նանսէնեան հպատակ հայ գործաւոր-ներու, մանր արհեստաւորներու եւ շրջիկ վաճառորդներու խիստ ծանր վիճակը այս պահուն, երբ պուլկար կառավարութիւնը ազդու միջոցներ ձեռք կ՚առնէ տիրող անգործութենէ պաշտպանելու համար իր հպատակ քաղաքացիները։

Ընդունելութիւնը, որ տեղի ունե-ցաւ դատական նախարարութեան նո-րակառոյց շէնքի սրահին մէջ, շատ ջերմ եւ սիրալիր էր։ Պ. Նախարարին մանաւոր ուշադրութեան յանձնուե-ցան հետեւեալ պարագաները.—

ա) որ կառավարութեան ձեռք ա-ռած խիստ միջոցներուն հետեւանքով Նանսէնեան բազմաթիւ հայ գաղթա-կաններ կը մատնուին ծանր վիճակի, մէկ կողմէ գործէ զրկուելով, իսկ միւս կողմէ չունենալով նիւթական ու-րիշ միջոցներ՝ իրենց բազմանդամ ըն-տանիքներուն ապրուստը հայթայթե-լու համար։

բ) որ Նանսէնեան հայ գաղթական-ները կը նկատուին իբրեւ սովորական օտարահպատակներ, որոնք իրենց ե-տին ունին պաշտպան պետութիւններ եւ ի հարկին կը դաղթեն իրենց երկիր-ները։ Նանսէնեան հայ գաղթական-ները ստիպուած են մնալու իրենց բը-նակած երկիրներու մէջ, վասնզի ոչ մէկ պետութիւն այսօր Նանսէնեան հպատակ չընդունիր դուրսէն։

գ) որ Առաջնորդ Սրբազան Հօր մի-ջամտութեամբ եւ բարեխօսութեամբ, Աշխատանքի նախարարութեան ար-տօնութիւն տուած էր հայ աշխի վա-ճառորդներուն, որպէսզի մինչեւ նոր տարի իրենց հպատակութեան խնդիրը կարգադրեն եւ դառնան պուլկարահպատակներ. Արդ, եթէ մինչեւ նոր տարի անոնք չկրնան պուլկարահպատակ ըլլալ, պիտի կորսնցնեն իրենց գրաղումին արտօնութիւնը եւ իրենց ընտանիքներով անօթութեան պիտի մատնուին։ Անոնք սիրով կը փափաքին հպատակները ըլլալ այս հիւրընկալ երկրին, բայց նիւթապէս ի վիճակի չեն առ այժմէնքին պահանջած բարձր սակը վճարելու։

դ) որ եթէ պուլկարահպատակութիւնը ընդունելու գործադրութիւններ պիտի ուշանան, պէտք է հայ գաղթականներուն բացառաբար արտօնել կ[...] բոյլնիւլ պայմանաժամը երկարաձգել մինչեւ խնդրին վերջնական լուծումը։

Այս ամէնը Պ. Նախարարի լուրջ ուշադրութեան յանձնելով, պատուիրակութիւնը խնդրեց, որ իր կողմէ կարելին ի գործ դնէ այս անիլին դուրս հանելու համար Նանսէնեան հայ գաղթականութիւնը՝ կամ առա գաղթականներուն սահմանուած նուազագոյն սակով հպատակ ընդունելով զանոնք եւ կամ՝ եթէ այս շնորհքին չեն կրնար արժանանալ, հնարաւորութիւն տալ որ իրենց որ 5 — 6 տարուան ընթացքին մաս առ մաս վճարեն որոշեալ սակերը, առանց սակայն իրենց գործէն զրկուելու, մինչեւ որ վերջնական վճարումը կատարեն։

Պ. Նախարարը լուրջ ուշադրութեան մտիկ ըրաւ պատուիրակութեան անկայծները, բարի եղաւ յայտարարելու որ.

«Պուլկարահպատակութեան օրէնքը երկրին հիմնական հին օրէնքներէն մէկն է, որ այլեւս իր այժմէ[...] կորսնցուցած է։ Այս հիմնական [...] կ՚ենթարկուի յառաջիկայ [...] խորհուրդի մը կողմէ, որ այժմ[...] զբաղի այդ խնդրով։ Պատուիրակ[...] բերած ճիշդ առնեն բերած է իր [...] բանէր եւ հետեւաբար լրջօրէն [...] պիտի առնուի, եւ եթէ իր [...] բնէն բարձր ըլլայ, ծրագրուած [...] խնդրանքին բաւարարութիւն [...] խնդիրը, ինք պիտի տանի զայն [...] քարաց խորհուրդին եւ հոն պիտի [...] դածին պէս պիտի պաշտպանէ»

Միաժամանակ Պ. Նախարարը ակ[...] ցուց թէ «Հայերու հանդէպ [...] կառավարութեան քաղաքական[...] լ իւնը այնքան յայտնի է, այնպէս [...] երբեք բող չկարծուի թէ հայ գաղ[...] թականներու հանդէպ բազմաթիւ [...] տուքիւններ կը գործադրուին կառ[...] վարութիւնները ընդհանուր ն[...] բանց ներալայ կ՚ըլլան եւ եւ Հայերը անոնց զգացումները Պուլկարիոյ հան[...] դէպ նոյնպէս ծանօթ են մեզի, եւ [...] աբար Հայերու կողմէ այս երկիրի համար ա եւ է վտանգ չկայ [...] որպէսզի ազդու միջոցներու պէտք [...] յայ»։

Հրաժեշտի պահուն Պ. Նախարար[...] յարեց թէ, այս խնդրին շուրջ իր [...] տարելապէս լուսաբանուած է եւ Ա[...] ՄԷՆ ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԻ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները ըլ գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՓՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

Մաքային ու Գաղիկին աչքերը ի-րարու հանդիպեցան։ Փիթըր Միլըը դրան առջեւ կեցած՝ կը նայէր ուշա-դիր ու հատուկից աղմկալից.

— Ինչո՞ւ պիտի հնազանդիս իրեն։ Սակայն Մաքա առանց անոր կարե-ւորութիւն տալու երբ դուրս կ՚ելլէր, միրէտ կրկին գիս մշտեց։

— Հրաշք է, մրմնջեց։ Լսեցի՞ր թէ ինչպէս մարտիրոս անասունը Մաքան իմբռստութեան հրաւիրեց։ Վերջն ալ Գաղիկին հետ կռուելու պիտի մղէ։ Կրնա՞ս հասկնալ թէ Գաղիկ ինչ կա-պեր ունի աղջկան հետ։

Բայց այս հրաշքին ամենամեծ հը-րաշքն եւս յաջորդեց։ Բուսթէմ Խան փոխանակ Մընթիին հրամանը ստնա-կոխելու ու իր ծառան ղրկելու որ իր կերակուրը բերէ, ան այդ կերակուրը ընդունեց Մաքային ձեռքէն։ Բան մը որ շատ զարմանալի թուեցաւ. որով-հետեւ ըստ մահմետական օրէնքին՝ [...] լուամ մը պէտք չէ առնէ այն ուտելի-քը որուն քրիստոնեայի մը ձեռքը դը-պած է եւ աւելի գէշ երբ ան կը բեր-ուի գնչուի մը կողմէ։ Հակառակ ա-տոր Բուսթէմ Խան գնչուի մը կողմէ իրեն հրամցուած կերակուրը մեծ ա-խորժակով կերաւ եւ գլուխը անկիւնը դրուած ու ծալլուած այծի մորթին վրայ դնելով՝ խոր քունի մէջ ինկաւ։

Ցետոյ Մընթին իր անձնական բնա-կարանը ծառայ մը ղրկելով, ցածձայ-նով յանձնարարեց անոր համբուրելը բանը բերել։ Զկրցինք հասկնալ թէ ինչ էր այդ բանը մինչեւ որ ծառան վերա-դառնալով քառորդ չէր Սկովտական ուիսքի բերաւ։ Գաղիկ արունքները լայն բացած ու առանց սպասելու, այդ-կօրատր հեղուկի իր բաժինը ըմպեց, որուն համար շատ զարմացանք։

— Ա՜հ, գոչեց, ձեռքով բերանը սրբելով։ Թոնիէն բաժնուելէս ի վեր չէի խմած անկէց։ Այս համը գիս հայ-րենադարձ կ՚ընէ. Հակառակ անոր որ ան ո՛չ իմ հայրենիքս է եղած եւ ոչ ալ պիտի ըլլայ։ Թոնի, ա՜հ։

— Ինչ Թոնի, հարցուց Ռեհլ։

— Թոնին վաղը Պէթըրին քով է։

— Ի՞նչ... Պէթըրի՞ն. Նիւ-Եո՞րք։

— Որտե՞ղ հապա։ Թոնին բարե-կամս էր։ Ան ինծի դրամ փոխ տուաւ, երբ առաջին անգամ առանց սանթիմ մը ունենալու Միացեալ Նահանգները ոտք կոխեցի։ Արդար էր որ անկէց մեկնելէն առաջ Թոնիին հետ վերջին անգամ եւս ճնկէինք։

Ծրէտ անկիւնը դրուած հաստ կոճղ մը առնելով, կրակին քով դրաւ զայն որ վրան նստի։ Գաղիկ ընդունելով հրաւէրը՝ նստաւ անոր վրայ, սրունք-ները լարած վիճակով։

— Կը դիտեմ որ անգլերէնդ առաջ-ուընէ աւելի լաւ կը վերլիշես այժմ, բսաւ Ռեհլ։ Շարունակէ, պատմէ տես-նենք։

Գաղիկ կոկորդը մաքրելով սկսաւ պատմել. մինչ իր աչքերը կը փնտ-ռէին կէս մոռցուած անցեալի պատ-մութիւններուն թելերը։

— Միացեալ Նահանգները բաւա-կանաչափ լաւ չէի՞ն ձեզի համար, հարցուց Ռեհլ, զայն խօսեցնելու նը-պատակով։

— Բաւականաչափ լա՞ւ։ Ա՜հ։ Ու-սկսաւ ուիթը մատները ճայթեցնել։ Շատ լաւ էր։ Ազատ ու հանգիստ կեանք մը կ՚ապրէի հոն։ Հաւկիթ եւ խոզապուխտ, մաքուր շապիկ, գեղե-ցիկ կօշիկներ, յարկաբաժին մը լո-գարանով. հանգիստ գործ, լաւ վճա-րում, կարդալու յարմար գիրքեր, ազնուութիւն, ազատութիւն։ Բայց ի՞նչպէս կրնայի այդ բոլորը վայելել, երբ կը յիշէի Հայաստանի իմ ժողո-վուրդը։

Մատները գլխուն մազերուն տանե-լով, դարձեալ կրակին յառեցաւ. Թե-րեւս Ամերիկեան լեզուն կ՚ուզէր վեր-յիշել։

— Ժամանակ մը եղաւ որ մոռցայ։ Խըրաքանչիւր երիտասարդ երբ քիչ մը ատեն լաւ կեանք վարէ, կը մոռնայ զայն։ Գրպանիս մէջ դրամ գտնուելու եւ զայն ծախսելու իրաւունքի գիտակ-ցութիւնը գիս գինովցուց. եւ մոռցայ Հայաստանը։ Հպատակութեան հա-մար առաջին թուղթերս առի։ Շատ եր-ջանիկ էի ու երախտապարտ։

Դարձեալ լռեց ու գլուխը ծռելով թեւերուն մէջ առաւ զայն։

— Ինչո՞ւ հպատակ չդարձար, հար-ցուց Ռեհլ։

— Ո՜հ, յաճախ մտածեցի այդ մա-սին։ Ես ոչ մէկ երկրի քաղաքացի եմ։ Ես օրէնքէ դուրս մէկն եմ հոս, ինչ-պէս հոն՝ Ամերիկայի մէջ։

Թուրք մը սպաննեցի։ Նիւ Եորքի մէջ գիս ելեկտրական աթոռի վրայ պիտի նստեցնէին, սպաննած ըլլալուս համար այն մարդը— որուն մասին ձեզի ըսած եմ թէ աչքերուս իսկ առ-ջեւ ինչ պատահեցաւ խեղճ մօրս։ Լաւ. այդ մարդը Ամերիկա եկաւ եւ ես զայն սպաննեցի։

— Նախապէս ինչո՞ւ Հայաստանէն հեռացաք, հարցուց Կլորիան։

— Ինչո՞ւ չհեռանայի։ Բաղդաւոր էի որ յաջողեցայ փախչիլ։ Եւրոպական պետութիւնները այդ անծեալ Ապտիւլ Համիտը կը յանդիմանէին Պուլկար ժողովուրդը մորթոտելուն համար. ուստի իր բարկութիւնը մեզ՝ Հայե-րուս վրայ դարձուց. այդպէսով ա-պացուցանելու համար թէ իր տունին մէջ ազատ է չարժելու այնպէս ինչ-պէս ինք կը փափաքի։ Ձեզի կ՚ըսեմ որ մարդասպանութիւն ու աւարառու-թիւնը այնքան սովորական բաներ էին այդ օրերուն, ինչպէս ճանճերն ամառ-ուանակին։ Փախայ եւ փոքր նաւու մը մէջ աշխատեցայ։ Ու երբ Ամերի-կա հասայ, հոնտեղ առանց բարեկամ կամ դրամ ունենալու, ցամաք դուրս ելլելս արտօնեցին. որովհետեւ նա-ւավարները ինծի համար բարեխօսեր էին, ըսելով թէ կրօնական հետապնդում-ներու համար փախած էի։

— Առաջին օրն իսկ Թոնին իմ լաւ բարեկամս եղաւ։ Ես կը մաքրէի իր սպասուհանները, գարեջրատունին ու թզամանները։ Ինծի դրամ փոխ տա-լով ըսաւ որ գործ շատ կեցած անկ[...] էր թամ։ Ահա այդ օրերուն էր որ մոռցայ Հայաստանը։

Դարձեալ մեր ներկայութիւնը մոռ-նալով, սկսաւ գետինը տախտակամա-ծին նայիլ։

— Ի՞նչ բանն էր որ Հայաստանը ձեզ կրկին յիշեցուց, հարցուց Կլո-րիան։

— Թուրքը— Քեամիլ— յիշեցուց զայն։ Քեամիլ, որ չորս դէնով գինու-որ մը որդիներու ձեռքէն մայրս գնելով՝ զայն։ Ես ալ թերեւս առջեւ չարչարեց զայն։ Ետ[...] ուրեմն պաշտօնով տաճկական հիւպա-տոսարանը եկած էր ան։ Այդ միջոցին ես գլխաւոր դռնապանն էի եւ բաժ-նեկից Նիւ Եորքի ճաշարաններէն մէ-կուն։ Այս դէբ անսառնը ամէն որ հոն ճաշի կուգար։ Հոն հանդիպեցայ իրեն եւ ճանչցայ զինքը։ ինք ինծի չճանչցաւ։

(Տար)

ՅՕՄՍԵՐ

Չաւկով կը հաստատեն

Բրիտանական խորհրդարանին մէջ Սըր Սայմըն յայտարարեց, թէ «կառավարութիւնը մտադրութիւն չունի գերման նախկին գաղթավայրերը վերադարձնելու»:

Վարչապետ Տալատիէ նոյնպէս յայտարարեց, թէ «Ֆրանսա պիտի ընդդիմանայ իր գաղութային կայսրութեան վրայ փորձուած ամէն յարձակումի եւ վճռականօրէն պիտի պաշտպանէ իր կայսերական սատացուածքին ամբողջականութիւնը»:

Ինչու այսպիսի յայտարարութիւններ. ինչո՞ւ այս հերքումները իրարու ետեւէ

Եթէ գերման գաղթավայրերը վերադարձնելու հարց չկար իրապէս, այսպիսի յայտարարութիւններու ալ տեղի պիտի չմնար.

Եթէ այդպէս էր, այլեւս ինչու Հիթլէր խօսեցաւ Չէմպըրլէնին հետ Պերխթեսկադէնի մէջ եւ յետագային ալ Վէյմարի մէջ խօսած ճառով յիշատակութիւն բրաւ այդ մասին:

Ինչու Պելճ. Նախարարապետ Սփաք յայտարարեց, թէ «Քոնկօն կը պատկանի Պելճիքայի եւ պիտի շարունակէ պատկանիլ անոր»:

Ինչու Փորթուգալ ծանուցագիր ուղղեց Փարիզի կառավարութեան, որով յայտարարեց թէ «երրորդ Րէյխի պահանջները գաղթավայրերու մասին իրեն չեն կրնար վերաբերիլ, քանի որ Փորթուգալ ո եւ է գաղթավայր խլած չէ Գերմանիայէն»:

Ինչու Հարաւ-արեւելեան Ափրիկէի պաշտպանութեան նախարար Օսվալտ Բիրօ, Լոնտոնի դաշնիքին հետ երկար խորհրդակցելէ ետք, անցած է այժմ Պերլին եւ անպաշտօն բանակցութիւն կը վարէ գերման կառավարութեան հետ: Ան նոյնիսկ ընդունուած է Հիթլէրի կողմէ իբրեւ կարեւոր բանագնաց:

Ինչու Հարաւ-արեւմտեան Ափրիկէի արդարութեան նախարար Ջօր. Սմըթս յայտարարեց վճռական թոնով. «եթէ պէտք ըլլայ, պիտի կռուինք պաշտպանելու համար Հարաւ-արեւմտեան Ափրիկէն»:

Այս հարցումներուն պատասխանը պարզ է: Գերման գաղթավայրերը վերադարձնելու հարց կայ: Ոչ միայն այդ հարցը կայ, այլ այժմէական ու հրատապ բնոյթ ստացած է այսօր:

Երբ հերքումները իրարու կը յաջորդեն, երբ յայտարարութիւնները կը չառնեն պետական պատասխանատու մարդոց բերնին մէջ, գիտցէք որ բան մը կը դառնայ:

Հերքումները ինքնըստինքեան նշան են, որ գաղթավայրերու խնդիրը դիւանագիտական սեղանի վրայ է:

Հերքումը այստեղ հաստատումի համազօր է:

ԱՍԱՏՈՒՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»Ը ՅԱՒԵՐԺԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նոյեմբեր 27ին Երեւանի մէջ նիստ գումարած է այն յանձնախումբը, որուն պաշտօն տրուած է յաւերժացնել «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութիւնը: Ներկայ եղած են նաեւ գրողներ, արուեստագէտներ, «[illegible]»ի թղթակիցները:

Վարչապետ Ա. Փիրուզեան ներկայացուցած է «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութեան արժէքը եւ յոբելեանին խնդիրը: Պ. Աբով յայտնած է թէ Լեզուի եւ գրականութեան ուսումնարանը կը պատրաստէ «Սասունցի Դաւիթ»ի ամբողջական բնագիրը եւ գիտական քննութիւնը: Ա. Կարապետեան եւ Հ. Մելիքեան թելադրանքներ ըրած են «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութեան շրջանը ուսումնասիրելու մասին: Խօսած են նաեւ Սիմոն Սարկիսեան, Մ. Աբեղեան, Մանանդեան, Դ. Տէմիրճեան, Արազի, Յովհ. Շիրազ, Ցարօ Ստեփանեան, Գր. Ցարուքինեան:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՆԱՍՆԱԲՈՅԺԱՐԱՆԸ

Այս տարի Նոյեմբերին կը լրանայ Երեւանի անասնաբուժական հիմնարկութեան տասնամեակը: Տասը տարուան ընթացքին հիմնարկութիւնը տուած է աւելի քան հազար շրջանաւարտներ, որոնցմէ 609 աւարտեր են անասնաբուժական, իսկ 405ը կենդանաբանական բաժանմունքները:

Հիմնարկութեան մէջ կ՚աշխատին 14 փրոֆէսէօրներ եւ 20 դասախօսներ, որոնցմէ 24ը ունին գիտութեան թեկնածուի կոչում:

Հիմնարկութիւնը ունի լաւ կահաւորուած գիտական լաբորատորիաներ, հարուստ դրադարան, թանգարան, բուժարան եւայլն: Ուսումնասիրութիւններու եւ գիտական հետազօտական աշխատանքի համար կան բոլոր հնարաւորութիւնները:

Հիմնարկութիւնը այս տարի պիտի ընդունի 225 ուսանողներ: Դիմումներ կը ստացուին Խ. Միութեան բոլոր կողմերէն:

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Նոր բնակիչները իրաւունք ստացած են անհատական տուներ շինելու համար: Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդը սկսած է հող յատկացնել այդ նպատակով: Այս տարին պիտի յատկացուի մօտ 300 կտոր հող, իւրաքանչիւրը 5 — 6 հարիւր քառակուսի մեթր տարածութիւնով:

20 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈՒՓ ՊԱՀԱԾՈՆԵՐ

Հայաստանի մէջ այս տարի պիտի պատրաստուին 15,325 հազար տուփ պտուղի եւ 5,500,000 տուփ բանջարեղէնի պահածոներ:

Նախատեսուած տարեկան 800,000 տուփ ծիրանի պահածոյին փոխարէն, արդէն պատրաստուած է 1,180,000:

Երեւանի պահածոյի գործարանը իր արտադրութենէն դրացի հանրապետութեանց ղրկած է 470,000 տուփ անուշեղէն:

ԴՈՒԻՆԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Շատ է գրուած Դուինի պեղումներուն մասին: Առաջին անգամ պեղումներ կատարած է ակադեմական Մառ (1892): Գլխաւոր պեղումները սկսած են 1937ին գիտութեանց ակադեմիայի կողմէ: Այդ պեղումներուն ընթացքին Երեւան հանուեցաւ քաղաքին գլխաւոր մուտքերէն մէկը, ուրկէ Գառնի գետէն ջուրը բերած են խմելու: Ջուրը կզմինարէ խողովակներով: Երեւան հանուած են նաեւ Զ. եւ Է. դարերու հայ ճարտարապետութեան կոթողները պրպտուած սեւ տուֆ քարէ, ինչպէս նաեւ տարօրինակ արձանագրութիւններ ապակեայ բաժակներու վրայ, աշխատանքի զանազան գործիքներ, վերաշինութեան մէջ մինչեւ այժմ գործածուող կաւէ կտորներ, արհեստանոց մը նկարիչի յատուկ՝ որմանկարներով եւ ներկերու ամաններով, երկու մեթր խորութեան մէջ փտած շէնքի մնացորդներ («Խորհ. Հայաստան», 2 Նոյ.):

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱԼՔԱՆ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

«Արաղ», 23 Հոկտ.

Ռումանահայ միութեան կեդր. վարչութիւնը նկատելով որ օտարականներու հանդէպ ձգուած օրինական սեղմումները կը տարածուին ցարդ հայ գաղթականներու վրայ ալ, ինչ կը վերաբերի անոնց աշխատելու իրաւունքին, եւ նկատելով որ այդ սեղմումներէն ամէնէն աւելի տուժողներն են գաղթականութեան միջին և խոնարհ խաւերը, որոնց հպատակութեան խնդիրը իր անհրաժեշտ կարեւորութեամբ հետապնդելով հանդերձ, դիմել Աշխատանքի եւ Ազգ. Տնտեսութեան նախարարութեանց, որպէսզի օտարականներու նկատմամբ նախատեսուած սեղմումներէն զերծ կացուցուին գաղթական Հայերը, նկատելով որ զանոնք կարելի չէ դասել սովորական օտարներու շարքը:

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅԵՐԸ ԿԸՆԴՈՒՆՈՒԻՆ ԻԲՐԵՒ ՀՊԱՏԱԿ

Ռումանիոյ ցամաքային նախարարութիւնը հոկտեմբեր 10 թուակիր պաշտօնագրով մը հաղորդած է Ռումանահայ Միութեան թէ բարեացակամութեամբ պիտի քննէ հայոց կողմէ եղած դիմումները՝ ռումէն քաղաքացի դառնալու համար:

Այս պաշտօնագրին վրայ, Միութիւնը իրեն դիմելու հրաւիրած է այն բոլոր գաղթական Հայերը որոնք կ՚ուզեն ռումէն քաղաքացի դառնալ:

Ռումէն կառավարութեան այս նոր բարեացակամութիւնը խոր գոհունակութիւն առաջ բերած է հայկական շրջանակներուն մէջ:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Պուլկարական «Փրաղանիչ»ի թերթի կը գրէ Պայքարը Հայերու միջեւ, իշխանութիւն երիտասարդներու եւ Ծերերու միջեւ խարազներով.

«Պուլկարիոյ հայ գաղութին մէջ ուժեղ պայքար կը մղուի: Հայերը երկու թշնամական բանակներու բաժնուած են — երիտասարդներու եւ ծերերու: Հասկնալի է որ առաջիններուն մէջ կան բազմաթիւ «մօրուսաւոր պատանիներ», իսկ երկրորդներուն մէջ ալ շատ մը անմօրուներ»:

Հայ երկու բանակներու վարած պայքարը արդիւնք կ՚ըլլայ անոնց հանրային գործերուն: Վարժարանները սակաւին չեն բացուած շատ մը վայրերու մէջ: Երկու կողմերը իրար կը դրպարտեն իշխանութիւններու մօտ եւ անհատական գործերու մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ «Արեւ» կը գրէ (7 Նոյ.).

— «Բարեգործականի ամէնէն հաւատարիմ անդամներէն ու պաշտպաններէն շատեր վերջին տարիներս պէտքը կը զգային անոր կանոնագրին մէջ դէպի ժողովրդականացում բանի մը փոփոխութիւններ մտցնելու:

Այս ձգտումն ու շարժումը յառաջ չէին գար միմիայն դէպքերէ, այլ ունէին նաեւ հոգեբանական պատճառներ:

Հիմնադիր նախագահին՝ Պօղոս Նուպար փաշայի մահէն ետք, Միութիւնը կարճ միջոց մը մնաց առանց նախագահի, այդ միջոցին, արդէն, ամէն ոք կը փնտռէր այն հեղինակաւոր անձնաւորութիւնը որ պիտի կրնար՝ միայն իր դիրքովը, վստահելիութեամբը եւ վարչական ու դրամական հարցերու մէջ իր ճանչցուած կարողութեամբը, այլ եւ իր նուիրումովը Միութեան գործին, անոր գլուխը անցնիլ եւ լրացնել երկրորդ Մեծն Նուպարի թողած պակասը:

Կը յիշուի թէ ինչ մեծ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի ընտրութիւնը նախագահութեան պաշտօնին՝ Բարեգործականի բոլոր անդամներուն եւ ոչ-անդամներուն, մանաւանդ անոր Շրջանակային Յանձնաժողովներուն և մասնաճիւղերու վարչութիւններուն կողմէ: Պ. Կիւլպէնկեան իր վրայ ունէր հեղինակութեան, դիրքի, վստահելիութեան եւ ձեռնհասութեան վերոյիշեալ բոլոր պայմանները: Ըլլալով Կիւլպէնկեան մը, թէ՛ ժառանգաբար եւ թէ համերաշխաբար իր մօտաւոր ազգականներուն՝ Պատրիկ, Կիւլպապի եւ Յարութիւն Կիւլպէնկեաններու, ան երբեք հեռու կանգնած չէր ազգէն, ծանօթ էր անոր հարցերուն եւ պէտքերուն, ու նաեւ ցոյց տուած էր, զանազան առիթներով, նիւթապէս անոր օգտակար ըլլալու իր յօժարակամութիւնը: Կը մնար միայն պարագայ մը. իր մեծ ելեւմտագէտի բազմազբաղ կեանքը իրեն թոյլ պիտի տա՞ր այնպէս մօտէն հետեւելու Միութեան գործին՝ ինչպէս ըրած էր նախկին նախագահը երկար տարիներ, Գահիրէ ու Փարիզ, անոր կեդրոնավայրին մէջ ներկայ ըլլար անձամբ թէ բացակայ:

Պ. Գ. Կիւլպէնկեան, դժուարաւ համաձայնելէ ետք իրեն մատուցուած պաշտօնը, ձեռնարկեց զայն վարելու այնպիսի նուիրումով մը՝ որ զարմացուց ամէնէն լաւատեսներն անգամ: Բայց իր գրասենեակին մէջ անոր գործերուն ուսումնասիրութեան նուիրած ժամանակէն՝ ան ամէն օր առնուազն մէկ ժամ կը յատկացնէր Միութեան կեդրոնավայրին մէջ վարիչ պատուիրակին հետ իր կատարած խորհրդակցութիւններուն, որոնցմէ զատ ալ՝ շաբաթը անգամ մը կը նախագահէր Կեդր. Վարչ. Ժողովի նիստերուն, աւելի երկար տեւողութեամբ: Առաջին օրէն իսկ, պահանջած էր ի ձեռին ունենալ Միութեան անձեռնմխելի դրամագլուխը կազմող եւ մօտ մէկ միլիոն ոսկիի հասնող (որուն կէսը կամ աւելին՝ Մելքոնեան մեծ նուիրատուութեան գումարը) արժեթուղթերուն ցուցակը, զայն ուսումնասիրելու եւ բաժնելու համար քանի մը խումբերու (հաստատուն, ի հարկին փոփոխելի, եւ անմիջապէս փոփոխելի տեսակներ),— բան մը զոր ինք միայն ի վիճակի էր ընելու, որ կենսական է Միութեան շահուն համար եւ զոր ըրած էր արդէն ընել՝ երբ անակնկալ կերպով հրաժարեցաւ, եթէ չենք սխալիր կիսատ թողլով վերոյիշեալ աշխատութիւնն ալ՝ որ վերջին յատուկ Յանձնախումբի մը յանձնուեցաւ եւ այժմ օրին (առ ձեռն) կը պահուի, կարծենք, մնայուն հանգամանք ստացած Ելեւմտական Յանձնաժողովին կողմէ:

Հակառակ տրուած մէկէ աւելի մեկնութիւններուն, թերեւս ալ այդ մեկնութեանց շատութեան պատճառաւ, մինչեւ հիմա որոշապէս չգիտցուեցաւ Պ. Կիւլպէնկեանի հրաժարման բուն պատճառը: Ոչ ոք ուզեց հաւատալ թէ իրեն նման լուրջ անձնաւորութիւն մը կրնար, այդքան քիչ ժամանակի մէջ, չուզել ձեռնարկուած պաշտօնէ մը, առանց անհարթելի պատճառ մը ունենալու: Ամէն պարագայի, այս հրաժարումը ծանր ազդեց եւ դեռ կ՚ազդէ Բարեգործականի վերաբերմամբ անդամներու եւ ժողովուրդին հոգեկան տրամադրութեան վրայ, բաց որում նոր նախագահը՝ Զարեհ պէյ Նուպար, երկրորդ որդին հանգուցեալ Պօղոս փաշա Նուպարի, ժառանգած ըլլալով հանդերձ իր հօր շատ մը բարեմասնութիւնները՝ ինչպէս անոր ազգասիրութիւնը, նուիրումի ոգին եւ լրջութիւնը, դժբախտաբար չունի անոր ձեռնհասութիւնը վարչական եւ ելեւմտական գործերու մէջ, եւ այս պատճառաւ չի կրնար անոր չափ գործունէութիւն ալ ունենալ, որուն ալ հետեւանքով աւելի հեղինակութիւն կը ստանան եւ անհատապէս գործունեայ կը դառնան Կեդր. Վարչութեան այս կամ այն երկրորդական անդամները:

Այս է մէկը այն հոգեբանական պատճառներէն՝ որ կը մղէր Միութեան կեանքով մօտէն շահագրգռուողները — Փարիզի մէջ ըլլային անոնք թէ հեռուն— փափաքելու եւ պահանջելու՝ որպէսզի անոր գործօն անդամները տարեւէ մասնակցութիւն ունենան Միութեան ընդհանուր գործունէութիւնը գծող որոշումներուն մէջ, այսինքն թէ՝ Ընդհ. Ժողովը կրէ աւելի ներկայացուցչական բնոյթ եւ վայելէ աւելի որոշիչ իրաւունքներ:

Երկրորդ հոգեբանական պատճառը այս ձգտումին՝ հետեւեալն է:

Անցած էր այն շրջանը՝ ուր Բարեգործականը, նախ (պատերազմէն առաջ) խստօրէն սահմանադրուած գործ մը կը կատարէր նպաստել Թուրքիոյ հայկական գաւառներու հայ ժողովուրդին կրթական եւ երկրագործական ձեռնարկներուն) եւ ապա (պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարէն վերջ տարիներով) անմիջական օգնութեան գործ մը (գաղթականներու ապրուստ, տեղաւորում, փոխադրութիւն եւ կրկին տեղաւորում՝ նախնական կրթութեամբ անոնց զաւակներուն): Այժմ բազմացած ու ճիւղաւորուած էին պահանջները, որոնց գոհացման համար ամէն աչք կը դառնար Միութեան: Բայց անհուն չէին անոր եկամուտները եւ, առկէ զատ, կտակներու եւ մեծ նուիրատուութեանց հասոյթները յատկացուած էին որոշ նպատակներու՝ զորս անկարելի էր փոփոխել: Անհրաժեշտ էր, ուրեմն, դիմել ժողովուրդին՝ հարուստին, միջակին եւ շատ համեստին նաեւ, որպէսզի ոմանք մեծ գումարներով եւ ուրիշներ մեծ թիւով, նիւթական նոր միջոցներ ընձեռեն Միութեան: Ասոր փոխարէն՝ տարուէ տարի կը նուազէին անոր հասոյթները: Յաւելումի առաջին պայմանն էր՝ Միութիւնը ռամկավարացնել, այսինքն անոր անդամներուն եւ նուիրատուներուն սա՛ համոզումը ներշնչել՝ թէ տուող պիտի չըլլան միայն, այլեւ որոշող: Երկրորդ պայմանն էր՝ ներկայ հասոյթներով արդէն, կատարել ժողովրդական ձեռնարկներ, որոնք տարբեր ըլլային բուրժուա կարգ անցած սովորական եւ անբաւական ձեռնարկներէն:

Ասոնք էին, ահա՛, աւելի կամ նուազ գիտակցութեամբ զգացուած հոգեբանական պատճառները Կանոնագրի բարեփոխման՝ որ բաղձալ է Կեդր. Վարչութեան սակաւատիրական իշխանութիւնը մեղմել ձգտող նոր կանոններու հաստատման՝ պահանջումներուն»:

ՍԱՐՕՅԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ

Տաղանդաւոր երիտասարդին մէկ ստեղծագործութիւնը, տառադարձուած պատմուածք, հրապարակ ելած է, «Մէկն ու միւսը», խորագրին տակ, 283 էջ: «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» իր նոյեմբեր 13ի գրական յաւելուածին մէջ Իրկինք կը բարձրացնէ Սարոյեանը, յառաջապահ ամերիկեան նորագոյն գրականութեան: Խստապահանջ, բազմազան, մեծադանդուած գերման գրական աշխարհն է, որ կը հիւրընկալէ զինք: Այսպէսով, տաղանդաւոր Հայորդին չքեղ ոստումով մը կը մտնէ համաշխարհային գրականութեան շրջանակէն ներս: Ու իր տաղանդը կը դառնայ հաստատուն ու վաւերական, փրկուելով ամերիկեան խարխուլ համբաւի մղձաւանջէն: Գերմաներէն հրատարակութեամբ Սարոյեան միանգամայն ժամանակակից համաշխարհային երիտասարդ գրական տաղանդներուն առաջին գիծին վրայ կը դրուի: Գերման թերթը, մանրամասն երկար սիւնակ մը գովեստ նուիրելով մեր արինակցին, չըսեր սակայն թէ Հայ մըն է, թէ այս ցեղը ինչո՞վ արժանի էր ընդհ. պատերազմին բնաջնջել սրուելու համար: Փ.

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Այդպիսի չարաչար աշխատանքով դրամ են խնայած ու սկսած առեւտուրի, մեծ մասամբ իբրեւ նըպարավաճառ: Ներկայիս ալ հայութեան հարիւրին 50ը աւելի նպարավաճառներ են. անոնց մէջ կան մէկ քանիներ, որոնք աւելի առաջացած են եւ երկրորդ աստիճանի մեծաքանակ վաճառատուն դարձած: Նպարավաճառութենէն յետոյ հայութեան երկրորդ գլխաւոր զբաղմունքը կօշիկի գործն է. տասնեակէ մը աւելի կօշիկի հայ գործարանատէրեր կան. ուրիշներ լոկ կօշկավաճառ են, իսկ բաւական մեծ թիւ մըն ալ հնակարկատ կամ սանդալավաճառներ: Ասպա զգալի տոկոս մը կը կազմեն գերձակները ուրիշ արհեստաւորներ ալ ի հարկէ գործ կը գտնեն իրենց արհեստը. օրավարձով աշխատող բանուորներ ու արհեստաւորներ— կօշկակար, դերձակ, կառավար եւն.— առանց մեծ սխալի կարելի է ըսել, որ մօտ տասը առ հարիւր կը կազմեն: Վերջերս Հայերը մտած ունին առեւտուրի մէկ ուրիշ ճիւղին՝ հիւսուածեղէնի վաճառականութեան ձեռք զարնելու. առաջ մէկ ձեռքի մատները կը բաւէին հիւսուածեղէնի հայ վաճառականները համրելու համար. վերջին տարիները քիչ մը դրամագլուխ ունեցողը այդ ճիւղին կ՚անցնէր, եւ ներկայիս մէկ քանի տասնեակի կը հասնի հիւսուածեղէնի խանութպաններուն թիւը:

Նոյն ճիւղին վրայ իբր ներածող — մեծաքանակ՝ Պաղըրճեան տունը մասնաճիւղ մը ունի Մութէվիտէօի մէջ:

Ինչպէս կը տեսնուի, մէկ եւ կէս տասնեակ տարիներու չարաչար ու շարքաշ աշխատանքի շնորհիւ՝ հայութիւնը իրեն համար ինքնաբաւ ու բարեկեցիկ կեանք է ստեղծած. շատեր տան ու հողի սեփականատէրեր են դարձած, դրականներու ընձեռած դիւրութիւններէն օգտուելով: Վերջին հնգամեակը գործերու համար աննըպաստ էր. երկրին դրամը մեծ անկումներ կրեց, եւ համաշխարհային տնտեսական տագնապը հոն ալ իր խոր անդրադարձումներն ունեցաւ. Նոյն խակ մէկ քանի հայ վաճառականներ սնանկացան:

Քանի մը խօսք ալ գաղութի ազգային կեանքի մասին:

1923ին իսկ կը ստեղծուին կազմակերպութիւններ ու միութիւններ. մէկ քանի տարիճաններ անցնելէ յետոյ մարմին կ՚առնէ Մոնթէվիտէօյի Հայ Գաղութային Միութիւնը, կը դառնայ պետութենէն ճանչցուած ու հաստատուած «բարոյական անձնաւորութիւն», կը գնէ սեփական շէնք մը, որ կը ծառայեցուի թէ՛ եկեղեցիի եւ թէ դպրոցի համար: Մինչեւ 1935 թուականը այդ Միութեան կ՚անդամակցէին գաղութի բոլոր խաւերն ու տարրերը առհասարակ. սակայն վերոյիշեալ թուականէն հոկեան - հնչակեան տարրերը բաժնուեցան Միութենէն եւ կազմեցին նոր մարմին մը «Հայ կեդրոն» անունով, միաժամանակ հիմնելով առանձին եկեղեցի ու դպրոց: Այնպէս որ ներկայիս Մոնթէվիտէօի հայ գաղութը բաժնուած է երկու մասի, առանձին եկեղեցիով ու առանձին դպրոցներով: Գաղութի մեծամասնութիւնը Հայ Գաղութային Միութեան հետ է, որ կը պահէ չորս դպրոցներ մօտ չորս հարիւր աշակերտներով. իսկ Հայ կեդրոնը ունի երկու դպրոց, ընդամէնը հազիւ ութսուն աշակերտներով: Դպրոցներու շատութեան գլխաւոր պատճառն այն է, որ հայութիւնը Մոնթէվիտէօի մէջ ցրուած է քաղաքին բոլոր կողմերը:

Ուրուկուայի մէջ ուսումը պարտաւորիչ է եւ ձրի. համալսարաններն անգամ ձրի են: Նախակրթարանները կրկնակ հերթով են, այսինքն՝ եթէ նախակրթարանի մը համար 200 աշակերտ արձանագրուած է, անոնցմէ 100ը առաւօտները դպրոց կ՚երթան, իսկ մնացած 100ն ալ միեւնոյն դասաւանդութիւնը կը ստանան կէսօրէն յետոյ: Այս կրկնակ հերթի հանգամանքը շատ նպաստաւոր է հայ նախակրթարաններ պահելու համար. այն հայ մանուկները, որոնք կէսօրէն առաջ պետական դպրոց կը յաճախեն կուգան հայկական, իսկ կէսօրէն յետոյ պետական յաճախողները՝ կէսօրէն առաջ հայկական. ինքնին հասկնալի է որ հայկական դպրոցները թէ կէսօրէն առաջ եւ թէ յետոյ բաց են:

Յիշատակելի նաեւ, որ Ագչէհիրցի Հայերը, որոնք բաւական խոշոր համայնք մը ունին Մութէվիտէօի մէջ, մինչեւ անցեալ տարի առանձին դըպրոց կը պահէին, այս տարի այլեւս ի վիճակի չեղան վերաբանալու. դըպրոցական շէնք ալ շինած ունին— անշուշտ պարտքով— Ագչէհիրի Հայրենակցական Միութեան անունով:

Մոնթէվիտէօի գաղութի ազգային կեանքը ի հարկէ դպրոցներով ու եկեղեցիներով չի սահմանափակուիր. հոն ալ կան կազմակերպութիւններ ու շատ մը միութիւններ, որոնք հանդէսներով, ներկայացումներով, երեկոյթներով ու ասուլիսով ազգային կեանք կը ստեղծեն: Հոս ցաւելով արձանագրել պէտք է, որ ձայնասփիւռի հըրաշք գործիքը հայ անունը կրող անհատներ ու երբեմն միութիւններ չարաչար կը գործածեն՝ թրքական եղանակներ (այն ալ Թուրքիայէն վտարուած շարքիներ) ու թրքական բարբառը հնչեցնելով ռատիօ-կայաններէն(*). միայն «Կոմիտաս» երգչախումբն է, որ զուտ հայ երաժշտութիւն կը սփռէ ռատիոյէն եւ հայերէն քաղցր լեզուով կը խօսի իր ունկնդիրներուն. այս երգչախումբին մէջ ի մի են եկած գաղութի լաւագոյն երգիչները ու նուագողները. իրենց ուժերով խմբերգներ ալ կը պատրաստեն. ծրագրած են եւ մօտ ատենէն Մոնթէվիտէօ պիտի հրաւիրեն հայ լաւ երաժշտագէտ խմբավար մը: «Կոմիտաս»ը ենթակայ է Հայ Գաղութային Միութեան. սերտօրէն կը գործակցի Հայ Կ. Խաչի Մասնաճիւղին եւ այլ ազգային գետնի վրայ գործող միութիւններու հետ, եւ այսպէս համագործակցաբար զարկ կը տրուի հայ մշակոյթի տարածման եւ խորացման:

Տրուած ըլլալով որ երկրին իշխանութեան կողմէ սահմանափակումներ ու սեղմումներ քիչ կան, Մոնթէվիտէօի հայ գաղութը ազգային կեանքի վերելքի հնարաւորութիւններ ունի, կրնայ անգամ հայկական միջնակարգ դպրոց ունենալ. ազգային ոգիով տոգորուած տարրը մեծ գուրգուրանք ունի դպրոցներու վրայ եւ մեծ զոհողութիւններ կ՚ընէ առանց բացի դըպրոցներու պիւտճէն գոցելու համար:

(3)

Ն. Տ.

(*) Հարաւային Ամերիկայի մէջ պետականներէն դուրս բազմաթիւ ռատիօ-կայաններ կան, որոնք մասնաւոր ձեռնարկութիւններ են եւ որոնցմէ կարելի է «ժամեր վարձել»:

ւէին երեք շոգենաւեր, ծաղկեպսակներով բեռնաւոր։ Իզմիթէն դագաղը դրուեցաւ մասնաւոր շոգեկառք մը, որ Էնկիւրի հասաւ կիրակի առաւօտ, կանգ առնելով ամէն կայարանի մէջ, ուր հրաժեշտի արտայայտութիւններ եղան։ Շաբաթ գիշեր, Հայտար-Փաշայէն շոգեկառք առին եւ կիրակի առաւօտ Էնկիւրի հասան նաեւ քաղաքային, զինուորական, ուսանողական եւ միջազգային պատուիրակութիւնները։

Երբ դագաղը Էնկիւրիի կայարանը հասաւ, տասներկու զօրավարներ իրենց ուսերուն վրայ առին եւ տարին դրին հրետասայլի վրայ։ Դագաղը կը կշռէ 300 քիլօ։ Ցետոյ առաջնորդութեամբ նախագահ Ըսմէթ Ինէօնիւի, գլխարաց, գործավարները, երեսփոխանները, զինուորականները թափօր կազմած յառաջացան մինչեւ Ազգ. Ժողովի շէնքը, որու առջեւ շինուած էր մահարձան մը։ Ամբողջ օրը, երէկ, ժողովուրդը տողանցք կատարեց մահարձանին առջեւ։

Այս առաւօտ տեղի կ'ունենայ բուն յուղարկաւորութիւնը։

*** Կալաթայի մեծ փողոցին վրայ, խարխուլ տան մը տանիքը բարձրացած էր բազմութիւն մը, դիտելու համար յուղարկաւորներու թափօրը։ Շէնքը չդիմացաւ ծանրութեան եւ փլաւ։ Փլատակներուն մէջէն դուրս հանեցին մօտաւորապէս քսան վիրաւորներ։

«Փըթի-Փարիզիէն»ի թղթակիցը կը գրէ թէ յուղարկաւորներու թափօրին տպաւորութեան տակ թրքուհի մը նուաղեցաւ ինկաւ, իսկ հայ երիտասարդ մը խենթեցաւ եւ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

«Փարի-Սուար»ի թղթակիցը խօսելով այն հրմշտուքին մասին, որու հետեւանքով, ինչպէս գրեցինք, սպաննուեցան 11 հոգի, կը գրէ. «Այրերը ի զուր կը փորձեն դիմադրել այն խօլական ճնշումին, որ զիրենք կը մղէ առաջ։ Ու գետին կը տապալէն կիները, ծերերը, երեխաները, եւ մարդկային հեղեղ մը, չես գիտեր ի՛նչ փոթորիկէ մը մղուած, թաւալելով կ'անցնի անոնց վրայէն։ Կիները կը խեղդուին, ծերերը, եւ երեխաները ոտնակոխ կ'ըլլան։ Այս կատաղի հրմշտուքը տեւեց հազիւ քանի մը վայրկեան, բայց երբ ամբոխը կը ցրուէն, կը տեսնուի որ գետինը ծածկուած է արիւնլուայ եւ անկենդան մարմիններով»։ 11 մեռեալ։

Եւրոպացիները զարմացնելու ստիճան աննախընթաց յուղարկաւորութիւն մը ընելու թրքական ցանկութիւնը եղերական հանդամանք առաւ ի վերջոյ...։

Ալզաս-Լորէնի գրաւման տարեդարձը

Ալզաս-Լօրէնի գրաւման 20րդ տարեդարձը տօնուեցաւ, կիրակի, մեծ հանդիսութիւններով։

Մէցի մէջ, մարաջախտ Փէթէն, փառաւոր զօրանցքէ մը վերջ ճառ մը խօսելով պանծացուց ոչ միայն բանակը, այլեւ «Ֆրանսա'ան հոգեկան ուժերը, որոնք Ֆրանսայի պարգեւած են իր մեծութիւնը դարերու մէջ»։

Ցետոյ կանգ առնելով ազգ. միութեան անհրաժեշտութեան վրայ, իբրեւ խորհրդանշան ներկայացուց Ֆրանսական եռագոյն դրօշը,— պէտք չէ թոյլ տալ, ըսաւ, որ իրարմէ բաժնուին այդ երեք գոյները, անոնց միութիւնն էր որ Ֆրանսայի տուաւ պատիւ եւ արժէք, անոնց միութենէն էր որ ժայթքեցաւ Ֆրանսական ուժը։

Մեծ հանդիսութիւններ եղան նաեւ Քոլմարի մէջ, ուր խօսեցաւ նախորդ վարչապետ Շօթան, որ նոյնպէս հրաւէր ուղղեց միութեան, կոչ բրաւ ուժ տալ երկրին տնտեսական վերականգնումի ճիգերուն,— կառավարութեան դերն է, ըսաւ, վերարծարծել ժողովուրդին սքանչելի առաքինութիւնները, լծել ժողովուրդը վերականգնումի աշխատանքներուն՝ ցոյց տալով փրկութեան ճամբան։

«Ժանտախտ, սեւ ցաւ եւ... նացիզմ»

—— oo ——

Նիւ-Եորքի քաղաքապետը, Լա Կուարտիա, համամերիկեան քաղաքապետներու ժողովը բանալով Հավանայի մէջ, հրաւիրեց երկու Ամերիկաներու ժողովուրդը, որ միանան ընդդէմ Ֆաշիստ կամ կոմունիստ դիկտատուրաներուն։ Պէտք է քարանթինայի մէջ դնել Ֆաշիզմի եւ կոմունիզմի վարակիչ մանրէները, որոնք աւելի վտանգաւոր են քան ժանտախտը եւ սեւ ցաւը (ճոլէրա)։ Եւրոպայի դիկտատորները ամէն ճիգ կը թափեն վարակելու համար Հարաւ. եւ Հիւս. Ամերիկաները, առեւտրական եւ դիւանագիտական ճամբաներով։ Ինչո՞ւ, որովհետեւ չա՞տ կը սիրեն մեզ։ Ո՛չ, այլ անոր համար, որ աչք տնկած են մեր նախանիւթերուն, անհրաժեշտ իրենց սպառազինութեան։

*** Նիւ-Եորքի մէջ, գերմանական դեսպանատան առջեւ, հազարաւոր ցուցարարներ պոռացին «անկցին նացիները»։

Այս ցոյցերուն հետ, որոնք տեղի կ'ունենան զանազան երկիրներու մէջ, կը շարունակուի մենամարտը Պերլինի եւ Լոնտոնի թերթերուն միջեւ։ Փարիզի թերթերը ընդհանրապէս չատ չեն խառնուիր վէճին, այլ կը գոհանան արձագանգ տալով բողոքներուն եւ ցոյցերուն, ընդդէմ հակահրէական հալածանքներուն։ Գերմանական թերթերը սակայն չեն խնայեր նաեւ Ֆրանսայի, այսպէս «Պէօրսըն Ցայթունկ» թերթը դիտել կուտար թէ, Ռուրի գրաւման ժամանակ, Ֆրանսացիները 100 միլիոն մարք տուգանքի դատապարտած են Կէլսընքիրխէն քաղաքին բնակչութիւնը, անոր համար միայն որ միջադէպի մը ընթացքին վիրաւորուած է Ֆրանսացի ոստիկան մը։ Եւ կ'աւելցնէ թէ Ֆրանսացիները իրաւունք ունէին տուգանք դնելու ժողովուրդին վրայ եւ Գերմանացիները չունի՞ն։

*** Պաղեստինի հրէական ներգաղթի կոմիտէն կը յայտարարէ թէ վեց ամսուան ընթացքին Պաղեստին պիտի փոխադրուին 40 հազար Հրեաներ,— 10 հազարը 14 տարեկանէն վար, 5 հազարը՝ 14-17 տարեկան, 7500ը՝ 18-35 տարեկան, 7000ը՝ Պաղեստինի մէջ հաստատուած Հրեաներու ազգականներ։

*** «Փոփիւլէր» կը հրատարակէ ցանկը այն գերմանական քաղաքներուն, որոնց մէջ հրդեհուած ու քանդուած են սինակօկները,— հարիւրը կ'անցնի։

Այս առթիւ կ'աւելցնէ որ Գերմանիոյ մէջ մնացած Հրեաները անօթի պիտի մեռնին, եթէ օգնութիւն չփութացուի։ Ոչ միջոց ունին ապրուստի, ոչ ալ պարէն կը տրուի իրենց՝ նոյնիսկ դրամով։

—— oo ——

ՅԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻՍ Ը ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 16 օտարականներ, որոնք կը պատկանին միջազգային խմբակի մը, կազմուած Լեհերէ, Պելժերէ, Գերմաններէ, եւ որոնք, երկար ատենէ ի վեր, կը զբաղէին կեղծ անցագրի առեւտուրով։ Ասոնք ժամանոր տուներ ունէին Ֆրանսայի մէջ, ուր կը հիւրընկալէին տրատասհմանէն կեղծ անցագիրներով բերուած օտարականները, յետոյ կ'ամուսնացնէին զանոնք, որպէսզի արտօնուին մնալ Ֆրանսայի մէջ։ Ամուսնութենէն ժամանակ մը վերջ, նոր փեսաները կը գիմէին ամուսնալուծման։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ ոստիկանութիւնը մաքրագործումի մը ձեռնարկելով՝ ձերբակալեց 200 կիներ, որոնք կը յաճախէին կասկածելի վայրեր։

ԾՆՈՒՆԴԻ եւ Կաղանդի առթիւ, դպրոցական արձակուրդը պիտի սկսի 23 դեկտեմբերին, ուրբաթ երեկոյ, մինչեւ 3 յունուար 1939, առաւօտուն։

ՓԱՐԻԶԻ իտալական նոր դեսպանը, Կուարիլլիա, կիրակի առաւօտ Փարիզ հասաւ։

ՊԻՐԷՆԵԱՆ լեռներուն վրայ ձիւնը նստաւ 40 սանթիմեթր խորութեամբ։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ կը հեռագրեն թէ ամերիկեան կառավարութիւնը որոշեց շինել երեք զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 35 հազար թոնօ տարողութեամբ։ Ծախք նախատեսուած է 30 միլիոն սթերլին։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ համաձայնութեան սպայակոյտի խորհրդաժողովը պիտի գումարուի 28 Նոյեմբերին, Աթէնքի մէջ,— պիտի տեւէ 10 օր։

«Ա՛ՆՈՒՇ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՕՓԵՐԱ

Կը ներկայացուի նոր պատրաստութեամբ ՑՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ մահուան 15ամեակին առթիւ «Միւսա-Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ,

27 ՆՈՅ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ Mutualitéի ՄԷՋ

24 RUE ST. VICTOR - Métro Mutualité

Մասնակցութեամբ ՍԵՆՖՕՆԻՔ մեծ նուագախումբի, ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ որ այս առթիւ մասնաւորապէս դաշնաւորեց եւ ամբողջացուց նուագի եւ երգչախումբի բաժինները, ըստ Ա. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆի եղանակներուն

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ 80 ՀՈԳԻ

ԱՆՈՒՇի դերը կը կատարէ օր. ԱՍԻԱ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, ծանօթ արուեստագիտուհին որ երկար ատեն երգած է հնդկական եւ անգլիական ռատիօ-կայաններէն, եւ մասնակցած եւրոպական թատրոններու, մեծ յաջողութեամբ։

ՄՕՍԻ՝ (Պ. Գմրէքեան), ՍԱՐՕ՝ (Պ. Մէնքէրեան), ԶԱՌՆԻՇԱՆ՝ (Տիկ. Կիւլպօլեան), ՁԱՔԱՐ՝ (Պ. Ս. Տէմիրճիպաշեան) գիշերային ոգիներ, գիւղացիներ, պարուհիներ եւն.։

Այս մեծ ձեռնարկին իրենց գործակցութիւնը կը բերեն Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը, Հայ-Ակումբը, Հայուհեաց Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Արբիներու, Զաւահաւ Որբերու, Իսի լը Մուլինոյի Երիտասարդաց, Գարակէօզեան Սանուց Միութիւնները։

Տոմսերու գիները.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆրանք։ Բոլորը թուագրուած եւ հանգստաւէտ թիկնաթոռներ։

Ապահովեցէք ձեր տոմսերը նախօրօք։

Դիմել՝ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 Rue Mr. le Prince. (Tél. Dant. 88—65), «ՅԱՌԱՋ», 17 Rue Damesme, Ու. ՊՕՆՃԵԱՆ 1 դրարք «ԱՐԱՐԱՏ» 36 Rue Trévise. Գրատուն Gerard, 36 Rue Montholon, ԻՉԻԱԼԵՄՑԵԱՆ նպարավաճառատուն, 9 Rue Jouy-Rouve

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

—— oo ——

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ
ՔՕԼԻԶԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.- 26 ՆՈՅ., ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը 23 Նոյ., Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին. 8 Րիւ Պօսիւէ։ Կը խօսի՝ Տոքթ. Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Դանիէլ Վարուժան եւ Սիամանթօ»։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 24 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը, 8 Րիւ Պօսիւէ. Փարիզ։ Կը դասախօսէ Տոքթ. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ձինկիզխանի պետականութիւնը եւ անոր ազդեցութիւնը Ասիոյ եւ Եւրոպայի վրայ»։

ԱՂՔԱՏԻ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԿՆՈՑԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ
Notre-Dame de Lorette մէթրոյին մօտիկ,
8 Rue Notre-Dame de Loretteի ակնոցավաճառի խանութը։
Աչքի ձրի քննութիւն հայ եւ ֆրանսացի մասնագէտներու կողմէ։
Շաբաթ օրերը հայրենակիցներու համար ԿԱՐԵՒՈՐ ԶԵՂՉ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Արղութեան» խումբի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Գ. ՇԱՐԱՖԽԱՆԵԱՆի եւ զաւակներուն իրենց կենակցին եւ մօր դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Արամ եւ Յակոբ Թօրիկեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Արփիար Խաչատուրեանի զաւակներուն եւ իրենց պարագաներուն Տիկին ԲԵՐՈՒԶ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ.
Սէն Մարթէն տը Կրօ

×

Գ. Յարութիւն Թիւթիւնճեան իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկին Անահիտ Միքայէլեանի եւ Օր. Մարի Միքայէլեանի, իրենց սիրելի ԳՐԻԳՈՐԻ մահուան առթիւ։
Կրընոպլը, 17 Նոյ. 1938

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Դրօշմաթուղթի սիրահարներուն
Կը հայթայթեմ ամէն երկրի դրօշմակներ, հին եւ նոր, լաւագոյն պայմաններով։
Նոյնպէս կը գնեմ ամէն երկրի դրօշմակներ եւ հաւաքածոներ ինչ արժէքով ալ որ ըլլան։
100 Ֆր. գնումի համար Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին դրօշմակները ձրի կուտամ։
H. ANTONIAN
Librairie H. Samuel
51, Rue Mr. le Prince, Paris

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Dessesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 23 Novembre 1938

Դ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3893

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԿՐԿՆՈՒԻ՞

— oo —

Անցնելէ առաջ այս հիմնական հարցին, փնտռենք պատասխանը ուրիշ հարցումի մը.

Եթէ Թուրքիա չունենար այն դիրքը՝ զոր ունի, Աթաթիւրքի մահուան առթիւ այդքան աչքառու անձեր կը ղրկուէի՞ն :

Այս հարցումին պատասխանը, գոնէ մեզի համար, պարզ է ու որոշ, — ո՛չ :

Ուրեմն, Թուրքիոյ ընծայուած «պատիւին» ձեւը կը բխի անոր աշխարհագրական դիրքէն

Այս ճշդումէն վերջ, առնենք Ռուսիան :

Արդ, ի՞նչ կը փնտռէ հոն Փոթէմքին: Ու ի՞նչ է, իրապէս, արժանիքը այն յայտարարութեան, զոր Մոլոթով պէտք տեսած է ընել: Թուրքիա յարձակումի մը ենթարկուելու պարագային ապահով է : Զինական օգնութեան մը խոստո՞ւմն բրած է : Ո՞վ մը գայ, որ արդէն իսկ այսօր —վաղը կրնայ յարձակիլ, եւ հետեւաբար, «բարեկամ ու զինակից Ռուսաստանը » կրկին պատրա՛ստ է իր հզօր բանակով պաշտպանելու «յեղափոխական Թուրքիան»

Բայց, չէ՞ որ նոյն Թուրքիոյ նոր արտաքին նախարարը կ'ըսէ թէ Էնկլիրի պիտի շարունակէ իր բարեկամութիւնները ու դաշինքները բոլորին հետ։ Եւ թէ, մանաւա՛նդ, Թուրքիա կը մնայ հաւատարիմ իր սկզբունքին,— «խաղաղութիւն երկրէն ներս, ու խաղաղութիւն երկրէն դուրս»: Ուրեմն ինչո՞ւ Մոսկուա այսքան փութկոտ ու անկնկալ կերպով բոլորանուէ՛ր օգնութեան մը պատրաստակամութիւնը ցոյց կուտայ։ Անկէ առաջ նոյն Մոսկուան չէ՞ր որ պղի ու լեղի խօսքեր ուղղեց Թուրքիոյ: Մեղադրեց զայն։ Սպառնաց: Կովկասի մէջ ու Թրքական սահմաններուն վրայ մաքրագործումներ ու տեղափոխումներ բրաւ: Երէ՞կ անկեղծ էր, թէ այսօր: Ու վերջապէս, եթէ Թուրքիա օգնութեան պէտք ունի, ինչո՞ւ իրար չեն անցնիր իր միւս զինակիցները եւս,— Ռումանիա, Յուկոսլավիա, Ռումանիա: Պարզ. Ուխտը երազութի՞ւն է, թէ բացառութիւն։ Հարցումներ, որոնք իրար կը ժխտեն եւ որոնք իրենց մէջ կը բովանդակեն իրենց պատասխանները:

Թողունք, ուրեմն, զանոնք, եւ անդրադառնանք առաջինին,— ի՞նչ է, իրապէս, Մոսկուայի բերելիք «օգնութեան» չափանիշը

Ճիշդ այն՝ ինչ որ էր 1918ին: Այդ թուականին, Խորհ. Ռուսիա «օտար միջամտութիւններու» սպառնալիքին տակ էր։ Բարեկամ ունէր միայն Գերմանիան, որ փնտռուած հա՛մբն էր ու առաջինէր՝ զինուորական տեսակէտէ։ Իր այդ մենակութեանն ու խանգուած վիճակին մէջ, Ռուսիա փարեցաւ Թուրքիոյ։ Էնվէր, Բագուի մէջ, պատահականութիւն մը չէր։ Ոչ ալ՝ համխոյամական համագումարը, որուն առաջնորդը պիտի ըլլար ինքը՝ Մոսկուան, իսկ այս վերջինին գործակատարը՝ Թուրքիան։ «Դրամատիրական» երկիրներէն հարուածուած մըն էր ան եւս։ Գրաւուած՝ անոնց կողմէ։ Ու կը փորձէր ազատագրուիլ։ Յիշեցնենք որ՝ Էնվէր Բագուի մէջ նիզակ ճօճել սկսաւ «իմպերիալիստ պետութեանց» դէմ բարբանջելով։ Այդ օրերուն, Մոսկուա կը վարանէր՝ ոչ թէ Թուրքիոյ ձեռք տալուն, այլ Թուրքիոյ չարժման ղեկավարութեան մասին,— Էնվէ՞րը յենուլ, թէ այն խմբակին, որ Անգորայի Նահանգներուն մէջ ժողովի նստած էր։ Ու երբ Քէմալ շօշափելի ձեւ առաւ այդ խմորումին, Մոսկուա անվերապահ կերպով օգնեց, զէնքերով, հեռագրով, նաեւ քաղաքական «ուղեկից»ը եւ աջակիցը էնկլիրին, մինչեւ Ազգ. Դաշնակցութիւն տանելով զայն։

Հիմա, քսան տարի վերջ, գրեթէ նոյնն է Խ. Ռուսիոյ կացութիւնը։ «Դրամատիրական» պետութեանց «միջամտութիւն» չկայ։ Բայց, կայ գերմանական աճող ու մօտեցող, նոյնիսկ օր օրի հասունցող վտանգը։ Իսկ այդ վտանգին դէմ Ռուսիա այնքան մինակ է այժմ, որքան մինակ էր 1918ին։ Մինխէնի ժողովը գումարուեցաւ առանց իրեն։ Ֆրանսայի հետ իր զինակցութիւնը մեծ հարցական մըն է։ Իսկ Հռոմ - Պերլին առանցքը յաջողեցաւ Ռուսիան մեկուսացնել քաղաքական կեանքէն։

Եւ որովհետեւ Թուրքիա ունի դիրք մը, որ սերտ կերպով կապուած է Հռոմ — Պերլին առանցքին տիրակալական ձգտումներուն հետ, ու, միւս կողմէ, Գերմանիա — գլխաւոր վտանգը Ռուսիոյ, իր մէկ ոտքը յաջողած է դնել Թուրքիա, Խ. Ռուսիա բնականաբա՛ր պիտի փորձէր ի'ւ իր լեզուն եւ ի'ր տրամադրութիւնը՝ Թուրքիոյ նկատմամբ։ «Ես պատրաստ եմ քեզ պաշտպանելու» ջերմեռա՜նդ արտայայտութեամբ, ան կը ձգտի իր կողմը ապահովել Թուրքիան՝ դէպի իրեն յառաջանալիք ուժերուն առջեւ ճամբայ մը փակելու համար։ Մանաւանդ որ՝ Թուրքիա, բաղդատմամբ 1918ին, իր այդ անփոփոխ դիրքին վրայ ունի իր 1918ի վիճակէն անհամեմատօրէն զօրաւոր զինուորական դիրք մը, ու տէրն է դարձած նեղուցներուն:

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ Թո՛ւրքիոյ վերաբերումը՝ Ռուսիոյ նկատմամբ՝ քաղաքական ներկայ դասաւորումներու ընթացքին: Զանոնք՝ որ «կապը չիգուի»: Այդպէս բրաւ վերջին շրջանին ալ, երբ խորհրդային մամուլը կծու խօսքեր արտասանեց: Մանաւանդ որ, Թուրքիա սորված է նկատի ունենալ ուրիշ հաւանականութիւն մը, վաղը կրնայ ինք եւս ճիշդ 1928ի կացութեան ենթարկուիլ: Այսինքն՝ կրել յարձակում մը, եւ կարօտ մնալ ռուսական օժանդակութեան: Կասկած չկայ, որ Խ. Ռուսիա, նման պարագայի մը, անպայման պիտի օգնէ Թուրքիոյ՝ երկու պատճառաւ։ Առաջին,— իբրեւ հիմնական ու դարաւոր նպատակը Ռուսիոյ՝ Միջերկրականի ճամբան իրեն պահելու համար: Եւ, երկրորդ,— Ֆաշական ուժերու յառաջխաղացման արգելք ըլլալու համար: Կարելի է խորհիլ նոյնիսկ որ Իսմէթ հիմա իսկ պիտի զիտնայ օգտուիլ Ռուսիոյ այս տրամադրութենէն ու թերեւս այժմէն իսկ «պիտի քաշէ» նաեւ Մոսկուայէն, ինչպէս «քաշեց» թէ Լոնտոնէն եւ թէ Պերլինէն :

Այս բոլորին հետ, պէտք չէ անտեսել սակայն ուրիշ իրողութիւն մը: Ֆաշական ճակատը երկու ուղղութիւն ունի: ա) Գերմանականը՝ որ դէպի Ռուսիա կը ձգտի, ու բ) Իտալականը՝ որ դէպի Թուրքիա կը ձգտի :

Եթովպիոյ ճանաչումը եղաւ: Չիանօ Լոնտոն կ'երթայ փոխառութիւն մը ապահովելու: Մուսոլինի դեռ որ եւ է վարձատրութիւն չստացաւ Հիթլէրէն: Միջերկրականի մասին համաձայնութիւն մը գրեթէ գոյացած է : Արդ, նախ Իտալիա՞ պիտի բաւարարուի՝ ի վնաս Թուրքիոյ, թէ՝ նախ Գերմանիա՝ ի վնաս Ռուսիոյ : Ահա կարեւոր պարագայ մը, որ դեռ անծանօթ կը մնայ։ Առաջին պարագային՝ պիտի ըլլայ այն ինչ որ ըսինք վերը: Երկրորդին համար Հռոմ - Պերլին առանցքը պիտի ուզէ Թուրքիան իր հետ ունենալ: «Թէ քեզի հետ, թէ անոր հետ»ին չի հանդուրժեր ան: Ինչ որ դեռ մինչեւ այսօր կը փորձէ Թուրքիա՝ աշխատելով որ Չիանօն Էնկլիրի երթայ, բայց Իտալիա կը շարունակէ խուլ ձեւանալ:

Դիրք ճշդելու այս դժուարութեան առջեւ է որ Իսմէթ իր գլուխը պիտի զարնէ պատին: Խոստովանինք, որ Թուրքիոյ նոր նախագահը Քէմալի գգացողական ու վիպական տարրերը չունի, եւ իրապաշտ ու ճկուն մարդ է:

Մուրճին ու սալին միջեւ,— Թուրքիոյ աշխարհ. դիրքով, ո՛չ այդ իրապաշտութիւնը արժէք ունի, սակայն, ո՛չ ալ ճկունութիւնը :

Եւ եթէ նոյնիսկ նախ Ռուսիոյ վրայ ըլլայ յարձակումը՝ Թուրքիա միայն հեռացուցած պիտի ըլլայ իր կարգը, եւ կորսնցուցած՝ չէզոք ու խաղաղ մնալու իր խարիսխը: Չմոռնանք նոյ բանը՝ որ Փոթէմքինի հետ Էնկլիրի է...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՄՊԸՐԼԷՅՆ ԵՒ ՀԸԼԻՖԱՔՍ ԱՅՍՕՐ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

— oo —

Ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն պատրաստութիւն տեսաւ՝ հիւրընկալելու համար Չէյմպըլէնը եւ լորտ Հըլիֆաքսը իրենց տիկիններով, որոնք այսօր, կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, Փարիզ կը հասնին։ Իրենց կ'ընկերանայ խորհրդականներու եւ քարտուղարներու խումբ մը: Բրիտանական խորհրդարանին մէջ հարցումներ եղան, երկուշաբթի, խնդրելով կառավարութենէն, որ քիչ մը տեղեկութիւն տայ այս այցելութեան նպատակներուն մասին :

Աշխատաւորական էթլի հարցուց թէ ի՛նչ նիւթերու մասին պիտի խօսին Չէյմպըլէն եւ Տալատիէ :

Վարչապետը պատասխանեց թէ առիկա հանրային շահագրգռութիւն ներկայացնող խնդիր մը չէ: Շրուէլ, նոյնպէս աշխատաւորական, ըսաւ թէ վարչապետը կամ շատ գաղտնապահ է, կամ բան մը չունի: Ցետոյ էթլի նորէն հարցուց,— մանրամասնութիւն չեմ ուզեր, գէթ խօսակցութեանց ընդհանուր նկարագիրը ի՞նչ է այն ըսէք ։

— Կ'երթամ փոխ-այցելութիւն մը տալու, այսքան:

Աշխատաւորականները նորէն հարցուցին թէ դահլիճը տեղեկութիւն ունի՞ Փարիզի մէջ կատարուելիք խօսակցութեանց մասին :

Չէյմպըլէն չպատասխանեց :

Այսուհանդերձ կը կարծուի թէ խօսակցութիւնը գլխաւորաբար պիտի դառնայ երկու երկիրներու զինուորական պաշտպանութեան շուրջ, յետոյ պիտի քննուին նաեւ ընդհանուր քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցեր, հաւանաբար Սպանիոյ խնդիրն ալ: «Մանչէսթր Կարտիըն կը գրէ թէ գաղթային հարցերը խօսակցութեան նիւթ պիտի չկազմեն :

Գերմանացիները նոր ի՞նչ առին Չեխերէն

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ 20 նոյեմբերին, արտաքին նախարարութեան շէնքին մէջ, ստորագրուեցաւ համաձայնութիւն մը գերմանօ-չեխական վերջնական սահմաններուն մասին:

Այս առթիւ «Փոփիւլէր» կ'իմանայ թէ Չեխերը նոր հողեր տըւած են Գերմանիոյ, մօտ 128 գիւղ: Փոխարէն Գերմանացիները Չեխերուն տուած են 30 գիւղ: Անգլիական թերթերու կարծիքով, Չեխերը տուած են Գերմանիոյ 60,000 բնակիչ: «Էօվր» կ'աւելցնէ թէ Պանօ քաղաքը կը մնայ Չեխերուն ձեռքը: Երկու երկիրներու բանակները վաղը կը մտնեն իրենց տրուած հողերուն մէջ :

Հրէական հարցը անգլ. խորհրդարանին մէջ

Երկուշաբթի բրիտանական խորհրդարանը դարձեալ զբաղեցաւ հրէական հարցով: Չէյմպըլէն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կը խորհի հալածուած Հրեաները տեղաւորել Ափրիկէի բրիտանական գաղթավայրերուն եւ մասնաւորաբար Թանկանիքայի մէջ, ուր մշակելի հողեր շատ կան: Թանկանիքայի կառավարիչը տեղեկագիրով մը կը հաղորդէ թէ կարելի է հրեայ հողագործներ հաստատել Թանկանիքայի մէջ 20.000 հեկտար տարածութեամբ մշակելի հողի մը վրայ: Չէյմպըլէն կը խորհի, միւս կողմէ, թէ կարելի չէ նոր գաղթականներ տանիլ Պաղեստին, որ մեծ չափով տուած է արդէն իր նպաստը հրէական հարցին:

Ցետոյ խօսք առաւ Սըր Սէմուըլ Հօր, որ յայտարարեց թէ ջերմ պաշտպան մըն է Մինխէնի դաշինքին եւ անգլօ-գերմանական բարեկամութեան, ահա թէ ինչո՛ւ կը փափաքի որ շուտով լուծում մը գտնուի երկու երկիրներու հանրային կարծիքը յուզող հարցին։ Դէմ արտայայտուեցաւ ուրիշ երկիրներու ներքին խնդիրներուն միջամտելու քաղաքականութեան, բայց աւելցուց որ հրեայ դաղ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՍ, ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ...

Ես նախկին ռոտիկանապետ մըն եմ, — կասկած չէ,— ոստիկանապետ մը որու տուած տեղեկագիրները, աշխարհի ոճիրներուն եւ արկածներուն մասին, մեծ ուշադրութիւն գրաւած են առաջին օրէն: Եւ որովհետեւ բոլորովին նոր են, յառաջացած սերունդի վայել, իմ տեսակէտներս մանուան, տառապանքի, արկածներու, աւազակութեան եւ ոճիրներու մասին, գայթակղութի՛ւն պատճառեց, օր մը, իմ մէկ ցուակցական պաշտօնակիցս հանդէպ էջու մը, որու արկածամախ վախճանին առթիւ՝ գրեցի. «Հանգի՛ստ ոսկորներուն»: Ըմանք այդ ցաւակցութեանս մէջ նշմարեցին փափաք մը հեգնելու անոնք, որոնք, միջնադարեան ըմբռնումով մը, կը հաւատան թէ մարդուց ոսկորները կ'ապրին, բայց մահուընէ վերջ զգացական կարգութեան կը զրկուին եւ ոգեկան կարողութիւն մը միայն կը պահեն: Սակայն կենդանիներու ոսկերատիքը եւս նոյն բաղդորութիւնը չունի՞ն մի- բէ: Ինչ որ է, գայթակղեցան, սակայն ոճիրները եւ արկածները տեղեկագրելու այդ ոճը այնքան հաճելի թուեցաւ շատերուն, որ Իրանէն եւ Ամերիկայէն նուէրներ ղրկեցին... Ցառաջի ոճիր-արկածներու խմբագրին, — հասկցաք անշուշտ որ ոստիկանապետութիւնս վարած եմ Ցառաջի մէջ միայն, իբրեւ խմբագիր ոճիր - արկածներու :

Առաւել կամ նուազ չափով յաջողութիւն գտած եմ, դարձեալ, իբրեւ ներքին նախարար, ինչպէս այժմ իբրեւ արտաքին նախարար, նոյնիսկ եղած է անեն մը, որ... դիկտատորութիւն հռչակելով՝ գործած եմ իբրեւ վարչապետ, հրամայելով նոյնպէս թղթատարական ապաստարկութեան, — հասկնալի է որ բոլոր այս քաջագործութիւնները տեղի ունեցած են... Ցառաջի մէջ միայն, երբ խմբագրապետ ու վարչապետ հեռացած են քաղաքէն:

Եւ, սակայն, ոչինչ այնքան ծանր կը գտնեմ, որքան երբ հարկ կ'ըլլայ ըստանձնել ելմտական նախարարութիւնը. Պատճառը այն չէ թէ, ո՛վ կը փառանայ գանձարկղին մէջ եւ պաշտօնէութիւնը կը սպառնայ կուլ տալ զիս, ոչ ալ այն թէ գանձարկղը լեցնելով՝ կը դժուարանայ զայն պաշտպանել գողերու դէմ: Ո՛չ,— այլ անոր համար միայն որ բան մը չեմ հասկնար ելմտական բացատրութիւններէ։ Եւ, տարօրինա՛կ բան, ամէն անգամ որ բացակայի խմբագրապետը, ելմտական փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան Ֆրանսայի մէջ,— եւ այդ փոփոխութիւններուն խելք հասցնելը կը մնայ մէկ մը ինծի, մէկ մըն ալ օրուան ելմտական նախարարին: Երկու շաբաթէ ի վեր Փօլ Ռէյնոյին հետ, գլուխ գլխի տուած, ահա կ'աշխատինք լուծել ելմտական դժուարութիւնները: Ցիմա՛րը, կաֆ մըն ալ բրած, ելմտական ժողովուրդին թէ կարծուածին չափ ալ դժուար չէ ելմտական հարցերը հասկնալը: Հաւուցէք ըսկեր Գետոնեանին,— երկու շաբաթէ ի վեր այնքան ծեծած եմ... իր պառը, որ վախնամ փլի: Ամէն ժամ կը կանչեմ, որ գայ նախ ինծի հասկցնէ ելմտական այս կամ այն բացատրութիւնը, որպէսզի յետոյ ես բացատրեմ ձեզի: Արդարութեան համար, խոստովանի՛նք որ եթէ շատ անգամ կ'ըլլէ մեջէն, երբեմն ալ ոչ ինք կը հասկնայ, ոչ ալ Տէր - Ցակոբեանը, իսկական թէ մօտէն եւ թէ հեռուէն տեսնելու յառաւ իր ակնոցներուն, թէ ի՛նչ կը նշանակէ, օրինակ, arrondissement au décime supérieurը: Ալ չեմ ըսեր թէ, օրինակ, հասկցանք rôleին կամ plafondին իմաստը, բայց հայերէն ի՞նչ բառ ունինք համազօր: Ա՜խ, Տարա՛գ, Տարա՛գ, օր մըն ալ ելլէիր դաս մը տայիր...ի պէտս համբակ հայկազանց :

Տուրք վճարողնե՛ր Փարիզի եւ գաւառի, ո՛րքան երջանիկ էք որ Ցառաջի ելմտական նախարար չէք,— դուք ձեր անհատական աշխատաւորական տուրքը միայն հասկնալ կ'ուզէք, իսկ ես պէտք է հասկնամ ու բացատրեմ ունեւորին ու չունեւորին, հաստատունին ու բացառիկին տուրքերը :

Գործը տակաւին չի վերջացնար հոս:

ԱՐԱԶ

ԿԱՋԱԴԻՄԱԿ ՊԻՏԻ ԲԱՇԽՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ

Փարիզեան թերթ մը կը գրէ թէ քաղաքապետութիւնը, յառաջիկայ ամիս, կազադիմակ պիտի բաշխէ Սէն Նահանգի բնակչութեան, եւ առաջին առթիւ՝ Փարիզցիներուն։ Բաշխումը տեղի պիտի ունենայ վճարով։ Եւ տրուած դիմակները տարին անգամ մը փորձի պիտի ենթարկուին հրշէջ գունդին մասնագէտներուն կողմէ, որոնք տունէ տուն պիտի շրջին, քննելու, ի հարկին նորոգելու համար կազադիմակները։

Սակայն այս կազադիմակները յատուկ են միայն չափահասներուն, հապա երեխանե՞րը, որոնց թիւը 250,000ի կը հասնի Սէն Նահանգին մէջ։ Անցեալ Դեկտեմբերէն ի վեր հարցը քննութեան մէջ է եւ երեխաները կազաթոյներու դէմ պաշտպանելու միջոցներու մասին մրցում է բացուած։ Տակաւին յայտնի չէ մրցումին արդիւնքը :

Գոլով աւազին, որ բաշխուեցաւ անցեալ Սեպտեմբերին, պէտք է պահուի չոր արկղերով վերին յարկերուն մէջ,— ինչպէս ջուրը, թաց աւազն ալ նոյնպէս՝ փոխանակ մարելու՝ պատճառ կը դառնայ հրդեհին ծաւալման։ Հրձիգ ռումբերը 1 – 5 քիլօ ծանրութիւն ունին, այնպէս որ միայն տանիքները կրնան ծակել եւ կրակ ձգել, — ատոնց դէմ պաշտպանուելու կը ծառայէ չոր աւազը։

Հիթլէր կը խորհի կանչել նաեւ Լոնտոնի դեսպանը

Լոնտոնի մէջ զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր մտադիր է Պերլին կանչել Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, «տեղեկագիր մը տալու համար Անգլիոյ հանրային կարծիքին մասին, հրէական հարցին շուրջ բացուած վիճաբանութեանց հետեւանքով»։ Այս լուրը կը յիշեցնէ Ուաշինկթընի գերմանական եւ Պերլինի ամերիկեան դեսպաններուն կանչուիլը, իբրեւ ցոյց մը ընդդէմ հրէական հարցին մասին երկու պետութեանց բռնած դիրքին։ Կ'ըսուի թէ Լոնտոնի գերմանական դեսպանին կանչուիլն ալ ցոյց մըն է, որով կը կասին երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութիւնները :

— oo —

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Սիպերիոյ զինուորական դատարանը մահուան դատապարտեց երեք «հակայեղափոխականներ», որոնք սպաննած էին շրջանի մեքենաշարժ արօրի կայանին երեք անդամները։ Ուքրանիոյ ձայնասփիւռի կայանի տնօրէնը, Հարցէնքօ, բանտարկուեցաւ իբրեւ ազգայնական :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ պատերազմական նախարարը գերմանական ղործարանէ մը ապսպրեց 250 բեռնատար ինքնաշարժ ։

«ԳԵՐԵԶՄԱՆՕՐՀՆԷՔ»

Կովկա՜ս...

Թիֆլիս քաղաքը...

Թիֆլիս քաղաքը իր առանձնայա-տուկ վարք ու բարքով եւ կենցաղով։ Ուրախ, անհոգ եւ շէնշող էր կեանքը Թիֆլիսում՝ պատերազմից առաջ եւ մինչեւ բոլշեւիկեան տիրապետութիւ-նը։

Թիֆլիսի խոնարհ ու համեստ դա-սակարգի կենտրոնավայրն էր Հաւլա-բարը։ Կինտոներն ու լոթիները, կին-տուրախ եւ զուարճասէր արհեստաւոր-ներն ու մանր առեւտրականները կի-րակի օրեր եւ ամառնային իրիկուն՝-ները Օրթաճալա էին գնում եւ մինչեւ լուսաբաց զիլ, աշխարհ ու ուրախ լիր էին խաղում։

Ուրախ, հաճոյասէր էին Թիֆլիսի բնակիչները, աւանդապահ, կրօնա-սէր, աշխատունակ։

Այս առաւելութիւններով էին օժ-տուած՝ մասնաւորապէս բնիկ Թիֆլի-սեցի Հայերը, որոնց իւրայատուկ լարբաւրը շատ սազում էր իրենց կեն-ցաղին եւ մինչեւ անգամ տարազին։

Ով որ երկար ժամանակ ապրել է Թիֆլիսում նա անմոռաց յուշեր եւ տպաւորութիւններ է ստացել այդ ու-րախ քաղաքից։

Ես այնտեղ ապրել եմ ճիշդ մէկ տա-րի եւ այդ մէկ տարուան ընթացքում բաւական ծանօթացայ տեղական հա-յութեան կենցաղին, սովորութիւննե-րին եւ առօրեայ կեանքի բազմազան երեւոյթներին։

Թիֆլիսի հայութեան համար մի նուիրական վայր էր Խօջիվանքի ըն-դարձակ, լայնատարած գերեզմանա-տունը, որ մի քանի հարիւր տարեկա-րի հնութիւն ունէր։ Մանաւանդ մեծա-լոյսներին (Ծնունդ, Զատիկ, Վարդա-վառ, Աստուածածին եւ Ս. Խաչ) տաւա-նական հազարներով ժողովուրդ էր հա-ւաքւում Խօջիվանքը՝ ննջեցեալ գե-րեզմանները օրհնել տալու համար։

Հարուստներ եւ կրթուածներն ու ուսուցչականները չլսէին համար քա-հանային եւ օրհնել էին՝ տալիս իրենց ննջեցելոց գերեզմանները։

Սակայն այսպէս չէին անում Հայ Թիֆլիսի միջին եւ խոնարհ դասերը, կինտոներն ու արհեստաւորները, մանր առեւտրականներն ու համքար-ները։ Սրանք մեռելոցներին Խօջիվանք էին գնում մեծ պատրաստութեամբ, ուտելու, խմելու ամէն տեսակ յար-մարութիւններով, դհօլ-զուռնայով, թառով, թառ՝-զամալով, քեա-մանչայով։

Այս համեստ ու խոնարհ մարդիկ նախ քահանային էին հրաւիրում գե-րեզմանները օրհնելու։ Յետոյ խորին լռութեան մէջ եւ յարգանքի զգա-ցումներով խմում էին հոգեհանգստեա-նը եւ միաբերան աղօթք էին տալիս ննջեցելոց հոգիներին։ Ապա սկսում էին պատմել յիշողութիւններ հանգուցեալների կեանքից եւ յետոյ նուագա-ծութիւն եւ մինչեւ իսկ երգ ու պար։ Վերջանալուց յետոյ էլ գինին չէիր փչում էին գերեզմանաքարերի վրայ եւ հեռանում։

Մեռելների աշխարհում անգամ Թիֆլիսեցիք ուրախ էին եւ քէֆ էին անում։

Իսկ այժմ...

Բոլշեւիկները հետզհետէ ուժեղա-ցրին հակակրօնական հալածանքները, փակեցին եկեղեցիները, կարգալուծ արին քահանաներին եւ ծաղրի ու հեգ-նանքի ենթարկեցին եկեղեցական ա-րարողութիւնները։ Քահանաներին արգիլեցին, որ գերեզմանատուն չերթան եւ գերեզման չօրհնեն։ Խստութիւններ ի գործ դրին մինչեւ իսկ ժողովրդի վրայ, որ հեռու մնան եկեղեցիներից ու գերեզմանատներից։ Սկզբնական շրջանին այդ հալածանքներն ու խըս-տութիւնները արժէք չունեցան։

Սակայն Թիֆլիսեցիք նորից չարու-նակեցին իրենց յաճախակի այցելու-թիւնները Խօջիվանքի ննջեցեալներին։ Այս անգամ գերեզմաններ օրհնող քա-հանայ չկայ։ Սակայն հնարագէտ է հայ ժողովուրդը։ Խօջիվանք գնալիս՝ քա-հանայի փոխարէն հետները տանում են նուագածու խմբեր, թառ, քեա-մանչա։ Ննջեցեալների աչքերը կամ ընկերները շրջապատում են գերեզմա-նը, որի քարի վրայ շարում են գինին, ձուկ, հաց, պանիր, կանաչեղէն։ Նը-ւագածուները արդէն իսկ գիտեն նը-ւագել։ Մեռելոց տխուր շարականներ եւ ազգային ու ժողովրդական յուզիչ երգեր։ Սրինգով, քեամանչայով, թա-ռով նուագում են «Ի վերին Երուսա-ղէմ» յարակիցը, մեռելի աչքերը լաց են լինում, յուզւում։ Ապա նուագում են Սայեաթ Նովայի, Աշուղ Ջիւանիի, Միսկին Բուրջիի եւ ուրիշ ժողովրդա-կան աշուղների տխուր երգերը։

Այսպէս աշխարհիկ արարողու-թեամբ էին կատարում գերեզմանօրհ-նէքը՝ Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ Սակայն եկան վատթարագոյն տարի-ները — 1936-1938։

Վրաց հայահալած քաղաքականու-թեան հետեւանքներից մէկն էլ այն ե-ղաւ, որ հիմնովին քանդեցին ու սըր-բեցին Խօջիվանքի պատմական գերեզ-մանատունը, ուր հայ ժողովուրդն ու-նէր իր ընտրեալ զաւակների եւ գոր-ծիչների պանթէոնը—Սերենց, Րաֆ-ֆի, Դր. Արծրունի, Գ. Գրօչեան, Ղ. Աղայեան, Ալ. Ծաղանթար, Նիկոլ Դուման, Քեռի, Յովհ. Թումանեան, Ալ. Շատուրեան, Սեդրաք Թառայ-եան, Սեդրաք Մանդինեան, Համբար-ձում Առաքելեան եւն. եւայլն։

Եկողները պատմում են, որ սրանց գերեզմաններն ու յուշարձանները քանդել, մէջտեղից վերացրել են։ Ո-մանք ասում էին, որ իբր թէ Րաֆֆիի յուշարձանը պահել են կանգուն, բայց յետոյ ատացին թէ այն էլ քան-դել ու վերցրել են։ Խօջիվանքի գերեզ-մանատան տեղը Վրաստանի բոլշեւիկ-եան կառավարութիւնը պետական շէն-քեր եւ գործարաններ է շինելու։ Վը-րաց հայահալած քաղաքականութիւ-նը 1921 թուից սկսած մինչեւ այժմ շատ ծանր հարուածներ հասցրեց Թիֆլիսի հայապատկան հիմնարկու-թիւններին եւ ազգային սեփականու-թիւններին։ Քանդել են նաեւ Թիֆլիսի հայոց մայր եկեղեցին (վանքի եկեղե-ցին) որի բակում թաղուած էին հայ ազգային բազմաթիւ նշանաւոր դէմ-քեր։ Դարաւոր մեռելներն անգամ հանգիստ չմնացին բոլշեւիկեան հա-լածանքներից։

— Կը գայ մի օր երբ մենք էլ ցրիւ կը տանք բոլշեւիկների ոսկորները, ասել են Թիֆլիսի կինտոները։

ՍԵՖԵԴԻՆ

«ՀԱՅԸ ԳՈՂ ՉԸԼԼԱՐ»

Անհաւասարութիւնը անխուսափելի հետեւանքն է մարդոց իրարմէ ունե-ցած բնական տարբերութեանը. ուս-տի գործն է ոչ թէ մարդոց, այլ բնու-թեան, որուն դէմ անօգուտ է պայ-քարիլ, ինչպէս փորձը ցոյց տուած է միշտ։

Դասակարգային վէճը, ընկերային ներկայ օրէնքներու չնորհիւ, իր սուր հանգամանքը եթէ կորսնցնէ իսկ, գե-րազանցութեան, ստորադասութեան բարոյական նկատումը, կախեալ դիր-քի դժգոհութիւնը կը մնայ միշտ։

Այդ վիճակը ընդհանուր է սակայն։ Անկախութիւնը ոչ ոքի համար բա-ցարձակ չէ։ Ընկերութեան մէջ աշխա-տութիւնները այնպէս բաժնուած են որ մարդիկ փոխադարձաբար իրարու պէտք ունին անպայման. Պէտքին կա-րեւորութեան աստիճանը միայն կը տարբերի. ուստի կը տարբերին նաեւ գնահատումները, շահերը։

Եւ ընկերութիւնը, իր զարմանալի այլանդակ ճաշակովը մեծ անիրաւու-թիւններ կը գործէ աշխատութեանց արժէքը գնահատելու մէջ։ Զոր օրի-նակ՝ ցլամարտի, կռփամարտի, գըն-դախաղի եւ այլ նման մրցումներուն, որոնց հազարաւոր հոգիներ կը հետե-ւին տարօրինակ հետաքրքրութեամբ մը, անհաւատալի գումարներ կը շա-հեցնեն։ Մինչդեռ ամբողջ մարդկու-թեան օգտակար մեծ ծառայութիւն-ներ մատուցած գիտուններ, հնարիչ-ներ թշուառութեան մէջ կը մեռնին երբեմն.

Նշանաւոր դաշնակահար Բ. 1909ին յանձնառութիւն մը ստորագրած էր Միացեալ Նահանգաց հետ. հարիւր նուագահանդէս տալու եւ 1.250.000 ֆրանք ստացաւ. այսինքն՝ 12.000 ֆրանք իւրաքանչիւր նուագահանդէ-սին։

Ձեմ գիտեր ո՛ր երգչուհին, որուն կատարինէ կայսրուհի պարմանք կը յայտնէր իր մարաջախտներու ամսա-կանէն աւելի ուզել համարձակելուն, պատասխանած էր. «Ուրեմն ձեր մա-րաջախտներուն երգել տուէք»։

Մարդիկ ընդհանրապէս հաճելին կը նախընտրեն օգտակարէն, որ ինքզին-քը կը պարտադրէ սակայն։ Ատոր հա-մար է որ ամէն ապարէզ, ամէն արհեստ կ՚ապրի. ատոր համար է որ մարդիկ իրարու պէտք ունին, իրար-մէ կախեալ են։

Եւ փոխադարձ յարաբերութիւննե-րը կանոնաւորող օրէնքն է։ Ոչ ա-ռանց օրէնքի, ոչ ալ առանց իշխանի ընկերութիւն մը չի կրնար ապրիլ։

Երբ դասակարգային վէճեր չկային դեռ, երբ դեռ արուեստական պէտ-քեր գոյութիւն չունէին եւ բնական պէտքերու գոհացումով կը բաւակա-նանային մարդիկ, նուազ դժուար էր կանոնք կառավարելը։

Նախնիք իրենց ամէն պէտքերը կը ստանային ուղղակի բնութենէն, որ հաւասարապէս կը գոհացնէր բոլորը. նախանձելու, կռուելու, իրարմէ յա-փշտակելու պէտք չունէին։

Մինչդեռ արդի ընկերութիւնը եր-կու մեծ դասակարգի՝ աղքատ[illegible] ա-ւելի ուռելիք, եւ ուռելիքէ աւելի ա-խորժակ ունեցողներէ կը բաղկանայ, որովհետեւ հայթայթիչը ոչ թէ բնու-թիւնը, այլ իւրաքանչիւրին բազուկը կամ խելքն է, որոնց անհաւասար ու-ժէն, կարողութենէն յառաջ կուգայ նիւթական անհաւասարութիւն, եւ հե-տեւաբար նախանձ, կագ ու կռիւ։

Եւ այդ անհաւասարութեան իբրեւ դարման կը գործածուի յափշտակու-թիւնը, որուն ծածուկ կ՚ըսուի գո-ղութիւն.

Արդարեւ, գողութեան մղող պատ-ճառը միշտ նոյնն է, պէտքը, որուն նպէտքին կը հետեւի։ Եւ քաղաքակր-թութեան անհատական կեանքի վրայ գործած ամէնէն մեծ ազդեցութիւնը եղած է պէտքերը բազմապատկելը։

Մարդ մը որքան շատ բանի պէտք զգայ, այնքան աւելի քաղաքակիրթ ե-ղած կ՚ըլլայ. եւ անկարեւորները կա-րեւորներէն աւելի տեղ կը բռնեն պիւտճէներու մէջ։

Իմաստուններ, որոնք ինքզինքնին Լրջանիկ կը համարեն երբ ունենան կեանքի իսկապէս անհրաժեշտ պիտոյ-քը, յետադէմ կը համարուին այժմ։

Թէեւ ճիշդ է թէ ասկաւապետու-թիւնը արդիւնք է յառաջդիմութեան, որուն ամէնէն մեծ խթանը պէտքն է. սակայն առանց չափազանցութիւնն ալ պատճառ է անպարկեշտութեան. «շռայլութեան կը հետեւի յափշտա-կութիւնը», ինչպէս ըսած է Կիկերոն։

Գողութեանց ու զեղծումներու շար-ժառիթը պէտքն է, բայց արուեստա-կանը, թշուառութենէ դրդուած, ըն-նական անհրաժեշտ պէտքի մը գոհա-ցում տալու համար գործուածները ցանցառ բացառութիւն կը կազմեն։

Շռայլակեաց զուարճասիրութիւն, ցուցամոլութիւն, պերճասիրութիւն, տհա անպարկեշտութեան մղող գլխա-ւոր անսահման պէտքերը, որոնց օրի-նաւոր շահերը չեն բաւեր շատ ան-գամ։

Պաճուճանքի, չքեղութեան սէրը ըեղեցիկի ճաշակէն աւելի զօրաւոր զգացում մը կը դրդուի. այն է պատ-ուաւոր երեւալու փափաքը։ Չէ՞ որ մարդը երեւոյթէն դատելը սովորու-թիւն է. եւ ատոր համար չէ՞ որ շատ անգամ կը խաբուինք։ Մանաւանդ որ ներքին արժանիքը պակսած տեղն է ընդհանրապէս որ ամէնէն աւելի հոգ կը տարուի արտաքինին։

Ընկերային աստիճանը զանազանել տուող արտաքին ոեւէ նշան գոյու-թիւն չունի այլեւս, վերէն վար կա-տարեալ է նմանութիւնը, որ հաւա-սարութեան պատրանքը կուտայ, փա-ռասիրութիւնը կը գգուէ։

Թէեւ տղայական, սնոտի, այդ գո-հունակութիւնը ոչինչ պիտի ունենար առարկելի, եթէ բարոյական սա-ւիճաններէն իջնելով ձեռք չի բեր-ուէր։

Այդ անկումը ցոյց կուտան գոր-ծուած առօրեայ անհամար անփափ-կանկատութիւնները (հիմա այս բառը սկսած են գործածել գողութիւն բա-ռին տեղ, որ բուն բառն է թէեւ, սա-կայն պարագային համար չափազանց խիստ կը գտնեն)։

Այս մտայնութեան տարբեր մէկ ար-տայայտութիւնն է երբեմն փաստա-բաններու իբրեւ չքմեղանք մէջ բերած պարագան, որուն ի լուր մարդ չի կրնար ծիծաղը զսպել։

Պատմական առեղծուածներու ամբողջ նիւթեր կը գրուին արդուրդաբի եւ կահուարման վերաբերեալ առարկա-ներու գողութեան դէպքերը, որոնց գրեթէ բոլորին ալ զոհերը մեծ վա-ճառատուններն են, որոնք պատասխա-նատու կը բռնուին պաշտօնեան փաս-տաբաններու կողմէ, բոլոր այդ ա-ռարկաները այդպէս բաց դնելով յա-ճախորդները փորձութեան մղելնուն համար։

Այդ այլանդակ չքմեղանքը ընդհա-նուր քրքիջ յառաջ կը բերէ։ Բայց իմ ինչպէս մանաւանդ ուրախութենէս է. շատ քիչ անգամ կը պատահի որ մէկ հատ Հայ գտնուի այդ բազմաթիւ ամ-բաստանեալներուն մէջ։ Եւ կը յիշեմ պատմական ու պատուական զրուած մը Հայերու համար։

Հին ատեններ Հայոց եւ Պարսից յարաբերութիւնները բարեկամական չեղած ատեն իսկ, պարսիկ դատա-ւորները խիստ գժուարահաճ եղած են Հայու մը գողութիւնը հաստատելու համար բերուած ապացոյցներու մա-սին, սովորաբար անպարտ կ՚արձա-կէին ամբաստանեալը «Հայը գող չըլ-լար» ըսելով։

Մարսէյլ Ն. Մ. Տ.

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՓԱՏԷՐԵՎՍՔԻ»

Քանի մը տարիներէ ի վեր՝ վարա-կիչ ձեւով մը՝ Փարիզեան մեծ օրա-թերթերը սկսած են իրենց սեփական շարժանկարի սրահները ունենալ, օգ-տագործելով այդ մեծապէս ժողովր-դական ազդակը, ի նպաստ իրենց ծա-ւալումին.

Այսպէս՝ « Paris - Soir » իր հիմն-լորդ սրահը բացաւ անցեալ օր Փլաս-Պիկալի վրայ, մենատիրաբար ներկա-յացնելով աշխարհահռչակ դաշնակա-հարին երեք կտորներու նուագածու-թեան նկարները — միակ անգամը որ մեծ վարպետը համաձայնած ըլլայ արտօնելու։

Թէ լուսանկարչական եւ թէ երաժշ-տական կրկնակ տեսակէտներէն, ներկայացուած ժապաւէնը կը ստանայ անգնահատելի արժէք, տրուած ըլլա-լով՝ նախ Փատէրէվսքիի նուագահան-դէսներուն ժողովրդական հռչակումու-թեան մը համար անմատչելի ըլլալը, եւ երկրորդ՝ նոյնիսկ անոր ունկըն-դրութեան արժանանալու կոչուածնե-րուն համար անկարելիութիւնը — հա-կայ սրահներուն մէջ — դիտելու վար-պետին դէմքը եւ արտայայտութիւննե-րը, կը փորձուիմ ըսել՝ պատարագած ժամանակ։

Եւ արդարեւ ուրիշ բառ չի կրնար բնորոշել ճշգրիտ կերպով այն վերա-ցումի, յարգանքի, ինքնամոռացումի արտայայտութիւնները, որոնք առանց երկրորդական երաժիշտներու իրանի, գլխի եւ թեւերու չափազանցուած շարժումներուն՝ կը յայտնուին Փա-տէրէվսքիի զմայլելի դէմքին վրայ՝ միշտ վայրահակ եւ կիսախուփ աչքե-րով, յօնքերու ցաւագին կծկումով մը, կամ ճակտի խորշոմներուն խոր սեւեռումովը։

«Լուսնկային սոնաթ»ը՝ յաճախ շատ մօտէն, զիմացէն կամ քովէն՝ միշտ կուտայ հանճարին զգացած ապրում-ները, ուրիշ հանճարներու հանդիպու-մի պահերուն՝ ինչպիսիններն են Գոթէ, Պէթհովէն, Շոփէն, Լիսթ, Շուպէր եւն.։

Անզուգական վարպետը այդ ժապա-ւէնի ընթացքին կը նուագէ Շոփէնի «Փոլոնէզ»ը, Լիսթի «Ռափսոտի» No. 2, եւ Պէթհովէնի անմահ «Սոնադ լիւնը»ը, որուն կ՚ընկերանան՝ երբեւ նկարչական խորք՝ լուսնեակ գիշերուան տեսարաններ, կամ ջուրե-րուն վրայ լոյս արծաթի խաղեր։

Հակառակ երաժշտական վերարտա-դրութեան — եւ ան եղած է շատ յա-ջող — անկարելի է առանց յուզումի ներքին անդիմադրելի փոթորկումի լսել, վարպետին մողական մատներուն ընթացքին թարգմանուած աստուածա-յին շունչով թաթաւուն նախադասու-թիւնները։

Կը բաւէ դիտել Փատէրէվսքիի պէս քին կրած՝ հոգիի նկատելի ծեւակեր-պութիւնները, հասկնալու համար իր մատներէն ծորող երաժշտութեան հո-գին, թափանցելու համար անկէ ա-գործող միւս հանճարներու հոգեկան աշխարհներուն մէջ։

Հանճար մը՝ հանճարներու թարգ-ման։

Տեսարանը անմոռանալի է։

Հ. ԱԼԵԱՆՔ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՎԱՐԴԱՆ ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

Նոյեմբեր 4ին, Թաւրիզի մէջ մեռաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ոխեւոր եւ [illegible] անդամներէն Վարդան Ա-ղաբէկեանը, երկարատեւ եւ ծանր հի-ւանդութենէ մը [illegible] յետոյ. Հանգուցեալ ընկերը ծնած էր Թաւ-րիզ 1893ին։ Նախնական ուսումը ստացած էր Հայկազեան դպրոցին մէջ Աշակերտական կրթականէն, դեռ 2 տարեկան՝ մտած էր դաշնակցութեան շարքերը։

Համաշխարհային պատերազմը պայ-թելուն պէս, երբ Կովկասի մէջ կազ-մուեցան կամաւորական խումբեր, Վարդանը՝ 22 տարեկան, անցաւ Թիֆ-լիս եւ Դրօի կամաւոր. գունդին մէջ մտաւ, մասնակցելով այս գունդի բո-լոր կռիւներուն՝ Արարատի դաշտէն սկսած մինչեւ Վանի ծովուն ափերը եւ մինչեւ Շատախի լեռնաբարձունքները։ Անվախ, համարձակ եւ անձնուէր զին-ուորի առաւելութիւններով օժտուած էր Վարդանը՝ այդ կռիւներու ընթաց-քին։

Հայաստանի օրհասական օրերուն՝ 1918ի գարնան Վարդանը Երեւանի մէջ մտած էր զինուորական աշխա-տանքներու մէջ եւ իրեն յանձնուած պարտականութիւնները սիրով եւ բա-րեխղճութեամբ կը կատարէր Իրրկու-սակցական կարգապահ էր, լուռ եւ համակերպող Թաւրիզի մէջ, կու-սակցական խոնարհ ու համեստ ընկեր-ներու, արհեստաւորներու շարքերուն մէջ Վարդանը կը վայելէր համակ-րանք։

Կուսակցական պայքարներու եւ ըն-տրական աշխատանքներու մէջ Վար-դանը միշտ ալ գործօն դերակատար էր։ Տառապած ու տանջուած կեանք ունեցաւ, նիւթական զրկանքներու ենթակայ եղաւ ընտանեօք, մինչեւ որ անողոք հիւանդութիւնը զինաթափ ըրաւ։ Թաղումը կատարուեցաւ Նոյեմ-բեր 6ին, կիրակի։ Դագաղին վրայ դրուած էին երեք պսակներ։ Մարմի-նը թաղուեցաւ Դաշնակցութեան պան-թէոնին մէջ։ Դամբանական խօսեցաւ Յակ. Գրիգորեանը։ Ցաւակցութեան և թեան եւ թաղման ներկայ էր հոծ բազմութիւն. Հանգուցեալը կը թողու այրին եւ 5 զաւակներ, նիւթական ծանր վիճակի մէջ։

ՄԱՍԻՍ

(Թաւրիզ)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (71)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՋԸ

Հեղինակ՝ ՖԻԼԻՓ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

Ըիչեցէք որ երիտասարդ էի եւ կեան-քիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով յա-ջող գործի տիրացայ։ Կատարեալ ուղղամտութեան չափանիշով պէտք չէ որ դատէք զիս։ Առաջնորդը ես ինծի հարց տալով այն համոզումին եկայ թէ պէտք է զինքը ազատ ձգեմ։ Ան ինծի բա՛ն մըն ալ չէր ըլլար։ Աստու-ծոյ ալ չհաւատացի այլեւս։ Մայրս վաղուց մեռած էր եւ Հայաստանը մոռցած՝ իմ երկիրս ըլլալէ։ Խնայո-ղականդրամատան մը մէջ դրամս իրա-քու վրայ կը բարդուէր եւ քաղցր տե-ռիւնքերով տարուած, ինքզինքս Ամե-րիկայի բոլոր քաղաքներուն մեծ ճաշարաններուն սեփականատէրն ըլ-լալ կը մտածէի։ Զէի ուզեր առնել այն տեսակ քայլ մը որ դրամներուս վրայ դրամատուն հասնելուն արգելք ըլլար։

Սակայն Քեամիլ յիշողութիւնս բոցավառեց եւ ամէն օր զինքը կը տեսնէի։ Վերջապէս հասկցայ թէ ինչ էր այն մասնաւոր պաշտօնը որուն հա-մար Ամերիկա եկած էր։ Կինեմ գնե-լու իր վաղեմի խաղին վերսկսած էր։ Ամերիկացի երիտասարդ կիներ կը գը-նէր որոնք Թուրքիա կը ղրկուէին։ Այս գործողութիւնը տեղի կ՚ունենար գեղպանատան հաւանութեամբ եւ ա-նոր կնիքով կնքուած։ Օր մը ճաշը լը-լացնելէ վերջ երբ իրեն գլանիկ ու սուրճ կը տանէի, առաջարկ մը ներ-կայացուց։ Ու թէեւ շատ ալ հոգս չէր այս ազատ երկրի կիներուն համար, որոնք յօժար էին թրքական հարէմնե-րու մէջ ծախուելու, հակառակ ատոր սակայն, այդ բանը յիշողութիւնս բո-ցավառեց, ինչպէս բոց։ Հայաստանի կանգնէց տեսած աչքս վերադարձաւ։ Ժողովուրդս յիշեցի. յիշեցի մօրս ա-մօթը եւ իմ ալ ամօթը։

Քիչ մը խորհրդածելէ վերջ Քեա-միլին հետ համաձայնեցայ եւ այդ գի-շեր զինքը տարի վերի յարկի սենեակ-ներէն մէկուն մէջ ուր սովորաբար իր նպատակներուն համար կը յաճախէր։ Դուռը կողպեցի եւ միասին քիչ մը խօ-սակցեցանք, մինչեւ որ մօրս մահուան մանրամասնութիւններն յիշեց։ Ան-կէց վերջն էր որ իսկական գործիքով մը եւ տասը ժամերովս սպաննեցի զինքը, որովհետեւ քովս ուրիշ զէնք չէր գտնուեր։ Դիակը պատուհանէն նետեցի վար ջրուղիին մէջ (ինչպէս մօրս մարմինը նետուած էր). իսկ ես խոյս տուի չէնքէն՝ ուրիշ ճամբով մը։

Ո՛ւր պիտի պահուէի, — չէի գի-տեր. ուստի ամենահաստ քալեցի. եր-կու օր յետոյ ինքզինքս գտայ մար-դիկներու մօտ։ Կով կափահարողներ կը կոչէին անոնք իրենք զիրենք, ո-րոնք կրկէսի մը հետ Նիւ Եորք եկած եւ քանդած էին զայն։ Կեանքէս կարգ մը պատահարներ պատմեցի անոնց եւ անոնք հետս բարեկամանալով զիս ի-րենց հետ Արեւմուտք տարին, իրենց կերակուրները եփելու համար։ Տարի մը այսպէս կովի բանակավայրերու մէջ ճամբորդեցի։ Այդ օրերուն միտ-քըս եկան Աստուած ու Հայաստան եւ սատղերու լոյսին տակ աղօթեցի։

Ու Հայաստան զիս կը կանչէ՛ր, կը կանչէ՛ր։ Քեամիլ իմ մէջս շատ հին յիշատակներ արթնցուցած էր։ Բայց խնայողական դրամատուններու մէջ ունեցած դրամս կար, զոր չէի կրնար շաչել, վախնալով որ ոստիկանութիւ-նը հասցէս կ՚իմանայ, եւ չէի ուզեր ալ զայն կորսնցնել։

Ուստի գաղտնիքս յայտնեցի մար-դիկի մը եւ դրամիս մասին պատմեցի անոր ըսելով թէ ինչու կ՚ուզէի առնել։ Խումբի գլխաւորին փոխանորդն էր այս մարդը, որ գլխաւորին գինով ե-ղած ատեն յաճախ խոհանոցի կրակին քով կուգար եւ կը խօսակցէինք։ Պատմութեանս անգլիանալէ յետոյ հիւղաքաղաք մը տարաւ զիս, փաս-տաբանի մը մօտ, որ վաւերաթուղթ մը պատրաստելով ստորագրել տուաւ ինծի։

Ցետոյ այդ մարդը՝ մարդիկը — որուն անունը Լարի էլթըինս էր, լաւ կը յիշեմ — դրամատուն գնաց իմ կող-մէ այդ դրամը գանձելու։ Ատիկա վերջին անգամ տեսնելս եղաւ։ Ոչ թէ անոր համար որ լաւ մարդիկ չէր։ Ժա-մանակ անցնելէ վերջ նամակով մը կ՚իմացնէր ինծի թէ՝ ոստիկանութիւ-նը զինքը ձերբակալեր է, զիս կարծե-լով, բայց զիս չըլլալը գիւրութեամբ ապացուցած էր եւ դրամը գանձելով հեռացեր է։ Ծրարի մը մէջ ուր ներ-փակած էր այդ նամակը, դրած էր իր ազամանդեայ մատանին, ժամացոյց մը եւ շղթայ մը. ինչպէս նաեւ սեփա-կանութեան գիր մը, որով իր ձին ու թամբը ինծի կը յանձնէր։

Այդ նամակով ինծի կը բացա-յայտէր որ ուզեր է խաղալով դրամս կրկնապատկել. բայց կորսնցուցեր է։ Այդ պատճառով փափաքեր է ունե-ցածը ինծի փոխանցել. բան մը զոր գողութիւն չեմ համարեր։ Ո՛հ, ան-շուշտ որ մարդիկ մըն էր ան։

Ուստի իր ժամացոյցը, շղթան եւ ձին ծախեցի. բայց ադամանդեայ մատանին պահեցի. հա՛ն, նայեցէք, Մակայն ձեռքին վրայ, իրական ա-դամանդ է ան, զոր կին մը իրեն տը-ւած է եղեր։ Առանց հասցէթով Հա-յաստան վերադարձայ։ Անկէց ի վեր Հայաստան կը մնամ. բացառութիւն ըլլալով այն փոքր ճամբորդութիւննե-րը զորս պատերազմի միջոցին կատա-րեցի եւ մէկ երկու ժամանակաւոր ձեռքով թաքստոց մտնելու։ Երկու ան-գամ ալ Պարսկաստան եւ Ռուսիա գա-ցի, ազատանիւթ գտնելու համար։

Թէ ինչպէս ապրեցայ, — մեծ մասով գողութեամբ։ Կը կողոպտեմ Թուրքերն ու անոնց բարեկամները, ինչպէս նաեւ այն ժողովուրդները ո-րոնք կ՚օգնեն Թուրքերուն որպէս զի իրենց գոյութիւնը շարունակելու հա-մար։ Ես ու իմ մարդիկս աւելի շատ կը գողնանք փամփուշտ մը, քան քա-ռասուն փարան, զէնք մը քան հազար [illegible]։ Աւազակները պէտք է որ ապ-րին, եւ ատոր գլխաւոր միջոցը զէնքն է։ Ես Զէյթունի Աղջն եմ ու միայն, բայց երբեք առաջնորդ չեմ եղած եւ հիմակ ալ չեմ։ Տուն քննեցէք. պա-րապ չէ՞ ան։ Գիտցած եղէք որ իմ նոր բարեկամս Մընթին թէ եղած էր, այս գիշեր Զէյթունի մէջ մեծ Լըծը մըղակից առաջնորդ պիտի ըլ-լար։ Անոնք ամէնն ալ բարեկամ ի-րենց տուները կը մնան, որովհետեւ Մընթին բոլոր կռուող մարդիկը իմ ձեռքիս տակ համախմբած է։ Հիմակ ալ Մընթին հոս է. կը կարծեմ որ Զէյ-թունի մէջ յաւէտ միաբանութիւն պի-տի ըլլայ։

Ու դառնալով Մընթիին, բառերը մը հասարակ հայերէնով կրկնելով մը տուաւ։

(Շար.)

ՅՈՄՍԵՐ

Քաղաքակրթութի՞ւն

նախագահ Րոզվէլթ, Գերմանիոյ մէջ Հրեաներու ենթարկուած ծանր ու ...ան վիճակէն վրդովուած, յայտարարեց թէ դժուար է պատկերացնել որ քսաներորդ դարու քաղաքակրթութիւնը հանդուրժէ որ այսպիսի դէպքեր տեղի ունենան։

Բայց տեղի կ'ունենան։

Ո՞ր քաղաքակրթութեան մասին է խօսքը — պիտի ըսէր սեւէ յուսահատ — երբ նոյն քսաներորդ դարուն մէջ մենք տեսանք, որ հնագոյն ազնիւ ժողովուրդ մը, հայ ժողովուրդը բնաջնջելու դիւային ոճիրը գործեցին օրէնքի եւ կրօնքի առջեւ յառաջանա անիծապարտ Թուրքերը, ...կ քաղաքակիրթ կոչուած մարդկութիւնը ազգերու արիւնազրոսին մէջ ...ղունեց հանդիսատեսպէս ջարդարար Թուրքիան եւ այսօր ալ անոր մէկ ...մարիկին՝ Քէմալի դերեզմանին առջեւ ...ւած արցունքներ կը թափէ։

Ո՞ր քաղաքակրթութեան մասին է խօսքը, երբ նոյն քսաներորդ դարուն աշխարհի մէկ վեցերորդը կը ...րայ պատմութեան ամէնէն ահաւոր անպատմելի բռնապետութեան մը ...ներքին տակ, ուր մարդոց կեանքը ...ի կեանքին չափ իսկ արժէք չունի, ...մարդիկ հազարներով կը քշուին ...կի բանտերը կամ Սիպիրի սառնատանները՝ իրենց չգործած յանցանքներուն համար տառապելով մեռնելու, ուր բիւրաւորներ առանց դատի ատարանի գնդակի կը բռնուին ...րդ կասկածով մը կամ անտի պատրուակով մը։

Ո՞ր քաղաքակրթութեան մասին է խօսքը, երբ անյիշատակ ժամանակնե...ւէ վեր իր ազգային անկախ կեանքը ...ող հնագարեան ազգ մը —Եթովպիան — նոյն քսաներորդ դարուն, ...պերու եւ ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքի տիրապետութեան դարուն, յանկարծ կը կոխկռտուի, կը նուաճուի, չդիմանալու կը կապուի օտար աշխարհակալ պետութեան մը ...ցմէն։

Ո՞ր քաղաքակրթութեան մասին է խօսքը, երբ չորս հարիւր միլիոննոց ...ոյր դարաւոր ժողովուրդ մը, Ճապոնիոյ կրակին ու Թունաւոր կազի անհասնելի տարափին տակ, ոչ միայն կը նուաճուի, կը փլչուի, կը ջախջախուի, այլ կ'աւերուի կը մոխրանայ ...նպատակով Թշնամութեան ու ագահ ...ենդանին մատնուած։

Գիտենք, որ ամերիկեան ազնիւ, վեհոգի ժողովուրդին ազնիւ նախագահին վրդովմունքը անկեղծ է ու մարդկային։ Կը հաւկնանք երրորդ Րէյխի մէջ անպաշտպան, անօգնական ժողովուրդի մը ենթարկուած դառն վիճակը։

Բայց մեր սրտէն արիւն կերթայ, երբ կը յիշենք մեր գլխէն անցածները, երբ կը մտաբերենք որ նոյն քաղաքակրթութիւնը թոյլատրեց որ տեղի ունենայ պատմութեան մեծագոյն ողբերգութիւնը, — ո՛չ, ոճիրը — որ հայկական աղէտ կը կոչուի։

Այսօրուան քաղաքակրթութիւնը մեծերու, հզօրներու, բիրտ ուժի քաղաքակրթութիւնն է, ոչ թէ իրաւունքի։ Մեծերն են որ կ'անիրաւեն ու անիրաւած են, իսկ փոքրերն են որ կը տուժեն, կը զոհուին։

Գետական չափի՞ր։ Այո՛, ի հարկէ Բայց այդ չափերու պահպանման ճամբան անզօրներն ու անպաշտպանները դժո՞խք իջեցնելն է։

Որքան ատեն որ եսապաշտ, անկուշտ մեծ Շայլօքներ կան այս աշխարհի վրայ, որոնք կը բռնագրաւեն, կը կոտորեն, կը ճնշեն, կը գնդակահարեն, որպէսզի իրենց տիրապետութիւնը յաւերժանայ, որքան ատեն Ամերիկայի նման ազնուական երկիրներ կան, որոնք Պիղատոսի նման ձեռքերը լուալով մէկ կողմ կը քաշուին պէս պէս յիսուսներու խաչելութեանց առջեւ, այնքան ատեն քաղաքակրթութիւն կոչուածը պիտի շարունակէ մընալ անմեղ արիւնով արատաւոր ու ամօթով պղծուած։

Այո՛, քսաներորդ դարու քաղաքակրթութիւնը թոյլ կուտայ որ Հրեաները հալածուին կոխոտուին Գերմանիա կամ այլուր, ինչպէս ան թոյլ տուաւ որ հայութիւնը մերկ ու արիւնլուայ արիւն փսխէ Միջագետքի անապատներուն մէջ։

Ըմբոստացուցիչ է քաղաքակրթութիւն անունով որակել այս ամօթալի, անպաշտպանելի, այպանելի ու պիղծ վիճակը։

Ես պիտի նախընտրէի, իբր մարդ ու իբր հայ, խոտ ճարակել կամ անտառներու մէջ նախամարդու վայրենութիւնը ապրիլ քան քաղաքակրթութեան այսպիսի ըմբռնումի մը հետ հաշտուիլ։

Շինարար ու մեծահոգի, ազնիւ ու արի Րուզվէլթներու կողքին Ջարդարար Թալաթներով կամ Աթալըններով յատկանշուած վիճակը քաղաքակրթութիւն չէ։

Ա. ԿԵՍԱՐ

36 ՄԻԼԻՈՆՆՈՑ ԿՏԱԿ ՄԸ

Այս օրերուս, Փարիզի մէջ տեղի ունենալ դատ մը, որուն նիւթն է ինչպէս կերան 36 միլիոնը։

Ֆրանսական Ազգ. Վիճակահանութենէն շահած չեն այդ խենթեցնող գումարը, այլ կտակէ մը, որու համաձայն՝ ծովակալ Ալեքսիեւ, նախկին Փեթերբուրգ Կոմիսար, անդամ պետական խորհուրդի ցարական կայսրութեան, որ մեռաւ 20 Մայիս 1917ին Նիսթայի մէջ, իր հարստութիւնը, 36 միլիոն Ֆրանք, կը թողուր Տիկին Լիւսի Վոլփեէրի, իր հոմանուհին, եւ [illegible]

նիրքէն մէկուն մէջ։

Կեղծ — ժառանգորդները գացին գըտան Փեթերպուրկի նոտար մը, Ալեքսանտր Աթարխեքի, այժմ 80 տարեկան, որ իր նոտարական ճարպկութեամբ կեղծեց, վաւերացուց եւ օրինականացուց առաւ-փախաւ ժառանգորդներու թուղթերը։ Դրամատունը վճարեց 36 միլիոնը, որուն մեծ մասը տրուեցաւ նոտարին, իսկ մնացածը՝ կեղծ — ժառանգորդներուն, որոնք դրամը առին եւ անհետացան։

Հիմա Փարիզի դատարանը բռնած է Աթարխեքի կոկորդէն, ոչ անշուշտ կննելու համար թէ ինչպէս այդ նիհար ու բարակ կոկորդէն վար գացին միլիոնները, այլ պարզապէս խօսեցնելու համար, [illegible]

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան

— . —

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ներկայով կը յայտարարէ հանրութեան թէ լուծած է Նիսի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը։

Նախկին Վարչութեան մօտ մնացած մասնաճիւղին կնիքը եւ պաշտօնական թուղթերը այլեւս անարժէք ըլլալով, անոնց գործածութիւնը կը յայտարարէ անվաւեր եւ ապօրէնի, ինչպէս նաեւ Ֆր. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղին անունով եղած որ եւ է գործունէութիւն։

Ֆր. Կ. Խաչի
Շրջ. Վարչութիւն

ՃԱԳՂՈՒԹԷՆ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

ԱՐԱԲ ԲՈՒՆԱՐԻ ԽՆԴԻՐԸ

« Ազդակ », 27 Հոկտեմբեր.—

Գրած էինք թէ կռիւ տեղի ունեցած է Արաբ Բունարի մէջ, Հայերու եւ Քիւրտերու միջեւ։ Հալեպէն մեզի կը հաղորդեն թէ Արաբ Բունարի Հայերէն պատուիրակութիւն մը ներկայացած է առաջնորդ Արտաւազդ արքեպիսկոպոսին եւ խնդրած է որ հարկ եղած ձեռնարկները կատարէ, վերջ տալու համար այդ անապահով վիճակին։

Առաջնորդ հայրը որ մօտէն տեղեակ է խնդրին, թելադրած է ամէն գնով զգուշանալ միջադէպէ եւ համաձայնութեան միջոց մը գտնել։ Միւս կողմէ խօստացած է հարկ եղած ձեռնարկները կատարել, ինչպէս կատարած է արդէն։

Համաձայն իր խոստումին, Արտաւազդ արքեպիսկոպոս այցելած է բարձր քոմիսէրութեան պատուիրակ Գ. Ճավիտի եւ հարկ եղած բացատրութիւնները տուած։ Պիտի դիմէ նաեւ սուրիական իշխանութեանց։

ԵԳԻՊՏՈՍ

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ԳԱՀԻՐԷԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՒՆ ՄԷՋ

« Յուսաբեր » կը գրէ .— Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, եկեղեցական արարողութեանց նախագահեց Երուսաղէմի պատրիարքը, ամեն. Թորգոմ Արքեպիսկ.։

Պատրիարքը քարոզ մը խօսեցաւ, իր գոհունակութիւնը յայտնելով եգիպտահայ գաղութին եւ ազգ. հաստատութեանց յառաջդիմութեան մասին։ Ցայտնեց թէ Ազգ. վարժարան այցելած է եւ գոհ մնացած։ Ցորդորեց փարած մնալ հայ եկեղեցիին, ազգ. ոգիին ու աւանդութեանց, եւ ակնարկելով մեր կրած ազգային դժբախտութիւններուն՝ թուրքերու կողմէ, յայտնեց որ թէեւ շատ բան կորսնցուցինք, բայց չկորսուեցանք մենք ու կ'ապրինք ու կը զարգանանք։

Պատրիարքը սրտագին կոչ ըրաւ հաւատք ունենալ մեր ապագայի մասին։

Եկեղեցիէն ետք, Ազգ. Առաջնորդարանի մէջ ընդունելութիւն մը եղաւ, ուր նմանապէս սրտաղնիչ խօսքեր ըսաւ։ Ուրիշներու կարգին առաջնորդական փոխանորդ Հայրն ալ իր ուրա[illegible]

խութիւնը յայտնեց Երուսաղէմի սըրբազան պատրիարքին ներկայութեան համար, վեր առնելով անոր ունեցած օգտաշատ գործունէութիւնը Երուսաղէմի մէջ։

Պատրիարքը այս առթիւ տեղեկութիւններ տուաւ Պաղեստինի մէջ Հայերու գրաւած պատուաւոր դիրքի մասին եւ յիշեց թէ վանքի ունեցած 100 հազար պարտքէն 30,000ը վճարուած է արդէն։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՊԱՏՈՒՈՑ ԴԱՇՏԸ
ԻՆԿԱԾՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, 13 Նոյեմբեր, տեղի ունեցաւ Ֆրանս. Բանակի Հայ Նախկին կամաւոր ռազմիկներու նախաձեռնութիւնով պատարագ եւ հոգեհանգիստ նուիրուած պատուոյ դաշտը ինկած հայ կամաւորներու յիշատակին։

Ազգային պաշտպանութեան նախկին ռազմիկներու եւ թօշակներու նախարարութիւնը, Փարիզի զինուորական կառավարիչը բարեհաճած էին ներկայացուցիչներ ղրկել, յանձին բարձրաստիճան սպաներու, որոնց յատկացուած էր դասին ձախ կողմը՝ պատուոյ տեղ։

Հարեւֆրանսական մամուլը ժամանակին յայտարարած ըլլալով, հոծ բազմութիւն մը եկեղեցին լեցուած էր եւ օրինակելի կարգապահութեամբ կը հետեւէր կարգադիր յանձնախումբի հրահանգներուն, որոնք տրուեր էին հայ արիներուն, ի գործադրութիւն։

Եկեղեցին ինչպէս նման պարագաներուն մէջ, մուտքի դռնէն իսկ կը ներկայացնէր խորհրդաւոր հանդիսաւորութիւն մը. կամաւորներու յուշարձանը ֆրանսական դրօշակներու խուրձի մը ներքեւ եւ շրջապատուած մըշտադալար ծաղիկներու պսակով մը կը յիշեցնէր թէ այդ օրը յարգանքի եւ միանգամայն պարծանքի օր է ամէն հայու, ժամանակին Ֆրանսա հաստատուած նախապատերազմեան հայ գաղութին համար, որուն ծոցէն եւ անունով հարիւրաւոր հայորդիներ, ուսանողներ, գործաւորներ, մտաւորականներ, բժիշկներ եւն., տոգորուած ազգ. գիտակցութիւնով, կամաւոր արձանագրուեցան, եւ արժանի կերպով ներկայացուցին Հայութիւնը Ֆրանսական բանակի մէջ։

Նահատակ կամաւորներու յուշարձանը խորհրդաւոր կերպով զարդարուած էր։

Հայկական եռագոյնով նկարուած, Ալեւոր Մասիսը, կանանչ դափնեպսակի մը մէջ եւ դրօշակներու հովանիի մը տակ, կարծես կը հսկէր իր հայրենասէր զաւակներուն աճիւններուն վրայ։

Ֆրանսական եւ հայկական եռագոյներով ծաղկեպսակ մը կը գրաւէր դասին մէջտեղը, սեղանին առջեւ։ Անոր եւ սեղանին զարդած միութեան պաշտօնական դրօշակը՝ հայկական եռագոյնը որ խորհրդանիշն է Հայութեան եւ Հայաստանի պետականութեան, 5 — 6 դարերու սարկութենէ վերջ։

Անոր կը հետեւէին երկու շարքի վրայ Ֆրանսական եւ օտար կամաւորներու ազգ. դրօշակները։

Պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղի ունեցան Ներսիսեան եւ կանոնաւոր։ Առաջնորդական փոխանորդը փոխ-[illegible]

կանկատութիւնը ունեցած էր պատրաստ ըլլալ ինքը ժառուցանել, եւ պատրաստելով Ֆրանսերէն քարոզ մը, կարճ եւ սուր պատշաճ, կարդալ։ Ինչ որ նորութիւն մըն էր եւ շնորհաւորելի։

Արարողութենէն վերջ, կանոնաւոր թափօրով մը, ծաղկեպսակը դրուեցաւ յուշարձանին վրայ։

Շրջան թղթակից

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Օրը տօնուեցաւ Առնուվիլի մէջ, նախաձեռնութեամբ «Վարդան» ենթակոմիտէի, հոծ բազմութեամբ։ Մասնաւորապէս նկատելի էր երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներու ներկայութիւնը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ բանուորներ», որ երգուեցաւ խումբ մը երիտասարդ եւ ուհիներու կողմէ մասնակցութեամբ նուագի։

Նախագահը՝ ընկեր Ց. Ծիհանեան բացատրեց օրուան տօնի նշանակութիւնը։

Արտասանեցին Գ. Գ. Մ. Շիշման-եան, Օ. Պառուեան, Ս. Ծիհանեան, ընկեր Օ. Կարապետեան, եւ Օր. Սիր. Ծիհանեան։

Երգեցին, Տիկին Ս. Խաչատուրեան, ընկեր Վ. Մանուկեան եւ Գ. Գ. Գէկեան։

Բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկեր Վ. Իշխանեան, որ մօտ մէկ ժամուան իր կուռ բանախօսութեամբ պարզեց Դաշնակցութեան կատարած եւ կատարելիք գործերը։

Հանդէսի գեղարուեստական բաժինը վերջացաւ Ահարոնեանի «Աշուղէն» մաս մը ներկայացնելով ընկեր Օ. Վարդանեանի եւ ընկեր Մ. Փափազեանի կողմէ։ Յետոյ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ ժամը 6։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

Վիէն, (15 Նոյ.) — Այս տարի եւս տօնեց գաղութս «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը» նոյեմբեր 13ի կիրակի օրը։ Ս. կաթողիկէի սրահը լեփ լեցուն էր, «ասեղ ձգելու տեղ չկար», ինչպէս կ'ըսեն։

Օրուան հանդէսը բացաւ ընկեր Ս. Գալուստեան «Մշակ բանուոր» խըմբերգով, որ երգուեցաւ յոտնկայս։

Նախագահին կարճ ճառին յաջորդեց գեղարուեստական բաժինը, որուն մասնակցեցան Օր. Ս. Մաթոսեան, Բ. Ուզունեան, Տիկին Քէչիչեան յատուկ պատշաճի արտասանութիւններով, Օր. Ա. Գրիգորեան, որ երգեց եւ ընկեր Ց. Մաթոսեան։ Բոլորն ալ արժանացան բուռն ծափերու։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան ատենախօս ընկեր Ա. Գիւլխանդանեան, որ մօտ մէկ ժամ խօսեցաւ եւ պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած մեծ դերը հայ կեանքի մէջ։ Ըսաւ թէ անոր ոյժի գաղտնիքը, եւ կոչ ըրաւ բոլորին բոլորուիլ անոր շուրջ, կազմել միացեալ ճակատ եւ դիմադրաւել հայոց ապագան։

Հանդէսին փակումէն ետք ունեցանք ընկերական ժողով, որուն ներկայ եղաւ ընկեր Գիւլխանդանեան։

*** Այս տարի եւս մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի ակումբներ մասնակցեցան [illegible]

նաղաղարի հանդիսութեանց, մեր պայծառ եռագոյնը բարձր բռնած՝ անոնք անծանօթ զինուորի արձանին վըրայ զետեղեցին ծաղկեպսակ մը «Հայ գաղութին կողմէ» վերտառութեամբ, որ շատ լաւ տպաւորութիւն թողուց Ֆրանսացիներու վրայ։

Բ.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ
ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

—•—

«Սօն Փօստա» (Էրճիւմէնտ Էքրէմ) կը գրէ.

Ոչ մէկ շրջան, անոր շրջանին չափ լուսով չէ ողողած իր շրջապատը։ Պատմութեան ոչ մէկ փուլը անոր չափ հանճար մը, հրամանատար մը եւ բատեղծիչ մը չէ արձանագրած։ Ոչ մէկ կերպիս, ոչ մէկ ատեն հաւանական չէինք նկատեր որ քով քովի պիտի գրուին սա բառերը.— Աթաթիւրք եւ մահ։

Բայց ահա որ կը գրենք եւ կը խօսինք.

Այդ երկաթի պէս մարմինը տարիէ մը ի վեր ճակատագրին դէմ պայքարելով վերջ ի վերջոյ պարտուեցաւ։ Պարտութիւնը անոր չգիտցած մէկ բանն էր։ Ան թշնամիին հետ կռուած, Թուրքին դէմ ելլող աշխարհի մը հետ կռուած, տգիտութեան դէմ, մոլեռանդութեան դէմ կռուած, պատմութեան եւ աւանդութեանց դէմ կռուած եւ բոլորը պարտութեան մատնած էր։

Մենք դայն միշտ յաղթական, միշտ յաղթող տեսնելու վարժուած էինք։ Ահա թէ ինչու երբ մեռաւ ըսին, չհաւատացինք։ Եւ դեռ չենք ուզեր հաւատալ։

Բայց ափսոս։ Ան մեռած է։

Միայն թէ՝ նման մարդոց համար չի՞մա՞կ է մեռաւ ըսել։

Ձենք ալ կրնար ըսել որ պատմութիւնը զայն իր ծոցին մէջ առաւ, որովհետեւ պատմութիւնը անոր մեծութիւնը կրնալ պարփակելու չափ պզտիկ է։

Աթաթիւրք չէ մեռած։

Ան ազգի մը, ազգերուն էն ազնուականն եւ էն բարձրին սրտին մէջ արմատ ձգած, եւ դահը հոն կանգնած անհատականութիւն մըն էր։

Ան հոնկէ չելաւ եւ չի կրնար ելնել։

Ան մեր մէջը կ'ապրի։ Պիտի ապրի, քանի գոյութիւն ունենայ աշխարհը։

Այն օրերուն մէջ ուր պատիւը ունեցայ իրեն ծառայելու, բնաւ չեմ յիշեր օր մը՝ որ Ան իր հայրենիքին, իր ազգին բարձրացման մտահոգութիւնը չունենար։

Ինչպէս կլանք անոր եռեւէն։ Այսօր երկիրը վերէն վար սուգի մէջ է, բայց ոչ՝ յուսահատութեան։ Ոչ մէկ ատեն չյուսահատիլ, եւ հաւատքը չըկորսնցնել իր մեզի պատուիրած ըղձացումն է։

Եւ մեր այս հաւատքը զօրացնելու համար չէ՞ որ Ան, անխոնջ, աշխատեցաւ եւ վերջապէս կրցաւ երեւան բերել ապատ եւ անկախ հայրենիք մը՝ ուժեղ բանակով մը, զոր տեսնելով մեռաւ՝ Նամըք Քէմալին, ուրիշ թուրք հայրենասէրի մը պէս, աչքը բաց չմեռնելով։

Այո, չէնքը կատարեալ է։ Երկրին սահմանագլուխները ապահով, բանակը ուժեղ եւ ազգը ամէն ատենէ աւելի միացած։

Ան ալ այսպէս կուզէր։ 45 տարի այս նպատակին աշխատեցաւ, եւ ապահով էր որ ազգը իր գծած ճամբէն չշեղի[illegible]

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

[illegible]

(4)

Ն. Տ.

Թականներու հարցը գերմանական ներքին խնդիր մը չէ, այլ հարց մըն է որ կը վերաբերի Լիլիանի խորհրդաժողովին, որու մասնակցած էին 32 պետութիւններ, լուծելու համար գաղթականներու հարցը :

Այս յայտարարութիւններէն վերջ, աշխատաւորականները բանաձեւ մը գրին մէջտեղ, հրաւէր ուղղելու համար պետութեանց, մասնաւորաբար Միացեալ - Նահանգներուն, որ գործակցին եւ օժանդակեն հրէական հարցին լուծման :

Բանաձեւը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ :

Ով է Լէոն Պլում

Գայքարը, զոր Փարիզի աջակողմեան թերթերը կը տանին Լէոն Պլումի դէմ, երկար ատենէ ի վեր, ծայր աստիճան սաստկացած է ներկայիս։ Պատերազմի վտանգը անցնելէն վերջ, երբ հաստատուեցաւ որ Ֆրանսա պատրաստ չէր պատերազմի, «Ժուռնալի» աշխատակիցներէն մին, որ դրագէտ մըն է միեւնոյն ատեն, կատաղի յարձակողական մը ստորագրեց Լէոն Պլումի դէմ, զայն ամբաստանելով որ իշխանութեան գլուխ գալէ վերջ երբեք զբաղած չէ ազգային պաշտպանութեան հարցով, եւ եթէ Ֆրանսան տկարացած է, այդ տկարութիւնը հետեւանք է Ժող. Ճակատի կառավարութեան ներքին քաղաքականութեան։ Ֆրանսա անկարող էր պատերազմ ընելու եւ ստիպուած՝ տեղի տալու Գերմանիոյ ճնշումին, որովհետեւ օդանաւ չունէր։ Եւ ո՞վ է այս ամէնուն պատասխանատուն,— Լէոն Պլումը :

—Կորսուէ՛, անչափ չտեսնէ քեզ, կը պոռար «Ժուռնալ»ի աշխատակիցը :

Լէոն Պլումի հակառակորդները գրեցին նաեւ թէ «Փոփիւլէր»ի խմբագրապետը դղեակներ ունի Զուիցերիոյ մէջ, փարթամ պանդոկներ ունի Փարիզի մէջ, իսկ իր ապարանքին մէջ՝ սպասեակներ, արծաթեայ սպասներ, եւայլն :

Լէոն Պլում ստիպուեցաւ հերքել եւ յայտարարել թէ ոչ դղեակ ունի, ոչ ապարանք, այլ միայն նիւթական համեստ կարողութիւն մը :

Հակառակորդները շարունակեցին իրենց յարձակումները եւ գրեցին թէ Լէոն Պլում Հրեայ մըն է, թէ անունը զոր կը կրէ, իր բուն անունը չէ, թէ ծնած է ոչ թէ Ֆրանսայի, այլ Պուլկարիոյ մէջ, թէ իր ծնողքը մէկը Պուլկարացի էր, միւսը Գերմանացի:

Լէոն Պլում դարձեալ ստիպուեցաւ պատասխանել, որովհետեւ, կ'ըսէ, մէկը չհաւատայ, ուրիշ մը պիտի հաւատայ, ոմանք ալ պիտի եզրակացնեն թէ բուածներուն մէջ անպայման ճշմարտութիւն մը կայ, առանց ծուխի բոց չըլլար, հարկաւ ճիշդ բան մը կայ այս ամբաստանութիւններուն մէջ, երբ այսքան յամառութեամբ կը կրկնուին :

Ու կը յայտարարէ .

—Ծնած եմ Փարիզ, 9 Ապրիլ 1872ին: Ֆրանսացի եմ, ծնողքս ալ Ֆրանսացի: Տունը ուր ծնած եմ, կը գտնուի Սէն - Դընի փողոցին վրայ, թիւ 51: Տակաւին գոյութիւն ունի այդ տունը, նեղ ճակատով եւ համեստ արտաքինով: Ծնունդս յայտարարուած է 10րդ թաղամասի քաղաքապետութեան։ Հայրս ծնած է Ալզասի մէկ գիւղին մէջ, անունն էր Վեսթհոֆէն, Ֆրանսացի էր, ծնողքն ալ Ֆրանսացի: Իմ չորս մեծ հայրերս ծնած են Ալզասի մէջ, Ֆրանսացի բոլորն ալ: Թէեւ համեստ ծագում մը ունի ընտանիքս, բայց որքան ալ յառաջանաք ընտանիքիս պատմութեան մէջ, պիտի տեսնէք որ ծագումով Ֆրանսացի է։ Այն օրէն իվեր, երբ Ֆրանսացի Հրեաներուն տրուեցաւ քաղաքացիութեան իրաւունք, հօրս կողմէ նախահայրերս առած են այն անունը զոր կը կրեմ ես այսօր: Այս ամէնը կրնաք քննել եւ ստուգել Ալզասի մէջ:

Կէօպէլսի յայտարարութիւնները

Գերմանիոյ քարոզութեան նախարար Կէօպէլս ճառ մը խօսեցաւ, կիրակի, Թայխէնպէրկի մէջ (Զիւտէթիա), այս շրջանէն Թայխսթակի անդամներու ընտրական պայքարին առթիւ: Եւ ըսաւ իմէջ այլոց.

—« Հիթլէրի թշնամիները բսին, թէ ան կը պարտի իր յաջողութիւնները գլխաւորաբար բախտին: Այո, ճշմարիտ է: Բայց ժողովուրդի մը համար աւելի լաւ է կառավարուիլ բախտաւոր քան բախտազուրկ կառավարութեան մը կողմէ:

Առաջիկայ մայիս 28ին վճռեց լուծել Զուտէթեան հարցը, եւ այդ օրը գումարուած խորհրդաժողովի մը մէջ ընդունուեցաւ այն թուականը, երբ գործադրութեան պիտի դրուէր որոշումը: Նախ պէտք եղաւ ամրացնել Գերմանիոյ արեւմտեան սահմանները, որպէսզի այդ կողմէն սպառնալիքի չենթարկուի Գերմանիա՝ Զուտէթեան հարցը լուծելու ատեն: Մենք սպառնացինք պատերազմով եւ այս սպառնալիքով ալ խափանեցինք պատերազմը »:

Այնուհետեւ Կէօպէլս յարձակեցաւ ժողովրդապետութեանց վրայ եւ յարեց.— « Գերմանիա չի բաղձար արտածել ազգային ընկերվարութիւնը դէպի Ֆրանսա եւ Անգլիա, որովհետեւ զուտ գերմանական ապրանք ու գիւտ է: Նացիզմը զօրացուց գերման ժողովուրդը: Գերմանիոյ շահը կը պահանջէ, որ Անգլիա եւ Ֆրանսա չզօրանան նացիզմի արտածումով: Մենք չենք ուզեր նաեւ արտածել հակահրէականութիւնը, ընդհակառակն կ'ուզենք արտահանել միայն Հրեաները: Եթէ ամբողջ աշխարհ հակահրէական դառնար, մենք ի՞նչպէս պիտի կրնայինք արտահանել մեր երկրի մէջ գտնուող Հրեաները: Մենք կ'ուզենք որ աշխարհ ա՛յնքան հրէասէր ըլլայ, որ հիւրընկալէ Գերմանիոյ Հրեաները »:

Դառնալով ունկնդիր Զուտէթներուն, Կէօպէլս կատակախառն արամադրութեամբ մը հարցուց .— « Դուք պատիւը ունեցաք 20 տարի ապրելու ժողովրդավար պետութեան մը մէջ: Արդեօք ձեզի խօսքի ազատութեան իրաւունք տուա՞ւ »:

Կէօպէլս դարձեալ յարձակեցաւ Անգլիոյ եւ անգլիական մամուլին վրայ, յայտարարելով թէ աւելի լաւ կ'ըլլայ որ Անգլիա զբաղի Արաբներով եւ Պաղեստինով :

ՃԱՆԱՃԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ թագաւոր Ֆարուք բացաւ խորհրդարանը եւ գահաճառով մը յայտնեց, թէ Եւրոպայի վերջին քաղաքական տագնապը մղեց, որ եգիպտական կառավարութիւնը ձեռք առնէ պաշտպանման անհրաժեշտ միջոցները: Կառավարութիւնը շուտով պիտի մշակէ ներգաղթի օրինագիծ մը, որով Եգիպտոսի դուռները պիտի փակուին «եկուոր տարրերու վտանգին առջեւ»:

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ յուղարկաւորութեան մասին հեռագիրները կու տան հետեւեալ մանրամասնութիւնները.— Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10ին մարմինը կը փոխադրուի, անձրեւին տակ, դէպի ազգագրական թանգարանը, ուր պիտի մնայ մինչեւ փառաշուք դամբարանի մը շինութիւնը: Զինուորական նուագախումբերը մահերգ կը նուագէին շարունակ, մինչ եղերամայրերը (լացող կիները) մերթ ընդ մերթ կը պոռային. «Ո՞ւր կ'երթաս, Աթաթիւրք»:

ԱՇԽԱՐՀԻ բնակչութեան թիւն է, ըստ Ազգերու Դաշնակցութեան վիճակագրութեան, 2 միլիար 134 միլիոն: Անցեալ տարուան ընթացքին աշխարհի բնակչութիւնը շատցած է 18 միլիոն: Հնդկաստան ունի 375 միլիոն բնակիչ, Չինաստան՝ 450 միլիոն, Ճափոն՝ 72 միլիոն, Ճափոնական կայսրութիւն 100 միլիոն, Խորհ. Ռուսիա՝ 178 միլիոն, Գերմանիա՝ 79 միլիոն, Անգլիա՝ 48 միլիոն, Իտալիա՝ 43 միլիոն, Ֆրանսա՝ 42 միլիոն, Լեհաստան՝ 35 միլիոն, Միացեալ - Նահանգներ՝ 130 միլիոն:

Ցաւով կը տեղեկացնեն մեզի ՏՈՔԹ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԽԱՆՃԵԱՆԻ (դեր նախագահ հայ բժշկական միութեան) անակնկալ մահը, որ տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 18ին, իր բնակարանին մէջ, 4 rue Plaliz, Փարիզ (9): Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է 21 Նոյեմբեր, երկուշաբթի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուած է Փանթէն – Փարիզին գերեզմանատունը :

Իր ընտանիքը կը խնդրէ բարեկամներէ որոնք մահազդ չեն ստացած, նեղկայ չըլլալ այդ նկատմամբ :

Հ. Յ. Դ.

[illegible]

ԱՆԻԷՍ ՇՈՒԱ ՔՈԼՈՆՔԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը ... Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

ՔՕԼԻՁԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.- 26 ՆՈՅ., ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

23 Ապրիլ—6 Մայիս 1938

ՄԻԼՕ Մարգ. 150
ՓԱՐԻԶ (9) Ժ. Մ. 75
ՇԱԼԷԹ Փ. Ք 300
ԼԻՈՆ Պազա. 60
ՍԷՆ ԹՐՈՓԻԶ Զոր. 40
ԳՈՆՍԹԱՆԹԻՆ Մելք. 35
ԼԸ ՓԻՒԻ Ս. Գ. 60
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ Գործ. Թ. 120
ԻԻՈՆ Մ. Ֆ. 75
ԱՆԻԷԹ Ց. Ալ. 50
ՇԱՎԻԼ Մ. Ս. 40
ՎԱԼԱՆՍ Ց. ՏԷՐ Ս. 200
ՓԱՐԻԶ (14) Տիկ. Զաղ. (Ալ. միջ.) 150
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ ՔՐՕ Ա. Թ. 40
ԲՈՒԼՈՒԻԶ Համ. 150
ՓԻԷՐ ՖԷՕ Վարդ. 50
ՊՕՄՊԷՑ Տիկ. Ար. 110
ՍԷԹԻՖ Մ. Վ. 495
ՆԻՍ Անդր. 40
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ Գաս. (Վ.ի հաշ.) 40
ՆԻՍ Վարժ. 50
ՊԱՆԻԷՕ Մազ. 75
ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ Մաւ. 215
ԻԻՈՆ Գափ. 100
ՓԱՐԻԶ (16) Տիկ. Գ. 150
ՄԱՐՍԷՅԼ Տ. Ս. 150
ԼԸ ՊՈՒՐԺԷ Ե. Է. 75
ՄՈՆՓԷԼԻԷ Ճուհ. 75
ՔԼԻՇԷ Գալ. 40
ՄԱՍ ՏԸ ՔԱՍԷՐ Ա. Զ. 75

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աւետիս Շարապխանեան եւ զաւակունք իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք գրաւոր կամ բերանացի իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին Տիկին ՈՎՍԱՆՆԱՑ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆի մահուան առթիւ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն - Տուրուբերանի Ֆր. Շրջ. Կեդր. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Հայրենակից Արշակ Խաչատուրեանի եւ զաւակներուն իրենց Տիկնոջ եւ մօր՝ Տիկին ԲԵՐՈՒԶ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Շավիլի մէջ:

Մարսէյլէն Այրի Տիկին Ովսաննա Արապեան եւ զաւակունք իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Հայրենակից Աւետիս Շարապխանեանի եւ զաւակներուն իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Շահ-Վիլի մէջ:

Մեծ - Նոր գիւղի Հայրենակցական Միութիւնը եւ բոլոր հայրենակիցները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տիկին ՈՎՍԱՆՆԱ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ իր ամուսնոյն՝ Հայրենակից Հաճի Աւետիս Շարապխանեանին եւ զաւակներուն ու ազգականներուն:

Նոյնպէս իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկիններ Զարուհի Տողրամաճեանի եւ Անգինէի, իրենց եղբօր՝ ՄԻՐՁԷ ՖՈՒԼԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ :

Մարսէյլի Բարձր-Հայքի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակցուհի ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆի մահուան առթիւ իր ընտանեկան պարագաներուն :

Մարսէյլի Բարձր-Հայքի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը խորին կսկիծով կը ծանուցանէ անակնկալ մահը Այրի Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ՔԷՉԷՃԵԱՆի եւ իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընտանեկանպարագաներուն:

„ԱՆՈՒՇ" ՕՓԵՐԱ

27 ՆՈՅ.

ԿԻՐԱԿԻ

Mutualitè ի մէջ

ԱՆՈՒՇի դերը կը կատարէ Օր. ԱՍԻԱ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, ծանօթ արուեստագիտուհին որ երկար ատեն երգած է հնդկական եւ անգլիական ռատիօ-կայաններէն, եւ մասնակցած եւրոպական թատրոններու, մեծ յաջողութեամբ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ... -Ը

[illegible] Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ... Տոքթ. Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ ... Վարդ ... [illegible]

... ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

... ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Կ. ԽԱՉԻ ... ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

26 Նոյեմբեր, ... դիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

[illegible]

Կը ներկայացուի ՕՏԱՐԻՆ ՑԱԻԸ (Աշուղ Ղարաբէ)

Մուտք 5 ֆրանք

[illegible]

... ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ... ՀԱՆԴԷՍԸ

26 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին

Maison CAVEAU

Salle des quatorsի մէջ

45 Rue de la Boëtie,

Մեթրօ Miromesnil

[illegible]

Գիներ 10, 15 եւ 25 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին այժմէն Maison Caveau եւ ... Հրանտ ...

Le Gérant : H. STEPHAN

17 Rue Damesme, PARIS (13)

... TER HAGOPIAN

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline; à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.
ԼԻՈՆ

MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères, à Marseille.
ՄԱՐՍԷՅԼ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	275 ֆրանք	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՆՈՅԵՄԲԵՐ JEUDI 24 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3894

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՊՐԻԼ ԱՌ ՅԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

— oo —

Խօսելով արտասահմանի հայ երիտասարդութեան մասին զայն անգամ հաղորդութեան մը ենթակայ: Եւ բրինք ենթադրութիւն — «այն ինչ որ երեւոյթ մը կամ դեռ գոնէ երեւութական կը [illegible] այսօր, վաղը կրնայ շօշափելի ու ընդհանրական դառ-[illegible] համար, հետեւաբար, չարժում մը՝ մտաւոր ու հո-[illegible] նոյն մայրենի »:

[illegible] մեր երիտասարդութեան մօտ. Իր [illegible] այդ: Տեսակ մը փերապահութիւն, կամ [illegible] գիտակցութիւն ունի ան: Ե՛ւ կայ, ե՛ւ չկայ: Կայ՝ [illegible] մը մը, որուն տեսակէտի մը, ուղղութեան մը հետ [illegible] չէ առաջադրուած գործը: Երբ ընդհանրական է, կամ [illegible] գնահատելի: Երբ, վերջապէս, «ազգային» է՝ այս [illegible] անհատական ու ապաքաղաքացիական խմատումը:

Բայց, նոյն երիտասարդութիւնը իր ճնչին տակուած չկայ, բայ-[illegible] է, երբ տեսակէտ մը, ծրագրուած գաղափար մը, ուղ-ղեկեն մը կը պահանջէ առաջադրուած գործը:

Մեր խօսքը անոնց մասին չէ, որոնք բացարձակապէս անտար-բեր են անհատապաշտ որ եւ է տեսակէտ, համոզում կամ գիրք ունե-նալու նկատմամբ:

Այլ անոնց, որոնք կ'ապրին, իրենց հայութիւնը, կը զգան ու կը զգացնեն զայն, կը պահեն իրենց կապը «ազգ»ին հետ, կ'ուզեն լսել, կը հետեւին, կը շահագրգռուին, ու նաեւ կը մտածեն, բայց .. բայց չեն խօսի՛ր: Ըսել կ'ուզենք՝ իրենց խօսքը չունին: Մեր կեանքին գաղափարական համրն է այդ մասը: Վերապահ է, զգոյշ, կրաւորական: Ձեռքերը դրած է իր թեւնոցներուն մէջ, ու, երբեմն պատրեկ, երբեմն ուրախ, — նայած մեր կեանքի երեւէջներուն, — կը դիտէ՛ անվերջ: Նոյնիսկ, ներքնապէս կը ճշդէ իր կողմը, մտա-ծումով կը հակի այս ու այն հոսանքին, թոյլ կուտայ ինքզինքին, որ իր մէջի մտածողն ու զգացողը իր համակրանքը կամ նախասի-րութիւնը ունենայ՝ այդ հոսանքներէն մէկուն հանդէպ, բայց, կը զգուշանայ լսել: Շատ չատ՝ կ'ըսէ թէ «համակիր» է ինք, ծախա-ւորող, օժանդակ, «դուրսէն օգտակար եղող մը»... : Կան նաեւ մեծ թիւով հայ երիտասարդներ, որոնք այդքան «չեզոք» իսկ չեն թողլտուեր իրենք իրենց:

Ու երբ ասոնցմէ մէկին կամ միւսին կ'առարկենք, կը պատաս-խանեն.

— Սխալ է թէ մենք համոզումներ չունինք: Ունի՛նք անշո՛ւշտ: Մենք ալ գիտենք մեր կեանքին չարն ու բարին: Կամ՝ ճիշդն ու սխալը: Բայց, առիթ պատճառ մը չէ որ մտնենք կուսակցութենէ մը ներս, դառնանք մասնիկներէն մէկը ամբողջութեան մը:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ, այդ կերպով, պիտի կորսնցնենք մեր անհատա-կանութիւնը: Ուրիշ խօսքով՝ ազատ մտածումի մեր իրաւունքը: Կուսակցութենէն ներս ձայնի իրաւունք կայ, — ճիշդ է: Կայ եւ խօսքի կամ կարծիքի ազատութիւն: Բայց, կայ եւ կանոնադրական պարագայ մը, — կուսակցականը ստիպուած է ենթարկուիլ մեծա-մասնութեան ձայնին: Ուրեմն՝ ամէն անգամ որ մեր տեսակէտը չանցնի, մենք ստիպուած պիտի ըլլանք գործել ուրիշներու տեսա-կէտին համաձայն:

Այս առարկութեան ամէնէն էական կէտը սեփական տեսակէ-տի մասին շեշտուած նախասիրութիւնն է: «Ես այսպէս կը մտա-ծեմ, ուրեմն այսպէս պէտք է ընեմ»: Այո՛, բայց, այս նախասի-րութիւնը ունի նաեւ ուրիշ պահանջ մը, — Իմ «այսպէս մտածածս» ինչպէս պիտի իրականացնեմ: Ի՞նչ ուժ եմ ես: Ի՞նչ կարելիու-թիւններ ունիմ: Ո՞վ նկատի կ'ունենայ զիս: Ի՞նչպէս կրնամ ար-ժեցնել իմ այդ մտածումս: Ունի՞մ հնարաւորութիւններ՝ նաեւ «այսպէս» ընելու: Ահա՛ հիմնական կէտը:

Տինամիք ու մեծ անհատականութիւններն իսկ բազմութեանց կը կարծին: Կը նշանակէ, ուրեմն, որ դուրսը մնալով ոչ թէ անձնա-կան տեսակէտ մը արժէք կը ստանայ, այլ, ընդհակառակն, դա-տապարտուած կ'ըլլայ տեւապէս մնալու անձնական տեսակէտ մը, որովհետեւ անոր մասնակից չէ մտածումները գործի վերածելու կազմուած որ եւ է ուժ մը, որպէսզի իր այդ կարծիքը արժէք ու հիմք ստանայ: Դառնայ կարծիքը նաեւ ուրիշներուն: Ու դրուի գործա-դրութեան ճամբուն վրայ:

Կրաւորական կամ հեռու մնացող երիտասարդութիւնը, որ ժո-ղովուրդի մը գործօն տարրը պէտք է ըլլայ, իր մեկուսացումով նախ դէմ չարժած կ'ըլլայ իր սեփական կարծիքին: Վասնզի, կը կասեցնէ որ կուսակցութիւնը հիմնական հարցի մը մէջ ընդգրկէ ուղղութիւն մը որուն ինք համակարծիք է: Բայց, որովհետեւ «չէ-զոք է», մասնակից չէ այդ աշխատանքին: Այսինքն՝ իր իսկ կար-ծիքին չի բերեր իր սեփական ճիգը: Իսկ հանրային կեանքին մէջ գործակից չըլլալ կը նշանակէ այդ գործին վնասել անուղղակի կերպով, զայն զրկելով նաեւ քու աշխատանքի բաժինէդ:

Գիտենք որ նաեւ այստեղ ինքնամխիթարանքը պատրաստ է.

— «Դուք կ'ընէք արդէն. ես եղեր եմ կամ չեմ եղեր: Ցետոյ՝ դուրսէն կ'օգնեմ»...

Ո՛չ: Դուն մէկ չես: Տասնեակ չես: Հազարաւորնե՛ր կան քեզի պէս: Ու դուն, քու կրաւորականութեամբ, նաեւ օրինակ մըն ես այդ հազարաւորներուն՝ հեռու մնալու այն գործէն, որ ընդ-հանրական է, եւ որուն ծառայութիւնն ու նուիրումն ալ ընդհան-րական պէտք է ըլլայ:

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ-ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԵԼՄ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

— oo —

Ընկերվարականներ եւ համայնավարներ կը պայքարին

— oo

Երեքշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Երեսփ. ժողովի ել-մտական յանձնախումբը լսեց զեկոյցը, զոր տուին վարչապետ Տա-լատիէ եւ ելմտ. նախարար Փօլ Ռէյնօ կառավարութեան տնտեսա-կան եւ ելմտական ծրագիրներուն մասին:

Յանձնախումբին 44 անդամներէն կը բացակայէին միայն երկու հոգի:

Նախ խօսք առաւ Փօլ Ռէյնօ եւ պաշտպանեց իր ծրագիրը այն մանրամասն խորհրդարանին առջեւ, զոր կը կազմէ ելմտ. յանձ-նախումբը, որու մէջ ընկերվարականները եւ համայնավարները միաձայնաբար դիրք բռնած են կառավարութեան դէմ:

Փօլ Ռէյնօ ըսաւ թէ իր ծրագիրը մշակած ժամանակ, ուզեց որ այդ ծրագիրը արտայայտութիւնն ըլլայ երկրին ուժին: Այդ ուժը Ֆրանքին ամուր դիրքն է, որ կը զօրանայ միայն շնորհիւ տնտեսական եւ հարկային նախադծուած պայմաններու, այսինքն շնորհիւ այն միջոցներուն, որոնց ձեռնարկուեցաւ հրովարտակ-օրէնքներով: Ճիշդ է թէ խիստ են այդ միջոցները, — բայց պէտք էր նախընտրութիւն մը ընել մեղմ քաղաքականութեան եւ խիստ քաղաքականութեան միջեւ: Մեղմ քաղաքականութեան պարա-գային՝ Ֆրանքը դարձեալ պիտի տատանէր ու իյնար, մինչդեռ խիստ քաղաքականութիւնը ամուր կը բռնէ Ֆրանքը:

Ցետոյ Փօլ Ռէյնօ յայտնեց թէ ի՞նչ կը սպասէ հարկային իր քաղաքականութենէն, — եկամուտի տուրքէն, 30 առ հարիւրի յա-ւելումով, 1880 միլիոն Ֆրանք, 2 առ հարիւրի բացառիկ տուրքէն՝ 3 միլիառ, անուղղակի տուրքերէն՝ 3700 միլիոն, թղթատարական եւ հեռագրական սպասարկութենէն՝ 1300 միլիոն: Միւս կողմէ՝ տնտեսական կեանքի վերակենդանութիւնը պիտի տայ 500 միլիոն: Այս ձեւով, ելմտական նախարարը կը խորհի 1939 պիւտճէն հաւա-սարակշռել 66 միլիար 300 միլիոնի վրայ:

Իր քաղաքականութեան մասին լաւատեսութեան իբրեւ փաստ, ըսաւ որ դեռ վերջերս մէկուկէս միլիար ոսկի մտած է Ֆրանսա, գանձաթուղթերու շրջաբերութիւնը 8 միլիարէն բարձ-րացած է 20 միլիարի: Այս պայմաններուն մէջ պետութեան գան-ձարկղը մինչեւ յառաջիկայ փետրուար ապահովուած է ամէն յու-ստեսութեան դէմ:

Այս զրոյցին յաջորդեց հարցումներու տեղատարափ մը: Գոն-վէ հարցուց թէ ինչո՞ւ գաղրեցուցին հանրօգուտ շինութիւնները, — պատասխանուեցաւ թէ չեն դադրեցուցած, այլ միայն վարկերը կրճատուած են 8100 միլիոնէն իջնելով 5300 միլիոնի: Ռօնի երես-փոխանը շատ ծանր գտաւ ընդհանուր եկամուտին վրայ դրուած 2 առ հարիւրի տուրքը: Ռէժի, ընկերվարական, ցաւ յայտնեց որ զո-հողութիւնները անհաւասար բաշխուած են: Ֆիլիփ, նոյնպէս ըն-կերվարական, քննադատեց չաբաթական աշխատանքի ժամերուն վրայ կատարուած փոփոխութիւնը: Զանազան քննադատութիւններ ըրին նաեւ համայնավարները:

Բոլոր այդ հարցումներուն պատասխանեց ելմտական նախա-րարը, յետոյ խօսք առաւ վարչապետը, Տալատիէ, որ յայտարա-րելէ վերջ թէ բոլորովին համերաշխ է իր ելմտական նախարարին հետ՝ հետապնդելու համար ներկայացուած ծրագրին գործադրու-թիւնը, աւելցուց թէ դասակարգային պայքար չուզեր տանիլ, երկրին կացութիւնը ծանր կը գտնէ, դրացի երկիրներու մէջ ժո-ղովրդապետութեան կործանումը հետեւանքն ըլլալով տնտեսա-կան եւ ելմտական քայքայումի՝ իբրեւ հանրապետական պիտի չփափաքի որ Ֆրանսան ալ իյնայ նոյն ճամբուն վրայ, ահա թէ ին-չո՛ւ ամէն ջանք պիտի թափէ՝ արգելք ըլլալու համար այդ անկու-մին:

— Երբ իշխանութեան գլուխ եկայ, ըսաւ, գանձին մէջ կար 30 միլիոն, հիմա՝ 17 միլիար: Եթէ դէմ քուէարկէք մեզի, ոչ գանձ կը մնայ, ոչ ալ Ֆրանք: Փորձի մը լծուած ենք, միջոց տը-ւէք կատարելու այդ փորձը: Եթէ արգիլէք, կացութիւնը կը վը-տանգուի: Բայց լաւ է որ այսօր արտասանէք ձեր «ոչ»ը: Միայն թէ կը յիշեցնեմ ձեզի, եթէ ոչ ըսէք, կը մերժեմ վաղը երթալ հիւ-րընկալելու Չէմպըրլէնն ու լորտ Հըլիֆաքսը: Ես չեմ ուզեր ներ-կայանալ անոնց՝ լամբակիս յարած ելմտական յանձնախումբին մերժողական բանաձեւը: Եւ այցելութիւնը պիտի յետաձգուի, ձեզի կը մնայ խորհիլ այդ յետաձգումին հետեւանքներուն մասին:

Այս վճռական յայտարարութիւններէն վերջ, նիստը ընդհատ-ուեցաւ: Երբ վերսկսաւ, երեսփոխան մը եւս աւելցած էր:

Առաջին անգամ խօսք առաւ Տիւքլօ (համայնավար), որ դա-տապարտեց հրովարտակ-օրէնքները բացէ ի բաց: Ցետոյ խօսե-ցաւ Ռէժի (ընկերվարական), որ նոյնպէս դատապարտեց եւ ա-ռաջարկեց նիստի հրաւիրել խորհրդարանը: Պէնիէ (արմատա-կան) առաջարկեց յետաձգել հրովարտակ-օրէնքներուն մասին վճռարանութիւնները:

Քուէի դրուեցան առաջարկները: Ընկերվարական — համայնա-վար բանաձեւը մերժուեցաւ 18ի դէմ 20 քուէով (5 հոգի ձեռնպահ): Ֆրօ բացատրութիւն մը տալով հակառակ բանաձեւին մա-սին, ըսաւ թէ պէտք է ուժ տալ կառավարութեան՝ նկատի ունե-նալով արտաքին կացութիւնը եւ Չէմպըրլէնի եւ Հըլիֆաքսի այ-ցելութիւնը: Որով վճռարանութեանց յետաձգումը ընդունուեցաւ 16ի դէմ 25 քուէով (2 ձեռնպահ):

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ

— oo —

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան կեդր. կոմիտէն քննու-թեան առաւ բանաձեւը, որ քուէարկուած էր Նանթի համագու-մարին մէջ, փոխանակ ընդհ. գործադուլի՝ բողոքի ցոյց մը կա-տարել հրովարտակ-օրէնքներուն դէմ:

Ոմանք առաջարկեցին ընդհ. գործադուլ յայտարարել 24 ժամ-ուան համար: Ժուհօ պատասխանեց թէ լաւ չէ պատրուակ տալ հա-կառակորդներուն՝ քննադատելու համար աշխատաւոր դասակար-գը իբրեւ խռովարար: Ի վերջոյ որոշուեցաւ հաւաքուիլ վաղը, ուրբաթ, քննելու համար ընդհ. գործադուլ յայտարարելու թուա-կանը: Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան անդամ զանազան կազ-մակերպութեանց կողմէ բազմաթիւ բանաձեւեր կը յայտնեն թէ բոլորը պատրաստ են հետեւելու կեդր. կոմիտէի որոշումին, կա-տարելու համար ընդհ. գործադուլը:

*** Փարիզի շրջակայքը գործադուլ ծագեցաւ կարգ մը գոր-ծարաններու մէջ: Բանուորները փորձեցին գրաւել գործարաննե-րը, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ դուրս հանեց բանուոր-ները: Ու մինչ Փարիզի շրջանին մէջ կը ձախողէր գործադուլը, հիւ-սիսային նահանգներուն մէջ մեծ համեմատութիւններ կը ստա-նայ: Մետաղագործական աշխատանքները դադրած են գրեթէ ամ-բողջովին:

Չէմպըրլէյն եւ Հըլիֆաքս Փարիզի մէջ

Երէկ, Չորեքշաբթի, ժամը 5ին Փարիզ հասան Չէմպըրլէն եւ իր տիկինը, լորտ Հըլիֆաքս եւ իր տիկինը, ինչպէս նաեւ անգլիա-ցի մասնագէտներ զինուորական ու քաղաքական հարցերու: Իրի-կունը ճաշկերոյթ մը տրուեցաւ այս հիւրերուն, արտաքին նախա-րարութեան շէնքին մէջ:

Այս առաւօտ պիտի սկսին դիւանագիտական խօսակցութիւն-ները, որոնք կը շօշափեն, ըստ լաւատեղեակ աղբիւրներու, 12 հարցեր: Որոշ է թէ քննութեան պիտի առնուի Սպանիոյ վէճը (Ֆրանքոյի պահանջը պատերազմիկի իրաւունք ունենալու մա-սին): Ցետոյ գերմանեւֆրանսական յարաբերութեանց հարցը, — երբ նախորդ դեսպանը, Ֆրանսուա — Փոնսէ, հրաժեշտ առնելով Հիթլէրէն, Փարիզ եկաւ, կ'ըսեն թէ վաւերաթուղթ մը յանձնեց արտաքին նախարարութեան, ըստ այդ վաւերաթուղթին՝ Ֆրան-սա եւ Գերմանիա պիտի պատրաստէին յայտարարութիւն մը, յարեւմտան անգլեւգերմանական յայտարարութեան, որ հրապա-րակ նետուեցաւ Միւնիխի ժողովէն վերջ: Այդ յայտարարութիւնը տեսակէտով մը պիտի ունենայ ոչ — յարձակողական դաշինքի նը-կարագիրը: Միայն թէ հրէական հարցին առթիւ որոշ ցրտութիւն մը առեղծուած ըլլալով Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ, Չէմպըրլէն չենք գիտեր թէ ո՛րքան բարեպատեհ պիտի համարի նման վաւերա-թուղթի մը մշակումը:

Չէմպըրլէն եւ Տալատիէ պիտի քննեն նաեւ Ֆրանքեւանգլիա-կան զինուորական գործակցութեան հարցը, — թէ Անգլիա ինչ չա-փով կրնայ օժանդակել Ֆրանսայի, տրամադրելով իր ցամաքա-յին, ծովային եւ օդային ուժերը: Օդային ուժերու տեսակէտով, անգլիական կառավարութիւնը կը խորհի թէ Ֆրանսա կրնայ լրա-ցնել ռմբաձիգ օդանաւերու պակասը, մինչ Անգլիա պիտի չինէ թեթեւ օդանաւեր, որոնք յարմար են օդային պատերազմի եւ թըշ-նամին հետապնդելու, — այդ շարքէն՝ բրիտանական «Փոթորիկ» եւ «Կրակ-փախող» օդանաւերը ժամական 500-600 քիլոմեթր կը թռչին:

Գերմանեւֆրանսական յարաբերութիւնները

— oo —

Զրոյց կը հրչի թէ գերման արտաքին նախարարը, Ֆոն Ռիպ-պընթրոփ, Փարիզ պիտի այցելէ Դեկտեմբերի սկիզբը, անցնելով Հռոմէն, ուր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Մուսոլինիի հետ. Փարիզ իր այցելութիւնը ոմանք կը կապեն գերմանեւֆրանսական «ոչ - յարձակողական» յայտարարութեան մը պատրաստութեան: Այս առթիւ կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ Գերմանիա ժա-մանակէ մը ի վեր բարեացակամ տրամադրութիւն մը ցոյց կուտայ հանդէպ Ֆրանսայի: Ֆոն Ռաթի սպանութեան առիթով, ոչ մէկ թշնամական խօսք արտասանուեցաւ հանդէպ Ֆրանսայի: Միւս կողմէ, գաղթավայրերու վէճին մասին Գերմանիա շատ փութկո-տութիւն ցոյց չի տար, ոչ թէ անշուշտ չգրգռելու համար Ֆրան-սան, այլ որովհետեւ, կ'ըսեն, Գերմանիա ներկայիս իր աչքը ուղ-ղած է Ռուսիոյ վրայ, կազմալուծումի նախանշաններ տեսնելով այնտեղ:

Ցետոյ, դիտել կը տրուի թէ, երեքշաբթի, երբ Պերլինի Ֆը-րանսական նոր դեսպանը, Ռոպէր Քուլոնտր, Հիթլէրի կը ներ-կայացնէր իր հաւատարմագիրը, Առաջնորդը պատասխանին մէջ յայտնեց թէ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ ոչ մէկ վէճ գոյու-թիւն ունի սահմաններու մասին, թէ երկու երկիրները խաղաղա-սիրական նախանձախնդրութեամբ մը տոգորուած են, ինչ որ պի-տի նպաստէ ոչ միայն երկու երկիրներու բարգաւաճումին, այլեւ ռամկավար Եւրոպայի:

— oo —

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ զօրաւոր ցնցումներ զգալի եղան, երեքշաբթի առաւօտ, Ճափոնի մէջ:

ՆԱՐՈՒԼ թագաւորը, դէպի Պուքրէշ ճամբուն վրայ, Պրիպուր-կի մէջ որսի հրաւէր մը ստացաւ իշխան Հոհէնցոլէրնէն եւ յետոյ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ներքին նոր փոխառութիւն մը եւս կնքեց, մէկու-կէս միլիար մարք, — ասիկա չորրորդ փոխառութիւնն է տարւոյն սկիզբէն ի վեր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա Դ. էջ)

ՀԱՅ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Սանճաքի խնդրի երեւան գալուց այս կողմ թրքական թերթերը Հայերի վերաբերմամբ մի քանի անգամ յարկացակամ արտայայտութիւններ արին։ Բալկաններում հրատարակուող մի հայ թերթ հաղորդեց, որ երբ թէ անգլօ-ֆրանսիացիք Ալեքսանդրէթի կառավարութեան առաջարկել են Հայերին տեղ տալ Թուրքիայում եւ թուրքերէն մի թերթ էլ Հայերին շնորհուելիք մի ընդհանուր ներման մասին մի քանի անորոշ խօսքեր ասաց։

Տարիներ առաջ հայ քաղաքական կուսակցութեանց մէկի Եգիպտոսի օրգանը առաջարկեց Հայերին հրաժարուել որեւէ քաղաքական եւ հողային պահանջից եւ Թուրքիային ներկայացնել միմիայն տնտեսական պահանջներ եւ մի կերպ համաձայնութեան գալ մեր ժողովրդի ջարդարարների հետ, ինչպէս արին Յոյները իրենց ժողովրդի ջարդարարների վերաբերմամբ։ Այդ այն օրերին էր, երբ Թուրքիան ոչ մի բարեացակամ խօսք չէր ասել Հայերի մասին։

Այսօր, երբ մի քանի բարեացակամ խօսքեր են ասուած մեր հասցէին եւ նոյնպէս մի գոլուածք հայ եղբայրների «հաշտութեան» տնտեսական ախոյեանութիւն յայտնաբերեց, բնական է, որ Եգիպտոսում հրատարակուող վերոյիշեալ թերթը իր ձայնակիցները պիտի ունենայ եւ պիտի ծառայեն հայ օրագրողներ եւ հասարակական գործիչներ, որոնք լուրջ կերպով պիտի յայտարարեն, թէ Թուրքիան մեզ բարեկամական ձեռք է երկարում, մենք էլ առիթից պիտի օգտուենք մեզ երկարացրած ձեռքը օդի մէջ չթողնելու համար։

Եթէ, յիրաւի, Թուրքիան զղջալով իր գործադրած ոճիրները եւ նրանց վատ հետեւանքները թէ իրան եւ թէ Հայերի համար՝ անկեղծօրէն ձեռք մեկնեց մեզ եւ մեր անկեղծ բարեկամութիւնը փնտռեց, չեմ կարծում, որ Հայ խնդրը գլխին մի մարդ գտնուէր, որ չկամենար լուրջ կերպով մտածել այդ ձեռքը սեղմելու մասին, բայց այս բոլորին ասում են միայն մի քանի անուշիկ խօսքեր եւ սպառնում են մեզ հայոց տեսակ չարիքներով, եթէ այդ անուշիկ խօսքերին չհաւատանք, մեզ մեղաւոր չճանաչենք եւ, ամենավլխաւորն է, չհրաժարուենք մեր պահանջներից։

Առայժմ եղածը միայն սա է եւ արժան է ուշադրութեան այդ եղածով։

Իմ միտքս չէ այսօր մի քաղաքական յօդուած գրել վերոյիշեալ նիւթի մասին, այլ ուզում եմ իմ ընթերցողներին պատմել բովանդակութիւնը Թաւրիզի(Իրան) թրքական հիւպատոս Տուղրիլ բէյի հետ ունեցած իմ մի խօսակցութեան, որ միշտ հետաքրքիր է եղել Հայերիս համար, եւ այսօր, երբ թրքօ-հայկական մերձեցման մասին խօսքեր են լինում, շատ աւելի հետաքրքիր է։

Տուղրիլ բէյը իր Թաւրիզ հաստատուելուց յետոյ յամառօրէն փորձում էր ինձ հետ ծանօթանալ եւ մօտիկնալ։ Այդ օրերին (1930—31թթ.) ես Թաւրիզում խմբագրում էի «Իրանը Թէհրիր» անունով պարսկերէն թերթը, որ ամենաուժեղ հակասովետական եւ հակաթրքական քաղաքականութիւն էր վարում եւ որի ընթերցողների թւումն էին թրքական շատ հիւպատոսներ, որոնց թւում էր նաեւ Տուղրիլ բէյը։ Նրա ինձ հետ մօտենալու ցանկութիւնը զարմանալի չէր դառնում, քանի որ այդ օրերին Գիլանում պարսկական հասարակական կեանքում բաւական աչքի ընկնող դեր էի կատարում եւ իմ խմբագրած թերթը ո՛չ միայն Գիլանում ամենատարածուածն էր, այլ ե՛ւ շատ տարածուած էր Թուրքիայի սահմանամերձ վայրերում (Սուուջ-Բուլաղ, Ուրմիա, Թաւրիզ, Բէջար եւայլն)։ Ինձ հետ բարեկամութեամբ նա յոյս ունէր, որ կարող էր մեղմել իմ Թուրքիայի նկատմամբ քննադատութիւնների խստութիւնները, եւ որ գլխաւորն է, առաջ ունենալ իմ բնակարանը։ Ես նրանից խուսափում էի շարունակ։

Ես պատահաբար անդամ էի հիւսիսային Իրանեան բանակի սպաների ակումբի, ուր լինում էի կանոնաւորապէս ամէն Հինգշաբթի գիշեր իմ բարեկամների պատահելու համար։ Տուղրիլ բէյն էլ նոյն ակումբի հիւրերից էր, որ ամէն Հինգշաբթի պատահում էր ինձ, բայց դեռ ծանօթ չէր։ Վերջապէս մի օր Գիլանի նահանգապետի հետ խօսելու ժամանակ՝ նա, թրքական հիւպատոսը մօտեցաւ մեզ եւ արդէն նրանից այլեւս խուսափել չէի կարող եւ ներկայացանք իրար։ Մեր առաջին ծանօթութիւնից յետոյ ես շատ քաղաքավարի եղայ դէպի նա, բայց նա իրան ցոյց տուաւ շատ սիրալիր դէպի ինձ։ Նա յայտնեց, որ երկար ժամանակ ինձ հետ ծանօթանալու առիթ է փնտռել եւ կամեցել է ինձ ունենալ իր ծանօթ-բարեկամների թւում, որոնք բոլորն էլ Հայեր են, «որովհետեւ Պարսիկների մէջ չի ճարել բաւականաչափ զարգացած մարդիկ հետները բարեկամանալու համար»։

— Ես Պոլսում մեծացել եմ Հայերի շրջանում, շարունակեց նա, Իսկիւդարում մեր ամենամօտիկ դրացիները Հայեր են եղել։ Նրանց եւ մեր տաների մէջ ոչ մի խտրութիւն չկար։

Ապա նա ինձ հրաւիրեց իր հիւպատոսարանը ասելով.

— Իրար մօտ գնալ գալով է, որ պիտի մօտենանք ու իրար հասկանանք։

Ես նրան յայտնեցի, որ շատ զբաղած լինելու համար առիթը չպիտի ունենամ իր հիւպատոսարանը լինելու։

Մեր ծանօթութիւնը պատճառ դարձաւ, որ ամէն տեղ իրար պատահելիս եւ միշտ էլ նա ինձ հրաւիրում էր հիւպատոսարան, միշտ էլ ես մերժում էի գնալ առարկելով, որ շատ զբաղուած եմ։ Նոր Տարուայ օրը Տուղրիլ-բէյը ինձ մօտ իր այցետոմսը թողեց եւ ես նրա այդ քաղաքավարական գործին իսկ չպատասխանեցի թրքական տօներից մէկում։

Մի օր, իմ մի լաւ բարեկամը, Տիրյանակեանցի մի հայ բժիշկ, որ միշտ էլ տանհանապատակ էր մնացել, պատահում է ինձ փողոցում, եւ յայտնում է, որ գնում է թրքական հիւպատոս Տուղրիլ-բէյին, եւ առաջարկում է ինձ իրան ընկերանալ, «ժամանակին որ Տուղրիլ-բէյը ինձ շատ է յարգում եւ անկեղծօրէն ինձ հետ ուզում է մօտենալ»։ Ես մերժում եմ իմ բարեկամին ընկերանալ ասելով, որ «իմ եւ Տուղրիլի մէջ ո՛չ մի կապ չկայ»։ Բարեկամս պատմում է հիւպատոսին ինձ արած առաջարկի եւ իմ մերժման մասին։ Տուղրիլը եղբայրացնում է — «Հաւանօրէն Եղիկեանը վախենում է մեր հիւպատոսարանը գալ»։

Երկրորդ օրը առաւօտեան բժիշկը եւ հիւպատոսի յիշեալ խօսակցութեան ներկայ եղող մի պարոն ինձ յայտնում է այդ մասին։ Թէեւ ուրիշ տեղ պիտի գնայի կարեւոր գործով, բայց անմիջապէս քայլերս ուղղում եմ թրքական հիւպատոսարան, որ ինձ շատ սիրալիր առաջնորդում են ընդունարան։ Մի քանի րոպէ յետոյ Տուղրիլ-բէյն է ներս մտնում ուրախ դէմքով, ամուր եւ մի քանի անգամ թօթվում է ձեռքս եւ ասում.

— Վերջապէս բարեհաճեցիք մեր հիւպատոսարանը գալ։

— Այո՛, եկայ, պատասխանեցի քաղաքավարի սառնութեամբ։

— Այստեղ շատ պաշտօնական է, ասաց նա, անցնենք աշխատանքիս սենեակը, ի մէջի այլոց այնտեղ կը տեսնէք Բաքուի թրքական հիւպատոսին, որ մի քանի օրով ինձ մօտ հիւր է եւ որ մի հրաշալի մարդ է, ձեր մասին էլ գիտէ, շատ գոհ կը լինէք իրար պատահելով։

Մտանք հիւպատոսի աշխատանքի սենեակը, ուր գտնւում էր քառասունը անց մի պարոն։ Իմ հիւրընկալը հաղիւ 30ը անց էր եւ պարծենալով ասում էր, որ ինքը Քէմալիստական ամենաերիտասարդ դիւանագէտն է։ Նա ինձ ծանօթացրեց իր Բաքուից եկած հիւրի հետ եւ հրաւիրեց տեղ բռնել մի թիկնաթոռի մէջ։

Նստելուս պէս ասացի.

— Տուղրիլ-բէ՛յ, նախ՝ ասեմ, ինչո՞ւ եկայ ձեզ մօտ, ապա կ՚ասեմ թէ ինչո՞ւ մինչեւ հիմա չէի գալիս այստեղ։

— Խնդրե՛մ։

— Եկայ, որ ցոյց տամ որ չեմ վախենում, դուք երէկ դոկտոր Մըժիկեանին ասել էիք, որ ես չեմ գալիս այստեղ, որովհետեւ վախենում եմ։

Տիրեց կարճ լռութիւն։ Նա ինձ հարցրեց, թէ թէյ կ՚ուզեմ թէ սուրճ։

— Ինչ որ տաք, պիտի ուտեմ եւ պիտի խմեմ, հաստատելու համար, որ այս տան մէջ ո՛չ մի բանից չեմ վախենում։

Նա կարգադրեց սուրճ (ֆրանսիական) եւ խմորեղէն բերել։

Ես շարունակեցի.

— Այժմ ասեմ, թէ ինչո՞ւ չէի գալիս ձեզ մօտ, դուք ներկայանում էք ներկայացուցիչը մի պետութեան, որ միլիոնաւոր Հայեր է ջարդել եւ պատրաստ է բոլոր ողջ մնացած Հայերին ոչնչացնել, իսկ ես ներկայանում եմ անդամ մի կուսակցութեան, որ տարիներ շարունակ փորձել է ձեր պետութեան հիմքերը եւ ձգտում է կործանել այդ պետութիւնը։ Ի՞նչ բան ձեզ պիտի բերէր իրար մօտ։ Եթէ ես ձեզ հետ խօսում էի կամ բարեւում որեւէ տեղ պատահած ժամանակս, այդ միմիայն նրա համար, որ ես ներկայանում էի պարսկերէն մի թերթի խմբագիր, դուք էլ Պարսկաստանի բարեկամ մի երկրի ներկայացուցիչը։ Այդ հանգամանքը ինձ ստիպեց ձեզ հետ ծանօթանալուց յետոյ՝ ձեզ հանդիպելիս ձեզ բարեւել եւ ձեզ հետ խօսել։ Եթէ ո՛չ նոյնիսկ չէի կամենայ ձեզ բարեւել։ Տեսնում էք, որ չեմ կեղծում եւ ասում եմ այն, ինչ որ մտածել եմ եւ արել, դուք էլ այժմ ինձ հետ համամիտ էք, որ մեր, իմ եւ ձեր, մէջ ո՛չ մի բարեկամական կապ լինել չի կարող։

— Մենք որպէս երկու ընկերվարականներ իրար հետ բարեկամ կը լինենք, սակայն հիւրընկալս, ընկերվարականները ազգային խտրութիւն չեն ճանաչում։

— Իմ ընկերվարական լինելը կասկածելի չէ առանձին, բայց ձեր ընկերվարական լինելը կասկածելի է, եւ, այդ միայն այն պարզ պատճառով, ուր դուք ներկայանում էք գեբաղանցապէս ազգայնական մի կառավարութեան ներկայացուցիչը։

— Թուրքիայի նոր կառավարութիւնը գերազանցապէս ռամկավարական լինելով՝ իր պալտօնեաներից չի պահանջում անպայման ազգայնական լինել, այլ պահանջում է հաւատարիմ եւ յարեխիղճ լինել։

— Մի ընկերվարական չի կարող բոլորովին հաւատարիմ եւ բարեխիղճ կերպով ծառայել մի յաղթակող ազգայնական կառավարութեան։

Գ. ԵՂԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳ ՀԵՏԱՑՈՅ

Սիրելի Արազ.— Եթէ հարկ ըլլայ, լրագրական կարգ մը հրատարակուեիններու մէջ կրկնուած վրէպներուն համար նոր բառ մը պիտի հնարենք — վրիպախօս, որուն բուժումը նոր զրողներուն ուշիմութեան կը յանձնուի։ Եւ ամէնէն աւելի պարզ լուրերու թարգմանութեան մէջ կը տեսնուի ոճնարկութիւնը։ Այսպէս, ահա կը կարդանք արտասահմանի թերթի մը մէջ — «Ընդհատուած շարժումը վերանորոգուեցաւ...»։ Բաւական երկար լուրի մը շարունակութիւնն է այս հատուածը, զոր կրկին կարդալով կը հասկնամ, թէ «շարժումը» պիտի ըլլայ հաղորդակցութիւն, իսկ «վերանորոգուեցաւը» վերսկսաւ։ Երեք բառերէ բաղկացած հատուածի մը երկու բառերը անբնական, հետեւաբար անտեղի են։ Ի՞նչ ըսել է՝ Շարժումը վերանորոգուեցաւ...։ Կը խորհիմ դիտել տուած ըլլալ անգամ մը, թէ արտասահմանի հայ թերթերուն մէջ քաղաքական, ներքին, ժանր լուրերը ղէշ կերպով կը խմբագրուին, թէ յօդուածները համեմատաբար լաւագոյն են լեզուի մաքրութեան տեսակէտով։

Ահա տարօրինակ եւ, չգայթուելիք բան, սխալ շարադրութիւն մը. «Անգլիական դահլիճին ամփոփողական կարգով գումարումը»։ Ի՞նչ ըսել է «ամփոփողական կարգով»։

Շատ հաւանաբար «կարգովը» աւելորդ է, եւ մարդը հաղճեալով, «արտակարգ» գումարումը, արտասովոր նիստը կ՚ուզէ ըսել, եւ մեր խմբագիրը — ո՞վ է արդեօք — «ամփոփողական կարգով» մը մէջէտեղ հաներ է։ Ես անհրաժեշտ կը յիշեցնեմ բոլոր խմբագիրներուն, թէ հայ լրագրութեան պատիւը կը պահանջէ քիչ մը աւելի հոգածու ըլլալ այն արուեստին համար, որուն մէջ հայ միտքը այնքան փայլուն յաջողութիւններ ունեցած է մինչեւ դեռ երէկ։

Եւ տակաւին կ՚ըսենք... «Լուսաւորութեան նախարար», արդեօք փաղոզներուն լուսաւորութեան, հակառութեա՞ն կ՚ակնարկուի։ արդարեւ ամօթ է. ի՞նչպէս կրնանք Հանրային կրթութեան նախարարը անուանել... Լուսաւորութեան նախարար։ Ասիկա կը նմանի ... Համայնքներու Պալատին բացառութեան, փոխանակ Երեսփոխանական ժողով ըսելու։ Անգլիերէնը կը հասկցուի, բայց հայերէնի մէջ ի՞նչ ըսել է, ո՞ւր կը գտնուի այդ պալատը որ համայնքներուն վերաբերի։ Արդեօք կեդրոնը Բամփլաքա՞ է։ Այնքան ցաւելով ծանրաբեռնուած ենք որ պէտք է աշխատիլ, ցաւ մը պակաս ունենալու համար։

Ի՞նչ ըսել է՝ «մշտապէս»։ Չի՞ բաւեր «միշտը»։ Շատ ըսելու տեղ շատապէ՞ ըսենք, կ՚ըլլա՞յ, սիրելիներ։ — Ի՞նչ ըսել է «Նախարարը անընդհատ կապուած է Փրակայի հետ...» Ա՛ս ի՞նչ լեզու, աս ի՞նչ հայերէն։ Նախարարը խնճկեցի՞ր է արդեօք որ բռնուած են Փրակայի հետ կապել...։

«Կացութիւնը բարդացնել»... Կը ցաւիմ, եւ կը պարտաւորուիմ ընթերցումս ընդհատել։ Երբ կայ «կնճռոտել», ի՞նչ գործ ունի մա անճոռնի «բարդացնելը»։ Անոր առողջ մասը «բարդ» է միայն, մ՚երկէց ուր բայ կը չինեն անով։ Եւ, յետոյ, առաջարկողին հետեւողը պէտք է գիտնայ թէ քաղաքական լուրերու մէջ compliquer այլեւս կնճռոտել է։ Բառացուն-յիշուած տարբէ ի վեր այդ բառը գործածուած է հայ լրագրութեան մէջ։

Զգենք այդ թերթը, եւ մխիթարուելու կամ փոխարինուելու համար ուրիշ մը ձեռք առնենք։— «Մեծ նշանակութիւն կը տրուի այն փաստին, որ վարչապետը ներկայացած է թագաւորին» ... (վերջակէտ)։ Հիմա հոս ի՞նչ ըսել է «փաստ»։ Խմբագիրը ո՞րկէց թարգմաներ է այս դոհար խօսքը։ Համբերեցէք... «Նախարարական խորհուրդը միաձայնօրէն հաւանութիւն տուած է արտաքին քաղաքականութեան, ինչպէս նաեւ գործակալներուն անոր տուած հրահանգներուն»։ Ո՞վ է «անոր»ը, եւ ի՞նչ լեզու է «գործակալներուն անոր տուած հրահանգներուն»։ Ցեղայ շատ մ՚ըրթերու մէջ կը վխտան բառերու սխալ գործածութիւններ. «Խնդրանքը «յատուկ» մը պիտի ներկայացնէ», ի՞նչ ըսել է պաշտօնագրի։ Կամ պէտք է ըսել պաշտօնական գիր մը կամ, գոնէ, պատուագիր սովորական բառը գնել, ի՞նչ ըսել է՝ ... «ելակէտ»։ Չի՞ բաւեր ելքը։ Ըսուեր է՝ «համաձայնութեան ելակէտ»։ Ասոնք չըլլալիք բաներ են, պարոններ։— Երբ «թուական» բառած է այսքան ժամանակներէ ի վեր, ի՞նչ հարկ կայ շարունակ «թուագրական» գրելու։ Ուրեմն, Թուրքիա մի՛ ըսէք, այլ «Թուրքաստան», եւ այլն... աշխարհագրական սահման մըն ալ փոխած ըլլալու պարծանքը կ՚ունենանք։ — Օրակարգը մոցուի։ Ծնորհակալութիւն այս խնցին (մոցուի) համար։ Մեղք, կարծես հայերէնի նախնական շրջանին մէջ կը գտնուինք։ — Հարցը իր «սրութիւնը» կը պահէ։ Մենք կը գրէինք լաւագոյն ժամանակներու մէջ... «սուր հանգամանքը»։ «Սրութիւն» բառ չունի հայերէնը։ Ունի «սուր» որ ածական է, ունի «սուրթուրք» որ գոյական է։ Սրութիւն կը նայ գործածուիլ բերնէ բերան միայն։ — «Ուղիղ տասը տարի առաջ» — ինչ է հոս ուղիղը. եթէ «ճիշդ» է, բոլ ուրեմն, «ճիշդ կամ գրեթէ տասը տարի առաջ»։— «Սոորագրուած» չունինք, այլ «ստորագրութիւն»։ Ի՞նչ է «գրուած», ունինք գրութիւն։ Չըսուիր ... պայմանագրում, այլ պայմանագրութիւն, չըսուիր դաշնագրում կամ դաշնակցում, այլ դաշնագրութիւն եւ ուշնակցութիւն։ Այլուրեք հանդերձ։ Որ ուշիցի ակամեց լեզուր՝ լսիցէ։

Շարն ընդհուպ։

ՏԱՐԱԶ

ՈՂՋ ԹԱՂՈՒԱԾ ՄԱՐԴԻԿ

— Բալթիմոր քաղաքի բարեկեցիկ ընտանիքի մը կինը յանկարծ անբացատրելի հիւանդութեան մը հետեւանքով կը մեռնի։ Անոր վրայ մահուան բոլոր նշանները կը տեսնուին, այնպէս որ ոչ մէկը կասկած կ՚ունենայ կնոջ ողջ ըլլալու մասին։ Կնոջ մարմինը երեք օր պահ դրուելէ վերջ կը փոխադրեն ընտանեկան դամբարանը։ Երեք տարի կը մնայ այդ դամբանին մէջ. չորրորդ տարին, ասոր սենը փափաք կը յայտնէ մահուան զաղափ մը մէջ ամփոփել իր կնոջ ոսկորները։

Երբ կը բանայ դամբարանին դուռը, ճերմակ հագուած բան մը կու ալ ինկած կ՚իյնայ իր վրայ։ Անիկա իր կնոջ կմախքն էր, շրջապատուած անկողնային մնացած պատանքով։ Կը կարծուի թէ թաղումէն քանի մը օր վերջ, կին իր քունէն արթննալով, զարզափէն տագնապած է, մինչեւ որ յաջողած է եղերքի տախտակի կտորել եւ դուրս ելլել։ Դէպի դամբարանը առաջնորդող սանդուխին վերի աստիճանին վրայ գտնուած է զազափ մը, որուն մէջէն երկար խաչ դուռին զարկած է, անոգնութենէ ու չարչարութիւնը իր վրայ տրուած համար։ Այդ գերմարդկային ճիգերու հետեւանքով ուժասպառ կամ ուշաթափ ինկած մեռած էր։ Գետին ինկած ան տեղը պատանքը երկաթէ ցից մը կառչելով, ուղղահայեաց դիրքի մը մէջ մնացած էր։

— Վիքթորին Լաֆուրքատ անունով գեղատի եւ շատ գեղեցիկ աղջիկ մը, լաւակին էր հարուստ բնտանիքի մը։ Իր բազմաթիւ սիրահարներուն մէջ կը գտնուէր ժիւլիէն Պոսիւէ անունով աղքատ երիտասարդ մը, որ օրագրող էր Փարիզի մէջ։ Անոր ծնողները լաւ մերժեցին ու գինքը հաճելի բնտանիքէն օրիորդին, որ ամուսնացաւ կրանքը ու սէր կը տածէր դրամական հանգէտ։ Սակայն ծնողքը նկատի առնելով ընտանիքին դիրքն ու հարստութիւնը, արդէն համոզուած էին այդ միութեան Աղջիկը, հակառակ իր կամքին, կը ստիպուի ամուսնանալ Ռընէ անունով երիտասարդի մը հետ, որ հարուստ պաշտօնեայ էր։ Շատ չանցած ամուսինը բոլորովին անհոգ ու անփոյթ կը գտնուի իր կնոջ հանդէպ եւ մինչեւ իսկ կը սկսի ծեծել զայն։

Քանի մը տարուան դժբախտ ամուսնութենէ մը ետք, կինը կը մեռնի կամ աւելի ճիշդը, քնածական անդամալուծական վիճակի մը կը մատնուի, որ զինք մեռած կը կարծեն եւ կը թաղեն զայն իր ծնած գիւղին պարզուկ գերեզմանատան մէջ։

Երիտասարդը, որ իր սրտին մէջ միշտ վառ կը պահէր աղջկան սէրը կը լքէ Փարիզը եւ կը մեկնի իր սիրած աղջկան, հոն ուր թաղուած էր իր սիրուհին։ Իր նպատակն էր գերեզմանէն հանել կնոջ մարմինը եւ փունջ մը կտրել անոր խարտեաշ մազերէն իբր յիշատակ պահելու համար զայն։

Ուստի, կէս գիշերին գաղտագողի կ՚երթայ գերեզմանատուն, հողէն դուրս կը հանէ դագաղը, կափարիչը կը համբուրէ անոր երեսները, ու երբ կը պատրաստուի կտրել մազերը, յանկարծ կը բանայ աչքերը։ Տղան փայփայանքները արթնցուցած էին զայն իր մահաքուն թմրութենէն

(72)

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊԹԹ ՄԸՆՑԻ

Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

— Դուն, ո՛վ իմ եղբայրս, քանի մը օրուան ընթացքին ի կատար ածեցինք այն՝ ինչ որ ես տարիներով պիտի չկարենայի ընել, անոր համար որ մարդիկ մըն ես, ինչպէս Լարի էթքինը։ Ան իր ունեցածը դրկեց ինծի, տակէց աւելին չէր կրնար ընել։ Ես գինըը հասկցայ ինչո՞ւ համար ըրաւ այդ բանը. պարզապէս անոր համար որ մարդիկ մըն էր. ա՛յնչափ։ Իսկ դո՞ւն ինչու համար կը նետես կեանքդ Ջէյթունի այս եռացած կաթսային մէջ.— որովհետեւ մարդիկ մըն ես։ Ու իմ ժողովուրդս կը տեսնէ ու կը հասկնայ այդ բանը։ Անոնք այժմ կը հասկնան զիս. թէեւ մինչեւ հիմակ չէին հասկնար։ Ահա թէ ինչո՞ւ։

Միշտ բիչ մը վերապահ գիրք բռնած եմ։ Դրամը անգամ մը դրամատան մէջ, ուրիշ անգամ թաղած։ Որբեմն տեղ մը պահուըտած։ Շարունակական ծրագիրներ ապահովութեան մասին, դիմադրութիւնը ձախողելու պարագային։ Բացարձակ կերպովբոլոր ունեցածս չեմ տուած եւ կամուրջներս չեմ այրած։ Եթէ Լարի էթքինին տեղը ես եղած ըլլայի, ուրիշի մը ինծի վստահած դրամով խաղամոլութիւն պիտի չընէի. բայց դրամը կորսնցնելէ յետոյ ալ երբեք ադամանդը, ժամացոյցը ու շղթաս չպիտի ղրկէի. ոչ ալ գիս ու թամբը։ Ահա թէ ինչո՛ւ համար Ջէյթուն բացարձակ կերպով երբեք չէ վստահած ինծի։ Ամանք, այո, բայց ոչ բոլորը, մինչեւ այս գիշեր։

— Ով իմ եղբայրս...

բսելով ասքի կանգնելով յոգնած մէկու մը շարժուձեւով,

— Կը բարեւե՛մ ձեզ։ Ինծի պէտք եղած դասը սորվեցուցիք դուք։

— Կը զարմանամ, փափսաց Թրէտ ամփոփելու։ Փէթըրին կրակին մօտ ըստեղները կը յէշէ՞ս։ Գիտի տեսնենք։ Ընդհանրապէս Նեմեսիսը շատ կուրայ։

Նստած տեղէն Թրէտը ձգելով վրան նստայ, որովհետեւ այդ խօսքերէն չէր ախորժեր։ Ու մինչ կ՚աշխատէր գիս իր վրայէն մէկ կողմ նետել, դուրսը աղմկալից կերպով զարնուեցաւ եւ Մակա, Գագիկի նշանին վրայ բացուեցաւ։

Ինը Հայեր ներս մտան, ընկերակցութեամբ կրիկոր Ժաւրի խումբի հնչումներէն մէկէին որ շրթունքներուն ծայրովը Մակային փափսաց եւ Գագիկին դաղտնի նշան տուաւ։ Այն տանն Թրէտի փորին վրայէն վար իջայ ու ան որպէս փոխվրէժ ծխամորճին մոխիրը վիզէս վար թափելով մօտս նըստաւ եւ խօսակցութիւնը թարգմանեց բառ առ բառ։ Խօսակցութիւնը կը կատարուէր հայերէն լեզուով թաւամաղ մարդոց կողմէ, որոնք մտատանջ երեւոյթ ունէին։

Գոնչում Գագիկին իր մասովը նշան տալը վերջացնելէ յետոյ Նստաւ համրօրէն. կարծես ոչ մէկ բան զինքը կը հետաքրքրէր։ Քիչ վերջ սակայն կըրակին պարող լոյսին մէջերով տեսայ որ պատին մօտենալով գնաց Բուսաթիմ Խանին գլխուն քովիկը պառկեցաւ։

Զարմանալին սա էր որ Բուսաթիմ Խան որու կարծիքը գնչուներու հանդէպ շատ բացասական էր, թոյլ տուաւ որ այդ գնչուն իր մօտ մնայ եւ ցած ձայնով խօսի իր հետ։

Ներս եկող ինը Հայերը անտարակոյս ազդեցիկ անձնաւորութիւններ ըլլալու էին։ Ամէնքն ալ մօրուաւոր եւ խոշորակազմ էին եւ այծի մորթէ վերարկուներէն ծուխ կը հոտէր։ Գագիկ զանոնք դիմաւորելու համար ոտքի կանգնեցաւ. կինակը կրակին տարուած ու իր ձեռքը խոսքը դրած էր։

— Երբեմն կ՚ըսէ թէ ինքզինքը Հայաստանի թագաւոր պիտի հռչակեմ եղեր, սկսաւ խօսիլ ինը մարդոց ամենաերէցը, որ առաջին ներս մտնողն էր եւ Գագիկին շատ մօտը կը կենար այժմ։

— Երբեմն սուտ կը խօսի, ըսաւ Գագիկ սպառնալից։ Ան միշտ սուտ կը խօսի։ Այդ մարդը ճշմարտութիւնը ըսել չի կրնար բնաւ։

Անոնցմէ երկու ուրիշներ անճոռնի ձայներ հանեցին եւ առաջին մարդուն արմուկով մշտեցին. այս վերջինը անհամբերութեան բացայայտնչութիւն մը ունենալով կրկին յարձակողական սկսաւ։

— Բայց Թուրքը հոն է. Հնդիկ բաբեկամիդ բռնած գնդակիդ, որ կ՚ըսէ՞ք թէ...

— Գա՛հ. ի՞նչ ճշմարտութիւն կ՚ըսէ Թուրքը։

— Կ՚ըսէ թէ Հնդիկը— ի՞նչ էր անունը— Բուսաթիմ Խան, առաջարկած է զինքը որպէս պատերազմական գերի գործածել, մինչեւ դուն բառ կանխօրօք եղած համաձայնութեան մը, ալբամագիր ես անոր գործը դիւրացնելու. եւ մեզմէ կը պահանջէ իրեն եղած խոստումը յարգել, իր հանդէպ աւելի լաւ վերաբերմունք ցոյց տալով։ Կ՚ըսէ որ բանակը Ջէյթուն պիտի գայ եւ իր Սուլթանին անունով կառավարիչ պիտի կարգէ։ Այս խօսքերը մեզի ըսաւ խարհելով որ մենք ալ քեզմէ խաբուած համախոհներուդ ենք. Այնպէս կը հասկնայ որ...

— Խաբուածնե՞ր, գոռաց Գագիկ։ Որքա՛ն ժամանակ գործ ունեցաք ինծի հետ եւ որքան Թուրքերուն հետ, որ Թուրքի մը խօսքին աւելի հաւատք կ՚ընծայէք քան իմ խօսքին։

— Բայց Թուրքը կարծեց որ մենք քու բարեկամներդ ենք, մէջ ինկած դասաւորականութեան եւ մնացող ամբողջամներէն մէկը, կոշտ ձայնով մը։

Այլապէս այդ տեսակ բան մը ի՞նչպէս պիտի ըսէր։

— Եթէ ան ձեզ իմ բարեկամներս նկատէր, բնաւ պիտի չհամարձակէր Գագիկ սոտանակ բան ըսել. պատասխանեց Գագիկ։ Եթէ ինծի բարեկամ ըլլայիք, գինքը պիտի բռնէիք եւ կամուրջին վրայէն ծիհուն գետը պիտի նետէիք։

— Եւ սակայն այդպէս ըսաւ սկսեալ խօսեցաւ մէկը որ դեռ բերանը չէր բացած։

— Եւ քու կողմէ հերքում մը առ մասին, դեռ ոչ ոք չէ իմացած Գագիկ, աւելցուց դրան մօտ եղող մէկը։

— Ուրեմն հիմա՛ լսեցէք զիս, որոտաց Գագիկ բարկութեամբ։ Անմիջական հանգարտելով ակնարկը... յուրին ուղղեց։ Հիմա ինծի մտիկ ըրէք. բուռ Թուրքերը ... վրայ կառավարիչ մը ... համար կուգան։ Այդ գիշերին ... ըրէն հասկնալը մոռցայ ... միս հետ խօսեցայ այդ մասին ... Մընթին ցոյց տալով։ Ահա այդ ... ակցութիւնն է թերեւս որ մարդ ... բած է ան. կարծուածէն շատ աւելի ... խելացի է։ Մրագիր մը ունէր զոր ... լեկամիս պարզեցի։ Կը յիշեմ որ ... քով էր եւ կ՚ուտէր ճաշիս կէսը ... որ իրեն տուած էի։ (Շար.)

...ւթամարդ, խելայեղ, ուրախու... մը էր ա՛ ունին կը փոխադրէ ... ու բաշխական դարմանումին – ... հաղչեան կը կողղուրուի եւ կը ... պատմանայ իր նախկին վիճակը։

...կինը անճանք ակրով կը վարէ իր ա... ...ապարերին եւ ամուսինէն գաղտնի, ...աստգին հետ կը մեկնի Ամերի–...

...հան տարի վերջ, կինը կարծելով ... ժամանակի ընթացքին իր դէմա– ... հը փոխուած ըլլալով անճանաչելի ... է իր բարեկամներուն, ...րին հետ Փարիզ կը վերադառնայ։ Ամակայն, հակառակ կնոջ ենթա... ...թեան, առաջին հանդիպումին ..., ամուսինը կը ճանչնայ իր կինը ... կը պահանջէ միանալ իրեն։ Կնոջ ... բացարձակ ընդդիմութեան վրայ, խն... ...ը պատարանի կ'իյնայ։ Դատարա... ...ը նկատի առնելով ժամանցումը եւ ... ...պարագաները բացառիկ հանգաման– ... անհետեւանք կը թողու ամուսի– ...ն պահանջը։

Ցայտնողամ ու քաջառողջ սպայ մը ...էն վար կ'իյնայ եւ ծանրապէս վի– ...ուրակելով գլուխէն, կը մատնուի ... ...պայակ վիճակի մը։ Գանկը ճեղ– ...ած ըլլալով, գլուխին վրայ գոր– ...ութիւն կը կատարեն եւ ամէն մի– ...ց կը փորձադրեն զայն վերականգնա... ...ու համար, սակայն ենթական ...ափանարար կը թաղուի խոր թմ– ...ութեան մը մէջ, եւ մեռած կարծուե– ...ով կը թաղուի։

...աղումին յաջորդող կիրակին, ...ն գերեզմանատունը լեցուած էր ...ուն բազմութեամբ։ Կէս օրի առեն... ...երը, յանկարծ անակնկալ լուր մը կը ...տուի գերեզմանատան մէջ։ Գիւ... ...ի մը վախով կը պատմէ թէ սպա... ...ն գերեզմանին վրայ նստած ատեն, ...ապէս հողի ցնցում զգացած է։ ...ի եւ առաջ մեծ կարեւորութիւն ...ող այդ մարդուն յայտարարու– ...ան, սակայն անոր զգացած վախին ...ւ ...ութիւններուն վրայ, հաղձեալով ...ներ կը բերեն եւ կը սկսին հողը փո... ...ւ։ Եւ որովհետեւ սպային մարմինը ...ան խորութեան մը մէջ թաղուած ...։ քանի մը վայրկեանէն հողէն ... կը հանեն դագաղը։ Այդ առթիւ ...ւ տեսնեն որ մարդուն գլուխը դուրս ...ած է դագաղէն։ Կառավի սպայութի... մէջ, հաւանաբար ան վեր հանած ... դագաղի կափարիչին մէկ մասը։ Անմիջապէս զայն կը փոխադրեն ա... ...էն մօտիկ հիւանդանոցը, ուր բը– ...ները քննութիւն կատարելով, կը ...ատեն թէ սպան ողջ է տակաւին ... ...ւ գանկի չնչահեղձ վիճակի մը ...։

Այսպէս, քանի մը ժամէն սպան կը ... բուժկենդանանայ, եւ կցկտուր բա– ...րով կը պատմէ դագաղին մէջ իր ...ցած տաղնապալի վայրկեան–ները։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

...ԻՒԹԻՍ

...ՀԱՆԱՑ ՄԸ ԲԱՆՏԱՐԿԱԾ ԷԻՆ

...ոյսոյ թերթերը կը հաղորդեն թէ ...հ.ո. 24ին անպարտ արձակուած է ...ի պիւղի Խոսհակ քահանան, որ ... ւ տէջա ամիսէ ի վեր բանտար– կուած կը մնար եւ կը դատուէր անձ... ...ութի վերաբերեալ դործի մը հա– մար։

Արձակուած քահանան ներկայաց– ուած է Պատրիարք Հօր, որ արտօնած է շարունակել իր հոգեւոր պաշտօնը։

ԺՈՄՍԵՐ

Նոյկալի Է

Աթաթիւրքին մահուան առթիւ Թուրք թերթերը ընդարձակ հրատա– րակութիւններ կ'ընեն՝ անոր կեանքին ու գործին շուրջ։ Անիկա ինքնըս– տինքեան հասկնալի է ու բնական։ Նոյնիսկ ներելի է, որ Թուրք ազգա– յին մեծ սուգին առթած ցաւը չափա– զանցութիւններու մէջ գրողներն ու հրապարակագիրները, որոնք, մոռ– ցած իրենց հաւասարակշռութիւնը, դուրս գան պատշաճութեան սահման– ներէն ու իրենց զերգնահատումներու մէջ։

Բայց վրդովեցուցիչ են,— չըսելու համար միմոսական ու հռոմիական — այնպիսի արտայայտութիւններ, ո– րոնք ոչ միայն չափազանցութիւն են, ոչ միայն պատմական իրողութեանց դէմ կոպիտ մեղանչում են, այլ կը մատնեն ստորնաքարշ ու ողորմուկ, անբարոյական ու անամօթ նորելուկ հանրային բարք – բարոյականի մը ա– ռատ։

«Սօն Փոստա» կը գրէ. «պատմու– թեան ոչ մէկ փուլը անոր չափ հան– ճար մը, հրամանատար մը եւ ստեղծիչ մը չէ արձանագրած։ ... Պատմու– թիւնը անոր մեծութիւնը չկրնալ պար– փակելու չափ պզտիկ է»։

«Աղշամ» կը գրէ. «մարդկութիւնը իր ամէնէն մեծ զաւակը կորսնցուց։ Ամբողջ մարդկութիւնն ալ, Թուրքե– րուն նման, սուգի մէջ է»։

Այս երկու նմոյշը, բիւրաւորներու մէջէն, կը բաւէ ցոյց տալու թէ հան– րային ի՛նչ կարծիք կը ձեւաւորուի ու կ'ապրի Թուրքիոյ ու նման երկիրնե– րու մէջ։

Անհասարակ նկատելի է, վերջին քանի մը տարիներուն մանաւանդ, որ միահեծան երկիրներու մէջ, ուր հան– րային ազատ կարծիքը ճնշուած է ու մարդոց ազատ մտածումներն ու խօս– քը կապանքներու տակ առնուած են, ամբոխային, բարձր հնչողը կեղծաւո– րութեան, չափազանցութեան, վատո– ղի խնկարկութեան խօսքն է՝ պետո– րուն եւ իշխողներուն հասցէին։

Այս երեւոյթին դասական հայրենի– քն է Ռուսիա։ Միութիւնը, ուր Ստա– լինի անուան շուրջ օրն ի բուն անծի– նուն, անպատում, զարշելի փառաբա– նութիւններ ու օրհներգներ կը հիւ– սուին բոլոր կողմէ։ Բանաստեղծներուն մէջ բառ, արտայայտութիւն չի մնար հրապարակ կը նետուի մեծ «Առաջ– նորդ»ին գովքը հիւսելու։ Արեւ է ան, ու կը լուսաւորէ աշխարհը, կեդրոնն է տիեզերքին, բարիք բաշխող Առաջ– նորդ, ղեկավար ազգերու եւ ժողո– վուրդներու, անբասիր, անսխալական եւ. եւն.։

Հին հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը ոչ մէկ կրօնաւորի շուրջ այսպիսի ... փառաբանութիւն չէ հիւսուած։ Ոչ փարաւոններ, ոչ պարսկական արքա– ներ, ոչ հռոմէական կայսրներ, ոչ օգոստոսներ, ոչ Նաբոլէոններ այս– պիսի ստորնաքարշ շարական չեն ու– նեցած։

Եւ զարմանալին, պժգալին այն է որ իրենք՝ ստերը, իշխողներն են որ խօլ կուտան այս զայլի աւետարանը, ... կը թելադրեն, կը հրա– հրեն, կը պահանջեն այս սադայէլա– կան խնկարկութիւնը։

Այսպէս է, թէեւ աւելի նուազ չա– փով, Հիթլերի Գերմանիոյ մէջ, նոյն– իսկ Իտալիոյ մէջ։

Պետերուն շուրջ խորհրդաւորու– թիւն, գերմարդու մթնոլորտ պէտք է ստեղծել, ու կը ստեղծեն ոչ միայն ի– րենք՝ պետական մարդիկ, նախա– րարներ ու հանրային գործիչներ, այլ ամէն ոք որ բերան բանալու կամ տող մը գրելու կարողութիւն ունի։ Բոլոր հրապարակագիրները, գրողները, ար– ուեստագէտները, պետական դէմքերը, հանրային գործիչները, մեծ ու պզտիկ բոլորը պէտք է երգեն պետին փառա– բանութիւնը։

Ի՜նչ օրեր, ի՜նչ բարքեր։

Այսպիսի երեւոյթ անհնարին է պատկերացնել ազատ ժողովուրդնե– րու հանրային կեանքին մէջ։ Դուք կրնա՞ք վայրկեան մը մտքէ անցնել, թէ այսպիսի գարշահոտ գրականու– թիւն հրապարակ դրուի երբ եւ իցէ պետական ո եւ է ղեկավարի շուրջ Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ, Ֆրանսայի կամ Սկանտինաւեան երկիրներու մէջ։ Երբեք։

Աթաթիւրքի դագաղին շուրջ ար– ձակուած այս եղերերգ – օրհներգը մէկ փոքր արտայայտութիւնն է այն սպանելի, խլացուցիչ աղմուկ – փա– ռաբանանքին, որ ամէն օր կը լսուի կարգ մը երկիրներու մէջ՝ իշխողներու հասցէին, իրենց կենդանութեանը, ի– րենց իսկ բաղձանքով ու մղումով։

Ո՛չ Աստուածաշունչը Եհովային ան– ուան, ոչ նոր կտակարանը Յիսուսի անուան այսպիսի փողոցային, միմո– սային աղօթք չէ արձանագրած։

Ի՞նչ օրերու հասած է ժամանակա– կից մարդկութիւնը։

Ի՞նչ անկում ժամանակակից հանրա– յին բարոյականի։

Նողկալի է։

ԱՍՏՈՒՐ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՐԱՖՖԻ ԼՍԱՐԱՆ

Անցեալ շաբաթ 17 Նոյեմբերին տե– ղի ունեցաւ «Րաֆֆի լսարանի» երկ– րորդ դասախօսութիւնը, դասախօսն էր Գ. Վ. Իշխանեան, նիւթ ունենալով «Նոր ազգայնականութիւնը եւ նմա– նութեան եզրեր Հիթլէրիզմի, պոլշե– ւիզմի ու ֆաշիզմի միջեւ» Ներկայ էր նշխեռ բազմութիւն մը ու սրահը ամ– բողջովին լեցուն էր։

Կարճ նախաբանէ մը յետոյ նախա– գահը խօսք տուաւ Գ. Վ. Իշխանեա– նին։

Դասախօսը նախ ճշդեց թէ իր նիւթը չի շօշափեր պոլշեւիզմի, Հիթլէրիզմի եւ ֆաշիզմի էութիւնները։

Առաջինը նկատեց ընկերային առա– ջադրութիւններով ծնած շարժում մը, երկրորդը՝ քաղաքական, իսկ երրոր– դը՝ ազգային։ Ու մէկ առ մէկ յիշեց այն բոլոր ծրագիրները, զորս խորհր– դային իրաւակարգը գործադրութեան դրաւ, հնգամեայ, զօրաւոր բանակ, ղեկավարուած մշակոյթ, եւն.։

Կը ցաւիմ որ կարելի չէ այստեղ մէկ առ մէկ յիշել այն բոլոր փաստար– կութիւնները, զորս թուեց յաջորդա– բար Գ. Վ. Իշխանեան։

Դասախօսութեան երկրորդ մասը յատկացուց նմանութեան այն եզրե– րուն, որոնք գոյութիւն ունին այս ե– րեք շարժումներուն ուղարկուածներուն մէջ։ Այսպէս, կրօնքի դէմ են երեքն ալ, իրենց իրաւակարգը հիմնած են զանգուածներու անունով, բայց միա– հեծան են, համազգեստ, շապիկ – կա– պոյտ, սեւ ու գորշ, պետի փառաբա– նանք, տիմամիֆ պետութիւն, պաշ– տամունքի առարկաներ,— Ս. Միու– թիւնը՝ զասակարգ, Իտալիա՝ հին հռոմէական ոգին, Գերմանիա՝ ցեղը, նշաններ՝ մուրճ ու մանգաղ, ֆաշիօ, կեռ խաչ, արտայայտութեան ձեւեր՝ զավարիչ, հայլ Հիթլէր, հռոմէական բարեւ, երեքն ալ յեղափոխական են, երեքին նպատակն է՝ բռնայատուկ կա– ղապարներով երիտասարդութիւն եւ դպրոց։

Դասախօսը ի վերջոյ անդրադարձաւ մեր կեանքին։ Բացատրեց թէ ինչու մենք հարկ է որ չնչենք մեր ազգա– յին ոգին, եւ անվերապահ կոչ ըրաւ բոլորին դուրս գալ կլաւուրականութե– նէն, ըլլալու համար իրական քաղա– քացիներ, որոնք պարտաւոր են ունե– նալ իրենց տեսակէտները։

Առանց սեռի ու տարիքի խտրու– թեան, վերջացուց ան իր խօսքը, բո– լորս մեր կարծիքի ու գործի մասնակ– ցութիւնը պէտք է որ բերենք այն գործին, որ ազգային դատ կը կոչ– ուի։ Մեր կեանքի պայմանները այն– քան սրոշ են, մեր հոսանքները այն– քան ճանչցուած են ու պատմութեան հրամայականը այնքան յստակ է, որ ամէն հայ մարդ ու հայ կին դիւրաւ կրնայ ճշդել իր դիրքն ու տեղը։

Տասը վայրկեանի դադարէ մը վերջ, նախագահին հրաւէրով հարցումներ եղան դասախօսին, որոնց պատասխա– նեց։ Այս առթիւ ան ըսաւ. թէ Հ. Յ. Դ.ի յեղափոխական գործունէութեան մասին կարելի է քննադատել կէտ դնել, ինչպէս եւ ըսել թէ ան միշտ դաշնակցած չէ յեղափոխականներուն հետ, բայց, ամէնէն թունդ հակադաշ– նակցականն իսկ մեր կուսակցութեան անուան առաջին բառի մասին ամենա– փոքր քննադատութիւն մը չի կրնար ընել, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը իր ամբողջ գոյութեան ընթացքին, ինչ– պէս նաեւ այսօր, հզօրապէս ու ամ– բողջապէս ՀԱՅ եղած է։

Հրանոյշ Գազազեան

ԸՆԴՀ. ՓՈՐՁ ՄԸ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԷՋ

Կիրակի առաւօտ Միւթիւալիթէի սը– րահը փոքրիկ հանդիսավայրի մը վե– րածուած էր։

«Անուշ»ի առաջին ընդհ. փորձին համար հանդիպում ունեցան նուագա– խումբը եւ Սիփան – Կոմիտաս երգչա– խումբը, եւ մեծ բծախնդրութեամբ սկիզբէն մինչեւ վերջ փորձուեցան բո– լոր տեսարանները։

Դերակատարներու համար հաճելի առիթ մըն էր իրենց տաղանդը ցոյց տալ սէնֆօնիք նուագախումբի մը ըն– կերակցութեամբ, եւ Անուշը շատ մը կէտերու մէջ չի յիշեցներ մեզի այն բեմադրութիւնները որոնք առէջ առաջ տեղի ունեցած են։ Որոշ մասեր կան, որոնք եւրոպական ո եւ է Օփերա Քո– միքի բազմաճայնական բարդութիւն– ները կը յիշեցնեն։

Նախ՝ բոլոր խմբերգները նոտայն եւ քառաձայնի վերածուած են, իսկ նուագախումբը ունի շատ գեղեցիկ բաժիններ, եւ ընդհ. առմամբ այս բեմադրութեան մէջ հայ երգը թօթա– փած է իր մելամաղձոտ եւ դանդաղ նկարագիրը, եւ ամբողջութիւն մը կազմած է նուագախումբին հետ։

Օր. Գազազեան կազմաւորած է ո– գիներու պարը, որ երիտասարդ ան– դամուհիները իւրացուցած են ճկուն շարժումներով։

Օր. Աշխէ Կոստանեան, որուն մար– մնաւորած Անուշը յայտնութիւն մը պիտի ըլլայ, ունի նոյնպէս գեղեցիկ ձայն եւ խաղարկութիւն, իր խաղա– կիցները՝ Գմբէթեան եւ Մէհթէրեան յաջողութեամբ անցուցին փորձերը։

Դեկավարը, ինչպէս կ'երեւէր, ջանք չէ խնայած ամէնէն ընտիր մանրամաս– նութեամբ զբաղելով, իր դաշնաւորած նուագի բաժինը բաւական ճոխ է հայկական ներկայացման մը համար։

Ն.

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐՋ ՏՈՒԵՔ ԽԱՂԻՆ

«Նոր Օր», 3 Նոյ.—

Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթա– կանաց Կոմիտէին եւ Բարեգործակա– նի կողմէ Նէա Իզմիրնիի մէջ հայ չը– քաւոր գաղթականներու զետեղման համար ծրագրուած տուներուն մէկ մասին շինութիւնը աւարտեցաւ Սեպ– տեմբերին։

Տուներու բաշխումը կատարելու հա– մար ցանկեր պատրաստուեցան։ Ա– ռաջնորդ, Բարեգործական եւ Նան– սէնեան Օֆիսի գրասենեակը առանձին առանձին ցանկեր պատրաստեցին։ Ծողարկուած պայքար տարուեցաւ ցանկին շուրջ։ Առաջնորդը կ'ուզէր իր մարդիկը հաստատել շինուած տունե– րուն մէջ, Բարեգործականը վարկ շա– հելու համար առաջ կը քշէր իր հեաե– ւորդները, իսկ Գ. Գոթէնիկով կ'ու– զէր տուները տրամադրել անխտրա– բար ամէնէն չքաւորներուն։

Մինչ այս պայքարը կը մղուէր վա– րագոյրի ետին, անդին ժողովուրդը անհամբերութեամբ կը սպասէր, որ մէկէն առաջ տեղաւորուէր հիւղակ– ներուն մէջ ու վերջ տրուէր իր տագ– նապին։

Իրաւասու աղբիւրէ մեզի հաղորդ– ուած է թէ Նանսէնեան Օֆիսի այստե– ղի ներկայացուցչութիւնը, ազգային մարմիններու հետ համախորհուրդ, ամիս մը առաջ կը յաջողի պատրաս– տել իրական թշուառներուն ցանկը եւ բաշխում կատարել։

Ինչպէս կ'երեւայ Առաջնորդը եւ իր մարդիկը գոհ չեն մնար ցանկե– րէն եւ տուներուն բաշխումին արգելք ըլլալու համար, Բարեգործականի ու եղական մասնաժողովի փարչութեան եւ թաղային մարմիններու ներկայա– ցուցիչներուն մասնակցութեամբ խոր– հրդակցական ժողով գումարելով, Ժընեւ՝ Նանսէնեան Կոմիտէին բողո– քի հեռագիր գրկած են, պահանջելով տուներու բաշխումին յետաձգումը։

Ժընեւ՝ անցուղարձէն անտեղեակ, իր ներկայացուցչին՝ բաշխումը յե– տաձգելու հրահանգ կուտայ։

Այս ժամանակամիջոցին, վարագոյ– րին ետին խաղը կը շարունակուի, դատապարտելի անխղճութեամբ։ Ցանկերը կը վերաքննուին, չքաւոր ու բազմանդամ ընտանիքներ կը փոխա– րինուին Առաջնորդին շրջապատէն հա– մեմատաբար ինքնաբաւ ընտանիքնե– րով։

Ժողովուրդին համբերութիւնը կը հատնի։ Աջէն ու ձախէն պատճառներ։ Գ. Ա. Գալփաքեան պատասխա– նատուութենէ խուսափելու համար, հրապարակաւ կը յայտարարէ թէ տուներու բաշխումը պիտի կատարուի Նանսէնեան Օֆիսի ներկայացուցչու– թեան կողմէ։

Խնդիրը հոս չի վերջանար սակայն։ Գ. Գոթէնիկով անհրաժեշտ բա– ցատրութիւնները Ժընեւ ղրկելով, հրահանգ կը ստանայ բաշխումը կա– տարելու։ Թերթերու մէջ անպաշտօն յայտարարութեամբ, հանրութեան կը հաղորդուի բաշխումին օրն ու վայրը։

Վերջին պահուն Ժընեւէն նոր հե– ռագրով կամ նամակով հրահանգ կը տրուի բաշխումը դադրեցնել յետաձգե– լու։ Կը յայտնուի որ Առաջնորդը երկ– րորդ բողոք ներկայացուցած է Ժը– նեւ։ Ու հիմակ կը սպասուի երկրորդ հրահանգին որ կրնայ ուշանալ ամիս– ներով։

Այս տխուր խաղի մասին չենք ու– զեր մեր խօսքն ըսել, ոչ ալ պատաս– խանատուութիւններ փնտռել։

Միայն դիտել կուտանք թէ Ժընեւի գաղթականական յանձնախումբը կըր– նայ պէտք չէ՞ ... անտեսել Առաջնորդին եւ իր մարդոց անհարկի միջամտութիւն– ներէն ու բողոքներէն, որոնք կը ջլա– տեն ստարներու յաւակոյն տրամա– դրութիւնները, պատճառ ըլլալով գաղթականներու զետեղումի գործին ձախողումին։

Կը վախնանք որ այս խաղերը շա– րունակուելու պարագային, անախոր– ժութիւններ կրնան պատահիլ ու տեղի տալ իշխանութիւններու արդար մի– ջամտութեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՎԱԼԱՆՍ.— Գաղութս հաճոյքն ու– նեցաւ վայելելու գեղարուեստական ե– րեկոյթ մը։ Տէր եւ տիկին Հայկ -Ար– ծիւ, (թէնոր եւ սոբրանօ), որոնք ժամանեցին Վալանս միայն քանի մը օրուան համար, մեր խնդրանքին գո– հացում տալով, կազմակերպեցին հա– մերգ մը, որ տեղի ունեցաւ 13 Նոյեմ– բեր, երեկոյեան, հայկական սրահին մէջ։

Դժբախտաբար ժամանակի կարճու– թեան պատճառաւ Գ. Հայկ - Արծիւ չի կրցաւ միջոց ունենալ կանոնաւոր յայտարարութեամբ սարքել իր հա– մերգը։ Բայց սրահը որոշ չափով բռ– նուած էր ունկնդիրներէ, որոնք ջեր– մապէս ծափահարեցին Գ. Հայկ-Ար– ծիւ եւ իր տիկինը, որ արժանաբար կը ներկայացնեն հայ գեղարուեստը օ– տար երկիրներու մէջ։

Համերգը վերջացաւ հանդիսական– ներու բուռն ծափերուն մէջ։

Յակոբ Զօրբեան

ԿԱՐԵՒՈՐ.— «Անուշ»ի ներկա– յացման ներկայ գտնուիլ փափաքող– ներէն կը խնդրուի նախօրօք գնել ի– րենց տոմսերը, չենթարկուելու հա– մար խճողումի անպատեհութեանց, ներկայացման օրը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Le Nouveau Statut des Etrangers en France. Հեղինակ A. Hovikian: Գին՝ Ֆրանսա 5 ֆր., Արտասահման 10 ֆր., գիմել հեղինակին, 22. Rue de Mauberge, Paris (9):

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Պուէնոս Այրէսէն ոչ շատ հեռու՝ անհամար «տեսլաններ» կան, մեծ մա– սամբ արհեստական ջրանցքներէ կազ– մուած, այս «տեսլաններէն մէկուն– ...րամներ կը խուժեն դէպի քաղաք, ...մասամբ քաղաքի ընդարձակու– ...իներ եւ ելեկտրականներու ու գոր– ...ծաններու մուխը իրենց դերն ու– ...ն կլիմայի սպառողջութեան մէջ։ ...աստանաց որ ցամաքային ու ծովա– ...յին հոսանքներէ պաշտպանուած վայր ...ն է. նաւահանգիստ է ոչ թէ ով– ...կեանոսի, այլ «Լա Բլաթա» (*) գե– ...տին վրայ, բայց ովկիանոսէն մօտ 200 քիլոմեթր հեռու։

Հայութիւնը այս հսկայական քաղա– քին ու իր արուարձաններուն մէջ ցրը– ուած է։ Հոս ամէն դասի ու խաւի Հա– յեր կան, մեծահարուստներէն սկսած մինչեւ Աղքատախնամի օգնութեան կարօտ ընտանիքներ, նոյնպէս ամէն տեսակ զբաղում ունեցողներ կան— սպառ ապարէզ, առեւտուր, արհեստ, բանուոր եւայլն. շատ դժուար է թիւեր ու համեմատութիւններ տալը. ինչպէս յիշատակեցի, վիճակագրու– թիւն չէ կատարուած. եթէ նոյնիսկ տարիներ առաջ վիճակագրութիւն կազմուած ըլլար, չորս հինգ տար– ուան մէջ պատկերը այնքան փոխուած է, որ այնպիսի վիճակագրութիւն մը ճիշդ գաղափար չէր կրնար տալ։ Ա– կէց 5—6 տարի առաջ Օնէ անունով հիւսուածեղէնի մեծաքանակ շուկա– յին մէջ հազիւ 10 հայ վաճառատուն կար, ներկայիս մօտ 50 հայ. գրեթէ նոյն պատկերը՝ միեւնոյն ճիւղի այլ շուկաներուն մէջ. մէկ կողմէն թէեւ անանկութեամբ կամ կորուստով սա– պարէզէն քշուողներ կան, միւս կող– մէն սակայն կ'աւելնայ ընդհանրապէս, բայց ուրիշ ճիւղերու մէջ պատկերը նոյնը չէ. կօշիկի գործարանատէրներ օրինակ, առաջները աւելի շատ կային. իրար դէմ անողակելի մրցումի եւյան եւ շատեր այդ պատճառով սնանկա– ցանկամ կորուստի մատնուեցան, սե– փական բոլոր դրամագլուխի տէր գոր– ծարանատէրներն ալ տարբեր ուղղու– թեամբ տարին իրենց մրցումը եւ շու– կան ամբողջէն ձեռքերնին առին. Հա– յերը այդ ճիւղէն կամաց կամաց կը քաշուին. հնակարկատ – կօշկավա– ճառները, որոնք մեծ գործերու եառ– եւ չեն, մրցումի ու տակ գնալու վը– տանգէն զերծ են եւ անոնք բաւական թիւ մը կը կազմեն։ Ուրիշ նոր ճիւղ, մեծ դրամագլուխ ունեցող Հայեր հիմ– նած են հիւսուածեղէնի գործարաններ. առաջին հայ գործարանատէրը ... եղած էր, որուն ներկայիս ընկերացած է Պաքրճեան տունը, այս տարի ալ Տիարպէքիրեանը հիմնեց հիւսուածե– ղէնի խոշոր գործարան մը. մետաքսի գործարան հիմնողներ ալ կան, որոնց– մէ Սանտալճեանները կարեւորութիւն կը ներկայացնէ. միւսները — 8-10 հատ— փոքր հաստատութիւններ կան։

Ամբողջ Արժանթինի հրապարակին համար առանձին կարեւորութիւն ու– նին հիւսուածեղէն ներածող հայ տուները։ Պաքրճեան տունը պատե– րազմէն առաջ հիմնուած ու հրապա– րակը բռնած հիմնարկութիւն է, որ շատ մը մասնաճիւղեր եւս ունի ըլլայ մայրաքաղաքին, ըլլայ նահանգական գլխաւոր քաղաքներուն մէջ. այս վա– ճառատունը միշտ վերելքի մէջ է եւ Արժանթինի ամենամեծ ներածող տու– ներէն մէկն է. տնօրէնն է Ա. Պէրքա– մալեան, որու մասին ազգային գործե– րու առնչութեամբ խօսելու առիթ պի– տի ունենանք։ Ապա երբ ներածող կու– գայ Նիգոթեանը, որ առանց դրամա– գլուխի ինքզինք նետած է Գ. Այրէս եւ ներկայիս մեծ դիրքերու տիրա– ցած։ Իր շահածներէն ալ խոշոր բա– ժին մը հանած գաղութին։ Ցետոյ կուգան Թօփալեան, Սուքիասեան, Դասապարեան եւայլն։

Բաւական թիւ մը կը կազմեն հայ դերձակները եւ արհեստաւորները. զգալի թիւով ալ բանուորութիւն կայ ինքնաշարժներու եւ միսի գործարան– ներու մէջ. կայ նաեւ պաշտօնէութիւն հայ մեծ վաճառատուներու մէջ. կան նոյնպէս տունէ տուն պտտող փերե– զակներ ինչպէս նաեւ մանր առեւտրա– կաններ անշուշտ։

Ահա այս է հայութեան զբաղումնե– րուն պատկերը իր ընդհանուր գիծե– րուն մէջ. ինչպէս կը տեսնուի՝ բարձր դիրքերու հասնողներ, բարեկեցիկ կեանք ստեղծողներ, ինքնաբաւներ, աղքատներ, սնանկացածներ ու կո– րուստի մատնուածներ կան։ Մէկ բան եւս պէտք է աւելցնել, որ Արժանթի– նի մէջ ալ տնտեսական տագնապներ, դրամի եւեւէջներ յաճախակի են. հա– մաշխարհային հրապարակի վրայ ցո– րենի գինը երբ որ բարձրանայ կամ իջ– նայ, անմիջապէս իր անդրադարձումը կ'ունենայ երկրին տնտեսութեան, դը– րամի արժէքին ու վաճառականու– թեան վրայ. իսկ դրամի եւեւէջը ուղ– ղակիօրէն կ'ազդէ ապրանքներու գի– ներուն, որու հետեւանքով այսօր դիրք չինած վաճառականը վաղը կըր– նայ հարստութիւնը կորսնցնել։ Երկ– րին վաճառականական տարօրինակու– թիւնն ալ այն աստիճանին է հասած, որ Հայերու բռնած ճիւղերուն մէջ այլեւս նոր ասպարէզ չկայ նորերու համար. յետագային պէտք է նոր ճիւ– ղերու մասին մտածուի։

Հիմա անցնինք գաղութի ազգային կեանքին։

Պուէնոս - Այրէսի մէջ է, որ տակա– ւին մեծ պատերազմէն առաջ 150 հայ հաստատուած է եղեր. սոնք ու– նէին իրենց գաղութային մարմինը եւ քահանայ մը։

Երբ ներգաղթի հոսանքը կը սկսի եւ ծաւալ կը ստանայ, կը վարձեն մեծ– կակ սրահ մը յարակից սենեակներով. այս սրահը կը ծառայէ թէ՛ իբր եկե– ղեցի եւ թէ հայութեան իբր ժամա– դրավայր. մեծ մասամբ այդ սրահին մէջ կը կազմակերպուին երեկոյթներ ու հանդէսներ. Եկեղեցի - սրահի հո– գաբարձութիւնը կը տանէր Գաղու– թային Միութիւնը, որուն կ'անդա– մակցէին գաղութի բոլոր խաւերն ու տարրերը անխտիր։

1927ին այդ սրահը նեղ կուգար. տօնական օրերու պարագաներուն հա– մար սափրուած կ'ըլլային վարձելու մեծ սրահներ։

Այդ տարին կը կազմուի Եկեղեցա– շինաց Յանձնախումբ մը եւ կը սկսի նուիրահաւաքութեան։

(5)

Ն. Տ.

(*) ԾԱՆՈԹ.— Պուէնոս - Այրէսէն մօտ 60 քիլոմեթր հիւսիս արեւմուտք իրար կը միանան Բարանա եւ Ուրու– կուայ երկու խոշոր գետերը. այդ գե– տերու ձեւն ակսեալ մինչեւ Մոնթէվի– տէօի բացերը կը կոչուի «Րիօ տէ լա Բլաթա»— այսինքն «Լա Բլաթա» (ար– ծաթ) գետ, իր արծաթ գոյնին եւ քաղ– ցր ջուրին համար. շատ լայն է, 30էն 100 քիլոմեթր, բայց խորութիւն չու– նի, ծանր կ'երթեւեկեն պեղումով խորացուած ճամբայով։ Պուէնոս-Այ– րէսի նահանգն եւ Ուրուկուայը «Լա Բլաթայի» երկիրներ ալ կը կոչուին փոխաբերաբար։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 25 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ծաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԹԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ժողովը 25 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «կոբիւն» ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼի «Մարօ» խումբի ժողովը 27 Նոյ., Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին «Ֆաֆրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ լ'Էգլիզ։ Օրակարգ՝ զեկուցում Շրջ. ժողովի: Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի Ներկայացուցիչը՝ կը խնդրուի ճիշդ ժամին ներկայ գտնուիլ:

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Ցառաջ» խումբի ընդհ. ժողովը 26 Նոյ., Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ծաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Թաժակ» ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ.

ՄՈՆՖԷԼԻԷԻ «Իշխան» խումբի ժողովը 27 Նոյ., Կիրակի երեկոյ ժամը 8, ... սովորական ծաւաքատեղին կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

— ∞ —

ՄԱՐՍԷՅԼի ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

ՔՕԼԻՋԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 21 ՊՈՒՎԱՐ ՏԻԽՈՄԻԷ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ց. ՊՕՂՈՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ** ԵՒ **Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Կ'երգէ Օր. ԳԵՐԾՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Մարսէյլի Քոնսէրվաթուարէն), Օր. ՀԵՐԱ ԳԱՄՊԸԼԵԱՆ, պիտի երգէ ու պարէ ՕՏԷԺ ՍԻՄՕՆ:

Կ'արտասանեն ընկերներ՝ Մ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ եւ Օրիորդ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ:

Կը նուագեն ջութակահար Գ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ, եւ Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ:

Հանդէսը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 12ին

Ծախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 26 ՆՈՅ., ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ՀԱՅ «ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ.— 10 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— 11 Դեկտ. Կիրակի ցերեկ, Քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն որոշեց միացնել քարոզչութեան եւ մամուլի գործավարութիւնները, հիմնելու համար ագիտացիայի գործավարութիւն մը, որու ղեկը յանձնեց Իգանովի:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ հանրապետութեան նախագահին ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր,— արտաքին նախարարին տեղ, որ պաշտօնի մը թեկնածու կը կարծուէր, գլխաւոր թեկնածու կը ներկայացուի էմիլ Հաշա, Չեխիոյ Գեր. դատարանի նախագահը:

ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Ֆրանսայի վրայ, գլխաւորաբար հիւսիսային նահանգներուն մէջ եւ Մանշի վրայ: Հովն ու անձրեւը կը շարունակուին: Իզէրի մէջ կայծակ ինկաւ եւ հրդեհ ծագեց: Պ... գիւղերու մէջ բազմաթիւ տուներ փլան, նաւահանգիստներու մէջ նաւակներ խորտակուեցան, Օզէրի մէջ բանուոր մը փրթուեցաւ ... ինկած կղմինտրով մը:

ԸՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻ, Աթաթիւրքի յուղարկաւորութենէն վերջ, ... իր առաջին նախագահական ... յայտարարելով որ «Աթաթիւրք յայտնուեցաւ այն օրը երբ Թուրքիա կը գտնուէր պատմութեան ամէնէն անարդար եւ ամէնէն անգութ ամբաստանութեան տակ, եւ յաջողեցաւ հաստատել Թուրք ժողովուրդին անմեղութիւնը եւ Թրքական դատին արդար ըլլալը: Եւ իր մեծ յաղթանակներէն վերջ, որոնք աշխարհի պարտադրեցին Թրքական ուժը, Աթաթիւրքի ամէնէն թանկագին ժառանգը կը մնայ այն հանրապետութիւնը, որ աշխարհական է, ժողովրդական, յեղափոխական եւ վեհապետական»: Ցետոյ Ըսմէթ Ինէօնիւ ... Աթաթիւրքը, «անբաղդատելի հերոսը», յայտարարելով ... ժողովուրդը երախտապարտ է իրեն:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՎԻԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԵՒ Կ. ԽԱՉԻ Ա ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

26 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Մէրի, Սալ տէ Ֆէթի սրահը, Ռիւ տէ վ'Էգօլ (մայրէին ետեւը)

«Րաֆֆի» երգչախումբ, «Եփրատ» նուագախումբ, հայկական պարեր:

կը ներկայացուի «ՕՏԱՐԻՆ ՑԱՒԸ» (Աշուղ Ղարիբ)

Ձմռան պիւֆէ — Մուտք 5 ֆրանք

Առնել Թիւ 1 օթոպիւս, իջնել Մէրի

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11.30:

Նկատի ունենալ այս թուականը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՑԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 24 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը, 8 Ռիւ Պօսիւէ. Փարիզ: Կը դասախօսէ Տոքթ. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ճենկիզխանի պետականութիւնը եւ անոր ազդեցութիւնը Ասիոյ եւ Եւրոպայի վրայ»:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏ. Միութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի լինակից ընկերները յառաջիկայ Նոյ. 26ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Պէլվիլի Թաղային վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

Le Comité de la Méditerranée *կը հաղորդէ մեզի թէ 27 Նոյ. Կիրակի առաւօտ ժամը 11.45ին, Փարիզի* Saint Louis des Invalides *եկեղեցիին մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր արարողութիւն, Գաղեարիի, Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ ճակատներուն վրայ ինկած Ֆրանսական բանակի զինուորներու յիշատակին: Պիտի նախագահէ Փարիզի Արքեպիսկոպոսը: Պիտի պատարագէ Սուրիացիներու Պատրիարքական փոխանորդը:*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անդօք» ենթակոմիտէն իր բոլոր ընկերներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Տիգրան Չէքիճեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն՝ իր սիրելի եղբօր՝ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՉԷՔԻՃԵԱՆի վաղահաս եւ կսկծալի մահուան առթիւ.

Ֆ. Կ. Խաչի ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Շահանիկ Չէքիճեանի իր եղբօր՝ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՉԷՔԻՃԵԱՆի վաղահաս մահուան առթիւ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏ

7 ՄԱՅԻՍ —22 ՄԱՅԻՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Արգ.	80
ՓԱՐԻԶ (16), Օսմ.	75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Սալնոյ Զորի Միութ.	50
ՁՐԼԺԻԱ, Ս. Բ.	75
ԱՎԻՆԵՈՆ, Նաթ.	150
ՍԻԼԻՆԵՈՆ, Օվ.	100
ԷՓԱՆԷԼ, Մաղ.	150
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Ե. Թ.	40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Փ.	150
ԱԼԵՍ, Գ. Գ.	40
ՓԱՐԻԶ (10) Պ. Փափ.	70
ԲՈՒՐԷԹ, Սոլ.	40
ԿԱԶԵՐ, Աւետ.	150
ՍԱԼՈՆ, Արշ.	40
ՆԻՍ, Ցար.	75
ՍԵԹԻՖ, Ե. Ա.	140
ԼԱՖՐԷԹ, Նահ.	40
ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, Զար.	40
ԳՈՒԱՐԻՃ, Ե. Գ.	150
ԱՆԻԷՌ, Ա. Աղ.	75

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	120 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 25 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3895

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբերի տագնապէն ասդին, Ֆրանսա վերականգնումի անխուսափելի աշխատանքի մէջ է: Այդ վերականգնումին լծակն է Գ. Տալատիէ: Ու այն վստահութիւնը զոր Ֆրանսայի վարչապետը կը ներշնչէ ոչ միայն իր կուսակցութեան, այլեւ բնակչութեան մեծ մասին, զօրաւոր մըն է իր թափին: Ֆրանսա Միւնիխ գնաց արիւնի ճիչը ու միաժամանակ մերկացած սուրը ձեռքերուն: Ըսել կ'ուզենք թէ՝ երբ Գ. վարչապետը օդանաւ կը նստէր՝ Հիթլէրի հետ յեղու գտնելու համար, իր բանակը ոչ միայն պատրաստուած, այլեւ ճակատ էր քաշած արդէն, ինչ որ ալ ըսուի՝ զօրաշարժի պատճառած յուզումին կամ ծախքերու մասին, մէկ բան որոշ ու անվիճելի է որ, առանց զինուորական այդ վճռական քայլերուն, Միւնիխը չէր ըլլար այն, ինչ որ եղաւ :

Եթէ փորձենք բանաձեւել Տալատիէի գաղափարին այս քաղաքականութիւնը, հարկ պիտի ըլլայ ըսել թէ առիթ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ խաղաղութեան դատ մը՝ որ կոթնած ըլլայ սեփական ուժին :

Միւնիխէն ասդին, նոյն այդ բանաձեւին կը հետեւի Գ. Տալատիէ: Մարսէյլի համագումարին մէջ ստացաւ Արմատական կուսակցութեան անվերապահ ապահովութիւնն ու աջակցութիւնը: Ու, անկէ առաջ ապահոված ըլլալով նաեւ լիազօրութիւն մը՝ Երեսփ. Ժողովէն, գործադրութեան դրաւ հրովարտակ-օրէնքներ: Եւ այս բոլորը ըրաւ ու կ'ընէ արագ, վճռական ու անսեղմելի թափով մը:

Կասկած չկայ, որ նոր կարգադրութիւնները կը պահանջեն մեծ զոհողութիւններ: Պատերազմէն ասդին, առաջին անգամն է որ Ֆրանսայի մէջ այսքան մեծ զոհողութիւններու կը հրաւիրուի ժողովուրդը: Պատճառը այն է, որ պատերազմէն ասդին առաջին անգամն է որ Եւրոպա այսքան վճռական կերպով իր առջեւ ցցուած տեսաւ վտանգը.

Ինչ որ կը փորձէ, ուրեմն, Գ. Տալատիէ, բնական ու տրամաբանական հետեւանքն է տիրող պայմաններուն: Եւրոպայի բաց, գերմանական աճող զօրութիւն, ֆրանսական ազդեցութեանց նըսեմացում՝ արտասահմանի մէջ,— պատճառներ են ասոնք, որոնք անտեսել կուտան բոլոր կողմնակի նկատումները: Որովհետեւ, այդ բոլորէն վեր կը մնան երկրին ու կայսրութեան շահերը : Մասնաւորապէս Ֆրանսա, որ երկար ատեն քաղաքական ներշնչարանն էր Եւրոպայի, ստիպուած է ձեռք առնել այն բոլոր միջոցները որոնք հարկադրանքն են իր կայսերական ու քաղաքական մեծ դիրքին: Իսկ այդ դիրքը կը պահանջէ, ամէն բանէ առաջ, ըլլալ ուժեղ՝ ե՛ւ տնտեսապէս, ե՛ւ նիւթապէս, ե՛ւ զինուորապէս.

Ահա այն հիմնական առաջադրութիւնը որ տուն տուած է հրովարտակ-օրէնքներուն :

Ըլլալով տարր մը այս երկրին մէջ, որ տասնամեակներէ ի վեր ասպնջականութիւն է գտած, մեր գործը չէ, բնականաբար, այս բոլորին մանրամասնութիւններով :

Բայց, իբրեւ այդպիսին, մենք ունինք մեր պարտականութեանց բաժինը, զոր կ'ուզենք վեր առնել այս առթիւ: Մանաւանդ որ ֆրանսական բոլոր հոսանքները միակամ չեն ձեռք առնուած միջոցներու մասին, ու մեզի կը մնայ ըլլալ օրինապահ, մնալով բացարձակապէս հեռու որ եւ է շարժումէ որ երկրին ներքին ու քաղաքական կեանքին հետ է կապուած :

Հայ ժողովուրդը, ոչ միայն իր Ֆրանսահայ գաղութով, այլեւ ամէն տեղ պէտք չունի ապացոյցներ թուելու թէ որքան սերտ կերպով կապուած է ֆրանսական մշակոյթին: Երկու ժողովուրդներու միջեւ կապը՝ սկսած կիլիկեան անկախութեան նախանցեալ դարերէն, եղած է ու շարունակած է մնալ սերտ ու անվերապահ : Իսկ Ընդհ. Պատերազմը Ֆրանսան ու իր «փոքրիկ դաշնակից»ը դրաւ կողք կողքի, զանազան ճակատներու վրայ, երկու ժողովուրդներու արիւնները խառնելով իրարու :

Այս արագ ու փոքրիկ վերյիշումը ըրինք, ցոյց տալու համար թէ ինչու Ֆրանսահայ գաղութը անխտրական ու անվերապահ կերպով գիտած է ու պիտի գիտէ այն բոլոր քայլերն ու ձեռնարկները, որոնք կը ծառայեն Ֆրանսայի վերականգնումին :

Մեր այս անկեղծ ու խառօրէն օրինապահ վերաբերումն է որ մեզ կ'ընծայէ, բնականաբար, իրաւունքներէն ամէնէն տարրականն ու անվիճելին,— իբրեւ բնակիչները այս երկրին,— որուն ծառայեցինք մենք երէկ՝ մեր արիւնով, ու երկու տասնամեակներէ ի վեր կը ծառայենք մեր աշխատանքով,— վայելել օրինաւոր քաղաքացիներուն, նոյնքան օրինաւոր աշխատանքին արդար իրաւունքը:

Ծանօթ է, որ վերջերս, ընդհանուր ու հիմնական կարգադրութիւններու կարգին, կառավարութիւնը որոշումներ առաւ նաեւ օտարականներու մասին: Ինչքան ալ խիստ եղած ըլլան անոնք, մենք երբեք չունինք այն անհիմն ենթադրութիւնը թէ Ֆրանսա կը մոռնայ իր դարաւոր ազատամտութենէն ու սեղմումներ կը դնէ իր սահմաններուն մէջ բնակող օտարներու հանդէպ: Ամէն կառավարութիւն ոչ միայն իրաւունք ունի, այլեւ պարտաւոր է աչալուրջ ըլլալ, որ իր ասպնջականութիւնը վայելող որ եւ է օտար չարաչար չգործածէ զայն: Այսքան պարզ ու այնքան անկողմնակալ ըլլալէ դուրս մեր տեսակէտը, կ'ուզէինք աւելցնել որ Հայը այս երկրին մէջ երբեք չարաչար գործածած չէ իրեն ընծայուած ասպնջականութիւնը: Եւ ոչ մէկ կասկած որ նաեւ ասկէ վերջ ան արժանի պիտի ըլլայ այն վստահութեան զոր շահած է յաջս պետութեան: Եւ իբրեւ բնական հետեւանքը ասոր, մենք կը վայելենք նաեւ այդ վստահութենէն ու իր պարտականութիւններէն բխող իրաւունքները :

Գրուեցաւ արդէն թէ կարգադրութիւնները՝ որոնք եղած են ու պիտի ըլլան, կը վերաբերին բացառապէս անբաղձալի տարրերուն: Հայը անբաղձալի տարր չէ ու չէ եղած: Այդ ծանօթութիւնը բաւական է ինքնին որ Ֆրանսա բնակող որ եւ է Հայ չփոթութեան չմատնուի:

Մօտաւորապէս երկու տասնամեակի մեր բնակութիւնը այստեղ՝ մեծագոյն փաստն է ատոր: Ու կասկած չունինք, որ մեր գաղութին այս անկեղծ տրամադրութիւնը այնքան ծանօթ է երկրի վարիչներուն եւս, որքան մեզի :

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

ՖՈՆ ՌԻՊՊԸՆԹՐՈՓ ՓԱՐԻԶ ՊԻՏԻ ԳԱՅ ՍՏՈՐԱԳՐԵԼՈՒ

«Վիճելի խնդիրներ չկան Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ»

Արձագանգ տալով զրոյցի մը, կը գրէինք երէկ թէ պատրաստութեան մէջ է յայտարարութիւն մը, յարեւնման անգլեւգերմանական յայտարարութեան, որով Ֆրանսա եւ Գերմանիա կ'ընդունին թէ վիճելի խնդիրներ չունին, եւ ոչ-յարձակողական ոգիով մը տոգորուած՝ ներկայացուած հարցերը պիտի լուծեն բանակցութեամբ :

Այս բարի լուրը պաշտօնական դարձաւ արդէն:

Միւնիխի ժողովէն վերջ, կը սպասուէր արդէն, եւ Չէմպըրլէնի յայտարարութիւններէն եւս կը հասկցուէր, որ շուտով Ֆրանսա եւ Գերմանիա միաժամանակ պիտի յայտարարեն թէ որ եւ է հարցի լուծման համար պատերազմի պիտի չդիմեն: Բանակցութիւնները շարունակուեցան այդ ուղղութեամբ, եւ երբ Գերլինի ֆրանսական նախորդ դեսպանը, Ֆրանսուա - Փոնսէ, հրաժեշտ առնելու գնաց Հիթլէրէն, այդ տեսակցութեան ընթացքին գրեթէ վերջնական ձեւ տուին Միւնիխեան համաձայնութեան ոգիին: Ֆրանսուա - Փոնսէ, Փարիզ գալով, Ժորժ Պոնէի յանձնեց այդ վաւերաթուղթը: Ու երբ Ֆրանսական նոր դեսպանը, Ռոպէր Քուլոնտր, ներկայացաւ Հիթլէրի, որ հանդիսաւորապէս կրկնեց իր յայտարարութիւնը թէ Գերմանիա հողային պահանջ չունի Ֆրանսայէն եւ վիճելի ոչ մէկ հարց կը բաժնէ իր երկիրը արեւմտեան դրացիէն, այլեւս ոչինչ կ'արգիլէր հրապարակել գերմանեւֆրանսական յայտարարութիւնը: Քուլոնտր, վերջնական ձեւին մէջ, յայտարարութեան բնագիրը հեռագրով հաղորդեց Փարիզ: Ժորժ Պոնէ փութաց ներկայացնել նախարարական խորհուրդին, որ գումարուեցաւ Չորեքշաբթի առաւօտ, երբ կը քննուէին Չէմպըրլէնի ընդունելութեան վերջին ձեւակերպութիւնները :

Չէմպըրլէն եւ լորտ Հըլիֆաքս տակաւին Փարիզ չհասած՝ լուրը տարածուեցաւ արդէն մայրաքաղաքին մէջ: Սկիզբները, կը խորհէին որ, այն պահուն երբ անգլեւգերմանական յարաբերութիւնները որոշ պաղութիւն մը կը մատնեն, բարեպատեհ չէ հրապարակ նետել գերմանեւֆրանսական այդ համաձայնութիւնը, եւ սակայն Չէմպըրլէն ինք ուզած է որ Ֆրանսա հետեւի իր օրինակին, միւս կողմէ Ֆրանսական կառավարութիւնը օրը օրին Լոնտոն տեղեկագրած է իր բանակցութիւնները այդ մասին, այնպէս որ չէր կրնար անհաճոյ անակնկալ մը ըլլալ այս լուրը Անգլիացիներուն համար: Ճիշդ է թէ, կ'ըսեն Ֆրանսական թերթերը, այս միջոցիս Գերմանիոյ դէմ հոսանք մը ստեղծուած է բոլոր ժողովրդապետական երկիրներուն մէջ, հակահրէական կատարուած հալածանքներուն հետեւանքով, այնպէս որ թերեւս մեղադրելի գտնեն Ֆրանսան՝ այս համաձայնութիւնը հրապարակելուն համար այսպիսի հոգեբանական պահու մը: Բայց, կ'աւելցնեն նոյն այդ թերթերը, Ֆրանսուա Ա. թագաւորին օրէն սկսեալ (այս թագաւորը դաշինք կնքեց իսլամ Թուրքերուն հետ՝ մեծ գայթակղութիւն պատճառելով քրիստոնեայ Եւրոպային), Ֆրանսա իրեն աւանդութիւն դարձուցած է իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ երբեք չհետաքրքրուիլ այլ պետութեանց վարչաձեւերով ու ներքին կեանքով:

Ֆրանսական մամուլը շատ ուրախացաւ այս համաձայնութեան լուրով,— պատրանքներ չհիւսենք, կ'ըսեն, բայց կարելի է յուսալ որ այսուհետեւ քաղաքական, տնտեսական, դրամական բոլոր մեծ հարցերը կրնան լուծուիլ այս համաձայնութեան ստեղծած մթնոլորտին մէջ, իրական խաղաղութեան մէջ :

Ի՞նչ բովանդակութիւն ունի յայտարարութիւնը: Բնագիրը մամուլին չէ հաղորդուած տակաւին: Այսուհանդերձ արտաքին նախարարութեան կապուած լաւատեղեակ անձնաւորութիւններ չեն ծածկեր, որ համաձայնութիւնը ունի հետեւեալ իմաստը.—

1. Ճանաչում ներկայ գերմանեւֆրանսական սահմաններուն, — ուրեմն ոչ մէկ փոփոխութիւն սահմաններուն վրայ :

3. Ցանձնառութիւն խորհրդակցելու եւ բանակցութեամբ կարգադրելու որ եւ է խնդիր որ վէճի նիւթ կը դառնայ երկու պետութեանց միջեւ:

3. Ընդունիլ որ նոր պահանջներ չկան երկուստեք :

Կը հաղորդուի որ, 2 Դեկտեմբերին, Գերմանիոյ արտաքին

(Լուրերու շարունակութիւնը խօսը Գ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՆՈՒՇ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի, Փարիզի մէջ, կը ներկայացուի Յովհ. Թումանեանի « Անուշ»ը :

Մեզի տրուած տեղեկութեանց համաձայն, «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբին ղեկավարը, երաժիշտ Ա. Պալ Պապթեանը, նոր ձեւափոխութիւններու ենթարկած է հայկական այս դասականագոյն գործը (օփերա): Որոշ չափով, ուրեմն, Պապթեանի նորարարութիւնն է որ կը ներկայացուի: Գործը ո՞րքան պիտի շահէր, եթէ ձեւափոխութեան մը ենթարկուէր խաղին գործողութի՛ւնն ալ,— բայց այստեղ իմ նպատակս չէ քննադատութիւն ընել, մանաւանդ որ շատո՞նց լսած եմ, սարսափո՛վ լսած եմ, դժուարահաճութեանս վտանգաւոր զործերը :

Կարեւորը հայրենի մթնոլորտն է, զոր «Սիփան - Կոմիտաս» կը ջանայ ստեղծել մեծ զոհողութիւններով: Հայկական մեծ քաղաքականութիւն մըն է այդ,— այն աշխատանքը զոր «հայապահպանում» կը կոչէք: Շատեր «հայապահպանում»ը կը համարին մանկապարտիզպանային աշխատանք, — հայերէն խօսիլ սորվեցնել երեխաներուն, երգ ու արտասանութիւն, ոչ ինչ զբօսանք մը աւելի արժէք չեն ներկայացներ, քանի որ պիտի մոռնան խեղճերը, ինչպէս մենք մոռցանք՝ երբ մեծցանք: Անհրաժեշտ է մթնոլորտ ստեղծել,— այսպէս, հայկական հէքեաթներ պատմեցէք (պատմեցէք՝ եթէ կ'ուզէք ֆրանսերէն լեզուով), եւ երեխային երեւակայութիւնը պաշարեցէք որ ան կը ծծէ հէքեաթին ամբողջ գոյնը: Երեխան կը մոռնայ ամէն բան, բայց չի մոռնար հէքեաթը: Ես կրնամ ձեզի պատմել մեծ - հօրս պատմած հէքեաթները, բայց մոռցած եմ մանկապարտէզի առաջին դասերս : Այսպէս՝ օրինակ մը տուած ըլլալու համար :

Գանք մեծերուն,— մեծերը Հայ են ու Հայ կը մնան: Բայց կան Հայեր, որոնք բացակայ առօրութեններու կը նմանին իրենց լուսաւոր հաւատքով, ու կան Հայեր, որոնք մարած օջախներու կը նմանին իրենց ցուրտ ու սառած հոգիով: Մեր պատմութիւնը այլեւս ոչինչ կրնայ սպասել այս վերջիններէն,— մոխիրին մէջ ոչ վառիլ կը բոցանի, ոչ ալ լոյս :

Երեխաներուն նման, պէտք է աշխատիլ նաեւ լոյս դնել այս խեղճերուն մարած հոգիին մէջ, փրփրել մոխիրը, բանալ հայրենի աւանդութիւններու երակը, խանդավառել զանոնք զգալիք օրերով:

« Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբը մեծ դեր կը կատարէ այս ձեւով, — հայկական մթնոլորտ կը ստեղծէ, հին ձայները կը վերակենդանացնէ, որպէսզի լը յիշողութիւնը կորսնցուցած հիւանդի մը նմանող Հայը, այդ ձայներով, ճանչնայ ինքզինք ու իր նախատակը: Ահա թէ ինչո՞ւ համար պէտք է քաջալերել «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբին այս ձեռնարկները: Ինչո՞ւ կը սպանէք ձեզ սինեմաներուն ու պարահանդէսներուն մէջ, լակոտնե՛ր, գո՛ւցա եկէք, զացէք հայկական հանդէս, հայկական նուագահանդէս, դուք հիւանդ էք, դուք սառած էք, զացէք «Անուշ»ին ու պիտի տեսնէք որ ձայն մը ձեզի պիտի կանչէ.

Կանչում է կրկին, կանչում անդադար
էն չքնաղ երկրի կարօտը անքուն,
Ու թեւերն անհեղ փռած տխրաբար՝
Թռչում է հոգիս, թռչում դէպի տուն.
Ուր որ հայրենի օջախն առաջ
Վաղո՜ւց կարօտով սպասում են ինձ,
Ու ձմրան երկար գիշերը նստած՝
Յօսում են լուռ հին հին քաջերից :

Հաւատացէք ինծի,— անգամ մը այդ ձայնը լսէք վերջ՝ այլեւս օրերը կ'անցնին լուսաւոր, քաղցր ու կախարդական : Կը բուժուիք ձանձրոյթէն ու վարդի պէս կը բացուին վրան մոխիր նստած ձեր զգայարանները :

ԱՐԱՁ

ՉԷՄՊԸՐԼԷՅՆ ԵՒ ԼՈՐՏ ՀԸԼԻՖԱՔՍ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ

Չէմպըրլէնի, լորտ Հըլիֆաքսի եւ հետեւորդներուն ժամանումը տեղի տուաւ խանդավառ ցոյցերու, Փարիզի մէջ: Կայարանը եւ շրջակայ փողոցները լեցուած էր խուռն բազմութիւն մը: Ոստիկանութիւնը կը հսկէր կարգապահութեան: Ձախակողմեան տարրեր փորձեցին թշնամական ցոյց մը կատարել, բայց ոստիկանութիւնը ժամանակ չձգեց եւ ձերբակալեց 16 հոգի:

Չորեքշաբթի երեկոյ, արտաքին նախարարութեան շէնքին մէջ ի պատիւ Չէմպըրլէնի եւ լորտ Հըլիֆաքսի տրուած ճաշկերոյթին ներկայ էին Տալատիէ, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պոնէ, անգլիական դեսպանը, Զօր. Կամըլէն եւ ուրիշ բարձրաստիճան զինուորական եւ քաղաքական դէմքեր: Երէկ ցերեկին Հանրապետութեան նախագահը ճաշի հրաւիրեց հիւրերը: Կէսօրէ վերջ, յանուն Փարիզի բնակչութեան, քաղաքապետը հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը սարքած էր: Քաղաքական խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան, ինչպէս առաւօտուն, երեկոյին եւս:

Այս առաւօտ հիւրերը կը մեկնին Լոնտոն :

Քաղաքական կատարուած խորհրդակցութեանց մասին յաջորդով :

Գերմանիա ճամբայ կը շինէ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ դէպի Պալքաններ

Փրակայէն քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիա ձեռնարկած է ռազմական եւ առեւտրական ճանապարհի մը շինութեան, Չեխոսլովաքիոյ մէջէն: Այս ճամբան երկուքի կը բաժնէ Չեխոսլովաքիան եւ Պրեսլաւը կը միացնէ Վիէննայի: Ճամբուն երկայնքն է Չեխոսլովաքիոյ մէջ 65 քիլոմեթր: Ճամբուն լայնքն է 60 մեթր: Շինութիւնը պիտի աւարտի 1940ին: Ճամբան սեփականութիւնն է Գերմանիոյ, որ, Կարպաթեան Ուքրանիոյ վրայով, կը մօտենայ Ռումանիոյ, լեհական Ուքրանիոյ եւ Հունգարիոյ, եւ այս երկիրները կ'առնէ իր ազդեցութեան եւ ճնշումին տակ :

*** Հավաս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ հաւաքական յայտարարութեամբ մը Գերմանիա եւ Չեխոսլովաքիա յանձն կ'առնեն առեւտրական կերպով յարաբերութեան մէջ մնալ՝ հսկելու համար իրենց ժողովուրդներուն ազատ զարգացման վրայ: Խառն յանձնախումբ մը փոխն իփոխ նիստ պիտի գումարէ երկու երկիրներուն մէջ եւ բանակցութեամբ պիտի լուծէ ամէն վիճելի հարց: Գերմանական մամուլը այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ Գերմանիա նոր ճամբայ մը կը բանայ ժողովուրդներու կեանքի մէջ, փոխանակ Վերսայլի նման բռնօրէն պարտադրելու իր կամքը, ժողովուրդներուն կը թողու բանակցելու իրաւունքը :

ՀԱՅ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս.)

Միջամտեց Բաղուի Թրքական հիւպատոսը: Նա ասաց.

— Ես Թէհրանի դեսպանատան քարտուղարներից էի պատերազմի օրերին, կարդացել եմ «մի հայ» ստորագրութեամբ ձեր յօդուածները «Իրան» թերթում, ուր զգուշացնում էիք Հայերին չխաբուել օտարներից եւ Թուրքիայի դէմ զէնք չբարձրացնել, Պարսիկներին եւ Թուրքերին էլ զգուշացնում էիք չհաւատալ Աւստրօ-Գերմանացիներին եւ պատերազմին չմասնակցել, այդ ցոյց է տալիս, որ դուք անկեղծօրէն կողմնակից էիք հայ, Թուրք եւ պարսիկ բարեկամութեան եւ չէիք կամենում, որ այս ազգերը իրար հետ ընդհարուէին եւ տուժէին: Այժմ դուք բոլորովին ուրիշ բաներ էք ասում:

— Ճիշդ է, 15 — 16 տարի առաջ դէմ եմ եղել Հայերի շարժման ընդդէմ Թուրքիայի, որովհետեւ հաւատացած էի, որ Հայի արիւնը պիտի ծառայէ միմիայն Ռուսներին, դէմ էի նաեւ Թուրքիայի պատերազմին մասնակցելուն, որովհետեւ գիտէի, որ ոչ միայն այդ երկիրը արնաքամ եւ քանդ-քանդ պիտի լինի, այլ եւ պատերազմը առիթ պիտի տայ, որպէսզի Հայերին կոտորեն: Ես դէմ էի երկու հարեւան ժողովուրդների կոտորածներին: Այժմ շատ գոհ եմ, որ Թուրքիան կտոր կտոր է եղել եւ աւելի գոհ պիտի լինեմ, եթէ նա բոլորովին ոչնչանայ, որովհետեւ նա պատերազմի օրերին Հայերի վերաբերմամբ աննախադէպ բարբարոսութիւնը կատարեց:

— Ուժեղ Թշնամու դէմ կռուող մեր բանակների թիկունքը ապահովելու համար զինուորական իշխանութիւնները կարգադրեցին միայն Հայերի տեղահանութիւնը, որ դժբախտաբար շնորհիւ տգէտ պաշտօնեաների ընդհանուր կոտորածի ձեւ ստացաւ, ամէն մի Թուրք ցաւ զգաց եւ այսօր էլ ցաւում է, որ պարզ մի պաշտպանողական-նախազգուշական միջոց փոխուեց մի սոսկալի ողբերգութեան: Ընդունեցէք սակայն, որ բոլոր հրամանատարութիւնները նոյն ձեւով կը վարուէին, եթէ իրենց բանակների թիկունքներին վտանգ սպառնար:

— Ռուսական բանակների ընդհանուր հրամանատարութիւնն էլ հաւատացած էր, որ Հրեաները դաւաճանում են, բայց նրանց միայն տեղափոխել տուաւ բանակների անմիջական թիկունքներից դէպի երկրի ներսերը, ուր Հրեաները ապրեցին, ինչպէս ապրում էին միւս ռուս քաղաքացիները, այն ժամանակ ասեց, որ ընդհանուր սպայակոյտի պետ զօրավար Եանուշկեւիչը 12000 հրեայ է կախել եւ գնդակահարել տուել որպէս դաւաճաններ: Զօրավար Եանուշկեւիչի այդ արարքը յուզում եւ վրդովում առաջ բերաւ ռուս ժողովրդի լայն խաւերում: Մօտ 5.000.000 Հրեայից հազիւ 10 — 12 հազար պատժի ենթարկուեցին եւ այդ պատճառ դարձաւ դժգոհութեան, Թուրքիայում հայ ժողովրդի կէսից աւելին կոտորեցիք եւ ոչ մի Թուրք, բացի Ապտիւլ-Համիտ Բ.-ը, Կարմիր Սուլթանը, ոչ ոք չբողոքեց, այլ խօսքով կատարեց մի գործողութիւն այնքան զարհուրելի, որ նոյնիսկ կարմիր Սուլթանի մնացած [illegible] վրդովուեց: Թուրք կառավարութիւնը չուզեց իր բանակների թիկունքը ապահովել, այլ պարզապէս կոտորել բոլոր Հայերին: Սխալ, Արաբները եւ շատ տեղեր բանակի թիկունք չէին, բայց Հայերին այդ տեղերում էլ կոտորեցին: Ձեր կառավարութեան կատարած այդ ոճիրը ոչնչով չի կարող արդարանալ իմ առաջ եւ առաւել է պատճառը, որ ես, որ փորձով ցոյց եմ տուել, թէ Թուրքիայի հետ բարեկամ մնալու կողմնակից եմ, այսօր ամբողջ հոգով, սրտով, կամքով նրա դէմ եմ: Ես մեղաւոր չեմ, որ այսօր այսպէս եմ եւ կամենում եմ ամէն հնարաւոր միջոցներով վնասել Թուրքիայի վարկին, նրա ազդեցութեան, նոյնիսկ նրա գոյութեան: Կռիւ է, կը կռուինք:

— Ո՞ւր կը հասցնի Հայերին իրենց կռիւը Թուրքիայի դէմ, ինչո՞ւ պիտի շարունակուի հայ եւ Թուրք թշնամութիւնը, ասաց հիւպատոսը, չէ՞ որ թշնամութիւնը շարունակուելով՝ աւելի է խորանում եւ այլեւս իրար հետ խօսելու մի միջոց չի ճարուելու, կարծում եմ, Հայերդ լուրջ պիտի մտածէք, պիտի չափէք ձեր ուժերը, պիտի զգաք, որ պարտուած էք եւ յաղթելու ո՛չ մի հնարաւորութիւն չունիք եւ յաղթող դրացիի հետ բարեկամանալու համար աշխատանք եւ միջոցներ պիտի գործադրէք:

— Եթէ մենք պարտուած ենք եւ ոչ մի հնարաւորութիւն չունինք մի օր յաղթելու, մեր բարեկամութիւնն էլ ձեզ պէտք չէ, հետեւաբար մեր կողմից ոչ մի փորձ պիտի կատարուի ձեր բարեկամութիւնը ուզելու, քանի որ նրա փոխարէն մեզ ձեզ առաջարկել միտք չունի: Ուրիշ բան է, եթէ դուք, ձեզ յաղթող համարողներդ մեզ ասէք. — «Երբեմն մենք բարեկամներ էինք, օտարների ազդեցութեան տակ իրար հետ թշնամացանք, մենք ձեզ յաղթեցինք, բայց այդ չի նշանակում, թէ բարեկամ լինելուց դադարեցինք, մենք կրկին բարեկամներ ենք եւ պատրաստ ենք վերականգնել մեր հին բարեկամական յարաբերութիւնները ...

— Հէնց որ այդ խօսքերը ասինք, ասաց Տուղրիլ-Բէյը, Հայերդ անմիջապէս Սէվրի Դաշնագրութեան գործադրութիւնը կը պահանջէք:

— Բնական է, եթէ մեզ հողային զիջումներ չանէք, այլեւս ձեր բարեկամութիւնը մեր ինչի՞ն է պէտք:

— Հողերը արիւնով են առնւում, առանց արիւնի ոչ ոք հող չի տալ, ասաց երիտասարդ հիւպատոսը, մենք հաւատացած ենք, որ մի օր Հայերդ ազգայնական Ռուսաստանի բանակների առաջ ընկած պիտի կրկին Թուրքիա մտնէք եւ Երզնկայից հասցնէք մինչեւ Սվազ եւ Կիլիկիա, կարող է պատահել նոյնիսկ, որ այսօրուայ մեր բարեկամ խորհրդային Ռուսաստան էլ վաղը որ եւ է պատճառով մեզ հետ թշնամանայ եւ այդ դէպքում էլ հայկական զնդերն են, որ Ռուսներին պիտի առաջնորդեն դէպի մեր երկրի ներսերը: Այսօր, քանի դեռ խորհրդային Ռուսաստանը թոյլ է եւ մեզ բարեկամ եւ մենք մեր ծունկը դրել ենք մէջքի վրայ ընկած Հայերի կրծքին, պիտի ջանանք այդ ծունկը առմիշտ պահել, մինչեւ Հայերդ կամ ոչնչանաք կամ [illegible] մեր պահանջներին: Խնդիրը միայն [illegible] առիթը կարող են կորցնել: Անգօրայում խնդիր չեն նըստած:

մտածելով ասացի.

— Ենք հաստատելու իմ ասածները, այն, որ դուք մտածում էք Հայերին կոտորել ...

Տուղրիլը որ իր վերոյիշեալ վերջին խօսքերը քաղաքական կերպով էր արտասանել, մի քիչ մեղմացրեց իր ձայնը եւ շարունակեց.

— Ինչ էք կպել Հայաստանին, այդ քարքարոտ, աղքատ, անբերրի ու չոր երկրին, Անգլիայի, Ռուսաստանի եւ Ֆրանսայի պէս բարեկամներ ունէք, նրանց իշխանութեան տակ շատ բարեբեր եւ հարուստ հողեր կան, թող ձեզ տեղափոխեն այնտեղ, ուր աւելի լաւ ու երջանիկ կ'ապրէք եւ այլեւս մեզ չէք պատահի:

— Քարքարոտ, անբերրի, չոր ու աղքատ երկիրը մեր պապերինն է եւ զէլ, մերն է, դուք ի՞նչ գործ ունէք այնտեղ, գնացէք Ամու եւ Սիր Դարեաների ոռոգած հարուստ եւ բերրի երկիրները, մեր աղքատ երկիրը մեզ թողէք:

— Ձեր երկիրը մեզ պէտք է հարուստ ու բերրի Թուրքեստանին հասնելու համար, ԿԱՄ ՊԷՏՔ Է ՄԵԶ ՃԱՆԱՊԱՐՀ ՏԱՔ ԿԱՄ ՊԷՏՔ ԿՈՏՈՐՈՒԷՔ ՀԱՅԵՐԴ ԵՒ ՊԷՏՔ ԿՈՏՈՐՈՒԷՔ ՄԻՄԻԱՅՆ ՌՈՒՍՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ:

— Մենք եւ դուք կռուեցինք, ասացի երկարատեւ լռութիւնից յետոյ, դուք ձեզ յաղթող էք համարում մեզ պարտուած, ինձ թւում է, որ եթէ մենք պարտուել ենք, ձեր կրած պարտութիւնը մերինից մի քանի անգամ ծանր է, պատերազմի օրերին մենք կորցրինք մեր ազգութեան մէկերրորդ մասը եւ ստացանք մի երկիր, ուր հաստատեց Հայաստանի անկախ կառավարութիւնը, ճիշդ է, այսօր մեր անկախութիւնը կրկին կորցրինք եւ միայն ինքնավար ենք մեր երկրում, բայց մեր երկիրը այլեւս միայն աշխարհագրական անուն չէ, այլեւ քաղաքական անուն՝ իր հողերով, իր ազգաբնակչութեամբ, իր պետական (հայ) լեզուով եւ հաւանականութիւն կայ, որ շուտով Ռուսաստանից կ'ազատուի եւ բոլորովին անկախ կը դառնայ եւ հետզհետէ իրան կը միացնի հայկական ձեր ձեռքը գտնուած հողերը, մինչդեռ դուք կորցրիք ձեր երկրի ազգաբնակչութեան երեք հինգերորդը եւ հողերի երեք չորրորդ մասը, դադարեցիք մեծ պետութիւն լինելուց, դարձաք փոքր պետութիւն եւ, եթէ որ եւ է լեզու չճարէք մեզ հետ, դեռ կը փոքրանաք: Ինչներդ ասացիք, որ հաւատացած էք, թէ մի օր մենք, Հայերս, պիտի առաջնորդենք ազգայնական, նոյնիսկ դուցէ եւ Խորհրդային Ռուսաստանի բանակները դէպի Թուրքիա, ես էլ հաւատացած եմ, որ մի օր այդպիսի բան կարող է պատահել, աւելի լաւ չէ՞ ուրեմն, որ դուք ձեր ծունկը վերցնէք մեր կրծքի վրայից, քանի շատ է եւ քանի դեռ կարող էք ձեր կամքով որոշ զիջումներ անել մեզ եւ ապահովել մեր բարեկամութիւնը ապագայ ձեր Ռուսաստանի հետ ունենալիք ընդհարման դէպքում: Ձեր զիջումները պատճառ կը դառնան, որ Ազէրի ձեր ազգակիցներն ու ձեր բարեկամ Պարսիկներն էլ մեզ զիջումներ անեն եւ դրանով ամրացնեն Անդրկովկասում ապրող ժողովուրդների կապը: Ահա այդ դէպքում է, որ Թուրքիան Ռուսաստանի սպառնալիքից կ'ազատուի եւ Անդրկովկասեան ազգերն էլ անտեսական եւ քաղաքական սերտ բարեկամութիւն կ'ունենան ձեզ հետ: Եթէ ճիշդ է որ Անգօրայում խելօք մարդիկ են նստած, թող ցոյց տան իրանց խելքը, քանի ուշ չէ:

Երկու հիւպատոսները իմ վերջին ասածները գտան տրամաբանական, բայց եւ այնպէս պնդեցին, որ Հայերը մեղաւոր են անցեալում, հետեւաբար նրանք էլ պիտի քաւեն իրենց մեղքերը Թուրքիայի բարեկամութիւնը փնտռելով, առանց որ եւ է պայմանի:

Գատմեցի առանց մի նշանախեց իսկ փոխելու Տուղրիլի եւ իր հիւր Բաղուի Իրքական հիւպատոսի արտայայտած մտքերից: Գուցէ ասէք, որ այս բոլոր մտքերը արտայայտուած են եղել 8—9 տարի առաջ, հիմա շատ բան է փոխուած եւ շատ նոր մտքեր կարող են բըղխեցնել Թուրք քաղաքական եւ դիւանագիտական գործիչների ուղեղներ: Կարող է պատահել, իբրեւենք չպիտի ունենայի հակառակը պնդելու, եթէ նրանք կամ նրանց շատախօս եւ ինքնահաւան օրագրողները որ եւ է խօսքով կամ նշանով արտայայտած լինէին, որ, յիրաւի, մի քիչ փոփոխութիւն տեղի է ունեցել իրանց մտածելակերպի մէջ:

Ցամենայն դէպս Թրքօ-հայկական մերձեցման մասին մտածող Հայերը լ'ող ուշադրութեամբ կարդան իմ սոյն տողերը եւ չմոռանան ընդգծած տողերի բովանդակութիւնը:

Գ. ԵՂԻԿԵԱՆ

ԷՋ ՄԸ 1926Ի ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Ինչպէ՞ս պիտի սպաննէին Մուսթաֆա Քէմալը

Աքսափիւրի մահուան առթիւ, շահեկան կը գտնենք վերյիշեցնել գլխաւոր գիծերը այն մահափորձին, զոր նախագահին դէմ փորձեցին խումբ մը փաշաներ, երեսփոխաններ եւ իթթիհատական պետեր, 1926 Յունիսին: Տեղեկութիւնները կը քաղենք Անատոլու գործակալութեան կողմէ ժամանակին հրատարակուած պաշտօնական տեղեկագիրներէն.—

Դաւադիրներուն դատը սկսաւ 26 Յունիս 1926ին, Իզմիրի մէջ, Անկախութեան ատեանին առջեւ: Նախագահն էր Ալի Չէթին Գայա (հիմակուան հանրօգուտ նախարարը), ընդհ. դատախազը՝ Նէճիպ Ալի (ներկայիս երեսփոխան), անդամները՝ Գըլըճ Ալի եւ ուրիշ երկու երեսփոխան:

Ամբաստանեալներն էին՝ Իզմիրի երեսփոխան եւ օսմանեան նախկին կըրթական նախարար Շիւքրիւ, Էսքիշէհիրի երեսփոխան գնդապետ Արիֆ, Սարուխանի երեսփոխան Ապիտին, Լազիստանի նախորդ երեսփոխան Զիա Խուրշիտ: Զինուորական փաշաներէն՝ Քեազըմ Գարապէքիր, Ռէֆէթ, Ալի Ֆուատ, Ռիւշտիւ, Ճաֆէր Թայյար: Իթթիհատական պետերէն՝ նախկին ելմտական նախարար Ճավիտ, Իսմայիլ Ճանպուլաթ, Ասման, Գարա Քէ-մալ, Գարա Վասըֆ, Տօքթ. Նազըմ, Ռահմի, եւն.: Ասոնք իրենց հետ ունէին նաեւ մասնակիցներ, ինչպէս Սարը Էֆէ, Գիւրճի (Վրացի) Եուսուֆ, Շէվքի, [illegible] հանգստեան կոչուած Զօհուր Հիլմի եւն.:

Կ'որոշուի մահափորձը կատարել Յունիս 17ին, երբ Կազի փաշան Իզմիր պիտի այցելէր: Դաւադիրները յետոյ նաւակով պիտի անցնէին Սաղըզ կըղզին: Իրենց հետ ունէին երկու անգլիական ռումբ եւ պէտք [illegible] յատուկ վեց ատրճանակ:

ՈՎ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊԻՏԻ ԸՆՏՐՈՒԷՐ

Յունիս 28ի դատավարութեան ատեն, դաւադիրներէն Սարը Էֆէ յայտարարեց թէ Զիա Խուրշիտ իրեն ըսած էր. «Մահափորձը կատարուելուն պէս, Ազգ. Մեծ Ժողովը նիստ պիտի հրաւիրուէր: Եթէ Ֆէվզի փաշա (ընդհանուր սպայակոյտի նախագահ Ֆէվզի Չագմաք) ընտրուէր, Հանրապետութեան նախագահ պիտի ընտրուէր Ազգ. Ժողովի նախագահ Քեազըմ փաշա (ներկայիս պատերազմական նախարար):

ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Յունիս 29ի դատավարութեան ատեն, նախկին կրթական նախարար Շիւքրիւ յայտնեց թէ իթթիհատական պետերը ժողով գումարած էին [illegible] մէջ իրենց դիրքը որոշելու համար երեսփոխանական նոր ընտրութեանց մէջ: Այդ ժողովին մէջ է որ կ'որոշուի կազմել Յառաջդիմական կուսակցութիւնը, որուն պետն էր Քեազըմ Գարապէքիր փաշա:

Շիւքրիւ աւելցուց. «Մենք կողմնակից ենք մամուլի ազատութեան, կ'ուզենք որ իրական ռամկավարութիւն հաստատուի եւ այս պատճառաւ նոր կուսակցութիւն մը կազմեցինք»:

ՓԱՇԱՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՄՈՒՏՔԸ

Յուլիս 3ին հարցաքննուեցան զինուորական փաշաները: «Երբ փաշաները ներս մտան— կ'ըսէ «Ակշամ»ի թղթակիցը— ունկնդիրներու մէջէն ալիք մը անցաւ կարծես. շատերը հետաքրքրութենէն ոտքի ելան, աւելի լաւ տեսնելու համար եկողները:

Երբ հարցաքննութեան կարգը իրեն եկաւ, Գարապէքիր փաշա ըսաւ. «[illegible]»: շատ ուժեղ շեշտ մը կար իր խօսքերուն մէջ»:

ՀԱՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԽՕՍՔԵՐԸ

Բացատրելով իր հակառակութեան պատճառները, Գարապէքիր փաշա ըսաւ.

«Հաշտութենէն յետոյ այնպիսի դէմքեր երեւան եկան, որ այլեւս կարելի չեղաւ հին ընկերները առաջուան նման անկեղծօրէն աշխատելու մղել: Մեր անձին դէմ յարձակում սկսաւ: Ցաւով տեսայ որ անկարելի կը լինէր [illegible] որ Իսմէթ փաշան եւ Ռէուֆ պէյը (վարչապետ) իրարմէ կը բաժնէր:

Զինադադարին, Կազին նախագահ ըրինք մեզի: Երբ Սուլթանը կ'աշխատէր փճացնել զայն, ես էի Կազիին միակ յենարանը: Միայն թէ երբ կարգ մը հացկատակներ կը մտնեն անկեղծօրէն իրարու հետ գործակցող ընկերներու մէջ, անկեղծութիւնը կը վերնայ այլեւս:

Առաջին միջադէպը սկսաւ Իսմէթ փաշայի եւ Ռէուֆ պէյի միջեւ, Լօզանի խորհրդաժողովի ընթացքին:

Երբ ես կ'աշխատէի զանոնք հաշտեցնել, ինծի դէմ ալ սկսան լրագրական հրատարակութիւններ:

Եթէ Կազին բանէր իր ընկերներու ձեռքէն, կացութիւնը կը փոխուէր: Ընդդիմադիր կուսակցութիւնը կազմուեցաւ ոչ թէ մէկ այլ երկու կողմին փափաքով: «Թող մէջտեղ ելլեն եւ կը տեսնենք», կ'ըսէին:

Շեշտելէ յետոյ թէ ինք հակառակ է քերթական գործին տրուած նոր ուղղութեան, Գարապէքիր փաշա ըսաւ.

«Տնտեսական ասպարէզին մէջ ալ այսպէս է: Օրինակ, պետութիւնը իր կալուածները պիտի չծախէր. ես կարծեմ չէի զգար այդ ծրագիրը.— որովհետեւ մէկ սերունդ չի կրնար [illegible] ծառը բնռ մը, այլ պէտք է հարիւր, երկու հարիւր տարիներու սերունդին վրայ բնկնի գալ»:

«ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ԽՆԴԻՐԸ ՊԷՏՔ Է ԼՈՒԾԵԼ»

Դատարանը որոշեց բուն [illegible] դատը անջատել իթթիհատականներու գործէն եւ այս վերջինները դատել Անգարայի մէջ: Որովհետեւ երեւան եկաւ թէ իթթիհատականները կազմած էին «Սեւ հրոսախումբը» (Գարա չէթէ), քէմալական պետերը սպաննելու համար:

Ձեռք անցուած փաստաթուղթերուն մէջ կան այս տեսակ կարգադրութիւններ. «Մուսթաֆա Քէմալի խնդիրը պէտք է լուծել»:

ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ՀՈԳԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Յուլիս 13ին, Անկախութեան ատեանը տուաւ իր վճիռը, մահուան դատապարտելով 15 հոգի, որոնց մէջ կը գտնուէին յայտնի իթթիհատականներ Շիւքրիւ, Ճանպուլաթ, Գարա-Քէմալ, Ռիւշտիւ փաշա, գնդապետ Արիֆ, եւ այլն:

ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

2 Օգոստոս, 1926ին ալ Անգարայի մէջ սկսաւ իթթիհատական պետերուն դատավարութիւնը: Այս առթիւ երեւան հանուեցաւ 17 Նոյեմբեր 1921 թուակիր նամակ մը, զոր Գիւրճին Տօքթ. Նազըմի ղրկած էր [illegible]:

«Անգլիացիներ հաշիւ պիտի ուզենք Մուսթաֆա Քէմալէն, բայց հիմա ժամանակը չէ: Անգամ մը թող յաջողին Հելլէնները վտարել՝ յետոյ կը տեսնենք»:

Դատին առթիւ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուելով Անգարա ղրկուեցան 75 հոգի որոնց մէջ կը գտնուէին նախկին ելմտական նախարար Ճավիտ, «Թանին»ի խմբագրապետ Հիւսէյին Ճահիտ, «Վաթան»ի խմբագրապետ Ահմէտ Էմին, եւն.:

Դիմաւոր ամբաստանութիւնը այն է որ, Լօզանի ժողովէն վերադարձին, Ճավիտ իր տան մէջ ժողով կը գումարէ եւ ժողովը կ'որոշէ տապալել քէմալական վարչաձեւը: Հիւսէյին Ճահիտ ալ «Թանին»ի մէջ հրատարակութիւններ կ'ընէ այս ուղղութեամբ:

Դատարանը մահուան դատապարտեց Ճավիտ, Տօքթ. Նազըմ, Գարա Քէմալ, Ճանպուլաթը եւ ուրիշներ: Հիւսէյին Ճահիտ կրցաւ փրկել կախաղանէն, շնորհիւ Կազի փաշայի գթառատութեան:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Վիէննէն Գ. Յարութիւն Զատիկեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Գրիգոր Ասլանեանի Վիէն:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

— Ուրեմն ծրագի՞ր մը ունիս, որուն մասին բան մը չես ըսած մեզի, հարցուց առաջին մարդը կասկածանքով:

— Միայն մէ՞կ հատ: Հազար ծրագիր ունիմ ես: Մի՞թէ քանի եմ ես որ յղացած բոլոր ծրագիրներս [illegible]: Նախապէս իմ ծրագիրս էր ամբողջ Հայաստանը ոտքի հանելով Թուրքերուն վրայ խոյանալ: Ձախողեցայ: Ետոյ ծրագրեցի Զէյթունը ըմբոստացնել եւ այնպէս ամրանալ այնտեղ որ բոլոր Հայերը մեզի միանային: Գիտէք թէ Զէյթուն հաւատաց ինծի թէ ոչ: Քանի՞ հոգի եկաւ ու թիկունք եղան ինծի: Քանի մը հոգի, այո, հազար դո՞ւք:

— Ուստի պարզ էր թէ Թուրքերը եթէ ստուարաթիւ բանակ մը ղրկէին, Զէյթուն քիչ ատենի համար միայն պիտի կարողանար ինքզինք պաշտպանել, դիմանալ, որովհետեւ մերյանութիւնը կը պակսի, եւ իմ գնչուները կը տեղեկացնեն ինծի որ Նժանը չտեսնուած եւ Հայաստանի վըրայ յարձակող ստուարաթիւ բանակ մը ճամբայ ելած է: Այս խումբ մը Համիտիյէները, որ կը կարծէք թէ լոկ անոնց դէմ պիտի ճակատինք, խեթեւ ընդհարումներու համար միայն յառաջ ղրկուած են անոնք: Ինծի համար պարզ էր թէ Զէյթուն չպիտի կարենար երկար դիմադրել, ուստի նոր ծրագիր մը պատրաստեցի, զոր սակայն գաղտնի պահեցի:

— Ա՜ա ... Ուրեմն մեզ հանդէպ վըստահութիւնդ այդչա՞փ է: Գաղտնիք գաղտնիքի ետեւէ, Գագիկ: Մեր ընկերութիւնն ալ այդ է արդէն:

— Մտիկ ըրէք ուրեմն, դուք որ ընտանիքներու աւելի շատ պիտի կասկածիք, քան հաւատք ընծայէք: Եւ այստեղ հայերէն բառ մը գործածեց: Նոր ծրագիրս հետեւեալն էր — նկատելով որ Թուրքերը պիտի պնդէին մեր վրայ կառավարիչ մը դնելու իրենց առաջարկին վրայ, որուն մեր կողմէ մերժուելու պարագային կրնան մեզ ոչնչացնել, ուզեցի որ այդ կառավարիչը ես ըլլամ:

— Ա՛հ, մենք ի՞նչ ըսենք: Զէյթունցի Թագաւոր ըլլալ, կառավարիչ պիտի դառնաս:

— Այդ մասին իմ նոր բարեկամիս հետ խօսեցայ եւ ան ինծի հետ համաձայն չգտնուեցաւ. բայց ես տեսակէտիս վրայ մնացի: Հիմա, մտիկ ըրէք իմ վերջին խօսքս այս խնդրի մասին: Զէյթունի կառավարիչ պիտի չըլլամ: Այս եկող բանակին դէմ կռիւ մը պիտի մղենք, որուն ղեկավարութիւնը ես պիտի ստանձնեմ: Եթէ ինծի արգելք հանդիսանաք, ինծի չհնազանդիք եւ կամ հակառակ խօսիք, ձեզ բոլորդ, բոլորդ կը կախեմ: Ոչ վարձատրութիւն պիտի ուզեմ, ոչ պաշտօն, ոչ եկամուտ, ոչ տիտղոս. ոչ մէկ բան: Կամ հոս կը մեռնիմ Զէյթունի համար պատերազմելով, կամ պատերազմը վերջանալէ յետոյ կը մեկնիմ Զէյթունէն այնպէս ինչպէս եկայ — առանց դրամի: Ամբողջ ունեցածս կուտամ ահա: Կ'այրեմ կամուրջներս: Կ'ընդունիմ բացարձակ կերպով որ ե եւ է բանէ պիտի չօգտուիմ: Եւ յանուն Աստուծոյ որ անապատին մէջ կերակրեց զիս, պիտի յառաջանամ վարձքս ստանալու: Պէտք է որ մարդիկ ինծի հնազանդին: Դուրս կորսուեցէք, դո՛ւրս, քանի դեռ չեմ սատկեցուցած ձեզ: Գացէք եւ Զէյթունցիներուն ըսէք թէ՝ ով է այս քաղաքին տէրը, մինչեւ կռուին շահիլը կամ կորսնցնելը:

Այրող գերան մը առնելով, անոնց վրայ սկսաւ աջ ու ձախ զարնել. անոնք իր առջեւէն կը փախչէին բողոքելով եւ դէմքերը բազուկներով պաշտպանելով: Չէր ուզեր իրենց մէկ բառն անգամ մտիկ ընել. ու ետ դէպի դուռը քշեց:

Տարօրինակ բան մը պատահեցաւ: Բուսթէմ Խան սուտ քուն ընելը դադրեցնելով տեղէն ցատկեց եւ դուռը լայն բացաւ եւ Գագիկին օգնութեամբ զանոնք դանէն դուրս քշեցին խաւարին մէջ: Բուսթէմ Խան դրան առջեւ կեցած անոնք կը յանդիմանէր պարսկերէն լեզուով եւ հաւանաբար հայհոյեց:

— Պիսմիլլահ. խելական մարդու մը խօսքերը մտիկ ըրինք: Հիմա ցոյց տուէք ինքզինքնիդ եւ հնազանդեցէք իրեն. Աստուծոյ մարգարէին մօրուքին վրայ կ'երդնում որ Զէյթունի մէջ կառավարի կռիւ տեղի պիտի ունենայ: Գացէք ձեր կիներէն խորհուրդ առէք, ո՛վ դուք...

Ետոյ Գագիկին դառնալով, իր նիհար զոյգ ձեռքը անոր երկարեց: Գագիկ իր ափին մէջ սեղմեց զայն եւ վայրկեան մը անոնց աչքերը իրարու հանդիպեցան:

— Մարդի՞կ եմ թէ ոչ. հարցուց Գագիկ անկեղծութեամբ:

— Եղբայրս, պնդապէս [illegible] վերջ կ'ընդունիմ քեզ որպէս մարդ մը որուն կողքին կ'արժէ կռուիլ:

Ամէնքս ալ ոտքի վրայ էինք: Բուսթէմ Խան Մընթիի աչքերուն նայեցաւ:

— Նոր լուրերէն տեղեկութիւն ունի՞ք սահիպ:

Գագիկ խնդաց բարձրաձայն, յիշելով քիչ առաջ տեղի ունեցած դէպքը:

— Ոչ. պատմէ տեսնենք:

— Գնչուն բերաւ այդ լուրը: Տաճկական կանոնաւոր բանակի ամբողջ զօրաբաժին մը ճամբայ ելած է: Անոնց վերջապահ մասը այս գիշեր պիտի անցնի Տարօնէն այս կողմ օրուան մը ճամբուն վրայ: Արշալոյսին զինուոր բանակը պիտի երեւի: Կէս վաշտ զինուոր ղրկուած է փութով, մեր սպաննածներուն տեղը լեցնելու համար: Ուեէ հրաման ունի՞ք:

Ֆրէտին դէմքը գունատեցաւ. իսկ իմ սիրտս կարծես պիտի պայթէր. Զօրաբաժի՞նի մը դէմ ճակատի՞լ:

— Ոչ, ըսաւ Մընթի: Հրաման չկայ դեռ:

— Ես ալ կրկին կը քնանամ ուրեմն, ըսաւ Բուսթէմ Խան, եւ խօսքին գործի անցնելով՝ նոյն ծալլուած այծի մորթին վրայ գլուխը դնելը ու քնանալը վայրկենական եղաւ:

Խօսք ընող մը չկար: Բուսթէմ Խան սկսած էր խռկալ: Ամէնքս կեցած՝ կը սպասէինք Գագիկին որ բան մը ըսէր: Բայց առաջին խօսողը Մընթին եղաւ:

— Պիտի աղօթեմ, յայտարարեց ան: Տեսայ որ այդ գնչուն [illegible] ականջին կը փսփսար եւ գիտեմ թէ մատնութիւն մը կը կազմակերպեն. Ո՛վ Տէր, ո՛վ արդարադատ Տէր, [illegible] այս ժողովուրդին իր արիւնը եւ լիրբ ծրագիրներուն համար: Ներէ անոնց որ արիւնահեղութեան ծրագիրներ կը պատրաստեն: Ներէ անոնց իրենց գոռոզութեան, փառասիրութեան համար: Ներէ անոնց որ պատրաստ տեղը Քու անունդ իրենց բերանը կ'առնեն, որ զօրաւոր ըմպելիներ կը գործածեն, որ կը հայհոյեն:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՓՈՆԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Ճափոնի պատերազմը Չինաստանին ...ունեցած է բարենպաստ ազդեցու-...թիւն Ճափոնական համագործակցա-...կան շարժումին վրայ (Թուականն ան-...ցեալին). Մէկ տարուան ընթացքին, ...պատերազմը սկսելէն, Ճափոնի մէջ ...ստատուած են շուրջ 100000 համա-...գործակցականներ զանազան տեսակի։

Առանձնապէս մեծ թիւով համա-...գործակցականներ ստեղծուած են, ...ների զուման համար, Ջրաղացային ...ենայական մարզին մէջ։

Միւսները սոյն ճիւղերը կը վարձեն ...որ գրամատէրերը եւ այդ պատ-...ու գիւղացիները հարկադրուած ...վարքէին շատ սուղ օգտագործելու ...ագներ եւ մեքենաները։ Ներկա-...յ գիւղացիութեան հարիւրին 80ը կը ...անուին համագործակցականներուն ։ Գիւղական համագործակցական-...ր ունին շուրջ 6,000,000 անդամ, ...մատմբ, վարկային եւ սպառող։

...պառողական սպառող ընկերութիւն-...ը, որպէս պատերազմ, Չինաստա-...ն միասին ունէին միայն 400.000 ...դամ, ներկայիս անոնց թիւը արտ-...քէն կ'անցնի եւ 1940ին թիւր կը ...տրուանայ 800 000ի .

Ճափոնի համագործակցական շար-...մին հայրը դոկտոր Թ. Գաքաւան ...համագործակցականը, Գաքաւայի ...սար կը ներկայանայ, եղբայրու-...ն անհատական հողի վրայ։ Գաքա-...յի մտածողութեան կեդրոնն է ...ց անհատը եւ այդ պատճառաւ ան ...ն կարեւորութիւն կուտայ անհատի ...ի պատմութեան մէջ։ Անոր կար-...ծեօք համագործակցութիւնը կարելի ...պրանել կեանքի բոլոր ճիւղերուն ...ւ ինքը՝ Գաքաւան ստեղծած է ...որ տեսակի համագործակցական-...ե, մէջը առած վերջերս ստեղծուած ...ղանդացայինը ։

Գաքաւան մեծ կարեւորութիւն կու-...տայ համագործակցականներու ան-...դամներու կրթութեան ։ Անորազդեցու-...թեան տակ կը ստեղծուի համագոր-...ծակցութիւններու նոր սերունդ եւ ...ապոնի ղեկավարութիւն ։

Գաքաւա, հակառակ այն բանին, որ ...քիստոնեայ է եւ խաղաղասէր, կ'աշ-...խատակցի Ճափոն կառավարութեան ...ոտ, քանի որ վերջինս բարեկամօրէն ...տրամադրուած է հանդէպ համագոր-...ծակցականներու։

Միչինը ստեղծագործ աշխատանքի ...մէկ օրինակ Գաքաւայի աշակերտնե-...րէն մէկուն՝ գիւղացի Սաքայէի։ Սա-...ղեր տարածելով Գաքաւայի համա-...գործակցական գաղբերը, վերադարձած ...իրենց աղքատ գիւղը։ Գիւղացիները ...Ճափոնական հեղեղներու պատճառաւ ...[illegible] Սաքայէ սորվեցուց իր համագիւղացի-...ներուն ցանել վարսակ, յետոյ գնած են ...մեքենայ։

Սաքայէի ցուցմունքներով, գիւղա-...ցիները անկած են պտուղի ծառեր ...երկրներուն։ Գնած են եզներ, ...կազմակերպած են ձկնորսութիւնը, ...հաստատած են սպառողական ընկե-...րութիւն, Բացած են գրադարան եւ ...ընթերցարան։ Այսպէսով աղքատ ...գիւղը կարճ ժամանակէն եղաւ զար-...գացած է հարուստ ու չէն ։

Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

Միջերկրականեան կոմիտէն, յառաջիկայ կիրակի, Նոյեմբեր 27ին, կազմակերպած է հանդիսաւոր պատարագ ի յիշատակ՝ Գաղեարինի, Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ ռազմաճակատներու վրայ ինկած բազմաթիւ նահատակներու ։

Այս հանդիսաւոր արարողութեան հրաւիրուած են բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ, նախարարներ, երեսփոխաններ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ ։

Միջերկրականեան կոմիտէն հրաւիրած է նաեւ հայկական երեք զինուորական միութիւնները, իրենց մասնակցութիւնը բերելու այս քայառիկ տօնակատարութեան։

Ինչպէս կ'երեւի, սա առաջին պաշտօնական քայլն է ,որով հրապարակ կ'իջնէ Միջերկրականեան կոմիտէն՝ քաղաքական տպաւորութիւն թողնելու մտքով ։

Բաւական լայն ծրագիրներ եւ հետաւոր նպատակներ կը հետապնդէ Միջերկրականեան կոմիտէն։ Ամէն բանէ առաջ ան կ'ուզէ «կայսրութեան» սահմանները ամուր պահել։ Ան ոչ մէկ սաղթավայր զիջելու եւ առաւելապար «մանտայի» ներքեւ գտնուող ոչ մէկ հողամաս լքելու կողմնակից է։ Թէեւ նոր կազմուած , բայց արդէն հետզհետէ ծաւալ գտնող կազմակերպութեան երեւոյթ մը ունի։ Գործադիր կոմիտէի ախագահը ծերակուտական Կոտրոն է, ու անոր շուրջ հաւաքուած են արդէն բազմաթիւ ծերակուտականներ եւ երեսփոխաններ...

Բայց այս շարժման բուն ոգին կը ներկայանայ բացատրաբար՝ Փօլ տիւ Վէռու, (հեղինակ «Կիլիկիոյ խաչելութեան»), որը անսահման խանդով եւ եռանդով նուիրուած է այս շարժման։ Երկու օր առաջ զինք տեսնելու հաճոյքը ունեցայ եւ մարդու յիշողութեան մէջ անջնջելի կերպով դրօշմուած է Կիլիկիոյ ողբերգութիւնը եւ Հայերուն հանդէպ կատարուած մեծ անարդարութիւնը ։

Պէտք է մատնանշել թէ, Սանճաքի խնդրին շուրջ, ամէնէն շատ ներքին պայքար մղողը եղած է Միջերկրականեան կոմիտէն։ Եւ եթէ կառավարութիւնը վերջերս քիչ մը «պակաս տեղի տալու» հակումներ ցոյց կուտայ Սանճաքի խնդրին մէջ, գա Միջերկրականեան կոմիտէի տարած ներքին աշխատանքի եւ բուռն ընդդիմութեան շնորհիւ է միայն։ Եւ դեռ ուրիշ աշխատանքներ, որոնց մասին անյարմար է արտայայտուիլ մամուլով ։

Առաւելապար այս կոմիտէի աշխատանքները՝ մեզ Հայերս կը հետաքրքրեն։ Նկատի ունենանք որ Սանճաքէն յետոյ վտանգ կրնայ սպառնալ եւ Սուրիոյ որոշ հողամասերուն, որոնց վրայ հայկական բոլոր գանգուածներ տեղաւորուած են ներկայիս։ Ինչ պիտի ըլլայ անոնց վիճակը ..

Կը մնայ մեզ մօտէն հետեւիլ ու բարոյապէս օժանդակել Միջերկրականեան կոմիտէի ճիգերուն, առաւելագոյն շահեր ապահովելու համար ։

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք մեր ընկերներու եւ համակիրներուն, հոծ բազմութեամբ ներկայ գտնուիլ կիրակի օրուան ձեռնարկին, ու զգացնել տալ մեր ներկայութիւնը ։

Համախմբման վայրը՝ Ինվալիտի զինուոր մուտքին առջեւ, մեր դրօշակներուն քով, ժամը 11ին։

Տ. Բաղտասարեան

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՕՖԻՍԸ ԵՒ ՆՈՊԷԼԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Գրեցինք թէ 1938 տարուան խաղաղութեան մրցանակը տրուեցաւ Նանսէնեան Միջազգային գրասենեակին։

Այս հաստատութեան ուշ տարեներու գործունէութեան մասին, մեր խնդրանքին վրայ, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդուեցաւ մեզի Նանսէնեան Օֆիսին Փարիզի գրասենեակին կողմէ, որու վարիչն է Գ. Փան։

Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսը, որ կը գտնուէր Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ, շարունակութիւնն է Գաղթականաց Բարձր. Տեսչութեան, զոր ամենայն անձնուիրութեամբ կը վարէր Տոքթ. Նանսէն, հռչակաւոր բեւեռախոյզը, որ նախաձեռնողն է ի նպաստ գաղթականներու կատարուած բոլոր աշխատանքներուն ։

Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին վարչական խորհուրդին գլուխը անցան յաջորդաբար Մաքս Հիւպէր, ողբացեալ Փրոֆ. Վէրնէրը, եւ ի վերջոյ Միքայէլ Հանսոն, ներկայ վարիչը, նախկին նախագահ Աղեքսանդրիոյ խառն դատարանին ։

Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին գերն եղաւ, քաղաքական որ եւ է մտահոգութենէ անկախ, օժանդակել այն բազմազգի գաղթականներուն, Հայ, ռուս, Սարքի, Թուրք ասորի, քաղդէացի, որոնք տաժանելի կեանքի մը դատապարտուած էին արտասահմանի մէջ։ Կարելիութեան սահմաններուն մէջ դիւրացուցած է անոնց զետեղումը եւրոպական եւ անդրովկիանեան հիւրընկալ ափերու վրայ, նիւթապէս օժանդակած է ծերերուն, կիներուն, երեխաներուն, պատերազմի հաշմանդամներուն, գործազուրկներուն, եւ ընդհանրապէս բարեգործական այն բոլոր կազմակերպութեանց, որոնք ստանձնած են գաղթականներու հոգն ու խնամքը ։

Իրաւական հարցերու մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Քարտուղարութեան հովանաւորութեան տակ, իր արտասահմանեան ներկայացուցիչներուն ձեռքով աշխատեցաւ որ գործադրուին գաղթականներու վերաբերեալ միջազգային համաձայնութիւնները, որոնք կնքուած են ի մասին անոնց իրաւական կացութեան, դիւրացնելու համար քաղաքացիական զանազան պարտաւորութիւններ, ինչպէս օրինակ 1933ի պայմանադրութիւնը, որ վաւերացուեցաւ զանազան պետութեանց կողմէ ։

Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսը պիտի լուծուի յառաջիկայ դեկտեմբեր 31ին, իր տեղը տալով Գաղթականներու Բարձր. Տեսչութեան, կեդրոն ունենալով Լոնտոնը։ Այս նոր մարմինը պիտի զբաղի նաեւ Գերմանիայէն մեկնած գաղթականներու հարցով։

Ահա թէ ո՛րքան բարեպատեհ է որ, լուծուելէ առաջ՝ Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսը կը ստանայ Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակը, որով կը պսակուի իր անշահախնդիր եւ արդիւնաւոր գործը ի նպաստ գաղթականներու, որոնք կը կազմեն աշխարհի զրկւածները եւ որոնց թիւը, օրուան միջազգային քաղաքական խառնաշփոթութեանց հետեւանքով, օրէ օր կ'աճի, նոր բազմութիւններ կ'աւելնան հայրենազուրկ հին բազմութեանց վրայ որոնք արդէն լեցած էին կաղմէջին ։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏՈՔԹ. Կ. ԽԱՆՃԵԱՆ

Հայ բժշկական դասին երեսնամեայ անդամներէն Տոքթ. Կարապետ Խանճեանի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի առաւօտ, Հայոց եկեղեցիին մէջ։ Հոծ բազմութիւն մը փութացած էր վերջին յարգանք ընծայելու բազմարգիւն բժիշկին, որ յանկարծամահ եղած էր անցեալ Ուրբաթ առաւօտ։ Իր բժշկական յիսունամեայ գործունէութեան մասին Տոքթ. Վ. Թորգոմեան գրած էր «Յառաջ»ի մէջ, մահուընէն օր մը առաջ։

Հ. Սահակ եւ Հ. Մեսրոպ, Մխիթարեան վարդապետները, իրենց հետ Էժվարի Մուրատեան վարժարանէն 30ի չափ աշակերտներ շրջապատած էին ծաղկեպսակներու մէջ կորսուած դագաղը.

Մեռելական արարողութիւններէն վերջ, ի դիմաց Հայ Բժշկական Միութեան՝ նախագահ Տոքթ. Քօլօլեան կարդաց Ֆրանսերէն խնամուած ճառ մը ներկայացնելով հանգուցեալին գործունէութիւնը եւ աջակցութիւնը իբրեւ դեր - նախագահ Հայ Բժշկ. Միութեան, եւ վշտակցութիւն յայտնեց Տոքթ. Խանճեանի ընտանիքին ու պարագաներուն։

Ներկայ էին փարիզաբնակ բոլոր հայ բժիշկները իրենց հետ ունենալով Տոքթ. Վ. Թորգոմեան, որ իբրեւ նախկին ընկերը Տոքթ. Խանճեանի եւ յիսուն տարուան բարեկամը, արտասանեց յուզիչ դամբանական մը։

Ցետոյ Գ. Կ. Բասմաճեան կարդաց ճառ մը ի դիմաց Հայ Կարմիր Խաչի բուժարանին որու բժիշկներէն եղած էր ողբացեալը ։

Ի վերջոյ Գ. Ինճիճեան յարգանքի արտասանութիւն մը բրաւ յանուն Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի նախկին Սաներու Միութեան, որուն նախագահն էր Խանճեան, նաեւ առաջջապահութեան գաւաթոյր Աէվռի Մուրատեան վարժարանին։

Այս արարողութիւններէն վերջ ողբացեալ Խանճեանի մարմինը փոխադրուեցաւ Փանթէնի գերեզմանատունը, եւ հակառակ տեղացող տեղատարափին՝ սգաւոր ընտանիքին ընկերացան հայ բժիշկներու մեծագոյն մասը։

Տ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՊՈՒԼԿԱՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱԿԵԼ ԿՈՒՏԱՅ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Սոֆիայի «Պալքանեան Մամուլ»ը կը տեղեկանայ, թէ պուլկար կրթական նախարարութեան հրամանով Սըլիվէնի ազգային նախակրթարանը առժամապէս փակուած է, որովհետեւ վարժարանին հոգաբարձութիւնը չէ կրցած վճարել նախկին ուսուցչուհի Օր. Հայկանոյշ Փիլիպպոսեանի յետեալ ամսաթոշակներէն գոյացած եւ մօտ 17000 լէվայի հասնող պահանջը։

Թեմական խորհուրդի դիմումը՝ կատարուած իր անդամներէն Գ. Արտ. Զաքարեանի միջոցով ցարդ գրական արդիւնքի յանգած չէ ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ՑԱՒ ՄԸ ՈՐ ՆՈՐԵՐՈՒՆ ԿԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԻ

Այս խորագրին տակ «Պայքար»խմբագրականի մը մէջ կը ծաղրէ չէզոքութիւնը, ընելով հետեւեալ խորհրդածութիւնները (18 Հոկտ.).

— «Հին ցաւեր կան որոնք հանրային մարմնին մէջ յաւէրժացած ըլլալով, կարծես թէ սերունդէ սերունդ կը փոխանցուին։

Այս ցաւերուն ամէնէն վնասակարը, Հայոց հանրային կեանքին մէջ անտարբերութեան եւ չէզոքութեան այն ժանգոտած զգացումն է, զոր իրենց մէջ միշտ կը մշակեն ու իրենց զաւակներուն կը փոխանցեն «լաւագոյն» կարծուած առեւտրական և ազատ-արուեստական դասակարգերուն պատկանող Հայեր։

Այս դժբախտ մտայնութիւնը պատճառ եղած է որ մեր ազգին համար ճակատագրական կարեւորութիւն ունեցող խնդիրներէ եւ գործերէ յաճախ հեռու մնան չէզոքներու եւ անտարբերներու խոշոր զանգուածներ։

Մեր ազգին մէջ իրենք զիրենք «պուրժուա» եւ յաջողած կարծողներու հսկայ բազմութիւն մը կայ, որ երբեք ուժեղ համոզում ունեցած չէ ազգային նպատակներու, շարժումներու եւ իտէալներու մասին։ Փորձառութեամբ գիտենք, թէ մինչեւ անգամ Հայոց ամենամեծ շարժման, ազատագրական պայքարին նկատմամբ ամենախեղճ հանրային կարծիք մը գոյացաւ այն «շնորհքով մարդոց մէջ, որոնք «մարդ» ըլլալու լաւագոյն կերպը կը նկատէին բոլորովին անմասն մնալ ազգային շարժումներէ եւ իրենց գերազանցութեան ապացոյց նկատել՝ անոնց հանդէպ գիտակցաբար մշակուած քամահրանքը.

Մինչ հայ ժողովուրդը շատ սիրած է միջազգային քաղաքականութեամբ զբաղիլ, ազգայինին համար անիկա քիչ բաղձանք ու հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է։

Այս թերութիւնը մենք վերագրած ենք հայ ժողովուրդին քաղաքական դաստիարակութեան եւ գիտակցութեան պակասին, որ անըմբռնելի հակասութիւն մը կը ներկայացնէ, քաղաքականութիւն ընելու ժողովրդային տրամադրութեան հետ։

Թերեւս, մեր ժողովուրդին գլխաւոր թերութիւնն այնքան քաղաքական տհասութիւնը չէ, որքան անոր դժկամակութիւնն ու չկամութիւնը հանրային կեանքի ու քաղաքական գործունէութեան մէջ պատասխանատուութիւն ստանձնելու։ Մինչ ուրիշ ժողովուրդներու մէջ ի պատուի է քաղաքական գործունէութիւնը, պարզապէս այն պատճառով որ ազգին ծառայելով եւ անոր կեանքին նուիրելով իրենց կարողութիւններն ու ժամանակը, ամէնէն օժտուած, հարուստ ու արժանիքի տէր տարրեր, իրենց զիրենք կը բարձրացնեն ու կը մեծցնեն, նոյն առեն իրենց ազգը մեծ ու հզօր դարձնելով,— մեր ժողովուրդին մէջ, քաղաքական խնդիրներով ու գործերով հետաքրքրուիլը, «պարապ» կամ «անխելք» մարդու գործ կը նկատուի։ Անշուշտ այդպէս պիտի չըլլար, եթէ իրենք զիրենք իմաստուն ու գերազանց սեպող հայ «պուրժուաներ» ապրած ըլլային հայ պետութեան մը տակ, ուր պիտի համոզուէին թէ իրենց առեւտուրը, կեանքը, բարեկեցութիւնն ու դժբախտութիւնը կախում ունի քաղաքական կեանքը ղեկավարող իշխանութենէն։

Մենք կը յիշենք Արեւմտեան Հայաստանի ազատութեան պայծառ յոյսերուն շրջանը, տխրահռչակ Լօզանի Քոնֆէրանսէն առաջ, երբ կուսակցութիւնն ատող, ազգային կեանքէ հեռու ապրող եւ կուսակցական կամ յեղափոխական ըլլալն առնուազն խենթութիւն նկատող բազմաթիւ հայ «պուրժուաներ» խուռներամ փութացին կուսակցութեան մը անդամագրուիլ, եւ մինչեւ իսկ հայրենասիրութեան դասեր տալ՝ իրենց ամբողջ կեանքն ազգին դատին նուիրած կուսակցականներու։

Բոլորն ալ այն շրջանին կը խորհէին թէ Հայաստան պիտի ազատագրուի եւ իրենք պէտք պիտի ունենան կուսակցութեան պաշտպանութեան։ Պարզ պատեհապաշտներ էին ասոնք, եւ Լօզանէն վերջ դարձեալ անհետացան, ու հիմակ կրկին «անխելքութիւն» կը նկատեն՝ բարեգործութեան եւ եկեղեցիի գործէն դուրս, քաղաքական խնդիրներով զբաղիլը։

Այս դասակարգի Հայեր ներքին համոզումի եւ գիտակցութեան չեն անսար։ Այսօր ալ, անոնք միայն պարտադրանքի մը պիտի հնազանդէին եթէ որեւէ բիրտ ուժ կամ ազգային իշխանութիւն իրենց հարկադրէր հանրային ոգի եւ զոհողութիւն,— ինչպէս Թուրք բռնապետութեան շրջանին կը հնազանդէին խաբարանին կամ ըստրկութեան իրենց մէջ խարսխած հակին.

Այս հայ անտարբերներու միակ մտահոգութիւնը իրենց կեանքի ապահովութիւնն է, եւ ա՞յդ ու հայրենիք, կամ քաղաքական խնդիրներ՝ պէտք է որ լուծենք, մեր հանրային ապահովութեան եւ բարիքին համար, որեւէ նշանակութիւն չունին մեր այս իմաստուններուն համար։

Ինչպէս ազատագրական պայքարի շրջանին այս դասակարգը որոշ դաղափար ու մտածում չունէր մեր կեանքը դիմագրաւող ճակատագրական խնդիրներու նկատմամբ, եւ սակ լ ր կեանքին ապահովութեան վրայ կը մտածէր, նոյնպէս այժմ, մեր «շնորհքով» մարդիկն ամենադոյզն մտածումը չունին բաղում ազգային ու քաղաքական խնդիրներու մասին։ Անոնք մինչեւ անգամ կը քամահրեն քաղաքական կուսակցութիւնները, որոնք ինքնաբերաբար եւ հայրենասիրութենէ մղուած, ստանձնած են ազգային պարտաւորութիւններ։

Անըմբռնելի, անարդարանալի ու անտեղի «չէզոքութեան» մը զգացումն այն աստիճան սկսած է խորանալ մեր երիտասարդներու մէջ, որ անոնք իրապէս կը հաւատան «չէզոքութիւն» կոչուած անիմաստ բանին, որու բուն անունը պէտք է ըլլայ եսասիրութիւն կամ բարոյական վախկոտութիւն։ Ոչ ոք այս կեանքին մէջ կրնայ «չէզոք» ըլլալ, այսինքն ապրիլ առանց համոզումի, առանց հանրային ոգիի եւ ազգային ու քաղաքական գիտակցութեան։ Այդպիսի չէզոքութիւն կը նշանակէ՝ դասալքութիւն, ուծացում, անձնապաշտութիւն եւ խուսափում հանրային պարտաւորութիւններէ եւ պատասխանատուութենէ, զորս ազգային խնդիրները կը պարտադրեն մարդ կոչուելու արժանի Հայերու»։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

...931ին արդէն կառուցուած էր «Հայ Կեդրոն» եռյարկանի խոշոր շէնքը, ...ական ամէն յարմարութիւն ունե-...ղ ընդարձակ սրահով մը, ուրիշ ...քր սրահ մը առաջին յարկին մէջ ու ...բազմաթիւ սենեակներ՝ գրասենեակի, ...ընթերցարանի եւ դպրոցի համար։ ...Կարութային Միութիւնն ալ կը գտա-...ր «Պուէնոս-Այրէսի Հայ Առաքե-...լական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն» ...ե կառավարութենէն կը վաւերա-...ցուէր իբրեւ «իրաւական անձնաւորու-...թիւն»։ Այս «Հոգաբարձութեան» ա-...նդամներն է երկար տարիներէ ի վեր ...Պերկամալին, որ ամբողջ գաղու-...թի. նոյնիսկ կարելի է ըսել համայն ...Հարաւային Ամերիկայի հայութեան ...րդանքն ու վստահութիւնը կը վա-...յէ։

«Հայ Կեդրոնը» ամբողջութեամբ ...իրենց դրամով չշինուեցաւ. այլ ...«Միութեան»ի դրուեցաւ։ Մեծ սրահը ...սարուեն բոլոր Շաբաթներն ու Կի-...րակիները թէ՛ Հայերու եւ թէ օտար-...ներու կողմէն վարձուած կ'ըլլայ ներկայացումներու եւ հանդէսներու համար, որով եկամուտի մեծ աղբիւր մը դարձած է. այս սրահի ու հոգաբարձութեան ուրիշ եկամուտներով «Հիփոթէքա»ի տարեկան տոկոսները կանոնաւորութեամբ կը վճարուին։

«Հայ Կեդրոնի» շէնքը իր բոլոր առաւելութիւններով՝ եկեղեցի չէր. ժողովուրդը կ'ուզէր եկեղեցի մը ունենալ, որ միմիայն իբրեւ եկեղեցի ծառայէր. եւ ժողովուրդի այս փափաքն իրականացաւ Հ. Նիքոթեանի 100.000 արժանթինեան փեսոյի (մօտ երեք միլիոն ֆրանք) նուիրատուութեամբ։ Ճիշդ «Հայ Կեդրոնի» առջեւը շինուեցաւ նաեւ եկեղեցին եւ անցեալ Ցունիսին օծուեցաւ Գարեգին Եպիսկ. Խաչատուրեանի ձեռքով։ Այս եկեղեցին իր սարքաւորումով ու կահաւորումով արժեց 100.000 փեսոյէն շատ աւելի. այս աւելին գաղութը մասամբ վճարած է ու մնացածն ալ պիտի վճարէ։

Եկեղեցական գործին զուգահեռ կ'ընթանար նաեւ դպրոցական գործը. Ներկայիս Պուէնոս - Այրէսի ու արուարձաններուն մէջ քսան դպրոցներ կան. ասոնցմէ մէկը միայն շինուած է հարուստի մը ձեռքով. մէկ քանին վարձու շէնքերու մէջ են. իսկ մնացածը մեծ պարտքերու տակ մտնելով շինած է դպրոցասէր հասարակ ժողովուրդը՝ լուման լումայի քով բերելով։ Իր կրթական մակարդակով ամէնէն բարձրն է «Հայ Կեդրոն»ի վարժարանը, որուն իբրեւ տնօրէն Պէյրութէն հրաւիրուեցաւ մանկավարժ Վարդան Գէորգեանը։ Այս դպրոցը ամէն հաւանականութիւն ունի միջնակարգ դպրոցի աստիճանին հասնելու։ Միւս վարժարաններու թէ՛ շէնքերը, ինչպէս դպրոց, շատ անյարմարութիւններ ունին եւ թէ կրթական մակարդակով շատ ետ են. որակեալ ուսուցիչներ շատ քիչ կան. այդ վարժարաններու եւ ընդհանրապէս Հարաւ Ամերիկայի հայկական բոլոր դպրոցներու դերը ներկայիս այն է, որ հայ մանուկները հայերէն խօսիլ, գրել, կարդալ, քիչ մը ազգային պատմութիւն ու կրօնք կը սորվին։ Արժանթինի մէջ ալ պետական նախակրթարանները կրկնակ հերթով են, ինչպէս բացատրեցի Ուրուկուայի մասին խօսելու առեն. հոն ալ նախնական ուսումը ձրի ու պարտադիր է. օտար դպրոցներու հանդէպ Արժանթինի մէջ աւելի հանդուրժողութիւն կայ եւ պետական վերահսկողութիւնն ալ անուղղակի է. շատ հաւանական է սակայն, որ մօտիկ ապագային Արժանթինի դպրոցական քաղաքականութիւնն ալ փոխուի, եւ սեղմումներու եւ խստութիւններու ենթարկուին օտար դպրոցները։

Պուէնոս - Այրէսի հայ գաղութը Հարաւ Ամերիկայի միւս հայ գաղութներէն ունի այն առաւելութիւնը, որ Պուէնոս-Այրէսի մէջ լոյս կը տեսնեն հայկական թերթեր։ Ամէնէն հինը եւ ամէնէն տարածուածն է «Արմենիա» եռօրեայ թերթը, որ հիմնուած է 1931ին իբր շաբաթաթերթ փոքր ծաւալով, շուտով ծաւալը մեծցուցած է եւ ապա նոյն խոշոր ծաւալով եղած է եռօրեայ. մօտիկ ապագային ալ կը դառնայ օրաթերթ, ժամանակ որ իր ընթերցողներու պահանջն է այդ. բակիպը մէկ տարիէ աւելի կը խմբագրէ ճեմարանաւարտ Սարգիս Թոփչեանը-ապա սկսած է ուղղ շարունակէ խմբագրել գրագէտ ու փիլիսոփայութեան դոկտոր Ռէն Վարդանեանը։ Այս եռօրեան ունի Դաշնակցական ուղղութիւն։

«Արմենիա»ն ունի սեփական տպարան բոլոր մեքենաներով. կը շարուի «Լինոտիպ» (լինոտիպ) մեքենայով. բոլորն ալ գնուած են իր համակիրներու զոհողութիւններով. տպարանը տեղաւորուած է Հայ Կեդրոնէն շատ հեռու մեծ շէնքի մը մէջ. գետնայարկը տպարանն է. եւ խմբագրութիւնն ու վարչութիւնը վերի յարկը. բաւական ընդարձակ սրահով մը. «Մուրատ» ակումբն է, որ ժամադրավայրն է ազգայնական երիտասարդութեան։

«Արմենիա»յի երեւումէն յետոյ հօկիրը սկսան լոյս ընծայել «Շիրակ» շաբաթաթերթը, որ ընթերցողներու նուազութեան պատճառով կ'ապրէր «Հայաստանի վերաշինութեան» համար հաւաքուած գումարներով եւ Հիւսիսային Ամերիկայի Հօկի նպաստներով։ Նախանցեալ շաբթու այդ շաբաթաթերթը ասորիկանութեան Ցասուկ Բաժնի (կոմունիզմին դէմ պայքարելու համար ստեղծուած բաժանմունք մըն է) կողմէ գոցուեցաւ որպէս օտար համայնավարական թերթ. խմբագիրն ալ բանտարկուեցաւ, եւ Արժանթինի կոմունիստական կուսակցութեան պաշտօնական մէկ յայտարարութենէն յայտնի եղաւ, որ բանտին մէջ մտնում է իր Արժանթինյի համայնավար ղեկավար ընկերները։

Անցեալ տարի հնչակեաններն ալ սկսան հրատարակել «Շարժում» անունով շաբաթաթերթ մը, քիչ յետոյ ալ Հօկերը անշուշտ տարբեր պիտակի տակ, ձեռնարկեցին նոր շաբաթաթերթի մը հրատարակութեան, այս անգամ «Վերելք» անունով։ Ներկայիս այս երկու շաբաթաթերթերն ալ իրենց գոյութիւնը կը շարունակեն, թէ՛ իրար եւ թէ «Արմենիա»յի դէմ պայքարելով. երկուքն ալ քիչ ընթերցող ունին եւ կարօտ են արտակարգ միջոցներու՝ կարենալ ապրելու համար։

Պուէնոս-Այրէսի գաղութը հարուստ է նաեւ միութիւններով. մօտ 30 հայրենակցականներ կան, որոնցմէ իւրաքանչիւրը տարուան 52 Կիրակիներէն մէկը դրուած է հանդէսի կամ «մատաղ»ի համար. ինչքան ալ այդ միութիւնները ուժերու ցրուում ու սպառում մըն են, բայց եւ այնպէս կը յամառին գոյութիւնին պահել։ Ուրիշ մանր մունր միութիւններու մասին չարժեր խօսիլ։ Պէտք է սակայն երկու խօսք ըսել Հ. Կ. Խաչի մասին։

(6)

Ն. Ա.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

— oo —

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

ՔՕԼԻԶԷՕ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 21 ՊՈՒՎԱՐ ՏԻԿՈՄԻԷ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ե. ՊՕՂԻԿԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ** ԵՒ **Հ. ՄԻՋՈՒՔԵԱՆ**

Կ'երգէ Օր. ԳԵՐՃՈՒՀԻ ԳԵՈՐԳԵԱՆ (Մոսկուայի Թատերախմբութենէն), Օր. ՀԵՐՔ ԳՄԲԸԼԵԱՆ, պիտի երգէ ու պարէ ՕՏԵՖ ՍԻՄՕՆ։

Կ'արտասանեն ընկերներ՝ Մ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՅԵՐՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ եւ Օրիորդ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ։

Կը նուագեն ջութակահար Պ. Ս. ՃԷՕՐԷՃԵԱՆ, եւ Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ։

Հանդէսը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 12ին

Ծախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.-

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

25 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին **ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ** վերնայարկը

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ ՁՈՄԻ «ԱՐԱՔՍ» երգչախումբը, Տիկ. ՎԵՀԱՆՈՒՇ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (երգ), Օրիորդներ ԵՂԻԿԵԱՆ եւ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (ջութակ), ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՒԻԹԵԱՆ (արտասանութիւն)։ Ծախքերու մասնակցութիւն 0.95 ֆր։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓՈՔԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11.30։

Նկատի ունենալ այս թուականը։

Նախարարը, Ֆոն Ռիպպընթրոփ Փարիզ պիտի գայ, ստորագրելու համար այս համաձայնութիւնը։

**** «Ռէօյթէր» հեռագրական գործակալութեան ներկայացուցիչը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆոն Ռիպպընթրոփի հետ, որ յայտարարեց.*

— Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ միասնաբար կատարուած յանձնառութիւն մը, թէ պատերազմի պիտի չդիմեն որ եւ է վիճելի հարցի հետեւանքով, կը համապատասխանէ Հիթլէրի քաղաքականութեան։ Քանիցս Առաջնորդը յայտարարեց թէ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ հիմնական անհամաձայնութիւններ չկան, թէ Գերմանիա հողային որ եւ է պահանջ չունի Եւրոպայի մէջ։ Այս յայտարարութիւնը կը խորհիմ թէ կը նպաստէ Եւրոպայի խաղաղութեան։

**** «Էօվր» գոհունակութիւն յայտնելով խաղաղութեան այս աւետաբեր առթիւ, ուրախ է նաեւ կարծելով որ գերմանօ-ֆրանսական համաձայնութեան մէջ ոչ մէկ գրժում կայ Ֆրանսայի արեւմտեան երկիրներու հետ ստորագրած դաշինքներուն,— ոչ Մոսկուա, ոչ ալ Վարշաւա պատճառ ունին վշտանալու Ֆրանսայի դէմ կը գրէ Ժընըվիեւ Թապուի։ Այսուհանդերձ Մոսկուա փափաք յայտնած է որ համաձայնութեան բնագիրը զրկուի խորհրդային կառավարութեան, առ ի քննութիւն։*

Պայքար կը շարունակուի նոր օրէնքներուն դէմ

— oo —

Հիւսիսային նահանգներուն մէջ բանուորական ցոյցերը մեծ համեմատութիւն առին։ Իբրեւ բողոք նոր օրէնքներուն դէմ, բանուորները գրաւեցին յիսուն գործարաններ։

Տրնէնի մէջ, Քայլի գործարանը պարպուեցաւ ոստիկանութեան միջամտութեամբ։ Սակայն Թրիեթի շրջանին մէջ ոստիկանութիւնը չկրցաւ պարպել գործարանները, որովհետեւ բանուորական կազմակերպութեան ներկայացուցիչները սպառնացին թէ կը դադրեցնեն վիթխարի ջեռոցներու հանապազօրեայ խնամքը եւ պահպանումը։ Տրնէնի մէջ բանուորները հսկայ ցոյց մը ըրին եւ սպառնական ճառեր արտասանեցին։

Բանուորական այս ցոյցերը հետզհետէ կը ծաւալին ու կը տարածուին մինչեւ Տէօնքէրք։ Ֆիրմինի գործարանը գրաւուած է բանուորներու կողմէ, որոնք կը մերժեն ընդունիլ աշխատանքի շաբաթական ժամերու փոփոխութիւնը։

Փարիզի շրջանին մէջ, Ռընոյի գործաւորները ցոյց մը ըրին Ջորեքշաբթի երեկոյ, բայց բախեցան ոստիկանութեան, որ ցրեց զանոնք։ Անիէրի մէջ, Լաֆլիի գործարանը եւս բողոքի ցոյց մը ըրաւ, գործաւորներէն շատեր ուզեցին սպասել իրենց աշխատանքին գլուխը առանց աշխատելու։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ դուրս հանեց չաշխատողները։

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը որոշած էր շաբաթ օր հսկայ ցոյց մը կազմակերպել Նասիոնի հրապարակին վրայ (Փարիզ), սակայն կառավարութիւնը արգելք դրաւ։ Բանուորները որոշեցին միթինկ գումարել Փարիզի եւ արուարձաններուն [illegible], արգիլուած ըլլալով ցոյցը։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 12րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Չորեքշաբթի գիշեր Լիլի մէջ։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 853,198 թիւը։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 1.423.518, 1.346.250, 1.107.830, 090.667։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆր. —108.501, 468.103, 043.437, 846.045, 991.373, 381.164։

82.890 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք։

96.521 եւ 46.038 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք։

32.334 եւ 35.962 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք։

1557, 5015, 8538 եւ 8756 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆր.։

705 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք։

416 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։

82 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։

79 եւ 17 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք։

3 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք։

«ԱՆՈՒՇ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՕՓԵՐԱ

կը ներկայացուի մեծ պատրաստութեամբ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի մահուան 15ամեակին առթիւ «Սիփան–Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ,

27 ՆՈՅ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ Mutualitèի ՄԷՋ

24 RUE ST. VICTOR - Métro Mutualité

Մասնակցութեամբ ՍԵՆՖՕՆԻՔ մեծ նուագախումբի, ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

որ այս առթիւ մասնաւորապէս դաշնաւորեց եւ ամբողջացուց նուագի եւ երգչախումբի բաժինները, ըստ Ա. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆի եղանակներուն

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ 80 ՀՈԳԻ

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆՈՒՇի դերը կը կատարէ օր. ԱՍԻԱ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, ծանօթ արուեստագիտուհին որ երկար ատեն երգած է հնդկական եւ անգլիական ռատիօ–կայաններէն, եւ մասնակցած եւրոպական թատրոններու, մեծ յաջողութեամբ։

ՄՕՍԻ՝ (Պ. Գմբէթեան), ՍԱՐՕ՝ (Պ. Մէհիքէրեան), ՁԱՌՆԻՇԱՆ՝ (Տիկ. Կիւլպօլեան), ՁԱՔԱՐ՝ (Պ. Ս. Տէմիրճիպաշեան), գիւղացիներ, գիւղացիներ, պարուհիներ են.։

Այս մեծ ձեռնարկին իրենց գործակցութիւնը կը բերեն Հայ Երիտասարդաց միութիւնը, Հայ-Ակումբը, Հայրենակցական Միութիւններ, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Արիներու, Զաւիհասա Որբերու, Իսի լը Մուլինոյի Երիտասարդաց, Գարակէօզեան Սանուց միութիւնները

Տոմսերու գիներ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆրանք։ Բոլորը թուագրուած եւ հանգստաւէտ թիկնաթոռներ։

Ապահովեցէք ձեր տոմսերը նախօրօք։

Դիմել՝ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 Rue Mr. le Prince. (Tél Dant. 88—65), *«ՅԱՌԱՋ»*, 17 Rue Damesme, *ՍԱՔՕՆՃԵԱՆ Եղբայրք «ԱՐԱՔՍ»* 36 Rue Trévise. *Գրատուն* Gerard, 36 Rue Montholon, *ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆ Նպարավաճառատուն*, 9 Rue Jouy-Rouve։

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ ԳՈԼԱ ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 25 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՆԷՅԻ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ժողովը 25 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Կորիւն» ակումբին մէջ։

Դիւան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վարդ» խումբի ժողովը 27 Նոյ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին «Ֆաբրիկեան» սրահին մէջ։ 5 Ռիւ Լ'Էգլիզ [illegible] [illegible] Երջ. ժողովի։ Ներկայ պիտի ըլլայ Շ. Ք. կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ճիշդ ժամին ներկայ գտնուիլ։

ՑԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Զառաջ» խումբի ընդհ. ժողովը 27 Նոյ., Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄՈՆՖԷԼԻԷի «Շիրակ» խումբի ժողովը 27 Նոյ., Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին կարեւոր օրակարգ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՎԻԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԵՒ Կ. ԽԱՉԻ Մ ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

26 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Մէրի. Սալ տը Ֆէթի սրահը, Ռիւ տէ Վ'էգօլ (մարզէին եւեւը)

«Րաֆֆի» երգչախումբ, «Եփրատ» նուագախումբ, հայկական պարեր։ Կը ներկայացուի «ՕՏԱՐԻՆ ՑԱՒԸ» (Աշուղ Ղազարէ)

Աժան պիւֆէ Մուտք 5 ֆրանք

Առնել Թիւ 1 օթոպիւս. իջնել Մէրի

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *հայ կին մը տնական գործերու համար։ Դիմել՝ Տիկին Խաչիկեանի* 23 Rue des Partants, Paris (20) *մէթրօ* Martin Nadaud։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ամերիկայէն ժառանգական խնդրի մը համար կը փնտռուի Ակնայ Ապուչեխ գիւղէն Պօղոս Աղասեան, հօր անուն Նշան, մօր անուն՝ Խմօ։ 1922ին մեկնած է Թուրքիայէն։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Պ. Յարութիւն Ժամկոչեանի, 15 Rue Racine, Paris (6)։

— Տիկին Հայկանուշ Ղազարեան կը փնտռէ իր մեծ մօր եղբօրորդիները՝ (Պիթլիսի Տապըրկըու գաղէն) Սիմոն, Յակոբ եւ Արմէն Վարդանեան։ Կը կարծուի թէ կը գտնուին Ֆրէզնօ (Քալիֆորնիա)։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Հայկանուշ Ղազարեանի, 1 bis Villa Des Montes, Clamart (Seine), France։

— Պ. Զենոբ Սոփաճեան (կամ Ճամպազեան), Կէօլտագցի, Պիլէճիկի շրջանէն, կը փնտռէ իր հանգուցեալ կնոջ հօրաքրոջ տղաքները՝ Ցակոբեան եւ Դաւիթ Դաւիթեանները որոնք 12 տարի առաջ կը գտնուէին Արժանթին։

Կը փնտռէ կլայագործ Քերովբէին աղջիկը (անունը չի յիշեր) որ ունէր Գալուստ անունով եղբայր մը։

Կը փնտռէ նաեւ իր զաւակները Թորոս եւ Եղիսաբեթ որոնք տարագրութեան միջոցին առնուած են Տէր-Զօրի կողմերը։ Առաջինը 12 տարեկան էր իսկ երկրորդը 8 տարեկան։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Զենոբ Սոփաճեանի, 2 Voie Ingre, Vitry (Seine) France։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dam[illegible] — PARIS (13)

ՄԱՀԱԶԴ

ԻՍԻ ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները 26 Նոյեմբեր, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Թրիմեան» դպրոցին մէջ։

ՀԱՑ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏ. Միութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի զինակից ընկերները յառաջիկայ Նոյ. 26ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Պէլվիլի Թաղայի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան

— . —

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ներկայով կը յայտարարէ հանրութեան թէ լուծած է Նիսի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը։

Նախկին Վարչութեան մօտ մնացած մասնաճիւղին կնիքը եւ պաշտօնական թուղթերը այլեւս անարժէք ըլլալով, անոնց գործածութիւնը կը յայտարարէ անվաւեր եւ ապօրինի, ինչպէս նաեւ Ֆր. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղին անունով եղած որ եւ է գործունէութիւն։

Ֆր. Կ. Խաչի
Շրջ. Վարչութիւն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Հ. Կէնճեան եւ զաւակունք իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Աւետիս Շարապխանեանի եւ զաւակներուն Տիկին ՈՎՍԱՆՆԱ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԺՈՒԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

26 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին

Maison CAVEAU

Salle des quatorsի *մէջ*

45 Rue de la Boëtie,

Մէթրօ Miromesnil

Կը նուագէ Պախէն, Սէյլայի, Ֆոբանքէնի, Պրամսէն, Շոփէնէն ինչպէս նաեւ ռուսական եւ սպանիական կտորներ։

Գիներ՝ 10, 15 եւ 25 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին այժմէն Maison Caveau *եւ գրատուն Հրանդ Սամուէլ։*

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ [illegible]

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
[illegible]	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	225 ֆրանք	120 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 26 Novembre 1938

Գ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3896

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԺՈՂՈՎԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

Բարեգործականը, երէկ գիշեր, ժողովի հրաւիրած էր քանի մը ազգայիններ, «ազգապահպանում»ի մասին խորհրդակցութեան համար։ Եղած հրաւէրէն կը պարզուի, որ Բարեգործականի այս նախաձեռնութիւնը արդիւնք է «Ընդհ. Պատգ. ժողովի որոշման»։ Աւելի առաջ, խօսելով Ընդհ. ժողովի մասին, ըսինք անցողակի թէ որ եւ է պաշտօնական տեղեկութիւն չունինք։ Ու ինչ որ գիտենք՝ տեղեկացած ենք ռամկավար թերթերէն։

Ըսենք, այս առիթով, որ Բարեգործականի այս գաղտնապահութիւնը ո՛չ կ'ըմբռնենք, եւ ո՛չ ալ կ'արդարացնենք։ Իբրեւ «Ընդհանուր Միութիւն»՝ ան ոչինչ պէտք է ունենայ որ գաղտնի մնայ ժողովուրդէն։ Չենք հաւնար թէ՝ խմբերջո՞յ րի կը պատկանի ան, «վերի արտին ցորեննե՞րուն», թէ ժողովուրդին։ Ըսել չենք ուզեր թէ ամէն բան մանրամասնօրէն պէտք է փռուի հասարակութեան առջեւ։ Գիտենք թէ այդքան անվերապահութիւն անկարող է ըննալ Բարեգործականի ոչ թէ օրինական, այլ փաստական ղեկավարութիւնը, որովհետեւ բաւական շատ է թիւը մեծ ու պզտիկ «գէշ գքեր»ուն ու թերութեանց, որոնց հրապարակումը կրնայ անպատեհ տպաւորութիւն թողուլ։ Եւ սակայն, եր ընդհանուր գիծերը պէտք է սեփականութիւնը դառնայ հանրութեան։ Իր պաշտօնաթերթը բաւարար չէ, որովհետեւ շատ քիչեր առիթ կ'ունենան զայն կարդալու։ Ասկէ զատ, ինչպէ՞ս կարելի է այն աստիճան անտեսել գոյութիւնը մամուլի մը որ անմիջական ու ամենօրեայ կապն է հասարակութեան ու նման հաստատութեանց միջեւ։ Անցնինք, սակայն։

Անդրադառնալով երէկ գիշերուան ժողովին, կը խորհինք թէ անիկա առաջինը եւ վերջինը պէտք չէ ըլլայ, քանի որ իբրեւ «առժամեայ յանձնախումբ» հրաւիրուած էր։

Արդ, կ'ուզէինք իմանալ թէ հրաւիրող մարմինը կամ ներկայացուցիչը այդ անձերուն ընտրութեան ատեն անոնց հանգամանքները, կապերը, ունեցած կամ կրած ազդեցութիւնները, հասանքային պատկանելիութիւններ եւ ուրիշ ձեւի նման պարագանե՞ր նկատի առած է, թէ անոնց յարմարութիւնը՝ առաջադրուած գործին։

Երկրորդ.— Հարկ էր, որ այս նորաբոյս բառը (ազգապահպանում) տեղի ու անտեղի չգործածուէր։ Անիկա այնքան լայն բովանդակութիւն ունի,— իբրեւ բանաձեւումը մեր ներկայ պայմաններէն ծնող լայն ծրագրի մը,— որ կ'ուզէինք իմանալ թէ Բարեգործականը ի՞նչպէս կ'ըմբռնէ զայն, ու ի՞նչն է որ կ'ուզէ ստանձնել այդ ընդարձակ պահանջին կամ գործին։

Եւ որովհետեւ քաղաքական կազմակերպութիւն մը չէ ան, պէտք է հետեւցնել ուրեմն որ Բարեգործականը ազգապահպանումին կրթական մասն է միայն որ իր ուշադրութեան եւ գուցէ նաեւ հոգածութեան առարկան կ'ուզէ ընել։

Իսկ այս գործին համար, մեր կարծիքով, բնաւ կարիք չկայ «առժամեայ» մարմիններուն։ Եթէ հարցը պիտի քննուի,— աւելորդ է, որովհետեւ արտասահմանի մէջ մեր կրթական գործը իր ամբողջ ողբերգութեամբ փռուած է մեր առջեւ։ Բարեգործականը՝ ինքը պէտք էր որ առնուազն յստակ ու ամբողջական գաղափար մը կազմած ըլլար մինչեւ հիմա։ Չէ՞ որ լիազօրներ պտտցուց գաղութէ գաղութ։ Քննեց ամէն մէկ հայ գաղութի պայմանները, կարելիութիւններն ու պահանջները։ Գումարներ սահմանեց։ Պայմաններ դրաւ։ Մնաց որ, ինչպէս ըսինք, առանց այդ բոլորին ալ, հայ կրթական գործը ո՛չ խորհրդակցութեան եւ ո՛չ ալ ուսումնասիրութեան կը կարօտի։ Հիմնական հարց մը ունինք մեր առջեւ։ Աւելի ճիշդ՝ մեծ մտահոգութիւն մը,— Հայը կը ստուերոտի օր օրի։ Արտասահմանի մեր պայմանները կ'աղարտեն մեր ազգային դիմագիծը։ Իսկ նոր սերունդը ո՛չ ալ ազգային շունչ կը ստանայ, ո՛չ ալ ազգային մթնոլորտ կը տեսնէ։ Ուրեմն, անմիջական, անյետաձգելի ու անվիճելի պահանջ մը կայ,— հայ կրթական գործը։ Ունինք գաղութներ, որոնք հին են։ Այսինքն՝ վերջին արտագաղթէն առաջ արդէն կազմուած ըլլալով, ունին սեփականութիւններ, որոնք եկամուտներ կ'ապահովեն՝ առաւել կամ նուազ չափով։ Կան ուրիշ գաղութներ, որոնք բոլորովին նոր են, եւ ո՛չ հաստատութիւն, եւ ո՛չ ալ եկամուտ ունին։

Առնենք առաջինները։ Ըսինք արդէն թէ Բարեգործականը կ'օգնէ անոնց։ Այս «կ'օգնէն»ը սակայն ունի իր կարգ մը ձեւերն ու պայմանները որոնք սխալ են մեր կարծիքով։ Այսպէս, Բարեգործականը, հոն ուր ելմտացոյցի բացը կը գոցէ, կը նշանակէ ուսուցիչը կամ ուսուցիչները, ուղղակի անոնց կը վճարէ իր օժանդակութիւնը, եւ, ճիշդ այնպէս ինչպէս, օրինակ, որ եւ է պետութիւն իր լեզուին համար իր կողմէ վճարուած ուսուցիչ մը պիտի պահէր մեր վարժարանին մէջ, Հայ Բարեգործականը հայ վարժարաններուն մէջ իր ուսուցիչները կը պահէ։ Ան իր այդ ընտրութիւնը կը կեդրոնացնէ կա՛մ տնօրէնին եւ կամ հայերէն լեզուի ուսուցիչին վրայ։ Ու կը դնէ պայմաններ, հոգաբարձութեանց, իբրեւ փոխադարձ իրաւունք մը։

Կը տեսնուի որ չափազանց արտառոց է կիրարկուած ձեւը։ Երկրորդ, մենք կարող ենք մատնանշել անունները կարգ մը գաղութներու, ուր, Բարեգործականի տեղական մարմինները պաշտօնապէս յայտարարած են կեդրոնին թէ իրենց կողմէ վճարուած ուսուցիչը բոլորովին անյարմար է իր պաշտօնին, բայց նոյն տնօրէնը կամ ուսուցիչը պահուած է կրկին։ Կայ եւ ուրիշ պարագայ մը, զոր, հակառակ մեր բարեացակամութեան, ստիպուած ենք մատնանշել։ Բարեգործականը իր ուսուցիչներէն կը պահանջէ դպրոցէն դուրս աշխատանք մը,— կազմել «երէցներու» կամ երիտասարդներու լիկաներ։ Իսկ եթէ կան՝ լծուիլ անոնց, քարոզչութիւն կատարել, անդամներ գտնել։ Ու գրեթէ ամէն տեղ, ընտրելի կամ նախընտրելի է այն որ այս վերջին գործին մէջ աւելի աշխոյժ է եւ նուիրուած, հոգ չէ թէ իր ուսուցչական պաշտօնին համար անյարմար կամ անատակ եղած ըլլայ․․․։

Եւ ասկէ կը տուժէ, բնականաբար, բուն գործը։ Վասնզի, իր մէջ ընտրուած ուսուցիչը, իր կարգին, աւելի շատ Բարեգործականին կը նուիրուի, քան դպրոցին․․․

Անիկա մէկն է միայն։ Կան եւ ուրիշ նկատելի կէտեր։

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ԾԱՆՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ ԱՌԻՆ

Ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ռումբ գործածեց եւ 300 բանուոր ձերբակալեց

— oo —

Նոր օրէնքներուն դէմ ցոյցերը ծանր հանգամանք առին, գործադուլն ու գործարաններու գրաւումները տարածուեցան հիւսիսային նահանգներուն եւ Սէնի մէջ։

Հինգշաբթի կէսօրին Ռընոյի բանուորները գործադուլ յայտարարեցին եւ մօտ 20,000 բանուոր, գրաւելով գործարանը, փակեցին դուռները։ Կառավարութիւնը, տեղեկանալով, խիստ միջոցներ ձեռք առաւ։ Իրիկուան դէմ, ժամը 6ին ոստիկանները հեղեղեցին Պիյանքուրի փողոցները, պաշարման տակ առին գործարանը եւ ստորերկրեայ ուղիներէ անցնելով մտան գործարան։ Սակայն բուռն էր պայքարը, որովհետեւ բանուորները կը կռուէին անխնայ,— երկաթի կտոր կը նետէին ոստիկաններուն վրայ։ Երկար կռիւ մը տեղի ունեցաւ, բայց ոչ ոք կրնար մտնել հսկայ գործարանէն ներս, ոչ ալ կը տեսնուէր մէկը որ դուրս ելլէր։ Ժամը 8ին երկու ոստիկաններ, արիւնլուայ, դռնէն դուրս հանեցին բանուոր մը, զոր ձերբակալած էին։ Յայտնի էր որ ներսը կռիւը ծանր համեմատութիւն առած էր։ Ծերակուտական Մորիզէ, որ քաղաքապետն է Պուլոնիի, փորձեց հաշտարարի դեր կատարել, բայց մէկ կողմէ կը մերժէին ոստիկանները, առարկելով թէ վիրաւորուած ընկերներ ունին, ուստի կ'ուզեն տեղւոյն վրայ ձերբակալել յանցաւորները, միւս կողմէ կը մերժէին բանուորները, որոնք կը յայտարարէին թէ գործարանը կը պարպեն այն ատեն միայն, երբ հեռանան ոստիկանները։ Բանակցութիւնները ձախողեցան։ Յանկարծ լուր տարածուեցաւ որ ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ռումբի գործածութեամբ պիտի յարձակի գործարանին վրայ։ Հանդիսատես ժողովուրդը հեռացուցին գործարանին շրջակայքէն։ Քիչ վերջ արդէն հոտած խնձորի հոտը լեցուց օդը, եւ գործարանին դուռնէն սկսան խումբ խումբ դուրս ժայթքել բանուորները, բոլորին աչքերը կարմրած։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 300 բանուոր։ Կէս գիշեր չեղած, հսկայ գործարանը պարպուած էր բոլորովին։ Թէ ոստիկաններուն եւ թէ բանուորներուն մէջ կան բազմաթիւ վիրաւորներ։

Նման ծանր ցոյցեր կատարուեցան նաեւ Տընէնի, Վալանսիէնի, Անզէնի գործարաններուն մէջ։ Ոստիկանութիւնը թէեւ յաջողեցաւ պարպել տալ գրաւուած գործարաններուն մեծ մասը, բայց բազմաթիւ վիրաւորներ տուաւ։

Ոստիկանութեան այս խստութիւնները աւելի եւս կատաղութիւն պատճառեցին աշխատաւորներուն։ Սակայն հրահանգը տրուած է ուղղակի նախարարութենէն,— Տալատիէ, որ առժամաբար ստանձնած է ներքին նախարարի պաշտօնը, կ'ըսեն թէ ամէն խիստ միջոց ձեռք պիտի առնէ, կասեցնելու համար այս շարժումը։ «Փօփիւլէռ», փրփրած, կը հարցնէ. «Տալատիէ ո՞ր մեծամասնութեան վրայ կռթնած՝ կ'ուզէ կառավարել երկիրը»։ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան կողմէ հրաւէրներ ուղղուեցան բանուորներուն, որպէսզի ծայրայեղութեան չդիմեն, միւս կողմէ որոշում տրուեցաւ պայքարը շարունակել ամէն գնով։ Կառավարութիւնը արգիլած ըլլալով այսօրուան ցոյցերն ու միթինկները, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը որոշեց ցոյց տալ իր ուժը 24 ժամուան ընդհ. գործադուլով մը,— հաւանաբար այդ գործադուլը կատարուի Երեքշաբթի։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԳՐԱՒԵԼ ՌՈՒԹԵՆԻԱՆ

— oo —

Գերմանիա կը համաձայնի, պայմանով որ...

— oo —

Կեդր. Եւրոպայի կացութիւնը դարձեալ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Լեհաստան զօրաշարժ կատարելով ութ զօրաբաժին կեդրոնացուցած է Ռութենիոյ սահմանագլուխին վրայ, 50,000 զինուոր ալ՝ ռումանական սահմանագլուխին վրայ, արգելք հանդիսանալու համար Ռումանիոյ, որ չմիջամտէ երբ գրաւէ Ռութենիան։

Այս գործողութիւնները արդիւնք են այն համաձայնութեան, որ գոյացաւ Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, անդամատելու համար չեխական ծայրամասը որով Ռումանիա կը կապուի Կեդր. Եւրոպայի պետութեանց։ Մինչեւ այժմ Գերմանիա կը հակառակէր լեհեւհունգարական սահմանակցութեան տեսակէտին, որուն ուժ կուտար Իտալիա։ Կ'ըսուի թէ Գերմանիա ի վերջոյ յօժարեցաւ հետեւեալ պայմաններով,

Լեհաստան թոյլ կուտայ որ 1.— Տանցիկ ազատագրուի Ազգե-

(Շարունակութիւնը տեսնել Դ. էջ)

ՀՈՂԱՅԻՆ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՅ

— oo —

Հետեւեալ լուրը, որ պահ մը շրջան ըրաւ նաեւ Փարիզի մամուլին մէջ, այժմ կը կրկնուի տարբեր աղբիւրէ մը։

«Թրանս-Քոնթինանթալ Փրէս»ի Պուքրէշի թղթակիցը կը հաղորդէ, թէ ծրագրուած է խորհրդաժողով մը գումարել, մասնակցութեամբ հինգ երկիրներու գերագոյն պետերուն, այսինքն՝ Եուկոսլաւիոյ խնամակալին, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի թագաւորներուն եւ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին, քննութեան առնելու համար Պուլկարիոյ հողային պահանջները եւ իր անդամակցութեան պայմանները Պալքանեան Ուխտին։

Սկզբունքով գրեթէ որոշուած է, որ հետեւեալ հողային զիջումները ըլլան Պուլկարիոյ։

1.— Եուկոսլաւիոյ կողմէ.— Ցարիպրոտ, Վասիլիկրատ, Քարեւօ եւ Շելօ շրջանները, 60 հազար բնակչութեամբ՝ Եուկոսլաւիոյ մէջ ապրող 800 հազար Պուլկարներէն։

2.— Յունաստանի կողմէ.— Անցք մը Եգէական եւ փոքրիկ հողամաս մը Հետալկա նաւահանգստին մէջ, 150 հազար բնակչութեամբ։

3.— Թուրքիոյ կողմէ.— Հողամաս մը 80 հազար բնակչութեամբ։

4.— Ռումանիոյ կողմէ.— Հողամաս մը 90 հազար բնակչութեամբ, Ռումանիոյ իշխանութեան տակ մնացած 600 հազար Պուլկարներէն։

Հողային այս համեստ գոհացումը ստանալէ վերջ Պուլկարիա պիտի կապուի Պալքանեան Ուխտին։

Այս գործը գլուխ հանելու համար՝ Եուկոսլաւիոյ խնամակալ իշխան Փօլ Նոյեմբեր 6ին այցի գացած է Պուքրէշ եւ տեսակցութիւն մը ունեցած Կարոլ թագաւորին հետ։ Նոյն նպատակով Կարոլ թագաւորը փոխ այցելութիւն պիտի տայ Պելկրատի։ Խորհրդաժողովը ծրագրուած է գումարել Դեկտեմբերի մէջ։

Մոսկուա հո՞ղ կուտայ Թուրքիոյ

— oo —

«Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն թէ Սովետները Թուրքիոյ կը զիջին սահմանային շրջան մը, որ մեծամասնաբար թրքական բնակչութիւն ունի։ Վարչապետ Ճէլալ այս յայտարարութիւնը ըրաւ, երբ խորհրդարանը բացուեցաւ Էնկիւրիի մէջ։

Ինչե՞ր որոշեցին Չէմպըրլէյն եւ Տալատիէ

— oo —

Ուրբաթ առաւօտ, Չէմպըրլէյն եւ լորտ Հալիֆաքս մեկնեցան Լոնտոն, իրենց հետեւորդներով։

Հինգշաբթի օր, խօսակցութեանց ընթացքին, Չէմպըրլէյն իր ուրախութիւնը յայտնեց գերմանեւֆրանսական համաձայնութեան առթիւ, զոր ստորագրելու համար՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Փարիզ պիտի գայ երկուշաբթի օր։

Քաղաքական ու զինուորական հարցերու, ինչպէս նաեւ միջազգային կացութեան քննութենէն վերջ, երկու վարչապետները յայտարարութիւն մը տուին մամուլին, հաղորդելով որ ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները կատարեալ համաձայնութեան եկած են միջազգային բոլոր հարցերուն մասին։

Լաւատեղեակ աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութիւններէն կը հետեւի, որ համաձայնութիւն գոյացած է հետեւեալ կէտերուն շուրջ.

1. Ֆրանսա յարձակումի մը ենթարկուած պարագային՝ Անգլիա ոչ միայն պիտի օժանդակէ ծովային եւ օդային ուժերով, այլ եւ ցամաքային բանակով։ (Անգլիա որոշած է զինուորական արձանագրութեան ենթարկել իր քաղաքացիները,— քայլ մը եւս՝ պարտադիր զին. ծառայութիւն հաստատելու համար)։

2.— Ֆրանքոյի պատերազմիկի իրաւունք չի տրուիր։

3.— Չեխական նոր սահմանները երաշխաւորել, Հրեաներուն ապաստան տալ, Ծայր. Արեւելքի հարցերը քննել, իտալեւֆրանսական յարաբերութիւնները ճշդել,— ահա միւս հարցերը, որոնց մասին եւս համաձայնութիւն գոյացած է։

— oo —

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարար կոմս Չիանօ եւ Հռոմի գերմանական դեսպան Ֆոն Մաքէնզէն ստորագրեցին իտալեւգերման մշակոյթի դաշնագիր մը։ Այս դաշնագրով կը կանոնաւորուին երկու երկիրներու գիտական, կրթական եւ գեղարուեստական յարաբերութիւնները։ Այսուհետեւ իտալական երկրորդական վարժարաններու մէջ անգլիերէնի հաւասար պիտի ուսուցուի գերմաներէնը, իսկ գերման երկրորդական դպրոցներու մէջ՝ իտալերէնը։ Դասագիրքերը պիտի ենթարկուին նոր փոփոխութեանց՝ պատշաճեցնելու համար «պատմական իրողութեանց եւ իտալեւգերման համաձայնութեան ոգիին»։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ մասին գերման ելմտական նախարարը հրատարակեց հրամանագիր մը, որով Հրեաներու վրայ դրուած մէկ միլիառ տուգանքին վճարման պայմանները կը ճշդուին։ Այս գումարը Հրեաները պիտի վճարեն չորս մասնավճարներով՝ դեկտեմբեր 15ին, փետրուար 15ին, մայիս 15ին եւ օգոստոս 15ին։ Տուգանքին բեռը պիտի իյնայ հարուստ Հրեաներու ուսին։ 5000 մարքէն պակաս հարստութիւն ունեցողները զերծ պիտի կացուցուին այս տուրքէն։ Կ'ըսուի թէ Գերմանիա պիտի թոյլ չտայ, որ երկրէն դուրս մեկնին այն Հրեաները, որոնք այս տուգանքի իրենց բաժինը չեն վճարած։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ
ԿԵԴՐՈՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Այն օրէն ի վեր, երբ Հիթլէր յաջողեցաւ Նացիզմը գերման ժողովուրդի ղեկավար հոսանքը դարձնել եւ գրաւել իշխանութիւնը, մանաւանդ այն օրէն ի վեր, երբ Աւստրիոյ նշանաւոր «անշլուսը» գլուխ հանուեցաւ անարիւն եւ յետագային ալ Չեխոսլովաքիոյ անդամատումը իրականութիւն դարձաւ, Եւրոպայի քաղաքական բոլոր կարեւոր իրադարձութեանց կեդրոնը փոխադրուեցաւ Պերլին: Այսօր քաղաքական աշխարհի աչքը Գերմանիոյ վրայ է, այնտեղ է որ խնդիրներ կը հասուննան, այնտեղ է որ անակնկալներ կը դարբնուին, այնտեղ է որ ճակատագրական ըմպքերու նախաքայլերը կ'առնուին:

Մեծ Գերմանիան իրականութիւն է այժմ, ոչ թէ խօսք կամ ծրագիր. Պառկած Եւրոպայի մէջքին վրայ վիթխարի իրանով, դէմքը դարձուցած դէպի Արեւելք՝ 80 միլիոննոց ամբոխ, մշակոյթով ու ճարտարարուեստով, մանաւանդ ազգային կազմակերպչական հանճարով անհաւասարելի այս ժողովուրդը տակաւին գոհացած չէ եւ իր էական հարցերը հաշուեյարդարի չէ ենթարկած լման:

Բոլոր անոնք, որոնք միամտութիւնը ունին կարծելու թէ աւստրիական «կցումը» կամ Զուտէթեան հողամասերու գրաւումը հետեւանք էին միմիայն գերման ազգութեան ամբողջականութիւնը իրականացնելու բաղձանքին, կը սխալին: Ի հարկէ, Նացի Րէյխը բարձր բարբառեցաւ ազգերու «ինքնորոշման» սկզբունքի անունով, Հիթլէր օգտագործեց այս դրամագլուխը, որ դաշնակից պետութեանց թողուցած ժառանգն էր Վերսայլի մէջ: Բայց այս սկզբունքի բարձրաղաղակ ջատագովումը ներքին ու արտաքին սպառման համար քարոզչական արժէք ունէր շատ շատ: Հիթլէր չգրաւեց Աւստրիան ու Զուտէթները միմիայն, որովհետեւ անոնք Գերմաններ էին եւ գերման մարդոց «տառապանքը» շատ կը դպչէր իր սրտին: Ոչ: Գերմանիա իրականացուց գերմանական ազգութեանց ամբողջացումը՝ գլխաւորաբար տնտեսական շարժառիթներով ու հաշիւներով: Եթէ այս հաշիւները գոյութիւն չունենային, Պերլինի շատ հոգն ալ պիտի չըլլար, որ աշխարհի Գերմաններէն մէկ մասն ալ կ'ապրին Աւստրիոյ կամ Զուտէթեան երկրին մէջ, ինչպէս ապրած էին դարերով, որովհետեւ յայտնի է որ այս երկիրները երբեք Գերմանիոյ մաս եղած չեն պատմութեան մէջ:

Երրորդ Րէյխը խորտակեց աւստրիական անկախ պետութիւնը, վասալի վիճակին իջեցուց Չեխոսլովաքիան, գլխաւորաբար այն պատճառով որ դէպի Արեւելք իր տնտեսական ընթացքին ճամբայ ուզեց հարթել: Եւ այժմ այս ճամբան որոշ չափով բաց է: Այլեւս գերմանական անդիմադրելի թափանցումին առջեւ անյաղթահարելի պատուարներ չկան:

Տնտեսական գերակայութիւն արեւելեան, հարաւային ու միջին Եւրոպայի մէջ: Այս գերակայութեան մղումով թափանցում դէպի աւելի հեռուները՝ Գալքաններու վրայով մինչեւ Միջնաւոր Արեւելք, թերեւս մինչեւ Պարսկական Ծոց, եւ միւս կողմէ՝ շատ աւելի գործօն ներթափանցումով մինչեւ Խ. Միութեան սիրտը՝ նախանիւթերով ու երկրագործական արտադրութիւններով հարուստ Ուքրանիա.

Այս հիմնական ծրագրով ալ Պերլինի ղեկավարները քայլ առ քայլ կը դիմեն դէպի իրենց նպատակը, անայլայլ ու անխռով: Անոնք յաջողած են Պերլին-Հռոմ առանցքին բացառիկ կենսունակութեան աւիշ ներարկել ու Իտալիան տանել իրենց կողմ: Այս ծրագրով ալ՝ անոնք այժմ ոգի ի բռին կը պաշտպանեն չեխոսլովաքեան նոր պետութիւնը՝ «ունգար-լեհ սահմանակցութեանց դէմ», «ազգերու ինքնորոշման» սկզբունքի անունով: Այս ծրագրով ալ տնտեսական դաշինքներ կը կնքեն Եուկոսլաւիոյ, Պուլկարիոյ, Թուրքիոյ եւ այլ պետութեանց հետ, որոնք կ'իյնան իրենց ճանապարհին վրայ եւ որոնց աջակցութեան պէտքը ունին:

Անգլիական պետական շրջանակները արդէն այն եզրակացութեան եկած են, որ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ գերմանական տնտեսական գերակայութիւնը իրերու բնական ու տրամաբանական հետեւանքն է: Փարիզ չի կրնար չըմբռնել այսուհետեւ՝ Չեխոսլովաք պատնէշին խորտակումէն ետք, քանի որ Ֆրանսական իրական շահեր վտանգի տակ չեն այդ երկրամասերու մէջ: Կը մնայ միայն Խ. Միութիւնը, որ խոժոռ է ու դժգոհ է իրերու այս ընթացքէն, բայց իր կղզիացման մէջ անզօր է կասեցնելու գերման տնտեսական խուժումը: Ինչքան ալ համայնավար մամուլը փրփրի ու ամէն տեսակ անէծք ու հայհոյանք թափէ Ֆաշիզմի կամ Նացիզմի հասցէներուն, Ստալին պիտի փորձէ ամէն կերպով միջոցներ մը յաջողցնելու Գերմանիոյ ու Խ. Միութեան միջեւ՝ իբրեւ փրկութեան միակ ապաւէն: Բայց դժուար թէ համայնավար վարիչները յաջողին այս դժուարին ճիգին մէջ, քանի որ Գերմանիան հաճեցնելու միակ ճամբան Ուքրանիան անոր երախին մէջ նետելն է, ինչ որ չափազանց դժուարաճճիւ գործ է: 1918ի օրերը շատոնց անցած են. Մոսկուա այսօր այլեւս չի կրնար խօսիլ Պերլինի հետ, ինչպէս Լէնին յաջողեցաւ ընել մեծ պատերազմի ընթացքին:

Գերմանական այս տնտեսական մակընթացութեան կամ գրոհին առթած մտահոգութենէն մղուած է, որ պալքանեան երկիրներու պետերը իրարու ետեւէ այցելեցին Լոնտոն ու Փարիզ: Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ թագաւորները եւ Եուկոսլաւիոյ խնամակալ իշխանը ափ առին Եւրոպայի երկու մեծ ժողովրդապետութեանց մայրաքաղաքներու դուռները:

Բացայայտ է, որ անոնք ի վիճակի չեն առանձին խափանելու գերման առաջխաղացքը, եւ թերեւս չեն ալ ուզեր լրիւ խափանել, քանի որ տնտեսական գործակցութիւն մը Պերլինի հետ փոխադարձ շահերու տեսակէտէ երկուստեք բաղձալի է: Բայց անոնք, որ փոքր են ու տկար քաղաքականապէս ու ռազմապէս, չեն ուզեր ամբողջապէս վրայ երթալ տեւտոնեան գերակայութեան: Կ'ուզեն փրկել իրենց ազգային անկախ կեանքը, կ'ուզեն ծաւալող Գերմանիոյ հետ առեւտրական սերտ կապեր ստեղծելով հանդերձ չկորսուիլ, չխզուիլ արեւմտեան Եւրոպայէն, ամբողջապէս կախում չունենալ Պերլինէն, եւ դէմ չերթալով հանդերձ գերման քաղաքականութեան, վարել իրենց սեփական ազգային քաղաքականութիւնը:

Գերմանիան է դարձեալ, որ պատճառ դարձած է որ անգլիական նախարարները Փարիզ գան ու գլուխ գլխի խօսակցութիւններ ունենան Ֆրանսական պետական պատասխանատու վարիչներուն հետ: Արդարեւ, այլանդակ է մտածել որ Մինիխէն յետոյ՝ Փարիզ ու Լոնտոն մտահոգուած են անմիջական պատերազմի մը վտանգէն: Ոչ. կը թուի թէ համեւրոպական պատերազմի սպառնալիքը աստիճանաբար կը նուազի: Պերլին հզօր է ու թերեւս պատրաստ ռազմապէս, բայց ան արեւմտեան ճակատի վրայ զէնքով չափուելու ո եւ է կանխամտածուած կամ գաղտնի մտադրութիւն չունի: Մեծ պատերազմը պատմական դաս է, որմէ գերման ղեկավարութիւնը յիմար պիտի ըլլար անհրաժեշտ ու էական եզրակացութիւնները չհանելու: Հիթլէր քանիցս ըսած է ու դեռ վերջերս, Ֆրանսական նոր դեսպանը ունկնդրութեան ընդունելու առթիւ, կրկնեց թէ Գերմանիոյ ու Ֆրանսայի միջեւ սահմանային ոեւէ վէճ գոյութիւն չունի: Այսօրուան գոյավիճակին հետ հաշտուած է Գերմանիան արեւմտեան ճակատին վրայ: Այս հաւաստումը անկեղծ է ու կը կազմէ գերմանական արտաքին քաղաքականութեան հիմնակէտներէն մին: Նոյնիսկ գաղութներու գերման պահանջը չի կրնար բախումի պատճառ դառնալ մէկ կողմէ Րէյխի ու միւս կողմէ անգլօ-ֆրանսական կայսրութեանց միջեւ:

Կը թուի, թէ ինչքան ալ Փարիզի մէջ խորհրդակցութեան նստող նախարարները վաղաժամ նկատեն գաղթավայրերու մասին խօսիլը, այսուհանդերձ բազմաթիւ տուեալներ կան, որոնք կ'ապացուցանեն թէ գերման պահանջը այս գետնի վրայ գոհացում պիտի գտնէ այս կամ այն ձեւով: Բայց հարցը հոն է, որ գաղթավայրերու իր ստացումը չի գոհացներ Գերմանիան, քանի որ ափրիկեան այդ հողերը ի վիճակի չեն բաւարարելու գերման նախանիւթի հսկայական պահանջները: Պերլին գիտէ, որ մեծ պատերազմին պարտուեցաւ ոչ թէ ռազմական զէնքի տկարութեան, այլ նախանիւթերու սովի եւ պաշարման շրջափակի տակ առնուելու պատճառով: Գաղութներու վերադարձը այս մեծ ցաւին դարման չէ: Գերմանիա պիտի ստանայ, անտարակոյս, գաղթավայրեր: Բայց առանց անոր կայսերական-ծաւալողական ախորժակը պիտի չյագենայ: Անոր հիմնական ծրագիրն է «դրոհ դէպի արեւելք»:

Եւ այս մեծ, աշխարհատարած, փէն[illegible] ծրագրին իրականացման համար Պերլին ամէն ճիգ պիտի ընէ իր կողմ ունենալու, ինչպէս ունեցաւ արդէն, Իտալիան: Շատ եղական է Եւրոպայի քաղաքականականութեան մէջ իտալական դիրքը աշխարհագրականօրէն: Ան Պերլինի հետ է խաղաղութեան առեն, իսկ պատերազմի պարագային՝ սկիզբը չէզոք, յետագային թերեւս Պերլինի դէմ, ինչպէս եղաւ 1914ին: Նոյնն է նաեւ կացութիւնը այսօր: Մուսոլինիի սերտ գործակցութիւնը Հիթլէրի հետ չի նշանակեր անվերապահ աջակցութիւն Հռոմի կողմէ՝ գերման գերակայութեան փորձերուն՝ միջին Եւրոպայի մէջ ու դէպի Արեւելք: Մուսոլինի խիստ իրապաշտ է: Ան կը կռթնի Գերմանիոյ վրայ, առանց մոռնալու որ Հիթլէրի պահակները կանգնած են Պրէնէրի վրայ ու Թրիէսթի վրայով Միջերկրականի կապոյտ ջուրերը կը դիտեն: Առով՝ ան կը ջանայ ապահովել իտալական կայսերական շահեր Միջերկրականի մէջ: Միւս կողմէ՝ Փարիզ ու Լոնտոն, համաձայնաբար վերջինը Չէմպըրլէնի անձնական մղումին տակ, ամէն ճիգ կը փորձեն ու պիտի շարունակեն փորձել «հրապուրելու» Մուսոլինին, ձեւով մը գոհացնելու զայն, ո՞վ գիտէ թերեւս Միջնաւոր Արեւելքի մէջ եւ քաշելու փրցնելու Հռոմը գերմանական առանցքէն:

Այս մասին է որ առաւելապէս պիտի խօսին ու խորհին Փարիզի մէջ հաւաքուող նախարարները: Այս մտահոգութեան լոյսին տակ լուծուած պիտի գտնեն ըստ երեւոյթին սպանիական կնճիռը, Ազգամողովի ապագայի հարցը, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի հանդէպ Փարիզի ու Լոնտոնի վերջնական վերաբերմունքի խնդիրները եւն.:

Այս պատճառով է նաեւ որ վերջերս խիստ սիսթեմաթիք կերպով գերման մամուլը ահաւոր յարձակումներ կը գործէ Անգլիոյ վրայ, մինչ խիստ ներողամիտ ու բարեկամական թոն կը պահէ Ֆրանսայի հանդէպ, իսկ իտալական մամուլը՝ ընդհակառակը, խիստ կը յարձակի Ֆրանսայի վրայ ու չափազանց վերապահ կամ հաճոյակատար է Անգլիոյ հանդէպ:

Եւ երբ նկատի ունենանք որ երկու երկիրներուն մէջ ալ խօսքը ազատ չէ ու մամուլը արտայայտութիւնն է պետական ղեկավարութեան, այն ատեն պարզ կը տեսնենք որ Պերլին կը փորձէ մերձենալ Փարիզին ու երկարատեւ քաղաքական զինադադար կնքել, յարձակողական դիրք բռնելով Անգլիոյ հանդէպ, որ ընդդէմ «գերման գրոհին դէպի արեւելք» ամէնէն վտանգաւոր հակառակորդն է, մինչ Հռոմ կը ջանայ լեզու գտնել Անգլիոյ հետ Միջերկրականի աւազանին մէջ եւ կը փրփրի Ֆրանսայի դէմ, զայն զիջումի ու համագործակցութեան մղելու գերագոյն ճիգով:

Մեծերու պայքարն է, յաւիտենական ու ահաւոր, ինչպէս եղած է միշտ: Եւ այսօր, այդ պայքարի կրկէսին մէջ կեդրոնական տեղը եկած գրաւած է Գերմանիան:

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆՑ ԱՃՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՒ ԱՅԼՈՒՐ

Հայաստանի բնակչութեան աճումը բաղդատելով չորս գլխաւոր երկիրներու աճումին հետ մեր երկիրը կը շահի առաջնութիւնը:

Իւրաքանչիւր 1000 հոգիի վրայ՝

Հայաստան 52.90 ծնունդ, 10 մահ: Աճում՝ 42.90:

Խորհ. Միութիւն 43.50 ծնունդ, 10 մահ: Աճում՝ 33.50:

Ամերիկա 24.30 ծնունդ, 11.80 մահ: Աճում՝ 12.50.

Անգլիա 18.30 ծնունդ, 12.30 մահ: Աճում՝ 6:

Ֆրանսա 18.60 ծնունդ, 17 մահ: Աճում՝ 1.60:

Հայ ազգի արիական ծագումը

Այս խորագրով Հռոմի «Tevere» թերթին մէջ (27 Հոկտեմբեր, թիւ 308) Պ. Գ. Պարտուցցի յօդուած մը հրատարակած է, որուն թարգմանութիւնը կու տանք ստորեւ:

«Difesa Della Razza» պարբերաթերթի թիւ 5ին մէջ գտանք շատ ամփոփ եւ սակայն վերջին ծայր հետաքրքրական յօդուած մը, գրուած Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան արժանաւոր գրագէտ Հայր Վարդան Հացունիի կողմէ: Բաց աստի, կայ նաեւ շատ աւելի պարզաբանուած եւ շահեկան աշխատութիւն մը գերմանացի 10 գիտնականներու կողմէ հայ ազգի արիական ծագման շուրջ: Այս աշխատութիւնը կը կոչուի «Armeniertum—Ariertum» եւ հրատարակուած է 1934ին:

Մեզի ծանօթ է Իտալիոյ հայկական մշակոյթի կեդրոնը, որ կը գտնուի Վենետիկ, Սուրբ Ղազար. որուն մը՝ համբաւաւոր եւ իրապէս անգին գրադարանով եւ որ կը պարունակէ շատ մը արժէքաւոր մագաղաթներ: Ծանօթ են մեզ նաեւ Իտալիոյ հայկական սակաւաթիւ գաղութի աշխատասիրութիւնը, անոր պարկեշտութիւնն ու հաւատարմութիւնը հանդէպ հիւրընկալող ազգին: Կարող ենք անսեթեւեթ աւելցնել, որ «նոր կայսրութեան» հիմնումով կարեւոր թիւով Հայեր մաս կազմեցին մեր պետական կեանքին.

Սակայն, այն պահուն, երբ մենք ցեղային հարցերը վերաքննութեան կ'ենթարկենք, անհրաժեշտ է որ լաւապէս լուսաբանուինք հայ ազգի ծագումով, ինչպէս նաեւ բոլոր այն ազգերուն, որոնց հետ յարաբերութիւն ունինք եւ կամ ունեցած ենք:

Ցենլով վերոյիշեալ գերման երկասիրութեան, գերման կառավարութիւնը տեղեկացուցած է պաշտօնական հաստատութեանց, թէ Հայերը արիական ծագում ունին: Եւ իսկապէս, այն փաստերը, որոնք երեւան կուգան յիշեալ աշխատանքին մէջ, գիտուն կը յանգին այդ եզրակացութեան:

Հայերէնը հնդեւրոպական լեզու մըն է եւ բազմաթիւ նմանութիւններ ունի եւրոպական մեծագոյն լեզուներու հետ. ուրեմն կարող ենք այսօր լ'ըմբռնել, համապատասխան կարգ մը հին երկեր— որոնց հարազատ օրինակները կորսուած են,— օգտուելով Հայերէն թարգմանութիւններէն:

Մարդաբանական յատկանիշները ցայտուն կերպով երեւան կը բերեն հայ ժողովուրդի զուտ արիական ծագումը:

Հայերու մէջ յաճախ կը հանդիպինք այն տիպերուն, որոնք կը ներկայացնեն հիւսիսային ցեղերը. օրինակ՝ երկար գանկ, բաց գոյն աչքեր, նեղ դիմակ, բաց գոյն մազեր: Նոյնիսկ հայկական դիցաբանութեան, առասպելներու եւ ժողովրդական երգերու մէջ կը հանդիպինք հերոսներու եւ աստուածներու, որոնք այնքան հարազատ կերպով արիական մարմնական յատկանիշներն ունին: Օրինակ՝ Տիգրան Երուանդեանի մասին գրուած եւ երգուած է. «Տիգրան ունէր գեղեցիկ մազեր, պայծառ դէմք եւ անոյշ աչքեր, բարձր հասակ, լայն թիկունք, հաստատուն ազդրեր եւ գեղեցիկ ոտքեր: Ան սակաւակեր էր եւ խնջոյքներու ժամանակ ալ միշտ չափաւոր: Մեր նախնիքը կը պատմեն, թէ ան չափաւոր էր իր մարմնական հակումներուն մէջ, խոհեմ եւ զարգացած. կը զբաղէր այն բոլոր գործերով ու խնդիրներով, որոնք օգտակար էին ժողովուրդին»:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հայերը ոչ միայն արտաքին յատկանիշներով արիական ծագում ունին, այլեւ հոգեկան մտաւոր յատկութիւններով եւ առողջ հաւասարակշռութեամբ, որ արիականութեան ապացոյցներն են.

Հայերը ցեղակից են արիական ցեղի այն ճիւղին, որ կը կոչուի Տրակեան կամ Ալպեան: Ծանօթ գերման կան Քարլ Ռոթ կ'ըսէ. «Հայոց ցեղը ազնուական ցեղին հետ կը միանայ Կովկասեան - Ալպեան իմաստով. Այս միութիւնը կը կատարուի ...ձեւով. Փոքր Ասիոյ բնական բնակչութիւնը կազմուած է կովկասեան ճիւղաւորումէն եւ երբեմն հետեւանք առոր՝ հայկական մարդակազմական տիպարը, իր ցեղային կազմերով, յար եւ նման է ալպեան տիպարին: Ժամանակներէ ի վեր յայտնի է, որ Առաջաւոր Ասիոյ ալպեան՝ Կովկաս - Պամիրեան շրջանին ծագում առած է ցեղ մը, որ տարածուած է Միջին եւ Հարաւարեւելեան Եւրոպա, եւ առոր հետեւանքով մեր Ալպեան լեռներն ու գետերը կը կրեն այնպիսի անուններ, որոնց նմանները կը գտնենք կովկասեան հողամասերուն վրայ: Այս զուգադիպութիւնները կը փաստեն գոյութիւնը շարք մը շատ հին ցեղերու, որոնք Հին Արեւմտեան Եւրոպայէն կը տարածուին մինչեւ Պիրէնեան լեռնաշղթան, կարել-անցնելով Իլլիրական ու Ռեզիական (Rezia) հողամասերը, ուրեմն՝ մարդկային ցեղ մը Կովկաս-Ալպեան, բաց գոյնով, տափակ կամ կարճ գլխով, որ հետքեր թողած է նաեւ մեզ մօտ: Հայ ժողովուրդը մինչեւ այսօր ալ կը ցուցնէ հետքերը այս ցեղային տեղափոխութեանց»:

Հայերու ազգային ժառանգութիւնները երեւան կը հանեն իրենց պատկանիլը արիական ցեղին: Հայաստանի մէջ կը գտնենք զուտ հնդեւրոպական ճարտարապետութեան բազմաթիւ օրինակներ, որոնց կարգին շատ մը եկեղեցիներ, եւ որոնք մեծ նմանութիւններ ունին Հռոմի մօտ Սերուի Կոստանցայ, Ռաւէննայի մօտ Սան Վիթալէ եւ Միլանի մօտ Սան Լորէնցօ եկեղեցիներուն հետ: Հայկական ամբողջ մշակոյթը կը ձգտի դէպի մեր, եւ ով որ կ'աշխատի ցոյց տալ արիական քաղաքակրթութեան բարձրութիւնը, անպայմանօրէն պէտք չէ մոռնայ Հայերու բերած օժանդակութիւնը այս մարզին մէջ եւս:

Ֆաշական կառավարութեան վճռական կեցուածքը նաեւ ցեղային մաքրութիւնը եւ անարատութիւնը պահպանելու աշխատանքին մէջ փաստ մըն է իր փափաքին՝ հիմնական ու վստահելի ուսումնասիրութիւններ կատարել եւ լուսաբանել այն բոլոր հարցերը, որոնք սերտ կապ ունին այս խնդրին հետ. օրինակ՝ ծագումը այն ազգի, որ բարոյական եւ մտաւորական յարաբերութիւններ ունեցած է իտալացի ազգին հետ: Ուստի Տոքթ. Քարլ Ռոթի գրքին իտալերէնի թարգմանութիւնը անկասկած մեծ ծառայութիւն մը կրնայ մատուցանել:

Հայ ազգը, որ մարտիրոսական վիճակ մը ստացած է՝ իբրեւ հետեւանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՕՐԹՕՆԸ (74)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼԳԵՕ ՄԸՆՑԻ

Անգլ. թարգմ. Ա. ՃԱՐԻՔԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ 17

Ներէ ժամուանդ խումբին գետափ կեցող, որ տակաւին իր ստացած վէրքէն չզգուշանալով, եւ ոչ-կենդանական ձայնով մը կրկին կռուի կը սպառնայ: Ներէ՝ անոնց որ մեծամիտ են...

— Դո՛ւրս նետեցէք այդ յիմարը, գոչեց յանկարծ Գագիկ:

— Ո՛չ տէր, ներէ...

Ֆրէտ որ դրան մօտն էր բացաւ զայն: Մակամ բարձրաձայն խնդաց: Փիթըր Միլըրին ամենամօտը եւ կը գտնուէր եւ վիզէն բռնելով դուռնէն դուրս մութին մէջ նետեց: Գագիկ արքայիով մը դուռը անոր ետեւէն գոցեց: Հակառակ սառը, դեռ քանի մը մ'ալլինեան լսեցինք իր մեղադրական աղաղակները:

— Այժմ բոլոր մարզիկներդ ալ գնացէ՛ք, ըսաւ Գագիկ. երկու ձեռքով մեզ [illegible] վաղուան մարզանքը դիմաւորելու համար քնացէք:

Քնացանք մինչեւ Մընթիին մեզ արթնցնելը՝ դեռ լոյսը չի ծագած. Թէեւ գիշերուան մեծ մասը կէս-արթուն մնացած էի, որովհետեւ այրեր ու կիներ վրայէս ցատկելով՝ Գագիկին մօտ կ'երթային եւ կը փսփսային անոր զաղտագողի: Լրտեսական իր հիանալի գործունէութիւնը չընթահարելի կերպով կը գործէր ու այս գործը չվտանգելու համար, լրտեսները փոխանակ իրենց տեղեկութիւնները տալու ուրիշ ոեւէ մէկուն, պարտաւոր էին տեղեկացնելու ուղղակի իրեն միայն: Ֆրէտ, որ ինծմէ աւելի թեթեւ քնացած էր, ինծի յետոյ պատմեց որ կիները մասնաւորաբար Գագիկին տեղեկութիւն տուած էին տեղական գործունէութեանց մանրամասնութիւններուն մասին, իսկ այրերը՝ յառաջացող թշնամիին ուժին մասին:

Մութին մէջ նախաճաշ մը արտուեցաւ, որուն սպասարկեց Մակամ — տաք կաթ եւ հաւկիթի ու միսի տարօրինակ խառնուրդ մը: Չեմ գիտեր ինչ պատճառով մեզմէ ոչ մէկը մտածեց կրակը արծարծել, ու թէեւ կարմիր մոխիրները կը փայլէին, բայց մենք կը դողայինք, մինչեւ որ կերակուրը քիչ մը տաքցուց մեր ներսը: Միխացող լամբարին լոյսով գիտցի նարծես Մընթիին դէմքը երկու մասի բաժնուած՝ արտում եւ հրճուալից: Ֆրէտ աւելի կանուխ արթնցած էր եւ հաւախօսէն շատ առաջ խօսակցութեան բռնուած Մընթիին հետ եւ յայտնապէս այնքան անել կացութեան մը մատնուած որ յաճախ գլուխը կը շարժէր, անկարող կերակուրը ուտելու: Գացի անոր մօտ նստայ երբ արդէն խօսակցութիւնը աւարտելու վրայ էր:

— Երբ առանձին երթալդ թոյլատրեցի, տեղի ունենալիքը գուշակելու էի: Ես ինծի պիտի չներեմ երբեք: Նախապէս պէտք է քեզ ազդարարէի: Զբրի այդ բանը դժբաղդաբար: Այն տեսակ նիւթապաշտ մը կը ներկայանաս որ կարծես դրամէն զատ ուրիշ փառասիրութիւն չես փնտռեր վերատանալու համար քու անիծեալ կալուածներդ. դու միշտ միեւնոյն վիպային (բոմանթիք) սահմանին ես. Գոտար ան. այնպէս չէ՞: Ուրեմն Աստուած օգնէ ամենուս: Գիտեմ թէ ինչ պիտի պատահի: Կ'ուզես դէպի եա Խաչակիրներուն օրերը երթալ, կատարելու համար ասպետական գործեր, առանց պատերազմի ձեւուն կամ զրահակիր հետեւորդներու:

— Դուն ինծ միտնալու պէտք չունիս, Ֆրէտ. Միսիոններուն հոգողութիւնը առանձնէ գտնէ եւ ապահով տեղերնին հասցուր անոնք:

— Իշխեցուներուն հոգողութիւնը ստանձնե՞մ, այո: Անշուշտ քեզ առանձին պիտի թողէք: Բայց կը տեսնե՞ս Ռեկէ Եէբրըսը, օրինակի համար, որ յառաջ կը շարժի եւ թոյլ կուտայ որ Տոն Քիշոթ խաղաս: Անիծուես դու, ա՛յ մարդ. չե՞ս տեսներ...

— Ճակատագիր, Ֆրէտ, ճակատագի՛ր:

— Չե՞ս տեսներ որ Խաչակրութիւնը մեռած է, ինչպէս սատկած ձի մը:

— Ես ալ այդպէս եմ, իմ վաղեմի բարեկամս. Իմ օգտակարութիւնս միակ այս գործը ընելուն մէջ կը կայանայ կրնամ այս ժողովուրդին ծառայել: Եթէ սպաննուիմ, թերթերը աղմուկ պիտի բարձրացնեն. իսկ եթէ գերի բռնուելու ըլլամ՝ Խորհրդարանին մէջ փոթորիկ պիտի պայթի:

— Գերի բռնուելու միտք չունիս գոնէ. ես քեզ կը ճանչնամ:

— Գործնականօրէն կ'ըսեմ Ֆրէտ, ես...

— Վաղուց կը ճանչնամ քեզ ու դեռ չեմ խենթեցած: Կը հասկնամ միտքդ: Կ'ուզես Մօնթիւրէի դրօշը բարձրացնել ու անոր ներքեւ մեռնիլ, որպէս գերդաստանիդ վերջին շառաւիղը: Բայց դուն վերջինը չես, տխմա՛ր:

— Ուղղակի գծով վերջին շառաւիղը, Ֆրէտ:

— Այո, բայց կայ այն անպիտան Շարլը, որ պատրաստ է զայն ժառանգելու: Եթէ անձնասպանութեան դիմես...

— Ոչ. գիտես թէ այդ բանը չեմ ըներ, անձնասպանութիւն գործելու միտք չունիմ Ֆրէտ, քեզ կը վստահեցնեմ...

Ֆրէտ սակայն այս առարկութիւնը ձեռքովը մէկ կողմ վանելով, ոտքի կեցաւ մեր ուշադրութիւնը իր վրայ գրաւելու համար:

— Մտիկ ըրէք, ըսաւ, ցցելով իր մատուցքը: Մընթին գացած է աւազակներուն որջը, որ ժամանակին կը պատկանէր իր չարագործ նախահայրերուն: Պարոնք կը գնեմ ձեր իւրաքանչիւրին վրայ որ, ով որ ինքզինքը անոր բարեկամը կը համարի, թող ինծի օգնէ որպէսզի յիմարի մը նման չարժելու իր ծրագրէն զինքը ետ կեցնենք.

— Կը բաւէ՛, Ֆրէտ, գոչեց Մընթին՝ կայն դէպի պատը ձգելով: Խնդիրն այն է որ, ըսաւ իր սեւ պեխերը ոլորելով եւ մեր վրայ աչք մը նետելով, գտայ այն՝ որուն համար գլխաւորապէս այս ճամբայ ելած էի: Ձէյթունի վրայ կը նայի անիկա եւ ծառերուն մէջ ծածկուած է: Գալով այն բանին որ հոն յիմարութիւն կը կոչէք, ձեր մէջ կա՞յ մէկը որ պիտի չյօժարէր մինչեւ վերջ կռուիլ օգնելու համար Գագիկին եւ այս Հայերուն:

— Ես ձեզ հետ եմ, գոչեց Կըրքեա բարձրաձայն:

Ուրիշ անոր հետ փոքր կռիւ մը ունեցաւ կրակարանին մօտ:

— Գիտեմ թէ կ'ըներէն ինչ պէտք է ս կնկալել: Ես Ֆրէտին ու այս մարդուն դէմ կը խօսիմ, ըսաւ Մընթին դառնօրէն

(Շար.)

ՍԱՆՃԱՔԻ ՋՈՅԳ Բ. ՐԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ ԻՆՉԵ՞Ր ԸՍԱԾ ԵՆ ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ամբողջ խօսակցութիւնը թուրքերէն եղած է…

Գրած էինք թէ Սանճաքի հայ «հե-ղափոխական»ներ Իսա Գազանճեան եւ Լուսաւոր Գարապաճաքեան Պոլսոյ մէջ այցելած են Ազգ. Պատրիարքարան, առաջնորդութեամբ Թուրք ե-րեսփոխան Աղմիի։ «Նոր Լոյս»ի Նո-յեմբեր 4ի թիւէն կը քաղենք հետեւ-եալ մանրամասնութիւններն ալ այդ պատմական տեսակցութեան մասին, որ տեղի ունեցած է Նոյ. 3ին, առ-աւօտեան ժամը 10ին։ Աւելցնենք որ տե-սակցութեան ներկայ եղած են նաեւ Հաթայի եւ «Ինն Կիւնի» խմբագիր Ալի…, ինչպէս նաեւ Պոլսէն Թուրք լրագիրներ։

Պատրիարք Հօր շուրջը կը գտնուէին բոլոր եկեղեցիի աւագերէց Արբունոյ քահանայ Քալէնտ, Գարդեւ քահանայ Արամ քահանայ Գասմաճեան, Մայր եկեղեցիի Թաղականութեան ատենա-պետ Գ. Կարապետ Համբարձումեան, Պատրիարքարանի պաշտօնեաներէն Արամ Շիրինեան։

Տեսակցութեան ընթացքին, Պատ-րիարք, կարճ ու ընդհանուր խօսքեր ըսած է։ Միայն տեղ մը յայտնած է թէ պէտք չէ խառուիլ «քոմիթէճիներէ ու գրգռիչներէ», եւ թէ «ես ալ իմ կողմէս Աւլանեան Սրբազանը ղրկեցի, որ տեղի յորդորէ Հայերը որպէսզի եւ բնակելու մնան Հաթայի ժողո-վուրդին եւ չպայթին, այլ գործակ-ցին անոր»։

Անոր փոխարէն, երկու Հայ «հերոս-ներ»ը, պարզուած են յայտնօրէն, թուրքերէն, քանի որ նախ հայերէն չեն գիտեր, յետոյ թուրքե-րէն տեղի ունեցած է 20—25 վայր-կեան տեւող խօսակցութիւնը, ինչպէս նաեւ «Նոր Լոյս»ի աշխատակից խմբագիր՝ Լեւոն Միհրանեան։

Իսա Գազանճեան — Օտարները շատ փորձեցին մեր համերաշխութիւնը խանգարել, բայց չյաջողեցան, շնոր-հիւ Հաթայի բոլոր տարրերուն լիա-կատար համաձայնութեան եւ կարգապահութեան։

Եթէ ցաւալի բան մը կայ, այն ալ այն է որ Թուրք զինուորները Հաթայ մտած ատեն, մաս մը Հայեր գաղթե-ցին, անտեղի վախով մը, մինչդեռ Հաթայի մէջ ոչ մէկուն քիթը չարիւ-նեցաւ եւ ամէն մարդ ուրախութեամբ դիմաւորեց ազատարար Թուրք բանա-կը։

Օտարի Կաթողիկոս կոնդակ մը ուղ-ղեց Սատնոյի Նազ. եպիսկոպոսին՝ պատուիրելով որ յորդորէ ժողովուր-դը որ չխառուին գրգռիչներէ եւ իրենց տեղերէն չշարժին։ Այս կոնդակը կար-դացուեցաւ եկեղեցիներուն մէջ։ Մենք ալ ամէն ջանք թափեցինք եւ յորդո-րեցինք ժողովուրդը որ չգաղթէ եւ այսպէսով շատ փոքր մաս մը միայն հեռացաւ։ Ես բոլ որ հոն տուներ ունիմ, դրամ ունիմ, եթէ ուզեմ Ամե-րիկա կամ ուրիշ տեղ մը կ՚երթամ, բայց Աթաթիւրքի կառավարութեան վրայ վստահութիւն ունենալուս, տեղ մըն ալ չեմ երթար։ Ասոր Լեւոնեան անգամ որ գոնէոր բառնիրի կը պատ-կանէր, տեմնելով տիրող վիճակը եւ ապահովութիւնը, ետ բերել տուաւ իր ընտանիքը եւ ինքն ալ չգնաց։

Քոմիթէճի եւայլն չէ մնացած հիմա Հաթայի մէջ, Թուրք, հայ եւ բոլոր տարրերը սիրով կ՚ապրին։

Գազանճեան — Հայ վարժարաննե-րը յառաջդիմութեան ճամբուն մէջ են։ Հին Թուրք տառերուն տեղ նոր թուրքերէն տառերը ընդունեցինք։ Մէարիֆն ալ կ՚օգնէ մեզ ամէն կեր-պով եւ քանի մը ուսուցիչներ տրամա-դրած է։

Հաթայէն հեռացողները արդէն ան-գլէն եկած անտուն անտեղ գաղթա-կաններ էին, որոնք թէ՛ վախերնուն եւ թէ իրենց տնտեսական աննպաստ վիճակին պատճառով գացին Պէյրութ եւ ուրիշ տեղեր, իրենց ազգականնե-րուն մօտ, գործ գտնելու յոյսով։ Ճէպէլը Մուսայի, Պէյլանի, Անթա-քիոյ եւայլն տեղացի Հայերէն ո՛չ ոք գաղթեց, որովհետեւ գոհ էին իրենց վիճակէն, եւ տեղծուած նոր կացու-թենէն։ Կառավարութիւնը ամէն մի-ջոց ձեռք առած է, ժողովուրդին հանգստութեան եւ բարօրութեան հա-մար եւ ամէն գոհունակութիւն կ՚ընէ։ Հաթայ հիմա գտած է իր իսկական անկախութիւնը։ Ձաղ եպիսկոպոս ա-մէն յորդոր ուղղեց ժողովուրդին։

Հաթայի մէջ իսլամի, քրիստոնեայի եւայլն խնդիր չկայ, ուզողը իր եկե-ղեցին կամ մզկիթը կ՚երթայ։ Շնոր-հակալ ենք Ձեր Սրբազնութենէն որ հաճեցաք այս առաւ Աւլանեան Սրբ-բազանը մեր մօտ ղրկել եւ բարի գա-լուստ մաղթել։ Մեր պատուիրակու-թեան պետը եւ անդամները խիստ գոհ մնացին եւ յատկապէս մեր երես-փոխան ընկեր Փայ Նազմին ղրկեցին որ իրենց շնորհակալութիւնը յայտնէ։

Կատարուած գրգռութեանց առթիւ, Ֆրանսական պատուիրակ Մ. Կառոյի յայտնեցինք թէ մենք Հայերս՝ 1914ի փորձառութենէն խրատուած, այլեւս «վաղ» անցած ենք օտար պետութեանց միջնորդութեանց եւ գրգռութեանց որոճիք ըլլալէ եւ կ՚ուզենք լաւ ու հա-մերաշխ ապրիլ Թուրքերուն հետ։

Մենք Թուրքիան չէինք ճանչնար մօտէն, այլ անոր համբաւը միայն լը-սած էինք։ Հիմա որ տեսանք Անգա-րան եւ Իսթանպուլը եւ կատարուած մեծ յառաջդիմութիւնները, հասկը-ցանք որ չափազանցութիւն չեն ըս-ուածները եւ շատ գոհ մնացինք։ Ան-գարայի մէջ 200ի չափ հայ ընտանիք-ներ կան որոնք շատ հանգիստ պայ-մաններու մէջ կ՚ապրին, եւ ամէն մարդ իր գործով կը զբաղի։ Մեր գըլ-խուն եկած դժբախտութեանց պատ-ճառներէն մէկն ալ մեր «լայիգ» չըլ-լալն էր։ Եթէ Աթաթիւրք 50 տարի առաջ մէջտեղ եկած ըլլար, այս հար-ցումները կը խնայուէին մեզի։

ՍԱՆՃԱՔԻ ԿՑՈՒՄԸ ՊԱՀԱՆՋԱԾ ԵՆ

Թուրքիոյ անկախութեան տարե-դարձին առթիւ Սանճաքէն Թուրքիա մեկնող երեսփոխանական պատուի-րակութեան անդամներէն մէկը, Էն-կիւրիի մէջ վարչապետէն եւ արտա-քին նախարարէն պահանջած է որ Սանճաքը կցուի Թուրքիոյ վերջնական կերպով, որպէսզի մաքսային դժուա-րութիւններէն ազատի Սանճաքի բը-նակչութիւնը.

…մը թաքթաքոս եւ անխիղճ բռնա-կալութեանց, ամնուամենայնիւ չէ կորսնցուցած իր ցեղային միութիւնը։ Իր արիական ծագումը, իր հին եւ գա-ղափար մշակոյթը, իր գիւցազնու-թեանց պատմական էջերը, իր գեղե-ցիկ եւ առողջ երկիրը պահպանելու համար մղած կռիւները կը բաւեն՝ իսկ հրահրելու եւ արծարծելու անշէջ կրակն ու հաւատքը, որ անհրաժեշտ են ազգային ազատու-թեան համար։

Թարգմ. Վ. ՍԵԼԵԱՆ

ԲՈՒՐԳԻԱ

Հայոց Պատրիարքին մասնակցութիւնը Աթաթիւրքի յուղարկաւորութեան

«Նոր Լոյս» (Նոյ. 16) — Երէկ իրողակցութիւն տեղի ունեցաւ, Մեծ Առաջնորդին յուղարկաւորու-թեան մասնակցելու վերջնական կար-գադրութեանց համար։

Վարչական ժողովը այս առթիւ բա-ցառիկ նիստ ունեցաւ եւ կարծիքի փո-խանակութիւններ կատարեց հրաւիր-ուած անձերու հետ. եկած էին Գ. Գ. Տոքթ. Արշակ Սուրէնեան, Տոքթ. Անտոէ Վահրամ, Գէորգ Թորգոմ-եան, Վահրամ Կեսարեան, Արամ Գը-նաճեան։

Յուղարկաւորութեան մասնակցելու համար ընտրուեցաւ աշխարհական պատուիրակութիւն մը, որ կը բաղկա-նայ Գ. Գ. Յակոբ Գաթմաճեան, Տոքթ. Անտոէ Վահրամ եւ Վահրամ Կեսար-եանէ։

Ս. Պատրիարք Հօր կողմէ Տոքթ. Արշակ Սուրէնեան երէկ այցելեց կու-սակալ Փայ Մուհիտտին Իւսթիւնտա-ղի եւ ներկայացուց Ս. Պատրիարք Հօր յաղձանքը՝ անձամբ մասնակցելու յու-ղարկաւորութեան, հետեւաբար ար-տօնութիւն խնդրելով։ Նոյնպէս տե-ղեկացուց թէ վերոյիշեալ անձերէն աշխ. պատուիրակութիւն մը ընտ-րուած է յուղարկաւորութեան մաս-նակցելու համար։ Կուսակալը պատ-րաստակամութիւն յայտնեց անմիջա-պէս գրելու կեդրոն՝ Անգարա, եւ գալիք պատասխանը իսկոյն հաղորդե-լու։

Ս. Պատրիարք Հայրը եկեղեցական հետեւորդներ պիտի չունենայ։

Կուսակալը այս առթիւ դիտել տը-ւաւ թէ կը կարծէ որ քիչ մը յապաղած ենք արտօնութեան համար, եւ թէ Յունաց Պատրիարքարանը երեք օր ա-ռաջ դիմում կատարած է, եւ որուն պատասխանը մինչեւ երէկ երեկոյ չէր եկած։ Ներկայացուցչական հանգա-մանքով եւ հետեւաբար պատրաստը-ւած յայտագրին մաս կազմելով յու-ղարկաւորութեան մասնակցելու հա-մար անհրաժեշտ է արտօնութիւնը, իսկ ամէն ոք ազատ է անհատաբար ներկայ ըլլալու։

Եղած հարցման պատասխանելով կուսակալը յայտնեց թէ արտօնութիւ-նը գալու պարագային՝ Ս. Պատրիարք Հայրը աշխարհական տարազով մաս-նակցի յուղարկաւորութեան։

Տոքթ. Արշակ Սուրէնեան յայտնեց թէ ամբողջ Հայ համայնքը արտանց ու խորապէս կը կսկծայ Հայրենիքին անմահ Ազատարարին ու Մեծ Առաջ-նորդին մահուան կորուստը, այնպէս որ՝ միխիթարութիւն մը պիտի ըլլայ երբ իր անսահման վիշտին ան-ձամբ ալ թարգման ըլլան հոգեւոր պե-տը ու աշխարհական պատուիրակու-թիւնը։ Կուսակալը ջերմապէս գնա-հատելով այս անկեղծ զգացումները, պատասխանեց թէ իսկոյն պատկան իշխանութեան պիտի տեղեկացնէ յայտնուած փափաքը։

ՍՈՖԻԱՅԻ ԹՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱԿ ՀԱՅՈՑ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Սոֆիայի Առաջն. փոխանորդ Տ. Գրիգոր Ծ. վրդ. Գուսան, Թրքահպա-տակ Հայերու հետ Թրքական դեսպա-նատունը երթալով ցաւակցութիւն յայտնած է Աթաթիւրքի մահուան առ-թիւ եւ մատեան տոմարը ստորա-գրած։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ՕՐ»Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

«Ազդակ», 8 Նոյեմբեր կը գրէ —

Շաբաթ գիշեր, խանդավառ մթնո-լորտի մը մէջ տօնուեցաւ Հ. Յ. Դաշ-նակցութեան օրը, «Մէմօրիըլ Հոլ»ի մէջ։ Հակառակ անձրեւոտ օդին, խու-ռն բազմութիւն մը, մեծամասնու-թեամբ բաղկացած երիտասարդներէ, փութացած էր լսելու Դաշնակցու-թեան խօսքը եւ իր յարգանքը բերելու անոր օրուան։

«Մեր հայրենիքէն յետոյ, որով բացուեցաւ հանդէսը, օրուան նախա-գահ ընկեր Գ. Իփէքեան քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան նշանակու-թիւնը։ Յետոյ բեմ հրաւիրեց ընկեր Կ. Թանտրճեանը որ գեղեցիկ ճառով մը պարզեց Դաշնակցութեան կատա-րած դերը մեր ազգ. կեանքին մէջ, ինչպէս նաեւ կատարելիք դերը՝ անոր անկախութեան տիրացման սրբազան գործին մէջ։

Հաւաքոյթը խոր ու դաշնակ տը-պաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ.

** Կիրակի, կէսօրէ յետոյ ալ, Դաշ-նակցութեան «Օր»ը տօնուեցաւ Նոր Սիսի Ս. Սարգիս եկեղեցիին մէջ։ Հա-կառակ անձրեւին, աւելի քան 700 հո-գի փութացած էին ներկայ գտնուելու հաւաքոյթին, այնպէս որ շատերը բա-ցօթեայ դուրս մնալ։

Ընկեր Կ. Թանտրճեան մէկ ժամ տե-ւող կուռ բանախօսութիւն մը ըրաւ, մեծ խանդավառութիւն առեղծելով։ Եղան նաեւ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԻԹԷՆ

«Ազդակ» (Նոյ. 13) կը գրէ —

Ալեքսանտրէթէն եկած ճամբորդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հա-ղորդէ մեզի —

Հայերու գաղթի շարժումը կը շա-րունակուի։ Հայկական հիւղաւաննե-րը բոլորովին դատարկուած են եւ ա-մայութիւն կը տիրէ դրեթէ։ Մեկնող-ները շատ չնչին գիներով կը ծախեն իրենց հիւղակներուն տախտակներն ու կղմինտրները, ինչպէս նաեւ տնական հոյքեր եւ առարկաներ։

Գաղթի հոսանքը աւելի սաստկացաւ Ընդհ. Ապահովութեան պաշտօնատան Անտիոք փոխադրուելէն յետոյ։ Թուր-քերն ալ բոլորովին անհանդուրժելի դարձան։ Տարիներ առաջ իրենց յօժար կամքով ծախած առարկաները սկսան ետ պահանջել։ Այսպէս, հրապարակի յայտնի հայ առեւտրականներէն մէկը 8 տարի առաջ Թուրքէ մը կալուած մը գնած էր, կանխիկ վճարելով փոխար-ժէքը։ Բայց Թուրքը հիմա դիմած է հայուն եւ ետ կ՚պահանջէ կալուածը։ Հայը խնդրած է որ հրաժարի այդ պահանջքէն, քանի որ կալուածը շա-տոնց հինցած է, բայց դիմացինը պա-տասխանած է. վերջը կը տեսնուինք։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՅՑ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

ՎԱԼԱՆՍ — Զինադադարի 20րդ տարեդարձի առթիւ, այս տարուան տօնակատարութիւնները բացառիկ հանգամանք առած էին։

Վալանսի մէջ հանդիսութեանց նա-խաձեռնողը եղաւ Ս. Ո. Հ. որ սիրով հրաւիրած էր տեղւոյս Կամաւորնե-րը եւ Մարտիկները իրենց մասնակ-ցութիւնը բերելու։

Նոյեմբեր 3ին հսկայ թափօր մը կազմուեցաւ Տռոմի 15 մասնաճիւղե-րէն ու ժողովուրդի հետ միասին շար-ժուեցան դէպի Անծանօթ Զինուորի յուշարձանը։ Բոցը հրահրելու պատի-ւը տրուեցաւ Վալանսի քաղաքա-պետին։ Հանդէսէն յետոյ քաղաքա-պետն ու երեսփոխանը շնորհաւորեցին բոլոր մասնաճիւղերը ու անոնց կար-գին եւ հայ մարտիկներու մասնաճիւ-ղը։

Նոյեմբեր 10ին ուրիշ թափօր մը կազմուեցաւ դէպի կայարանը, բոցա-վառ ջահը Փարիզ ուղարկելու հա-մար։ Այս նոյն թափօրին մէջ նորէն պատուոյ տեղը կը բռնէին մեր ռազ-միկ ընկերները։

Նոյեմբեր 11ին առաւօտեան Վալան-սի Փլաս Շամբիօնէի հրապարակին վրայ տեղի ունեցաւ զօրահանդէսը։ Բերուած էին բազմաթիւ ծաղկեպսակ-ներ, որոնց մէջ աչքի կը զարնէր հայ մարտիկներու տեղական մասնաճիւղի սիրուն ծաղկեպսակը՝ երիզուած հայ-կական եռագոյնով։

Նոյեմբեր 13ին Ֆրանսական նախ-կին ռազմիկներու հետ միասին կայա-րանը գացինք Փարիզէն եկող բոցա-վառ ջահը ընդունելու։

Իսկ նոյն օրը ցերեկին Ս. Ո. Հ. կազմակերպած էր մեծ հացկերոյթ մը, որուն կը մասնակցէին աւելի քան 200 հրաւիրեալները։ Ներկայ էին քա-ղաքապետը, երեսփոխանը, եւ բազ-մաթիւ զինուորականներ եւ պաշտօ-նեաներ։ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէն կը մասնակցէին 9 գինակից ընկերներ։ Հացկերոյթի ա-տեն եղան բազմաթիւ բաժակաճառեր։ Մեր կողմէն գեղեցիկ ուղերձ մը կար-դաց երիտասարդ օժանդակ-ընկեր Վ. Պայիկեանը։

Ֆրանսացիները այնքան լաւ տրա-մադրուած էին Հայերուս հանդէպ, որ սեղանին մէջի երգել հայկական երգ մը։ Ու խմբովին երգեցինք «Բամբ Փորոտան»։

Անգամ մը եւս հնչեց հայ երգը, հայ ռազմիկի բերանով, ֆրանսական շրջանակի մէջ։

Սուլիանդալ

Օր. ՎԷՐԺԻՆ ԱՐՈՒՍԵԱՆ

եւ

Պ. ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Նշանուած

Փարիզ, 13 Նոյ. 1938

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԴԵՌԱՏԻ ՀՈՒՆԳԱՐԱՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ ԷՅՖԷԼԻ ԱՆԹԵՆԷՆ

Ամսոյս 26ի շաբաթ օր իրիկուան ժամը 7 — 7.30 Էյֆէլի անթենի կայա-նէն պիտի նուագէ հայազգի դեռատի ջութակահար արուեստագիտուհի Cabriella Lingyel, որ մեծ համբաւ կը վայելէ Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ եւ ճանչցուած էր իբրեւ ամէնէն փոք-րիկ ջութակահարուհին։ Էյֆէլի ան-թենի տնօրէնութիւնը յատկապէս հը-րաւիրած է զինքը Պուտափեշտէն, ուր կը բնակի օրիորդը։

Պուտափեշտի Հայոց առաջնորդ Հ. Վրթանէս վրդ. Բունկուց մեզի ուղ-ղուած գրութեամբ մը Փարիզահա-յերուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ մեր այս հայրենակցուհիին վրայ, որ կը պատկանի հայկական հին գաղու-թին, դարեր առաջ գաղթած Հայաս-տանէն դէպի Կալիցիա եւ Պուքովինա։ Հայու անունն ու լեզուն կորսնցուցած ըլլալով հանդերձ, այդ գաղութին պատկանողները հպարտութեամբ կը յայտարարեն ցարդ իրենց հայկական ծագումը եւ հայ անունը մեծ յար-գանք կը վայելէ ամբողջ Հունգարիոյ մէջ։ Հայերը անուանի զօրավարներ եւ նախարարներ տուած են այդ երկ-րին եւ Հունգարները միշտ երախտա-գիտութեամբ կը յիշեն զանոնք։

Gabriella Lengyel 1916ին, երբ դեռ 5 տարեկան էր, մտած է Պուտափեշտի Ֆր. Լիստ բարձրագոյն երաժշտանո-ցը, որուն շրջանն աւարտած է 1936ին, ստանալով պետական վկայական։ 1934ին, երբ 13 տարեկան էր, առացած է Բէմէնեիի մրցանակը, 1937ին մաս-նակցած է Վիէննայի ջութակի միջազ-գային մրցումին եւ շահած է Բ. մր-ցանակը եւ 1000 շիլին։ Այս առթիւ իր մասին գովեստով խօսած են Վիէննայի Տաա էխօ, Նոյէս Վինըր Թակպլաթ, Նոյէս Վինըր Ժուռնալ, Ֆոլքսցայ-թունկ, Վինըր Նոյս թէ Նախրիխթըն, Վինըր Ցայթունկ եւայլ թերթերը։ Իսկ հունգարական Փէշթի Հիրլափ, Փէշթէր Լոյտ, Մակյար Հիրլափ, Մա-նարտէկ, Փէշթի Նափլօ, Պուտափէշ-թի Վիրլափ, Ուժսէկ, Նէփշաւա եւայլ թերթեր ներբողներ հիւսած են միշտ իր արուեստին մասին։

Շաբաթ օրուան յայտագրին մաս կը կազմեն զանազան կտորներ հունգար հեղինակներէ. Փարիզեան Ռատիոյի թերթեր հրատարակած են արդէն յայտագիրը։

Գ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ ՀԱՎԱՆԱՅԻ ՄԷՋ

Գ. Ժորժ Սինանեան, յայտնի ջու-թակահարը կը շարունակէ իր պտոյտ-ները արտասահմանի մէջ։ Վերջին ան-գամ Պէթհովէնի նուիրուած երեք նը-ւագահանդէսներու մասնակցած է Հա-վանայի «Ֆոլքոն» սրահին մէջ, ջերմ ծափերու արժանանալով։ Իրեն ընկե-րակցած է յայտնի դաշնակահար Ալ-ֆրէտ Ֆոլքօն։

Գ. Սինանեան մտադիր է մօտերս վերադառնալ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները, ուր մեծ յաջողութիւն գտած էր երկու տարի առաջ։

Հ. Ս.

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Հայ կանանց այս միութիւնը, որ-ուն հայ կարմիր Խաչի մասնաճիւղ, հիմնուեցաւ 1933ին եւ ներկայիս Պուէ-նոս-Այրէսի եւ իր արուարձաններուն մէջ 350է աւելի անդամներ կը հաշուէ եւ անխոնջ գործունէութիւն մը։ Հայ Կարմիր Խաչի Հարաւային Ամե-րիկայի Շրջանային Վարչութիւնն ալ կը գտնուի Պուէնոս-Այրէսի մէջ, ուր ամէն տարի կանոնաւորաբար կը գու-մարուի իրենց Շրջանային Ժողովը։ Այս կանանց կազմակերպութիւնը ամ-բողջ Հարաւային Ամերիկայի մէջ մօտ 750 անդամներ ունի եւ կոչուած է մեծ դեր մը խաղալու հայապահ-պանման գործին մէջ։

Պէտք է յիշատակել նաեւ Հայ Առա-քելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձու-թեան օժանդակ՝ Մշակութային Յանձնախումբը։ Այս յանձնախումբը մէկ կողմէն եկեղեցական երգեցիկ խումբ կը պատրաստէ եւ կը կազմա-կերպէ հոգաբարձութեան հանդէսնե-րու թատերական ու գեղարուեստա-կան մասը, միւս կողմէն ալ ռատիոյի միջոցով, հայկական երաժշտու-թեամբ ու սպաներէն հակիրճ բանա-խօսութիւններով հայ մշակոյթը կը ծանօթացնէ ու կը տարածէ։

Աւելցնեմ նաեւ, որ Պուէնոս Այրէ-սի մէջ ամէն շաբաթ ունէ հայկական ներկայացում, համերգ կամ երեկոյթ տեղի կ՚ունենայ։ Հայ հասարակութիւնն ալ բաւական վարժուած է հայկական այդ ձեռնարկներուն, եւ սրահները կը լեցուին։

Ահա Պուէնոս-Այրէսի հայ գաղու-թին ազգային կեանքը հակիրճ գծերով եւ այն չափով, որ չափով որ իր նեղ-քին կեանքին կը վերաբերի. սակայն Պուէնոս-Այրէսի մէջ կայ Հարաւ. Ա-մերիկեան չափանիշով համազգու-թային կեանք մը եւս.

Երբ Հիւսիսային Ամերիկայի Մի-ացեալ Նահանգներու հայութիւնը տարուբաժան է ու Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան կողմէ ա-ռանձինթեմ է յայտարարուած, Հարա-ւային Ամերիկայի հայութիւնն ալ են-թակայ է հաշակուած նոյն թեմին. այսինքն՝ Ամերիկայի թեմը իր մէջ կը պարփակէր թէ՛ Հիւսիսային եւ թէ՛ Հարաւային Ամերիկաները։

Սակայն, Հարաւային Ամերիկան ի-րաւականօրէն Հիւսիսային Ամերիկա-յի թեմին պատկանելով հանդերձ, փաստօրէն այդ թեմի մաս չէ կազմած, որովհետեւ ոչ տուրք է վճարած — գո-նէ 1923էն ի վեր — եւ ոչ ալ թեմական պատգամաւորական ժողովներու է մասնակցած։ Սոն Բաւլոյի քահանան Պոլսոյ Պատրիարքարանն է ղրկած, Պուէնոս-Այրէսի քահանաներէն մէն ալ նոյն Պատրիարքարանն է օծած ու ղրկած է. Մոնթէվիտէօի վարդապետը ինքն իր գլխուն եկած եկած է. այս «հովիւ»ները յարաբերած են թէ Ամե-րիկայի առաջնորդութեան եւ թէ Պատրիարքարանին հետ. երբեմն ոչ մէկուն հետ կապ չեն պահած։

Այսպիսի անորոշ վիճակ սկզբնական տարիներուն համար արդարանալի ու հասկնալի էր, երբ մանաւանդ Հիւս. Ամերիկայի առաջնորդութիւնը իր կողմէն նախաձեռնարկ չէր ըլլարհո-վիւներ ղրկելու, եկեղեցական գործը կարգի դնելու եւ հայ գաղթականու-թեան հոգեւոր պէտքերը հոգալու հա-մար։

Այդ տարիներուն ոչ մէկ գաղութա-յին մարմին բծախնդիր չէր, թէ «հո-վիւ»ը իր Միւռոնը ուսկից կը ստա-նար, նոյնիսկ չէին փնտռեր թէ՛ գոր-ծածուածը Միւռո՞ն է թէ ձիթախեղ. բաւական կը նկատէին, որ հայ կղե-րական մը ու եկեղեցական շէնք մը ու-նին եւ եկեղեցական պաշտամունքն ու խորհուրդները կատարող մը կայ։ Բայց այդպէս երկար չէր կրնար տե-ւել. բնականօրէն առեղծուած էր եկե-ղեցական կազմակերպութիւն, տեղա-կան պետական սահմանադրութիւննե-րուն յարմարցուելով, իւրաքանչիւր գաղութի մէջ կեանքի էին կոչուած կրօնա-մշակութային Ընկերակցու-թիւններ, որոնք դարձած էին «բրա-ւական անձնաւորութիւն», այլպիսով իրաւական տէրը դառնալով ազգային շէնքերուն — եկեղեցի կամ դպրոց։

Հոս պէտք է շեշտել մը անհրաժեշտ է կատարել ընդգծելու համար, որ Հա-րաւային Ամերիկայի ոչ մէկ հանրա-պետութեան մէջ կրօնական համայնք-ներ ու փոքրամասնութիւններ չեն ճանչցուիր. բայց հանրապետութեան-ներուն մէջ ալ եկեղեցին պետութենէն բաժնուած է, պետութիւնը ունէ պաշ-տօնական դաւանանք չունի, վճռակա-նօրէն գրութիւններու մէջ դաւանանքի սիւ-նակ անգամ չկայ. կրօնքը խղճի գործ կը նկատուի, բացարձակօրէն ազատ է. այնպէս որ ունէ դաւանանքի պատկա-նողներ կրնան կրօնական ընկերակցու-թիւններ կազմել, իրենց դաւանանքը քարոզել ու տարածել բերանացի թէ գրաւոր, սեփականութիւններ ունենալ ու մատակարարել։ Մոնթէվիտէօի եւ Գորտովայի Գաղութային Միութիւն-ները ինչպէս եւ Պուէնոս-Այրէսի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբար-ձութիւնը այսպիսի կրօնական ու միա-ժամանակ մշակութային ընկերու-թիւններ են յաջս իշխանութիւննե-րուն. ուրիշ խնդիր թէ՝ մեր գաղութ-ները կը ճանչնան անոնց բարոյական հեղինակութիւնը եւ զանոնք կը նկա-տեն իբր ազգային մարմիններ։

Հիմա դառնանք բուն նիւթին։

Երբ եկեղեցական գործը այլեւս բա-ւական ամուր ու նաեւ երկրին իշխա-նութեան կողմէ օրինականացուած հիմքի վրայ կը դրուէր, Միութիւննե-րու («Ընկերակցութիւններ») վարչու-թիւնները աւելի ծանր ու պատասխա-նատու բեռներու տակ կ՚իյնային. դպրոցական գործն ալ մեծ մասամբ եկեղեցական գործին զուգընթաց կը յառաջանար, քահանաներու թիւը կ՚ա-ւելնար — պահանջ կար — նիւթական ու կրօնական խնդիրներու շուրջ վարչու-թիւններու եւ հոգեւորականներու մէջ տարակարծութիւններ կը ծագին ան-խուսափելիօրէն։ Այսպիսով, մէկ կող-մէն ներքօրէն պահանջ կը գտնուի որ Հարաւային Ամերիկայի բոլոր գա-ղութներու եկեղեցական կազմակեր-պութիւնը մէկ ընդհանուր յայտարա-րի բերուի, օժտուի մէկ հոգեւոր վե-րին իշխանութեամբ, որ վերջ տայ ներքին կրօնական անիշխանութեան։ Միւս կողմէն ալ մեր եկեղեցական գերագոյն իշխանութիւնը չէր կրնար աւելի երկար ժամանակ անտարբեր մնալ Հարաւային Ամերիկայի մօտ 30 հազարնոց գաղութի նկատմամբ. մա-նաւանդ որ Պուէնոս-Այրէսը սկսեր էր ուղղակի յարաբերիլ Էջմիածնի հետ։

(7)

Ն. Ա.

բու Դաշնակցութեան հակակշիռէն եւ դառնայ գերմանական քաղաք, 2.— Լեհաստանի արուած չեխական հողամասին վրայ Գերմանիա չինէ երկաթուղի մը, որ հասնի մինչեւ ռումանական սահմանագլուխ։

Ուրիշ աղբիւր մը կը հաղորդէ, ընդհակառակն.—

Գերման կառավարութիւնը խիստ ծանուցագիր մը տուաւ Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ կառավարութեանց, ազդարարելով որ դադրեցնեն ամէն միջամտութիւն Չեխօսլովաքիոյ ներքին գործերուն։ Լեհաստան եւ Հունգարիա կը մեղադրուին, թէ Ռութէնիոյ մէջ խռովութիւններ կը փորձեն Փրակայի իշխանութեան դէմ։ Կ'ըսուի թէ հակառակ Վիէննայի համաձայնութեան՝ Լեհաստան եւ Հունգարիա չեն դադրեցներ իրենց պայքարը, որու նպատակն է սահմանակից դառնալ Սլովաքիոյ մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Գարոյր Պագըրճեան (Պոլիս), Պ. Լեւոն Պագըրճեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Պօղոսեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Էքիզեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Քաջունի Պագըրճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Պագըրճեան եւ զաւակունք (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Պօշնաքեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Եարմաեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, զոքանչին, հարսին, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԻՍԿՈՒՀԻ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ, 1938 Նոյեմբեր 12ին՝ Մարսէյլի մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 1 Դեկտ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Պ. ՕՆՆԻԿ ՌՈՒԹՀՈՍ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայ Ազգը»

"ՎԷՄ,,

Քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ ՎԷՄի ԺԳ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Մտածումներ ազգային միութեան եւ կազմակերպութեան մասին»։ ԳՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ՝ «Վանի երկրորդ կռիւները եւ վերջին իշխանութիւնը»։ Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ «Պատրանքներու շրջանից» (Դ)։ Տ. ԴԷՈՑԵԱՆՑ՝ «Հետախոյզի մը յուշերը»։ Ս. Օ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ «Հայոց հարցը թննադատական թուականներուն»։ ՍԱՐՈՒԽԱՆ՝ «Յովհ. Թումանեանի յիշատակին»։ ՅՈՎՍ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ՝ «Յովնան Դաւթեան»։ Ինչպէ՞ս խորհրդայնացան Ադրբէջանն ու Վրաստանը։ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ՝ «Պրապիրահայ գաղութը»։

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար։

Հասցէ՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis - Robinson (S.).

Բաժանորդներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները 26 Նոյեմբեր, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Արիմեան» դպրոցին մէջ։

ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏ. Միութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի զինակից ընկերները յառաջիկայ Նոյ. 26ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Պէլվիլի Թապայի վերնայարկը. Կարեւոր օրակարգ.

ԿՈՉ
ՄԵԾ-ՆՈՐ-ԳԻՒՂՑԻՆԵՐՈՒՆ

Հայրենակից Տէր Վարդան քահանայ Ժամկոչեան քանի մը ամիսէ ի վեր ձեռնարկած է «Մեծ Նոր Գիւղի պատմութիւնը» անուն գրքի մը պատրաստութեան, անոր մէջ պատկերացնելով գիւղի 200 տարուան կեանքը։

Ուստի կը խնդրուի բոլոր Մեծ Նոր գիւղացիներէն եւ հոն պաշտօնավարած ուսուցիչներէն, որ բարեհաճին գիւղի մասին (դէպքերու եւ դէմքերու) տեղեկութիւններ հաղորդել, եւ ղրկել հնտաքրքրական տեղեկութիւններ, մինչեւ յառաջիկայ Ապրիլ ամսոյն սկիզբը, ուղղակի Տէր Հօր հասցէին, Père Vartan Jamgotchian, 27 Rue St. Michel, Lyon (Rhone) France.

Le Gérant . H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dauoesne — PARIS (13)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

23 Մայիս — 31 Մայիս

ՊԱՆԵԷՕ, Ա. Ի. 75
ՆԱՆԹԸՐ, Մ. Թ. 100
ՃԱՐԱՊԼՈՒՍ, Մ. Պ. 75
ԸԼՎԻԱՆ, Նիչ. 75.
ՎԻԼԻԷ, Վ. Ա. 40
ԼԱ ՍԷՅՆ, Ս. Կ. 40
ՎԱԼԱՆՍ, Ա. Տէր Ս. 100
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Եօզ. Պ. 40

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Շրջ. Կոմիտէն բոլոր խումբերու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Տիգրան Ջէքիեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իր եղբօր՝ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՋԷՔԻԵԱՆի մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼի «Մարօ» խումբի ժողովը 27 Նոյ., Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին «Յաֆրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ Լ'Էգլիզ։ Օրակարգ՝ զեկուցում Երջ. ժողովի։ Ներկայ պիտի ըլլայ Երջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ճիշդ ժամին ներկայ գտնուիլ։

ՑԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Զաւարս» խումբի Ընդհ. ժողովը 26 Նոյ., Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ճաշարանին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 27 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՌՈՆԹԷԼԻԷի «Խշխաս» խումբի ժողովը 27 Նոյ., Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ճաշարանին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

— ∞ —

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

ՔՕԼԻԶԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 21 ՊՈՒՎԱՐ ՏԻԿՈՆԻԷ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԸՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կ'երգէ Օր. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Մարսէյլի Քոնսէրվաթուարէն), Օր. ՀԵՐԱ ԳՄԲԸԼԵԱՆ, պիտի երգէ ու պարէ ՕՏԷԹ ՍԻՄՈՆ։ Կ'արտասանեն ընկերներ՝ Մ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ եւ Օրիորդ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ։

Կը նուագեն ջութակահար Պ. Ս. ՁԷՕՐԷՔՃԵԱՆ, եւ Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ։

Հանդէսը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 12ին

Մախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՎԻԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԵՒ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

26 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս Մէզի, Սալ տէ Ֆէթի սրահը, Ռիւ տէ Վ'էզօլ (մերձերին եռեւր) «Րաֆֆի» երգչախումբ, «Եփրատ» նուագախումբ, հայկական պարեր։ Կը ներկայացուի «ՕՏԱՐԻՆ ՑԱՒԸ» (Աշուղ Ղազարէ)

Աժան պիւֆէ

Մուտք 5 ֆրանք

Ավտոյ Թիւ. 1 օթօպիւս. իջնել Մէզի

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline; à Villeurbanne, près Lyon.
ԼԻՈՆ
Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères, à Marseille.
ՄԱՐՍԷՅԼ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ.

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 78
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
Եւրոպա եւ Արեւելք .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 275 ֆրանք 120 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ DIMANCHE 27 Novembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3897 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՎԱՆ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՀՈՐԻԶՈՆ ՄԸ

— oo —

Ցետպատերազմեան դիւանագիտութիւնը բոլորովին նոր կերպ մը կը կիրարկէ: Մասնաւորապէս վերջին տասնամեակի ընթացքին, աւելի ընդհանրացան այդ ձեւերը,— այցելութիւններ պետական մարդոց, որոնք անձնական շփումներով կը լուծեն բոլոր կարեւոր հարցերը: Պատերազմէն առաջ, նման այցելութիւններ բացառիկ դէպքեր էին (Փուանքարէի՝ Փեթերպուրկ այցելութիւնը, օրինակ): Ճիշդ է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը փամի լաւագոյն առիթ մը կ'ըլլար: Բայց, հակառակ ատոր, առանձին շփումները շարունակուեցան, նոյնիսկ, օր օրի աւելցան: Եթէ փորձէինք վերջին 20 տարուան պաշտօնական այցելութիւնները դասաւորել, մեր օրինակները չբաւէին ապահովաբար:

Այս բոլորին «ախոյեանութիւնը» շահեցաւ, անշուշտ, Չէմպըրլէյն, Անգլիոյ բովանդակ պատմութեան մէջ աննախընթաց շարժուձեւ մը ընելով:

Անգլիոյ վարչապետը երկու օրուան այցելութիւն մը տուաւ նաեւ Ֆրանսայի մայրաքաղաքին, իր հետ ունենալով արտաքին նախարարը, որ, ինչպէս ծանօթ է, ամբողջովին կը բաժնէ Չէմպըրլէյնի քաղաքական ծրագիրն ու այդ ծրագրին իրականացման համար անոր նախընտրած քաղաքականութիւնը:

Խօսելով Միւնիխէն վերջ ստեղծուած հանդարտութեան մասին, կ'ըսէինք, այս սիւնակին մէջ, թէ այդ երեւութական հանդարտութեան ներքեւ պէտք է տեսնել արագ ու հետեւողական ճիգ մը՝ բոլոր գլխաւոր ու «փշոտ» հարցերը կարգադրելու: Չէմպըրլէյն - Հըլիֆաքս այցելութիւնը եկաւ ապացուցանելու թէ սեպտեմբերէն մինչեւ նոյեմբեր, երկու ամսուան համեմատաբար կարճ ժամանակաշրջանը ծառայած է հիմնական հարցերու կարգադրութեան՝ ոչ միայն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, այլ նաեւ՝ Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի ու Իտալիոյ, եւ այս վերջինին ու Անգլիոյ միջեւ: Պարզ է, որ Չորսերու այս բանակցութիւնները տարուած են մէկ կողմէ՝ Փարիզի ու Լոնտոնի, ու միւս կողմէ՝ Պերլինի ու Հռոմի միջեւ ներքին ու մասնակի բանակցութիւններուն հետ զուգընթաց կերպով:

Այդ է պատճառը, որ Անգլիոյ վարչապետին ու արտաքին նախարարին այցելութեան օրերուն հրապարակ գրուեցաւ գերմանօ-ֆրանսական համաձայնութեան մը կամ յայտարարութեան մը լուրը, ինչ որ առիթ տուած է Անգլիոյ վարչապետին, Փարիզի մէջ, «իր ուրախութիւնը յայտնելու»:

Այլեւս ստոյգ է, որ քանի մը օրէն Փարիզ կ'ըլլայ նաեւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, ստորագրելու համար, Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն հետ, վերոյիշեալ յայտարարութիւնը:

Աւելցուցէք այս բոլորին վրայ անգլեւիտալական համաձայնութեան իզօրու դառնալը, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի կողմէ Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը, ու յստակ կերպով երեւան կուգայ այն հսկայ տարբերութիւնը որ կայ, Եւրոպայի քաղաքական կեանքին մէջ, Սեպտեմբերի կացութեան ու Նոյեմբերի կացութեան միջեւ:

Չեխոսլովաքիոյ տագնապը, որ նոր արհաւիրք մը կրնար ստեղծել, դարձաւ, ընդհակառակն, նախօրէն նոր շրջանի մը: Ճիշդ է, որ տակաւին անլոյծ կը մնայ գաղթավայրի հարցը, զոր այնքան վճռական ձեւով դրաւ գերմանական մամուլը՝ անկէ առաջ: Ինչպէս եւ զանազան առիթներով արծարծեցին Ռայխի վարիչները: Այս հարցը նոր մտահոգութիւն մը, կամ առ նուազն՝ նոր շփոթութիւն մը ստեղծեց միտքերու մէջ, երբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատասխանատու անձերը, դեռ քանի մը օր առաջ, միաժամանակ կերպով յայտարարեցին թէ գաղթավայրերու վերադարձումի խնդիր գոյութիւն չի կրնար գոյութիւն ունենալ...

Թողունք այս ու նման յայտարարութիւնները, որոնք իրենց ժխտումին թէ հաստատումին մէջ ոչ մէկ տեւական արժէք կրնան ունենալ: Կասկած չկայ, որ Չորսերու մասնակի ու հաւաքական բանակցութեանց միջոցին շօշափուած է նաեւ այս հարցը: Թերեւս շօշափուեցաւ նաեւ Փարիզի մէջ՝ վերջին օրերուն: Եւ ապահովաբար պիտի շօշափուի նաեւ երբ Ռիպպընթրոփ ստորագրելու գայ յայտարարութիւնը, որուն գոյութիւնն իսկ վկայութիւն մըն է թէ Փարիզի եւ Պերլինի միջեւ համաձայնութիւն մը կայ նաեւ ուրիշ կարեւոր հարցերու շուրջ:

Բոլոր մասնանշումներէն դուրս, որոնք եղան ու կ'ըլլան այս այցելութեանց առթիւ, հիմնականը այն է, որ, ինչպէս ըսինք, քաղաքական կեանքը կը դրուի աւելի ապահով խարիսխի մը վրայ:

Իրականին մէջ, «Չորսերու ժողովի» ծրագիրն է որ անպաշտօն ձեւով մը կը կիրարկուի: Թէեւ, միւս կողմէ, Անգլիա կարեւոր քայլ մը եւս առաւ վերջերս՝ Միացեալ Նահանգներու հետ «առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքելով, որ քաղաքական տարողութիւն ալ ունի», ինչպէս նաեւ, կը հաղորդէինք երէկ, համաձայնեցաւ Ֆրանսայի օգնել, յարձակումի մը ենթարկուած պարագային, նաեւ ցամաքային բանակով: Իսկ Գերմանիա եւ Իտալիա կը շարունակեն սպառազինումի իրենց նախկին թափը՝ «ուժերու ներկայ համեմատութիւնը պահելու համար»:

Այս բոլորը պատճառներ չեն, սակայն, եզրակացնելու համար թէ «շուտով կը գտնուինք երկրորդ տագնապի մը առջեւ», ինչպէս կը գրէր, անցեալ օր, ֆրանս. լուրջ թերթի մը քաղաքական աշխատակիցը, Հիթլերի ներքին պատրաստութիւններուն ակնարկելով: Ընդհակառակն, արեւմտեան Եւրոպան կը փակէ արդէն սահմանային բարեփոխումի հարցը, որու մասին կը դրուի ատենէ մը ի վեր:

Այսպէս, ուրեմն, քայլ առ քայլ, Եւրոպայի արեւմուտքէն դէպի արեւելքն անոր՝ խաղաղ լուծումի ծով մըն է որ կը տապալէ, մէկիկ մէկիկ, պատուարները, բանալով նոր հորիզոն մը:

Հորիզոն մը, որ իր կարգին պիտի բանայ, բնականաբար, նոր վիճակ մը, որ դեռ կը մնայ անծանօթ: Ինչպէս անծանօթ կը մնայ ելքը մեծագոյն հարցերէն մէկին,— Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան պարագան: Մանաւանդ՝ Ֆրանսայի հետ հասկացողութեան մը համար Պերլինի ցոյց տուած անձկութենէն վերջ...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ԺԱՄ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը որոշեց ընդհ. գործադուլ կատարել Չորեքշաբթի: Ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի, որ յաջորդ օրը, Հինգշաբթի, 1 Դեկտեմբեր, աշխատանքը վերսկսի ամէն կողմ: Հրահանգ տրուեցաւ նոյնպէս որ միջադէպեր չստեղծուին, նիւթական վնասներ չըլլան եւ ցոյցը տեղի ունենայ կարգապահութեան մէջ: Միւս կողմէ, առողջապահական սպասարկութեան մէջ ծառայողները պարտաւոր են շարունակել իրենց աշխատանքը,— հետեւաբար բաց պիտի մնան դեղարանները, գերեզմանները, հիւանդանոցները: Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին ապահովելու համար պարենաւորումը Փարիզի եւ գաւառներու: Որոշ չափով պիտի ապահովուին նաեւ կազը, լոյսը, փողոցներու մաքրութիւնը: Ցոյց եւ գործարանի գրաւում պիտի չըլլայ:

Ընդհակառակն բոլորովին պիտի դադրեցուի աշխատանքը հաղորդակցութեան սպասարկութեան մէջ, — շոգեկառք, օթօպիւս, մեթրօ:

Կառավարութիւնը զինուոր. գրաւման ենթարկեց Նոռի հանքերն ու գործարանները

— — —

Գործարաններու եւ հանքերու գրաւումը հսկայ համեմատութիւն առած է մասնաւորաբար հիւսիսային այն շրջաններուն մէջ, որոնք ծանօթ են «սեւ հողեր» անունով: Կարգ մը տեղեր գործարաններու պարպումը կատարուեցաւ առանց միջադէպի,— օրինակ Անզէնի մէջ, գաւառապետը բանակցութեամբ կարգադրեց եւ պարպել տուաւ հանքերն ու արհեստանոցները: Նախ հեռացուց ոստիկանները, որոնց մեկնումէն վերջ դուրս ելան բանուորները, որոնք մինչեւ վերջ կը սպառնային, ջուրի խողովակները բանած, պաղ ջուրի լոգանք մը տալ ոստիկաններուն:

Կառավարութիւնը որոշեց զինուորական գրաւման տակ առնել Նոռի շրջանի բոլոր հանքերն ու գործարանները: Լիլի Ա. զօրաբանակին պատերազմական ատեանը, նախագահութեամբ Զօր. Տումէնի, անմիջապէս մեկնեցաւ Վալանսիէն:

Միւս կողմէ Տալատիէ խորհրդակցութեան հրաւիրեց Փարիզի զինուորական կառավարիչը, ոստիկ. վերատեսուչը եւ Սէնի նահանգապետը: Այս խորհրդակցութեան ընթացքին որոշուեցաւ ձեռք առնել ամէն անհրաժեշտ միջոց, ապահովելու համար հանրային սպասարկութիւնը գործադուլի ժամանակ:

Թէ՛ ինչ վախճանի պիտի յանգի երկու ճակատներու այս յարդրումը, յայտնի չէ: Բանուորական կազմակերպութիւնները կը պատրաստուին տասնացի գործադրել «աշխատանքի լռութիւնը» ամբողջ երկրին մէջ, իսկ կառավարութիւնը կը փորձէ ձախողութեան մատնել այդ սպառնալիքը: Միւս կողմէ, ընկերվարական կուսակցութիւնը հրապարակաւ կը պահանջէ կառավարութենէն հրաժարիլ անմիջապէս: Լէոն Պլում եւս բաց նամակ մը հրատարակելով «Փօփիւլէր»ի մէջ, կոչ կ'ուղղէ Տալատիէի, որ չյամառի, ոչ ետ երթալու ճամբայ կայ այլեւս, ոչ ալ յառաջ երթալու, ու պաղատագին կը խնդրէ որ հրաժարի:

Կառավարութիւնը կը խորհի լուծե՞լ համայնավար կուսակցութիւնը

Զրոյց շրջած ըլլալով, որ կառավարութիւնը կը խորհի լուծել համայնավար կուսակցութիւնը, Ժաք Տիւքլօ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Էռիոյի հետ: Ցայտնի չէ թէ ի՛նչ ապահովութիւն տրուեցաւ համայնավար կուսակցութեան քարտուղարին, բայց որոշ է որ Ժաք Տիւքլօ չգոհացաւ այդ դիմումով եւ, Ուրբաթ օր, երբ Երեսփ. Ժողովի Ելմտ. Ցանձնախումբը նիստ գումարած էր քննելու համար կառավարութեան ներկայացուցած պիւտճէն, յայտարարեց թէ կ'ուզէ տեսակցութիւն մը ունենալ վարչապետին հետ, վախ յայտնուած ըլլալով որ կառավարութիւնը կը խորհի լուծել համայնավար կուսակցութիւնը, եւ այս առթիւ բողոքեց կառավարութեան դէմ, որ բռնի ուժով եւ արտասուաբեր ռումբերու գործածութեամբ բանուորները դուրս հանած է գործարաններէն:

Դիտել տրուեցաւ որ համայնավար կուսակցութիւնը լուծելու խօսք չի կրնար ըլլալ, քանի որ արմատական - ընկերվարական կուսակցութիւնը դէմ է նման կարգադրութեան մը:

Միւս կողմէ, համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Պիւրօն յայտարարութեամբ մը կը բողոքէր Տալատիէի դէմ, անոր քաղաքականութեան մէջ տեսնելով ձգտում մը ժողովուրդը պառակտելու եւ յետադիմական շարժում մը փորձելու: Այս առթիւ կ'աւելցնէր թէ Տալատիէ մտադիր է, կռթնելով խռովարար կազմակերպութիւնները լուծելու մասին տրուած հրովարտակներու վրայ, լուծել նաեւ համայնավար կուսակցութիւնը եւ «հիթլերականացնել երկիրը»:

(Լուրերու շարունակութիւնը տեսնել Դ. էջ)

ԿԱՐՕՏ ՀԱՅՐԵՆԻ

— oo —

(ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸ «ԱՆՈՒՇ»ԷՆ)

Կանչում է կրկին, կանչում անդադար
Էն չքնաղ երկրի կարօտը անքուն,
Ու թեւերն անեղ փռած տիրաբար՝
Թռչում է հոգիս, թռչում դէպի տուն:

Ուր որ հայրենի օջախի առաջ
Վաղո՜ւց կարօտով սպասում են ինձ,
Ու ձմրան երկար գիշերը նստած՝
Խօսում են Լոռու հին – հին քաջերից:

Դէպ էն սարերը, որ վէս, վիթխարի,
Հարբած շարքերով բռնած շուրջպարի,
Հսկա՜յ շուրջպարի բռնած երկնքում,
Հրճւում են ասես էն մեծ հարսանքում

Պերճ Արագածի նազելի դստեր,
Որ Դեւ - Ալ, Դեւ - Բետ եւ այլ հսկաներ,
Խօլ – խօլ հսկաներ հնոց աշխարհի,
Փախցրին բերին անառիկ Լոռի:

×

Է՜յ հին ծանօթներ, է՜յ կանաչ սարեր,
Ահա ձեզ տեսայ ու միտքս ընկան,
Առաջս եկան երջանիկ օրեր,
Սիրելի դէմքեր, որ հիմի չկան:

Անցել են, ոնց որ ծաղկունքը պէս - պէս,
Որ անցած գարնան կային ձեր լանջում,
Անցե՜լ՝ ձեր գլխի հերուան ձիւնի պէս,
Բայց եկել եմ ես՝ նրանց եմ կանչում:

Ողջո՜յն ձեզ, կեանքիս անդրանիկ յուշեր,
Որբացած հոգիս ողջունում է ձեզ,
Թռչուն կարօտով փնտռում ձոր ու լեռ,
Դիւթական ձայնով կանչում է հանդէս:

Դուրս եկէք կրկին շիրմից, խաւարից,
Դուրս եկէք տեսնեմ, շօշափեմ, լսեմ,
Կեանքով շնչեցէք, ապրեցէք նորից,
Լցրէք պօէտի հանոյքը վսեմ ...:

×

Եւ մութ այրերից մամռոտ ժայռերի,
Թաւուտ ծմակի լռին խորքերից
Մանուկ հասակիս հնչուն ծիծաղի
Արձագանքն ահա լսում եմ նորից:

Թնդում է զւարթ աղմուկը բինի,
Բարձրանում է ծուխն իմ ծանօթ ուրթից,
Ու բոլորն ահա, նորից կենդանի,
Ելնում են աշխոյժ վաղորդեան մութից,
Ու թա՜րմ, ցօղապատ լեռների լանջում ...
Սո՜ւս... ականջ արա՛,— հովի՛ւն է կանչում:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հո՞ղ կը պահանջեն Ռումանիայէն

— oo —

Ռումէն ազգային - գիւղացիական կուսակցութեան նախագահը, Մանիու, յայտարարութեամբ մը ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այն վտանգներուն վրայ, որոնք կրնան ծագիլ, երբ, Կարոլ Թագաւորին միահեծան իշխանութիւնը, մամուլի եւ ազատ խօսքի ամէն ազատութիւն ջնջելէ վերջ, շարունակէ նպաստաւոր դիրք մը բռնել դաշնագիրներու վերաքննութեան հոսանքին դէմ, ժողովուրդէն պահել այն հողային պահանջները, որոնք կ'ըլլան Ռումանիայէն
կուսակցութիւնը, որու կ'անդամակցին մարդիկ որոնք 1918ին մայր - հայրենիքին միացուցած են կարգ մը նահանգներ, հրապարակաւ կը բողոքէ բոլոր նման հողային պահանջներու դէմ, ինչ ձեւով ալ կատարուին, ինքնավարութեան ծրագրով թէ բոլորովին անջատումով: Ու կ'աւելցնէ որ նուիրական սահմաններու դէմ ամէն յարձակում պիտի դիմաւորուի գիտակից ժողովուրդի մը միահամուռ ընդդիմութեամբ:

— oo —

ԿԱՐՈԼ Թագաւոր, Հիթլերի հետ տեսակցութեան ընթացքին, կ'ըսուի թէ ապահովութիւն ստացած է որ գերման կառավարութիւնը ուժ պիտի չտայ Հունգարիոյ՝ վերագրաւելու համար Թրանսիլվանիան:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը օրական 180 միլիոն ֆրանք կը ծախսէ ազգային պաշտպանութեան համար,— պատերազմական նախարարը յայտարարեց թէ ներկայ տարուան ընթացքին 340 միլիոն սթերլին ծախսուած է ծովային, օդային եւ ցամաքային բանակներու սպառազինութեան համար, 200 միլիոն աւելի քան 1931 տարուան ընթացքին ծախսուած գումարը:

ԿԱՐՄԻՐ բանակին քաղաքական գործավարը, Միշին, սպաննուեցաւ՝ իր մեքենաշարժ հեծելանիւով հրասայլի մը բախելով: Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ եղածը մահափորձ մըն էր եւ ոչ թէ արկած մը,— եւ ձերբակալուած են «ոճրագործները»:

ՄՇԱԿՈՅԹ ԵՒ ԻՆՔՆԱԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Մեր նախորդ յօդուածներուն մէջ բարենշան երեւոյթի մը նախանշանները շեշտելով՝ ըսած էինք թէ հակառակ այն հատուածումներուն որոնց մեր ազգը ենթարկուած է այսօր, հակառակ մեծ քաղաքներու ակնյայտօրէն հմայքներուն, հակառակ շարժանկարին ու ձայնասփիւռին, կայ ու կը մնայ դեռ ազգային ուրոյն աւանդութիւններով, հայ մշակոյթով հետաքրքրուելու տենդ, մտային ու եռանդուն հասարակութիւն մը:

Թէ հետաքրքրութիւնը չէ մարած, թէ մտավայելքներու ծարաւը կը շեշտուի, հետզհետէ աւելի կ'ուժեղանայ պահանջը պըլացականութեամբ եւ ըմբռնողութեամբ, սիրով եւ մաքով միասին ապրելու, իրողութիւն մըն է արդարեւ:

Ինչ որ յատկանշական է մեր մէջ, սակայն,— ինչպէս ուրիշ անգամներ ալ ըսեր ենք — մէթոտի չգոյութիւնն է, կազմակերպութեան, կարգապահութեան, եւ, ինչու չէ, կրթութեան պակասը, զարգացումի թերութիւնը: Անտարբերութիւնը, վարկաբեկելու փափաքը աւելի զօրաւոր են կարծես քան թէ գնահատելու, քաջալերելու անշահախնդիր զգացումը: Ետոյ ի՞նչ է պատճառը որ մեր գովեստները միայն կարգուածներուն, արդէն իսկ դասաւորուածներուն կը շռայլենք, մեր շուրջն ապրող արժէքներն իրրեւ թէ ըլլային պահք օրերու կերակուր: Ծիրդ է, երեւնալու ցանկութիւնը, տպաւորութիւն գործելու մարմաջը ամէնէն տարրական գիտելիքներն իսկ մոռցնել կուտան, շատ անգամ, եւ անխուսափելի կ'ըլլանք ափյափոյ մէջտեղ նետուած բաներու, որոնք անշուշտ չեն յաջողիր միշտ: Բայց, նոյնիսկ այդ պարագային, ո՞րն է մեր փորձառութիւնը: Զի բաւեր սիրել ու յարգել գեղեցիկ կոչուած, այդպէս ըմբռնուած բաները, պէտք է քաջալերել եւ գնահատել գիտնանք մեր շուրջը կատարուածներն ալ: Եւ ատոր համար անհրաժեշտ են ճաշակ եւ ինքնազարգացում, ինքնամշակում:

Ամէն մարդ քիչ թէ շատ ուսում, զաստիարակութիւն կ'ունենայ, նոյնիսկ կրթութիւն կը ստանայ: Ետոյ, կեանքին մէջ մասնաւորուիլ հարկ ըլլալով՝ կը դառնայ արհեստաւոր, վարպետ, մասնագէտ: Բայց կ'ըլլայ նաեւ գերին գրասենեակին, աշխատանոցին կամ գործատեղանին: Ուրիշ խօսքով՝ մարդամեքենայ մը ապաշաններով կրծուած:

Ի՞նչպէս խուսափիլ, ինքզինքին գալ:

Մէկ միջոց միայն կայ,— ինքնազարգացում: Մշակոյթը անշահախնդիր, երեւութապէս անօգուտ ծանօթութիւններու ամբողջութիւնն է, զոր զարգացած մարդը ձեռք բերել մտադրած է: Ի՞նչ բանի համար,— ոչ մէկ բանի համար: Գիտնալու, յաւագոյն ըլլալու հաճոյքին համար:

Պատմին որ բան մը կը սորվի դպրոցէն դուրս, հնազանդած կ'ըլլայ գիտնալու, ծանօթանալու պահանջին, քանի որ դպրոցական յայտագրէն դուրս եղող այդ ծանօթութիւնը քննութեան մէջ պիտի չհարցուի իրեն: Զրի հիացումներ, ապարդիւն հարստութեանց ազբիւրնե՞ր:

Ու մարդն ալ, առհասարակ ամբարումը կ'ընէ բոլոր բռնած ու մտածուած լաւ բաներուն, կատարուած մեծ արարքներուն, ստեղծուած գեղեցիկ գործերուն, ցրուած ի սփիւռս աշխարհի եւ դարաշրջաններու, իր ձեռքին տարածման եւ ընդլայնումին մարդկային շահը չէ՞ որ հետապնդած կ'ըլլայ:

Զարգացումը դպրոցական շրջաններու յատուկ չէ, ուրեմն: Ամէն ոք, ամէն տարիքի մէջ, կրնայ նուիրուիլ անոր, ընձեռել զայն իր անձնական գործածութեան համար: Բայց մէթոտ մը, ուղղութիւն մը անհրաժեշտ է:

Կան որ իրենց ինքնամշակման համար, իրենց նախ պաշտպանման եւ զարգացման համար ոչ մէկ բանի հանդէպ անտարբեր են: Ամէն բան կը գոհացնէ զիրենք: Կան ալ որ իրենց վիրջաւորութիւնը, իրենց նպատակը իրենք իրենց մէջ կը գտնեն: Բայց ունին նաեւ հետաքրքրութիւն հանդէպ ուրիշներու՝ որոնց մտածումները իրենց մտածումներուն փորձաքարը կ'ըլլան:

Սակայն մշակոյթի բոլոր պայմանները կը լրացնեն անոնք միայն, որոնք ունին, ամէն բանէ առաջ, ինքնաճանաչման ճաշակ, քննական միտք, ներաշխարհ, եւ — վաւերանիշը ամէնէն մեծերուն,— խորունկ համեստութիւն, ընդունելու համար վարպետներուն խրատը:

Ո՞րն է ինքնամշակումի ուղին, արդիւնաւոր մեթոտը: Ահա թէ ի՞նչ կ'ըսէ գեղարուեստից տնօրէն Էմիլ Հանրիէօ.— « Առանձին մնալ, ինքնահայեաց ըլլալ, գաղափարի մը հետեւիլ, ու հաւաքել իր ընթերցումներուն, իր փորձառութեանց, իր ճամբորդութեանց միջոցաւ իր մէջ ծնած զգացումներն ու պատկերները: Կարդալ իմաստուններուն գրածները, թէ ինքնաստուգման համար եւ թէ սորվելու համար զանոնք, ըստ մեզի. Խորհրդածել, եւ, ի հարկին, անգործ անդրադ կենալ, ըլլալ մեկիայն իր մտածումներուն շշուկին հետ: Ընել այս բոլորը, կը նշանակէ ըլլալ արդէն ճամբուն վրայ, ու լրացուցած՝ պահանջուած պայմանները»:

Կը տեսնենք ուրեմն թէ միջոցները պարզ են եւ դիւրատար: Մշակոյթը նախ ընթերցում է: Բայց, ինչպէս այնքան իրաւացի գիտել կուտայ Փօլ Պէնար, ոչ թէ շատ կարդալ, այլ լաւ կարդալ: Կարդալ՝ օրուան ճարակներէն առաջ, մեծ ու յաւիտենական գործերը:

Կարդալ եւ յարաբերիլ ուրիշներուն հետ խօսքով: Ետոյ ճամբորդել, երկիր տեսնել: Ու վերջապէս իր ստացումները կարգի դնել:

Միտքը զարգացնելը միայն մտաւորականներու յատուկ գործ մըն է սակայն, այլ է ու պէտք է որ ըլլայ ամէնուն ալ հեշտանքն ու զարդարանքը, ստացումը գիրքին՝ անգամ մը որ անոր ճաշակը, ցանկութիւնը կ'ունենայ մարդ:

« Մշակոյթը՝ աւելի պայուսակ մը եւս է, եթէ կ'ուզէք, բայց միակը որ կը թեթեւցնէ ճամբան կեանքին» (Է. Հանրիօ): Իսկ Փօլ Պէնար, իր «Ինչպէս դառնալ զարգացած մարդ» անուն գրքին մէջ, կը դրուատէ ծայրայեղութեանց մէջ իյնալէ ամէն անոնք, ու չափազանց մանրամասնական, տրամաբանական ձգտումներով, գերազանցօրէն զարգանալ պիտի ուզէին, առանց ուրիշ բանի, առանց ուրիշ նպատակի: Մշակոյթը, գիտութեան պէս, պէտք չէ որ վերջաւորութիւն մը, նպատակ մը ըլլայ ինքն իրմով: Մշակոյթը միջոց մըն է բարոյական, մտային, անհատական եւ ընկերային կատարելագործման:

Մշակոյթը հիմնական պայմանն է անհատին յառաջդիմութեան, հանդէպ ինքզինքին, հանդէպ ուրիշներուն իմանալ իրերը եւ իրականը աղուոր բան է ինքնին, ու ժաժրոյթին դէմ ալ՝ անպարտելի բուժանք մը:

Զարգացած մարդը ընարեալ զգացումներու, հաղուագիւտ գիրքերու նուրբ սիրող մը, նկարներէ, հնութիւններէ հասկցող մը չէ միայն: Զարգացումը ճշմարիտն կը տանի:

Մշակոյթը զգացումներ կ'արթնցնէ, խանդավառութիւն կը ծնցնէ: Կը սիրցնէ գեղեցիկը: Ճշմարտութեան մը կարելի գոյութիւնը կը հետեւցնէ: Արժէքներուն, իրենց մէջ, ստորին նաւորումը կը հաստատէ, եւ մաքի արժէքներուն ալ գերադասութիւնը կ'ապահովէ:

Մշակոյթը՝ պատուաստուած թշնամին է ստուերին՝ իր բոլոր ձեւերուն տակ, թշնամին՝ նորոյթներուն, սոփեստութեանց, սնոպիզմին եւ կեղծ գիտութեան կամ գիտնալ ձեւանալուն.

Զարգացած ըլլալը երջանկութիւն չի բերեր, ինչպէս կ'ըսէ Մօղոմոզ: Բայց ուժ եւ հանդարտութիւն կուտայ, հայեցողական կուլտուրին մէջ:

Կը տեսնենք, ուրեմն, թէ այս մտավայելքը ամէնուն ալ մատչելի է: Զարգանալը մեղմէ կախում ունի, եկամուտ չի պահանջեր: Պէրճանք մըն է որ կրնայ պատկանիլ ամէնէն աղքատին, պայմանաւ որ խելացի ըլլայ: Արուեստ, բանալ չէ թէ մեր կեանքը գրքերու հետ կամ թանգարաններու եւ գրադարաններու մէջ պէտք է անցընենք:

Այլ նայիլ, դիտել, բաղդատել, խորհրդածել ու գիտնալ ամէն բանի համար, թէ ի՞նչպէս է եղած, թէ ի՞նչ կը նշանակէ:

Այս հարցումները համեստութիւն կ'ենթադրեն: Ճշմարիտ զարգացումը համեստ է, որովհետեւ գիտութիւնն է, պահանջն է մարդուն՝ այն ամէն բաներուն, զորս ուրիշ մարդիկ ըրած ու խորհած են:

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ...

Նորահրաշ սքանչատող
Եւ զօրագլուխ առաքինեաց,
Վառեցար զինու հոգւոյն
Արիաբար ընդդէմ մահու:
Վարդա՛ն, քաջ նահատակ,
Ոյ վանեցեր ըզթըշնամին,
Վայելչագո՛յն պսակաւ քո
Պըսակեցեր զեկեղեցի:

Դպրոցէն եկեղեցի միջոցը հազիւ երեսուն քայլ կը չափէ: Վարդանանց օրն է, անկախութեան սիրով Հայուն ուշն ու ուրուշը գրաւող գաղափարական տօնը, ցեղին ողջակիզումին երանգը յաւիտենական տեւողութեան ի խնդիր: Ուսանող երկսեռ ժանկութեան համար, Վոսփորի ափերէն սկսեալ մինչեւ հոն, ուր Հայ մը կ'ապրի ծաղկոցով ու երկու քար մատուռով, այդ Օրը, այդ Տօնը բարձրագոյն կէտն է հին ու նոր յոյսերուն, ի յոյզ եւ ի խոյզ անցից անցելոց, մանաւանդ անցից փառաւորաց: Ահա թէ ինչպէս կը հաւաստուի այն ճշմարտութիւնը,— թէ Հայ Եկեղեցին, իր հարազատ իմաստով ըմբռնուած, սերտիւ կապուած է Հայ Ազգային, ցեղային ոգիին, այն ժամանակներուն առաւելապէս, երբ ընիկ անկախութիւնը կորսուած՝ ցեղը ցրուած կը մնայ օտարութիւններու փուշերուն մէջ: Ցանկարծ Խաչը կը կանգնի շէնքի մը ճակատը, Հայ Խաչը սակայն. որ միւսներէն կը տարբերի իր արիւնի բիծերով, նշա՞ն իր տառապանքներուն եւ անվկանդ վերակայութի՞ւն վրէժի թափին: Բայց, ամէն բանէ վեր, նշան թէ Հայ եկեղեցին աստուածը եւ ցեղին ոգին կրցած են համաձայնիլ հաւասար քալելու, հաւասար ներշնչելու, այն է գիրար լրացնելու համար: Առաջինը պարտաւորուած է այդ մեծ պահողութիւնը ընել, երկրորդին պահանջումին առջեւ: Հայ եկեղեցի եւ հայ ազգ. ինչպէս հայ գրականութիւն եւ հայ ազգ: Եւ ատով իսկ միայն կրնայ բացատրուիլ դոյութիւնը երգերուն, շարականներուն, որոնք Հայ խորանին առջեւ հաւասար ուժգնութեամբ կը գովաբանեն աստուածն ու ցեղը: Անոնք մեր մէջէն՝ որ չեն հաւանած այս զուգակցութեան, բաժնուեցան, գացին, միացան ուրիշ ազգերու եկեղեցիներուն, մեր ուսերուն վրայ միայն բեռցնելով էջմիածինը, Արարատով, Հայ Կիլիկիայով եւ բոլոր Շնորհալիներով եւ Նարեկացիներով: Ու հիմա, հին ժամանակներուն նոյն հաւատքովը զօրացած կամ գրեթէ զօրանալու վրայ եղող նոր սերունդը, բախտին ու մարդոց յարուցած բոլոր դժուարութիւններուն հակառակ, կը ճգնի, ժեռնելու ատտինան, որ պահէ իր ցեղային յատկանիշը, այս ձեւով ըմբռնուած եկեղեցին ալ անոր լրումը համարելով —

Հասկանո՞ւմ ես, Սերունդ, Մասիսի այս ու այն կողմը: Կ'ըմբռնե՞ս Շնորհալին, կ'ըմբռնես անոր երգած Վարդանը, թէկուզ թէ հիմա թեւերով պաշտուած այս պղտոտաներուն վրայ չես լսեր «Նորահրաշը», ինչպէս լսեցին զայն քու նախորդներդ: Բայց մէկ կողմէն բնազդումդ, միւս կողմէն՝ Հայ դիրին միջոցաւ հնոց նորոց, գրոց բրոց քիշատակութիւնները բաներ մը կ'արթնցնեն հոգիիդ մէջ:

Հասկցի՛ր այսօր, գոնէ, թէ անոնք՝ որոնց ծոցածին ընքուշ դաւակները եղաք դուք, անոնք՝ որոնք աշխարհի հասարակաց ճամբաներուն վրայ, ամենազգի անօրէններուն առջեւ հնչեցուցին իրենց ուրոյն ազգութեան եւ ուրոյն եկեղեցիին համերգները, եւ նահատակ ինկան այնպիսիներուն ձեռքով, որոնք այսօր անօրէններուն եւ մրաբրիչներուն կողմէ շնական ընբռնանքներու կ'արժանանան, այո, հասկցի՛ր այսօր, գոնէ, թէ անկարելի է որ այդ նահատակութիւնը մէկ կողմէն, եւ միւս կողմէն՝ միւսներուն անօրէնութիւնը եւ ամբարշտութիւնը բաւական ըլլան փճացնելու Վարդանեաճամբոյրնեարիներին կայլակներով ցօղուած զգացումները:Եհովան—կրանն— այն պատճառով այնքան անհունօրէն յայն բոեց երկինքներուն խորանին ստատոար, որուն տակ յաւիտեան կարենայ իր անկիւնը պահել Հայ Ցեղը, Եղիշիով, Իծնելով, գարնելով յարնուն ով: Միւսներն ալ հանգի՞ստ ունեցած են միթէ:

Ահա մէջտեղն են բոլոր ամօթոյք...

***

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Երիտասարդ համայնավար բարեկամ մը ունիմ: Բայց ի՞նչ համայնավար, Լէնինէն աւելի Ուղղափա՛ռ, յափշտակուա՛ծ, խանդավա՛ռ եւ մարտական: Գլուխը թէորիներու մէջ ու թէորիները գլխուն մէջ: Համայնավար մը որ իր ընկերներէն դուրս ամէն մարդու մէջ կը տեսնէ պուրժուա մը, կայսերապաշտ մը, թշնամի մը: Ան նոյնիսկ իր մայրիկին մէջ կը գտնէ շահագէնի մը: Եւ օր մը, իր Պոլիս գտնուող մայրիկին, նամակի մը մէջ կը գրէ.

- «Մայրիկ, պուրժուա մըն ես դուն»:

Ու երկու շաբաթ վերջ համայնավար բարեկամս կ'ընդունի իր նամակին պատասխանը: Մայրիկը կը գրէ.

— «Այո՛, պուրժուա եմ, զաւակս: Անանկ պուրժուա մը որ, գիշեր ցերեկ, Գալաթ խորհրդային հիւպատոսին կնոջը հագուստները կը կարեմ...»

Կենդանի պատկեր եւ վարագոյր:

X

Մէլպուրնարնակ (Աւստրալիա) Անգլիացի մը, Գրէյնըս, նախկին ծովակալ, կը մտադրէ խումբ մը մարդոց հետ հաստատուիլ Խաղաղական ովկիանոսի մէջ գտնուող Նուքահիվա կղզեխումբին մէջ եւ այնտեղ, հեռու աշխարհէն եւ իր ասպնադներէն, հիմնել նոր պետութիւն մը, նոր քաղաքակրթութիւնով: Իր ծրագիրը պարզելով հրաւէր կ'ուղղէ, իրեն ընկերանալ փափաքողներ գտնելու համար:

Երկու հազար հոգի պատրաստակամութիւն կը յայտնեն, հետեւելու իրեն: Ծովակալը անոնց մէջէն կ'ընտրէ միայն երեք հարիւր հոգի, որոնք պիտի կազմեն նոր պետութեան բնակչութիւնը: Երկիրը պիտի կոչուի «Իւտոփի», այսինքն՝ «Ցնորք»:

Ու ծովակալը «Բանէյրա» յառանուով ճամբայ ելաւ, երեք հարիւր ընկերակիցներով դէպի Նուքահիվա:

Այս առթիւ ծովակալ Գրէյնըս յայտարարած է.

— «Կերթանք կազմել «Ցնորք» անուն պետութիւն մը: Մինչեւ երեք տարի, մարդկութիւնը ոչ մէկ տեղեկութիւն պիտի կրնայ ունենալ մեր մասին: Երեք տարի վերջ, սակայն, հիտի հրաւիրենք անտեսագէտներ, դիւանագէտներ, կառավարիչներ, գըրողներ ու լրագրողներ, որպէսզի քննեն մեր կենցաղը, տեսնեն մեր յառաջդիմութիւնները, մեր հիմնած նոր կարգերը: Ես վստահ եմ որ «Ցնորք» պետութիւնը հիացումը պիտի շարժէ այցելուներուն»

Ուրեմն այսպէս. 300 հոգի գացին հիմնել, աշխարհի փոքրագոյն պետութիւնը, «Ցնորքը»:

Բայց այս գլխիկ պետութեան պէ՞տք է «Ցնորք» ըսենք: Ես կը կարծեմ որ հիմնուած, ծանօթ, նոյնիսկ ընդարձակ պետութիններ կան որոնց աւելի կը՛ պատշաճի «Ցնորք» անունը: Ի՞նչ պետութիւններ գիտեմ որ իրապէս «ցնորք» են, «երազ» են ու մինչեւ անգամ «զառանցանք»:

X

Ժոզէֆ Հոկէ անուն բժիշկ մը, Միացեալ Նահանգաց քաղաքացի, ըրած է տարօրինակ գիւտ մը, որ պիտի ցուցադրուի, գալ տարի, Նիւ-Եորքի ցուցահանդէսին:

Ահա գիւտը.— Գործիք մըն է որ կ'արտագրէ հոգի մը, որուն վրայ երբ բանէ գինով մը իր ալքոլաբար գլուխը՝ վայրկենապէս կը սթափի, շապիկի մը նման կը հանէ արբեցութիւնը, կը դառնայ խելքը գլուխը ... կենդանի մը: Մարդ որքան կ'ուզէ խող խմէ, ըլլայ շարժելու իսկ անկարող գինով մը, կը բաւէ որ խոնարհէ գլուխը գործիքին վրայ ու շէշ՝ ան միջապէս կարտաշնչէ... գինովութիւնը:

Բոլոր թերթերը ուրախութեամբ ծանուցանեցին այս լուրը, շատեր ու բախութեամբ գրեցին այս գիւտի մասին, շատ շատեր ալ— շահագրգռուող դասակարգէն— մեծ ուրախութեամբ կարդացին այս գիւտի մասին:

Ես է որ միայն տխրութեամբ կարդացի գրուածները

Բացատրենք անոնց ուրախութեան եւ մեր տխրութեան պատճառները, ընթերցողին թողլով ուրախանալ կամ տխրիլ եւ կամ ուրախութեամբ տխրիլ:

Գիւտին համար ուրախ եղողներ կ'ըսեն.

— Մինչեւ հիմա այսպիսի հրաշալի գործիք մը ստեղծուած չըլլալուն համար, յաճախ, կիներն ունի կ'ունենային ընտանիքներու մէջ. Ամուսինը գլաղած է, բազում արարողութեամբ Գառարալը որ միշտ երկար կը տեւէ կ'աւարտի կէս գիշերին. Ամուսինը վերադարձ հողեւորական, ժամը մէկին, առաւօտեան, կը մտնէ տուն կինը կը բանայ բերանը: Վիճաբանութիւն, դժգոհութիւն, մերթ նոյնիսկ կռիւ: Եւ օրերով վէճ: Անհամութիւն, պատարագի մը համար: Մինչդեռ հիմա, ամուսինը պատարագէն վերջ կ'անցնի գործիքին առջեւ ու խելքը գլուխը տուն կ'երթայ ըսելով Գործի մը պատճառով ուշ մնացի կինը կ'ըսէ, խմած չե՞ս: Մարդը կը պատասխանէ — բնաւ. կրնաս հոտուըլ բերանս: Եւ առաջքը կ'առնուի վէճերու, կռիւներու եւ բաժանումներու: Օրհնեալ գործիք, փրկարար եւ հրաշալի: Մարդ հիմա ուզածին չափ կրնայ խմել եւ ուզածին չափ կրնայ հրաժարիլ... գինովութենէ.

Ըստ իս կռիւները, ընդհակառակն պիտի աւելնան:

Ցաճախ ինծի կ'ըսեն.

— Գինովի աչքեր ունիս: Ով գիտէ նորէն որքա՞ն խմած ես:

— Կաթիլ մը չեմ խմած:

— Այո՛, կաթիլ մը չես խմած այլ շիշերով: Ուրո՞ւն ըթին կը խղաս:

Եւ սակայն չեմ խմած Ահա հաստէ չունիս:

Եւ հատատէ վերջ.

— Իրաւ է. չես խմած: Աչքերդ սակայն գինովի աչքեր են:

Ըսողներ ալ կան.

— Դարձեալ շատ փախցուցած է գինովի պէս կը խօսի...

— Աստուած վկայ, չեմ խմած.

— Ատ հէքիաթը ուրիշի պատմէ

... Բարեկամ, անպատուութիւնը ունիմ խմած չըլլալու: Ես խմածս չեմ ուրանար:

— Անկարելի է որ խմած չըլլաս:

— Հոտոտէ բերանս:

Հոտոտելէ վերջ.

— Աս անգամ իրաւ է, չէ խմած.

Մարդ ես, տարին մէկ անգամ կը պատահի որ ուշ տուն վերադառնաս Անմիջապէս պատրաստ է ամբաստանութիւնը.

— Նորէն ո՛ւր, որո՞նց հետ, ո՞րչափ խմած ես ո՛վ գիտէ...

— Հոտոտէ եւ ապա խաչէ...

Բնական հոտառում.

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ՖԻԼԻՓ ՄԸՆԹԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՃԵՐԵԽԵԱՆ

— Փիթըր Միգըլն ո՞ւր է, հարցուցի ես: Բայց միւսները այդ կապակցութիւնը չհասկցան:

— Երթանք, ըսաւ Մընթին, ինծի կը թուի թէ ժամանակ կը վատնենք:

Այս ըսելով պատուհանէն դուրս ելլելով ինքզինքը տակի տանը տանիքին վրայ գտաւ.— Ջէյթունի մէջ տեղէ մը ուրիշ տեղ երթալու ամենակարճ ճամբան այս միջոցն էր գլխաւորաբար: Անոր հետեւեցաւ Գագիկ. անոր ետեւէն ալ Բուլթէմ Խան: Երկնակամարին վրայ աստղերը այլեւս չէին փայլեր. բայց հոն ուր կը գտնուէինք մութ էր դեռ, որովհետեւ լեռները կը խափանէին արշալոյսը: Ամէնէն վերջը եկաւ Ֆրէտ, գանգատելով եւ իյնալով ելլելով, առանց գիտնալու թէ ուր կ'երթար:

— Երեւակայել որ կեանքիս մէջ Դասանուրա պիտի խաղամ եղեր. բայց ոչ ոք պիտի հաւատայ, ըսաւ մռլտալով: Ետոյ բարձրաձայն.— Կ'ազդարարեմ ձեզ բոլորիդ, ես այդ Մընթին կը ճանչնամ, որ եթէ ասոր մէջէն ողջ դուրս ելլէ, պիտի ըլլայ պարզապէս անոր համար որ մազերէն քաշելով, դուրս հանած պիտի ըլլանք: Պիտի չուզէի՞ք խօսքս մտիկ ընել:

Պատուհանէն դուրս ելլելէս յետոյ յիշեցի որ հեռաղիտակս սենեակին մէջ անկիւն մը մոռցած եմ, ուստի վերադարձայ զայն առնելու համար: Սենեակին մէջ կը գտնուէին Մական եւ Աննան: Անոնք ըստ երեւոյթին սենեակը մաքրելու սկսած էին, բայց ներս մտնելուս պէս ետեւէս սենեակ մտաւ ծեր դեղձու կին մը. այս վերջինը Մակային օգնութեամբ պատուհանէն դուրս քշեց Աննան: Ետոյ ծերուկ կինը քովս մօտեցաւ. իր փայլուն աչքերը իմ աչքերուս վրայ յառեց եւ ընչուէ սովորական շարժումներ ըրաւ գիս հրաւիրելու որ ափին մէջ դրամ մը սահեցնեմ:

Ատոր ոչ արծաթ դրամ ունէի եւ ոչ ալ ժամանակ՝ վատնելու:

— Ոչ հիմակ, ըսի, զայն մէկ կողմ նետելով:

Մական քովս գալով բացուեցաւ բանից.

— Տե՛ս, ըսաւ. եւ շրջազգեստին մէջ գաղտնի տեղէ մը Մարիա Թէրէզ տոլար մը առնելով, տես ես քեզի համար կուտամ ասիկա, ըսաւ:

Ծեր վհուկը աղահօրէն առաւ դրամը:

— Հիմակ բախտագուշակութիւն պիտի ընէ. յետոյ ես պիտի տեսնեմ եւ քեզի պիտի պատմեմ: Դուն մտիկ ըրէ. յարեց Մական:

Մտածեցի որ աւելի լաւ կ'ըլլայ մտիկ ընել, ամէն մարդ քիչ մը աւելորդապաշտութիւն ունի, հոգ չէ թէ անոր հաւատայ կամ ոչ: Ետոյ սակայն զգացի որ այս կիները ծրագիր մը ունէին գործադրելիք, զոր որքան շուտ իմանայի այնքան լաւ պիտի ըլլար: Ուստի Գագիկին սեղանին վրայ նոտայ, որպէսզի այն համոզումը գոյացնեն թէ իրենց փնտռած մարդն եմ եւ իրենց բաժնեցրուն կը հաւատամ: Ետոյ տես երկարեցի որ քննէ: Ծերուկը սկսաւ դիտել, կռնչելով նախ մէկ ոտքը շարժել, յետոյ միւսը եւ ի վերջոյ երկու ոտքերուն վրայ սկսաւ խելագարի նման դառնալ: Ետոյ սկսաւ մատներու մնջախաղը, իբր թէ իր աստուածային շնորհը իմին Մակային փոխանցելով:

Ատոր վրայ Մական որ քովս կեցած էր, աչքերը վհուկին յառած եւ ձեռքս իր երկու ձեռքերուն մէջ բռնած՝ սկսաւ անգլերէն լեզուով երգել: Մակային ձայնը երաժշտական էր եւ ցած, մինչ պառաւինը բարձր ելեւէջով եւ խարտոցային:

— Դուք չորս հոգի էք, սկսաւ ան, քիչ մը դադարէ վերջ: Ջիբար շատ կը սիրէք: Ամէնքդ ալ կը սիրէք Գագիկը... Գագիկն ալ ձեզ կը սիրէ: Բայց Թուրքերը կուգան ու կը սպաննեն Գագիկը: Կը սպաննեն, կը հասկնա՞ս: Մընթին ալ կը սպաննուի, կը մեռնի... Ան միւս մարդը, Ֆրէտ. չեմ գիտեր, չեմ տեսներ: Քեզ կը տեսնեմ... Քեզի համար երկու ճամբայ կը տեսնեմ: Առաջին ճամբան եթէ ամուսնանաս այդ կնոջ՝ Կլորիային հետ... եւ փախչիս անոր հետ... լաւ պիտի ըլլաս: Երկրորդ ճամբան՝ չես ամուսնանար անոր հետ: Այն ատեն ամէնքդ ալ կը մեռնիք... շուտով: Մընթի, Ֆրէտ, Ուիլ, դուն, Կլորիան, ամէն ոք կը մեռնի... ու Ջէյթուն աւերակներու Թուրքերուն կողմէ հիմնայատակ կ'այրուի:

Կեցաւ եւ վրաս մեկուսի ակնարկ մը նետեց: Ես իբր թէ կէս հիպնոսացած վիճակի մը մէջ, ուղիղ դիմացս կը նայէի, բախտագուշակին հաճոյք պատճառելու համար:

— Կը հասկնա՞ս:

— Այո, պատասխանեցի: Կարծեմ կը տեսնեմ: Բայց օրիորդ Կլորիային հետ ի՞նչպէս պիտի ամուսնանամ: Ենթադրենք թէ ան զիս չուզեր

— Պէտք է որ ամուսնանաս: Հոգ չէ թէ չուզէ անիկա: Մտիկ ըրէ՛: Բու բարեկամներդ ու Ջէյթունը փրկելու միակ միջոցն այս է: Ես քեզի պիտի տամ չորս, հինգ, վեց մարդիկ, որոնք Կլորիան պիտի բերեն: Դուն անոնց հետ պիտի երթաս: Քեզ ապահով պիտի հեռացնեն... Այն ատեն կը փրկուի Ջէյթուն... կը փրկուին եւ՛ բարեկամներդ:

— Մընթի՞ն ալ կը փրկուի, հարցուցի:

— Այո, ան ալ կը փրկուի:

Բայց այս խօսքերն ըսած ատենը զգացի որ ձեռքերը թեթեւ մը դողացին.

— Ըսել կ'ուզես որ Մընթիէն պէտք է բաժնուի՞մ, հարցուցի:

- Այո, այո, պէտք է բաժնուիս անկէց:

Այս բառերը արտասանեց գրեթէ հեկեկալով եւ ձեռքս պինդ բռնած Մերուկ վհուկը իր աչքերը յառած կը պահէր աջ այտիս վրայ, կարծես թէ ծակ մը պիտի այրէր այնտեղ, գիս անելի ինքնամեկուսութեան մղելու համար: Մակա ձեռքս թող տուաւ յամրաբար, եւ սկսաւ փափկութեամբ շոյել գլուխս:

— Պէտք է բաժնուիս, կրկնեց դարձեալ: Ջէյթունը փրկելու միակ միջոցը այդ է: Աստուած բարեգէ՛ն է:

— Աստուծոյ մասին ի՞նչ գիտես դուն, հարցուցի, գիտնալով որ գընչուները սադայէլապաշտութենէն զատ միւս բոլոր կրօնքները կ'անարգեն.

(Շար.)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ...»

(ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

Գրեց՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Որքան նուիրական խանդավառու-թեամբ կը լսուի «Լուսաւորեա՛ց լու-սաւորեա՛ց Երուսաղէմը» մինչ ամէ-ն ձեռքը վառ մոմ մը՝ կը զգացուի Զարթօնքի մութին յաջորդող Յարութեան յաղթանակը: Այս ...ութեան տակ սկսայ եւ աւար-տեցի Նարդունիի «Երուսաղէ՛մ, Ե-րուսաղէ՛մ...»ը:

Արքայութիւն արուեստի ջերմութիւ-ն կը զգացնէ Նարդունին, երբ անոր ..., անհուշտ՝ տափակութեանց, ...փոխէ իր Թափէջի Թեւերը ար-...ւեստի գերագոյն բարձունքներէն ...

Նոր սերունդի գրագէտ սաղմոն է ...ն բնաթինչիր հայ լեզուի եւ հայ ...րուեստի նորաստեղծ կատարելու-...թեան: Ինծի համար կորուստ մըն է ...նոր գրագիտական կրկէսէն ինքնա-...յամ հեռու մնալը: «Երուսաղէ՛մ, Ե-րուսաղէ՛մ»ը տասը տարի առաջ ...ր ստեղծուած էր «Ցառաջ»ի մէջ իբրեւ ...ֆեթոն: Չորս տարի առաջ կը հրա-...րակէ «Մեղեդիներ, Մեղեդիներ»ը, ...որ միտքը զգացումի փոխուած է, եւ ...զգացումը քնարի: 1934էն ի վեր ան-...ջատած պայակ մը չուզեր անցրնել իր ...իրմ՞ն անոյշ ժպտող մուսային գը-...րկը: Ան իր նախորդ երկու երկերով ...ապացուցեց կուսայ որ արժանիքն ունի ...տպեան ըլլալու նորաստեղծ գրակա-նութեան:

Ես կը տեսնեմ որ Նարդունին չատ ...ատեղծեց իր չուրջը համակրող-ներ՝ որոնք խառապահանջ են արուես-տի օրէնքներուն մէջ: Եւ այս ալ՝ ...խոստովանելու է որ սուղ ժամանակ-...ուան մէջ չատ հմտութիւն ամբարեց եւ այս՝ իր գրական արտակարգ աշ-խատանքներուն արդիւնքն է:

Սասուն Փէշմի կ'ըսէր — Հմուտ-ներ, երբեմն զառնացած, կը տեսնեն որ իրենց արտադրութիւնները, որոնք ...յնգմէ խլած են երկար տարիներու ...րտաշար աշխատանք, չեն լսեցներ ի-րենց ձայնը, բայց միայն իրենց ըն-կերներուն ու աշակերտներուն նեղ շրջանակին մէջ: Եւ կարծեմ Նարդու-նին, բռնել կ'ուզեմ գրագէտ Նարդու-նին այդ նեղ շրջանակին մէջ միայն ծանօթ է. Սակայն այդ շրջանակը, ինչպէս ըսի, անծանօթ մտաւորական-ներէ կազմուած չէ: Արժանաւորին արժէքը արժանիք ունեցողները միայն կը հասկնան:

Նարդունին վանական մատենադա-րանի մը մէջ չէ ամբարած իր հմտու-թիւնը, այլ նախ իբրեւ համալսարա-նական աշակերտ մը, ապա՝ բժիշկ: Ու կեանքի չարատանջ մտահոգութիւննե-րը արհամարհելով՝ փչրեր է անխոր-րուն դժուարութիւնները ու բնեոխ... մը յամառ աշխատանքով՝ գը-րադարանները պրպտեր եւ հմտացեր է գրական անսպառ աղբիւրէն անդա-դար ըմպելով իմաստութիւնը իմաս-տուն հանճարներուն: Ու այսպէս ըն-պատագինուած՝ գրած է իր «Երուսա-ղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ»ը, ուր ընթերցո-ղը չուտով կը տեսնէ անոր հմտութիւ-նը: Դժուար գործ. գի ան կը նկարա-գրէ վայրերը զորս ինք չէ տեսած, կը նկարագրէ հին կեանքը՝ զոր ինք չէ ապրած, բայց իրականէն եւ բնա-կանէն չէ շեղած: Կը չարէ պատկեր-ները ու զանոնք աչքիդ առջեւ կը պատկերացնէ իրապաշտ հմայքով: Բորոտներուն պժգալի տեսարաննե-րուն արուեստի վայելչութիւն կը հաղցնէ, հոն է վիպագրողին արժանի-քը: Երբայեցի հին ու նոր վարդապետ-ներուն հաւասար՝ կը յաջողի Աստուա-ծաչունչի ոճը պահել իր այդ վիպա-գրութեան մէջ:

×

Մանօթանանք վէպին: Նիւթը իր ո-ճով «կը մատնէ երաժշտական պար-զուկ ակր մը միայն», ըստ հեղինակի իսկ խօսքին: Քրիստոսէ հազ 60—70 Թուա-կաններուն: Ձենք ուզեր աչքէ կորսն-ցնել երկու գեղեցիկ տիպարներ, կա-խարդիչ սիրուն Թամելան եւ սառը սիրականը՝ երիտասարդ Եօնաթան: Այս երկու խանդոտ սիրուած սրտերը միասին կը խօսին կարծես ճիշդ այն-պէս ինչպէս «Երգ երգոց»ի ժպտուն սիրուն տաղերգուները: Տառապակի ձայնը կը հնչէ անոնց յատակ, լոյսեր-կուն մեղեդիներէն:

Այդ երկու սիրուն սրտերը Երուսա-ղէմի, չէն ու պայծառ քաղաքներու ու գիւղերու ամէն մէկ անկիւնը ցոյց կուտան՝ արագ արագ ինչպէս չար-ժանկարի հոսող վազող պատկերները:

Այդ նկարներուն մէջ առլաստ կը պատճառեն բորոտներու իրական եւ իրապաշտ գոյներով նկարուած պատ-կերները, ուր Նարդունին կը յայտնէ իր բնորոշ գրչի հզօրութիւնը:

Գեղանի Թամելան ըստ իր նշանածի կարգադրութեան, կը մնայ պառաւ Զեբուդդայի տունը: Մինչ գիշեր մը այդ պառաւը բացակայ է, Ցէէլի մեծ քահանայապետի դպիր երիտասարդը՝ բռնի Թամելայի սենեակը կը մտնէ ու անոր կը յայտնէ իր սէրը եւ կ'ըսէ գե-ղանի օրիորդին. «Կը սիրեմ քեզ, ո-րովհետեւ դուն գեղեցիկ ես Սարայի Թագուհիին նման, եւ աչքերդ կը ծը-խան, ինչպէս բուրվառը խորանին առջեւ»: Աղջիկը կը մերժէ այդ նորե-կը, կ'ըսէ անոր թէ ինքը Եօնաթանի նշանածն է. ան չուտով պիտի դառնայ գիւղէն ու Պասեքի տօնէն վերջ պիտի պսակուին:

Ու երբ այդ անծանօթ դպիրը չատ առաջ կ'երթայ եւ անպարկեշտ մի-ջոցներու կը դիմէ, Թամելա ձայն կը վռնտէ.— «Հեռացի՛ր, դիւահա՛ր, Հին-նոնի ձորին աղբանոցէն եօթնապատ-նուեօթն անգամ աւելի պիղծ...»:

Երիտասարդը իր նպատակին վհա-բէնալով հասնիլ, կը սպառնայ որ լուր պիտի տարածէ թէ ան բորոտութեամբ վարակուած է:

Թամելա առարեկ, կը պոռայ.

— «Մի՛ սպառնար, ա՛յ չար երիտա-սարդ Երուսաղէմի, մարմինս մաքուր է, ինչպէս ջուրը Յորդանանի, որ ար-ծաթի պէս կը թափի Սաֆէդ լերան ժայռերէն: Եւ իմ սրտիս պատկը նման է հռոմէական նորատիպ ոսկի դինարին, որուն վրայ նկարուած է կեսարին գլուխը ծիրանի»:

Երիտասարդ դպիրը ամօթահար դուրս կ'ելլէ, եւ սիրուն Թամելան ա-նոր սպառնալիքէն սարսափած՝ բար-ձին վրայ կ'իյնայ ու կուլայ:

Պահ մը վերջը՝ չար դպիրը իր մատ-նութիւնը կը կատարէ: Թամելան պատգարակի մը վրայ կապած Անտո-նիայի բերդը կը նետուէր իբրեւ բո-րոտ:

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

— Բերանդ ծաղկասաան կը հոտի-...ւրէէ կուգաս:

— Սասմնադրուժանիս Տոքթ. հին ...անին քովէն կու գամ:

Բայց ամբաստանութիւններուն մէ-ջէն կ'ազատէի անմեղութիւնս՝ ըն-բանս հոտոտել տալով:

Նուէչանորդի Տոքթ. Ժողէֆ Հոկէի այս տխմար գիւտէն վերջ՝ եթէ կրկին կ'ըսեմ բանի.

— Նման չեմ, հոտոտեցէ՛ք բե-րանս: Վստահ գիտեմ որ բարեկամ-ներս, ծանօթներս, եղբայրս, կինս պիտի պատասխանեն.

— Ո՞վ կը խաբես: Նման ես, սա-կայն, խմելէդ վերջը Տոքթ. Ժողէֆի գործէքին վրայ կանգնած ես, թօթա-փելու համար ահաւո՛ր, խօզայի՛ն, խայտառա՛կ դինովութիւնդ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՆԱԿ ԾՈՎՈՒՆ ՀԵՏ

Զանդոկի փոքրիկ սենեակ, ծով մը-
բար.
Մեկնեցաւ նէ, ա՜խ, ա՛լ ետ չի դառ-
նար,
Մեկնեցաւ նէ, ա՜խ, ա՛լ ետ չի դառ-
նար:
Ծաղիկ մ'ետ բողուց բազմոցին վրայ,
Կ'ողջագուրեմ հին կայաանն, ահա,
Կ'ողջագուրեմ հին կարասին, ահա:
Իր բոյրն օդին մէջ կը շրջի հոս հոն,
Հոն վարը, խռոված, կ'ալեկոծի ծովն,
Հոն վարը, խռոված, կ'ալեկոծի ծովն:
Հեռուէն փարոս մը լոյս կը ժայթքէ,
Սիրուհի՛ս, եկուր, ալիքը կ'երգէ,
Սիրուհի՛ս, եկուր, ալիքը կ'երգէ:
Կ'ունկնդրեմ վայրի երգը կոհակին,
Կ'երազեմ երազն տիվանին վրայ հին,
Կ'երազեմ երազն տիվանին վրայ հին:
Հոս գիս համբուրեց, հոս յանձնուեցաւ,
Ինչպէս կ'երգէ ծովն, այն ինչ որ ե-
ղաւ,
Ինչպէս կ'երգէ ծովն, այն ինչ որ ե-
ղաւ:

ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՏԻ

×

Դարագայն գերման գրականութիւն

ՄՆԱՑԱԾ ԸՆԿԵՐՍ

Ընկեր իմ, մնացած չես դուն:
Մահէն վեր կայ գործն արթուն,
Կանանչ, թարմ ցանքի նման,
Չոկացող ցուրտին ժամբան:
Ընկեր իմ, մնացած չես դուն:
Դէմքդ է մերը՝ ամենուն,
Կապրինք մենք մտքին համար,
Որ կեանքիդ էր հիմնաքար.
Ընկեր իմ, մնացած չես դուն:
Ալիւնդ մեր երակներուն,
Մեր սրտին աւիւնդ պահակ,
Հաւատքդ մեր մէջ կենդանակ:
Ընկեր իմ, մնացած չես դուն:
Թէեւ մարմնով ա՛լ եռուն,
Դրօշը, մեր դրօշն է ծածան,
Փառքով այգին մէջ գերման:
Ո՛չ, ընկեր, մնացած չես դուն:

ՀԱՆՑ ՇՐՈՒՀՈՒՑ

Բրգ. բնագրէն Ե. Քոչ.

Էյեր Սաաշիէն

Վաղեմի թագաւորներից մէկը հի-ւանդացել էր մի տոկալի ցաւով որի մասին գրելն իսկ անյարմար է:

Ցոյն գիտնական բժիշկները եկան այն եզրակացութեան, թէ այդ հիւան-դութեան դէմ ուրիշ դեղ չկայ, բացի այնպիսի մարդու լեղիից, որ որոշ յատկութիւններ ու նշաններ ունենայ:

Թագաւորը հրամայեց գտնել:

Մի գիւղացու տղայ գտան, որ բը-ժիշկների ասած բոլոր յատկութիւն-ներն ու ուեսալներն ունէր:

Թագաւորը պահանջեց նրա հօրն ու մօրը եւ անհուն հարստութեամբ բա-ւարարեց նրանց: Դատաւորը մահուան վճիռ տուեց այն պատճառաբանու-թեամբ, որ թագաւորին առողջացնե-լու համար թոյլատրելի է մէկի արիւ-նը թափել:

Դահիճը պատրաստւում էր վճիռը գործադրելու, երբ տղան աչքերը եր-կինք բարձրացրեց, ծիծաղեց եւ ինչ որ շշնջաց:

— Քո այդ դրութեան մէջ ի՞նչ ծի-ծաղելու ժամանակ է, հարցրեց թա-գաւորը:

— Ո՛վ արքայ, սաոց տղան, զնգւան-քը ու գգուանքը ծնողներից պիտի սպասել, դատի համար դատաւորին պիտի դիմել, իսկ արդարադատութիւ-նը թագաւորների մօտ պիտի փնտռել: Այժմ իմ հայրն ու մայրը, աշխարհա-յին ագահութիւնից տարուած՝ ինձ մահուան յանձնեցին, դատաւորը մահուանս վճիռն արձակեց, իսկ թա-գաւորն էլ իր առողջութիւնը իմ մահ-ուանս մէջ է գտնում: Ինձ մնացել է միայն յոյսս Աստուծու վրայ դնել եւ ուրիշ ոչ ոքի:

Ո՞ւմ օգնութեան կարող եմ ես դիմել
այժմ քո ձեռից,
Քեզ եմ դիմում եւ սպասում արդարու-
թիւն քեզանից:

Սուլթանը խորապէս զգացւեց այս խօսքերից, նրա աչքերը լցւեցին ար-ցունքով եւ նա ասաց.

— Իմ մահը աւելի գերադասելի է, քան անմեղ արիւն թափելը,— գրկեց, համբուրեց տղայի գլուխն ու աչքերը եւ մեծ հարստութիւն նուիրելով՝ ա-զատ արձակեց:

Ասում են նոյն շաբաթում առողջա-ցաւ:

Ամէն անգամ մտաբերում ու յիշում եմ
առածը այն,
Որ ասել է Նեղոսի գետի ափին սպրող
մի փղապան—
Մէկ մտածիր. ոտքերիդ տակ ի՞նչ կը
լինի մի խեղճ մրջիւն,
Նոյնը, ինչ որ անեղ փղի ոտքերի տակ
քո դրութիւն:

×

Թագաւորներից մէկը մի պարսիկ ստրուկի հետ նաւ էր նստել: Պատա-նին, որ դեռ ծով չէր տեսել եւ նաւի անհանգստութեանց սովոր չէր, լաց ու ա-ղաղակ բարձրացրեց եւ ամբողջ մարմ-նով դողալ սկսեց: Շատ աշխատեցին հանգստացնել, բայց նա չէր դադա-րում լաց լինելուց: Թագաւորի վրայ ծանր էր ազդել այդ դէպքը, բայց հը-նար չեղաւ: Այդ նաւում մի գիտուն մարդ կար, որ դիմեց թագաւորին եւ ասաց.

— Եթէ դուք հրաման տաք, ես նը-րան կը հանգստացնեմ:

— Դա ձեր կողմից մեծ ողորմածու-թիւն կը լինի, պատասխանեց թագա-ւորը:

Այն ժամանակ նա հրամայեց ծովը նետել պատանուն եւ երբ մի քանի ան-գամ ընկղմեց ու բարձրացաւ, բռնե-ցին նրա մազերից եւ ժամեցրին նա-ւին:

Պատանին երկու ձեռքերով ամուր բռնեց նաւի ղեկը եւ կախեց, իսկ երբ նաւ բարձրացաւ, քաշւեց մի ան-կիւն եւ լուռ նստեց: Թագաւորը զար-մացած՝ հարցրեց իմաստունին, թէ ինչո՞ւմն էր գաղտնիքը:

— Պատանին խեղդւելու վտանգին անծանօթ էր, պատասխանեց նա, եւ նաւի ապահովութիւնը գնահատել չէր կարողանում, այնպէս, ինչպէս մարդ ընդհանրապէս չի գնահատում առող-ջութիւնը, մինչեւ որ հիւանդանում է ու ապա գնահատում առողջութեան արժէքը:

Ո՞վ կուշտ, որ քեզ գարու հացը ամե-
նեւին դիւր չի գալի,
Քո սատածը սովածներին դիւրեկան է
ու ցանկալի:
Բուարանը դժոխք է լոկ դրախտի
փէրուն չճանաչէմ,
Իսկ դժոխքի տանջւածներին՝ քաւա-
րանը ճոյնիսկ եդեմ.
Տարբեր բան է, երբ սիրածդ դու վա-
յելես գիրկդ առած,
Եւ տարբեր բան՝ եթէ նրան սպասում
ես աչքդ յառած:

×

Երբ Հօրուն ալ Ռաշիդը Եգիպտոսը գրաւեց՝ ասաց.

— Այս երկիրը ինձնից առաջ տիրա-պետող ապստամբը ձգտում էր Աստ-ուած դառնալ: Նրա հակառակն արած լինելու համար՝ ես այս երկիրը նուի-րում եմ իմ անարժան ստրուկներից մէկին: Եւ այս ստրուկը մի խափշիկ էր Խասէյբ անունով, որին նւիրեց Ե-գիպտոսը իր քառասուն երկրամասե-րով:

Ասում են նա այնքան անխելք մարդ էր, որ երբ մի անգամ եգիպտական հողագործները գանգատւել էին նրան, որ Նեղոսի ափին ցանած իրենց բամ-բակը անժամանակ անձրեւից փչացել է, ասել էր.

— Աւելի լաւ կը լինէր եթէ բուրդ ցանէիք:

Հարստութիւնն եթէ միայն խելօքնե-
րին լինէր տրւած,
Անբան մարդիկ ու յիմարներ պիտ' մը-
նային խեղճ ու սոված,
Բայց եւ յաճախ եսկայ գանձի տէր է
դառնում լոկ մի յիմար,
Որ խելօքը իմանալիս զարմանում է,
մնում շւար:
Աշխարհային բախտ ու բարիք գործ
գիտցողին չի սահմանւած,
Այդ բոլորը վաղուց արդէն որոշել է
ինքը Աստուած.
Անգրագէտն օրն ու ամայն մեր այս
կեանքում շատ նեղ տեսել,
Խելօքին չեն գնահատել, անմիտ մէ-
կին գովք են հիւսել:
Քիմիագէտը դաժան սովից, սուր կա-
րիքից է մահանում,
Իսկ մի յիմար փլած շէնքի կոյտի տա-
կից գանձ է հանում:

×

Մի արքայազն իրեն հօրից մեծ գանձ ժառանգութիւն ստացաւ: Նա բացեց առատաձեռնութեան ձեռքը եւ առատաձեռ-նութեամբ անթիւ նւէրներ ու բարիք-ներ պարգեւեց բանակին ու ժողովր-դին:

Հոտ չի առնի քիմքը երբեք մեծ ամա-
նով լի հալուէից,
Կրակի վրայ պիտի լցնել, որ հոտն
զգաս բուրումնալից:

Նրա շրջանում գտնւող մի անմիտ մարդ խրատ էր տալիս նրան այն ի-մաստով, որ նախկին թագաւորները այնքան հարստութիւն խնայողու-թեամբ դիզել են գալիք օրերի համար:

Կարիքն առջեւդ է, իսկ թշնամին ետե-ւըդ, սխալ կը լինի, որ կարիքի դէպ-քում դատարկաձեռն մնաս:

Եթէ ուզես ամբողջ գանձդ բաժանելու
սրան - նրան,
Իւրաքանչիւր բնտանիքի չի հասնիլ մի
չնչին դրամ.
Իսկ թէ փոքրիկ գումարներով տուրք
սրոշես ամէն անձի,
Տարէցտարի հաւաքելով՝ կը վերած-
ւի հսկայ գանձի:

Արքային դիւր չեկաւ այս խրատը, լսեցրեց նրան բարկութեամբ եւ ա-սաց.

— Աստուած այս կարողութիւնը տւել է ինձ, որ ծախսեմ եւ նւիրեմ պահ-պան չի կարգել, որ հսկեմ:
Վախճանւելիս Կարունն ունէր ոսկով
լեցուն քառասուն տուն,
Նուշիրւանն թագաւորը թողեց միայն
բարի անուն:

Թարգմ. Ա.

[illegible] ԱՆ

ՊԵՐԼԻՆ.— «Մշակոյթի Օրը» այս տարի նուիրուած էր Արշակ Զօպան-եանի գրական գործունէութեան յիս-նամեակին: Նոյեմբեր 6ին խուռն բազ-մութիւն մը լեցուցած էր Լանդվէր-քաղինոյի սրահը, յարգելու համար մեծանուն գրագէտը:

Գաղթային Միութեան եւ Եր. Մի-ութեան Վարչութիւնները միասնաբար կազմակերպած էին հանդէսը: Գաղ-թային Միութեան նախագահ Դ. Դա-ւըթխանեան խօսեցաւ բացումի ճառը եւ վերջացուց իր խօսքը կոչ ուղղելով որ ամէնքը միասին կոչեն «Կեցցէ ազգի յոբելեար Արշակ Զօպանեանը»:

Ցետոյ խօսեցաւ Տոքթ. Արտ. Ա-բեղեան յոբելեարին գրական գործու-նէութեան մասին, լայնօրէն գաստ-խօսելով միջնադարեան բանաստեղ-ծութեան եւ Արշակ Զօպանեանի այս մարզին մէջ կատարած աշխատանքին շուրջ: Ցայտնեց նոյնպէս թէ գերման գրող Hans Bethge վերարտադրած է նոյնիսկ Նահապետ Քուչակի երգերը Զօպանեանի ֆրանսերէն հրատարա-կութենէն օգտուելով: Դասախօսը կարդաց տուաւ գերմաներէն քանի մը թարգմանութիւններ:

Հայ Եր. Միութեան խումբը երգեց «Ով մեծասքանչ»ը եւ Շ. Ցարութիւն-եան կարդաց «Գեղօն ի պատիւ հայ լե-զուին»ը:

Դաւըթխանեան քանի մը մասեր կարդաց Նշան Պէշիկթաշլեանի Զօ-պանեանին նուիրած ծաղրանկարէն եւ արտասանեց շնորհաւորագիր մը, ինչ-պէս նաեւ ամէնուն մասնակցութեամբ գեղեցիկ նուէր մը ղրկել յոբելեարին: Հանդիսականութիւնը ունեցած է գոհա-ցուցիչ արդիւնք:

Գ. Ֆրունճեան

ԵՐԳ

Արուսին

Երգ մը ունիմ չերգուած,
Եւ սրտիս մէջ բանտարկուած,
Որ շարունակ հոգւոյս հետ,
Կըրխւ ունի առ յաւէտ...:

Ան հայրենի՛քս է փոքրիկ,
Լոյս մը պլպլան, աղւորիկ,
Կարօտի երգն իմ սրտիս,
Նրազը վառ՝ տարագրիս:

Սրբամ ուխտի՛ արեւուն,
Ճակատս տա՛մ սիւքերուն,
Թեւերս բանա՛մ ու կանչեմ,
Հայրենի՛քս իմ, դո՛ւն Եդե՛մ:

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱՍԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Հոս տեղն է արձանագրելու, որ Պուէնոս - Այրէսի հայ գաղութը, թէ՛ իր ստուարութեան եւ թէ հոն ստեղ-ծուած ազգային կեանքի բերումով, անվիճելիօրէն դարձած է Հարաւային Ամերիկայի հայութեան կեդրոնական ու առաջնորդող գաղութը. հոն են հաս-տատած իրենց կեդրոնները Հարաւա-յին-ամերիկեան չափանիշով համա-գաղութային կազմակերպութիւններն ու միութիւնները. Պուէնոս - Այրէսը պիտի ըլլայ նաեւ առաջնորդանիստ քաղաքը:

Իրաւ. այս վիճակին մէջ, 1935ի վերջերը Ամենայն Հայոց Կաթողիկո-ս՝ Մանասեան եպիսկոպոսը նշանա-կած էր պատուիրակ Հարաւային Ա-մերիկայի թեմը կազմակերպելու հա-մար. պաշտօնագիրը ղրկուած էր Պու-էնոս - Այրէսի հոգաբարձութեան, որ-պէսզի ճամբու ծախսը ղրկէ. հոգա-բարձութիւնը համաձայն չգտնուեցաւ Մանասեանի թեկնածութեան եւ ճամ-բու ծախք չղրկեց: Քիչ յետոյ Գարե-գին արք. Ցովսէփեանց Եւրոպա եւ Ա-մերիկա կուգար իբրեւ նուիրակ, որ Հիւսիսային Ամերիկա գտնուած մի-ջոցին Կաթողիկոսէն հրահանգ ստա-ցաւ Հարաւային Ամերիկա անցնելու եւ թեմ կազմակերպելու. հոգաբար-ձութիւնը Նուիրակ Սրբազանին ճանա-պարհածախս ղրկեց, սակայն նիւ-...յն օրերուն, երբ Նուիրակը կը պատ-րաստուէր դէպի Հարաւային Ամերի-կա ճամբայ ելնալու, Էջմիածնէն ըս-տացուած հեռագրով մը ետ կը կան-չուէր: Այս բոլորէն յետոյ այլեւս անյետաձգելի կը դառնար Հարաւային Ամերիկան թեմի վերածելու եւ հոն եպիսկոպոս մը բերելու խնդիրը. պէտք ...է մոռնալ, որ թէ՛ Պուէնոս - Այրէսի եւ թէ Սան Փաուլոյի մէջ կը ձեռնար-կուէր չինութիւնը եկեղեցիներու, ո-րոնց օծումը միայն եպիսկոպոս մը կրնար կատարել: Ցետ բանակցու-թիւններու, որոնք կը վարէր Պուէ-նոս - Այրէսի Հայ Առաքելական Եկե-ղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, անցեալ տարի Վեհափառ Հայրապետին կողմէ Գարեգին Եպիսկ. Խաչատրեանը նշա-նակուեցաւ Հարաւային Ամերիկայի պատուիրակ, թեմի կազմակերպման գործը գլուխ հանելու համար: Անցեալ Մարտին Խաչատրեան Սրբազանը ժա-մանեց Պուէնոս - Այրէս:

Այսպիսով, այս տարուընէ Հարաւ. Ամերիկան թէ՛ իրաւականօրէն եւ թէ փաստօրէն առանձին թեմ է. միայն կը պակսի թեմական կանոնադրութիւ-նը. իսկ այս գործը գլուխ բերելը՝ տարուան մը եւ թերեւս աւելի երկար ժամանակուան նախապատրաստա-կան աշխատանքի կը կարօտի. պէտք է նկատի ունենալ, որ այնպիսի կանո-նադրութիւն մը պիտի պատրաստուի, որ երեք հանրապետութիւններու մէջ իրարմէ հազարաւոր մղոններով հե-ռու եւ տարբեր պայմաններու մէջ ապրող գաղութներ մէկ յայտարարի բերէ:

Հարաւային Ամերիկայի թեմի ըն-տեղծումով ոչ միայն կրօնական-եկե-ղեցական գործեր կարգի ու բարգա-ւաճ հունի մէջ պիտի մտնեն, այլ շատ աւելի մեծ բարիք մը պիտի ծնի. այդ ալն է, որ գպրոցական գործը զարկ պիտի ստանայ, մէկ ու ընդհանուր կրթական ծրագիր պիտի պարտա-դրուի բոլորին, վարժարաններու կըր-թական մակարդակը պիտի բարձրա-նայ եւ ի վերջոյ հայկական դպրոցներ պիտի հիմնուին: Շատ ուրախալի է, որ Խաչատրեան սրբազանը միաժամա-նակ թէ՛ հոգեւոր եւ թէ կրթական յարգի մշակ մըն է: Ամենայն հաւանա-կանութեամբ Խաչատրեան Եպիսկոպո-սը կ'ընտրուի նոր թեմին իբր անդրա-նիկ առաջնորդը. այն ատեն շատ մեծ սպասելիքներ պիտի ունենայ Հարաւ. Ամերիկայի հայութիւնը իր Առաջնոր-դէն:

Իբրեւ յաւելում, քանի մը խօսք ալ յարանուանութիւններու մասին.—

Ինչպէս քանիցս կրկնեցի, վիճակա-գրութիւններ չկան. ուստի եւ չատ դժուար է ըսել, թէ յարանուանու-թիւնները գաղութին քանի՛ առ հա-րիւրը կը կազմեն. Մօտաւորապէս այնպէս կը հաշուուի, որ Պուէնոս Այրէսի մէջ հայ կաթոլիկները 2000 հոգի են. կը հովուէ Մխիթարեան վարդապետ մը. առանձին եկեղեցի չունին-կ'օգտուին քաղաքի կաթոլիկ եկեղեցիներէն եւ սերտ կրօնական յա-րաբերութեան մէջ են տեղական կա-թոլիկ եկեղեցիներուն եւ պետերուն հետ: Մոնթէվիտէօի հայ կաթոլիկնե-րը հազիւ 30 տուն կ'ըլլան. անոնք ալ ունին վարդապետ մը. նոյնչափ կամ քիչ մը աւելի է Սան Փաուլոյի հայ կա-թոլիկներու թիւը. հոս եւս կաթոլիկ վարդապետ մը կայ: Գործօնական գա-ղութը կաթոլիկ հայ հոգեւորականու-թիւն չունի:

Ինչ կը վերաբերի Հայ Աւետարա-նական, բողոքական եւ նման յարան-ուանութիւններուն, ընդհանուր թի-ւերով խօսիլն անգամ կարելի չէ, ո-րովհետեւ չատ մը թեւերու են բաժ-նուած եւ իրենց չպատկանողի մը հա-մար անհնարին է իմանալ թէ՛ ո՛վ ինչ է. այնքան բազմ, որ «բուհճիչներ», «պիսսաէրճներ» եւ տակաւին չեմ գի-տեր ինչքան աղանդներ իրենց մոլե-ռանդ հետեւորդներն ունին Հարաւա-յին Ամերիկայի հայութեան մէջ:

Ազգային տեսակէտով այս յարան-ուանութիւնները ընդհանրապէս տա-րամերժ են, Գաղութային Միութիւն-ներու եւ Մարմիններու մէջ չեն մըտ-ներ. միայն այն կազմակերպութիւն-ներու եւ միութիւններու կ'անդամակ-ցին, որոնց ծրագիրը կրօնական ու ե-կեղեցական գործեր չի պարունակեր. առանձին դպրոցներ չունին եւ բացա-ռութիւններ միայն իրենց զաւակնե-րը կը ղրկեն «լուսաւորչական» դըպ-րոցները: Հայ կաթոլիկ վարդապետ-ներ ու պատուելիներ, որոնք ինքզինք-նին ազգայնամիտ կը ցուցնեն, բայց կամ այն է որ իրենք անկեղծ չեն, եւ կամ թէ իրենց հօտը իր տգիտու-թեամբ ու մոլեռանդութեամբ կը պարտադրէ «հովիւ»ին՝ իր մակարդա-կին ու մտայնութեան իջնելու. այլա-պէս՝ այդ ազգայնամիտ հովիւներու խօսքին նաեւ գործը պիտի յաջորդէր. պէտք էր հայ բարբառը սորվելու եւ գործածելու համար հայ կաթոլիկ ու բողոքական մանուկները հայկական դպրոց ղրկուէին, ի՛նչ կրօնական ազ-դեցութեան տակ ալ ըլլար այդ դըպ-րոցը:

Նախորդ գլուխներով աշխատեցայ իրաքանչիւր գաղութի մասին ամփոփ տեղեկութիւններ տալ. կրկնութիւն-ներ չկատարելու համար ստիպուած էի ամէն մէկ գաղութի առանձնայա-տուկ պայմաններուն վրայ կանգ առ-նել. սակայն կան պայմաններ ու երե-ւոյթներ, որոնք ընդհանուր են բոլոր գաղութներու համար ալ, յետագայ տողերուն մէջ այս ընդհանուր երե-ւոյթներն ու պայմանները պիտի ջա-նամ պարզել:

(8)

Ն. Ա.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ
27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8-30ԻՆ
ՔՕԼԻԶԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 21 ՊՈՒՎԱՐ ՏԻԿՈՄԻԷ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ծ. ՊԸՊԻԿԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 1 Դեկտ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Գ. ՕՆՆԻԿ ՌԷԹՔԷՕՍ ԳԵՐԳԵՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայ Ազգը»։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դասախօսութիւնը 29 Նոյեմբեր, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ. Գօսիւէ, կը խօսի՝ Գ. Ա. ՋՕՊԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ներսէս Շնորհալի»։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ներսէսեան-Եղիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Գուրսալեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գաֆաֆեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Այրի Տիկին Վ. Տէօրմէճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Գարտաշեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Դարվաեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Քէօլէեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Հացագործեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Ք. Սիրանեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Սառըգեան (Վալանս), Օր. Աղաւնի Տէօրմէճեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, զոքանչին, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀԱՃԻ ՏՈՒՏՈՒ ԵՂԻԿԵԱՆԻ

(Ծնեալ Ուստրաեան) մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ, Նոյեմբեր 20ին Մարսէյլի մէջ, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Ս. Փիէռի գերեզմանատունը։

Փոքրիկն Յակոբ Ներսէսեան, 20 ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Իթալիի շրջանի Կ. Խաչի դպրոցին, փոխան ծաղկեպսակի, իր մեծ մօր մահուան առթիւ։

Alimentation „TREVISE"
Իր անմահական «**Moka**» սուրճովը
Café "HAREM„
Ամենաընտիր ապրանքներ, փաստօրէն անմրցելի գիներով։
ՄԸՆԾԱՎԱՃԱՌ ԵՒ ՓՈՔՐԱՎԱՃԱՌ
Ծնրմակ պանիր 16 ֆրանք, քաշէր 22, 24. օղի (72%) քիլօն 4.30, բրինձ՝ փիլաւի համար 4 ֆրանք։
5 ԱՌ ՀԱՐԻՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
Livraison à domicile. Tél Taitbout 40—63
30 Rue de Trévise, Paris (9)
Metro: Cadet

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին ՀԱՃԻ ՏՈՒՏՈՒ ԵՂԻԿԵԱՆԻ տխուր մահուան առթիւ, իր որդւոյն՝ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Արսէնեանի եւ փեսային՝ Տէր եւ Տիկին Երուանդ Գուրսալեանի եւ համայն ընտանեաց բոլոր պարագաներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ամերիկայէն ժառանգական խնդրի մը համար կը փնտռուի Ակնայ Ապուշեխ գիւղէն Գօզօս Աղաւեան, հօր անուն Նշան, մօր անուն՝ Էվրօ։ 1922ին մեկնած է Թուրքիայէն։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Գ. Յարութիւն Ժամկոչեանի, 15 Rue Racine, Paris (6)։

— oo —

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՐԱԿԱՑԷՆ կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարարութեան դիւանէն գողցուած են կարգ մը վաւերաթուղթեր, որոնք կը վերաբերին Չեխոսլովաքիոյ կրած վերջին աղէտին պատմութեան։ Ինչպէս գրած էինք, վերջերս պահանջ դրուեցաւ քննել այդ վաւերաթուղթերը եւ ճշդել չեխական ազգային աղէտին պատասխանատուները։

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԷՆ կը հեռագրեն թէ Միացեալ – Նահանգներու մէկ երրորդը ծածկուած է թանձր ձիւնի տակ։ Փոթորիկի մը մէջ մեռած են 51 հոգի։

ՖՈՆ ՌԻՊՊԸՆԹՐՈՓ, որ Փարիզ պիտի գար վաղը, Երկուշաբթի, ստորագրելու համար գերմանեւֆրանսական համաձայնութիւնը, յետաձգած է այդ ճամբորդութիւնը, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի ներքին դէպքերուն։ «Էօվր», ընդհակառակն, կը գրէ թէ Փարիզի գերմանական դեսպանը թէեւ Ժորժ Պոնէի դիմեց, հասկնալու համար թէ յարմար չէ՞ նկատեր յետաձգել ստորագրութիւնը, բայց արտաքին նախարարութիւնը որ եւ է պատճառ չէ գտած յետաձգելու։ Այնպէս որ Ֆոն Ռիպպընթրոփ, եթէ չգայ Երկուշաբթի, հաւանաբար գայ Երեքշաբթի։

ՌՈՒԹԷՆԻՈՅ հարցը պիտի լուծուի խաղաղ ձեւով։ Փարիզի եւ Լոնտոնի կառավարութիւնները պահանջած են, որ չեխական սահմանները նոր փոփոխութիւններու չենթարկուին ոչ Լեհաստանի կողմէ, ոչ ալ Հունգարիոյ կողմէ։ Այս պահանջը, որ գոհունակութիւն պատճառած է Պերլինի, նոյն ձեւով չողջունուեցաւ Հռոմի մէջ։

ՌԸՆՈՅԻ գործարաններուն մէջ, որոնք պարպուեցան անխնայ կռիւէ մը վերջ, նիւթական վնասը կը հասնի, կ'ըսեն, քանի մը տասնեակ միլիոններու։ Ռընօ փակ կը մնայ, Սիթրօէն կ'աշխատի։

ՊԱՊԻՆ հիւանդութիւնը ծանրացաւ դարձեալ։

«ԱՆՈՅՇ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՕՓԵՐԱ

Կը ներկայացուի մեծ պատրաստութեամբ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի մահուան 15ամեակին առթիւ
«Սիփան–Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ,

27 ՆՈՅ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ **Mutualité**ի ՄԷՋ

24 RUE ST. VICTOR - Métro Mutualité

Մասնակցութեամբ ՍԵՆՖՕՆԻՔ մեծ նուագախումբի, ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
որ այս առթիւ մասնաւորապէս դաշնաւորեց եւ ամբողջացուց նուագի եւ երգչախումբի բաժինները, ըստ Ա. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆի եղանակներուն

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ 80 ՀՈԳԻ
ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Գ. Գ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Hôtel des deuX Mondesի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՎԻԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԵՒ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ
26 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Մէզի, Սալ տէ Ֆէթի սրահը. Ռիւ տէ գ'էքօլ (մարզէին եռեւը)
«Րաֆֆի» երգչախումբ, «Եփրատ» նուագախումբ, հայկական պարեր։
Կը ներկայացուի «ՕՏԱՐԻՆ ՑԱԻԸ» (Աշուղ Ղազարէ)
Պահարան պիւֆէ — Մուտք 5 ֆրանք
Առնել Թիւ 1 օթօպիւս. իջնել Մէրի

Բժշկական դասախօսութիւն Ալֆէլի մէջ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
4 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ
Կը խօսի՝ Փրոֆ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Կանանց հիւանդութիւններ»։
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը եւ չխաշանել։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Յ. ՕՆՈՒՍԵԱՆ
15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հաճելի զուարճալու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

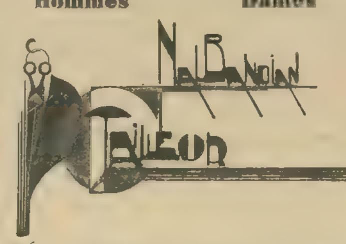

15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro Bonne Nouvelle — Tél: Gut. 39.- 70

Ճաշարան **"ԲԵՐԱ"**
ՏՆՕՐԷՆ՝ **ԵՐՎԱՆԴ ՊԸԼԵԱՆ**
9 Rue Provence, Paris 9e. (Առաջին յարկ)
Մէթրօ **Le Peletier**
Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ՝ պատրաստուած անթերի կերպով։

« ՇԻՐԱԿ »

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։
Ընդունուած՝ Անմրցելի՝ Մաքուր։
Առաջնակարգ գործարանի մը մէջ պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 11—2ի
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94
Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ։
Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն։
Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2–5, եւ ժամադրութեամբ։

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
Արտաւազդ Հանըմեան
122 Boulevard Murat (Paris 16e)
Մէթրօ Փորթ տը Սէն Քլու, եւ Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն։ Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար։
10 - 12, 6.30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն։ Թէլէֆօն, Ժասմէն 52–69։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ իր բնակարանին մէջ աշխատող ճերմակեղէնի գործաւորուհի մը։ Դիմել՝ Mme. KARA, 79 Rue Lafayette, Paris.

Fourrure des St. Bernard

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Միակ վստահելի տունը ուր պիտի գտնէք տոկուն ապրանքներ՝ չեղչեալ գիներով։ Ունինք արժանթէններ, իրական մորթեր, փիթուաններ, ակուաններ, օձիկներ, զարկը, վերարկուներ եւայլն։
Կը շինենք չափու վրայ մանթօներ՝ զանազան տեսակ մուշտակներէ, վերջին նորաձեւութիւններով։
Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանալը։ Մուշտակները կը մաքրենք ձրի։ Կիրակի օրերը բաց է մինչեւ կէս օր։
24. Rue Affre կամ 8. Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ՝ 2. Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. — Tél. Montmartre 69-70

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը տնական գործերու համար։ Դիմել՝ Տիկին Խաչիկեանի 23 Rue des Partants, Paris (20) մէթրօ Martin Nadaud.

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք օղիներէն որ կ'այրեն եւ ջուր կը խմցնեն։ ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը ախորժաբեր է։

Dalakupeian 8 Rue Suffren Marseille. Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70 49

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Barrault, PARIS (13) — A. DER AGOPIAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
[illegible] .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 29 Novembre 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ – 14e Année No. 3898
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— oo —

Բարեգործականի Կեդրոնին կողմէ «առժամեայ յանձնախումբ»ի մը եղած հրաւէրին առթիւ մեր մտածումներէն մէկ քանին պարզեր էինք անցեալ օր: Լրացնենք զանոնք:

Ոչ մէկ խօսք այն մասին թէ Բարեգործականը իրաւունք ունի օգտագործելու բոլոր կարելի ու ներելի միջոցները՝ ապահովելու համար նոր անդամներ: Մեր այս անվերապահ համամտութեան կցենք նաեւ բարեմտութիւն մը, ենթադրելու համար որ երիտասարդական ակումբներն իսկ բացառապէս այդ, ինչպէս նաեւ ազգապահպանումի նպատակով կը ստեղծուին: Բայց, իր կողմէ վարձուած ուսուցիչը երբ կ'ենթարկուի այդ գործին նուիրուելու պայմանին, Բարեգործականը չարաչար գործածած կ'ըլլայ թէ այդ ուսուցիչը, թէ՛ անոր վստահուած կրթ. գործը: Այդ անձը կամ ուսուցիչ է, կամ՝ իր գործիչը: Այս շփոթութիւնը պէտք է վերջ գտնէ: Կայ եւ ընտրութեան պարագան: Հոդ ալ, նախասիրութիւնը կը հակի «Բարեգործականի մօտ» անձին — կը հասկցուի, չէ՞ — քան կրթական գործին աւելի յարմար եղողին: Պէտք է վերջ գտնէ նաեւ Հեթանոսի ու Հրեայի այս չափանիշը: Գաղութներու մէջ տրցակներով «ուսուցիչ» կրնանք ցոյց տալ մենք, որոնք, ձախողած բոլոր ասպարէզներու մէջ, ափ առած են վարժարաններու դուռները: Ու իրենց միակ «ցէնզ»ը կամ արժանիքը այն է, որ լաւ .. թմբուկ կը զարնեն: Արտասահմանի մեր կեանքը ողբերգութիւն մըն է: Մանաւանդ կրթական գործը: Այս բացայայտ դժբախտութեան մէջ վտանգաւոր բանն է այսքան թեթեւ կերպով ծանրանալ մեր մանուկներու դաստիարակութեան գործին: Շփոթութեան մէջ է Բարեգործականը, եթէ կը կարծէ թէ իր տուրքը բարեգործութեան մը չարժաութը ունի: Մենք իրեն կուտանք աւելի բարձր դեր մը,— մեր մանուկներու փրկութեան գործը: Ուրեմն եւ՝ վտանգուած հայ սերունդի փրկութեան անփոխարինելի դերը, եւ սակայն, ստանձնել զայն՝ կը նշանակէ՝ նիւթական յատկացումներու բանակով, գործելակերպով, անկողմնակալութեամբ եւ գործին ճշգրիտ գնահատումով՝ ջանալ արդարացնել իրեն եղած վստահութիւնն ու յանձնուած դերը: Ըսինք ու կը կրկնենք,— չենք գիտեր թէ հրաւիրուած յանձնախումբը ինչ օրակարգ ունի իր առջեւ: Բայց, եթէ աւելի «կարեւոր» գործ մը չունի, քան կրթականը, կը թելադրէինք լրջօրէն նկատի ունենալ այս «մանրամասնութիւններ»ը եւս: Եւ ոչ թէ, ինչպէս սովորութիւն է Կեդրոնին մէջ, յանձնարարել այս սիւնակները եւս «կարել ու աւելցնել Բարեգործականի մասին եղած քննադատութեանց թղթածրարին վրայ»...

Իսկ ամէնէն տարօրինակն է, անշուշտ, «իր» ուսուցիչը ունենալու ձեւը: Ի՞նչ ըմբռնում է այս: Ի՞նչ խտրութիւն: Ի՞նչ մերժում: Բ.ը ամբողջ դպրոցո՞վ է շահագրգռուած, թէ անոր մէկ ժամանիկով: Յատկացումը գործի՞ն կ'ըլլայ, թէ անձին: Ու կարելի՞ է միթէ «շէնքի մը մէջ սենեակ վարձելու» նման դպրոցի մը մէջ սեփական ուսուցիչ ունենալ: Մեր վարժարանները նիւթապէս կը նեղուին միշտ: Կանոնաւոր չեն կրնար վճարել: Բարեգործականը «իր» ուսուցիչին կուտայ օրը օրին: Ու կրնաք երեւակայել միւս պաշտօնակիցներուն կրած տպաւորութիւնը: Առասպել չենք պատմեր: Եթէ հարկ ըլլայ, քաղաքներով ու անուններով կրնանք տալ բազմաթիւ օրինակներ: Ոչ ալ «կը յարձակինք»: Կը թուենք իրողութիւններ, յանձն կ'առնենք փաստել, ու կը խօսինք հայերէնով մը որ ոչ միայն պարզ է, այլեւ մեղմ ու հանդարտ՝ իբրեւ բանալու ձեւ: Եթէ Բարեգործականը պատասխաններ ունի,— պէտք է դնէ հրապարակ: Օրկան ունի, չէ՞: Քի՞չ կուգայ,— ահա ե՛ւ մեր սիւնակները: Ազգային խնդիր է: Ու այս թերթը եւս առ նուազն այնքան ազգային է, որքան «Պատկառելի Ժողով»ը: Եւրոպայի մէջ կ'ապրինք ու հարկ է որ ապրելակերպերուն ու վարուելակերպերուն հետ իւրացնենք նաեւ կերպերը որոնք կը կիրարկուին հանրային գործերուն մէջ: Բարեգործականը, սակայն,— ըսենք այս առթիւ,— խօսելու սովորութիւն չունի՛: Կը լռէ: Կը սրտմտի: Կը դժգոհի: Ու այսքան: Ըսուածները կա՛մ արդար են, կա՛մ անարդար: Ուրեմն՝ կա՛մ պէտք է հերքուին, եւ կա՛մ պէտք է սրբագրուին:

Այսպէս նաեւ վերեւ յիշուած կէտերը: Այն ատեն, կը փարատին թիւրիմացութիւնները: Կը փոխուի մթնոլորտը: Եւ Բարեգործականը պէտք չունենար իր մասին քարոզչութիւն կատարելու: Որովհետեւ, գործը՝ ինքը մեծագոյն քարոզչութիւնն է, արդէն:

Յիշեր էինք երկրորդ տեսակի մեր գաղութները: Ասոնք երկու դժբախտութիւն ունին,— թէ՛ նոր են ու եկամուտներ չունին, եւ թէ՛ ենթակայ են մերինէն բարձր մշակոյթներու ամենօրեայ յարձակումներուն: Ահա Ֆրանսան, օրինակ: Լիոն, Վալանս, Մարսէյլ,— առանց յիշելու միւս քաղաքներն ու մանաւանդ Փարիզը,— հազարաւո՞ր տղաք զուրկ են հայեցի դաստիարակութենէ: Կեդրոնի անդամները եթէ մէկ անգամ առիթ ունենային պտտելու այդ վայրերը, տեսնէին՝ Հայու սեւ ու պճլատն աչքերով հարիւրաւոր տղոց թափառումը՝ օտար բառերը իրենց շրթներուն, կը հաւատային որ բա՛ն մը անդարձ կը փոխուէր իրենց մէջ: Դժբախտութիւնը հոն է, որ բուն իսկ որոշողները հեռու են մեր զանգուածէն: Գաղթահայութիւնը իրենց համար ծանօթութիւն է, եւ ոչ թէ ճանաչում: Ըսած են ու կարդացած անոր մասին: Ահա վարիչ-պատուիրակը, օրինակ: Փղոսկրէ աշտարակի մը մէջ է տեւապէս: Անիրան «վերն» է ու պատեանուած որ արեւելեան գաղութներու մէջ ոմանք չհաւատացին, իսկ ուրիշներ զարմացա՞ն որ հաճած է «քննական պտոյտ մը կատարել» Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա եւայլն: Երկու տարի առաջ էր: Ի հարկէ մենք ակնկալութիւններ չունէինք այդ շրջագայութենէն: Մարդ կ'այցելէ ճիշդ այն վերապահութեամբ, ինչպէս որ կ'ապրի: Բայց, այդ իսկ չեղաւ, որովհետեւ ... Ճափոն յարձակեցաւ Չինաստանի վրայ, ու Չեխոսլովաքիան բաժան բաժան եղաւ: Ընդունեցէ՛ք որ միայն արտաքին չեն մեր դժբախտութեանց պատճառները: Ոչ ալ՝ միատեսակ:

Ինչ մեկնութիւն ալ տրուի մեր այս սրտցաւ արտայայտութեանց, մենք պիտի շարունակենք կրկնել թէ Բարեգործականը կ'ուզենք աւելի վեր ու աւելի արժանաւոր դիրքի մը վրայ տեսնել: Կ'ուզենք որ թօթափէ իր չափուած - ձեւուած սովորութիւնները: Ձեռնարկէ աւելի լայն գործի մը: Ըլլայ անկողմնակալ: Լրջօրէն ձեռք առնէ մեր կրթ. գործը: Ատիկա այնքան արժէքաւոր է հիմա, որքան,— պահելով համեմատութիւնները,— հայ բանակի մը դերը պիտի ըլլար՝ ազգային գոյութեան սպառնացող վտանգի մը առջեւ: Այս ձեւով, ան կը ստեղծէ ընդհանուր համակրանք մը՝ փոխանակ կողմ ստեղծելու: Ու կը բաւէ որ այս անկեղծութեամբ ու այս անվերապահութեամբ հրապարակ գայ,— պիտի փարատի նաեւ իր մէկ անհիմն մտահոգութիւնը՝ Փոնտերու մասին: Որովհետեւ,— ըսե՞նք բացայայտ ու յեղյեղուած ճշմարտութիւնը,— մեր ժողովուրդը պիտի տայ իրեն նոյն անկեղծութեամբ ու նոյն անվերապահութեամբ:

Չանտեսենք, սակայն, նաեւ ուրիշ ճշմարտութիւն մը: Գործը՝ ինքը մարդն է: Ուրեմն՝ գործը փոխուելու համար հարկ է որ փոխուին,— ոչ թէ մարդերը, այլ՝ անոնց մտայնութիւններն ու հոգեբանութիւնները: Եւ՝ անպայմա՛ն:

Կը խնդրէինք որ բարեհաճօրէն «անկի՛ւն մը» նօթագրուէր նաեւ այս կէտը:

«Մնացեալը յաջորդով»:

Վ.Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂՈՒԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Համաձայն Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան հրահանգներուն, պիտի չբանին շոգեկառքերը, մեթրոները, օթոպիւսները, հանրակառքերը: Պիտի փակուին նախարարութիւնները եւ բոլոր պետական հաստատութիւնները, տուրքերու հաւաքման գրասենեակները, նամակատուները,— վերջապէս հանրային ոչ մէկ սպասարկութիւն պիտի գործէ:

Պիտի փակուին նաեւ դրամատուները, մեծ վաճառատուները, սինէմաները, թատրոնները, մեծ նպարավաճառատուները, գործարանները, ածխահորերը: Լոյս պիտի չտեսնեն թերթերը, ձայնասփիւռը պիտի լռէ, ինքնաշարժները եւս պիտի չաշխատին, ոչ ալ գնացքները:

Ոչ մէկ ցոյց պիտի ըլլայ, ոչ ալ միթինկ պիտի գումարուի: Խիստ հրահանգ տրուած է, որ միջադէպեր տեղի չունենան,— կազը, ջուրը, կաթը, լոյսը պիտի ապահովուին օրուան կենսական անհրաժեշտութիւններուն բաւելու չափով:

Կառավարութիւնը պիտի աշխատի առնել գործադուլին առջեւը

— oo —

Իր կարգին, կառավարութիւնն ալ ամէն միջոց ձեռք առած է որ աշխատանքը կանգ չառնէ:

Ֆրանսա երեք մեծ գործադուլներ տեսած է վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին,— 1910ին, 1920ին, 1934ին: Առաջին մեծ գործադուլին, Պրիան զինուոր կանչեց եւ խորտակեց աշխատաւորներու կամքը: Երկաթուղիներու աշխատաւորներն ալ զօրաշարժի ենթարկեց: Գործադուլը ձախողեցաւ:

Այս անգամ եւս կառավարութիւնը որոշած է դիմել ամէն միջոցի՝ ձախողեցնելու համար գործադուլը: Խիստ հրահանգ տրուեցաւ մեթրոյի ընկերութեան վարչութեան, որպէսզի դադար չտրուի աշխատանքին,— աշխատանքի չներկայացող գործաւորները պիտի պատժուին: Տը Մոնզի, հանրօգուտ շինութեանց նախարարը ձայնասփիւռ ճառով սպառնաց երկաթուղիի ընկերութեան աշխատաւորներուն թէ Չորեքշաբթի իրենց գործին գլուխը չներկայացողները ոչ միայն պիտի արձակուին, այլեւ պիտի դատուին համաձայն 15 յուլիս 1845ի օրէնքին, որ ոճիր կը համարի շոգեկառքով հաղորդակցութեան դէմ փորձուած ամէն արգելիչ միջոց:

Տալատիէ եւս կիրակի գիշեր ձայնասփիւռ ճառով մը յայտարարեց թէ «որոշած է ամենայն վճռականութեամբ կատարել իր պարտականութիւնը հանդէպ ազգին»: Նախկին պատերազմիկներու Միութեան կողմէ միջնորդութիւն կը կատարուի, խաղաղութեամբ լուծելու համար վէճը որ իրարու դէմ հանեց կառավարութիւնն ու Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը:

Չէմպրլէյն Հռոմ կ'երթայ

Լոնտոնէն կը հաղորդեն թէ վարչապետ Չէմպրլէյն շարունակելու համար իր խաղաղասիրական ճամբորդութիւնը, մտադիր է յունուարի վերջերը Հռոմ երթալ եւ անձամբ տեսակցիլ Մուսոլինիի հետ: Իր խօսակցութեան նիւթը պիտի ըլլայ Միջերկրականի հարցը եւ Սպանիոյ խնդիրը, որուն հետեւանքով նաեւ Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց բարելաւումը:

[illegible]

ԼԵՀԵՐԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ԲԱՐԵԿԱՄԱՆԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՏ

Հավաս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Վարշաւայի կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը.

Վերջերս քանիցս տեսակցութիւններ ունեցաւ Մոսկուայի լեհական դեսպանը արտաքին գործավար Լիթվինոֆի հետ: Այս տեսակցութիւններուն ընթացքին պարզուեցաւ որ

1.— Լեհեւխորհրդային բոլոր պայմանագրութիւնները որ գոյութիւն ունին ներկայիս, ինչպէս եւ 25 յուլիս 1932ին կնքուած ոչ-յարձակողական դաշինքը, իրենց բոլոր մանրամասնութիւններուն մէջ, կը կազմեն այն հիմը, որու վրայ կրնան շարունակուիլ յարաբերութիւնները Լեհաստանի եւ Խորհ. Միութեան միջեւ: Ոչ-յարձակողական դաշինքը, որ 5 տարուան տեւողութիւն ունէր, բայց 5 Մայիս 1934ին երկարաձգուեցաւ մինչեւ 31 Դեկտեմբեր 1945, կը կազմէ խարիսխ մը որ բաւական լայն է՝ ապահովելու համար երկու երկիրներու խաղաղասիրական յարաբերութեանց ամրութիւնը:

2.— Երկու երկիրներու կառավարութիւնները գոհունակութեամբ կը գտնեն առեւտրական փոխանակութեանց աճումը:

Պուլկարները ցոյց կ'ընեն Հաշտութեան դաշնագրին դէմ

— oo —

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ հարիւրաւոր ուսանողներ, խըռնուելով խորհրդարանին առջեւ, արտաքին յանձնախումբի մէկ նիստին պահուն, պահանջեցին խզել Նէօյիի դաշնագիրը եւ գրաւել այն հողամասերը, ուր Պուլկարներ կը բնակին,— Նէօյիի դաշնագրով՝ ընդհ. պատերազմէն վերջ այդ հողամասերը կցուած են դրացի պետութեանց:

Ներքին նախարարը, Նեդով, յայտարարութեամբ մը դատապարտեց այս ցոյցերը եւ աւելցուց թէ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի չկրկնուին նման ցոյցեր:

Կիրակի օր, դարձեալ կրկնուեցան ցոյցերը, յիշեալ դաշնագրին ստորագրութեան տարեդարձին առթիւ: Ցոյցերուն կը մասնակցէին 10,000 հոգի: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց շատերը:

«Ես Հրեայ եմ..»

— oo —

Հացկերոյթի մը մէջ, կազմակերպուած՝ ընկերութեան մը կողմէ, որու նպատակն է պայքարիլ հակահրէական շարժումին դէմ, երկար ճառ մը խօսեցաւ Լէոն Պլում եւ ըսաւ.

— Ձեզի պիտի խօսիմ միայն ու միայն հրէական հարցին մասին: Պիտի չխօսիմ ազգային քաղաքականութեան մասին, ոչ ալ միջազգային քաղաքականութեան մասին: Պիտի խօսիմ միայն հրէական հարցին, հրէական ողբերգական հարցին մասին:

Ես Հրեայ եմ: Հրեայ մը որ երբեք չէ պարծենցած իր ծագումով, ոչ ալ կարմրած՝ անոր համար որ Հրեայ է: Հրեայ մը որ միշտ կրած է իր հրէական անունը: Ինչո՞ւ նեղուէի: Ինչո՞ւ խարշանք զգայի: Մնաց որ, եթէ նոյնիսկ Հրեայ չըլլայի, դարձեալ անկարող պիտի չզգայի ինքզինքս՝ խօսելու համար հրէական հարցին մասին:

Հանդիսատես ենք դէպքերու, որոնց նմանը տեսնուած չէր տասնըհինգ դարէ ի վեր, հռովմէական կայսրութեան կործանումէն ի վեր: Մարդկութիւնը ոչ միայն չի յառաջդիմեր, այլ եւ, ընդհակառակն, հարկադրուած է նահանջելու, ետում մը կատարելու դէպի ետ, մինչեւ այն դարաշրջանը, որու պատմութիւնն իսկ մոռցած ենք հիմա:

Ահաւա՛ր պատկեր,— եւ այս իրականութեան զոհն է հրեայ ժողովուրդը: Բայց մի՛ մոռնաք, մինակ չեն Հրեաները իբրեւ զոհ: Ամէնէն աւելի, ճիշդ է, Հրեաներն են որ կը տառապին ու կը չարչարուին, բայց միայն Հրեանե՞րը,— Ո՛չ: Հոն ուր կը հալածուին Հրեաները, կը հարստահարուին նաեւ քրիստոնեաները: Կրօ՛նքն է որ կը հալածուի: Եւ այստեղ թոյլ տուէք որ խօսքիս հետ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրեմ փարատոքսալ իրականութեան վրայ,— աշխարհական եւ ազատախոհ մտաւորականները, որոնք, երէկ, պայքար կը մղէին կրօնքին տիրապետութեան դէմ, հիմա դարձեր են կրօնքի պաշտպաններ, որովհետեւ այնքա՛ն հակամարդկային է դարձեր կրօնքին հալածանքը՝ յանուն ցեղապաշտութեան: Մի՛ մոռնաք, սակայն, որ ցեղային վարդապետութիւնը, գիտական ի՛նչ արժէք ալ ունենայ, պատճառ պիտի դառնայ քաղաքակրթութեան նահանջին, յետադիմութեան: Ու մի՛ մոռնաք նաեւ որ պատմութեան մէջ պատահած չէ օրինակ մը, որ հաստատէ թէ ժողովուրդի մը ապահովութիւնը կարելի է ձեռք ձգել անարգ եւ վատ միջոցներով:

Եւ սակայն ցանկալի է որ ապաստան մը գտնուի հրեայ ժողովուրդին, իրաւունք տրուի գաղթելու տեղ մը: Հոգիիս խորքէն կը մաղթեմ որ, ի մօտոյ, Լոնտոնի մէջ գումարուելիք ժողովը յաջողի հաշտեցնել նոյն բնատիրքին երկու ճիւղերը, Հրեաները եւ Արաբները, որպէսզի կարելի ըլլայ Հրեաները փոխադրել Պաղեստին: Եւ թող Հրեաները գտնեն այնտեղ հող մը որ նոր հայրենիք դառնայ իրենց, եւ ոչ թէ ճամբար մը, ուր բռնադատուած են ապրելու այս պահուս:

Բայց պիտի բուժուի մարդկութիւնը, բարեկամներս: Ծանր օրեր կ'անցընենք, բայց պիտի գան նաեւ պայծառ օրեր: Չվախնանք, եւ արժանի մնանք մեր անցեալին եւ մեր ծագումին:

— oo —

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ անուն Հայ մը, կը գրէ «Մաթէն», որ Լիոնի մէջ ատամնաբուժութեամբ կը զբաղէր՝ թէեւ արհեստով դարբին, դատապարտուեցաւ մէկ տարի բանտարկութեան:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՆՑՔԵՐ

(ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

—— oo ——

Անիմանալի գործերու աշխարհ մըն է Թուրքիան, ուստի թող ներուի մեզ քանի մը խորհրդածութիւններ ընել Մուսթաֆա Քէմալի մահուան առիթով.

Հերոսական ճիգերով Աթաթուրքը ստեղծեց այսօրուան Թուրք պետութիւնը։ Այս ծանր գործին մէջ իրեն թիկունք հանդիսացաւ Լօզանի հերոսը՝ Իսմէթ Ինէօնիւ։ Տարիներու ընթացքին այս զոյգ անունները այնքան սիամական եղան իրարու, որ այլեւս անկարելի դարձաւ զանոնք զատել իրարմէ եւ ճշդել անոնցմէ իւրաքանչիւրին դերը Թուրք պետութեան վերականգնումի գործին մէջ։ Այս յանդուգն քայլը կատարեց ինքը Քէմալը, 1937 Հոկտ. 25ին պաշտօնանկ ընելով Թուրքիոյ մեծագոր վարչապետը եւ զայն խապառ չէզոքացնելով հանրային կեանքէ

Իսմէթի չէզոքացումը ապշանքի մատնեց քաղաքական աշխարհը, որ նախապատրաստուած էր այդ անակնկալին. բոլորը միշտ զոյգ կը տեսնէին Քէմալն ու Իսմէթը, մինչ 1937 Հոկտեմբեր 25ի հրամանագիրը կուգար աշխարհին վկայելու, որ վիհ մը կայ Թուրքիոյ երկու մեծագոր դէմքերու միջեւ։ Գուշակները փորձեցին կռահել Իսմէթի անկման պատճառները, բայց չկարողացան։

Իսմէթ Ինէօնիւ կը հրաժարի, որովհետեւ Թուրքիա կ'ուզէ ելեւմտական ուժեղ կառավարութեան գլուխը,— գրեց Թուրքերէն «Թան»։

Իսմէթ կը հրաժարի, որովհետեւ պէտք հրաւիրուի նախագահելու Ազգային Մեծ ժողովին,— աւելցուց «Գուրուն»։

Թուրքիոյ վարչապետը տկար ըլլալով՝ ժամանակի մը համար կը քաշուի գործէ.— յայտարարեց «Ճումհուրիէթ»։

Արտաքին եւ թուրք-խորհրդային յարաբերութեանց հարցին մէջ խոր տարակարծութիւններ ունենալով՝ Իսմէթ քաշուեցաւ քաղաքական գործէ.— տեղեկագրեց իր թերթին «Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը։

Այս բոլոր գուշակները հաւասարապէս ճիշդ եղան, այլ խօսքով՝ բոլորն ալ սխալեցան։

Սակայն փաստ մը մնաց անդրդուելի, աւելի յստակ՝ քան ինքը ճշմարտութիւնը։

Իսմէթի խապառ չէզոքացումը պետական, կուսակցական եւ հանրային կեանքէ եկաւ վկայելու, որ «բան մը հոտած է Տանիմարքի մէջ»։

Այս ճշմարտութիւնը աւելի եւս ակներեւ դարձաւ, երբ Իսմէթի առաջին «հրաժարականէն» (վարչապետութենէ) քանի մը օր վերջը յաջորդեց երկրորդը՝ իր «հրաժարումը» Հալք կուսակցութեան փոխ-նախագահի աթոռէն։

Այլեւս պարզ էր, որ Իսմէթ ոչ թէ կը քաշուի կամովին, այլ կը քշուի բռնութեամբ։ Եւ կը քշուի Քէմալի'ն կողմէ, որ անոր մէջ, ըստ երեւոյթին, վտանգաւոր ախոյեանը կը տեսնէր։

Աթաթիւրքի մահէն ետք տեղի ունեցած անցքերը, մասնաւորաբար Իսմէթի անուանումը իբրեւ Հանրապետութեան նախագահ, եկան հաստատելու, որ, առաջին, Քէմալ, ճիշդ է, ոյժ ունեցաւ մրցորդը չէզոքացնելու, սակայն այժ չունեցաւ զայն սթալինեան մեթոտներով խապառ ոչնչացնելու (ինչպէս որ ըրաւ Նազըմներու հետ)։ Երկրորդ՝ որ Իսմէթ, ճիշդ է, տեղի տուաւ պայքարի մէջ եւ քաշուեցաւ քաղաքական կեանքէ, սակայն ի սպառ մեռաւ եւ ի սպառ չզադրեցաւ գործելէ։ Անվիճելի է— ո՛ր կ'ապացուցանէ իր այսօրուան յաղթանակը— որ Իսմէթ լռութեան մէջ կը գործէր ու իր կողմնակիցներու սակաւաթիւ շրջանը, ոչ նուազ ազդեցիկ, քան Քէմալի շուրջ խմբուածները։

Անդրադառնալով Իսմէթի «հրաժարական»ին, «Ցուսաբեր»ի 1937 Հոկտ. 28ի խմբագրականին մէջ, «Թուրքիոյ թրոցկիականը» խորագրին տակ կը գրէինք.

«Լօզանի յաղթականը, որ իր ուժեղ ձեռքերուն մէջ տարիներ շարունակ պահեց Պետութեան եւ Կուսակցութեան ղեկը, անշուշտ իր ետին ունի փոքրոգի բանակ մը հետեւորդներու եւ գործակիցներու, որոնք իրենց ոչ նուազ չափով դառն անակնկալի մատնուեցան իրենց առաջնորդին մեկուսացումով։

Իսմէթ եւ իսմէթականներ անկարող են դիւրութեամբ մոռնալ այն նախատինքը, զոր այնքան տմարդաբար իրենց տուաւ»։

Ու չմոռցան։ Այն փաստը, որ Իսմէթ այսօր Թուրք երկրի առաջին աթոռը կը գրաւէ իր ուժով ու ոչ Քէմալին յանձնարարութեամբ— ըլլայ կտակի ձեւին տակ եւ կամ պարզ ցուցմունքով— ինքնին ապացոյց է, որ ան իր ետին ամբողջ բանակ մը ունէր, ի'ր կամքը պարտադրելու համար քէմալական երկրին։ Դէպքերը մեզ իրաւունք կուտան յայտարարելու, որ ոչ թէ էնկիւրի'ն նախագահութեան բերաւ Իսմէթը, այլ Իսմէթ ինք եկաւ այդ պաշտօնին. ոչ թէ աթոռ տուին անոր, այլ ինք զայն առաւ. ոչ թէ կամովին իշխանութիւն զիջեցին, այլ տեղի տուին բռնութեան տակ եւ ձեռնթափ եղան ուժի առջեւ։

Այս տեսակէտով ուշագրաւ են նաեւ հետեւեալ «աննշան» փաստերը։

Իսմէթ Ազգ. Մեծ Ժողովի մէջ միաձայնութեամբ ընտրուած է իբրեւ Հանրապետութեան նախագահ։ Այլ խօսքով՝ հոն, ուր ոչ իսկ մէկ ձայն անգամ Քէմալի հոգեվարքի օրերուն, կը լռուէր ի նպաստ Իսմէթի, յանկարծ, զերբնական ոյժի մը ներշնչումով, Քէմալի մահէն անմիջապէս յետոյ, կը լռուի մէկ անուն միայն— Իսմէթ։

Մէկ ձայն իսկ չունեցող թեկնածուն՝ հրաշքով բոլոր ձայները կը բռնաբարէ եւ բոլորին միակամ ընտրութեամբը կը տիրանայ առաջնորդի աթոռին։

Դիկտատորական երկիրներու մէջ «միաձայն» ընտրութիւնները սովորաբար— գրեթէ միշտ եւ բոլոր դէպքերուն— դէչ յայտարարներ են իրական միակամութեան։ Եւ պարզ է թէ ինչո'ւ։ Դիկտատորները ազատ պայմաններու մէջ եթէ ապահով մեծամասնութիւն ունենային, բռնութեամբ երբեք «միաձայնութեան» չէին ձգտեր։ Այս կեղծ «միաձայնութեամբ» տեսակ կը ջանան համակիր մեծամասնութեան պատրանքը տալու հանրային կարծիքին, երբ իրականին մէջ ո՛չ այդ մեծամասնութիւնը ունին եւ ոչ ալ պարզ փոքրամասնութիւն մը։

Տարակոյսներէ բռնուած մեր գրչին հետեւեալ հարցումները կը բխին։

Ուրկէ՞ այս միաձայնութիւնը Իսմէթի անուան շուրջ, ուրկէ՞ այս յարգանքը անոր անուան հանդէպ։

Իսմէթ արժանի՞ էր այս մեծարանքին։

Այդ պարագային ինչո՞ւ քշուեցաւ կառավարական կեանքէ եւ ինչո՞ւ քշուեցաւ միաձայնութեամբ, նոյն Ազգ. Մեծ Ժողովին անդամակցող միեւնոյն երեսփոխաններու բոլորին միակամ աջակցութեամբ։

Ինչպէս եղաւ, որ նոյն ժողովիկը երէկ միաձայնութեամբ քշեցին Իսմէթը, իսկ այսօր միաձայնութեամբ զայն կրկին պաշտօնի կը բերեն, այն տարբերութեամբ միայն, որ երէկ պաշտօնազրկուածը վարչապետ մըն էր, մինչ այսօր պարգեւատրուողը երկրի առաջին դէմքն է, անոր անթագ պսակաւորը.

Արդարեւ երէկուա՞ն «միաձայնութեան» մէջ է թէ այսօրուան. «միաձայն» չէին երէ՞կ, թէ «միաձայն» չէին այսօր։ Մեր որոնել բանալին այս խորհրդաւոր անցքերուն։

Նուազ ուշագրաւ չէ նաեւ հետեւեալ փաստը։ Քէմալի հոգեվարքի օրերուն կը յիշատակուէին հետեւեալ անունները իբրեւ յաջորդ եւ նախագահական թեկնածու,— Ֆեւզի, Ֆէվզի Չաքմաք եւ Գարապէքիր։ Ո՛չ ոք տուաւ Իսմէթի անունը։ Բուն թեկնածուն, որ լուռ աշխատանքով իրեն ապահոված էր նախագահական աթոռը, նախամտածուած որոշումով մնաց ստուերի մէջ։ Հանրային կարծիքը մոլորանքի մատնելու համար յիշատակուեցան շատերուն անունները՝ չյիշելու համար անունը այն մէկ հատիկ մարդուն, որ ճիշդ այդ օրերուն փաստօրէն արդէն տիրացած էր նախագահական աթոռին եւ որ քանի մը օր վերջ, բուն աթոռակալի մահէն ետք, անոր պիտի տիրանար նաեւ իրաւապէս, բոլորին «միաձայն» հաւանութեամբը։

Անիմանալի զաւեշտութեանց եւ պալատական յեղաշրջումներու դասական երկիր մըն է Թուրքիան։ Ո՛վ կրնայ ըսել, թէ տարի մը առաջ ի՞նչպէս քշուեցաւ իշխանութենէն Իսմէթ եւ տարի մը վերջ ի՞նչպէս վերստին իշխանութեան եկաւ։

(ԽՄԲ. «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»Ի)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀՈԳԵՐԸ

(Տեսակցութիւն մը Ռումանահայ Միութեան Քարտուղարին հետ)

Վերջերս ընդունուած Ռումանահայ Միութեան կեդր. վարչութիւնը դժուարութիւն մը յանձն առած է, այն է՝ ռումանահայ գաղթականութեան հարցը, որ եթէ նախկին վարչութիւնը չէր կրցած արդիւնքի մը հասցնել, վստահ ենք, նոր վարչութիւնը կատարելապէս պիտի յաջողցնէ, եթէ նկատի ունենանք նոր վարչական անդամներու անվիճելի կարողութիւնները, եւ իրենց կապերը եւ իրենց սրտցաւութիւնը։

Աւելորդ չսեպեցի «Ցառաջ»ի կողմէ ներկայանալու վարչ. անդամներէն Գ. Թ. Ճ. Սիրունեին, որուն կապերը ռումէն պետական բարձր շրջանակներու հետ ծանօթ են, քանի մը հարցումներ ուղղելով, որոնց սիրով պատասխանեց։

— Ի՞նչ է Ռումանահայ Միութեան դերը եւ ինչո՞ւ պէտք կայ այսպիսի հաստատութեան, քանի որ թեմական իշխանութիւն կայ։

— Ռումանահայ Թեմը 1931ին պաշտօնապէս օրէնքով ճանչցուած էկեղեցական ինքնավար կրօնական հաստատութիւն մը, որ նոյնպէս վաւերացուած է արքայական հրովարտակով եւ օրէնքի ուժ ունի։ Արդ, այս հանգամանքը կը նախատեսէ հայ եկեղեցւոյ ներքին կազմակերպութիւնը, իր յատուկ օրէնքներով եւ աշխարհականներով, ինչպէս են՝ դպրոցը, եկեղեցին եւ այն բարեգործական միութիւններ, ձեռնարկները, որ միայն Ռումանիոյ մէջ կ'ապրին ու կը զարգանան եկեղեցւոյ կողքին։ Սակայն այս աշխատանքներէն զատ կան նաեւ ուրիշ հոգեր, որոնք թեմական օրէնքներուն իրաւասութեան սահմաններուն մէջ չեն իյնար, ինչպէս են բոլոր այն հոգերը որ կը բխին հայ տարրին գաղթականի հանգամանքէն։ Ահա այդ հոգերուն դարմանումը տալու մարմին մըն է Ռումանահայ Միութիւնը։

— Ի՞նչ օրինական կացութիւն ունի Ռումանահայ Միութիւնը։

— Ռումանահայ Միութիւնը մարմին առած է 1919ին, պատերազմին յաջորդող անմիջական հոգերուն իբրեւ հետեւանք ճանչցուած է, ներքին նախարարութեան կողմէ, հայկական շահերու պաշտպանի դերը կատարող։ Այդ դերը պահ մը ընդհատուած է հայկական հիւպատոսարանի գոյութիւն ունեցած տարիներուն, վերջին կրկին հրապարակ գալու համար։ Ռումանահայ միութեան կեդրոնական վարչութիւնը կ'ընտրուի համայնական ժողովին կողմէ, որուն կը մասնակցին երկու յարանուանութեանց թեմական առաջնորդները (Ցուսիկ արք. Զաքարեան եւ Հ. Սահակ Կոգեան), անոնց թեմին կեդրոնական իշխանութիւնները, առանց դաւանանքի խտրութեան բոլոր թաղականութեանց ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Ռումանիոյ մէջ գտնուող բոլոր միութեանց ներկայացուցիչները։

— Ներկայ կեդրոնական վարչութիւնը գործունէութեան ի՞նչ ծրագիր ունի։

— Մէկ կողմէ կը շարունակէ գոյութիւն ունենալ միութեան գրասենեակը, որ պետութեան զանազան օրգաններէն պահանջուած վկայականներ կուտայ, բայց եթէ այդ պիտի ըլլար միայն միութեան գործունէութեան ծրագիրը, հարկ չկար որ կեդրոնական վարչութեան ընտրութեան առթիւ այսքան ճիգեր թափուէին։

— Ուրեմն ուրիշ ի՞նչ աշխատանքներ կան։

— Երեք կարեւոր խնդիրներ կը զբաղեցնեն մեր վարչութիւնը, ա) օտարահպատակ Ռումանահայերու ռումէն քաղաքացի դառնալու խնդիր, բ) Ֆիրմա ունենալու իրաւունք եւ գ) աշխատելու իրաւունք։

— Բացի կ'ըլլա՞ք այս երեք խնդիրներու մասին տեղեկութիւններ տալ։

— Անկէ առաջ բազմաթիւ փորձեր եղան Հայերու քաղաքացիութեան խնդիրը կարգադրելու համար, բայց բոլորը ի զուր անցան, որովհետեւ գոյութիւն ունէր հպատակութեանց օրէնք մը, որուն համաձայն դիմում ընող մը, իր դիմումէն 10 տարի յետոյ միայն կ'ընդունուէր իբրեւ քաղաքացի, 10 տարուան այս պայմանաժամը յացառիկ պարագաներու մէջ էր որ կը կրճատուէր կամ կը ջնջուէր, ինչպէս ամուսնացած ըլլալ ծագումով Ռումէնի մը հետ, ռումէն բանակին մէջ զինուորութիւն ըրած ըլլալ եւ կամ երկրին օգտակար ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալ։ Հայերու պարագան հետեւաբար կարելի չէր պատշաճեցնել այս երեք պայմաններէն միայն։ Ներկայ փետրուարին երբ հրատարակուեցաւ Ռումանիոյ նոր սահմանադրութիւնը, աւելի խստացուց քաղաքացիութեան օրինականացումը, պայման դնելով որ խորհրդարանէն անցնի, ու եւ է նոր քաղաքացիութիւն եւ ոչ թէ նախարարական խարհուրդէն, ինչպէս որ կ'ըլլար մինչ այդ։ Սահմանադրութիւնը տարիներու ու եւ է սրբազն չէր նախատեսեր, նման եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ պիտի ճշդուէին մասնաւոր օրէնքով մը որ պատրաստութեան մէջ է։ Ներկայիս։ Օգտուելով այս հանգամանքէն եւ մանաւանդ հայ ծագումով բարեկամ Փրոֆ. Եօրկայի գտնուելէն ներկայ կառավարութեան հետ, օգոստոս 21ին Վալէնիի մէջ իրեն ներկայացաւ պատուիրակութիւն մը եւ խնդրեց այդ առթիւ միջամտութիւն մը։ Փրոֆ. Եօրկա կատարեց արդարեւ այդ խոստումը եւ կառավարութեան կողմէ Ռումանահայ Միութեան (որուն անունով եղած էր դիմումը) պատասխան մը տրուեցաւ, որուն մէջ գրած էր. «Հայերու կողմէ եղած դիմումները նպաստաւոր կերպով նկատի պիտի առնուին». այս բացատրութիւնը ընդհանուր բառ մըն էր միայն եւ դժբախտաբար շատ շընդալից կերպով հանրութեան հրամցուեցաւ միութեան նախկին ղեկավարութեան կողմէ։ Ներկայ վարչութիւնը անհրաժեշտ դիմումներ կ'ընէ այս միջոցին կառավարութեան կողմէ խոստացուած բարեացակամութեան օրինական ձեւ մը տալու համար. առայժմ այդ մասին ու եւ է մանրամասնութիւն տալու ի վիճակի չեմ։

Ինչ կը վերաբերի Ֆիրմա ունենալու իրաւունքին, պէտք կը զգամ յիշեցնել թէ վերջին մէկ քանի տարին, ինչպէս ուրիշ շատ մը երկիրներու մէջ, նոյնպէս նաեւ Ռումանիոյ մէջ սկսաւ ազգային աշխատանքի պաշտպանութեան մտահոգութիւնը, տարիներուն նոր ֆիրմայի իրաւունք տալու խնդիրն ալ ենթարկուեցաւ խիստ սահմանափակումներու եւ նոյնիսկ արգելքներու, թէեւ Նանսէնեան Հայերը բուն օտարի դասակարգին մէջ չեն իյնար, ... դժուարութիւնները սկսան տարածուիլ նաեւ անոնց վրայ, այնպէս որ բազմաթիւ հայ առեւտրականներ կամ ի նորոյ առեւտուրի ձեռնարկողներ չուարածի մատնուեցան։ Ճիշդ այս պարագան նկատի ունենալով Ռումանահայ Միութիւնը հպատակութեան հարցին զուգընթաց, ձեռնարկներ սկսաւ ընել, գոնէ Նանսէնեան անձնագիր ունեցողները այժմէն իսկ գերծ կացուցանելու համար Ֆիրմա ունենալու դժուարութիւններէն։

— Իսկ ի՞նչ են ձեր ձեռնարկները աշխատելու իրաւունքի մասին

Եթէ կ'ուզէք ամէնէն ցաւոտ խնդիրը այս է. աւելի մտահոգիչ՝ քան քաղաքացի դառնալու կամ Ֆիրմա ունենալու հարցերը։ Ինչպէս գիտէք Ռումանիոյ մէջ այս պահուս կը կիրարկուի ազգ. աշխատանքի պաշտպանութեան օրէնք մը, որուն համաձայն ու եւ է առեւտրական եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկութեան մէջ կարելի չէ 20 առ հարիւրէ աւելի օտարական աշխատցնել, եւ որովհետեւ Նանսէնեանները ըստ օրինի կարելի չէ «օտարական» բացատրութենէն դուրս հանել, տարիէ մը ի վեր մեծ դժուարութեան կը մատնուին անոնք. երկրին մէջ մնալու իրաւունք ունենալով հանդերձ 20 առ հարիւր սակին մէջ մտնելուն համար, այնպէս որ ու եւ է հայ վաճառական որ 10 պաշտօնեայ ունի, չի կրնար 2 հոգիէ աւելի Նանսէնեան ունենալ։ Այս դժուարին կացութիւնը նկատի ունենալով է որ Ռումանահայ Միութիւնը ձեռնարկներու կ'աւ Հայերը հաշուել'չյայտնելու համար 20 առ հարիւրի սակին մէջ։ Կը յուսանք թէ մեր դիմումները նկատի կ'առնուին մասնաւոր բարեհաճութեամբ, որուն արդէն վստահ ենք, ու թէ անոր համար որ բացառիկ բարեկամներ կը հաշուենք մեր երկրին մէջ, այլ որովհետեւ հայ տարրը բազմադարեան ի վեր համակրութեամբ կը տեսնուի ու միայն իշխանութեանց այլ եւ հանրային կարծիքին կողմէ

×

Այս ամսուան ընթացքին Նանսէնեան Օֆիսը 45.000 լէյի գումար մը տրամադրած է Ռումանահայ միութեան՝ բաշխուելու համար կարօտ Նանսէնեան Հայերու

Վարչութիւնը այս գումարը բաժնած է զանազան միութիւններու, որ պէտքի անոնց միջոցաւ բաժնուին որ պէտք է։ Ցոյց՝ կայ 50.000 լէյ գումար մը եւս ստանալ նոյն նպատակին համար։

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՍԱՆՃԱՔ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԹՐՔԱՑՈՒՄԸ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆՆ
ԱԼ ՑԱՆՑՆՈՒԵՑԱՒ

«Բրոնիբը» (Նոյեմբեր) կը հրատարակէ Սանճաքէն թղթակցութիւն մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Շրջականներէն 17 մուխթարներ եւ երեսփոխաններ Աղեքսանտրէթ բերին եւ բանտարկեցին, որովհետեւ մերժած էին զինուոր կրել, Հալէպ խոյս տալ եւ ամէն կողմ յայտարարել թէ Թուրքիա աշխարհի ամէնէն մեծ եւ վեհանձն ազգն է։ Թրքական իշխանութիւնը խիզախ սաստուեցաւ պատժել այդ անձերը, բայց միշտ հսկողութեան տակ կը պահէ։

Երբէն, ամէն մարդ հսկողութեան տակ է։ Փողոցի, սրճարանի, եկեղեցի կամ մզկիթի մէջ չես կրնար բան մը խօսիլ, որովհետեւ պատերը ականջ ունին։ Լրտեսներ կը վխտան ամէն կողմ։ Եթէ ուղես զգեստներ մէկ հանդերձ, կը բաւէ որ անստորագիր նամակ մը ղրկես։ Բանտին դուռները կը բացուին եւ մարդիկը կը չքի

Կ'ապրինք ճիշդ այն եղերական օրերը որ ապրեցաւ Սուրիա ընդհանուր պատերազմին։

ՁԱՅՆԱՁ Ի ԹՈՒՐԹՈՆԸ (76)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՋԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՊՈԹ ՄԸՆՑԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՃԱՐԻԿԵԱՆ

— Թերեւս ոչինչ գիտեմ, թերեւս շատ բան։ Փիթըր Միլլըր կ'ըսէ թէ...

Կեցաւ, կարծես մտածելով որ արուած պատճառաբանութիւնը ճիշդ էր թէ ոչ։ Եւ այդ վայրկեանին յիշեցի Բուսթէմ Խանը, որ անգամ մը ըսած էր անոր մասին թէ Մակսն խելական գնչու չէ։

— Շարունակէ՛, սախեցի ես։ Փիթըր Միլլըր մասնագէտ մըն է։

Մեծ կրօնաւոր է ան եւ ամէն բան գիտէ։

— Փիթըր Միլլըր կ'ըսէ թէ Աստուած Զէյթունի հանդէպ շատ է բարկացած եւ պիտի ոչնչացնէ այս արիւնածարաւ ժողովուրդը, որ կռիւ եւ ըմբոստացում կը ծրագրէ։

— Այդ մասին պիտի մտածեմ յետոյ, բայց եւ ես եւ ոտքի ելլելու շարժում մը ըրի։

— Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ։ Հիմակ պէտք է որոշես. անմիջապէ՛ս։ Ժամանակ չկայ։ Հիմա քեզի պիտի յանձնեմ հինգ, վեց մարդիկ, հիմակ անոնք պիտի ձերբակալէն Կոլիան. հիմակ զայն դէպի լեռները պիտի տանիս. հիմա զայն քու կինդ պիտի ընես, պիտի իւրացնես. կը հասկնա՞ս։ Այո՞։

— Մարդիկը ո՞ւր են, հարցուցի։

— Շուտով երթամ բերեմ պիտի։

Կը տեսնէի անոր զանակին կոթն ու բազմհարուածեան ատրճանակը. բայց կը զգայի նմանապէս իմ ալ լեցուն կոշտ ատրճանակիս ծանրութիւնը։ Իր մարդոցը ներս մտնելէն առաջ կրնայի խոյս տալ թէեւ, բայց կ'ուզէի զաղտնիքին տիրանալ ամբողջապէս։

— Շատ լաւ, ըսի։ Համաձայն եմ։ Մարդիկդ բեր։

— Սպասէ հոս, հիմա բերել կուտամ։

Գլխով ըրի, եւ Մակս գնչու լեզուով բան մը ըսաւ ներ վհուկին, որ զանէն դուրս ելաւ անձայնաբար։ Առանձին մնալով Մակսին հետ, ինքզինքս նուազ ապահով զգացի։ Սկսաւ ան.

— Կլորիան շատ գեղանի աղջիկ մըն է. Դուն պիտի սիրես զայն։ Կամաց կամաց ան ալ քեզ պիտի սկսի սիրել։

Գնչուները ուրիշ ոեւէ մէկէ մը աւելի աւելորդապաշտ են։ Անոր վիզէն կախուած էր տոլարի մեծութեամբ ծովու կրիայի մը պատեանը։

— Ինծի տուր տարիկա որպէսզի բաղդ բերէ ինծի, ըսի ես։ Շա՛տ ուրախացաւ։

— Այո, այո, ան քեզի շատ մեծ բախտ պիտի բերէ։

Ու կրիային պատեանը վիզէն հանելով իմ վիզս կախեց, ներսի կողմէն, չտեսնուելու համար։

— Սիրոյ նշան է ան, մրմնջեց։ Կլորիան անմիջապէս քեզ պիտի սիրէ։ Հիմա շատ բախտաւոր պիտի ըլլաս։

Ցանկարծ հինգ վեց տանիք հեռուէ տեղէ մը ձայն մը եկաւ ականջիս որ զիս կը կանչէր։ Այդ ձայնը միլիոն մը բազմութեան մէջէն կրնայի զատորոշել։

— Մա՛րդ, ի՞նչ կ'ընես այստեղ. կը սպասէր այդ ձայնը։ Մըսթըին զբօսաշրջիկներու խումբ մը կազմած է, փնտռելու համար իր անծանօթ նախահայրերուն բոյնը եւ դուն դեռ կ'ուշանաս։ Ո՞ւր ես։ Կնոջ մը հե՞տ սիրահարեցար. փո՞րդ կը ցաւի. հոգին մէ՞ջ լեկար, թէ դարձեալ քնացար. վերջապէս ի՞նչ եղար։

- Կուգամ կոր, Ֆրէտ։ Կուգամ։

— Աղէկ կ'ընես։

Եւ սկսաւ իր նուագարանով ցայգանուագի պատառիկներ նուագել։ Մակսն քիչ մը ատեն նայեցաւ կասկածանքով. յետոյ զիս զիտեց հասկնալու համար թէ ես ալ Ֆրէտէն կը վախնայի՞ արդեօք։

— Բան մը գիտէ՞ ան, հարցուցի։

— Ա՞ն։ Այդ Ֆրէ՞տը։ Ոչ, ոչ, ոչ։ Ու դուն անոր ոչինչ չըսես։ Կ'իմանա՞ս։ Բան չըսես անոր։ Հիմա անոր քով գնա, այնպէս պիտի կարծեմ, կը հասկնա՞ս։ Իմ մարդիկս պիտի երթան եւ բռնեն այդ կինը։ Ցետոյ ես քեզ կանչել կուտամ. շուտ եկուր, կը հասկնա՞ս։

Գլխով հաստատական պատասխան տուի։

— Մակս ըրէ։ Եթէ ընկերներուդ եւ այդ Ֆրէտին բան մը ըսես, ոչ թէ միայն քեզ պիտի սպաննեմ, այլ իմ մարդիկս նախապէս աչքերդ պիտի փորեն, ու մեռած մատներուդ եղունգները պիտի քաշեն։ Կ'իմանա՞ս։

Ուսերս թօթուեցի։

— Անկէց զատ քեզ կ'ազդարարեմ որ, եթէ Գապիկին իմ մասին հակառակ արտայայտուելու ըլլաս, ան անմիջապէս քեզի թշնամի կ'ըլլայ։

Գլխով ըրի ու ես ինծի վախնալու ձեւ մը տուի։

Ֆրէտ կրկին կանչեց։

— Գնա՛, ըսաւ հրամայական եղանակով մը եւ վերջին ճիգ մը ըրաւ, զիս իր մտային ազդեցութեան ներքեւ պահելու։ Շուտ գնա։

Դէմքի եւ ձեռքի խորամանկ շարժում մը ըրի, հասկցնելու համար թէ ինքնաթիռային վիճակի մը մէջ կը գտնուէի եւ առանց նոր հրաւէրի ըսպասելու պատուհանէն դուրս նետուեցայ։ Ֆրէտ զիս տեսնելով յիսուն եարտ հեռուէն ձեռքով ըրաւ ինծի եւ կինակը զարկաւ։ Հովիտին մէջ առաւօտ էր եղած. բայց հոս հոն տակաւին մութ ստուերներ կային, մանաւանդ հոն՝ ուր տանիք մը ուրիշ տանիքի մը վրայ կը կախուէր։

Ֆրէտին հասնելու համար մինչ մէկ տանիքէն միւս տանիքը կը ցատկէի, տունին մէջ յանկարծ նշմարեցի բառեր մը, որ անխօս՝ ձեռքի շարժումներ կ'ընէր. Այդ կերպարանքը իմ ներսի, երկու տուներու միջեւ գտնուած նեղ անցքի մը մէջ։ Այնքան շատ ազդուած էի Մակսին հետ ունեցած տեսութենէս, որ ապահովութենէն այդ ուրիշ բան չէի երեւակայեր այդ միջոցին։ Մէկ կողմ ցատկելով փորձեցի ինքնապաշտպանութեան դիմել, բայց ոտքերս սահեցան եւ ինկայ այն անցքին մէջ, ուրկէց քանիցեր էի խոյս տալ։

Առանց վերապահութեան կարելի է ըսել որ բարեկամ մըն էր այդ ստուերը՝ Աննան, Կլորիայի ինքնակոչ աղախինը, որ մութին մէջ փակելով զիս դժուարաւ նշմարեց։

— Սպասէ, մրմնջեց, ինծի խօսելը յայտնի մի ըներ։ Մակս ըրէ.

Ոտքիս պճեղը (նաեւ մատը) սաստիկ կը ցաւէր եւ լռեցի բռնուած պիտի ուզէի այդպէս պառկած մնալ երկար ատեն։

(Շար.)

…ՄՍԵՐ

Անգլօ-ամերիկեան դաշնագիրը

Նոյեմբեր 17ին Ուաշինկթընի մէջ ստորագրուեցաւ անգլօ-ամերիկեան առեւտրական դաշնագիր մը, որուն շնորհիւ երկու երկիրները — Մ. Նահանգներ եւ Մեծն Բրիտանիա կը մօտենան իրարու աւելի քան 18 ամիսներէ ի վեր։

Այս դաշնագրի տեւողութիւնն է երեք տարի։ Երկու երկիրներն ալ փոխադարձ զիջումներով կը կանոնաւորեն իրենց տնտեսական առեւտրական յարաբերութիւնները։ Դաշնագրի մէջ յիշատակուած են մօտ 3000 տեսակ ապրանք - տարրիքներ, որոնց նեղման ու արտածման սակերը կը զգալի ընդհանուր առմամբ՝ Մ. Նահանգները մաքսային դիւրութիւններ կ'ընծայէ Անգլիայէն ներմուծուած ապրանքներու վրայ, որոնց քանակը կը հասնի այժմ տարեկան 200 միլիոն տոլար արժողութեան, իսկ փոխարէնը մաքսային առաւելութիւններ կը ստանայ Անգլիայէն՝ այնտեղ ներածուած ամերիկեան ապրանքներու վրայ, որոնց քանակը այժմ կը հասնի տարեկան 450 միլիոն տոլարի։

Այս դաշնագիրը, ի հարկէ, առաւելապէս առեւտրական - տնտեսական ու քաղաքական բովանդակութիւն ունի։ Այս հիմունքով ալ՝ անոր կրնանք միջազգային նշանակութենէ զուրկ պիտի մնար եւ առօրեայ դործողութեան մը կարգին պիտի դասուէր, եթէ քանի մը հանգամանքներ յատուկ արժէք չընծայէին անոր։

Առաջին — Այս դաշնագիրը ստորագրուեցաւ ճիշդ այն ատեն, երբ նացի Գերմանիան, անապաստանելի ու յանկարծական թափով մը, աշխարհի խիղճը սրդողիչ հակահրէական ցոյցերով ու միջոցառումներով։ Մօտ չորս տարիներ առաջ եւ վարանելէ, աւելի քան վեց ամսուան տարի անընդհատ բանակցելէ ետք՝ տակաւին երկու դաշնագիր կողմերը պատրաստ չէին վերջնական համաձայնութեան գալու, երբ յանկարծ յայտարարուեցաւ որ վճռական համաձայնութիւնը կայացած է եւ դաշնագիրն ալ ստորագրուեցաւ անմիջապէս։

Պարզ զուգադիպութի՞ւն մըն էր արդեօք՝ գերմանական հակահրէական միջոցառումներուն։ Հաւնաբար ոչ։ Գերլինի ղեկավարները արդէն վայրկեան մը իսկ չմոռցան Բերլինը, կամ Տոքթ. Կէօպպելս իր ճառերուն մէջ ծայրայեղութեան հասցուցին անձնատուր եղաւ, առանց չընդհատելով Ուաշինկթընի բանակցութեանց հետագայ ընթացքը։ Ամ Բերլին՝ Լոնտոնի ու Ուաշինկթընի ժողովրդավարական ղեկավարները, եւ մանաւանդ Բէյլի յանդուգն ու աշխարհի ամէն կարծիք արհամարհող ընթացքէն, առիթը օգտագործեցին փութալով ստորագրել մեծ դաշնագիր մը, եւ առով ապացուցել ուզելով թէ ժողովրդավար մեծ երկիրները դիմաց, ի վիճակի են, իրարու հետ կարգադրելու ամէն տեսակ հարց եւ ստեղծելու նիւթական ուժ ու տակաւին կենդանի աշխարհի մարդկութեան խղճին համար։

Դաշնագրին այս պայմաններուն տակ ստորագրութիւնը անուղղակի պարտութիւն մըն էր Գերմանիոյ։

Եւ անուրանալի է որ Գերլին իր դէմքը խոժոռեցուց ի տես այս իրողութեան։

Երկրորդ — Ինչքան ալ քաղաքական ուղղակի նշանակութիւն չունենայ սոյն դաշնագիրը, անհերքելի են անոր քաղաքական հետեւանքները։ Գերմանիա ճարտարարուեստական երկիր մըն է, որ ընդարձակ շուկաներու պէտք ունի եւ կ'որոնէ զանոնք ամենուրեք, թէ ծախելու եւ թէ' մանաւանդ նախանիւթ գնելու համար։ Անոր առեւտուրը Անգլիոյ ու Ամերիկայի հետ միլիոններու կը հասնի։ Այժմ, անգլօ-ամերիկեան այս նոր պայմանադրով, կամայ ակամայ պիտի սահմանափակուի գերման առեւտուրը այս երկու երկիրներու հետ։ Ընդհակառակը, պիտի ընդարձակուին անգլօ-ամերիկեան առեւտրական փոխյարաբերութիւնները եւ տնտեսութիւնները՝ լնդգրկելով աշխարհի ամէնէն հարուստ ու մեծ, ազատող շուկաները։

Երրորդ — Այս համաձայնագիրը դիտել է, որ ժողովրդավար մեծ պետութիւնները, երբ նեղը մնան, միշտ կրնան նորանոր զօրաւոր խաղաթուղթերով նեղը դնել միահեծան պետութիւնները։ Անոնք ունին մարդկային ուժ, նիւթական աղբիւրներ, տնտեսութեան ընդարձակ շուկայ։ Եւ ի հարկին՝ կրնան գործակցութեան, ներդ իրերահասկացողութեան եզրեր գտնել։ Անգլօ-ամերիկեան առեւտրական դաշնագիրը, իր տնտեսական արժէքէն զատ, ժողովրդավար մեծ ազգերու համագործակցական կարողութեան մէկ փայլուն դրսեւորումն է։

Այս տեսակէտէն՝ Միւնիխէն ասդին միջազգային իրադարձութեանց ամէնէն կարեւոր մէկ փուլը կը կազմէ ան։

Ա. ԿԵՍԱՐ

ԲՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՄԱՀԸ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Մարդը երկրիս վրայ անցաւորի կեանք մը ունի։ Տարիներու որոշ շրջան մը բոլորելէ ետք, ան կը մեռնի եւ իր մարմինը կրելով ֆիզիքական օրէնքներու ազդեցութիւնը, կը տարրալուծուի եւ շատ չանցած իրմէ որեւէ հետք չի մնար։

Մահը գործարանաւոր էակներու կեանքի դադարումն է։

Մարդ միշտ միեւնոյն ձեւով չի մեռնիր։ Ան յաճախ հիւանդութենէ մը կը մեռնի կամ արկածի մը զոհ կ'երթայ։ Շատ քիչ անգամ կը պատահի որ մէկը իր տարիքին բերմամբ բնական մահով մեռնի։ Կեանքի տեւողութեան միջինը 65—90 տարի է։ Հաղուադէպ է որ կեանքը մինչեւ հարիւր տարի երկարի, իսկ այդ տարիքէն աւելի երկար ապրողներուն թիւը խիստ ցանցառ է։

Բնական մահ. — Բնական մահը առաջացած կեանքի սովորական վախճանն է։ Բնական մահուան մէջ կեանքը դանդաղօրէն կը դադրի։ Առաջին գործողութիւնը որ կը դադրի մարմինին մէջ, տարիքը սերնդագործելու կարողութիւնն է, յետոյ կուգան իմացական կարողութիւնները։ Գալուածքը հետզհետէ կը դժուարանայ, ըլլա՛յ մկաններու ուժգնութեան պակասէն, ըլլա՛յ ոսկրային յօդերու կարծրացումէն։ Ցաճորդաբար կը տկարանան տեսողութեան, լսողութեան, հոտառութեան, շօշափելիքի եւ ճաշակելիքի զգայարանները։ Արեան շրջաբերութիւնը կը դանդաղի եւ անոր հետեւանքով կը նուազի մարմինին ջերմութիւնը։ Շնչառութիւնը կը դժուարանայ, եւ մարսողութիւնը թերի կատարուելով, օրէ օր մարմինը կը նիհարնայ, կը տկարանայ, եւ շնչառութիւնն ու արեան շրջանը դադրելով, վերջապէս վրայ կը հասնի մահը։

Պատահական մահ. — Պատահական մահերը կեանքի ընթացքին մէջ առաջ եկած այն պատճառներէն, որոնք դուրսէն կամ ներսէն կուգան, եւ կընդհատեն կեանքը։ Արտաքին պատճառներն են արկածները, հարուածները, վէրքերը, թունաւորումները, եւ պակասը կամ ապակառութիւնը այն անհրաժեշտ սնունդներուն, որոնց պէտք ունի մարմինը, իր գոյութիւնը պահպանելու համար։

Ներքին պատճառներն են հիւանդութիւնները, որոնք վարակելով ներքին գործարանները, կը խանգարեն անոնց կանոնաւոր գործունէութիւնը, եւ հետզհետէ ներգործելով անոնց վրայ, ի վերջոյ դադարման կը դատապարտեն զանոնք։

Յանկարծական մահերը առաջ կուգան սրտին կամ կարծրացած շնչերակի մը պայթումէն, կամ հետեւանքն են սրտին անհատութեան, նուաղումի, շընչահեղձութեան, կամ ուղեղին մէջ գոյացած արեան համախմբութեան։

Այդ պարագաներուն մէջ, կեանքը յանկարծ կը դադրի, առանց նեթական անոր դիտակցութիւնը ունենալու։

Ինկական եւ Նրեւութական մահեր. — Երբ մարդ կը մեռնի, շատ չանցած մարմինը կը սկսի նեխիլ, եւ կը դառնայ խորշելի ու վտանգաւոր առարկայ մը։ Այդ պատճառաւ հինէն ի վեր սովորութիւն եղած է մեռեալները այրել, գմռսել կամ թաղել։

Այս առթիւ կը ներկայանայ կնճռոտ ու զարհուրելի հարց մը. — Արդեօք այն անձը՝ զոր պիտի այրենք, գմռսենք կամ թաղենք, իսկապէս մեռա՞ծ է, թէ կը գտնուի երեւութական մահուան վիճակի մը մէջ։ Ահաւասիկ ծանր ու խոշոր պատասխանատուութիւն մը բժիշկներուն կամ թաղումի արտօնութիւն տուող քաղաքային պաշտօնեաներուն համար։

Արդարեւ, կարծուածէն շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն ողջ թաղուած մարդոց դէպքերը։ Ուրիշ առթիւ տուած եմ քանի մը յատկանշական օրինակներ։

Որո՞նք են իսկական մահուան նշանները։

Սովորաբար մեռած կը նկատուի մէկը, երբ իր վերջին շունչը փչէ, սակայն այդ վայրկեանին մահը ամբողջական չէ, եւ սիրտը տակաւին կը յարատեւէ մեղմօրէն։ Բժիշկին համար մահը այն ատեն միայն վերջնական կը համարուի, երբ սրտին զարկը բոլորովին դադրի։

Մահը իսկական է, երբ շնչառութիւնը կը դադրի, սրտին զարկը կը կենայ, դէմքը դիակի մը գոյնը կ'առնէ, աչքին գունդը կը թուլնայ եւ անոր մակերեսին վրայ մածուցիկ հիւթ մը կը գոյանայ, մարմինը կը պաղի, մորթը կապոյտ գոյն մը կը ստանայ, մատները կը կծկուին, անդամները կը կարծրանան, եւ վերջապէս նեխումը կը սկսի։

Կասկածելի պարագաներու տակ, պէտք է մորթին մէջ առեղ մը խոթել։ Երբ մորթին մէջ ծակ մը գոյանայ եւ այդ ծակը չգոցուի, մ'յնպէս ինչպէս պիտի ըլլար կաշիի կտորի մը վրայ, այդ կը նշանակէ թէ մահը իրական է։ Եթէ ծակը գոցուի, ըսել է թէ հոն տակաւին գոյութիւն ունի կեանքը։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՎԱԼԱՆՍ ՄՐՑՈՒՄԸ

Նոյեմբեր 20ին, տեղի ունեցաւ մրցում մը Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.-ին եւ Վալանսի Ֆրանսական խումբին միջեւ։ Մրցումին ներկայ էին 1500ի մօտ բազմութիւն մը, մեծամասնութեամբ Հայեր։ Օրուան անպատաօդն ու տեղատարափ անձրեւը արգելք դարձան աւելի խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։ Սակայն շատեր հայ երիտասարդութեան մրցումը սկսելէն շատ առաջ ժամերով սպասեցին անձրեւին տակ հայ արիներուն դէպի դաշտ մուտքը առաջին անգամ իրենց ծափահարելու համար։

Ժամը ճիշդ 2.30ին համաչափ վազքով դաշտ իջան մեր տղաքը։ Ամիջապէս յետոյ սկսաւ մրցումը, միշտ անձրեւի տակ։

Սկիզբը՝ քանի մը վայրկեաններուն հակառակորդը դրեթէ ձեռք առած էր խաղին ուղղութիւնը, նեղը դնելով մեր յետապահ գիծը, ուր իրենց դերվեցիկ խաղարկութեամբ կը փայլէին Մնացականեանը, Մրճոյեանը ու Օհանեանը։ Քանի մը վայրկեան վերջը մերիններ ճարպիկ խաղարկութեամբ մը խաղը փոխադրեցին հակառակորդ խումբին առջեւ, ու կրկնակի հարուածներով պահ մը վտանգի ենթարկեցին դաշտը։ Ու այսպէս երկկողմանի յարձակողականներով, առանց որ եւ է արդիւնքի վերջացաւ առաջին կիսախաղը։

Երկրորդ կիսախաղն ալ եղաւ շատ փայլուն հետաքրքրական, երկու խումբերն ալ գերագոյն ճիգեր թափեցին յաղթանակը տանելու, սակայն առանց նսեմացնելու խաղին գեղեցկութիւնը, Ֆրանսական խումբին խաղը քիչ մը աւելի դաժան էր, որը կը դեկավարէր հանդարտ հռչակաւոր խաղացող Ֆօվաքը, որուն հետեւանքով, հակառակորդ խումբին տիրապետութիւնը քիչ մը աւելի զգալի էր։

Սակայն խաղը լրանալու 25 վայրկեան մնացած վզրանէմով մը Հ. Մ. Ը. Մ.-ը նշանակեց կէտ մը, որմէն յետոյ մրցումը դարձաւ աւելի սաստ։ Ու այսպէս տեւեց քառորդ ժամ, քիչ յետոյ հակառակորդ յառաջապահները անակնկալ վայրէջքով խուժումի մատնեցին մեր յետապահ գիծը, ու օգտուելով խուճապէն ու երեկոյեան վրայ հասնող մթութենէն, նշանակեցին կէտ մը ու հաւասարեցան մերիններուն։

Այսպէս վերջացաւ մրցումը, ողջունուելով բուռն ծափահարութեամբ ու կեցցէներով

×

Սոյն մրցումին առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը իր վարչութեան կազմով ու առաջին խումբով Վալանս հասաւ շաբաթ իրիկուն, ուր իրենց ի պատիւ տեղւոյն Ջափահաս Որբերու Միութեան կողմէն տրուեցաւ թէյասեղան մը, որ անցաւ չափազանց ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։ Այս առթիւ ջերմապէս շնորհաւորելի են մեր Ջոմ մպրդիկ՝ եղբայրները, որոնք ճիգ չէին խնայած սոյն երեկոյթը հաճելի դարձնել։

Իսկ կիրակի առաւօտ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը ընկերակցութեամբ Ջոմ մարզականին ... Ֆրանսացի մարզիկներուն ծաղկեփունջ մը դրաւ Վալանսի անծանօթ զինուորին յուշարձանին վրայ, ներկայութեամբ տեղական մամուլի ներկայացուցիչներուն, որոնք իրենց համակրանքը յայտնեցին դէպի հայ գաղութն ու հայ ազգը։ Այդ օրը մրցումէն յետոյ, հակառակորդ խումբը Հ. Մ. Ը. Մ.-ին ի պատիւ տուաւ գինեձօն մը, համեմուած հայերէն, ֆրանսերէն երգերով, ու ճառերով։ Ֆրանսացի ատենապետը իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնեց մեր աղոց կարգապահութեան համար, շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ վալանսաբնակ համակրելի երիտասարդ Գաբրիէլ Սինապեանին, որ ջերմ ձեռնարկողն է եղած այս մարզական հանդիպումին։ Ֆրանսացին նախագահին պատասխանեց, ֆրանսերէն քանի մը խօսքով Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ատենապետ Խաչիկեանը, մանաւանդ շնորհակալութիւն յայտնելով ցոյց տրուած ջերմ հիւրասիրութեան.

Վ. Քիւփէլեան

Բուռն թուղթ փրանք-սուրիական դաշնագրին դէմ

—— oo ——

«Լ'Օրիան» կը գրէ. — Ընդդիմադիր պետ Տոքթ. Շահպէնտէր Դամասկոսի մէջ յայտարարութիւն մը հրատարակեց Փրանքօ-սուրիական համաձայնութեան մասին, շեշտելով որ եթէ մինչեւ հիմա լռութիւն պահեց Փարիզի բանակցութեանց շուրջ, պատճառը այն էր որ կ'ուզէր տեղեկութիւն քաղել եւ գիտակցաբար արտայայտուիլ։ Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, — կ'ըսէ Տոքթ. Շահպէնտէր, փրանքօ-սուրիական դաշնագիրը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ հոգատարութեան կանոնադրութիւն մը՝ վերաքննուած եւ աւելի ծանրացած։ Այդ դաշնագիրը աւելի շատ հովանաւորութիւն մըն է, քան գինակցութեան դաշնագիր մը։ Այս պայմաններուն մէջ ստիպուեցայ պատասխանել հայրենիքի կոչին, եղբայրներուս եւ ամէն հոսանքի բարեկամներուս բաղձանքին, աշխատելու համար որ կազմակերպուի հանրային կարծիքը եւ առաջքն առնուի այն վտանգին որ կը սպառնայ ազգային հաւասարակշռութեան։ Ես յանձն առի վարել անոնց գործունէութիւնը, որ պիտի ներշնչուի հետեւեալ ծրագրէն.—

1. Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը չի կրնար տարբեր ըլլալ անգլօ-իրաքեան դաշնագրէն։

2. Աշխատիլ որ Սուրիան մտնէ ապագայ արաբական միութեան մէջ։

3. Երաշխաւորել հանրային եւ մասնաւոր ամէն ազատութիւն։

4. Երկիրը ազատել անիշխանութենէն որ կը տիրէ բոլոր ճիւղերու մէջ, - քաղաքական, վարչական, դատական, տնտեսական եւ ընկերային։ Միաժամանակ երկիրը պաշտպանել կամայականութեան դէմ»։

Տոքթ. Շահպէնտէր կը յայտնէ նոյնպէս թէ մօտ ատենէն պիտի հրատարակէ նոր յայտարարութիւն մը, վերջնապէս ճշդելով իր դիրքը հանդէպ նոր կացութեան, որ ստեղծուեցաւ Փարիզի համաձայնութենէն վերջ։

«Էլ Ահրար» կը գրէ. — Սուրիոյ քաղաքական շրջանակները դեռ կարծիք չյայտնեցին Փարիզի վերջին համաձայնութեանց մասին։ Կը կարծուի թէ լռութեան պատճառը այն է որ, դեռ պաշտօնական ցնկոյց մը չկայ բանակցութեանց եւ գոյացած համաձայնութեանց մասին։ Դիտել կը տրուի որ, եթէ համաձայնութեանց պատճէններուն հրատարակութենէն առաջ կարծիքներ յայտնուին, խռովութիւն կրնայ ծագիլ երկրին մէջ։

Եւ սակայն, լաւատեղեակ շրջանակները կը յայտարարեն թէ Փարիզի վերջին բանակցութեանց նիւթ կազմած է միայն զինուորական համաձայնութեան խնդիրը։ Գոյացած համաձայնութեամբ, Ֆրանսական ուժեր պիտի մնան Սուրիա, մինչեւ որ երկիրը ներքնապէս ի վիճակի ըլլայ բանակ կազմելու եւ իր սահմանները պաշտպանելու։

Փոխ-վարչապետը չէ ուզած պատասխանել այս ուղղութեամբ իրեն եղած հարցումներուն։ Ուրիշ նախարար մը յայտարարած է թէ ներկայ համաձայնութիւնը Թեսան — Մէքրաէմ համաձայնութենէն տարբեր չէ. միայն Ֆրանս. կառավարութիւնը ուզած է դաշնագրին մէջ ամփոփել փոխանակուած նամակները։

ԿՈՎԿԱՍՑԻ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԸ ԿԸ ՎՏԱՐՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

Այս յառկանշական լուրը կը թարգմանենք իր ըրէաթիւրութեամբ ծանօթ Կովկաս ամսաթերթէն. —

«Թուրք կառավարութեան պաշտօնական օրկան «Րէսմի Կազէթ»ի նոյեմբեր 28ի թիւին մէջ տպուած է հետեւեալ պաշտօնական որոշումը. —

Հաստատուած ըլլալով որ մեր երկիրը կուզեն ծառայեցնել իբրեւ յեղափոխական պրոպագանտի եւ հետախուզական կազմակերպութեան վայր՝ յարեւկամ պետութեան մը դէմ, ի նըպաստ ուրիշ պետութեան մը, հիմնըւած ներքին գործոց նախարարի առաջարկին վրայ՝ նախարարական խորհուրդի որոշմամբ զրկուած են թրքական քաղաքացիութենէ եւ արտաքսուած են երկրի սահմաններէն դուրս հետեւեալ անհատները. — Ալի խան Քանտէմիր, Մէմէտ Խալիլ Կիւրկէօբէն, երկաթուղիներու շահագործման պետ Միր Ալի, Ապաս Օղլի Սէֆէր, Մէմէտ Թուկայ, Թուրքեստանի հանրապետութեան նախկին նախագահՕսման Խօճա Օղլի, Քեազիմ Օղլի Ապաս եւ Օսման Կուպ»։

— Այս որոշումը ստորագրուած է Աթաթիւրքի եւ նախարարական խորհուրդի կողմէ։

Այս բոլոր արտաքսուող անհատները կը պատկանին Ազրբէյջանեան, Կովկասեան լեռնցիներու եւ Թուրքիստանի քաղաքական գործիչներու դեկավար դասին։ Իրենց երկիրներու անկախութիւնը կորսնցնելէ վերջ, անոնք հիւրընկալուեցան Թուրքիոյ մէջ, ուր արժանացան խնամքի, Թուրք կառավարութեան կողմէ։ Տարագրութեան մէջ անոնց քաղաքական գործունէութեան խռէալը եղած է՝ բոլորուիլ Փարիզ հրատարակուող «Կովկաս» ամսաթերթին շուրջը, որուն քաղաքական ուղեգիծը ոչ մէկ տարբերութիւն ունի քէմալականներու համաթուրանական քաղաքականութենէն։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

ՆԵՐԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս վերնագրի տակ պիտի լուսաբանեմ շարք մը հարցեր։

Ամէնէն առաջ, նախ քան բուն հարցերուն անցնիլը, պէտք է ընդգծել, որ բոլորովին տարբեր են պայմանները մինչեւ 1934 եւ 1934էն ասդին, թէեւ չունի հանրապետութեան Սահմանադրութիւն հիմնական փոփոխութիւն կրած չէ, այնպէս որ միշտ պէտք է պարզել երկու դրութիւն, ինչպէս էր առաջ եւ ինչպէս է ներկայիս։

Հարաւ. Ամերիկայի երեք հանրապետութիւններու սահմանադրութիւններն ալ շատ ժողովրդավար (դեմոկրատիկ) սկզբունքներու վրայ են հիմնուած, շատ մեծ նմանութիւն ունին Միացեալ Նահանգներու սահմանադրութեան. տարբերութիւնը առաջ շատ ճամբ էր, իսկ ներկայիս միտում ունի դէպի աջ. ներկայ կառավարութիւնները երեք հանրապետութիւններու մէջ ալ զօրաւոր ձեռքերու մէջ են կարելի է ըսել, արտաքին եւ ներքին պայմաններն ու ազդեցութիւնները քաղաքական ղեկավարութեան ու ժողովուրդի մէջ գերակշիռ կը դարձնեն զօրեղ ձեռքի մասնյնութիւնը. Աւելի պարզ խօսելով, մէկ կողմէն համայնավարական զօրաւոր պրոպագանդան, որ կը մղուէր Մոսկուայի ոսկիներով եւ Յարհրդայինռուսաստանի առեւտրական ներկայացուցչութեան (հոն կը կոչուէր Իւժամ Թորգ, ռուսերէն «Հարաւ. Ամերիկեան Առեւտուր» բառերու առաջին վանկերէն կազմուած) միջոցով ու ղեկավարութեամբ, միւս կողմէն ալ գլուխ ցցող ֆաշական շարժումը կը ստիպէին ղեկավար կառավարութիւններուն կտրուկ ու վճռական քաղաքականութիւն վարել. վարչական կարգով, միշտ սահմանադրութեան բաց ձգած դռները գործածելով, հետզհետէ ժողովրդական լայն կարգերը նեղցուեցան, անշուշտ տեղ մը նուազ, ուրիշ տեղ մը առաւել չափով կը կատարուէին այդ սեղմումները՝ համայնավար կամ ֆաշական վտանգի ուժգնութեան համեմատութեամբ։ Այսքանը քաղաքական գետնի վրայ։

Տնտեսական գետնի վրայ ալ մըտցուած են այնպիսի սեղմումներ, որ շատ չեն տարբերիր եւրոպական պետութիւններու մէջ ընհանրացած սեղմումներէն։

Աւելի պարզ գաղափար կազմելու համար խօսքը պէտք է մասնաւորել մէկ քանի մարզերու վրայ։

ա) Հաւասարութիւն օրէնքի առջեւ.

Հարաւ. Ամերիկայի մէջ ներգաղթող, օտար կամ բնիկ՝ օրէնքի առջեւ հաւասար են. դատարանները մէկ եւ միեւնոյն օրէնքով կը դատեն բոլորը։ Այս ընդհանուր սկզբունքը մինչեւ այժմ ալ կը մնայ անխախտ։

Անշուշտ կարելի չէր սպասել, որ ամէն մարզի մէջ ներգաղթողն ու բընիկը միեւնոյն պարտականութիւններն ու իրաւունքներն ունենան։ Ամէնէն առաջ, ներգաղթողի մը, որ հպատակ չէ դարձած, չի կրնար պարտադրուիլ զինուորական ծառայութիւնը. միւս կողմէն՝ ներգաղթողը չի կրնար ունենալ ընտրելու իրաւունք եւ չի կրնար ստանալ պետական պաշտօններ, որքան ատեն որ հպատակ չէ դարձած։ Այս հիմունքներն ալ մինչեւ հիմա կը մնան անխախտ. սակայն հարցը կը տարբերի, երբ կուգայ հպատակութեան խնդիրը։

Առաջները կարճ պայմանաժամէ մը յետոյ դիւրութիւն տրուած էր ներգաղթողներուն երկրին հպատակութիւնը ընդունելու. եւ հպատակ դառնալէ յետոյ պետական պաշտօններու եւ մինչեւ անգամ պարլամէնտի անդամի ասպարէզները կը բացուէին իր առջեւ։ Բայց վերջին տարիներս հպատակ կարենալ դառնալու ժամանակամիջոցը շատ երկարցուած է. իսկ հպատակութիւն ստացած քաղաքացիին առջեւ փակուած պետական պաշտօններն ու բարձր ասպարէզները ըլլալով. երբ պաշտօնի մը համար անպատակ բնիկ մը եւ պատակ օրինական քաղաքացի մը (հպատակութիւն ընդունողները «օրինական քաղաքացի» կը կոչուին) ներկայանան պաշտօնը անպայման բնիկը կը ստանայ։

Ուրիշ բան թէ Հայերը շատ հետամուտ չեն հպատակ դառնալու, որովհետեւ հպատակ դառնալը իր առաւելութիւններու դիմաց ունի նաեւ բատուերոտ կողմը, օրինական քաղաքացի դառնալ՝ Բուլղարիոյ դառնալ կը նշանակէ. իսկ քուէարկել՝ կը նշանակէ ռուէ տեղական քաղաքական հոսանքի կամ կուսակցութեան յարիլ. բան մը, որ այնքան ալ ներդաշնակ չէ շատ շատերու համար. որովհետեւ իշխանութեան գլուխ անցնող կուսակցութիւնը կը հալածէ իր հակառակորդը ամէն տեսակ միջոցներով. ներքին ըմբոստութիւններ ու պետական հարուածներ միշտ անպակաս են Հարաւային Ամերիկայի մէջ, իսկ այս վերջին միջոցներով իշխանութեան գլուխ ձեռք անցուելէ յետոյ, վայն եկեր է հակառակորդներուն. այսպիսի փափուկ պարագաներուն երբեք ձեռնտու չէ ներգաղթողի մը համար մէկ կամ միւս կողմը բռնելը։

Ներգաղթող ծնողը օրինական քաղաքացիութիւն ընդունած ըլլայ կամ ոչ, այդ երկրին մէջ ծնած զաւակը օրէնքի առջեւ եւ իրապէս կը ճանչցուի բնիկ քաղաքացի. օրինակ Արժանթինը բառ ազգութիւններու վիճակագրութիւն մը եթէ կատարէ, Հայերու թիւը շատ պակաս պիտի հանէն, որովհետեւ Արժանթինի մէջ ծնած հայ մանուկները Արժանթինցի կը նկատուին. մինչդեռ եթէ հայ ազգային մարմին մը վիճակագրութիւն կազմէ՝ Արժանթինի մէջ ծնածներն ալ իբր հայ պիտի արձանագրէ։

(9)

Ն. Ա.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Մասնակցութեամբ ռուսական երգչախումբի եւ մեր երգիչներու, առաջնորդութեամբ հեղինակին՝ Պ. ՕՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ

29 ԴԵԿՏ. ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ

«Գործադուլը քաղաքական խաղ մըն է եւ ոչ թէ աշխատաւորական դատ»

— oo —

Տալատիէ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով կիրակի երեկոյ, յայտարարեց թէ, այն պահուն, երբ Ֆրանսական կառավարութիւնը Չէմպըլէյնի եւ լորտ Հալիֆաքսի հետ կը քննէր երկու երկիրներու ազգային պաշտպանութեան խնդիրները եւ Եւրոպայի խաղաղութեան պայմանները, գործադուլ յայտարարուեցաւ եւ հիւս. նահանգներուն եւ Սէնի մէջ գործարանները գրաւուեցան հակառակ օրէնքի տրամադրութեանց: Ցետոյ երբ հաղորդուեցաւ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը կը մշակէ միասնաբար ստորագրելու համար Գերմանիոյ հետ՝ վերջ դնելու նպատակով երկու երկիրներու միջեւ ստեղծուած անվստահութեան, ընդհանուր գործադուլ յայտարարուեցաւ:

Ի՞նչ կը նշանակեն գործարաններու այս գրաւումները, որոնք հակօրինական յայտարարուած են նոյնիսկ 1936էն վերջ իշխանութեան գլուխ եկած բոլոր վարչապետներուն կողմէ: Ինչո՞ւ ընդհանուր գործադուլ կը յայտարարուի, երբ պարզ է թէ ատոր հետեւանքները պիտի կրեն նիւթական ամէնէն համեստ պայմաններու մէջ ապրող քաղաքացիները միայն եւ ոչ թէ հարուստները: Ինչո՞ւ գործադուլի հրաւիրել պետական պաշտօնեաները, բռնաբարելով հանրապետական օրէնքը:

Կը պատճառաբանեն թէ կ'ուզեն բողոքել հրամանագիր-օրէնքներուն դէմ,— բայց այդ իրաւունքը կը պատկանի խորհրդարանին, որ 31 Դեկտեմբերէն առաջ պիտի հրաւիրուի յայտնելու համար իր կամքը: Խորհրդարանին կ'իյնայ ըսել թէ Ֆրանսա անկարող է կատարելու վերականգնումի այն ճիգը, զոր կատարեցին աշխարհի բոլոր ժողովրդապետութիւնները:

Ցետոյ Տալատիէ ըսաւ թէ կառավարութիւնը ջնջած չէ ընկերային օրէնքները, այնպէս որ գործադուլը որով կը սպառնան, աշխատաւորական դատ չի հետապնդեր: Աշխատաւորական դասակարգին մէջ փոքրամասնութիւն մը իր գիկտատուրան հաստատած՝ կը կռուի հանրապետութեան դէմ:

Մոնզի եւ Ռէնօ նոր կը խօսին երկրին

— oo —

Շարաթ երեկոյ ելմտական նախարարը ժողովուրդին ուղղելով ձայնասփիւռ ճառով մը պաշտպանեց ելմտական ծրագիրները, ներկայացուց ստեղծուած թերիմացութիւնները եւ հրաւէր կարդաց բոլորին՝ օժանդակել Ֆրանսան վերականգնելու ճիգերուն:

— «Պէտք է որ Ֆրանսա ունենայ ուժեղ կառավարութիւն մը: Ես չեմ կրնար ընդունիլ որ Ֆրանսական Հանրապետութեան օրէնքները արժանանան նուազ յարգանքի, քան Մուսոլինիի, Հիթլէրի եւ Սթալինի դրած օրէնքները»:

Կիրակի երեկոյ, Տը Մոնզի եւս ձայնասփիւռով խօսեցաւ մասնաւորաբար երկաթուղիի աշխատաւորներուն: Ըսաւ թէ երկաթուղիի ընկերութեան բացը կը հասնի 8 միլիար 600 միլիոնի: Երբ չուլեկաթին գինը բարձրացուեցան, եկամուտը 15 - 25 առ հարիւր նուազեցաւ: Ի՞նչ կրնար ընել կառավարութիւնը: Հարկ եղաւ ջնջել երկաթուղիի կարգ մը գիծեր (5000 քիլոմեթր երկարութեամբ): Բայց կացութիւնը կը պահանջէ նոր զոհողութիւններ: Տը Մոնզի պաշտպանելէ վերջ հրամանագիր-օրէնքները երկաթուղիի ընկերութեան վերաբերեալ, անցաւ գործադուլի սպառնալիքին: Երկաթուղիի ճարտարարուեստին մէջ չորրորդ փորձն է այս, բայց եթէ երէկ գործադուլը ուղղուած էր դրամատէրներուն դէմ, այսօր այդ գործադուլը կ'ուղղուի պետութեան դէմ, որ տէրն է երկաթուղիներուն: Դեռ երէկ Լէոն Պլում ինքը կը համարէր երկաթուղիի աշխատաւորներուն գործադուլը, որովհետեւ չուեկառքերու բանիլը անհրաժեշտ է երկրին ապահովութեան: Իսկ այժմ տարբեր է իր կարծիքը:

Բացատրութիւն չի կրնար ըլլալ ինչ ոքի: Ով որ չաշխատիր, թող գիտնայ որ կը խզէ աշխատանքի իր պայմանագրութիւնը եւ այլեւս գործ չի կրնար ունենալ, միւս կողմէ կ'ենթարկուի օրէնքի տրամադրութեանց,— 15 Յուլիս 1845ի օրէնքը ինքը կը համարի ամէն արգելիչ միջոց որ կը փորձուի ընդդէմ հաղորդակցութեան:

Աշխարհ պիտի տեսնէ թէ Զորեքշաբթի, քանի մը մարդոց կամքով եւ զանգուածներու տխուր համակերպութեամբ՝ ի՞նչ բան է որ կը կորսնցնէ Ֆրանսան: Վե՛րջ այս խաղերուն, եւ թող ամէն պարկեշտ Ֆրանսացի մտահոգութիւն ցոյց տայ միայն երկրին ներքին ազատութեանց պահպանումին, արտաքին աշխարհի առջեւ Ֆրանսայի հեղինակութեան բարձրացումին, — ատո՛նք են որ վտանգի տակ կը դրուին Զորեքշաբթի:

Հիթլէր յանկարծ Վիէննա անցաւ

Շաբաթ լուսնալու գիշերը, Հիթլէր յանկարծ Վիէննա հասաւ: Իր այցելութը հաստատուեցաւ Հոֆպուրկի եւ Շէօնպրունի մէջ, ինչ որ ենթադրել կուտայ թէ Հիթլէր մտադիր է քիչ մը երկար մնալու աւստրիական նախկին մայրաքաղաքին մէջ:

Ի՞նչ իմաստ ունի այս յանկարծական ճամբորդութիւնը: Ոմանք կը կարծեն գիտնալ թէ եկած է անձամբ քննելու այն չարաչահութիւնները եւ զեղծումները, որոնք գործուած են հակահրէական շարժումին մէջ: Այդ զեղծումներուն մէջ մաս ունին նացի կուսակցութեան ազդեցիկ անդամներ: Նոր մաքրագործումի մը լուրը պիտի գայ հաստատել այս գրոյցը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ եւ շրջակայքը բնակող օտարականներուն ուղղեալ յայտարարութեան մը մէջ, նահանգապետը կ'ազդարարէ թէ անմիջապէս սահման պիտի առաջնորդուին բոլոր այն օտարականները, որոնք կը մասնակցին որ եւ է ցոյցի:

ՌՈՒՄԲ մը պայթեցաւ Գուքրէշի մէկ թատրոնին մէջ ներկայացման մը ընթացքին (ներկայացումը կը տրուէր հրեայ դերասաններու կողմէ): Սպաննուեցան 10 հոգի եւ վիրաւորուեցան 40 հոգի հանդիսատեսներէն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բանակը, հողային վերջին գրաւումներէն ետքը, կը բաղկանայ 18 զօրաբանակներէ՝ 43 զօրաբաժիններով, առաւել 3 լեռնային զօրաբաժին, 5 զրահապատ զօրաբաժին եւ հեծելազօրաց բանակ մը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

— oo —

ՊԸՆԷԸՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

173 Route d'Orleans, Cachan

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝ Օր. ՆՆԵՍՋԵԱՆ եւ Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՑԱԿՈԲԵԱՆ (երգ), Թառահար ԳԱՐԵԳԻՆ, Պ. ՄՍՋՄԱՆԵԱՆ (ջութակ) ընկերակցութեամբ Օր. ԱՇԽԷՆ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ (դաշնակ):

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել օտոպիւս 88 եւ իջնել ՍԷՖԹ ժառուէն կամ մէթրօ գանեէօ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻՆԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դասախօսութիւնը 29 Նոյեմբեր, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ: Կը խօսի Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ներսէս Շնորհալի»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 30 Նոյ., Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ: Կը խօսի Հ. ՍԱՀԱԿ Վրդ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ Նիւթ՝ «Վարդանանց պատերազմի բարոյական նշանակութիւնը»:

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտեմբեր, Կիրակի ժամը 3.30ին

Անկէնի լճին դէմ. Cascade du Lac սրահը

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ս. ԳԻՒԼԱՆԳԻԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՓՐՈՖ. ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Սիրտի հիւանդութիւնները»

Մուտք 5 Ֆր.

Կառ. Քիւ Նոռէն շոգեկառք ու կէնի համար ժամը 3ին 3.50ին

Դասախօսութիւն -թէյասեղան

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի: 3 Դեկտ. շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 8 րիւ Գօսիւէ:

Կը խօսի՝ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Կնոջ դերը հանրային կեանքին մէջ

Հիւրասիրութիւն՝ թէյ եւ խմորեղէն — Մուտք 4 Ֆր.

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւններ

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Այս շահեկան հաւաքոյթներուն շարքը կը սկսի 1 դեկտեմբեր, հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը Լ'Էֆլիփս, Մարսէյլ:

Առաջին դասախօսութիւն.—

Կը խօսի Պ. ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ «Մեր գրական ժառանգութիւնը (1880 - 1922):

Ցերեկոյթ պարահանդէս

Կազմակերպուած Հաւըրտ Գարակէօզեան Հօմի նախկին Սանուց միութեան կողմէ: 11 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 րիւ Գօսիւէ, մէթրօ՝ Փուասօնիէր եւ Կատ տիւ Նոր: Օրքէսթր՝ ճազ - թանկօ:

Մուտք՝ 7 ֆրանք

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանուշ Ղազարեան կը փնտռէ իր մեծ մօր եղբօրորդիները՝ (Պիթլիսի Տապըրկիւլ գիւղէն) Սիմոն, Խաչով եւ Արմէն Վարդանեան: Կը կարծուի թէ կը գտնուին Ֆրէզնօ (Քալիֆորնիա): Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Հայկանուշ Ղազարեանի, 1 bis Villa Des Montes, Clamart (Seine), France:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue Dupuque — PARIS (10)

Ներկայացում—պարահանդէս

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

18 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր: 13 րիւ Փիէռ Քիւրի, Քրէմլին Պիսէթր, մէթրօ Փորթ Իթալի:

Կը ներկայացուի՝ ԾԱՌԱՑ ԹՈՐՈՍ» (զաւեշտ մէկ արար), Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի սաներուն կողմէ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն՝ սան - սանուհիներու կողմէ:

Ժամը ճիշդ 6ին կը սկսին եւրոպական պարերը, ղեկավարութեամբ Քարիօ Քանթի նուագախումբին, եւ կը տեւեն մինչեւ ժամը 11·30: Առատ եւ աժան պիւֆէ:

Մուտք՝ 5 Ֆր., փոքրերու՝ 3 Ֆրանք:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 30 Novembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3899

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդհատեցինք մեր զրոյցը հայ երիտասարդներուն հետ։ Վերսկսինք ու վերջացնենք, ուրեմն։

Մեր նախորդ խմբագրականով պատասխանեցինք իրենց ամէնէն հիմնական առարկութեան, կ'ուզենք մատնանշել կարգ մը ուրիշ կէտեր։

Նախ,— ինչո՞ւ ենթադրել թէ անպայման «չանցնիր մեր տեսակէտը՝ կուսակցութեան մէջ»։ Ի՞նչ է այդ տեսակէտը։ Քաղաքականութեան հիմնական գի՞ծ մը։ Բայց, չէ՞ որ հայ երիտասարդը կուսակցութենէ մը ներս պիտի մտնէ՝ քննելէ վերջ հայ քաղաքական հոսանքներու ուղղութիւններն ու ձգտումները։ Երկու հիմնական ճակատ կայ մեր իրականութեան մէջ,— ազգայինը եւ խորհրդայինը։ Ծրագրային մնացեալ մասերը երկրորդական են, ազգային յատուկ, ազգային-պետական կառոյցով Հայաստանի մը իրականացումէն վերջ կիրարկելի։ Եթէ համաձայն ես այսպիսի Հայաստանի մը գաղափարականին, վարանում չկայ։ Չկայ հիմք մը՝ կենալու հեռու, դառնալու անջատ խումբ՝ մատի փաթթոց ընելով քու հիմնական նպատակիդ (ազգայնական Հայաստան) ծրագրով մեր մեծագոյն ուժի ծրագրին երկրորդական մասը։ Վասն զի, այդ կերպով, դուն ոչ միայն ծառայած չես ըլլար հիմնական նպատակին,— որ քուկդ ալ է,— այլեւ ջլատած կ'ըլլաս ուժը զոր կարելի է մեր իրականութեան մէջ երեւան բերել՝ նոյնանպատակ տարրերը նոյնանպատակ անունի մը տակ միացնելով։

Գործելակերպի՞ մասին կրնայ առնչուիլ «անփոխական կարծիք»ի առնուազն մտահոգութիւնը։ Բայց, պարզ է նաեւ այդ գործելակերպը։ Խօսելով Դաշնակցութեան մասին, բաւական չէ՞ արդէօք 48 տարուան պատմութիւն մը։ Սխալնե՞ր կը տեսնէք այդ տեղ։ Կարելի՞ է ցոյց տալ աշխարհի մէջ կուսակցութիւն մը, ազգ մը նոյնիսկ որ սխալներ գործած չըլլայ։ Ըլլանք արդար ու իրատես։ Ու չմոռնանք, մանաւանդ, դէպքերու վերլուծման մէջ, նոյն այդ դէպքերուն ժամանակները, պայմանները, տրամադրութիւնները ու անոնց յարակից դէպքերը նկատի ունենալ՝ իրենց իսկութեանը մէջ։ Այն ատեն պատկերը պարզ կ'ըլլայ։ Հորիզոնը կը պայծառանայ։ Գերմարդկային զոհողութիւններու մասին մեր վճիռը կը խարսխուի ճշմարտութեան մը վրայ, ցոյց տալով ուղին, որ մեր պատմութեան տրամաբանական ճամբան է։

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ չենթադրել նաեւ հակառակը,— երբեմն նաեւ քու կարծիքիդ տիրապետութիւնը՝ կուսակցութենէն ներս։ Եթէ ճիշդ է մտածածդ, տրամաբանական, փաստարկուած, եւ համապատասխան՝ նպատակին, կը մնայ որ արժեցնես զայն, փաստարկես, գնես մէջտեղ ու արժեցնես նաեւ հայ երիտասարդի կոչումդ ու արժանիքդ՝ մտածումդ ջանալով գործի վերածել։ Առանց ատոր՝ դուն անձ մըն ես, բայց, ոչ՝ օղակ մը։ Աւելին,— ուրիշները մտածած են, գործած եւ չարժած, ու դուն, ենթարկուած ես ճի՛շդ մեկուսի մնալուդ համար, որովհետեւ անոնց գործին արդիւնքը անուղղակի կը կրես նաեւ դուն՝ իբրեւ մասնիկը հայ ժողովուրդին։

Եւ, վերջապէս, ո՞ւր կ'երթայ «ազգ»ին միճակը, եթէ ամէն մէկս փնտռէինք ամէն մէկիս ենթակայ մեծամասնութիւն մը։ «Կամ իմ կարծիքս կ'ընդունուի, կամ ես չկամ»,— անհնարին է ընդունելի դարձնել նման բանաձեւ մը՝ որ եւ է հաւաքականութեան մէջ։ Չէ՞ որ կը գանգատինք թէ անմիաբան ենք։ Կը գանգատին մանաւանդ անոնք, որ հեռու կը մնան։ «Ես կուսակցական վէճե՞րը, եղբայր»։ Վէճ չկա՞յ մեզմէ դուրս։ Մէկ առ մէկ մեր տեսողութեան տակ առնենք ուրիշները,— փարթամ Անգլիայէն, մինչեւ հրեաները, որոնք կատաղի պայքար ունին իրենք իրենց մէջ։ Ասկէ զատ, դուն ինքդ առանց պայքարի անմիաբանութիւն մը կ'ընես արդէն, երբ չես տարբերանուիր մեր ժողովուրդին նոյնիսկ այն հոսանքին հետ, որուն ծրագրին, էութեան, ձգտումին, եւ խորապէս հայ ոգիին հետ հաշտ ես մտովին ու հոգիին։

Քերականականօրէն նոյնիսկ «կրաւորական բայ»ը կու տայ իմաստ մը որ միայն անձը կը շօշափէ, իսկ «ըլլալ»ը օժանդակ է ուրիշին, եւ էական է,— էութի՛ւնն է, որ իր մէջ կ'ամբողջացնէ «ես եմ»ին բովանդակ գիտակցութիւնը եւ կամքը՝ թէ՛ իրաւունքներու եւ թէ՛ պարտաւորութեանց մասին։

—«Ես Հայ եմ»,— ի՞նչ է բովանդակութիւնն ու արժէքը այս բացատրութեան, վերջ ի վերջոյ։ Հայ ծնա՞ծ ըլլալը, հայերէն խօսի՞լը, հայ անո՞ւն կրելը։ Նաեւ ատոնք,— այո՛։ Բայց՝ ո՛չ թէ միայն ատոնք։ «Հայ եմ»ը սրբազան պարտաւորութիւն մըն է։ Գերագոյն կոչում մը։ Գիտակցութիւն մը։ Ազգային պատկանելիութիւն մը, որ քեզ մասնակից կը դարձնէ ազգային սեփականութեանց, ու պարտաւոր կ'ընէ միանգամայն՝ այդ սեփականութեանց պահպանումին ու բարգաւաճումին քու ճիգերդ ու զոհողութիւններդ բերելու։ Առանց ատոր՝ դուն ստացած կ'ըլլաս միայն, բայց, ոչ՝ հատուցած։ Որովհետեւ, նաեւ ազգային բարոյական հաշուեկցութիւն մը կայ։ Ինչպէս կայ ազգային բարոյական դրամագլուխ մը որուն տեւական «պասսիւ»ն չի կրնար ըլլալ ո՛չ մէկ անձ, բայց մանաւանդ ո՛չ մէկ երիտասարդ․․․

Մշակութային աշխատանքը բաւարար չէ։ Առանց հայրենիքի ապահովումին — որ քաղաքական գործ է,— մշակոյթը կրնայ երկարել իր գոյութիւնը, բայց, չի կրնար տեւականանալ։ Իսկ երբե՛ք՝ բարգաւաճիլ։

Հայ երիտասարդներ։ Ո՛չ,— հա՛յ երիտասարդութիւն մը, որ ուղղութիւն մը ունենայ, քաղաքական իր համոզումին կցէ իր գործը, իր տեղը ունենայ այն հոսանքին մէջ, որ «կը խօսի» իր սրտին ու իր մտքին։ Անվերապահ եւ ուղիղ կեցուածք մը, վերջապէս։ Եւ ոչ թէ անորոշ հակումներ․․․։

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞ՆՉ ՁԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՅ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, երէկ առաւօտ, կը յայտարարէր թէ հաստատ կը մնայ իր որոշման վրայ։ «Իւմանիթէ» եւ «Փոփիւլէր» եւս, երէկ առաւօտ, հրաւէր կը կարդային ընդհանուր գործադուլի։ Ու մինչ զանազան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները մինչեւ վերջին պահուն կ'աշխատէին համաձայնութեան եզր մը գտնել՝ վերջ դնելու համար գործադուլին, կառավարութիւնը ամէն հաւանականութիւն նախատեսելով ձեռք առաւ անհրաժեշտ միջոցները, որպէսզի աշխատանքը չդադրի այս առաւօտ։

Այս կարգադրութեանց հետեւանքով, կը կարծուի թէ գործադուլը չի կրնար ընդհանուր ըլլալ այս առաւօտ։

Ուրեմն, այսօր, Չորեքշաբթի, պիտի աշխատին.—

Շոգեկառքերը, որոնք կը գտնուին զինուորական իշխանութեան տրամադրութեան տակ։

Մեթրոները եւ օթօպիւսները, նոյնպէս։

Թղթատարական եւ հեռագրական սպասարկութիւնը, ապահովուած։

Ինքնաշարժերը, բայց ապահովաբար մեծ թիւով նուազած։

Ջուր, լոյս, կազ, ապահովուած։

Պարենաւորում, ապահովուած։ Բոլոր նպարավաճառներու խանութները բաց պիտի ըլլան եւ կաթը պիտի բաշխուի սովորական օրերու ձեւով։

Հիւանդանոցներու սպասարկութիւնը, ապահովուած։

Ճաշարան, սրճարան, բաց պիտի ըլլան։

Դրամատուները, սինէմաները, թատրոնները, մեծ վաճառատուները, բաց պիտի ըլլան։

Թերթերը, լոյս պիտի տեսնեն։

Հանրային սպասարկութիւն եւ պաշտօնէութիւն Զին. իշխանութեան տրամադրութեան տակ

Վարչապետ Տալատիէ վստահօրէն խորտակելու համար գործադուլը, հանրապետութեան նախագահին ստորագրել տուաւ հրամանագիր մը, որ զին. իշխանութեան տրամադրութեան տակ կը դնէ հանրային սպասարկութիւնն ու պաշտօնէութիւնը։ Պաշտօնէութիւնը կը պարտաւորուի հնազանդիլ հաւաքական կամ անհատական որ եւ է հրաւէրի, որ կը տրուի՝ գործ դնելու համար իր աշխատանքը։

«Ժուռնալ Օֆիսիէլ» երէկ հրատարակեց նաեւ հրովարտակ մը, որ համաձայն 11 յուլիս 1938 թուակիր օրէնքին՝ կառավարութեան արտօնութիւն կու տայ կազմակերպել ազգը այնպէս ինչպէս պատերազմի ժամանակ։

Այս հրովարտակներուն հրատարակութեան առթիւ, կատղած է մասնաւորաբար «Փոփիւլէր», որ կ'ըսէ.— «Աւելի լաւ կ'ըլլար պատերազմական վիճակ յայտարարել»։ Յետոյ Տալատիէի կը ձօնէ Պրիանի փորձը, որով նոյնպէս զին. իշխանութեան ճնշումին տակ խորտակուեցաւ 1910ի գործադուլը։

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը չուզեր ճանաչել

Աջակողմեան թերթ մը կը գրէ թէ Կոմունիստ Միջազգայինի ընդհ. քարտուղարը Մոսկուայէն գաղտնօրէն Փարիզ եկած է, վարելու համար ընդհ. գործադուլը կամ քաջալերելու համար Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, որ տեղի չտայ, ականջ չդնէ բարեխօսներու խորհուրդներուն։

Արդարեւ, կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը կը փափաքի դուրս ելլել փակուղիէն այնպիսի ձեւով մը, շնորհիւ միջնորդներու, որ փրկուի կազմակերպութեան վարկը։ Տը Մոնզիի կուսակցութիւնը կը շարունակէ միջնորդութիւն կատարել։ Բարեխօսութեան կանչուեցաւ նաեւ Շօթան։ Բայց բոլոր այս կարգի ձեռնարկներուն, կառավարութիւնը պատասխանեց թէ խօսելէ առաջ պայման էր Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը ետ առնէ գործադուլի իր որոշումը։ Տալատիէ յայտարարած ըլլալով, որ ինք հաշիւ տալու պարտաւոր է միայն խորհրդարանին առջեւ, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները ուզեցին հասկնալ թէ ե՞րբ նիստի պիտի հրաւիրուի խորհրդարանը։ Աջակողմեան տարրերը կ'ըսեն թէ այս հարցումը կը կատարուի, որպէսզի տրուած պատասխանին համաձայն նոր դիրք ճշդելով՝ կազմակերպեն իրենց նահանջը։ Հաւանաբար խորհրդարանը նիստի հրաւիրուի 6էն մինչեւ 13 Դեկտեմբեր, բայց թէ կարելի՞ է հաշտեցնել երկու ճակատները, դժուար է նախատեսել։

«Էօվռ» կը գրէ թէ Ֆրոսար եւ Տոքթ. Քրիւթէլ, իրենց կարգին եւ իրարմէ անկախ, յանուն իրենց կազմակերպութեան, կը շարունակեն միջնորդի դեր կատարել։

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը երկու յայտարարութիւն հրատարակեց վերջին պահուն,— Տալատիէի պատասխանելով կը պնդէ թէ քաղաքական հանգամանք չունի գործադուլի որոշումը եւ ոչ ալ արտաքին ազդեցութիւն կը կրէ, Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան պատասխանելով շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր հաշտարար ձեռնարկներուն համար։

ՌԸՆՈՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Ռընոյի գործարանին տնօրէնութիւնը, առանձին առանձին նամակ գրելով իր 28,000 բանուորներուն, կը հաղորդէ.—

«Դուք դադրեցնելով ձեր աշխատանքը 24 Նոյեմբերին, ձեր կամքով խզեցիք պայմանագրութիւնը, որ ձեզ կը կապէր մեր ընկերութեան։ Ձեր հաշիւը, փակուած՝ 24 նոյեմբերին, ինչպէս եւ աշխատանքի ձեր վկայագիրը ձեր տրամադրութեան տակ կը մնան յառաջիկայ 30 նոյեմբերէն սկսեալ, ինչպէս պիտի հաղորդուի ձեր բնակավայրին քաղաքապետարանին մէջ փակցուած մասնաւոր յայտարարութեամբ մը։

Եթէ դուք կը փափաքիք որ աշխատանք մը տրուի ձեզի մեր ընկերութեան կողմէ, հաճեցէք մեզի գրել ստորագրելով ներփակ խնդրագիրը եւ օգտագործելով ներփակ պահարանը, որպէսզի նկատի առնենք՝ եթէ ձեզ վերստին աշխատանքի կոչելու կարելիութիւն ըլլայ։ Կը յուսանք որ աշխատանքը վերսկսի հետզհետէ, երբ նորոգուին ու մաքրուին արհեստանոցները»։

Կը կարծուի թէ առաջին անգամ աշխատանքի պիտի կոչուին անոնք որ կը ծառայէին մաքրութեան, ելեկտրականութեան եւ կաթսաներու սպասարկութեան մէջ։

Գերմանիա կ'առաջարկէ սահմանափակել սպառազինումը

«Օպզըրվըր»ի դիւանագիտական բաժնի խմբագիրը, անգլօ-ֆրանսական վերջին խօսակցութեանց առթիւ, կը գրէ թէ սպառազինումները սահմանափակելու հարցը, որքան ալ անժամանակ թուի, օրակարգի վրայ կը բերուի դարձեալ։

Չէմպըրլէյն եւ լորտ Հըլիֆաքս, Ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ միասնաբար կատարած խորհրդակցութեան ընթացքին, քննութեան առած են ոչ թէ այն հարցը որ անհրաժեշտ է բազմապատկել սպառազինումները, այլ այն հարցը թէ պէտք է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ ցամաքային եւ օդային ուժերը հաւասարութեան բերել։ Անշուշտ, եթէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները կը խորհէին այդ ուղղութեամբ, գիտէին որ Գերմանիա կը փափաքի հետեւիլ նոր քաղաքականութեան մը՝ դէպ սպառազինումի ասպարէզին մէջ։ Արդարեւ, Ֆրանսական եւ անգլիական դիւանագիտական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ գերմանական կառավարութիւնը կը խորհի զինուորական ուժերը հաւասարակշռելու ծրագիր մը բերել յառաջիկայ գարնան, այն իմաստով որ Գերմանիոյ ցամաքային եւ օդային ուժերու հասած կէտը ընդունուի արեւմտեան չորս մեծ պետութեանց կողմէ իբրեւ բարձրագոյն կէտ, եւ բոլորը իրենց ուժերը հասցնելէ վերջ այդ կէտին՝ ոչ ոք աշխատի աւելի յառաջանալ։ Ուրեմն, Գերմանիա կը յօժարի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց սպառազինումը զարգացնեն եւ բերեն գերմանականին հաւասար, կենալու համար այդ աստիճանին վրայ բոլորը հաւասար։

Միւս կողմէ, Գերմանիա, իր այս խաղաղասիրութեան ապացոյցին իբրեւ վարձատրութիւն, պիտի խնդրէ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա գաղթավայր տան իրեն, հասկնալով միաժամանակ որ գերմանական այս առաջարկը կուգայ մարաջախտ Կէօրինկի եւ չափաւոր տարրերու կողմէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ գերման չափաւոր տարրերու առաջարկը մերժուած պարագային՝ կառավարութիւնը ուժ պիտի տայ ծայրայեղ տարրերուն, որոնք կ'ուզեն մէկդի դնել խաղաղասիրական տրամադրութիւնները եւ շարունակել զինարշաւը։

Այսուհանդերձ խորհողներ կան թէ այս առաջարկը խաղ մըն է Գերմանիոյ կողմէ, որ, այլեւս նպատակ չունենալով աւելցնել իր օդանաւերուն թիւը եւ փափաքելով զարգացնել միայն անոնց թէքնիք եւ որակային արժէքը, զինարշաւի այս դադարին պահուն կ'ուզէ վարձատրութիւն մըն ալ ստանալ,— գաղթավայր, այսինքն նախանիւթ զինարշաւի երկրորդ հանգրուանին համար։

Չէմպըրլէյն Հռոմ պիտի երթա՞յ թէ ոչ

Լուրը, զոր հաղորդած էինք երէկ, թէ Չէմպըրլէյն մտադիր է ճամբորդութիւն մը եւս կատարելու դէպի Հռոմ, հերքուեցաւ։ Եւ սակայն «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ լուրը սուտ չէր, վաղահաս էր։ Ան կ'աւելցնէ թէ բանակցութիւններ կը կատարուին ներկայիս, գտնելու յարմարելու համար յառաջիկայ ճամբորդութեան մը։ Հաւանաբար Չէմպըրլէյն, օգտուելով խորհրդարանին տօնական արձակուրդէն, ուրեմն 20 Դեկտեմբերէն մինչեւ 18 Փետրուար, առիթ գտնէ այցելելու Հռոմ։ Այս ճամբորդութեան նպատակը պիտի ըլլայ քննել անգլօ-իտալական շահերու յարաբերութիւնը Միջերկրականի մէջ, ինչպէս նաեւ ընդհանուր կացութիւնը Եւրոպայի մէջ։

Մուսոլինիի հետ տեսակցութեան ընթացքին, Չէմպըրլէյն անշուշտ պիտի աշխատի ոչ միայն նպաստել իտալօ-ֆրանսական յարաբերութեանց զարգացման, այլեւ կազմել ընդհանուր համաձայնութեան ծրագիր մը, անոր շուրջ հաշտեցնելով արեւմտեան չորս մեծ պետութեանց քաղաքական եւ տնտեսական շահերը։

Պէտք է խոստովանիլ որ, կ'ըսէ նոյն թերթը, այս ծրագրին յաջողութիւնը կախում ունի Սպանիոյ կացութենէն եւ բրիտանական հանրային կարծիքէն, որու զգայնութիւնը ճշդելու համար միայն հրապարակ նետուեցաւ Չէմպըրլէյնի ճամբորդութեան լուրը, երբ դեռ նոյնիսկ հրաւէր չէ կատարուած Իտալիոյ կողմէ։ Կը նշանակէ թէ Չէմպըրլէյն, իր ճամբորդութեան այդ ծրագիրը պիտի հետապնդէ այն ատեն, երբ լաւ ընդունելութիւն ցոյց տայ բրի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՆՏԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— oo —

... 6 Հոկտեմբեր

Ինչքան էլ Ռուսաստանը Խորհրդային կարգերում մի առեղծուած է, այնուամենայնիւ փորձեր են կատարւում այդ առեղծուածը լուծելու եւ ցոյց տալու մերկ իրականութիւնը բոլշեւիկեան աշխարհում։ Նման աշխատանք կատարելու փորձեր արել եմ եւ ես այս էջերում։

Այս անգամ ուզում եմ ընդհանուր գծերով նկարագրել բանտային կեանքը Խորհրդային Ռուսաստանում, այն էլ Եժովի օրով։

Շեշտում եմ Եժովի անունը, քանի որ տարբեր էր բանտային ռեժիմը Եագոդայի օրով։ Եթէ այն ժամանակ մի քիչ տանելի էին կարգերը կարմիրների բանտերում, այսօր արդէն, վերջին երեք տարիների ընթացքում՝ ուղղակի անտանելի են եւ մարդ անհատը մի սարսափահար գերիի տպաւորութիւն է թողնում բանտախուցերում։ Սակայն, անցնենք բուն նիւթին

Երբ դաժան չեկիստները յանկարծակի գալիս են ձերբակալութեան համար, նրանք պարտաւոր չեն համարում ձերբակալութեան պատճառը յայտնել եւ նոյնիսկ թաքցնում են բանտարկման փաստը։ Անկոչ հիւրերը յայտնւում են գլխաւորապէս կէս գիշերին կամ վաղ առաւօտեան։ Նրանք խիստ խուզարկութեան են ենթարկում բնակարանը եւ գրաւում են ամբողջ գրագրութիւնը, գրուած թղթերը, որ յետոյ մանրամասն հետազօտում են եւ առիթներ գտնում նորանոր ձերբակալութիւնների համար...

Առհասարակ ձերբակալողները լինում են երկու զինուած չեկիստներ, որոնք երբեմն օրդեր են ներկայացնում համապատասխան վարչութիւնից, Չեկայից կամ Գէ-Պէուից, որ իրաւունք ունին կատարելու խուզարկութիւն եւ հետեւապէս ձերբակալութիւն, սակայն, ինչի՞ համար,— այդ չեն յայտնում։

Զմռսում յայտնելու, որ այժմ Չեկան կամ Գպուն կոչւում է Ենկաւեդէ (Ն. Կ. Վ. Դ.), որ ներքին գործոց ժողկոմի սկզբնատառերից է բաղկացած, ռուսերէն լեզուով (Նարոդնիյ կոմիսար վնուտրեննիխ դէլ)։ Յաճախ խուզարկութիւնը տեղի է ունենում եւ առանց գրաւոր հրահանգի։ Նման դէպքերում չես կարող բողոքել, վերջացնելուց յետոյ միեւնոյնն է, որովհետեւ աւելի մեղաւոր կը համարուես։ Խուզարկութիւնը տանում են Ենկաւեդէ (իմա՛ մինչ Չեկա) եւ այնտեղ ստորագրել են տալիս կազմած արձանագրութիւնը։

Խուզարկութիւնը վերջացնելուց յետոյ ցինիկօրէն բարբառում են՝ «Մի՛ք անհանգստանաք, ոչինչ պէտք չէ վերցնել, մի հարցի լուսաբանութեան համար, մի երկու ժամով պէտք է գաք տեղեկութիւն տաք եւ վերադառնաք»...

Եւ այդ վերադարձը տեւում է ամիսներ, յաճախ եւ տարիներ. եւ մարդ անհատը մէկէն զրկուելով իր բնականոն վիճակից՝ բանտ է ընկնում առանց անկողնու, առանց սրբիչի, օճառի եւ փոխնորդի ...

Երբ ձերբակալուածին առաջին անգամ կանչում են հարցաքննութեան, նա գնում է սրտատրոփ եւ այնտեղ շատ բնական է, որ խնդրում է թոյլ տալ իրեն տնից ստանալու մի քանի անհրաժեշտ իրեր, գլխաւորապէս սպիտակեղէն, անկողին եւ ուտեստեղէն։

Պէտք է ասեմ, որ Եագոդայի ժամանակ թոյլ էին տալիս, իսկ այժմ շատ հազուադէպ դէպքերում միայն։ Յաճախ կոպտօրէն մերժում են, իսկ թոյլտուութեան դէպքումն էլ իրագործում են միայն ամիսներ յետոյ։

Մարդ անհատն այսպիսով առողջական է ենթարկւում։ Սակայն, դա սկիզբն է երկանց եւ տառապանաց...

Յաճախ այդ տարրական իրաւունքը շնորհում են միայն այն ժամանակ, երբ անմեղ կալանաւորը համաձայնւում է խոստովանել իր չարածը եւ չտեսածը։

Կարող էք երեւակայել մի երկիր, որտեղ մարդ անհատը իր վրայի սպիտակեղէնը մի քանի ամիս չփոխի եւ փոխնորդ ստանալու համար ստիպուած լինի ընդունելու, որ ինքը լրտես է, հակայեղափոխական, վնասարար...

Շատերը չեն կարողանում համաձայնել այդ մտքի հետ, որ իրենք մեղաւոր են, ուստի եւ խիստ տառապում են բանտի խուցերում եւ կատարելապէս զուրկ են մնում որոշ արտօնութիւններից (սպիտակեղէնից, ուտեստից, ծխախոտից, այցելութեան եկողից)...

Ենկաւեդէում խոստովանեցնելու համար՝ քննիչը տեսակ տեսակ պատիժներ է սահմանում— կարցեր (մութ խուց-մենարան) 5—6 օրով, օրական 400 գրամ հաց եւ ջուր, ուրիշ ոչինչ։ Խեղճ կալանաւորը ստիպուած է լինում մի կերպ պառկելու կամ կանգնելու ցեմենտէ խոնաւ յատակի վրայ օրեր շարունակ։ Երբ նա վերադառնում է իր բանտասենեակը, վիճակակիցները պարզ նկատում են, որ նա մեռածի գոյն է ստացել։ Կասկած չկայ, որ նա արդէն ծանր հիւանդ է...

Միւս պատիժն այն է, որ կալանաւորին մի քանի օր նստացնում են կաղվիների վրայ (աթոռ տարուբեր), առանց քնելու։ Եթէ քունը տանում է, խթում են, հայհոյում եւ արթուն պահում. պատահում է, որ ոտքի վրայ կանգնեցնում են մինչեւ քսան ժամ։

Այսպիսի անլուր պատիժներով կալանաւորին հարկադրում են խոստովանելու իր մեղքերը։

Եւ նա յաճախ չդիմանալով այդ ահարկու միջոցներին՝ անզգայ վիճակում ստորագրում է մեքենայօրէն արդէն պատրաստուած մեղադրականը կամ խոստովանագիրը։ Քչերն են միայն կարողանում տոկալ կարմիր հաւատաքննութեան եւ չստորագրել անարդ ու զարշելի խոստովանագիրը։

Նման «կուլտուրական» միջոցները գործադրութեան մէջ են մտել պաշտօնապէս 1937 թուի Յուլիս ամսից ի վեր։

Բանտերի խուցերը, որոնք պատրաստուած են 30—40 հոգու համար, լցւում են այժմ մօտ 200 կալանաւորներով։ Մարդ չի կարողանում ոչ հանգիստ կերպով նստել եւ ոչ էլ պառկել։ Օդը զարշելի է. խիստ շոգ։ Տալիս են եռացած ջուր մի մի գաւաթ, 20 գրամ շաքար, 600 գրամ հաց, իսկ կերակուր կոչուածը բաղկացած է տեսակ տեսակ կեղտոտ խոտերից, չմաքրուած, լաւագոյն դէպքում պարունակում է մի քանի հատիկ կրուպա իւրաքանչիւր պնակում...

ԿՈՐԻՒՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱՅ ՏՈՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Երկար ատենէ ի վեր կը փափաքուէր մնայուն տուն մը ունենալ, ուր ամէն Հայ կարենար երթալ՝ երբ հաւաքատեղի մը, երբ գրադարան, հաղորդակից ըլլալու համար ազգային կեանքին։ Օտարութեան մէջ, մանաւանդ մեծ քաղաքներու մէջ՝ երբ գաղութը փոքրաթիւ է, (Պերլին 4ուկէս միլիոն բնակիչ եւ Հայերու թիւը մօտ 350է) մեծ նշանակութիւն ունի տուն մը կամ նոյնիսկ սենեակ մը, ուրկէ ներս զգայ մարդ ինքզինք հայրենի շրջապատի մէջ։ Երկու խօսք հայերէն լսել, թերթ մը, գիրք մը կամ հայերէն գիր մը տեսնել՝ շատերու համար վերանորոգիչ պիտի ըլլայ... Ահա այս փափաքն է որ տարիներ ուզած են իրականացնել գաղութիս ազգասէր հայրենակիցները եւ մանաւանդ երիտասարդութիւնը, որ ստիպուած էր բաւականանալու շաբաթը մէկ անգամ Հինգշաբթի իրիկունները հաւաքուելով։

Աշխատողը կը յաջողէ, պիտի ըսենք, վասնզի կը տեսնենք մեր Հայ Երիտասարդական Միութիւնը օր ըստ օրէ յառաջդիմութեան մէջ։ Կը լրանայ իրենց գործունէութեան հինգ տարին շատ փայլուն կերպով, անընդհատ հաւաքոյթներ շաբաթական, հայերէնի դասընթացք, հայ երգ խմբական եւ զանազան ազգային գիտելիք եւ գործունէութիւն, մշակութային օժանդակութիւն հայ դպրոցներուն եւայլն։ Ջանք եւ յաջողութիւն, որոնց մասին պատահաբար միայն մամուլի մէջ յիշատակութիւն ըրած ենք, կը խոստովանինք։ Անոնք որ պատեհութիւն ունեցած են այց մը տալու Հայ Երիտասարդական Միութեան հաւաքոյթներուն, գոհունակութիւնով արտայայտուած եւ գոված են։

Կիրակի, 13 Նոյեմբերին հրաւիրուած էինք մնայուն հաւաքատեղիի՝ «Հայ Տան» բացումին։ Քնէյզեպէքէր-Ծրասէ 43-44 մուտքի ձախ կողմը կը նշմարենք իրենց նշանը՝ կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն, մէջը Հ. Ե. Մ. գիրերը եւ երկու Մասիսները։ Իսկ գերմաներէն խոշոր տառերով Armeni, der Jugend-Bund։ Տակը նոյն մեծութիւնով Ուսանողական Միութեան նշանատախտակը։ Ուսանողական Միութիւնն ալ իբր ներքին մասը Հայ Երիտասարդական Միութեան վերջերս կազմուեցաւ եւ կը ներկայացնէ հայ ուսանողութիւնը օտար բոլոր ուսանողներու կազմակերպութիւններուն մէջ։

Հնդիկ ուսանողական կազմակերպութեան կողմէ բռնուած սրահներէն միայն մէկն է որ մեր երիտասարդները վարձած եւ վերածած են ազգային օճախի, բայց այս իրիկուն թէյասեղան ալ պատրաստուած էր եւ ամբողջ սրահները սարքած։ Բուն Հայ Տունէն ներս աչքի կը զարնեն նկարները Անդրանիկի, Րաֆֆիի, Խրիմեանի, Արամի, Ակնունիի, Վազգէնի, Նեմրութի խումբին, հայկական մեծ դրօշ մը, որդի Հայաստանի մեծագոյն քարտէսը, հայերէն գրքեր, թերթեր եւ գրադարան մը։ Աւելի անդին, անկիւնը, հայերէն գրամեքենայ մը, իսկ միւս անկիւնը գեղեցիկ ամանի մը մէջ Հայաստանէն բուռ մը հող եւ քանի մը քար։ Ամէնքն ալ մէկ մէկ զէնք ինքնապաշտպանութեան եւ ազգային ոգիի բարձրացումի։ Դեռ կը կարդանք պատը փակցուած օրակարգ մը, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսուի թէ «Հայ Տունէն ներս միայն հայերէն պէտք է խօսին եւ չգիտցող անդամները պէտք է ջանան, շուտով լրացնելու այդ պակասը։

Հանդէսին բացումը կատարելով, վարիչ Պ. Արամ Տէր Մինասեան յայտարարեց որ ամէն զոհողութիւն յանձն առած են իրականացնելու համար երկար ատենէ ծրագրուած մնայուն հաւաքատեղին։ «Հայ Տունը» բաց է ամէն իրիկուն ամէն Հայու համար. գրադարանի գիրքերէն եւ թերթերէն կրնան օգտուիլ ամէնքը։ Շուտով պիտի կազմակերպուին ամէն ամսու սեկերը, աւելի լայն շրջանակի համար, դասախօսութիւններ։ Հայերէնի եւ երգի դասերը պիտի շարունակուին Պ. Պ. Ֆրունճեանի կողմէ։

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Շաւարշ Յարութիւնեան, որ քարտուղարն է միութեան. համառօտակի տեղեկատուութիւն մը ըրաւ Միութեան գործունէութեան եւ ծրագիրներուն շուրջ, կարդաց Փարիզէն «Հայ Երիտ. Միութեան եւ «Րաֆֆի» խմբակի գրութիւնները, բաւ թէ ստացած են նաեւ Վիէննայի Մշակութային Երիտ. Միութենէն նամակ, որոնք աւելի կը գովէին եւ կը խրախուսէին։ Կարգով հրաւիրուեցան խօսելու Պարոններ Երուանդ Տէր Մինասեան, Տոքթ. Արտաշէս Աբեղեան, Դ. Դաւիթխանեան, Գ. Ֆրունճեան, Հայկ Տէր Օհանեան։

Ներքին գոհունակութիւնով մը արտայայտուեցան ամէնքն ալ եւ գործնական առաջարկներ բերելով այս ձեռնարկին յաջողութեան համար, պատրաստակամութիւն յայտնեցին ամէն կուրգուրանքի եւ օժանդակութեան։

Պ. Դաւիթխանեան խօսելով իբր Նախագահ Պերլինի Հայ Գաղութային Միութեան, մասնաւորաբար շեշտեց թէ մեր երիտասարդներուն յաջողցուցած «Հայ Տունը» ամենուս կը պատկանի եւ ամենուս պարտաւորիչ օժանդակութեան առարկան պէտք է ըլլայ։

Հայկական խմորեղէնով եւ թէյով հիւրասիրուելէ ետք, ներկաները առիթը ունեցան լսելու հայերէն երգեր եւ արտասանութիւն։

Ուրախ եւ մտերմական այս շրջանակէն շատ ուշ ատեն միայն՝ պարտաւորուած յաջորդ օրուան հոգերով բաժնուեցանք մեր տունէն։

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ ԼՍԵՆՔ

Կավռօշն ալ...

Հալէպի ռամկավար օրկանը՝ Եփրատ, այս վերնագրին տակ հրատարակած է հետեւեալ տողը (13 Նոյեմբեր) զոր կ'արտատպենք նոյնութեամբ, իբրեւ յատկանշական երեւոյթ մը.—

Իրանն ու Պաղտատը, Շամն ու Հալէպը ոտքի տակ առնելէ յետոյ, վերջապէս (այո, վերջապէս...) Հայաստանէն Պէյրութ հասան Ամերիկահայ երկու հայրենակիցներ— ընկեր կամ քաղաքացի — Պ. Պ. Ամատունի եւ Ճուեան։

Մեր հայրենիքը իրենց կենդանի աչքերով եօթն օր ու եօթը գիշեր տեսած այս զոյգ ազգայինները, անցեալ օր հայրենասիրաց համակրութեան մը առջեւ, Հայաստանի այժմու կացութեան մասին տուին իրենց ականատեսի զեկուցումը՝ որ լսուեցաւ կրօնկի (ոչ թէ կրունկի) ձայն իբրեւ։

Երկու ժամ տեւող զեկուցման միջակէտին, ընկեր բանախօսը առիթ տուաւ ներկաներուն որ հարցումներ ընեն, եթէ ունին, զիրենք շահագրգռող հարցերու մասին։

Եղան զանազան հարցումներ աջէն եւ ձախէն նստարաններէն.

— Ինչո՞ւ Հայաստանի շինարարութեան պէտք եղած ուժը չի տրուիր, բաղդատմամբ շուրջի քոյր հանրապետութիւններուն, կեդրոնի կառավարութեան կողմէ։

— Ես սեբաստացի եմ, Նոր Սեբաստիան ի՞նչպէս է...

— Արտասահմանէն ներգաղթողները ի՞նչ վիճակի մէջ են...

— Ինչո՞ւ նամակ չի գար Հայաստանէն...

— Կաթողիկոսը ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս խեղդամահ եղեր է ...

Ու տակաւին հայկական դրոշմով ուրիշ հարցումներ. իւրաքանչիւրին քիմքին ու նախասիրութեան համաձայն, այլանդակ ու ձեւաւոր, կոճկուած ու մերկապարանոց, կապարուած ու առանց խալիֆի, ողբերգական ու ծիծաղաշարժ։

Յարգամեծար բանախօսը իւրաքանչիւր հարցումին տուաւ համապատասխան, գոհացուցիչ կամ ոչ, պատասխան — լուսաբանութիւններ։ Ահաւասիկ այդ լուսաբանութեանց լոյսին տակ յայտնուեցաւ որ Երեւանի մէջ «նստած է» կ'ըսեն, ոչ թէ պարզապէս նստողին, այլ... բանտարկուողին. եւ թէ՝ նստողներէն շատերը նստած են արտասահմանէն իրենց ղրկած նամակներուն երեսէն։ «Յիմար բաներ գրուած են» եւ այդ յիմար բաները փորձանք եղած են ոչ թէ նամակագիրներուն, այլ նամակ ստացողներուն, զանոնք կասկածելի ընծայելով կառավարութեան կամ կառավարողներու աչքին։

Երիտասարդական շարքերէն ձայն մը կը հարցնէ —

— Ո՞ւր է Կավռօշը ...

— Կավռօշը նստած է...կ'ըսէ պատասխանատու բանախօսը՝ խնդուք մը ծփելով զինք լսողներու կուրծքերէն վեր, որ նեղը մնացած կատուի մը պէս կը ցատկէ նստարանէ նստարան՝ մինչեւ ծայրամասը բակին։

— Կավռօշն ալ նստած է ուրեմն, կը մտածեմ իբրեւ։ Նստած են անտարակոյս միւսներն ալ, որոնք գնդակէն զրկուեցան, երէկուան չքախումբը Հայաստանեան գրողներու, հսկայ կարմիր պօէտ Չարենց, Հաճի Ալազան, Դաշնակ Եսայեան, Բակունց եւ Մահարի ու նոյն իսկ ԿԱՎՌՕՇ ...

Այո, Կավռօշն ալ։

— Նստած են, բայց ո՞ւր ...

Հարցումը շրթունքներս կ'այրէ. Եփրատ ալ ...

ՏԻՐԱՅՐ

Պէյրութ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԻՍՏԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

« Ազդակ » 10 Նոյեմբեր կը գրէ.—

Երէկ, կիրակի, քաղաքական ժողովը բացառիկ նիստ մը գումարեց, զբաղելու համար Սանճաքի հայութեան վիճակով։ Նկատելով որ Սանճաքի Հայերը սկսած են մեծ համեմատութեամբ գաղթել եւ մատնուած են խոր թշուառութեան, ժողովը որոշեց ներկայ շաբթուան ընթացքին խորհրդակցական ժողով մը գումարել, նախագահութեամբ Կաթ. Ընդհ. փոխանորդ Սարաճեան սրբազանի։

Միւս կողմէ, կաթողիկոսական փոխանորդը ժողովին զրկած էր պատճէնը Բարեգործականէն ստացուած նամակին։ Բարեգործականը կը շեշտէ թէ Սանճաքի օգնութեան պէտքը այնքան մեծ է, որ իր միջոցները չեն բաւեր գոհացնելու զայն, եւ հետեւաբար անհրաժեշտ է համազգային օգնութիւն մը կազմակերպել։

Վերջին լուրերու կարգին այս նամակին ալ նկատի առնելով է որ քաղաքական ժողովը անհրաժեշտ գտաւ խորհրդակցական ժողով մը գումարել կացութիւնը խորապէս ուսումնասիրելու համար։

×

Կիրակի առաւօտ Կիպրոսէն վերադարձաւ Կաթողիկոսական ընդհ. փոխանորդ Գեր. Սարաճեան սրբազան եւ ուղղակի մեկնեցաւ Անթիլիաս։

ՀԻՒՍ. ԱՄԵՐԻԿԱ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ամերիկահայ երեսփ. ժողովը, որ գումարուած է Նիւ Եորքի մէջ Նոյեմբեր 5 — 6ին, անցուցած է հետեւեալ որոշումը կրթական հարցի մասին. —

Ազգ. Երեսփ. Ժողովը նկատի առնելով Ազգ. Կեդր. Վարչութեան տեղեկագրութիւնը ու բերանացի բացատրութիւնները, ինչպէս նաեւ երեսփոխաններու տեսակէտները եւ տեսութիւնները ամերիկահայ յետմիջօրեայ վարժարաններու եւ կրթական հարցի մասին, կը հրահանգէ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան —

1) Շարունակել հայ վարժարաններու ղեկավարութեան գործը փոխանցել Հ. Կ. Խաչին, համաձայն նախորդ երեսփ. ժողովի որոշման եւ ազգ. կեդր. վարչութեան տեսակէտներուն.

2) Ուշադրութեամբ հետեւիլ եւ հսկել այն վարժարաններուն, որոնց ղեկավարութեան փոխանցումը Հ. Կ. Խաչին՝ զանազան պատճառներով կրնայ յապաղիլ կամ հնարաւոր չըլլալ.

3) Հ. Կ. Խաչի կեդր. վարչութեան հետ գործակցաբար եւ մշակութային եւ հայրենակցական միութիւններու հետ խորհրդակցաբար ձեռնարկել լայն քէմփէյնի մը՝ կրթական հիմնադրամ մը գոյացնելու համար.

4) Գոյացած հիմնադրամը գործադրել ղեկավարող մարմիններու համաձայնութեամբ կազմուած կեդրոնական յանձնախումբի մը կողմէ առաւելաբար եւ անհրաժեշտութեան յաջորդականութեամբ, մօտաւորապէս ըստ հետեւեալին.—

ա) Նիւթապէս օժանդակել կարօտ վարժարաններուն, զանոնք աւելի լաւ պայմաններու մէջ դնելու համար եւ քաջալերել նոր վարժարաններու հաստատումը.

բ) Հայթայթել դասագրքեր եւ դպրոցական պիտոյքներ.

գ) Օժանդակել հայկական-մանկական երգերու ուսուցման եւ ընդհանրացման.

դ) Հիմնել մանկական պարբերաթերթ մը, ծնողաց եւ ուսուցիչներու յատուկ բաժինով, օրինակ ունենալով գաղափարել «Արփի» պարբերաթերթը եւ կամ օգնել նման պարբերաթերթի մը, փոխան որոշ թուով բաժանորդագրութեանց.

ե) Ձեռնարկել նոր ուսուցիչներու պատրաստութեան եւ հրաւիրել ուսուցչական համագումարներ.

զ) Կազմակերպել «Հայ Մանուկներու Օրուան հանդիսութիւններ.

է) Հաստատել հայկական քէմփեր։

ը) Ուժ տալ պարբերական ժամանակաւոր կրթական տեսուչներու այցելութեանց եւ պրոպագանդի.

21-33 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Օտարականներու մասին նոր հրամանագիր - օրէնքներու երեւումէն ի վեր, ինչպէս ուրիշ օտար ազգերու, մեր մէջ եւս մտահոգ իրարանցում մը կը տիրէ։

1928ի օրէնքով՝ հայ գաղթականներս 21 — 33 տարեկան զինուոր հաշուող օրէնսգիրները՝ պարտականութեան մը դիմաց չէին կրնար նաեւ շատ տրամաբանական՝ իրաւունքներ եւս չճանչնալ։

Այդ իրաւունքներէն մին է— նանսէնեան տուրքն ալ մէջը հաշուելով— ձրի ինքնութեան թուղթերու բաշխումը ամէն անոնց՝ որոնք զինուորական տետրակ մը ունին (livret militaire)։

« Յառաջ »ը հազիւ բացած՝ ֆրանսահայ լուրերու բաժինն աչք մը կը նետենք յանկարծ։

Դասատէն ընկեր մը կը գրէ, թէ 21 —33 տարեկան Հայերուն ձրի ինքնութեան — թուղթ կը բաժնեն։

Քանի մը օր վերջ, բերնէ բերան հակասական լուրեր։

Քարդը ձրի է անոնց համար միայն, որոնք գոնէ զինուորութեան կարճ մէջանը կատարած են (période militaire)։

Քարդը ձրի է զինուորագրեալներուն, բայց Նանսէնեան տուրքը կը մնայ պարտաւորիչ։

Ոչ ան եւ ոչ ալ աս։

Անհաւասարէ իրականութիւն մը։

Զինուորական տետրակը գրպանս ու (classe 36 B.) զինուորական ոչ մէկ շրջան կատարած — ամսոյս 21ին դիմեցի Փրէֆէքթիւր քարդս փոխելու համար։

Առանց դժուարութեան՝ վրան gratis տպուած քարդ մը լեցնելով տուին ճամբեցին զիս։

Առաջ ընկալագիր մը տալով 3 ամիսէն ետք վերցուցէք ձեր քարդը՝ ըսին։ Այժմ այդ յոգնութիւնն ալ ջնջած են մեզի համար։ Անմիջապէս նոր տետրակ մը կը լեցնեն, կը կնքեն, 3 տարի պայմանաժամով ձրի կուտան դիմողին։

×

Առեւտրականները պէտք է ներկայացնեն՝ Patente, registre de Commerce, մուրհակները récépissé de déclaration. 2 նկար կողմնակի քաշուած, ալ աւելին տեսանելի։ 5.40նոց դրոշմաթուղթ մը (այս դրոշմաթուղթը կը ծախուի տեղւոյն վրայ, պէտք է վրան տպուած հարցարանը լեցնել)։

Certificat de domicile ոստիկանութենէ վաւերացուած։

Աշխատաւորները՝ 2 նկար։ Աշխատանքի վկայական, աշխատանքի նախարարութենէն վաւերացուած։ Բնակութեան վկայական, նոյնպէս վաւերացուած։ Դրոշմաթուղթ։

Մեր խօսքը հոս՝ 21—33 տարեկաններու մասին է միայն։

Պայմանաժամը լրանալէն երեք ամիս առաջ ներկայացնելու է ինքնութեան թուղթերը։

Ա. Կ.

Իվրի Ս. ՍԷՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

ՉԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՃԱՐԴԱԵԱՆ

— Մական Չէյթունը մտնելու համար դաշտ մը սարքած է։ Գիշերը բռնուած թուրք գնդապետին հետ կը խօսակցէր։ Այդ դաշտին ինչ ըլլալը չեմ գիտեր, բայց լսեցի որ գնդապետը անոր խոստացաւ։ Ուրիշ եկէքը իրեն սեփականացնել։ Այս խօսքերը բանտի պատին ետեւէն իմացայ։

— Ուրիշ ի՞նչ լսեցիր։

— Ուրիշ ոչինչ։ Հովը կը սուլէր եւ յարդին աղմուկը կ'արգիլէր իմանալէ։

Այդ վայրկեանին Ֆրէտ գլուխը դարձուց, տեսնելու համար թէ իրեն կը հետեւի՞մ։ Զիս տեսնելով կրկին տանիքին վրայ եկաւ ու սկսաւ պտտիլ, թէ ինչ էր պատահած արդեօք։ Ոտքի ելայ, ան հազիւ զիս նշմարած՝ մագլցեցաւ ուրիշ աւելի բարձր տանիքի մը վրայ։

— Այդ էր պատճառը ուրեմն, հա՞։ Կի՞ն մը։

— Աչքդ Կլօրիային վրայ ըրէ, փափսացի Աննային, ու ան վազելով կորսուեցաւ։

Փոխանակ ճշմարտութիւնը յայտնելու Ֆրէտին, յիմարի պէս ուրացայ։

— Դուն մը երեւան հանեցի, ըսի, կաղալէն իր մօտ երթալով։

— Ո՛չ պարոն, ե՛ս ձեզ երկուքդ ալ երեւան հանեցի։

— Մտիկ ըրէ, Ֆրէտ..., հոս նայէ...

— Նայի՞մ։ Ես պիտի ամչնայի։ Ոչ, ոչ։

— Ֆրէտ, լուրջ կ'ըսեմ։

— Կիներու հետ եղած խնդիրները միշտ լուրջ կ'ըլլան։

— Քեզ կ'ըսեմ թէ այդ աղջիկը, Մական...

— Անոնց երկուքն ալ, հէ՞։ Աւելի վատ, աւելի վատ։ Ուիլլին նախանձը պիտի շարժես։

— Այն ատեն գիտցած ճամբովդ գնա, ըսի ցաւէս կատղած։ Կը սպասեմ մինչեւ որ զիս մօտիկ ընող պարկեշտ մէկը գտնեմ։

— Դագիկին մօտ գնա, բաւ սատանայէն։

Ու գացի Դագիկին մօտ։ Անոր հանդիպեցայ Ճիհուն գետին վրայ ձգուած կամուրջին վերջաւորութեան։ Մեր խումբը հեռուն կը սպասէր։ Ֆրէտ անապարեց անոր միանալ։ Դագիկ տասնատասներու մարդոց տեղեկատուութիւնները կ'ունկնդրէր, ու մինչ ես կը սպասէի որ խօսելու կարգը ինծի գայ, տեսայ որ Ֆրէտ մեր խումբին հետ ուրախ կը կատակէր։ Յայտնի էր որ Կլօրիա Վանտէրմէնը այդ կատակէն չէր սխրտեր. բան մը որուն համար զինք բնաւ չմեղադրեցի։ Չմեղադրեցի զինքը նմանապէս, երբ Աննային քով մարդ ղրկեց, յայտնելու անոր թէ այլեւս իր ծառայութեան պէտք չունի։

(Շար.)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ

Հրապարակութեան համար ստացած ենք հետեւեալ ազդը.

Սուրիոյ շրջանի Նախկին Դաշնակցականներէն Հրանտ Տէվէճեան, որ հակակարգապահական եւ այլ արարքներու համար ասկէ առաջ հեռացուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն եւ վերջերս, Սուրիայէն Լիբանան փոխադրուելով, հակառակ շրջանի կուսակցական մարմնի կամքին, սկսած է Արարատ անունով շաբաթաթերթ մը հրատարակել, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գերագոյն Մարմնի որոշումով կ'արտաքսուի կուսակցութեան շարքերէն:

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷ

ՄՄՍԵՐ

Ռամկավարները եւ Բարեգործականը

Ժամանակէ մը ի վեր Ռամկավար կուսակցութիւնը իր մամուլով, — Եգիպտոսի մէջ ամենուրեք ուր որ թերթ ունի — կարծեսկեդրոնէն տրուած բարգախօսի մը վրայ, ճիգ կ'ընէ բարեփոխելու Հայ Բարեգործականը:

Այս միահամուռ յարձակողականին առիթը Բարեգործականի Ընդհ. Ժողովն է, որ վերջերս կայացաւ Փարիզի մէջ նոյն ձեւով ու սիսթէմով, ինչպէս նախորդ բոլոր Ընդհանուր Ժողովները:

Ի՞նչ կ'ըսէ Ռամկավար մամուլը:

Ան կ'ըսէ, թէ Բարեգործականը եղած է աղայական կուսակցութիւն մը եւ ժամանակը հասած է, որ ժողովրդականանայ եւ վերածուի դեմոկրատիկ կազմակերպութեան:

Հետաքրքիր է այս քննադատութիւնը, անոր համար մեզադրանքը

Դաշնակցական մամուլը տարիներով չունէ պատասած է եւ համբերատար փաստերով ապացուցած է, թէ Բարեգործականը հարուստներու, աղաներու կազմակերպութիւն է, որ պէտք էր ըլլար, թէ ան հայկական հրապարակ ու անխառնաձգելի պէտքերուն ու պահանջներուն համնելու փոխարէն ազգային գաւառները անճանանալի ամփոփելու հոգով է ղեկավարուած, թէ անոր ղեկավարութիւնը կը շահագործուի որոշ կուսակցութեան մը կողմէ, որուն չէֆիկները ազգային այս հաստատութեան աթոռներուն առջեւ կառչելով են մտահոգուած, թէ Բարեգործականին ազգային մասը է, թէ ան չկերպարանափոխուի թէ' կանոնագրով, թէ' ոգիով:

Այժմ ուրախ ենք, որ Ռամկավար թերթերը, թէեւ շատ ուշ, կուգան իրենք բարբառելու այս ճշմարտութեանց մասին: Երբ մենք կ'ըսենք, հիմակ կը հաշակուինք Բարեգործականին: Թո՛ղ Ռամկավարները ըսեն ու մենք կ'ընդունինք, որ բարեկամ են անոր: Կարեւորը այն է, որ ըսեն այդ ճշմարտութիւնները:

Ինչո՞ւ կ'ըսեն այս զատ իրողութիւնները, Սեւ կատո՞ւ անցած է չէ-փերու մէջեւ: Կարեւոր չէ: Մեզ համար միշտ պարզ եղած է եւ այժմ ալ յստակ է, որ Բարեգործականի ու Ռամկավար կուսակցութեան չէֆերը եւ կու հոգի են եւ մէկ մարմին: Մարմինը կը սնանի Բարեգործական դրամով ու գանձով, իսկ հոգիները երբեմն կրնան իրարու դառն դժգոհանքներ մրմնջել:

«Արեւ» թերթը, որ ա՛յնքան մօտ է Ռամկավար կեդրոնին, խմբագրական շարք մը յօդուածներու մէջ կանգ կ'առնէ նաեւ այն կէտին վրայ, թէ Բարեգործականի եկամուտները ամենուրեք նուազած են մեծ չափերով, եւ, տանց ժողովրդականացնելու այդ հաստատութիւնը, որուն ազգայնականութեամբ, անհնար է առաջքը առնել այս ասորիճանական վայրէջքին:

Բարեգործականը կը խուսափի: Ռամկավարները կը տեսնեն այդ: Կը մտահոգուին: Եւ ահազանգը կը հնչէ:

Ուրախ ենք: Մենք պիտի ձայնակցէինք իրենց, եթէ չվախնայինք որ յանկարծ մոռնային բուն վէրքը եւ դառնային մեր դէմ, ինչպէս յաճախ ըրած են:

Դաշնակցական արդար եւ արդար քննադատութիւնները չկրցան բարեկարգել Բարեգործականը: Ան մնաց աղայական, ինչպէս էր միշտ:

Գիտի յուսայինք, որ Ռամկավարներու քննադատութիւնները աւելի յաջող արդիւնքի հասնէին: Այն ատեն մենք առաջինը պիտի ըլլայինք, որ հրապարակով ընդունէինք թէ Ռամկավար կուսակցութիւնը իր կեանքի բովանդակ տեւողութեան վերջապէս բան մը ըրաւ:

Ցաւիանանս յաւիտենից Դաշնակցութիւնը պարտաւոր չէ' միայն գործը: Աղանները հալածել, աւելի չուտ՝ աղայութիւնը հալածելը գործ է:

Մենք պատրաստ ենք ողջունելու այդ գործը, եթէ Ռամկավար մամուլը յաջողի Բարեգործականի աղայականութեան դէմ ըրած արտայայտութիւնները գործի վերածել, լոչափելի գործի:

Այսով երկու ծառայութիւն մատուցած կ'ըլլայ Ռամկավար մամուլը: Առաջին՝ Բարեգործականը գնել չարժով մը իր կոչումին վրայ, երկրորդ՝ փաստել որ Ռամկավար կուսակցութիւնն ալ գնէթ գործ մը կատարած է Հայոց հանրային կեանքին մէջ:

ԱՍԱՏՈՒՐ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱՅԷՆ ՓԱՐԻԶ ՈՏՔՈՎ

Աղեքսանդրիոյ հայ արիներէն 17-ամեայ Փանոս Փանոսեան, նոյեմբեր 7 առաւօտեան ժամը 5.45ին Աղեքսանդրիայէն ոտքով ճամբայ ելլելով՝ նոյեմբեր 9ի գիշերը ժամը 11.30ին հասած է Դահիրէ, զոյգ քաղաքներու միջեւ եղած տարածութիւնը — 230 քիլոմեթր — կտրելով 65 ժամ 45 րոպէի մէջ: Հայ արին այս 65 ժամուան 2ւ ժամը յատկացուցած է հանգստի, իսկ 43 ժամը՝ քալելու. այլ խօսքով՝ քալած է ժամը աւելի քան հինգ քիլոմեթր, կտրելով ցարդ եղած քալելու մրցանիշը:

Կոմունիստ երիտասարդներու միութիւնը կը մաքրագործուի

«Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Կոմունիստ Երիտասարդներու Միութեան համագումարը պաշտօնանկ ըրաւ եւ կազմակերպութենէն վտարեց կեդր. կոմիտէի քարտուղարը, Ալեքսանդր Կոսարեւ, որ այդ պաշտօնը կը վարէր 1929էն ի վեր, ինչպէս նաեւ օգնական քարտուղարները, Բոգաչեւ ու Գիկինա: Վտարուած է նոյնպէս Վերչկով, իսկ Բելոուսցեւ պաշտօնանկ եղած է, երկուքն ալ անդամ կեդր. կոմիտէի:

Կեդր. կոմիտէի ընդհ. քարտուղար նշանակուած է, Կոսարեւի տեղ, Միխայլով, որ խմբագիրն էր «Կոմսոմոլսկայա Պրավդա» թերթին:

Կոմսոմոլներու Միութեան ծոցին մէջ կատարուած այս մաքրագործումը շատ կը յիշեցնէ Ուքրանիոյ կոմսոմոլներու միութեան մաքրագործումը, որ կատարուեցաւ անցեալ տարի: Այսպէս, Ուքրանիոյ կոմսոմոլներու միութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղարը, Ուսէնկօ, վտարուեցաւ, ինչպէս եւ իր չորս պաշտօնակիցները, բոլորն ալ իբրեւ ժողովուրդի թշնամի:

Մոսկուայի մէջ, կոմսոմոլներու միութեան կեդր. կոմիտէի վտարուած քարտուղարը, Կոսարեւ, եւ իր պաշտօնակիցները ձերբակալուեցան անմիջապէս, այն ամբաստանութեամբ թէ իրենց պաշտպանութեան տակ առած են բարոյապէս այլասերած տարրեր եւ կուսակցութեան դէմ աշխատող դաւադիրներ, ինչպէս եւ խեղդած են քննադատութեան ձայնը՝ պահանջելով կոյր հնազանդութիւն, այնքան որ կազմակերպութեան մէջ ոչ ոք կրնար ձայն բարձրացնել Կոսարեւի դէմ:

Աւելցնենք, որ քանի մը օր առաջ Մոսկուայէն հասած հեռագիրներ կը հաղորդէին թէ կոմսոմոլներու միութեան անդամ աղջիկները բարոյական լայն ազատութիւն տուած ըլլալով իրենք իրենց, դայթակղութիւն մը ստեղծուած էր եւ «Պրավդա» կարգի հրաւիրելով համբերձ այդ թեթեւսոլիկները, — յարգել գիտցէք ձեր պատիւը եւ յարգել տուէք ձեզ, կը գրէր նոյն թերթը, — այս երեւոյթին մէջ պատասխանատու կը գտնէր նաեւ կոմսոմոլներու միութեան կեդր. կոմիտէն:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» եւս տալով այս տեղեկութիւնները, նոր մանրամասնութիւններ կ'աւելցնէ.—

Անցեալ տարի օգոստոսին եւս կոմսոմոլներու միութիւնը կը գտնուէր այն ամբաստանութեան տակ թէ կազմակերպութեանմէջ բոյն դրած են թրոցկիական-պուխարինական տարրեր եւ գերմանեւճափոնական լրտեսներ: Այդ ամբաստանութեամբ բանտ նետուեցան հազարաւոր երիտասարդներ: Հալածանքը շարունակուեցաւ մինչեւ մարտ ամիս, երբ Սթալին միջամտեց:

Կոսարեւ մինչեւ վերջերս կը վայելէր Սթալինի վստահութիւնը իբրեւ անոր հաւատարիմը: Իր դէմ առաջին մեղադրանքն ըրաւ կոմսոմոլ աղջիկ մը, Միշաքովա, որ ամբաստանեց կեդր. կոմիտէն թէ խորհ. վարչաձեւի թշնամիներուն հետ դուարճութիւններ եւ գինարբուքներ սարքած է: Միշաքովա այժմ նշանակուած է կեդր. կոմիտէի երկրորդ քարտուղար:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մօտ ժամանակէ մը ի վերՔանէ գիւղաքաղաքին մէջ հաստատուած հայ ընտանիք մը կայ, մայր մը երկու զաւակներով, երկուքն ալ 33 տարեկանէն վար ըլլալուն զինուորական քննութենէ անցած, ինչպէս ամէն երիտասարդ որ այդ տարիքի մէջ կը գտնուի: Աւոնցմէ մէկը, որ 27 տարեկան է, 2—3 տարիէ ի վեր իր ինքնութեան թուղթը չի փոխեր, հիմնուելով այն փաստին վրայ, թէ քանի որ քննութենէ անցայ, ունիմ տետրակ եւ զօրակոչի քարդ, ինքնութեան թուղթի պէտք չունիմ: Բայց կը մոռնայ որ իր տետրակին վրայ կարմիր մելանով գրուած է՝ ne possed pas la nationalité Fransçaise:

Ոստիկանութենէ քանի մը անգամ լուր կը ղրկուի՝ եկուր, թուղթերդ կանոնաւորէ, բայց կարեւորութիւն չի տար, ի վերջոյ կը ստիպուին իրեն սպառնալ եւ հանրակառքէն վար իջած ատեն ոստիկանատուն կը հրաւիրեն: Ինքնավստահ պարոնը ոստիկանապետին հետ ալ վիճաբանութեան կը բռնուի ըսելով որ զինուոր պիտի երթամ եւայլն, բայց ի զուր Ֆիլիբը հոն կը պահեն, յաջորդ առտուն ուղղակի բանտ՝ վերջը դատելու համար: Վերջերս տեղական թերթերը գրեցին թէ դատապարտուած է 1 ամիս բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի:

Անհասկնալի բաւական զարգացած երիտասարդ մը, որ այլեւս հայերէն թերթերու գրածներուն նոյնիսկ կարեւորութիւն չէր տար, որովհետեւ ֆրանսերէն կը կարդար, լաւ գործի տէր՝ «էլեկտրագէտ, որ բնաւ պարապ չէ կեցած», անխոհեմ քայլի մը զոհ կ'երթայ, որ շատ սուղի պիտի նստի եւ իր տարագիրի քսակին ծանր պիտի կշռէ, եթէ կորսնցուցած օրականներն ալ հաշուենք 7—8 հազարի պիտի հասնի:

Կը յուսամ որ ասկէ վերջ նոյն սխալը գործողներ պիտի չգտնուին:

Տեղացի

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29Ի ԱՌԹԻՒ

«Ապագայ» այս խորագրի տակ խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ ուշագրաւ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (նոյեմբեր 26).

— «Հայաստանի խորհրդայնացման այս տարեդարձը եւս, 18րդը, հայկական գաղութները պիտի ողջունեն լրջութեամբ եւ մեղմաղձոտ զգացումներով, ինչպէս անցեալ տարի եւ ինչպէս նախորդ տարին: Խորհրդային Հայաստանը որ արտասահմանի հայ բեկորներուն համար կենդանութեան եւ յոյսի գլխաւորագոյն աղբիւրն է, թերեւս միակ աղբիւրը, աւելի քան երկու տարիէ ի վեր շրջապատուած է մշուշով մը որ հետզհետէ կը թանձրանայ: Խորհրդ. Հայաստանը որ հազարաւոր քիլոմեթրներու վրայ ցրուած ամէն մէկ Հայու համար կենդանի եւ բարախուն իրականութիւն մըն էր, որ ամէն օր ներկայ էր սրտերուն եւ մտքերուն մէջ, այսօր բան մը կորսնցուցած է իր ներկայութենէն: Աւոր օրինակ՝ անցեալ օրուան հաւաքոյթը, ուր Հայաստանէն վերադարձող երկու ճամբորդներ խօսած են պարապ ամբոխներու առջեւ: Մտաբերեցէք դեռ քանի մը տարի առաջուան երեկոյթները, ուր Հայաստանէն եկող հայրենակիցները կը խօսէին բերնէ բերան լեցուն սրահներու: Ճիշդ է որ կարելի չէ միւններուն հետ բաղդատել այսօրուան համեստ եւ անանուն լրաբերները, որոնք գուցէ նոյն վստահութիւնն ալ չեն ներշնչեր, բայց երբ հիմա չնչին լուրի մը, գոյգն լոյսի մը կը բաղձանք անհամբեր, կը կարծենք թէ ամէն Հայ կը սպասէ, այս ձեռնպահութիւնը վրդովիչ եւ նշանակալից է: Նոյնքան վրդովիչ է նաեւ այդ վստահութեան նուազումը:

Բոլոր այն տխուր դէպքերը, որոնց արձագանգը եղանք այս սիւնակներուն մէջ, ամէն անգամ որ կրցանք դէթ մասամբ ստուգել զանոնք, բան մը չեն փոխեր այն տեսակէտներուն մէջ զորս տարիներէ ի վեր պարզած ենք այստեղ: Խորհրդային Հայաստանը հայ ժողովուրդին գոյութեան միակ կռուանն է, արտասահմանի հայութեան պահպանումին կարեւորագոյն ազդակն է: Խորհրդային միութեան թեւարկութիւնը լաւագոյն ապահովութիւնն է մայր երկրին մէջ ապաստանած հայկական զանգուածին համար: Բայց այս հիմնական սկզբունքները, որոնց վրայ առօրեայ դէպքերը չեն կրնար ազդել, պէտք չէ որ մեզի մոռցնել տան այն իրական դժբախտութիւնը որուն ենթարկուած է այսօր հայրենիքի ժողովուրդը, եւ որ կ'անդրադառնայ նաեւ արտասահմանի ժողովուրդին վրայ:

Ժողովուրդ մը չի կրնար դժբախտ չըլլալ երբ իր ամբողջ մտաւորականութիւնը եւ իր ամբողջ ղեկավար դասը մէկ օրէն միւսը կ'անհետանան, կ'ենթարկուին անծանօթ ճակատագրի մը: Մտրկամիտ մարդիկ կ'ըսեն թէ քանի մը տասնեակ հոգիներու հալածանքը նշանակութիւն չունի ժողովուրդի մը կեանքին մէջ: Այս հասարակ սոփեստութեան չարժեր պատասխանել:

Ինչ որ կ'արժէ նկատի ունենալ, այն է թէ այդ դժբախտութիւնը թերեւս աւելի վտանգաւոր է արտասահմանի հայութեան համար քան բուն երկրի ժողովուրդին համար: Հայաստանի խորհրդայնացման այս 18րդ տարիին մէջ արտասահմանի հայութիւնը անթափանցելի պատուարով մը բաժնուած է այն երկրէն զոր իր հայրենիքը կը նկատէ: «Ժողովուրդի բարեկամները որոնք այսօր կը գործեն Երեւանի մէջ կը խոցեն բազմահազար ժողովուրդի մը սրտերը անոնց մէջ ցամքեցնելով յոյսի եւ կեանքի աղբիւրները: Երեւանի ղեկավարները իրաւունքը չունին ատոր: Խորհրդ. Հայաստանի ծնունդէն 18 տարի ետք, այսօր չենք կրնար նոյն իսկ թերթ մը ստանալ մեր երկրէն: Երեւան կ'անդրադառնայ մեզի, իբրեւ ժանտախտաւորներու բազմութիւն մը, եւ մեծ պատասխանատուութիւն մը կը ստանձնէ պատմութեան առջեւ »:

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. Նեթնեղբայրեան ենթակոմիտէն տօնեց Հ. Յ. Դ. 49րորդ տարեդարձը:

Ժողովուրդը որոշեալ ժամուն լեցուած էր սրահը: Բեմը զարդարուած էր զոյգ եռագոյնով, Հ. Յ. Դ. զինանշանով «Կեցցէն Հայ դատը, հայ ժողովուրդը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը» նշանախօսքով: Օրուան նախագահը՝ ընկեր Տ. Սողոմոնեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մշակ բանուոր» երգով, եւ կարճ ուղերձով մը օրուան տօնակատարութեան նշանակութիւնը վեր հանեց: Եղան մեներգներ, արտասանութիւններ ու անակնկալներ:

Բանախօսեց ընկեր Ղ. Քորոսեան, որ ծանրանալով Հ. Յ. Դ. գործունէութեան ու տարած դժուարին աշխատանքին վրայ, կոչ ըրաւ ժողովրդին միահամուռ փարիլ անոր:

Տեղի ունեցաւ աճուրդ մը՝ հնդկահաւ, որմէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Ժամը 8ին հանդէսը փակուեցաւ:

Ղարիպ

«ՔՆԱՐ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Նոյ. 20ի Կիրակի օրը Հայ Երիտ. Միութեան Տան մէջ տեղի ունեցաւ պարահանդէս թէյասեղան մը, որ առաջին հաւաքոյթն էր նորակազմ «Քնար» երգչախումբին:

Փարիզահայերու ստուար թիւ մը, գնահատելով նոր երգչախումբին կազմութիւնը, փութացած էր ներկայ գտնուիլ այս հաւաքոյթին: Ղեկավարութեամբ Նշան Սերոբեանի երգիչները երգեցին հայկական կտորներ, որոնք գոհ թողուցին ներկաները: Եղան արտասանութիւններ ու բանախօսութիւններ:

Այս երգչախումբին նպատակն է մշակել հայ երգը եւ արմատացնել անոր սէրը հայ երիտասարդութեան սրտերուն մէջ:

Ներկայ մը

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Հպատակութեան եւ քաղաքացիական իրաւունքներու անհչութեամբ երկու խօսք ալ տեղական քաղաքական կուսակցութիւններու մասին:

Հարաւային Ամերիկայի գրեթէ բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններուն մէջ ոչ թէ հաւաքական կամքը կ'իշխէ, այլ անգամ մը իբր ղեկավար ընդունուած անհատի մը կամքը: Տեղական կուսակցութիւնները յայտնի են իրենց «լիտըր»ներով կամ չէֆերով: Կազմակերպական այս ձեւի հետեւանքով այդ կուսակցութիւնները յաճախակի շատ թեւերու կը բաժնուին, որոնց գլուխը կ'անցնին միեւնոյն կուսակցութեան ծոցը ծնած նոր ղեկավարներ. իսկ երբեմն այս թեւերը իրարմէ այնքան կը տարանջատուին, որ տարիներու ընթացքին կը դառնան իրարու հակառակորդներ. շատ յաճախ կը պատահի, որ «լիտըր»ի մահէն յետոյ իր եռանդուն դասող զանգուածն ալ ցան ու ցրիւ կ'ըլլայ:

Կասկածէ դուրս է, որ այդպիսի բաժանումներ կուսակցութեան ծոցին մէջ յաճախ անհատական հաշիւներէ կը ծագին. որովհետեւ պէտք է նկատի ունենալ, որ Հարաւային Ամերիկայի մէջ քաղաքական գործիչութիւնը ապրուստի հասութաբեր միջոց մըն է. քաղաքութիւններ են այն անձնատուրութիւնները, որոնք, քաղաքական ասպարէզ կ'իջնեն խաչալի մը համար:

Ցայտնի է որ հայը իր ազգային նկարագրով լիտըրի մը եռեւէն դացող չէ. այս ալ պատճառ մըն է, որ հայութիւնը տեղական քաղաքական կուսակցութիւններէն ու պայքարներէն հեռու մնայ:

բ) Մամուլի եւ խօսքի ազատութիւն:

Հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւններու սահմանադրութիւնները առաջ շատ լայն ազատութիւն կուտային, առանց երբեք խտրութիւն դնելու տեղական եւ օտար լեզուի մէջ. ուէէ օտար լեզուով կարելի էր թերթ հրատարակել առանց արտօնութիւն խնդրելու եւ առանց պատասխանատու տնօրէնի: Ինքնին հասկնալի է, որ երբ մամուլի նկատմամբ այդքան թոյլատու է օրէնքը, բերանացի խօսքի հանդէպ ոեւէ արգելք կամ սեղմում չէ կարող ըլլալ:

Այդպէս էր առաջ, այն ժամանակները ոեւէ մէկը կրնար թերթ հրատարակել եւ ոեւէ հանդէսի ու բանախօսութեան համար ոչ ալ է արտօնութիւն առնելու հարկ չկար:

Սակայն տարբեր է պարագան մէկ քանի տարիէ ի վեր, կամ այն օրերէն սկսած, երբ կառավարութիւնները առանց երբեք օրէնքէ դուրս հաչակելու, բուռն պայքարի ձեռնարկեցին համայնավարութեան դէմ, եւ այս պայքարը առանձնապէս ուղղուած էր օտար համայնավարներուն դէմ, օտար լեզուով հրատարակուող ու համայնավար ուղղութիւն կամ երանգ ունեցող մամուլին դէմ, ինչպէս եւ օտար լեզուով կատարուող հաւաքոյթներու ու բանաւոր պրոպականդայի դէմ: Իսկ որովհետեւ պետական իշխանութեան համար, ենդրոյ առարկայ օտար լեզուին անտեղեակ ըլլալուն հետեւանքով դժուար է ստուգել թէ իրապէս ինչ ուղղութիւն ունի տուեալ թերթը կամ հաւաքոյթը, այս իսկ պատճառով սեղմումներն ու արգելքները կ'ընդհանրանան առհասարակ այն բոլոր օտար լեզուներու նկատմամբ, որոնք պետական բարձր դպրոցներու մէջ չեն ուսուցուիր:

Մամուլի եւ խօսքի ազատութեան սեղմումները ներկայիս հանրապետութենէ հանրապետութիւն տարբեր են. ամենախիստն է Պրազիլի մէջ, համեմատաբար աւելի ազատ է Արժանթինի մէջ, Ուրուկուայը կը բռնէ միջին տեղը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԽՆԴԻՐ

Հիմա հարց կը ծագի, թէ հայութիւնը կրնա՞յ Հարաւային Ամերիկայի մէջ հողամշակութեամբ զբաղիլ:

Պատասխանը պայմանական է, որովհետեւ մէկ քանի դժուարութիւններ կան: Ամէնէն առաջ պէտք է լաւ ծանօթանալ հողի եւ կլիմայի յատկութիւններուն, որոնք մեր երկրէն ու եւրոպական երկիրներէն շատ տարբեր են. երկրորդ՝ հողագործի կեանքը շատ աւելի չարքաշ է Հարաւային Ամերիկայի մէջ, քան մեզ մօտ. բարեկարգ գիւղեր քիչ կան. մէկը միւսէն քիլոմեթրներով հեռու խրճիթներու մէջ կը բնակին այնտեղի գիւղացիները. այդ խրճիթներու շուրջն ալ իրենց տնտեսութիւնն է—արտ, տրտատեղի եւայլն (տանք կը կոչուին ճաքրաներ), երրորդ՝ մանր տնտեսութիւնը հասութաբեր չէ—քանակը դեր կը խաղայ հոն, թանոներով արտադրութիւն պէտք է ունենալ. չորրորդ՝ հողագործ դառնալը հայու համար կը նշանակէ քաղաքէ եւ հայկական կեանքէ կտրուիլ: Տակաւին շարքը կարելի է շարունակել. բայց բաւականանանք այսքանով. վերի չորս կէտերու իբրաքանչիւրի— մանաւանդ կլիմայական ու հողի յատկութիւններու— մասին շատ ընդարձակ տեղեկութիւններ կարելի է տալ, սակայն այս յօդուածի սահմաններէն դուրս է. ուստի եւ գոհանանք միայն յիշատակումով:

Թերեւս մատծողներ ըլլան, որ իբրեւ հողագործ անգամ մը երկրէն ներս կը մտնեն ու անկից յետոյ կը նուիրուին առեւտուրի: Արդէն այսպէս մտածողներ եւ եկողներ այնքան են եղած, որ իշխանութիւններու աչքին են ինկած. ուստի ներկայիս իշխանութիւնները հետամուտ են, որ իբր հողագործ ներգաղթողը իրապէս հողամշակութեամբ զբաղի. պատահեցան դէպքեր, որ իբրեւ հողագործ ներգաղթած սակայն առեւտուրով զբաղողներ բռնուեցան ու երկրէն արտաքսուեցան:

Վերեւ յիշուած երկու առանձնայատկութիւններու պատճառով առեւտուրի համար ալ այնքան ասպարէզ չկայ 1930ի տագնապէն ի վեր, որքան 1923— 1930 կար: Եւրոպական պատերազմի ընթացքին ու յաջորդ տարիներուն տեղական առեւտրականները վարժուած էին ապրանքները ծախել իրենց ուզած գիներով. Նուազագոյնը հարիւրին 20 շահով կը ծախէին. երբ հայը դրամ խնայեց ու խանութ բացաւ, գոհացաւ հարիւրին 10 շահով. այս իսկ պատճառով շատ ծախեց շատ յաճախորդ ունեցաւ. այսպիսով, թէեւ քիչ շահով, բայց շատ առեւտուրով շատ վաստկեցաւ. Հայ առեւտրականներու մեծամասնութիւնը սկզբնական տարիներուն է չտկած իր մէջքը. հետզհետէ հայ առեւտրականներ իրարու դէմ մրցումի են ելած— տեղացին այլեւս մրցորդ չէր. իսկ Հայերու դէմ ալ Հրեաներն են մրցումի ելած, եւ որովհետեւ Հրեաները ընդունակ են անաղնիւ միջոցներու, այս ճամբով կը յաջողին. ազնիւ միջոցներէն ամէնէն զիւրինը կեղծ սնանկութիւնն է, որուն Հրեաները շատ յաճախ կը դիմեն, մանաւանդ որ տեղական օրէնքները շատ թոյլատու են սնանկութիւններու նկատմամբ:

Առեւտուրի նուազութեան մէկ պատճառն ալ այն է, որ 1929—30ի տագնապէն սարսափած եւ միշտ պատերազմի վախերով օրօրուող ժողովուրդը պակսեցուցած է իր ծախքերը, իսկ աւելցուցած է իր խնայողութիւնը. վիճակագրութիւնները կը հաստատեն, որ տարուէ տարի խնայողական սնտուկներու մէջ պահ դրուած գումարները կ'աճին:

Կասկածէ դուրս է անշուշտ, որ Հարաւային Ամերիկայի մէջ գործերու ներկայ թոյլ վիճակի գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ գնորդ երկիրներու մէջ իշխող տնտեսական անկայունութիւնն է. եթէ Եւրոպայի մէջ տնտեսական ու քաղաքական կացութիւնը բարելաւուի, իր անմիջական անդրադարձումը կ'ունենայ Հարաւային Ամերիկայի մէջ. այս երկիրներէն յատկապէս Արժանթինը մեծ հնարաւորութիւններու երկիրն է. պայմանով որ իր տարածութեան համեմատութեամբ բնակչութիւն ունենայ, բայց այս ալ բաւական հեռաւոր ապագայի կը նայի:

Ահա Հարաւային Ամերիկան ու հայութիւնը այնպէս, ինչպէս որ է ներկայիս:

(10)

Ն. Ա.

(Վերջ)

տանական հանրային կարծիքը, որ վերջերս նորէն վրդովուեցաւ, Սպանիոյ մէջ Իտալիոյ ցոյց տուած չկամութեան հետեւանքով:

« Մաթէն»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Լոնտոնէն.—

Վերջին պահուն հաղորդուեցաւ թէ Չէմպըլէյն եւ Հըլիֆաքս, իրենց տիկիններուն հետ, ճամբայ պիտի ելլեն Լոնտոնէն 9 Յունուարին եւ Հռոմի մէջ պիտի մնան երեք օր:

Միւնիխի մէջ Մուսոլինի Հռոմ հրաւիրած ըլլալով Չէմպըլէյնը, այս վերջինը ուզեց օգտուիլ Ծնունդի արձակուրդէն: Մուսոլինի համաձայնութիւն յայտնեց թուականին մասին եւ այժմ ոչ մէկ արգելք կայ որ տեղի չունենայ Չէմպըլէյնի այցելութիւնը: Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ անգլիացի վարչապետին այցելութիւնը պիտի նպաստէ Եւրոպայի խաղաղութեան:

ՃԱՆԱՊԱՆ ԼՑՈՒՐՆԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՄԲՐԼԷՅՆ բրիտանական խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ Անգլիա նոր յանձնառութիւններ չստորագրեց Փարիզի խօսակցութիւններուն ընթացքին, ոչ ալ ցամաքային բանակ պիտի ղրկուի Ֆրանսա:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ եւ անգլիական սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնը, որ տեղի կ'ունենար պարբերաբար, որոշուեցաւ կատարել այսուհետեւ աւելի յաճախ, նկատի առնելով որ զինուորական ուժերու հաւասարակշռութիւնը փոփոխութիւններ կրեց վերջերս Կեդր. Եւրոպայի մէջ:

ՀԻԹԼԷՐ եւ Մուսոլինի, կը գրէ «Էօվր», Անգլիոյ պիտի առաջարկեն իրենց օժանդակութիւնը խաղաղեցնելու համար Պաղեստինը:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ուղղեալ յայտարարութեամբ մը, Սէն-Է – Ուազի նահանգապետութիւնը կ'ազդարարէ թէ ցոյցերու մասնակցող ամէն օտարական անմիջապէս սահման պիտի առաջնորդուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ խորհրդային գրողներու եւ ճարտարապետներու Միութեանց կողմէ միթինկ մը գումարուեցաւ Գետ. Երաժշտանոցին մէջ, բողոքելու համար հակահրէական հալածանքներուն դէմ, որոնք տեղի կ'ունենան Գերմանիոյ մէջ:

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հաղորդեն թէ ծանր հիւանդ է Աթաթիւրքի որդեգիր աղջիկը, որ իբրեւ օդանաւորդուհի մասնակցած էր քրտական ապստամբութեան զսպումին: Ոմանք կ'ըսեն թէ օդանաւորդուհին, Աթաթիւրքի մահէն շատ զգածուած, խոր մելամաղձութեան մէջ թաղուած է: Ըստ « Տէյլի էքսփրէս»ի, իր սուգին ու վիշտին ազդեցութեան տակ, Թուրքի մը պահուն ինկած եւ ծանրապէս վիրաւորուած է: Վիրաւորժները անդամատած են սրունքը:

Բժշկական դասախօսութիւն եւ բէյասեղան

Յ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտեմբեր, Կիրակի ժամը 3.50ին

Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lac*ի* սրահը:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ե. ԳԻՒԼՆԵՆԳԵԱՆ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՓՐՈՖ. ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Կամքի հիւանդութիւնները»:

Մուտք 6 Ֆր.:

Կառ. Ֆիւ Նոռէն ջոկեկառք Անկէնի համար ժամը 3ին, 3.30ին:

ՑՈՒՑԱՏԻՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան Հայ Երիտ. Ընկերակցութեան հրապարակային դասախօսութիւնը 3 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 27 Ռիւ Բրթի Սէն. Ժան: Կը խօսի՝ Փ. ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ Երիտասարդութիւնը եւ փողոցային ... կրթութիւն»: Կրան խօսք առնել ներկաները: Դասախօսութենէն վերջ ընկերական խաղեր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հայկանուշ Ղազարեան կը փնտռէ իր մեծ մօր եղբօրորդիները՝ (Գիթլիսի Տապըրկրու թաղէն) Սիմոն, Յովսէփ եւ Արմէն Վարդանեան: Կը կարծուի թէ կը գտնուին Գրէզնօ (Քալիֆորնիա): Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Հայկանոյշ Ղազարեանի, 1 bis Villa Des Montes, Clamart (Seine), France:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ջերմ շնորհակալութիւններ կը յայտնեմ ընկերներու, հայրենակից-ներու եւ ծանօթներու որոնք արագ աջակցեցին մայրենիս մեզի պատահած սուգին թուականն առթիւ: Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Պ. Վահան Հովիւեանի, որ մեզ ինքնաշարժով փոխադրեց Լիոնի մասնագէտ բժիշկին եւ վերադարձուց: Բժիշկի յանձնարարութեամբ եկած եմ Նիս, կազդուրուելու համար:

Ներսէս Խաչիկեան

Նիս

"ՎԷՄ"

Քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ ՎԷՄի *Ժդ* թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Մտածումներ ազգային միութեան եւ կազմակերպութեան մասին»: ԳՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ՝ «Վանի երկրորդ կռիւները եւ վերջին իշխանութիւնը»: Թ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ « Գասրանքների շրջանից» (Դ): Տ. ԴԷՈՅԵԱՆՑ՝ «Հետախոյզի մը յուշերը»: Ս. Օ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ «Հայոց հարցը քննադատական թուականներուն»: ՍԱՐՈՒԽԱՆ՝ «Յովհ. Թումանեանի յիշատակին»: ՅՈՎՍ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ՝ «Յովնան Դաւթեան»: Ինչպէ՞ս խորհրդայնացան Ատրպէջանն ու Վրաստանը: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ՝ «Գրագիլահայ գաղութը»:

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, Միացեալ երկիրները՝ 3 տոլար:

Հասցէ՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis - Robinson (S.).

Բաժանորդներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները:

Հ. Յ. Դ.

Գաղութ.

Լիոնի «Վարանդեան» Երջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 3 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

— oo —

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ–ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻԼ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

173 Route d'Orleans, Cachan

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Լ. ՉՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ եւ Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (երգ), Թաւիսա ԳԱՐԵԳԻՆ. Պ. ՄՍՔ ՓԱՆԵԱՆ (ջութակ) ընկերակցութեամբ Օր. ԱՇԽԷՆ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ (դաշնակ), ՁՕՀՐԱՊ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ (արտասանութիւն):

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Բորթ տ'Օրլէանէն առնել օթոպիւս 88 եւ իջնել Սիթէ ժառտէն կամ մէթրօ Գանեէօ:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

10 Դեկտ. 1938, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingenieurs civils, 19 Rue Blanche

Metro Blanche *կամ* Trinité

Հովանաւորութեամբ Զօրավար Պրէմօնի *եւ նախագահութեամբ* Փ. Ֆուրնիէի *(Նախագահ Ֆրանս. ռազմիկներու լիկին)*:

Ներկայ կ'ըլլան, ու խօսք պիտի առնեն նաեւ Զօրավար Անտոբէա *(Այնթապի պաշտպանը)*, Փօլ տիւ Վէու *(Միջերկրականեան կոմիտէին եւ հեղինակ «Կիլիկիոյ խաչելութեան»)*: *Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ:*

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Սիփան-Կոմիտաս *երգչախումբը: Հայկ. գեղջկական պարեր, ընկերակցութեամբ թառի եւ սրինգի:*

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ — Մուտք 8 ֆրանք

Ներկայացում—պարահանդէս

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

18 *Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր:*

13 րիւ Փիէռ Քիւրի, Քրէմլին Պիսէթր, մէթրօ Փորթ Իթալի:

Կը ներկայացուի՝ ԾԱՌԱՅ ԹՈՐՈՍ » *(զաւեշտ մէկ արար), Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի սաներուն կողմէ:*

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն՝ սան-սանուհիներու կողմէ:

Ժամը ճիշդ 6ին կը սկսին եւրոպական պարերը, ղեկավարութեամբ Քարիօ Քանթի նուագախումբին, եւ կը տեւեն մինչեւ ժամը 11·30: Առատ եւ աժան պիւֆէ:

Մուտք՝ 5 Ֆր., *փոքրերու՝* 3 Ֆրանք:

Դասախօսութիւն—բէյասեղան

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի: 3 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր, ժամը 8·30*ին, Բարեգործականի սրահին մէջ,* 8 րիւ Պօսիւէ:

Կը խօսի՝ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Կնոջ դերը հանրային կեանքին մէջ

Հիւրասիրութիւն՝ թէյ եւ խմորեղէն — Մուտք 4 ֆր.

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւններ

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Այս շահեկան հաւաքոյթներուն շարքը կը սկսի 1 *դեկտեմբեր, հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ* 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը Լէֆլիփս, Մարսէյլ:

Առաջին դասախօսութիւն.—

Կը խօսի Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ « Մեր գրական ժառանգութիւնը (1880 - 1922):

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 1 Դեկտ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին. Միութեան կեդրոնը, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. ՍՆԵՐԿ ՌԷԹԼԻՍ ԳԵՐԳԵՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայ Ազգը»:

Օգտուեցէք առիթէն

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆՈՎ ԾԱԽՈՒ Է *սափրողական մեկնումի պատճառով, բանուկ թաղամասի մէջ, սափրիչի խանութ մը: Արդիական կահաւորում, ութը հատ ամերիկեան թիկնաթոռներ, բնակարան՝ երկու փիէս, խոհանոց, փողոցի վրայ: Տարեկան վարձք՝* 3500 *Ֆրանք, պայմ. 7 տարի: Գործը զարգացման մէջ օր ըստ օրէ: Լաւագոյն պատեհութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝* 47 Rue Castagnary *Փարիզ* (15):

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dareste, PARIS (13)

A. BER (ARAMIAN)

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline;

ԼԻՈՆ *à Villeurbanne, près Lyon.*

Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères.

ՄԱՐՍԷՅԼ *à Marseille.*